Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT.

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA; DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES LATINA

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ LATINÆ A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS CCXX

INDICES.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208.

1891

INDICES,

GENERALES SIMUL ET SPECIALES,

PATROLOGIÆ LATINÆ,

ALPHABETICE, CHRONOLOGICE, STATISTICE,
SYNTHETICE, ANALYTICE, ANALOGICE, LOGICE, THEOLOGICE, HIERARCHICE,
BIBLIOGRAPHICE, BIOGRAPHICE, ETC., ETC., ETC.,
SECUNDUM PERSONARUM CONDITIONEM, REGIONEM, ETC.,
ET RERUM SPECIALITATEM,

CONCINNATI;

LECTORIS AD QUÆSITUM QUODLIBET PER IMMENSAM MATERIARUM SYLVAM QUASI MANU DUCTORES;

ET CATHOLICAM TRADITIONEM REDIVIVAM COMPLENTES

ACCURANTE J.-P. MIGNE

Bibliothecæ Cleri universæ

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

TOMUS TERTIUS

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA : *AVENUE DU MAINE*, 208

1891

ELENCHUS

INDICUM QUI IN HOC TOMO CCXX CONTINENTUR

INDICES
PATROLOGIÆ LATINÆ SPECIALES.
SERIES INDICUM DECIMA TERTIA.

(*Continuatio.*)

CXXIII
INDEX DE LEGISLATIONE CIVILI,
ORDINE RERUM ALPHABETICO DISPOSITUS, LEGES VARIAS ET DECRETA.
REFERENS IN EO QUOD AD RELIGIONEM ATTINENT.

—

Sacramentum de incestuoso conjugio, S. Ivo, CLXI, 670. — Incestum matrimonium quo supplicio plectendum, *ibid.*, 928.

INCESTUS. De incestu, Carol. Magn., XCVII, 230. — De incestibus, id., CXXXVIII, 461. — Decreta de incestu, Burchard., CXL, 779.

INDICULUS. Formulæ Baluzianæ, LXXXVII, 858, 859. — Indiculi varii, Marculf., *ibid.*, 755, 756; Formulæ veteres incerti auctoris, *ibid.*, 769; Formulæ Baluzianæ *ibid.*, 858, 859, 860, 861. —Indiculus commonitorius ad episcopum, Marculf., LXXXVII, 715.—Indiculus episcopi qui ad alium in resurrectione Domini eulogias dirigit, *ibid.*, 752. — Indiculus regalis, Formulæ veteres incerti auctoris, *ibid.*, 769, 771, 774; (Marculf. ?) *ibid.*, 810, 836, 857; Formulæ Baluzianæ, *ibid.*, 857; Formulæ veteres, CLI, 1438. — Indiculus ad regem, *ibid.*, 1442. — Indiculus ad episcopum, *ibid.*, 1445. — Indiculus precatorius ad episcopum, Formulæ veteres, LXXXVII, 806. — Indiculus quem episcopus transmittit ad abbatem, *ibid.*, 807. — Indiculus quem præpositus transmittit ad abbatem, *ibid.*, 806. — Indiculus quem abbas transmittit ad hominem pagensem, *ibid.*, 806.—Indiculus ad laicum, Marculf. *ibid.*, 716. — Indiculus ad majorem domum, Formulæ ineditæ, *ibid.*, 896. — Indiculus de servis fugacibus, Formulæ Baluzianæ, *ibid.*, 857. —Indiculus si quis in præsentia regis auctor fuerit (Marculf.?) LXXXVII, 835. — Indiculus generalis ad omnes homines, *ibid.*, 755. — Indiculus commendatitius ad viros illustres laicos, *ibid.*— Indiculus ad homines potentes palatinos, maxime ad cognitos sibi, *ibid.*, 755. — Indiculus regis de privilegio, *ibid.*, 810.

INDISSOLUBILITAS. Quæ sit mundana lex indissolubilitati matrimonii contraria, S. Gregor. Magn., LXXVII, 1160, 1169.

INDUCIÆ. De induciis, S. Ivo, CLXI, 1203. — De induciis homini dandis a judicibus antequam occidatur, *ibid*, 703.

INDULGENTIÆ. De indulgentiis criminum, Const., VIII, 224, 225, 243; Theodos., XIII, 527. — Leges suas non infringit imperator quando confessis dat indulgentiam, S. Aug., XXXVI, 590.

INFAMES ad testimonium non admittendi, S. Felix papa II, V, 20. — Infames non possunt accusare, Gratian., CLXXXVII, 674. — Non possunt esse judices, *ibid.*, 689. — Nec procuratores, nec patroni causarum, *ibid.*, 690, 691.

INFANGTHEFE (de), Willelm. Conq. leges, CXLIX, 1336; Edwardi III leges, *ibid.*, 1195.

INFANS. De infante exposito, LXXXIX, 826.

INFANTICIDIUM. Contra infanticidium, LVI, 441.

INFIRMANDA. De infirmandis, Const., VIII, 258. — De infirmandis pœnis cælibatus et orbitatis, *ibid.*, 189. — De infirmandis his quæ sub tyrannis aut barbaris gesta sunt, *ibid.*, 284, 315.

INFRACTORES. De eo qui domum alienam cujuslibet infringit. Carol. Magn., XCVII, 561.

INGENUA conditio, Regino Prumiens., CXXXII, 190.

INGENUARE. De his qui ingenuare volunt, Carol. Magn., XCVII, 258.

INGENUITAS, Formulæ veteres incerti auctoris, LXXXVII, 744, 760, 763, 784, 798; Formulæ Andegav., *ibid.*, 845; Appendix ad sæculum x, CLI, 1426.—Ingenuitatis charta, pagina, titulus, Regino Prumiens., CXXXII, 269. 270, 411. —Ingenuitates diverso modo factæ, Marculf., LXXXVII, 747. — (Marculf ?) *ibid.*, 826. — Ingenuitas a die præsenti, Marculf., *ibid.*, 747; Formulæ Andegav., *ibid.*, 844.— Chartæ de ingenuitate ad Ecclesiam, Append. ad sæcul. x, CLI, 1433. — Ingenuitas quam potest servus ad alium servum facere (Marculf?.) LXXXVII, 827. —Ingenuitas alio modo post discessum, *ibid.*, 748.

INGENUUS, Regino Prumiens., CXXXII, 269, 307, 411, — De ingenuis qui tempore tyranni servierunt, Const., VIII, 114. — De his qui de ingenuis quive diversæ conditionis nascuntur, S. Ivo, CLXI, 940.— Ingenua servo se miscens capitaliter puniatur, Regino Prumiens., CXXXII, 311, 312. — Charta de ingenua femina conjugata a servo, Formulæ veteres, CLI, 1434. — Charta ad ingenuum relaxandum extra Ecclesiam, *ibid.*

INIMICI non possunt accusare, S. Ivo, CLXI, 1196. — Nemo accusatione inimici condemnandus est, Gratian., CLXXXVII, 682.

INQUILINI. De fugitivis colonis, inquilinis et servis, Constant., VIII, 369.

INSCRIPTIO. De accusationibus et inscriptionibus, Cons., VIII, 143. — De inscriptione temporum, Regino Prumiens., CXXXII, 196.

INSIGNIA. Formulæ tradendi insignia imperialia, Codex Carol., XCVIII, 678, 682, 684.

INSTITUTIO. Institutiones juris civilis ad lites civium sopiendas compositæ, Lactant., VI, 116. — Vetusta Romanarum provinciarum institutio, S. Leo, LV, 890. — De institutione regia. Hincmar., CXXV, 986. — Pro institutione Carolomanni et de ordine palatii, *ibid.*, 993. — De institutione judiciorum et gubernaculis rerum, S. Isidor., LXXXIV, 51.—Charta institutionis monasterii a rege sub ejus et episcopi jurisdictione, Formulæ Baluzianæ, LXXXVIII, 881. —Quatuor institutionum libri, Paul. Diacon., XCV, 468.

INSTRUMENTUM de Castro Numpharum tradito domino papæ, Innocentio III, CCXVII.— Præceptum quorum ab hostibus vel alio modo fuerint instrumenta incensa, Marculf., LXXXVII, 719. — De instrumentis legalibus, S. Isidor., LXXXII, 203.

INTESTATUS. De successione intestati, Chlotharii. LXXX, 452. — De intestatorum bonis, Willelmi Conq. leges, CXLIX, 1311, 1339.

INVADIARE. Regino Prumiens., CXXXII, 410.

INVASIO. De invasione domorum, S. Stephani leges, CLI, 1251.

INVASOR illud quod invasit amittat, S. Ivo, CLXI, 948. — De invasoribus, Nicol. papa I, CXIX, 1124.

INVITANS alios ad diripiendum quid pati debeat, S. Ivo, CLXI, 311.

INVITUS. Si quis puellam invitam traxerit, Marculf., LXXXVII, 738.

INVOCATIO de morte mariti vel uxoris, Regino Prumiens., CXXXII, 330.

ITER. De itinere muniendo, Const. VIII, 160.

ITINERANS. De itinerantibus, Carol. Magn., XCVII, 129.

JACHTIVUS. De Jachtivis, Formulæ veteres, LXXXVII, 766.

JACTUS, De jactu velut ad legem Rhodiam, Willel. Conq. leges, CXLIX, 1311.

JEJUNIUM. De jejuniis, Eduardi Senioris leges, CXXXVIII, 461.

JUDÆUS, JUDÆI. De Judæis., Constant., VIII, 130, 232, 350, 365, 384; Theod., XIII, 540; S. Isidor., LXXXIV, 354, 386 *et seqq.*; Willelmi Conq. leges, CXLIX, 1337; Eduardi III leges, CLI, 1195. — Lex contra Judæos. Justinian., LXXII, 986.— De confirmatione legum quæ in Judæorum nequitiam promulgatæ sunt, S. Isid., LXXXIV, 477. — Constitutio pro Judæis, Innocent. III, CCXIV, 864. — Judæi Romanis legibus venire permissi contra rationem non gravandi. S. Gregor. Magn., LXXVII, 456, 457. — Judæi a Chilperico Neustriæ rege ad baptismum addicti, *ibid.*, 510; a Childeberto, *ibid.*, 511; a Sisebuto, *ibid.*, 511.—Judæis qui ad Christum fuerunt conversi minuenda pensionum onera, *ibid.*, 729.—Quam diligenter examinandum sit de servis Judæorum, Gelas, LIX, 146. —Judæus ne Christianum mancipium habeat, Const. VIII, 77, 385; S. Gregor. Magn., LXXVII, 635, 690, 923, 970, 971; S. Isidor., Hispal., LXXXIV, 381; Regino Prumiens., CXXXII, 349. — Judæi mancipia Christiana emere non debent, S. Ivo, CLXI, 821. — Ad libertatem perducantur mancipia christiana a Judæis comparata, Gratian., CLXXXVII, 296.— Pagana mancipia a Judæis circumcidi leges vetant, S. Greg. Magn., LXXVII, 823, 824.— Judæi ne servos alienæ nationis circumcidant, Regino Prumiens., CXXXII, 301, 302. — Judæi super actiones publicas agere non debent, Synod. Parisiens., LXXX, 452.—Judæi ne officia publica agant, S. Isidor., LXXXIV, 381; S. Ivo, CLXI, 820, 826; Gratian., CLXXXVII, 295. — De filiis fidelibus Judæorum, ne parentum prævaricatione a bonis suis exsules fiant, S. Isid., LXXXIV, 386.— De Judæis conversis et post prævaricantibus, ut ad testimonium non admittantur, *ibid.*, 381. — Capitula de Judæis, Carol. Magn., XCVII, 369. — Quod Judæi servari debeant non occidi, In epistola Alexandri II papæ, CXLVI, 1386.

JUDEX. Unde dicitur judex, S. Ivo, CLXI, 688. — De judicibus, S. Gregor. Magn., LXXVII, 814, 910; Carol. Magn., XCVII, 139, 140, 514, 829, 883; Alcuin., CI, 628; Nicolaus papa I, CXIX, 1184; Rather., CXXXVI, 161; Erkembald. CXXXVII, 586; Hincmar., CXXV, 997; S. Anselm., CXLIX, 564; S. Ivo, CLXI, 723, 724, 726, 727; Alexander III, CC, 617; Innocent. III, CCXIV, 218. — De judicibus et eorum sententiis, S. Ivo, CLXI, 1205-1208. — De judicibus deputatis, Cœlestinus III, CCVI, 1260. — Judices videlicet duces et comites in Gallia, Codex Carolin., XCVIII, 313. — De numero judicum, S. Isidor., LXXXIV, 55. — De judicibus quales sint, Carol. Magn., XCVII, 560. — De personis judicum, Bonifacius Magn. episc., LXXXIX, 829.—De judicibus pigris, Carol. Magn., XCVII, 131. — Ut judices non sint venales, *ibid.*, 218. —

APPENDIX

ORDINE CHRONOLOGICO EXHIBENS OPERA DE LEGISLATIONE CIVILI TRACTANTIA.

—

CXXIV

INDEX IMMUNITATUM.

EXEMPTIONEM ET PRIVILEGIORUM A POTESTATE TUM ECCLESIASTICA,

TUM CIVILI CONCESSORUM ECCLESIIS, MINISTRIS, MONASTERIIS, ETC.

ORDINE CONCEDENTIUM ALPHABETICO DIGESTUS,

SUMMATINQUE EXPONENS NATURAM PRIVILEGIORUM ET IMMUNITATUM.

—

tem quoque electionis ipsius abbatis asserit, *ibid.*, 1074. — Monasterii S. Benedicti Floriacensis disciplinam ab Odone abbate et Hugone rege Francorum restitutam et possessiones et privilegia confirmat, *ibid.*, 1075. — Quibusdam episcopis monasterium S. Mariæ et S. Petri Rivipullense commendat, CXXXII, 1080. — Mittit pallium ad Adaldagum Hamburgensem episcop., *ibid.*, 1083.

LEO VIII, antipapa. — Privilegium de investituris, CXXXIV, 991. — Privilegium pro monasterio Montis Majoris, *ibid.*, 994. — Cessio donationum Romanæ Ecclesiæ, *ibid.*, 996.

LEO episc. Tullensis, mox LEO IX, papa. — Abbatiæ S. Apri possessiones confirmat, CXLIII, 583. — Consecrat oratorium curtis Bertiniacæ, *ibid.*, 585. — Fundationem prioratus de Dagulineo confirmat, *ibid.*, 587.

LEO IX, papa. — Farfensis monasterii bona, jura ac privilegia confirmat, CXLIII, 591. — De monasterio S. Salvatoris Septimiani, *ibid.*, 597. — De ecclesia Portuensi, *ibid.*, 598. — De ecclesia Veronensi, *ibid.*, 606. — De monasterio Fuldensi, *ibid.*, 609. — De parthenone S. Mariæ in Portu, *ibid.*, 614. — De abbatia S. Dionysii, *ibid.*, 620. — De monasterio Laureshamense, *ibid.*, 624. — De monasterio S. Mariæ Virdunensi, *ibid.*, 630. — De monasterio S. Mariæ in Gradibus Aretinæ diœcesis, *ibid.* 649. — De monasterio S. Salvatoris in monte Amieto, *ibid.*, 650. — De monasterio S. Mansueti, *ibid.*, 654. — De monasterio SS. Bertarii et Ataleni, *ibid.*, 661. — De ecclesia SS. Martini et Agerici, *ibid.*, 667. — De ecclesia Vesontionensi, *ibid.*, 668. — De monasterio S. Maximi Trevirensi, *ibid.*, 669. — De ecclesia Lucensi, *ibid.*, 671. — De ecclesia Tullensi, *ibid.*, 672. — De ecclesia S. Trinitatis Piscariensi *ibid.*, 674 — De ecclesia Salernitana, *ibid.*, 676. — De monasterio S. Mariæ in Gorgone, 677. — De monasterio Sublacensi, *ibid.*, 678. — De cœnobio Farfensi, *ibid.* — De monasterio S. P. Perusini, *ibid.*, 681. — De monasterio S. Mariæ de Pomporia, *ibid.*, 683. — De monasterio Casæ Dei, *ibid.*, 686. — De cœnobio Altorfiensi, *ibid.*, 689. — De monasterio Casinensi. *ibid.*, 690, — De monasterio Sanctæ Sophiæ Beneventan. *ibid.*, 692. — De ecclesia Asculana, *ibid.*, 693. — De ecclesia Bambergensi, *ibid.*, 697. — De ecclesia Olivolensi, *ibid.*, 704. — De parthenone S. Laurentii in Alsatia, *ibid.*, 740.

Privilegia, pro Ecclesia Trevirensi, CXLIII, 594 ; pro Richerio abbate, 604 ; pro monasterio S. Remigii Corbiniani, 619 ; pro canonicis Ecclesiæ Virdunensis, 628 ; pro monasterio Vizeliacensi, 642 ; pro Ecclesia Carrofensi, 648 ; pro S. Hugone de ecclesia de Runingis, 658 ; pro canonicis Agaunensibus, 665.

Bulla pro S. Deodato in Vosago, CXLIII, 632 ; pro abbatia Electensi, 639 ; de consecratione ecclesiæ Hohernburgensis, 663 ; pro confirmatione privilegiorum ac jurium Farfensis cœnobii, 678 ; pro concessione pallii Stephano Aniacensi episcopo, 681 ; et pro ecclesia S. Arnulphi, 781.

Eberhardo archiepiscopo Trevirensi asserit cellam quatuor Coronatorum, CXLIII, 597. — Richerio abbati Casinensi ejusque successoribus monasterium S. Crucis Romæ situm, subjicit, *ibid.*, 605. — Monasterii Cluniacensis privilegia confirmat, *ibid.*, 607. — Cedulfo Stabulensis ecclesiæ thesaurario omnes possessiones ad dotem altaris concessas, etc., confirmat, *ibid.*, 618. — Confirmat fundationem et advocatiam monasterii S. Crucis in Werden *ibid.*, 637. Approbat prædecessorum privilegia monasterio Corbeiensi concessa, *ibid.*, 641. — Henrico imperatori Romanorum et regi Burgundienum, etc. Romanum monasterium commendat, *ibid.*, 653. — Edwardum Anglorum regem, ob seditiosum regni statum voto liberat Romam eundi, et ei præcipit ut pecunias ad iter decretas pauperibus dividat et in novum B. P. monasterium condendum aut vetustum reficiendum consumat, *ibid.*, 674. — Stephano Aniciensi episcopo et ejus successoribus usum pallii concedit, ea conditione ut a pontifice Romano ordinentur, *ibid.*, 681. — Privilegia ecclesiæ metropolitanæ Coloniensis confirmat Hermanno archiepiscopo et ejus successoribus concedit titulum cancellarii S. R. E., et cardinalis S. Joannis ad Portam Latinam, etc., *ibid.*, 687. — Liuthbaldo archiepiscopo Moguntino pallii usum concedit, *ibid.*, 694. — Hartwigo episcopo Bambergensi, pallium mittititer in anno utendum, *ibid.*, 700. — Ecclesiæ Hamburgensis privilegia confirmat et Adalberto archiepisc. pallii mitræque usum concedit, *ibid.*, 701. — Navem pro usu monasterii Casinensis, cum nauclero et sociis, liberam et exemptam ab omni teloneo et solutione concedit, *ibid.*, 731. — Dominicum ex monacho episcopum Valvensem a sese factum confirmat, *ibid.*, 734. — Vaticano S. Petri templo decimam oblationum partem elargitur, *ibid.*, 736. Confirmat fundationem abbatiæ S. Joannis Baptistæ Florinensis, *ibid.*, 742. — De abbatia S. Mariæ apud Santones, *ibid.*, 743.

LEODEGARIUS, Viennensis archiepiscopus. — Ecclesiam S. Ferreoli in plena synodo S. Victori concedit, CXLIII, 1403. — Charta qua donat ecclesiam S. Symphoriani cœnobio S. Ferreoli, *ibid.*, 1406.

LEOTALDUS, comes Matisconensis. — Donatio monasterio Cluniacensi facta, CXXXIII, 841.

LOTHARIUS I, imperator. — Privilegium pro monasterio Novaliciensi, CIV, 1151. — Privilegium pro monasterio Prumiensi, *ibid.*, 1158. — Monasterio Nonantulano multa confert bona, *ibid.*, 1161. — Diploma pro monasterio Veronensi, *ibid.*, 1223. — Præceptum pro ecclesia Aretina, *ibid.*, 1232. — Præceptum pro monasterio S. Ambrosii Mediolanensis, *ibid.*, 1268. — Diploma pro monasterio Lucernensi, *ibid.*, 1308.

LUCIUS II, papa. — Privilegium pro monasterio S. Columbani Bobiensi, CLXXIX, 823. — Privilegium confirmationis bonorum omnium et jurium Sanctæ Ecclesiæ Ferrariensis quæ sub perpetuo jure sedis apostolicæ cum pertinentiis omnibus esse et fore declaratur, *ibid.*, 825. — Privilegium pro monasterio S. Petri Perusini, *ibid.*, 828. — Privilegium pro parthenone S. Trinitatis Paraclitensi, *ibid.*, 850. — Privilegium pro ecclesia Cremonensi, *ibid.*, 831. — Privilegium pro monasterio S. Joannis Parmens. ordinis Cisterciens., *ibid.*, 838. — Privilegium pro ecclesia Olivolensi et pro monasterio Admontensi, *ibid.*, 833, 837. — Privilegium pro parthenone Romaricensi, *ibid.*, 839. Quasdam monasterii Massiliensis ecclesias tuendas suscipit, ac pactionem a Petro abbate cum Ademaro episcop. Rutenensi factam confirmat, *ibid.* 843. — Henrici patriarchæ Gradens. privilegia ecclesiæque possessiones confirmat, *ibid.*, 845. — Ecclesiæ Reginæ possessiones diœcesisque fines confirmat, *ibid.*, 847. — Privilegia pro monasteriis S. Trutberti et S. Zenonis, *ibid.*, 850. — Bulla pro monasterio Pontileviensi *ibid.*, 852. — Privilegium pro ecclesia SS. Petri et Ursi Augustens., *ibid.*, 854. — Privilegium pro eremo Avellanensi, *ibid.*, 856. — Sententiam ab Innocentio II latam de discordia canonicorum S. Vincentii et S. Alexandri Bergomat. confirmat, *ibid.*, 857. — Confirmatio apostolica generalis super possessiones ecclesiæ Lichfeld. salva canonica justitia episcopi Conventrensis, *ibid.*, 861. — Rogero episcopo Conventrensi et ecclesiæ Lichfeldens, ecclesias quasdam asserit, *ibid.*, 862. — Bulla confirmatoria omnium jurium ac privilegiorum monasterii S. Mariæ de Castellione, *ibid.*, 862. — Privilegium pro parthenone Fontis Ebraldi, *ibid.*, 864. — Privilegium pro ecclesia Turonensi, *ibid.*, 866. — Privilegium pro ecclesia Bononiensi, *ibid.* — Ecclesiam S. Mariæ Ardennensem tuendam suscipit, bonaque ejus confirmat, *ibid.*, 869. — Confirmat primatum Toletanæ ecclesiæ, *ibid.*, 871. — Privilegium pro monasterio S. Bartholomæi Neuburgensis, *ibid.*, 873 — Bulla confirmatoria sententiæ Urbani II de subjectione ecclesiæ Dolensis ad ecclesiam Turonensem, *ibid.*, 875. — Ad Briocensem et Trecorens. episcopos. Absolvit eos ab obedientia episcopo et Ecclesiæ Dolensi promissa, *ibid.*, 977. — Bulla pro ecclesia S. Martini Turonensi, *ibid.*, 878.

Privilegia pro ordine Præmonstratensi et ecclesia S. Martini Laudunensis, CLXXIX, 880, 882. — Pro ecclesiis S. Petri Faventini et Ariminensi, *ibid.*, 884. — Monasterio Cluniacensi manerium de Lecdecumba asserit, *ibid.*, 887. — Privilegium Cluniacense, *ibid.*, 888. — Pro monasterio S. Bertini Sithiensi, *ibid.*, 891. — Pro monasterio Farensi, *ibid.*, 892. — Ecclesiam S. Petri Faventinam tuendam suscipit, canonicorumque possessiones ac privilegia confirmat, *ibid.*, 894. — De monasterio Trenorciensi, *ibid.*, 896. — Privilegium pro monasterio S. Mariæ de Fonte Vivo, *ibid.*, 900. — Pro ecclesia S. Sepulcri Hierosolymitana, *ibid.*, 903. — Monasterii S. Mariæ Ebroniensis protectionem suscipit, possessiones et privilegia confirmat, *ibid.*, 905.

Bulla pro confirmatione monasterii S. Mariæ Regemburgens, CLXXIX, 907. — Monasterium Stabulense sub sua protectione suscipit, firmatque ejus privilegia, *ibid.*, 909. — De monasterio Omnium Sanctorum, *ibid.*, 911. — Bulla pro abbatia Classensi S. Apollinaris, *ibid.*, 912. — Privilegium pro ecclesia S. Mariæ Ilbenstadensi, *ibid.* 914. — Privilegium de ecclesiis episcopo Parisiensi subjectis et de libertate superlectilium decendentis episcopi a Christianissimo rege Ludovico concessa, *ibid.*, 915. — Monasterium Savigniense sub sua suscipit protectione ejusque possessiones confirmat, *ibid.*, 917. — Privilegium pro abbatia S. Martini de Campis, *ibid.*, 918. — Commendat monachos Savigniacenses, *ibid.*, 920. — Privilegium pro ecclesia B. Mariæ de Reno, *ibid.* — Privilegium pro monasterio S. Magni Ratisponens.,

---

CXXV

INDEX DE S. PONTIFICIS POTESTATE TEMPORALI.

IN HOC INDICE DUAS STATUIMUS PARTES, SCILICET.

1° De hujus potestatis jure; 2° De illius exercitio.

In prima parte sub uno articulo explicantur verba Christi quibus auctoritas Romani pontificis stabilitur in persona B Petri apostolorum principis, et an in illis agatur de potestate temporali.

In secunda sub binis articulis quæstio in medium profertur: 1° Per notiones et monumenta historica de hac potestate humana; 2° Per rationes desumptas ex jure naturali, jurejurando a summis pontificibus hac de re emisso, commodo et incommodo, et ex donationibus in quas exercetur.

—

PARS PRIMA

De privilegiis summorum pontificum, ipsis a Christo in persona B. Petri concessis, et an in illis agatur de potestate temporali.

Incredibile prorsus et inexplicabile est quot homines insanabili odio in pontifices Romanos priscos juxta ac recentiores ardeant, et quot modis hoc suum, non humanum, sed plane tartareum, odium testentur palamque faciant; in quibus primum locum obtinent mendacia, maledicta, convicia, figmenta, commenta innumerabilia, quibus omnes propemodum libros complent ac infarciunt, tam immodice et impotenter ut multi ex horum officina profecti libri nil videantur aliud esse quam unum quoddam perenni et nusquam interrupto filo contextum mendacium et convicium et calumnias, etsi ab omni vero alienissimas, ingerunt, oggerunt, occinunt, recinunt, privatim et publice ingeminant, ut pontifices Romanos omnibus exosos, invisosque efficiant, memores illius: « Dolus an virtus » falsitas an veritas, « quis in hoste requirat? »

Nunc vox una auditur: « Nunc agite, o Cæsar, reges, principes et magnates, et quicunque prehendere potestis, apprehendite. Maledicta sit manus otiosa et ignava. Et primum, eripite pontifici Romam, Romandiolam. Urbi-

num, Bononiam et omnia quæ tenet et possidet eo nomine quod pontifex sit; nam ille est possessor pessimæ fidei; mendaciis ac fraudibus acquisivit omnia. At quid dico, mendaciis et cædibus? imo blasphemiis suis et idololatriis imperio Romano subtraxit, et eripuit, et sibi subjecit, et mercedis loco sua superstitione innumeras animas ad inferos deduxit. Deinde magistratus debebat pontificem et cardinales et reliquos ejus ordinis et superstitionis et impuræ sanctitatis consortes capere eisque, ut blasphemi solent puniri linguas, per cervicem extrahere, et præcidere et patibulo cos ex ordine redigere ad eum plane modum quo ipsi bullis suis signa appendere solent, licet hæc pœna longe inferior et mitior esset ipsorum blasphemiis et idololatriæ. His rite peractis, posset eis sane concedi ut in patibulo inter corvos aut in inferno inter diabolos, unum, aut quot. pro arbitratu suo vellent, celebrarent concilia, CXLVIII, 196.

Lutherus ipse; vesanus apostata, in suo libro Contra papatum jam dixerat: Ego vero, si Cæsaris essem loco, hoc actutum agerem: cunctos nebulones illos nefarios, pontificem et cardinalem et reliquos ejus farinæ homines una quasi catena connexos et succinctos, haud longius quam ad tria milliaria, Ostiam, nimirum, abigerem: soluti enim et discincti vitæ tam procul abirent eo quo nollent. Est autem in eo loco piscina quædam quam Latini mare Tyrrhenum vocant, salubre balneum contra omnes lues, languores, et morbos immundæ sanctitatis pontificiæ et omnium cardinalium et totius cathedræ pestilentiæ. In id vero istos moltissime collocatos lavarem strenue. Quod si contingeret ut aquam ferre abhorrerent, quemadmodum male feriati et obsessi solent ad aquam trepidare, aliquid illis adjicerem de petra, super quam ipsi et Ecclesia eorum fundata est; imo clavibus illis aliquid annecterem, quibus omnia possent solvere, quæ in cœlo et in terra sunt, et aquæ imperarent quæ vellent. Pastorale etiam pedum ac clavam illis oporteret in procinctu esse, quibus aquæ impingerent alapas, adeo graves, ut sibi ex ore et naribus sanguis exundaret. Postremo etiam cum illis vaderent pascua sua, quibus in balneo se recrearent ac reficerent, nimirum universa decretalia Sexti, Clementinæ, extravagantes, bullæ, indulgentiæ, litteræ butyrales, caseales, lacteales, de collis ipsorum suspensæ, propter omnimodam securitatem, CXLVIII, 196.

Verumenimvero fremant plerique, frendeant, insaniant, manus, pedes, calces et capita demum sua in petram super quam Sedes apostolica fundata est illident; conviciis tonent, fulminent, fulgurent, millenis maledictis et mendacissimis figmentis apostolicæ Sedis antistites lacerent ac lancinent: « Qui habitat in cœlis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos » (Psal. II); et nos cum divo Augustino (XLIII, 300) palam et intrepide illis recinimus. Cathedra quid tibi fecit ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit et in qua hodie Anastasius (nunc Pius IX) sedet? Quare appellas cathedram pestilentiæ Cathedram apostolicam? Si propter homines quos putatis legem loqui et non facere, numquid Dominus, noster Jesus Christus propter Pharisæos de quibus ait: « Dicunt enim et non faciunt, » cathedræ in qua sedebant ullam fecit injuriam? Nonne illam cathedram Moysi commendavit, et illo servato cathedræ honore redarguit? Ait enim « Super cathedram Moysi sedent; quæ dicunt facile, » etc. Hæc si cogitaretis, non propter homines quos infamatis blasphemaretis Cathedram apostolicam, cui non communicatis. Sed quid est aliud quam nescire quid dicere, et tamen non posse nisi maledicere.

Porro ut aliqui vita et moribus minus laudabiles et commendabiles cathedram Petri obtinuissent, vel tenuissent; quid inde? Quandoquidem de præpositis malis securam fecit plebem suam, ut ait sanctus Augustinus CXXXIII, 403), ne propter illos doctrinæ salutaris cathedra deseratur, in qua coguntur etiam mali bona dicere. Neque enim sua sunt quæ dicunt, sed Dei, qui in cathedra unitatis doctrinam posuit veritatis. — Etiamsi in illum ordinem episcoporum, pergit idem Augustinus (XXXIII, 196, 197.) qui ducitur ob ipso Petro usque ad Anastasium (Pium IX), qui nunc super eamdem cathedram sedet, quispiam traditor (improbus) per illa tempora subrepsisset nihil præjudicaret Ecclesiæ, et innocentibus Christianis, quibus Dominus providens ait, de præpositis malis: « Quæ dicunt, facite » etc.

« Mais les prétentions des Papes, dit-on, ont de tout temps été excessives, même en ce qui ne touche que le pouvoir spirituel; elles ont souvent été attaquées et combattues par les catholiques les plus orthodoxes. Des évêques, tels que S. Cyprien de Carthage, Isidore de Séville et autres ont semblé les dénier aux Papes au nom de l'Evangile. L'Eglise de France, au temps de Louis XIV, était de ce sentiment. Cependant la primauté jurisdictionnelle du Pape n'est-elle que de droit ecclésiastique et humain et non de droit divin? c'est cette question qui est en litige dans cette partie de notre INDEX; car pour ce qui est du pouvoir temporel des Papes, *videtur dici posse*, que la papauté temporelle n'est pas établie de Dieu, et que, tous les pouvoirs spirituels du Pape, même admis, il ne s'ensuivrait nullement, quelque illimités qu'on les veuille, que les Etats Romains soient sa propriété par le seul titre de la papauté temporelle. »

Cum ista plus minusve lucide deducantur ex sequentibus visum fuit ea per analysim in antecessum hic prænotare.

Sed tandem quidquid sit vel eveniet, sedis apostolicæ patrimonia a summis pontificibus vindicari debent, tum jure patrimonii, tum alio potiori divinis e legibus emanante, quo res Deo sacræ per summum sacerdotem procurandæ, possidendæ, retinendæ, et vindicandæ et repetendæ sunt a sacrilegis usurpatoribus quoties occupentur. Hinc est quod inter pontifices maximos, qui hæc jura acriter defenderunt, quidam imprimis fuere, inter quos numerantur Gregorius III et Zacharias, ut hos duos nominemus, tacentes Gregorium VII et Bonifacium VIII, et nostris temporibus Pium IX, horum omnium, illustrissimum; Gregorium III vi armorum, et Zacharias, ut ille innocentia morum et vitæ sanctitate celebris, agendo, civitates Sedi apostolicæ ablatas recipere conati sunt, at quæstiones moveantur, et lector judicabit.

ADRIANUS II, papa ait: Qui B. Petro apostolorum principi Dominus noster oves suas, totam videlicet Ecclesiam, pretioso jam sanguine suo redemptam, post passionis vincula, post clavorum vulnera, et crucis ludibria atque resurrectionis gloriam, tertio commendavit dicens: « Pasce oves meas, pasce agnos meos. » (Joan. XXI) nos vice utique apostolatus illius, Domino in omnibus cooperante, fungentes, in virga æquitatis et justitiæ, in longanimitate benignæ humilitatis et patientiæ gregem Domini pabulo *spiritalis vitæ* pascendum et cura solerti custodiendum divina suscepimus voluntate — Os apostolatus nostri, septiformis Spiritus gratia plenum... Aurem cordis tui cœlesti, o inclyte rex Lothari, sane clavigero beato Petro in nobis loquenti aperias, CXXII, 1259.

Nos procul dubio Cœlestinus bonorum lætitiam adipisci merebimur si super oves dominicas sollicite vigilemus, ne videlicet hos vel per insidias odii seu discordiæ vorax lupus invadat, vel per cupiditatem avidus ille leo deglutiat qui, docente Apostolorum principe, circuit quærens quem devoret, CXXII, 1263.

Nemo plane dubitat nullum facinus esse, quod Ecclesia data sibi divinitus potestate ab eo desistensibus non possit absolvere et pœnitentibus relaxare, cui dicitur: « Quæcunque dimiseritis super terram, » etc... in quibuscunque omnia sunt, quantacunque et qualia sint.

Tu vero (epist. ad Hincmarum Remens.) quia siluisti, et contra te facinus saltem leviter non insurrexisti, non solum consors, sed etiam, quod est deterius, hujus tyrannidis auctor esse videris. Et ideo, ne et nos ipsi pro taciturnitatis silentio apud Deum redditorem unicuique juxta opus suum reprehensibiles esse videamur, apostolicis somnolentiam vestram excitamus affatibus, et qui aliter non debemus, ut ad te revertaris præcipimus, 1301, 1302.

ANASTASIUS, Biblioth. — Potestatem regum et principum in subditas sibi gentes a Deo unice profectam esse tam sacra Scripturarum constans traditio Patrum affirmant. At vero nulla in terris dominatio est, cujus institutio et jurisdictio e Scripturæ oraculis evidentius appareat, exercitium pleniori Patrum auctoritate comprobetur, quam divi Petri, quique eum secuti sunt Romanorum pontificum.

Sacra Scriptura constat Veteri et Novo Testamento. Vetus Novi præ se ferebat imaginem. Illius ministri varii ministros hujus adumbrabant; proindeque summus Judæorum sacerdos pontificem maximum Christianorum innuebat; etenim summo Judæorum sacerdoti erat certum supremumque tribunal ad sententiam ferendam de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, ad verum sensum legum appetendum, ad controversias omnes definiendas. Haud secus pontifex maximus Christianorum sede utitur stabili ac suprema, utpote qui eamdem in Ecclesia auctoritatem exercet. Quandoque in Synagoga idem pontifex temporali administratione cum spirituali conjuncta fungebatur, ita constituta jam atque firmata Ecclesia, cum Romæ imperium, quæ pene omnibus dominata erat plures inter reges discissum, prorsus interiisset, Petri successores vel temporalium absolutos et supremos rerum moderatores divina Providentia consti-

tuit in locorum et gentium parte ubi eorum sedes sita est. Quamobrem regale sacerdotium tum lege scripta tum naturæ adumbratum, in qua patres postea seniores et patriarchali familia sacerdotis officio fungebantur et regni, omnibus absolutum numeris invenitur. Necnon Christianorum omnium caput et parens,ab omni hujus mundi principe potestate solutus, suam auctoritatem majori cum dignitate ac libertate exercere potest nulli omnino suspectus.

In Novo Testamento, ubi de Ecclesiæ fundatione res est, illud imprimis occurrit,Petrum nempe et ejus successores singulos caput et fundamentum Ecclesiæ designari, Ipse cum antea Simon diceretur. nomen illud Petri assequitur, ipse principem utique occupat locum per ipsum æternus Pater Jesum Christum manifestat hominibus Filium Dei vivi. Ipsum ejusque successores dignitatis suæ compotes Salvator facit,angularis nempe lapidis Ecclesiæ, stabiliendæ illius gratia, ita ut portæ inferi non prævaleant adversus eam. Ipsi denique ac successoribus claves tradit regni cœlorum, supremam scilicet Ecclesiæ guberuandæ potestatem.

Pro iisdem se Salvator ipse testatur orasse, ut ne eorum fides deficiat, quin etiam fratres suos in fide confirment.

Divinus idem Salvator post resurrectionem suam, antequam in cœlum ascendit. Petrum et successores instituit supremos Ecclesiæ totius moderatores, dum agnos ovesque ut pascerent imperavit quibus corpus Ecclesiæ universum conficitur. Agni siquidem Christiani sunt populi, ovesque agnorum matres pastores varii, quorum curæ alia aliis gregum portio demandatur.Itaque agnos et oves,populos nempe et pastores. Petro ejusque successoribus committere ut eos custodiant, perinde et ac supremos totius Ecclesiæ gubernatores declarare, cujus ovile unum ab uno pastore dependet.

Vix dum Jesus Christus ascendit in cœlum,Petrus suo fungi munere orditur,cumque magna nascentis Ecclesiæ partem Hierosolymis congregatam teneret, eam ut pararet ad accipiendum Spiritum sanctum,in proditoris Judæ locum voluit ut alius apostolus sufficeretur explendi causa sacri ejus collegii sedes omnes. Post Pentecostem Evangelii prædicationem Petrus omnium primus est orsus,Veteris Testamenti mysteria reserans,quibus Jesus Christus adumbrabatur ; primus verbum Dei simul atque iterum annuntians octo hominum millia ad Deum conversa baptizari fecit ; primus supremum se largitorem gratiarum perpetrandis miraculis demonstrat,infligendis que anathematibus judicem se delictorum ostendit. Petrus ipse Jacobum Minorem Hierosolymorum episcopum creat ; ipsumque tanquam Ecclesiæ caput adit Paulus haud ita multo post conversionem suam. Cum vero jam Evangelium per totam Judæam perque finitimas provincias late esset diffusum, idem Petrus invisit Ecclesias tum ab apostolis cæteris,tum ab aliis Evangelii præconibus institutus easque in immensum protendit, vicis undequaque pagisque integris Jesu Christo acquisitis. Præterea Petrus salutem gentibus primus annuntiat, sicut primus nuntiarat Judæis. Cum enim nationis utriusque communis pater et pastor supremus futurus sit, ea propter utrique ostium reserat ad ovile.Tandem ubi pro fide vinctus carcere servatur, Ecclesia,id quod pro alio factum ex apostolis nullo unquam esse constat, maxime de illius tanquam sui capitis incolumitate sollicita, pro ejusdem indemnitate publicas supplicationes indicit. — Nunc probatur quod unanimis et constans fuerit traditio.Ecclesiæ in agnoscendis Summis pontificibus in sede Romana succedentibus privilegiis iisdem ac Petrus fruebatur. CXXVIII, 937-970.

ANSELMUS (S.) Lucencis episc. — Cum enim Dominus dicat Petro : « Ac tibi dabo claves »,etc.,Super hanc Petram, etc., Pasce, etc., quæcunque ecclesia alterius juris usurpatione corrumpitur, jam non sponsa Christi, sed adultera, non libera, sed ancilla convincitur, sicut dicit B. Ambrosius : « Convenior a comitibus et tribunis ut per me Basilicæ fieret matura traditio,dicentibus imperatorem jure suo jussisse ut quæ in potestate ejus essent, omnia tradi debere ; respondit : Si a me peteret quod meum est, id est fundum meum,argentum meum, jus hujusmodi meum me non refragaturum, quamquam omnia quæ mea sunt pauperum sint ; verum ea quæ divina sunt imperatoriæ potestati non esse subjecta. » Et paulo post : « Nec mihi fas est tradere nec tibi imperator, accipere expedit. Domus privati nullo potest jure temerari, Domum Dei existimas auferendam ? Allegatur imperatori omnia licere,ipsius esse universa. Respondeo : Noli gravare te,imperator,ut putes te in ea quæ divina sunt imperiale aliquod jus te habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare esto Deo subditus. Scriptum est enim : « Reddite Cæsari quæ sunt, » etc., Ad imperatorem pertinent palatia,ad sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium jus est commissum, non sacrorum. Iterum dicitur mihi mandasse imperatorem, Debeo et ego unam basilicam habere.Respondeo : Non licet tibi ullum habere. CXLIX, 448.

AUGUSTINUS (S.) Hipponens. episc. — « Et ego dico tibi quia tu es Petrus. » etc. Dixerat enim ipse Petrus : » Tu es Christus filius, etc. » Super hanc Petram ædificabo fidem quam confiteris.Super hoc quod dixisti. « Tu es Christus, etc. » Ædificabo Ecclesiam meam. » Tu enim Petrus. A petra Petrus, non a Petro petra.Sic a petra Petrus,quomodo a Christo Christianus. Vis nosse de qua petra Petrus dicatur ? Paulum audi : « Nolo vos ignorare. » etc.« Petra autem erat Christus,»

Dominus Jesus discipulos suos ante passionem suam elegit quos apostolos nominavit.Inter hos penes ubique solus Petrus totius Ecclesiæ meruit gestare personam Propter ipsam personam quam totius Ecclesiæ solus gestabat audire meruit. « Tibi dabo claves, » etc. Has enim claves non homo unus,sed unitas accepit Ecclesiæ. Hinc ergo Petri excellentia prædicatur,quia ipsius universitatis et unitatis Ecclesiæ figuram gessit, quando ei dictum est :« Tibi dabo, » etc. ? Quod omnibus traditum est. Nam ut noveritis Ecclesiam accepisse claves regni cœlorum,audite in alio loco quid Dominus dicat omnibus apostolis suis : « Accipite Spiritum sanctum ; quorum dimiseritis peccata, » etc. Hoc ad claves pertinet, de quibus dictum est : « Quæ solveritis in terra soluta, etc. » Sed hoc Petro dixit.Ut scias quia Petrus universæ Ecclesiæ personam tum gerebat, audi quid ipsi dicatur, quid omnibus fidelibus sanctis : « Si peccaverit in te frater tuus, etc. » Ecclesia, columba ligat, columba solvit ;ædificium supra petram ligat et solvit,XXXV, 544.

Illud in duobus apostolis, Petro et Joanne, quæritur cur Joannem plus dilexerit Dominus, cum ipsum Dominum plus dilexerit Petrus. Ubicunque enim se commemorat Joannes,ut nomine suo tacito ipse possit intelligi, hoc addit quod eum diligebat Jesus, quasi solum diligeret, ut hoc signo discerneretur a cæteris quos utique diligebat ; quid ergo nisi se amplius dilectum,cum hoc diceret, volebat intelligi ? Quod absit ut mendaciter diceret ; quod autem majus dare potuit Jesus majoris erga eum suæ dilectionis indicium quam ut homo cum cæteris condiscipulis suis socius tantæ salutis, solus tamen discubuerit super pectus ipsius Salvatoris ? Porro quod apostolus Petrus plus aliis dilexit Christum possunt quidem documenta multa proferri ; sed ut longe in alia non eamus,ipsa tertia manifestatione Domini apparet ubi dicitur : « Diligis me plus his. » Quod utique Dominus scribat, et tamen interrogabat, quod autem in eo quod respondet Petrus « Amo te, » non addidit plus his, hoc respondit quod de seipso scribat ; non enim quantum ab alio quolibet diligeretur scire poterat, qui cor alterius videre non poterat, sed tamen dicendo, « Etiam, Domine, tu scis, » satis et ipse declaravit scientem Dominum interrogasse quod interrogavit, sciebat igitur Dominus non solum quod dilegeret,verum etiam quod plus illis eum diligeret Petrus. Et tamen si proponamus quærentes, quis duorum sit melior, utrum qui plus, an qui minus diligit Christum, quis dubitabit respondere eum qui plus diligit esse meliorem ?Item si proponamus quis duorum sit melior,utrum quem minus an quem plus diligit. Christus, eum qui plus diligitur a Christo, meliorem procul dubio respondebimus.In illa ergo comparatione, quam prius posui, Petrus Joanni ; in hac vero altera Joannes anteponitur Petro. Proinde tertiam sic proponimus. Quis est duorum discipulorum melior,qui minus quam condiscipulus ejus diligit Christum et plus quam condiscipulus ejus diligitur a Christo,en ille quem minus quam condiscipulum ejus diligit Christus, cum plus ipse quam suus condiscipulus diligat Christum ?Hic plane cunctatur responsio,et augetur quæstio.Quantum autem ipse sapio, meliorem quis plus diliget Christum, feliciorem vero quem plus diligit Christus facile responderem. Si justitiam Liberatoris nostri minus eum diligentis a quo plus diligitur, et eum plus a quo minus diligitur quemadmodum defenderem perviderem,XXXV 1971, 1972.

Sed prius Dominus quod sciebat interrogat,nec semel, sed iterum ac tertio, utrum Petrus eum diligat ; nec aliud tertio audit a Petro, quam se diligi ; nec aliud toties commendat Petro quam suas oves pasci redditur negationi trinæ trina confessio,ne minus amori lingua serviat quam timori.Sit amoris officium pascere Dominicum gregem,qui fuit timoris indicium negare pastorem qui hoc animo pascunt oves Christi, ut suas velint esse, non Christi, se convincuntur amare, non Christum,vel

gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate uno obediendi et subveniendi et Deo placendi charitate. Contra hos ergo vigilat toties inculcata ista vox Christi, quos Apostolus gemit sua quærere, non quæ Jesu Christi. Nam quid est aliud. « Diligis me, pace oves meas, » quam si diceretur. Si me diligis, non te pascere cogita, sed oves meas, sicut meas pasce, non sicut tuas; gloriam meam in eis quære, non tuam; dominium meum, non tuum, lucra mea, non tua; ne sis in eorum societate qui pertinent ad tempora periculosa, seipsos amantes, et cætera quæ huic malorum initio connectuntur. Merito dicitur Petro: « Diligis me, » et respondet « Amo te, » eique refertur, « Pasce agnos meos; et hoc iterum, hoc tertio. Ubi etiam demonstratur unum atque idem esse amorem et dilectionem; nam etiam Dominus novissime non ait « Diligis me, » sed « Amas me. » Non ergo nos, sed ipsum amemus; et in pascendis ovibus ejus ea quæ sunt ejus, non ea quæ sunt nostra quæramus, XXXV, 1967, 1968. « Tibi dabo claves, etc. » Non enim a Petro petra, sed Petrus a petra, sicut non Christus a christiano, sed christianus a Christo vocatur. Ideo quippe ait Dominus, « Super hanc petram, » quia dixerat Petrus, « Tu es Christus Filius Dei vivi. » Super hanc ergo, inquit, petram quam confessus es, ædificabo Ecclesiam meam. « Petra enim erat Christus, » super quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus: Fundamentum quippe aliud. « Nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Ecclesia ergo quæ fundatur in Christo claves ab eo regni regnorum accepit in Petro, id est potestatem ligandi solvendique peccata. Quod est enim per proprietatem in Christo Ecclesia, hoc est per significationem Petrus in petra: qua significatione intelligitur Christus Petra. Petrus Ecclesia, XXXV, 1973, 1774.

BRUNO (S.) Signiens episc. — « Vos autem quem me esse dicitis, etc.? » Decuerat hoc enim Petrum respondisse, quatenus ipse esset princeps apostolorum. Ipse Petrus, ait S. Augustinus, in apostolorum ordine primus, in Christi amore promptissimus, sæpe unus respondit pro omnibus. Christus interrogat de se ut homine; Petrus Dei Filium hominis filium esse dicit. Ille igitur qui est Filius Dei, idem ipse est et filius hominis. Unde et beata Virgo vocatur Deum et hominem pariens, seu Deipara, quod quia Nestorius confiteri noluit, ab Ecclesia expulsus et damnatus est... Barjona, hoc est, *Filius columbæ*. Sed quare columbæ filius Petrus dicitur? Legimus enim in specie columbæ. Spiritum sanctum super Christum Dominum apparuisse. Hujus igitur columbæ filius est, qui tam sanctum tamque spiritualem sensum habet. « Quia caro et sanguis » etc. Non est hæc scientia carnalis; non est hæc fides carnis et sanguinis; non parentes tui, vel caro tua ista te docuerunt. « Et ego dico tibi, etc. » Tu dicis et verum dicis quia ego sum Christus Filius Dei vivi; et ego dico tibi, quia tu es Petrus. fide fortis et doctrina stabilis. Nisi enim in hoc nomine fortitudinem et stabilitatem Christus intellexisset, non ea quæ sequuntur protinus addidisset: « Et super hanc petram, » etc. S. Petrum non intelligis, petram respice; petra autem erat Christus. Sic igitur a petra Petrus, sicut a Christo christianus; quia ego petram, tu Petrus. Super hanc petram quam tu modo in fidei firmamentum posuisti; super hanc fidem, quam tu modo docuisti, dicens: « Tu es Christus Filius Dei vivit, » super hanc petram et super hanc fidem « ædificabo Ecclesiam meam. » Hæc enim sententiæ Apostolus concordans ait: « Fundamentum aliud, etc., » ac si dicat, non est aliud fundamentum, cum nisi illa petra quam Petrus posuit in fundamentum diceret: « Tu es Christus Filius, etc.; » super hanc autem petram ædificatur tota Ecclesia Dei. « Et portæ inferi, etc. » « Qui enim ceciderit super hunc lapidem confringetur; super quem vero ceciderit lapis iste conteret eum. Tanto enim impetu, tantaque fortitudine hæc petra fertur ut muros conterat, portas comminuat, ut nulla virtus vel fortitudo ei resistere valeat. Sed si vis et aliter intelligere portas inferi, cognosce prius portas cœli. Portæ namque cœli apostoli sunt, episcopi et sacerdotes, et alii quorum doctrina et exemplis cœli palatium fidelium animæ ingrediuntur. Sunt igitur econtra portæ inferi Judæi et hæretici, omnesque seductores et fidei catholicæ corruptores; per hoc enim infidelium animæ in infernum intrant et in tenebras demerguntur. Et isti quidem contra hanc petram, et adversus Ecclesiam quæ super eam ædificata est, prævalere non poterunt. Hoc enim quod principaliter Petro dicitur, cæteris quoque apostolis dictum esse intelligi debet; et non tantum apostolis, verum etiam episcopis et sacerdotibus, istis enim et claves et potestas a Domino data est, ut non solum Ecclesiam, sed et cœlos apériant aliis, CLXV, 211 214.

CYPRIANUS (S.) Carthaginens. episc. — Petrus enim cui oves suas Dominus pascendas tuendasque commendavit, super quem posuit et fundavit Ecclesiam, aurum sibi esse et argentum negat, sed esse se dicit gratia Christi divitem esse fide ejus et virtute locupletem quibus multa magnalia cum miraculo faceret, quibus ad gratiam gloria bonis spiritualibus abundærat, has opes, has divitias possidere non potest virgo quæ se divitem sæculo mavult esse quam Christo, IV, 449.

Sanctus Cyprianus illud penitus in mente pra conceptum habuit, apostolos in quibus Ecclesia subsedit ac ædificata fuit, neutiquam fuisse alios aliis sejunctos, ab uno Christo seorsim sua jura, suam potestatem habentes; imo vero omnes et unumquemque in unum idemque corpus conflatos, ab eadem voluntate, in eadem virtute, ad unum finem convenisse, unumque Petrum esse totius corporis caput apostolici, unitatis centrum et fastigium; non tantum ergo unum esse apostolici collegii caput, sed et unam apostolicam personam. Hinc dicit:« Petro primum Dominus, super quem fundavit Ecclesiam, et unde unitatis originem instituit et ostendit, potestatem istam dedit ut id solveretur, in cœlis quod ille solvisset in terris. » III, 1114.

Unde ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit: hoc erant utique et apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur et primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia et cathedra una monstretur. Et pastores sunt omnes et grex unus ostenditur, qui ab apostolicis omnibus unanimi consensione pascatur, ut Ecclesia Christi una monstretur, IV, 499-500.

Quam unitatem firmiter tenere et vindicare debemus, maxime episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, ut episcopatum quoque ipsum atque indivisum probemus Episcopatus unus est, cujus a singulis pars in solidum tenetur, IV, 501.

In pluribus sancti Cypriani locis perspicitur principium unitatis sine primatu esse non posse. Quis enim ei primatum deneget a quo incipit unitas, et per quem Ecclesia una monstratur? Quemadmodum post Petrum non desiit unitas, ita nec primatus et principium unitatis, quod Christus auctoritate sua disposuit, quod eo consilio instituit ut Ecclesia una monstretur. Necesse est igitur ut unitatem, ita et principium et vinculum unitatis in Ecclesia perseverare. Unde existimari potest quanti fecerit Ecclesiam Romanam Cyprianus, quam arte affixus fuerit principio unitatis qui tanto unitatis amore accessus erat. Et adhuc totam suam mentem asseruit circa quæstionem Indicis nostri, nam ad spiritualia etiam labefactavit potestatem Petri, nedum eam effunderet ad corporalia, nec Arianum, cum tum ageretur fortissima quæstio de hæreticis rebaptizandis, circa quam summus pontifex Stephanus erronea spargebat, attamen licet acerbissime episcoporum jura defenderit, fortiter legitimum Romanæ Sedis primatum agnovit, IV, 494, 520.

Nec Petrus, quem primum Dominus elegit, et super quem fundavit Ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcisione postmodum disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter aut arrogantur assumpsit, ut diceret se primatum tenere et obtemperari a novellis et posteris sibi potius oportere. Nec despexit Paulum quod Ecclesiæ prius persecutor fuisset, sed consilium veritatis admisit et rationi legitimæ quam Paulus vindicabat facile consensit, documenta scilicet nobis et concordiæ et patientiæ tribuens, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quæ aliquando a fratribus et collegis nostris utiliter et salubriter suggeruntur, si sint vera et legitima, ipsa potius nostra ducamus, IV, 410.

Sanctus Cyprianus, Petro primum Dominus super quem ædificavit Ecclesiam, et unde unitatis originem instituit et ostendit, potestatem istam dedit ut id solveretur in cœlis quod ille solvisset in terris, III, 1114.

Dominus in Evangelio, cum eum loquentem discipuli derelinquerent, conversus ad duodecim dixit « Nunquid et vos vultis ire? Respondit ei Petrus dicens: Domine, ad quem ibimus? Verbum æternæ vitæ habes et non credimus et cognovimus quia tu es Filius Dei vivi. » Loquitur hic Petrus super quem ædificanda fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine docens et ostendens quia, etsi contumax se superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen a Christo non recedit, et illi sunt Ecclesia plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhærens. Unde scire debes episcopum in Ecclesia esse et Ecclesiam in episcopo, et si quis cum episcopo non sit, in Ecclesia non esse, et frustra sibi blandiri eos qui

pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt et latenter apud quosdam communicare se credunt, quando Ecclesiæ quæ catholica et una est, scissa non sit neque divisa, sed sit utique connexa et cohærentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata, IV, 406.

FIRMILIANUS, Cæsareæ Cappadociæ episc. — Qualis vero sit error et quanta sit cæcitas ejus qui remissionem peccatorum dicit apud synagogas hæreticorum dari posse nec permanet in fundamento unius Ecclesiæ, quæ semel a Christo supra petram solidata est. Hinc intelligi potest quod soli Petro Christus dixerit: « Quæcunque ligaveris, » etc., et iterum in Evangelio quando in solos apostolos insufflavit Christus dicens: « Accipite Spiritum sanctum, » etc. Potestas ergo peccatorum remittendorum apostolis data est, et Ecclesiis quas illi a Christo missi constituerunt, et episcopis qui eis ordinatione vicaria successerunt, III, 1168.

GREGORIUS MAGNUS (S.), papa. — Cum Petrus apostolus servari adhuc in circumcisione legis consuetudinem vellet, Paulus ei in faciem restitit, eumque hac in re fuisse reprehensibilem dicit. Et hoc ejus studium, discipulis loquens, non solum culpam, sed, quod est majus, hypocrisim, id est simulationem nominat, dicens: « Cum venisset Petrus Antiochiam, ei restitit, quia reprehensibilis erat. » Et paulo post: « Et simultationi ejus consenserunt cæteri Judæi. »

Item vero apostolorum primus cum multa discipulos admoneret atque a quibusdam detrahi de Pauli scriptis agnosceret, dixit: « Sicut clarissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, loquens in eis de quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem. »

Ecce Paulus in Epistolis suis scripsit Petrum reprehensibilem, et ecce Petrus in Epistolis suis asserit Paulum in his quæ scripserat admirandum. Certe enim nisi legisset Petrus Pauli Epistolas, non laudasset. Si autem legit, quia illic ipse reprehensibilis diceretur invenit. Amicus ergo veritatis laudavit etiam quod reprehensus est, atque ei et hoc ipsum placuit, quia in his non placuerat quæ aliter quam debuerat sensit. Seque etiam minori fratri ad consensum dedit, atque in eamdem re factus est sectator minoris sui, ut etiam in hoc præiret, quatenus qui primus erat, in apostolatus culmine esset primus et in humilitate. Tunc ne increpationis verba dedignaretur audire, omnia dona quæ acceperat quasi a memoria repuli ut unum fortiter humilitatis donum teneret, LXXVI, 1002, 1003.

HIERONYMUS (S.), presbyter Stridonens. — Nota est ejus epistola ad Damasum papam; verba et sensum attendamus: « Quoniam vetusto oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam et desuper textam, minutatim per frusta discerpit; et Christi vineam exterminant vulpes, ut inter lacus contritos, qui aquam non habent difficile ubi fons signatus et hortus ille conclusus sit possit intelligi; ideo mihi cathedram Petri et fidem apostolico ore laudatam censui consulendam; inde nunc meæ animæ postulans cibum unde olim Christi vestimenti suscepi. Neque vero tanta vastitas elementi liquentis et interjacens longitudo terrarum, me a pretiosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. « Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ. » — Profligato a sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum servatur hæreditas. Ibi cespite terra fecundo, Dominici seminis puritatem centeno fructu refert. Hic obruta sulcis frumenta in lolium avenasque degenerant. Nunc in Occidente Sol justitiæ oritur; in Oriente autem Lucifer ille qui ceciderat supra sidera posuit thronum suum: « Vos estis lux mundi, vos sol terræ, » vos vasa aurea et argentea; hic testacea vasa vel lignea virgam ferream et æternum opperiuntur incendium. Quanquam igitur tui me terreat magnitudo, invitat tamen humanitas. A sacerdote victimæ salutem, a Pastore præsidium ovis flagito. Facessat invidia, Romani culminis recedat ambitio, cum successore piscatoris et discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri communione consocior. Super illam Petram ædificatam Ecclesia scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Noe arca non fuerit, peribit regnante diluvio... non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicunque tecum non colligit, spargit, hoc est, qui Christi non est, antichristi est.

Quamobrem obtestor Beatitudinem tuam per crucifixam mundi salutem homousian Trinitatem, ut mihi epistolis tuis sive tacendarum sive dicendarum hypostaseon datur auctoritas, XXII, 335-358.

HENRICUS Augustodunens. presbyt. — Petrus respondit pro omnibus: « Quia tu es Christus Filius Dei vivi. » Et Dominus fidem ejus beatificavit, quam non, inquit, carnalis progenies sed Pater meus tibi revelavit. Et ideo nomen tuum Petrus mutabo, super petram fidei tuæ quoque Ecclesiam meam fundabo, adversus quam infernales portæ non prævalebunt, nec flumina persecutionum eam subvertere poterunt, teque facio vitæ ostiarium, dans tibi claves regni cœlorum, sitque tibi potestas collata ut quæ in terris a te fuerint ligata in cœlis etiam permaneant nexibus implicata, et quæ a te super terram fuerint resoluta, in cœlis etiam sint a vinculis tuta, CLXXII, 970.

Quamvis sacerdotium transcendat regnum, tamen ob pacis et concordiæ vinculum monet evangelica et apostolica auctoritas regibus honorem in sæcularibus negotiis duntaxat deferendum. « Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, » etc. Ergo in his quæ ad regni jus pertinent oportet et populum regibus parere; sed in his quæ ad jus divinæ legis spectant Deo placere. Sic Sebastianus, sic Mauritius, etc. « Ecce duo gladii hic. » Dominus verba discipulorum sua auctoritate roboravit, quia ad regimen Ecclesiæ in præsenti vita duos gladios necessarios præmonstravit, unum spiritualem scilicet verba Dei, quo sacerdotium utitur ad illuminandos peccantes; alterum materialem, quo regnum utitur ad puniendos in malis perdurantes. Necesse est enim ut hos regalis potestas subigat gladio materiali, qui legi Dei rebelles non possunt corrigi stola sacerdotali, CLXXII, 1266, 1267.

Rex, sive sæcularis dignitas sæculares tantum dignitates, sicut sunt ducatus, præsidatus, comitatus, debet et potest dare; sola autem Ecclesia debet spiritualia spiritualibus personis commendare. Si objicitur quod Valentinianus imperator ad Ambrosium dixerit: « Ego tibi commendo corpora. Deus autem animas, » sciendum est quod Ambrosius prius judex provinciæ fuerit; accepto autem canonice episcopatu rex provinciæ curam ei insuper delegavit quem morem adhuc in aliquibus Ecclesiis novimus observari, nempe episcopum utriusque, episcopatus videlicet et ducatus, curam gerere: quod tamen scimus sacerdotibus Christi minime congruere, quia « nemo militans Deo, implicat se sæcularibus negotiis, » CLXXII, 1228.

Dominus noster Jesus Christus, verus rex et sacerdos secundum ordinem Melchisedech sponsæ suæ leges et jura instituit; et ad hanc gubernandam non regnum, sed sacerdotium constituit. In quo Petrum apostolum præfecit, cui et dixit: « Tu es Petrus, » etc. Hanc potestatem sacerdotii Petrus a Domino accepit, hanc successoribus suis reliquit. Sicut ergo a tempore Moysi usque ad Samuelem sacerdotes populo Dei præfuerunt, ita a tempore Christi usque ad Silvestrum soli sacerdotes Dei Ecclesiam rexerunt. Qui ab eis optimis moribus et legibus optime erudiebatur; a regibus vero undique impugnabatur qui eam a cultu veritatis modis omnibus avertere et ad culturam dæmonum convertere, imo compellere nitebantur. Postquam autem lapis de monte sine manibus abscissus, ab ædificantibus murum iniquitatis quidem reprobatus, a Deo autem et in caput anguli levatus, in montem magnum excrevit, et universam terram sua magnitudine implevit, mox mutavit tempora et transtulit regna; cœpit quoque altitudo regni coram Christo pedibus incurvari, ac fastigium imperii in conventu Ecclesiæ inclinari. Persecutionis nempe tempus, Deus pacis, sacerdos magnus, tempore pacis permutavit; ac rebelle imperium paganorum rex magnus super omnes deos transtulit in regnum Christianorum.

Constantinus itaque princeps principum regni per Sylvestrum principem sacerdotum Ecclesiæ ad fidem Christi convertitur, et totus mundus novo ritu christianæ religionis induitur, qui Constantinus Romano pontifici coronam regni imposuit, et ut nullus deinceps romanum imperium absque consensu Apostoli subiret imperiali auctoritate censuit. Hoc privilegium Sylvester a Constantino accepit, hoc suis successoribus reliquit. Cumque sacerdotii cura et regni summa in Silvestri arbitriæ penderet, vir Deo plenus intelligens rebelles sacerdotibus non posse gladio verbi, sed gladio materiali coerceri, eumdem Constantinum assumat sibi in agricultura Dei adjutorem, ac contra paganos, Judæos, hæreticos Ecclesiæ defensorem: cui etiam concessit gladium ad vindictam malefactorum, coronam quoque imposuit regni ad laudem bonorum. Abhinc mox cœpit Ecclesiæ reges vel judices propter judicia sæcularia habere, qui paganos Ecclesiam infestantes, vel alios ejus hostes eam impugnantes acriter propulsarent; intus vero divinis legibus rebelles pœnarum terrore Ecclesiæ subjugarunt. Ad reges ergo pertinent sola sæcularia judicia. Unde eum quidam episcopi suos

coepiscopos in causam coram Constantino imperatore ponerent, ille sciens ad jus suum non pertinere, respondit : « Ite quia Christi estis et ipsi de hac re inter vos videte : ego non ero judex vester, » CLXXII, 1263, 1264.

IVO (S.). Carnotens. episc. — In Novo Testamento post Christum Dominum, a Petro sacerdotalis cœpit ordo, quia ipsi primo pontificatus in Ecclesia Christi datus est, dicente Domino ad eum : « Tu es Petrus, etc. » Hic ergo ligandi solvendique potestatem primus accepit a Domino, primusque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Cæteri vero apostoli cum eodem pari consortio honorem et potestatem acceperunt. Ipsumque principem eorum esse voluerunt ; qui etiam jubente Domino, in toto orbe terrarum dispersi Evangelium prædicaverunt. Ipsis quoque decedentibus, in loco eorum surrexerunt episcopi, quorum ordinatio prætexato fieri debet ordine et modo. Quos qui recipit et verba eorum, Dominum recipit ; qui autem spernit eos, eum a quo missi sunt et cujus funguntur legatione spernit, et ipse indubitanter spernetur a Domino. Petri sedes est cœlesti beneficio Romana Ecclesia quam Petrus et Paulus suo martyrio consecrarunt..., Dedit episcopis Christus potestatem, dedit et principatum multo perfectiorem principatibus terræ, aut numquid justum vobis videtur, si cedat spiritus caro, si a terrenis cœlestia separentur, si divinis præferantur humana ? Prædicationis evangelicæ sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocaret, et ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, ut exsortem se mysterii [al.] ministerii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate discedere. Hunc enim in consortium individuæ unitatis assumptum id quod ipse erat voluit nominare, dicendo : « Tu es Petrus, etc., » ut æterni templi ædificatio mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret hanc Ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ inferi contra illam prævalerent. Quicunque ab unitate fidei vel societatis Petri apostoli quolibet modo semetipsos segregant, tales nec vinculis peccatorum absolvi nec januam possunt cœlestis regni ingredi. Romana Ecclesia vices suas ita aliis impertivit Ecclesiis, ut in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis, CLXI, 322-330.

LACTANTIUS Firmianus.—Cum jam Nero imperaret, Petrus Romam advenit ; et editis quibusdam miraculis quæ virtute ipsius Dei, data sibi ab eo potestate faciebat, convertit multos ad justitiam. Deoque templum fidele ac stabile collocavit. Quare ad Neronem delata, cum animadverteret non modo Romæ, sed ubique quotidie magnam multitudinem deficere a cultu idolorum, et ad religionem novam, damnata vetustate transire, ut erat exsecrabilis ac nocens tyrannus prosilivit ad excidendum cœleste templum, delendamque justitiam, et primus omnium persecutus Dei servos, Petrum cruci affixit, nec tamen habuit impune ; respexit enim Deus vexationem populi sui. Dejectus itaque lastigio imperii ac devolutus a summo tyrannus impotens nusquam repente comparuit ; ut ne sepulturæ quidem locus in terra tam malæ bestiæ appareret, VII, 195, 196, 197, 303, 438, 589, 619, 621.

LEO MAGNUS (S.), papa. — « Beatus es, Simon, etc., » id est ideo beatus et, quia Pater meus te docuit, nec opinio terrena te fefellit, sed inspiratio cœlestis intruxit ; et non caro, nec sanguis, sed ille me tibi, cujus sum Unigenitus, indicavit ; « et ego dico tibi, etc., » hoc est sicut Pater meus tibi manifestavit divinitatem meam, ita ego notam tibi facio excellentiam tuam, « quia tu es Petrus, » id est, cum ego sim inviolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio utraque unum ; tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mea participatione communia. « Super hanc petram, » etc., super hanc, inquit fortitudinem æternum exstruam templum, et Ecclesiæ meæ cœlo inserenda sublimitas, in hujus fidei firmitate consurget. Hanc confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt. Vox enim ista vox vitæ est, et sicut confessores suos in cœlestia provehit, ita negatores ad inferna demergit. « Tibi dabo, » etc. Transivit quidem etiam in apostolos alios jus istius potestatis, sed non frustra uni commendatur, quod omnibus intimetur. Petro enim ideo hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ rectoribus Petri forma proponitur Manet ergo Petri privilegium, ubicunque ex ipsius fertur æquitate judicium, nec nimia est vel severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod beatus Petrus aut ligaverit aut solverit, LIV, 429, 430.

Instante autem passione sua Dominus, quæ discipulorum suorum erat turbatura constantiam, inquit, « Simon, Simon, ecce Satanas, » etc. Commune erat omnibus apostolis periculum de tentatione formidinis, et divinæ protectionis auxilio pariter indigebant, quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere ; et tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, et pro Petri fide proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, et divinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum apostolis conferatur. Nam et post resurrectionem suam Dominus beato Petro apostolo post regni claves ad trinam æterni amoris professionem mystica insinuatione ter dixit : « Pasce oves meas, » etc., quod et nunc procul dubio facit, et mandatum Domini pius pastor exsequitur, confirmans nos exhortationibus, et pro nobis orare non cessans, ut nulla tentatione superemur. Cum itaque tantum nobis videamus præsidium divinitus institutum, rationabiliter et juste in ducis nostri meritis et dignitate lætamur gratias agentes sempiterno Regi, redemptori nostro Jesu Christo, quod tantam potentiam dedit ei quem totius Ecclesiæ principem fecit, ad gloriam nominis sui, LIV, 431, 432.

Observandum quod, licet sanctus Leo dicat de sancto Petro et de sancto Paulo : « Isti enim sunt viri per quos tibi Evangelium Christi, Roma, resplenduit ; isti sunt sancti patres tui verique pastores, LIV, 422, attamen *col.* 423 sedem episcopalem uni Petro tribuit, « per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta, latius præsideret religione divina quam dominatione terrena, » sedem, inquiens, episcopalem, uni Petro tribuit, ac per eam caput orbis Romam effectam tradit, cujus sedis causa loti orbi præsidet, adeo ut exinde latius præsideat religione divina quam dominatione terrena. Quibus concinunt illa Prosperi in carmine de Ingratis :

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honore
Facta caput mundo quidquid non possidet annis
Religione tenet.

Hinc autem primatus, dignitas, atque auctoritas, quæ in totum orbem, etiam extra Romani imperii fines protenditur, ab imperiali urbe, cui episcopatus Petri fuit affixus, originem habere non potuit, ut quidam heterodoxorum adhuc hodie somniant. Quod dicitur quoque apud S. Leonem, LIV, 428 « quia illos (id est S. Petrum et S. Paulum) et electio pares, et labor similes, et finis fecit æquales, explicandum : 1° Voces . « Et electio pares » desunt in antiquissimis Vatic. intelligitur, ut illas tamen explicemus. Electio ad apostolatum quo pares fuerunt Petrus et Paulus, quia a Christo uterque apostolus electus fuit ; quod primatu nihil præjudicat ; num ut S. Leo tradidit, LIV, 149. « Unus Petrus eligitur qui.. .. omnibus apostolis præponatur ; » Et LIV, 629, de apostolatu loquens ad quem omnes apostoli vocati fuerunt : « Hujus muneris sacramentum, inquit, ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocarit. Dein vero « similes et æquales » illos tradidit non potestate primatus, sed fine, id est, morte seu martyrio. Hoc autem notanda sunt in refutatione postillæ huic loco affixæ in editionibus Quesnellianis, in qua legitur : « Petrus et Paulus geminus oculus Ecclesiæ, alter alteri æqualis : Ipse etiam Quesnellus in opere inscriptio : *La discipline de l'Eglise*, allatis illis S. Pauli apostoli verbis : « Nihil minus fui ab iis qui sunt supra modum apostoli » fatetur totam hanc æqualitatem respicere solum apostolatum, non vero primatum apostolatus : « En tout cela l'équalité ne regarde précisément que l'apostolat, non la primauté de l'apostolat. » Et hunc quidem primatum non meri honoris, sed præcipue potestatis ac jurisdictionis primatum esse ; ipsi etiam Galli theologi cum catholica Ecclesia fatentur ; unde et Leo, agnovit, LIV, 425, non merum honorem, sed honorem potestatis ex divinis præordinationibus Petro attributum, LIV, 428.

Ut autem totius generis humani redemptionis inenarrabilis gratiæ effectus per totum mundum diffunderetur effectus, divina Providentia Romanum regnum præparavit : cujus ad eos limites incrementa perducta sunt, quibus cunctarum undique gentium vicina et contigua esset universalitas. Disposito namque divinitus operi maxime congruebat, et multa regna uno confœderarentur imperio, et cito pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis. Hæc autem civitas ignorans suæ provectionis auctorem, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus, et magnam sibi videbatur suscepisse religionem, quia nullam respuerat falsitatem. Unde quantum erat per diabolum tenacius illigata, tantum per Christum est mirabilius absoluta. — Nam cum duodecim

apostoli, accepta per Spiritum sanctum omnium locutione linguarum, imbuendum Evangelio mundum, distributis sibi terrarum partibus suscepissent, beatissimus Petrus, princeps apostolici ordinis, ad arcem Romani destinatur imperii, ut lux veritatis quæ in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. Cujus autem nationis homines in hac tunc urbe non essent? aut quæ usquam gentes ignorarent quod Roma didicisset? Hic conculcandæ philosophiæ opiniones hic dissolvendæ erant terrenæ sapientiæ veritates, hic confutandus dæmonum cultus; hic omnium sacrificiorum impietas destruenda, ubi diligentissima superstitione habebatur collectum quidquid usquam fuerat variis erroribus institutum. Ad hanc ergo urbem, Tu, beatissime Petre apostole, venire non metuis..... et silvam istam frementium bestiarum et turbulentissimæ profunditatis oceanum, constantior quam cum supra mare gradereris, ingrederis. Nec mundi dominam times Romam, qui in Caiphæ domo expaveras sacerdotis ancillam. Numquid aut judicio Pilati, aut sævitia Judæorum minor erat, vel in Claudio potestas, vel in Nerone crudelitas? vincebat ergo materiam formidinis vis amoris, nec æstimabas pavendos quos susceperas diligendos. Hunc autem intrepidæ charitatis affectum jam tunc profecto conceperas, quando professio tui amoris in Dominum trinæ interrogationis est solidata mysterio. Nec aliud ab hac mentis tuæ intentione quæsitum est, quam ut pascendis ejus quem diligeres ovibus cibum, quo ipse eras opimatus. impenderes.

Augebant quoque fiduciam tuam tot signa miraculorum, tot dona charismatum, tot experimenta virtutum. Jam populos, qui ex circumcisione crediderant, erudieras; jam Antiochenam Ecclesiam, ubi primum Christiani nominis dignitas est orta fundaveras; jam Pontum, Galatiam. Asiam atque Bithyniam legibus evangelicæ prædicationis imbueras, nec aut dubius de proventu operis, aut de spatio tuæ ignarus ætatis, tropæum crucis Christi Romanis arcibus inferebas, quo te divinis præordinationibus anteibant et honor potestatis et gloria passionis, LIV, 430 et passim.

MAXIMUS (S.), Taurinens, episc. — Cum S. Leo et S. Maximus Petrum ac Paulum, pares, similes, æquales fuisse prædicant, adeo ut statui nequeat uter alteri sit præponendus, non de dignitate et potestate, qua uterque fuisse Petrum fatetur Paulo potiorem; sed de mira electione, de virtute, de mirito, de martyrii gloria est intelligendum, LVII, 111, 112, 113, 114, 115.

Sanctus Maximus in homilia 72 visus est olim Ecclesiæ unitatem capitis scidisse, cum claves supremam potestatem significantes diviserit, cum unam Petro concesserit, Paulo alteram. Verum prorsus aliena a mente Maximi censenda est hujusmodi interpretatio. Qui enim oratorem agebat, et ante modo admirabilem Petri de Christi divinitate confessionem extulerat, modo ejus electionem ad fundandam, erigendamque Ecclesiam, alios fortitudinem in obeundo crucis supplicio commendaverat; et cum multa etiam de Paulo disseruisset, præcipue quomodo de persecutore Ecclesiæ doctor factus fuerit, quibusve luminibus illustratus, a duplici clavi novum dicendi argumentum assumpsit. Præmittit Maximus apostolos omnes parem apud Dominum sanctitatis gratiam obtinuisse, eo quod omnes ad idem veritatis propaganda opus electi atque vocati fuerint. Verumtamen Petrum et Paulum cæteris eminentiores prædicat, quod eos potioribus muneribus ac privilegiis Christus cumulaverit. Et ut quod sibi proposuerat probaret Maximus, duplicem clavem, duplicem rem significare excogitavit; unam nempe supremam regendi potestatem, alteram cœlestium veritatum docendarum scientiam. Nam « Petro, inquit Maximus, sicut bono dispensatori clavem regni cœlorum dedit, Paulo tanquam idoneo doctori magisterium ecclesiasticæ institutionis injunxit, ut scilicet quos iste erudierit ad salutem, ille suscipiat ad quietem, ut quorum corda Taulus patefecit doctrina verborum, eorum animas recipiat Petrus in regna cœlorum. » Tantum vero abest ut Maximus Ecclesiæ regendæ primatum Petrum inter et Paulum dividere voluerit, quod unitatem potius capitis et præeminentiam Petri docere professus est. Cum enim certum sit per solam fidem haberi accessum ad Deum, fidemque gigni ex auditu, scientia est prima dispositio, ac veluti clavis quæ infidelium peccatorumque corda reserat, eaque lumine ac virtute gratiæ perfundit. Quoties ergo ad doctrinam atque legem Dei confirmati fuerint homines, tunc eis præsto est clavis potestatis, qua a peccatis absolvuntur, et capaces æternæ hæreditatis fiunt; præcedere enim debet verbi divini ministerium quemcumque tramitem ad salutem. Primum igitur officium scientiæ est prætare lumen, quo credenda conspiciuntur; largiendi autem criminum veniam munus est superioris potestatis a Deo traditæ; illa præparat animas; hac dispositis paratisque fidelibus cœleste aperit regnum Quod autem hæc, et non alia fuerit sancti Maximi doctrina ex his etiam constat quod interioris fidei fundamentum requirat, et in ea sancte perseverantibus Dei favendi possessionem polliceatur. « Ambo igitur, ait S. Maximus, claves a Domino perceperunt, scientiæ iste, ille potentiæ; divitias immortalitatis ille dispensat, scientiæ thesauros iste largitur. Sunt enim scientiæ thesauri, sicut scriptum est, « In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ. » Appellat etiam Maximus hoc reserandæ veritatis munus non clavem absolute, sed quodammodo ut intelligatur se allegorice loqui, et alienum esse a facienda bicipite Ecclesia Christi; quod aliquid scriptores posteriorum temporum injuriose nimis ei affinxerunt. Novit ergo sanctus Maximus in Petro personalem primatus prærogativam in clavibus ei a Christo traditis expressam, nec cum Paulo communem fecit, cui dixit commissam fuisse sapientiæ et mysteriorum Dei dispensationem, ad quam vocati sunt cæteri apostoli, sed super illos doctrina supernisque irradiationibus Paulus excelluit, LVII, 401, 402, 403, 404.

NICOLAUS I, papa. — Principatum divinæ potestatis quod omnium conditor electis suis apostolis largitus est, super solidam fidem apostolorum principis Petri soliditatem constituens ejus egregium, imo primam sedem deliberavit: « Tu es Petrus, » etc. Petrus denique a petræ firmitate, quæ Christus est, structuram universalis Ecclesiæ inconcussam, et fidem robore solidatam, ita precibus suis munire non cessat, ut errantium ves anam rectæ fidei norma reformare festinet, necnon intrepide eam consolidantes remunerare procuret; quatenus portæ inferi malignorum utique spirituum suggestiones, atque hæreticorum impetus non prevaleant ejusdem Ecclesiæ unitatem refringere, CXIX, 773.

Postquam B. Petro principi apostolorum Dominus, ligandi atque solvendi in cœlo et in terra potestatem tribuit, et januas regni cœlestis reserandas concessit supra soliditatem fidei suam sanctam dignatus est stabilire Ecclesiam: «Tu es Petrus, » etc. Ad quam promissionem sanctæ apostolicæ institutionis cœmento cœperunt hujus fundamenta ex pretiosis succrescere lapidibus, et annuente divina clementia, per studium structorum et apostolicæ auctoritatis sollicitudinem usque ad culmen insolubiliter perducta perpetualiter mansura sine sinistræ auræ impulsu consistere, cujus primatum B. Petrus merito promeruit. Post quem et hujus vicarii sincerissime Deo famulantes, carentes nebularum densitatibus, quæ recto ab itinere impedire assolent, dignius perceperunt, et in cura regiminis quam pro dominicis ovibus susceperunt, sollicite permanserunt. Inter quos et nostram parvitatem omnipotentis Dei misericordia connumerare dignatus est. Et quia universitas credentium ab hac sancta Romana Ecclesia, quæ caput est omnium Ecclesiarum, doctrinam exquirit, integritatem fidei deposcit, criminum solutionem qui digni sunt, et gratia Dei redempti exorant, oportet, etc... Constat enim sanctam Romanam Ecclesiam per beatum Petrum principem apostolorum, omnium Ecclesiarum caput este, et ab ea rectitudinem atque ordinem in cunctis utilitatibus et ecclesiasticis institutionibus, quas secundum canonicas et synodicas sanctorumque Patrum sanctiones inviolabiliter atque irrefragabiliter retinere, exquirere ac sectari. Et ideo consequens est, ut quod ab hujus sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis præpedierit occasione, proprias tantum sequendo voluntates removeatur, sed firmius atque inconcusse retineatur, CXIX, 785, 786.

PASCHASIUS RADBERTUS (S.), Corbeiens abbas. — Cum Dominus Jesus dixisset: « Quem dicunt homines esse Filium hominis, » mox subjicit. « Vos ergo quem me esse dicitis; » vos, quia dii estis, quem me esse testamini? Mira et stupenda interrogatio; nam coram oculis eorum nihil aliud ipse quam homo apparebat, etiam se esse Filium hominis, quod vere erat, dicebat, et tamen ab eis aliud requirebat. Idcirco nequaquam dixerim quod de se requisierit illud quod ipse confessus est, quod coram oculis, et in eodem loco erat quod manu palpari poterat; sed occultum erat de quo quærebat, in quo et usque ad quid fundamenta Ecclesiæ erant facienda et fides omnibus commendanda. Unde mirabilis omnium et inaudita responsio beati Petri emicuit, ut totum quod erat in Domino cerneret et quod in Christo, qui Deus erat, siderat... « Beatus es, Simon Bar-Jona. » Sunt qui id accipiunt simpliciter, ut Simon Petrus filius Joannis juxta carnem intelligatur, secundum alterius loci interrogationem, « Simon Joannis, diligis me? » et vo-

lunt id scriptoris vitio depravatum, ut pro Bar-Joanna corrupte Bar-Jona legatur, inde detracta syllaba. « Et ego dico tibi qui tu es Petrus, etc. » Ac si patenter dicat non sermone casso et nullum habente effectum operis sed dico tibi ego, cujus dixisse fecisse est, quia verbum meum omnipotentia plenum est, « Quia tu es Petrus, » quod a petra derivatum est nomen, id est a me super quem ædificatur omnis Ecclesia. Non enim, ut quidam male putant, Petrus fundamentum est totius Ecclesiæ, « Quia fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. » ...... Et notandum quod non hic primum ei hoc impositum est nomen, sed longe supra, juxta Joannem, ubi adduxit eum Andreas ad Christum. « Tu es inquit, Simon Joannis, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. » Et non dixit, tu vocaberis Petrus quo jam vocatus erat nomine, sed ait signanter: « Tu est Petrus et super hanc petram, » a qua petra factus est. « ædificabo Ecclesiam meam. » Non quod jam tam firmus esset, sed quod futurum erat ut fieret a Christo. Nathanael, pone eamdem prior confessionem tenuit cum ait: « Rabbi. tu es Filius Dei, tu es rex Israel. » Sed ille adhuc interrogantis affectu ac dubitantis, videre quærere magis quam firmare et hoc ipsum quia visus est sub ficu. Petrus autem talem ac tantam expressit de corde confessionem ut ejus confessio sit omnium apostolorum. Et sicut simul omnes interrogarentur, ita in eo omnium est responsio una supra quam fundatur Ecclesia, et contra quam portæ inferi non prævalebunt. Quia seu dicas contra hanc fidem eas non prævalere, seu dicas contra Ecclesiam, quæ hac fide supra Christum fundata est et firmatur, unum est, eo quod nec fundamentum dissolvitur, nec fides talis tantaque infirmatur, nec Ecclesia inter innumeras aurarum tempestates nec ventorum impulsionibus subvertetur.

« Portæ inferi non prævalebunt adversus eam, » vel sicut habent nonnulli codices; « non prævalebunt ei, » recte quæritur, cui ei? vel adversus quam? utrum adversus Petram super quam ædificatur Ecclesia Dei, aut ei Ecclesiæ non prævalebunt quam ædificat Christus supra petram quia id non exprimit manifeste, tamen indubitanter credendum est; quia nec adversus petram, supra quam ædificatur Ecclesia, nec adversus Ecclesiam quæ ædificatur supra hujus modi petram; alioquin adversus quem portæ prævaluerint inferorum, ille neque petra dicendus est supra quam a Christo ædificatur Ecclesia, neque Ecclesia quæ super petram ædificatur, CXX, 557, 558, 559, 560, 561.

« Et quodcunque ligaveris super terram, » etc. Qui hanc sibi vult vindicare gratiam debet infirmitatem Petri in petra tenere, fidemque moribus et voce prædicare, deinde claves regni quas habet, easdemque claves non a se, sed a Domino et per Dominum, quasi cœlestis janitor custodire. Alias autem nisi judicia ejus maneant firma in Christo, quasi Deo judicante per ipsum, timendum ne contra ipsum qui ligat aut solvit prævaleant portæ inferorum, si injusto judicat et non secundum Dei verbum adversus quem autem portæ inferorum non prævaluerint, ipse juste judicat quia claves a Domino jam perceptas secum portat. Propter quod et operit eis qui soluti fuerint super terram, ut sint soluti et liberi in cœlis. Et claudit eis, qui justo judicio ejus ligati fuerint super terram, ut sint quasi ligati in cœlo et judicati, CXX, 563.

PAULUS, diaconus. — « Tu es Petrus, » etc. Non nunc primum accepisse Petrum hoc nomen credendum est, sed potius tunc quando in initio Dominicæ prædicationis, per Andream ad Jesum adductus in magnum fidei suæ præsagium audivit ab eo: « Tu es Simon, » filius Joannis, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus, et hoc nomine modo appellaverit Dominus dicens. « Tu es Petrus; » non enim ait, tu vocaberis Petrus, sed « Tu es Petrus, » quod dictum fuerat antea. Sicut enim Christus dedit apostolis nomen, ut lux vel sal terræ vocarentur, ita huic egregio confessori suo qui Simon, id est obediens, antea vocabatur, ob robur invictæ fidei Petri nomen indidit, qui videlicet illi tenaci mente inhæsit de quo scriptum est: « Petra autem erat Christus. » Petra non per essentiam, sed per significationem; quemadmodum enim leo propter fortitudinem vel agnus propter innocentiam, sic etiam petra dicitur firmitatem qui operantibus in se turris est fortitudinis a facie inimici. « Et super hanc petram, » id est super me quem ore tuo confessus dicens, « Tu es Christus Filius Dei vivi. » Ipsa enim est lapis ille pretiosus in Ecclesiæ fundamento constitutus de quo Paulus ait. « Fundamentum aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, Christus Jesus. » Sive super hanc petram, hoc est, super hanc fidem qua me Filium Dei vivi confessus est ædificabo Ecclesiam meam. « Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. » Non hoc dixit de conditione temporali mortis, qua legimus cunctos pene apostolos martyrio consummatos, sed portas inferi vocat vitia atque peccata. Portæ namque inferi mortifera hæreticorum hæreticorum dogmata sunt, quibus imprudentes quosque illiciunt, et ad pepetuæ mortis damnationem pertrahunt, XCV, 1481, 1482.

» Quodcunque ligaveris super terram, etc. » Hæc solvendi atque ligandi potestas quamvis soli Petro a Domino collata esse videatur, omnibus quoque generaliter apostolis sub ejus persona collata est. Nam et post suæ resurrectionis nobilem triumphum, apparens illis omnibus aperte dixit: « Quorum remiseritis, etc. » Nam sicut interrogatis generaliter omnibus, Petrus respondet pro omnibus, ita et quod Dominus Petro respondet, in Petro omnibus respondit. Quid etiam omnibus episcopis ac presbyteris in Ecclesia idem officium committitur, ut videlicet agnitis peccantium causis, juxta modum culparum vel pœnitentiæ ligandi et solvendi exerceant potestatem, ita duntaxat ut quod etiam hoc tempore in nonnullis sacerdotibus invenitur, nec eos qui insontes vel innoxii sunt damnent, nec illos qui merentur damnationem securos tanquam de solutione præsumant reddere, XCV, 1184, 1185.

« Tu es Petrus; » super hanc, inquit, petram, id est, super Dominum Salvatorem qui fideli confessori suo participium sui nominis donavit: « Portæ inferi non prævalebunt, etc. » Portæ inferi tormenta et blandimenta persecutorum quæ a stabilitate fidei aliquos deterrendo, introitum æternæ mortis aperiunt. Multæ itaque sunt portæ inferi, sed harum nulla Ecclesiæ quæ supra petram fundata est, prævalet. Merito igitur cunctis Ecclesiis honorandus qui caput Ecclesiæ et qui firmissimæ petræ soliditatem secutus, inimicos Christi auctoritate S. Spiritus confudit, et infatigatæ patientiæ fortitudine triumphavit, nec inferni porta adversus eum prævaluit qui sibi portæ æternalis ingressum regem gloriæ confessus aperuit, XCV, 1463, 1464.

PETRUS (S.), apostolus et primus papa. — Beatus Petrus apostolus, princeps apostolorum et primus papa, primum sedit in episcopali cathedra Antiochiæ septem annos. Et post ad expugnandum Simonem Magnum, Romam ingressus, Claudii anno secundo in episcopali cathedra sedit annos viginti quinque, menses duos, tres dies. Qui uno eodemque tempore et die, videlicet, post passionem Domini anno XXXVIII, ultimo vero anno Neronis III Kalendas Julii cum Paulo martyrium consummavit. Hic duas Epistolas fecit, quæ canonicæ nominantur, in quarum prima, primo generaliter Ecclesiam instruit, explicans beneficia quibus non divina pietas ad salutem vocare vel dona quibus aliquando Judæos, nunc autem nos honorare dignata est. Postmodum vero diversas fidelium personas solerter hortatur, ne se tanta Spiritus gratia carnaliter vivendo, reddant indignos, ne qui regali ac sacerdotali vocabulo sunt insigniti, vitiorum malitia subacti, a condonatæ vel promissæ sibi nobilitatis gloria degenerent. Et primo liberos et servos, deinde mulieres et viros specialiter alloquitur; atque post interlocutionem generalis exhortationis, seniores quoque et adolescentes qualiter sese debeant gerere, ostendit. In secunda vero Epistola, quam eisdem scripsit, quibus et primam, eosdem miseratus, jam ut perfectiores ad majora et perfectiora multipliciter commonet et hortatur. Et Evangelium Marci fecisse dicitur, quia Marcus adjutor ejus fuit et filius de baptismo. Ordinavit autem episcopos tres, Linum et Cletum et Clementem, et presbyteros decem, et diaconos septem.... Quamvis Clemens in ordine Catalogi post beatum Petrum tertius inveniatur, revera tamen sicut ipse in epistola scripsit Jacobo Hierosolymorum episcopo, post beatum Petrum, primus, nullo interposito, Romanæ sedis gubernaculo procul dubio tenuit; Linus autem et Cletus ideo velut successores Petri connumerantur, quia ipse eos in vita coadjutores sibi fecit, ut tanto melius ipse vacare posset orationi, CXXIX, 1151, 1152.

PETRUS LOMBARDUS. — Ex loco Epistolæ Pauli ad Galatas: « Dixi Cephæ coram omnibus, » etc. Porphyrius objicit Petrum a Paulo reprehensum, volens et illi erroris maculam, et huic procacitatis incutere et in commune ficti dogmatis accusare mendacium dum inter se Ecclesiarum principes dissiderent. Quod utique facit non intelligens quo sensu Petrus fuisset reprehensibilis, vel ei apostolus Paulus in faciem restitisse dicatur. Nam uterque recte sensit legem non esse tenendam, et in omni gente quicunque timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi, sed uterque cauta simulatione dispen-

sat, ille subtractionem, iste reprehensionem, ut et Judæis superbia et gentibus desperatio tolleretur. Non igitur vel Paulo vel eis cum quibus ante edens se ab eis postea separabat, Petrus vere reprehensibilis erat nec, eis Paulus procaciter resistebat. Paulus enim in Petro hoc reprehendere non potuit, quod ipse fecit nec arguere simulationem cujus et ipse reus erat, sed fuit hæc reprehensio non vera, sed dispensatoria; nec Petrus peccavit, nec Paulus procaciter arguit. Petrus autem sicut legitur in Actibus apostolorum, auctor fuit hujus decreti, legem post Evangelium non esse servandam, qui post visionem lintei, ubi erant diversi generis animalia, ad Cornelium intravit, et cum gentibus comedit; qui etiam quæstionem de hac re solvit, ut videtur, Act. xv. Petrus itaque bene sensit de absolutione legis, sed simulavit pro timore Judæorum, ne occasione gentium a fide recederent, et sic perderet gregem suum. Simulavit autem Paulus pro simili metu, ut in circumcisione Timothei, et ipse qui coram ex voto nutrivit ut Nazaræi, in Cenchris ex lege caput totondit, CXCII, 110, 111.

RADBERTUS (S.), abb. Corbeiens. — « Et ego dico tibi, etc., quod a petra derivatum est nomen, id est a me super quem ædificatur omnis Ecclesia. Non enim, ut quidam male putant. Petrus fundamentum totius Ecclesiæ est, « quia fondamentum nemo aliud potest ponere præter id quod positum est quod est Christus Jesus. » Licet super eodem fundamento primus, ac si caput Petrus recte positus credatur, tamen in ea petra, de qua nomen sibi ex dono traxit et super eam tota construitur et constabilitur illa cœlestis Jerusalem, id est supra Christum, ut forma permaneat in sempiternum. Nec igitur mirum si Petrus a petra dictus est eo quod firmus futurus erat per Spiritum sanctum firmitate fidei, cum et lux mundi dicitur esse, a lumine quod est Christus... Et ideo nondum beatus erat in se Petrus, sed tandum modo in prædestinatione Dei, a quo non qualis tunc erat, sed qualis futurus erat, æmulatur a Domino... Episcopi quibus a Domino eadem cum Petro potestas dimittendi peccata, etc,, debent suam infirmitatem in Petro tenere, ipsumque esse eorum caput attendere, CXX, 562, 563.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — Porro de Petro quod lapsus est, quod negare permissus est, nihilominus in dispositione Spiritus sapientiæ pium et pulchrum est. —Princeps quippe apostolorum Petrus destinatus fuerat, et huic specialiter magna post Christum potestas danda, vel jam data erat, dicente Christo Filio Dei vivi, quem confessus fuerat: « Beatus es, etc., Pasce, etc. « Tali et tanta præeunte evangelicæ veritatis auctoritate, Christianissimi imperatores post multa tempora, omnesque Ecclesiarum principes hoc censuerunt, et lege perpetua firmaverunt, ut sicut imperatori omnes præfecti vel judices, sic beato Petro, et secundum dignitatem ejus excellenti Romano pontifici cæteri subjecti sint ecclesiarum pontifices. Magnus honor, grandis celsitudo, ait autem ipse ejusdem honoris sive altitudinis auctor: « Qui major est vestrum erit sicut minor, et qui præcessor est sicut ministrator. » Item majores illos sive ministros magno ad clementiam informat studio, quod manifeste colligit ex factis ejus humillimis. Quando autem vel quomodo sciret homo positus in celsitudine honoris, in magna conscientia sanctitatis condescendere parvis, condolere miseris? Solus quippe Deus natura humilis, misericors et miserator est, imo ipsa humilitas, ipsa misericordia est. Homo quippe humilis sive misericors, non nisi ex accidenti est. Oportebat igitur prædestinato atque vocato ad tantam celsitudinem Petro apostolam causam subesse, et magnitudinem honoris ejus præire, unde illi humilitatis atque compassionis scientia jugiter posset accidere. Idcirco labi permissus est; idcirco usque ad triplicandam negationem derelictus est, pulchro et spectabili ordine sapientiæ, ut recte miremur omnes ejusdem sapientiæ periti spectatores, omnes apertos discretionis oculos habentes. Et hoc animadvertentes omnino expedire credimus eis qui præsunt tam propter semet ipsos quam propter eos quibus præsunt, quatenus ad humilitatem vel compassionem eruditi sint, per magnum et memorabile præteritæ infirmitatis experimentum. Aliter quippe infirmitates subditorum aut vix aut nullo modo supportare sciunt, CLXVII, 1638, 1639.

A ce sujet, l'auteur de la *Dissertation historique et chronologique des œuvres de Rupert*, s'exprime ainsi: « Rupert explique que quoique tous les apôtres aient reçu en commun le pourvoir de lier et de délier les pécheurs, cependant saint Pierre a été favorisé d'un privilège particulier, parce qu'il avait le premier confessé la divinité de Jésus Christ. Ce privilège particulier accordé à saint Pierre consiste en ce que saint Pierre était destiné à être le prince des apôtres: *Princeps quippe apostolorum destinatus fuerat*. Il devait recevoir spécialement ou il avait déjà reçu une grande puissance que Jésus-Christ lui avait donnée en lui disant: « Vous êtes heureux, Simon, fils de Jona..., et moi je vous dis etc. » Rupert rapporte encore ce que Jésus-Christ dit après sa résurrection au même apôtre: « Simon, m'aimez-vous plus que ceux-là? Paissez mes agneaux, paissez mes brebis. » Puis il continue ainsi: « Les empereurs chrétiens et les princes de l'Eglise, fondés sur l'autorité de cette vérité évangélique *tali et tanta præeunte evangelicæ veritatis auctoritate*, ont établi longtemps après, par une loi immuable, que comme tous les gouverneurs et les juges obéissent à l'empereur, de même tous les prélats des autres églises seraient soumis à Pierre et au Pontife romain, à cause de l'excellence de sa dignité. Voilà un grand honneur et une grande élévation: *Magnus honor, magna celsitudo*. » Les Cyprien, les Basile et les autres Pères, surtout dans les premiers siècles de l'Eglise, n'ont pas eu une telle idée du privilège particulier de saint Pierre, les Papes, même les plus saints, tel que saint Grégoire le Grand, ne l'ont eue.... à cette réflexion on peut répondre que l'humil'humilité faisait taire aux Papes leur droit; mais en fin de compte, tous, Papes ou Évêques, ne reconnaissaient pas moins la suprématie dans la personne des successeurs de saint Pierre. Et pour en conclure quelque chose de pratique, reconnaissons les prérogatives réelles de saint Pierre, qui ont passé à ses successeurs; reconnaissons sa primauté de droit divin; mais gardons-nous de dégrader ses collègues et ses frères dans l'épiscopat. Gardons-nous de croire que ceux-ci lui doivent la même soumission et la même obéissance que les gouvernements et les juges la doivent aux supérieurs et aux rois. Rupert semble adoucir un peu ce qu'il a avancé en ajoutant que celui qui a conféré une si haute dignité à saint Pierre lui a donné cet avertissement; « Que celui qui est parmi vous le plus grand devienne comme le moindre, et celui qui gouverne comme celui qui sert. » Là, comme on voit le but de Rupert, est de montrer que Dieu n'a permis la chute énorme de saint Pierre que pour le tenir dans l'humilité, dans le haut degré d'élévation où il avait dessein de le placer, et pour donner dans sa personne à tous ceux qui sont élevés au-dessus des autres un exemple frappant qui leur apprît à être humbles et à supporter avec bonté et compassion les faiblesses de ceux qui sont sous leur conduite, CLXVII, passim.

TERTULLIANUS, Carthagin. presbyt. — Si adhuc clausum putas cœlum memento claves ejus hic Dominum Petro, et per eum Ecclesiæ reliquisse, quas hic unusquisque confessus interrogatus et feret secum, II, 142. « Tota paradisi clavis tuus (o martyr) sanguis est, » II, 745. In ipso (Petro) Ecclesia exstructa est, id est per ipsum; ipse clavem imbuit. Ipse primus in Christi baptismo reseravit aditum cœlestis regni, quo solvuntur alligata retro delicta et alligantur quæ non fuerint soluta secundum veram salutem; et Ananiam vinxit vinculo mortis, et debilem pedibus absolvit vitio valetudinis. Sic et in illa disceptatione custodienda necne legis, primus omnium Petrus Spiritu instinctus et de nationum vocatione præfatus, Act. xv, 10, 11. Tunc sua sententia solvit quæ omissa sunt legis et alligavit quæ reservata sunt, II, 1025, 1026.

Latuit aliquid Petrum, ædificandæ Ecclesiæ petram dictum, claves regni cœlorum consecutum et solvendi et alligandi in cœlis et in terra potestatem, II, 34.

Nihil obstat supra dictis Petri privilegiis reprehensio quam subiit a Paulo, quod cum convixisset ethnicis postea se a convictu illorum separabat personarum respectu, II, 35, 36; nam in ista reprehensione sola quæstio fuit de lege antiqua, dum ostenditur quid ex ea custodiri convenerit; hoc fiebat ex parte Petri ob quamdam inconstantiam, ob personarum qualitatem, ob ambiguam tantum conversationem, nec ob aliquam divinitatis perversitatem, II, 474.

Ecclesiæ apostolicæ suos census per successiones deferunt; Romanorum Ecclesia Clementem a Petro ordinatum edit, II, 44, 45.

Petrus cæditur; tum ab alio cingitur, cum cruci astringitur, II, 151; Petrus passioni Dominicæ adæquatur, II, 49.

Septuagies septies juberis indulgere in persona Petri itaque si et ipsos beatos apostolos aliquid indulsisse constat, cujus venia a Deo non ab homine competeret, non ex disciplina, sed ex potestate fuerunt, nam et mortuos suscitaverunt; quod Deus solus et debiles redintegraverunt quod nemo, nisi Christus; imo et plagas inflixerunt, quod noluit Christus, non enim decebat eum

sævire, qui pati venerat. Percussus est Ananias morte..., ut hoc ipso probaretur Christum et hæc facere potuisse, Tertull. II, 1024.

ZACHARIAS Chrysopolit. episcop. — « Respondens autem Jesus, dixit: « Beatus es Simon Barjona, etc., (S. Hieronym.) In Petro respondet omnibus mercedem veræ confessionis quasi dicat: Quod caro et sanguis revelare nequivit, Spiritus sancti gratia revelavit. Ergo ex confessione sortitur vocabulum, quia Barjona sonat « filius columbæ; alii dicunt quod Simon (id est Petrus), filius sit Joannis, ut illud, « Simon Joannis diligis me? » et volunt depravatum hoc esse vitio scriptorum, ut pro Barjoanna, id est pro filio Joannis, Barjona scriptum sit, detracta una syllaba. Joanna interpretatur, « Domini gratia » utrumque nomen mystice intelligitur quia et columba Spiritum sanctum et gratia Domini donum significat spirituale. Pater quippe filio columbæ revelavit, quia una est gratia Patris et Filii et Spiritus sancti. Barjona Syrum est et Hebræum: « Tu es Petrus, » etc. (S. Hieronym.) Tu dixisti me esse Filium Dei vivi, et ego cujus dicere facere est, dico tibi quia, etc. Princeps apostolorum, nunc Petrus, nunc Cephas dicitur, non sensu diverso, sed quam nos Latine et Græce petram vocamus, hanc Hebræi et Syri Cepham vocant. Merito accipit hoc nomen Petrus, quia in Petrum Christum credebat, et secundum metaphoram petræ dicitur ei: « Ædificabo Ecclesiam meam super hanc petram, hoc est super hoc fundamentum fidei, vel ita super hanc petram quam confessus es, id est super me ipsum. Hanc apostolus ait. « Fundamentum aliud nemo potest ponere, » etc. » Et portæ inferi, » etc. Peccata et doctrinæ hæreticorum sunt portæ inferi. Claves regni cœlorum ipsam discernendi scientiam potentiamque nominat, qua dignos recipere in regnum, indignos secludere deberet a regno. « Quodcunque ligaveris, » etc... sensus est: quemcunque super terram, id est, dum vixerit, ligaveris eliminando ab Ecclesia, ligatus erit in cœlis, hoc est universæ Ecclesiæ quibus natum fuerit vitabunt illum. Vel ligatus erit in cœlis, id est cœlestis sententia confirmabit quod eum præsens Ecclesia vitet. Et quemcunque, dum vixerit, solveris ab excommunicatione reconciliando solutus erit in cœlis, id est Ecclesiæ quæ hoc scientiam communicabunt ei; vel solutus erit in cœlis, id est cœlestis sententia confirmabit ut a præsenti Ecclesia recipiatur. Grandis honor, sed grave pondus... Ideo Petrus claves regni cœlorum et principatum judiciariæ potestatis specialiter accipit, ut omnes credentes intelligant, quia quicunque ab unitate fidei et societatis illius semetipsos segregant, nec vinculis peccatorum absolvi, nec januam possint regni cœlestis ingredi... Hoc autem fit per ministerium episcopale in ordinatione presbyterorum, vel (quod verius videtur), cum animarum cura presbyteris in ungitur, CLXXXVI, 285, 286, 287.

—

PARS SECUNDA.

ARTICULUS PRIMUS. — *Notiones de potestate pontificia temporali.*

Constantinus imperator, ut scitur, totus fuit ut offerret Deo oblata ut essent patrimonii jure attributa sanctæ Romanæ Ecclesiæ ejusque episcopo Petri successori, tanquam res Deo sacræ sub omnimoda potestate maximi pontificatus retinendæ ac disponendæ per Silvestrum ejusque legitimos successores. Jam recens baptizatus postquam Ecclesiæ donativis munificentissime locupletasset concilium Romanum a sancto Silvestro pontifice indictum impensis necessariis piissime promovit. — Et eam indignum esse judicaret urbem Romam in qua monarcha totius Ecclesiæ, Christique in terris vicarius residebat, sæcularis principis imperio subjectam esse, non urbis Romæ duntaxat, sed totius fere Italiæ aliarumque provinciarum dominium et juridictionem temporalem Silvestro ejusque legitimis in Petri Cathedra successoribus munificentissime donavit, VIII, 795.

Roma! Roma! jure mundi caput appellata est; domina et regina urbium. Fertur de eodem imperatore quod is Campum Martium cum admiratione inspiciens, sepulchrum Augusti Cæsaris, Forum Romanum, Jovis Tarpei delubra, thermas, porticus, amphiteatrum, Pompeii theatrum, Circum maximum, etc., obstupuisse ac tandem dixisse; « Naturam omnes vires in unam urbem effudisse. » Verissime, etiam nunc de Roma dici potest: « Quemadmodum nihil in universa rerum natura mundo sic in terra Roma nihil melius, nihil præstantius inveniri potest, VIII, 827.

Magicus splendor de Roma non minor est hodie ac olim: « C'était le 8 décembre 1854! La ville éternelle était tout entière en mouvement, on accourait de toutes parts dès le matin, vers la place gigantesque de Saint-Pierre. Bientôt la grande basilique de Saint-Pierre était pleine de monde. C'était chose inouïe qu'un semblable concours. Il y avait foule dans cette église immense; car Saint-Pierre, c'est l'immensité en longueur, largeur, profondeur et hauteur. Qu'on y entre, l'œil se perd dans cette étendue, et plus on avance, plus on voit en quelque sorte l'espace reculer devant soi. Quand il n'y a que 30,000 personnes dans Saint-Pierre, on y est fort à l'aise dans la grande nef, et il n'y a personne dans les chapelles latérales. Or, ce jour-là, il y avait foule, et le sentiment de la reconnaissance envers Dieu domine partout. Mais les cérémonies saintes se préparent. Le Pape-Roi, Pie IX, entonne l'office d'une voix forte et majestueuse; il commence la messe, et après l'Évangile, après le chant du *Veni Creator*, se levant sur son trône, lit, malgré la plus vive émotion, le décret qui déclare dogme de foi l'Immaculée Conception de la Sainte-Vierge, ainsi conçu:

« Declaramus, pronuntiamus et definimus doctrinam quæ tenet beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suæ conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris generis humani, ab omni originalis culpæ labe præservatam immunem, esse a Deo revelatam, atque incirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam. »

A ce moment le canon du château Saint-Ange se fait entendre, toutes les cloches des 365 églises de Rome se mettent en branle, etc... Oh! c'était beau que d'être à Rome ce jour-là.

Ce triomphe de la papauté spirituelle, d'où néanmoins la temporelle n'est pas exclue, peut être mis en face avec le triomphe de la papauté temporelle de Boniface VIII. Ce triomphe spirituel vaut bien le triomphe de l'homme, le triomphe où ce dernier parut au milieu du grand jubilé de 1500, avec les doubles insignes de l'autorité spirituelle et temporelle, et répétant à haute voix: « *Ecce duo gladii; hic vides, o Petre, successorem tuum; tu salutifer Christe, cerne tuum vicarium.* » A ces deux spectacles l'Europe est accourue à Rome: « *Et hodie nunc 8 Junio 1862, in sancto Pentecostes die,* » on peut dire qu'un troisième spectacle universel de la Chrétienté se manifesta à Rome. Un journal religieux, le *Rosier de Marie*, daté d'hier, 7 juin, nous dit: « Pour trouver dans Rome un nombre d'évêques supérieur à celui de ce jour (depuis huit jours et chaque jour il en arrivait encore), il faut remonter jusqu'au IVe concile de Latran, sous le pontificat d'Innocent III. A aucune époque la Méditerranée n'a été traversée par des vaisseaux chargés de plus de 200 ecclésiastiques, comme l'était la semaine dernière un bateau à vapeur venant de Marseille. Les révolutions peuvent bien poursuivre toujours leur marche, mais Dieu sait, au milieu d'elles, rendre son Eglise plus forte et plus puissante. On combat la papauté avec violence, mais elle résiste toujours et devient de plus en plus inébranlable. Inutile, disons avec confiance de la combattre, l'œuvre de Dieu ne saurait être vaincue ni détruite. « *Quid fiet in posterum et nunc quoad dominium papæ temporale nescitur. Deus scit nunc tantum præterita referamus; futuris Deus providebit, Amen.* »

AMBROSIUS (S.), episc. — In sermone contra Auxentium, XVI, 1012, magnanimum se ostendit in non tradendis basilicis. « Tu, Domine Jesu, inquit, uno momento mundum redemisti; Auxentius uno momento tot populos quod in ipso est, trucidabit, alios gladio, alios sacrilegio. — Meam basilicam petit cruento ore, sanguinolentis manibus. Cui bene præsens respondit lectio, « Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas? » id est non convenit paci et furori, non convenit Christo et Belial. Meministis enim quod lectum est hodie Nabothem sanctum virum possessorem vineæ suæ interpellatum petitione regia, ut vineam suam daret, ubi rex, succisis vitibus, olus vile sereret; eumque respondisse: « Absit ut ego patrum meorum tradam hæreditatem! » regem con-

tristatum esse, quod sibi esse alienum jus relatione justa negatum, sed muliebri consilio deceptum. Nabothe vites suas vel proprio cruore defendit. Si ille vineam non tradidit suam, nos Ecclesiam Christi?

Quid igitur a me responsum est contumaciter : dixit enim conventus : Absit a me ut tradam Christi hæreditatem! Si ille patrum hæreditatem non tradidit, ego tradam Christi hæreditatem? Sed et hoc addidi : Absit ut tradam Christi hæreditatem patrum, hoc est hæreditatem Dionysii, qui in auxilio in causa fidei defunctus est, hæreditatem Eustorgii confessoris, hæreditatem Myrociis, atque omnium retro fidelium episcoporum! Respondit ego, quod sacerdotis est, faciat sacerdos; quod imperatoris est faciat imperator. Prius est ut animam mihi, quam fidem auferat.

At cui tradam? Præsens lectio Evangelii docere nos debet, quid petatur, a quibus petatur. Audistis nempe legi, quod cum Christus super pullum asinæ sederet, clamabant pueruli et moleste ferebant Judæi. Denique interpellaverunt Dominum Jesum, dicentes ut faceret eos tacere ; respondit : « Si hi tacuerint, lapides clamabunt. » Deinque ingressus templum, ejecit nummularios et cathedras, et columbas vendentes in templo Dei... Semper ergo Christi laudes verbera perfidorum sunt. Et nunc cum laudatur Christus, dicunt hæretici, quia seditio commovetur; dicunt hæretici quia his mors parabatur; et vere mortem habent in laudibus Christi. Quomodo enim laudes ejus ferre possunt, cujus infirmitatem prædicant?

Garaseni præsentiam Christi ferre non poterant; isti pejores Gerasenis, nec laudationem Christi sustinere possunt. Vident pueros Christi gloriam concinentes, et irrident istam ætatulam fidei plenam, cum dicunt : « Ecce quid clamant. » Sed respondit in Christus : « Si hi tacebunt, lapides clamabunt. » Hoc est fortiores clamabunt, clamabunt et juvenes, clamabunt et maturiores, clamabunt et senes, isti lapides ad illum jam solidati lapidem, de quo scriptum est : « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, » XVI, 1012, 1013 ; CLXIII, 678, 679.

ANASTASIUS, Biblioth. — Beatus Petrus apostolus et princeps apostolorum primus sedit cathedram episcopatus in Antiochia annos septem. Hic Petrus ingressus in urbem Romam sub Nerone Cæsare, ibique sedet cathedram episcopatus annos viginti quinque, mensem unum, dies octo.... Hic martyrio coronatur cum Paulo post passionem Domini annis triginta octo.

Vetustiores Romanorum pontificum Catalogi et libri Pontificalis codices plerumque titulum « beati » soli Petro præponunt ; in hoc videntur respexisse ad Redemptoris eloquium : « Beatus es, Simon Barjona, etc. » Ad quæ respiciens Basilius scripsit quod S. Petrus beatitudinem longe ampliorem cæteris omnibus adeptus est. In Novo enim Testamento duo eo titulo cohonestantur, Deipara, quæ divino afflatu Spiritu dixit : « Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, » et Petrus Redemptoris voce. Hinc vera origo vocis « beatitudinis et beatissimi quæ Pontificibus Romanis tribuitur a Patribus et conciliis, sic ut antonomastice eo titulo designabatur Pontifex Romanus. Ex divina institutione cathedra est una. Petro uni tradita, in successores derivata ; non admittit Petrus socium alienum. Super unum Christus ædificat Ecclesiam suam, ut unitatem manifestaret ; unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit, Deus unus est, et Christus unus et una Ecclesia et cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare construi et sacerdotem novum fieri præter unum altare, unum sacerdotem, non potest...

Petrum in hac cathedra Romana usque ad mortem sedisse, intelligendum est de auctoritate potestate ac præfectura gubernandi Ecclesias universas, non de ritu locali. Constat enim cum hanc cathedram septem annis administrasset cum Christiani omnes et Judæi, edicto Claudii. Roma expellebantur, Petrum etiam expulsum Hierosolymam redisse ; mortuo tamen Claudio Romam rediit et ibidem finivit vitam.

Character pastoris supremi et universalis est, ut infallibilis sit in grege universo pascendo, cum nullus ipsi superior ad eum dirigendum sit constitutus, præter ipsum Christum Jesum idi dicentem citra facultatem ullam censuræ ac potestatis ab altero supra ipsum exercendæ « Pasce oves etc., etc., CXXVIII, 1004-1044. Paulus hic nominatur ut socius Petri, sed tantum in societate prædicationis, non in societate cathedræ quod notandum, etc.

Observandum, cum beato Leone Magno, non fortuitum ad Romam S. Petri adventum, sed divinæ Providentiæ consilio suaviter ac fortiter singula disponente, paratum fuisse. Sic etiam parata fuit, quasi vehiculum Evangelio in orbem universum perferendo, magnitudo atque unitas imperii Romani, et fœdera cum remotissimis terram tractibus a Romanis principibus inita. — Dispositio namque divinitus operi maxime congruebat, ut cito pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis — Nascente Domino, juxta vaticinia prophetarum dum terrarum orbis esset in pace compositus, et per eos Augusti annos quibus edictum vulgatum fuerat ab eodem Cæsare, ut describeretur universus orbis» ordinatio provinciarum sub uno principe non modo facilem aditum parabat designatis præconibus Evangelii, verum etiam ordiebatur in civili dispositione regionum, nexuque oppi fatim per eas contexio, quoddam specimen ordinati sanctiorisque regiminis, paulo post contrahendi a pacis principe Christo Domino suis apostolis, eorumque successoribus in episcopatus Christiani hierarchia quam erat proxime fundaturus. Hanc artem divini consilii cum ante Leonem Magnum probe cognosceret princeps apostolici cœtus, et primus Ecclesia suæ hierarcha electus a Christo Domino Simon Petrus, orientis et occidentis præcipuis sedibus constitutis adjectis tertiam in Ægypto, unde meridionalum regionum tractas amplissimi legatos Christi reciperent, ad Indos usque ac Æthiopas potestatis suæ terminos prolaturos ; quibus tamen omnibus, ut intelligerent cathedræ illius auctoritatem esse prælatam, quam ipse vivens ac moriens donasset privilegio suæ successionis in amplissima potestate, quanta fuerat sibi a Redemptore humani generis collata supra universos fidelium cœtus ; hanc in urbe Roma figere voluit, caput orbis, et imperii pridem effecta, per Europam, Asiam et Africam, propagatis, unde facilius possent tum ipse, tum successores in quacunque terrarum spatia suas leges perinde ac legationes transmittere. Famulabantur consilio divini operis non modo pax et ordinatio provinciarum ac census civium, et fœdera augusti cum remotissimis regibus, verum etiam bella et victoriæ, itinera, partitiones provinciarum, militares expeditiones, coloniarum deductio, legionum transvectio, præsidum sortitio, ac universa propemodum gesta reipublicæ et Cæsarum consequantium.— Sive in Britanniam moverent Caius, Caligula et Claudius ; sive in Armeniam Nero ; sive in Judæam Vespasianus ; sive Trajanus in Daciam, Parthiam et Mesopotamiam : sive Adrianus Barbaris restitueret ea quæ Trajanus ademerat ; sive ipse lustraret, ejusque exemplo Antoninus, provincias, et crebris itineribus totum imperium redderet pervium ; sive Romanis legionibus communiret ; sive etiam maria et insulas continenti conjungeret, instructis in Italia classibus Superi Maris. et Inferi, Ravennati ac Missenati ; sive limites imperii firmaret collocatis exercitibus, Britannico Cappadocico, Dacco, Germanico, Hispanico, Illyrico, Mauritanico, Mœsiaco, Rhetico, Sarmatico, Syriaco, spectandis in nummis Adriani, universa hæc Evangelii perferendi apparatus et comitatus erant, et adjumenta, non hominum vano consilio ad temporariæ tantam vitæ hujus hæc largiente comparata, sed sapientiæ divinæ nutu ac potestate disposita ac ministrata Christi gloriæ et electorum saluti, cui omnem præsto esse creaturam, et servire nec cogitantem, atque etiam contra stimulum calcitrantem jubet. Quantum enim facilitatis conciliabatur missionibus apostolicis ex Urbe dirigendis a summo Ecclesiæ hierarcha in dissitas quascunque regiones frequens legionum transvectio, magistratuum majorum minorumque profectio ferme quotidiana ad provincias et copias regendas! hinc nondum, aut vix apostolorum principe martyrio coronato, Treviri, Lugdunum, Viennæ, Moguntinum, etc., episcopos accipiunt e Roma missos, Pothinum, Telesphorum, Severum, Crescentem, etc., CXXVIII, 1256, 1257.

Sancta ac universalis octava synodus, Constantinopoli celebrata habet in Dominicum sermonem quem Christus sanctis apostolis et discipulis suis dixit, quia, « qui vos recipit, me recipit, et qui vos spernit, me spernit; » ad omnes etiam qui eos secundum ipsos facti sunt summi pontifices in Ecclesia catholica dictum esse credentes, definimus neminem prorsus mundi potentum, quemquam eorum qui patriarchalibus sedibus præsunt inhonorare, aut movere a proprio throno tentare, sed omni reverentia et honore dignos judicare ; præcipue quidem sanctissimum papam senioris Romæ, deinceps autem Constantinopoleos patriarcham.... sed nec alium quemcunque conscriptiones contra sanctissimum papam senioris Romæ ac verba complicare ac componere, sub occasione quasi diffamatorum quorumdam criminum. Si qui vero aliqua sæculi potestate fruens vel potens pellere tentaverit præfatum apostolicæ cathedræ papam anathema sit. Porro si synodus universalis fuerit congregata et facta fuerit etiam de sancta Romanorum Ecclesia quævis ambiguitas et

controversia, oportet venerabiliter, et cum convenienti reverentia de proposita quæstione sciscitari et solutionem accipere, aut profectum facere, non tamen audacter sententiam dicere contra summos senioris Romæ pontifices, CXXIX, 159, 160.

Eorum vulnerum atque livorum quæ in membris hominis consistunt multos medicos protulit ars; hanc quidem passionem alio accipiente et alteram altero, et per experientiam amputante et medente; eorum vero quæ in membris sunt Christi et Dei Salvatoris, omnium nostrum capitis et sponsæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ unum et singularem præcellentem atque catholicissimum medicum ipse princeps summus, et fortissimus Sermo et ordinator et curator, et solus ex toto magister Deus omnium produxit, videlicet papam senioris Romæ; propter quæ dixit Petro magno et summo apostolorum; « Tu es Petrus, etc.; » Tibi do claves, etc... » Tales enim beatas voces non secundum quamdam utique sortem apostolorum principi solum circumscripsit et definivit, sed per eum ad omnes qui post illum secundum ipsum. Efficiendi erant summi pastores et divinissimi sacrique pontifices senioris Romæ transmisit; et ideo ab olim et primo tempore in exhortis hæresibus et prævaricationibus eradicatores et interemptores malorum zizaniorum et tabefactorum et penitus insanabiliter ægrotantium membrorum multi multoties facti sunt eorum qui sanctitatem et summam paternitatem summorum pontificum illic præcesserunt, CXXIX, 60, 61.

Stephanus VI successit Formoso. Bonifacius qui invadens sedem apostolicam tenuit eam diebus quindecim, non est numerandus inter pontifices; utpote qui velut homo nefarius jam antea bis gradu depositus primum a diaconatu ac deinde a presbyteratu in Romana synodo sub Joanne papa IX, damnatus fuit. Et quanquam uterque per vim, metum et tyrannidem sedem adepti fuerint, adeoque pariter intrusus intrusum expulerit, tamen Stephanus in numero et serie pontificum communi sententia numeratur, quia ad periculum schismatis avertendum, illum, quamvis homo scelestissimus esset, universus clerus approbavit, totaque Ecclesia catholica per Christi vicario et successore Petri agnovit. Pontificatum auspicatus est a sacrilegio illo quo corpus Formosi papæ exhumatum sacerdotibus vestimentis indutum, tribusque digitis mutilatum, in Tiberim projecit, omnesque ab eodem ordinatos iterato consecrari et ordinari præcepit. Sacrilegi pontificis facinus, quo a defuncto pœnam inique exegit, quove legitime collatos ordines contra Christi institutionem et Dei mandatum repetivit, novatores hæretici nostri temporis redarguunt et detestantur et merito; verum contra promissiones Christi Petro et Ecclesiæ factas propter illud factum impium male insurgunt et præmature nimis de victoria gloriantes triumphum agunt. Omnia enim quæ Stephanus contra Formosum dixit vel egit, homo furore percitus implens id quod exæstuans rabies suasit. Pontificia vero auctoritate legitime usurpata nihil contra fidem vel bonos mores definivit. Unde hac in re violentam quidem tyrannidem in facto agnoscimus; errorem autem in fide per Stephanum pontificiam auctoritatem legitime usurpantem definitum vel approbatum fuisse constanter pernegamus, quanquam nihil Sedi apostolicæ præjudicaretur, si daremus invasorem non legitime electum, sed intrusum pseudopontificem in articulis fidei asserendis aberrasse, CXXIX, 855, 856.

Anno quo a nativitate Domini transacti sunt anni nongenti quatuor, misi papa Formosus in Angliam epistolas quibus dabat excommunicationem et maledictionem regi Edwardo et omnibus subjectus ejus... Rex Edwardus sese emendavit, papam cum magna humilitate placavit; quod apostolico maxime placuit, et in sinum Ecclesiæ eum restituit, CXXIX, 845, 846.

ANASTASIUS papa. — Manichæos vero quos in urbe Roma invenimus et sequaces eorum nolite recipere, neque eis communicare, aut ullam cum eis habere participationem, priusquam ad rectam convertantur fidem, nec eorum male pullulentia semina quæ a nobis in urbe exstinguuntur, pessimis vobiscum radicibus seminentur vel germinentur. Plurimos vero eorum et suæ sequaces impietatis, atque illorum doctores investigatio nostra reperit, vigilantia divulgavit, auctoritas et censura coercuit, quos potuimus emendare correximus. Et ut damnarent Manichæum cum prædicatione et disciplinis suis publica in Ecclesia professione et manus suæ subscriptione compulimus et ita de voragine impietatis suæ confessos pœnitentia concedenda levavimus. Aliquanti vero qui se ita demerserunt, ut nullum his auxiliantis remedium posset subvenire subditi legibus secundum Christianor. principum constituta, ne sanctum gregem sua contagione polluerent, per publicos judices perpetuo sunt exsilio relegati, et omnia quæ tam in scriptis quam in occultis traditionibus suis habent profana vel turpia, ut nosset populus quid refugeret, aut vitaret, oculis Christianæ plebis certa manifestatione probavimus, adeo ut ipse qui dicebatur episcopus a nobis tentus proderet flagitiosa in suis mysteriis quæ teneret, sicut gestorum vos series poterit edocere, CXXX, 691, 692.

ANSELMUS, Lucens. episc. — In epistola quam Anselmus episcopus scripsit ad Wibertum antipapam, dictum Clementem III, il qua illum prævaricatorem ac superbum cognominat, inter alia subinfert: « Ut ergo de beato Gregorio patre nostro dicam (iste est Gregorius VII), quod de Cornelio scripsit beatus Cyprianus, factus est episcopus de Dei et Christi ejus judicio, de clericorum pene omnium, et, ut verius dicam, omnino omnium testimonio, de plebis quæ tunc oderat suffragio, de sacerdotum antiquorum et honorum virorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Alexandri locus, id est cum locus Petri et gradus sacerdotalis cathedræ vacaret, quo occupato et de Dei voluntate atque omnium nostrum consensu ordinato, quisquis jam episcopus voluerit fieri, foras fiat necesse est, nec habet ecclesiasticam ordinationem, qui ecclesiæ non tenet unitatem. Quisquis ille fuerit, licet multum de se jactans, sibi plurimum vindicans, profanus est, alienus est, foris est; et cum post primum secundus esse non potest, quisquis post eum, qui solus debet esse, factus est, jam non secundus ille, sed nullus est. » Sic loquitur S. Anselmus Lucens. episcop., vir litteris apprime eruditus, ingenio acutissimus, facundia præcipuus, et quod omnibus majus est in Dei timore et sancta conservatione nominatissimus, adeo ut tam in vita quam post mortem referatur miraculis clarus. Ex Ekkehardo Uraugiens., CLIV, 952.

Patet, decursis sanctorum Patrum auctoritatibus, Latinorum scilicet et Græcorum, nihil juris imperatoriæ potestati in pontificum electione seu promotione ab eisdem attributum esse; imo ne qua laicalis potestas sibi quidquam in his vindicet, a quibusdam eorum sub anathemate, inhibitum fuisse, CXLIX, 462.

Sunt qui introducunt Gregorium et Ambrosium a sæculi principibus ad pontificatum promotos fuisse, quod falsum est. Sic enim in Gestis eorum describitur vel scriptum habetur de eorum electione vel promotione. « Gregorium, licet totis viribus renitentem, clerus senatusque et populus Romanus sibi concorditer pontificem delegerunt, at ille cum decretum generalitatis evadere nequivit, consensurum se tandem aliquando simulavit, et imperatori Mauricio, cujus filium ex lavacro sancto susceperat, latenter litteras destinavit, adjurans, ne unquam ascensum populis præberet, ut se hujus honoris gloria sublimarent. Sed præfectus urbis, Germanus nomine, ejus nuntium anticipavit, comprehensumque a deruptis epistolis, consensum quem populus fecerat imperatori direxit (ex Gestis Gregorii), CXLIX, 463.

Item in Gestis Ambrosii, LXXV, 381, 382. « Cum populus magis magisque acclamaret: Peccatum tuum super nos. Cumque ille videret suam intentionem nihil posse proficere, fugam paravit, egressusque noctis medio civitatem cum Ticinum se pergere putaret, mane ad portam civitatis Mediolanensis quæ dicitur Romana invenitur. Cumque inventus custodiretur, a populo missa relatione ad imperatorem Valentinianum, imperator hoc summo gaudio accepit quod judices ad se directi ad sacerdotium peterentur. » CXLIX, 463. Permulta hujusmodi ad confirmandam potestatem imperatoriam non sese immiscuisse directe ad electionem vel promotionem summorum pontificum, CXLIX, 446-466.

De numero vero annorum quibus hæc damnabilis consuetudo permansisse dicitur, ut sæculi potestas pro libitu pontifices promoveret, jure causari non potest. Nam de diversis consuetudinibus, illa potissimum sequenda est quæ cum originem sumeret, catholicos Patres suorum priorum Patrum vestigia sectantes auctores habuit, sicut Patres septimæ et octavæ synodi sæculi sunt statuta sanctorum Patrum, Romanorum pontificum et illi consuetudinem ab apostolorum temporibus per omnes ecclesias observatam. Ea vero perversitas quæ a sæculi principibus superinducta est, non præjudicat eidem sanctæ consuetudini quantalibet temporum obtinuerit curricula, CXLIX, 466-476.

BENEDICTUS, diaconus. — Legitur in illius Collectione capitularium: « Principes sæculi nonnunquam intra ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eamdem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi ut quod non prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cœleste regnum proficit; ut

qui intra Ecclesiam positi contra fidem et disciplinam Ecclesiam agunt, rigore principum conterantur, ipsamque disciplinam quam Ecclesiæ utilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat, XCVII, 869.

« De rebus Ecclesiæ. » Quia juxta sanctorum Patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum et patrimonia pauperum, cui non solum habita conservare, verum etiam multa Deo opitulante conferre optamus ; tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus illius ecclesiæ suspicionem dudum conceptam penitus amoveremus, statuimus ut neque nostris neque filiorum et Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitus divisionem aut jacturam patiantur, XCVII, 321 et 873.

« Scimus res ecclesiæ Deo esse sacratas ; scimus eas esse oblationes fidelium et pretia peccatorum. Quapropter si quis eas ab ecclesiis quibus a fidelibus collatæ Deoque sacratæ sunt confert, procul dubio sacrilegium committit ; charus enim est qui ista non videt. Quisquis ergo nostrum suas res Ecclesiæ tradit, Domino Deo illas offert atque dedicat, suisque sanctis, et non alteri, dicendo talia et agendo talia. Fecit enim scripturam de ipsis rebus, quas Deo dare desiderat, et ipsam scripturam coram altari aut supra tenet in manu, dicens ejus loci sacerdotibus atque custodibus : « Offero Deo atque dedico omnes res quæ hac in chartula tenentur insertæ, pro remissione peccatorum meorum ac parentum ac filiorum, etc., ad serviendum ex his Deo in sacrificiis, Missarumque solemniis, orationibus, luminariis, pauperum ac clericorum eleemosynis et cæteris divinis cultibus atque illius Ecclesiæ utilitatibus. Si quis autem eas inde, quod fieri nullatenus credo, abstulerit, sub pœna sacrilegii ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, districtissimas reddat rationes.» Ponit etiam in ea alias conjurationes. Qui eas inde postea auffert, quid agit nisi sacrilegium ? Si ergo amico quidpiam rapere furtum est, Ecclesiæ vero fraudare vel auferre indubitanter sacrilegium est. Unde et in sacris canonibus Spiritu Dei conditis habetur ita : « Si quis oblationes ecclesiæ extra ecclesiam accipere vel dare voluerit præter episcopi conscientiam vel ejus, cui hujusmodi officia sunt commissa, nec cum ejus voluerit agere consilio anathema sit. » Absit enim ut rerum ecclesiasticarum cupiditate vel ablatione sacrilegi aut anathema efficiamus, aut talibus laqueis unquam devinciamur, quoniam sciemus anathematos homines vel sacrilegos non solum infames et a consortio fidelium, priusquam hæc per publicam satisfactionem ecclesiæ et episcoporum reconciliationem manusque impositionem emendent alienos esse, sed etiam a regno Dei extorres fieri, si in talibus defecerint non dubitamus. Ut ergo omnis suspicio a nobis cunctis sacerdotibus et omnibus Christi et sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus funditus auferatur, profitemur omnes, stipulas dextris in manibus tenentes easque propriis e manibus ejicientes coram Deo et angelis ejus ac vobis cunctisque sacerdotibus et populis circumstantibus nec talia facere nec facere volentibus consentire, sed magis Deo auxiliante resistere. Et hoc vobis omnibusque fidelibus sanctæ Ecclesiæ et nostris notum esse cupimus, quod cum his qui absque voluntate aut consensu vel datione rectoris illius ecclesiæ, cujus res juste esse debentur, et maxime proprii episcopi res ecclesiæ a regibus petere aut retentare, vel auferre, aut invadere vel vastare præsumpserint, nec in hostem nec ad pugnam ire, nec cibum sumere, nec ad ecclesiam vel ad palatium aut in itinere pergere, nec etiam nostros homines cum eorum hominibus, aut caballos vel reliqua pecora cum eorum pecoribus, aut pastum ire aut simul habitare vel manere, vel illam participationem cum eis nisi pro emendatione, ante publicam emendationem et Ecclesiæ satisfactionem unquam scienter aut libenter habere debeamus, ne pro eorum iniquitatibus atque flagitiis una cum eis et nos et nostri, quod absit, pereamus. Scimus enim quod perit justus pro impio. Tales vero a nobis, si nos fideles habere vultis, segregate et in ergastulum sub publica pœnitentia redigite, et postulata concedite, XCVII, 789, 790.

BERNARDUS (S.), abbas. — Nec dulcius, nec amicabilius, inquit in epistola ad Conradum regem Romanorum, sed nec arctius omnino regnum sacerdotiumque conjungi seu complantari in invicem potuerunt, quam ut in persona Domini ambo hæc pariter convenirent, utpote qui factus est nobis ex utraque tribu secundum carnem summus et Sacerdos et Rex. Non solum autem sed et commiscuit ea nihilominus ac confœderavit in suo corpore, quod est populus Christianus, ipse caput illius ; ita ut hoc genus hominum apostolica voce genus electum regale sacerdotium appelletur. (I Petr. II. 9.) In alia quoque Scriptura quotquot sunt prædestinati ad vitam, nomine omnes reges et sacerdotes nominantur (*Apocal.* I, 6 ; V, 10). Ergo quæ Deus conjunxit, homo non separet; magis autem quod divina sanxit auctoritas, humana studeat adimplere voluntas ; et jungant se animis, qui juncti sunt institutis. Invicem se foveant, invicem se defendant, invicem sua onora portent. Ait Sapiens : « Frater adjuvans fratrem, ambo consolabuntur. (*Prov.* XVIII, 19.) »... Ad hunc locum Sugerius ait : « Cum gloria corporis Christi, videlicet Ecclesiæ Dei, regni et sacerdotii indissolubili unitate consistat, constat profecto quia qui alteri providet, alteri suffragatur, quoniam et temporale regnum per Ecclesiam Dei stare, et Ecclesiam Dei per temporale regnum proficere, omnibus discretis evidenter agnoscitur, CLXXXII, 440, 441.

S. Bernardus disserit de pontificiæ dignitatis et potestatis excellentia : « Age, indagemus adhuc diligentius quis sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es ? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps episcoporum, tu hæres apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt. Sunt quidem et alii cœli janitores et gregum pastores, sed in tanto gloriosius, quanto et differentius utrumque præ cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos ; tibi universi crediti, uni unus. Nec modo ovium, sed et pastorum tu unus omnium pastor. Unde id probem quæris ? Ex verbo Domini. Cui enim non dico episcoporum sed etiam apostolorum sic absolute et indiscrete totæ commissæ sunt oves : « Pasce oves meas. » CLXXXII, 751.

Dracones, inquis, me mones pascere, et scorpiones, non oves. Propter hoc, inquam, magis aggredere eos, sed verbo, non ferro. Quid tu denuo usurpare gladium tentes, quem semel jussus es reponere in vaginam ? Quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis : « Converte gladium tuum in vaginam. » Tuus ergo et ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu evaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret et is, dicentibus apostolis, « Ecce duo gladii hic ; » non respondisset Dominus « Satis est » sed, nimis est, uterque ergo Ecclesiæ et spiritualis scilicet gladius et materialis, sedis quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exserendus ; ille sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis et jussum imperatoris. »

Docet S. Bernardus utrumque gladium competere Ecclesiæ, et spiritualem scilicet et materialem. Sed illum ab Ecclesia, hunc pro Ecclesia exserendum ; illum sacerdotis manu, hunc ejus nutu, sed manu militis et ad jussum imperatoris. His verbis utuntur longa serie politici (ut sectatorios sileam), imo theologi plures et canonistæ, qui olim (et etiam hodie) imperatoribus et principibus contra pontificem armatis navarunt operam ; et cum alibi terro decertaretur, illi non minus calamo rem egerunt. Contendunt illi non competere pontifici gladium materialem, sed ut supremum caput Ecclesiæ, posse imperatorem, utpote dignius et potentius Ecclesiæ membrum, simili ratione alios principes, ad hoc requirere, ut arma commodet Ecclesiæ, eamque contra hostes defendat ? non vero propria auctoritate posse movere bellum. Et ad hoc nituntur præsenti loco S. Bernardi, ut qui velit, non manu, sed nutu tantum pontificis, jussuque imperatoris temporalem gladium exseri. Similia proferunt ejusdem verba ex epistola 256 ad Eugenium papam : « Exserendus, inquit, nunc uterque gladius, Christo denuo patiente, ubi et altera vice passus est. Per quem autem nisi per vos ? Petri uterque est, alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse est evaginandus. De quo enim minus videbatur, ad Petrum dictum est : Reconde gladium tuum. Suus ergo erat, sed non sua manu utique educendus, etc., CLXXXII, 775-777.

CAROLUS MAGNUS, imper. — Nil profecto apud historicos tum veteres, tum recentiores, celebrius iconomachorum vesania per octavum Ecclesiæ sæculum. Inde enim Italia defectio ab Augustis Orientis, Romanæ Ecclesiæ dominatio, vicissitudo exarchatus, regni Longobardorum excidium, ac præcipue Carolingiorum regum initia et potentia, quæ iidem principi apostolorum ejusque successoribus retulerunt accepta. Orthodoxa fides et traditio Patrum, hoc est imaginum sacrarum veneratio impense commendantur Francorum regibus. Præcipue sancti Petri imago toto terrarum orbe celebratissima vindicanda piis his regibus inculcatur. Eam quippe Isau-

rus ore blasphemo se confracturum minitatus erat Gregorii II sub ipsa impietatis initia, his verbis : « Romam mittam, et imaginem sancti Petri confringam; sed et Gregorium illinc pontificem vinctum abducі curabo.» Idcirco prima in legatione ad Francorum principem Carolum Martellum adornata,claves Petri, symbolum scilicet potestatis aperiendi claudendive cœlorum regnum, missæ tanto cum successu,ut, quod Carolo non licuit, filius ejus Pippinus, rex Carolinorum primus Petri auctoritate per vicarium seu successorem ejus,rex creatus una cum filio Carolo Magno ac patricii,seu defensores Petri et ejus successorum, et peculiaris, populi. Romanorum scilicet,et totius Romani ducatus incolarum designati, nihil antiquius, nihil sanctius habuerint, quam « clavigeri regni cœlorum et peculiaris ejus populi » defensionem atque exaltationem apostolicæ sedis. Id vero quantum cum fenore uterque rex fecerit, barbaræ tot gentes profligatæ,catholicæ fidei dilatatio, timorque ingens impiis illis angustiis incussus abunde docent.

Cæterum summam illam venerationem qua Carolus præ aliis sanctis principem apostolorum prosequebatur, Adrianus pro exemplo adhibuit in epistola ad Constantinum et Irenem,eosdem admonens ut, instar « Caroli regis Francorum et Longobardorum ac patricii Romanorum, » Petri patrocinium implorarent ; namque ait : « Super omnes barbaras nationes,beato principe apostolorum Petro vobis comitante,eritis in triumphis imperantes victores,sicut filius et spiritualis compater noster dominus Carolus rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum,nostris obtemperans monitis atque adimplens in omnibus volunta es,omnis Hesperiæ occiduæque partis Barbaras nationes sub suis prosternens calcavit pedibus, omnipotentatum illarum domans et suo subjiciens regno adunavit. Unde per sua laboriosa certamina eidem Dei apostoli Ecclesiæ ob nimium amorem plura dona perpetuo obtulit possidenda,tam provincias, quam civitates, seu castella et cætera territoria, imo et patrimonia quæ a perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei apostolo cujus et jura esse dignoscebantur. Sed et aurum atque argentum quotidie pro luminariorum concinnatione, seu alimoniis pauperum, non desinit offerendo, quatenus ejus regalis memoria non derelinquatur in sæculum sæculi.»Jam tunc ex his patet quod extremum octavi sæculi obliterata prorsus esset Græca dominatio Romæ Duo scilicet complectebatur patriciatus, jurisdictionem qua reges Francorum utebantur ipsa in urbe Roma ex consensu pontificis populique Romani, ac defensionem Romanæ Ecclesiæ.Quibus addi omnino debet orthodoxæ fidei patrocinium,quod patriciatus præcipuum erat munus.

Quod verbo Carolus Magnus est pollicitus,comprobavit facto.Nam Leoni III pontifici necessaria fuit defensio quæ patricii Romanorum erat propria.Summa enim vis illi illata fuit media in supplicatione prope monasterium S. Silvestri in Capite ; et hinc fugit in Franciam, et mox Carolus Romam venit,pax componitur et « Romani omnes generaliter an.799 in vigilia S. Andreæ apostoli, cum nimia gaudio pontificem Leonem ex Francia re lucem susceperunt.

Hac occasione Carolum Magnum de improviso ac pene invitum corona imperiali redimitum esse auctores omnes veteres consensu affirmant.« Cum ad missam ante Confessionem beati Petri apostoli ab oratione surgeret,domnus Leo papa coronam capiti ejus imposuit, et a cuncto populo Romanorum acclamatum est : Carolo Augusto a Deo coronato magno et pacifico imperatori Romanorum vita et victoria. » Liber pontificalis (sect.376), adjungit puram causam acclamationum omnis populi : « Universi fideles Romani videntes tantam defensionem et dilectionem quam erga sanctam Romanam Ecclesiam et ejus vicarium habuit, unanimiter altisona voce, Dei nutu atque beati Petri clavigeri regni cœlorum exclamarunt: Carolo Augusto, etc... « Estque ergo certum quod ab scelere Romanorum memorato profectam fuisse imperatoriam Caroli Magni majestatem, et Leonem III institutorem fuisse hujus novæ dignitatis, coronam suscipere de altari ante sanctissimum Petri apostoli corpus. Undecim Augusti numerantur ante anarchiam sæculix,quam abstulit Magnus Otto Germanorum primus imperator, septem scilicet Carolinæ stirpis,Carolus Magnus, Ludovicus Pius,Lotharius I, Ludovicus II,Carolus Calvus, etc., XCVIII, 490, 505.

Deferbuit,inficiari non ausim, priscus ille ardor, qui annis amplius centum viginti, Pippinum, Carolum Magnum,eorumque nepotes erga principem apostolorum successoresque ejus inflammavit ; attamen si imperatores a majorum exemplis descivere,certo discimus quod ab iisdem ad plenam renovatæ majestatis indolem assequendam, in ipso actu coronationis publice legi faciebant pactum confirmationis, seu diploma quo donationes et jura omnia sanctæ sedis confirmabantur,XCVIII, 505, 506.

Capitularia regum Francorum, quibus instituta sacrorum conciliorum et decreta sanctorum Patrum sanxere reverentiam, quibus etiam Romani pontifices obtemperare se velle olim apud principes scripto profitebantur, quorum denique præsidio et auctoritate bona disciplina conservata est, in Ecclesiis Gallicanis, Germanicis, Italicis, etc. Hic consulenda sunt. — Capitularia sunt leges partim ecclesiasticæ, partim mundanæ. Attamen Pippinus. Carolus Magnus et alii Francorum reges qui leges ecclesiasticas sive capitularia ad restaurandam disciplinam ecclesiasticam condidere, non sua præcise auctoritate id fecere, sed nutu et permissu episcoporum, approbantibus episcopis et conciliis. Imo pleraque eorumdem capitulorum auctoritate Romanorum pontificum condita fuisse, sunt qui hoc dicunt ; at sunt qui hoc negant, hoc est qui dicunt capitularia quædam facta fuisse a principibus jure suo extra synodorum et conventuum ecclesiasticorum præsentiam ; verbi gratia, Carolum Magnum jure regio istiusmodi leges sancivisse. At sunt qui omnino contrariam viam sequentes, evidenter abutentes verbis Christi Domini quibus claves regni cœlorum Petro et successoribus ejus promisit, omnem de rebus ecclesiasticis decernendi auctoritatem adimunt principibus, nec imperatorem, inquientes, nec regem, qua talis est, ullam ecclesiasticam jurisdictionem habere, et Carolum Magnum nihil juris in rebus vel personis ecclesiasticis sibi vindicasse. Hoc falsum esse nulli obscurum est, cum præcipue constet constitutiones ecclesiasticas episcoporum in consistorio principum examine solitas ævo Caroli Magni, et eorum confirmatione indiguisse ut valerent. Sane reges nostri tum putabant se terræ dominos esse, non vero episcoporum vice dominos, villicos ac ministros, quales eos facere voluisse videretur quidem nominatim Gretserus. Testis Carolus Calvus in epistola scripta ad Adrianum II papam, anno 871, in causa Hincmari episcopi Laudunensis (tom. II, 706). « Reges Francorum ex regio genere nati, inquit, non episcoporum vice domini, sed terræ domini hactenus fuimus computati ; et ut Leo ac Romana synodus scripsit, reges et imperatores, quos terris divina potentia præcepit præesse, jus distrigendorum negotiorum episcopis sanctis, juxta divalia constituta permiserunt, non autem episcoporum villici exstiterunt. — Et sanctus Augustinus dixit : Per jura regum possidentur possessiones,non autem per episcopale imperium reges villici fiunt actoresque episcoporum, XCVII, 63-69, in Prolegomenis.

Ad confirmandam Francorum principum legumque Francicarum auctoritatem etiam in causis episcoporum urbis æternæ, sive illi actores essent, sive defensores, omitti non debet epistola Leonis papæ ad Ludovicum imperatorem, cujus fragmentum exstat apud Ivonem et Gratianum. At antea admonendum fuisse per ea tempora in urbe Roma judices imperiales, illic assidue morantes, ad deliberandas litigiosas contentiones,et regiam dignitatem semper fuisse Romæ suis confiniis usque ad finem dierum Ludovici Pii. Itaque tunc quoties aliæ causæ, sive leves, sive graves incidebant, judicabantur a judicibus imperatoriis. Quod si quis sibi injuriam factam esse quereretur, mittebatur pro tali negotio legatus ab imperatore qui diligenter examinaret rei veritatem. Cum ergo quidam Romani,male tractati a Leone papa fuissent contra legis ordinem, querelamque propterea suam adversus eum ad Ludovicum Pium, velut ad supremum dominum retulissent, isteque haud dubie Leonem redarguisset, missurumque se esse legatos scripsisset qui rei veritatem inquirerent, Leo ad eum rescripsit pariturum se eorum judicio, rogans tamen principem ut viros sapientes et Deum timentes mittat. « Nos si incompetenter aliquid egimus, inquit, et in subditis justæ legis tramitem conservavimus, vestra ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare judicio, quoniam si nos, qui aliena debemus corrigere peccata, pejora committimus, certe non veritatis discipuli, sed quod dolentes dicimus erimus præ cæteris erroris magistri. Inde Magnitudinis Vestræ magnopere clementiam imploramus ut tales ad hæc perquirenda missos in his partibus dirigatis qui Deum per omnia timeant.... Et non tantum hæc sola quærimus ut examussim exagitent, sed sive minora, sive etiam majora illis sint de nobis indicata negotia, ita eorum cuncta legitimo terminentur examine, quatenus in posterum nihil sit quod ex eis indiscussum vel indeffinitum remaneat, XCVII, 80, in Prolegomenis.

Huic sententiæ sunt contradicentes et dicunt,constans esse neminem a minori judicari posse, papam esse superiorem imperatore et omnibus regibus ac principibus,

eum nullius judicio præterquam divino esse obnoxium, et ipsum debere de omnibus judicare. At isti confundunt spiritualem Romani pontificis auctoritatem cum temporali, et causas ejus civiles non distinguunt a criminalibus, cum tamen maximum inter hæc omnia discrimen sit Etenim ut fatendum est illum esse patrem spiritualem regum a principum Christianorum, et ipsius personam judicari non posse a judicibus sæcularibus (id verissimum est ex quo in potestatem papæ pars magna Italiæ redacta est. Cum vero imperatoribus pontifex Romanus obediebat, persona ejus sicut et cæterorum fidelium e civilis potestatis judicio pendebat. Et si quis forte Romanorum pontificum perduellionis vel cujuslibet alterius facinoris publici, morte multandi, reus fuisset, principis auctoritate potuisset ad supplicium condemnari ; hoc probari in promptu esset. Sed ut melius hoc appareat, attendendum est quod si, dum Romanus pontifex parebat imperatoribus, ab eorum jurisdictione et summa potestate ejus persona libera fuisset, quot inde secuta fuissent absurda. Hinc enim, nec persona cæterorum episcoporum omnium, quibus, ut ait S. Cyprianus (cum papa Ecclesiæ capite), episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur, quibuscumque facinoribus contaminaretur, a jurisdictione principum quibus subduntur, pendere inferendum esset. Quis vero talem sententiam defendet, cum Christus dixit : « Regnum meum, etc. » Non est discipulus super magistrum, etc. ; Omnis anima potestatibus, etc. ; Non est potestas, nisi, etc. » Unde corruit ista opinio, personam papæ ab imperatoribus judicari olim non potuisse). A judicibus sæcularibus, jam diximus, ita certum est, Romanorum pontificum causas civiles ad forum sæculare pertinuisse antiquitus, quandiu Romam in sua potestate habuerunt reges et imperatores, hoc est usque ad mortem Ludovici II imperatoris. Citantur exempla, XCVIII, 80, 81, 82, 83.

Capitularia, partim civilia, partim ecclesiastica sæpe erant ; et erant regni leges. Porro lex fit consensu populi et constitutione regis. Consensu populi, hoc est, hominum principum, optimatum, procerum, episcoporum, abbatum, ducum, comitum. Unde tunc aderant consilio regum episcopi cum regni proceribus, qui omnes admittebantur in conventibus publicis qui a regibus indicabantur; in his sanctiones conciliorum examinabantur, res ad ecclesiasticam politiam ordinabantur et ad omnium utilitatem capitula seu leges promulgabantur omnium ordinum consensu.

Itaque postquam capitula constituta erant a principe, legebantur coram populo, et postquam omnes consenserant, novis illis capitulis omnes subscribebant. Sic omnes scabinei, episcopi, abbates, comites, manu propria subsignarunt capitula adjuncta (anno 803), ad legem Salicam. Sed quanquam certum sit capitularia condita fuisse a regibus in pubicis regni conventibus, astante frequenti nobili virorum et magistratuum corona, est tamen fatendum non omnia in istiusmodi conventibus fuisse constituta, sed plurima etiam capitularia sumpta esse ex conciliis et synodis episcopalibus. Excerpta tamen illa capitulorum synodalium non semper fiebant in conventibus aut synodis publicis, sed cum delegatione principis, in privatis episcoporum virorumque ecclesiasticorum cœtibus, qui tum forte in comitatu erant, ut alicubi dicitur : « Capitula a domno Carolo et filio ejus ac sapientissimis ipsorum episcopis excerpta. » Scilicet tunc ea erat cura regibus, ut cum religionem Christianam salvam incolumemque esse vellent, moresque præterea Christianorum ad optimum exemplar componi, sanctissimarum institutionum capitula colligi facerent ex placitis antiquorum Patrum et canonibus conciliorum, eaque legis locum habere mandarent in omni regno Francorum. Negari tamen non potest quam multa capitularia a principibus nostris jure suo statuta fuerint extra synodum ac conventuum publicorum præsentiam, quæ postea illi, si res ita postulare videretur, in eisdem conventibus relegi a publico omnium consensu recipi procurabant, XCVII, 67, 68, 69, in Prolegomen.

Sequuntur capitularia innumera, quæ videntur potius esse decreta conciliorum quam leges principum et regum. In omnibus fere sunt similes inscriptiones : « Karolus, gratia Dei rex regnique Francorum rector, et devotus sanctæ Ecclesiæ defensor, atque adjutor in omnibus apostolicæ sedis, » XCVII, 121-1084.

CLEMENS III, antipapa (WIBERTUS). — Clemens III, Guibertus de Corrigia antea vocatus, archiepiscopus Ravennæ ab Alexandro II factus, olim imperatoris Henrici IV cancellarius, et eo auctore in schismate Romanus antipapa creatus, contra Gregorium VII, et ejus successores Victorem III, Urbanum II et Paschalem II, eo imperante, sedit annos unum et viginti. Creatus Brixini in Noricis a triginta episcopis schismaticis, coronatus fuit Romæ ad S. Petrum an. 1084. Cardinales fecit viginti novem, episcopos quatuor, presbyteros decem. Obiit Romæ an. 1101. Sepultus Ravennæ in cathedrali Ecclesia, et non longe post corpus ejus exhumatum, jussu Paschalis II combustum est. Istud schisma fuit in Ecclesia Romana pessimum, et vicesimum tertium, CXLVIII, 826.

HENRICUS IV rex Natale Domini Romæ apud Sanctum Petrum celebravit, et transivit mox in Campaniam, et magnam Apuliæ partem cepit. Post hæc per legatos Romanorum rogatus ut pacificus rediret, Romam rediit, et ad portam Lateranensem castra ponens, omnes dedicitios accepit, ipsisque petentibus, ut, quia Hildebrandus ab ipsis abdicatus aufugerat, Wibertum, Ravennatem episcopum eis apostolicum præficeret, et eodem anno 1084, multis stipatus, cum magna gloria Romam intravit, ducens secum prædictum episcopum. Qui sequenti Dominica per multos pontifices, apostolico nomini dicatus, nomenque Clementis accepiens, reverenter est intronisatus. A quo rex cum regina imperiali nomine sublimatus est. Anno 1085, Moguntiæ synodus habetur, cui interfuit Henricus IV ; ubi præsentibus legatis Romanorum, omnes episcopi rebelles imperatori judicantur deponendi, cæteri vero anathemate, ut videbatur, condemnantur, CLIV, 953, 954.

CONSTANTINUS MAGNUS. — Hic imperator dedit super corpora sanctorum Marcellini et Petri insulam Sardiniam cum posses ionibus omnibus ad eam pertinentibus, CXXVIII, 1524.

Unde Sardiniam insulam iste princeps obtulit basilicæ SS. Marcellini et Petri a se conditæ in dotem ecclesiæ ; et sic ista insula fuit juris et proprietatis Ecclesiæ Romanæ, CXXVIII, 1548.

In singulis S. Silvestri vitæ numeris Anastasius Bibliothecarius totus est ut enumeret dona per Constantinum Deo oblata ut essent patrimonii jure attributa huic sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ejusque episcopo Petri successori, tanquam res Deo sacræ sub omnimoda potestate maximi pontificatus retinendæ ac disponendæ per Silvestrum ejusque legitimos successores. Ne igitur sistamur ad singulos numeros, morosa perquisitione, eaque satis supervacanea, singulorum fundorum loca, nomina, censum, vicesque consectantes, placet annotare grandia patrimonia fundata fuisse a Constantino, sub nomine SACRI PATRIMONII, etc., CXXVIII, 1512, 1513, et 1591, 1592, 1593.

Cum episcopatum Romanum obtinuisset S. Silvester, anno 314, qui fuit nonus Constantini imperatoris, Maximino et Licino hostibus et persecutoribus orientalis Ecclesiæ devictis, Judæis seditionem moventibus, per Constantinum, eorum auriculas amputantem et rebeldionis signum corpori illorum imprimentem, feliciter oppressis, toti orbi et imprimis universæ Ecclesiæ pax et tranquillitas concessa est. Qua obtenta, subito vastatæ Ecclesiæ exstrui, et ad mores corruptos emendandos sanctissimæ leges ab ecclesiastici et sæcularis imperii monachis promulgari cœperunt. Et demum ad contumaciam schismaticorum Donatistarum terve quaterve in causa Cœciliani appellantium frenandam ; ad incendium Arianæ hæresis exortum Alexandriæ restinguendum, ad Athanasasii electionem contra Arianorum et Miletianorum factionem confirmandam, diversis locis ac temporibus Arelatense, Ancyranum, Neocæsariense, Alexandrinum, Laodicenum Romanum, Nicænum, aliaque plura concilia indicta congregata ac celebrata fuerunt. Inter leges quas imperator adhuc catechumenus et baptismi expers piissime edixit ac promulgavit notatu dignissimæ sunt in illæ quibus ingenuos, per tyrannum servituti subjectos in libertatem vindicavit ; puerorum concubitos interdixit ; parentum inopiæ in alendis et educandis prolibus succurrit; pœnam qua miserorum hominum vultus inscribebantur sustulit; Christianos exsules et ad metalla damnatos, Licinio devicto, revocavit ; de gradu dejectos bonisque omnibus spoliatos restituit, quoque leges Juliam et Papiam adversus turpem fictum et sterilem cælibatum olim sancitas et contra verum sanctum atque fecundum Christianorum cœlibatum, conversas abrogavit ; denique qua ad Maximum Urbis prælectum de aruspicibus, ne privatas domos adirent, rescripsit, quippe qui ea occasione clandestinæ idololatriæ venena instillarent. Verum cum hoc suo decreto multorum animos graviter exacerbari ac fere seditionem concitari videret, specie mitigandæ seditionis, ad eumdem Maximum rescriptum priori contrarium edidit, quo aruspices, si fulgur tectum aliquod tetigisset, consulendos, sibique quod respondissent renuntiandum esse decrevit. Quamobrem ut ipse imperator disceret aliosque suo exemplo doceret, quanta cum Dei

offensa conjunctum sit religionem temporalis commodi causa dissimulare, Deo vindice permissum est. ut imperium ejus ante felicissimum in summam infelicitatem relaberetur. isaque Neronia sæcula quibusdam recrudescere viderentur. Cum enim Licinium juniorem de rebellione suspectum occidisset, optimum deinde Crispum Cæsarem Christianum, præclaris victoriis auctum, rebus fortiter gestis vere magnum, castitate, cæterisque moribus insignem, quasi novercæ stuprum intentasset, una cum Fausta sua, multisque præterea spectatæ virtutis viris crudelissime interfecit. Ob hæc scelera imperator a Deo lepra percussus cum ab aruspicum responsis, quibus ad lepram curandam innocentium sanguinem sanguini innocenter effuso addere monebatur, matrum et infantulorum ejulatu deterritus esset, ad mentem rediit, factum detestatur, et criminis simul ac pœnæ expiationem quærit. Ab Osio Cordubensi episcopo, sanctorumque apostolorum Petri et Pauli apparitione didicit, Silvestrum e latebris ab exsilio revocandum, ob eoque lavacrum baptismatis esse expetendum; quod si faceret, futurum esse eidem imperatori promiserunt, ut ab animi simul et corporis contagione emundetur. Obtemperat apostolorum et episcopi monitis, Sylvestrum ab exsilio revocat, et postquam aliquot diebus per eumdem in fide institutus fuisset, baptizatus, et subito a lepra mundatus est. Hujus ille accepti beneficii memor, ut suum erga Deum et Ecclesiam affectum notum faceret, subito deorum gentilium fana diruit, plurimas divino cultui consecrandas ecclesias exstruxit, easque amplissimis donis munificentissime exornavit. Et cum indignum esse judicaret, ut jam dictum fuit in Monito, eam urbem in qua monarcha totius Ecclesiæ, Christique in terris vicarius residebat, sæcularis principis imperio subjectam esse; non urbis Romæ duntaxat, sed totius fere Italiæ aliarumque provinciarum dominium et jurisdictionem temporalem Silvestro ejusque legitimis in Petri cathedra successoribus munificentissime donavit; in Notis, VIII, 795, 796, 797.

Qui imperator venerabilis, dum turbari fidem Christi Arianorum infestatione doleret, missis a latere suo principalibus viris, de universo mundo episcopos congregans, concilium universale instituit, ubi fides Christi, ab apostolis et prophetis prædicata, firmiter est ore sanctorum corroborata, illuminante eos gratia Spiritus sancti. Ubi ipse tantæ humilitatis apparuit et humiliori sede quam omnes episcopi sederet in ipso concilio. Cumque quidam eorum alios accusarent, ait: « Vos dii estis, ego homo sum. Non ergo dignum est ut homo deos judicet. Inter vos causam audite, et pacem facite; nam ego si viderem sacerdotem Dei peccantem chlamyde mea eum cooperirem. » Qui etiam religiosissimus vir primus Romanorum imperatorum, fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit per universum orbem suo degente imperio non solum fieri Christianos, sed et fabricandi ecclesias et tribuenda præsidia constituit. Denique idem præfatus princeps donaria immensa et fabricam templi primæ sedis principis apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem, quam Romani principes præsiderant relinqueret et B. Petro, suisque præsulibus profutura concederet. Ab illo enim tempore et deinceps viri religiosi non solum possessiones et prædia, quæ possederant, sed et semetipsos consecrarunt, ædificantes basilicas in suis fundis in honore sanctorum per civitates ac monasteria innumera in quibus cœtus Domino serventium conveniret. Denique reges ac præsides ac magistratus non solum hanc licentiam attribuerunt, sed etiam ipsi propria largiti sunt per universa regna terrarum et ejus Ecclesiæ..... De Constantini lepra et curatione per baptismum facta, lege, VIII, 800, notas Severini Binii.

CUNIBERTUS Longobardorum rex. — Felicis Lucensis episcopi chartam monasterio S Frigidiani confirmatam videmus confirmatam a Cuniberto Longobardorum rege, anno 700. Et etiam majori quam ille studio cæteri Italiæ principes atque episcopi, pro peccatorum suorum remissione nova monachorum cœnobia fundarunt. Multa ex iis numerantur a Romanis pontificibus aliisque episcopis constructa, multa a principibus Beneventanis, multa demum a ducibus Fori-Julii, Tusciæ, atque ab aliis Italiæ magnatibus. Attamen Longobardorum adventu ac populatione factum est ut sæculo VI et VII monasteriorum in Italia fundationes non tam frequentes fuerint atque in Gallia et Britannia. Imo ex iis quæ ante condita fuerant non pauca fuere excisa, ita ut ne eorum quidem memoria supersit. Sed illa potissimum celeberrima ac ditissima monasteria evasere quibus initium dedit quispiam aut nobilitate generis aut sanctitate vitæ præstans; fundatoris enim virtus, qui lares ibi figebat, sui nominis celebritate piæ gentis oblationes crebras et ingentem discipulorum atque sodalium copiam ad se trahebat. Ita sanctus Benedictus monasterio Casinensi ac Sublacensi, sanctus Columbanus Robiensi, sanctus Anselmus, etc., etc. Neque segniores in ejusmodi studio fuerunt alii reges ac proceres extra Italiam. Quot exempli causa, monachorum domicilia excitarint Carolus Magnus, ejusque filius Ludovicus Pius, etc., etc., LXXXVII, 1349, 1350.

EKKEARDUS, Uraugiensis. — Ejus Chronicon universale historiam chronologicam refert dissensionum Gregorii papæ VII, et regis Henrici IV, CLIV, 946-1012. Ferme historia eadem est ac illa quæ refertur in Bello Saxonico Brunonis clerici Magdeburgensis, CXLVII, 491-586. Hæc historiæ breviatim a nobis datur sub nomine Gregorius VII, papa.

EUGENIUS III, papa. — Eugenius creatus est pontifex anno Domini 1145 tempore Conradi imperatoris: « Hic, inquit Otto Frisingens. lib. VII, cap. 31, in principio dignitatis susceptæ, eo quod, auctore Arnaldo, populus ad tratenda urbi regalia, sicut antecessores suos, ita ipsum sollicitare vellet, cum episcopis et cardinalibus urbe cedit, ac proxima Dominica in monasterio Farfensi consecratione pontificali, ob persecutionis immanitatem, morem mutans, sublimatur. Inde post consecrationem furorem populi Romani declinans, ad munita loca se transtulit; postque, Viterbium veniens, ibi per aliquod tempus moram fecit. At Romanus populus cum patricio suo Jordano in furorem versus, præfecturæ dignitatem abolentes, omnes principes ac nobiles ex civibus ad subjectionem patricii compellunt; et non solum quorumdam illustrium laicorum turres, sed et cardinalium ac clericorum domus subruentes prædam immensam diripiunt. Ecclesiam etiam Beati Petri, omnium ecclesiarum caput, incastellare sacrilege ac profanissime non metuunt; peregrinos causa orationis advenientes ad oblationem, quæstus gratia, plagis ac verberibus cogunt, ac quosdam ex ipsis offerre nolentes in ipso porticu et vestibulo templi nefario ausu occidere non verentur. Quos venerabilis pontifex, percusso prius cum quibusdam fautoribus suis anathematis gladio Jordane, adjuncta Tiburtinis Romanorum antiquis hostibus militia coercuit, tandemque pacem petere coegit quam pacem eo tenore dedit, ut patriciatus dignitatem ex festu carent, et præfectum in pristinam dignitatem acciperent; senatores autem ex ejus aucturitate tenerent. Sicque in Urbem rediens, Nativitatem Domini celebravit, anno 1146. Sic in codice Vaticano Eugenii ingressus in Urbem narratur: « Factum est igitur, Deo auctore, gaudium magnum in tota Urbe ex inopinato accursu ipsius pontificis. Occurrit ei maxima frequens populi multitudo cum ramis. Ad ejus vestigia continuo accurrentes, post pedum oscula elevabantur ad oris oscula. Procedebant signiferi cum bandis; sequebantur scrinarii ac judices. Judæi quoque non deerant tantæ lætitiæ, portantes super humeris suis legem Mosaicam. Universus enim Romanus chorus psallebat in unum dicens: « Benedictus qui venit in nomine Domini. » Sic itaque cum magno populi gaudio idem pontifex Lateranense palatium conscendere meruit, CLXXX, 1004-1007.

FREDERICUS imperator. — Iste consentientibus archiepiscopis et episcopis Teutonici regni uxorem suam injuste dimisit et inde magnam sibi calamitatem paravit. A papa Adriano et Rollando cancellario pro uxoris suæ primæ divortio vehementer arguitur. Quod ille ægre ferens, cardinalibus Romanis introitum civitatum et ecclesiarum regni sui interdixit. Inde Adrianus papa et Fredericus imperator epistolas nimis mordaci sermone ad alterutrum conscribunt. Epistola Adriani sic fuit: « Lex divina, sicut parentes honorantibus vitæ longævitatem repromisit, ita maledicentibus patri et matri sententiam nihilominus mortis intendit. Veritatis autem voce docemur, quia omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur. Quapropter super prudentia tua non mediocriter admiramur, quod beato Petro et sanctæ Romanæ Ecclesiæ illi commissæ non quantam deberes reverentiam exhibere videris. In litteris enim ad nos missis nomen tuum nostro præponis; in quo insolentiæ, ne dicam arrogantiæ, notam incurris. Quid dicam de fidelitate beato Petro et nobis a te promissa et jurata, quomodo eam observes, qui ab his qui dii sunt et filii Excelsi omnes, episcopis scilicet, hominagium requiris, fidelitatem exigis manus eorum consecratas manibus tuis innectis, et manifeste factus nobis contrarius, cardinalibus a latere nostro directis, non solum ecclesias, sed etiam civitates regni tui claudis? Resipisce igitur, resipisce, tibi consulimus, quia dum a nobis consecrationem et coronam merueris, dum inconcessa captas, ne concessa perdas, tuæ nobilitati timemus. »

En rescriptum imperatoris ad eumdem: « Lex justitiæ unicuique quod suum est restituit. Non enim parentibus

derogamus quibus in hoc regno nostro debitum exhibemus honorem, a quibus, videlicet progenitoribus nostris et regni dignitatem suscepimus et honorem. Nusquam enim ante tempora Constantini Silvester regale aliquid habuisse dignoscitur, sed ejus pietati concessione pax reddita est Ecclesiæ, libertas restituta, et quidquid hodie papatus vester regale habere dignoscitur, largitione principum obtinet. Unde cum Romano pontifici scribimus jure et antique nomen nostrum vestro præponimus. Ab his autem qui dii sunt per adoptionem et regalia nostra tenent, cur hominagium et regalia sacramenta non exigamus, cum ille noster et vester verus institutor ab homine rege nihil accipiens, et omnia bona omnibus conferens qui pro se et pro Petro censum Cæsari persolvit, et exemplum dedit vobis, ut et vos ita faciatis, doceat vos ita dicens : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde, etc., etc. » His relectis, papa totus in imperatorem invenitur, et cum cardinalibus suis habito concilio, Fredericum imperatorem, qui, vivente uxore sua, aliam superduxerat, excommunicat, etc., CLX, 297-299.

GRATIANUS, monachus S. Benedicti. — (Ex variis decretis) : Etsi aliis apostolis imperatur, ut laxent retia sua soli tamen Petro dicitur : « Duc in altum, » hoc est in profundum disputationum. Quid enim tam altum quam altitudinem divitiarum videre, scire Dei Filium et professionem divinæ generationis assumere, quam licet mens nequeat humana plenæ rationis investigatione comprehendere, fidei tamen plenitudo complectitur. Est aliud apostolicum piscandi genus, quo genere solum Petrum piscari Dominus jubet, dicens . « Mitte hamum, et eum piscem qui primus ascenderit, tolle. » A recta fide et apostolico tramite propter ullam persecutionem nolite recedere, scientes quod juxta Salvatoris sententiam beati sunt qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Hæc est apostolorum viva traditio ; hæc sancta et apostolica mater omnium ecclesiarum Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit, sed, ut in exordio normam fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis apostolorum Christi principibus, illibata finetenus manet. In sede apostolica extra maculam semper est catholica servata religio. Quoniam fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres et coepiscopos nostros nonnisi ad Petrum, id est sui nominis et honoris auctorem referre debere, quod per totum mundum possit ecclesiis omnibus in commune prodesse. CLXXXVII, 1267, 1268, 1269. Sancta Romana Ecclesia, quæ semper immaculata mansit, et Domino providente et B. Petro apostolo opem ferente, in futuro manebit, sine ulla hæreticorum insultatione firma et immobilis omni tempore persistet. Marcellus papa, episcopis per Antiochiam constitutis : « Rogamus vos, ut non aliud doceatis, neque sentiatis quam quod a B. Petro apostolo et reliquis apostolis et Patribus accepistis. Ab illo enim primo instructi estis. Ideo non oportet vos proprium derelinquere patrem et alios sequi. Ipse enim est caput totius Ecclesiæ, cui ait Dominus : « Tu es Petrus, etc. » Ejus enim sedes primitus apud vos fuit, quæ postea, jubente Domino, Romam translata est, cui adminiculante gratia divina hodierna præsidemus die. Nec ab ejus dispositione vos deviare oportet, ad quam cuncta majora ecclesiastica negotia, divina disponente gratia, jussa sunt referri, ut ab ea regulariter disponantur a qua sumpsere principia. Si vero vestra Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ cedit sedi, nulla est quæ ejus non sit subjecta ditioni. Cum beatissimus Petrus apostolicum a Domino acceperit principatum, et Romana ecclesia in ejus permaneat institutis, nefas est credere quod sanctus discipulus ejus Marcus, qui Alexandrinam primus Ecclesiam gubernavit, aliis regulis traditionum suarum decreta formaverit, cum sine dubio de eodem fonte gratiæ unus Spiritus fuerit, et discipuli et magistri, ne aliud ordinatus tradere potuerit quam quod ab ordinatore accepit. Si Petrus volens percussit aurem, docuit quod aurem habere in specie non deberent quam in ministerio non haberent ; sed bonus Dominus et ipsi refundit auditum, secundum prophetica dicta demonstrans, et ipsos si convertantur, posse sanari, qui in passione Domini vulnerati sunt, eo quod omne peccatum fidei mysteriis abluatur. Tollit ergo Petrus aurem. Quare Petrus? Quia ipse est qui accepit claves regni cœlorum. Ille enim condemnat, qui et absolvit, quoniam ligandi et solvendi idem adeptus est potestatem. Tollit autem male audientis, tollit autem gladio spirituali aurem interiorem male intelligentis. Caveamus ne cui tollatur auricula, dum legitur passio Domini. Si ad divinitatem ejus referimus infirmitatem corporeæ passionis, exciditur auricula, et exciditur a Petro, qui non passus est Christum prophetam æstimari, sed Dei Filium docuit fideli confessione signari, CLXXXVII, 1270, 1271.

GREGORIUS II, papa (anno 714). — Sub Gregorii III, papæ temporibus, Luitprandus rex Longobardorum donationem patrimonii Alpium Cottiarum Romanæ Ecclesiæ confirmavit, quam Aripertus rex fecerat, CXXVIII, 975, 992. Mox, istius regis jussu, castrum Narniæ a Longobardis pervasum est ; et ipse, generali motione facta, Ravennam progressus est, atque illam obsedit per dies aliquot, et castrum pervadens, classes captas abstulit et opes innumeras. Post aliquot dies Basilius dux, Jordanes chartularius, et Joannes subdiaconus, consilium inierunt ut pontificem interficerent. Quibus assensum Marinus, imperialis spatharius, qui Romanum ducatum tenebat, a regia missus urbe, imperatore mandante, hoc probavit. At inceptum effectu caruit. Postmodum idem consilium perficere quidam meditantur. At tandem a Romanis patefactum est, qui Jordanem et Joannem præfatos, primos hujus consilii auctores, interfecerunt. Tunc, variis modis pontifex Gregorius II vexabatur a prædicto Luitprando. Sed moti Romani ad defensionem summi pontificis sese parant.

Jussionibus itaque postmodum missis, decreverat imperator, ut nulla imago cujuslibet sancti, aut martyris, aut angeli haberetur ; maledicta enim omnia asserebat ; et si acquiesceret in hoc pontifex, gratiam imperatoris haberet ; et si hoc fieri præpediret, a suo gradu decideret. Respiciens ergo pius vir profanam principis jussionem, jam contra imperatorem quasi contra hostem se armavit, renuens hæresim ejus, scribens ubique cavere se Christianos eo quod orta fuisset impietas talis. Igitur permoti omnes Pentapolenses atque Venetiarum exercitus contra imperatoris jussionem restiterunt, dicentes, nunquam se in ejusdem pontificis condescendere nece, sed pro ejus magis defensione viriliter decertare, ita ut anathemati Paulum exarchum vel qui eum direxerat, ejusque consentaneos submittunt, spernentes ordinationem ejus sibi omnes ubique in Italia duces elegerunt ; et alia hujuscemodi, CXXVIII, 976, 977, 978, 979, 980. At nunc de his quædam explicationes dandæ sunt : A Gregorio II, prima est periodus Italicæ libertatis, in qua Italia Barbarorum Græcorumque jugo sese eximere incipiente, jecerunt fundamenta restaurati postmodum Occidentalis imperii. De hoc Italiæ motu sic loquitur Theophanes : « Porro sacer ille ac divinus Germanus, decretorum veræ religionis defensor, Byzantii floruit adversus Leonem, ex re nomen habentem, ejusque satellites, tanquam adversus feras depugnans ; quemadmodum in veteri Roma vir undequaque sacer et apostolicus, Petri apostolorum coryphæi confessor, eruditione præclarisque facinoribus clarebat Gregorius, qui Romam atque Italiam totumque Occidentem a Leonis Isauri obedientia tam civili quam ecclesiastica, et ab ejus imperio subtraxit, » CXXVIII, 994.

Post hæc dicitur, quod omnis Italia consilium iniit, ut sibi eligerent imperatorem, et Constantinopolim ducerent ; sed compescuit tale consilium papa, sperans conversionem principis. Quod de eadem re habemus certum id patet ex epistola Gregorii, papæ, ad Leonem imperatorem. « Invocabimur, inquit : principem exercitus omnis creaturæ sedentem in cœlis Christum, qui est super omnes exercitus supernarum virtutum, ut immittat tibi dæmonem, sicut ait Apostolus « tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis ut spiritus salvus fiat. » Ex quibus nihil aliud videtur intelligi posse quam excommunicationem, CXXVIII, 1014.

Quæ præfatis actis S. Gregorii, papæ, occasionem contra Leonem imperatorem dederunt, causæ sunt istæ. Post hæc claruit Leonis Isauri malitia, ita ut compelleret omnes Constantinopolim habitantes, tam virtute quam blandimentis, ut deponerent, ubicunque haberentur, imagines tam Salvatoris quam ejus Genitricis sanctæ, vel omnium sanctorum, easque in medio civitatis, quod dicere crudele est, igni cremarent, et omnes dealbarent depictas ecclesias, CXXVIII, 984. Quæ explicantur. Etenim primis ab ortu Christianæ religionis temporibus, cum adhuc gentilis in eam exardesceret furor, et in hominum mentibus lateret adhuc idolorum superstitio, non tam frequentem fuisse sacrarum usum imaginum ut neque templorum atque basilicarum. Cum enim imagines ex eorum genere sint quæ ad salutem omnino necessaria non sunt, nec ad substantiam ipsam religionis attinent, in potestate Ecclesiæ est ut ea vel adhibeat vel ableget, pro eo atque satius esse decreverit, cujusmodi positivi vulgo juris esse dicuntur. Ex illo nata est illa infidelium exprobatio, quæ apud Minucium Felicem his verbis exprimitur : « Cur nullas aras habent, templa nulla,

nulla nota simulacra ? » Ergo quidem opinati sunt nefas ac illicitum esse imagines habere. Sed paulatim dedocti sunt Christiani cultum imaginum non damnandum esse et multum prodesse posse ad pietatem. Quamobrem, uti basilicas sive ecclesias et altaria in Dei honorem ac cultum exstruere non dubitarunt Christiani, sic imagines Christi atque sanctorum quarum nondum hactenus percrerebat usus, eodem tempore usurpavit Ecclesia, cum jam nullum idolatriæ periculum esset, et ad propagandam Christi ac martyrum sanctorumque cæterorum memoriam, et fideles animandos illorum exemplo ad pietatis constantiam, utile id esse videretur. Hinc usum cultumque imaginum Christi ac sanctorum, non solum cum lege Dei non pugnare, sed religioni consentaneum esse et fidelium pietati excitandæ utilem, creditum fuit. Sæculo VIII, exortum est in Oriente monstrum horrendum, hoc est hæresis Iconoclastarum quæ venerandis imaginibus bellum indixit. Et Leo Isaurus in imagines exarsit. Hujus imperatoris impietati qua potuit constantia obstitit S. Germanus patriarcha Constantinopolitanus ; postea Gregorius II, Romanus pontifex restitit pariter, et, ut vidimus, Italiam liberavit a jugo Barbarorum et Græcorum. CXXVIII, 1005, 1006, 1007, 1008.

GREGORIUS III (S.), papa. — Hic fuit autem temporibus Leonis et Constantini imperatoris, ea persecutione grassante quæ per ipsos mota est ad depositionem et destructionem sacrarum imaginum Domini nostri Jesu Christi et sanctæ Dei Genitricis, sanctorumque apostolorum, omniumque sanctorum et confessorum, pro quibus isdem sanctissimus vir, ut ab hoc resipiscerent ac se removerent errore, commonitoria scripta vigore apostolicæ sedis instituta, quemadmodum et sanctæ memoriæ decessor ipsius direxerat, misit per Gregorium presbyterum, etc., CXXVIII, 1023-1030.

Inter hujus pontificis acta, ista sunt adnotanda : Anno septingentesimo quadragesimo, Luitprandus, Longebardorum rex, Romam obsidione cinxit, eo quod Trasimundus Spoletanus et Godescalcus Beneventanus, duces sibi infensi, essent in amicitia summi pontificis. Quare Papa Gregorius III, an. 741, duplicem legationem ad Carolum Martellum majorem domus regiæ Francorum cum clavibus sancti Petri et particulis catenarum misit, duplicemque ad eum scripsit epistolam, eo consilio ut eos a tanta oppressione Longobardorum liberaret.... videtur quod papa proponebat Carolo pactum, ut si Luitprandus caderet, Romanus corsulatus (seu patriciatus) ipsi Carolo sanciebat. Carolus mirifico ac magnifico honore ipsam legationem recepit, et munera pretiosa contulit. Cum hæc legatio Carolo gratissima fuerit, non dubium quin per missos Luitprando regi bellum denuntiarit, nisi ditione Romana quam primum excederet, et Luitprandum ejus minis ab incepto deterritum, Papiam, unde venerat, rediisse, retentis tamen oppidis quatuor quæ occupaverat quæ postea sub Zacharii Gregorii successore restituta sunt. Auxilia pontifici promisisse Carolum dubitandi etiam locus non est, sed cum eodem anno 741 obierit, ea præstare non potuit.

Ex historia horum temporum deducitur et explicatur, consulatum seu patriciatum Carolo Gregorium III, obtulisse, cum dicatur populum Romanum relicta imperatoris dominatione ad suam defensionem Carolum vocasse.

Patrocinii enim dignitas conferebatur illis qui ad defensionem Ecclesiarum et inopum adversus vim potentiorum eligebantur, ut patet formula qua princeps patricium renuntiabat. Formula hæc erat : « Hinc honorem tibi concedimus, ut Ecclesiis Dei et pauperibus legem facias et inde apud altissimum Judicem rationem reddas. Tunc induat eum imperator mantum, et ponat ei in dextro indice annulum, et det ei bombacinum propria manu scriptum : Esto patricius misericors et justus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum et dimittat. » Importabat patriciatus quoddam protectionis jus extraordinarium, quod Ecclesiis sibi non subditis, adversus potentiorum vim publicam aut privatam impertiri solent illi qui alias ex munere suo ad id non obligantur : licet enim principes Ecclesias in regnis suis constitutas ex officio tueri teneantur, illud tamen jus protectionis ordinarium est, et a jurisdictione pendet. Jus illud extraordinarium protectionis concedebatur proceribus viris, qui vocabantur patrini, defensores, protectores, advocati, qui protectionem et defensionem singularem Ecclesiis Particularibus impendebant, præter eam quæ a regibus ex ordine disciplinæ publicæ exspectabatur. Sed patriciatus Ecclesiæ Romanæ, seu patricii Romanorum nomen, duo quædam complectebatur, et jurisdictionem qua reges Francorum in urbe ex consensu pontificis et populi Romani potiebatur, et protectionem seu defensionem quam Romanæ Ecclesiæ polliciti erant ; quæ defensio pactis cum Romanis pontificibus initis constituta erat. Pactorum illorum initium de protectione cum Ecclesia Romana conventorum confert scriptor Marca, in hæc tempora quibus Gregorius III se suamque Ecclesiam tuitioni Caroli Francorum ducis commisit, qui protectionem istam novis quibusdam legibus, a Pippino rege Francorum et Stephano II pontifice Romano, qui patricii dignitatem Pippino et ejus filiis attribuit, fuisse firmatam scribit.

His itaque difficillimis temporibus Carolum Martellum patricium Romanorum et defensorem Ecclesiæ dictum esse, præter historicum Fredegarii continuatorem, evidenter insinuant Carolus Magnus et Ludovicus Pius imperatores. Ille in divisione regni sui, anno 806 inter filios facta, ait : « Super omnia autem jubemus ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam ab avo nostro Carolo et beatæ memoriæ genitore Pippino rege, et a nobis postea suscepta est, et ut eam cum Dei adjutorio ab hostibus defendere nitantur, et justitiam suam, quantum ad ipsos pertinet et ratio postulaverit, habere faciant. » Idem habet Ludovicus Pius in divisione regni sui, qui etiam ait : « Super omnia jubemus atque præcipimus ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam a proavo nostro Carolo et avo nostro Pippino, et beatæ memoriæ Carolo genitore nostro imperatore, et a nobis postea suscepta est. Ex quibus nobis concludendum est Carolum Martellum primum fuisse omnium principum Francorum, aut cujusque alterius gentis, qui urbis Ecclesiæque Romanæ patrocinium suscepit.

Ex legatione illa Gregorii III ad Carolum Martellum, penes quem Franciæ tunc omnis administratio erat, orta videtur origo nuntiorum apostolicorum in Francia. Tunc enim apocrisiarii Romanæ sedis in Francia visi sunt, qui bis cum Carolo Martello egerunt, ut auxilio consilioque esset Romanis. Qui Romanum pontificatum post Gregorium III gesserunt, ii frequentius nuntios direxerunt in Franciam, resque eo devenit, ut præter legatos, qui pro nobis causis emergentibus Roma mittebantur, apocrisiaribus apostolicæ sedis in comitatu regis assidue maneret, nec raro id muneris a Romano pontifice collatum est ei quem rex archicapellanum palatii sui constituerat, CXXVIII, 1039, 1040, 1046.

GREGORIUS VII, papa. — Aistulpho Longobardorum et Pippino Francorum regibus vita functis, Carolus Francis et Desiderius Longobardis præfuere. Quorum ille obsequii erga Romanam Ecclesiam, hic vero odii hæredes fuerunt. Desiderius, Adriano papa, adeo Romanos vexaro et oppugnare cœpit, ut pontifex qui longe impar Longobardorum viribus erat, orientalibus auxiliis destitutus coactus sit, exemplo Stephani II, Carolum Magnum Pippini filium Francorum regem, Saxonico bello tunc implicitum, in Italiam, Ecclesiæ Romanæ auxilio evocare. Qui pontifici obtemperans, in Italiam ingenti cum exercitu, Alpibus superatus, venit. Ubi Desiderio acie victo, atque paulo post capto, Longobardorum regnum in Francorum jus transtulit. Qui, ut se gratum Romanæ Ecclesiæ exhiberet, cujus tuendæ causa opulentissimum regnum obtinuerat, tres ex regno Longobardico partes fecit ; quarum unam, ipsius scilicet regni Longobardici sedem Ticinum et omnia, quæ Longobardi in Italia antiquitus acquisierant, sibi retinuit ; alteram vero, quæ ea comprehendebat, quæ paulo ante Lomgobardi in Italia orientalibus ademarant Romanorum imperatoribus, hoc est, exarchatum Umbriæ et Piceni partem Romanæ Ecclesiæ confirmavit vel de novo largitus est. Quibus ita dispositis, primus omnium principum, Romanam quam maxime et dignitate et profana ditione, maximisque opibus auxit Ecclesiam.

Tot igitur tantorumque beneficiorum non immemor Adrianus papa, sub quo tam magnifice de Romana Ecclesia Carolus bene meritus fuerat, synodum CLIII episcoporum, abbatum aliorumque plurimorum prælatorum, anno salutis 785, Laterani in basilica S. Salvatoris congregavit ; ex qua, ex totius synodi consensu dedit ei jus et potestatem pontificem eligendi et ordinandi apostolicam sedem [Totum hoc commentum refellit Baronius anno 774. Quid ? fundaturne, an nos admittendo, judicum sub lite est] cum eo tempore liberi Romani cleri et populi suffragiis Romanum pontificem creari mos esset... insuper episcopos, etc., ab eo investituram accipere definivit, ita ut mire a rege laudarentur et investirentur, episcopus vel abbas a nemine consecrari posset. Cujus rei testis est Anastasius Bibliothecarius, ut legitur apud Gratianum distinct. 63.

Imperatoribus autem qui Carolo Magno successerunt, ad eam ignaviam delapsis, ut non solum ejusmodi privilegium tueri nollent, sed nec ulla imperii jura curarent,

eam occasionem Adrianus papa III nactus sub imperatore Carolo III anno salutis 884, illud quidem quod sub prioribus pontificibus sensim exoleverat, congregato synodo, omnino antiquavit et abrogavit, instituens ut in papæ electione imperator se non intromitteret. Leo VIII antipapa hoc privilegium Othoni primo imperatori de Romana Ecclesia optime merito restituit; renovavit exemplo Adriani primi qui illud regi Carolo Magno concesserat, et de novo confirmavit.

Porro contra hoc decretum Leonis VIII antipapæ nullus deinceps Romanorum pontificum reclamavit vel aperte contradixit usque ad Gregorium VII.Hic primus fuit qui imperatorem Simonia offensus, in contrarium editis decretis, hæc duo Adriani primi et Leonis VIII privilegia omnino abrogavit.Satis autem constat Joannem XIII qui Leoni VIII immediate successit, Gregorium V, et Sylvestrum II apostolicæ sedi sola imperatorum auctoritate impositos fuisse,nullis cleri vel populi Romani suffragiis expetitis. Cæteri vero Romani pontifices, qui inter Joannem XIII et Sylvestrum II fuerunt, etsi eos electos fuisse ab imperatoribus non legantur,sed a clero,senatu, populoque Romano, id accidit quod electionis tempore imperatores Urbe, absentes, adeo maximis in Germania et alibi bellis impliciti essent, ut de novo pontifice Romanæ sedi providere non possent.Illud tamen constat, dum imperatores, tres Othones autem dico, in Urbe vel prope,aut certe in Italia fuerunt, et Romanam forte Ecclesiam pastore vacare non contigisset,eos novum summum pontificem dedisse.Si vero tempore novæ electionis, eos ab Italia procul esse contigisset, certum est, tum Romanos pontifices a clero,senatu populoque Romano electos non absque imperatorum consensu consecratos fuisse. Fuerunt autem Benedicti VI et VII, Bonifacius VIII,apostolicæ sedis invasor, cui etiam exactus fuit, et Joannes XIV, XV, XVI. Quorum novissimus, ut quidam scribunt, quod sine imperatoris Othonis III consensu electus et consecratus esset, Urbe fugatus, sacerdotio amotus est, Gregorio V subrogato.

Huic igitur privilegio a Leone VIII usque ad Gregorium VII a nemine unquam papa reclamatus est, quanquam non omnino fuerit negligentia imperatorum observatum; unde octo vel novem jam Romani pontifices,sine electione imperatorum a clero, senatu populoque Romano creati fuerant.At Henricus III,in Italiam veniens, imperii hoc privilegium magnifice sibi vindicavit... novum pontificem creavit,Clementem II,abrogatis tribus pontificibus Benedicto VIII, Silvestro III, et Joanne XX, cardinalesque, clerum ac senatum,populumque Romanum sacramentum adegit in verba sua,jurare cogens se Romanum pontificem nisi suo jussu creatum non suscepturos. Qui dum vixit hoc præstantissimum imperii jus mordicus retinuit, et Clementem II, Damasum II, Leonem IX et Victorem II, suo arbitrio Romanos pontifices designavit, CXLVIII, 164, 167.

Post quædam satis obscura de Romanis pontificibus, Gregorius VI, ipsemet summus pontifex, ex abdicatione trium pontificum schismaticorum, et ipse relegatus schismatis vitandi causa in cœnobio Cluniacensi,ubi Hildebrandus erat,redarguitur ab Hildebrando de suæ electionis modo,qui illi dicebat omnino inconveniens esse et contra sanctorum Patrum instituta, a manu laica maximum Christiani orbis pontificem ad totius Ecclesiæ regimen vi immitti; verum, si suis consiliis acquiescere vellet, se utrumque pollicetur effecturum,ut quod imperatoris indignationem propter ea non incurreret, quodque libertas ecclesiastica in legitima justaque pontificis ordinatione illæsa conservatuque maneret. Cujus monitis Gregorius VI,vir pius et sanctus humiliter parens, purpuream vestem statim,et alia pontificalia indumenta deposuit,peregrinique habitu suscepto,secum ipsum Hildebrandum monachum,qui salubre consilium sibi dederat, comitem assumpsit, et cœptum iter Romam versus cum legatis Romanis,et aliis comitibus episcopis arripuit.Romæ honorificentissime susceptus, altero post adventum suum die, congregatis in basilica S. Petri cardinalibus, clero, senatu, populoque Romano, eos his verbis ad Hildebrando instructus allocutus est: Fratres, legatione vestra cognita, ad imperatorem profectus sum ut voluntatem et propositum ejus requirerem,non ut ab eo Romanus pontifex eligerer, quem scio nihil juris in hujusmodi electione habere, sed eam ad vos libere pertinere. Hac autem non ob aliam causam veni, quam et apostolorum limina visitarem.Et quoniam hæc apostolica sedes, jam diu pastore vacavit,eam amplius sic manere non expedit.Quapropter vos omnes hortor et moneo ut nulla interposita mora, idoneum vobis quam primum eligatis pastorem et episcopum. » Statim autem Hildebrandi consilio ab omnibus episcopis, cardinalibus,cæterisque nobilibus ei responsum est: «Te unum, et non alium volumus,atque in Romanum pontificem eligimus » Tumque archidiaconus S. R. Ecclesiæ more majorum exclamavit: « Brunonem episcopum B. Petrus elegit,» etc. CXLVIII, 153, 154.

Consecratus igitur pontifex,ipsum Hildebrandum monachum, cujus consilio hæc omnia facta fuerant, subdiaconum cardinalem, etc. creavit. Eo vero mortuo, Hildebrandus a clero, senatu populoque Romano ad imperatorem missus est legatus, ut novum ab ipso pontificem expostularet. Victor II electus est, et eum ad Romam adduxit; apud quem etiam plurimum, ut apud Leonem IX in omnibus valuit; erat enim vir rerum gerendarum peritia valde clarus.

Post obitum Victoris II,Stephanus IX electus est, servato jure ab Hildebrando statuto; postea Nicolaus II pontifex maximus renuntiatus est, et ab ipso Hildebrandus creatus est archidiaconus S. R. E. Nicolao II mortuo, Hildebrandus ecclesiasticæ libertatis anxius, Romani pontificis electionem ex manu imperatorum eripere jam aspirans, maximus auctor fuit, ut in electione Romani pontificis Ecclesia Romana libertatem suam jam diu in electione suorum pontificum amissam recuperare inceperit. Ejus opera ordinatio ad papatum Alexandri II approbata fuit, tanquam quæ legitimis suffragiis facta fuisset; et ipsi recuperavit patrimonium B. Petri in Campania, quod Nortmanni occupaverant.

Alexandro II mortuo anno 1073,Hildebrandus cum occupatus esset eodem die obitus et sepulturæ ejus, exsequiis, repente in Lateranensi basilica maximus cleri et populi Romani factus est concursus,amantium et dicentium: « Hildebrandum archidiaconum Petrus elegit. » Tunc vi raptus,ibidem ipso die,pontifex creatus est,cardinalibus,clero senatu populoque Romano in locum papæ Alexandri, imperatore Henrico IV inconsulto, nullaque ejus aut Germaniæ episcoporum et principum interposita aut exspectata auctoritate, CXLVIII, 155-159.

Attamen Hildebrandus consecrari noluit et coronari, donec imperatoris et principum super electione sua exquireret voluntatem.Primum igitur statim post electionem suam præsuli Cæsareo in Italia de sua creatione scripsit. Eadem ratione imperatori Henrico IV, tum in Germania agenti per legatos suos causam et modum electionis de se per violentiam Romanorum factæ renuntiavit,asserens,etsi electus esset,quia populis furentis voluntati resistere non potuisset,se tamen nunquam consecrari voluisse, nec velle, nec pontificatus administrationem se unquam accepturum, nisi prius ipsius Germaniæque episcoporum et principum adesset consensus.Atque ob eam causam quamplurimum a populo,post electionem suam, liber dimissus fuit, statim Albanum extra Urbem concessisse, ne contra morem ab eodem populo consecrationis manus accipere cogeretur.

Litteris autem suis ab imperatore acceptis,episcoporumque conventu congregato, diligenter Gregorii VII electio examinata est.Cum vero imperator eam legitimam esse, omniumque tam cleri quam populi Romani liberis suffragiis factam fuisse cognovisset,tam ipse quam cæteri principes ratam esse voluerunt eique consenserunt. Cumque mox quædam obnubilationes evenissent, facile Gregorius eas dimovit; et rex, divina voluntate res ita disponente, cum imperium Romanum a sacerdotali potestate minuendum esset,et ad nihilum fere redigendum rex ipse satisfactiones quas Greg.attulit,libenter suscepit.

Gregorius igitur præter spem quod tantopere desiderabat assecutus, ut in ejus electione imperatoris esset consensus,nihil differendum ratus, in proximo Pentecostes festo,presbyterum se ordinari fecit; et natali die apostolorum Petri et Pauli in Romanum pontificem consecratus suæ coronationis insignia suscepit. Confirmatus igitur in Romana sede, quasi nulla amplius hæsitatio in animis hominum obrepere posset de legitima ejus creatione; quippe quod a cardinalibus, clero, senatu populoque Romano, consensu et voluntate imperatoris et principum accedente, jam electus et consecratus erat, atque tunc pro legitimo, vero et indubitato pontifice habebatur; non longe post ejus consecrationem, quod diu ante animo conceperat executioni mandare disponit, CXLVIII, 159, 160, 161.

Anno igitur 1074, qui primus adhuc erat sui pontificatus, stato tempore hac ratione recuperandæ ecclesiasticæ libertatis principia jecit. Synodus congregatur, canones eduntur,quorum major pars antea parum in usu fuerat et a nemine prædecessorum suorum unquam attenta. Quibus decretis gratum sibi fecit et viam ad ea omnia quæ animo conceperat peragenda.Quibus jactis et factis fundamentis in synodo gratia tentandi quod disposuerat benigne primum et humaniter Henricum regem

per litteras suas deprecatus est, ut subjectionem Romanæ Ecclesiæ non abnueret ut catholicus princeps atque se eidem Ecclesiæ devotum filium exhiberet ; hortatusque est eum ut a Simoniaca hæresi,id est,ab episcopatuum et abbatiarum venditione sive mercatu quas largitione correptus conferebat, omnino se temperaret ; et a reliquis vitiis de quibus apud sedem apostolicam,tam sub prædecessore suo Alexandro papa II,quam se pontifice renuntiato, infamatus et accusatus fuerat, se contineret ; alioquin se usurum in ipsum et delinquentes censuris ecclesiasticis.

Ad prædictorum intelligentiam, dicendum quod tunc erat consuetudo a temporibus Caroli Magni imperatoris primum ex auctoritate Romani pontificis Adriani I introducta,ut alicujus urbis vel abbatiæ episcopo aut abbate mortuis,statim clerus vel monachi in unum congregati legatos ad imperatorem, qui tunc erat, dirigerent, ad quem defuncti prælati pedum pontificale et annulum deferentes,eum pro novo antistite deligendo, nomine sui collegii interpellabant.Qui statim senatu suo congregato, ex ipsius plerumque sententia,unum vel ex ipsis collegiis vel ex amicis et capellanis cæterisque domesticis et familiaribus suis,juxta loci dignitatem, ut ei libitum erat, pro arbitrio a se electum,annulo et virga pastorali defuncti prælati ad se transmissis donabat,illumque de illo sacerdotio diplomate suo imperiali investitum, hoc est, illa dignitate donatum in episcopum vel abbatem consecrari mandabat,absque ulla cleri et monachorum electione. Sic Joannes XIII, Gregorius V, Silvester, Clemens, Damasus, Victor, Nicolaus II et Leo IX, imperatorum sententia, sine cleri Romani suffragiis electi fuerunt summi pontifices et sacrati,et ab imperatoribus per annulum et virgam de papatu Romano investiti fuerant.

Tandem Gregorius VII opportunitatem nactus quod imperator sibi jura Ecclesiæ vindicaret semper et ubique demum accidente causa etiam quod cum Henricus IV, imperator prædictus multis et maximis bellorum occupationibus implicitus ingenti pecuniæ vi indigeret, episcopatus et abbatias plerumque his qui plus ei offerebant largiebatur, vocat ad synodum Romanam Henricum, causam dicturus de criminibus quæ ei objecta fuerant. Nunc apparet antipapa Clemens III, nomine Guibertus Coquitus, CXLVIII, 175, 176, 180, 181.

Sed ad concilium Henricus non venit; imo tunc inaudita audacia et admirabili superbia, sui facinoris compotes nec dicendos colligit episcopos in civitatem Wormatiam, habitoque conciliabulo proscripserunt primæ sedis episcopum Cum igitur dissimulare tanti facinoris malitiam non posset apostolicus,excommunicavit tam ipsum quam omnes ipsius fautores,atque omnem ipsi regiam dignitatem interdixit, et obligatos ei sacramentis ab omni debito fidelitatis absolvit. Quia (quod verecundum etiam est dicere), præter hæreticam culpam Henrici IV aderant in sancto isto concilio nuntii illius sic audentes latrare : « Præcipit dominus noster rex ut sedem apostolicam,papatum utpote suum dimittas, nec locum hunc sanctum ultra impedias. » Prob.nefas ! En suum esse dixit quod solum apostolorum principi Petro Christus Dominus commisit ! Quam ob causam omnis illa sancta synodus Romana III, jure indignata anathema illi condamat atque confirmat.

Gregorius igitur ubi anathematis sententia in synodo percul̃it regem Henricum et omnes qui perpetrati facinoris fuissent auctores, ad omnes Christi fideles has litteras dedit quibus et sententiam excommunicationis in eosdem latam adjunxit, CXLVIII, 792.

En Epistola Gregorii VII ad universos Christianos de excommunicatione lata in Henricum IV:«Audistis, frates novam et inauditam præsumptionem ;audistis scelerata schismaticorum et nomen Domini in beato Petro blasphemantium garrulitatem et audaciam ;audistis superbiam ad injuriam et contumeliam sanctæ et apostolicæ sedis illatam, qualem vestri patres nec viderunt, nec audierunt unquam,nec scripturarum series aliquando a paganis vel hæreticis docet emersam...Quapropter si beato Petro claves regni cœlorum a Domino Deo nostro Jesu Christo traditas esse creditis,et vobis per manus ipsius ad æterna vitæ gaudia introitum patere cupitis, cogitandum vobis est quantum nunc de irrogata sibi injuria dolere debeatis, etc., CXLVIII, 434.

Interim eligitur in partibus Teutonicis dux Rodulphus in regem ad defendendam catholicæ Ecclesiæ unitatem propter quod magis magisque indignatus Henricus,spreto consilio et auxilio domni papæ in omnes catholicos debacchabatur inique. Tandem non finem hæc res adhuc habuerunt, etc.,sed nos his finem imponere debemus,et si quis ampliora desiderat videat,CXLVIII,913,914, 915, 916, 917,918,et ferme totum volumen, CXLVIII, in quo congeruntur monumenta Gregoriana de his et aliis actis S. Gregorii VII.

De Henrico IV et Gregorio VII quæstio longa tractatur in Chronicon universali Ekkeardi,CLIV, 946-1012.

Adhuc quædam de Gregorio VII papa (an. 1076). Gregorius papa totus in Henricum imperatorem invehitur, et quoscunque potest ab eo verbis et scriptis avertit ; animum etiam Agnetis matris ipsius ab eo alienat. Principibus Saxonum qui in deditione imperatoris erant, relaxatis per eos quibus commissi erant, Saxones rebellant instinctu Gregorii VII. Ipse papa occurrens (an. 1071) imperatori in Longobardia, sub falsa eum pace absolvit.Omnes enim qui prius Hildebrandum seu Gregorium VII abjuraverant, perjurio perjurium cumulantes, imperatorem adjurant, et Rodulphum ducem Burgundionum super se regem statuunt ; corona ei a papa missa illi erat inscriptum : « Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho.» Hunc Sigifridus archiepiscopus Moguntiæ in regem benedixit, et facta a Moguntinis seditione contra eos, Rodulphus cum archiepiscopo noctu aufugit. Hildebrandus papa omnes adversantes imperatori absolvit ad infidelitate et perjurio. Henricus mox, omnes insidias frustratus, Rodulphum adortus, eum compulit fugere...

Hildebrandus (an. 1080), quasi divinitus revelatum sibi prædixit, hoc anno falsum regem esse moriturum ; etenim scripsit episcopo Tridentino : « Festum beati Petri non prius transeundum quam in cunctorum notitia certissime clareat illum justissime excommunicatum.» Bonizo est totus Gregorio VII deditus : In secunda feria post Pascha apud S.Petrum,cum regem excommunicasset,adjecit : Omnibus vobis notum sit,quod si usque ad festivitatem S. Petri Henricus non resipiscuerit, mortuus erit aut depositus.Quid si hoc non fuerit, mihi credi amplius non oportet. »

Et verum quidem prædixit, sed fefellit eum de falso rege conjectura secundum suum velle, super Henrico rege interpretata. Rex enim Henricus Saxonibus gravi prælio congreditur,et in congressu falsus rex Rodulphus cum multis Saxoniæ principibus extinguitur. Ex Sigeberto Gemblac. monach., CLX, 219, 220.

Gregorius VII innumeris malis quæ contingebant ex promotionibus factis a potestate imperatoria, obviare cupiens,Romana synodo quinquaginta episcoporum considente presbyterorum et abbatum multitudine, decreta statuit : « Si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter episcopos habeatur, nec ulla ei ut episcopo aut abbati audientia concedatur, insuper ei gratiam beati Petri et introitum Ecclesiæ interdicimus. » Item : « Si quis imperatorum, regum, ducum, marchionum, comitum, vel quilibet sæcularium potestatum aut personarum investituram episcopatuum, vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit,ejusdem sententiæ vinculo se astrictum esse sciat, » CXLIX, 468.

HENRICUS IV, imperator. — Cum apud Brixiam Noricam triginta episcoporum conventus, nec non et optimatum exercitus,non solum Italiæ,sed et Germaniæ jussu regis Henrici congregaretur, factus est omnium consensus adversus Hildebrandum papam, cognominatum Gregorium VII,quem pseudomonachum totiusque vesaniæ pestiferum principem et præcipuæ sanctæ sedis invasorem affirmantes, ab apostolica sede depellendum quamvis absentem, dijudicabant et Wigbertum Ravennensem archiepiscopum ipsi subrogandum eligebant. Hujus decreti conclusio hæc est : « Quia, inquiunt, illum constat non a Deo electum, sed a se ipso in fraude ac pecunia imprudentissime objectum,qui ecclesiasticum subvertit ordinem, qui Christiani imperii perturbat regnum, qui regi catholico ac pacifico corporis et animæ intentat mortem,qui perjurum defendit regem, qui inter concordes seminat discordiam inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter conjuges divortia, et quidquid quieti inter pie viventes stare videbatur concussit ; nos auctore Deo congregati in unum, legatis ac litteris freti decem et novem episcoporum die sancto præteriti Pentecostes Moguntiæ congregatorum, contra eumdem Hildebrandum procacissimum,sacrilegia ac incendia prædicantem, perjuria et homicidia defendentem,catholicam et apostolicam fidem de corpore et sanguine Domini in quæstionem ponentem, hæretici Berengarii antiquum discipulum, divinationum ac somniorum cultorem,manifestum necromanticum, phytonico spiritu laborantem,et idcirco a vera fide exorbitantem, judicamus canonice deponendum et expellendum, et nisi ab ipsa sede his auditis descenderit in perpetuum condemnandum. » CLIV, 951. Scripsit post hæc Anselmus Lucensis, etc. *Vide* ANSELMUS,LUC.Et in præsente Indice, GREGORIUS VII.

HENRICUS, princeps Trevirensis, et alii principes. — *Diploma :* « Nos principes imperii N. N., universis præsentem paginam inspecturis. Complectens ab olim sibi Romana mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen, temporaliter tantum præsidentium super terram, plantans in ea principes tanquam arbores præelectas et rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandæ potentiæ, ut ipsius Ecclesiæ auctoritate suffulti velut germen electum, per ipsorum electionem illud qui frena Romani teneret imperii germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis ecclesiæ, per luminare majus Christi vicarium illustratum. Hic est qui materialem gladium ad ipsius nutum excutit et convertit, ut ejus præsidio pastorum pastor adjutus oves sibi creditas spirituali gladio protegendo communiat, temporali refrenet et corrigat ad vindictam malefactorum, laudem vero credentium et bonorum. Ut igitur omnis materia dissensionis et scandali, seu etiam rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam et imperium auferantur, et ii duo gladii in domo Domini constituti, debito fœdere copulati se ipsos exerceant, in utilem reformationem regiminis universi, et nos in actu voluntatis et operis inveniamur filii devotionis et pacis, qui tam Ecclesiam quam imperium confovere tenemur, quidquid per Dominum nostrum Rudolphum Dei gratia Romanorum regem semper Augustum sanctissimo patri ac domino nostro Nicolao papa III ejusque successoribus et ipsi Romanæ Ecclesiæ recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum, sive concessum, juratum, et actum, seu factum est per privilegia, vel quæcunque alia scripta quorumcunque tenorum super recognitionibus et ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus et factis seu gestis tam aliorum imperatorum et regum Romanorum prædecessorum regis ejusdem quam ipsius regis et specialiter super fidelitate, obedientia, honorificentia et reverentia per Romanos imperatores et reges Romanis pontificibus et ipsi Ecclesiæ impendendis ac possessionibus, honoribus et juribus ejusdem Ecclesiæ et nominatim super tota terra quæ est a Radicolano usque ad Ceperanum marchia Anconitana, etc., etc. Nos nostri nomine principatus in omnibus ac per omnia approbamus et ratificamus, ac iisdem omnibus et singulis et quibuscunque aliis super eisdem per eumdem regem quoquo modo factis et in posterum faciendis voluntatem nostram, assensum atque consensum unanimiter atque concorditer exhibemus. Et promittimus quod contra præmissa, vel aliquid præmissorum nullo unquam tempore veniemus. Sed ea omnia et singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter... Actum anno 1279, indict. VII, repugnante prædicto domino nostro domino Rudolpho Romann. rege, glorioso regni ejus anno VI, XCVIII, 870-872.

HINCMARUS, Rhemens. archiepisc. — Duo sunt quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra pontificum et regia potestas. Solus enim Dominus noster Jesus Christus fieri potuit rex et sacerdos. Post incarnationem vero, et resurrectionem et ascensionem ejus in cœlum, nec rex pontificis dignitatem, nec pontifex regiam potestatem sibi usurpare præsumpsit ; sic actionibus propriis dignitatibusque ab eo distinctis, ut et Christiani reges pro æterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro temporalium rerum cursu regum dispositionibus uterentur ; quatenus spiritalis actio a carnalibus distaret incursibus, et ideo militans Deo minime se negotiis sæcularibus implicaret ; ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis sæcularibus implicatus. Et tanto est dignitas pontificum major quam regum, quia reges in culmen regium sacrantur a pontificibus ; pontifices autem a regibus consecrari non possunt ; et tanto gravius est pondus sacerdotum quam regum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum in divino reddituri sunt examine rationem ; et tanto in humanis rebus regum cura est propensior quam sacerdotum, quanto pro honore et defensione ac quiete sanctæ Ecclesiæ, ac rectorum et ministrorum ipsius, et leges promulgando, ac militando, a rege regum est eis curæ onus impositum. Et in veteri lege cum sacerdotes in regimine regni reges ungebant et diademata capitibus illorum imponebant, legem in manibus eis dabant, ut discerent et scirent qualiter se et subjectos sibi regere, et sacerdotes Domini honorare debeant. Et quod Ozias rex præsumpsit incensum ponere quod non regii, sed sacerdotis, erat ministerii lepra est a Deo percussus, et de templo a sacerdotibus ejectus, et in domo sua est usque ad mortem reclusus, CXXV, 1071.

HUGO DE S. VICTORE, canonic. Parisiens. — Universitas autem Christianorum, sive Ecclesia duos ordines complectitur, laicos et clericos, quasi duo latera corporis unius. Quasi enim ad sinistram sunt laici qui vitæ præsentis necessitati inserviunt. Non ita dico ad sinistram quemadmodum illi ad sinistram statuentur quibus dicetur : « Ite, maledicti, in ignem æternum. » Absit a me ut bonos laicos ibi statuere præsumam ! Nam qui boni erunt sive laici, sive clerici ibi non erunt ; et qui mali erunt, sive laici, sive clerici ibi erunt. In vero laico Christiano est etiam dextera et sinistra. Quod est ad sinistram illius in corpore de corpore est et bonum est, quamvis optimum non sit ut id quod est ad ipsius dexteram : « In dextera ejus longævitas vitæ, in sinistra autem ejus divitiæ et gloria (*Prov.* III).

Laici ergo Christiani qui in terrena et terrenæ vitæ necessaria tractant, pars corporis Christi sinistra sunt. Clerici vero quoniam ea quæ ad spiritualem vitam pertinent dispensant, quasi dextera sunt pars corporis Christi. Laicis Christianis fidelibus terrena possidere conceditur. Clericis vero spiritualia conceduntur tantum, quemadmodum olim in illo populo priore cæteræ tribus quæ typum laicorum præferebant, portiones in hæreditate acceperunt. Sola tribus Levi quæ ecclesiasticos figurabat, decimis et oblationibus et sacrificiorum victimis pascebatur. In laicis ergo ad quorum studium et providentiam ea quæ terrenæ vitæ necessaria sunt pertinent, potestas est terrena. In clericis autem ad quorum officium spectant ea quæ spiritualis vitæ sunt bona, potestas est divina. Illa igitur potestas sæcularis dicitur, ista spiritualis nominatur. In utraque potestate diversi sunt gradus et ordines potestatum ; sub uno tamen utriusque capite distributi, et quasi ab uno principe deducti et ad unum relati. Terrena potestas caput habet regem. Spiritualis potestas habet summum pontificem. Ad potestatem regis pertinent quæ terrena sunt et ad terrenam vitam omnia facta. Ad potestatem summi pontificis pertinent quæ spiritualia sunt, et vitæ spiritualis attributa omnia Quanto autem vita spiritualis dignior est quam terrena, et spiritus quam corpus, tanto spiritualis potestas terrenam sive sæcularem potestatem honore ac dignitate præcellit. Nam spiritualis potestas terrenam potestatem et instituere habet, ut sit, et judicare habet si bona non fuerit. Ipsa vero a Deo primum instituta est, et cum deviat a solo Deo judicari potest sicut scriptum est : « Spiritualis dijudicat omnia et ipse a nemine judicatur. » Quod autem spiritualis potestas (quantum ad divinam institutionem spectat) et prior sit tempore, et major dignitate, in Veteri Testamento manifeste declaratur, ubi primum a Deo sacerdotium institutum est ; postea vero per sacerdotium, jubente Deo, regalis potestas ordinata, CLXXVI, 417, 418.

Potestas terrena pertinet ad vitam terrenam. Et omnia quæ ad terrenam vitam spectant subjecta sunt terrenæ potestati. Hæc autem omnia dupliciter pertinent ad jus terrenæ potestatis, ut videlicet ipsa terrena potestas hæc et possidentibus secundum justitiam distribuat, et contra injustitiam impugnantium defendat. Sicut autem prælatorum debitum est subjectis possidenda juste dispensare, et eos contra injustitiam defendere, sic subjectorum debitum est secundum institutа legum et rationabiles consuetudines prælatis et in se et in suis servitium exhibere.

Quomodo Ecclesia terrena possideat : De terrenis bonis ad terrenam vitam pertinentibus, quæ vel possident prælati in subjectis, vel subjecti possident a prælatis, quædam Ecclesiis Christi devotione fidelium concessa sunt possidenda, salvo tamen jure terrenæ potestatis. Sic enim rationabile est et bonum, quia Deus noster pacis amator est, et nihil inordinatum approbare potest vera justitia. Spiritualis siquidem potestas non ideo præsidet ut terrenæ in suo jure faciat præjudicium, sicut ipsa terrena potestas quod spirituali debetur, nunquam sine culpa usurpat. Sic igitur quando hujusmodi quæ ad terrenam spectant potestatem Ecclesiis Christi conceduntur, ii quidem largitores sunt muneris, hoc solum concedere possunt in ea quod possident, quia nec subjecti in quod suis superioribus debetur ad aliam possunt transferre potestatem, nec prælati in his quæ juste a subjectis possidentur alienos possessores inducere. Hoc est ut nec prælati id quod subditorum est aliis tribuant, nec subjecti id quod prælatorum est immutare præsumant. Notandum tamen quod principes in terrenis possessionibus quas vel in subjectis, vel sine subjectis possident, Ecclesia aliquando concedunt solam utilitatem aliquando et utilitat. et potestatem. Utilitatem sine potestate conced. quando fructum quidem possessionis ad usum Ecclesiæ transferri decernunt, sed potestatem justitiæ exercendæ in ipsa

possessione ad ejus jurisdictionem transire non permittunt. Aliquando et potestatem et utilitatem simul tribuunt. Ubi tamen diligenter attendendum est quod, licet Ecclesia fructum terrenæ possessionis in usum accipiat, potestatem tamen exercendæ justitiæ per ecclesiasticas personas, aut judicia sæcularia non potest exercere; potest tamen ministros habere laicas personas per quas jura ac judicia ad terrenam potestatem pertinentia secundum tenorem legum et debitum juris terreni exerceat. Sic tamen ut et ipsum quod potestatem habet a principe terreno se habere cognoscat; et ipsas possessiones nunquam ita a regia potestate elongari posse intelligat, quando si ratio postulaverit et necessitas et illis ipsa potestas debeat patrocinium et illi ipsæ possessiones debeant in necessitate obsequium. Sicut enim regia potestas patrocinium quod debet alteri non potest dare, sic ipsa possessio etiam ab ecclesiasticis personis contenta obsequium quod regiæ potestati pro patrocinio debetur jure negare non potest, sicut scriptum est: « Reddite quæ sunt Cæsaris, etc. » CLXXVI, 419, 420.

JONAS, Aurelianens. episc. — Sciendum omnibus fidelibus est quia universalis Ecclesia corpus est Christi, et ejus caput idem est Christus, et in ea quæ principaliter exsistant eximiæ personæ, sacerdotalis videlicet et regalis; tantoque est præstantior sacerdotalis, quanto pro ipsis regibus Deo est rationem redditura, ut ait S. Gelasius. Et S. Fulgentius ait: « Quantum attinet ad hujus temporis vitam, in Ecclesia nemo pontifice potior, et in sæculo Christiano imperatore nemo celsior invenitur. » Qualis sit potestas et auctoritas sacerdotalis ex verbis Domini facile advertitur: « Quodcunque ligaveritis, etc. » Unde Constantinus imperator ait: « Deus vos constituit sacerdotes et potestatem dedit de nobis quoque judicandi, et ideo nos a vobis recte judicamur vos autem non potestis ab hominibus judicari, » etc.

De officiis et ministeriis regum multa exponentur, CVI, 285-294. In his post multa legitur: « Regale ministerium specialiter est populum Dei gubernare et regere cum æquitate et justitia, et ut pacem et concordiam habeant studere. Ipse enim debet primo defensor esse Ecclesiarum et servorum Dei, ipsorum etiam officium est saluti et ministerio sacerdotum solerter prospicere, eorumque armis et protectione Ecclesiam Christi debet tueri... S. Isidorus ait: « Principes sæculi non nunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eamdem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi ut quod prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cœleste regnum proficit; ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem et disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore principum conterantur; ipsamque disciplinam quam Ecclesiæ utilitas exercere imponat, et cervicibus superborum potestas principalis imponat, et ut venerationem mereatur, virtutem potestas impertiat.

Ex multis allatis, in quibus non videtur deberi a summo pontifice reges coargui, nec regno spoliari, etc., declaratur quod hic qui post regem populum Dei regere debent, id est duces et comites, necesse est ut tales ad constituendum provideantur, qui sine periculo ejus a quo constituuntur constitui possint, scientes se ad hoc positos esse ut plebem Christi sibi natura æqualem recognoscant, eamque clementer salvent et juste regant, non ut dominentur et affligant, neque ut populum suum æstiment, aut ad suam gloriam sibi illum subjiciant; quod non pertinet ad justitiam sed potius ad tyrannidem et iniquam potestatem. Unde sola conclusio est: « Valde enim exigit necessitas ut quia ipse rex procul dubio. » æquissimo judici de commisso sibi ministerio rationem redditurus est, ut etiam singuli qui sub eo constituti sunt ministri diligentissime ab eo inquirantur, ne ipse pro eis judicium incurrat divinum. Ipsis etiam ministris est denuntiandum quod quidquid judicaverint in eos redundabit, etc., CVI, 290-294.

JUSTINIANUS, imperator. — Cum iste imperator nobis reliquerit *Novellas* ad religionem pertinentes et selectas leges, LXXII, 921-1110; quæ ut *Capitularia* Caroli Magni imperatoris, sunt leges partim ecclesiasticæ, partim civiles, de illo imperatore quædam referenda sunt. Nostro judicio, quæ de illo vituperanda sunt, itidem vituperanda sunt de Carolo Magno imperatore; qui reges, etsi nollent, tamen nimis sese rebus ecclesiasticis immiscuerunt. Audiamus judicium quod protulit Cave de Justiniano; in his, ut scitur, quisque suo sensu abundat; Baronius aliter, ut nos judicavit.

Justinianus natus est anno 483. Avunculum habuit Justinum Augustum, a quo educatus fuit et in filium adoptatus. Nondum imperator Theodoram uxorem duxit Eutychianæ hæresi perdite addictam. Anno 519, a Justino imperatore magister militum factus est, et in Orientem cum exercitu missus rem contra Persas bene gessit... Anno 527, Augustus renuntiatus, cum avunculo regnare cœpit. Anno 528, adictum promulgavit quo Nestorianos et Eutychianos, tanquam hæreticos pœnis civilibus multandos decrevit, eodem post quinquennium renovato. Anno 541, Origenem ipse edicto damnavit, etc., etc... Obiit anno 565.

Non deerant olim, nec desunt hodie qui in sacratissimum principem non minus doctrina, pietate, quam potentia et rerum gestarum gloria clarum, tota calumniarum et conviciorum plaustra exonerant. Nemo vero unquam iniquiori censura et inverecundia, dicunt quidam, longe infra summi principis sortem, in angustissimos. In Justiniani manes debacchatus est cardinalis Baronius, omnes in hoc eloquentiæ nervos intendens, ut ex imperatores non hominem, sed diabolum nobis exhiberet Fuit Justinianus, inquit Baronius, homo penitus illitteratus, adeo ut nec alphabetum aliquando didicisset. Sacrilegus imperator, qui non levem persecutionem excitavit; furore percitus, mente dimotus, corruptus maligno spiritu, agitatus a Satana, quique omnem in Ecclesia dissolvit ordinem, fecitque ex regno cœlorum ergastulum inferorum (*Annal.* ad an. 551). At vindicatur, 1° de doctrina ejus et pietate. Hæc Procopius: « Solitum Justinianum tum libros de rebus divinis agentes pervolutare, tum de iisdem colloquia cum episcopis et presbyteris in multam noctem pertrahere; in more semper ei fuisse multis ante Pascha hebdomadibus corpus vigilii et inediis plusquam asceticis macerare, semel in biduo cibum capere, non pane aliisque cibariis penitus abstinuisse, herbis tantum sale et aceto conditis atque aqua contentum. De egregio autem illius erga fidem catholicam studio audiamus Agathonem papam: « Et præ omnibus inquit, æmulator veræ, apostolicæ fidei piæ memoria Justinianus Augustus, cujus fidei rectitudo, quantum pro sincera confessione Deo placuit tantum rempublicam Christianam exaltavit et usque ab omnibus gentibus ejus religiosa memoria veneratione digna censetur, cujus fidei rectitudo per augustissima ejus edicta in toto orbe diffusa laudatur. »

Ex his patet quod Novellæ peccant juxta Baronium quod videantur velut bullæ pontificales hinc et hinc ecclesiasticis velut negotiis sæcularibus sese immiscentes; et quod, juxta alios nihil aliud sint quam confirmationes decretorum pontificum etsi non nominentur LXXII 919-1110.

LEO MAGNUS (S.), papa. — Hic ambulavit ad regem Hunnorum, nomine Attilam et liberavit totam Italiam a periculo hostium. Attila post cladem in campis Catalauniæ susceptam, cruentus Italiam petit. Aquileiam in limitibus Provinciæ sitam triennium obsedit; cumque rebus desperatis obsidionem solvere cogitaret, vidisset ciconias ex urbe in agrum suos pullos deserentes, auspicio motus, acrius urbem oppugnatam tandem cepit, diripuit et incendit, nulli hominum generi parcens, Flagellum Dei se vocans. Ticinium atque Mediolanum, regias urbes, excidit. Inde vastatis circumcirca pluribus locis, cum Romam quoque pararet evertere, Leo Magnus papa adhortante Valentiniano imperatore obviam processit, eumque adeo mitem, reddit, ut illico, promissa pace firmissima, ultra Danubium non rediturus perrexerit, territus duorum virorum minantem mortem, strictis ensibus super caput ejus nisi pontificis sancti verbis acquiesceret...

Attila, re male gesta in campis Catalaunicis, per Pannonias in Italiam venit, regiasque civitates Aquileiam, Ticinum, Mediolanumque cepit et diripuit. Elatus deinde rerum successu Romam properabat. Jam tota civitas trepidare. Tum Valentinianus imperator Romanus, quoniam vi et armis repellere hostem nequibat, avertere periculum consilio cœpit. Mittit S. Leonem Magnum et viros clarissimos dat comites. Ecce magnus Pontifex ad Attilam venit, verbis demulcet ferocem animum, iram frangit eloquentia, pacem recipere persuadet, et discedere ex Italia compellit. Historici dicunt Attilam rogatum cur facile cessisset, respondisse territum se prodigio; nam dum Leo loqueretur, vidisse senem venerabili aspectu, habitu sacerdotali, gladio minitantem nisi Leoni obtemperaret; eumque horrore concussum tanquam exhaustis viribus concidisse, LV, 280, 281.

Divinis præceptis et apostolicis monitis incitamur, ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu, ut si quid usquam reprehensioni invenitur obnoxium, cleri sollicitudine aut ab ignorantiæ imperitia, aut a præsumptionis usurpatione revocemur. Monente enim Dominicæ vocis imperio, quo beatissimus apostolus Petrus trina repetitione mysticæ sanctionis imbuitur, et Christi

oves, qui Christum diligit, pascat, ipsius sedis cui per abundantiam divinæ gratiæ præsumus, reverentia coarctamur, ut periculum desidiæ, quantum possumus, declinemus, ne professio summi apostoli, qui se amatorem Domini testatus est, non inveniatur in nobis, qui negligenter pascens toties commendatum gregem convincitur summum non amare pastorem, LXVII,281.

LEO III, papa. — Leo III papa Carolo Augusto: Omnia quæ de singulis partibus nobis accidunt necesse est ut vestræ intimenus imperiali potestati. Præsenti si quidem anno direxerunt nobis epistolam monachi qui in sancto monte Oliveti morantur fidei contentionem continentem quæ inter se habebant. Nos vero symbolum orthodoxæ fidei illis misimus, quatenus omnes secundum hanc sanctam nostram catholicam et apostolicam rectam et inviolatam teneant fidem. Quam vero epistolam vestræ imperiali potentiæ misimus relegendam, CXXIX, 1259.

LIBERIUS, papa. — Liberius a Constantio exsilio deportatur, eo quod noluisset hæresi Arianæ consentire, et fecit in exsilio annos duos. At, elapso biennio Constantius Romam profectus est, ubi a matronis Romanis rogatus, ut eum ab exsilio redire juberet, imperator, cum episcopis suis re communicata, rediturum se eis hominem pollicitus est, si in eamdem cum episcopis suis concederet sententiam Liberius itaque et tædio victus et desiderio impotenti recuperandæ sedis æstuans, vim etiam et verbera passus, et Athanasium damnavit, et formulæ fidei sibi ab Arianis oblatæ suscripsit, et in urbem Romam ingressus est. Quod Liberius tamen qui Arianorum sordibus labefactus videbatur, ad meliorem frugem conversus pro fide catholica intrepide stetit, et Arianorum perfidiæ subscribere recusavit, patet ex variis actis. Verum quid hæremus, cum de orthodoxia Liberii certissimum argumentum nobis suppeditet Siricius papa in epistola ad episcopum Tarraconensem. In ea enim asseritur non solum Liberium magna animi fiducia, Arianorum procaciæ perditissimis illis temporibus restitisse, Arianæ fidei formulæ in concilio Ariminensi recitati non scribendo, ut plerique omnes scribunt, sed ulterius processisse, et concilium illud irritasse et cassasse, CXXVIII, 44, 45, 46.

LUCIUS III, papa. Lucius papa III, cum imperator in Italiam contenderet, exiit urbe Roma, ut obviam ei proficisceretur, tractaturus cum illo (anno 1184) Christianæ reipublicæ negotia, quæ in Asia nimium ceperant labefactari Et cœpit imperator tractare cum eo super patrimonio potentis per Italiam dominæ Mathildis, quæ sub Henricis imperatoribus patre et filio multa faciebat pro Ecclesia; et jam rebus humanis excedens multa reliquerat eidem Ecclesiæ possidenda, quæ imperator ad jus imperii devocabat, CCI, 1067.

LUDOVICUS Pius imperator. — Sub hoc imperatore, seu rege, quanquam suprema pontificia dominatio in Urbe ac proinde in ejus ducatu constat ex pluribus codicis Caroli epistolis et dicere et confiteri convenit quod dominatio imperialis Pii, Caroli et aliorum in Urbe erat consortium ejusdem supremæ potestatis pontificum. Unde licet pontifices Romani Romæ domini essent, illorum dominatio non vacabat mistura senatus populique Romani, qui sacramentum fidelitatis pontifici, ut summo principi præstabant, salva nihilominus lege seu jure civili Romanorum; atque Romanus pontifex tunc temporis erat quidem summus princeps, sed minime absolutus in republica gerenda. Nec Stephanus IV aut sanctus papa Paschalis quid novi moliti sunt in senatum et populum, cum suam ipsorum potestatem summam in urbe imperiali auctoritate niti deinceps desiderarunt; non enim id unquam consueverunt Romani pontifices, sed ipsissimam illam quæ sui prædecessores usi fuerant, S. P. Q. R. administratione nullatenus imminuta, semper robarari voluerunt. Sunt enim varia diplomata his verbis enuntiata: « Sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis, CVIII, 567, 568.

Sunt vero multæ ditiones ex liberalitate principum profectæ in quibus solus Romanus pontifex, nulla senatus populique mistura absolutus princeps dominabatur; eorum quippe dominium uni Petro ejusque successoribus concessum fuerat. At cum in his dicebatur: « Quas beato Petro pro magna animæ vestræ mercede contulistis, » etc., etc.; et alias de multis talibus patrimoniis dicitur: « Quæ per diversos imperatores, patricios etiam et alios Deum timentes pro eorum animæ mercede et venia delictorum in partibus Tusciæ, Spoleto atque Corsica. sicut et Sabinense patrimonium beato Petro apostolo, sanctaque Dei et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ concessa sunt, » XCVIII, 568.

OTTO I, rex. — De hujus imperatoris diplomate non mirandum quod litteris aureis exaratum fuisse dicatur. Jam donatio Ariperti Longobardorum regis eodem modo scripta erat. Dicitur quod « Aripertus donationem patrimonii Alpium Cottiarum, quæ longa per tempora, a jure Ecclesiæ privata fuerat, ac ab eadem gente detinebatur, in litteris aureis exarata jure proprio beati apostolorum principis reformavit, XCVIII, 589. Diploma Ottonis I de pluribus Caroli donationibus a diplomate Ludovici Pii nonnihil discrepat, XCVIII, 594. » Attamen istud diplomaquædam particularia habet, scilicet: « Insuper, addit, offerimus tibi, beate Petre, apostole, vicarioque tuo domno Joanni papæ et successoribus ejus pro nostræ animæ remedio, nostrique filii, nostrorumque parentum de proprio regno nostro civitates et oppida, cum piscariis suis, id est, Reate, Amiternum, Furconem, Nursiam, Balvam et Marsim, et alibi civitates Teramnem, cum patrimoniis suis, etc., XCVIII, 606 610.

PAULUS (S.) papa (anno Christi 757). — Iste fuit temporibus Constantini et Leonis imperatorum, etc. CXXVIII, 1136, etc.

Id concilii Constantinus ceperat adversus apostolicam sedem, ut in possessionem rediret exarchatus Ravennæ, quem Pippinus, devictis Longobardis, legitime in suam potestatem redegerat, ac Romano pontifici cum summa potestate, utilique dominio possidendum concesserat. Probe autem intelligens imperatori fieri nunquam posse ut optatum finem persequeretur, quoad pontifici opes Francorum auxilium ferrent, ac nisi Longobardorum regem ad suas partes traheret, spe utilitatis allectum, ut utrumque evinceret, nihil intentatum reliquit. Eapropter legatos in Franciam misit, qui nullum non moventes lapidem, ut famam pontifices læderent, et ut retraherent Pippinum regem a fœdere inito cum eodem. Eodem tempore suos Ravennæ, totoque in exarchatu emissarios habebat, qui populos ad defectionem contra pontificem excitabant. Nuptias etiam Leonis filii, quem in consortium imperii sibi asciverat, cum filia Pippini Giselide proponi jussit... At nihil avellere potuit Pippinum a catholica fide et a defensione sanctæ sedis. Quamobrem Constantinus alio se convertens Longobardorum regi accommodavit aures, qui fœdere cum illo jungi adversus papam promittebat. Pacta his conditionibus stipulata, ambo junctis viribus pugnaturos ut Ravennam et Hydruntum suam in ipsorum ditionem redigerent, harum primam possessionem Longobardos, alteram cum finitima regione Græcos; imperatorem continuo expeditiorum validissimam classem in Italiam ad prædictum finem Quæ tamen Copronymus non fecit, sibi persuadens fore ut copiis, quas in Sicilia finitimisque locis habebat, satis essent ad Ravennam recipiendam absque Longobardorum auxiliis, quo tempore haud poterat rex Pippinus pontifici opem ferre, quippe qui bello cum ducibus sibi subditis Bajoariæ et Aquitaniæ detinebatur. At pontifex, consiliis ejus opportune detectis, Pippino regi ea statim aperuit, ut Longobardorum regem ipsum, ducesque Spoletinum et Beneventanum cum aliis finitimis tueri sanctam sedem compellerent, si forte adversus eam Græci arma movissent.

Hæc ut imperator percepit, nihil eorum quæ decreverat molitus est. Contra vero Longobardorum rex molestiam toto pontificatus tempore Paulo ingessit. Primo siquidem sanctæ sedi nolunt reddere civitates Bononiam, Imolam, Anconam aliasque quas redditurum se erat pollicitus, ut ejus præsidio uteretur adversus Ratchim pro regno Longobardorum secum decertantem; deinde arma in Pentapolim intulit, depopulatusque est eam; ac postremo ejecit duces Spoleto et Benevento, qui a sancta sede pendebant, aliosque intrusit, qui sibi essent subditi... At quadam inexspectata re territus Longobardus partem eorum quæ pontificii juris retinebat, Paulo reddidit, promisitque se quidquid reliquum sibi fecerat restiturum. At rex, aut ejus minister Desiderius, promissis non stetit...Unde sancto pontifici, quoad vixit, rex Longobardorum molestus fuit ut novissima pontificis epistola palam facit: « Pro certo agnoscat excellentissima Christianitas vestra, quia si nobis præfati civitatum nostrarum ab eisdem Longobardis invasi fines, atque patrimonia non reddita fuerint, etiam ea quæ primum reddiderunt, invadere insidiabuntur, CXXVIII, 1145, 1146, 1147.

PETRUS DAMIANUS (S.) — « Sed cum inter cætera mala quæ nostris temporibus emergunt, ipsas quoque Ecclesias violenti homines insolenter opprimant ac prædia vel quælibet bona sacri juris invadant, nonnullos movet, utrum Ecclesiarum rectores expetere vindictam debeant, ut malis mala, more sæcularium reddant: nam plerique mox, ut eis vis infertur injuriæ, ad indicenda protinus bella prosiliunt, armatorum cuneos instruunt, sicque hostes suos aerius forte quam læsi fuerant, ulciscuntur. Quod mihi plane satis videtur absurdum, ut ipsi Domini

sacerdotes attentent quod turbis vulgaribus prohibetur; et quod verbis impugnant operibus asserant. Quid enim magis Christianæ legi videtur esse contrarium quam redhibitio læsionum? Ubi, quæso, tot sunt præconia Scripturarum? Ubi quod Dominus dicit: Si quis tibi quod tuum est tulerit, ne repetas? etc... etc.

Vita plane, quam Salvator noster gessit in carne non minus quam prædicatio evangelica nobis est et proposita tenendæ linea disciplinæ. Sicut ergo ipse cuncta mundi furentis obstacula, non per districti examinis ultionem, sed per invictam superavit inconcussæ patientiæ majestatem, ita docet mundi rabiem potius æquanimiter ferre quam vel arma corripere, vel lædenti læsionibus respondere, præsertim cum interregnum et sacerdotium propria cujusque distinguantur officia, ut et rex armis utatur sæculi et sacerdos accingatur gladio spiritus, qui est verbum Dei... Per charitatem Dei Filius de cœlo descendit, per patientiam vero diabolum superavit. His muniti virtutibus, et fundatores apostoli sanctam Ecclesiam condiderunt, et propugnatores ejus sancti martyres diversa mortium supplicia triumphaliter pertulerunt. Si ergo pro fide, qua universalis vivit Ecclesia, nusquam ferrea corripi arma conceditur, quomodo pro terrenis ac transitoriis Ecclesiæ facultatibus loricatæ acies in gladios debacchantur? Porro sancti viri cum prævalent hæreticos idolorumque cultores nequaquam perimunt, sed potius ab eis pro fide catholica perimi non refugiunt. Quomodo ergo pro rerum vilium detrimento fidelis fidelem gladiis impetat, quem secum utique redemptum Christi sanguine non ignorat? » CXLIV, 314-316...

Hæc attente legenda sunt, ne quis vel occasionem errandi sumat, vel auctorem in doctrina aberrasse existimet. Videri enim potest ipsum sensisse non posse pontificem, aut alios ecclesiasticos principes per bellum, si necesse sit, res ecclesiasticas defendere, quia Ecclesia non habet gladium temporalem, sed spiritualem tantum, unde ita vult inter regnum et sacerdotium divisa esse officia, ut et rex utatur armis sæculi, et sacerdos accingatur gladio spirituali...

Ante vero quam hæc Damiani verba, et alia quæ satis exaggerat et indistincte profert, ad pium et verum sensum ab ipsis verbis, non alienum trahamus veram et catholicam doctrinam breviter præmittere necesse est. Primo ergo statuendum est hic esse sermonem de principe ecclesiastico, ut talis est, seu de pontifice, ut pontifex est; nam si consideretur ut dominus temporalis, per proprium et directum dominium et jurisdictionem temporalem, quam habet in suis terris, non est dubium quin habeat idem jus belli quod habent alii supremi reges et temporales domini, quantum ad rationem justitiæ spectat, quamvis in modo tractandi res bellicas servare debeat religionem et decentiam debitam dignitati pontificali, quæ in eo est præcipua, eumque obligat ut in usu gladii temporalis modum observet dignitati pontificiæ convenientem... At de hoc puncto non tractat Petrus Damianus.

Secundo statuendum est pontificem ex vi pontificiæ dignitatis habere non solum gladium spiritualem, sed etiam aliquo modo temporalem, ut perplures Patres intellexerunt ex verbis Evangelii: « Ecce duo gladii hic. » Ecclesia etiam sic de Petro loquitur: « Tu es pastor omnium, princeps apostolorum; tibi tradidit Deus omnia regna mundi. » Ratio vero est quia potestas spiritualis nisi haberet aliquo modo conjunctam potestatem temporalem, esse inefficax et infirma, et ideo cum opera Dei sint perfecta et recte instituta, cum Petro dedit supremam potestatem spiritualem, seu spiritualem gladium, dedit etiam temporalem seu materialem quantum ad finem alterius potestatis conveniens sit. Unde Nicolaus papa dicebat ad archiepiscopum Treverensem et defensores Ecclesiæ ut spirituali et materiali gladio utantur donec ecclesiastica bona recuperent.

Hæc, eheu! revocant Castelfidardo certamen... « Castelfidardo, terre sainte, terre rougie par le sang des martyrs; champ de bataille où le vaincu a été plus grand que le vainqueur, qui ne se fera jamais bien absoudre de sa victoire; sainte colline, d'où montera à jamais vers Dieu le gémissement éternel du droit frappé. »

Hinc tertio statuendum est aliter habere pontificem, ut est pontifex, spiritualem gladium et aliter temporalem; nam spiritualem habet per se et directe; temporalem autem solum indirecte, id est, ratione spiritualis et quantum ad illius finem conveniens est. Et ideo solus ipse habet a Deo immediate spiritualem gladium, et per ipsum ad ecclesiasticas personas derivatur, quæ illum participant; in laicis vero nullo modo invenitur. At temporalis gladius per se et directe in imperatore, et temporalibus regibus seu principibus invenitur non per dimanationem a pontifice, sed per alios titulos et vias per quas illa potestas juste comparari vel hæreditario jure obtineri consuevit. Nam potestas illa suprema quam indirecte habet pontifex in temporalibus non aufert propria jura aliorum principum, neque eos suis directis dominiis et potestate privat. Atque hac ratione solent jura dicere, pontificem ratione pontificatus, non habere jurisdictionem in temporibus, etc...

Ultimo statuendum est, quamvis pontifex ex vi suæ potestatis gladium habeat materialem modo jam explicato non tamen debere uti illo per seipsum, nec per ecclesiasticas personas extra propriam defensionem in casu extremæ necessitatis, sed per principes sæculares, quibus præcipere potest, ut illo in suam defensionem aut justam vindictam utantur, quando necesse fuerit, etc... » Verum hæc, juxta nos, haud clara sunt; et licet ea intelligamus de facto, quæstio de jure adhuc in ambiguitate relinquitur.... Judicet lector, CXLIV, 317-320.

RUPERTUS, abb. Tuitiens. — En envoyant les apôtres, Jésus-Christ leur défend d'avoir ni or ni argent.... ni bâton (*Matth.* x, 9,) et (*Marc.* vi, 8) il leur commanda de rien porter qu'un bâton. Pour résoudre cette difficulté, Rupert distingue deux sortes de bâtons, l'un des rois des nations, l'autre des disciples de Jésus-Christ Le bâton des rois des nations est un bâton de domination, le bâton des disciples de Jésus-Christ est un bâton de charité, un bâton de devoir pastoral qui veille attentivement sur le salut des âmes. Le bâton de domination n'a point été donné aux ministres de l'Evangile de la paix; c'est cette domination que Jésus-Christ leur interdit ici en leur disant: « Ne portez ni le bâton. » Il la leur défend encore plus expressément par ces autres paroles: « Les rois des nations leur commandent en maîtres, et ceux qui ont autorité sur elles prennent le titre de bienfaiteurs. Pour vous ne faites pas de même. » (*Luc.* xxii, 25.) C'est là le bâton ou la domination que Jésus-Christ interdit à ses disciples. Saint Pierre, instruit de cette vérité, défend aux pasteurs de dominer sur l'héritage du Seigneur. De même saint Paul déclare aux Corinthiens qu'il est très-éloigné de dominer sur leur foi, CLXX, 756. Sic sese exprimebat Rupertus, CLXVIII, 1489, 1490: « Nolite possidere.... neque virgam; » et alias: « Præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum. » Et quidem si unam tantum virgam sciremus difficilius ista quæstio solveretur. Nunc autem duæ virgæ sunt, altera regum gentium, alia discipulorum Christi. Virga regum gentium virga est dominationis; virga discipulorum Christi, virga dilectionis, virga pastoralis officii, super curam animorum sollicite vigilantis. Illa virga quæ dominationis est, non est concessa ministris Evangelii pacis, et illa interdicitur hic dicendo « neque virgam. » Amplius autem illic: « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos benefici vocantur; vos autem non sic. » Porro virgam disciplinæ, virgam pastoralis sollicitudinis ac vigilantiæ non solum nunquam interdixit, verum etiam ab initio jussit; ab initio, inquam, id est ex quo primum pastores animarum mittere cœpit. Talium namque fuerunt Moyses et Aaron. Illis utique, cum mitteret eos, non præcepit Dominus ut quidquam tollerent in via, nisi virgam tantum: « Quid est, ait apud Moysen, quod tenes in manu tua? Respondit Virga Ait: Projice eam in terram. Projecit, et versa est in colubrum, » etc. « Virgam quoque hanc sume in manu tua in qua facturus es signa. » Quid aliud præcepit huic vel fratri ejus Aaron, ut tollerent in via nisi virgam tantum illam? Sic nimirum evangelistis omnibus, cunctis Evangelii prædicatoribus, nihil aliud præcepit in via sua tollere, nisi vigorem pastoralis curæ, nisi legem vitæ ac disciplinæ, et pro hujus rei signo interdum virgam quoque materialem in manu gestare. Porro virgam dominationis apud istum evangelistam interdixit, CLXVIII, 1489, 1490.

URBANUS II, papa. — Soluta autem Tolosana synodo, Raynerius Urbani legatus in Hispaniam pergens per Catalauniam transivit, ubi Raymundis Barcinonis comes, aggregatis Provinciæ optimatibus, urbem Tarraconensem sedi apostolicæ solemniter donavit ea conditione, ut eam et universa quæ ad illam attinebant, ipse et ejus posteri « tenerent per manum et vocem sancti Petri, ejusque vicarii Romanæ sedis apostolici, per quinquennium persolventes ei censum viginti quinque librarum purissimi argenti, » quæ donatio facta est per manum domini Raynerii Romanæ Ecclesiæ cardinalis, qui nunc, inquit Raymundus, legatione fungitur in partibus nostris, an. 1097. Hujus donationis instrumentum a Labbeo, Aguirio aliisque conciliorum collectoribus editum est, CLI, 71.

ZACHARIAS (S), papa. — Hic invenit totam Italiam provinciam valde turbatam, simul et ducatum Romanum, etc... At ille, mira legatione apud Luitprandum Longobardorum regem, salutaria illa prædicavit, cujus sancti

viri admonitionibus inclinatus, prænominatas quatuor quas ducatu Romano abstulerat civitates, reddere promisit; et postea reddidit; hæ civitates sunt, Horta, Polimartium, Ameria et Bleda, CXXVIII, 1049.

Rex Longobardorum Zachariæ pontifici Romano reconcessit per donationis titulum in beatum Petrum apostolorum principem, Sabinense patrimonium quod per annos prope triginta fuerat ablatum, atque Narniense, etiam et Auximenum atque Anconitanum, necnon et Numanatense, et vallem quæ vocatur Magna, sitam in territorio Sutrino.

In primis Amerinam civitatem, deinde Hortanam, dumque in Polimartio castro convenissent et rex Zachariam recepisset, Grimoaldus missus regis Bleranam civitatem pontifici Zachariæ contradidit, CXXVIII, 1051.

Ipsis his temporibus Ratchis, Longobardorum rex, ad capiendam civitatem Perusinam, sicut cætera Pentapoleos oppida, vehementi profectus est cum indignatione, quam et circumdatam fortiter expugnabat. Hoc audiens sanctissimus papa, continuo spe divina fretus, assumptis aliquantis ex suo clero cum optimatibus, quantocius ad eamdem pervenit civitatem, impensisque eidem regi plurimis muneribus, atque oppido eum deprecans, opitulante Domino, ab obsessione ipsius civitatis, eum amovit. Cui et salutifera prædicans, Deo auctore, voluit animum ejus in speciali studio inclinare. Et post aliquantos dies idem Ratchis rex, relinquens regalem dignitatem, decore cum uxore et filiis ab beati Petri principis apostolorum conjunxit limina, acceptaque a præfato sanctissimo papa oratione clericusque effectus, monachico indutus est habitu cum uxore et filiis, CXXVIII, 1058.

Hujus temporibus, Carolomannus filius Caroli Francorum regis, vitæ præsentis relinquens gloriam atque potestatem terrenam, ad beatum Petrum apostolorum principem devotus cum aliquantis suis advenit fidelibus, seseque eidem Dei contulit apostolo, atque in speciali habitu se fore spondens permansurum, clericatus jugum ab eodem sanctissimo suscepit pontifice. Et inter multa alia dona obtulit beato Petro apostolo ante Confessionem arcum argenteum, etc. Et post aliquantum temporis ad beati Benedicti, quod in Aquinensium finibus situm est, profectus est monasterium, in quo et suam finire vitam jure professus est jurando. Roma ejusque ducatus, a Græcis ad Romanum pontificem propter hæreticalia Leonis edicta, populis detrectantibus obedientiam imperatori hæretico, facile pervenit. Porro ducatus Romanus, de quo crebro fit mentio, et cujus rectores ab imperatoribus deligebantur, constabat ex urbe Romana cum castellis, oppidis et viculis etiam in Tusciæ partibus. Erant autem Portus, Centumcellæ Cære, Bleda, Maturanam, Surium, Nepet, Castellum Gallesii, Orta, Polimartium, Ameria, Tuder, Perusia, Narnia, Otriculi, Signia Anagnia, Ferentinum, Alatrium, Patricum, Frusino, ac Tibur. Hunc ducatum sub Gregorio II, ad arbitrium Romanæ sedis fuisse, vel ex eo constat quod Romanus exercitus, ipso imperante pontifice, seditiosos, ac Tiberium tyrannum compresserit, coegeritque Luitprandum ea loca restituere quæ in hoc ducatu usurpaverat. Igitur a temporibus Gregorii II (anno 714), et successoribus clariora supremæ potestatis temporalis indicia occurrunt, CXXVIII, 1067 (anno 708), CXXVIII), 960, ducatus Romanus, et respublica Romana gubernabantur per duces ab imperatoribus missos.

Legitur in Vita Caroli imperatoris. Gens Merovingorum, de qua Franci reges sibi creare soluti erant, usque in Childericum regem, qui jussu Stephani Romani pontificis depositus ac detonsus atque in monasterium trusus est durasse putatur; hoc est quod Zacharia papa mortuo, ut explicabitur infra, antequam jussu ejus Pippinus coronaretur, Stephanus antecessoris sui Zachariæ mandatur confirmasse credendus est. Hic enim non agitur de secunda Pippini coronatione, XCVIII, 27. De his detur explicatio sequens, CXXVIII.

Carolus Martellus qui a Gregorio II acceperat titulum patriciatus Romanorum, filios habuit Carolomannum et Pippinum. Horum prior præsentis vitæ reliquens gloriam clericatus jugum accepit a summo pontifice, postea ad monasterium profectus est et ibi vitam finivit. Adhuc mansit in palatio Francorum Pippinus. Fœdera cum Francis jamdudum inierant pontifices Gregorius II et III, eaque renovaverat Zacharias papa; insuper jam pridem erat cum majores domus Franciæ summam rerum sibi arrogaverant, nihilque factum erat reliqui, præter nomen regium, descendentibus a magno Clodovæo Et Pippinus, cognomento Brevis, majorum domi novissimus, demum aliquando opus magnum aggressus est ut nempe, dignitatem, titulum et jus regium sibi asciret. Id consilium ut exsequeretur firmum atque ratum eventum redderet, intellexit, quod, præter assensum regni procerum, necesse erat auctoritate apostolicæ sedis illum astruere, ne subditæ gentes mutare suo arbitratu reges sese posse arbitrarentur.

Occasio valde opportuna se offerebat ad demerendum sanctæ sedis studium rebus Pippini, qui unus Longobardos opprimere ac religionem undequaque periclitantem sustinere potuisset. Nuperrimus auctor (P. Daniel, Hist. de Fr.) Pippinum esse usum sancti archiepiscopi Bonifacii Moguntini ope ad rem gerendam tentandumque animum Zachariæ quisnam futurus esset in re Postulat ergo Pippinus sibi decerni quis eorum juste rex debeat dici et esse, is qui securus domi sedeat, an ille qui curam totius regni et omnium negotiorum molestias sufferat. Zacharias pontifex mandat melius esse illum vocari regem apud quem summa potestas consisteret; dataque auctoritate sua, jussit Pippinum regem constitui. Secundum Romani pontificis sanctionem Pippinus rex Francorum appellatus est et ad hujus dignitatem honoris unctus sacra unctione manu sanctæ memoriæ Bonifacii et more Francorum elevatus in solium, in Suessione regni civitate. Hildericus vero qui falso regis nomine fungebatur, tonso capite, in monasterium missus est, et ultimus Merovingorum Francis imperavit. Tunc quievit terra a præliis, cum Pippinus una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione a sede apostolica, auctoritate percepta, electione totius Franciæ in sedem regni cum consecratione episcoporum et subjectione principum, una cum regina Bertradona, sublimatur in regno.

Horum actuum ratio apparebit ex sequentibus: Gregorio III papæ succedit Zacharias; eodem tempore Carolo Martello regi succedit Hilpericus, vel potius Pippinus, de facto, cum Hilpericus minor fuerit quam rex otiosus. Zacharias vix ad Petri sedem evectus, cum Longobardorum rege per legatos de urbium restitutione agit; qui promittit ut jam promiserat Gregorio III; at promissis non stat. Zacharias tamen impiger et intrepidus adiit castrametatum in Spoleti finibus, nec Romam revertitur, nisi redditis patrimoniis multo antea ereptis, simulque civitatibus quatuor ante biennium ablatis quarum ipse per se iniit possessionem, deinde Romam est ingressus. Ex his apparet Romanum pontificem tunc indiguisse protectore forti et valido; Pippinus erat iste; qui jam et postea, armorum gloria, propagabat undique sanctæ sedis patrimonia, CXXVIII, 1068, 1069.

Bertiani Annales aiunt: « Stephanus papa confirmavit Pippinum unctione sancta, et cum eo inunxit duos filios ejus Carolum et Carolomannum: « quare si « confirmavit, » antea inauguratus fuerat, Fuldenses annales habent: « Zacharias papa ex auctoritate S. Petri apostoli mandat populo Francorum, ut Pippinus qui potestate regis utebatur, nominis quoque dignitate frueretur. Ita Hildericus rex, qui ultimus Merovingorum Francis imperavit, depositus et in monasterium missus est. Pippinus vero in civitate Suessionum a sancto Bonifacio archiepiscopo in regem unctus regni honore sublimatus est, CXXVIII, 1070, 1071.

De facto Chilperici depositio et Pippini elevatio, estne Stephanus auctor, an Zacharias? Stephano II autem tribui non potest, eo quod cum Stephanus II inauguratus est jam Pippinus regnabat. Zachariæne ergo? Minime etiam, licet idem Zacharias ignoraret qui verus esset Francorum rex; imo licet pro rege habuisse Carolum Martellum patrem Pippini indicet in Epistola ad Bonifacium archiepisc. Moguntin... data cum scriptores porro fere omnes Stephanum tandem faciunt auctorem depositionis Childerici et absolutionis Pippini a perjurio in regem quid statuendum?

Tandem ad quid concludendum, dicemus quod Pippinus rex per auctoritatem et imperium sanctæ recordationis domni Zachariæ papæ et per unctionem sancti chrismatis per manus beatissimorum sacerdotum Galliarum et electionem omnium Francorum, tribus annis antea in regni solio sublimatum fuisse. Postea per manus ejusdem Stephani pontificis die uno in beatorum prædictorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii ecclesia, in regem et patricium unctum et benedictum fuisse. Itaque Zachariæ et Stephano Childerici depositio et elevatio Pippini ad thronum referendæ sunt. Annuit nempe Zacharias papa legatis sibi a gente Francorum missis, Burchardo scilicet Wirceburgensi episcopo et Fulrado capellano, petentibus ut quem dignum judicaret regno, eumne qui nomen regis haberet, nihil agens præterea, ut Childericus, an vero qui regni negotia omnia obiret, ut Pippinus, ipse pronuntiaret; pronuntiavitque auctoritate beati Petri apostoli, regem Pippinum, eumque

jussit a Bonifacio archiepiscopo Moguntino inungi in regem; quod in urbe Suessionum factum est. Rursus idem Pippinus post tres annos a Stephano papa in monasterio San. Dionysiano simul cum uxore Bertrada, filiisque Carolo et Carolomanno unctus est chrismate et coronatus, per quod in concordiam redeunt scriptores, alii Zachariæ,Stephano alii Pippini ad thronum elevationem ascribentes. Si quæ temporum discrepantia in Annalibus penes scriptores diversarum gentium occurrit, cum omnes in momento rei gestæ plenissime concordent, vel negligenda est, vel componi etiam potest si ad suos annos diligenter referantur diversa facta quæ rem hanc antecessere, subsecutaque sunt, CXXVIII, 1081, 1082.

ARTICULUS II. — *De exercitio pontificiæ potestatis in temporalibus.*

Rationes ex jure naturali. — Ni le haut domaine ni aucune loi ne peut rendre un souverain maître de l'État d'un prince ou de la propriété des citoyens sans un dédommagement préalable. Il ne peut prendre pour soi ce qui ne lui appartient pas, ni donner à l'un ce qui appartient à l'autre. Si un roi seul, ou un roi avec un corps politique, ou des corps politiques sans roi peuvent dans un temps quelconque spolier les Etats, spolier les propriétés de cet Etat,ils pourront demain ce qu'ils ont pu hier. Là-dessus on ne pourrait s'assurer dans sa position sociale... Si le droit de propriété n'est pas sacré, la liberté est violée; car c'est la propriété qui est le rempart de la liberté. La liberté défend à son tour la propriété... Si celui qui possède quelque chose ce matin, peut ce soir ne posséder rien, et retomber dans la dépendance, alors plus de mœurs nationales; car les mœurs ne se forment que par la permanence des choses: il n'y aura plus aussi en même temps de société durable. Un gouvernement sage et juste doit être arrêté par des idées de morale et d'équité. (Chateaubriand, *à un Pair de France.*)

Rationes ex religione sacramenti. (Professio pontificia) — In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen. Ego N. electus ut fiam per Dei gratiam hujus sanctæ Ecclesiæ Romanæ sedis apostolicæ humilis magister, profiteor tibi,beate Petre apostolorum princeps, cui claves regni cœlorum, etc..., sanctæque tuæ Ecclesiæ quam hodie tuo præsidio regendam suscipio, quod, quandiu vixero,ipsam non deseram, etc., sed rectæ fidei rectitudinem, totis conatibus usque ad sanguinem...et indiminutas res Ecclesiæ custodire,conservare,neque alienare, seu in feudum, censum... dare, quomodolibet, ex quacunque causa et ut indiminutæ custodiantur operam dare; nihil de traditione,quam a probatissimis prædecessoribus meis canonice traditam et servatam reperi diminuere,vel mutare,aut aliquam novitatem admittere, sed ferventer ut eorum discipulus et sequipeda totis mentis meæ conatibus quæ tradita canonice reperio servare et venerari... Ego qui supra, Dei gratia electus hujus apostolicæ sedis Romanæ Ecclesiæ episcopus, hanc professionem meam faciens, jusjurandum corporaliter tibi, beate Petre apostolorum princeps, pura mente et conscientia obtuli... (Ex libro decimo, CV, 40-44).

Rationes de commodo. — Grégoire VII (Hildebrand), fut le premier pape qui employa le levier de l'autorité spirituelle pour remuer et ébranler le monde. Etant moine de Cluny,Hildebrand n'avait vu régner autour de lui que la violence aveugle et brutale des grands, ou la perverse fourberie, compagne de l'ignorance. Doué d'une de ces âmes souples et superbes qui rêvent les grandes choses et savent les préparer, il espéra réformer tout cela.Il avisa donc à la papauté, et il y parvint, le 20 avril 1073. Devenu maître de la puissance spirituelle, ce pape voulut imposer sa volonté de fer aux maîtres de la terre,et lança des excommunications afin de disposer des empires,des royaumes, des duchés, des marquisats et des comtés, et son règne ne fut qu'une lutte avec les souverains; mais il eut l'avantage d'affranchir l'Église de la servitude où les puissances de la terre voulaient la soumettre. Il mourut le 24 mai 1083. On en a dit autant de Boniface VIII dont nous donnons aussi l'histoire.

Rationes de incommodo. — « De notre camp impérial de Vienne, le 17 mai 1809. Napoléon, empereur des Français, roi d'Italie, protecteur de la Confédération du Rhin;

Considérant que, lorsque Charlemagne empereur des Français et notre auguste prédécesseur fit donation de plusieurs comtés aux évêques de Rome,il ne les leur donna qu'à titre de fiefs et pour le bien de ses Etats, et par cette donation Rome ne cessa point de faire partie de son empire;

« Considérant que depuis ce mélange d'un pouvoir spirituel avec une autorité temporelle, a été, comme il l'est encore, une source de discussions, et a porté trop souvent les pontifes à employer l'influence de l'un pour soutenir les prétentions de l'autre; qu'ainsi les intérêts spirituels et les affaires du ciel qui sont immuables se sont trouvés mêlés aux affaires terrestres qui par leur nature changent selon les circonstances et la politique des temps;

« Que tout ce que nous avons proposé pour concilier la sûreté de nos armées, la tranquillité et le bien-être de nos peuples,la dignité et l'intégrité de notre empire avec les prétentions temporelles des Papes n'a pu se réaliser, avons décrété, etc... — Art. Ier. Les États du Pape sont réunis à l'empire français, etc... Napoléon.»

His prælibatis, quæstio in examen producatur.

ADRIANUS IV, papa. — Fredericus, Dei gratia, Romanorum imperator, et semper Augustus,universis civibus Tiburtinis.Universitatem vestram nosse volumus, quod,ob reverentiam beati Petri principis apostolorum, dilectissimo atque in Christo reverendo patri nostro Adriano papæ civitatem dimisimus Tiburtinam,salvo tamen per omnia jure imperiali.Hujus rei gratia omnes et singulos cives Tiburtinos a fidelitate, quam nuper nobis jurastis absolvimus, attentius vobis præcipiendo mandantes,quatenus eidem venerabili Adriano papæ fideliter assistatis, devote serviatis, atque sicut Domino,devote obedire studeatis,scientes sicut jam dictum est, a juramento fidelitatis quod nuper fecistis,vas absolutos, salvo in omnibus jure imperiali, CLXXXVIII, 1356.

Willelmus,rex Siciliæ,contra matrem ac dominam suam sacrosanctam Romanam Ecclesiam procaciter cornua erexit, et congregato exercitu terram beati Petri hostiliter fecit invadi.Beneventanam itaque civitatem aliquandiu exercitus ejus obsedit, et burgos ejus incendit Deinde fines Campaniæ violenter ingrediens, villam Ceperam et Castrum Babucum atque alia immunita loca nihilominus concremavit. Pro iis ergo et aliis offensis prædictus Adrianus papa,Petri gladium exerens, ipsum regem excommunicationis gladio percussit, CLXXXVIII, 1353.

BENEDICTUS, S. Andreæ monachus. — Priscis temporibus imperiale decus floruit Romæ,sub cujus dominatione diversa consistebant regna,et cui cunctæ gentes propria submittebant colla.Constituit ergo consules qui quotidiano usu regni gubernacula consilio disponebant. Erant namque distributa officia per senatores et magistratus.Imperiale vero decus laudibus honoribusque ab omnibus tantummodo extollebatur.Post adventum Christi et ejus ascensionis gloriam,Romanum imperium Byzantium se contulit, quæ a Constantino Magno Cæsare Constantinopolis vocata est.Quæ quia Romano gloriabatur imperio,dicta est nova Roma,sic tamen ut antiqua Roma gloriosa præponeretur cæteris. Ibi beatus Petrus, et Paulus, doctor gentium, martyrio coronati sunt, ut sicut Roma per antiqua mœnia caput erat multarum gentium in divisione simulacrorum,ita caput et domina vocaretur omnium Christianorum in unitate veræ fidei et inconfusæ Leitatis, habens principatum totius Christianitatis in accepto privilegio Christi, ubi ait: «Tu es Petrus, etc., » CL, 97.

BONIFACIUS VIII, papa. — *Vide* Philippus Pulcher.

CONSTANTINUS AUGUSTUS MAGNUS, imperator. — Constantinus, præter innumera dona quæ contulit S. Silvestro papæ ad ædificandas, ornandasque ecclesias quas condidit, rursum perplura dominia illi etiam concessit, CXXVIII, 1514-1518. Inter ista sunt, domus Datiani, Cœle in Amphrodisia Pristinus, Popina, Hortus Marolis, possessiones Sibyllæ, Timialia, Euthymica, Potinopolis, etc., Patras, Anglesis, Terega, Falisca, Nymphas, Angulas, etc., CXXVII, 1520 1522; possessiones comitum, Timia, Fronimusa, Cyprias, Basilea, Sponsas, etc., CXXVII, 1523, 1524. Romano pontifici constituit etiam Veranum fundum, aquam Turiam, territorium Sabinense, possessionem Sufuratarum, Micinam, Thermulas, Aranas, etc., CXXVII, 1525; insuper insulam Sardiniam, Mesenum, Attitiæ, Duas Casas; Massam Millianam,Fundum Surorum, massam Gargilianam, Massam Nemus, Armetionum, etc., CXXVII, 1525, 1526.

Constantinus plurimos agros in Ecclesias Dei contulit; nunc annonas in alimoniam pauperum viduarum ac pupillorum largiens, VIII, 77.

FREDERICUS,Romanorum imperator. — Fredericus, Dei gratia Romanorum imperator, et semper Augustus, universis civibus Tiburtinis,gratiam suam et bonam voluntatem.

Universitatem vestram nosse volumus, quod ob reverentiam beati Petri principis apostolorum, dilectissimo atque in Christo reverendo patri nostro Adriano papæ civitatem dimisimus Tiburtinam,salvo tamen per omnia

ure imperiali.Hujus rei gratis omnes et singulos cives Tiburtinosa fidelitate, quam nuper nobis jurastis,absovimus, attentius vobis præcipiendo mandates,quatenus eidem venerabili Adriano papæ fideliter assistatis, devote serviatis,atque,sicut Domino, devote obedire studeatis,scientes, a juramento fidelitatis, quod nuper fecistis, ut jam dictum est, vos absolutos,salvo in omnibus jure imperiali, CLXXXVIII, 1356.

GARNERIUS, abbas.— (Morin, *Histoire de l'origine et des progrès de la souveraineté des Papes*.) Le Pape Etienne III,pressé plus vivement que jamais par le roi des Lombards, n'avait plus d'espérance qu'en la valeur et la piété des Français. Il écrivit donc au commencement de ces nouveaux troubles, au roi Pépin et à ses enfants pour les avertir de la perfidie d'Aistulphe,leur exposer les outrages qu'il faisait tous les jours aux Romains,et pour les supplier principalement de le contraindre par leur autorité à exécuter la donation qu'ils avaient faite au Saint-Siège,de laquelle il n'avait accompli aucun article.Pépin sur ces plaintes envoya un abbé de grande autorité appelé Garnier, pour être informé de la vérité, et pour inviter les Lombards à tenir leur promesse. Garnier va trouver Aistulphe pour donner satisfaction au Siége de Rome, et lui parle ainsi : Sire le roi de France mon maître m'a envoyé vers Votre Majesté pour la prier de ne molester plus le Pape ni les Romains, et d'accomplir sa promesse en remettant l'exarchat de Ravenne entre les mains de Sa Sainteté sous les conditions convenues avec elle et Votre Majesté, etc., XCVI, 1370, 1371.

GREGORIUS II, papa. — Sancti hujus pontificis tempore multi supremi principes singularem erga sanctam sedem venerationem testati sunt.Nam Theodon II, Bajoariæ dux,quem sanctus Rudpertus Salisburgens.episc. ad catholicam fidem converterat,Germanorum omnium principium primus pietatis ergo venit Romam ad visendum D. Petrum ejusque successorem summum pontificem.Theodoni vero est præferendus pietate rex Anglorum ina qui non modo Romam venit visum apostolorum sepulcra, sed antequam ab Urbe proficisceretur, denarium ex singulis domibus regni sui beato Petro fertur concessisse, quod diu ab Anglis *Romescot*, Latine vero *denarius Petri* vocabatur. De Eudone Aquitaniæ duce apostolicæ sedis auxilium contra Sarracenos implorante, deque admirabili ejus victoria post pontificiam benedictionem, de Longobardorum rege Luitprando, Cottias iterum Alpes nuper invasas restituente apostolicæ sedi, ac demum de Longobardorum Beneventi usurpationibus,etc.,abeundo Anastasius loquitur,quem Gallico idiomate illustrissimus arch. Sommier exprimit, ut principum erga sanctam sedem obsequia conjunctim narret, LXXXIX, 463, 464.

GREGORIUS VI, papa.—Cum historia hujus pontificis pertineat quodam modo ad historiam Gregorii VII, ut homines, res et tempora illius epochæ recte judicentur, opportune hic exponenda videtur.

Gregorius VI, exactis tribus sacri throni usurpatoribus, Benedicto VIII, Silvestro III et Joanne XX,cleri ac populi Romani suffragiis acclamatus est sumus pontifex, an. 1045.

Hic vere germanus ac legitimus pontifex a sanctissimis, iisque doctissimis ejus temporis viris habitus est, nempe ab Hildebrando postea Gregorio VII,et a Petro Damiano, aliisque similibus viris Simoniacorum hostibus implacabilibus. Non enim Gregorius ambitione, sed zelo pietatis (mediante licet pecunia), parsuasit pseudopontificibus ut a sancta sede recederent. Quare Romani cives ac præsertim clerus illum tanquam Ecclesiæ Dei liberatorem, præstiti beneficii memores in summum pontificem elegerunt ; et Gregorius ipse VII, in concilio Romano, anno 1080 celebrato,agnoscit Gregorium hunc legitimum pontificem.De illo pontifice Glaber auctor hujus temporis ait : « Tunc cum consensu totius Romani populi, atque ex præcepto imperatoris ejectus est a sede Benedictus, et loco ejus subrogatus est vir religiosissimus ac sanctitate perspicuus Gregorius,natione Romanus,cujus videlicet bona fama quidquid prior fœdaverat,in melius reformavit. »

Sed quænam Gregorius creatus papa egerit videmus. Guillelmus Malmesburiensis qui paulo post floruit ac scripsit ait : « Erat papa Gregorius VI,magnæ religionis et severitatis. Is ita Romani apostolatus statum per incuriam antecessorum suorum diminutum invenit, ut præter pauca oppida Urbi vicina et oblationes fidelium, pene nihil haberet quo se sustentaret.Civitates et possessiones in longuinguo positæ,quæ ad jus Ecclesiæ pertinebant, a prædonibus ablatæ ; tramites publici et strata viarum per totam Italiam a latronibus stipabantur ut nullus peregrinus, nisi cum majori manu impune transiret... Super ipsa corpora sanctorum apostolorum et martyrum, supra sacra altaria gladii nudabantur, et oblationes accedentium vix dum appositæ, de manibus abripiebantur, et abreptæ in comessationes et scortorum abusiones consumebantur..... Gregorius VI multis ex his malis finem imposuit de suo posse.

Tandem, cum tamen Henricus III imperator,elegerit, antipapam Clementem III,ipse Gregorius VI,stabilito utcunque vero pontificatu,ut Romanæ Eccles æ pacem diu concupitam conciliaret,utque aliis tribus, qui sanctam sedem invaserant, memorabili exemplo præiret, Sutrium ad preces Henrici profectus, in pleno concilio ibidem celebrato, se ipsum sponte pontificatu quem annis duobus et mensibus octo laudabiliter rexerat abdicavit, an. 1047, et Gregorius VII electus fuit ejus loco, CXLII, 569-572.

GREGORIUS VII (S.),papa.—Henricus Teutonicorum rex,et idem Romanorum imperator, a domino Gregorio papa septimo passus fuerat quæstionem et controversiam non modicam,super annulo defunctorum episcoporum et baculo.Inoleverat enim consuetudo, præsertim in imperio, quod defungentibus Ecclesiarum prælatis, annulus et virga pastoralis ad dominum imperatorem dirigebatur, Unde postmodum unumquemlibet de familiaribus et capellanis suis investiens,ad ecclesiam vacantem dirigebat ut ibi pastoris fungeretur officio, non exspectata cleri electione.Quod dominus papa contra omnem fieri honestatem considerans,et jura in eo facto conculcari ecclesiastica perpendens, semel, secundo ac tertio eumdem imperatorem commonuit,ut a tam detestabili desisteret præsumptione.Quem præceptis salutaribus commonitum cum revocare non posset,vinculo anathematis innodavit. Quod factum nimis indigne ferens imperator,Romanam cœpit Ecclesiam persequi, et domino papæ Guibertum Ravennatem archiepiscopum, virum litteratum et locuplctem nimis, suscitavit adversarium. Qui de viribus imperatoris præsumens, et de multitudine divitiarum confisus,excluso violenter prædicto venerabili viro,sedem invasit apostolicam,ita delirus et ab intellectus sinceritate deficiens, ut id se esse crederet,quod falso dicebatur. Hujus schismatis occasione mundus ad deteriora declivis omnem Dei et hominum post tergum dederat reverentiam, noxia sequens et declinans salutaria. Capiebantur pontifices, et quilibet Ecclesiarum prælati, tanquam homicidiorum rei. mancipabantur carceribus, bonis eorum confiscatis,quicunque imperatori in hac sua perversitate non erant consentientes. Nec solum ad tempus eis irrogabantur injuriæ,verum exclusis in perpetuum intrudebantur successores. Fugiens igitur papa Gregorius imperatoris indignationem,in Apuliam secesserat ubi a D. Roberto, Apuliæ duce benigne susceptus est ; cujus etiam beneficio prædicti imperatoris manus evaserat. Tandem Salernum veniens, ibi diem vitæ obiit extremum,ubi et sepultus est, CCI, 229.

Anno ab incarnatione Domini millesimo septuagesimo quinto, indict. XIV, celebravit ipse dominus Gregorius papæ Romæ synodum in ecclesia Domini Salvatoris,quæ Constantiniana dicitur, cui interfuit episcoporum et abbatum, atque diversi ordinis clericorum et laicorum copia, in qua inter cætera decreta quæ ibi gesta sunt, excommunicavit Henricum IV Teutonicorum regem.En forma sive tenor hujus excommunicationis.

« Beate Petre, apostolorum princeps, inclina,quæsumus, pias aures tuas nobis, et audi me servum tuum quem ab infantia nutristi, et usque ad hunc diem de manu iniquorum liberasti, qui me pro tua fidelitate oderunt et odiunt. Tu mihi testis es, et domina mea Mater Dei,et B.Paulus frater tuus et omnes sancti,quod tua sancta Romana Ecclesia me invitum ad sua gubernacula traxit,et ego non rapinam arbitratus sum ad secem tuam ascendere, potiusque volui vitam meam in peregrinatione finire quam locum tuum pro gloria mundi sæculari ingenio arripere ; et ideo ex tua gratia, non ex meis operibus, credo quod tibi placuit et placet ut populus Christianus tibi specialiter commissus mihi obediat, specialiter pro vice tua mihi commissa, et mihi tua gratia est potestas a Deo data ligandi atque solvendi in cœlo et in terra. Hac itaque fiducia fretus pro Ecclesiæ tuæ honore et defensione, ex parte omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritus sancti, per tuam potestatem et auctoritatem, Henrico regi filio Henrici imperatoris,qui contra tuam Ecclesiam inaudita superbia insurrexit, totius regni Teutonicorum et Italiæ gubernacula contradico, et omnes Christianos a vinculo juramenti, quod sibi fecere vel facient, absolvo et ut nullus ei sicut regi serviat interdico. Dignum est enim ut qui studet honorem Ecclesiæ tuæ immuare, ipse honorem

amittat, quam videtur habere. Et quia sicut Christianus contempsit obedire, nec ad Dominum rediit quem dimisit, participando excommunicatis, et multas iniquitates faciendo meaque monita quæ pro sua salute sibi misi, te teste, spernendo, seque ab Ecclesia tua, tentans eam scindere, separando, vinculo eum anathematis vice tua alligo et sic eum ex fiducia tua alligo, ut sciant gentes et comprobent, quia tu es Petrus et super tuam petram Filius Dei vivi ædificavit Ecclesiam et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. » — (*Matth.* XVI), CXLVIII, 72 et 790.

Eis autem qui dicunt : Regem non oportet excommunicari, licet pro magna fatuitate, nec etiam eis respondere debeamus, tamen ne impatienter eorum insipientiam præterire videamur, ad sanctorum Patrum dicta vel facta illos mittimus, ut eos ad sanam doctrinam revocemus. Legant itaque quid beatus Petrus in ordinatione sancti Clementis populo Christiano præcepit de eo quem scirent non habere gratiam pontificis. Addiscant cur Apostolus dicat : « Habentes in promptu ulcisci omnem inobedientiam. » (*I Cor.* v.) Et de quibus dicit : « Cum hujusmodi nec cibum sumere. » (*I Cor.* v.) Considerent cur Zacharias papa regem Francorum deposuerit, et omnes Francigenas a vinculo juramenti quod sibi fecerant absolverit In Registro B. Gregorii addiscant quia in privilegiis, quæ quibusdam Ecclesiis fecit, reges et duces contra sua dicta venientes, non solum excommunicavit, sed etiam ut dignitate careant judicavit. Nec prætermittant quod beatus Ambrosius non solum regem, sed etiam revera imperatorem Theodosium moribus et potestate non tantum excommunicavit, sed etiam ne præsumere in loco sacerdotum in ecclesia manere interdixit. Sed forte hoc volunt prædicti viri intelligere, quod quando Deus Ecclesiam suam ter beato Petro commisit, dicens : « Pasce oves meas », reges exceperit. Cur non attendunt, vel potius erubescendo confitentur, quia ubi Deus beato Petro principaliter dedit potestatem ligandi et solvendi in cœlo et in terra, nullum excepit, nihil ab ejus potestate subtraxit? Nam qui se negat non posse Ecclesiæ vinculo alligari, restat ut neget non posse ab ejus potestate absolvi. Et qui hoc impudenter negat, se a Christo omnino sequestrat. Quod si sancta sedes apostolica divinitus sibi collata principali potestate spiritualia decernens dijudicat, cur non et sæcularia? Reges quidem et principes hujus sæculi qui honorem suum et lucra temporalia justitiæ Dei præponunt, ejusque honorem negligendo proprium quærunt, cujus sint membra, cuive adhæreant vestra non ignorat charitas ; nam sicut illi qui omni suæ voluntati Deum præponunt, ejusque præcepto plusquam hominibus obediunt, membra sunt Christi, ita et illi, de quibus supra diximus, membra sunt Antichristi, CXLVIII, 454, 455.

Si ergo spirituales viri, cum oportet, judicantur, cur non sæculares amplius de suis pravis actibus constringunt? sed forte putant quod regia dignitas episcopalem præcellat. Ex eorum principiis colligere possunt quantum a se utraque differunt. Illam quidem superbia humana reperit, hanc divina pietas instituit; illa vanam gloriam incessanter captat, hæc ad cœlestem vitam semper aspirat. Et addiscant quid beatus Anastasius, papa, Anastasio imperatori de his dignitatibus scripserit, et quid beatus Ambrosius in suo Pastorali inter has dignitates decreverit. Honor, inquiens, et sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares et principum diademati longe erit inferius, tanquam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares; quippe cum videas regum colla et principum submitti genibus sacerdotum, et exosculata eorum dextra, orationibus eorum credant se communiri (S. Ambr. XVII, 569, 570). Hæc non ignorans Constantinus Magnus imperator, non primum sessionis sed ultimum inter apostolos elegit locum. Scivit enim quia a superbis Deus resistit, humilibus dat gratiam (*Jac.* IV). Interea notum sit fraternitati tuæ (Herimanno episc. Metensi), quia litteris acceptis quorumdam fratrum nostrorum præsulum et ducum auctoritate apostolicæ sedis licentiam dedimus his episcopis excommunicatos a nobis absolvere, qui non timuerunt se a communione regis abstinere. De ipso autem rege, omnino contradiximus ut nullus eum præsumat absolvere, quousque illius certa pœnitentia et sincera satisfactio nobis per idoneos testes, fuerit notificata, ut simul inveniamus qualiter, si eum divina pietas respexerit ad honorem Dei et illius salutem eum absolvamus. Non enim nos latet quod sint aliqui vestrum, qui aliqua occasione quasi a nobis accepta, timore vel humana gratia seducti, præsumerent eum, si non contradiceremus absolvere vulnerique pro medicina vulnus adhibere; quibus si aliqui revera episcopi contradicerent, non eos justitiam defendere, sed inimicitias exercere judicarent. Episcoporum autem, qui excommunicato regi communicare præsumunt ordinatio et consecratio apud Deum, teste beato Gregorio, fit exsecratio. Cum enim obedire apostolicæ sedi superbe contemnunt, scelus idololatriæ, teste Samuele (*I Reg.* XV) incurrunt. Nam si ille Dei dicitur, qui ad ferienda vitia zelo divini amoris excitatur, profecto esse se Dei denegat, qui in quantum sufficit increpare vitam carnalium recusat. Et si ille maledictus est qui prohibet gladium suum a sanguine, id est prædicationis verbum a carnalis vitæ interfectione quanto amplius ille maledictus est qui timore vel favore impellit animam fratris sui in æternam perditionem? CXLVIII, 455, 456.

Decuerat regiam dignitatem tuam (Epist. ad Henricum reg.) cum te filium Ecclesiæ confiteris honorabilius magistrum Ecclesiæ, hoc est beatum Petrum apostolorum principem intueri, cui si de Dominicis ovibus est, Dominica voce et potestate ad pascendum traditus es, dicente sibi Christo : « Pasce oves meas ; » et : « Tibi traditæ sunt claves regni cœlorum » etc. ; et : « Quodcunque ligaveris, » etc. In cujus sede et apostolica administratione dum nos qualescunque peccatores et indigni divina dispositione vicem suæ potestatis gerimus, profecto quidquid ad nos vel per scripta ut nudis verbis miseris ipse recipit, et dum nos aut elementa percurrimus, aut loquentium voces auscultamus, ipse ex quo corde mandata prodierint subtili inspectione discernit. Quapropter providendum esset tuæ celsitudini, ne ergo sedem apostolicam in verbis et legationibus tuis aliqua inveniretur discrepantia voluntatis, et in his, per quæ fides Christiana et status Ecclesiæ ad æternam salutem maxime proficit, non nobis, sed Deo omnipotenti debitam non denegares reverentiam quanquam apostolis eorumque successoribus Dominus dicere dignatus sit : « Quis vos audit me audit, etc. » Non ergo dubium est quin apostolica et evangelica doctrina cujus sedes et fundamentum Christus est, cui omni veneratione a fidelibus per eos qui in ministerium prædicationis electi sunt, suscipienda et tenenda sit. Congregata namque hoc in anno apud sedem apostolicam synodo, cui nos superna dispensatio præsidere voluit, cui etiam nonnulli tuorum interfuere fidelium, videntes ordinem Christianæ religionis jam multis labefactatam temporibus, et principales ac proprias lucrandarum animarum causas diu prolapsas, et suadente diabolo conculcatas, concussi periculo et manifesta perditione Dominici gregis, ad sanctorum Patrum decreta doctrinamque recurrimus, nihil novi, nihil adinventione nostra statuentes, sed primam et unicam ecclesiasticæ disciplinæ regulam, et tritam sanctorum viam relicto errore repetendam et sectandam esse censuimus. Neque enim alium nostræ salutis et æternæ vitæ introitum Christi ovibus eorumque pastoribus patere cognoscimus, nisi quem ab ipso monstratum qui dixit : « Ego sum ostium, » etc., et ab apostolis prædicatum, et a sanctis Patribus observatum in evangelica et in omni divinarum Scripturarum pagina didicimus, CXLVIII, 440, 441.

Ad istorum omnium intelligentiam consequendam legatur in integrum *Saxonicum Bellum*, auctore Brunone clerico Magdeburgensi, CXLVII, 491-586.

(In festo S. Gregorii VII, in Nocturnis) : Antea Hildebrandus,... mortuo Alexandro secundo, invitus et mœrens unanimi omnium consensu, decimo Kalendas Maii, anno Christi millesimo septuagesimo tertio, summus pontifex electus, sicut sol effulsit, in Domo Dei ; nam potens opere et sermone, ecclesiasticæ disciplinæ reparandæ, fidei propagandæ, libertati Ecclesiæ restituendæ, exstirpandis erroribus et corruptelis, tanto studio incubuit ut ex apostolorum ætate nullus pontificum fuisse tradatur, qui majores pro Ecclesia Dei labores molestiasque pertulerit, aut qui pro ejus libertate acrius pugnaverit. Aliquot provincias a Simoniaca labe expurgavit. Contra Henrici imperatoris impios conatus fortis per omnia athleta impavidus permansit seque pro muro domui Israel ponere non timuit, ac eumdem Henricum in profundum malorum prolapsum fidelium communione regnoque privavit, atque subditos populos fide ei data liberavit. Postrema morientis Gregorii verba fuere : « Dilexi justitiam, et odivi iniquitatem ; propterea morior in exsilio. » Innumera sunt quæ vel fortiter sustinuit, vel multis coactis in Urbe synodis sapienter constituit, vir vere sanctus, criminum vindex et acerrimus Ecclesiæ defensor. » CXLVIII, 246, 247, 248.

Dès que parut cette Légende, dit le républicain Grégoire, elle excita l'horreur de tous les hommes attachés aux libertés gallicanes, CXLVIII, 249. Aussitôt le parlement de Paris, juge souverain en matières liturgiques, se réunit ; et son avocat-général, déguisant mal

la haine dont lui et son corps étaient animés contre Rome, veut faire croire que par le seul fait de la publication de l'office de S.Grégoire VII,la nation française est à la veille de secouer le joug de ses anciens rois. Il est vrai que ceci est arrivé avant même la fin du siècle dans lequel parlait l'honorable magistrat; mais il est fort douteux que la légende y ait été pour quelque chose.« On savait assez, dit l'avocat général, que Grégoire VII si célèbre par ses différends avec l'empereur Henri, est celui qu'on a vu porter le plus loin ses prétentions ambitieuses, inouïes dans les premiers siècles de l'Eglise, qui causèrent de si longs troubles, et allumèrent des guerres si cruelles de son temps.

« Mais qu'il soit permis de le dire, ajoute-t-il, on n'avait pas lieu de s'attendre de voir entrer dans son éloge,et célébrer dans un office ecclésiastique l'excès où le conduisirent enfin des principes si dangereux. Est-ce donc le chef-d'œuvre de son zèle d'avoir entrepris de priver un roi de sa couronne et de délier ses sujets du serment de fidélité? Et pouvons-nous voir sans douleur qu'on appuie sur un fait si digne d'être enseveli dans l'oubli, les titres qu'on lui donne de défenseur de l'Eglise, de restaurateur de sa liberté, et de rempart de la maison d'Israël.

« Pourquoi faut-il que les vestiges d'une entreprise, dont le temps semblait affaiblir la mémoire, reparaissent aujourd'hui jusque sous nos yeux, qu'ils viennent encore exciter notre devoir et notre zèle? Souffririons-nous qu'à la faveur de ce prétendu supplément du Bréviaire Romain, on mit dans les mains des fidèles, dans la bouche des ministres de la religion, jusqu'au milieu de nos saints temples et de la solennité du culte divin ce qui tient à ébranler les principes inviolables et sacrés do l'attachement des sujet à leur souverain? »

Les évêques d'Auxerre, de Montpellier, de Metz, de Verdun, de Troyes, de Castres et autres encore signalèrent leur zèle contre ladite légende. Le parlement de Bretagne s'empressa de suivre les traces de celui de Paris. Là encore le procureur général prononça les phrases suivantes: « Permettez-moi de vous rappeler, Messieurs, que Grégoire VII est le premier de tous les Papes qui ait osé faire éclater ses prétentions sur le temporel des rois, en s'attribuant ouvertement le droit imaginaire de pouvoir les déposer et délier leurs sujets du serment de fidélité. Imagination fatale qui ne s'est que trop perpétuée au delà des monts... Le parlement de Bordeaux requiert de prendre certaines précautions qui pourvoient à l'avenir à ce qu'il ne se glisse rien dans les livres destinés au service divin et autres livres de piété qui puisse blesser les droits du roi et troubler la tranquillité de l'État... L'évêque de Verdun disait dans son mandement: « Non,quelles que puissent être les fautes de l'empereur Henri IV,le Pape n'était pas en droit de lui enlever sa couronne, ni de délier les nœuds sacrés qui attachaient ses sujets à son service. Ce fait dans lequel ce Pape a si injustement excédé son pouvoir ce fait qu'il est à présumer qu'il expia par la pénitence ne peut être un des motifs de sa canonisation; et si l'on ne le regarde que comme un fait historique. ce n'est pas dans une légende de saint, ni au milieu d'un office divin qu'il doit être cité.

Toutes ces invectives contre la légende partaient du camp des Jansénistes et tendaient à faire prescrire aux évêques que la Déclaration du clergé de France, de 1682, devait être inviolablement maintenue et exactement observée. Ce n'était que le gallicanisme qui continuait son système d'audace.

Pendant que ces choses se passaient en France,Rome outragée dans ce qu'elle a de plus cher, l'honneur des saints qu'elle invoque, et sa propre dignité qui, n'étant pas de ce monde,ne doit pas être sacrifiée aux considérations humaines et personnelles,Rome se mit en devoir de se défendre par les armes que le Roi des rois a mises entre ses mains. Benoît XIII donnait en 1729 trois brefs énergiques, condamnant les mandements des évêques d'Auxerre, de Metz, de Troyes, de Castres et de Montpellier, et infligeait aux parlements de Paris et de Bordeaux le châtiment qu'ils avaient mérité par leurs arrêts attentatoires à l'autorité du Saint-Siège et à l'honneur d'un glorieux serviteur de Dieu.

Cependant les maximes qui avaient prévalu depuis longtemps à la cour de Versailles ne permettaient pas qu'on tolérât dans les églises du royaume l'usage de la légende de S. Grégoire VII; mais d'autre part un éclat contre Rome eût ameuté le parti janséniste, qui ne demandait qu'à se ruer contre cette autorité sacrée que la couronne de France trouvait encore bonne à conserver... ce n'était donc ni des mandements déclamatoires, ni des arrêts fanatiques qu'il lui fallait, mais tout simplement une résolution prise à l'amiable par le clergé de supprimer sans bruit la légende. Ainsi la cour l'entendit; ainsi fut-elle docilement comprise dans toute l'Eglise de France, en sorte que jusqu'à la destruction de l'ancienne société en 1789, pas une Eglise séculière ou régulière n'avait pu inaugurer le culte du grand pontife Grégoire VII.

Une adresse déplorable à Louis XV roi de France, signée de quatorze archevêques et de dix-neuf députés du second ordre discutant la légende de S. Grégoire VII, l'appelle simplement Grégoire VII dans une occasion où il s'agit précisément du culte décerné à ce saint pontife, protestant ainsi contre le Martyrologe et contre l'autorité qui promulgue le calendrier catholique. Point de mandements individuels et passionnés; mais la résolution prise en corps, froidement et d'autorité, par l'assemblée d'étouffer ce culte, d'arrêter l'effet des volontés apostoliques. Rome dissimula l'outrage, mais elle maintint courageusement la légende. Tout ceci se passait sous le règne de Louis XV, et dans une adresse du clergé Français à ce monarque, l'épiscopat par la bouche de l'évêque de Nimes s'exprimait par ces fortes paroles: « Votre majesté, dont le règne est fondé sur la catholicité. » On ne pouvait désavouer avec plus de délicatesse tout ce qui s'était fait contre l'héroïque pontife qu'en rappelant en présence du roi même qu'il y avait encore quelque chose au-dessus de sa couronne: l'intérêt de la catholicité — seule allusion dans l'adresse à l'affaire de la légende de S. Grégoire VII. C'était en 1730. et avant la fin du même siècle, cette royauté qui avait voulu être inamissible était déclarée abolie à jamais. — Le successeur de Louis XV, atteint du vertige dont Dieu semblait avoir frappé ceux de sa race, après s'être vu entraîné à sanctionner des actes qui anéantissaient l'Eglise, montait sur un échafaud sans que sa loyauté, sa vertu, ni son repentir fussent capables de sauver les principes monarchiques éclipsés pour de longues années encore, tandis que, ramené en triomphe, S. Grégoire VII reparaît avec une majesté inouïe et partagera désormais avec Charlemagne le titre sublime de fondateur de la société européenne, CXLVIII, 247-269.

Si nous recherchons maintenant ce qui se passa dans plusieurs autres contrées de l'Europe, au sujet de la légende, nous rencontrons des faits analogues à ceux qui se sont passés en France à ce sujet; c'est à Naples, c'est dans les Etats de Hollande et de West-Frise, dans les Pays-Bas, en Belgique, en Autriche, en Portugal, les mêmes doutes, les mêmes tergiversations pour ou contre le contenu de cette légende relativement aux paroles de la ve leçon: Contra Henrici imperatoris impios conatus, fortis per omnia athleta impavibus permansit, seque pro muro domui Israel, etc...

On cite sous la date de 1787 une ordonnance de la régence de la Basse-Autriche, supprimant au bréviaire des chanoines réguliers divers passages de l'office de plusieurs saints papes, entre autres celui-ci dans la cinquième leçon de S. Zacharie, au 15 mars: « Consultus a Francis regnum illud a Chilperico viro stupido et ignavo, ad Pippinum pietate et fortitudine præstantem auctoritate apostolica transtulit. » Cet office de S. Zacharie n'est pas au bréviaire Romain proprement dit, mais fait simplement partie des offices propres du clergé de la ville de Rome.

Le XIXe siècle a bien fourni aussi quelques insultes à la mémoire du S. pontife. Sans parler des blasphèmes qui plus d'une fois, au parlement anglais, sont partis du banc des pairs ecclésiastiques contre la personne du « fougueux Hildebrand, » il en est dont les pays catholiques ont été le théâtre... Parlons de l'Italie.

Jusqu'en 1810, l'office de S. Grégoire VII n'avait cessé d'être célébré dans les Eglises des divers diocèses dont se composait le royaume d'Italie. — L'excommunication encourue par Napoléon, en 1809, le rendit inquiet à l'excès, et l'on sait en général combien de mesures persécutrices pesèrent sur le clergé de cette époque. Mais ce que l'on sait moins, c'est que le grand empereur, en même temps qu'il élevait sa main contre Pie VII, osa défier aussi la majesté d'un pontife,autrefois, comme assiégé et captif, mais depuis et à jamais couronné Pie VII, par celui qui le premier a bu l'eau du torrent avant d'élever la tête. » Une lettre du ministre des cultes, Bigot de Préameneu, écrite en février 1810, enjoignait aux évêques d'Italie d'imiter le silence de l'Eglise gallicane sur le nom et les actes d'Hildebrand. Plusieurs évêques d'Italie préfèrent obéir à César plutôt qu'à l'Eglise, l'archevêque de Turin entre autres, Mgr Hyacinthe de

la Tour qui envoya au ministre « le mandement qu'il s'est fait un devoir de donner pour interdire l'office de S.Grégoire VII, et dont il déclare que copie est affichée dans toutes les sacristies des églises de son diocèse. La lettre est du 1er mars 1810, CXLVIII, 270-275.

A peine échappé aux violences de l'aigle redoutable, qui étreignait l'Europe, mais toujours debout, à la même place, l'héroïque Hildebrand tomba en proie à ces anarchistes dont les désirs sont aussi des désirs de tyrannie. En France on vit le régicide Grégoire, dans son Essai historique sur les libertés de l'Église gallicane, publié en 1818, accumuler contre le saint pape et sa légende tous les blasphèmes des protestants et des jansénistes. En Espagne, au mois de mars 1822, on faisait aux Cortès la proposition de supprimer une partie de l'office de Grégoire VII, « comme attentatoire aux droits de la nation. »

Encore un outrage ; ce sera le dernier que nous nommerons. Au commencement de l'année 1828, une nouvelle édition du bréviaire Romain paraissait à Paris, chez le libraire Poussielgue-Rusand. L'éditeur avait cru pouvoir y insérer l'office de S. Grégoire VII, encore ne l'avait-il placé qu'à la fin du volume, ne se sentant pas pleinement rassuré par la promesse de cette liberté religieuse garantie à tous par la Charte de 1815. Peu de jours après la publication du Bréviaire, certaines feuilles, se disant libérales, et fraternisant en toutes choses avec les Cortès espagnols de 1822, se prirent à crier à l'ultramontanisme, qui débordait chez nous, jusque-là disaient-ils, qu'on osait en 1828, imprimer et mettre en vente la légende de Grégoire VII. Leurs clameurs furent entendues, et on vit à Paris, en 1828, la légende de S. Grégoire VII, soumise par ordre de l'archevêché aux mutilations que lui inflige l'Autriche dans ses états (c'est-à-dire l'enlèvement de ces mots : « Contra Henrici imperatoris impios conatus » etc.), sans oublier la suppression charitable de l'épithète « iniqui » appliquée à Henri IV, qui se lit dans la sixième leçon, où il est dit : « Cum ab iniqui Henrici exercitu » etc., si justement assignée à Henri IV par l'Église. Mais depuis cette époque plusieurs éditions du Bréviaire romain ont été données, tant à Lyon qu'à Paris, et l'office de S.Grégoire VII s'y lit à sa place et dans son entier, et l'édition parisienne de 1828 va s'épuisant de jour en jour, gardant jusqu'ici la trace de cette dernière faiblesse que nous n'aurions pu faire sans partialité.

Mais franchissons quelques années. Le 4 mars 1838 fut donnée au Puy par Mgr Louis Jacques Maurice de Bonald, cardinal de la sainte Église romaine, archevêque de Lyon, primat des Gaules, cette magnifique et courageuse lettre pastorale sur le chef visible de l'Eglise, qui restera dans les annales de l'Eglise de France comme un des événements les plus graves qu'ait vus notre siècle, qui en a vu un si grand nombre. C'est en ce jour mémorable qu'on entendit professer, avec non moins d'éloquence que de doctrine, du haut de la chaire épiscopale, la foi dans l'infaillibilité du Pontife romain parlant aux Eglises, et proclamer la haute mission imposée par la Providence à S. Grégoire VII, et si dignement accomplie par sa grande âme :

« L'irruption des barbares, disait le Prélat, n'était que l'image d'une invasion plus dangereuse pour l'Eglise et pour le monde civilisé ; ce n'était que la figure de cette triple coalition de l'ignorance, du vice et de la cupidité, ligués pour éteindre toute lumière, flétrir toute vertu et étouffer toute justice. Le moyen âge vit cet abîme dilater ses entrailles pour engloutir la société tout entière. Et la société où ira-t-elle se réfugier dans sa détresse ? Encore aux pieds de la Chaire de S. Pierre. Là, elle trouvera son appui et son salut, dans un pauvre moine élevé au souverain pontificat, mais qui cachait sous le vêtement grossier du cloître, une âme dont l'élévation n'a pas été comprise, et qui le serait difficilement dans nos jours de spéculation et d'indifférence. Hildebrand mesure la profondeur de la plaie du corps social. A tout autre, les obstacles pour la guérir paraîtraient insurmontables ; pour Grégoire VII, c'est dans ces obstacles mêmes qu'il puise un nouveau courage, et va ranimer l'énergie de son caractère. Armé d'une force inébranlable et d'une rectitude inflexible de volonté ; cédant aussi aux maximes de ses contemporains, et à l'esprit de son temps, il entreprend une lutte terrible contre son siècle et toutes les puissances de son siècle. La science a déserté le sanctuaire ; il l'y ramènera. La vertu semble être bannie de tous les cœurs ; il la rétablira dans ses droits. La justice est foulée aux pieds ; il la fera triompher. Il se croit envoyé pour opposer un front d'airain au vice, qu'il le trouve à l'autel ou sur le trône. Toujours inaccessible à la crainte, toujours au-dessus des considérations humaines, Grégoire ne donnera point de repos à son zèle, jusqu'à ce qu'il ait réformé le palais des grands, le sanctuaire de la justice, le cloître des cénobites et la maison de Dieu ; jusqu'à ce qu'il ait rallumé le flambeau du savoir, les flammes célestes de la piété, fait passer dans les cœurs des souverains et des prêtres, cet amour de la justice, cette haine de l'iniquité, qui de son âme, où ces vertus surabondent se répandent avec une sainte profusion, dans ses écrits, dans ses actions, dans ses paroles, dans tout son pontificat. Peu lui importent les calomnies, la persécution et la mort, pourvu qu'il abaisse toute hauteur, et fasse fléchir le genou devant les lois éternelles de la justice et de la vérité. Dans ses démêlés avec les princes de la terre, on n'a voulu voir que des empiètements injustes ; on a appelé comme d'abus des saintes entreprises de ce grand pape. Que pouvait-il faire quand les peuples broyés sous la pressoir du despotimes insensé de leurs maîtres venaient réclamer à genoux, comme un dernier secours et un extrême remède à leurs maux, l'exercice sévère de sa juridiction et les foudres de ses sentences spirituelles ? Ce qui nous étonne, et presque nous scandalise, n'était aux yeux du moyen âge que l'exercice d'un juste droit, et l'accomplissement nécessaire d'une mission divine. Or, combattre pour établir partout le règne de la justice, de la science et de la vertu, qu'est-ce autre chose que de combattre pour civiliser le monde ? Ce furent là les combats de Grégoire VII, et le sujet pour lui d'une gloire immortelle. »

En lisant ces lignes si calmes, si épiscopales dans lesquelles est béni avec tant d'amour le nom de ce Grégoire que nous avons vu poursuivi avec tant d'acharnement dans les papes qui précèdent, ne semble-t-il pas au lecteur catholique qu'il se repose avec suavité dans une paix qui ne sera plus troublée. Après ce mandement, on peut le dire, la bataille est gagnée ; il n'y a plus d'Alpes : Rome et la France sont unanimes à célébrer la gloire et les vertus de Grégoire, père de la Chrétienté. Tout est oublié, renouvelé, le Christ est glorifié dans son serviteur . . . ., CXLVIII, 276-278.

HENRICUS I, imperator. — De regalibus B. Petro concessis : « In nomine Domini Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Henricus I Dei gratia imperator Augustus spondeo atque promitto per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro principi apostolorum et clavigero regni cœlorum, et per te vicario tuo domno Benedicto summo pontifici et universali papæ, sicut a vestris prædecessoribus usque nunc in vestra potestate ac ditione tenuistis et disposuistis civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis suis atque viculis omnibus, etc., Portum, Centumcellas, Cerem, Pledam, Marturianum, Sutriam, Nepem, Castellum, Gallisem, Orcem, Polimarctium, Ameriam, Tudam, Perusiam cum tribus insulis suis, Pulvensim, Narmiam et Utriculum cum omnibus finibus et territoriis ad supradictas civitates pertinentibus.

Necnon et exarchatum Ravennatem sub integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis et castellis quæ piæ recordationis domus Pippinus, et domnus Carolus, et domnus Ludovicus et Otto filius ejus, prædecessores videlicet nostri, beato Petro apostolo et prædecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam contulerunt, hoc est civitatem Ravennam et Emiliam, Bobinum, Cesenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comiaclum, Adrianis atque Gabellum ; simul et Pentapolim, videlicet Ariminum, Pensaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auxinum, Humanam, Hesim, Forumsimpronii, Montemfeltri, Ubinum, et territorium Balnense, Callis, Luciolis et Eugubium cum omnibus finibus et territoriis ad easdem civitates pertinentibus.

Item in partibus Tusciæ, Castellum felicitatis, Ubivetum, Balneum regis, Ferenti Vilerbium, Ortem, Martham, Pledam, Tuscanam, Suanam, Populoniam, Rosellas cum Urbanis, etc. Item cum insula Corsica in Suriano, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, et exinde in Mantuana atque in monte Silicis atque provincia Venetiarum et Istria, cunctum Spoletanum ducatum, seu Beneventum. Item in partibus Campaniæ Sora, Arces, Aquinum, Ariminum, Teanum, Capuam, patrimonium Siciliæ, civitatem Gajetam, etc., etc. Super hoc confirmamus Fuldense monasterium et omnem illam terram quam inter Narniam, Teramnem vel Spoletum ex regni nostri parte habuimus. Sub tuitione præterea sancti Petri et vestra vestrorumque successorum episcopium Babembergense offerrimus. Offerrimus insuper... etc.

Has omnes supradictas provincias, urbes et civitates,

ppida atque castella, viculos ac territoria simulque atrimonia pro statu regni nostri cunctoque populo hristiano conservando jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate 'etre, vicarioque tuo Benedicto ac successoribus ejus sque in finem sæculi eo modo confirmamus ut in suo etineant jure principatu atque ditione, etc., etc...., :CVIII, 625, 626-637.

HENRICUS II (S.) imperator. — In nomine Dei omni- otentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Henricus)ei gratia imperator augustus, spondeo ac promitto, er hoc pactum confirmationis nostræ, tibi beato Petro rincipi apostolorum et clavigero regni cœlorum, et per e vicario tuo domno Benedicto VIII summo pontifici et niversali papæ, sicut a prædecessoribus vestris usque unc in potestate vestra ac ditione tenuistis ac disposuitis, civitatem Romanam cum ducatu suo, et suburbanis, at- jue viculis omnibus et territoriis ejus, etc., etc., id est 'ortum, Centumcellas, etc., etc., cum urbibus, civitatibus, ppidis et castellis, quæ piæ recordationis dominus Pippinus et domnus Carolus, et domnus Ludovicus, et Otto, t itidem Otto filius ejus, nostri videlicet prædecessores, beato Petro et prædecessoribus vestri jamdudum per lonationis paginam contulerunt, hoc est civitatem Ravennam, etc., etc. Offerimus insuper, firmamus et corroboramus tibi beato Petro, ac vicario tuo domno Benedicto t successoribus ejus, prout bonæ memoriæ papæ Joanni uisque successoribus, ab Ottonibus prædecessoribus nostris factum est civitates, Reatem, Amiternam, etc. Simili nodo per hoc nostræ delegationis pactum confirmamus lonationes quas piæ recordationis Pippinus rex, et postea lomnus Carolus, et Ottones piissimi beato Petro Christi postolos pontanea voluntate contulerunt, sicut in iisdem lonationibus continetur, et inter sanctæ memoriæ Adrianum papam et domnum Carolum imperatorem convenit, uando idem pontifex eidem de ducatibus Tusculano et Spoletano, suæ auctoritatis præceptum confirmavit, scilicet modo ut annis singulis prædictus census ad partem Ecclesiæ S. Petri persolvatur, etc., ets., CXL, 233-238.

HENRICUS IV, rex, an. 1068. Henricus rex adolescentiæ usus libertate, Saxoniam solam ex omni Romano mperio cœpit incolere, principes despicere, nobiles pprimere, inferiores sustollere, venatui, lusibus cæterisque hujusmodi exercitiis plusquam justitiis faciendis, ut incusatus est, operam dare, filias illustrium quibuslibet obscure natis conjugare, privata præsidia, nimirum potentibus regni non satis fidens, instituere. His discordiæ seminariis contigit regi quam plurimus insidiatores tam vitæ quam regni succrescere. CLIV, 944.

Henricus rex manu valida Saxones petit eisque congreditur, et victoria potitur... Rodulphus dux qui postea regnum invasit fortiter cum suis pro rege dimicasse notatus est. Habitum est concilium apud Wormaciam, ubi præsente rege Henrico, universi pene Teutonici episcopi præter Saxonicos Hildebrandum papam abdicarunt, mittentes ad illum epistolam, post multas culpationes in llum infectas ita conclusam : « Quia ergo et introitus uus tantis perjuriis est initiatus et Ecclesia Dei tam gravi tempestate per abusionem novitatum tuarum periclitatur, et vitam conversationemque tuam tam multiplice nfamia dehonestati, obedientiam quam tibi nullam pronisimus, nec de cætero illam servaturos esse renuniamus; et quia nemo nostrum, ut tu publice declamabas, ibi hactenus fuit episcopus, tu quoque nulli nostrum amodo eris apostolicus. » Eodem itaque anno colloquium naximum factum est apud Oppenheim, ubi pene totius 'egni principes subjectioni regis renuntiabant, causam prætendentes, quod a duobus jam apostolicis vocatus ad atisfactionem non venisset, et pro hoc contemptu sententiam excommunicationis in Romana synodo a papa accepisset, cum ipse tamen inauditus et absens fuisset. Hac commotione coactus rex Romam humiliter, utpote veniam ab apostolico postulaturus, inimicis non sperantibus tetendit, inventoque papa in oppido Canusino ibi per triduum ante portam castri, deposito omni regio cultu, discalceatus et laneis indutus perstitit; nec prius cum multo fletu apostolicæ miserationis auxilium et consolationem implorare destitit, quam omnium qui ibi aderant precibus et lacrymis intercedentibus, laxato tandem anathematis vinculo in communionis gratiam et sinum matris Ecclesiæ receptus est, acceptis ab eo correctionis in futurum vitæ suæ securitatibus multis. Sed ista pax facta inter regnum et sacerdotium, qualiter in brevi discerpta sit totus jam mundus, inde nimis commotus, agnovit, etc. Sed quia quidam dicunt, istius papæ auctoritate et consilio Radulphum in regno sublimatum, quidam vero negant Henricum regem ab eo fuisse excommunicatum; ejusdem papæ dicta quædam super his potissime non congruum videtur annotare. Ait enim in quadam epistola ad universos Teutonici regni principes missa : « Audivimus quosdam inter vos de excommunicatione, quam in regnem fecimus dubitare ac quærere, utrum juste excommunicatus sit, an injuste ? Admonuimus eum ut pœnitentiam ageret de factis suis ; verum ipse indigne ferens se quodam reprehendi, non solum a perpetratis ad emendationem revocari non potuit, sed amptore furore correptus, non prius cessavit, donec omnes fere Italiæ episcopos, in Teutonicis vero partibus quoquot potuit, circa fidem Christi naufragere fecit, dum eos beato Petro et apostolicæ sedi debitam obedientiam et honorem a Domino nostro Jesu Christo concessum abnegare fecit. Pro his igitur causis, primum videlicet quod ab eorum communione, qui pro sacrilegio et reatu simoniacæ hæresis excommunicati sunt, se abstinere noluit, deinde quod pro criminosis actibus pœnitentiam non dico suscipere, sed nec promittere voluit, synodali judicio excommunicavimus. » Item in alia epistola, post datam reconciliationem : « Solam, inquit, ei communionem reddidi, non tamen in regno a quo eum Romana synodo deposueram, restauravi. » Et aliquibus interpositis : « Episcopi, inquit, et principes ultramontani, audientes illum non servare quod mihi promiserat, quasi desperati de eo, sine consilio meo elegerunt sibi Rodulphum in regem. » CLIV, 947, 948.

Cum apud Brixiam Noricem triginta episcoporum conventus necnon et optimatum exercitus, non solum Italiæ sed et Germaniæ, jussu regis Henrici congregaretur factus est omnium consensus adversus Hildebrandum papam cognominatum Gregorium VII, quem pseudomonachum, totiusque vesaniæ pestiferum principem et præcipue sanctæ Romanæ Ecclesiæ sedis invasorem affirmantes ab apostolica sede depellendum, quamvis absentem dijudicabant, et Vigbertum Ravennensem archiepiscopum sibi subrogandum eligebant. Hujus Decredi conclusio hæc est : « Quia, inquiunt, illum constat non a Deo electum, sed a se ipso in fraude ac pecunia imprudentissime objectum, qui ecclesiasticum subvertit ordinem, qui Christiani imperii perturbavit regnum, qui regi catholico ac pacifico corporis et animæ intentat mortem, qui perjurum defendit regem, qui inter concordes seminavit discordiam, inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter conjuges divortia, et quidquid quietis inter pie viventes stare videbatur concussit ; non auctore Deo congregati in unum, legatis ac litteris freti, decem et novem episcoporum die sancto præsenti Pentecostes Moguntiæ congregatorum contra eumdem Hildebrandum procacissimum, sacrilegia ac incendia prædicantem, perjuria et homicidia defendentem, catholicam et apostolicam fidem de corpore et sanguine Domini, in quæstionem ponentem, hæretici Berengarii antiquum discipulum, divinationum ac somniorum cultorem... judicamus canonice deponendum et expellendum, et nisi ab ipsa sede his auditis descenderit, in perpetuum condemnandum, CLIV, 951.

HENRICUS IV. — *Vide* GREGORIUS VII.

HENRICUS V, imperator. — Ego Henricus Dei gratia Romanorum imperator Augustus, pro amore Dei et sanctæ Romanæ Ecclesiæ et domni papæ Calixti et pro remedio animæ meæ dimitto Deo et sanctis ejus apostolis Petro et Paulo sanctæque catholicæ Ecclesiæ omnem investituram per annulum et baculum, et concedo in omnibus ecclesiis fieri electionem et liberam consecrationem. Possessiones et regalia beati Petri quæ a principio hujus discordiæ usque ad hodiernam diem, sive tempore patris mei sive etiam meo, ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ restituo ; quæ autem non habeo, ut restituantur fideliter juvabo. Possessiones etiam omnium aliarum ecclesiarum et principum et aliorum tam clericorum quam laicorum, consilium principum et justitia, quæ habeo reddam ; quæ non habeo, ut reddantur fideliter juvabo. Et do veram pacem Calixto sanctæque Romanæ Ecclesiæ et omnibus qui in parte ipsius sunt vel fuerunt. Et in quibus sancta Romana Ecclesia auxilium postulaverit fideliter juvabo. Datum anno 1122.

INNOCENTIUS III, papa. — In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Cum placuit Domino nostro Jesu Christo me dominum et imperatorem totius Bulgariæ et Blaciæ facere, inquisivi antiquorum nostrorum scripturas et libros, et beatæ memoriæ imperatorum nostrorum prædecessorum leges, unde ipsi sumpserunt regnum Bulgarorum et firmamentum imperiale, coronam super caput eorum et patriarchalem benedictionem, et diligenter perscrutantes, in eorum invenimus scripturis quod beatæ memoriæ illi imperatores nostri prædecessores, coronam imperii eorum et patriarchalem benedictionem ab ecclesia Romana, ab apostolicæ sedis principe apostolorum Petro et a sanctissimo Patre nostro, universali papa Innocentio III,

Et a quocunque patriarchalis benedictio et mandatum, in civitate imperii mei Trinovi, data et concessa fuerit a domino papa, faciendi et consecrandi archiepiscopos, metropolitas et episcopos et reliquas ecclesiasticas obsecutiones sacramentales, concedit imperium meum, ut plenissimam in omni tenimento et imperii mei pertinentiis habeant potestatem. Ecclesiæ enim omnes totius imperii mei et tenimenti, et patriarcha meus metropolitanus, episcopi, archiepiscopi et cuncti sacerdotes Romanæ subsint Ecclesiæ, et teneant legem, et consuetudinem et observationem quas tenuerunt beatæ memoriæ imperatores totius Bulgariæ et Blaciæ, prisci illi nostri prædecessores, et nos eodem modo vestigia eorum imitantes. Subsignat autem imperium meum ad securitatem Chrysobolum suum, quod nunquam ab Ecclesia Romana et ab apostolica sede, principe apostolorum Petro, ipsum videlicet imperium meum discedet, neque alii imperii mei principes disgregabuntur, sed ut vocatus dilectus filius sacrosanctæ et apostolicæ Romanæ sedis principis apostolorum Petri ero. Et deinceps quascunque terras Christianorum seu paganorum meum acquisiverit imperium sub potestate et mandato ejusdem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ et apostolicæ sedis erunt, CCXXV, 287, 288.

LEO III, papa. — Leo, servus servorum Dei, etc., abbati venerabilis monasterii sancti Christi martyris Dionysii. Quoniam expetisti a sede apostolica privilegium renovari quod hactenus antecessor noster bonæ et sanctæ memoriæ Stephanus papa ex monasteriis a te constructis confirmavit, tibi et omnibus successoribus tuis abba'ibus, iterum renovare et confirmare per nostram auctoritatem in antea deberemus, et subditione Sanctæ Sedis Ecclesiæ Romanæ semper perpetua conservatione subsistere et permanere omnimodis debeant, eo videlicet ardine ut quidquid ex donatione excellentissimi filii regis nostri Caroli, vel aliorum regum, ac bonorum hominum et parentem tuorum, et ex tua proprietate et commutationibus habere et dominari modo videris, vel in antea acquirere, tu et successores tui potueris, tam in monasteriis ædificandis quam et villis, sive mancipiis, in quibuscunque pagis, locis et agris constitutis, ita stabilita et rata in perpetuum maneant et in prædictis monasteriis nullus episcoporum vel sacerdos, absque voluntate præcellentissimi filii nostri Caroli regis, vel tua, licentiam habeat missas celebrare nisi per vestram convocationem, sed proprium habentes episcopum ..... et hoc auctoritate beati Petri apostolorum principis auctoritate fulcimus...., ut tradita et confirmata in futurum perseverent, statuentes per hanc seriem scripturarum, atque interdicentes, ut quisquis, vel cujuscunque dignitatis persona a magno gradu usque ad minimum fuerit, qui hoc privilegium irrumpere tentaverit, vel fecerit, sub anathematis vinculo, beati Petri apostolorum principis ac nostra auctoritate, esse alligatum universalis Ecclesia sciat, nisi digna satisfactione coram Deo et sanctis suis egerit pœnitentiam, CXXIX, 967, 968. — Passim innumera sunt hujusmodi summorum pontificum privilegia quibus apparet redactam fuisse in usu illorum potestatem tum spiritualem, tum temporalem.

LUDOVICUS I, imperator (ann. 817). — *Pactum Ludovici I, imperatoris cum Paschali papa.* In nomine Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Ludovicus imperator Augustus, statuo et condo per hoc pactum confirmationis nostræ, tibi beato Petro principi apostolorum et per te vicario tuo domno Paschali, summo pontifici, et universali papæ, et successoribus ejus in perpetuum, sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis, civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis atque viculis omnibus et territoriis ejus montanis, ac maritimis, litoribus ac portubus seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis in Tusciæ partibus, id est Portum, Centumcellas, Chere, Bledam, Manturanum, Sutrium, Nepe, Castellum, Gallisem, Hortem, Polimartium, Ameriam, Todem, Perusiam cum tribus insulis suis id est majorem et minorem, Pulvensim, Narniam, Utriculum cum omnibus finibus ac territoriis ad suprascriptas civitates pertinentibus. Simili modo in partibus Campaniæ Segnian, Anagniam, Ferentinum, Alatrum, Petricum, Frisilunam cum finibus Campaniæ, necnon et Tiburim cum omnibus finibus ac territoriis ad easdem civitates pertinentibus, necnon et exarchatum Ravennatem cum integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis et castellis, quæ piæ recordationis Pippinus rex ac bonæ memoriæ genitor noster Carolus imperator beato Petro apostolo et prædecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam restituerunt, hoc est civitatem Ravennam et Amiliam, Bobium, Cesenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adrianisque et Gabelum cum omnibus finibus territoriis atque insulis, terra marique ad prædictas civitates pertinentibus. Simu que et Pentapolim, videlicet Ariminum Pensaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Ausimum Hesim, Humanam, Forumsimpronii, Montemferetri, Urbinum, et territorium Valvense, Callem, Luciolis, Eugubium cum omnibus finibus ac terris ad easdem civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense sicut a genitore nostro Carolo imperatore beato Petro apostolo per donationis scriptum est concessum sub integritate, quemadmodum ab Itherio et Magenario abbatibus, missis illius, inter idem territorium Sabinense atque Reatinum definitum est. Item in partibus Tusciæ Longobardorum Castellum Felicitatis, Ubivetum, Balneum regis, Ferentris, Castrum Bitervium, Orthos, Marcam, Tuscanam, Suanam, Populonium, Rosellas et insulas, Corsicam, Sardiniam et Siciliam sub integritate, cum omnibus adjacentibus ac territoriis, maritimis, litoribus, portubus ad suprascriptas civitates et insulas pertinentibus. Item in partibus Campaniæ Foram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum et Capuam et patrimonia ad potestatem vestram et ditionem pertinentibus sicut est patrimonium Beneventanum et Salernitanum et patrimonium Calabriæ inferioris et superioris, et patrimonium Neapolitanum, et ubicunque in partibus regni atque imperii a Deo nobis commissi patrimonia vestra esse noscuntur. Has omnes suprascriptas provincias, urbes, et civitates et oppida atque castella viculos ac territoria simulque patrimonia jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate Petre apostole, et per te vicario tuo spirituali patri nostro domno Paschali, summo pontifici et universali papæ ejusque successoribus usque in finem sæculi eodem modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu atque ditione.

Simili modo per hoc nostræ confirmationis decretum firmamus donationes quas præ recordationis domnus Pippinus rex avus noster et postea domnus et genitor noster Carolus imperator beato Petro apostolo spontanea voluntate contulerunt. Necnon et censum et pensionem, seu cæteras donationes quæ annuatim in palatium regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de ducatu Spoletino, sicut in suprascriptis donationibus continentur, et inter sanctæ memoriæ Adrianum papam, et domnum ac genitorem nostrum Carolum imperatorem convenit, quoniam idem pontifex eidem de suprascriptis ducatibus, id est, Tuscano et Spoletino, suæ auctoritatis præceptum confirmavit, eo scilicet modo ut annis singulis prædictus census Ecclesiæ beati Petri apostoli persolvatur salva super eosdem ducatus nostra in omnibus ditione, et illorum ad nostram partem subjectione. Cæterum, sicut diximus, omnia superius nominata ita ad vestram partem per hoc nostræ confirmationis decretum roboramus, ut in vestro vestorumque successorum jure permaneat, principatu, atque ditione, ut nec a vobis, nec a filiis, vel successoribus nostris per quodlibet argumentum sive machinationem quacunque parte minuatur vestra potestas, aut vobis de suprascriptis omnibus, vel successoribus vestris inde aliquid subtrahatur, de suprascriptis videlicet provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, territoriis, atque patrimoniis, necnon et pensionibus atque censibus; ita ut neque nos ea subtrahamus neque quibuslibet subtrahere volentibus consentiamus. Sed potius omnia quæ superius leguntur, id est provincias, civitates, urbes, oppida, castella, territoria, patrimonia, atque insulas, census, et pensiones Ecclesiæ beati Petri apostoli et pontificibus in sacratissima illius sede in perpetuum recidentibus in quantum possumus nos defendere promittimus. Ad hoc, ut omnia ea in illius ditione ad utendum et fruendum atque disponendum firmiter valeat obtineri. Nullamque in eis nobis partim aut potestatem disponendi, vel judicandi, subtrahendive aut minorandi vindicamus, nisi quatenus, ab illo qui eo tempore hujus sanctæ Ecclesiæ regimen tenuerit rogati fuerimus. Et si quilibet homo de suprascriptis civitatibus ad vestram Ecclesiam pertinentibus ad nos venerit subtrahere se volens de vestra ditione, et potestate, vel aliquam quamlibet iniquam machinationem metuens aut culpam commissam fugiens, nullo modo eum recipiemus, nisi ad justam pro eo faciendam intercessionem, ita duntaxat si culpa quam commisit venialis fuerit inventa; et in aliter comprehensum vestræ potestati eum remittamus. Exceptis his, qui violentiam vel oppressionem potentiorum passi ideo ad nos venerint, ut per nostram intercessionem justitiam accipere mereantur quorum altera conditio est, et a superioribus est valde disjuncta. Et quando divina vocatione hujus sacratissimæ sedis pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub

nostra potestate constitutus licentiam habeat contra Romanos aut publice aut private veniendi vel electionem faciendi nullusque in civitatibus, vel territoriis Ecclesiæ beati Petri apostoli potestatem pertinentibus aliquod malum propter hominem facere præsumat. Sed liceat Romanis cum omni veneratione et sine qualibet perturbatione honorificam suo pontifici exhibere sepulturam Et cum quem divina inspiratione et beati Patri intercessione omnes Romani uno consilio atque concordia sine aliqua promissione ad pontificatus ordinem elegerint sine qualibet ambiguitate vel contradictione more canonico consecrari, et dum consecratus fuerit legati ad nos vel ad successores nostros reges Francorum dirigantur, qui inter nos et illum amicitiam et charitatem et pacem socient sicut temporibus piæ recordationis Caroli atavi nostri seu domni Pippini avi nostri, vel etiam Caroli imperatoris genitoris nostri consuetudo erat faciendi.

Ut autem hoc ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostri firmum esse credatur, firmiusque per futuras generationes et sæcula ventura custodiatur, propriæ manus signaculo et venerabilium episcoporum atque abbatum, vel etiam optimatum nostrorum sub jurejurando, promissionibus, vel subscriptionibus pactum istud nostræ confirmationis roboravimus et per legatum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Theodorum nomenculatorem domino Paschali papæ direximus. Ego Ludovicus misericordia Dei imperator subscripsi. Et subscripserunt tres filii ejus et episcopi 10, abbates 8, comites 15, bibliothecarius 1, et mansionarius 1, XCVII, 682-686, et XCVIII, 579 588.

LUDOVICUS PIUS, imperator. — In nomine Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Ludovicus imperator Augustus, statuo et concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro principi apostolorum, et per te vicario tua domno Paschali summo pontifici et universali papæ et successoribus ejus in perpetuum, sicut a prædecessoribus vestris, usque nunc, in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis, atque viculis omnibus et territoriis ejus montanis ac maritimis, littoribus ac portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis ac viculis in Tusciæ partibus, id est, Portum, Centumcellas, Chere, Bledam, Manturanum, Sutrium, etc., etc., cum omnibus finibus ac territoriis ad suprascriptas civitates pertinentibus, etc., etc., XCVIII, 579-583. — Simili modo per hoc nostræ confirmationis decretum firmamus donationes quas piæ recordationis domnus Pippinus rex avus noster, et postea domnus et genitor noster Carolus imperator beato Petro apostolo spontanea voluntate contulerunt. Necnon et censum et pensiones, seu cæteras donationes, quæ annuatim in palatium regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia, etc., XCVIII, 583, 584, 585. — Nullamque in eis nobis partem aut potestatem disponendi, vel judicandi subtrahendive aut minorandi vindicamus, nisi quando ab illo qui eo tempore hujus sanctæ Ecclesiæ regimen teneri rogati fuerimus. Et si, etc., etc., XCVIII, 584, 585, 586, 587, 588.

In hoc diplomate Ludovicus Pius non aliquod Romanæ urbis dominium sibi reservavit; nam in hoc apertissime legitur, pontifici jurisdictionem in Romanum ducatum cessisse, sibi tantummodo reservato intercedendi jure pro recurrentibus, atque pro Ecclesiæ defensione, ac tutela, quam iidem reges sibi cum attributis juribus ac privilegiis (patriciatus nempe, seu patronatus), sibi suisque successoribus reservaruut, XCVIII, 504, 505.

MATHILDIS comitissa. — *Donatio.* Anno ab incarnatione Domini 1102. Ego Mathildis, Dei gratia comitissa pro remedio animæ meæ et parentum meorum dedi et obtuli Ecclesiæ S. Petri per interventum domini Gregorii VII, papæ, omnia bona mea jure proprietario, tam quæ tunc habueram quam ea quæ in antea acquisiveram, sive jure successionis, sive alio quocunque jure ad me pertinent. Et tam ea quæ ex hac parte montium habebam, quam illa quæ in ultramontanis partibus ad me pertinere videbantur, omnia per manum domni Gregorii VII, sicut dictum est, papæ Romanæ Ecclesiæ dedi et tradidi, et cartulam inde fieri rogavi. Sed quia cartula nusquam apparet, et timeo ne donatio et oblatio mea in dubium revocetur, ideo ego quæ supra, comitissa Mathildis iterum a præsenti die dono et offero eidem Romanæ Ecclesiæ per manum Bernardi cardinalis et legati ejusdem Romanæ Ecclesiæ, sicut illo tempore dedi per manum domni Gregorii VII, papæ, omnia bona mea tam quæ nunc habeo quam quæ in posterum, Deo propitio, acquisitura sum, et tam ea quæ ex hac parte montium quam quæ in ultramontanis partibus habeo vel habitura sum sive jure hæreditario, sive alio quocunque jure pro mercede et remedio animæ meæ et parentum meorum. Quæ autem ista mea bona juris mei superius dicta cum accessionibus et ingressibus, seu cum superioribus et inferioribus suarum qualiter supra legavi in integro, ab hac die in eadem ecclesia dono et offero, et per præsentem cartulam oblationis ibidem habendam confirmo. Insuper per cultellum, etc... Præsens cartula oblationis cunctis temporibus firma permaneat atque persistat, etc., XCVIII, 631-662.

MELCHIADES, papa. — In epistola quam Hispanis episcopis direxit, eos rogando et obsecrando instruxit, ut primo semper omnia diligenter inquirant, et cum justitia et charitate definiant, neminem ante verum et justum judicium condemnent, nullum suspicionis arbitrio judicent, sed primum probent, et postea charitative sententiam proferant, et quod sibi fieri nolunt, alteri non inferant, et episcopos non judicent aut condemnent absque Romanæ sedis auctoritate; quod si fecerint irritum erit et facientes condemnabuntur; quia hoc privilegium ipsi Romanæ sedi a temporibus apostolorum servari statutum est, quia quamvis cunctorum apostolorum par electio foret, beato tamen Petro concessum est, ut aliis præemineret, et causas et interrogationes, quæ ad querelam venirent, prudenter disponeret, CXXIX, 1180.

DAMASUS (S.), papa. — Hic constituit possessionem Papyrianam territorio Ferentino cum adjacentibus antiquis; possessionem Antonianam in territorio Casin., CXXVIII, 73.

Generatim etiam apud catholicos creditur, quod cum Carolus Magnus donationes fecit Romano pontifici per plurium comitatuum solum de his et concessit redditum et quosdam census ad bonum spiritualis regiminis (il ne les lui donna qu'à titre de fiefs et pour le bien de ses Etats, et par ces donations, Rome et contrées données ne cessèrent point de faire partie de son Empire), cum sæpe sæpius dicitur in his concessionibus, servata potestate imperiali.

NICOLAUS III, papa. — Anno 1278. Nonis Junii Nicolaus III suis litteris inseruit privilegia Ludovici, Ottonis, et Henrici I eaque Rudolpho transmisit: « Ne, aieus, per hæc nos aliquod novum petere, vel a tuis prædecessoribus imperatoribus Romanis insolitum existimes postulare, ad tam conscientiam plenius serenaudam qualiter illa certi prædecessores tui Romani imperatores expresserunt, qualiter illa ad Romanam Ecclesiam pertinere sub expressis terrarum distinctionibus declararunt, tibi de verbo ad verbum tenores privilegiorum ipsorum imperatorum, sicut in archivis Romanæ Ecclesiæ reperimus sub bulla nostra transmittimus. »

Multa etiam Conrado minoritæ Rudolphi oratori communicavit, regi eidem Romanorum ad pleniorem fidem referenda. Præterea formam ei præscripsit aliis litteris qua uti deberet in privilegio. Etenim quæ a Rudolphi legatis Lugduni ann. 1274 et quæ anno 1275 ab ipso Rudolpho Lausanæ erat adhibita coram Gregorio X, quia civitates, exarchatus nominatim haud recensebat, causa erroris fuerat ea siquidem juxta ejus ætatis morem ecclesiasticas ditiones ita exprimebat. « Ad has pertinet tota terra, quæ est a Radicofano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitissæ Mathildis, comitatus Arittenorii exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Massa Trabaria cum adjacentibus terris et omnibus aliis ad Romanam Ecclesiam pertinentibus. »

Nicolaus igitur III inter Mathildis et Pentapolis, hæc adjungenda transmisit: « Civitas Ravennæ et Æmilia, Robium, Cæsena, Forumpopuli, Forumlivii, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, etc. » Et post alia multa: « Omnia igitur supradicta tam propriis seu specialibus provinciarum, terrarum, civitatum, atque locorum expresea vocabulis, quam etiam non expressa et quæcunque alia pertinent ad Romanam Ecclesiam de voluntate et conscientia, consilio et consensu principum imperii libere illi dimittimus, renuntiamus et restituimus; ne non ad omnem scrupuluum removendum, prout melius valet et efficacius intelligi, de novo concedimus, conferimus et donamus, ut sublata omnis contentionis et dissensionis materia firma pax et plena concordia inter Ecclesiam et imperium perseveret. XCVIII, 863.

ORDERICUS VITALIS, monachus. — Anno ab Incarnatione Domini 1084. Henricus Teutonicus rex, Saxones, Alemannos et alias gentes coacervavit, Italiam violenter ingressus, Romam obsedit et expugnavit, Gregorium VII de sede apostolica expulit, et Witbertum, Ravennatium metropolitam ei nefarie subrogavit. Tunc Gregorius Beneventum secessit, et maxima dissensio in urbe orta est, quæ magnum filiis Ecclesiæ detrimentum generavit, et ad multorum perniciem diu permansit.

Gregorius qui Hildebrannus, in baptismate dictus fuerat, zelo veritatis et justitiæ inflammatus, omne scelus

arguebat, nullique contra rectitudinem pro timore seu favore parcebat. Inde persecutionem et exsilium ab indomitis et jugo Domini contrariis pertulit, nec tamen ab eis qualibet arte vinci usque ad mortem potuit. Henricum ergo sæpe admonuit, corripuit, ad postremum excommunicavit, quia divinæ legis erat prævaricator incorrigibilis. Nam princeps præfatus uxorem suam reliquit, et sordidis adulterii voluptatibus, ut porcus luto gaudens, inhæsit. Idem rex sæpe proceres suos, quorum uxores, seu filias, seu prædia concupiscebat, ad curiam suam fraudulenter accersebat, et occulte præmissis satellitibus suis, in via securos perimebat. Gregorius papa Henricum sæpius admonitum, et in facinoribus pertinaciter resistentem, judicio synodi excommunicavit, et sub anathemate obduratum potestate regni damnabiliter usurpata exspoliavit, et Conradum comitem auctoritate apostolica per plurimorum manus præsulum in regem consecravit. Privatus itaque Henricus per unum annum, in domo propria conticuit, et comitatu quem hæreditario jure a parentibus susceperat potitus delituit. Sed auxilia multa, sumptibus de thesauro, quem copiosum olim congesserat, dapsiliter datis, procuravit. Deinde multis millibus complicum aggregatis, commune decretum contempsit publicus hostis rebellavit, contra Conradum regem pugnavit, ipsumque dejectum jaculavit, et exercitum ejus varia clade quassavit.

Henricus itaque, hac victoria elatus, imperium quod amiserat invasit, rebelles coercuit, magnisque sibi viribus adauctis, Romam obsedit, totumque conatum contra Gregorium papam exercuit. Inquirentibus vero cur tam horrenda contra caput Ecclesiæ præsumpserat, hanc tantæ discordiæ causam inter se et papam esse, cum cachinno asserebat quod medicus ægrotum nimis acriter curare impatientem nisus fuerat.

Obsidionem ergo validam rex effrenis Romæ applicuit, Romanos nimis et viribus terruit, muneribus et promissis lenivit, et his modis cives alliciens, urbem obtinuit. Deficientibus itaque Romanis, Gregorius papa Apuliam expetiit, ibique a Normannis honorifice susceptus, quatuor annis habitavit, et mandata vitæ filiis Ecclesiæ propinans finem laborum peregit. Tunc Henricus Augustus Witbertum Ravennatium metropolitanum, quem Clementem nuncupaverunt, in ovite Domini contra fas intromisit, et hac de causa gravis in mundo et diutina dissensio multos duplici morte mulctavit. Mediolanenses et Moguntii et multi alii, qui Witberto favebant, Gregorianos omnes anathematizabant, et armis quoque crudeliter impugnabant. Econtra Gregorius cum suis errantes Witbertinos ad unitatem Ecclesiæ revocabat, et redire contemnentes secundum jus ecclesiasticum excommunicabat.

Tunc legati Romanorum venerunt cum litteris apostolicis ad Robertum Wiscardum, qui ex omni ducatu Apuliæ et Calabriæ fortem exercitum Normannorum et Longobardorum contraxerat, et auxilium ejus pro papa Gregorio contra Henricum Alemannorum regem imploraverunt. Robertus primum anxiatus, ait tandem : « Semper obsecundare Deo, qui per communem Ecclesiæ catholicæ pastorem alloquitur, oportet. Auxiliante Deo jussioni papæ obediam. »

Post hæc verba bellicosus miles cum paucis commilitonibus mare mox ingressus est, Deoque ducente in Apuliam profectus est; et inde assumptis armatorum cœtibus Romam aggressus est. Henricus imperator, ut comperit quod Robertus dux Constantinopolitanum imperatorem jam superaverit, valde timuit, et occiduas regni sui partes repetiit. Attamen appropinquanti Roberto turgentes Romani convenerunt, et cum armis obviam processerunt. Sed repulsi sunt, et Robertus ferro et flamma sibi aditum Romæ patefecit, nec ullus civium postea contra eum mutire ausus fuit. Deinde pervenienti ad turrim Crescentis papa cum clero obviam exiit.... Iratum decem contra Romanos papa lenivit, acceptoque consilio, de turre Crescentis cum clero sequaci exivit, et comitante duce cum valida manu ductus Albam adivit. Hanc itaque urbem Ascanius Julius Æneæ filius condidit, et Constantinus Augustus sancto Silvestro papæ dedit. Dux autem apostolica benedictione accepta, iter ad mare acceleravit et trans pontum cœtus suos festinanter, ut eis juraverat, expetiit, CLXXXVIII, 516, 517, 518, 521, 522, 523, 524.

OTTO, imperator. — *De regalibus beato Petro concessis.* Otto I imperator confirmat ditiones et civitates Ecclesiæ Romanæ a prædecessoribus suis factas nonnullasque addit : « In nomine Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritu sancti, ego Otto Dei gratia imperator, una cum Ottone glorioso rege filio nostro, divina ordinante providentia spondemus atque promittimus per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro, principi apostolorum et clavigero regni cœlorum, et per te vicario tuo domno Joanni summo pontifici XII papæ, sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate ac ditione tenuistis et disposuistis, civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis suis, atque viculis omnibus, et territoriis ejus montanis ac maritimis, littoribus ac portubus seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis ac viculis Tusciæ partibus, id est portum, Centumcellas, Cerem, Bledam, Marturianum, Nepem, castellum Gallisen, Ortem, Pollimartium, Ameriam, Tudam, Perusiam cum tribus insulis, etc., etc., » XCVIII, 804, 805, 806. — Insuper tibi offerimus, beate Petre apostole, vicarioque tuo domno Joanni papæ et successoribus ejus pro nostræ animæ remedio, nostrique filii et nostrorum parentum de proprio regno nostro civitates et oppida cum piscariis suis, id est Reatem, Amiternum, Furconem, Nursiam, Balvam et Marsim et alibi civitatem Teramnem cum pertinentiis suis. Has omnes suprascriptas provincias, urbes, etc., ecclesiæ tuæ jam dictæ, beate Petre apostole, et per te vicario tuo Joanni summo pontifici, ejusque successoribus usque in finem sæculi eo modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu atque ditione. Simili modo per hoc nostræ delegationis pactum confirmamus donationes quæ pie recordationis domnus Pippinus rex, et postea domnus Karlus excellentissimus imperator beato Petro apostolo spontanea voluntate contulerunt; necnon et censum vel pensionem quæ annuatim in palatium regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia, sive de ducatu Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus continetur, et inter sanctæ memoriæ Adrianum papam et domnum Karlum convenit, quando idem pontifex eidem de his ducatibus præceptum confirmavit, salva super eosdem ducatus nostra in omnibus dominatione et illorum ad nostram partem subjectione inde apparet quod cæteræ omnes ditiones erant supremi juris pontificum cum quædam conditiones huic parti imponuntur ; quæ ut alia videnda, XCVIII, 806, 807, 808, 809, 810.

PHILIPPUS PULCHER, rex Francorum.— Si le règne de Philippe le Bel occupe une place à part dans l'histoire de la France au moyen âge, c'est qu'à ce règne appartient la tentative à la fois la plus astucieuse et la plus hardie pour s'affranchir de toutes les lois, soit qu'elles reposassent sur des lieus sacrés, soit qu'elles dussent leur origine au droit traditionnel de la nation. A cette époque nous voyons la royauté lutter contre la papauté pour ne rien reconnaître au-dessus d'elle, fût-ce un avertissement donné au non de Dieu, puis combattre les grands vassaux, afin de ne plus trouver d'égaux à ces côtés.

Gui de Dampierre, comte de Flandre, fut le représentant le plus illustre de la résistance des grands vassaux. Celle de l'autorité religieuse fut revendiquée par l'Ordre de Cîteaux. Il y avait relation, amitié et souvenirs de part et d'autre dans l'esprit d'opposition aux idées du temps, pour rester unis chacun dans son ordre, religieux ou civil.

Au mois d'octobre 1285, date de l'avènement de Philippe le Bel, quoique éloignés du moment où le roi de France confisquera violemment le comté de Flandre à Gui de Dampierre, etc., nous voyons poindre sur le trône la soif la plus insatiable et la plus démesurée du pouvoir. Philippe le Bel veut des dîmes, l'Ordre de Cîteaux, quoique par anciens privilèges dispensé d'en payer aucune, paya les siennes, avec quelque composition toutefois. En 1292, Philippe le Bel réclama a l'ordre de Cîteaux une ancienne dîme qui lui avait été imposée par Grégoire XV pour le roi de France, il y avait dix-sept ans. L'abbé de Cîteaux réclama... en 1294. Cependant sur la demande de Philippe le Bel, l'Ordre de Cîteaux lui accorda une dîme de deux années pour préserver des horreurs de la guerre et des vexations des Anglais les monastères, etc... Par le moyen de cette dîme les Anglais sont repoussés. Mais Philippe a toujours besoin d'argent. Gui de Dampierre est conduit prisonnier au Louvre, et des impôts extraordinaires sont imposés par Philippe le Bel sur les biens meubles et immeubles, soit des clercs, soit des laïques. Toute la France s'en émeut. Ici l'Ordre de Cîteaux prit le premier la défense des immunités ecclésiastiques, alléguant que par priviléges des papes, ils étaient exempts de ces sortes d'impôts imposés par l'autorité royale. Qu'en cette circonstance l'Ordre de Cîteaux ait compris la gravité de la situation en s'opposant ouvertement aux volontés de Philippe le Bel ; qu'appeler à choisir entre le devoir qui parlait à sa conscience et le péril qui menaçait sa personne et ses biens, il ait courageusement préféré le

peril, on ne peut en douter. Déjà, en 1128, cet Ordre avait montré une semblable fermeté envers Louis VI. Donc en 1296, un chapitre général fut convoqué. On répondit d'abord à la monition qui avait été adressée par un prélat, ami de Philippe le Bel, qui était Pierre Barbet, archevêque de Reims, que l'Ordre de Cîteaux était prêt à se soumettre à toutes les taxes qui seraient établies à raison de ses biens ou pour la défense de la patrie, mais qu'il repoussait énergiquement les impôts extraordinaires que le siége pontifical n'avait pas approuvés.

« Jura (disent-ils) maxima dono Dei hominibus a superna clementia sunt collata, sacerdotium videlicet et imperium. Istud præest divinis, imperium autem humanis præsidiis. Alibi vocantur duo luminaria magna, sicut sol et luna ita ut luminare majus sit jurisdictio spiritualis et luminare minus jurisdictio temporalis ; et sicut aurum est pretiosius plumbo et sol luna nobilior, ac divina terrenis nobiliora seu digniora, sic sacerdotalis dignitas excedit regalem, et minor non habet judicare majorem nolentem et invitum. Rex ergo sacerdotes invitos et renuentes, cum suo imperio non subsint, ad subventionem compellere non habet ; cum res ecclesiasticæ sint mortificatæ et a temporali jurisdictione exemptæ, et dicta subventio naviter sapiat decimæ de quibus rex se non habet intromittere....... præterea si ad dictam subventionem tenerentur sacerdotes et clerici, conferrentur cæteris hominibus deterioris conditionis, et sequeretur inexpugnabile vitium, quod sub rege christianissimo sacerdotes durius tractarentur quam sub rege Pharaone, sub quo, omnibus servituti subjectis, solis sacerdotes et eorum bono erant libertate donati. »

Voilà donc que le chapitre de Cîteaux ose dire à l'archevêque de Reims que Philippe le Bel se montre plus dur que Pharaon ; il le répéta dans la mémorable protestation qu'il adressa à Rome. Le légat du Pape en France convoque un concile à Paris, le 22 juin 1296 ; le clergé se plaignait quelque peu des procédés de Philippe le Bel. Mais avant que Boniface VIII le souverain pontife eût reçu les décisions de ce concile, fit droit aux plaintes de l'Ordre de Cîteaux, en frappant d'interdit Pierre Barbet, archevêque de Reims, et en publiant le 18 août 1296 la célèbre bulle « Clericis laicos. » On sait que Boniface VIII y prononçait l'excommunication des clercs qui paieraient les dîmes sans l'assentiment préalable du pape, et la bulle « Clericis laicos » fut confirmée par la bulle. « Ineffabilis amoris, » où Boniface VIII reprochait au roi de France d'avoir perdu un bien précieux, c'est-à-dire l'amour de ses sujets, et annonçait qu'il était prêt à souffrir les persécutions, l'exil et même la mort pour la liberté de l'Eglise.

La réponse de Philippe le Bel commençait par ces mots : « Antequam essent clerici, rex Franciæ habebat custodiam regni sui, » et ce qui suivait était de ce genre et dans le même ton. Philippe le Bel à force d'intrigues rendit timide Boniface VIII qui naguère était si fier dans ses Bulles, « Clericis laicos, » etc... Sur une députation de 23 prélats dévoués à Philippe le Bel Boniface VIII tomba désarmé ; il se plaignait vivement même de la défection de Gui de Dampierre, duc de Flandre, et il offrait au roi de France tous les biens de l'Eglise et sa propre personne, etc. Dès ce moment la réconciliation du pape et du roi de France est complète. Des impôts à percevoir sont permis par le pape à Philippe le Bel..... etc...... Le grand accord existe entre tous.....

Mais l'Ordre de Cîteaux fait le récit le plus navrant de la triste position par la levée incessante de dîmes sur dîmes qui l'opprime. Le duc de Flandre voit également la main de Philippe le Bel s'appesantir sur lui. La saisie du comté de Flandre est prononcée à deux reprises. Gui de Dampierre, comte de Flandre, porte ses plaintes au pape. Boniface VIII se fit remettre, en recevant toutes ces nouvelles, une déclaration par laquelle les fils du comte de Flandre lui reconnaissaient le droit de prononcer souverainement sur leurs réclamations et sur leurs griefs. Le pape prononce au Palais de Saint-Pierre la sentence d'arbitrage qu'il a refusé d'ajourner plus longtemps. Cette sentence arbitrale du pape ne renfermait aucune réserve en faveur du comte de Flandre..... l'affaire était comme interjetée, pour aplanir plus tôt toutes les difficultés..... Gui de Dampierre réclame plus fort que jamais la protection d'Edouard Ier, roi d'Angleterre, pour que justice lui soit rendue de Rome..... Mais de nulle part il n'y a pour lui de réponse favorable. L'influence de Philippe le Bel domine fortement à la cour de Rome dans cette affaire de Gui de Dampierre. Enfin c'est au moment où la cause du comte de Flandre, Gui de Dampierre, paraît » jamais perdue, que l'on voit poindre les difficultés qui doivent séparer Boniface VIII du roi de France.

Après de grandes discussions politiques, l'alliance de Boniface VIII et de Philippe le Bel se rompit sans retour.

Au moment où Boniface VIII refuse à Philippe le Bel d'approuver un traité qu'il vient de faire avec Albert d'Autriche, les ambassadeurs flamands à Rome, comprenant admirablement la situation des choses, prennent l'initiative de la grande lutte qui se préparait ; ils invoquent les droits de la Flandre opprimée, comme le champ le plus noble et le plus légitime où la souveraineté pontificale réunissant le pouvoir temporel au pouvoir spirituel pût combattre les injustices et les usurpations du roi de France. Le Mémoire qu'ils soumirent au pape dans ce but est l'un des documents inédits qui répandent le plus de lumières sur l'histoire des dernières années du pontificat de Boniface VIII.

Ce Mémoire commence par faire le récit le plus navrant des misères où se trouve la Flandre par suite des vexations, tortures de toute espèce qu'y exerce Philippe le Bel qui, non content de se venger sur Gui de Dampierre, comte de ces provinces, s'en prend encore à ses sujets..... Le Mémoire rappelle que Philippe le Bel a refusé en conciliation de se rendre à l'appel que lui avait notifié le Saint-Siége ; qu'il a rompu des traités jurés avec serment avec le roi d'Angleterre pour traiter amiablement avec le comte de Flandre ; et finit par conclure qu'au moment présent il n'y a plus de juge à chercher pour cette grave affaire qu'auprès du Saint-Siége apostolique, regardé justement seul juge compétent en pareille matière.

Quod autem sanctissimus Pater pontifex sit judex in præmissis competens, et non alius, probatur.

1° Quia idem summus pontifex judex est omnium tam in spiritualibus quam in temporalibus, inter illos qui alios habent judices sæculares. Est enim Christi omnipotentis vicarius....., et plena est sibi hujusmodi vicaria commissa, quæ explicite et expressim commissa est suis successoribus in persona Petri ; idem est successor per omnia jura terreni et cœlestis imperii : « Quodcunque ligaveris. » etc. ; et juxta illud : « Ecce duo gladii, » etc., et juxta illud : « Constitui te super gentes. » Et quamvis reges temporalem exerceant jurisdictionem, et homines subditi sint regi tanquam præcellenti et ducibus ab eo missis, hoc tamen datum est a Petro, et concessum a Deo, summo principe, cujus Dei, non pueri hominis, ipse pontifex vices gerit in terris ; et sic cum omnis potestas a Domino Deo sit, apparet quod jurisdictio quorumlibet, tam temporalium quam spiritualium, sibi sicut soli vicario ejus, plenarie sit data, et sicut dominus papa non perdit ordinariam jurisdictionem, si prælaturam, ecclesiasticam committit alicubi, sed adiri potest per simplicem querelam ab omnibus, ut dicunt jura, sicut et in aliis potestatibus erit, quia ab ipso sunt, quia sive lex dat hæreditatem, sive datam approbat, dare videtur, juxta illud divinum : « Per me reges regnant, » etc. De hac summa et plenissima potestate, quia resideat in summo pontifice, nulla debet esse dubitatio apud quoscunque fideles.

Secunda ratio est quod contra illos qui judices non cognoscunt, sine hæsitatione aliqua erit judex summus pontifex, unde imperatorem, quo nullus inter principes sæculares est superior judicat et deponit summus pontifex. Rex etiam Franciæ qui nullum superiorem recognoscit, per venerabilem tamen pontificem judicatur et deponitur propter demerita. Et ideo de Romano pontifice dictum est : « Constitui te super gentes et regna, » et judicem eum esse oportet ita super magnum sicut super parvum, et aliquis potest esse acephalus qui non supra se judicem habeat constitutum ; alias perirent jura et justitia, si non esset quia ea redderet.

Tertia ratio est, quia jam comes ad hanc sedem legitime appellavit, cum de jure constet quia omnis oppressus libere appellare potest ad Romanam sedem. Deficit autem in proposito casu judex, quia rex superiorem non cognoscit....

Quarta ratio est qui notorie et patenter peccavit rex Franciæ in comitem, et notum est quod ad summum pontificem spectat quemlibet corripere de peccato....

Quinta ratio est propter sacrilegium commissum in exustione ecclesiarum, occisione clericorum et religiosorum, quod crimen ecclesiasticum est et coram judice ecclesiastico debet tractari ; præterea quod pro filia comitis detenta specialiter est implorandum judicium ecclesiasticum ratione pietatis et libertatis cui favent jura, et maxime, si nubere intendat, ponenda est in loco tuto et securo, ne per timorem dicat sibi placere quod odit...

Sexta ratio est, quia antequam ad tot et tanta illicita procederet dominus rex contra comitem, et incepisset domini comiti injuriari et super ipso comitatu, comes requisivit sibi per regem concedi judicium parium, quod in hoc erat competens, quod idem rex sibi facere denegavit, pluries requisitus, et licet aliquando promisisset servare justitiam per judicium parium, tamen ad ultimum id ei denegavit, et ideo successit justitia ecclesiastica, et ipse rex, jure quod habebat in comitatu ratione feodi fuit privatus, nec potest dominus rex dicere se judicem super his, quia in causa sua judex esse non potest.

Imploratur ergo judicium contra reges et suos, etc... Similiter dominus papa noster potest regem Franciæ compellere ad pacem cum comite... hoc docuit semper ille summus magister et verbo et opere, qui semper dicebat : « Pax vobis, pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. » Quæ verba sunt attendenda, quia mandatum importent, quod exsequendum est per vicarium, et hujusmodi hæreditas relicta non est refutanda, nec negligenda, sed manu tenenda et approbanda.

On ne peut douter combien agréablement fut reçue à Rome cette déclaration solennelle où l'on invoquait l'autorité pontificale placée par Dieu au-dessus de toutes les nations et armée des deux glaives trouvés à la montagne des Oliviers, c'est-à-dire de la puissance spirituelle et de la puissance temporelle, non-seulement comme l'unique refuge des opprimés contre les princes qui ne reconnaissaient aucun juge au-dessus d'eux, mais aussi comme le pouvoir suprême investi du droit de déposer le roi de France et l'empereur. Bientôt ce Mémoire reçut une éclatante sanction. Le pape parut au milieu du grand jubilé de l'an 1300 avec les doubles insignes de l'autorité spirituelle et temporelle et répétant à haute voix : « Ecce duo gladii ; hic vides, o Petre, successorem tuum ; tu, salutifer Christe, cerne tuum vicarium. » Toute l'Europe était accourue à Rome et le nombre des pèlerins qui se pressaient aux portes des saintes basiliques avait effacé les plus pompeux souvenirs de la cité, deux fois reine du monde. C'était à la fois la manifestation d'un immense enthousiasme religieux et la manifestation de la puissance dont l'autorité pontificale restait armée aux yeux des peuples.

Boniface VIII a envoyé l'évêque de Pamiers ordonner au roi de France de rendre la liberté à Gui de Dampierre; mais Philippe le Bel ne répond qu'en jetant dans une prison le légat du pape, etc... Boniface VIII, en même temps qu'il accueille les plaintes du comte de Flandre, se souvient des plaintes non moins vives et non moins fréquentes de l'Ordre de Cîteaux. Le 4 décembre 1301, il suspend tous les priviléges accordés au roi pour la levée des dîmes. Le lendemain deux autres bulles sont publiées. Par la bulle « Ausculta filii, » il expose la puissance dont il est dépositaire, comme vicaire de Jésus-Christ, comme successeur de saint Pierre : « Constituit nos Deus super reges et regna ad evellendum, destruendum, dissipandum atque ædificandum sub ejus nomine et doctrina, Filii charissime, nemo tibi suadeat quod superiorem non habes. » Mais il ne faut pas croire, comme l'ont trop souvent répété les historiens modernes, que la papauté dût être aux yeux de Boniface VIII la réunion, ou pour mieux dire, la confusion des deux pouvoirs exercés simultanément. Boniface VIII disait lui-même qu'on ne pouvait lui attribuer une si grande ignorance ou un si grand aveuglement que de ne pas connaître la séparation des deux pouvoirs : « Scimus quod duæ sunt potestates ordinatæ a Deo. Quis ergo debet credere quod tanta fatuitas, tanta insipientia fuerit in capite nostro. » L'empereur et les rois exerçaient seuls la puissance temporelle ; à eux l'usage, l'action, le domaine des faits. Le droit, toutefois, restait subordonné à l'autorité spirituelle, appelée à distinguer ce qui était juste de ce qui était injuste, et investie d'une juridiction incontestable, *radice peccati*, soit qu'il convînt de rappeler un chrétien obscur à la pénitence, soit qu'il fallût briser la couronne des princes les plus puissants. Cette théorie s'appuyait sur ce principe alors universellement admis, que la société reposant sur la religion, celle-ci était à la fois modératrice pour les princes et protectrice pour les peuples, à qui elle offrait l'égalité vis-à-vis du tribunal suprême qui représentait sur la terre celui de Dieu.

La bulle « Ausculta, filii » offre d'ailleurs un intérêt tout spécial pour les questions précédemment discutées, les deux griefs qui s'élevaient contre le gouvernement de Philippe le Bel, savoir : d'une part, l'opression de Gui de Dampierre, c'est-à-dire celle des grands vassaux ; d'autre part, l'oppression du clergé et des ordres religieux. La bulle « Ausculta, filii, » parvenue au roi, fut publiquement brûlée, par son ordre, le dimanche 11 février, 1301 : « Combustæ sunt apostolicæ litteræ, in ipsius regis et magnatum præsentia ; quod an ullo hæretico, pagano aut tyranno legimus esse factum. » Les états-généraux sont convoqués par le roi pour le 10 avril 1301. Un Mémoire plus ou moins respectueux est adressé au pape ; le clergé même y adhéra. Boniface VIII répondit soit directement, soit par la bouche des cardinaux, aux plaintes des trois ordres dont se composaient les états-généraux. En ce même temps il donne une grande bulle qui défend aux évêques de quitter dorénavant leur diocèse. Au mois d'août un grand consistoire se tient à Rome, présidé par le pape, en présence de l'évêque d'Auxerre, envoyé du roi et des députés du clergé. — Boniface VIII avança en propres termes qu'il avait le droit de déposer Philippe le Bel, et sembla prédire très prochaine la défaite de l'armée française sous les remparts de Courtrai, dont la nouvelle arriva peu de jours après ce consistoire, et le triomphe dès lors de la Flandre, qui amena l'insurrection du Languedoc.

Boniface VIII avait convoqué un concile à Rome, en novembre 1302. Malgré les menaces de Philippe le Bel, on y vit 4 archevêques, 30 évêques et abbés supérieurs de divers monastères, tels que Cîteaux, Cluny, etc. De suite après leur départ, Philippe le Bel donna à ses baillis l'ordre de prendre possession des biens des prélats et des abbés qui s'étaient rendus à Rome. Cette mesure paraît avoir été principalement dirigée contre l'ordre de Cîteaux. Au même moment, l'évêque de Tournai, obéissant aux instructions secrètes de Philippe le Bel, ordonnait à toutes les autorités ecclésiastiques de la Flandre de cesser les fonctions de leur ministère.

Dans ces conflits incessants, le 14 juin 1303, dans une assemblée convoquée à l'église de Notre-Dame, Philippe le Bel reçoit, non plus comme roi, mais comme champion de la foi et défenseur de l'Eglise (Henri VIII invoqua aussi ce titre au XIe siècle) l'acte d'accusation où Guillaume de Plasian reprochait au pape d'avoir voulu réunir la puissance temporelle et la puissance spirituelle. Les députés des trois ordres de l'Etat entendirent l'énumération de tous les chefs d'accusation, la plupart si infâmes qu'on ne peut les reproduire. Puis Philippe le Bel, petit-fils de Louis IX, dont ce même Boniface VIII avait proclamé la béatification, déclara que bien qu'il eût voulu, fils respectueux, cacher au peuple la nudité de Noé, il se trouvait obligé, par la conscience, de déférer au vœu formé par Guillaume de Plasian pour la convocation d'un concile qui jugerait le pape. Les évêques présents adhérèrent après un peu d'hésitation. Une seule voix s'était élevée avec courage pour défendre l'honneur de la papauté et pour protester contre l'usurpation sacrilége des droits et des libertés de l'Eglise : ce fut celle de l'abbé de Cîteaux. Le roi l'en punit ; il fut traîné aux tours du Châtelet. Boniface VIII voulut honorer le dévouement de cet abbé, Jean de Pontoise ; il lui accorda deux priviléges qui passèrent à ses successeurs : le premier était de sceller en cire blanche, le deuxième était de placer sur son sceau l'image du pape assis dans la chaire de saint Pierre et revêtu des ornement pontificaux. Boniface VIII expliquait ce privilége par ces paroles mémorables adressées à Jean de Pontoise : « Mecum sedisti, mecum sedebis «

Boniface VIII ne vécut plus que peu de temps après ces faits. Ses contemporains l'avaient accusé d'ambition et d'avarice, il s'était réhabilité aux yeux de la postérité en offrant au martyre un front chargé de 86 années. A peine la tombe est-elle ouverte pour lui, que le comte de Flandre et l'abbé de Cîteaux l'y suivirent. Il semble que le dernier représentant de la puissance temporelle de la papauté ait entraîné avec lui les derniers représentants de la puissance des grands vassaux et des ordres religieux

Pour Philippe le Bel, il faut descendre jusqu'aux dernières années de sa vie pour trouver les traces d'une réparation dictée, soit par le remords, soit par la crainte d'une insurrection générale ; il n'avait pu cesser de molester l'ordre de Cîteaux et les autres par des dîmes les plus vexatoires : on en voit une biennale imposée en mai 1304, et une autre dîme d'un cinquième, faite en 1305. Enfin un document conservé aux archives de Lille nous apprend que le roi exempta au mois de septembre 1312 l'Ordre de Cîteaux de toutes les dîmes qui pourraient être levées à l'avenir. C'était un peu tard, car déjà en 1303, on lit dans les statuts de cet Ordre. Cum ordo sit in magnis debitis, et diversis credito ibus obligatus. Et le 20 mars 1313 il annonce dans une lettre qu'il veut venir en aide à l'abbaye de Clairvaux, jadis si célèbre par la pompe et l'éclat des cérémonies religieuse mais déjà menacée d'une ruine complète « Monaste-

rium inter cætera monasteria præclarum et nobile,tot et tantorum onere debitorum opprimitur, quod nisi de celeri medio provideatur, eidem monasterio servientes per loca varia dispergere miserabiliter oportebit; et per consequens in eo divinum officium, quod ibidem hactenus tam devote, tamque solemniter celebratum exstitit, omnino destrui, ipsumque monasterium ad irreparabilis desolationis miseriam devenire. »

Et c'est Philippe le Bel lui-même, qui, avant de mourir, traçait ainsi la triste histoire de son règne !!! C'était la même plainte suprême et prolongée « senio et ægritudine longa fracti,» qu'était vraie pour l'abbé de Cîteaux, l'abbé de Clairvaux, pour le comte de Flandre et pour le pape. Telle était l'histoire triste et malheureuse de la fin du XIIIe siècle, de ce siècle remarquable entre tous ceux du moyen âge par la science et sa gloire, ses vertus et son génie, CLXXXV, 1833 1920. (*Etudes sur l'histoire du XIIIe siècle, ou Recherches sur la part que l'Ordre de Cîteaux et le comte de Flandre prirent à la lutte de Boniface VIII et de Philippe le Bel*, par Kervyn de Lettenhove.

PLACIDUS, ignotæ sedis episcop. — « Qua in re potestatem in Ecclesia terreni principes habere debeant. » Qua in re intra Ecclesiam terrenæ potestates locum habere debeant, et utrum sua auctoritate, an illius evocatione,notandum ex verbis S. Gregorii dicentis : « Sancta Ecclesia ad pravorum hominum, qui humiles premunt, duritiam dissolvendam, nonnunquam, quia propria virtute non sufficit, terreni principis opitulationem quærit. Quod dum terreni principes agunt, non sibi, sed Deo deserviunt. In electione igitur pastorum sanctæ Ecclesiæ tunc vires suas exercere, ut Deo deserviant, terreni principes debent, cum de electione, ut assolet, inter partes discordia nascitur,et imperio sacerdotum compesci non potest, tunc judicium sacerdotum juvare et pravos homines insectari omnimodis debent. Quod etiam in ipsa apostolica sede legimus, ubi dum dissidentes populi duos ordinassent Eulalium et Bonifacium rogati a sacerdotibus et populis catholicis, Placidus Augustus cum filio suo Bonifacium statuerunt ; Eulalium vero de Urbe expulerunt. Sed pro hac re non Ecclesiam suo juri subdiderunt, sed magis ei servitium suum dederunt ; quia postmodum in electione Romani pontificis nullum jus quæsierunt. Simili etiam modo in episcopiis et abbatiis catholici imperatores facere debent, si ab Ecclesia evocati fuerint. Si vero Romanus imperator catholicus non fuerit, non modo ejus adjutorium Ecclesia quærere non debet,sed magis contraire in omnibus.Quod si in tantum superbierit, ut alium quasi virtute vel auctoritate sua episcopum Romæ ordinari faciat, non ipse habendus est episcopus, sed magis ille,quem catholica Ecclesia sibi elegit. Imperatori autem hoc agenti omnes catholici, Deum timentes, non solum non servire, sed etiam ut prævalent, resistere debent, scientes pro hoc se mercedem æternam a Deo suscepturos,si illud caste et zelo Dei faciant, sicut e contrario peccatum, si negligant.

« De Gregorio VII, papa, » Hujus rei moderni temporis exemplum habemus,quia cum Romanus imperator, catholicæ fidei resistens, suum episcopum ibi misisset, omnes catholici eum respuentes anathematizaverunt ; Gregorium vero VII catholice ordinatum dilexerunt, et eum B. Petri vicarium confessi sunt. Cujus doctrinam Deus etiam post mortem ejus confirmans,portas inferri suæ Ecclesiæ prævalere nequaquam permisit, CLXIII,606.

« Quia non solum nobis, sed etiam imperatori præstamus,si ei ad malum non consentiamus. » Beatus Ambrosius,cum vasa Ecclesiæ tradere compelleretur,ait (Serm. contra Auxent. XVI, 1007-1008) : Ego, si de me aliquid compelleretur et posceretur, aut si fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei juris esset, libenter offerrem. Templo Dei nihil possum decerpere, nec tradere. Illud custodiendum,non tradendum acceperam. Deinde consulere me etiam imperatoris saluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat autem vocem liberi sacerdotis : si vult sibi esse consultum, recedat a Christi injuria. Plena sunt hæc verba humilitatis, ut arbitror, plena affectus ejus quem imperatori debet sacerdos. « Nunc ista consideremus, et sequentes exemplum sancti Patris Ambrosii, absit ut radamus hæreditatem Christi, absit ut tradamus hæreditatem beati Petri apostoli, cui Christus dicere dignatus est : « Tibi dabo claves regni cœlorum. » Qui hanc hæreditem, jubente Salvatore, omnibus suis successoribus in perpetuum tradidit, ipse Petrus et omnes præsules. Patres nostri, Spiritum sanctum episcopis tradentes, baculum et annulum eis dederunt,ut per corporale signum, spirituale utique demonstrarent. Nunc autem absit ut laici et sæculares, vanæ gloriæ servientes et avaritiæ, quod spiritale est, nostra permissione tradere audeant. Quid enim eis superest, nisi ut manus imponant ?Quod si hoc non opere solum, sed et verbo ipso nefas esse creditur,quanto magis a tanta nequitia cessandum est ! Valde enim tenendum est quod idem beatus Ambrosius subsequitur et dicit : « Christus templum suum ingreditur,et flagellum prendit, et ejicit de templo nummularios. Non patitur namque in suo templo esse eos qui vendant cathedras,non patitur in suo templo pecuniæ esse venaculos. Quid sacræ cathedræ, ni honores ? Quid sunt columbæ nisi simplices mentes fidelium, vel animæ fidem candidam et puram sequentes ?Ergo ego inducam in templum quem Christus excludit? Jubet enim exire, qui dignitates vendit et honores : jubet enim exire qui vendere vult simplices mentes fidelium, CLXIII, 678, 679.

RUDOLPHUS rex Romanorum. — *Diploma*. Sanctissimo in Christo patri et domino Nicolao papæ III,Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, ad perpetuam rei memoriam. Summa reipublicæ tuitio de stirpe duarum rerum sacerdotii et imperii divina institutione proveniens,vimque suam exinde muniens, humanum genus salubriter gubernavit in posterum, et reget Deo propitio in æternum. Hæc sunt duo dona Dei, maxima quidem in omnibus a superna collata clementia, videlicet auctoritas sacra pontificum et regalis excellentia potestatis. Hæc duo Salvator noster mediator Dei et hominum Jesus Christus sic per seipsum actibus propriis et dignitatibus distinctis exercuit, ut utraque ab ipso, tanquam ex uno eodemque principio manifeste procedere omnibus indicaret.

Ab eo igitur solo vivo et vero Deo recognoscentes omnia a quo reges et regna sumpsere principia,et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ beneficia erga nos innumera recolentes plenis excitamur affectibus,ea quæ possumus illi retribuendo rependere a qua nobis et nostris prædecessoribus regibus Romanorum tam grandia, tam excellentia dona conspicimus esse tributa.

Præfati itaque prædecessores, inter cætera quæ ipsi Romanæ Ecclesiæ confirmarunt, dimiserunt, seu etiam concesserunt totam terram quæ est a Radicophano usque Ceperanum, marchiam Anconitanam, ducatum Spoletanum, terram comitissæ Mathildis,comitatum Brietenorii, exarchatum Ravennæ, Pentapolim, massam Trabariam, cum adjacentibus terris, et omnia alia bona, terras possessiones et jura ad Romanam ecclesiam pertinentia in multis privilegiis imperatorum, a tempore Ludovici expressa sive contenta, ipsi beato Petro cœlestis regni clavigero, ejusque successoribus et Romanæ Ecclesiæ dimiserunt, renuntiaverunt, restituerunt, et confirmarunt,et ad omnem scrupulum removendum,prout melius valeret et efficacius posset intelligi,contulerunt,concesserunt et etiam donaverunt sicut in eorum privilegiis seu litteris continetur.

Nosque postmodum, prout Domino placuit,ad regalis excellentiæ culmen assumpti,ut de susceptis donis innumeris, quæ de manibus dictæ Matris accepimus, non minoris recognitionis debitum solveremus, prædicta omnia in præsentia recolendæ memoriæ Gregorii papæ X recognovimus, ac ea omnia et singula ipsi pro Romana Ecclesia, se suisque successoribus recipienti, confirmavimus, innovavimus, et de novo concessimus, atque donavimus, ipsa nihilominus proprio præstito corporaliter juramento firmantes, etc....

Et quia decet regales actus in omni claritate procedere, ut omnem obscuritatem, quam frequenter generalitas consuevit inducere, nostra tollat regalis expressio, ac jura ipsius matris Ecclesiæ per nostram declarationem, quam decernimus esse perpetuam, plenarie solidetur, recognoscimus, fatemur, et oraculo præsentis edicti ad æternam memoriam declaramus, civitatem Ravennatem et Æmiliam, Bobium, etc, etc., ad beatum Petrum cœlestis regni clavigerum, et ad vos patrem beatissimum dominum Nicolaum papam III, et ad successores vestros Romanos pontifices, et ad ipsam Ecclesiam Romanam pleno jure ac integre, non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, in solidum pertinere, ac vestri et ipsius Romanæ Ecclesiæ,pleni juris,ditionis, ac principatus exsistere. XCVIII.

Et ad omnem dubitationis scrupulum in posterum abolendum, et ut nostra devotio erga ipsam matrem Ecclesiam clarius enitescat, prædicta omnia et singula, tam propriis seu specialibus provinciarum, terrarum, civitatum,atque locorum expressa vocabulis quam etiam non expressa, prout melius valet et efficacius intelligi, ipsi beatissimo Petro et vobis, sanctissime pater, Nicolae III papa,et per vos successoribus vestris Romanis pontificibus, et ipsi Romanæ Ecclesiæ, de novo libere et plenario

concedimus, conferimus et donamus, ut sublata omnis contentionis et dissensionis materia, firma pax et concordia plena inter Ecclesiam et imperium perseverent, XCVIII, 863-868 et 844 863.

SILVESTER (S.) papa. — In S.Sylvestri papæ Vita et in Vitis aliorum episcoporum Romanorum frequentissime occurrunt donationes cujusque generis et speciei, post donationes Constantini Magni, factæ sedis apostolicæ seu aliis locis specialiter religioni consecratis. Sic in Vita S. Stephani III pap. dicitur, quod de omnibus receptis civitatibus donationem in scriptis a beato Petro atque a sancta Romana Ecclesia, vel omnibus in perpetuum pontificibus apostolicæ sedis misit possidendum, CXXVII, 218.

In Vita S. Adriani pontificis dicitur: « Sicut in eadem donatione contineri monstratur. » Ejusdem donationis exemplar super corpus A. Petri positum est, CXXVII, 218.

Ita majorem in dies venerationem sanctæ sedis conciliavit divina providentia, temporalem potestatem splendoremque illius in omnium oculis augendo. Fideles divinum summis laudibus consilium efferebant in hoc. Et apostolica sedes paternam semper hæreditatem cum fide servavit; frumentum in ea centuplicavit, CXXVII, 950.

De donationibus probandis sufficeret unicum et antiquissimum documentum, scilicet Carta Cornutiana, publica auctoritate signata; ex illa concludi potest solemnes, per quinque sæcula, ab anno 471 sequentia, fuisse donationes factas ecclesiis bonorum tam mobilium quam immobilium, CXXVII, 971.

Notum est istud Clodovæi et successorum ejus: « Sceptra dedit Christus mihi, Christo reddo coronam. » Etenim piissimorum principum, hoc studium fuit regia insignia Christo Domino regum subderent ac dedicarent, etc., CXXVII, 502.

STEPHANUS II, papa. — Stephanus II difficillimis temporibus creatus est pontifex; ipso enim pontificatus ejus initio, Aistulphus Longobardorum rex, rupto fœdere quod cum Ecclesia Romana pepigerat, ipsam Romam petere decrevit, quo tempore imperatoris obsequium Romani nondum deseruerant. Pontifes enim Romani, post sua latifundia invasa et hæresim Leonis imperatoris, ejus et Constantini Copronymi imperium coluerunt, et reipublicæ curam non deseruerunt, et Romana civitas, licet calamitatibus belli ab Aistulpho rege vexata, ejusdem Constantini imperium cognoscebat... Cum Aistulphus rex Romam obsideret, ut eam suæ ditioni subderet, ac Romanæ Ecclesiæ civitates invaderet, Stephanus litteras ad Pippinum misit quibus ad sibi auxilia mittenda sollicitaret. Tunc Pippinus rex legationem ad Aistulphum regem Longobardorum misit, petens ut propter reverentiam beatissimorum Petri et Pauli in partibus Romæ hostiliter non ambularet, et superstitiosas ac impias et contra legis ordinem causas quas antea Romæ nunquam fecerat, propter ejus petitionem facere non deberet. At Aistulphus hoc facere contempsit, et Pippinus omnes Francos convocat ad arma contra Aistulphum et eos ad flumen Vidulam ad se venire jubet, Bellum ergo undique parabatur contra regem Aistulphum, sed ob gravem et periculosum morbum Stephani papæ expeditio tantisper retardata fuit. Verum Stephano mox insigni miraculo sancti Dionysii martyris intercessione sanatus, Pippinum ejusque filios, Carolum et Carolomannum ac uxorem Bertradam, in reges Francorum unxit. Bis itaque Pippinus in regem unctus est, primo a S. Bonifacio apostolicæ sedis legato, ut videtur in Zachariæ papæ actis, secundo a Stephano papa. Qui eos inungens reges, eos Romanorum patricios dixit.

Post hæc, satisfactione ab Aistulpho nulla obtenta, Pippinus, cum toto exercitu Alpes transgrediens, in ipsis montium faucibus, eumdem Aistulphum prælio vicit, fugatumque insequens Papiæ obsedit. Tunc pontifex novam timens Christiani sanguinis effusionem, cum eo egit: et accepto ab Aistulpho juramento, obsidibusque prorestituenda Ravenna aliisque civitatibus, Romam reversus est, et Pippinus rex victor cum suis in Gallias. Mox Stephanus papa questus est ad Pippinum quod Aistulphus rex promissis minime staret, nihilque cum Ecclesiæ Romanæ, tum reipublicæ Romanorum reddidisset. In litteris ait pontifex de Aistulpho: « Nec unius palmi terræ spatium beato Petro, sanctæque Dei Ecclesiæ, vel reipublicæ Romanorum reddere passus est, etsi illi, nempe Pippinus et filii propria voluntate, per donationis paginam, beato Petro, sanctæque Dei Ecclesiæ et reipublicæ civitates et loca restituenda confirmassent. » Equibus verbis colligere est, cum ventum est ad pacem, inter Stephanum et Aistulphum, legem hanc a Pippino huic fuisse impositam, ut ablata cum Ecclesiæ Romanæ, tum reipublicæ Romanæ restitueret, non vero imperio Romano, ut per peram quidam volunt.

Imo Aistulphus rex rursum, ingenti comparato exercitu, ipsam urbem Romam obsidione cinxit. Tunc Pippinus cum exercitu in Longobardos movit, Aistulphum ad Alpium angustias fugatum Papiæ obsedit, nec veniam unquam rupti fœderis ei roganti tribuere voluit, quousque Ravennam, cum universo exarchatu, Pentapolimque ac viginti civitates iis provinciis comprehensas, Romano pontifici tradidisset. Et ab hoc tempore plenam in rebus civilibus administrationem pontifices Romani tam Romæ quam in exarchatu Ravennatensi exercuerunt nisi rebellione et aliis motibus aliquando impedirentur. En quod Romani, ab eo tempore quo Pippinus exarchatum Ravennæ principi apostolorum ejusque successoribus concessit, Constantini Copronymi imperatoris hæretici qui eos adversus Longobardos defendere non poterat, dominationem penitus excussere, et rempublicam instituere, cujus caput Romanus pontifex, defensor vero ac protector Pippinus Francorum rex dicti sunt. Hinc quando Stephanus II in suis litteris de Aistulpho et de vexatione urbis Romæ sermonem habet, nusquam meminit imperatoris, et Romanos populum suum appellat. Iisdem loquendi formulis utuntur Paulus papa Stephani successor, Adrianus I. Aistulphus contra pactum quasdam civitates, ad mortem usque, quas donatio Pippini complectebatur retinuit, ut Faventia incola, Ferraria, Auximum, Ancona, Humena, Bononia, etc., et postea summo pontifici æqualiter restitutæ sunt hæ civitates cum earum territoriis et finibus, CXXVIII, 1119-1133.

Pacta inita sunt, ut ex dictis apparet, et solemni juramento firmata, inter Stephanum papam et Pippinum regem circa defensionem et tutelam Romanæ Ecclesiæ; sed non concessa fuit a Stephano jurisdictio Pippino in urbem Romam et ducatum Romanum. Duo iterim conventa sunt inter Stephanum et Pippinum: alterum quod Stephanus conferret Pippino singularem, insignem et nemini antea collatum honorem patriciatus Romanorum, vi cujus Pippinus susciperet tutelam, defensionem et advocationem Romanæ Ecclesiæ, patrimoniorum beati Petri omniumque jurium et plenariarum justitiarum apostolicæ sedis; et alterum quod Pippinus in vim talis protectionis omnibus viribus niteretur ut sua jura redderentur Ecclesiæ, et exarchatus Ravennæ a manibus Longobardorum eriperetur et Romano pontifici traderetur. Primum clare ostenditur ex epistola Stephani ad Pippinum: « Quod nullus de vestris parentibus, inquit, meruit suscipere, vos suscepistis, et princeps apostolorum præ cæteris regibus et gentibus vos suos peculiares faciens, omnes suas causas vobis commisit, et vos reddetis rationem Deo, quomodo pro justitia ipsius janitoris regni cœlorum decertaveritis. » Alterum similiter ex litteris Stephani constat: « Etenim dum vestris mellifluis obtutibus præsentati sumus, omnes causas principis apostolorum in vestris manibus commendavimus, quoniam quidem inspirati a Deo aurem nostris petitionibus accommodare dignati estis, et vos beato Petro polliciti estis ejus justitiam exigere et defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ procurare. » Et: « Velociter et sine impedimento quod beato Petro promisistis per donationem vestram, civitates et loca, atque omnes obsides et captivos beato Petro reddite, vel omnia quæ ipsa donatio continet. »

Hæc sola fuere pacta inter Stephanum et Pippinum constituta, et non alia, neque ullum uspiam verbum reperire est in illorum epistolis de concesso imperio in Urbem aut ducatum Pippino. Frequens sermo est de jurejurando et promissione facta Stephano a Pippino decertandi pro Ecclesia Dei, et reddendi, sive donandi exarchatum Ravennæ Romanæ Ecclesiæ, sed nunquam verbum est de somniata illa jurisdictionis concessione, quam quidam volunt. Quid plura ? Si Stephanus conferendo patriciatum Pippino aliquod illi jus contulisset in urbem Romam, in litteris ad eumdem Pippinum datis potuisset ne amplius uti iis vocibus et terminis quibus testatum faceret suum plenum dominium super Urbe superque civibus Romanis ? Et tamen loquitur de republica Romanorum sua, de populo suo, de Romana civitate sua: « Cunctus, ait Stephanus, namque noster populus reipublicæ Romanorum magno dolore et amarissimis lacrymis una nobiscum tribulantur, » etc., etc. Qui loquendi modus evidens argumentum est, non alienatæ, aut divisæ jurisdictionis, sed integre a papa retentæ semper et conservatæ. Sed et ipsi primi Francici imperatores de tutela quidem et defensione Romanæ Ecclesiæ in actis suis locuti sunt, nunquam vero de sibi a papis concessa jurisdictione in urbem aut ducatum Romanum, CXXVIII, 1133-1136.

[*Additamenta ad Stephanum II.*]

Anno 753, mense Octobri, Stephanus II papa, imperatore Constantinopolitano jubente, ad Aistulphum Longobardorum regem profectus, exarchatum Ravennatem et reliqua loca ab eo invasa repetiturus. Quod cum frustra attentasset, Pippinum regem adit, atque primum die 6 Januarii an. 754. Pontigone promissione de auxilio ferendo accepta, in conventu publico Carisiacensi pactum de defensione Ecclesiæ Romanæ atque de coronatione Pippini filiorumque ejus iniit, quo Pippinus ea quæ Aistulphus Græcis abstulerat se Romanæ Ecclesiæ collaturum promisit. Conditio ista his verbis expressa erat: « A Lunis cum insula Corsica, deinde in Suriano, deinde in monte Burdone, inde in Bercete, deinde in Parma, deinde in Regio, et exinde in Mantua atque in Montesilicis, simulque universum exarchatum Ravennantium sicut antiquitus erat, atque provincias Venetiarum, et Istriam, necnon cunctum ducatum Spoletinum sive Beneventanum. » Bellum tamen magna cum difficultate susceptum, eum tantum ad finem gestum et anno 755 finitum est, ut Longobardi Pentapolim, Narnias et Ceccanum, Tusciæ atque Campaniæ Romanæ urbes ab ipsis invasas et reliqua unde populus Romanus conquereretur redderent; quibus, bello reparato, anno 756. Comiaculum accessit. Unde confecta Pippini donatio has civitates complectebatur: Ravenna, Ariminum, Pensaurum, Concam, Fanum, Cesinas, Sinogallias, Æsim, Forum populi, Forum Livii cum Sassubio, Montem Feltri, Acerrem, Agiomontem, Montem Lucati, Serram, Castellum sancti Marini, Bobium, Urbinum, Galles, Luciolis, Eugubium et Comiaclum; sed et Faventiam, ducatum Ferrariæ, necnon, Imolam, Bononiam et Gabellum simul traditas fuisse ex subsequentibus patet; nec unquam pontificem ulterius quid apud Pippinum impetrasse reperimus. Annis duodeviginti post, Desiderio primum fuso, Spoletini, Reatini, incolæ ducatus Firmani, Auximani, Anconitani, et habitatores castelli Felicitatis ad Adrianum papam se contulerunt, et Carolus rex, Romæ Adriano restitutionem exarchatus a Desiderio invasi pollicitus, præterea donationem Pippini Carisiacensem confirmavit. Quib s promissis, Adrianus papa anno 774 vel 775 partem exarchatus recepit, reliquam vero, scilicet Imolam, Bononiam, Gabellis, Faventiam, ducatum Ferrariæ, Comiaclum, Forumlivii, Forum populi, Cesenam, Bobium. Tribunatum decimum, archiepiscopo Ravennate renitente, et castellum Felicitatis a duce Clusino invasum nonnisi anno 975 vel 776 recuperare potuit. At vero Adrianus ad ulteriora progressus, inde ab anno 777 terras flagitare cœpit, nec ab ipso, nec a Stephano Paulove umquam possessas, sed quas pontificibus, a regibus Longobardorum aliisve olim ereptas, atque ex donatione Carisiacensi sibi restituendas contendebat. Primo inde ab anno 777 civitates aliquot in Tuscia Longobardorum sitas, ducatus Spoletinum et Beneventanum, Corsicam et patrimonium Sabinense, tum Terracinam occupatam rursusque amissam, Cajetam, Neapolim, et patrimonia partium earum affectabat, obtinuitque a Carolo anno 781 Romæ præsente filiis ejus Pippino et Ludovico in reges Longobardorum et Aquitaniæ consecratis, concessionem patrimonii Savinensis pro luminariorum concinnationibus atque alimoniis pauperum; quod tamen nonnisi anno 783 a missis Caroli B. Petro traditum est. Eodem tempore vel certe anno 787, civitates in Tuscia Longobardorum, Suana Tuscana, Bitervum, Balneum regis et cætera, scilicet Castellum Felicitatis, Urbs vetus, Ferentum, Orta, Marca restitutæ sunt. Quibus Populonium et Roselias necnon civitates in partibus Beneventi tum Capuam addi annis 787 flagitabat; obtinuit que in tertio Caroli itinere Romano promissionem de tradendo Benevento, irritam tamen, quod rex Grimoaldi ducis favore ductus episcopia quidem monasteria curtes publicas et civitates absque incolis papæ contradi, eorum habitatores tamen in Grimoaldi fide persistere concessit. Is Adriani expostulationibus Caroliq. favoribus finis exstitit; nam nec ultra Adrianum aliquid obtinuisse, nec successorem ejus Leonem tertium anno 808 ex pacto Carisiacensi Corsicam insulam efflagitantem meliori fortuna usum fuisse reperimus. Constat igitur. Carolum ea quæ Desiderio Ticinum adhuc tenente, et eventu belli ambiguo, in pacto Carisiacensi renovato pontifici promiserat, integram servare nec voluisse nec potuisse, ea fortasse ratione ductum, quod pontifices jura sua in territoria singula ad meridiem lineæ descriptæ posita, prout tenebantur et polliciti esse videntur, probare nequivissent.

Carolo igitur obeunte, res ita comparata erat, ut pontifices sub imperio Francorum, 1° ex antiquo jure urbem Romam cum ducatu suo, id est, Campaniam cum Maritima usque ad Ceperanum et Terracinam et Tusciam Romanorum, scilicet civitates Portum, Centumcellas, Cerem, Bledam, Marturianum, Sutriam, Nepem, Castellum, Gallisum, Ortum, Polimartium, Ameriam, Tudam, Perusiam cum insulis tribus, Narniam et Utriculum; 2° ex donatione Pippini et Caroli exarchatum Ravennatem, Pentapolim et Æmiliam cum civitatibus supra memoratis; 3° ex pacto Carisiacensi et jure Carolo regi probato territorium Savinense, civitates in Tuscia Longobardorum supra memoratas (fortasse additis Populonio atque Roseltis), et jura in ducatu Beneventano sibi tradita possiderent; affectarent vero, nec tamen evincere potuissent; 4° plurima a meridie a Lunis cum insula Corsica per Surianum, montem Bardonis, Bercetum, Parmam, Regiam, Mantuam. Montem Silicis porrectæ, præcipue Corsicam, Populonium et Rosellas, ducatos Spoletinum et Beneventanum, Capuam, Cajetam, Neapolim, cum patrimoniis ibidem sitis, partim a Francis partim a ducibus Beneventanis, partim a Græcis possessa. Quibus a Ludovico imperatore nihil præter curtem legalem in Germania additum est. Unde confirmationem quæ suo nomine ejus circumfertur commentitiam esse, haud dubie apparet, non solum propter vitia formæ, sed qua insulæ Sardinia et Sicilia atque Campaniæ Beneventanæ pars cum civitatibus Sora, Arce, Aquino, Arpino, Theano, Capua, et patrimonia Beneventanum, Salernitanum, Neapolitanum, et Calabriæ superioris et inferioris, quæ nec in potestate Francorum essent, papæ concedi dicantur. Chartæ exemplar omnium quæ exstant vetustissimum exstat in codice Vaticano, sæculo XII exarato, XCVII, 679, 680, 681.

ZACHARIAS (S.) papa—Fœdera cum Francis jam dudum inierant pontifices Gregorius II et III, cum Pippinus, frater Carolomanni, ambo filii Caroli Martelli, cum consuluisset utrum frater dignior regio fastigio illi videretur isne qui otio languens, nihil ad communem populorum utilitatem afferet, an qui dies noctesque de regni salute atque custodia cogitaret? Zacharias se omnino existimare regem illum eligendum qui regni commodis et incolumitati serviret populorum, rogatusque decretum interposuit, ut regem Pippinum substituerent.

Quod sic habetur in notitia in S. Zachariam pap.: «Carolomannus filius Caroli Francorum regis, præsentis vitæ relinquens gloriam atque potestatem terrenam, ad beatum Petrum apostolorum principem devotus, cum aliquantis suis advenit fidelibus, seque eidem Dei contulit apostolo, atque in speciali habitu se fore spondens permansurum, clericatus jugum ab eodem sanctissimo suscepit pontifice, Et inter alia multa dona obtulit beato Petro apostolo ante concessionem arcum argenteum majorem pensantem libras septuaginta et post aliquantum temporis ad beati Benedicti quod in Aquinensium situm est profectus est monasterium, in quo et suam finire vitam professus est jurando », LXXXIX, 906.

Bertiniani annales ad an. 749, de regno in Pippinum conferendo Burchardum et Fulradum missos egisse produnt; « Burchardus Witzeburgensis episcopus ac Fulradus capellanus missi fuerunt ad Zachariam papam interrogandum de regibus in Francia qui illis temporibus non habentes regalem potestatem..., Si bene fuisset an non. Et Zacharias papa mandavit Pippino ut melius esset illum regem vocari qui potestatem haberet, quam illum qui sine regali potestate manebat, ut non conturbaretur ordo. Per auctoritatem ergo apostolicam jussit Pippinum regem fieri; » et ad an. 750. « Pippinus secundum morem Francorum electus est in regem, et unctus per manum sanct. memor. archiepiscop. Bonifacii, et elevatus a Francis in regno, in Suessionis civitate. Hildericus vero, qui falso rex vocabatur, tonsuratus est, et in Sithiu monasterium missus. » Item Fredegarii continuator, ad an. 751, scripsit; « Et quidem terra quievit a præliis. Quo tempore una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione a sede apostolica auctoritate percepta, præclarus Pippinus electione totius Franciæ in sedem regni cum consecratione episcoporum et subjectione principum, una cum regina Bertradona, ut antiquitus ordo deposcit, sublimatur in regno. » Et Annales a Pithæo editi sic habent; «An. 732 ab incarnatione Domini, Zacharias papa ex auctoritate beati Petri apostoli, mandat populo Francorum ut Pippinus, qui potestate regia utebatur, nominis quoque dignitate frueretur. Itaque Hildericus rex qui ultimus Merowingorum Francis imperavit depositus et in monasterium missus est. Pippinus vero in civitate Suessionum a sancto Bonifacio archiepiscopo unctus, regni honore sublimatus est. »

Pippino idem pontifex Zacharias concessit potestatem

nominandi episcopos regni Francorum,ut medicam afferret manum abusibus atque excessibus eorum temporum cum ad electiones deveniri contingebat. Id vero est factum dum adhuc erat majordomus; quippe indultum ejusmodi accepit in concilio Suessionensi,quod fuit celebratum, an. 744. ante annos octo quam regni solium ascenderet. « Pippinus exposita necessitate hujus regni Zachariæ Romano papæ, in synodo cui Bonifacius martyr interfuit, ejus accepit consensum ut acerbitati temporis, industria sibi probatissimorum, decedentibus episcopi moderetur. » Lup. abb. Ferrar. epist. 81, ad Amul. Lugd., LXXXIX, 966, 967, 968.

ZOSIMUS, pap.— Quamvis Patrum traditio apostolicæ sedi auctoritatem tantam tribuerit, ut de ejus judicio disceptare nullus auderet, idque per canones semper regulasque eadem sedes servaverit, et currens adhuc suis legibus ecclesiastica disciplina Petri nomini a quo ipsa quoque descendit,reverentiam quam debet exsolvat; tantam enim huic apostolo canonica antiquitas per sententias omnium voluit esse potentiam, ex ipsa quoque Christi Dei nostri promissione, ut et ligata solveret, et soluta vinciret par potestatis data conditio in eos, qui sedis hæreditatem ipso annuente meruissent; habet enim ipse cum omnium Ecclesiarum,tum hujus maxime ubi sederat, curam; nec patitur aliquid privilegii aut aliqua titubare aura sententiæ,cui ipsa sui nominis firma et nullis hebetata motibus constituit fundamenta, et quæ sine suo periculo temere nullus incessat.Cum ergo tantæ auctoritatis Petrus sit caput, et sequentia omnium majorum studia firmaverit, ut tam humanis quam divinis legibus et disciplinis omnibus firmetur Romana Ecclesia, cujus locum nos regere ipsiusque potestatem nominis obtinet non latet vos. Sed nostris, fratres charissimi, et quemadmodum sacerdotes scire debetis; tamen cum tantum nobis esset auctoritatis,ut nullus de nostra possit refractare sententia,nihil egimus quod non ad vestram notitiam nostris ultro litteris referremus,etc..., XX, 676.

Priusquam hunc absolvamus Indicem, apponere hic statuimus tum summi Pontificis ad episcopos, tum episcoporum ad Summum Pontificem Allocutiones, quæ nostram thesim, his præsertim temporibus maxime corroborant.

—

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ IX.

Allocutio habita in Consistorio, die 9 Junii 1862.

Adstantibus etiam patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis solemnis sanctorum martyrum in Japonia et Michaelis de Sanctis canonizationis causa Romæ congregatis.

VENERABILES FRATRES,

Maxima quidem lætitia affecti fuimus, venerabiles fratres, cum sanctorum honores et cultum, Deo bene juvante, septem et viginti invictissimis divinæ nostræ religionis heroibus hesterno die decernere potuerimus, Vobis lateri nostro adstantibus, qui egregia pietate ac virtute præditi,et in sollicitudinis nostræ partem vocati in hac tanta temporum asperitate strenue dimicantes pro Domo Israel summo nobis solatio et consolationi estis. Utinam vero dum hujusmodi perfundimur gaudio,nulla mœroris, luctusque causa nos aliunde contristaret.Non possumus enim non vehementer dolere et angi, cum videamus tristissima,et nunquam satis deploranda mala ac damna, quibus cum permagno animarum detrimento catholica nunc Ecclesia, et ipsa civilis societas miserandum in modum premitur ac divexatur.Optime enim noscitis, venerabiles fratres, teterrimum sane bellum contra rem catholicam universam ab iis hominibus conflatum, qui inimici crucis Christi sanam non sustinentes doctrinam,ac nefariam inter se societate conjuncti quæcunque ignorant, blasphemant,ac pravis cujusque generis artibus sanctissimæ nostræ religionis; et humanæ societatis fundamenta labefactare, imo in fieri unquam posset,penitus evertere, omniumque animos mentesque perniciosissimis quibusque erroribus imbuere, corrumpere et a catholica religione avellere moliuntur.Nimirum callidissimi isti fraudum artifices,et fabricatores mendacii non cessant monstrosa quæque veterum errorum portenta jam sapientissimis scriptis toties profligata ac depulsa,gravissimoque Ecclesiæ judicio damnata e tenebris excitare, eaque novis, variis ac fallacissimis formis verbisque expressa exaggerare,et modis omnibus usquequaque disseminare.Hac funestissima ac diabolica prorsus arte rerum omnium scientiam contaminant, deturpant, mortiferum ad animarum perniciem virus diffundunt,effrenatam vivendi licentiam,et pravas quasque cupiditates fovent, religiosum ac socialem ordinem invertunt, et omnem justitiæ, veritatis, juris, honestatis et religionis ideam exstinguere conantur,et sanctissima Christi dogmata, doctrinam irrident, contemnunt, oppugnant. Horret quidem refugitque animus, ac reformidat vel leviter attingere præcipuos tantum pestiferosque errores,quibus hujusmodi homines miserrimis hisce temporibus divina et humana cuncta permiscent.

Nemo vestrum ignorat, venerabiles fratres, ab hujusmodi hominibus plane destrui necessariam illam cohærentiam, quæ Dei voluntate intercedit inter utrumque ordinem, qui tum in natura, tum supra naturam est, itemque ab ipsis omnino immutari,subverti, deleri propriam,veram germanamque divinæ revelationis indolem, auctoritatem, Ecclesiæque constitutionem et potestatem. Atque eo opinandi temeritate progrediuntur,ut omnem veritatem, omnemque legem, potestatem et jus divinæ originis audacissime denegare non metuant. Siquidem haud erubescunt asserere, philosophicarum rerum,morumque scientiam,itemque civiles leges posse et debere a divina revelatione, et Ecclesiæ auctoritate declinare, et Ecclesiam non esse veram perfectamque societatem plane liberam, nec pollere suis propriis et constantibus juribus sibi a divino suo fundatore collatis, sed civilis protestatis esse definire,quæ sint Ecclesiæ jura et limites, intra quos eadem jura exercere queat. Hinc perverse comminiscuntur,civilem potestatem posse se immiscere rebus, quæ ad religionem, mores et regimen spirituale pertinent, atque etiam impedire, quominus sacrorum antistites et fideles populi cum Romano pontifice supremo totius Ecclesiæ Pastore divinitus constituto libere ac mutuo communicent, ut plane dissolvatur necessaria et arctissima illa conjunctio, quæ inter membra mystici corporis Christi, et aspectabile suum caput ex divina ipsius Christi Domini institutione esse omnino debet. Nihil vero timent omni fallacia ac dolo in vulgus proferre, sacros Ecclesiæ ministros, Romanumque Pontificem ab omni rerum temporalium jure ac dominio esse omnino excludendos.

Summa præterea impudentia asserere non dubitant, divinam revelationem non solum nihil prodesse,verum etiam nocere hominis perfectioni,ipsamque divinam revelationem esse imperfectam, et idcirco subjectam *continuo* et *indefinito* progressui,qui humanæ rationis progressioni respondeat. Nec verentur proinde jactare, prophetias et miracula in sacris Litteris exposita et narrata esse poetarum commenta,et sacrosancta divinæ fidei nostræ mysteria philosophicarum investigationum summam, ac divinis utriusque Testamenti libris mythica contineri inventa, et ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, horribile dictu! mythicam esse fictionem, Quare hi turbulentissimi perversorum dogmatum cultores blaterant,morum leges divina haud egere sanctione,et minime opus esse,ut humanæ leges ad naturæ jus conformentur,aut obligandi vim a Deo accipiant, ac propterea asserunt, nullam divinam exsistere legem. Insuper inficiari audent omnem Dei in homines mundumque actionem,ac temere affirmant, humanam rationem,nullo prorsus Dei respectu habito, unicum esse veri et falsi, boni et mali arbitrum, eamdemque humanam rationem sibi ipsi esse legem, ac naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficere. Cum autem omnes religionis veritates ex nativa humanæ rationis vi perverse derivare audeant, tum cuique homini quoddam veluti primarium jus tribuunt,ex quo possit libere de religione cogitare et loqui, eumque Deo honorem et cultum exhibere, quem pro suo libito meliorem existimat.

At vero eo impietatis et impudentiæ deveniunt, ut cœlum petere, ac Deum ipsum de medio tollere conentur. Insigni enim improbitate ac pari stultitia haud timent asserere,nullum supremum sapientissimum providentissimumque Numen divinum existere ab hac rerum universitate distinctum, ac Deum idem esse ac rerum naturam,et idcirco immutationibus obnoxium, Deumque reapse fieri in homine et mundo, atque omnia Deum esse, et ipsissimam Dei habere substantiam, ac unam eamdemque rem esse Deum cum mundo, ac proinde spiritum cum materia necessitatem cum libertate, verum cum falso,bonum cum male,et justum cum injusto. Quo certe nihil dementius, nihil magis impium, nihil contra ipsam rationem magis repugnans fingi et excogitari unquam potest. De auctoritate autem et jure ita temere effutiunt,ut impudenter dicant auctoritatem nihil aliud essse,nisi numeri,et materialium virium summam,ac jus

in materiali facto consistere, et omnia hominum officia esse nomen inane, et omnia humana facta juris vim habere.

Jam porro commenta commentis, deliramenta deliramentis cumulantes, et omnem legitimam auctoritatem, atque omnia legitima jura, obligationes, officia conculcantes nihil dubitant in veri legitimique juris locum substituere falsa ac mentita virium jura, ac morum ordinem rerum materialium ordini subjicere. Neque alias vires agnoscunt,nisi illas quæ in materia positæ sunt, et omnem morum disciplinam honestatemque collocant in cumulandis et augendis quovis modo divitiis,et in pravis quibusque voluptatibus explendis. Atque hisce nefariis abominandisque principiis reprobum carnis spiritui rebellis sensum tuentur, fovent, extollunt, illique naturales dotes ac jura tribuunt,quæ per catholicam doctrinam conculcari dicunt,omnino despicientes monitum Apostoli clamantis :«Si secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis [Ad (*Rom.* VIII, 13)]. » Omnia præterea legitimæ cujusque proprietatis jura invadere,destruere contendunt,ac perperam animo et cogitatione confingunt et imaginantur ius quoddam *nullis circumscriptum limitibus*, quo reipublicæ statum pollere existimant, quem omnium jurium originem et fontem esse temere arbitrantur.

Dum vero hos præcipuos infelicissimæ nostræ ætatis errores dolenter ac raptim perstringimus, recensere omittimus, venerabiles fratres, tot alias fere innumerabiles falsitates et fraudes vobis apprime notas ac perspectas,quibus Dei hominumque hostes rem tum sacram tum publicam perturbare et convellere connituntur. Ac silentio prætermittimus multiplices gravissimasque injurias, calumnias, convicia, quibus sacros Ecclesiæ ministros,et hanc apostolicam Sedem dilacerare et insectari non desinunt. Nihil loquimur de iniqua sane hypocrisi, qua funestissimæ in Italia præsertim perturbationis ac rebellionis duces et satellites dictitant, se velle Ecclesiam sua gaudere libertate, dum sacrilego prorsus ausu omnia ipsius Ecclesiæ jura et leges quotidie magis proculcant, ejusque bona diripiunt, et sacrorum antistites, ecclesiasticosque viros suo munere præclare fungentes quoque modo divexant, et in carcerem detrudunt, et religiosorum ordinum alumnos,ac virgines Deo sacras e suis cœnobiis violenter exturbant, suisque propriis bonis spolliant,nihilque intentatum relinquunt, ut ipsam Ecclesiam in turpissimam redigant servitutem,et opprimant. Ac dum singularem certe ex optatissima vestra præsentia voluptatem percipimus,vos ipsi videtis, quam libertatem nunc habeant venerabiles fratres sacrorum in Italia antistites, qui strenue constanterque præliantes prælia Domini minime potuerunt cum summo animi nostri dolore, adversantium opera, ad nos venire, et inter vos versari, atque huic adesse conventui,quod summopere optavissent,quemadmodum infelicis Italiæ archiepiscopi et episcopi suis litteris summi erga nos, et hanc sanctam Sedem amoris et obsequii plenissimis significarunt. Neminem etiam ex sacrorum in Lusitania antistitibus hic adesse cernitis,ac non parum dolemus,inspecta difficultatum natura quæ obstiterunt, quominus ipsi Romanum iter aggredi possent.Recensere autem omittimus tot alia sane tristia et horrenda, quæ ab hisce perversarum doctrinarum cultoribus cum incredibili nostro ac vestro, et omnium bonorum luctu patrantur. Nihil item dicimus de impia conspiratione, et pravis cujusque generis molitionibus ac fal aciis,quibus civilem hujus apostolicæ Sedis principatum omnino evertere ac destruere volunt. Juvat potius hac de re commemorare miram prorsus consensionem qua vos ipsi una cum aliis venerabilibus fratribus universi catholici orbis sacrorum antistibus nunquam intermisistis et epistolis ad nos datis, et pastoralibus litteris ad fideles scriptis hujusmodi fallacias detegere, refutare, ac simul docere, hunc civilem sanctæ Sedis principatum Romano Pontifici fuisse singulari divinæ providentiæ consilio datum,illumque necessarium esse, ut idem Romanus Pontifex nulli unquam principi aut civili potestati subjectus supremam universi Dominici gregis pascendi regendique potestatem auctoritatemque ab ipso Christo Domino divinitus acceptam per universam Ecclesiam plenissima libertate exercere, ac majori ejusdem Ecclesiæ, et fidelium bono, utilitati et indigentiis consulere possit.

Quæ hactenus lamentati sumus, venerabiles fratres, luctuosum plane exhibent spectaculum. Quis enim non videt pravorum dogmatum iniquitate,ac tot nequissimis deliramentis et machidatiopibus magis in dies Christianum populum misere corrumpi, et ad exitium impelli, et catholicam Ecclesiam, ejusque salutarem doctrinam ac veneranda jura et leges,sacrosque ministros oppugnari, et idcirco omnia vitia et scelere invalescere ac propagari, et ipsam civilem societatem exagitari?

Nos itaque apostolici nostri ministerii probi memores, ac de spirituali omnium populorum bono et salute nobis divinitus commissa vel maxime solliciti, cum « aliter » ut sanctissimi decessoris nostris Leonis verbis utamur « nobis commissos regere non possimus, nisi hos, qui sunt perditores et perditi,zelo fidei Dominicæ persequamur, et a sanis mentibus, ne pestis hæc latius divulgetur, severitate, qua possumus, abscindamus » [Epist. 7 ad Episc. per Ital. c. 2 Edit. Baller.], in hoc amplissimo vestro consessu apostolicam nostram attollentes vocem omnes commemoratos præsertim errores non solum catholicæ fidei ac doctrinæ, divinis ecclesiasticisque legibus, verum etiam ipsi sempiternæ ac naturali legi et justitiæ, rectæque rationi omnino repugnantes et summopere adversos reprobamus, proscribimus atque damnamus.

Vos autem, venerabiles fratres, qui estis sal terræ,et Dominicis gregis custodes,ac pastores,etiam atque etiam excitamus et obtestamur,ut pro eximia vestra religione et episcopali zelo pergatis, veluti adhuc cum summa vestri ordinis laude fecistis, omni cura, sedulitate et studio fideles vobis traditos ab hisce venenatis pascuis arcere, et qua voce, qua opportunis scriptis tot perversarum opinionum monstra refellere et profligare.Optime enim scitis de summa re agi,cum agatur de sanctissimæ fidei nostræ, ac de catholicæ Ecclesiæ,ejusque doctrinæ causa, de populorum salute,et humanæ societatis bono ac tranquillitate.Itaque quantum in vobis est,ne desinatis unquam a fidelibus avertere tam diræ pestis contagia, id est ab eorum oculis manibusque perniciosos libros et ephemerides eripere, ipsosque fideles sanctissimis augustæ nostræ religionis præceptionibus assiduæ imbuere et erudire, ac monere et exhortari,ut ab hisce iniquitatis magistris tanquam a facie colubri effugiant. Pergile vestras omnes curas cogitationesque in id potissimum conferre, ut clerus sancte scienterque instituatur, omnibusque virtutibus fulgeat, ut utriusque sexus juventus ad morum honestatem, pietatem, omnemque virtutem sedulo formetur, ut salutaris sit studiorum ratio. Ac diligentissime advigilate et prospicite,ne in humaniores litteras, severioresque disciplinas tradendas aliquid unquam irrepat quod fidei, religioni,bonisque moribus adversetur. Viriliter agite, venerabiles fratres, et ne animo unquam concidatis in hac tanta temporum perturbatione et iniquitate, sed divino auxilio omnino freti, ac *sumentes in omnibus scutum inexpugnabile æquitatis et fidei, atque assumentes gladium spiritus,quod est verbum Dei*,ne intermittatis omnium catholicæ Ecclesiæ,et hujus apostolicæ Sedis hostium conatibus obsistere eorumque tela retundere et impetus frangere.

Interim vero dies noctesque, sublatis ad cœlum oculis, non desistamus, venerabiles fratres, clementissimum misericordiarum Patrem, et Deum totius consolationis, qui de tenebris facit lucem splendescere, quique potens est de lapidibus suscitare filios Abrahæ, in humilitate cordis nostri ferventissimis precibus indesinenter orare et obsecrare, ut per merita Unigenii Filii sui Domini nostri Jesu Christi velit christianæ et civili reipublicæ auxiliariam porrigere dexteram, omnesque disperdere errores et impietates, ac divinæ suæ gratiæ lumine omnium errantium mentes illustrare,illosque ad se convertere et revocare, quo Ecclesia sua sancta optatissimam assequatur pacem, et ubique terrarum majora in dies incrementa suscipiat, ac prospere vigeat et efflorescat. Ut autem quæ petimus et quærimus facilius consequi possimus, ne cessemus adhibere primum deprecatricem apud Deum Immaculatam sanctissimamque Deiparam Virginem Mariam, quæ misericordissima et amantissima nostrum omnium mater cunctas semper interemit hæreses,et cujus nullum apud Deum præsentius patrocinium. Petamus quoque suffragia tum sancti ejusdem Virginis sponsi Josephi, tum sanctorum apostolorum Petri et Pauli,omniumque cœlitum, et illorum præsertim, quos nuper sanctorum fastis adscriptos colimus et veneramur.

Antequam vero dicendi finem faciamus nobis temperare non possumus, quin iterum testemur et confirmemus, summa nos uti consolatione,dum jucundissimo vestrum omnium conspectu fruimur,venerabiles fratres,qui tanta fide,pietate et observantia nobis et huic Petri cathedræ firmiter obstricti,ac ministerium vestrum implentes majorem Dei gloriam, et animarum salutem omni studio procurare gloriamini, quique concordissimis animis, atque admirabili sane cura et amore una cum aliis venerabilibus fratribus totius catholici orbis episcopis et fidelibus vestræ et illorum curæ commissis gravissimas nostras angustias et acerbitates modis omnibus lenire et

sublevare non desinitis. Quocirca hac etiam occasione amantissimi æque ac gratissimi animi nostri sensus erga vos, et alios omnes venerabiles fratres, et ipsos fideles amplissimis verbis palam publiceque profitemur. A vobis autem exposcimus, ut cum ad vestras redieritis diœceses velitis eisdem fidelibus vestræ vigilantiæ concreditis hos animi nostri sensus nostro nomine nuntiare, illosque certiores facere de paterna nostra in illos charitate, deque apostolica benedictione, quam ex intimo corde profectam, et cum omnis veræ felicitatis voto conjunctam vobis ipsis, venerabiles fratres, et eisdem fidelibus impertire vehementer lætamur.

—

Sanctissimo domino nostro Pio ix pontifici Maximo

Sacrorum antistes sacris Solemniis sanctorum novensilium martyrum XXVI *Japoniæ et Michaelis de Sanctis Romæ adstantes die festo Pentecostes anni* 1862.

Beatissime Pater,

Ex quo apostoli Jesu Christi sacro Pentecostes die Petro Ecclesiæ capiti in oratione adhærentes, Spiritum sanctum acceperunt, et divino ejus impulsu acti cunctarum fere nationum viris in Urbe sancta congregatis, unicuique sua lingua potentiam Dei mirabilem annuntiarunt, nunquam, ut credimus, ad hanc usque diem tot eorumdem hæredes, iisdem recurrentibus solemniis, venerandum Petri successorem, orantem circumsteterunt, decernentem audierunt, regentem roborarunt. Quemadmodum vero apostolis media inter nascentis Ecclesiæ pericula nil jucundius accidere potuit, quam divino Spiritu recens afflato assistere primo Christi in terris Vicario; ita nec nobis præsentes inter Ecclesiæ sanctæ angustias, antiquius sanctiusve aliud esse potuit, quam quidquid inest venerationis pietatisque erga Sanctitatem tuam pectoribus nostris ad pedes Beatitudinis tuæ deponere, simul et unanimiter declarare, quanta prosequamur admiratione præclaras quibus supremus. Pontifex noster eminet virtutes, quantoque animo iis quæ Petrus alter docuit, vel quæ tam firmiter stata rataque esse voluit, adhæreamus.

Corda nostra novus inflammat ardor, vividior fidei lux mentem illuminat, sanctior animam corripit amor: linguas nostras flammis illius sacri ignis vibrantes sentimus, quæ Mariæ, cui assidebant apostoli, mitissimum cor ardentiori pro hominum salute desiderio incendebant, ipsos vero apostolos ad magnalia Dei prædicanda impellebant.

Plurimas igitur agentes Beatitudini tuæ gratias, quod nos ad pontificium solium difficillimis hisce temporibus accurrere, te afflictum solari, nostrosque tibi, cleri item ac populi nostræ curæ commissorum animi sensus aperire permiseris, tibi uno ore unaque mente acclamamus, omnia fausta, cuncta bona apprecantes. Vive diu, Sancte Pater, valeque ad catholicam regendam Ecclesiam. Perge, ut facis, eam tuo robore tueri, tua prudentia dirigere, tuis exornare virtutibus. Præi nobis, ut bonus Pastor, exemplo, oves et agnos cœlesti pabulo pasce, aquis Sapientiæ cœlestis refice. Nam tu sanæ doctrinæ nobis magister, tu unitatis centrum, tu populus lumen indeficiens a divina Sapientia præparatum. Tu petra es, et ipsius Ecclesiæ fundamentum, contra quod inferorum portæ nunquam prævalebunt. Te loquente, Petrum audimus, te decernente, Christo obtemperamus. Te miramur inter tantas molestias totque procellas fronte serena et imperturbato animo sacri muneris partibus fungentem, invictum et erectum.

Dum tamen justissima in his gloriandi nobis suppetunt argumenta, non possumus quin simul oculos ad tristia convertamus. Undequaque enim menti nostræ se sistunt immania eorum facinora, qui pulcherrimam Italiæ terram, cujus tu, beatissime Pater, columen es et decus, misere vastarunt, ipsumque tuum ac sanctæ Sedis principatum, ex quo præclara quæque in civilem societatem veluti ex suo fonte dimanarunt, labefactare, ac funditus evertere conniluntur. Nam neque perennia sæculorum jura, neque diuturna regiminis pacifica possessio, neque tandem fœdera totius Europæ auctoritate sancita et confirmata impedire potuerunt, quominus omnia susdeque verterentur, spretis legibus omnibus, quibus hactenus suffulta stabant imperia.

Sed ut ad nostra propius accedamus, te, beatissime Pater, iis provinciis, quarum ope, et dignitati sanctæ Sedis, et totius Ecclesiæ administrationi æquissime providebatur, nefario usurpatorum hominum scelere, qui non habent *nisi velamen malitiæ libertatem*, spoliatum cernimus. Quorum iniquæ violentiæ cum Sanctitas tua invictissimo animo obstiterit, plurimas et gratias, Catholicorum omnium nomine, censemus rependendas.

Civilem enim sanctæ Sedis principatum ceu quiddam necessarium ac providente Deo manifeste institutum agnoscimus; nec declarare dubitamus, in præsenti rerum humanarum statu, ipsum hunc principatum civilem pro bono ac libero Ecclesiæ animarumve regimine omnino requiri. Oportebat sane totius Ecclesiæ caput, Romanum Pontificem nulli principi esse subjectum, imo nullius hospitem; sed in proprio dominio ac regno sedentem suimet juris esse, et in nobili, tranquilla et alma libertate Catholicam fidem tueri, ac propugnare, totamve regere ac gubernare christianam rempublicam.

Quis autem inficiari possit in hoc rerum humanarum, opinionum, institutionumque conflictu necessariam esse ut servetur extrema in Europa medius, tres inter veteris mundi continentes, quidam veluti sacer locus, et Sedes augustissima, unde populis principibusque vicissim oriatur vox quædam magna potensque, vox nempe justitiæ et veritatis, nulli favens præ cæteris, nullius obsequens arbitrio, quam nec terrendo compescere, nec ullis artibus quisquam possit circumvenire?

Qui porro vel hac vice fieri potuisset, ut Ecclesiæ antistites securi huc ex toto orbe accurrerent cum Sanctitate tua de rebus gravissimis acturi, si ex tot et tam diversis regionibus gentibusque confluentes, principem aliquem invenissent his oris dominantem, qui vel principes ipsorum in suspicione haberet, vel illis, suspectus ipse, adversaretur? Sua sunt etenim et christiano, et civi officia; haud quidem repugnantia inter se, sed diversa tamen, quæ adimpleri ab episcopis quomodo possent, nisi perstaret Romæ civilis principatus, qualis est pontificum, juris alieni omnino immunis, et centrum quodammodo universalis concordiæ, nihil ambitionis humanæ spirans, nihil pro terrena dominatione moliens?

Ad liberum ergo Pontificem Regem venimus liberi, Ecclesiæ rebus utpote pastores, et patriæ utpote cives bene et æque consulentes, neque pastorum, neque civium officia posthabentes.

Quæ cum ita sint, quisnam principatum illum tam veterem, tanta auctoritate, et tanta necessitatis vi conditum, audeat impugnare? Cui, si vel jus illud humanum, in quo posita est principum securitas populorumque libertas attendatur, quænam alia potestas possit comparari? Quæ tam venerabilis et sancta? Quæ sive pristinis, sive recentioribus sæculis monarchia vel respublica juribus tam augustis tam antiquis, tam inviolabilibus possit gloriari? Quæ omnia si semel et in hac sancta Sede despecta atque proculcata fuerint, quisnam vel princeps de regno, vel respublica de territorio possint esse securi? Ergo, sanctissime Pater, pro religione quidem, sed et pro justitia. juribusque, quæ sunt inter gentes rerum humanarum fundamenta, contendis atque decertas.

Sed de hac tam gravi causa vix nos decet amplius verba proferre, qui te de ipsa non tam disserentem quam docentem sæpe sæpius audivimus. Vox etenim tua, quasi tuba sacerdotalis, toti orbi clangens proclamavit, quod « singulari prorsus divinæ Providentiæ consilio factum sit, ut Romanus Pontifex, quem Christus totius Ecclesiæ suæ caput centrumque constituit, civilem assequeretur principatum » [Lit. Ap. 26 Mar. 1860, p. 3, 5. Allocutio, 20 Jun. 1859, p. 6. Encycl. 19 Jun. 1866, p. 4. Allocutio, 17 Dec. 1860]; ab omnibus igitur nobis esse pro certissimo tenendum non fortuito hoc regimen temporale sanctæ Sedi accessisse, sed ex speciali divina dispositione illi esse tributum, longave annorum serie, unanimi omnium regnorum et imperiorum consensu, ac pene miraculo corroboratum et conservatum.

Alto pariter et solemni eloquio declarasti. « Te civilem Romanæ Ecclesiæ principatum ejusque temporales possessiones ac jura, quæ ad universum catholicum orbem pertinent, integra et inviolata constanter tueri, et servare velle; imo sanctæ Sedis principatus beatique Petri patrimonii tutelam ad omnes catholicos pertinere; teque paratum esse animam potius ponere quam hanc Dei, Ecclesiæ, ac justitiæ causam ullo modo deserere. » [Epist. Encycl., 19 Jan. 1860, p. 7, 8]. Quibus præclaris verbis nos acclamantes ac plaudentes respondemus, nos tecum et ad carcerem et ad mortem ire paratos esse; teque humiliter rogamus, ut in hac constantia, ac firmissimo proposito maneas immobilis, angelis et hominibus invicti animi et summæ virtutis spectaculum factus Id etiam a te postulat Christi Ecclesia pro cujus feliciori regimine Romanis Pontificibus civilis principatus providentissime fuit attributus, quæque adeo sensit ejusdem

tutelam ad ipsam pertinere, ut Sede olim apostolica vacante, gravissimis in augustiis, temporales Romanæ Ecclesiæ possessiones omnes Constantiensis concilii Patres, uti ex publicis patet documentis, in unum administrarent; id postulant Christi fideles per omnes terrarum orbis regiones dispersi, qui libere ad te venire, libereque conscientiæ suæ consulere gestiunt; id denique ipsa civilis deposcit societas, quæ ex tui regiminis subversione sua ipsa nutare sentit fundamenta.

Sed quid plura? Tu tandem aliquando scelestos homines et bonorum ecclesiasticorum direptores justo judicio damnans omnia quæ patraverant « irrita et nulla » proclamasti [Allocutio, 26 Sept. 1859, p. 7]; actus omnes ab iis intentatos « illegitimos omnino et sacrilegos » esse decrevisti [Allocutio, 20 Jun. 1859, p. 8]; ipsosque talium facinorum reos pœnis et censuris ecclesiasticis obnoxios jure ac merito declarasti. [Litteræ Apostolicæ, 26 Martii 1860].

Hos tam graves tui oris sermones, tamve præclara gesta nostrum est reverenter excipere, iisque plenum assensum renovare. Sicuti enim corpus capiti, cui jungitur membrorum compagine unaque vita, in omnibus condolet ita nos tecum consentire necesse est. Tibi in omni tua ac acerbissima afflictione, sic conjungimur, ut quæ tibi pati contingat, eadem et nos, amoris consensu, patiamur. Deum interea supplices invocamus, ut tam iniquæ rerum perturbationi finem ponat. Ecclesiamque Filii sui sponsam, tam misere expoliatam ac oppressam pristino decori ac libertati restituat.

Sed mirum nobis non est tam acriter, et infense Sedis apostolicæ jura impeti et impugnari. Jam enim a pluribus annis, eo devenit nonnullorum hominum insania, ut non amplius singulas Ecclesiæ doctrinas rejicere, vel in dubium revocare conentur; sed totam penitus veritatem Christianam, Christianamque rempublicam funditus evertere sibi proponant. Hinc impiissimæ tentamina vanæ scientiæ, falsæque eruditionis contra sacrarum Litterarum doctrinas, ipsarumque inspirationem; hinc malesana sollicitudo juventutem Ecclesiæ matris tutelæ subtractam quibusvis sæculi erroribus, vel seclusa sæpius omni religiosa institutione, imbuendi; hinc novæ eæque perniciosissimæ de sociali, politico æque se religioso rerum ordine theoriæ, quæ impune quaquaversus sparguntur; hinc multis familiare, in his præsertim oris, Ecclesiæ auctoritatem spernere, jura sibi vindicare, præcepta proculcare, ministros vilipendere, cultum deridere, ipsos de religione errores, imo ecclesiasticos quoque viros in perditionis viam misere abeuntes laudare ac in honore habere. Venerabiles antistites ac Dei sacerdotes exauctorantur, exsulare coguntur, aut in carceres detruduntur; quinimo ante tribunalia civilia pro constantia in sacro ministerio obeundo, contumeliose pertrahuntur. Gemunt Christi sponsæ suis expulsæ tectis, inedia fere consumptæ, vel cito consumendæ; viri religiosi ad sæculum inviti remeare coguntur; sacro Ecclesiæ patrimonio violentæ manus injiciuntur; pessimorum librorum, ephemeridum, et imaginum colluvie, fidei, moribus, veritati, ipsi verecundiæ continuum asperrimumque bellum infertur.

Sed qui talia moliuntur optime norunt in sancta Sede, velut in arce inexpugnabili, robur ac vires omnis veritatis ac justitiæ inesse, quibus retundantur hostium impetus; ibi esse speculam, ex qua vigiles summi Custodis oculi paratas insidias a longe conspiciunt, suis annuntiandas commilitonibus. Hinc odium implacabile hinc insanabilis livor, hinc continuum scelestissimorum hominum studium, ut sanctam Romanam Ecclesiam ejusque Sedem deprimant, ac si fieri unquam posset, prorsus exscindant.

Quis, beatissime Pater, talia conspiciens, vel etiam recensita audiens sibi temperet a lacrymis? Justo igitur dolore correpti oculos ac manus ad cœlos levamus, divinum illum Spiritum toto mentis affectu implorantes, ut qui hac die olim nascentem Ecclesiam sub Petri regimine sanctificavit et roboravit; eam nunc, te pastore, te duce, tutetur, ampliet ac glorificet. Testis sit votorum quæ nuncupamus, Maria per te Immaculatæ titulo hoc ipso in loco solemniter aucta; testes hi sacri cineres quos veneramur sanctorum Romanæ Ecclesiæ patronorum Petri et Pauli; testes venerandæ exuviæ tot pontificum, martyrum ac confessorum, quæ hanc ipsam, quam premimus terram, sanctam reddunt; testes tandem præcipue nobis astent sancti isti, qui cœlitum ordini hac ipsa die supremo tuo ascripti, hodie Ecclesiæ tutelam novo titulo sunt suscepturi, primasque omnipotenti Deo preces pro tua quoque incolumitate suis de altaribus oblaturi.

Astantibus igitur istis omnibus, nos episcopi, ne illud impietas vel ignorare simulet, vel audeat denegare, errores quos tu damnasti, damnamus, doctrinas novas et peregrinas, quæ in damnum Ecclesiæ Jesu Christi passim propolantur, detestamur et rejicimus; sacrilegia, rapinas, immunitatis ecclesiasticæ violationes, aliaque nefanda in Ecclesiam, Petrique Sedem commissa reprobamus et condemnamus.

Hanc vero protestationem, quam publicis Ecclesiæ tabulis ascribi petimus, Fratrum etiam nostrorum qui absunt nomine, tuto proferimus; sive eorum qui, tot inter angustias, vi detenti domi hodie silent ac plorant, sive qui gravibus negotiis, aut adversa valetudine impediti, nobiscum hodie adesse nequiverunt. Jungimus insuper nobis fidelem nostrum clerum ac populum, qui eodem ac nos in te amore, eadem pia reverentia animati, suum in te studium, qua precibus sine intermissione fusis, qua opibus in Obulo S. Petri mira, ut plurimum largitate oblatis luculentissime comprobarunt, probe scientes sacrificiis suis id quoque curari, ut dum necessitatibus supremi Pastoris consulitur, simul et ejusdem libertati servandæ prospiciatur.

Utinam ad communem hanc totius orbis Christiani, imo omnis socialis omnis ordinis causam in tuto locandam universi populi conspirarent!

Utinam intelligerent erudirenturque reges et sæculi potestates, causam Pontificis omnium principum regnorumque esse causam, et quo tendant nefarii adversariorum ejus conatus, ac tandem *novissima providerent!*

Utinam resipiscerent infelices illi aliquot ecclesiastici et religiosi viri qui vocationis suæ immemores debitam Ecclesiæ præsulibus obedientiam denegantes, atque ipsum quoque Ecclesiæ magisterium temere usurpantes, in viam perditionis abierunt!

Hoc a Domino tecum flentes, beatissime Pater, enixe atque ex corde exoramus, dum ad tuos sacros pedes provoluti, a te robur celeste expetimus, quod apostolica ac paterna benedictio tua valet impertire. Si hæc copiosa et ex intimis penetralibus cordis tui largiter effluens, ut non tantum nos, sed absentes quoque dilectissimos fratres itemque fideles nobis commissos irriget ac perfundat. Sit talis quæ nostros et totius orbis dolores leniat et demulceat, infirmitatem sublevet, operam ac laborem fecundet, feliciora demum Ecclesiæ sanctæ Dei tempora acceleret.

Romæ hac die 8 mensis Junii anno Domini 1862.

SERIES DECIMA QUARTA.

Hucusque de dogmatibus disseruimus; sed priusquam adeamus moralia, hic apponere decrevimus Indices de hominum Novissimis, quæ ac dogmaticam simul ac moralem scientiam pertinent. Itaque in hac Serie decima quarta vicissim exhibemus Indices de Morte et de illius certo simul ac incerto die; de Judicio post mortem particulari et privato; de Cœlo et cœlesti Beatitudine; de Inferno et æternis damnatorum suppliciis; de Purgatorio ac de suffragiis quibus justorum animæ in eo detentæ adjuvari possunt; de Cultu defuntorum; de Antichristo ac de signis quæ illum præcedere, concomitare et subsequi debent; de Fine hujus mundi ultimo; de Resurrectione mortuorum suprema, et de Judicio generali, in quo omnes simul homines ante tribunal Summi Judicis constituentur.

CXXVI.

INDEX DE MORTE,

ORDINE LOGICO REFERENS QUIDQUID SCRIPSERE PATRES DE EJUS NATURA, CAUSIS ET EFFECTIBUS, ETC.

—

MONITUM.

In hoc Indice omnium utilitati et præsertim eorum qui verbi divini nuntiandi munus explent, vel regimen habent animarum, bene consulentes, SS. Patrum sententias de re tam magni momenti, non solum quoad sensum, sed persæpe quoad verba recensere voluimus, et vicissim agimus. — I. De mortis natura, causis et effectibus. — II. De certitudine et incertitudine mortis. — III. De bene moriendi mediis, præcipue ex justorum vel malorum mortis consideratione desumptis. — IV. De aliquibus bonæ vel malæ mortis præclaris exemplis.

Caput primum. — *Mortis natura, causæ et effectus.*

Tertullianus. — Mors discretio corporis et animæ, II, 736. Ejus regnum nihil operatur quam carnis dissolutionem, 862. Mors est quæ carnem et sanguinem non modo corrumpit verum etiam consumit, 869. Etsi varii exitus mortis, nullus ita levis ut non vi agatur, 739. Ipsa illa ratio operatrix mortis, vis est, *ibid.* Mortes immaturæ et atroces operæ dæmoniorum, 748. Mortis imago somnus, 721. Mors quam putas profectio est, I, 1264. Non ex natura hominem secuta est, sed ex culpa, ne quidem naturali, 738. Immatura morte præventos eo usque vagari istic, putabant ethnici donec reliquatio compleatur ætatum, 746.

S. Cyprianus. — Mors non est exitus sed transitus et temporali itinere decurso ad æterna transgressus, IV, 597.

Lactantius. — Mors est naturæ animantium dissolutio, VI, 321. Mors æterni doloris perpessio; animarum pro meritis ad æterna supplicia damnatio, 321. Mortes duæ propositæ sunt, una pertinens ad corpus qua secundum naturam fungi necesse est, altera ad animam quæ scelere acquiritur, 769. Corpus fictum ex ponderoso et corruptibili elemento corrumpendum et occidendum, 771, 772. Velut humor fracto vase diffusus, anima evanescit a corpore dissoluto, 773. Mors secuta est hominem secundum Dei sententiam, 324.

S. Hilarius Pictav. episc. — Mors somno singnificari solet, X, 361, 451. Mortis sedes maris profundo designatur, 273. Mors ex peccati lege consequitur, 404. Mors non est interitus animæ sed discessio ejus a corpore, 411. Mors desiit postquam in Deum est grassata, 478. Mors sanctorum somnus, 700, 701. Morte anima ab onere atque consortio infirmis et periculosæ carnis exuitur, 651.

S. Zeno. — Corporis sui impedimenta prætermittit justus altitudinem cœli ascensurus, XI, 405.

S. Ambrosius. — Mors absolutio est animæ et corporis et quædam hominis separatio, XIV, 543; XVI, 1324. Magis peccati fuga quam morientis est detrimentum, XIV, 140, 1173. Acerbitatis non mortis esse sed culpæ, 556. Mors non est mala solutio, quia esse Christo melius est, *ibid.* Mors omnifariam bonum est, 546. Quid igitur accusamus mortem quæ aut vitæ pretium fuit aut abolet ejus dolorem atque cruciatum, *ibid.* Mors vitæ testimonium est, 556. Mors honesta redemptio vitæ est etiam decoloris aut innoxiæ firmamentum, 1036. Per eam non adimitur vita sed ad meliora transfertur, 358. Per vitam ad mortem est transitus, per mortem ad vitam reditus, 555. Justis mors portus quietis est, nocentibus vero naufragium, *ibid.* Justi non natura finis sed culpæ est, 1174. Mors stipendiorum plenitudo, summa mercedis, gratia missionis est, 556. — Non idem naturæ meritorumque finis: nec virtutis gratia cum corpore occidit, XVI, 1310. Christiani multo majora quam gentiles de morte suorum habent solatia, 1312. Mors non sæculi hujus absolvit ærumnis, 1315. Mors ærumnarum omnium malorumque perfugium est et fida statio securitatis ac portus quietis, 1320. Alii pro mortuis tertium diem et trigesimum, alii septimum et quadragesimum consueverunt, 1386.

S. Hieronymus. — Corpus terra suscipii, anima Christo redditur, XXII, 598. Cum bestiis ac jumentis corporum una conditio est, 903. Mors sanctorum somnus est, XXIV, 304. Mors dicitur domina, 291. Dominus mortem non facit sed peccatum, 884, 885. Mors extremum malorum est, XXV, 1004. Nullus miserior homine, antequam vinceretur mors, XXII, 590. O mors quæ fratres dividis, et amore sociatos crudelis ac dura dissocias, 590. Christi

morte, mortua es, devorasti et devorata es, XXII, 590. Regnavit ab Adam usque ad Moysen, *ibid.*

S. Augustinus. — Mors separatio animæ a corpore, XXXVI, 556, 893. Mors corporis etiam pœnalis, XLV, 1222. Mors pœnalis quæ animam dissolvit a corpore, 1593. Mortem pœnam esse nolunt quidam philosophi XLI, 387. Mortem corporis etiam peccante nullo, in paradiso futuram fuisse contendit Julianus, XLV, 1585. In paradisum non bonorum mortuorum requiem, sed cruciatus morientium intulit Julianus, 1575. Mors pœnalis et peccato debita secundum Julianum nonnisi æterna, 1222. Mors corporis quæ usitata merito peccati accidit, 1596, 1603, 1604. Mors non est malum secundum Pelagianos, XLIV, 610. Mors dormitio propter futuram resurrectionem quasi evigilationem, XXIII, 572. Mors a morsu nomen accepit, XLV, 1617. Somnus vocatus, XXXIX, 2063. Mors privatio est tantum nomen habens non essentiam, XLV, 1616. Si nihil est quomodo videre, tenere, insultare, vinci et damnari possit, 1618. Moriturum Adam sive peccasset sive non peccasset Pelagiani docent, 1613, 1614. Non naturæ conditio sed pœna peccati est 1667. In arbore facta non fuit sed inventa per hominem, XXXIX, 1737. Mors est vere debitum. XL, 1159. Ut moriantur homines pœna peccati est, XLV, 1616. Mors duplex, XLII, 890, 900; XLV, 1171. Mortes duæ, alia corporis quæ bonorum est et malorum, alia animæ per peccatum, XLV, 1584. Mors prima animam nolentem pellit a corpore, 1873. Ipsa mors hominis indicat eum sine morte fuisse futurum, nisi peccasset, XXXIV, 552. Mortis causa, infirma membrorum compago, XLI, 710. Mors seminata est a serpente, XXXVI, 933. Mors diabolus, non quia ipse mors, sed quia per ipsum est, 556. Mors ex peccato, XXXIII, 873 : XXXIV, 353 ; XLI, 377, 378, 380, 387, 391, 396, 403 ; XLIV, 111, 197, 406, 826. Mortem non esse ex Deo, XXXII, 919. Mortis corporalis aculeus, peccatum, XLV, 1604. Mors peccatum dicitur quia est pœna peccati, XLII, 296, 297. Primi hominis factum est peccato ut moreremur, XLIV, 992. Mors regnavit in mundo propter originale peccatum, XLV, 1221, 1224. Mors secutura non fuisset, si peccatum non præcessisset, XL, 160. Mors justa vindicta peccati, plus tamen clementia Dei quam severitatis ostendens, XXXIV, 134. Mortis dies cujusque est novissimus dies, XXXVIII, 932 Mors vehiculum ad regnum, XL, 668. Per temporales mortalium mortes Deus utilitatem timoris sui populis imponit, XLII, 412. Mortibus corporalibus etiam eorum qui non commiserant peccata vindicavit aliquando Deus, 660, 661, 662. Mors in morientibus omnibus mala est, in mortuis autem quibusdam mala, quibusdam bona, XLV, 1575. Beatitudinis principium est laborum meta, XXXII, 1471. Morituri sint an non, quos judicii dies vivos repererit, XLII, 1215. Morituros non esse qui novissimo Christi adventu fuerint superstites, XL, 1161.

Fastidius Britann. episc. — Per mortem boni de malorum consortio et persecutionibus liberantur : malos vero supplicium exspectat et pœna, L, 388.

S. Prosper. Aquitan. — De peccato mors et omnia quæ sunt mortis oriuntur, LI, 181. Causæ diversæ mortis et cur diversa ætate ignotæ, 708. Divitias et majorum nobilitatem et patriam et pulchritudinem mors aufert, 496. Circumspice eos qui ante te similibus splendoribus fulsere ; ubi insuperabiles imperatores ? ubi exercituum duces, satrapæ tyranni ? non omnia pulvis ? non omnia favillæ ? *ibid.* Respice sepulcra et vide quis servus, quis dominus, quis pauper, quis dives ? *ibid.*

S. Petrus Chrysologus. — Duræ mortis durior janua, LII, 380. Mors corporum facit vitam de temporali sempiternam, 484. Mors inter homines reparatio pietatis fit, 503.

Gennadius Massil. — Mors corporalis est pœna peccati non autem et peccatum quod mors est animæ, LVIII, 990.

Vigilius Tapsens. — Mors est cum diversarum rerum consensu vitam facientium, velut per dissidium quoddam ab invicem, discessio, LXII, 351. Igitur mors non consumit juncta sed dividit et origini suæ utrumque restituit, *ibid.*

Eugyppius abb. Afric. — Mors corporis corruptibilitas est, LXII, 589. Corpus corrumpitur vel ætate vel morbo vel variis afflictionibus donec veniat ad ultimam quæ mors vocatur, 589.

Cassiodorus. — Mors est animæ corporisque facta resolutio, LXX, 1301. Anni hominis fugitivis herbarum, ætatibus comparantur, 646.

Vitæ SS. Patrum. — Post mortem omnia oblivioni tradita, LXXIII, 459. Prima philosophiæ definitio meditatio mortis, 297. Mors temporalis proprie non est mors, 511.

S. Gregorius Magnus. — Mors ab anima dividit carnem, LXXV, 652, 653, 654, 912, 913.

Columbanus abbas. — Cadaver nudum, vermibus et putredine dissolvendum limus suscipit, LXXX, 88. In morte luxus, jocus, libido, luxuria conticuere, 237.

S. Julianus Tolet. episc. — Mors in hominibus de peccati propagine venit, XCVI, 461. Primus homo pœna mortis post peccatum juste damnatus, *ibid.* Mors sic dicta quod sit amara vel a morsu primi hominis appellata 462. Tria genera mortis, acerbæ, immaturæ, naturalis, *ibid.* Quamvis mors bonum non sit, bona bonis est, 463. Mors depositio sarcinæ gravis, id est corporis, 466.

Alcuinus. — Corporis mors est dum propter necessitatem quamlibet corpus deseritur ab anima, C, 522. Mortis regnum adveniente gratia destructum, 432. Mortis nomine etiam veniunt diabolus et peccatum, 431.

Rabanus Maurus. — Peccatum mortis causa, CIX, 877. Mors vitæ amaræ prævalet, 984. Cum peccato in omnes homines mundumque introivit mors, CXI, 1359. In fine mundi destruetur, CVIII, 1138.

Haymo Halberst. episc. — Mors corporis est exhalatio et transitio animæ, CXVI, 841.

Lanfrancus Cantuar. archiepisc. — Mors bonis multum prodest, CL, 166, 167. Morte diabolus intelligitur, 167. Mortis causæ peccatum, 213, 214, 271, 272. Mors amara, 230.

S. Bruno Cart. inst. — Mors dicitur tenebræ, CLII, 879. Dominia mortis, fames, esuries febres, et quantacunque miseriæ, CLII, 58. Caput et completio omnium miseriarum mors, 58.

Guibertus abbas de Novigento. — Moriendi nobis necessitas indicta ex peccato, CLVI, 644. Si peccati non incessisset eventus nullus passionis aut mortis intervenire potuisset occursus, 645.

S. Anselmus Cant. arch. — Sapientiæ et justitiæ Dei repugnat hominem mori si non peccasset, CLVIII, 401. Justo judicio decretum ut homo qui peccaverat pœnam peccati evitare non posset, 368, 401, 402. Mors est principium quietis, laborum meta, peremptoria vitiorum, 795, 796, 797. Corpus in abjectissimum pulverem dissolvetur, 720.

S. Ivo Carnot. episc. — Si homo obediens permansisset, ad cœlestem patriam sine carnis morte transisset, CLXI, 976. Mors miseris sine morte fit, *ibid.*

Rupertus abbas Tuitiensis. — Mors duplex animæ et corporis, CLXVIII, 1473. Mors misericorditer impensa est a Deo, 583. Mortem corporis præcessit mors animæ 906. Mors a diabolo inventa est, 1622. Sed mortalitas Dei providentia imposita, CLXX, 390. Etiam post reparationem Redemptoris mors hominem invadit, ut non illi, sicut et dæmonibus, misera sit æternitas, 390, CLXVII, 1668.

Hugo a S. Victore. — Diabolus auctor mortis imperium mortis habere dicitur, CLXXV, 616. Mors tribus invalescit modis, naturali, accidentali et crudeli, 784.

S. Bernardus Claræval. — Mors justa peccati pœna, CLXXXII, 934. Opus diaboli, peccati pœna a Christo superata, CLXXXIII, 484. Mortem et peccatum duos hominis hostes Christus profligavit, 117, 118.

Robertus Pullus Cardinalis. — Nisi primus homo peccasset, pœnam mortis nullum meruisset, CLXXXVI, 746. Variis morbis consumitur corpus, 754.

Petrus Lombardus. — Quod anima peccato Deum deseruit volans, coacta est deserere corpus nolens, CXCII, 301. Morituri sunt qui adveniente Christo vivent, 304. Mortis regnum sola Christi gratia destruit, CXCI, 1388, 1389. Mors victa non penitus interempta, 1403. Mortem Deus non fecit sed homo sibi per peccatum accersivit, 1406, 1407. Mors non ex ipsa lege sed hominum vitio, 1420. Lux sapientiæ a peccante homine recessit et morte damnatus est, 294. Si nulla esset mortis amaritudo nulla esset martyrum fortitudo, CXCII, 301.

Richardus de S. Victore. — Luctus, dolor, clamor mors non erunt in futura æternitate, CXCVI, 861.

Philippus de Harveng. — Mors transitus est, CCIII, 126. Mori nihil aliud est quam quod fuerat jam non esse, 127.

Thomas Cisterciensis. — Moriendi varius modus, CCVI, 169. Mors hominis triplex, 104, 105, 106. Tres sunt nuntii mortis, casus, infirmitas et senectus, 695.

Petrus Blesensis. — Mors est peregrinationis terminus, finis miseriæ, laborum meta, janua patriæ et primitiæ præmiorum, CCVII, 473.

Caput II. — *Mors certa et incerta.*

Tertullianus. — Mors ubique et conscientia mortis et testimonium ubique, I, 618. Mortium frequentiæ pleraque vastant, 390. Cuncta moriuntur ut reviviscant, 324. Mortem timemus quam evadere non possumus, 615.

morte, mortua es, devorasti et devorata es, XXII, 590. Regnavit ab Adam usque ad Moysen, *ibid.*

S. AUGUSTINUS. — Mors separatio animæ a corpore, XXXVI, 556, 893. Mors corporis etiam pœnalis, XLV, 1222. Mors pœnalis quæ animam dissolvit a corpore, 1593. Mortem pœnam esse nolunt quidam philosophi XLI, 387. Mortem corporis etiam peccante nullo, in paradiso futuram fuisse contendit Julianus, XLV, 1585. In paradisum non bonorum mortuorum requiem, sed cruciatus morientium intulit Julianus, 1575. Mors pœnalis et peccato debita secundum Julianum nonnisi æterna, 1222. Mors corporis quæ usitata merito peccati accidit, 1596, 1603, 1604. Mors non est malum secundum Pelagianos, XLIV, 610. Mors dormitio propter futuram resurrectionem quasi evigilationem, XXIII, 572. Mors a morsu nomen accepit, XLV, 1617. Somnus vocatus, XXXIX, 2063. Mors privatio est tantum nomen habens non essentiam, XLV, 1616. Si nihil est quomodo videre, tenere, insultare, vinci et damnari possit, 1618. Moriturum Adam sive peccasset sive non peccasset Pelagiani docent, 1613, 1614. Non naturæ conditio sed pœna peccati est 1667. In arbore facta non fuit sed inventa per hominem, XXXIX, 1737. Mors est vere debitum. XL, 1159. Ut moriantur homines pœna peccati est, XLV, 1616. Mors duplex, XLII, 890, 900; XLV, 1171. Mortes duæ, alia corporis quæ bonorum est et malorum, alia animæ per peccatum, XLV, 1584. Mors prima animam nolentem pellit a corpore, 1873. Ipsa mors hominis indicat eum sine morte fuisse futurum, nisi peccasset, XXXIV, 552. Mortis causa, infirma membrorum compago, XLI, 710. Mors seminata est a serpente, XXXVI, 933. Mors diabolus, non quia ipse mors, sed quia per ipsum est, 556. Mors ex peccato, XXXIII, 873; XXXIV, 353; XLI, 377, 378, 380, 387, 391, 396, 403; XLIV, 111, 197, 406, 826. Mortem non esse ex Deo, XXXII, 919. Mortis corporalis aculeus, peccatum, XLV, 1604. Mors peccatum dicitur quia est pœna peccati, XLII, 296, 297. Primi hominis factum est peccato ut moreremur, XLIV, 992. Mors regnavit in mundo propter originale peccatum, XLV, 1221, 1224. Mors secutura non fuisset, si peccatum non præcessisset, XL, 160. Mors justa vindicta peccati, plus tamen clementia Dei quam severitatis ostendens, XXXIV, 134. Mortis dies cujusque est novissimus dies, XXXVIII, 932 Mors vehiculum ad regnum, XL, 668. Per temporales mortalium mortes Deus utilitatem timoris sui populis imponit, XLII, 412. Mortibus corporalibus etiam eorum qui non commiserant peccata vindicavit aliquando Deus, 660, 661, 662. Mors in morientibus omnibus mala est, in mortuis autem quibusdam mala, quibusdam bona, XLV, 1575. Beatitudinis principium est laborum meta, XXXII, 1471. Morituri sint an non, quos judicii dies vivos repererit, XLII, 1215. Morituros non esse qui novissimo Christi adventu fuerint superstites, XL, 1161.

FASTIDUS Britann. episc. — Per mortem boni de malorum consortio et persecutionibus liberantur: malos vero supplicium exspectat et pœna, L, 388.

S. PROSPER. Aquitan.— De peccato mors et omnia quæ sunt mortis oriuntur, LI, 181. Causæ diversæ mortis et cur diversa ætate ignotæ, 708. Divitias et majorum nobilitatem et patriam et pulchritudinem mors aufert, 496. Circumspice eos qui ante te similibus splendoribus fulsere; ubi insuperabiles imperatores? ubi exercituum duces, satrapæ tyranni? non omnia pulvis? non omnia favillæ? *ibid.* Respice sepulcra et vide quis servus, quis dominus, quis pauper, quis dives? *ibid.*

S. PETRUS CHRYSOLOGUS. — Duræ mortis durior janua, LII, 380. Mors corporum facit vitam de temporali sempiternam, 484. Mors inter homines reparatio pietatis fit, 503.

GENNADIUS Massil.—Mors corporalis est pœna pecca non autem et peccatum quod mors est animæ, LV 990.

VIGILIUS Tapsens.— Mors est cum diversarum consensu vitam facientium, velut per dissidium qu ab invicem, discessio, LXII, 351. Igitur mors no sumit juncta sed dividit et origini suæ utrumq tuit, *ibid.*

EUGYPPIUS abb. Afric. — Mors corporis cor est, LXII, 589. Corpus corrumpitur vel æt vel variis afflictionibus donec veniat a mors vocatur, 589.

CASSIODORUS. — Mors est animæ corp solutio, LXX, 1301. Anni hominis fu ætatibus comparantur, 646.

Vitæ SS. Patrum. — Post morten tradita, LXXIII, 459. Prima philoso tatio mortis, 297. Mors temporalis pr 511.

S. GREGORIUS M nem, LXXV, [illegible]

COLUMBANUS [illegible] putredine disso[illegible] morte luxus, [illegible]

S. JULIANUS T[illegible] cati propagine [illegible] mortis post [illegible] dicta quod sit [illegible] 462. Tria genera [illegible] *ibid.* Quamvis [illegible] Mors dopositio [illegible]

ALCUINUS.—Co[illegible] tem quamlibet [illegible] regnum advenie[illegible] mine etiam veni[illegible]

RABANUS MAURUS. Mors vitæ amar[illegible] homines mundum [illegible] mundi destructi[illegible]

HAYMO Halbe[illegible] et transitio a[illegible]

LANFRANCUS C[illegible] prodest, CL, 1[illegible] Mortis causæ p[illegible] 230.

S. BRUNO Cart. 879. Dominia m[illegible] cunque miseriæ, [illegible] miseriarum [illegible]

GUIBERTUS a[illegible] cessitas ind[illegible] incessisset ev[illegible] nire potuisset [illegible]

S. ANSELMUS [illegible] repugnat hom[illegible] Justo judicio [illegible] peccati evita[illegible] cipium quiet[illegible] 795, 796, [illegible] vetur, 7[illegible]

S. IVO C[illegible] ad cœleste[illegible] 976. Mor[illegible]

RUPERT[illegible] corporis [illegible] a Deo, 5[illegible] Mors a [illegible] videntia [illegible] Redem[illegible] dæmon[illegible]

HUGO [illegible] rium [illegible] inv[illegible]

S. [illegible] CLX[illegible] per[illegible] mi[illegible]

R[illegible] ca[illegible] Na[illegible]

[illegible]

culum corporis et ligatus est homo et solvi non vult, 1366. Naturæ prima et maxima vox ut homo mortem fugiat, XLI, 630. Mortem omnes homines sicut animalia refugiunt, XLI, 630; XL, 676. Mortis metus posteris Adæ congenitus, XLV, 1530. Mortis timorem Deus fecit propter disciplinam, XXXVII, 1162. Mortis timor tormentum, XLV, 1570, 1571. Mors plus timetur quam labores 1571. Mortis vitandæ causa quantum homo laboret, XXXVIII, 706. Mortis timor maxime pungit quando nobis bene est, 238. Quid agendum ut non moriamur, 881. Mors est, quæ si volueris non erit, XXXIX, 1513. Mors animæ timenda magis quam corporis, XXXVIII, 430, 880. Non timenda mors temporalis sed æterna, 1280. Ejus nobis amara mors cujus vita dulcis est, XLI, 635. Mortis quam vano timore teneantur homines, XXXVIII, 881. Mori timentes et nihil aliud agentes nisi serius mori, non agunt ut non moriantur, *ibid.* Mortis diem omnes differre conantur, XXXIII, 544. Mors accelerata quibusdam est utilis, XXXIV, 780. Mortis genus non quidquam bonis facit, quod obesse possit post mortem, XLI, 471. Unde homo moriatur non cures sed quo iturus sit post mortem XXXVII, 1945. Qui tanta agis ut paulo serius moriaris, age aliquid ut nunquam moriaris, XXXVIII, 1387. Qui morte imminente turbantur, intueantur Christum ipsum eadem de causa turbatum, XXXV, 1798. Mortem carnis omnes refugiunt, de morte animæ pauci curant, 1747. Mortis corporalis metur facit reos, XLV, 1603. Tota hominis vita contra mortem intrepida fieri potest, XXXIII 74. Mortem corporis non metuit sapiens nec dolores, XXXII, 971. Satius est unam mortem perpeti moriendo, quam omnes timere vivendo, XLI, 25. Neque enim facit malam mortem nisi quod sequitur mortem, 26. Mortis metum vincere non parva virtus, XLIV, 183. Nec mortem nec mortis genus metuendum esse, sua morte ostendit Christus, XL, 664. Mortem timemus licet finiat infirmitatem, XXXVII, 1268. Mortem nemo invocat verbis sed mala vita, XXXVI, 473. Quanquam Christo inhærere cupiamus, mori tamen nolumus, 842.

Mors æquo animo ferenda, XXXV, 1402. Patienter ferenda exemplo Christi, XXXVI, 831. Deo jubente recusanda non est quocunque temporis, XXXIV, 361. Domus ista tibi locata est, non donata, XXXVII, 1945. Mors non est vitanda peccato sed pro justitia perferenda si facultas datur, XLI, 301. Mortem sapiens debet ferre patienter, sed quæ aliunde accidit quam a seipso, 630. Amor Dei facit ut mors contemnatur imo et desideretur, XXXII, 1338; XXXVII, 1843. Optandum est a Christum subveniente morte velocius properare, XLIV, 630. Peregrinationem nostram tanto ardentius finire cupimus quanto fruimur Deo vel per speculum vel in ænigmate, XXXIV, 30. Mors ex misericordia Dei in bonos usus convertitur, XLIX, 613, 614. Mors malis mala est, XLI, 378. Mortem malam non facit aut probat nisi quod sequitur mortem, XXXVIII, 612; XLI, 25, 26. Morientibus quidquid obest ex vita non ex morte contingit, XXXIII, 649. Morienti comes erit aut vita aut pœna, XXXVIII, 811. Mors non est mala putanda quam bona vita præcesserit, XLI, 25. Non est in hominis potestate quo exitu hanc vitam finiat, sed est in hominis potestate quomodo vivat ut securus vitam finiat, XXXVIII, 1400. Mori in peccato summum malum, XXXV, 1678. Non potest male mori qui bene vixerit, XXXVIII, 1162; XL, 676. Sic vive ut moriens pro judice patrem, pro ministro sævo angelum tollentem in sinum Abrahæ, pro carcere paradisum invenias, XXXVIII, 638. Morientis statim post veram conversionem Deus non adnotat facultatem, sed coronat, voluntatem, 131. Mors bona, sed in eis quorum casta, pia, fidelis, innocens vita, XXXIII, 389. Inter mortem justorum et peccatorum magnum discrimen, XXVI, 321. Quid si mors non vident impii, cum vident etiam sapientes morientes, XXXVI, 551. Secundum animam intelligenda est mors aut pessima aut optima, 322. Mors sanctorum pretiosa, XLI, 381. Sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito justitiæ tanquam stipendium vita æterna, XXXIII, 881. Mors in futuro sæculo non erit, XLI, 683.

Semper cogitandum de sola ultima hominis profectione XXXIII, 74. Inter strepitus inquietosque conventus atque discursus, cum morte familiaritas non habetur, *ibid.* Mors cogitanda quoties lecto decumbimus, XI, 1061. Mortis cogitatio cupiditatem coercet, XXXIX, 2152. Percutitur hac animadversione peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui dum viveret oblitus est Dei, 2153, 2221. Morituro dicenda oratio, XL, 1152. Morienti delectabile est et salutare de Christi humanitate loqui et satiari, 1153. Mortem c[illegible] non lugere philosophicum, 1199. Morter[illegible] scientiæ non timere, omnibus mundi [illegible] XII, 1471. Morti justorum

ad mortem, 242. Vita via est aliis longa, aliis brevis, aliis lata, aliis angusta, omnibus irrevocabilis, *ibid.*

TAIO Cæsaraug. episc. — Per momenta tempus deficit, LXXX, 756. Ipsis ætatis suæ augmentis ad detrimentum miser homo compellitur, 756. Semper deficit unde se proficere iu spatium vitæ credit, *ibid.*

S. ISIDORUS Hispal. — Quam vita sit brevis et misera considerandum, LXXXIII, 735. Vita suis incrementis deficit, 735. Dum non mori quis existimat tollitur, 736. Divites repente hora qua nesciunt improviso exitu rapiuntur, 737. Doctus pariter et indoctus moriuntur, 595.

S. EUGENIUS Toletan. episc. — Id solum post mortem manebit quod bene, quod recte, quod juste feceris, LXXXVII, 360. Vita transit, finis urgei, ecce mortis nuntius, 364. Ab omnibus in morte homo est relinquendus, 364.

BEDA VENERABILIS. — Improvisa mors carnis habitaculum irrumpens rapit dominum, XCII, 105.

S. JULIANUS Toletan. episc. — Unicuique innumerabiles mortes comminantur, XCVI, 466.

S. PAULINUS patriarch. Aquil. — Cuncta vana et caduca sunt, XCIX, 214. Cum mors venerit omnia vana cognoscentur, 221. Omnia oblectamenta vitæ adveniente morte transeunt, *ibid.* Nemo hominum novit diem exitus sui, 243. Non omnes in senectute moriuntur, sed in diversis ætatibus, *ibid.* Omni momento diei et noctis mors imminet, *ibid.*

JONAS Aurelian. episc. — Qui pœnitenti veniam spondit, peccanti diem crastinum non promisit, CVI, 256. Diem ultimum nunquam possumus prævidere, *ibid.* Certa mors manet omnibus, 256.

RABANUS MAURUS. — Ipsum quod loquimur, dictamus, et scribimus, de vitæ parte prætervolat, CIX, 858. Homo ante se senem intelligit quam juvenem non esse miretur, *ibid.* Caro fenum flosque prætericos, *ibid.* Humana fragilitas cursus sui terminum transire non potest, 828. Considerandum ut vivas paucis diebus etsi ad senectutem perventurus sis, CX, 107.

S. LUPUS abb. Ferrar. — Certissimum teneo et recens natum cito posse mori et senem diu non posse vivere, CXIX, 440. Utilius est ipsam temporis incerti brevitatem cum luctu quam lætitia ducere, *ibid.* Vita hæc brevis et incerta est et juniores nobis quotidie moriuntur, 518. Ad mortem sine intermissione properatur, 375.

S. PASCHASIUS Radbert. abb. Corbeiens. — Mori hominum omnium est, CXX, 962.

ATTO Vercellensis episc. — Mors in omnibus mundi locis funera cumulat, CXXXIV, 176.

S. PETRUS DAMIANUS. — Homines sive potentes sive inopes eumdem habituri sunt finem, CXLV, 818.

RADULPHUS ARDENS. — Unicuique dies mortis suæ instat propinquior, CLV, 1669. In juventutis fortitudine non confidendum, *ibid.* Quam multos subita mors prævenit, *ibid.* Deus mortis nostræ terminum ignorari voluit, ut semper mors exspectetur, 1669.

S. ANSELMUS Cantuar. arch. — Nihil certius morte, nihil hora mortis incertius, CLVIII, 741. Instabile et transitorium est quidquid amor mundi parturit, *ibid.* Corpus cujus sanitati, commoditati et voluptati cura est, in putredinem et in abjectissimum pulverem dissolvitur, 720. Pereunt et jactantia verborum et ornatus vestium et varietas deliciarum, *ibid.* Hominem invitum mori necesse est, 370, 371. Mors nulli hominum parcit vel docto, vel diviti, vel humili, 700, 701, 702. Nulla vis quemquam de hac vita expellere potest quoadusque Deo placuerit, 911, 912. Finis sæculi est unicuique hora exitus sui, 620, 621. — Quanto diutius vixit aliquis tanto brevius victurus est, 1065, 1066, 1090. Vita præsens finem habet et nescit homo quando ultima dies, ad quam indesinenter die ac necte propinquat, adveniat, 159, 171.

S. BRUNO Astens. et Sign. episc. — De semita mortis non revertimur cum semel quis moritur, CLXIV, 612. Impii et cogitationes eorum in interitu dissipabuntur, 612, 613. Impii cum se vivere sperant, non superstites erunt, 300, 301. Hoc potest dici quia fuit vel futurum est sed non quoniam est, 832. Potentes omnibus affluentes cadunt et moriuntur, 1002, 1003.

RUPERTUS abbas Tuitiensis. — Mortem nullus effugit, CLXVIII, 1473. Mortis tempus accelerat, 998, 999. Omnes morti obnoxii; quisquis es, vade ad sepulcra mortuorum, ipsa respondebunt et indicabunt tibi, CLXX, 362. Quotidie mortui sepelluntur a viventibus utique morituris, 362.

HILDEBERTUS Cenom. episc. — Morti debentur nos et nostra, CLXXI, 1021. Hac conditione homo intrat in mundum ut exeat, 1028. Omnes morte cogimur...... serius, ocius sors exitura, 1044. Quidquid ætatis retro est mors tenet, 1047. Tota vita unus dies est, 733.

S. BERNARDUS Claræ-Vall. — Mors vanitatis et brevitatis arguit omnia, CLXXXII, 843. Bona mundi morientem non sequuntur, *ibid.* Vita qua vivimus magis mors; nec simpliciter vita sed vita mortalis, CLXXXIII, 250. Mors adolescentiæ non parcit, CLXXXII, 621. Mors senibus in januis, adolescentibus in insidiis, 843. Ex quo incipimus vivere incipimus mori, CLXXXIII, 250. Quid in incertum tibi dies et annos numeras, 541?

PETRUS LOMBARDUS. — Vita hominis vesper, CXCI, 294. Mors est spiritus hominis vadens de hoc mundo et non rediens ad corpus in hoc mundo, 736. Magna hominis miseria, nolle mori et mori, 303.

ADAMUS Præmonstratensis. — Vita hæc peregrinatio est, CXCVIII, 234. Desinit esse qui fuit eumque edax et consumptrix deglutit mors, 267. Vita currit cito ad mortem, 267. Exinanitio corporis post mortem, 308. Certus sum quia oportebit me hinc exire, sed nescio tempus, modum vel locum, 431. Homo folium quod vento rapitur, *ibid.* Post mortem corpus erit vermis, post vermem pulvis, 455.

PETRUS CELLENSIS. — Mors certa, hora mortis incerta, CCII, 1131.

PHILIPPUS DE HARVENG. — Mors jura vel pondera non metitur, CCIII, 1113. Felices et infelices invadit, 1114. Mors velle vivere et non posse, *ibid.* Velle mori et non posse mors est, *ibid.* Vita præsens plena mortibus, 127.

PETRUS Cantor. — Hunc ipsum diem qua vivimus cum morte dividimus, CCV, 354. Omni hora domui tuæ dispone, 353. Licet certius sit, morte nihil incestius, 356. Mors subitanea, intempestiva et incerta, *ibid.* Omne caducum et transitorium, 352.

PETRUS Blesensis. — Pari sententia omnes ætates et conditiones mors involvit, CCVII, 472. Jus mortis non mutatur imperio vel favore, 473.

CAPUT III. — *Bene moriendi* MEDIA, *præsertim ex bonorum vel malorum mortis consideratione desumpta.*

TERTULLIANUS. — Timenda mors ob judicium subsequens I, 614. Mortis metus non tantus est quantus tormentorum, 625. Per mortis imaginem fidei initiaris, spem meditaris, discis mori et vivere, discis vigilare dum dormis, II, 724. Mortis contemptum docet philosophia, I, 533. Mortis dolor vacare debet cum constet de resurrectione mortuorum, 1263. Non scires autem malam mortem si non scires aliquid timendum post mortem, 615. Mors Christiano utilis et suavis, Deo disponente, II, 133. Mortis Christiani et gentilis differentia, 745. Omnia finiri post mortem vel nihil superesse vulgus existimat, 721, 795.

S. CYPRIANUS. — Mors contemnenda est Christiano, IV, 793. Mors contemnenda cui Christus occisus est, *ibid.* Finem mortis doloribus quem tormenta non dabant, coronæ dederunt, 246. Pretiosa mors quæ emit immortalitatem, 247. Beata mors quæ accepit coronam de consummatione virtutis, *ibid.* Dei servus in agonis promissi certamine coronatus, *ibid.*, ad immortalitatem gloriosæ mortis transit, 329. Perversum est Deo accersenti non statim parere, 596. Quid ergo oramus et petimus ut adveniat regnum cœlorum si captivitas terrena delectat? 595. Ejus est mortem timere qui ad Christum nolit ire, 584. Prævaricatores, qui mortuos lugent ut perditos, 596. Gaudendum potius quam dolendum cum chari de sæculo exeunt, 586. Expuncta morte ad immortalitatem venimus, 585. Contra tot impetus mortis inconcussi animi virtutibus congredi, quanta pectoris magnitudo est? 592. Magna sublimitas est inter ruinas generis humani stare erectum, nec cum eis quibus spes in Deum nulla est, jacere prostratum, *ibid.* Mors pressuras et pœnas et lacrymas mundi aufert, 586. Bene morienti vera pax, fida tranquillitas, stabilis et firma et perpetua securitas, 585. — Mors ergo optanda non timenda, 268. Ad refrigerium morte justi vocantur, 592.

LACTANTIUS. — In morte suscipienda summum virtutis officium est, VI, 768. Mors non exstinguit hominem, sed ad præmium virtutis admittit, *ibid.* Nemo mortem subit nisi spe vitæ longioris, 381. Bona vel mala mors, quia ex præteritis actibus est ponderanda, 410.

S. HILARIUS. — Anima e corpore excedentes statim excipit aut quies aut pœna, IX, 323, 675. Anima justorum a corpore excedens in Dei susceptione requiescit, 343. Humanæ vitæ ac mortis finis est resurrectio, et certissimum nostræ militiæ stipendium est incorrupta æternitas, X, 428. Homo post legem mortis futurus est æternus, IX, 650. Mors a sanctis pluribus concupita, *ibid.* Illi morosam corporum dissolutionem deflentes, *ibid.* mortem optabat Propheta, 840. Non proderit exauditum esse nisi beatis locis quieturus excedat e corpore, 841,

---

CXXVII

INDEX DE JUDICIO

POST MORTEM CUJUSQUE HOMINIS PARTICULARI ET PRIVATO,

IN QUO VARIÆ EXPENDUNTUR SS. PATRUM SENTENTIÆ CIRCA ILLIUS CIRCUMSTANTIAS.

—

Dei judicium multiplex in sacris litteris declaratur, unum discretionis, et alterum damnationis: unum occultum, et aliud manifestum. « Occultum judicium est pœna qua nunc unusquisque hominum aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad conversionem; aut si contempserit vocationem et disciplinam Dei, excæcatur ad damnationem. Judicium manifestum, est illud quo venturus Dominus judicabit vivos et mortuos, omnibus fatentibus eum esse a quo et bonis præmia, et malis supplicia tribuentur; sed tunc illa confessio non ad remedium malorum, sed ad cumulum damnationis valebit. » (S. Augustinus, in Joan.). Judicium occultum in hac vita peragitur; manifestam post mortem fiet, cum unicuique necesse erit in conspectum Domini venire, et singularum cogitationum, verborum, operumque omnium rationem reddere, demunque judicis præsentem subire sententiam. Id porro duobus diversis temporibus fiet, primo stantim post uniuscujusque hominis mortem; secundo in fine mundi. Primum judicium particulare est ac privatum: cum enim unusquisque nostrum e vita migraverit, statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus justissima quæstio habetur, quæcunque aut egerit, aut dixerit, aut cogitaverit, cum hic mortalem vitam ageret. Alterum generale erit, cum uno die, uno in loco, omnes simul homines ad tribunal summi Judicis stabunt, ac omnibus omnium sæculorum hominibus spectantibus et audientibus, singuli sententiam in se latam excipient, statimque reprobi a sinistris Judicis in terra stantes, in ignem æternum cum diabolo et angelis ejus detrudentur; electi vero, Christo obviam rapti in aera, cum ipso in regnum æternum, ipsis ante mundi constitutionem paratum convolabunt, sicque in cœlis semper erunt cum Domino. De judicio particulari et privato, de quo hic, cum nullus Patrum ex professo tractaverit, et præterea cum de illo in Judicibus *de Symbolo* ac *de Judicio supremo* agatur, ad illos Indices lectorem revocamus, et optata reperiet.

CXXVIII

INDEX DE CŒLO

LOGICE EXHIBENS QUIDQUID SCRIPSERE PATRES DE ILLIUS EXSISTENTIA

ET SEDE, AC DE BEATITUDINE CŒLESTI.

—

MONITUM

In hoc Indice, ut optata facilius Lector reperiat, quindecim statuimus capita, ordine logico disposita, scilicet. — I. Definio nominis. — II. Definitio rei. — III. De notione beatitudinis in genere. — IV. De beatitudine cœlesti, et in quo consistat. — V. Quanti facienda, et quantum concupiscenda et expetenda cœlestis hæc beatitudo. — VI. Quibus danda et quibus deneganda, — VII. De beatitudinis tempore. — VIII. De regni cœlorum sede. — IX. De via ad cœlum. — X. Sermones de cœlo. — XI. Homiliæ de cœlo. — XII. Expositio psalmorum de cœlo tractantium. — XIII. Explanatio evangeliorum de cœlo — XIV. Tractatus de cœlo. — XV. De cœlo physece considerato. Quæ vero ad cœlestem Hierarchiam spectant, in *Indice de Angelis*; quæ ad intercessionem sanctorum, in *Indice de Cultu sanctorum* reperientur.

Caput IV. — *De beatitudine cœlesti.*

Sancti ubicunque sunt cum Deo.

Deum vident.

In cœlo nullum malum.

In cœlo omne bonum.

Cœlestis beatitudo æterna.

Caput V. — *Quanti æstimanda et quantum concupiscenda cœlestis beatitudo.*

Amore cœlestis gloriæ graviora sentiuntur peccata perpetrata, LXXVI, 382. — Mors est in voto ei qui tangitur cœlestis vitæ desiderio, id., LXXV, 775. — Cœlum qui possidet quid illi cum terra, S. Petrus Chrysolog., LII, 269.

Caput VI. *Quibus danda et quibus neganda.*

Regnum cœlorum qui gentes rapiant Judæis, S. Hilar., IX, 980,981. — Quis Deum videat, S. Ambros., XIV, 977. — Quis ille vir qui vias sibi operiat gradusque admoveat per quos ad cœli ascendat regiam, id., XVI, 1132, 1133. — Felix omni dignus beatitudine quis sit, S. Hieronym., XXII,965.— Regnum Dei intra quos sit, id., XXIV, 300. — Regni Dei qui possessores, S. Aug., XXXII, 612. — Quis magnus et quis minimus in regno cœlorum, id., XXXVIII, 1168. — Quinam felices æternum futuri sint, S. Fulgentius, LXV, 350. — Quinam cœlestem intrent civitatem, S.Greg.Mag., LXXVI, 777, 859. — Hoc assensu quis dignus, S. Bernardus, CLXXXIII, 628.— Quibus et quando cœlum aperiatur, Robertus Pullus, CLXXXVI, 850.— Paradisi legitimi possessor est Deus, homo vero advena illius, Rupert., CLXVII, 268. — Martyribus patent cœli, S. Cyprian., IV, 352. — Martyres ad divina domicilia properant, *ibid.*, 419.— Relicto mundo cœlum petunt, *ibid.*, 292. — Inter angelos stant, *ibid.* — In paradiso apostoli et martyres, *ibid.*, 601. — Martyres statim Deum vident, *ibid.*, 674. — Martyres mortuis regibus in perpetuum regnum cœlestis gratiæ honore succedunt, S. Ambros., XV, 1807, 1808. — Corona martyrum de rosis et violis plectitur, confessorum de liliis, S. Hieronymus, XXII, 905.— Cœlestibus præmiis etiam ante judicium honorantur martyres, S. Augustin., XXXIX, 2155. — Quanto fortius martyres decertant, tanto densior corona martyrii, id., XLI, 299, 678. — Martyrum maxima præmia, id., XXXVIII, 1281.— Martyrum merces Christum sequentibus et fidem servantibus parata, *ibid.*, 1379, 1394.— Martyrum gloria insipientibus abscondita, *ibid.*, 1400. — Martyrum gloria conquiritur effusione sanguinis, S. Petrus Chrysolog., LII, 512 *et seqq.*— Qui non exhorret martyrum patientiam perveniet ad eorum gloriam, Raban. Maur., CX, 68. — Illi cœlorum regna consequentur qui pro Christianorum defensione vitam profundunt, S. Ivo Carnot., CLXI, 719.

In cœlo virgines, S. Cyprian., IV, 602. — Virgines in cœlo familiarius Deo adhærescent, S. Paulin. Nolan., LXI, 472. — De tribus commodis futuræ vitæ quæ obtinebunt virgines, auctor. incert., CLXXXIV, 669.

Regnabunt cum Christo qui ad sacrilega edicta non consenserint, S. Cyprian., IV, 674. — Confessione vocis unius patent regna, *ibid.*, 800. — Paradisus Dei testibus floret, *ibid.*, 793.

Continentes manet cœlestis beatitudo, Vener. Godefrid., CLXXIV, 1112.

Nonnisi a pacificus Deus videbitur, S. Aug., XXXVIII, 162. — Visio Dei nonnisi mundicordibus specialim promissa, *ibid.*, 368.— Mundatis oculis cordis lætitia patriæ cœlestis aperitur, S. Greg.Mag., LXXVI, 292. — Stipendium peccati mors, justitiæ, vita æterna, S. Augustin., XXXIII,881. — Ad refrigerium justi vocantur, S. Cyprian., IV, 592. — Justi habitatores cœli jure vocantur, S.Ambros., XVII, 853. — Cœlos ad Deum transacta hac vita petunt justi, S. Augustin., XXXV, 2371 ; XL, 1165. Justis dabit Christus vitam, regnum, gloriam ; justi in morte illudunt mortem et ad vitam transferuntur, S. Petrus Chrysolog., LII, 512 *et seqq.* — Justi in regno cœlorum hostiæ ipsi erunt, S.Aug., XLI, 706. — Justi mundi humilia relinquentes ad superiora cœlestis vitæ fidei suæ verticem sustulerunt, S. Maximus Taurinens, LVII, 618.— Regnum cœlorum penetrare valebit qui hic recte vivere studuerit, S. Greg. Mag., LXXVI, 1117. — Solum hominis bonum intrabit in gaudium Domini sui, Beda Venerab., XCVI, 100 ; S. Anselm., CLVIII, 607, 608, 733, 734 ; Hugo a S. Victore, CLXXVII, 759 ; S. Bernard., CLXXXIV, 1141. — Hæc est vera et unica merces eorum qui secundum Deum contristantur, de perpetua ejus visione gaudere, *ibid.*, 158. — Merces justi visio Christi, Raban. Maur., CXI, 719. — Sanctorum et justorum animæ in cœlo cum Christo, Ratherius, CXXXIV, 710. — Beati possident terram viventium, S. Aug., XXXVIII, 1420.— Introibunt justi in domum Christi, id est ecclesiam sive cœlestem Jerusalem, S. Bruno Herbipolens. episc., CXLII, 59. — Sanctis et justis pro maledictis injuste illatis præmium redditur, S.Ivo Carnot., CLXI, 829. — Qui bene vivunt catholici vitam æternam habebunt, *ibid.*, 76 ; S. Aug., XL, 677. — In altera vita justi et pœnitentes, Ven. Godefrid. abb., CLXXIV, 1114, 1143. — Paradisus solis patet immaculatis et quomodo, S.Bernard., CLXXXIII, 616. — Cœlum nemini intercluditur nisi ei quem suæ professio vocis excluserit, S. Ambr., XIV, 334 ; XV, 1752. — Nulla Dei regno infirmior ætas id., XIV, 348 ; XV, 1756. — Nullus etiam sexus, id., XV, 927, 928 ; S. Tertull., I, 307. — Nuptiæ Agni ornantur confessorum livore, martyrum sanguine, liliis virginum, coronis etiam sacerdotum, S. Ambros., XVI, 173, 1354. — Regnum Dei quibus promissum, S. Aug., XXXII, 619, 674. — Vincenti reservata corona, S. Petrus Chrysolog., LII, 552 *et seqq.* — Fidelibus certantibus promittitur, *ibid.*, 259. — Militantibus in terra dantur coronæ cœlestes, *ibid.*, 585.—Beatitudino non otiosis sed laborantibus promissa, S. Leo, LIV, 252. — Regna cœlorum expeditos et alorum levitate subnixos habitatores desiderant, S. Hieronym., XXII, 953. — Regnum cœlorum constat omnes ingressuros bonos, donante gratia, et nullos malos, merente nequitia, S. Prosper Aquitan., LI, 87. — Vitam æternam simul accepturi sunt homines, S. Aug., XXXV, 1751.— Omnes qui in Domino moriuntur beati sunt quia post meritum virtutis perveniunt ad præmium beatitudinis, Wernerus abb., CLVII, 1155. — Regnum cœlorum sine discrimine datur iis quos fides commendat et aufertur a malis, Rupert. abb., CLXVII, 562. — Regnum cœlorum est præmium Evangelium recipientium et prædicatorum, *ibid.*, 1434. — Manet baptizatos pœnitentes, martyres et confessores, Vener. Godefrid., CLXXIV 983, 1118. — Regnum cœlorum alii violenter rapiunt, alii mercantur, alii furantur, alii compelluntur ipsum intrare, Hugo a S. Victore, CLXXVII, 864 ; S. Bernard., CLXXXIII, 726. — Beatus hic et in cœlo qui Deo et hominibus dilectus est, S. Bernard., CLXXXV, 106, 107. — Vitæ æternæ capax, verus pœnitens, bonus obediens, amabilis socius, fidelis servus, id., CLXXXIV, 493. — Ad cœlum pervolat pœnitens, S. Petrus Chrysolog., LII, 636.— Illi soli in æternum regnabunt in terra viventium qui hic omnem terrenitatem omnemque vanitatem sibi subdiderunt, Rodulph., CLV, 1517. — Quærentibus vitam æternam Deus reddet gloriam, id est claritatem corporis et illuminationem animæ, S.Bruno Carthus., CLIII, 785. — Timentibus se dat Dominus sanitatem incorruptionis, vitam immortalitatis et benedictionem perpetuæ hæreditatis, Raban., CIX, 1009. — Æqualiter patet omnibus aula cœlestis, S. Hieronym., XXII, 581 ; S. Anselmus, CLVIII, 918, 919.— Nulla conditio excluditur ab illa, id., XXVI, 584. — Ad regnum Dei invitati omnes, S. Aug., XXXVIII, 540. — Ad vitam æternam omnes tendimus, id., XXXV, 1574.— Beatitudinem non omnes qui volunt adipiscuntur, id., XXXIII, 393 ; S. Anselm., CLVIII, 535-538. — Ad regnum cœlorum vocantur cum fortibus imbecilles, S. Greg. Magn., LXXVI, 777, 859. — Regnum cœleste æque Judæis ac gentibus, justis et injustis ad fidem conversis aperitur, *ibid.*, 1018.— Regnum Dei nemini præcluditur ad donum scientiæ, Rupert., CLXIX, 271, 272.— Cur tam pauci ab beatitudinem perveniant, S. Aug., XXXII, 1237. — De iis qui statim mercedem accipiunt et coronantur, S. Cyprian., III, 786. — Ad cohabitationem Dei non eligantur omnes, S. Hilar., IX, 415, 417. — Regnum cœlorum quis prave, quis recte desiderat, S. Aug., XXXVIII, 489. — Vitæ futuræ nemo idoneus esse potest qui se ad illam non exercuerit, id., XXXVII, 1937. — De vita æterna nemo securus in hac vita, id., XLV, 1031. — Regnaturus propria dimittat, S. Petrus Chrysolog., LII, 263. — Abjiciat vilia, *ibid.*, 269.— Certus de regno mundana despiciat, *ibid.* — Regnaturi sua præmittant per manus pauperum, *ibid.* — Deus sanctos magnificat, S. Leo, LV, 91. — Contemptibiles qui in hac vita habentur, in alia induti gloria et majestate apparebunt, S. Maximus Taurin., LVII, 328, 329. --Animæ piorum corporibus exutæ in paradisum ad Deum statim vadunt, Gennadius Massiliens., LVIII, 1049, 1050.

Veram justitiam nisi justificatus non habet, veram gloriam nisi glorificatus non habet, S. Fulgentius, LXV, 164. — Vitam beatam accipiemus, si nos huic vitæ mortuos æstimemus, *ibid.*, 349. — In regnum cœlorum intrabit qui facit voluntatem Dei, Victor Capuan., LXXVIII, 273. --Quicunque se humiliaverit erit major in regno cœlorum, *ibid.*, 301.— Patriam cœlestem quidam vindicant quam tamen non amant, S.Greg.Mag., LXXVI, 418.—Regnum cœlorum an possit dari murmurantibus, *ibid.*, 1155. — Beatitudinem in spe quinam habeant in hac vita, S. Petrus Damian., CXLV, 554. — Qui sollicite studet dum hic vivit bonis moribus et bonis operibus ascendere, in cœlo collocabitur, S. Anselm., CLIX, 171. — Quæ animæ aliquando beatæ aut quæ aliquando miseræ futuræ sint, comprehendi non potest ab homine, id., CLVIII, 216. 217.— Nulla anima injuste privatur summo bono, *ibid.*, 218. — Beatitudinem omnes volunt etiam injusti, *ibid.*, 344, 345.— Beatus esse non potest qui non vult beatitudinem, *ibid.* — Tot homines assumentur ad beatitudinem

CAPUT VII. — *Quando datur cœlestis beatitudo.*

De resurrectione.

resurrectione sic anima corpus vivificabit ut nullo egens alimento vivat perpetuo, S. Bruno Carthus., CLIII, 212. — An per corpus sancti visuri sunt Deum, S. Aug., XLI, 797. — Sancti visuri sunt Deum in ipso corpore, *ibid.*, 797 ; Raban. Maur., CXII, 125, 126. — Quidam dicunt Deum videndum per corpus spiritale. S. Aug., XXXIII, 719, 623. — Cum corpus spiritale habuerimus, videbimus Trinitatem, sive mente, sive mirabili modo, etiam corpore, *ibid.*, 460. — Dei substantiam, nec quolibet corpore glorificato, etiam ipsius Domini, videri posse confirmant Evodius et Augustin., S. Aug., XXXIII, 703, 704, 707. — Beati linguas et voces habebunt quibus divinas laudes depromant, *ibid.*, 350. — Omnia membra et viscera incorruptibilis corporis proficient laudibus Dei, Alcuin., CI, 54 ; Smaragd., CII, 679.

De resurrectione carnis, S. Bernard., CLXXXIII, 52. — De statu hominum post resurrectionem, Robert. Pullus, CLXXXVI, 988. — Poema de resurrectione corporum, Venerab. Hildebertus Cenoman. episc., CLXXI, 1713.

Caput VIII. — *Regni cœlorum sedes.*

Regni cœlorum sedes, S. Hilarius, IX, 882, 883. — Quæ sunt animarum post mortem habitacula usque ad ultimum judicii diem, id., XIV, 135, 936 ; Hugo a S. Victore, CLXXVI, 1179. — De diversis animarum receptaculis, Petrus Lombard., CXCII, 948. — Cœlum visibile non est habitatio digna Deo, S. Hilarius, IX, 668. — Non excluditur tamen publica de Dei sede opinio ut et cœlum cœli thronus sit. *ibid.*, 669. — Æterna beatorum regio, *ibid.*, 257. — Quod ultra cœlum est, Deus cœli, S. Ambros., XVI, 1131, 1132. — Regnum Dei ubi intelligatur, S. Aug., XLIV, 518. — Ubi sit paradisus in quo beatorum animæ corporibus exutæ requiescunt, S. Hildefons., XCVI, 475. — Paradisus est ubi Christus est : et esse cum Christo est esse in paradiso, S. Anselmus, CLVIII, 935. — Cœlum est ibi ubi cessavit culpa ; ubi flagitia feriantur, ubi nullum mortis est vulnus, S. Ambros., XVI, 450, 451. — Beatitudo vera non est hujus vitæ, S. Augustin., XXXII, 701 ; XLI, 433, 628, 631, 1106, 1363 ; XLII, 887. — Bona vita ubi quærenda, id., XXXVIII, 1106. — Beatitudo spectantium in hac vita tenetur, id., XLI, 631, 648. — Cœlorum regnum extra hoc corporeum cœlum, imo extra omnem locum, id., XL, 1012, 1020. — Neque corporeo cœlo sustabuntur corpora sanctorum, *ibid.*, 1029. — Justi cœlum visibili excellentius, S. Prosper, LI, 327. — Regnum Dei est intra nos in spe. S. Petrus Chrysolog., LII, 398. — Cœlum quo raptus est Paulus, S. Aug., XLI, 1028 ; XXXIV, 482 ; S. Gregorius Magn., LXXV, 832, 925. — In Christum conspexit Stephanus, S. August., XL, 1028. — De Christi ascensione, astantibus apostolis et Maria, Raban. Maur., CXII, 1482.

Caput IX. — *Via ad cœlum.*

Via ad gloriam, S. Leo, LIV, 379, 393, 438. — Cœli porta ab Adam clausa jam patet. S. Aug., XXXIX, 2085. — Vitæ beatæ via latuit philosophos, lateret et nos nisi ipsa ad nos venisset, id., XXXVIII, 814. — Ad beatitudinem non invenitur via certa sine divina auctoritate, id., XLI, 600. — Vita æterna quomodo acquirenda, id., XLIV, 301, 302 ; S. Paulin. Nolan., LXI, 397 ; S. Ivo Carnot., CLXI, 483 ; Petrus Lombard., CXCI, 332, 332. — Quomodo homo efficitur beatus, Smaragd., CII, 680 ; S. Aug., XLII, 903. — Fuse loquitur de eo quod nos transmittit ad cœlum, S. Petrus Chrysolog., LII, 520. — Via electi euntis in cœlum describitur, S. Gregor. Magn., LXXV, 949. — Via eundi ad cœlum est Scriptura sacra, Rupert. abb., CLXVII, 365. — Compendiosa via ad cœlum vita monastica, S. Bernard., CLXXXIII, 595. — Regnum cœlorum quo pretio ematur, S. Aug., XXXIX, 2135. — Quam diverso pretio ematur, id., XXXVII, 1468. — Cœli via arcta, Marcus Cassinens., LXXX, 183 ; Alan. de Insulis, CCX, 529, 530. — Via ad cœlum malis angusta est, Rupert., CLXVIII, 1457, 1458 ; S. Benedict., LXVI, 232 ; S. Greg. Magn., LXXVI, 415, 416, 1274.

Merito suo sine Dei ope vitam æternam consequi homo non poterit, S. Hilar., IX, 569, 570. — Non excluso merendi officio, *ibid.*, 770. — Beatitudinem præmium quomodo dicitur dari in mensura, S. Bernard., CLXXXIII, 251. — Nullus nisi per gratiam valet vitam perpetuam consequi, S. Anselm., CLVIII, 720, 721 ; S. Bruno Astens., CLXIV, 817. — Beata vita nobis per misericordiam Dei præparatur, S. Hilar., IX, 403, 404. — Beatitudinis causa licet sit fidei meritum, maxima tamen est Dei misericordia, *ibid.*, 770. — A Dei misericordia per gratiam justificationis ædificatur, *ibid.*, 870, 871. — Vita æterna a Deo solo potest obtineri, S. Aug., XLI, 193, 194. — A diis frustra petitur, *ibid.*, 175, 183, 187, 189. — Cum Deus dat vitam æternam perficit quod justificans inchoavit, S. Fulgent., LXV, 159. — Æternæ vitæ meritum non apprehenditur nisi dono Dei, S. Aug., XXXIV, 419. — Beatitudo sanctorum et de munere misericordiæ et de retributione justitiæ, S. Prosper, LI, 359, 431. — Vita æterna habetur per gratiam Dei, S. Bruno, CLIII, 61. — Gratia nuncupatur, S. Aug., XXXIII, 881. — Retributio gloriæ misericordia dicitur in Scripturis, S. Fulgentius, LXV, 159. — Deus in glorificatione sanctorum præscivit gratiæ suæ opera, *ibid.*, 161. — Electio ad gloriam tota in Dei voluntate est, S. Bruno Astens., CLXIV, 373, 374. — Vita æterna est gratia pro gratia, Hildebert. Cenoman., CLXXI, 797 ; S. Aug., XLIV, 893. — Sancti ex benedictione Domini æternam percipiunt requiem, Angelom. Luxoviens., monach., CXV, 126. — Gloria sanctorum Deo debetur, S. Bernard., CLXXXIII, 837. — Quomodo Deus ad gloriam homines facit pervenire, S. Fulgentius, LXV, 157. — Electorum salutem operatur Deus tribus modis per creaturas, S. Bernard., CLXXXII, 1024, 1025. — Beatitudinis perfectæ unde nobis meritum sit, S. Hilar., IX, 322. — Nemo potest intrare in cœlum nisi per Christum, Rupert. abb., CLXVIII, 679, 680. — Vita bona et vita beata utraque in Christo et a Christo, S. Fulgent., LXV, 159 *et seqq.* — Ad beatitudinem via Christus, S. Aug., XXXVIII, 813 ; XLIV, 747. — Cœli benedictio in Christo, Rufin. Aquileiens., XXI, 330. — Ante Christi ascensionem flammea rompheæa in paradisi janua erat ne illuc homini pateret accessus, Tertull., II, 747 ; S. Petrus Chrysolog., LII, 536. — Cœlestia claustra clausa erant antequam paradisi fores Christus cum latrone reseraret, S. Hieronym., XXIII, 1041. — Christus paradisi portam sanguinis effusione reseravit, S. Bruno Astens., CLXIV, 508.

Ignea paradisi via temperata ex aqua lateris Christi, S. Petrus Chrysolog., LII, 648. — In paradisum reditus nobis per Christum reformatus, S. Ambros., XVI, 1259. — A cœlo per Adam ejecti ad illud per Christum reducti, S. Petrus Chrysolog., LII, 619. — Visio Dei beatifica ab hominibus comparanda finis et scopus fuit totius dispensationis Christi in mundo, S. Maxim. Taurin., LVII, 628. — Christus venit ut nos cœlestes faceret, S. Bernard., CLXXXIII, 917. — Ad vitam æternam nemo perveniet nisi renascatur in Christo, S. Aug., XLIV, 121, 122. — Nisi Christo adhæreat, Vener. Godefrid. abb., CLXXIV, 381, 631. - Nisi Christi vocem audiat et sequatur, Beda Vener., XCIV, 246. — Nisi sit in corpore Christi, id est, in Ecclesia, *ibid.*, 200. — Deus unus colendus ad beatitudinem obtinendam, S. Aug., XLI, 280. — Per regnum Domini ad regnum Dei Patris ascenditous, S. Hilar., IX, 882, 883. — Proximi tum regno Patris cum Filii erimus in regno, *ibid.*, 862, 863. — Nonnisi renatus vitam æternam habere potest, S. Hildefons., XCVI, 158. — Flumen trajiciendum venturis ad cœlum, vel baptismi, vel pœnitentiæ, vel passionis. Godefrid. abb., CLXXIV, 1018. — Pro spe futuræ beatitudinis regeneratio datur, S. Hildefons., XCVI, 159. — Apostolis, episcopis et sacerdotibus data est potestas ut non solum Ecclesiam sed et cœlos aliis aperiant, S. Bruno Astens., CLXIV, 214. — Gloria æterna hic paratur et quomodo, S. Petrus Chrysol., LII, 585. — Veram beatitudinem temporalis vita non obtinet, S. Aug., XLI, 433. — Vita præsens est via qua ad patriam tendimus. S. Greg. Magn., LXXVI, 279, 280, 1114 ; S. Petrus Damian., CXLIV, 839 ; Werner., abb., CLVII, 1106 ; Rupert. abb., CLXVII, 1483. — In tempore sic vivendum ut in æternitate vivatur, S. Aug., XXXIII, 499. — Felicitate terrena utendum ad æterna lucra, *ibid.*, 356. — Vita ista temporalis quomodo agenda ut perveniatur ad æternam, *ibid.*, 354. — Gloriæ cœlesti adipiscendæ tota est impendenda, S. Bernard., LXXXIII, 599. — Meritum ad gloriam, S. Hilar., IX, 770. — Ad terram promissam plures viæ sunt, *ibid.*, 775, 776 ; Alan. de Insul., CCX, 591. — Ad beatitudinem quinque gradus, *ibid.*, 250, 251. — Gradus ad regnum cœlorum, S. Chromatius episc., XX, 321-323. — Regnum cœleste quibus gradibus compleatur, S. Hilar., IX, 879. — Beatitudinis recuperandæ tria a Christo præscripta, S. Bernardus, CLXXXIII, 688. — Gradus cœli, tres : Paupertas, humilitas, charitas, Alan. de Insul., CCX, 246, 247. — Equi tres quibus evehimur ad cœlum, dolor ex pœnitudine, fervor ex religione, desiderium ex amore, S. Bernard., CLXXXIV, 1152. — In cœlum quomodo per varias distinctiones ascendat homo, S. Ambr., XIV, 1025. — Electorum profectus quatuor gradibus distinguitur, S. Bernard., CLXXXIII, 223. — De octo ascensionibus animæ. Werner. abb., CLVII, 978. — Beatitudinem exspectantium qui debeant esse mores, S. Hilarius, IX, 560.

Regnum cœlorum vim patitur, S. Gregor. Magnus, LXXVII, 1168 ; S. Hieronym., XXII, 424. — Regnum

cœlorum invadendum, S.Petrus Chrysolog., LII, 555. — Quomodo regnum cœlorum nonnisi violenti rapiant, S. Ambros., XVI, 1666; XVII, 605, 606, 820. — Quomodo sit intra nos et vim patiatur, Rupert., abb., CLXVII, 1516. — Ad cœlum alis spiritalibus evolandum, S. Ambros., XVI, 286. — Ad beatitudinem non fragilitate carnis,sed alacritate mentis ascenditur, S. Leo, LV, 92. — Visio beata requirit ardens desiderium, S. Bernard., CLXXXIII, 942. — Pudicos aspectus, *ibid.*, 774, 940.— Ad vitam æternam continuo suspirandum, S. Aug., XXXV, 1474. — Quanto desiderio ad eam Propheta suspirabat, *ibid*, 1404, 1405.

Omnia pro æternæ vitæ adeptione abjicienda, S.August., XXXIII, 499. — Ad eam merendam labore opus est, S. Hilarius, IX, 299, 300. — Labore et ærumnis, Vener. Godefrid., CLXXIV, 810, 946, 949, 950. — Crux sola via ad cœlum. S. Bernard., CLXXXIV, 739, 769. — Crux via ad gloriam, id.,CLXXXIII,254.— Crux latroni fuit pars brevis ad transeundum de luto fecis ad paradisum voluptatis,id., CLXXXII, 105. — Gloriæ via tribulatio præsens, id., CLXXXIII, 254; S. Petrus Damian., CXLIV, 474. — Tribulatio signum est et pignus cœlestis gloriæ, *ibid.*, 489, 490.— Felicitatibus terrenis amaritudines miscet Deus ut alia quæratur felicitas, cujus dulcedo non est fallax,S.Aug.,XXXVIII, 621.— De nostro merenda beata æternitas, S. Hilar., IX, 952, 955. — Exhortatio ad vim cœlo inferendam, S. Bernard., CLXXXV, 168, 169. — Per medios cuneos eundum,id.,CLXXXIII, 204. — Hic certandum pro corona cœlesti, S. Petrus Chrysolog., LII, 585. — Ad magna præmia per magnos labores perveniendum, S. Gregor. Magn., LXXVI, 1275. — Gravissima subituro certamina prius coronæ prænuntiantur, S. Petrus Chrysolog.,LII, 223. — Difficile videtur ut spem periculis emant, damnoque præsentium futuræ lucrum mereantur ætatis, S. Ambros., XV, 1710, 1711. — Paradisi gratia non uno die quæritur,nec duobus aut paucis mensibus, sed quæritur semper et quæritur per omnia, *ibid.*, 1257, 1258. — Temporale meritum potest esse dignum sed non condignum æterno præmio, Hugo S. Vict., CLXXV, 890. — Pro merito temporalis militiæ præmium æternæ gloriæ, Werner. abb. CLVII, 1098; S.Bruno Astens.,CLXIV,826. — Cur temporalibus meritis æterna retributio fiat, Algerius, Scholasticus, LXXX, 825.— Nemo sanctorum ad cœlestem gloriam nisi patientiam servando, pervenit, S. Gregor. Magn., LXXVI, 846, 847.— Propter vitam æternam non toleratur quod propter idolum tolerarunt Israelitæ,S. Aug., XXXIV, 644. — Beatitudo nonnisi virtutibus pervia, Alan., CCX, 519. — Beatitudo merces fidei, S. Aug., XXXV, 1830. — Ad beatitudinem veram nemo nisi per fidem catholicam pervenire potest,Alcuin.,CI ; S. Aug., XLIII, 1020, 1033. — Fides mundat et præparat oculum mentis ad videndum Deum, S. Bernard.,CLXXXIII,986, 987.

Fide mundantur corda ut possint esse idonea videre Deum, S. Aug.,XXXVII, 1640. — Ex merito fidei redditur gloria æterna cujus tamen maxima causa est Dei misericordia, S. Hilar., IX, 770. — Cœlestis Jerusalem per fidei et spei opus ædificabitur in nobis, *ibid.*, 870, 871. — Fidei defensio paradisum promeritur. Goffrid., abb., CLVII, 117, 218. — Per fidem,spem et charitatem vivitur in illa vita qua vivitur in Domino, Werner. abb., CLVII, 1154. — Vita æterna soli illi fidei promittenda est quæ per dilectionem operatur, S. Aug., XL, 230. — Amor pro ea requiritur,S. Anselm., CLVIII, 1171, 1172. — Per meritum amoris et obsequii comparatur, S. Hilar., IX, 270.— Ex charitate Dei statio et spes firmissima æternæ felicitatis, Vener. Godefrid., CLXXIV, 1143. — Tanto major in beatitudine erit requies, quanto hic amore Creatoris nulla requies fuerit, S. Gregor., LXXVII, 705. — Affectu qui fiat capax ad promerenda cœlestia, id., LXXV, 665. — Tot claves regni cœlorum,quot virtutes, S. Paschasius Radbert., CXX, 562. — Duæ sunt claves januæ paradisi,patientia et charitas, Hugo a S. Victor., CLXXVII, 755. — Paradisi clavis tuus est sanguis, Tertull., II, 747. — Ad Dominum venerunt glorioso itinere martyres, S.Cyprian.,IV, 249. — Martyribus compedes in coronam versæ sunt, S. Aug., XXXVII, 1306. — Virtutes quæ habentur in præsenti,radii sunt futuræ jucunditatis, S. Bruno Carthus., CLIII, 108. — Nuptiæ terram replent,virginitas paradisum, S. Hieronym., XXIII, 226. — Humilitas cœli januam aperit, Vener. Godefrid.,abb., CLXXIV, 1041. — Sine humilitatis via janua cœlestis non potest inveniri,Beda Vener., XCIV, 189. — Si desideras fieri in regno cœlorum major, esto hic humilior, Radulphus Ard., CLV,1460. —Munditiæ cordis visio Dei specialiter promissa, S. Anselm., CLIX, 60. — De puritate cordis, Raban.Maur., CXII, 1282-1304. — Paupertas beatitudinem promeretur auxilio divinæ gratiæ, S. Anselm., CLVIII, 595, 596. — Consilii virtutem dilexerunt omnes in terra quid ad cœlestem voluerunt conscendere patriam, Smaragdus. abb., CII, 645. — Sanctitatis via tendendum ad visionem majestatis, S. Bernard., CLXXXIII, 107. — Nuptiæ cœlestes paratæ sunt per baptismi regenerationem,per bonam spiritalis vitæ conversationem, Vener. Godefrid. abb., CLXXIV, 614.

Gaudia æternæ beatitudinis quæ obtinere per vitæ perfectionem non possumus per veram et humilem pœnitentiam adipisci valeamus, Vener. Godefrid., CLXXIV, 616. —Quod hic meremur in futuro recipiemus, Robert. Pullus,CLXXXVI, 702. — Tempus acquirendi vitam æternam in ista tantum vita Deus dedit,S. Fulgent., LXV, 686. — Qualis exieris ex hac vita,talis redderis illi vitæ S. Aug., XXXVI,361.— Ex hujus vitæ fine vitæ æternæ pendat initium,S. Fulgent., LXV,557, 562. — Gradiamur per semitam justitiæ ut perveniamus ad mansionem cœlestis patriæ,Theoffrid., CLVII, 416. — Sola justitia beatificat, S. Bernard., CLXXXIII, 473, 474. — Vitam bonam vita beata sequitur, S.Anselm. CLVIII, 707, 708. — Justa vita in futura vita proderit, S. Fulgent., LXV, 550. — Regnum cœleste conscensuri super nivem dealbabuntur,S.Hilar., IX,452, 453. — In illam hæreditatem nihil inquinatum intrabit, S. Bruno Astens.,CLXIV, 826. — Ad illam perveniri non potest nisi dimissis peccatis, S. Anselm., CLVIII, 373, 376, 395, 396. — Nudi huc volare debemus, S.Hieronym., XXII,1080. —Omnia terrena quæ possidemus, in futuras mansiones transleramus, S. Paulin.patriarch., XCIX, 243. — Qui ad cœleste tendit regnum,ut se a præsentibus rebus temperet, Raban., CX, 117. — Per mundi concupiscibilia comparantur etiam cœlestia, Theoffrid., CLVII, 330. — Æterna meretur fastidiens terrena, S. Bernard, CLXXXIII, 252. — Æterna ut videantur transilienda temporalia,S. Bernard., CLXXXIV, 523,524.— Sanctum non faciunt miracula sed virtutes, S. Bernard., CLXXXIII, 496. — Sanctum faciunt victus sobrius,actus justus,sensus pius, *ibid.*, 683. — Sanctus timor et amor, id., CLXXXII,806. — Beatæ vitæ status certus est si et pietas in Deum sit et patientia in adversis et contemptus opulentiæ, S. Hilar., IX, 395.— Non facit beatum hominem nisi qui fecit hominem, S. Aug., XXXIII, 667, 669, 670. — Præter baptismum et participationem Dominicæ mensæ non pervenit quisquam ad vitam æternam, S. Aug., XLIV, 128. — Vita æterna fructus Eucharistiæ, S.Aug.,XXXV, 1613.—Fructus vineæ Domini,Walbero abb.,CXCV, 1262. — Vitæ æternæ arrha,Spiritus sanctus, S.Aug.,XXXIX, 1673.

Opera necessaria ad ingressum cœlestis terræ, Petrus Lombard., CXCI, 214, 1051. — Ad visionem Dei nonnisi bonis operibus pervenitur, S.Hilarius,IX, 933 ; S. Aug., XXXII, 976, 1324 ; XXXVIII,103, 367, 571 ; S. Benedict., LXVI, 236. — Regnum cœlorum sola verborum officia non obtinent, S. Hilar., IX, 952. — Non mirabilibus sed bonis operibus reddetur, *ibid.* — Regnum Christi non hæreditaria successione, sed laboribus acquiritur, Rupert. abb., CLXVII, 1094. — Bonorum operum merces justissima, Raban., CVIII, 551, 552 ; CIX, 869. — Opera hominis semina æternitatis, S. Bernard., CLXXXII, 843. — Bona præmittenda in cœlum ante mortem, S. Hieronym., XXII, 557. — Ut in beatissimo statur æternaliter quiescamus, in Dei servitio temporaliter laboremus, Eadmer.Monach.,CLIX,678. — Opera Dei ea facientibus vitam possunt præstare æternam, S. Bruno Astens., CLXIV, 1150.— Quomodo vita æterna gratis datur cum pretium sit bonorum operum,S.Ambros., XVII, 575. — Regnum cœlorum Deus clamat se habere venale S. Anselm., CLVIII, 1171, 1172. —Martyres cœlum violenter invaserunt, S. Aug., XXXVIII, 1425. — Cœlum sæpe re exigua et bona voluntate acquiritur,Vener.Godefrid., CLXXIV, 682. — Sed tamen nonnisi relinquendo sæculum, *ibid.*, 722.— Percipitur pro calice aquæ frigidæ,S. Aug., XXXVI, 574. — Quidquid in aliorum profectibus laboraveritis, vobis in æterna vita recompensabitur, Vener. Godefrid.,CLXXIV, 682. — In cœlo thesaurizandum, S. Chromatius, XX, 365, 366 ; Alcuin., C, 614. — Vectores thesauri nostri in cœlum pauperes, S. Petrus Chrysolog., LII, 205, 208. — Divites mercantur cœlum a pauperibus, S. Bernard., CLXXXIII,725. — Perseverantia perducit ad nuptias cœlestes, Vener. Godefrid., CLXXIV, 109. — Ad cœli gaudia, *ibid.*, 920.—Mercedis promissæ memoria perseverantem facit in opere,S.Aug., XXXV, 2003.

Beatitudo orationibus atque operationibus expetenda,S. Hilar.,IX,416,417.—Cœlos claudit et aperit oratio, Petrus Cantor.,CCV,319.—Vitam æternam petere non desinamus donec ad eam perveniamus,S.Aug.,XXXVI,206.— Omnes

Explanantur alia capita Scripturæ sacræ de cœlo.

In Orationem Dominicam.

Caput XIV. — *Tractatus de cœlo.*

Caput XV. — *De cœlo physice considerato.*

animantia, S, Hieronym., XXIV, 23, 213; Aurel. Cassiodor., LXX, 1042. — Cœli non sunt animati, S. Hilar., IX, 671, 772. — Cœlum an rotundum, Lactant., VI, 426, 953.—Cœlum affirmatur rotundum et in modum sphæræ volvitur, S. Hieronym., XXVI, 490; Alcuin., CI, 977. — Illud volvi quinam negaverint, Lactant., VI, 426, 953. Cœlorum conversione inenarrabilem harmoniam excitari quinam crediderunt, S. Ambros. XIV, 480, 922. — Cœlos stare non putandum ob firmamenti nomen, S. Aug., XXXIV, 272. — Cœlum aere toto firmatum portat aquas, nec portatur, S. Petrus Chrysolog., LII, 481. — Cœli firmitas indemutabilis, S. Hilar., IX, 757, 758.—Cœlum multipliciter majus quam terra, S. Ambros., XIV, 948. — Cœlestias spatia quam sint terrestribus latiora, obscurum, S. August., XXXVIII, 1262. — Cœlum æreum sterilitatem sonat, S. Ambros., XVI, 12. — Cœlo non est ex quatuor elementis secundum Aristotelem, Dionysius Exiguus, LXVII, 387. — Cœli locum igni tribuit Plato, S. Aug., XLI, 236. — Cœlum principium operis mundani, S. Ambros., XVI, 1131, 1132. — Cœlum quod Deus primum condidit, invisibilia, omnia significantur S. Aug., XXXV, 2218.— Cœlum quale cum mundo creatum, Raban. Maur., CVII, 444. — Cœlum cœli an fuerit vacuum, *ibid.*, 445.

De numero cœlorum non constat, S. Hilar., IX, 772; S. Ambros., XIV, 146.—Nec certum an id Paulus sciverit, S. Hilar., IX, 772. — Utrum firmamentum sit quod in superioribus cœlum appellavit Deus an aliud, et sint duo cœli an plures, S. Ambros., XIV, 146. Sunt qui cœlum unum esse dicunt, *ibid.*—Alii innumeros cœlos et mundos esse asserunt, *ibid.* — Cœli dicuntur pluraliter sed singulariter intelliguntur, S. Hieronym., XXIV, 25. — Cœli tres, Rupert., CLXXIX, 1237. — Cœli tres historialiter et tres significative, S. Aug., XLI, 1028.— Plures cœli, S. Hilarius, IX, 772; S. Ambros., XIV, 126, 127, 146. — Cœlos 365 ab angelis institutos docuit Basilides, Tertull., II, 62; S. Aug., XLII, 26.

Alii septem, alii octo, alii novem, vel etiam decem perhibent cœlos, S. Aug., XXXIV, 478. — Primum, secundum, tertium cœlum, corporale, spirituale et intellectuale significat, *ibid.*, 483. — Cœlum primum circumfusi Dei ascensum virtute, S. Hilar., IX, 772. — Cœlum inclinatum, *ibid.*, 852. — Cœli a Deo rationabiliter temperati, *ibid.*, 772.— Visibilis cœli obsequium Dei Verbo, *ibid.*, 576, 777. — In cœlum os suum ponunt qui criminum auctoritates nativitatis putant quadam necessitate deferri, S. Ambros., XIV, 134, 842. — Cœlum incorruptibile putatur et præterit, S. Ambros., XVI, 1132. — Cœlos aerios diluvio periisse quomodo intelligendum, S. Aug., XXXIV, 279. — Cœli perierunt per diluvium et peribunt, Petrus Lombard., CXCII, 409, 410. — Cœli an omnes perituri, id., CXCI, 914. — Cœli qui et quomodo peribunt, Hugo a S. Victore, CLXXV, 614. — Cœlum et terra quomodo transibunt in die Judicii, S. Hieronym., XXVI, 180, 181; Alan. de Insulis, CCX, 327. — Virtutes cœlorum movendæ quomodo, Vener. Godefrid., CLXXIV, 52. — An perituri sunt in conflagratione novissimi Judicii, S. Aug., XLI.— Cœli quinam igne perituri sint disceptatur inter doctos, id., XXXVII, 1313.—Quidam quotidie in cœlo ruinas fieri mentiuntur, S. Hieronym., XXVI, 43.—Cœlum et terra non peribunt, id., XXIV, 486, 644. — Deus cœlos non dicit interire sed replicari, *ibid.*, 370. — Cœli et terra veterascent et peribunt non ut non sint sed ut aliter sint, S. Prosper, LI, 283, 284. — Ut sint in melius, Vener. Beda, XCII, 26, 104, 265; S. Paschasius Radbert., CXX, 825, 826, 828. — Cœlum et terra specie transeunt, in sua natura semper servabuntur, S. Gregor. Mag., LXXVI, 16; Taio Cæsaraug., LXXX, 749. — Quomodo cœlum fiet novum post judicium, S. Aug., XLI, 682, 684. — Finito judicio incipiet esse cœlum novum et terra nova, S. Hildefons., XCVI, 518; Ivo Carnot., CLXI, 1014. — Claritas cœlorum et terræ post judicium universale futura et quanta Vener. Godefrid., CLXXIV, 54. — In cœlo novo et terra nova non omnes resurgentes sed sancti futuri sunt S. Hildefons., XCVI, 519.

Cœlorum et mundi situs, S. Hilar., IX, 774. — Quæstiones variæ de figura cœli. S. Aug., XXXIV, 270. — De motu, *ibid.*, 271. — Quid sit Deum extendisse cœlos, S. Greg. Mag., LXXV, 863, 864. — De initio mundi vel creatione cœli et terræ, S. Columban., LXXX, 748; Raban. Maur., CVII, 354. — Quæ sit cœli natura, *ibid.*, 694; S. Ambros., XIV, 132. — In quo Deus fecisse cœlum intelligendus sit, *ibid.*, 127.— Quænam sint sphareæ cœlestis, situs, motus, cursus, celeritas. Quæ sit axis cœlestis, Isidor. Hispalens., LXXXII, 171. — Quænam sint cœlestes poli, cardines, convexa, januæ, gemina cœli facies, quatuor cœli partes, quisque cœli circuli, *ibid.*, 172. — Quinam sint cœli septem planetæ et eorum conversiones, id., LXXXIII, 985. — Quid audiatur per vocem firmamentum Vener. Beda, XC, 197. — Quæ sit varia cœli altitudo, *ibid.*, 199. — Quodnam sit superius cœlum, *ibid.*, 200.—Quid intelligetur per cœlestes aquas, *ibid.*, 201. — Quid significet cœli arcus, *ibid.*, 110.

Quid sentiendum de tertio cœlo quo raptus est Paulus S. Aug., XXXIV, 453. — Apostolus nescire potuit an extra corpus paradisum viderit, an viderit in extasi, *ibid.*, 455. —An apostolus certus sit se vidisse tertium cœlum, incertus quomodo illud viderit, *ibid.*, 456. — An vere tertium fuerit cœlum quo raptus est Apostolus, S. Aug., XXXIV, 456; Petrus Lombard., CXCII, 410.— Sententia quorumdam de tertio cœlo, S. Aug., XXXIV, 478, 484.

CXXIX

INDEX DE INFERNO,

LOGICE EXPONENS QUÆCUNQUE DIXERE PATRES DE ILLIUS EXSISTENTIA.

DE PŒNIS DAMNATORUM, ET DE ILLARUM ÆTERNITATE.

—

MONITUM

Infernus damnatorum est infima regio terræ, sive carcer teterrimus et obscurissimus, ubi reproborum animæ, Dei visione in æternum privatæ, perpetuo et inexstinguibili igne cum diabolo et angelis ejus torquentur; quod est de divina et catholica fide. Itaque in hoc Indice vicissim agimus: — I. De inferni exsistentia. — II. De pœnis damnatorum variis. — III. De istarum pœnarum æternitate. — IV. De inferni loco et nominibus. — V. De inferorum vitatione; de his SS. Patrum sententias revocantes.

I. — INFERNI EXSISTENTIA.

1. *Probatur Scriptura sacra.* —Ignis paratur diabolo angelis ejus, S. Ambr., XV, 1228. — Textu Isaiæ asritur infernus, S. Hier., XXIV, 634. — Inferni exsientia ex textu evangelico asserta, S. Cæsar. Arelat., XVII, 1080. — Inferni pœnæ ex Evangelio assertæ, Paulinus, LXXI, 685 *et seqq.*— Exsistentia inferni ex riptura hausta, S. Leo Mag., LIV, 1126. — Christus in Evangelio gehennam minatur, Bed. Ven., XCII, 778. — Isaias exsistentiam inferni docet, Rab. Maur., CXI, 279. — Duplici Deuteronomii textu probatur infernus, Robertus Pullus, CLXXXVI, 820.— Dogma inferni textu S. Matthæi innixum, *ibid.*, 999.— Testimonia prophetarum de damnatione impiorum, Petrus Blesensis, CCVII, 860. — Veritas de inferno in Scriptura continetur, Helinandus, CCXII, 530.

2. *Probatur a Sanctis Patritus.* — Christiani injustis

pœnam sempiternam pollicentur, Minucius Felix, III, 268. — Christiani ignes prædicant et timent, *ibid.*, 272. — Deus paravit cœlum, sed paravit et tartarum, S. Cyp., IV, 314. — Duplex via, ad cœlum et ad infernum, Lact., VI, 644.—In docendo inferno Zeno cum sacris Libris congruit, *ibid.*, 761. — Beati in hac vita, miseri in futura, *ibid.*, 769. — Ignis divinus impios cremabit et recreabit, *ibid.*, 862. — Excipit nos statim a morte ultor infernus, S. Hil., IX, 290. — Impii resurgentes ad pœnam redeunt., *ibid.*, 491. — Alii resurgent in confusionem, alii in gloriam, *ibid.*, 492. — Malorum requies in infernis, S. Amb., XVI, 40, 41. — Justitiæ præmia, sceleri gehenna. Aquilius Juvencus, XIX, 142. — In visione patuit infernus, Rufinus, XXI, 429. — Pœna impiorum in præsenti et in futuro, *ibid.*, 875. — Qui negat infernum sentiat quod negavit, S. Hier., XXXIII, 428. — Infernus locus impiorum post mortem, S. Aug., XXXVI, 93. — Exclusis a cœlo pœna gehennalis, id., XXXVIII, 962. — Qui volentes peccarunt, nolentes cruciabuntur, id., XXXIII, 562. — Deus æternis tenebris punit malos, id., XXXVI, 998. — De tribus habitaculis: mundo, regno Dei, inferno, S. Patricius, LIII, 834. — Sunt post mortem quædam pœnæ non purgatoriæ, Eugyppius, LXII, 789. — Peccatores homines habet incendere infernus, S. Cæs. Arel., LXVII, 1080. — In exsistentiam inferni argumentum, Cassiod., LXX, 85. — Inferni exsistentia, S. Greg. Mag., LXXI, 542. — Damnati hominis domus est infernus, id., LXXIX, 177. — Deus peccatoribus supplicia rependit, Paulus Diaconus, XCV, 1215. — De ovibus et hædis, *ibid.*, 1215, 1216, 1217. — Mali mittentur in caminum ignis, *ibid.*, 1333. — Infernalium flammarum professio, Hincmarus, CXXV, 542. — Animæ electorum in cœlo, iniquorum in inferno, Burchardus, CXL, 1039. — Infernus locus tormentorum, Wernerus, CLVII, 1013. — De duplici civitate, Honorius Aug., CLXXII, 1093. — De duplici ordine salvandorum et damnandorum, Robertus Pullus, CLXXXVI, 1005.

3. *Probatur testimoniis paganorum.* — Gehenna etiam apud paganos fuit, Tert., I, 520. — Plato infernum docuit, Arnob., V, 831. — Vultur Tityi inferni testimonium, Lact., VI, 802. — Inferni pœnæ fabulis poetarum expressæ, S. Paulinus, LXXI, 685 *et seqq.* — Quidquid a poetis de inferne fictum est, fabula, Helinandus, CCXII, 530.

II. — Inferni pœnæ.

1. *De pœnis inferni in genere.* — Variæ pœnarum inferni picturæ, Minucius Felix, III, 348, 349 ; S. Cyp., IV, 798, 799 ; S. Hil., IX, 354, 1200, S. Amb., XVII, 682, 652, 761, 762, 1003 ; S. Eucherius, L, 833 *et seqq.*; S. Bened., LXVI, 237 ; Cassiod., LXX, 1302 ; LXXIII, 860, 861 ; S. Greg. Mag., LXXV, 914 ; Beda Vener., XCII, 547 ; XCIV, 501, 504 ; Alcuinus, CI, 831, 832 ; Hetton., CV, 773, 774 ; Joannes Scotus, CXXII, 971 ; S. Petrus Dam., CXLIV, 828 ; CXLV, 429 ; S. Bern., CLXXXIII, 664 ; Goffridus, CLVII, 185 ; Eadmerus, CLIX, 660 ; Herveus, CLXXXI, 1637 ; Ælredus, CXCV, 420, 421, 422 ; S. Hildegardis, CXCVII, 387 *et seqq.*; 901 ; Petrus Cantor., CCV, 358 *et seqq.*; S. Martinus Leg., CCVIII, 147. — Damnandorum tormenta, S. Amb., XVII, 652, 761, 762. — Damnatis mors, luctus, fletus, stridor, fames, *ibid.*, 918. — Damnatio est sæva, Aquilius Juvencus, XIX, 38. — Infernus locus suppliciorum, S. Hier., XXIV, 218, 219. — Torcular ponitur pro supplicio peccatorum, *ibid.*, 612. — Si stilla furoris Dei tam gravis, quid omnis imber, id., XXIX, 733. — Gehennæ duplex pœna, id., XXX, 546 ; S. Aug., XXXVI, 686. — Gehennæ metu martyres roborati sunt, S. Aug., XXXVI, 526. — Acriores pœnæ post resurrectionem, id., XXXVIII, 1453. — Pœnis infernalibus nihil comparari potest, id., XL, 342.— Inferni pœnæ, id., XXXIX, 2212, 2215 ; XL, 1064, 1280, 1353, 1356. — Inferni mala et regni Dei bona comparantur, id., XL, 991. — Circa damnatorum pœnas variæ sententiæ, id., XLI, 731, 732. — Quam graves pœnæ gehennales, id., XL, 821, 993, 1186, 1200. — Tantum supplicium, quantum præmium, S. Eucherius, L, 833, 834. — Reprobi interius et exterius torquentur, S. Greg. Mag., LXXV, 755. — Inferni pœnæ nec transitoriæ, nec phantasticæ, *ibid.*, 911. — Ex flagellis sanctorum in vita colligitur pœna reproborum in inferno, *ibid.* — Dolor in inferno quantus, *ibid.*, 826. — Pœna dæmonum, eadem reproborum, Taio, LXXX, 916. — Pœna gehennæ duplex, *ibid.*, 988. — Inter hujus vitæ et futuræ miserias grandis discretio, S. Isid. Hispalens., LXXXIII, 597. — Locus ubi mittitur stercus, typus inferni, Beda Ven., XC, 1179, 1180. — Reprobi fatigantur tormentis, id., XCVI, 501. — De variis suppliciis reproborum, Jonas Aurel., CVI, 273 *et seqq.* — Ad comparationem gehennæ parva et omnis pœna præsens, Rab. Maur., CIX, 1051. — Damnandorum cruciatus qualis futurus, id., CX, 1139, 1620. — Pœnarum inferni gravitas, id., CIX, 1048 *et seqq.* — Inferni pœnas nulla vox exponere, nullus sermo explanare potest, Haymo., CXVIII, 952 *et seqq.* — Duplex in inferno pœna, *ibid.*, 946 ; S. Paschasius, CXX, 868. — Pœna peccatoribus constituta, Hincmarus, CXXV, 134, 138. — In inferno inenarrabilia tormenta, Ratherius, CXXXVI, 430. — Nihil in inferno quod non sit maximum damnum, *ibid.*, 620. — Tam terribilis damnatio, ut illius visio in judicii purgatoria erit electis, Burchardus, CXL, 1052. — Damnatorum cruciatus, S. Petr. Dam., CLXV, 475. — Pœna inferni atrox, *ibid.*, 982. — Supplicii impiorum quadruplex genus, Radulphus Ardens., CLV, 1561. — Impiorum in inferno cruciamenta, id., CLVI, 30, 676, 677. — Infernus pœnis redundat, Wernerus, CLVII, 922, 1008. — Varietas pœnarum pœnam supremam in inferno conficit, *ibid.*, 1058. — Damnatio quatuordecim miseriæ, Eadmerus, CLIX, 628. — Nulla terræ pœna cum inferno comparari potest, S. Bruno, CLXIX, 249. — Stultitia humana et inferni tormenta, Honorius Aug., CLXXII, 1099. — Novem in inferno pœnæ, *ibid.*, 1159, 1160 ; S. Bern., CLXXXIV, 1058 *et seqq.*; Alanus de Insulis, CCX, 250. — Varia de inferno, Robertus Pullus, CLXXXVI, 833 *et seqq.*, 1008. — De qualitate tormentorum inferni, Hugo de S. Vict. CLXXXI, 589. — Infernus terribilis locus, S. Bern., CLXXXIII, 891 ; CLXXXIV, 1058. — Impii diversis pœnis torquebuntur, Hugo Roth., CXCII, 1112. — Si homo videret pœnas inferni ibidem terrore moreretur, S. Stephanus Gaud., CCIV, 1105. — Inferni dolores specie triplices, Thomas Cist. CCVI, 69 ; Alanus de Insulis, CCX, 250. — Infernus et ejus cruciatus, Thomas Cist., CCVI, 855. — De ineffabili angustia damnatorum, Innoc. III, CCXVII, 739.

2. *De pœnis inferni speciatim sumptis.* — In inferno est supplicium ignis, Tert., I, 520, 527, 528, 1247 ; S. Hist., IX, 371 ; Julius Firmicus, XII, 1041 ; S. Amb., XVII, 894 ; S. Gaudentius, XX, 940 ; S. Hier., XXIV, 482 ; XXV, 115, 1214 ; XXX, 540 ; S. Aug., XXXVI, 814 ; XLI, 214, 694, 723, 724 ; XXXVI, 686, 687, 688 ; XL, 1026 ; S. Cæs. Arel., LXVII, 1080 ; Cassiod., LXX, 1302 ; S. Gregor. Magn., LXXV, 912, 915, 1098, 1198, 1415 ; LXXVII, 321, 365, 372 ; S. Isid. Hisp., LXXXIII, 947 ; LXXXVIII, 597 ; Beda Ven., XCI, 178, 1347 ; XCII, 227 ; XCIV, 333 ; Alcuinus, C, 453 ; CI, 251 ; Smaragdus, CII, 548 ; Raban. Maur., CX, 330 ; Walafridus, CXIV, 82 ; Haymo, CXVII, 1110, 1180 ; S. Paschasius, CXX, 868 ; Joannes Scotus, CXXII, 436 ; Hincmarus, CXXV, 296 ; S. Odon., CXXXIII, 278 ; Burchardus, CXL, 1047, 1050 ; S. Petrus Damian., CXLIV, 702 ; CXLV, 439 ; Guibertus, CLVI, 674 ; Wernerus, CLVII, 1013, 1059 ; Eadmerus, CLIX, 634 ; S. Bruno, CLXIV, 622 ; Hugo de S. Vict., CLXXV, 753 ; CLXXVII, 589, 590 ; Herveus, CLXXX, 590, 591 ; Garnerus, CXCIII, 358 ; Petrus Blesensis, CCVII, 643 ; S. Martinus Leg., CCVII, 58 ; Innoc., CCXVII, 739. — In inferno mors indeficiens, Tert., I, 527, 528 ; Lact., VI, 321 ; S. Aug., XLI, 658, 666, 675, 877 ; XL, 274, 285 ; Cassiod., LXX, 345 ; S. Greg. Mag., LXXV, 1092 ; LXXVII, 321, 405 ; S. Hildefonsus, XCVI, 145 ; Haymo, CXVII, 1112, 1185 ; CXVIII, 948, 952 ; Radulphus Ardens., CLV, 2002 ; Wernerus, CLVII, 923 ; Eadmerus, CLIX, 629, 634 ; S. Bern., CLXXII, 863. — In inferno servitus, Tert., II, 657 ; S. Aug., XXXIII, 562 ; S. Greg. Mag., LXXVI, 1290, 1297 ; S. Isid. Hisp., LXXXIII, 598, 947 ; Smaragdus, CII, 490 ; Haymon., CXVIII, 951 ; S. Paschasius, CXX, 748 ; Burchardus, CXL, 1851 ; S. Petrus Damian., CXLIV, 702 ; Eadmerus, CLIX, 631, 641 ; Petrus Blesensis, CCVII, 706. — Quid in inferno fletus et stridor dentium, S. Ambros., XVII, 683 ; Aquilius Juvencus, XIX, 216, 146 ; S. Hier., XXVI, 161, 1261 ; S. Maximus Taur., LVII, 781, 782 ; S. Greg. Mag., LXXVI, 1290 ; S. Isid. Hisp., LXXXIII, 946 ; Beda Ven., XCII, 96, 509 ; Paulus Diaconus, XCV, 1564 ; S. Julianus Tolet, XCVI, 507 ; Druthmarus, CVI, 1375 ; Rab. Maur., CVII, 859 ; CX, 457 ; Walafridus, CXIV, 305 ; Haymon., CXVIII, 725 ; S. Paschasius, CXX, 748 ; Guibertus, CLVI, 674 ; Wernerus, CLVII, 1057, 1058 ; S. Bruno Segn., CLXV, 253. — In inferno vermes, S. Hier., XXIV, 219 ; XXX, 617 ; S. Aug., XLI, 694 ; S. Isidor., Hisp., LXXXIII, 946 ; Beda Ven., XCII, 227 ; XCIV, 501 ; Rab. Maur., CIX, 587 ; CXI, 246 ; S. Odon., CXXXIII, 521 ; Guibertus, CLVI, 676 ; Eadmerus, CLIX, 641 ; Herveus, CLXXX, 590, 591. — De tenebris inferni, S. Aug., XXXVI, 94 ; Eugyppius, LXII, 889 ; S. Laurentius Hovar., LXVI, 115 ; S. Greg. Mag., LXXVI, 912, 914 ; Smaragd., CII, 490 ; Druthmarus CVI, 1375 ; Haymon., CXVII, 1185 ; S. Paschasius, CXX, 748 ; S. Bruno Segn., CLXX, 253 ; Hugo de S. Vict., CLXXV, 638 ; Innoc. III, CCXVII, 739. — In inferno societas dæmonum, S. Amb., XVII, 914,

IV. — DE INFERNI LOCO ET NOMINIBUS.

V. — DE INFERNI VITATIONE.

VI. — Homiliæ de inferno.

CXXX

INDEX DE PURGATORIO,

ORDINE LOGICO REFERENS SS. PATRUM SENTENTIAS DE ILLIUS EXSISTENTIA ET PŒNIS, AC PROINDE OSTENDENS DE HOC DOGMATE PERPETUAM ECCLESIÆ CATHOLICÆ CONSENSIONEM.

MONITUM.

Purgatorium est locus doloris, in quo justorum animæ luunt pœnas suis peccatis debitas,donec ab iis penitus mundatæ,transeant ad societatem beatorum.Fide divina et catholica credimus purgatorium esse, et animas ibi detentas fidelium suffragiis, maxime altaris sacrificio,adjuvari posse. In hoc igitur Indice vicissim tractamus. — I. De exsistentia purgatorii. — II. De illius pœnis. — III. Quænam peccata in purgatorio delenda. — IV. An et quomodo sublevari possunt animæ in Purgatorio,detentæ. — V. De relationibus inter Ecclesiam patientem Ecclesiam triumphantem. — VI. Quisnam defunctorum status respectu vivorum, etc.

CAPUT I. — De exsistentia purgatorii.

Probatio directa ex Scriptura sacra a SS. Patribus deducta.

CAPUT II. — De purgatorii pœnis.

I. — *De pœnis in genere.*

II. — *De igne purgatorio.*

III. — *De Purgatorii pœnarum gravitate.*

IV. — *De Pœnarum Purgatorii duratione. — Eo major quo majora peccata.*

purgatorius, Alcuinus, CI, 53. — Honorius Augustod., CLXXII, 1157.

Non æternus sed transitorius ignis purgatorius, S. Aug., XXXIX, 1946. — Rabanus Maurus, CXII, 38. — Electi post ignis purgationem transibunt ad regnum vitæ, Haymo CXVI, 1081. — Qui in purgatorio sunt exspectant redemptionem, S. Bernard., CLXXXIII, 663. — Igne purgatorio qui puniuntur se salvos futuros procognoscunt, Richard., de S. Victore, CXCVI, 1178.

CAPUT III. — QUÆNAM PECCATA IN PURGATORIO DELENDA SUNT.

I. — *Peccata minuta.*

Quænam peccata purgatorii cruciamentorum materia erunt? S. Isidor. Hisp. LXXXIII, 949. — Enumeratio peccatorum in purgatorio delendorum, Raban. Maur., CXII, 33; Gerardus, CXLII, 1299. — Remigius Antissiodorens., CXXXI. Peccata quæ ad purgatorium ducunt in Scriptura per lignum, fenum et stipulum figurantur. — Minuta tantum peccata purgabit ignis iste, S. Augustin., XXXIX, 1946, 2214. — Peccata levia temporali egent correptione purgari, S. Fulgentius, LXV. — Ex Scriptura peccata minima tantum, igne purgatorio delentur, Taio Cæsaraugustan., LXXX, 975. — Levia peccata diluuntur in purgatorii cruciatibus, S. Gregorius Magn., LXXVII, 396. — Qui leviter peccarunt igne purgati ad beatitudinis requiem deducentur, S. Gregorius Magn., LXXIX, 553. — Animæ minutis obnoxiæ peccatis ignem purgatorium patientur, Alcuin., CI, 53. — Levia peccata transitorio igne purgabuntur, Haymo, CXVIII, 933. — Pœnæ post obitum purgatoriæ non sunt statutæ criminalibus sed levioribus peccatis, Ratherius, CXXXVI, 702. Peccatum veniale temporali pœna plectitur, Richard., a S. Victore, CXCVI, 1177. — Peccata minuta qua ratione hic aut post hanc vitam purgentur, S. Augustin., XXXIX, 1947. — Peccata justorum minuta hujus vitæ tribulationibus purganda sunt ut alterius vitæ ignem vitent, *ibid.*, 1771. — Purgatorium destinatur animabus quæ non male sed non perfecte vixerunt. S. Ildefons., XCVI, 144.

II. — *Reliquiæ peccati.*

Ex gravioribus peccatis quod superest purgatoria pœna abolebitur S. Greg. Magn., LXXIX, 123. — In hac vita his qui salvandi sunt remittitur peccatum sed non pœna temporalis peccati, S. Pet. Damian., CXLIV, 835. — Pœnitentiæ in hac vita inceptæ sed non perfectæ supplet purgatorius ignis (CLXXXVI), Robertus Pullus CLXXXVI, 556. — Pœnitentes morte præventi tempus satisfaciendi non habentes, purgatorio igne excoquuntur, Richardus a S. Victore, CXCVI, 1177. — Quinam ignem purgatorii patientur, Haymo, CXVIII, 934. — Multa peccata post hanc vitam igne purgatorio solvuntur, S. Bruno Segniens., CXXV, 180. — Quali forma sunt in purgatorio detenti, Honorius Augustod., CLXXII, 1158, 1159. — Purgatorii ignem pauci evadunt, S. Bernard., Claræval., CLXXXV, 89. — Purgatorium non sentiunt qui in fine vitæ baptizantur, S. Augustin., XL, 1127.

CAPUT IV. — QUOMODO SUBLEVARI POSSUNT ANIMÆ IN PURGATORIO DETENTÆ.

Quomodo animabus purgatorii subveniendum est, S. August., XL, 1324. — Defunctis subvenire quibus modis possumus id., XXXIX, 2101. — Animabus defunctorum vivorum possunt suffragia, passio SS. martyr. Perpetuæ et Felicit., III, 44, 45. Animæ mortuorum quatuor modis solvuntur, Gratianus, CLXXXVII, 948.

I. — *Per Missæ sacrificium et orationes Ecclesiæ.*

Pro defunctis supplicare consuevit universa Ecclesia, S. Aug., XLI, 592. — Constans fuit in Ecclesia, usus pro mortuis orare et sacrificium offerre, Tertullian. II, 737, 942, 946; S. Cyprian. LV, 399; V, 495; Eusebius Pamphilius, VIII, *ibid.*, 91; S. Zenon Veron., XI, 378; S. Ambrosius, XVI, 754, 1099, 1316, 1386; S. Augustin. XXXII, 777, 780; XXXIII, 92, 694; XXXVIII, 867, 936, 937; XXXIX, 2101, XL, 157, 158, 283, 284, 592, 593, 596; XLII, 39; Cassianus XLIX, 530, 531; S. Leo Magnus LV, 133, 137; Victor Vitensis, LVIII, 187, 233; Benedictus, LXVI, 111; S. Gregor. Magn., LXXI, 201, 202, 303, 304, 336, 337, 773, 774; S. Germanus, LXXII, 137, 142, 143, 144, 145, 146, 211, 212, 222, 262, 264, 289, 435, 436; Vitæ Patrum, LXXIII, 793, 794, 1138, 1139; S. Gregorius Magnus, LXXV, 68, 69; LXXVI, 1279; LXXVII, 141, 416, 425; LXXVIII, 192, 214, 280, 281, 282, 466, 470, 473, 474, 538, 562, 563, 594, 595. Defunctorum memoria in sacrificio missæ Gothicæ fieri consueta, LXXXI, 677; S. Isidorus Hispalens. — Sacrificium pro defunctorum requie offerre ve pro eis orare, credimus quod ab apostolis traditum sit, id., LXXXIII, 757. — Missæ pro defunctis, **LXXXIV, 557, 558, 573; Liturgia Mozarabica, LXXX**V, 515, 1016, 1029; LXXXVI, 1048, 1223, 1239; S. Thomas XCIX, 145; Vener. Beda, XCIX, 734, 736; S. Julianus, Toletanus, XCVI, 476; Carolus Magnus, XCVII, 293, 294, 392; Alcuin., C, 322, 324, 473, 474; CL, 401, 488, 829, 830, 1277, 1280; S. Benedictus, CIII, 808, 809; Amalarius, CV, 1161, 1163; Jonas Aurelianens., CVI, 262, 265; Raban. Maurus, CVII, 40, 93; Walafridus Fuldens., CXIV, 948, 999, 1000; Haymo, CXVIII, 936, 937; Grimaldus, CXXI, 841, 847; Usuardus, CXXIII, 606, 607; Hincmarus, CXXV, 844; Isidorus Mercator, CXXX, 395; Ratherius, CXXXVI, 447; Monumenta liturgica, CXXXVIII, 942, 943, 1327, 1330, 1332; Burchard., CXL, 686, 687, 1008, 1009; S. Odilo, CXLII, 837; S. Petrus Damianus, CXLIV, 117, 146, CXLV, 325, 345, 578; Othlo., CXLVI, 432, 433; Adamus, *ibid.*, 785; Joannes Rothomag., 37, 38, 46, 56, 60, 80, 83, 114, 115, 190, 191, 192, 203; S. Gregorius, CXLVIII, 887, 892; S. Anselmus Lucens. episc., CXLIX, 558, 566; Lanfranc., Cantuariens., archiepisc., CL, 445, 452, 569, 477, 516; Bonizo, *ibid.*, 794; S. Guillelmus, *ibid.*, 1017, 1019, 1136, 1146. — Monumenta liturgica, CLI, 834, 860, 869, 873; S. Bruno, CLII, 133, 218, 225, 229, 604; Hugo, CLIV, 347; Godefrid., CLV, 394, 395, 645; Pibo, CLVII, 457; S. Anselmus Cantuar., CLVIII, 858, 919, 921; Sigebertus, CLX, 642, 646, 648, 652; S. Ivo Carnotens., CLXI, 191, 193, 213; S. Stephanus, CLXVII, 1417, 1418, 1440, 1476. 1478; Marbodus, CLXXI, 741, 1672, 1674; Honorius Augustodunens., CLXXII, 583, 798; Hugo de S. Victore, CLXXV, 595; CLXXVII, 456; Willelmus CLXXIX, 1972; Eugenius, CLXXX, 1589; Robertus Pullus, CLXXXVI, 913, 1105; Anastasius bibliothecarius, CLXXVIII, 996; Petrus Vener., CLXXXIX, 209, 210, 241, 377, 477, 893, 1028; Petrus Lombard.. CXCI, 110; Philippus de Harveng., CCIII, 1300; Bernard., CCIV, 828, 832; Petrus Cantor., CCV, 105, 186; Alanus de Insulis, CCX, 375, 376; Petrus Pictaviens., CCXI, 1270, 1272; Sicard., CCXIII, 101, 132, 133, 426, 430.

Partem istius quæstionis mere liturgicam videsis in Indice *de Cultu mortuorum.*

II. — *Pro defunctis supplicare consueverunt fideles.*

Pro mortuis fidelibus apud antiquos Patres invenitur oratio, S. Gregorius Magnus, LXXVII, 416, 417; Tertull., I, 644, 926; II, 79, 737, 942. — Passio SS. Martyrum Perpetuæ et Felicitatis, III, 33, 34, 134, 135. — S. Cyprian., IV, 399, 480. — Arnobius, V, 494, 495, 1076. — Lactantius, VI, 581; Eusebius Panphilius, VIII, 86, 91; S. Zeno, XI, 366, 378; S. Ambrosius, XVI, 754, 1100, 1099, 1299, 1316, 1319, 1386; S. Augustin., XXXII, 777-780; XXXIII, 92, 694; XXXV, 1351, 1647; XXXVIII, 936, 937; XXXIX, 2101; XL, 157, 158, 284, 593, 595, 596, 609, 939, 1025, 1320, 1328; XLI, 736-738; XLII, 28, 39; Cassianus, XLIX, 529-532; S. Leo Magnus, XV, 133-137; Germanus, LXXII, 211, 212, 213; S. Gregorius, LXXV, 401; LXXVII, 416-425; S. Isidorus Hispalens., LXXXIII, 757. — Liturgia Mozarabica, LXXXV, 515, 902, 920, 1016-1029; LXXXVI, 1048, 1223, 12, 1239; S. Thomas, XCIX, 145, 152, 192, 208, 369; Venerab. Beda, XCIX, 734, 735, S. Julianus Toletanus episc., XCVI, 474, 476; Carolus Magnus, 393, 294, 392; Alcuin., C, 106, 321, 322, 449, 473, 474, 488, 550; CI, 461, 829, 830, 1277-1280; S. Benedictus, CIII, 808, 809; Amalarius, CV, 1161-1164; Jonas Aurelian., CVI, 261-265; Raban. Maur., CVII, 40, 93; CIX, 246; Valafrid. Fuldensis, CXIV, 948, 999, 1000; Haymo, CXVIII, 936-938, 949; Grimaldus, CXXI, 841 847; Usuard., CXXIII, 606, 607; Henricus, CXXIV, 1138, 1157, 1162, 1270; Hincmarus, CXXV, 774, 776, 844, 911, 912; Isidorus Mercator, CXXX, 334, 342, 348, 395, 397; Remigius, CXXXI, 133; Regino Prumiens., CXXXII, 189, 191, 355; Ratherius, CXXXVI, 289, 447. — Monumenta liturgica, CXXXVIII, 913, 942, 943, 1327, 1330, 1332; S. Burchard., CXL. 686, 687, 701, 1008, 1009; S. Bruno, CXLII, 22, 48; S. Odilo, *ibid.*, 834, 837, 856, 878, 1037; S. Petrus Damian., CXLIV, 117, 146, 325, 337; CXLV, 325, 336, 345, 568, 586, 930; Othlo, CXLVI, 362, 368, 372, 373, 382, 383, 432, 433; Adamus, *ibid.*, 685, 686, 785, 973; Joannes Rothomag., CXLVII, 38, 60, 80, 114, 115, 190, 192, 203; S. Gregorius, CXLVIII, 887, 892; S. Anselmus Lucens. episc., CXLIX, 558, 562, 566; Laufrancus Cantuariens. archiepisc., CL, 445, 469, 472, 477, 512-514, 516; Bonizo, CL, 794; S. Guillelmus, CL, 986, 1017, 1019, 1136-1146. — Monumenta liturgica, CLI, 834, 869, 873; S. Bruno, CLII, 20, 133, 218, 225, 229, 553, 554, 564, 565, 580, 586, 604; Hugo, CLIV, 347; Godefridus, CLV, 394, 395, 645; Guibertus, CLVI, 1126; Pibo, CLVII, 434, 457; S. Anselmus Cantuariens. archiep., CLVIII, 858, 919, 924; Sigebertus, CLX, 629, 642, 646, 648, 650-655; S. Ivo Carnotens., CLXI, 191, 193, 213, **248, 947, 1240; CLXII, 177; S. Stephanus, CLXVI, 1418,**

1420, 1465, 1472, 1475, 1477; Marbodus, CLXXI, 741, 1672-1874; Honorius Augustodunens., CLXXII, 583, 798, 1150; Hugo a S. Victore, CLXXV, 593, 595; CLXXVII, 456; Abælard., CLXXVIII, 176, 192; Willelmus, CLXXIX, 1006; Eugenius, CLXXX, 1589; S. Bernard. Claræval., CLXXXII, 580, 581, 664, 1103, 1115; CLXXXIV, 1059; Robertus Pullus, CLXXXVI, 769, 913, 916, 917, 1105; Ordericus, CLXXXVIII, 238. Anastasius Bibliothecarius, CLXXXVIII, 996; Petrus Venerab., CLXXXIX, 71, 72, 209. 210, 241, 377, 477, 893, 1028; Petrus Lombardus, CXCI, 110, 990; CXCII, 40, 301, 302, 948, 949; Philippus de Harveng., CCIII, 1300; Bernard., CCIV, 828-832; Petrus Cantor, CCV, 105, 106, 283; Alanus de Insulis, CCX, 375, 376; Petrus Pictaviens., CCXI, 1668-1692; Sicardus, CCXIII, 132, 133, 426, 430.

III. — *Christi fideles consueverunt opera bona facere, scil, jejunia, eleemosynas*, etc., *tum defunctis, tum sibi post mortem profutura*, Tertull., I, 926; II, 737.

Pro mortuis fit oblatio, S. Cyprian., IV, 399. — Defunctis in purgatorio detentis prosunt merita martyrum et opera justorum, *ibid.*, 480. Non lacrymis, sed oblationibus Domino commendandam sororis animam putat S. Ambrosius, XVI, 1099. — Pro defunctis fiunt oblationes, S. Aug., XXXIII, 92. — Operatio misericordiæ in defunctos præscribitur, id., XXXV, 1350. — Orationibus Ecclesiæ, sacrificio salutari, atque eleemosynis adjuvantur spiritus defunctorum, id., CXXXVIII, 936, 937. — Pro defunctis fiunt sacrificia altaris et eleemosynarum, id., XL, 158, 283.— Pietatis opera sunt pro mortuis valde bonis gratiarum actiones, pro non valde malis propitiationes, *ibid.*, 284. — Pro mortuis offeruntur sacrificia altaris orationum et eleemosynarum, *ibid.*, 609.— Precibus aliisque piis operibus adjuvantur defuncti, *ibid.*, 1320, 1329.— Fieri solent pro defunctis oblationes, Cassianus, XLIX, 529 531.— Pro defunctis fiunt oblationes, S. Gregorius Turonens., LXXI, 875-877. — Oblatio pro defunctis instituta, S. Germanus, LXXII, 289.— Donationes ad oblata pro defunctis peragenda factæ, *ibid.*, 435, 436.— Donationes oblatæ pro defunctis in offertoriis exceptæ, *ibid.*, 223. — Defunctis fit refrigerium per jejunantium preces et per sacrificium, *ibid.*, 262-264. — Qui oblationes defunctorum retinent, excommunicantur, S. Isidorus Hispalens., LXXXIV, 259.— Charitatis munuscula post charos nostros defunctos mittamus, Alcuin. Pro defunctis fidelibus orare, jejunare, eleemosynas dare, missas celebrare, bonum est illis atque salubre, Alcuin., C, 321, 322, 473, 474; CI, 488. — In Ecclesiæ fiunt pro defunctis eleemosynæ, *ibid.*, 1279. — Non negandum est defunctorum animas pietate suorum viventium posse relevari, cum pro illis offertur Mediatoris sacrificium, vel in Ecclesia fiunt eleemosynæ. — Cum de sacrificiis sive altaris, sive quarumcunque eleemosynarum pro defunctis baptizatis offeruntur, pro non valde malis, sunt propitiationes, Amalarius, CV, 1162, 1163. — Orationibus sanctæ Ecclesiæ sacrificio salutari, eleemosynis... non est dubitandum mortuos adjuvari, Jonas Aurelianens., CVI, 262.—Christianorum officium ut mortuorum spiritibus per orationes et eleemosynas opem conferant, *ibid.*, 264, 265. — Amicorum precibus, eleemosynis, jejuniis, fletibus... absolvuntur pœnis qui in purgatorio detinentur, Haymo, CXVIII, 936, 937. — Pro his qui in bello fideliter bellantes ceciderunt oblationes eleemosynarum, orationum et hostiæ sacræ fiducialiter offerri debent.— Hincmarus, CXXV, 844.— Sunt mortui qui piis amicorum fidelium precibus, eleemosynis, jejuniis, fletibus et hostiæ salutaris oblationibus absoluti pœnis ad beatorum requiem perveniunt, *ibid.*, 912. — Oblationes defunctorum negantes ecclesiis statim excommunicentur, Isidorus Mercator, CXXX, 348. — Ab ecclesia pellatur defunctorum oblationes defraudans, *ibid.*, 342, 397.— Qui defunctorum oblationes retinent et ecclesiis tradere morantur, hi ut infideles ab Ecclesia ejiciantur, Regino Prumiens., CXXXII, 355; Burchard., CXL, 701. — De mortuis contristari non debemus sed potius pietatis officia illis impendere, id., CXL, 1008, 1009. — Mansum ecclesiæ cedo pro parentibus meis vivis atque defunctis, S. Odilo, CXLII, 834. — Redarguuntur illi qui orationes, oblationes et sacrificia pro defunctis rejiciunt, S. Petrus Damian., CXLIV, 337.— Animam viri sui defuncti eleemosyna redimere conatur quædam mulier, id., CXLV, 568. — Fuldensis monachus ob negatam in defuncti gratiam præbendam seu eleemosynam flagellis divinitus cæsus, Othlo., CXLVI, 371. — Plures mortuos, ut etiam ante diem judicii liberentur, adjuvant viventium preces, eleemosynæ, jejunia et maxime missarum celebratio, *ibid.*, 382.— Pro excommunicati fratris anima officium atque eleemosynam quasi eodem die obiisset, instanter agere præcipitur, Adamus, CXLVI, 685, 785. — Quod non liceat pro defunctis impiis oblata offerre, S. Anselmus, CXLIX, 566.— Pro defunctis fiunt officia et eleemosynæ... Hugo, CLIV, 347. — Apud dominum Basolum aliquid dedit Drogo de Estraines sancto Mansueto pro sua et antecessorum suorum anima, Pibo, CLVII, 434.

Pro animarum suarum salute quoddam præmium tradiderunt, Sigebertus, CLX, 629. — Pro salute et absolutione defuncti datur decima de culturis, *ibid.*, 652. — Pro mortuis sive altaris, sive orationum, sive eleemosynarum sacrificiis solemniter supplicamus, S. Ivo, CLXI, 191.— Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis aut cum difficultate reddunt tanquam egentium necatores excommunicantur. *ibid.*, 248.— Accipiendum est quod proximi et amici defunctorum propter nomen et redemptionem ipsorum, gratis dare volunt, *ibid.*, 249.—Omnibus Christianæ religionis modis adjuvanda est anima defuncti *ibid.*, 1240.— Pro omnibus defunctis baptizatis offeruntur sive altaris, sive eleemosynarum sacrificia, Hugo a S. Victore, CLXXV, 594, 595.—Surgam in adjutorium mortuis, interpellabo gemitibus, implorabo suspiriis, orationibus intercedam, satisfaciam sacrificio, S. Bernard., CLXXXII, 654. — De oblatione sacrificii pro mortuis atque de eleemosynis pro ipsis faciendis, Petrus Ven., CLXXXIX, 893. — Contra illos qui dicunt, defunctis fidelibus non prodesse vivorum eleemosynas, jejunia, missarum solemnia, aliasve orationes, Bernard., CCIV, 828.—Quantum prosit oblatio fidelium spiritibus defunctorum, *ibid.*, 832. — Vir fortissimus Judas drachmas misit Jerosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, Alanus de Insulis, CCX, 376. — Quicunque decessit in unitate Ecclesiæ particeps est omnium beneficiorum, quæ pro uno mortui fiunt, Petrus Pictaviens., CCXI, 1272. —Mortuorum intuitu fiunt eleemosynæ, orationes, jejunia et sacrificia, Sicardus, CCXIII, 430.

IV. — *Oblationes sacerdotum, orationes justorum, eleemosynas charorum, jejunia amicorum aliave hujusmodi bona opera animabus in purgatorio detentis prodesse, constanti fide in Ecclesia catholica creditum est*, Tertull., II, 737.

Passio SS. martyrum Felicitatis et Perpetuæ, III, 134, 135; S. Cyprianus, IV, 480; S. Ambrosius, XVI, 754, 1319; S. Augustin., XXXV, 1351; XXXVIII, 936, 937; XXXIX, 2101; XL, 157, 158, 283, 284. 593, 939, 1320, 1329; S. Leo Magnus, LV, 133-137; S. Gregorius Turonensis, LXXI, 773, 774; S. Germanus, LXXII, 143, 144, 262, 264; Vitæ Patrum, LXXIII, 596, 597, 793, 794; S. Gregorius, LXXV, 401; LXXVII, 421-425; Liturgia Mozarabica, LXXXV, 902, 920, 1016-1029; LXXXVI, 1048, 1223, 1239; S. Thomas, XCIX, 145, 152, 192, 208; Venerab. Beda, XCIX, 734, 735; Julianus Toletan., XCVI, 474, 476; Alcuin., C, 106, 321, 322, 449, 473, 474; CI, 1278, 1280; Amalarius, CV, 1161-1163; Jonas Aurelianens., CVI, 261, 264; Rabanus Maur., CVII, 93; CIX, 93; Walafridus Fuldensis, CXLIV, 948, 999, 1000; Haymo, CXVIII, 936-938; Grimald., CXXI, 841-847; Hincmarus, CXXV, 911; Remigius, CXXXI, 133; Ratherius, CXXXVI, 389: Monumenta liturgica, CXXXVIII, 942, 943, 1332; — S. Bruno, CXLII, 48; S. Petrus Damianus, CXLIV, 146; CXLV, 336, 368, 371, 372, 373, 382, 383; Adamus, CXLVI, 973; Joannes Rothomag., CXLVII, 190; Bonizo, CL, 794; Monumenta liturgica, CLI, 834, 860, 869, 870, 872, 873; Godefrid., CLV, 394, 395; Pibo, CLVII, 434; Sigebertus, CLX, 646, 650, 651, 652, 654, 655; S. Ivo Carnotens., CLXII, 177; Honorius Augustodunens., CLXXII, 1150; Hugo, CLXXV, 595: Eugenius, CLXXX, 1589; S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 664; Robertus Pullus, CLXXXVI, 916; Ordericus, CLXXXVIII, 238; Petrus Lombard., CXCI, 110; CXCII, 40, 301; Bernardus, CCIV, 828-832; Petrus Cantor., CCV, 105, 106; Alanus de Insulis, CCX, 375, 376; Petrus Pictaviens., CCXI, 1268, 1269, 1272.

CAPUT V. — De relationibus inter Ecclesiam patientem et Ecclesiam triumphantem.

Defunctis in purgatorio detentis prosunt merita martyrum et opera justorum, S. Cyprianus, IV, 480. — Defunctis prodest sanctorum intercessio, S. Leo Magnus, LV, 136, 137.— A pœna purgatorii nos liberat sanctorum martyrum invocatio, S. Gregorius Turonens., LXXII, 800.— In suæ festivitatis Assumptione a pœnis purgatorii innumeros homines liberat Virgo Maria, S. Petrus Damianus, CXLV, 586. Sancta Dei Genitrix et omnia sancta seraphim et cherubim agmina, intercedite pro nobis atque pro omnibus vivis ac defunctis fidelibus, *ibid.*, 930. — Sanctorum intercessio efficax pro defunctis, S. Bernard., CLXXXII, 1497.— Pro defunctis invocandi sunt sancti, id., CLXXXIII, 1097, 1098. — Orationibus et aliis bene-

factis amicorum defunctorum animabus subveniunt sancti, Alanus de Insulis, CCX, 376.
Vide Indicem *de Cultu sanctorum.*

CAPUT VI. — QUISNAM DEFUNCTORUM STATUS RESPECTU VIVORUM?

Sciunt animæ defunctorum atque curant quæ circa vivos geruntur, S. Aug., XXXVII, 1437. — Quid hic agatur, revelante Deo, vel alio modo, cognoscere possunt mortui, id., XL, 605, 799. — Ad vivos mitti possunt ipsi mortui, *ibid.*, 606. — Visitationes mortuorum prænuntiantium quod confirmavit eventus, id., XXXIII, 697, 698. — Plures visi sunt mortui ita in domos ingredi ut olim soliti fuerant, *ibid.*, 697. — Testantur plures in locis in quibus humata sunt corpora et maxime in basilicis per noctem fieri tumultus et orationes, *ibid.* — Hujusmodi visionis testis est quidam sanctus presbyter, *ibid.*, 696. — Mortuis aliquam esse curam de nobi ex Evangelio colligitur, S. Aug., XXXVII, 1437; XI 799. — Defuncta inducitur uxor mariti sui sollicita, id 1075. — Mortui a viventibus visi sepulturam sibi petuni id., XL, 600. — Defunctorum animæ quandoque homi nibus apparent, id., XL, 1026. — Quorumdam sanctorur purgatorium Isaaco, beati Guntheri discipulo revelatum Othlo., CXLVI, 368. Ad quosdam vivos consolandos ap paret defunctus, S. Stephanus, CLXVI, 1367. — Cui dam dormienti apparet defunctus, Willelmus, CXXIX 1077. — Super lectum dormiens quædam vidit unum canonicis sanctæ Mariæ ante plures annos defunctum sib apparentem, Hermannus, CLXXX, 67. — Quidquid pr fratribus nostris vivis vel defunctis agimus, idem reci proca vicissitudine ab eis accipiemus, *ibid.*, 79. — Moi tuorum increscit cruciatus, ex vivorum quos amaverun cruciatibus. Robertus Pullus, CLXXXVI, 769.

CXXXI

INDEX DE CULTU ET VENER. ERGA DEFUNCTOS,

EX HISTORIA, LITURGIA ET MONUMENTIS ECCLESIÆ LATINÆ TRADITIONEM DEMONSTRANS.

—

MONITUM

Inspectis undequaque, in hocce volumine, omnibus quæ de immortalitate animæ, de purgatorio, de cultu et veneratione sanctorum, necnon de oratione, a SS. Patribus tradita et prædicata, variis Indicibus designantur, nunc pie lector, benevolenter invenies et percurrere forsan gratum erit quæcunque ad mortuorum obsequium, in tota Patrologia referuntur.

Manifeste et indubitanter ex iis concludi potest, Christianorum corpora non tantum sacris honoribus prosecuta fuisse, velut templa Spiritus sancti, et ad futuram resurrectionem destinata, verum etiam illo testimonio hæreticorum confutantur errores.

Nam sole clarius patet: 1° Defunctorum Christianorum exsequias, quoscunque nationum gentilium ritus, religione sincera et decenti veneratione, longe superasse; 2° In omnibus retro sæculis, non solum preces et luctum, sed et sacramentorum usum, luminaria, Missæ sacrificium in omnibus ecclesiis fuisse instituta, quemadmodum vigent adhuc et permanent eadem suffragia in Ecclesiæ catholica. Novum illud nec despicabile argumentum est ad honorem sanctæ hujus Ecclesiæ.

Qnadruplicem materiarum devisionem præsenti indici assignavimus, nempe historicam, testimonialem quæ verba etiam plurima. SS. Patrum renovat; liturgicam quoque et monumentalem in qua non omnia sed pauciora saltem de sepulcris et epitaphiis referre putavimus.

PARS PRIMA (HISTORICA). — *De cultu defunctorum.*

TECTULLIANUS. — Oblationes et orationes pro defunctis faciebant Christiani, II, 79, 942.
LACTANTIUS. — Mortuos lavandi ubinam mos obtinuerit, VI, 269. — Defunctorum unctura apud Christianos, *ibid.* — Aliquando vestibus pretiosis induti, elati sunt, *ibid.*
S. ZENO. — De gentium libationibus ad mortuorum sepulcra, XI, 127. — Mortuorum corpora exponebantur a Christianis in ecclesiis, 55. — Veste aliqua obvolvebantur, 88.
S. CYPRIANUS. — Atræ vestes non accipiendæ in charorum morte, IV, 234.
S. HIERONYMUS. — Mos antiquus in exsequiis mortuorum, XXII, 336. — Christiana traditio de psalmis et hymnis recitandis super illos, 466.
RUFINUS. — De sepulcro S. martyris Babylæ, XXI, 512. — De S. Joannis sepulcro, et de reliquiis ejus apud Alexandriam conservatis, 536.
S. AUGUSTINUS. — Obsequia et funus matris suæ S. Monicæ, XXXII, 152. — Orat pro matre defuncta, 778. — De sepultura humanorum corporum, XLI, 26. — Pro defunctis universa Ecclesia supplicare consuevit, XLIII, 392. — Etiam subgenerali commemoratione pro omnibus in Christiana societate defunctis orat, XXXVIII, 596. — Funeris et sepulturæ cura quam laudabilis, 575. — Ut ad ipsum sacrificium, loco suo, commemorentur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur, hoc a Patribus traditum universa observat Ecclesia, XXXVII, 936.
LITURGIA GALLICANA. — Mortui episcopi cadaver plures per dies venerationi expositum est, LXXII, 167. — Mortuus ablutus, vestitusque sepulturæ traditur, *ibid.*
S. PAULINUS NOLANUS. — Animam demortui fratris Paulinus commendat precibus SS. Delphini et Amandi, epist., CCXIX, LXI, 220. — Sepulcra variis S. Scripturæ exemplis asserta, epist. LXVIII. — Juxta martyrum corpora sepeliebantur defuncti, Poemat., LXI, 686, 768. — Sepeliendi mos in ecclesiis, epist. CCIII, LXI, 919. — Sepulcrum S. Felicis quinque amplissimis basilicis ornatum, LXI, 431. — Sepulcra SS. Apostolorum et Martyrum Romæ quotannis visitat S. Paulinus, epist. XCIII, LXI, 97, 199.
CASSIODORUS. — Sepulturæ cura, LXIX, 81. — Arcæ marmoreæ in urbe Ravennatæ ad sepelienda mortuorum corpora, 46.
CONSTANTINUS imperator. — Ejus funus, VIII, 89, 90. — Missa in apostolorum martyrio celebrata in exsequiis Constantini, 91. — Decretum ejus ut cœmeteria ecclesiis reddantur, 267.
CASSIANUS. — Sepulturæ ritus apud veteres, XLIX, 995.
PRUDENTIUS AURELIUS. — Defunctorum corpora, quo mere olim sepulta, LX, 133. — Sepulcra dealbata intra urbem, 713. — In viis publicis, *ibid.* — In ecclesiis, 1178. — Sepulcra martyrum floribus ornata, LX, 135. — Sepulcra frequentata, 872. — Sepulcri honos., 354. — Sepulcris martyrum, per foramina, oraria, nardus, oleum immitebantur, 1021.
S. ELEUTHERUS. — Ejus sepultura, et elevatio corporis, LXV, 72, 76, 82.
S. BENEDICTUS monac. institut. — Mortuos ut sepelire debeat monachus, LXVI, 126.
SYNODUS APUD CARTHAGINEM. — Corporibus defunctorum SS. Eucharistia non detur, et ne mortuos homines baptizari liceat, LXVII, 190, Can. 18.
S. GREGORIUS MAGNUS. — Romani pontificis corpus quando offertur, nullo tegmine præcipit in concilio Romano, LXXVII, 44. — Preces pro defunctis apud antiquos Patres possim occurrunt, 464. — Sepulcrum sibi parandi pia consuetudo, 273, 332. — Sepulturæ jus in ecclesiis quorum olim fuerit, LXXVII, 253. — Mos lavandi corpora ante sepulturam, 927. — Luminaria in sepulturis

PARS II (TESTIMONIALIS.) — *De cultu mortuorum.*

PARS IV — (MONUMENTALIS).

S. ANSELMUS Cantuar, archiep. — Ejus sepulcrum gloriosum et epitaphium triplex, CLVIII, 141.
S. BERNARDUS abbas. — Ejus sepultura, CLXXXV, 943. — Appendix de sepultura et sepulcro glorioso S. Bernardi, 1663. — Sépultures du chœur de l'église de *Clairvaux*, 1765 *et seqq*.
SIGEBERTUS Gemblacens. abbas. — Epitaphium S. Anselmi, CLX, 647. — Epitaphia S. Sigeberti, 650. — Epitaphium Everardi, CXL, 720.
PETRUS LOMBARDUS. — S. Adjutoris gloriosa sepultura, CXCII, 1352.
VENERABILIS GUIBERTUS. — Sepulcra non aperienda nedum confringenda, CLVI, 337.
GODEFREDUS Stabulens. — S. Remacli gloriosum sepulcrum, CXLIX, 293.
OSBERNUS monach. — Sepultura et sepulcrum gloriosum S. Elphegi, CXLIX, 391.
ULDARICUS cluniacens. monach. — Epitaphium Ainardi abbatis Divensis, CXLIX, 1423. — Epitaphium Mabillæ comitissæ, *ibid.*
ABÆLARDUS (Petrus).—Ejus epitaphium, CLXXVIII, 103.
AGNELLUS abbas Ravennat. — Sepultura et sepulcra quorumdam Pontificum, CVI, 475.
PETRUS CANTOR. — Sepulcra sumptuosa mortuis sunt potius in augmentum supplicii quam in remedium, CLV, 228.

CONSTITUTIONES. Privilegia, Decreta varia SS. Pontificum pro libertate et ritu sepulturæ nec non et sepulcrorum veneratione. — *Vide* passim in tota Patrologia.
Quod superest de mortuorum cultu videsis in *Indice de Purgatorio*.

CXXXII

INDEX DE ANTICHRISTO,

LECTORI INDIGITANS, JUXTA SS. PATRUM SENTENTIAS,

VARIA DE ILLIUS ADVENTU SIGNA PRÆNUNTIA, CONCOMITANTIA, ET SUBSEQUENTIA, NECNON ULTIMUM ILLIUS FINEM.

PARS PRIMA. — *Signa adventus Antichristi prænuntia.*

I. — *Prophetia Veteris Testamenti.* Tertullianus, II, 117; S. Cyprianus, IV, 779; S. Ambrosius, XIV, 684; Rufinus, XXI, 321; S. Augustinus, XXXIV, 788; XLI, 695; Alcuinus, C, 564, 1292; CI, 1296; S. Bruno Astens., CLXIV, 438, 884; Rupertus abb., CLXVII, 556; Ven. Godefridus, CLXXIV, 55, 56; Garnerus abb., CXCIII, 87.

II. — *Prophetiæ Novi Testamenti*, S. Augustinus, XXXII, 908; XLI, 645; S. Gregorius Magn., LXXVI, 650; Alcuinus, CI, 1294, 1296.

III. — *Figuræ et typi.* — *Abimelech.* Rabanus Maurus, CVIII, 1172; S. Petrus Damian., CXLV, 392, 470; Petrus Lombardus, CXCI, 501. — *Antiochus* S. Cyprianus, IV, 412, 669; S. Hieronymus, XXV, 568; S. Gregorius Magn., LXXVI, 651; Rupertus abb., CLXIX, 1069; Petrus Lombardus, CXCIII, 104. — *Arius et quilibet Arianus.* S. Hilarius Pictav., X, 191: S. Ambrosius, XV, 1808. — *Auxentius*, S. Hilarius, X, 616. — *Beelphegor.* Rupertus abb., CLXVII, 908, 909. — *Constantius imp.*, S. Hilarius, X, 581. —*Doeg.*, Cassiodorus, LXX, 373; Rupertus abb., CLXVII, 1107. — *Hæretici et peccatores*, S. Augustinus, XXXIV, 1999; XLI, 679, 686, 687; S. Gregorius Magn., LXXVI, 486. — *Hircus.* Rupertus abb., CLXVII, 819. — *Nero.* S. Augustinus, XLI, 686. — *Rhamnus.* Rabanus Maurus, CVIII, 1171, 1172. — *Sabellius*, S. Ambrosius, XV, 1808.

IV. — *Tempus adventus Antichristi.*—Tempus persecutionis Antichristi, ignotum est, S. Augustinus, XLI, 616. — Regnum Antichristi ante diem judicii, S. Augustinus, XXXIV, 1998; S. Cyprianus, IV, 358, 400. — Sæviet hic in fine mundi, sed ad breve tempus, S. Gregor. Magnus, LXXXVI, 449.— Antichristus dominabitur in fine mundi, *ibid.*, 520. — Adventus Antichristi creditus tempore imperatoris Severi, erroris arguitur in computo historici, S. Hieronymus, XXIII, 315. — Tempus Antichristi ex divo Paulo nuntiatus, S. Hilarius, X, 611, 612. — Hic quæri solet, quando istud erit? importune omnino, S. Aug., XLI, 616. — Si hoc nobis prodesset nosse a quo melius quam ab ipso Deo magistro interrogantibus discipulis diceretur, *ibid.* — Hoc mysterium iniquitatis quomodolibet intelligatur quid sit, ab alio sic, ab alio autem sic, quandiu autem operetur, occultum est, S. Augustinus, XXXIII, 908. — Mysterium jam operatur iniquitatis; tantum qui tenet, modo teneat, dum de medio fiat et tunc revelabitur ille iniquus, *ibid.* — Prius veniet Antichristus, et tunc veniet dies judicii, id., XXXIV, 1998. — Sed dicturi sunt aliqui: Quomodo novissimum tempus? Quomodo novissima hora? Certe prius veniet Antichristus, et tunc veniet dies judicii, *ibid.* — Dominabitur in fine mundi « numquid producis luciferum in tempore suo, et vesperum super filios terræ consurgere facis? » S. Gregorio Magn., LXXVI, 520. — Imminente jam temporum conclusione, Lactantius, VI, 788.

Nondum advenit tempus Antichristi, Alcuinus CI, 1295. — Licet videamus Romanorum regnum maxima parte jam destructum, tamen quandiu reges Francorum duraverint, qui Romanum imperium tenere debent, dignitas Romani imperii ex toto non peribit, quia stabit in regibus suis, *ibid.* — Doctores nostri tradunt quod unus ex regibus Francorum Romanum imperium ex integro tenebit, qui in novissimo tempore erit, *ibid.*— Ipse erit maximus omnium regum et ultimus, qui postquam regnum suum fideliter gubernaverit, ad ultimum Hierosolymam veniet, et in monte Oliveti sceptrum et coronam suam deponet. Hic erit finis et consummatio Romanorum et Christianorum imperii, *ibid.*— Sicut in Sybyllinis versibus habemus, tempore prædicti regis, cujus nomen erit C rex Romanorum totius imperii, statura grandis, aspectu decorus, vultu splendidus, et per singula membrorum lineamenta compositus decenter, erunt divitiæ magnæ et terra dabit fructum suum; post istud tempus Antichristus veniet, *ibid.*, 1296. — Gentes spurcissimæ tunc exsurgent aquilone quas Alexander rex inclusit in Goch et Magoch; hæc sunt viginti duo regna, quorum numerus est arena maris: quod tempus præcedet adventum Antichristi, *ibid.*— Quod cum audierit rex Romanorum convocato exercitu, debellabit eos; hic semper habebit præ oculis scripturam ita dicentem: rex Romanorum omne sibi vindicet regnum terrarum, *ibid.*—Tempore Antichristum præcedente, rex Romanorum ultimus omnes insulas et civitates devastabit, universa idolorum templa destruet, omnes paganos ad baptismum convocabit, et per omnia templa crux Christi erigetur, *ibid.* — Judæi tum convertentur ad Dominum. « In diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter, *ibid.* — Rex ultimus Romanorum impletis centum duodecim regni ejus annis veniet Hierusalem et ibi, ut dictum est, deposito diademate, relinquet Deo Patri et Filio ejus Christo Jesu, regnum Christianorum, *ibid.* — Regis ultimi Romanorum erit sepulcrum gloriosum et hoc proxime præcedet adventum Antichristi, *ibid.* — Nisi, ante Romanum imperium fuerit desolatum, et Antichristus præcesserit, Christus non veniet qui ideo venturus est ut Antichristum destruat, Rabanus Maurus, CXII, 569, 573.— Ut taceamus de his qui nunc sunt, vel adhuc usque ad finem sæculi futuri sunt, in quibus utique Antichristus erit, Hincmarus, CXXV, 276; B. Lanfrancus, CL, 342. — Tempus revelationis sive manifestationis Antichristi, *ibid.*, 344.—Imperio Romano destructo « tantum hoc restat » ut qui tenet, nunc teneat, *ibid.*, 343. — Romanum imperium vel fidem, vel ad nos nihil, nisi tenere fidem, donec de medio fiat, donec destruatur Romanum imperium vel Antichristus nascatur, vel qui tenet fidem, teneat donec moriatur. Et tunc revelabitur

iste iniquus, *ibid.*, 344. — Antichristi adventus sub fine sæculi iterum describitur, S. Bruno, CLXV, 270, 273. — Cum enim sua narrat,quæ sanctæ Ecclesiæ designentur quando draco ille qui nunc in abyssum clausus tenetur, de puteo abyssi educetur, Rupertus, CLXVIII, 1086. — Quoniam nisi venerit discessio primum et revelatus fuerit homo peccati filius perditionis, Herveus Burgidol., CLXXXI, 1391, 1394.

V. — *Causa adventus Antichristi.* — Regnum Antichristi venturum propter peccata populorum, S. Gregorius Magn., LXXVI, 343. — Qui facit regnare hominem hypocritam propter peccata populi, *ibid.* — Qui malis prælatis subjacent, id suæ culpæ tribuant, propter peccata populorum regnaturus est Antichristus, *ibid.* — Regem super se Judæa regnare noluit, et idcirco exigentibus meritis hypocritam accepit, *ibid.*

Pars II. — *Signa adventum Antichristi concomitantia.*

I. — *Notæ distinctivæ Antichristi.* — Pseudopropheta Antichristus, S. August., XLI, 679. — Refugia Antichristus ex B. Paulo, *ibid.*, 685. — Resurrectionem Neronis suspicantur nonnulli et illum futurum Antichristum, *ibid.*, 686. — Neronem nec occisum putant alii sed subtractum, *ibid.* — Homo peccator Antichristus,S. Gregorius Magn., LXXVI, 486. — Vas perditionis, id est, diabolus in hominem ingressus, Antichristus,id., LXXV,1952. — Homo a diabolo assumptus Antichristus, *ibid.*, 1117, LXXVI, 649. 651, 700. — Regulus, Antichristus, id., LXXV, 1090. — Vas diaboli, Antichristus, id., LXXVI, 716. — Homo damnatus, Antichristus, *ibid.*, 428. — Antrum diaboli, Antichristus,id., LXXV, 1117 et 1118. — Vesper signatur Antichristus, LXXVI, 519, 520. — Gladius diaboli, Antichristus, *ibid.*, 726. — Cauda Behemoth Antichristus, *ibid.*, 649. — Coluber et cerastes, Antichristus, *ibid.*, 596.—Descriptio Antichristi contra Deum manum erigentis, id., 1009.—Daniel et Paulus docent Antichristum contra Principem principum consurrecturum esse, et sine manu conterendum,id., LXXVI, 652. — Superbia elatus Antichristus, *ibid.*, 486. — Brachium excelsum superba Antichristi celsitudo,*ibid.*— Comminatio futuri judicii ab eo irridetur, *ibid.*, 730. — Ungulas equi mordere qui perhibeatur, Antichristus, *ibid.*, 507. — Sævitia Antichristi ad crudelitatem dilatatur, *ibid.*, 419. — Plus metuendus signis quæ faciet, quam ex pœnis quas martyribus intulit, *ibid.*, 650. — Flagris cruciat signis coruscat Antichristus, *ibid.* — Vi superabit alios, alios mentitis virtutibus decipiet, *ibid.*

Caput reproborum Antichristus, id., LXXV, 1090. — Extollens se supra omne quod dicitur Deus, aut quod cotitur, Antichristus, id., LXXVI, 487. — Christum mentitur Antichristus, S Hieronymus, XXII, 423. — Velamen Antichristi mentita virtus, *ibid.*, 553. — Ob superbiam Aquila Antichristus, id., XXV, 568. — Neronem Domitium putant multi ex nostris fore Antichristum, *ibid.* — Homo, Antichristus, S. Hilarius, X, 298. — Homo peccati, filius diaboli Antichristus, id., IX, 1073; Tertullianus, II, 889. — Filius diaboli, peccati portio, legis assertor, Antichristus; S. Hilarius, IX, 1056. — Abominatio desolationis Antichristus, *ibid.*, 1054.—Terrorem magnum incutiet EcclesiæAntichristus, *ibid.*, 1001, 1002. — Antichristus negator Filium unius cum Patre divinitatis esse, id., X, 616.— Anguis metator Antichristus, S.Cyprianus, IV,280.— Quidam putant hoc, quod dixit divus Apostolus : « Jam enim mysterium iniquitatis operatur, » quod Neronem voluerit intelligi cujus jam facta velut Antichristi videbantur, unde nonnulli ipsum resurrecturum et futurumAntichristum suspicantur, S. Augustinus, XLI,686.— Alii putant Neronem vivum occultari in vigore ipsius ætatis,in qua fuit,cum crederetur exstinctus, donec suo tempore reveletur, et restituatur in regnum. *ibid.* — Alter rex orietur ex Syria malo spiritu genitus, eversor ac perditor generis humani, rex ille teterrimus erit quidem et ipse,sed mendaciorum propheta,Lactant., VI, 793. — Inter ea mala exsurrecturum regem impium qui reliquias illius tyranni conteret, cruciabit, vexabit, interimet, atque hunc futurum Antichristum satis aperte ostendit, *ibid.*, 1008 et 1009.—Cavenda opinio asserentium Antichristum non alium fore quam diabolum quos S. Hieronymus damnat, *ibid.* —Facta et dicta omnia Antichristi sunt peccata. Cassiodorus,LXX, 90. — Quoniam in sceleribus similem non habebit.*ibid.* — Quia iniquus dissuasor erit; ut quos terrore non potest pervertere, saltem conetur per noxia præmia declinare; innumerabilia exstabunt sine dubitatione peccata, cujus universa vita delictum vocatur. Addit nec invenitur, *ibid.*, 91.—Semitæ ejus omnes pollutæ, *bid.*, 87.

Ideo dicitur Antichristus, quia in cunctis Christo contrarius erit. Christus venit humilis, ille venturus est superbus, Alcuinus, CI, 1291. — Non de sola virgine, nec de episcopo et monacha sicut alii delirando dogmatizant, sed de immundissima meretrice et crudelissimo nebulone, *ibid.*, 1292. — Antichristus concipietur, generabitur, nascetur in peccato, *ibid.* — In ipso vero etiam germinationis suæ primordio,diabolus simul intrabit in uterum matris suæ caput superbiæ, magister erroris, plenitudo malitiæ, *ibid.* — Hic est rex super omnes filios superbiæ, cujus virtus semper cum illo erit, *ibid.* — Diabolus descendet in matrem Antichristi, *ibid.*, 1293. — Antichristus, homo, et fons omnium peccatorum,*ibid.*, 1295. — Filius perditionis, filius diaboli, non per naturam sed per imitationem quia per omnia adimplebit diaboli voluntatem, *ibid.* — Plenitudo diabolicæ potestatis et totius malitiosi ingenii in eo habitabit; in quo erunt omnes thesauri malitiæ et iniquitatis absconditi, *ibid.*

Quid aliud dicturus est Antichristus, nisi Jesum quidem non fuisse Christum,se autem esse quod ille veluti falso creditus fuerit? S. Agobardus, CIV, 94. — In hoc solo blasphemiam Judæorum superat Antichristus quod se præsumit nuncupare Christum, *ibid.* — Deo permittente et ordinante diabolus sive vas aptissimum, hominem scilicet illum damnatum et perditum caputque perditorum, *ibid.*, 280. — Antichristus ipse est rex super universos filios superbiæ,*ibid.*, 281.—De qua (synagoga) ultimis temporibus nequissimus filius, id est, Antichristus generandus est, Rabanus Maurus, CVIII, 1171. — Erit filius (ille Antichristus) amissæ, id est, synagogas peccatricis, *ibid.* — Antichristus qui venturus dicitur, quem se alium quam Christum Deum dicturus est, Paschasius Rab., CXX, 798. — Quia ergo p r undenarium numerum trangressio exprimitur, hujus bestiæ cornu undecimo ipse auctor transgressionis judicatur, apud S. Greg. in lib. Mor.xxxi ita de Antichristo dictum, Hinmarus, CXXV, 276. — Quia purus homo generatur, sed crescit immaniter, qui usque ad conjunctam sibi vim angelicæ fortitudinis proficit, *ibid.* — Quid cauda Vehemoth istius, nisi illa antiqui hostis extremitas dicitur cum vas proprium illum perditum hominem ingreditur, qui specialiter Antichristus nuncupatur, *ibid.* — Antichristus vocatur quia contrarius Christo, *ibid.*, 281. — Non requiret Deum Antichristus,ut sua peccata crudela dimittantur, S. Bruno Herbipol., CXLII, 73. — De Antichristo dicit omnes semitas esse pollutas, id est cogitationes et facta sordida, *ibid.*, *et seqq*; 209. — Via Antichristi, S. Petr. Dam., CXLV, 287. — Dum veteribus nova semper augentur, quid aliud agitur quam Antichristi via procul dubio sternitur, ut tam ultra finem sæculi in mundum veniens sine offendiculo liber ingrediatur? *ibid.* — Cum illius via nihil aliud prorsus quam nostra sint absque dubio scandala, eadem causa debet vestigia nostra compescere, quæ illi spondet liberis posse gressibus adventare, *ibid.* — Antichristi adventus et secundum operationem Satanæ dispositam, vel Satanas in eo operabitur, B. Laufrancus, CL, 344. — Veniet Antichristus in nomine suo, se exaltando, quia non a Deo, sed a sua superbia missus prædicare veniet, S. Bruno, CLXV, 492. — Mores Antichristi, Rupertus, CLXVIII, 1030. — Reprehensio Antichristi et descriptio ejus, *ibid.*, 1187. — Cor ejus, inquit Job, indurabitur quasi lapis, quia videlicet nulla unquam conversione pœnitentiæ modietur, *ibid.*, 1192. — Antichristus spiritus mendax, id., CLXIX, 537. — Antichristus cur dicitur bestia, *ibid.*, 1063. — Conceptio Antichristi, *ibid.* — Locus ejus nativitatis, *ibid.*, 1067. — Ubi nascetur Antichristus, Hugo de S. Victore, CLXXV, 591. — Quæ erit malitia Antichristi, *ibid.*, 593. — An purus homo erit Antichristus, *ibid.*, 591. — Vita Antichristi, Petrus Lombardus, CXCI, 139-148. — Descriptio Antichristi, *ibid.*, 501. — Antichristus draco dictus, Rev. Garnerus, CXCIII, 124. — Antichristus coluber dictus, *ibid.*, 126. — Regulus dictus, *ibid.*, 127. — Leo insidians, *ibid.*, 108, 109.

II. — *Notæ distinctivæ discipulorum Antichristi.* — Arius aut Sabellius imo omnes hæretici Antichristi vel ejus discipuli, S. Ambrosius, XV, 1808. — Hæretici appellantur Antichristi in quantum ejus sunt asseclæ, S. Augustinus, XLI, 686,687. — Antichristi multi in Ecclesia, mariChristiani contrarii Christo,id., XXXIV,1999.—Antichristi qui ore Christum profitentur et moribus dissentiunt a Christo, *ibid.*, 2001, 2002. — Amor perfidiæ tabernaculum Antichristi, S. Gregorius Magn., LXXIX, 66. — Testamenta Antichristi non desunt in pace Ecclesiæ, id., LXXVI, 486. — Prædicatores ejus sunt os Antichristi, *ibid.*, 710. — Prædicatores ejus ardent per malitiam, lucent per virtutis simulationem, *ibid.*— Discipuli Anti-

christi sunt omnes iniqui, id., LXXV, 1009. — Discipuli Antichristi etiam astuti et duplices, *ibid.*, 1023. — Membris suis jam vivit et sævit Antichristus, id., LXXVI, 484, 485. — Membra sunt Antichristi suo capiti conjuncti omnes iniqui, *ibid.* — Res Antichristi quotidie agitur apud iniquos, *ibid.*, 486. — Homines terræ dediti subduntur huic juste, *ibid.*, 1620. — Testes Antichristi multi jam sunt, *ibid.*, 653. — Ossa Antichristi qui sint et qui sint carnes. *ibid.*, 654. — « Hic est Antichristus qui negat Patrem et Filium. » Ex quibus verbis evidentissime declaratur non solum mendaces sed et Antichristos esse Judæos, S. Agobardus, CIV, 94. — Super omnia vero Jesum, qui ex Maria Virgine ortus est, Christum esse negantes, Antichristi sibi et nomen pariter et eloquium vindicarunt, *ibid.* — In hoc Judæi nequitiam æquiparant Antichristi, quod Jesum negare audent fuisse Christum, *ibid.* — Si multi jam sunt Antichristi, quod aliud dici possent cum suo capite, quam Pseudo-Christi? Paschasius Radbertus, CXX, 798. — Omne verbum quod a veritate extraneum est et alienum a fide, quid aliud eum dicimus quam Antichristum esse? *ibid.* — Et ideo quia hoc unum verbum est verum, si quod aliud est quod dicitur contra Christum, qui eum portat in corde suo, jure et ipse dicitur Antichristus, *ibid.* — Dicit Beda hæreticos Antichristos, sed et illos qui fidem catholicam quam confitentur, perversis artibus destruunt, Hincmarus, CXXV, 281. — Omnes illi maximo Antichristo in fine sæculi venturo quasi suo capiti testimonium reddunt, *ibid.* — Non nisi Antichristi foras exeunt de Juda præcipuo Antichristo, totius temporis usquequo ille maximus veniat Antichristus, scriptum est, quia « Misit diabolus in cor Judæ ut traderet eum et introivit in eum Satanas, *ibid.*

Judas appellatus est filius perditionis, sicut et maximus Antichristus, *ibid.* — Mysterium iniquitatis jam operatur, id est, secrete per membra, B. Lanfrancus, CL, 343. — Omnis qui est contrarius verbo Christi Antichristus est, S. Ivo CLXI, 785. — Membra antichristi, *ibid.*, 1009-1012. — Judæos præcipue sui sectatores et proclamatores, faciet, S. Bruno, CLXIV, 438. — Antichristi sunt, quicunque ejus opera faciunt, *ibid.*, 624. — Corpus illius, id est iniqui omnes, quorum ipse caput est, quasi scuta fusilia, id., CLXVII, 1192. — Signum Antichristi habebunt ejus discipuli, Rupertus, CLXIX, 1077. — Antichristi consiliarii palpebræ diluculi nuncupati, Garnerus, CXCIII, 264. — Antichristi servi nequiores et valentiores perjossa figurati, *ibid.*, 214. — Vult Antichristus eos quos sibi vel prece vel minis compellit famulari, suo charactere in frontibus adnotari, Philippus de Harveng, CCIII, 825. — Facinora ejus, *ibid.* — Vult ut nullum humanæ societatis commercium intra suos quis apostatas habere permittatur, nisi quodam apostasiæ signaculo muniatur, *ibid.*

III. — *Effectus adventus Antichristi.* — Primus effectus: Operatio seductionis ab Antichristo facta mendaciter, S. Aug., XLI, 687. — Secundus effectus: Tribulatio Antichristi ignis probationis, *ibid.* — Tertius effectus: Commotio magna imminet ex signis Antichristi, S. Greg. Magn. doct., LXXVI, 709 et 710. — Quartus effectus: Electi turbabuntur et titubabunt prodigiis visis Antichristi, *ibid.*, 712. — Quintus effectus: Fides Judæorum in Antichristum, S. Ambros., XIV, 1100. — Sextus effectus. Electi omnes arguunt, dum contemnunt, dum virtute mentis ejus malitiæ resistunt, S. Gregor. Magn., in cap. XII, Job. LXXV, 1117. — Septimus effectus: Robur sanctorum videtur stipula contra Leviathan et Antichristum, id., LXXVI, 728. — Octavus effectus: Insidiæ Antichristi ex falsis miraculis, id., in cap. XL, Job LXXVI, 704. — Nonus effectus: Tanta enim tunc contra justos iniquitates effrenabitur, ut etiam electorum corda non parvo pavore feriantur, in cap. XIX. Job LXXV, 1053. — Decimus effectus: Pensemus ergo quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr et corpus tormentis subjicit, et tamen ante ejus oculos tortor miracula facit, id., in cap. XL, Job LXXVI, 650. — Undecimus effectus: De ore ejus lampades exeunt, quia mentes audientium ad amorem perfidiæ accendunt: et unde quasi per sapientiam lucent, inde procul dubio per nequitiam concremant, *ibid.*, 710. — Duodecimus effectus: Prædicatores ejus ardent per malitiam, lucent per virtutis simulationem, *ibid.* — Decimus tertius effectus: Fumus de naribus ejus procedere dicitur, quia de miraculorum ejus insidiis ad momentum caliginosa dubietas etiam in electorum corde generatur, id., in cap., XL, Job, LXXVI, 712. — Decimus quartus effectus: Velut enim olla fervens est unaquæque tunc anima cogitationum suarum impetus quasi spumas ardentium undarum sustinens, quas et ignis zeli commovet, et ipsa temporalis et oppressio more ollæ intrinsecus clausæ tenet, *ibid.*, 713. — Decimus quintus effectus: Joannes cum hujus bestiæ signa narraret, adjunxit: « Ita ut ignem faciat de cœlo descendere. (*Apoc* III, 13.) » *ibid.* — Decimus sextus effectus: In collo ejus morabitur fortitudo. Quid vero collo Leviathan istius, nisi elationis extensio designatur, *ibid.*, 718. — Decimus septimus effectus: Ecclesiæ prophetia absconditur, curationum gratia aufertur, doctrinæ verba conticescunt, miraculorum prodigia tolluntur, *ibid.*, 721. — Decimus octavus effectus: Neque hasta neque thorax subsistere poterit, ut si supernum adjutorium desit, et prædicantium acumen obtendat, et longanimitatem, patientiam destruat, *ibid.*, 727. — Decimus nonus effectus: Aperte monstratur quia appetendo dudum Dei similitudinem, quasi juxta Deum erigere se voluit, id., in cap. XXXVIII, Job LXXVI, 487. — Vicesimus effectus: Sicubi audieris eos qui dicuntur Christi, non a Domino Jesu Christo sed a quoquam alio nuncupari, id., S. Hieronym., XXII, 182. — Vicesimus primus effectus: Et in fine Judæi, qui Antichristum pro Christo suscepturi sunt non lætentur in Christo, S. Hieronymus, XXIII, 1051. — Vicesimus secundus effectus: In consummatione mundi, tanta fient ab Antichristo signa atque portenta ut iniquitate crescente, refrigescat charitas multorum, id., Commentar., in Isa., c. XIV, XXIV, 212. — Vicesimus tertius effectus: Susceptus Judæis Antichristus loco sanctificationis insistet; ut ubi sanctorum precibus Deus invocabatur, illic ab infidelibus receptus Dei honore venerabilis sit, id., Pictav., Commentar., in Matth., cap. XXV, IX, 1054. — Vicesimus quartus effectus: Terrorem quem Ecclesiæ incutiet? *ibid.*, 1001, 1002. — Vicesimus quintus effectus: Antichristi ministris in lucis se angelum transformantibus, ab omnium fere sensu et conscientia is qui est Christus aboletur, id., lib., *Contra Auxentium*, X, 611, 612. — Vicesimus sextus effectus: Et quia in magna vexatione positis pseudoprophetæ, tanquam præsentem in Christo opem sint indicaturi, multi in locis Christum esse atque haberi mentientur, ut in Antichristi famulatum depressos vexatosque deducant, id., Commentar., in Matth., IX, 1055. — Vicesimus septimus effectus: « Et ideo mittet illis (Judæis) Deus operationem erroris, ut credant mendacio, et judicentur omnes qui non crediderunt veritati sed consenserunt iniquitati. » (II, Thess. II, 3, 11), *in Psal.*, CV, n° 37, S. Aug., XXXVI, 1418. — Vicesimus octavus effectus: Labor et dolor, quibus falsa dogmata signantur sub lingua ejus, S. Greg. Magn., LXXVI, 704.

IV. — *Astutia, simulationes et insidiæ Antichristi.* — Tunc appropinquabit desolatio, quoniam a vera religione plerique lapsi errore desciscent, S. Ambrosius, XV, 1808. — Qui intelligit non seducatur, ut credat falsa præ veris, more utique Judæorum, qui verum Christum negaverunt, unde consequens erit ut credant verum esse qui falsus est, *ibid.*, 1809. — Cavenda ergo signa perfidiæ, quibus breviantur dies atque minuuntur id., XIV, 1001. — « Diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, » S. Augustinus, XLI, 679. — Sed et in amicum, id est, velut amicus, *ibid.*, 685. — Operabitur mendaciter Antichristus, *ibid.*, 687. — Insidiabitur Antichristus in occulto, velut leo in cubili suo; dicit eum leonem in cubili eum in quo vis et dolus operabitur, id., XXXVI, 127, 128. — Impleturus est Antichristus totam nequitiam impietatemque quam omnes pseudoprophetæ inchoaverunt, *ibid.*, 126, 127.

Amor perfidiæ tabernaculum Antichristi est, qui fidei Redemptoris contradicit, S. Gregorius Magn., LXXIX, 66. — Ad prædicandam falsitatem suam astutos ac duplices atque hujus mundi scientiam habentes electurus est, id., LXXV, 1023. — Fluxæ mentes hunc in suis prodigiis admirantur et sequuntur, bene de eo dicitur: « Dulcis fuit glareis cocyti. » *ibid.*, 119. — Qui in se enutrienda aspidis consilia recipit, membrum iniqui capitis factis factus in corpus Antichristi accrescit, *ibid.*, 1090. — Quis alius nomine bestiæ, nisi antiquus hostis accipitur, qui deceptionem primi hominis Sævus impetiit, id., LXXVI, 428. — Sed hæc bestia, cum post adventum Redemptoris...., illum damnatum hominem qui Antichristus vocatur invaserit, quid aliud quam latibulum suum ingreditur, ut in antro proprio demoretur, *ibid.* — Dolum in manu Antichristi dirigi quid sit. Dolus in manu ejus dirigetur, *ibid.* — In manu Antichristi dolus dirigitur, quia in hoc quod contra bonos proposuerit implere temporaliter, nulla adversitate præpeditur, *ibid.*, 368. — Insidiæ Antichristi ex falsis miraculis, *ibid.*, 704. — Propter perversa dogmata sub lingua ejus labor et dolor est, *ibid.*, 616. — Propter miraculorum speciem sedet in insidiis; propter sæcularis autem gloriam potestatis, cum divitibus in occultis, *ibid.*; 704. — Simul et miraculorum

fraude et terrena potestate utitur, et in occultis et eam divitibus sedere perhibetur, *ibid.* — Semita Antichristi miraculis, et sive per se, seu per ministros suos quolibet prodeat, mendacibus signis coruscat, *ibid.*, 116. — Labor et dolor quibus falsa dogmata signantur sub lingua ejus, *ibid.*, 704. — Flamma oris ejus est ipsa instigatio occultæ locutionis, *ibid.*, 716. — Pravæ suasionis verba ad unius cujusque animum facit, *ibid.* — Flamma est quod de ejus ore egreditur, quia ardet in desideriis animus cum ejus suggestionibus instigatur, *ibid.* — VI superabit alios, alios mentitis virtutibus decipiet, *ibid.* 650. — De Leviathan naribus fumus exit quia ex ejus prodigiis mendacibus etiam bonarum mentium oculos trepidationis caligo confundit, *ibid.*, 712. — Contra Deum se erigens, cum simulatione sanctitatis etiam tumore potestatis extollitur, *ibid.*, 718. — Antichristus regulus, serpentum regulus rex dicitur, id., LXXV, 1090. — In fallacia sua Antichristus gradietur, sed juxta breve tempus vitæ præsentis ipsa illa fallacia prosperabitur, id., LXXVI, 529. — Deinde accipiendus est alius, in nomine eodem veniens. Sed hic homo est, a quo sibi honorem homines sperabunt, et cui honorem reddent vicissim, S. Hilarius Pictav., X, 298. — Et hic quidem Antichristum significari non obscurum est, mendacio paterni nominis glor autem *ibid.* — Stylo Antichristi Scriptura composita, *ibid.* 614. — Quicunque crediderint atque accesserint ei, signabuntur ab eo tanquam pecudes; qui recusaverint, aut in montes fugient, aut cruciabuntur et necabuntur Lactantius, VI, 794. — Tunc dissolvetur et exiet, et per illud suum vas terribiliter seducet gentes, Alcuinus, CI, 1292. — Miracula a ejus falsa, mendacia erunt, et a veritate aliena, quia per magicam artem et phantasiam deludet homines, sicut et Simon Magus illusit illum, qui putans occidere eum, arietem occidit pro eo, *ibid.*, 1293. — Hæc autem omnia miracula omnibus modis per incantationes diabolicas falsa erunt, peccatoribus et incredulis videbuntur vera, *ibid.*, 1294. — Sub lingua ejus dolus et iniquitas, S. Agobardus, CIV, 280. — Insidiatur juxta vestibula in absconditis, ut interficiat innocentem, *ibid.* — Insidiatur in abscondito quasi leo in cubili, *ibid.* — In psalmo: « Quid gloriaris in malitia qui potens es in iniquitate, etc., » demonstratur qualis sit hoc corpus diaboli atque Antichristi in præsenti, et quid illi maneat in futuro, *ibid.*, 281. — Totum cum dolo loquitur Antichristus, S. Bruno Herbipol., CXLII, 209. — Nequitia Antichristi patet eo quod iniquus suasor erit, ut quos terrore non potest pervertere, saltem per noxia præmia conetur declinare, *ibid.*, 75. — Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa, de Antichristo dicitur qui confusis moribus diligit iniquitatem, *ibid.*, 209. — Æstimatione quidem seductorum et simulatione sui agnus erit, revera autem hædus, imo et bestia sive cornu bestiæ in cujus superbia et credulitate epulabitur, Rupertus, CLXVII, 1801. — Decepti ab Antichristo non creduntur ad fidem redituri, Robertus Pullus, CLXXXVI, 978.

V. *Pugnæ Antichristi contra sanctos Dei.* — Martyres sub Antichristo passuri, S. Gregorius Magn., LXXIX, 527. — Unum est tamen quod non similiter repetitur; quia ibi sicut fragmenta mali punici, hic autem sicut cortex mali punici dicitur, *ibid.* — Quo nihil designari puto nisi sanguinem martyrum qui sub Antichristo morientur, et unitatem fidei sub qua multi Judæorum stringentur, *ibid.* — In cujus constantia dum sanguinis effusionem patientur fidei tribulatione quasi corticis rubore decorabuntur, *ibid.* — Draconis cauda in terram dejicit stellas, quia Satanæ extremitas illa per audaciam hominis assumpti erecta, quosdam quos velut electos Dei in Ecclesia invenit obtinendo reprobos ostendit, id., LXXVI, 631. — Κέρατα Græce Cornua Latine dicuntur, serpensque hic cornutus esse perhibetur, quia contra fidelium vitam cum morsu pestiferæ prædicationis Antichristus armatur etiam cornibus potestatis, *ibid.*, 596. — « Tetendit enim adversus Deum manum suam, et contra Omnipotentem roboratus est, » id., LXXV, 1009. — « Cucurrit adversus eum erecto collo et pingui cervice armatus est, » *ibid.* — « Quis arguet coram eo viam ejus? Quis videlicet hominem illum increpare audeat, cujus visum fere pertimescit? » *ibid.* — In manu quippe Antichristi dolus dirigitur, quia in hoc quod contra bonos proposuerit implere temporaliter nulla adversitate præpeditur, id., LXXVI, 368. — Per Antichristum diabolus ardentius sæviet, non comburit nisi lignum, fenum, stipulam; ejus flammam exstinguunt lacrymæ, *ibid.*, 716. — Flamma de ore ejus egressa, non comburit nisi lignum, fenum, stipulam, *ibid.* — Robur sanctorum videtur stipula contra Leviathan et Antichristum; « nihil tamen contra eorum animam potest, » *ibid.*, 728. — Judæi conversi tempore Antichristi graves persecutiones patientur, *ibid.*, 921. — Includi autem propheta in medio domus suæ præcipitur; quia Antichristi tempore ab eis gentibus quæ in infidelitate remanserit plebs conversa Judæorum duris persecutionibus augustatur, *ibid.*, 921. — Atrium autem quod est extra templum ejus foras, et ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus, et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus, *ibid.* — Tanta tunc contra jus.os iniquitate effrenabitur, id., LXXV, 1053. — Quis arguet coram eo viam ejus? Quis etenim, nisi Deus cujus adjutorio electi, ut resistere valeant, fulciuntur? — Quem quamvis sævitia ad crudelitatem dilatet superna tamen misericordia dierum brevitate coanguetat, id., LXXVI, 449. — « Erit tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. » *ibid.*, 650. — Ex signis quæ faciet plus metuendus quam ex pœnis quas martyribus intulit, *ibid.* — Sed considerandum valde est, cum Behemoth iste caudam suam sicut cedrum sublevat, in quo tunc atrocior quam nunc se exerit surgat, *ibid.* — Qui tanta tunc virtute se commovet, ut membra Domini, si potest fieri, etiam electa perturbet, *ibid.*, 709. — In electorum cordibus conspectis terribilibus signis, obscura cogitatio conglobatur, *ibid.*, 712. — Electi quanto tunc zelo æstuabunt. « Sicut ollæ succensæ atque ferventis. » *ibid.*, 713. — Pugnaturus est adversus sanctos Domini Antichristus, S. Hieronymus, XXVI, 984. — Et in ultimo eos qui sub Antichristo adversus sanctos Domini pugnaturi sunt, accipere possumus qui idcirco congregantur, ut pereant, *ibid.* — Desolationis autem abominatio, quia bellis et cædibus terram cum piaculo desolaturus sit, S. Hilarius, IX, 1054. — Dei supra Ecclesiam vigiliæ quatuor. Antichristi terror. Sed inter hæc discipuli vento ac mari differuntur, et totis sæculi motibus, immundo spiritu adversante, jactantur, *ibid.*, 1001, 1002. — Veniet enim maxime auxiis atque vexatis. Et quia de Antichristi consuetudine ad omnem tentationem novitatem solliciti erunt; etiam ad Domini adventum expavescent, falsas rerum imagines, et subrepentia oculis figmenta metuentes, *ibid.* — Elias et Enoch missi in mundum contra impetum Antichristi, Alcuinus, CI, 1296. — Contra impetum Antichristi fideles divinis armis duo magni prophetæ præmunient et instruent, et confortabunt et præparabunt electos ad bellum, *ibid.* — Interfectio Eliæ et Enoch ab Antichristo, *ibid.*, 1297. — Postquam autem impleverint prædicationem suam, insurget Antichristus in eos, et interficiet, *ibid.* — Ipsi vero occisi post tres dies a Domino suscitabuntur. Postea cæteros fideles persequens reddet gladio, aut apostatas faciet, *ibid.* — Elias cum Enoch et omnes electi resistent ei, S. Ivo, CLXI, 1010. — Quanta ab Antichristo fiet Christianorum subversio, S. Bruno Astens., CLXV, 270, 273. — Prophetas etiam et Enoch vincet, et martyrio consummabit, *ibid.*, 674. — Antichristus bellum faciet, Rupertus abb., CLXIX, 1029. — Bello multiplici Ecclesiæ descripto Joannes subjicit tempore hujus belli diabolum nocere paratum, sed a Deo ne sui torperent vel desperarent refrenatum, Richardus de S. Victore, CXCVI, 770.

VI. *Templum in quo sit sessurus.* — Templo Dei in quo sit sessurus Antichristus incertum est, S. Augustinus, XLI, 685. — Utrum Antichristus sessurus sit in illa ruina templi quod a Salomone rege constructum est, an vero in Ecclesia incertum est, *ibid.* — Non in templo alicujus idoli aut dæmonis sessurus est; non enim templum alicujus idoli aut dæmonis templum Dei Apostolus diceret, *ibid.* — Nonnulli non ipsum principem, sed universum quodammodo corpus ejus, id est, ad eum pertinentem hominum multitudinem, simul cum ipso suo principe hoc loco intelligi Antichristum volunt, *ibid.* — Nonnulli putant rectius etiam Latine dici, sicut in Græco est, non in templo Dei; sed in templum Dei sedeat, tanquam ipse sit templum Dei, quod est Ecclesia, sicut dicimus sedet in amicum, id est, velut amicus, *ibid.* — Manifestus futurus est Antichristus ex his Pauli; ait enim: « Ut reveletur in tempore suo. » *ibid.*, 908. — Regnabit Antichristus sive prius veniet, et tunc veniet dies judicii, id., XXXIV, 1998. — Dominationis ad vanum et inane culmen perveniet Antichristus, id., XXXVI, 126, 127. — Vim in imperio habebit Antichristus; « veluti leo in cubili suo; » ad vim relatum est quod dictum est *leo*, *ibid.*, 127, 128. — Tabernaculum Antichristi est amor perfidiæ quo fidei contradicit Redemptoris. In quo Judæi nunc permanent, quia dum perfidiæ suæ situm amanter inhabitant, contra Redemptorem pugnant, S. Gregorius Magnus, LXXIX, 66. — Regulus dicitur Antichristus. Quis vero reproborum caput est nisi Antichristus? Quod ergo confotum fuerit, erumpet in regulum, id., LXXV, 1090. — Parvo tempore permittitur exaltari, ut quo ad modicum gloriari sinitur, eo in perpetuum atrocius pu-

niatur, *ibid.*, 1009. — Antichristus vocabitur,qui nomen suum longe lateque diffundere conabitur, quod nunc unusquisque imitatur cum de memoria terreni nominis gloriam laudis suæ extendere nititur, atque opinione transitoria lætatur. *ibid.*, 1052. — Memoriam suam in terra statuere Antichristus conatur, cum in terrena gloria appetit si esset possibile,in perpetuum permanere, *ibid.*, 1053. — Nomen suum in plateis celebrari gaudet cum longe lateque operationem suæ iniquitatis extendit, *ibid.* — Propter peccata populorum regnaturus est Antichristus, id., LXXVI, 343. — Quia post hæc et Antichristus apparebit, hoc illic quartum subdidit Salomon dicens : « Et qui stultus apparuit, postquam elevatus est in sublime, » *ibid.*, 528. — Ipse in sublime elevabitur, cum Deum se esse mentietur, *ibid.*—Potestas explendæ nequitiæ superbiæ Antichristi accedet, *ibid.*,718. — Ex verbis : « Exsurge, Domine,non confortetur homo : judicentur gentes in conspectu suo. » In tantum enim confortabitur homo ille deccati,ut in templo Dei sedeat, et etiam Deum se nominet, mentionem facere de Antichristo videtur.Rufinus,XXI, 683, 684. — Regnaturus est in mundo Antichristus antequam Christus secundo veniat in terram ad judicium habendum omnium hominum, S. Maximus Taurin., LVII, 225. — Extolletur vel supra omnes gentium deos, quia majorem et fortiorem se omnibus faciet; sed etiam supra omne quod colitur, id est, supra sanctam Trinitatem. Alcuinus, CI, 1295. — Ita se extollet, ut in templo Dei sedeat ostendens se, tanquam si Deus, *ibid.* — Circumcidet se veniens Hierusalem dicens Judæis : Ego sum Christus,vobis repromissus, qui ad salutem vestram veni ut vos qui dispersi estis, congregem et defendam, *ibid.*, 1296. — Antichristus in tantam excrescet malitiam,ut homo omnium pessimus ostentare se possit et audiat tanquam sit deus et contra universa consurgat. S. Agobardus, CIV, 280. — Extollet se ut jactet se super omne quod dicitur deus aut quod colitur, *ibid.* — Non est super terram potestas quæ comparetur ei qui factus est ut nullum timeret. Omne sublime videt, *ibid.* — De eo dicitur : « Cum apprehenderit eum gladius,subsistere non poterit neque hasta, neque thorax, *ibid.*, 281. — « Loquitur » Antichristus « in corde suo : Non movebor de generatione in generationem, » *ibid.* —Antichristus congregatis sibi impiis, sicut Abimelech fecit,regnum improbe usurpabit, Rabanus Maurus, CVIII, 1171. — Filius perditionis qui adversatur et superextollit se super omne quod dicitur Deus aut quod colitur ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, id., CXII, 569, 573. — In domibus orationum sedebit ingrediens quasi ipse sit Christus et propter hoc debeat, ab hominibus adorari in ordinem Dei, *ibid.* — Regnabit, sicut scriptum est, per tempus,et tempora et dimidium temporis, id est non amplius quam tribus annis cum dimidio, S. Bruno Segniens, CLXIV, 725. — Antichristum autem Judæi recipient, et quasi Deum ad tempus venerabuntur,id., CLXV, 492. — Vox, exaltatio et odium Antichristi in Christianos. Petrus lombardus, CXCI, 779-782. — Dominatio ventura Antichristi *ibid.*, 138-148. — Mentietur se esse Deum,Rev. Garnerus, CXCIII, 87. — Antichristus habebit potestatem contra juge sacrificium propter peccata, *ibid.*, 193. —Antichristi tyrannis quanta, Wolbero abb., CXCV, 1063.

VII. *Miracula, potentia et gloria brevi Antichristi.* — « Dies dimidii ibi Antichristus, cavenda ergo signa perfidiæ,quibus breviantur dies atque minuuntur, S. Ambrosius, XIV, 1001. — Potentia Antichristi tribus annis et sex mensibus erit, quod tempus quamvis exiguum, utrum ad mille annos pertineat quibus et diabolum ligatum dicit, et sanctos regnare cum Christo ; an eisdem annis hoc parvum spatium superaddatur, atque sic extra, merito ambigitur,S. Augustinus, XLI, 678. — Tanta signa facturus est Antichristus,ut decipiat si fieri potest, etiam electos,id.,XXXVI, 126, 127.— Vim habebit in imperio,dolum in miraculis,*ibid.*,127,128.— Quid aliud excelsum brachium accipitur,nisi superba Antichristi celsitudo quæ super reprobas mentes hominum fastu gloriæ temporalis erigitur ? S. Gregorius Magnus,LXXVI,486.— Dum dona perversis tribuit,dum eos in hoc mundo honoribus extollit, dum eorum oculis prodigia ostendit,fluxæ mentes hunc in suis prodigiis admirantur et sequuntur, id.,LXXV,1119.—Gloria quam brevis Antichristi et iniquorum omnium,*ibid.*,1052.— Ex illa gloria præterita præcipitabitur... in fine mundi cum suis sequacibus, *ibid.*, 1053.—Stultitia Antichristi in sublime elevati apparebit, id., LXXVI, 628. — Communicationem futuri judicii irridet inde facius est crudelior, *ibid.*,728. —« Et deridebit vibrantem hastam,» contra Leviathan enim Dominus hastam vibrat, qui in ejus interitu districtam minatur sententiam, *ibid.*, 730. — Miraculis Antichristi semita lucebit, *ibid.*, 737. — Tantis signis et prodigiis in sanctitatis ostensione elevatur, ut argui ab homine ejus facta non valeant, id., LXXV, 1117. — In fine mundi sæviet, sed ad breve tempus, id., LXXVI, 449. — Signis (ex) quæ faciet metuendus quam ex pœnis quas intulit, *ibid.*, 650. —Quanta commotio ex miraculis Antichristi, *ibid.*, 709. — Tantis signis et prodigiis utitur Antichristus ut miraculorum potentia quasi quodam ignis lumine resplendere videatur, *ibid.*— Quia commotum caput illius miraculis clarescere nititur, recte ejus sternutatio splendor ignis vocatur, *ibid.* — Electi turbabuntur et titubabunt prodigiis visis Antichristi,*ibid.*,712.—Potestas nequitiæ explendæ superbiæ Antichristi accedet, *ibid.*, 718. — Neque hasta neque thorax subsistere poterit, ut si supernum adjutorium desit,et prædicantium acumen obtundat, et longanimitatum patientiam destruat,*ibid.*, 727. — Extollet se supra Deum Antichristus, *ibid.*, 487. —Aperte monstratur apud Apostolum:Extollens se supra omne quod dicitur Deus,aut quod colitur,(*II Thess.*II, 4), quia appetendo dudum Dei similitudinem, quasi juxta Deum erigere se voluit,sed in superbia culpa crescendo, jam de supra omne quod dicitur et colitur Deus extollit, *ibid.*—Signa multa operaturus est Antichristus, S. Hieronymus, XXIX, 212. —Et seipsum constituet ac vocabit Deum, et se coli jubebit et Dei filium ; et dabitur ei potestas ut faciat signa et prodigia,Lactantius, VI,794. — Sic magna voce David proclamavit:«Exsurge, Domine, non prævaleat homo. » Ipse enim est homo pessimus, quem humana non potest sustinere conditio in quo tanta erit versutia vel potestas ut sola Domini virtus ejus possit superare nequitiam,Cassiodorus,LXX, 86. — Prædicatio ejus et potestas tenebit a mari usque ad mare, ab Oriente usque ad Occidentem, et ab aquilone usque ad septentrionem, Alcuinus, CI, 1293. — Faciet quoque signa multa et miracula magna et inaudita, *ibid.*— Faciet ignem de cœlo terribiliter descendere, arbores subito florere et crescere vel arescere, *ibid.* — Faciet mare turbari et subito tranquillari ; naturas etiam in diversis figuris mutari et cætera quoque mirabilia,innumerabilia et stupenda, *ibid.*— Faciet mortuos in conspectu hominum resuscitari, « ita ut in errorem inducantur,si fieri potest, etiam electi, *ibid.* — Dubitabunt perfecti et electi cum viderint tanta et talia utrum ipse sit Christus qui in fine mundi secundum Scripturas venturus est, annon, *ibid.* — Eriget se tribus modis contra fideles, id est, terrore, muneribus et miraculis, *ibid.*, 1294. —Dabit credentibus in se copias auri et argenti(tempore enim ejus absconditi thesauri revelabuntur),*ibid.*—Quos muneribus corrumpere non poterit,terrore superabit, quos autem terrore non poterit vincere, signis et miraculis seducere tentabit,*ibid.*—Antichristus in omni virtute resurrectionis,et signis miraculorum,et prodigiis mendacibus ad salutem, vel quia videbitur, nec revera operabitur, et in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt, eo quod charitate veritatis non receperunt,B. Lanfrancus, CV,344. — Ideo mittet illis Deus operationem erroris, operatorem Antichristum, ut credant mendacio,ut judicentur,damnentur omnes qui non crediderunt veritati,sed consenserunt iniquitati,diabolo, *ibid.*— Quid faciet cum venerit? Sabbatum custodiri jubebit, S. Ivo episc. Carnot., CLXI, 265. — Quia enim mori se et resurgere simulat, haberi vult in veneratione Dominicum diem, *ibid.*— Antichristi insidiosis miraculis generabitur dubietas in cordibus fidelium, Lev. Garnerus, CXLIII, 264,265.

VIII.—*Beatitudo sive felicitas Antichristi coram hominibus.* — Beatus usque adeo videbitur hominibus Antichristus, ut etiam Deus putetur,S. Augustinus, XXXVI, 126. — Impleturus est Antichristus totam nequitiam impietatemque quam omnes pseudoprophetæ inchoaverunt *ibid.*, 127. — Semita Antichristi miraculis lucebit, S. Gregorius Magn., LXXVI, 737. — Potestas explendæ nequitiæ superbiæ Antichristi accedet,*ibid.*, 718. — Incedet Antichristus feliciter, *ibid.*, 529. — Antichristus universis sæculi pompis abundabit, Cassiodorus, LXX, 575.—Non tantum auro locuples erit sed et numerositate gentium et dominatione terrarum,miraculorum quoque ostensione gaudebit, honoris etiam pravi sectatione jactabit, et cæteris vitiis plenissimus erit, quæ Ægypti nomine videntur intelligi, *ibid.*, 376. — Tum obtinens Antichristus temporaliter mundi gloriam mensuras hominum et honoris culmine et signorum potestate transcendit,Hincmarus, CXXV, 279. — Superba Antichristi celsitudo per brachium signata,id,. CXCIII, 193.

IX. — *Persecutiones sævæ Antichristi in electos Dei.*— Gladius diaboli recte appellatur Antichristus, id est tri-

bulatio temporalis, S. Gregorius Magn., LXXVI, 726. — Graves patientur persecutiones tempore Antichristi Judæi conversi, *ibid.*, 921. — Includi autem propheta in medio domus suæ præcipitur, quia Antichristi tempore ab eis gentibus quæ in infidelitate remanserint plebs conversa Judæorum duris persecutionibus angustatur, *ibid.* — Persecutione ultima Antichristi mali Christianis fidei lumen auferetur. « Auferetur ab impiis lux sua, » *ibid.*, 484. — Credentibus et viventibus male fidei lumen auferetur, maxime persecutionis Antichristi tempore, *ibid.* — Neque eos nunc Dei lumen illustrat, qui iniquitatis suæ malitiam fidei nomine palliant, *ibid.* — Antichristum quamvis sævitia ad crudelitatem dilatet, superna tamen misericordia dierum brevitate coaugustat, *ibid.*, 449. — Tormentis cruciabit martyres Antichristus et signis coruscabit, *ibid.*, 650. — Pensemus quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr et corpus tormentis subjicit, et tamen ante ejus oculos tortor miracula facit, *ibid.* — Cujus virtus non ab ipso cogitationum fundo quatiatur, quando is qui flagris cruciat, signis coruscat, *ibid.* — Desolationis autem abominatio Antichristus, quia bellis et cædibus terram cum piaculo desolaturus sit, S. Hilarius, IX, 1054. — Inter hæc discipuli vento ac mari differuntur, et totis sæculi motibus, immundo spiritu adversante, jactantur, *ibid.*, 1002 ; S. Cyprianus, IV, 355, 592. — Virtus et constantia fortiorum periclitabuntur et nisi Deus opem ferat deficient, S. Gregorius Magn., LXXVI, 727. — Ubi tunc infirmi erunt, si fortes sicut paleæ reputantur ? *ibid.* — Tunc eruere templum Dei conabitur, et justum populum persequetur, et erit pressura et conditio qualis nunquam fuit ab initio, Lactantius, VI, 794. — Prima persecutio violenta, cum proscriptionibus et tormentis Christiani ad sacrificandum cogerentur. Altera persecutio fraudulenta, quæ per hæreticos et falsos fratres acta est. Tertia superest per Antichristum ventura, quia nihil est periculosius; quia et violenta erit, et fraudulenta, Rufinus, XXI, 685. — Antichristus Charybdis sanguinis, Prudentius LIX, 837. — In ore habebit blasphemam maledictionem, cum se Dei filium mentietur; amaritudinem, quando resultatoribus suis pœnam mortis indicet, et ad supplicia jubebit pervenire qui eum tanquam Numen contempserint adorare, Cassiodorus, LXX, 88. — Inter initia persecutio tantum violenta, altera, etc. ;... novissima superest quæ erit violenta nimis ex potestate regni singularis, et deceptiosa miraculis, *ibid.* — Antichristus persequens Ecclesiam inducitur eo modo : « Et ego te servabo ab hora tentationis quæ ventura est in orbem universum. » Alcuinus, C, 1112. — Tempore Antichristi tanta erit tribulatio quanta non fuit ab initio sæculi, *ibid.* — Dura quippe erunt corporum vulnera, sed graviora adversariorum jacula, *ibid.* — Quos non signis illudere poterit in conspectu omnium mirabili morte cruciatos crudeliter necabit, id., CI, 1294. — Tunc erit talis tribulatio qualis non fuit super terram ex tempore quo gentes esse cœperunt usque ad illud tempus, *ibid.* — Tunc omnis Christianus qui inventus fuerit, aut Deum negabit, aut sive per ferrum, sive per ignem fornacis, sive per serpentes, sive per bestias, sive per aliud quodlibet tormentorum genus interibit, si in fide permanserit, *ibid.* — Antichristus interfectis nobilibus filiis id est, his qui ex diversis nationibus et linguis in Christo credentes, a Deo sunt generati, inducturus est persecutionem ut omnes sanctos interficiat, Rabanus Maurus, CVIII, 1171. — Christianis potissimum persecutionem inferet Antichristus, Guibertus, CLVI, 700. — Perspicuum est Antichristum non contra Judæos, non contra gentiles bella facturum, sed juxta etymologiam sui nominis Christianos pervasurum, *ibid.* — Quam vastitatem facturus sit in Ecclesia describit, S. Bruno Sign., CLXV, 673. — Persecutio Antichristi quod magna futura sit : « Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus, » etc.. Rupertus abb., CLXVII, 1802. — Antichristus inducet magnam tribulationem, id., CLXIX, 1064. — Severissime persequetur Ecclesiam, Ven. Godefridus, CLXXIV, 170. — Crudelitas Antichristi, Petrus Lombardus, CXCI, 139, 148. — Persecutio Antichristi, Robertus Pullus, CLXXXVI, 977. — Tribulatio in diebus Antichristi ventura, et tyrannis diabolica imperio Christi refrenanda. Richardus a S. Victore, CXCVI, 769. — Furor crudelitatis tempore Antichristi magis sæviet, *ibid.* — Sancta Ecclesia ubique patietur crudelitatem persecutionis effusione sanguinis, *ibid.* — Omnes per virtutum eminentiam alti, et fluctibus persecutionum quassati se fide et opere a malis divident, *ibid.* — Tempus erit, quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cœperunt usque ad tempus illud, *ibid.*, 770.

X. — *Quoto tempore durabunt calamitates tentationesque Antichristi.* — Dies dimidii ibi, ubi Antichristus, S. Ambrosius, XIV, 1001. — « Sol enim obscurabitur, stellæ cadent, hoc est, justi Dei; cum hæc videris crede adhuc tardare Christum ; » ubi enim Christus ibi fides clarior : ubi Antichristus, ibi dies dimidii, *ibid.* — Antichristi persecutio tribus annis et mensibus erit, S. Augustinus, XLI, 678. — Hæc persecutio novissima qua futura est ab Antichristo sicut jam diximus quia et in hoc libro superius (*Apoc.*, XX et XI) et apud Danielem prophetam (*Dan.*, XII) positum est, tribus annis et sex mensibus erit, *ibid.* — Quia parvo tempore permittitur exaltari, ut quoad modicum gloriari sinitur eo in perpetuum atrocius puniatur, S. Gregorius Magn., LXXV, 1009. — Cum de memoria terreni nominis gloriam laudis suæ extendere nititur, atque opinione transitoria lætatur, *ibid.*, 1052. — Citius laudem terrenæ potestatis amittat, et omne gaudium suis nominis perdat, *ibid.*, 1053. — Sæviet Antichristus in fine mundi, sed ad breve tempus, id., LXXVI, 650. — Durabit hæc terribilis tribulatio tribus annis et dimidio, in toto mundo ; « Tunc abbreviabuntur dies propter electos, » Alcuinus, CI, 1294. — Cum hic Antichristus diaboli filius, et totius malitiæ pessimus artifex, per tres annos et dimidium totum mundum vexaverit.... ad ultimum veniet judicium Dei, *ibid.*, 1297. — De quibus nihil est exspectandum quod jam non videatur, nisi solutio Satanæ, et publica calcatio sanctæ civitatis mensibus quadraginta diebus ; quæ futura est per Antichristum caput omnium iniquorum, S. Agobardus, CIV, 69. — Alioqui scire possent homines illius ævi tempus judicii, si post tres semis annos inchoatæ persecutionis Antichristi confestim sequeretur, Hincmarus, CXXV, 798. — S. Hieronymus exponens sententiam Danielis : Beati, inquit, qui interfecto Antichristo, supra MCCXX dies id est, tres semis annos dies 45, præstolantur, quibus est Dominus atque Salvator in sua voluntate venturus, *ibid.*, 280. — Regnum ejus per tres annos cum dimidio, Robertus Pullus, CLXXXVI, 979.

PARS III. — *Signa subsequentia Antichristi regnum, et finis persecutionum ultimarum.*

I. — *Apparitio supremi Judicis confundit impium.* — Christus solus debellaturus est Antichristum signis et ostensione sanctitatis elatum, S. Gregorius Magn., LXXV, 1117. — Vidit Job quod in fine mundi Satan quem sacra Scriptura appellat Antichristum tanta virtute principatur,...... ut argui ab homine ejus facta non valeant, *ibid.* — « Quis arguet coram et viam ejus ? » Quis etenim, nisi deus, cujus adjutorio electi, ut resistere valeant, fulciuntur ? *ibid.* — Hæc bestiæ post adventum Redemptoris quid aliud quam latibulum suum ingreditur ut in antro proprio demoretur ? id., LXXVI, 428. — Contra Leviathan Dominus hastam quippe vibrare est æternam ei mortem ex districta animadversione præparare, *ibid.*, 730. — Conterendus sine manu Antichristus, *ibid.*, 710. — Oliveti in monte consumendus juxta quosdam Antichristus, S. Hieronymus, XXIV, 291. — Indicium adventus futuri cum abominationis desolationis stantem in loco sancto videbunt, tunc claritatis reditum intelligendum, S. Hilarius, IX, 1054. — Qui in ipsa elevatione sua per adventum iudicis veri, deficiet, S. Gregorius Magn., LXXVI, 528. — Hic est autem qui appellatur Antichristus, sed se ipsum Christum mentietur, et contra verum dimicabit, et victus effugiet, et bellum sæpe renovabit, et sæpe vincetur ; donec quarto prælio, confectis omnibus impiis debellatus et captus, tandem scelerum suorum luat pœnas, Lactantius, VI, 797. — Sed et cæteri principes ac tyranni, qui contriverunt orbem, cum eo vincti, adducuntur ad Regem qui increpabit eos, et coarguet, *ibid.*, 798. — Antichristus subruetur a Christo. Sic iterum veniet Christus ut Antichristum subruat, liberetur orbis, paradisi patria reddatur, mundi perpetuetur libertas sæculi servitus tota tollatur, S. Petrus Chrysologus, LII, 613. — Et sicut lucescente nox subvertitur, ita coruscante Salvatore Antichristus effugatur, S. Maximus Taurin., LVII, 225. — Extincta clade generali, ad futurarum rerum ordinem venit : quoniam interfecto Antichristo, Domini regnum æternum venturum est. Permittitur enim terris præcurrere scelestum malum, ut gratius regnum Domini suscipiatur optatum Cassiodorus, LXX, 91. — Sichmos excitat Deus adversus Antichristum, Rabanus Maurus, CVIII, 1173. — Suis manu conteretur (D. VIII, 15) quem Dominus interficiet spiritu oris ejus, etc., etc. (*II Thess.*, I, 8), per adventum Judicis non angelorum bello, non sanctorum certamine, solo oris spiritu morte æterna ferietur, Hincmarus, CXXV, 280. — Antichristus in sua sublimi elevatione deficiet per adventum veri Judicis, Rev, Garnerus, CXCIII, 193.

II. — *Jesus Christus occidendo Antichristum spiritu oris, finem regno ejus et potentiæ imponet.* — Interficietur Antichristus spiritu oris Christi, S. Augustinus, XXXIII, 908. — « Et tunc revelabitur ille iniquus quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, *ibid.* — Conterendus sine manu Antichristus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, S. Gregorius Magn., LXXXI, 652. — Sine manu conteretur, quia non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per adventum Judicis solus oris spiritu æterna morte ferietur, *ibid.* — Scimus tantum istud illam sane novissimam persecutionem quæ ab Antichristo futura est, præsentia sua exstinguet Jesus, S. Augustinus, XLI, 616. — Nec mora, ille evaginato gladio, in frustra concidit, ceciditque christus ille, qui magis Antichristus nominari debet et mortuus est, dispersique sunt omnes qui cum eo erant, Gregorius Turon., LXXI, 557. — Super eum apostolus Paulus scribit dicens : « Quem Dominus interficiet spiritu oris sui et destruet illustratione adventus sui, Alcuinus, CI, 1297. — — Tanta erit iminentia adventus splendoris Christi, ut præ fulgore divini luminis, sordibus ventris per excessum emissis, totus coinquinatus, sic præ timore pereat, *ibid.* — Tradunt doctores, ut ait Gregorius papa, quod Michael archangelus illum in monte Oliveti perimet, in papilione et solio suo, in quo loco unde Dominus ascendit ad cœlos, *ibid.*, 1298. — Si Michael Dei faciem venientis ad Judicium præveniens eum interfecerit, non sua, sed Dei virtus erit et jussio, *ibid.* — Quem Dominus utique Jesus interficiet spiritu oris sui et destruet illuminatione adventus sui, Rabanus Maurus, CVIII, 1171 ; B. Lanfrancus, *ibid.*, 343. — Antichristo interfecto, consummata erit victoria Verbi Dei, Rupertus, CLXIX, 1497. — Destructio Antichristi, Petrus Lombardus, CXCI, 139-143. — Interficiendus est Antichristus aut a Christo aut a Michaele, Robertus Pullus, CLXXXVI, 979.

III. — *Jesus Christus occidendo Antichristum et eum eradicando de facie terræ, quam brevis ejus gloria, quanta stultitia fuerit denotabit.* — Manifestum perditionis indicium est quando affectatis iniquitatibus subsequens favet effectus, et nulla contrarietas impedit quod mens perversa conceperit S. Gregorius Magn., LXXVI, 368. — Angelus et homo lapsi, quia Deo similes esse per potentiam, non per justitiam, voluerunt, sic casus Antichristi per superbiam, *ibid.*, 486. — Elevatus Antichristus in sublime stultus apparebit, qui in ipsa elevatione sua per adventum veri judicis deficiet, *ibid.*, 528. — Quidam volunt telam quæ ordita sit super omnes gentes Antichristum intelligi, qui Oliveti in monte consumendus sit quod et in Danielis ultima diximus visione, S. Hieronymus. XXIV, 291. — Quadraginta dies pœnitentiæ ante judicium concessi incantatis et caracteratis, ab Antichristo seductis, Alcuinus, CI, 1298. - Debemus etiam firmissime credere quod cum Antichristus occisus fuerit, non statim veniet dies judicii nec statim ad judicium Dominus veniet, sed sicut intelligimus ex libro Danielis Quadraginta dies pœnitentiæ, etc., *ibid.* — Quantum temporis spatium postea fiat post pœnitentiam hanc expletam nullus est qui sciat, *ibid.* — In dispensatione Dei manet, qui judicabit sæculum per ignem, ea hora qua profixit esse judicandum ante sæcula, *ibid.* — Documenta S. Augustini et Hieronymi de hora judicii ultimi post occisionem Antichristi, *ibid.* — S. Augustinus, *In Epist. Nolumus vos ignorare de dormientibus,* multa luculentissime de spatio temporis ab interfecione Antichristi ad horam judicii ultimi declarat, *ibid.* — S. Hieronymus in expositione septem tubarum ad Evervinum, dat nobis de die et hora ultimi judicii me scientiæ documenta, *ibid.*, et B. Lanfrancus, CL, :

IV. — *Ultimæ damnationi destinati Antichristus eju asseclæ.* — Et quoniam traditus in concupiscentiam dis sui et damnationi ultimæ destinatus, etc. ; S. A stinus, XXXVI, 126. — Tenebræ sunt locus Antichi in quas cum iniquis detrudetur, S. Gregorius Ma LXXV, 1054. — Hæc sunt tabernacula iniqui, et locus ejus qui ignorat Deum, videlicet indicans qu qui nunc Deum ignorando extollitur, tunc ad pro tabernacula pervenit quando eum sua iniquitas in su cia demergit, *ibid.* — Et locum suum quandoque i niet tenebras qui dum hic de falsa gauderet, luce justi locum tenebat, alienum, *ibid.* — Dominabitur in mundi, nunquid producis Luciferum in tempore su vesperum super filios terræ consurgere facis? id., LX 520. — Et diabolus qui seducebat eos, missus est in gnum ignis et sulphuris quos bestia et pseudoproph et cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum Augustinus, XLI, 679. — Et exprobrabit his tyra facinora ipsorum, et damnabit eos ac meritis cruciati tradet, Lactantius, VI, 797. — Dubium non est pe scelestam potestatem, cujus damnandum constat au rem, Cassiodorus, LXX, 91. — Post completam ne tiam Antichristus damnationis æternæ mercedem in percipiet, Rabanus Maurus, CVIII, 1175. — In fine m diabolus qui seducebat gentes mittendus et in stag ignis et sulphuris ubi est bestia Antichristus cum im membris suis et persecutoribus et pseudoprophetæ dubio hæretici, et cruciabuntur die ac nocte in sæ sæculorum, id., CXI, 1147. — Causa perditionis A christi vel cujuslibet reprobi non a Deo, Hincma CXXV, 465. — Scitum est quod qui dicit aut subint gere susurrando contendit quoniam Antichristus quilibet reprobi ex Deo habeant causam perditionis operatione ipsius pereant, non catholicus sed insa est, *ibid.* — Suscitatio a mortuis Antichristi sicu aliorum hominum, 282. — Si omnes resurgere deb et ille homo qui in nomine suo veniet Antichristus, *i* — Si aliquid aliis reprobis, Antichristi scilicet mem passio Christi contulit, nec capiti denegavit, *ibid.* — E cerbabit Dominum peccator id est, ad iracundiam co tabit sua, indicibili superbia quod proprie de A christo datur intelligi, S. Bruno Herbipol., CXLII, 73 Antichristus irritat Dominum quando se sua fallacia solum terrenum regem sed etiam rerum omnium pr cabit Deum, sed hoc ei erit ad ruinam, ideo ut fa Deus, flammis dignis puniatur, *ibid.* — Propterea D destruet te in finem ; evellet te et emigrabit te de ta naculo tuo, *ibid.*, 209. — In finem autem qui destrue æternis suppliciis deputatur, *ibid.* — Radices erant Ju Antichristi consentanei, et ideo radicem hujus po cum ipso esse evellendam dicit Psaltes, *ibid.* — Nec tichristus nec ministri ejus habebunt portionem in re beatorum, cum sanctis Domini, *ibid.* — His qui A christi opera faciunt, Deus servat dolorem Patris, simul cum eo damnati eadem patientur tormenta Bruno Astens., CLXIV, 625. — Omnibus iniquis o ejus et doctrina placebunt, et quicunque ei credider simul cum eo ad inferna ducentur, *ibid.*, 626. — M dictio Antichristi, memoria illius de terra pereat, Ru tus CLXVIII, 1041. — Increpatio et comminatio A christi et membrorum ejus, Petrus Lombardus, C 501. — Deletio et irrisio Antichristi, *ibid.*

CXXXIII.

INDEX DE RESURRECTIONE MORTUORUM,

ORDINATIO LOGICO REFERENS CIRCA ILLUD DOGMA VARIAS SS. PATRUM SENTENTI

MONITUM.

In hoc Indice omnia quæ a SS. Patribus de mortuorum resurrectione scripta sunt, ad quatuor ca reducuntur, scilicet. — I. Errores qui de resurrectione mortuorum invaluere. — II. Resurrectio mort rum est dogma fidei. — III. Qando et quomodo fiet hæc resurrectio. — IV. Quæ in corporibus qual tes vel immutationes, et quomodo erunt in gloriam justis, reprobis vero in confusionem.

I. — *Errores qui de resurrectione mortuorum invaluere.*

TERTULLIANUS. — Nulla philosophia de carnis resurrectione consentit. II, 521. Platonici et Pythag vindicantes immortalitatem animarum, modum tam qualitatem immortalitatis ignoravere, 796. Omnia

II. — *Resurrectio mortuorum est dogma fidei.*

quid nocebit peccatoribus male? 543. — Decidant cuncti in voluntatibus suis... si ressurrectio futura non erit, 543. Miraculo confirmatur, 788, 789.

S. GREGORIUS MAGNUS. — Procul dubio omnibus constat quod plus sit creari quod non erat, quam reparari quod erat, LXXV, 738, 739. Quid difficile ut per resurrectionem pulvis in membra redeat, dum Conditoris potentiam quotidie cernimus, qui ex grano ligna mirabiliter et adhuc mirabilius fructus ex lignis creat, 739, 740. Quia rationales sumus conditi, spem resurrectionis nostræ, ex ipsa debemus rerum specie et contemplatione codigere, 1077. — Quid mirum, si tenuissimum pulverem nostris oculis in elementis redactum, cum vult Deus, in hominem reformat, qui ex tenuissimis seminibus immensa arbusta redintegrat, *ibid.* Resurrectionem futuram utrumque Testamentum prædicat, LXXVI, 1031, 1032. Fides resurrectionis luculentius et egregie astruitur, LXXV, 1076. Fiduciam nostram roborat multorum, Christo resurgente resurrectio mortuorum, LXXV, 1076; LXXVI, 1528, 1529. Multa in rerum natura non minus nos latent, quam resurrectio, LXXVI, 1032, 1033 Hominis generatio majus miraculum quam resurrectio, 1033. Sola est in miraculis ratio potentia facientis, 1034. Christum ostendit exemplo quod nobis promisit in præmio, 1172. Vocanti Deo respondebimus, quando ad summæ incorruptionis jussum incorruptibiles surgemus, LXXV, 995. Qua in re largitatem divinæ misericordiæ pensare quis valeat, quod ad tantam perducit gloriam, hominem post culpam, 996. Citra resurrectionis fidem cætera frustra creduntur, LXXVI, 1034.

TAIO, Cæsaraug. episc. — Christus ostendit resurrectionem ut nos resurgere posse confidamus, LXXX, 783. Quidam impossibilitatem resurrectionis proclamant, quod carnem et ossa in pulverem redigi conspiciant, 983. Quid tamen mirum, si hominem ex pulvere resuscitet, qui simul omnia ex nihilo creavit? *ibid.* Astruitur resurrectio multi Scripturæ sacræ testimoniis, LXXX, 983, 984, 985. Resurrectio non intellectu discutienda, sed fide veneranda, 984, 985. De resurrectionis gloria disputas et discutiendo dubitas, qui tam multa mysteria, in universis naturæ rebus, sine discussione credidisti? 984. Si ex semine arboris, quod videri non potest produci potest, cur de pulvere carnis humanæ diffiditur, quia ex eo reparari forma valeat quæ non videtur? *ibid.*

S. ISIDORUS Hispalensis. — Si id resurgere dicitur quod cadit, caro ergo nostra in veritate resurget sicut in veritate cecidit, LXXXIII, 1230. Omnium hominum erit resurrectio, *ibid.* Eam testantur maxima Patrum turba, *ibid.*

S. HILDEFONSUS episc. Toletan. — Resurget corpus secundum Christianorum fidem quæ fallere non potest, XCVI, 142.

JONAS Aurelianensis episc. — Non ambigendum de resurrectione mortuorum, utpote utriusque Testamenti et Patrum testimoniis demonstrata, CVI, 265, 266, 268. Mortuos, quomodo ad resurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non possum, 266. Non perit Deo terrena materies de qua mortalium creatur caro, *ibid.* Probatur ex naturæ mirificis rebus, 268. Quid mirum si ossa, nervos, carnem capillosque Deus reducat ex pulvere, qui lignum, fructus, folia in magna mole arboris restauret? *ibid.*

RABANUS MAURUS arch. Mongunt. — Si spes resurrectionis non esset, homo miserabiles et incomprehensibilis esset, CX, 287. Si Christus resurrexerit et nos resurgendi, *ibid.* Multis et manifestis rationibus et exemplis resurrectio prædicatur, 288, 289, 290, 859, 860. De definitione rectæ fidei et ecclesiasticorum dogmatum circa resurrectionem mortuorum, CXI, 97, 98.

S. LUPUS abbas Ferrar. — Resurrectio mortuorum confirmatur, CXIX, 624.

REMIGIUS Antissiodorensis. — In fine sæculi, omnes sive vivi in corpore reperti sive de terræ pulvere suscitati resurrectionem consequentur, CXXXI, 868.

S. BRUNO Herbipolensis episc. — Resurgere duobus modis Christianus dicitur, scilicet a morte vitiorum et in illa resurrectione in qua justi æterna præmia accipiunt, CXLII, 104.

S. ODILO abbas Cluniacensis.— Certissima fiducia est, Christianorum divinitus promissa resurrectio mortuorum, CXLII, 1104. — Resurrectionem corporum ut futuram Dominus sua resurrectione demonstravit, *ibid.* Nunc resuscitandum est in anima per fidem ut etiam corpore ad æternam lætitiam resurgamus, 1003.

LANFRANCUS Cantuariensis arch.— Resurrectionem futuram probat ex verbis Apostoli, CL, 207, 208. Sine resurrectione mortuorum nihil prodest baptismus, nihil prosunt dolores et certamina Christianorum in hac vita, 209, 210. Resurrectio quædam generatio est, 321, 322.

S. BRUNO Carthusianorum institutor. — Resurrectio demonstratur per necessarias rationes et inconvenientia quæ proveniunt ex resurrectione negata, CLIII, 209. Item per potentiam Christi, *ibid.* Et per legem naturæ, 210, 211. Resurrectio Christi causa est et figura nostræ resurrectionis, CLIII, 386.

S. ANSELMUS Cant. arch. — Plena felicitate frui non poterunt animæ donec incorruptibilitate corporum suorum potiantur, CLIX, 590.

IVO Carnot. episc. — Resurrecturam carnem nullo modo potest dubitare Christianus, CLXI, 972. — Bonos et malos resurrectio attinget, 74.

S. BRUNO Signiensis episc. — Dogma resurrectionis ex testimonio Job plenissime asseritur dicentis spem illius repositam in suo sinu, CLXIV, 6, 8, 619. Arguitur etiam hujusmodi veritas ex eo quod impii in propria carne in æternum cruciabuntur; dicente Job de damnato. Devorabit eum ignis qui non exstinguetur, affligetur relictus in tabernaculo suo, 622. Postquam enim a corpore separatur anima, nisi divino oraculo usque ad tempus omnibus constitutum, nunquam ad illud revertitur amplius, 1000.

RUPERTUS abbas Tuitiensis. — Resurrectio duplex animi et corporis, CLXX, 175. Illa jam facta in Christo, in omnibus facienda est, CLXVII, 629. Resurrectio necessaria, 1667. Et male a Sadducæis negata, CLXIX, 99, 100.

GODEFRIDUS abbas Admontensi. — Cujuslibet corpus sicut fuit socius meriti in vita, erit et præmii in cœlis, CLXXIV, 801, 802. Nostra resurrectio omnibus est certa vel ad vitam vel ad damnationem, 606.

HERVÆUS Burgidolensis monachus. — Omnis spes credentium in hoc est quia mortui resurgent, CLXXXI, 972.

S. BERNARDUS Clarævallis abbas. — Fides astruitur corporeæ resurrectionis, CLXXXIII, 210.

PETRUS Lombardus. — Resurrectio Christi generalis nostra resurrectio, CXCI, 1314, 1315. Resurrectionis commendatio, 1678, 1679, 1680.

BONACURSUS ex hæretico catholicus. — Ex testimoniis tam Veteris quam Novi Testamenti probatur resurrectio, CCIV, 782, 783.

ERMENGAUDUS. — Waldenses corpoream resurrectionem destruentes multis refelluntur auctoritatibus, CCIV, 1266, 1267.

III. — *Quando et quomodo fiet resurrectio mortuorum?*

TERTULLIANUS. — Mortuum suscitari nihil aliud est quam integrum fieri, II, 878. Resurgere non est nisi ejus quod cecidit, 491. Resurget caro et quidem omnis, et quidem ipsa, et quidem integra, 885. Quid est credere resurrectionem nisi integram credere? 878. Quocunque modo solutum corpus resurget, I, 525. Ubicunque resolutus fueris, quæcunque te materia destruxerit, hauserit, aboleverit, in nihilum prodegerit, reddet te, 525. Sine defectibus resurgemus, II, 878. Si caro de dissolutione reparabitur multo magis de vitiatione revocabitur, *ibid.* Vitiatio corporum accidens res est; integritas propria, *ibid.* Caro et sanguis omnis resurgunt ex æquo in qualitate sua, 868. In resurrectione eadem corpora animæ sunt recepturæ in quibus decesserunt, 746. Resurrectio post Antichristi eradicationem agitabitur, II, 835. Fiet ultimo tempore et primo æternitatis limine, I, 526. Semel tantum resurgendum quia Deus ita voluit, 525. Nec mors jam nec rursus ac rursus resurrectio, sed erimus iidem qui nunc nec alii post, 527.

S. HILARIUS Pictav. episc. — Resurget idem corpus, IX, 361. Non aliud corpus quamvis in aliud resurget, 286. Corpus non amisit originem, sed profecit ad honorem, *ibid.* De mutatione potius quam creatione novum erit, 285, 286. In resurrectione corporum, substantia non abolebitur, sed gravitas terrena, 974. Resurrectione glorificati corporis solida erit et inde mutabilis natura, 659. Corpora in formam, soliditatemque membrorum cogentur, 467. In sua forma resurrecturæ feminæ, 1046. Sine illecebris erunt, *ibid.* Corpora in statura viri perfecti suscitanda, 947. Inutile est quærere quæ tum species corporum, quæ alimonia sit futura, 944, 945, 946. De resurrectionis conditionibus, nihil Scripturis propheticis contineri, publica opinio est, 1045. Resurrectionis tempus adveniet quando gentium crediturarum consummabitur plenitudo, 700. Resurrectionis tempus matutina misericordia, 841. Resurrectionis gloria et tempore cæteros anteibunt apostoli, 1038.

S. AMBROSIUS episc. Mediol. — Manente corporis veritate corpus in incorruptione immutabitur, XIV, 949. Similitudo nobis angelica promittitur non substantia carnis negatur, XVII, 535. Catholicum et rectum est utrumque sexum in carnis resurrectione sine sexus operibus confiteri, *ibid.* Vera carnis resurrectio sine operibus

CXXXIV

INDEX DE JUDICIO UNIVERSALI ET ULTIMO.

—

DIVISIO.

I. De judicio in genere et de certitudine illius. — II. De nominibus et figuris judicii. — III. Errores de ultimo judicio. — IV. De tempore et loco judicii. — V. De circumstantiis judicium præcedentibus. — VI. De judice et de qualitatibus adventus illius. — VII. De diversis ordinibus qui erunt in judicio seu, aliis verbis, de iis qui sunt judicaturi, judicandi ac etiam non judicandi. — VIII. De modo et qualitatibus judicii, de sententia judicis necnon de rebus quæ illam subsequentur. — IX. Appendix, seu quæstiones quædam ad judicium pertinentes.

I. — *De judicio in genere et de certitudine illius.*

II. — *De hominibus et figuris judicii.*

III. — *Errores de ultimo judicio.*

IV. — *De tempore et loco judicii.*

V. — *De circumstantiis judicium præcedentibus.*

VI. — *De judice et qualitatibus adventus illius.*

VII.—*De diversis ordinibus hominum qui erunt in judicio seu aliis verbis: De iis qui sunt judicaturi, judicandi ac etiam non judicandi.*

erunt hominum ordines qui tamen in quatuor dividentur, Beda Venerabilis, XCII, 109. — Venientium ad judicium alii judicabunt et alii judicabuntur, id., XCIII, 488. — Duo ordines erunt electorum simulque duo ordines reproborum, Paulus Winfridus diaconus,XCV, 1216. — De sedibus judicantium,S. Julianus Toletanus episcop., XCVI, 502. — De his qui cum Domino ad judicandum sessuri sunt, *ibid.*— Quod duodecim sedibus non solum duodecim apostoli sessuri sunt, sed omnis perfectorum numerus qui in duodenarium numerum partiuntur,*ibid.* — De ordine futuri judicii, *ibid.*, 513. — Cum Christo judices videbuntur qui modo perfecta opera juxta evangelica præcepta secuti sunt, Smaragdus, CII, 1075. — De iis qui judicaturi sunt cum Filio hominis,*ibid.*, 397. — De quatuor ordinibus qui in pavendi examinis die erunt,Jonas Aurelianensis episcopus, CVI, 271, 272. — Quis, ut judicet, præter Filium Dei, in judicio sedebit, *ibid.*, 271, 272. — Ordines duo sunt electorum et duo reproborum, Rabanus Maurus, CVII, 1024. — Ad judicium venturum ipsum Deum cum cæteris qui judicant orbem terræ in æquitate, mitem et pium invenire mereamini,CX,33.— Quomodo intelligenda sunt hæc verba: *Qui credit in me non judicabitur*, Rabanus Maurus,CXI, 1317. — Qui judicabuntur in die judicii, CXII, 37. — Dominus constituit principes qui judicant de minoribus causis, verbum autem quod gravius fuerit, referant ad ipsum, Walafridus Strabus, CXIII, 246. — In judicio quatuor erunt ordines, *ibid.*, 845. — De iis qui sunt judicaturi cum Christo et de iis qui judicandi, CXIV, 149. — Cur qui non credit judicatur? *ibid.*, 368.

Apostoli Judæorum judices, Angelomus Luxoviensis monachus, CXV, 270. — De iis qui non judicabuntur et qui judicabunt,Haymo Halberstatensis episcopus, CXVI, 290. — Quod in futuro judicio duo erunt ordines electorum et duo reproborum,id., CXVIII, 942. — Quid inter se differant duo electorum ordines in judicio et duo reproborum et quid unicuique opponatur ordini,*ibid.*, 943. — Sancti cum Domino in futuro judicio judicabunt, Hincmarus,CXXVI,15.— Resurgentium alii ad judicium, alii non ad judicium resurgent,Remigius Antissiodorensis,CXXXI, 153. — Quatuor futuri sunt ordines in judicio,Ratherius Veronensis episcopus, CXXXVI, 260, 701. — In die judicii duo ordines in quatuor dividentur. Burchardus Wormaciensis episcopus, CXL,1056. — Resurgent impii sed non judicio, Justus surget ut judicet, peccator ut judicetur,S. Bruno Herbipolensis episcopus, CXLII, 51. — Judicabunt sancti hunc mundum,B. Lanfrancus,CL, 172. — Quinam judicabunt et judicabuntur, S. Bruno Carthusianorum institutor,CLII, 642. — Quos ad judicandum Christus secum sit congregaturus,Radulphus Ardens, CLV, 1337. — Quatuor ordines erunt in judicio, *ibid.*, 1683.—In die judicii duo ordines in quatuor dividentur, Ivo Carnotensis episcop., CLXI, 1013. — Duo ordines erunt in judicio electorum et reproborum, id., CLXII, 1464.— Resurgent impii et peccatores sed non in judicio, jam enim judicati sunt, S. Bruno Astensis,CLXIV,699. — Neque enim omnes qui salvandi sunt,etiam judicabunt sed pauci judices super thronos sedebunt, Rupertus abbas Tuitiensis, CLXVII, 910. — Seniores populi ad judicium cum Christo venientes judiciarios habebunt gladios in manibus suis,*ibid.*, 1018. — In judicio erit quadruplex genus hominum,id.,CLXVIII, 1579.— In judicio ultimo qui condemnandi sunt, *ibid.*, 656. — Sancti judicium facient universaliter in die judicii, id., CLXIX, 115. — In judicio erunt tres ordines hominum, judicandi scilicet, judicantes, judicati, Ven. Hildebertus,CLXXI, 411. — Quomodo intelligendum sit de sanctis quod judicabunt malos, Hugo de S. Victore, CLXXV, 447, 523. — Si sancti in hora judicii sedebunt quomodo stabunt? vel si stabunt quomodo sedebunt, *ibid.*, 509. — Queritur qualiter sancti in judicis sunt judicaturi, *ibid.*, 523.— Quatuor sunt genera hominum qui ad judicium venient,*ibid.*,589.—Quæritur an parvuli morientes vel perfecti justi judicandi sunt in die judicii Petrus Abælardus,CLXXVIII,631.—In die judicii apostoli judices erunt,Hervæus Burgidolensis, CLXXXI, 475. — Sancti cum Christo ad judicium venient, *ibid.*, 865. — Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui et principibus, *ibid.*, 62. — Explanatio super his verbis: *Qui credit non judicatur,qui autem non credit jam judicatus est*, Zacharias Chrysopolitanus episcop., CLXVIII, 378.— De duplici ordine salvandorum et damnandorum, Robertus Pullus,CLXXXVI, 1605.— De judicio Domini et sanctorum, *ibid.*, 1007.— Quatuor ordines in judicio erunt, Petrus Lombardus, CXC, 65. —Qui judicabunt et qui judicabuntur,*ibid.*, 476. — In die judicii judicabunt qui sua reliquerunt,*ibid.*, 1143.— Quod judicabunt sancti et quomodo, id.,CXCII, 951. — De ordine judicii et ministerio angelorum, *ibid.*, 955. — De ordine eorum qui judicandi sunt,Magister Bandinus, *ibid.*, 11 1. — In judicio quinam a Christo vocabuntur ad consedendum, Garnerius,CXCIII, 247. — Sancti perfectissimi cum Domino judicabunt,Gerhohus,*ibid.*, 740, 1610, 1754. — In die judicii apostoli erunt judices Judæorum, *ibid.*, 663. — Soli amatores fidei judices erunt hujus mundi,*ibid.*, 1597. — De iis qui etiam angelos judicabunt, id., CXCIV, 263.— In fine perfectissimi cum Deo mundum judicabunt, Eckbertus, CXCV, 59. — Perfecti cum Deo sedebunt et judicandos judicabunt, Richardus de S. Victore,CXCVI,747. — De ordinibus judicandorum et judicantium, salvandorum et damnandorum,*ibid.*,1177. — Judicandi qui sint a viris apostolicis, *ibid.*, 1179. — Filii hominum erunt conjudices Filii hominis,Garnerius, CCV, 771. — In die judicii qui viles et contemptibiles judicantur divites judicabunt,Petrus Blesensis,CCVII,693

VIII. — *De modo et qualitatibus judicii. — De sententia judicis nec non iis quæ illam subsequuntur.*

Juxta Tertullianum accurate examinentur in ultimo Christi judicio singulorum hominum merita, Tertullianus, I, 415. — In die judicii restituetur omne humanum genus,*ibid.*,527. — Judicium tanto magis erit justum quanto tardum. Marcus Minutius Felix, III, 348. — Justum judicium Dei quare serum est,S.Cyprianus,IV, 625. — In die judicii veniet novissima ira Dei super gentes et debellabit eas usque ad unum, Firm. Lactantius, VI, 814.—Nemo a judicio erit immunis,id.,VII,151.— Impiorum post judicium quale corpus,S.Hilarius, IX, 258. — Judicii futuri divisio, *ibid.*, 387. — Nemo ab extremo judicio immunis erit, *ibid.*, 523. — Si in judicii severi autem Virgo capax Dei ventura sit, desiderare quis undebit a Deo judicari,*ibid.*, 523.— De severitate judicii, *ibid.*, 1056. — In adventu Christi neminem juvabunt aliena merita, *ibid.*, 1060.— Malorum et bonorum discretio in judicio,*ibid.*, 1063.— Judicium Christi ultimum quale erit. D. Ambrosius, XIV, 950. — Quam terribilia sunt divina judicia,id.,XV, 1286. — Indicio nemo innocens periclitabitur,nemo sceleratus eludet *ibid.*1427,1430.

Judicio Dei solus justus exsultabit, cæteri pavebunt. S.Hieronymus, XXII, 354. — Nullus intrepidus vadit ad judicium Domini, XXIII, 559. — De restitutione principali quæ fiet in novissimo die, *ibid.*, 1017. — Dies judicii dies formidolosa et terribilis, XXIV, 209, 210. — In die judicii omnis creatura nihil esse se sentiet, *ibid.*, 50. — Judicium Dei neminem impunitum abire patietur, *ibid.*, 332. — Omnia occulta revelabuntur et abscondita manifestabuntur, *ibid.*, 305. — Judicii dies pavendus, XXV, 290, 985, 1052, 1236. — Diei judicii severitas quanta, *ibid.*, 959, 965. — Dies Domini dies est tenebræ et non lux, et terribilis valde, *ibid.*, 966.— In die judicii non erit locus pœnitentiæ, XXVI, 161. — Post diem judicii bonorum operum et justitiæ occasio non erit, *ibid.*, 185. — De die judicii ultimi tremendo, XXX, 374. — De horrore diei judicii, S. Augustinus, XXXII, 1472. — De effectibus timoris judicii, *ibid.*, 372. — Quomodo futurum sit judicium,XXXIII, 906, 907. — Non judicabitur homo nisi secundum ea quæ per corpus gessit, non secundum ea quæ si diutius viveret gesturus esset,*ibid.*, 984, 986. — De effectibus timoris adventus Christi, XXXIV, 25. — Quomodo judicium peragetur, XXXV, 1554.— Si credimus futurum judicium bene vivamus, tempus misericordiæ nunc est,tempus judicii tunc erit, XXXVI, 569. — Deus judicabit orbem terrarum in æquitate, *ibid.*, 121. — Cum venerit tempus judicii, erit pœnitentia sed infructuosa, quia sera, *ibid.*, 608. — Eleemosyna materia judicii, XXXVII,1235.— Judicium sine misericordia quibusnam faciet Dominus,*ibid.*,1236. — In die judicii pœnitentia erit, sed pœnitentia cruciabilis, non sanabilis, XXXVIII, 131. — Opera misericordiæ sola commemoranda sunt in judicio, *ibid.*, 406. — Ratio cur de eleemosynis tantum agatur in judicio, *ibid.*, 407. — De ultima Christi sententia in die judicii, XXXIX, 1548. — De solis eleemosynis mentio fit in ultimo judicio,*ibid.*, 1700. — Sors triplex hominum in judicio, *ibid.*, 1949. — Quales erimus in die judicii, *ibid.*, 1963. — Judicium futurum magna peccati pœna, *ibid.*, 2045.— Quæ de beneficiis Dei ratio in judicii die repetenda, *ibid.*, 2207. — An in judicio securus futurus sit qui aliena non tulit, *ibid.*, 2232.— In judicio nullam incurret perniciem qui comparaverit eleemosynis pietatem, *ibid.*, 2232. — Judicia Dei apparebunt justissima in ultimo die, XLI, 660. — Deus judicabit de angelorum operibus, 659. — In judicio separatio bonorum et malorum,*ibid.*,702. — Ordo rerum gerendarum in novissimo judicio, 709. — Quomodo fiet judicium, difficile in Scripturis sanctis comprehendi potest, XLIV, 325. — Judicabitur homo

IX. — Appendix.

Quæstiones quædam ad judicium pertinentes.

telligendum : *Dominus judicabit extrema terræ*, Claudius Taurinensis episcop., CIV, 644. Quid sit accipiendum per hæc verba : Dominus judicabit *orbem terræ in æquitate... Judicabit populos in justitia... Dominus judicabit fines terræ*, Angelomus, CXV, 271. — Si electi qui reperti fuerint (in fine mundi) rapientur in aera, quomodo complebitur quod dictum est a Deo primo homini et in ipso omni semini ejus : *Terra es et in terram ibis.* — Haymo Halberstatensis, CXVII, 773. — Qualiter intelligendum est quod Christus venturus sit de cœlo judicaturus *vivos et mortuos*, CXVIII, 940.

Quinam sint electi qui congregandi sint ab angelis in die judicii, S. Paschasius Radbertus, CXX, 822. — Quid per vivos et mortuos, Joannes Scotus, CXXII, 980. Quid sit intelligendum per *librum vitæ*, Burchardus, CXL, 1057. — Quid sunt vivi et quid sunt mortui, S. Bruno Herbipolensis, CXLII, 560, 568. — In die judicii quales mutationes rerum sit facturus Dominus, Radulphus Ardens, CLV, 1373. — Quid per *librum vitæ* sit intelligendum, Ivo Carnotensis, CLXI, 1013. — Quomodo intelligatur quod vivi et mortui dicantur judicandi, *ibid.*, 1019. — Quid per vivos et mortuos, id., CLXII, 606. — Quæritur an Dominus sit venturus in die ad judicium? Hugo de S. Victore, CLXXV, 514. — Cum nemo scit an die an nocte Dominus venturus sit ad judicium, quæritur quomodo Apostolus tempus adventus Domini vocet diem? *ibid.*, 590. — Quomodo intelligendum sit quod scriptum est : *Vivos et mortuos judicabit Dominus*, id., CLXXVI, 601. — Quare Dominus judicium suum in finem servaverit, id., CLXXVII, 634. — Quid per vivos et mortuos, Petrus Abælardus, CLXXVIII, 628. — De eadem quæstione, Joslenus, CLXXXVI, 1487. — Morituri an sint qui, adveniente Christo, vivent, Petrus Lombardus, CXCII, 304, 945. — Quomodo intelligitur Christus judex vivorum et mortuorum, Petrus Lombardus, *ibid.*, 945. — Quæritur si beatitudo sanctorum major sit futura post judicium quam interim. Petrus Lombardus, *ibid.*, 959. — Quid per vivos et mortuos, Hugo Rothomagensis archiep., *ibid.*, 1326. — In quo differt judicium quod fit in uniuscujusque morte ab eo quod futurum est in communi omnium resurrectione, Richardus de S. Victore, CXCVI, 1181. — Judicare mortuos quid sit, *ibid.*, 796. — Cur Josaphat *judicium* interpretatur, Garnerius, CCV, 771. — Quid per vivos et mortuos, S. Martinus Legionensis, CCVIII, 1328. — De eadem quæstione, Anonymus sæc. XII, CCXIII, 734.

SERIES DECIMA QUINTA.

—

In hac Serie, omnia exhibemus SS. Patrum operara vel etiam opuscula de virtutibus moralibus, et de perfectione evangelica. Hinc octo Indices, alphabetici, chronologici et analogici auctorum ac operum, uniuscujusque compendiosam præbentes analysim, maximum et optimum Lectori juvamen. His præterea subnectitur Index de Conscientia ; quæ est rationibus dictamen et interna moralium actionum regula.

CXXXV

INDEX MORALIS.

SIVE

ALPHABETICA SYNOPSIS AUCTORUM OMNIUM QUI MORALES EXPLANARUNT

VERITATES, ET QUORUM SCRIPTA IN TOTO PATROLOGIÆ LATINÆ CURSU INVENIUNTUR.

—

NOTA. Hic Index auctores tantum exhibet qui de Ethica specialiter tractarunt ; sed cum sæpissime scripta moralia et ascetica vix inter se differant. Indicem asceticum sequentem adeat Lector benevolus.

CXXXVI

BIBLIOTHECA PATRUM MORALIS.

SIVE

UNIVERSA VETERUM PATRUM ECCLESIÆ LATINÆ DE ETHICA CHRISTIANA

OPERA VEL ETIAM OPUSCULA, ORDINE AUCTORUM ALPHABETICO DIGESTA.

AGOBARDUS (S.), episc. Lugdunens. — De spe et timore libellus ; in quo metum, si sine spe fuerit, desperationem rectius vocari, spem vero, si fuerit sine metu, vanam esse præsumptionem ostendit, CIV, 323.

AILERANUS (S.), abb. Scoto-Hibern.—Christi primogenitorum interpretatio mystica, LXXX, 327. — Eorumdem nominum interpretatio moralis, *ibid.*, 333. — In his duobus opusculis auctor genealogiæ Dominicæ nomina juxta sensum mysticum et moralem exponit, et inde nos docet quid faciendum ut digni efficiamur promissionibus Christi

ALANUS de Insulis. — De planctu naturæ liber ; ubi contra vitia plurima acriter invehitur, CCX, 431.

AMBROSIUS (S.), episc. Mediolan. eccles. — De paradiso liber ; in quo ostendit quid, qualis, ubi fuerit; quid egerint in eo primi parentes ; qua fraude, quo ordine, qua arte a diabolo tentati in peccatum tandem lapsi sint. In eo bene multa exstant ad informandos Christianorum mores, XIV, 275. — De Noe et arca liber ; hic Noe vitam, mores, gesta et mentis altitudinem describit, et hunc justum omnium imitationi proponit, *ibid.*, 361. — De Abraham libri duo ; in priore vitam et virtutes Abrahæ exponit et moralem sensum ; in posteriore vero ad allegoriam transit, et quemadmodum animæ præcipiatur ut exeat de terra sua et de cognatione sua, necnon a quibus ad perfectam purgationem recedendum sit, explicat, *ibid.*, 419. — De Jacob et vita beata libri duo ; hic de historia patriarchæ Jacob, et de rebus ad beatam vitam pertinentibus agit. Docet passiones coercendas esse, virtutesque ex exemplis Jacob et aliorum colendas, ut beatitudo quam in una summi boni scilicet Dei possessione constituit, acquiratur, *ibid.*, 595. — De Joseph patriarcha liber; docet Josephum nobis proponi tanquam speculum castitatis, cum ea virtus simul et quidam castimoniæ comes nitor gratiæ in ejus moribus factisque omnibus perfectissime refulgeat ; *ibid.*, 641. — De Nabuthe Israelita tibi crudelitatem avari divitiis et pauperis extremam omnia perpetientis calamitatem ob oculos ponit, ac deinceps ad eleemosynam divites hortatur, *ibid.*, 731. — De Tobia liber ; hic in usuram invehitur auctor; probat malum esse, et exsecrandum, id quidem, utpote divina lege prohibitum, neque idololatria neque homicidio levius. Describit atque reprehendit sceleratas feneratorum technas quibus illi egenos homines ad pecuniam suam cum solvendi fenoris conditione accipiendam cogunt, *ibid.*, 759. — De virginibus libri tres ; in primo virginitatis dignitatem expendit; in secundo virginum instituere mores aggressus, id a se negat commodius præstari posse quam exemplis, quorum primum ac præcipuum a Dei Matre virginum omnium antesignana mutuatur ; in tertio quid sequi, quidve fugere virgines oporteat, præscribit ; XVI, 187. — De viduis liber ; viduitatis professionem proxime ad virginitatem accedere, necnon matrimonio longe præcellere asseverat. Hujus rei argumentum profert non modo apostolicum testimonium, verum etiam exempla Veteris Testamenti ; tandem viduas ad perseverandum in vita cælibe cujus sanctitatem, munera, propriasque virtutes ibi describit quanta verborum valet efficacia, compellit, *ibid.*, 233. — De virginitate liber : ubi virginalis instituti defensionem aggressus factum quidem suum potissimum tuetur exemplo Præcursoris; virgineam vero conditionem attollit inde quod Christus virgines quibus redivivus appareret, elegit. Deinde ab objectas difficultates pulchre respondet, *ibid.*, 365. — De pœnitentia liber ; officia et merita pœnitentiæ narrat, XVII, 971, in Append. — De vitiorum virtutumque conflictu liber, ad Simplicianum. Ibi auctor hostis nostri fortia castra, quibus pie viventes in Christo non desinit impugnare, breviter demonstrat, *ibid.*, 1057, in Append. Hæc omnia S. Ambrosii opuscula morum informationi præsertim utilia, magnam redolent pietatem. Plurima sunt adhuc alia quæ in ascetica bibliotheca reperiet lector benevolus.

ANONYMUS. — Explanatio Orationis Dominicæ, CCXIII, 719. — Explanatio Symboli apostolici, Athanasii, *ibid.*, 723, 735. — Liber de diversis ordinibus et professionibus quæ sunt in ecclesia, *ibid.*, 807. — Dialogus de conflictu amoris Dei et linguæ dolosæ, *ibid.*, 851. — Liber de pœnitentia et tentationibus religiosorum, *ibid.*, 865. — Libellus de conscientia, *ibid.*, 903. — Liber de stabilitate animæ, *ibid.*, 911.

ATTO episc. Vercellens. — Capitulare, scilicet monita ad presbyteros, CXXXIV, 27.

AUCTORES VARII. — Vitæ SS. Patrum, ubi multa re-

CXXXVII

BIBLIOTHECA EADEM PATRUM LATINORUM MORALIS

ANALOGICE DISPOSITA, SED IN ANALOGIA SERVANS ORDINEM

ALPHABETICUM NECNON ET CHRONOLOGICUM.

CXXXVIII

INDEX

ALPHABETICUS OMNIUM DE CHRISTIANA MORALI OPERUM

VEL OPUSCULORUM DE QUIBUS IN DUOBUS MORALIBUS PATRUM LATINORUM BIBLIOTHECIS PRÆCEDENTIBUS AGITUR.

—

CXXXIX

INDEX ASCETICUS

SIVE

ALPHABETICA SYNOPSIS AUCTORUM OMNIUM QUI DE CHRISTIANA

ET RELIGIOSA PERFECTIONE TRACTARUNT ET QUORUM OPERA

VEL ETIAM OPUSCULA IN TOTO PATROLOGIÆ LATINÆ CURSU REPERIUNTUR

—

NOTA. Hic Index auctores tantum exhibet qui de Christiana et religiosa perfectione scripserunt, sed cum sæpe sæpius ascetica opera moralibus operibus assimilentur, Indicem moralem adeat lector benevolus.

CXL

BIBLIOTHECA PATRUM ASCETICA,

SIVE

UNIVERSA VETERUM PATRUM ECCLESIÆ LATINÆ DE CHRISTIANA ET RELIGIOSA PERFECTIONE OPERA VEL ETIAM OPUSCULA, ORDINE AUCTORUM ALPHABETICO DIGESTA.

CXLI

BIBLIOTHECA

EADEM PATRUM ASCETICA ANALOGICE DISPOSITA, SED, IN ANALOGIA,

SERVANS ORDINEM ALPHABETICUM NECNON ET CHRONOLOGICUM.

—

CXLII

INDEX ALPHABETICUS

OMNIUM DE CHRISTIANA ET RELIGIOSA PERFECTIONE OPERUM

VEL ETIAM OPUSCULORUM

DE QUIBUS IN DUABUS ASCETICIS PATRUM LATINORUM BIBLIOTHECIS PRÆCEDENTIBUS AGITUR.

—

CXLIII

INDEX DE CONSCIENTIA

VARIAS REFERENS SS. PATRUM SENTENTIAS DE HOC RATIONIS DICTAMINE.

QUO COMMUNITER STATUITUR INTERNA MORALIUM ACTIONUM REGULA. ETC.

—

TERTULLIANUS. — Vultis ut Deum ex animæ ipsius testimonio comprobemus? quæ, licet carcere corporis pressa, licet institutionibus pravis circumscripta, licet libidinibus ac concupiscentiis evigorata, licet falcis diis excancillata, cum tamen resipiscit, ut ex crapula, ut ex somno, ut ex aliqua valetudine, et sanitatem suam patitur. *Deum nominat*, hoc solo nomine, quia proprio *Dei veri*. *Deus magnus! Deus bonus!* et quod *Deus dederit;* omnium vox est, I, 376, 377. — Judicem quoque contestatur illum: *Deus videt* et *Deo commendo* et *Deus mihi reddet*. O testimonium animæ naturaliter christianæ! Denique pronuntians hæc, non ad Capitolium, sed ad cœlum respicit, *ibid.* — Corpus sumus de conscientia religionis, et disciplinæ divinitate et spei fœdere, *ibid.*, 468. — Consiste in medio, anima seu divina, seu humana, unde et quomodo facis animal rationale, sensus et scientiæ capacissimum, *ibid.*, 610. — Te compello simplicem et idiotam, ea expostulo quæ in hominem infers, quæ aut ex temetipsa, aut ex quocunque auctore tuo didicisti, *ibid.* — Solum enim Deum confirmas, cum tantum Deum nominas. De natura quoque Dei quem prædicamus, nec te habet: *Deus bonus est; Deus benefacit*, tua vox est. *Benedicat te Deus!* tam facile pronuntias quam Christiano necesse est, *ibid.*, 612. — Hæc testimonia animæ, quanto vera, tanto simplicia; quanto simplicia, tanto vulgaria, quanto vulgaria, tanto communia; quanto communia, tanto naturalia; quanto naturalia, tanto divina, *ibid.*, 615. — Quod, cum ita sit, non multum refert, an a Deo formata sit animæ conscientia, an litteris Dei, *ibid.*, 617. — Testimonio animæ naturaliter christianæ comprobatur unum esse Deum; ubi enim resipiscit aut redit ad seipsam, non *deos*, sed *unum Deum* conclamat, unumque judicem contestatur, *ibid.*, 376, 377. — Debemus quidem, ita sancte, et tota fidei substantia incedere, ut confessi et securi simus de conscientia nostra, optantes perseverare id in nobis, non tamen præsumentes, *ibid.*, 1317. — Omnis animæ immortalis; utar et conscientia populi contestantis Deum deorum; utar et reliquis communibus sensibus qui Deum judicem prædicant; *Deus videt*; et *Deo commendo*, *ibid.*

ARNOBIUS. — Nam cum hominum vis tanta, magisteriis ejus acceperimus ac legibus, malum pro malo rependi non oportere, injuriam perpeti quam irrogare esse præstantius, suum potius sanguinem fundere quam alieno polluere manus et conscientiam cruore; habet a Christo beneficium jamdudum orbis ingratus per quem feritatis mollita est rabies atque hostiles manus cohibere a sanguine cognati animantis cœpit, V, 750. — Deum esse omnes naturaliter scimus, sive cum exclamamus, *o Deus*, sive, cum illum testem constituimus improborum. et quasi nos cernat, faciem sublevamus ad cœlum, *ibid.*, 815. — Innata cunctis hominibus Dei unius idea et agnitione ac intima omnium conscientia. Singulorum enim animis a Deo insista est ea notio, ut facile agnoscant se a Deo vero accepisse, non solum quod sint homines, sed quod ab illo omnia creata sint, ejusque providentia regantur, lib. II, 43.

LACTANTIUS. — Distulerat Deus pœnas tyrannorum, ut ederet in eos magna et mirabilia exempla quibus posteri discerent et Deum esse unum et eumdem vindicem, digna videlicet supplicia impiis et persecutoribus irrogaret, VII, 192. — Conscientia boni operis est animarum lux, XI, 795. — Conscientiæ rectæ coram testibus securitas, conscientiæ pravæ trepidatio, *ibid.*, 287.

S. HILARIUS, Pictav. episc. — Interioris conscientiæ nitor est obtinendus ut ea quæ forinsecus sunt eluantur, IX, 795. — Sepulcris quoque eos comparavit quæ humano opere cultuque splendentia, mortuorum ossibus et cadaverum immunditiis sordescunt; præferant scilicet inanibus verbis justitiæ speciositatem, habeant vero intra se conscientiæ suæ mentisque nitorem, *ibid.*, 1050. — Non timet Propheta vitæ suæ testes, et conscientiæ spectantium se ac contuentium grata est examinatio; trepidat enim ad omnem intercessionem pollutæ conscientiæ metus; cœterum ubi constans innocentis vitæ fiducia est, plurium testium interventio jucunda est, *ibid.*, 515.

S. AMBROSIUS. — Conscientia boni facti merces piæ menti XIV, 476. — Nulla melior est voluptas quam mundatæ conscientiæ gratia, XIV, 497. — Propositum piæ mentis mercedem non expetit, sed pro mercede habet benefacti conscientiam et justi operis effectum, 1127. — Bona conscientia quæ, cum examinatur, probatur, XIV, 1235. — Arbitrum justitiæ, remuneratoremque meritorum innocens non metuit conscientia, XV, 1211. — Conscientia uniuscujusque apud Deum se prodit et cogitatio hominis apud eam se aut condemnat, aut purgat, XIV, 1127. — Non possunt aliena verba crimen affligere quod propria non recipit conscientia, *ibid.*, 1045. — Ipsa obmutescit facundia, si ægra sit conscientia. conscientia testis sibi locuples abundat, XVI, 881, XV, 1277. — Ne timeas verborum sonum, si munda est conscientia tua, XVI, 361. — Apud sapientem non tam pudenda publicatio flagitii est quam conscientia, *ibid.*, 153. — Quæ pœna gravior quam interioris vulnus conscientiæ, quod severius judicium quam domesticum, quo unusquisque sibi reus est, seque arguit ipse quod injuriam fratri indigne fecerit? Nonne hoc magis fugiendum quam mors, quam exsilium, quam debilitatis dolor? Quis enim vitium corporis, aut patrimonii damnum non levius ducat vitio animi et existimationis dispendio? *ibid.*, 152. — Nihil sapiens nisi quod cum sinceritate, sine fraude sit; nec quidquam faciat in quo se crimine quoquam obliget, etiam si latere possit; sibi enim reus est prius quam cæteris, *ibid.*, 154, 155. — Etiam si latere posset, non delinquet sapiens, non minus fugiet peccatorum contagium quam si non posset latere; non latebra sapienti spes impunitatis, sed innocentia est quia justus legem habet mentis suæ et æquitatis ac justitiæ suæ normam; ideoque non terrore pœnæ revocatur a culpa, sed honestatis regula, *ibid.*, 154, 155. — Gravis conscientiæ culpa est, ut sine judice se puniat et velare se cupiat et tamen apud Deum nuda sit, XVI, 522. — Conscientia reum suum semper tacita sine contradictione convincit et judicat, XVII, 710. — Cum non habeat loquendi usum, nescit tamen tenere silentium, XVII, 975. — Male sibi conscia mens loqui trepidat, sensum perdit in verbis errat, XVII, 301. — Conscientiæ vermis, *ibid.* 546. — Potest conscius morte subduci, conscientia sceleris tui semper tecum est, et sine te non est, hæret pectori, nec unquam te deserit, tenet te reum et in sua ditione semper captivum. Si quando mentem tuam lætior secundarum rerum flatus avocaverit, subito illa te stimulat, illa medullitus pulsat et interrumpit. Potest tibi conscius auro corrumpi, potest pecunia comparari, conscientia nihil corruptionis admittit, manet integrum ejus testimonium, tota fidei firmitate vallatum, XVII, 977.

S. HIERONYMUS. — Peccatores propria torqueantur conscientia, uranturque igne quem sibi succenderunt, XXIV, 210. — Felix conscientia quæ pro Deo sustinet opprobrium! *ibid.*, 772. — Felix conscientia quæ afflictionis tempore, bonorum operum recordatur! *ibid.*, 390. — Si quis passione superatus fuerit dolebit super vulnere suo et conscientiæ tormenta patietur quia liberam frontem et puritatem immaculatæ mentis suæ amiserit, XXVI, 506. — Bona conscientia nullius oculos fugit. XXI, 789. — Verum conscientiæ judicium formidemus, *ibid.*, 611. — Bona conscientia vetat circa se sævire tormenta, *ibid.*,

S. AUGUSTINUS. — Conscientia est tanquam ara in

ædificat; tertia, gratificat; quarta, examinat, CCVI, 507.
ALANUS DE INSULIS. — Conscientia mundanda est ante sumptionem corporis Christi, CCX, 591, 592. — Quomodo conscientia examinanda est, *ibid.*, 171, 196. — Conscientiæ puritas perpetuum affert gaudium, *ibid.*, 16, 138, 139. — Conscientiæ testimonium efficax, *ibid.*, 315. — Conscientiæ erroneæ effectus, *ibid.*, — Conscientiæ vitiatæ miseria, *ibid.* — Conscientia mala liber est diaboli, CCX, 138, 139.

SERIES DECIMA SEXTA.

—

Lex Dei principium est et actuum mensura, secundum quam inducimur ad bonum agendum et a malo reducimur; hinc, in hac decima sexta Serie, coadunamus quæcunque circa legem vel Decalogum et Ecclesiæ præcepta aguntur. Attamen ne Indices nostri majori crescerent numero, in eodem de Decalogo in gennere et de unoquoque Decalogi præcepto singulatim disserimus aliud ab alio accurate seponentes, ut vitetur confusio et lector utilius adjuvetur. Circa Ecclesiæ præcepta eadem servatur methodus. Quædam tamen majoris momenti seorsum tractantur; hinc Indices de Dilectione inimicorum et injuriarum Condonatione; de Eleemosyna; de fraterna Correctione; de Festis; de Jejunio et Abstinentia; de Mortificatione sensuum, cordis et mentis, quos subjicimus.

CXLIV

INDEX DE DECALOGO

LOGICE COLLIGENS QUIDQUID SCRIPSERE PATRES DE DECEM DEI MANDATIS,

ET DE ADIMPLENDA ILLORUM OBSERVANTIA,

DEINCEPS ORDINATIM UNIUSCUJUSQUE PRÆCEPTI EXPONENS VARIAS OBLIGATIONES.

—

MONITUM.

In isto de Decalogo indice omnia conglobatim hominis officia erga Deum, proximum et semetipsum, vel omnium actuum humanorum regulæ, in Ordine Christiano continentur.

Illum duas in sectiones dividimus. In prima agemus de Decalogo generatim spectato, hoc est prout explanat legem naturalem, de ipsius promulgatione, etc.; et in secunda de unoquoque præcepto, prout affirmativum et negativum est, seu de his quæ præcipit et prohibet, etc.

SECTIO PRIMA.

— *Decalogi præcepta, et illorum divisio.*

I. « Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habeis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptibile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt præcepta mea.

II. « Non assumens nomen Domini Dei tui in vanum. Nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Dei sui frustra.

III. « Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est; non facies omne opus in eo, tu et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum, et advena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt, et requievit in die septimo; idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, et sanctificavit eum.

IV. « Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

V. « Non occides.

VI. « Non mœchaberis.

VII. « Non furtum facies.

VIII. « Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

IX. « Non concupisces uxorem proximi tui.

X. « Non desiderabis domum proximi tui, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. » (*Exod.*, XX, 2-17).

NOTA. Pars major Patrum talem numerandi præcepta modum sequitur juxta versionem LXX. Interpretum; sed sunt alii qui Hebraicæ et S. Hieronymi versionibus adhærentes, duo inveniunt, præcepta in supra memorato primo, et unicum in duobus ultimis..... Hæc differentia numerorum servata fuit cuilibet Patri; solummodo notatur quod Patres præfatum computandi præcepta modum sequuntur, quando non aliter indicatur; quod satis apparebit cum loco numerationis a nobis indicato aberrant alii alium modum sequentes.

II. — *De Decalogo in genere; de ipsius nomine, promulgationis convenientia, modo, deque ejus observantiæ commendatione in lege evangelica.*

domum ejus, neque agrum ejus, neque servum ejus, etc.; sed omnino apparent hæc esse conjuncta quæ uno præcepto videntur contineri, et discreta ab illo ubi uxor nominata est. Illud autem ubi dictum est. « Non erunt tibi dii alii præter me, » apparet hujus rei diligentiorem exsecutionem esse in iis quæ subjecta sunt; quo enim pertinet, « Non facies tibi idolum, etc., nisi ad id quod dictum est, « Non erunt tibi dii alii præter me? »

Sed rursum quæritur quo differat, « Non furtum facies, » ab eo quod paulo post de non concupiscendis proximi rebus præcipitur. Non quidem omnis qui rem proximi sui concupiscet furatur; sed si omnis qui furatur, rem proximi concupiscit, poterat in hac generalitate, ubi de non concupiscenda re proximi præcipitur, etiam illud quod ad furtum pertinet contineri.

Similiter etiam quæritur quo differat, « Non mœchaberis » ab eo quod paulo post dicitur, « Non concupisces uxorem proximi tui. » In eo quippe quod dictum est, « Non mœchaberis, » poterat et illud intelligi. Nisi forte in illis duobus præceptis, non mœchandi et non furandi, ipsa opera notata sunt; in his vero extremis ipsa concupiscentia; quæ tantum differunt, ut aliquando mœchetur, qui non concupiscit uxorem proximi, cum alia aliqua causa illi miscetur; aliquando autem concupiscat, nec ei misceatur, pœnam timens; et hoc fortasse lex ostendere voluit, quod utraque peccata sint.

Item quæri solet utrum mœchiæ nomine etiam fornicatio teneatur. Hoc enim Græcum verbum est, quo non Scriptura utitur pro Latino. Mœchus tamen Græci nonnisi adulteros dicunt. Sed utique ista lex non solis viris in populo, verum etiam feminis data est. Neque enim quia dictum est, « Non concupisces uxorem proximi tui, » nihil hic sibi præceptum debet putare femina, et tanquam licite concupiscere virum proximæ suæ. Si ergo hic exsido quod viro dictum est, intelligitur, quamvis non dictum sit, quod etiam ad feminam pertineat; quanto magis eo quod dictum est, « Non mœchaberis, » uterque sexus astringitur, cum et ipsum præceptum potest referri ad utrumque, sicut, « Non occides, Non furaberis, » et quæ alia similiter non expresso uno sexu utrique videntur sonare communiter. Tamen ubi unus exprimitur, honoratior utique exprimitur, id est masculinus, ut ex hoc intelligat etiam femina quid sibi præceptum sit. Ac per hoc si femina mœcha est, habens virum, concumbendo cum eo qui vir ejus non est, etiamsi ille non habeat uxorem, profecto mœchus est et vir habens uxorem, concumbendo cum ea quæ uxor ejus non est, etiam si illa non habeat virum. Sed utrum, si faciat qui uxorem non habet cum femina quæ virum non habet ambo præcepti hujus transgressione teneantur, merito quæritur Si enim non tenentur non est prohibita in Decalogo fornicatio, sed sola mœchia, id est, adulterium, quamvis omnis mœchia etiam fornicatio esse intelligitur, sicut loquuntur Scripturæ... Dominus enim dicit in Evangelio: « Quicunque dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. » Hic utique fornicationem appellavit, si cum alio peccet qui virum habet, quod est mœchia, hoc est, adulterium. Omnis ergo mœchia etiam fornicatio in Scripturis dicitur. Sed utrum etiam omnis fornicatio mœchia dici possit, in eisdem Scripturis non mihi interim occurrit locutionis exemplum. Sed si non omnis fornicatio etiam mœchia dici potest, ubi sit in Decalogo prohibita illa fornicatio quam faciunt viri qui uxores non habent, cum feminis quæ maritos non habent, utrum inveniri possit, ignoro. Sed si furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ (non enim rapinam permisit qui furtum prohibuit; sed utique a parte totum intelligi voluit, quidquid illicite rerum proximi aufertur), profecto et nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi, XXXIV, 621, 622.

BEDA Venerabilis. — Successit itaque populus quadragesima septima die egressionis ex Ægypto ad montem. Sina, ibique Moyses ascendit ad Dominum, et Dominus ad eum descendit. Sed quid est moraliter quod Moyses ad montem ascendit, et Dominus in monte descendit? Mons quippe altitudo contemplationis nostræ est, in qua ascendimus ut ad ea quæ ultra infirmitatem nostram sunt intuenda sublevemur. Sed in hunc Dominus descendit, quia sanctis multum proficientibus, parum de se aliquid eorum sensibus aperuit, XCIII, 373.

Jam deinde quinquagesima die post actum pascha data est lex Moysi...... Dicitur scripta lex digito Dei, et Dominus dicit de Spiritu sancto: « In digito Dei ejicio dæmonia. » Aspicit illic cunctus populus voces et lampades, montemque fumantem tonitrua et fulgura, clangoremque buccinæ perstrepentem In vocibus namque et tonitruis clamor prædicantium intelligitur, in lampadibus claritas miraculorum, in sonitu buccinæ fortis prædicatio sanctorum, quæ omnia in adventu Christi........ Dat igitur inde Dominus Moysi legem innocentia nostræ et cognitionis suæ, eamdemque in decem verba constituit, et saxeis tabulis digito suo scripsit; et hæc quidem præcepta ita sunt distributa, ut tria pertineant ad dilectionem Trinitatis divinæ, septem vero ad amorem fraternitatis, quibus societas humana non læditur, XCIII, 373, 374.

EUCHERIUS (S.). Lugdunensis episcop. — Quæ referenda sunt inquirentibus quam ob causam Deus unitantum genti per Moysem legem dederit, atque hanc ipsam multa jam sæculi ætate transcursa? Respond. quod non Judæis tantum lex illa prolata sit, quæ omnibus gentibus constitutione naturalis legis innascitur, Apostolo hoc etiam confirmante et dicente: « Cum enim, quæ legem non habent naturaliter quæ legis sunt, faciant, ejusmodi legem non habentes, sibi ipsi sunt lex, qui opus legis ostendunt scriptum in cordibus suis. » Atque idcirco non sero Dominus legem innocentiæ in decem verba collegit, cujus jam insita in pectoribus humanis origo præcesserat. Nam tarde eam saxeis tabulis rursus inscripsit, quam jam antea paginis cordis inculpserat. Etenim ante hanc Moysi legem habebat natura legem suam per quam et Deum mundi vitæque auctorem agnoscere, et per hoc diligere, in promptu erat, et justitiam erga proximum dilectionemque servare, In quibus mandatis duobus omnis lex pendet et prophetæ, Igitur et illud ante jam noverant: « Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite eis. » Et ut hoc exemplis etiam probemus: ante hanc legem litteræ per illam naturæ legem Abel justus agnoscitur, Enoch rapitur, Noe eligitur, Abraham pater gentium nuncupatur. Quamobrem hanc Moysi legem non sero esse prolatam, præcedens effecit lex naturæ, per quam multi Deo probabiles exstiterunt. Quis ille est digitus Dei, quo duæ legis tabulæ leguntur scriptæ? Resp. Digitus Dei hic est accipiendus Spiritus sanctus, L, 779, 780.

HIERONYMUS (S.), presbyter. — « Locutus est Dominus cunctos sermones hos: [Præceptum 1.] Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis.

« [Præcept. 2.] Non habebis, Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea neque coles; ego enim sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me et custodiunt præcepta mea.

« [Præcept. 3.] Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum; nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Dei sui frustra.

« [Præcept. 4.] Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui; non facies in eo omne opus, tu, et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum, et advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum et terram, et mare et omnia quæ in eis sunt, et requievit in die septimo; idcirco benedixit Dominus diem Sabbati et sanctificavit eum.

« [Præcept. 5.] Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

« [Præcept. 6.] Non occides.

« [Præcept. 7.] Non mœchaberis.

« [Præcept. 8.] Non furtum facies.

« [Præcept. 9.] Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

« [Præcept. 10.] Non concupisces domum proximi tui; nec desiderabis uxorem ejus, non servum non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

« Cunctus autem populus videbat voces, et lampades, et sonitum buccinæ, montemque fumantem, et perterriti ac pavore concussi steterunt procul. dicentes Mosi: Loquere tu nobis et audiemus; non loquatur nobis Dominus ne forte moriamur. Et ait Moses ad populum: Nolite timere, ut enim probaret vos venit Deus, et ut terror illius esset in vobis et non peccaretis. Stetitque populus de longe......, » XXVIII, 265, 266.

HILDEBERTUS Venerabil. Cenomanens. episcop. — De lege scripta ista sunt consideranda: quare sit data, et quibus, et quando, et ubi. Lex scripta ideo data est, ut repararet legem naturalem, et eam reviviscere faceret, quæ per peccatum obsoleta erat, et ut populum rudem legalibus figuris ad futuram veritatem præpararet. Primum effecit per naturalia decem præcepta...... quibus data est? Se-

mini Abrahæ in duodecim tribubus, quæ a duodecim filiis Israel processerunt.

Hic potest quæri quare istis solis? ad quod dici potest, quod ideo illi populo, et non alteri sit data, quia in figura fuit proposita. Unde Apostolus: « Omnia in figura contingebant illis, » et sufficiebat in uno ostendere, quod causa figuræ et exempli proponebatur a Deo. Sed nova lex omnibus imperatur, quæ non figura, sed res ipsa figurata est; et cum essent in populo illo aliqui perfecti, mediocres, pessimi, perfectis in signum fuit data; mediocribus in pædagogum, ut facienda doceret, vitanda prohiberet, errata puniendo corrigeret; pessimis ab irato Judice in vindictam data est, ut, qui in sordibus est, amplius sordesceret; contra a pio Patre bonis provisa est, ut qui justus est, justificetur amplius. Quando data est? Quinquagesimo die ab exitu de Ægypto et immolatione agni paschalis. Sic et nova lex data est apostolis, id est, spiritus scribens in corde, quinquagesimo die post immolationem veri Agni, id est Christi. Ubi? In monte Sina, sicut sermo perfectionem Novi Testamenti continens, quem fecit Christus in monte. In veteri Testamento sicut in Novo tria continentur..... In præceptis comprehenduntur naturalia et figurativa. Naturalia dicuntur illa decem, quæ a naturali lege manant, nec sunt in scripta lege inchoata, sed renovata, quia per peccata erant deleta. Hæc sunt decem illa mandata, quæ et moralia dicuntur, nec sunt terminata in nova lege, imo perfectius adimpleta.. .. CLXXI, 1148-1150.

HUGO DE S. VICTORE. — Lex scripta ideo data est ut repararet legem naturalem, et reviviscere faceret quæ per peccatum abolita erant, et ut populum rudem legalibus figuris ad futuram veritatem præpararet. Primum efficit per naturalia decem præcepta, de quibus solis in Decalogo agitur. Quibus data est? Semini Abrahæ, id est duodecim tribubus quæ a duodecim filiis Israel processerunt.... quando data est? Quinquagesimo die ab exitu de Ægypto, et immolatione agni paschalis. Ubi? In monte Sinai.....

Naturalia præcepta dicuntur illa decem quæ a naturali manant lege; etiam moralia nicuntur; nec sunt terminata in lege nova, imo perfectius adimpleta. In illis decem præceptis dilectio Dei et proximi imperatur. Tria quæ in prima tabula, ad dilectionem Dei; septem alia quæ in secunda tabula ad dilectionem proximi referuntur, CLXXVI, 420.

MARTINUS (S.). Legionens, canonicus regularis. — Populus quadragesima septima die egressionis ex Ægypto, ad mentem Sina accessit, ibique Moyses ad Dominum ascendit, et Dominus ad eum descendit..... Jam deinde quinquagesima die post peractum pascha, lex data est Moysi... Dicitur illic Dei digito lex scripta, qui ejicit dæmonia. Aspicit illuc cunctus populus voces et lampades, montemque fumantem, tonitrua et fulgura, clangoremque buccinæ perstrepentem..... Dat deinde Deus legem Moysi innocentiæ et cognitionis suæ, eamque in decem verbis constituit, et saxeis tabulis digito suo scripsit. Et hæc quidem præcepta ita sunt distributa, ut tria pertineant ad divinæ Trinitatis dilectionem, septem vero ad amorem fraternum quibus societas humana non læditur. In quorum præcepto ambitionem sæculi damnat, et rerum concupiscentiam refrenat. Itaque eorum primum prohibet superstitionem; secundum, errorem; tertium, interficit sæculi amorem; quartum, impietatem; quintum, allidit fornicationem; sextum, crudelitatem; septimum, rapacitatem; octavum, perimit falsitatem; nonum, adulterii cogitationem; decimum, mundi cupiditatem, CCVIII, 781-783.

Et notandum quia sicut decem plagis percutiuntur Ægyptii, sic decem præceptis conscribuntur tabulæ quibus reguntur populi Dei. Cur autem in duabus tabulis scripta est lex, nisi aut propter Testamenta duo significanda, aut propter illa duo præcepta dilectionis Dei videlicet et proximi, in quibus lex pendet tota et prophetæ. Hæc enim in singulis tabulis explanda sunt. In una enim continentur tria Dei præcepta pertinentia ad charitatem; in alia vero septem pertinentia ad proximi societatem..... Sed cur lapideæ cædem tabulæ fuerunt, nisi ad significandum cor lapideum Judæorum?... Descendens itaque Moyses de monte cum tabulis, cum audisset populum consecratum in idolis, indignos eos judicans accipere legem, projecit tabulas e manibus suis. Quibus fractis, vitulum quem fecerant incendit minutatimque concidit et in aquas aspergens perculum populo dedit.... Ascendit denuo Moyses in montem, iterumque dat ei Deus legem in aliis tabulis instar priorum præcisis, CCVIII, 783, 784.

PETRUS COMESTOR. — Mense ergo tertio egressionis de Ægyptio id est, Junio, die hac, in Kalendis Junii, Hebræi venerunt ad montem Sinai, fixeruntque tentoria e regione montis, quadraginta septima die scilicet a Phase. In exponendo enim Scripturas triginta dies pro mense ponimus quasi mediam, inter lunares et solares menses eligendo viam. Lunares enim infra tricenarium inveniuntur quidem, ultra vero non; solares vero plures hunc numerum excedunt. A Phase quidem sexdecim dies primi mensis restabant; fluxerunt vero postea triginta secundi mensis. Restat ergo quod primi dies Junii quadragesima septima fuerit. Sequenti die diluculo ascendit Moyses in montem ad Deum qui dixit ei: « Dices domui Jacob; vidistis quæ fecerim vobis: nunc adjiciam ut etiam loquar vobis: Si ergo custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. » Quæ cum Moyses retulisset populo, responderunt: Cuncta quæ locutus est Dominus faciemus. » Cumque retulisset Moyses ad Dominum, ait ei Dominus: « Veniam ad te in caligine, ut audiat me populus loquentem ad te. Vade et sanctifica populum hodie et cras, id est, lavent se et vestimenta sua. Vacent ab amplexibus, et sint parati in diem tertium, et constituas terminos per circuitum montis, quos quis transierit tunc, et tetigerit, morte morietur. Manus non tanget eum, sed lapidabitur, aut jaculis confodietur, sive jumentum, sive homo. » Utebantur autem, ut dicit Josephus, in his duobus diebus conviviis opulenter et ornamentis decenter, CXCVIII, 1162, 1163.

« Jam advenerat dies tertius et ante solus ortum cœperunt audiri tonitrua ac micare fulgura; et nubes densa operuit montem, et clangor buccinæ perstrepebat. Fumabat mons, quia descenderat Dominus in igne, et fumus ferebatur quasi de fornace; » et mons tremuit, ut aiunt Hebræi. Timuit populus: sed et Moysen ira Dei periisse putabant. Tandem lætus apparuit Moyses, et serenus aer cum eo reversus est inter eos. Et ait eis. Hodie non audietis Moysen filium Aram et Jocabeth, sed illum qui pro vobis percussit Ægyptum, qui per mare iter dedit, qui cibum de cœlo misit, potum de petra concessit, per quem Adam de fructibus terræ comedit, Noe ex imbribus ereptus vel exceptus est; Abraham Chananæum obtinuit, Isaac natus est de senibus, Jacob prole ditatus, Joseph sublimatus. Fiant ergo verba hæc vobis amabiliora quam filii vel uxores. Et eduxit populum in occursum Domini ad radicem montis. Ascenderunt autem Domino jubente, Moyses et Aaron, ultra terminos, sacerdotes, id est majores, et populos non transierunt. Locutus est eis Dominus, ita ut nullum vox effugeret; et sic quinquagesimo die dedit eis legem, verbo tantum, in figura, quod daturus erat per Spiritum sanctum die quinquagesimo.

« Non habebis deos alienos coram me. » Quod non nisi decem præcepta Dominus dedit omnes asserunt sancti, sed in distinctione eorum differunt. Primum enim et unum, secundum Augustinum, dividit Origenes in duo, et quæ sunt duo ultima, secundum Augustinum, colligit in unum cui consentit Josephus. Præterea dicit Augustinus tria fuisse in una tabula, et septem in alia. Josephus vero et Hebræi quinque in utroque. Forte quia Augustinus voluit tria pertinere ad dilectionem Dei, et septem ad dilectionem proximi, pia dignitate potius quam pro Scriptura, dixit ea esse primæ et secundæ tabulæ; sicut dicere consuevimus homines primæ classis et secundæ. Quocunque vero modo distinguantur idem est sensus. Joseph dicit se vidisse tabulas duas legis lapideas, quarum quælibet continebat duo mandata et dimidium, tam exterior quam interior, CXCVIII, 1164.

« Et ait Dominus ad Moysen: Præcide tibi duas tabulas instar priorum, et scribam super eas verba quæ habuerunt tabulæ quas fregisti. » In Deuteronomio etiam dicitur Deus scripsisse. In sequentibus vero dicit: « Scribe tibi hæc, etc. » Et paulo post: « Fuit Moyses cum Domino quadraginta diebus, et scripsit in tabulis verba fœderis decem. » Potest dici quod auctoritas scribendi fuit in Domino, ministerium in Moyse. Cum excidisset Moyses tabulas, de nocte consurgens montem ascendit, et transeunte Domino coram eo in turbine, pronus in terram adorans, ait: « Obsecro ut gradiaris nobiscum, auferasque iniquitates nostras, et possideas nos. » Cui breviter Dominus memoravit quædam, quæ etiam prædixerat de tribus solemnitatibus, de oblatione primitiarum et primogenitorum, et addidit ne cum gentibus terræ promissionis aliquod haberent participium. « Fuitque Moyses secundo cum Domino quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Panem non comedit et aquam non bibit. Cumque descendisset de monte cum tabulis apparuit facies ejus cornuta, et ipse ignorabat, » id est miri splendoris radii ferebantur de facie ejus, qui reverberabant oculos intuentium, quos gloriam vultus Moysi appellat Paulus apostolus; posuitque velamen super faciem

suam, cum loqueretur filiis Israel. Locutus quoque est eis omnia quæ sibi fuerant imperata. Quantum autem hæc gloria duraverit, et utrum semel, vel pluries hoc acciderit, ignoramus. Et tradunt Hebræi, quia adhuc tertio ascendit ad Dominum, ad impetrandam ei veniæ certitudinem, et iterum fuit cum Domino quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunans. Cumque rediisset cum certitudine veniæ erat nona dies septimi mensis, et in crastino solemnitatem agentes pro venia data, afflixerunt animas suas jejunantes, et deinceps dicta est decima dies mensis hujus dies propitiationis, CXCVIII, 1192, 1193.

PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episcop. — Decalogus decem habet præcepta quæ sunt decachordum psalterium quæ sic sunt distributa, ut tria quæ sunt in prima tabula pertineant ad Deum, scilicet ad cognitionem et dilectionem Trinitatis ; septem quæ in secunda tabula ad dilectionem proximi, CXCII, 830.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — Sunt autem præcepta decem, quæ sic verior translatio distinxit : « Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ in aquis sunt sub terra, non adorabis ea neque coles ea. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Memento ut diem Sabbati sanctifices. Honora patrem tuum et matrem tuam. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt, » CLXVII, 1720.

Locutus est Deus cunctos sermones hos : « Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis deos alinos coram me Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, neque eorum quæ in aquis sunt sub terra. Non adorabis ea, neque coles... » Hic Decalogus in capite legis positus est, id est decem præceptorum numerus quorum primum est : » Non habebis deos alienos coram me, » et ultimum, « Non concupisces; » dixit autem Apostolus : « Quia radix omnium malorum est cupiditas. » Cur ergo non hic primum positum est, « Non concupisces ? » Sed sciendum quia sicut malæ arboris superiores primum rami præsciduntur, et sic paulatim usque ad radices pervenitur, sic prius opera mala, prout cupiditati viciniora paulatim præsciduntur, et sic ad ultimum ipsa cupiditas, vel concupiscentia voce prohibentis amputatur. Notandum quippe quod prohibendo pene cuncta hæc enuntiantur. Unde verissime Apostolus dicit : « Quia lex justo non posita est, sed injustis, impiis, et peccatoribus, sceleratis et contaminatis. » Injustos nempe et totos cupiditati deditos homines, Deus curandos susceperat, et idcirco tanquam negotioso agricolæ, primum hæc illi cura impendebat, ut malis radicibus occupatam terram sarcitudo meliori plantationi præpararet, scilicet charitati quæ sola justo posita est. Nam et idem Apostolus autequam diceret quia injustis et non subditis lex posita est justo, id est, Timotheo dixerat : « Finis præcepti est charitas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta. » Etenim ubi charitas est, non opus est dicere : « Non occides, Non mœchaberis... » Proinde interrogatus Dominus a legisperito dicente : « Magister, quod est mandatum magnum in lege ? » respondit : « Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo... In his duobus mandatis universa lex pendet et prophetæ... » Igitur hic in initio non jam charitas imperatur, sed quæ contraria sunt charitati prohibentur, ut in illis exstirpatis tunc demum ipsa charitas radix omnium bonorum substituatur, CLXVII, 679, 680.

Quatuor ex his dilectioni Dei, sex dilectioni subserviunt proximi : « Non habebis Deos alienos coram me ; Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem ; Non assumes nomen Dei tui in vanum ; Memento ut diem Sabbati sanctifices. » Quatuor ista Dei dilectioni repugnantiæ prohibendo, locum eidem dilectioni Dei sermo Dei parare intendit, habere namque deos alienos et Deum verum diligere simul non potes. Ait ergo . « Non habebis deos alienos coram me, » id est neminem æstimabis Deum præter unum Creatorem cœli et terræ. Item facere sculptile vel ullam similitudinem eorum quæ in cœlo, vel in terra, vel in aquis sunt, et æstimare alicui horum Dei similem esse, iniquitas est, et dilectioni Dei repugnat. « Cui similem inquit propheta, fecistis Deum ? aut quem imaginem ponetis ei? hoc adversus humaniformios valet, qui Deum humanis putant esse compactum membris, nimirum hoc pacto grande sibi fingunt simulacrum, quod in cœlo sedeat et terram pedibus contingat, dicente ipso : « Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum ; » dicit itaque, « Non facies tibi sculptile.... »

Sane quod ait Deus : « Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me et custodiunt præcepta mea. » Hoc in omni præcepto subaudiendum est, videlicet ut timeat pœnam transgressor, speret præmium præcepti executor. Opportuno quoque tempore fortem se et reddentem iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem hic asseruit, videlicet ubi totus mons Sinai fumigabat, et totus erat terribilis eo quod descendisset Dominus, quod erat indicium fortitudinis, et iniquitatem patrum, qui Joseph fratrem suum vendiderant, nunc reddiderat in tertiam et quartam generationem, non absque misericordia, soluta nempe captivitate, revertebantur de Ægypto, generatione quarta. Item assumere nomen Dei in vanum (quod poetæ faciunt), vel reverentia dignum non æstimare ubicunque nomen Domini fuerit invocatum, dilectioni Dei omnino est adversum. Ait ergo : « Non accipies nomen Dei tui in vanum : nec enim insontem Dominus habebit eum qui assumpserit nomen Dei seu in vanum. Item, aliquid boni facere non ad laudem Dei, sive ob spem æternæ retributionis, sed ut videaris ab hominibus, dilectioni Dei contrarium est. Dicit ergo : « Memento ut diem Sabbati sanctifices, » id est in omnibus operibus tuis Dei retributionem attende ; vel in Deo requiem tibi præpara pro mercede : quod vere est diem Sabbati sanctificare...

» Honora patrem tuum, etc. ; Non occides, » etc. Cuncta quæ dilectioni proximi sunt inimica exstirpant, legemque adjuvant naturalem quæ dicit ; « Quod tibi fieri non vis alteri ne feceris. » Hoc a gentibus, sive honestioribus gentilibus, utcunque observari potuerunt sed ad vitam illis absque dilectione Dei non profuerunt, utpote deos alienos habentes, et cætera quæ quatuor præceptis inhibentur facientes, beatitudinem non sunt consecuti.

Decem præceptorum distinctio nunc in nostris codicibus ex translatione beati Hieronymi sic habetur.

Cæterum alias quatuor præcepta quæ ad dilectionem Dei pertinent, in tria esse redacta ; et e contrario eorum quæ ad dilectionem proximi spectant, ultimum, id est, « Non concupisces, » in duo divisum legimus, ut aliud sit in auditum, « Non concupisces uxorem proximi tui » et aliud, « Non concupisces rem proximi tui, » et ita ad dilectionem quidem Dei tria, ad dilectionem vero proximi septem pertinere præcepta. Quod ex Septuaginta Interpretibus sumptum fuisse arbitramur, CLXVII, 680, 681.

Verum igitur veritas dixit, tam veraciter quam graviter Christus locutus est : « Nolite putare quia veni solvere legem aut prophetas. Non veni solvere, sed adimplere. » Verum, inquam et matura gravitate ponderatum verbum locutus est, nimirum conscius sibimet hujus Spiritus sancti, Spiritus consilii, quem daturus erat ; per quem et multo melius, et multo abundantius, quam dicere possumus, legem implere habebat. Quibus autem et quamobrem sic dixit et sic locutus est ? Dixit nimirum præsentibus discipulis suis, Christum, sive secundum linguam ipsorum Messiam, venisse, et hunc illum esse credentibus atque gaudentibus, locutus est suis adversariis, Scribis et Pharisæis de proximo audituris, sibique insidias atque calumniam structuris, tanquam adversario legis. Isti carnale Christi regnum carnali sensu exspectantibus, illis invidiæ spiritu pro eodem rege torquendis et frustra quæsituris quomodo doctrinam ejus quasi juste calumniarentur. Et de illis quidem manifestum est quam vere, quam constanter præclusi sint tali promissione, præsertim quia dicta complevit rerum veritate, quia neminem docuit legem solvere aut prophetas, docendo potius ut quod minus jusserat infirma lex, super adjicerent spontanea sui consilii electione. Porro de discipulis ejus carnale regnum ejus fore opinantibus, quid aliud dicamus nisi quia putabant eum legem et prophetas velle dissolvere ? cum enim putarent in regno ejus fore licitum occidere et gentium spolia detrahere, auream que et gemmatam Hierusalem exstruere, quid aliud exspectabant quam sine lege vivere, et sub regne Dei nomine, regnum concupiscentiæ ? Tales quidem invenit, et tales vocavit, sed longe alios fecit, datus Spiritus sanctus. Insuper singulis præceptis addidit speciale consilium, quia, juxta doctrinam evangelicam, sola præcepti executio servorum est, et non magnam meretur gratiam, CLXVII, 1729, 1730.

WALAFRIDUS STRABUS. Fuldens. monach. — « Mensis autem tertii exitus filiorum Israel de terra Ægypti ; hac die venerunt in eremum Sina et profecti sunt ex Raphidim, et venerunt in eremum Sina, et ap-

plicuit ibi Israel contra montem et Moyses ascendit in montem Dei et vocavit eum Dominus... : tertia enim de descendet Dominus in montem Sina coram omni populo. Hoc die reperitur dari lex, quæ in tabulis lapideis scripta est digito Dei... Dies autem iste tertius apparet tertii mensis ab exitu filiorum Israel de Ægypto ; ex quo die pascha fecerunt, id est agnum immolaverunt et ederunt, qui fuit quartus decimus primi mensis, usque ad istum quo lex datur, dies quinquaginta numerantur, septemdecim scilicet primi mensis, reliqui ab ipso quarto decimo. Deinde omnes triginta secundi mensis, qui fiunt quadraginta septem, et tertius tertii mensis qui a solemnitate ocisi agni est quinquagesimus ; ac per hoc in ista umbra futuri secundam agni immolati diem festum quia quinquagesimo die lex data est, scripta digito Dei..., CXIII, 247, 248.

In præceptis Decalogi enumerandis Origenes et Augustinus videntur contrarias sequi sententias. Nam Origenes existimat non posse computari decem mandata nisi secundum sit: «Non facies tibi idolum neque ullam similitudinem, etc. » Augustinus autem licet illam Origenis enumerationem non rejiciat, aliam tamen diversam judicat aptiorem, ut prohibitionem de idolis et simulacris adorationis causa faciendis existimet esse primi præcepti explicationem, et deinde duo præcepta statuit ad vetita desideria cohibenda, unum quo concupiscentia uxoris alienæ, alterum quo concupiscentia omnium aliarum rerum quæ proximi sunt referentur. Origenem sequuntur Athanasius, Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, Hieronymus, Ambrosius, Augustini autem enumerationem eo sensu sequuntur doctores scholastici quo ipsemet Augustinus, ita scilicet eam priori præferentes, ut tamen priorem non reputent incongruam. Et revera repugnantia quam invenit pravus affectus in duabus illis concupiscentiis subjugandis, videtur potius expetiisse duo distincta præcepta, cum sint qui concupiscant uxorem alterius, et dedignentur tamen divitias aut mancipia alterius concupiscere, et vice versa ; at nemo est veri Dei cultor qui difficultatem potiatur in idolis spernendis. Cæterum hæc diversitas enumerandi in re ipsa nulla est ; non enim ponitur aliquod præceptum ab Augustino quod negatur ab Origene, aut vice versa, sed unus præcepta ratione cujusdam subordinationis conjungit ; quæ alter ratione verbalis connexionis separat et e converso. Nam conjungit Augustinus præceptum non faciendi idola præcepto non colendi nisi unum Deum, quia illud huic subordinatur, et est explicatior ejus etiam ad cæremonias gentilium vetandas extensio. Origenes autem ea in duo præcepta dispertitur, quia contextu ipso sermonis discerni videntur, sine ulla nota connexionis, sicut cætera sequentia : « Non habebis Deos alienos ; Non facies tibi sculptile ; Non assumes, etc. » Rursus illas duas concupiscentiæ duplicis prohibitiones in unum præceptum conjicit Origenes, propter consequentiam contextus, videntur ad unam pertinere sententiam. « Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, neque, etc. » Augustinus autem eas in duo præcepta divisit, quia, ut dixi, præceptum de uxore non concupiscenda non subordinatur divitiis non concupiscendis, sicut nec ipsa concupiscentia vetitæ voluptatis ordinatur ad concupiscentiam possessionum, sed diversi generis vitia procreant, quæ proinde diversis legibus prohibeantur. Quare hæc tota diversitas jure ipso consentit ; sive enim una lege, sive duabus distinctis prohibeantur aliqua, idem est, modo fatearis iisdem verbis esse eadem prohibita, licet ambiguas faciant, ne verba illa unam an duas leges. CXIII, 255-258.

ZACCÆUS, Christianus. — Moyses ad suscipiendam legem vocatur in montem, et quadraginta diebus et noctibus Dei tentus alloquio, scripta in lapideis tabulis refert præcepta ; proh nefas ! corruptos sacrilegio quos reliquerat deprehendens, dum adhuc manna et cœlesti oblectatione essent refecti. Cum enim ejusdem Moysi moras velut non rediturii idem populus incusaret, prædicta abundantia saturatus cito Deum a quo ex Ægypto eductus esset, oblitus est ; poscere per luxuriam quos coleret deos cœpit ; missisque ignem mulierum monilibus, illi se dandum professus est religioni, qua culti in Ægypto idoli formam referret. Reversus Moyses fideliter sævit in facinus et redacto in pulverem tauri capite quod factum in similitudinem abominationis Ægyptiæ fuerat, delatas in legem tabulas indignatione confringit, indignos fore Dei litteris judicans quos talis ausi exsecratio polluisset. Nec prius ab iræ impetu destitit quam missis per castra sectoribus multorum cæde piaretur admissum, et sedata injuria Dei refecta in tabulis reportarentur præcepta ; quorum reparatione monstratum est, Deum non odisse quos permiserit corrigi, sed deleri noluisse, quos sic voluerit castigari... Tunc lex divinitus lata est, quæ sui editione non præceptorum novitatem, sed reparationem justitiæ originalis afferret, ut quod ante pauci admodum et sapientes sciebant, omnes nunc intueantur et perlegant, nec excusandi habeat ignoratio locum, cum id quod sibi ingenitum quis fore non sentit, non solis sensibus quærat, sed visibus recognoscat, XX, 1087, 1088.

SECTIO SECUNDA.

Primum præceptum.

« Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me et custodiunt præcepta mea. »

ADAMUS, Præmonstratens. — Quæ tibi maxima videntur esse præcepta ? Maximum videtur esse præceptum quo nobis jubetur diligere Deum nostrum et cætera in hunc modum. Maximæ vero, ut æstimo, prohibitiones sunt, quibus prohibemur adulterari, furari, falsum testimonium dicere, et si quæ sunt hujusmodi similia, CXCVIII, 862.

AGOBARTUS (S.), Lugdunens. episcop. — Fides est, qua credimus unum Deum omnipotentem, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, veram Trinitatem, veram unitatem. O quam vera Trinitas, ubi nullus nascitur ex se, nullus procedit a se, sed alter ex altero ! Filius vero nascitur ex Patre, Spiritus sanctus procedit ex Patre et ex Filio. Procul dubio igitur apparet quod alius sit qui genuit, alius qui genitus est, alius qui de utroque procedit. O quam vera unitas, ubi non est alius spiritus Patris, alius Filii, sed unus utriusque ; nec prius procedit ex Patre in Filium, deinde ex Filio ad diffundendum in cordibus fidelium charitatis donum ; sed simul ex utroque. Non est alia deitas Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti, sed una trium deitas, et idcirco vere unus Deus.... CIV, 269-287.

Primum præceptum Decalogi est, dicente Deo : « Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos in conspectu meo ; non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium quæ in cœlo sunt desuper, et quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea et non coles. » Ad quæ verba S. Augustinus brevissime subjungit, dicens : « In primo præcepto prohibentur aliqua in figmentis hominum Dei similitudo ; non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla ejus imago coli debet, nisi illa quæ et hoc est quod ipse, nec ipsa pro illo, sed cum illo. » Hæc dicens docet nos breviter qualiter et cætera hujusmodi præcepta intelligere debeamus. Nam cum distincte dicatur non faciendam similitudinem omnium quæ in cœlo sunt, aut quæ in terra, non de solis similitudinibus alienorum deorum intelligitur dictum, sed et de cœlestibus creaturis, aut quæ in honore Creatoris humanus sensus potuit excogitare... CIV, 199.

Quod autem imagines apostolorum et ipsius Domini ob amorem potius et recordationem, quam ob religionis honorem aut aliquam venerationem more gentilium, ab antiquis expressæ vel conservatæ sint, audiatur Eusebius. Ait ergo : Verum quia Cæsareæ urbis Philippi mentionem fecimus, justum videtur commemorare etiam illud in ea gestum, quod historia dignum duximus. Mulierem quam sanguinis profluvio laborantem a Salvatore curatam Evangelia tradiderunt, hujus urbis civem fuisse constat ; domusque ejus in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus vero domus ipsius basis quædam in loco editiori collocata monstratur, in qua mulieris ipsius veluti genibus provolutæ palmasque suppliciter tendentis imago sic expressa videtur... Et nihil mirum, si hi qui ex gentibus crediderant pro beneficiis quæ a Salvatore fuerant consecuti, hujusmodi velut munus videbantur offerre, cum videamus etiam nunc et apostolorum Petri vel Pauli, et ipsius Salvatoris imagine designari, tabulasque depingi, sed et antiquas ipsorum imagines a quibusdam conservatas nos vidimus. Quod mihi videtur ex gentili consuetudine indifferenter observatum, quod ita soleant honorare quos honore dignos duxerint ; insignia et enim veterum reservari ad posterorum memoriam, illorum honoris, horum vero amoris indicium est..., CIV, 215.

Notandum sane, inquit, Ven. Beda, quia sunt qui

putant lege Dei prohibitum, ne vel hominum, vel quorumlibet animalium sive rerum similitudines sculpamus aut depingamus in ecclesia, vel alio quolibet loco, eo quod in Decalogo legis dixerit : « Non facies tibi sculptile... » Qui nequaquam hoc putarent, si vel Salomonis opus ad memoriam revocassent, quo et in templo intus palmas fecit et cherubim, cum variis cælaturis, et in columnis illius mala gravata et retes, in mari quoque æneo duodecim boves et sculpturas histriatas, sed et in vasibus laterum, leones cum bobus, palmas, axes et rotas, cum cherubim et vario picturarum genere facit; vel certe ipsius Moysi opera considerassent, qui, jubente Domino, et cherubim prius in propitiatorio, et postea serpentem fecit æneum in eremo, cujus intuitu populus a ferarum serpentium veneno salvaretur. Si enim licebat serpentem exaltari æneum in ligno, quem aspicientes filii Israel viverent, cur non licet exaltationem Domini Salvatoris in cruce, qua mortem vicit, ad memoriam fidelibus depingendo reduci, vel ad alia ejus miracula et sanationes, quibus de eodem mortis auctore mirabiliter triumphavit, cum horum aspectus multum sæpe compunctionis soleat præstare contuentibus, et eis quoque qui litteras ignorant quasi vivam Dominicæ historiæ pandere lectionem?..... Si licuit duodecim boves æneos facere, qui mare superpositum ferentes quatuor mundi plagas terræ respicerent, quid prohibet duodecim apostolos pingere, quomodo euntes, omnes gentes baptizantes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.....? Legis verbis aperte declaratur quod illæ similitudines fieri prohibentur ab hominibus, quæ in venerationem deorum alienorum facere solent impii, quæque ad colendum atque adorandum gentilitas errabunda reperit. Cæterum simpliciter hæc fieri nulla, ut reor, legis divinæ littera vetat. Alioquin et Dominus tentantibus se Pharisæis de tributo Cæsari reddendo, in quo nomen et imaginem Cæsaris expressam esse dicebant, nequaquam ita responderet : « Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo. Sed potius eorum corrigeret errorem, dicens : Non licet vobis in percussura auri vestri imaginem facere Cæsaris, quia talem sculpturam lex divina prohibet. Esset namque locus ut ostenso sibi numismate census hoc diceret, si in eo Cæsaris imago, cujus idololatriæ, et non ad judicium magis regiæ potentiæ, esset formata...., CIV, 216, 217.

De hac quæstione amplissime habetur, CIV, a col. 199 ad 227.

ALANUS DE INSULIS. — De dilectione Dei, CCX, 151.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episc. — Quomodo loquitur amor Dei, XVII, 1069.

ANTONIUS. — Carmen adversus gentes, V, 262.

ARNOBIUS AFER, apologeta. — Disputatio adversas gentes, V, 718 *et seqq.*

ARNOBIUS JUNIOR. — Quando audis, « Deus unus est, alterum deum omnino non quæras. Pater cum Filio et Spiritu sancto Deus unus penitus est..... », LIII, 245-322.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episcop. — Omnes qui de Trinitate, quæ Deus est, divinorum Librorum catholici tractatores, hoc intenderunt secundum Scripturas, docere quod Pater et Filius et Spiritus sanctus, unius ejusdemque substantiæ inseparabili æqualitate divinam insinuent unitatem, ideoque non sint tres dii sed unus Deus, quamvis Pater Filium genuerit et ideo Filius non sit qui Pater est; Filiusque a Patre sit genitus, et ideo Pater non sit qui Filius est; Spiritusque sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantum Patris et Filii Spiritus, Patri et Filio etiam ipse coæqualis, et ad Trinitatis pertinens unitatem... Non tamen eamdem Trinitatem natam de Virgine Maria..., sed tantummodo Filium; nec eamdem Trinitatem descendisse in specie columbæ super Jesum baptizatum, sed tantummodo Spiritum sanctum; nec eamdem Trinitatem dixisse de cœlo : « Tu es Filius meus, » sed tantummodo vocem Patris fuisse ad Filium factam, quamvis Pater, et Filius et Spiritus sanctus sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur. Hæc est fides catholica.

Sed in ea nonnulli perturbantur, cum audiunt Deum Patrem, Deum Filium et Deum Spiritum sanctum, et tamen hanc Trinitatem non tres Deos sed unum Deum, et quemadmodum id intelligant quærunt; præsertim cum dicitur, inseparabiliter operari Trinitatem in omni re quam Deus operatur, et tamen quamdam vocem Patris sonuisse quæ vox Filii non sit; in carne autem natum, nonnisi Filium, in columbæ autem specie venisse, nonnisi Spiritum sanctum, intelligere volunt quomodo et illam vocem quæ nonnisi Patris fuit, Trinitas fecerit; et illam carnem in qua nonnisi Filius de Virgine natus est, eadem Trinitas creaverit; et illam columbæ speciem, in qua nonnisi Spiritus sanctus apparuit, ipsa Trinitas operata sit. Alioquin non inseparabiliter Trinitas operatur sed alia Pater facit, alia Filius, alia Spiritus sanctus : aut si quædam simul faciunt, quædam sive invicem, jam non inseparabilis est Trinitas... Movet etiam quomodo Spiritus sanctus in Trinitate sit, quem nec Pater, nec Filius, nec ambo genuerint, cum sit Spiritus et Patris et Filii, XLII, 824.

Deus unice diligendus, XXXII, 1319 ; de charitate Dei unione cordium, *ibid.*, 1378 ; de dilectione Dei, *ibid.*, 1463 ; de dilectione Dei conciliandа in meditatione mysteriorum Dei, *ibid.*, 1465 ; de origine idololatriæ, XXXIV, 152 ; de Deo ex toto corde amando, *ibid.*, 160, 948 : de idololatria, *ibid.*, 749, 890, 1060, 1066 ; solus colendus est Deus, *ibid.*, 1055 ; de dilectione Dei, XXXV, 1831, 2059 ; servite Domino in jucunditate, XXXVII, 1275 ; de idololatria, *ibid.*, 1483 ; non erunt tibi dii alieni præter me, de decem chordis, XXXVIII, 67, 75 ; de idolis, *ibid.*, 102, 165 ; XL, 89 ; stultitia colentium idola, XXXVIII, 777 ; XL, 653, 654 ; de amore Dei, XXXIX, 1512 ; Deus corde laudandus... *ibid.*, 1643 ; de diligendo Deo, XL, 848 ; de rejiciendo deorum cultu, XLI, 77, 121, 132... ; Deus solus est colendus, XLVI, 948.

BALDUINUS, Cantuariens. archiepisc. — De dilectione Dei, CCIV, 418.

BEDA Venerabil. — Secundum præceptum ad Filium pertinet, dum dicit : « Non assumes nomen Dei tui in vanum, » — id est, ne æstimes creaturam esse Filium hominis, quia omnis creatura vanitati subjecta est; sed credas eum esse æqualem Patri, Deum deorum. Verbum apud Deum, per quem omnia facta sunt. XCIII, 374.

BEDA Venerab., presbyter. — Dilige Dominum, XCI, 384; XCIV, 214.

BERNARDUS (S.), abb. Claræv allens. — Liber de diligendo Deo. CLXXXII, 974 ; de triplici dilectione Dei, CLXXXIII, 620, 806 ; de dilectione Dei, CLXXXIV, 1220.

BRUNO (S.), Carthusianor. institut. — De cultu idolorum, CLIII, 175.

BRUNO (S.), Astens. abb. — Non habebis deos alienos coram me, CLXIV, 278.

CANUTUS I, Anglorum rex. — Agedum faciamus etiam seduli simus semper Domino nostro obsequentes et fideles, et perpetuo omnibus viribus cultum ipsius tueamur, et voluntatem ejus operemur. Omne namque, quod unquam pro vero Domino fideliter fecerimus, omne illud nobis ipsis facimus ad majorem utilitatem. Illi namque certe Deus gratiosus est, qui Domino suo vere obsequens est. Magna etiam cuilibet domino est utilitas ut famulos suos juste gubernet, CLI, 1176.

CANUTUS I, Anglorum rex. — Docemus etiam ut quilibet Christianus discat, ut saltem possit veram fidem recte intelligere, et *Pater noster* ac *Credo* discat, quoniam uno quilibet Christianus Deum implorare, et altero veram fidem ostendere debet. Christus ipse orabat prius *Pater noster*, et hanc orationem discipulos suos docebat Et in oratione hac ecclesiastica sunt septem petitiones; hanc si quis ex animo oraverit, nuntium semper mittit ad Deum ipsum pro qualibet commodo quod ipsi necessarium est; sive in hac vita, sive in futura. Sed quomodo quis unquam ex animo ad Deum orare potest, nisi internam habet charitatem et veram in Deum fidem, quoniam ille deinceps non obit mortem in Christianorum communione nec in consecrato cœmeterio quiescit, neque in vita sua sanctam Eucharistiam percipit, neque bonus est Christianus, qui hoc discere nolit ; neque ille debite alium suscipere potest ad baptisma, vel ad confirmationem nisi hæc discat, ut bene illo norit, CLI, 1176.

COMMODIANUS. — Instructiones adversus gentium deo, V, 202 *et seqq.*

Non pudet, non pudet, inquam, fideles homines et Christiani sibi nominis auctoritatem vindicantes superstitiones vanas gentilium cum spectaculis mistas de Scripturis cœlestibus vindicare et divinam auctoritatem idololatriæ conferre... Quid Scriptura interdixit ? Prohibuit spectari quod prohibet geri. Omnia, inquam, ista spectaculorum genera damnavit, quando idololatriam sustilit, ludorum omnium matrem, unde hæc vanitatis et levitatis monstra venerunt... Ergo ut taceam quidquid latius idololatria probat, quam vana sunt ipsa certamina, lites in coloribus, contentiones in cursibus, favores in honoribus... Quam hoc totum otiosum negotium, imo quam turpe et ignominiosum !... Sed ut de hoc scenæ inquinamento inverecundo jam transitum faciam, pudet referre quæ dicuntur; pudet etiam accusare quæ fiunt, argumentorum strophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, scurriles jocos, parasitos sordidos, ipsos quoque patresfamilias togatos, modo stupidos, modo obscenos, in omni-

bus stolidos, in omnibus inverecundos... commune dedecus delectat, videre vel recognoscere otio vel discere. Concurritur illic ad pudorem publicum lupanaris, ad obscenitatis magisterium, ne quid secreto minus agatur quam quod in publico discitur, et inter ipsas leges docetur quidquid legibus interdicitur. Quid inter hæc Christianus fidelis facit cui vitia non licet nec cogitare? Quid oblectatur simulacris libidinis, ut in ipsis deposita verecundia audacior fiat ad crimina? Discit et facere, dum consuescit videre... etc., in libro De spectaculis, IV, 779-783.

Evangelica præcepta nihil aliud sunt quam magisteria divina, fundamenta spei ædificandæ, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta cordis fovendi, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis; quæ, dum dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducunt. Multa et per prophetas servos suos dici Deus voluit et audiri; sed quanto majora quæ Filius loquitur, quæ Dei sermo, qui in prophetis fuit, propria voce testatur, non jam mandans ut paretur venienti via, sed ipse veniens, et viam nobis aperiens et ostendens; ut qui in tenebris mortis errantes, improvidi et cæci prius fuimus, luce gratiæ luminati, iter vitæ duce et rectore Domino teneremus...

Qui inter cætera salutaria sua monita et præcepta divina quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit, ipse quid precaretur monuit et instruxit. Qui fecit vivere docuit et orare, benignitate ea scilicet qua et cætera dare et conferre dignatus est, ut dum prece et oratione quam Filius docuit apud Patrem loquimur, facilius audiamur. Jam prædixerat horam venire quando veri adoratores adorarent Patrem, in spiritu et veritate, IV, 519.

Adorans autem, nec illud ignoret quemadmodum in templo cum Pharisæo publicanus oraverit, non allevatis in cœlum imprudenter oculis, nec manibus insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, et peccata intus inclusa contestans, divinæ misericordiæ implorabat auxilium..., sic inquit Dominus, orabitis: Pater noster qui es in cœlis, etc..., IV, 522-544.

CYPRIANUS (S.), Carthaginens, episc. — De idolorum vanitate, IV, 563 *et seqq.*; Idola dii non sunt, id., 655; De comminatione Dei adversus idololatras, id., 657 *et seqq.*; Dilectioni Dei et Christi nihil anteponendum, id., 746.

DODANA. — De diligendo Deum, CVI, 111.

DRUTHMARUS, Christianus. — Adorare Deum quid, CVI, 1299.

FASTIDIUS, Britannorum episc. — Deum quis diligit, I, 392.

FIRMICUS MATERNUS. — De errore profanarum religionum, XII, 982 *et seqq.*

FULGENTIUS (S.) Ruspens. episc. — Fides de Deo quam sancti patriarchæ atque prophetæ ante incarnationem Filii Dei divinitus acceperunt, quam etiam sancti apostoli ab ipso Domino in carne posito audierunt, et Spiritus sancti magisterio instructi, non solum sermone prædicaverunt, verum etiam ad instructionem saluberrimam posterorum scriptis suis inditam reliquerunt, unum Deum prædicat. Trinitatem, id est Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Sed Trinitas vera non esset, si una eademque persona diceretur Pater et Filius et Spiritus sanctus. Si enim sicut est Patris et Filii et Spiritus sancti una substantia, sic esset una persona, nihil, omnino esset in quo veraciter Trinitas diceretur. Rursus Trinitas vera esset quidem, sed unus Deus Trinitas ipsa non esset, si quemadmodum Pater et Filius et Spiritus sanctus personarum sunt ab invicem proprietate distincti, sic fuissent naturarum quoque diversitate discreti. Sed quia in illo uno vero Deo Trinitate, non solum quod unus Deus est, sed etiam quod Trinitas est, naturaliter verum est, propterea ipse verus Deus in personis Trinitas est, et in una natura unus est. Per hanc unitatem naturalem totus Pater in Filio et Spiritu sancto est, et totus Filius in Patre et Spiritu sancto est, totusque Spiritus sanctus in Patre et Filio est. Nullus eorum extra quemlibet ipsorum est, quia nemo alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine aut superat potestate, quia nec Filio, nec Spiritu sancto, quantum ad naturæ divinæ unitatem pertinet, aut anterior aut major est Pater, nec Filii immensitas atque æternitas, velut anterior aut major, Spiritus sancti æternitatem immensitatemque excedere aut præcedere aut excedere naturaliter potest. Sicut ergo nec Filius posterior aut minor est Patre, ita nec Spiritus sanctus posterior aut minor est Filio: æternum quippe est et sine initio est, quod Filius de Patris natura natus exstitit; et æternum ac sine initio est, quod Spiritus sanctus de natura Patris Filiique procedit. Ob hoc ergo tres unum recte credimus et dicimus Deum, quia una prorsus æternitas, una immensitas, una naturaliter trium est divinitas personarum.

Teneamus igitur Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum esse naturaliter Deum; neque tamen ipsum Patrem esse qui Filius est, neque Filium ipsum esse qui Pater est, neque Spiritum sanctum ipsum esse qui Pater aut Filius est. Una est enim Patris et Filii et Spiritus sancti essentia in qua non est aliud Pater, et aliud Filius, et aliud Spiritus sanctus, quamvis personaliter sit alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus... LXV, 673, 674.

GARNERIUS, Lingonens. episc. — Ad Trinitatem comprobandam Propheta dicit: « Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. » — Per Verbum Filium, per Dominum Patrem, et per Spiritum oris ejus Spiritum sanctum significare debemus, Sed quoniam per Filium et Spiritum sanctum, sicut per Patrem, cœli et omnis virtus eorum, firmati sunt, patet in personis æqualitas. Singularitatem vero substantiæ probat ipse Dominus, « Audi, Israel, Deus tuus, Deus unus est, » Hæc pertinent ad primum Testamentum. De secundo vero, ipsa Veritas eamdem pluralitatem probat, præcipiens discipulis, et dicens: « Ite baptizantes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. » In nomine, ait, non in nominibus, ut ostendat unum nomen esse Patris, et Filii et Spiritus sancti. Sed et apertius personarum pluralitas ostensa est, ubi, baptizato Domino, Spiritus sanctus in similitudinem columbæ super eum descendit, et vox Patris audita est: « Hic est Filius meus dilectus; » substantiæ vero singularitatem ipsa etiam Veritas comprobat, dicens: « Ego et Pater unum sumus, » etc., CCV, 715-718.

GILLEBERTUS de Hoilandia, Cisterciens. abb. — Supra Deum nihil amandum, CLXXXIV, 373. De natura et dignitate amoris, CLXXXIV, 379.

GREGORIUS MAGNUS (S.), papa. — Deum timere quid sit. LXXV, 530.

HIERONYMUS (S.), Stridonens, presbyt. — De idololatria, XXV, 519. Diliges Dominum Deum tuum XXVI, 277.

HILARIUS (S.). Pictaviens. episc. — Contra idololatras, IX, 765. Rationes cur Deus sit laudandus, IX, 837. Quid infidelitas, IX, 950. Infidelitas quid, IX, 998.

HILDEBERTUS Venerab. Cenoman. episc. — De amore Dei, CLXXI, 458.

HONORIUS Augustodunens. — Primum præceptum est: « Unum Deum adora, » quod pertinet ad Patrem.

HUGO DE S. VICTORE. — Primum præceptum primæ tabulæ tale est: « Dominus Deus tuus est; ipsum adorabis et ipsi soli servies. » Inde videndum est quod alia est servitus quæ soli Deo exhibenda est, quæ Græce dicitur latria; et alia quæ etiam hominibus potest exhiberi, quæ Græce dicitur dulia. Debemus etiam hominibus reverentiam exhibere, sicut præcipit Apostolus, sed non sicut Deo. Unde illud: « Honorem meum nulli dabo. » Honor iste est illa reverentia quam soli Deo exhibemus; quod est totam mentem per humilitatem et devotionem ei substernere; et ipsum principium et finem omnis boni credere. Et hoc modo solus Deus est adorandus. Et servitus ista latria dicitur, ut diximus. Unde idololatræ dicuntur qui hunc cultum creaturæ tribuunt, servientes creaturæ potius quam Creatori, scilicet quod Dei idolo est attribuentes; de quo dicit Apostolus quod nihil est idolum. Quod nec de materia dictum est, sicut de lapide vel ligno quoniam creaturæ Dei sunt; sed de forma videtur esse dictum: quæ forma non est opus Dei, sed hominis opus imitantis Deum; qua re nihil est, CLXXVI, 121, 352-354.

Magicæ repertor primus creditur Zoroaster, rex Bactrianorum quem nonnulli asserunt esse Cham ipsum, filium Noe, sed nomine mutato. Hunc postea Ninus, rex Assyriorum, bello victum interfecit, ejusque codices artibus maleficiorum plenos igne cremari fecit. Scribit autem Aristoteles de hoc ipso, quod usque ad bis et vicies centum millia versuum ejus de arte magica ab ipso dictatos, libri ejus usque ad posteritatis memoriam traduxerunt. Hanc artem postea Democritus ampliavit, tempore quo Hippocrates in arte medicinæ insignis habebatur. Magica in philosophia non recipitur, sed est extrinsecus falsa professione, omnis iniquitatis et malitiæ magistra, de vero mentiens, et veraciter lædens animos, seducit a religione divina, culturam dæmonum suadet, morum corruptionem ingerit, et ad omne scelus et nefas mentes sequacium impellit. Hæc generaliter accepta quinque complectitur genera maleficiorum; manticen, quod sonat divinationem et mathematicam vanam, sortilegia, maleficia, præstigia, Mantice autem quinque continet species sub se: Primam necromantiam, unde divinatio, quæ fit per sacrificium sanguinis humani, quem dæmones sitiunt, CLXXVI, 810-

812, 1246, 1247. — De dilectione Dei, *ibid.*, 126-535; quod amor Dei sit vita cordis, CLXXVII, 563; quid sit diligere Deum, *ibid.*, 766; sermo de timore Dei, *ibid.*, 920; de mandato dilectionis, *ibid.*, 1177.

IVO (S.), Carnotens. episc.—Si quis hariolos, aruspices, vel incantatores observaverit, aut phylacteriis usus fuerit, anathema sit, CLXI, 745.

Qui divinationes expetunt, et morem gentilium subsequuntur, vel in domos suas hujusmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte magica, aut explandi causa, sub regula quinquennii jaceant secundum gradus pœnitentiæ definitos, CLXI, 747.

Aliquanti clerici vel laici student auguriis, et sub nomine fictæ religionis per eas, quas sanctorum sortes vocant, scientiam divinationis profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. Hoc quicunque clericus aut laicus detectus fuerit, vel consulere vel docere, ab ecclesia habeatur extraneus, CLXI, 747.

Spiritus mundi hic est, per quem corripiuntur phanatici qui sine Deo sunt. Est enim inter mundanos spiritus potior; unde solet conjecturis quæ mundi sunt divinare, quem Pythonem appellant, Hic est qui per verisimilia fallitur et fallit; hic est qui per Sibyllam locutus est sensuum nostrorum secutus, locum volens inter cœlestes habere, CLXI, 747.

De Kalendis Januariis, vel cæteris auguriis... hoc et nobis et omnibus Christianis detestabile et perniciosum esse judicamus.... Sortes quibus vos cuncta in vestris discriminatis provinciis, nihil aliud quam quod alii Patres damnaverunt divinationes et maleficium esse decernimus. Quam ob rem volumus illas omnino damnari, et ultra inter Christianos nolumus nominari, et ut abscindantur sub anathematis interdictum prohibemus, CLXI, 747.

Illi qui, cum Christiani sint, solemnitates gentilium celebrant, anathema in Ecclesiam introducunt. Et qui de astrorum cursibus vitas hominum est gesta perquirunt qui volatus avium, et cætera hujusmodi, quæ in sæculo prius observabantur inquirunt, de Jericho anathema inferunt in Ecclesiam, et polluunt castra Domini, et vinci faciunt populum Dei, CLXI, 748.

Eos culpat Apostolus qui dicunt: Non proficiscar hodie, quia dies posterus est, aut quia luna sic fertur; vel Proficiscar ut prospera cedant, quia ita se habet positio siderum. Non agam hoc in mense commercium, quia illa stella mihi agit mensem; vel Agam quia suscepit mensem; non plantabo vineam in hoc anno, quia bissextus est. Non autem quisquam sapiens arbitratur observatores temporum reprehendendos qui dicunt: Non proficiscar quia tempestas exorta est, aut: Non navigem, quia hibernæ sunt reliquiæ; aut Tempus seminandi quia imbribus autumnalibus terra satiata est; vel si forte alii naturales effectus circa motum aeris et humoris ad variandas temporum qualitates in siderum ordinatissima conversione notati sunt, CLXI, 751.

Et de his et aliis incantationibus explicatio datur in vol. CLXI, 751-780.

JOANNES, Saresberiens., Carnotens. epis. — Quid de necromanticis dicam, quorum impietas, Deo auctore per seipsam ubique jam viluit, nisi quod morte digni sunt, qui a morte conantur scientiam mutuare? Nam de auspicibus, auguribus, salissatoribus, arioliis, pythonicis, aruspicibus et aliis, quorum, præ multitudine, tædiosa est enumeratio, productiorem sermonem texere, cum nemo istorum jam progrediatur in lucem, sed in latibulis, si quis est, exerceat opera tenebrarum, supervacuum est. Quædam tamen eorum certis de causis aliquatenus tangenda sunt. Et, si lateant, supersunt adhuc malo suo aruspices. Hos pro parte in extis animalium divinare prædictum est. Exterorum quidem censentur nomine omnia quæ cutis extremitate teguntur. Unde et illos, qui in humerulis arietum, vel quorumcunque ossibus animalium vaticinantur, eis connumerandos esse manifestum est. Chiromantici quoque vera, quæ in rugis manuum latent, se nosse gloriantur. Quorum errorem qua ratione non nititur, non necessa est rationibus impugnare, licet eo ipso illos expugnet ratio, quod deficiunt ratione. Unum tamen est quod a te, si me patienter audias, attentissime quæro. Quid nugatores isti, quoniam eos tibi notos esse non ambigo, quando de dubiis interrogati sunt, proferunt?... Chironomanticus adhibitus, et consultus quod contulit?.... Pythonicorum vero eo perniciosior est consultatio, quo fallacia malignorum spirituum in illis manifestior est; qui sive mentiantur, sive non, in proposito semper habent ut noceant. Fallunt autem interdum studio fallenda, interdum cæcitatis suæ errore decepti; id tamen agunt assidue, ut futurorum conscii per omnia videantur. Inde est quod ambiguitate verborum obnubilare student oracula, ut cum mendaces aut fallaces inventi fuerint, aliquo rationis velamento suam quærant tueri fallaciam. Sic utique fallere non desistunt donec auditores suos præcipitent in ruinam. Cui enim a sæculo vatum profuere responsa? Crœsone, an Pyrrho, aut præcedentium aut subsequentium cuiquam? Dux Thebanus dum de oraculo sperat victoriam, fratris mucrone perfoditur. Et tamen avus Laius belli visus est successus polliceri... Crœsus maxima regna, si Halyn transgrediatur, de oraculorum fide sibi subjectum iri confidit; sed cum res in contrarium cessisset, fallax Apollo se unius verbuli æquivocatione absolvit ab invidia mentiendi. Qui Pyrribus?...

Sed ne fallicitatis nota in historia non oracula refundatur, canonica, et cui fides incolumis acquiescit, discutiatur historia. Saul in tyrannum versus ex principe. cum exigentibus culpis esset a Domino derelictus, et adversus populum Domini, eo duce invalesceret manus hostilis, sollicitus fractis rebus exitum inquirebat. Consuluit ergo Dominum, et non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per prophetas. Hoc tamen ei aute denuntiaverat Samuel. quia Dominum pœnitebat, quod eum constituerat regem....., CXCIX, 461-466.

Mutavit Saul ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis, et abiit ipse et duo viri cum eo veneruntque ad mulierem nocte; et ait Saul ad mulierem (mulieres enim frequentius spiritus Pythonicus implet): « Divina mihi in Pythone et suscita mihi quem dixero tibi.» Lege libros, revolve historias, scrutare omnes angulos Scripturarum, nusquam fere in bona significatione divinationem invenies...Iste primo negligens, deinde inobediens, postmodum contumax, exinde obstinatus, postremo ad eam prolapsus est cæcitatem, ut nec prædictum articulum fidei sibi servet incolumen. Deum etenim justum usquequaque non credidit, opinans etiam in sanctos post exitum vitæ hujus, malignis spiritibus concessam potestatem....... Non dicit Scriptura Samuelem Pythonis imperio suscitatum, sed cæcitatem impii sensus prudenter expressit, Ait enim: Audita forma viri et habitu «intellexit Saul quod Samuel esset. » Deceptus utique intellexit; quod et ex eo probatur quod subjungit, « et inclinavit se et adoravit eum. » Si enim fuisset Samuel, nequaquam se permisisset ab homine adorari, qui secundum legem crediderat, et docuerat unum Deum et Dominum adorandum. Præterea sanctæ animæ a potestate malignorum spirituum exemptæ sunt....Licet eum qui loquebatur crederet Samuelem, tamen in veritate erat angelus Satanæ....Cum enim dicit: Dominum impleturum quæ locutus est in manu mea, se procul dubio simulat Samuelem per quem Sauli, quæ denuntiat, locutus erat Dominus. Cum autem subjungit: « Cras tu et filii tui mecum eritis, » verum quidem sed fraudulenter enuntiat; erat enim die sequenti sibi manum ex desperatione injiciens, ab inferos transiturus, habiturus partem cum eo.....Sed. falso blanditur, ingerens spem quietis, dum se gestu et verbis mentitur Samuelem, cui certum est, collatam esse in quiete sedem a Domino, inter eos qui invocant nomen ejus....quid ergo Sauli Samuelis sui, vel potius Pythonis profuere responsa? Potuerat forte non præmonitus sperare meliora et saltem dum alieno confoderetur gladio exspectare. Oraculi vero vanitate certioratus gladio suo incubuit, et in extremis agens, dum propriæ gloriæ consulebat, qui fortius mori potuisset in prælio, auram verborum pertimuit, et infirmi et prostrati animi consilio, corporis et animæ mortem ascivit, CXCIX, 466-470.

Glorientur gentes in fortitudine sua... Bibat illis auctoribus Cato venenum. Vulterus dextras et mentes sociorum armet ad voluntariam mortem. Per mamillas ad cor venenum aspidum insanabile Cleopatra trajiciat, Lucretia alienam impudicitiam sanguinis sui effusione condemnet, ego evenire non posse arbitrer, ut cujuscunque difficultatis articulo, liceat propria auctoritate homini sibi mortem inferre, nec etiam ubi castitas periclitatur licet hunc casum videatur excipere S. Augustinus, CXCIX, 470-472.

Adhuc de similibus sunt multa a col. 472 ad 479 hujus tomi, CXCIX.

JONAS, Aurelianens. episc. — Verum est sanæque fidei congruentissimum nullam prorsus similitudinem omnium quæ in cœlo, vel quæ in terra, vel quæ subter terram sunt faciendam, cui cultus aut adoratio, quæ soli Deo debetur, quodammodo exhibeatur. Quia igitur Deus ubique est omniaque continet et nusquam continetur, estque invisibilis, teste Apostolo, omni creaturæ ejus, idcirco, ne corporeus credatur, et horum quæ dicta sunt similitudinem nobis facere inhibetur. Sed cum hujusce sententiæ manifestus sit sensus, qui utique a sanctis Patribus nobis copiosissime constat expositus, et non

satis ad rem pertineat, intuendum est ne forte similitudinis nomine imagines sanctorum et historias rerum gestarum in ecclesiis ob pulchritudinem et recordationem depictas, volueris comprehendere. Quod si ita est, quæro abs te cur, præcipiente Domino, Moyses duos cherubim aureos et cætera quæ in Exodo leguntur in tabernaculo Domini fecerit, et Salomon in domo Domini similitudines boum et leonum expresserit? quod cum responderis, hoc in mysteriorum figura præcessisse, nullatenus tamen negare poteris quin similitudines cœlestium terrestriumque creaturarum exstiterint Et si illa non a Deo ad adorationem sed ut typos futurorum prætenderent, in tabernaculo, in domo Domini sunt facta, sinantur a te imagines sanctorum et historiæ quæque sanctorum, non ut adorentur, sed potius ut quamdam pulchritudinem reddant, et quarumdam præteritarum rerum memoriam sensibus imperitorum ingerant, in ecclesiis depingi. Creaturam vero adorari, eique aliquid divinæ servitutis impendi nefas ducimus, hujusque sceleris patratorem detestandum et anathematizandum libera voce proclamamus, CVI, 318.

Alia est adoratio quæ non nisi soli Deo debetur, alia quæ a mortalibus humilitatis et subjectionis gratia æque mortalibus exhibetur. Rursus alius est cultus quo non nisi divinæ potentiæ famulandum est, et alius est qui non solum rationalibus, verum etiam irrationabilibus creaturis juxta modum proprium exhibetur. De diversitate itaque cultus habetur S. Augustinus (De civitate Dei, x, 1)... CVI, 318 — 320.

Aliud est colere, aliud adorare. Potest quis interdum et invitus adorare, sicut nonnulli regibus adulantes, cum eos in hujusmodi studia deditos viderint, adorare se simulant idola, cum in corde ipsorum certum sit quia nihil sit idolum. Colere vero est toto hic affectu e studio mancipari, CVI, 321, 322.

Putaverunt quidam angelis deferendum honorem (vel adorando vel sacrificando), qui Deo debetur, et eorum sunt admonitione prohibiti, jussique hæc ei deferre, cui uni fas esse noverunt. Imitati sunt angelos sanctos etiam sancti homines Dei. Nam Paulus et Barnabas in Lycaonia facto quodam miraculo sanitatis putati dii, eisque Lycaonii victimas immolare voluerunt, quod a se pietate humili removentes, eis in quem crederent annuntiaverunt Deum... Nos autem martyribus nostris non templa sicut diis sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus. Nec ibi erigimus altaria in quibus sacrificemus martyribus, sed uni Deo, et martyrum et nostro sacrificium immolamus, ad quod sacrificium sicut homines Dei qui mundum in ejus confessione vicerunt, suo loco et ordine nominantur, non tamen a sacerdote qui sacrificat, invocantur. Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamvis in memoria sacrificet eorum quia Dei sacerdos est non illorum. Ipsum vero sacrificium corpus est Christi, quod non offertur ipsis, quia hoc sunt ut ipsi... homines autem in sanctos attendite, qui sunt similes angelis. Cum inveneritis hominem aliquem sanctum servum Dei, si volueris eum colere et adorare pro Deo, prohibet te, non vult sibi arrogare honorem Dei, non vult tibi esse pro Deo, sed tecum esse sub Deo... Nemo dicat: Timeo ne irascatur mihi angelus si non colo illum pro Deo meo. Tunc enim tibi irascitur, quando ipsum colere volueris; bonus est enim et Deum amat. Quomodo dæmones irascuntur si non colantur, sic angeli indignantur si pro Deo colantur, CVI, 322 — 325.

Quod ergo ob recordationem redemptionis suæ sancta Ecclesia ex Patrum traditione crucem Christi reveretur, adoret, colat non cultu et adoratione quæ solius divinitatis est sed eo potius modo humilitatis et recordationis, de quo superius dictum, nemo nisi qui ab ecclesiastica traditione dissentit, ignorat. Unde ob recordationem salutiferæ passionis, Dominicæ annuatim in sanctissimo die Parasceves, secundum traditionem ecclesiasticam crucem Christi adorat, id est supplicando salutat, quæ etiam diffusa totum per orbem in Christi laudem prorumpens gratulabunda canit: « Crucem tuam adoramus, Domine; ecce lignum crucis, in quo salus mundi perpendit, venite, adoremus, CVI, » 331 — 334.

Pretiosa sunt martyrum corpora, quoniam plagas pro Domino susceperunt, et quia stigmata propter Christum membris suis impressa ferunt; et sicut corona regalis, undique decorata, fulgores varios emittit, ita et sanctorum martyrum corpora, sicut pretiosis lapidibus, exceptis pro Christo vulneribus distincta omni regum diademate pretiosiora et spectabiliora redduntur. Manifestum est enim cunctis fidelibus eorumdem sanctorum corpora multis magnisque miraculis divinitus honorari, nec immerito. Æquum quippe est ut qui corpora sua membra justitiæ utiliter exhibuerunt et in eis diabolum triumpharunt, tam evidentibus coruscent miraculis, quatenus præclaris divinæ remunerationis appareat indiciis quam pretiosa sit mors in conspectu Domini, et quod magna sit eorum virtus apud Altissimum. Nec contemnenda sunt, inquit S. Augustinus, et abjicienda corpora defunctorum maximeque justorum atque fidelium, quibus tanquam organis et vasis ad omnia bona opera sanctus Spiritus usus est. Si enim paterna vestis et annulus, ac si quid hujusmodi tanto charius est posteris, quanto erga parentes major exstat affectus, nullo modo spernenda sunt corpora, quæ utique multo familiarius atque conjunctius quam quælibet indumenta gestamus. Quid vero corpora sanctorum sint a fidelibus honoranda, scribit B. Hieronymus: « Honoramus inquit, reliquias martyrum, ut eum cujus martyres sunt adoremus. Honoramus servos ut honor servorum redundet ad Dominum... CVI, 328, 329.

Ad sanctorum cineres, ait S. Hieronymus, dæmones rugiunt, et de obsessis corporibus aufugiunt, et alia multa innumera eorum interventu suffragante et Christi gratia cooperante fiunt, CVI, 327.

Tandem in isto tractatu de cultu imaginum, ex quo ista excerpimus, multa sunt de præsenti quæstione consulenda, CVI, 305 — 394.

LACTANTIUS FIRMICUS. — Dæmonum inventa sunt astrologia, et aruspicina, et auguratio, et ipsa quæ dicuntur oracula, et necromantia et ars magica, et quidquid præterea malorum exeacent homines vel palam vel occulte. Hominum credulitatem mentita divinitate deludunt, quod illis verum aperire non expedit. Hi sunt qui imagines et simulacra fingere docuerunt, qui ut hominum mentes a cultu veri Dei averterent, et fictos mortuorum regum vultus et ornatos exquisita pulchritudine statui consecrarique fecerunt.... VI, 336, 337.

LACTANTIUS, rhetor, apologeta. — Divinæ institutiones, VI, 111 *et seqq.* De Deo eoque uno, VII, 110.

LEO MAGNUS (S.) papa. — De cultu Dei, LIV, 187.

MARTINUS (S.), Legionens. canonic. regul. — Qualiter senes ac juvenes Deo servire debeant, CCIX, 119.

Primum Decalogi mandatum ad Deum Patrem pertinet, dum dicit: « Dominus Deus tuus unus est, » utique ut hoc audiens, unum Deum Patrem colas, et in multos fictos deos fornicationem tuam non offendas, CCVIII, 782.

Debemus Patrem et Filium et Spiritum sanctum, unum scilicet et verum Deum ante omnia credere, et inventum in eum fideliter credere, in omnibus illum et super omnia diligere; qui sua nos gratuita bonitate, prius ex nihilo dignatus est creare, et post primi parentis gravissimam transgressionis culpam, in primo, imo in meliori statu misericorditer reformare. Non posse quempiam pervenire credimus ad veram beatitudinem, nisi per veram fidem. Beatus vir, qui et recte credendo bene vivit, et bene vivendo fidem rectam custodit, CCVIII, 1325.

MAXIMUS (S.), Taurinens. episc. — De superstitiosis festis, LVII, 255. Idololatriæ malum, LVII, 733.

NOVATIANUS, presbyter. — Regula exigit veritatis ut primo omnium credamus in Deum Patrem et Dominum omnipotentem, id est rerum omnium perfectissimum conditorem, qui cœlum alta sublimitate suspenderit, terram dejecta mole solidaverit, maria soluto liquore diffuderit, et hæc omnia propriis et condignis instrumentis et ornata et plena digesserit. Nam et in solidamento cœli luciferos ortus solis excitavit, lunæ candentem globum ad solatium noctis mensurnis incrementis orbis implevit, astrorum etiam radios variis fulgoribus micantis lucis ascendit, et hæc omnia legitimis meatibus circumire totum mundi ambitum voluit, humano generi dies, menses, annos, signa, tempora utilitatesque factura. In terris quoque altissimos montes in verticem sustulit, valles in imo dejecit, campos æqualiter stravit, animalium greges ad varias hominum servitutes utiliter instituit. Silvarum quoque robora humanis usibus profutura solidavit, fruges in cibum elicuit, fontium ora reseravit, et lapsuris fluminibus infudit..... Post quæ, ne non etiam ipsis quoque deliciis procurasset oculorum, variis florum coloribus ad voluptatem spectantium cuncta vestivit. In ipso quoque mari, quamvis esset et magnitudine et utilitate mirabile, multimoda animalia, nunc mediocris, nunc vasti corporis finxit, ingenium artificis de institutionis varietate testantia. Quibus non contentus, ne forte fremitus et cursus aquarum cum dispendio possessoris humani alienum occuparet elementum, fines littoribus inclusit; quo cum fremens fluctus et rex alto sinu spumans unda venisset, rursum in se rediret, nec terminos concessos excederet, servans jura præscripta, ut divinas leges tanto magis homo custodiret, quanto illas etiam elementa servassent. Post quæ hominem quoque mundo præposuit..... III, 886, 887.

Hunc igitur agnoscimus et scimus Deum, conditorem

rerum omnium; hunc Deum novit veneratur Ecclesia; cui testimonium reddit tam invisibilium quam etiam visibilium et semper et tota natura, quem angeli adorant, astra mirantur, maria benedicunt, terræ verentur, inferna quæque suspiciunt........ III, 891-899.

Eadem regula veritatis nos docet credere.post Patrem, etiam in Filium Dei, verum Deum, et in Spiritum sanctum æqualiter Deum,ita ut sint unus Deus in substantia licet tres sint personæ, etc.... est de hoc tractatus de Trinitate, III, 885-952.

PAULINUS (S.), Aquileiens. patriarch. — De amore Dei, XCIX, 197-214.

PETRUS CANTOR. — Quaternarius est virtutum cardinalium numerus, scilicet, prudentiæ,fortitudinis,temperantiæ et justitiæ. Est autem prudentia prudens et dispositissima electio,qua transitoriis æterna,vitiis virtutes, exsilio patriam, servituti libertatem præferimus. De qua electione S. Augustinus ad Macedonium ait; « Virtus nihil aliud est quam diligere id quod est diligendum.Id autem eligere quod eligendum est, prudentia est; nullis inde averti molestiis, fortitudo est; nullis illecebris inde averti,temperantia est; nulla superbia inde averti, justitia est....

Porro his paucis ostensa est vitæ perfectio Christianæ, Hæc ea quadriga est, quam non habentes hic manentem civitatem futuram inquirunt, etc., CCV, 305-309.

PETRUS Chrysologus (S.), Ravennat. archiepiscop. — De paterna Dei in nos dilectione, LII, 352.

PETRUS COMESTOR. — Primum præceptum. « Non habebis deos alienos coram me » id est,me solum habebis Deum.Et ponitur, « non habebis, » pro, non habeas, imperative,secundum idioma Hebræorum.Non enim asserit hoc Deus, cum quandoque habuerint: « Non facies tibi sculptile » vel idolum. Alia littera « quod nihil est in mundo, » id est nullius rei naturalis repræsentativum,ut fiebat Ammon capite arietino. Anubis, id est Mercurius, capite canino sine barba. « Nec omnem similitudinem, quæ est in cœlo, vel terra,vel aquis,vel sub terra,» quasi nec facias tibi pro Deo simulacrum solis, et lunæ, et hujusmodi, nec hominis, aut jumenti, aut hujusmoni,nec draconis,vel reptilis cujuslibet,quæ colebat diversus hominum error: « Non coles,nec etiam adorabis ea.» Colere enim est mente adorare. Adorare autem est, si non animo, saltem pro metu, vel adulando regibus adorare. Postea ad inculcandam custodiam dicti et dicendorum, addidit incidenter: Ego sum Dominus Deus tuus fortis et zelotes,visitans peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem.eorum qui oderunt me,et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me et custodiunt præcepta mea. » Zelus dicitur invidia,dicitur etiam amor, sed proprie amor viri in uxorem, pro quo sustinere nequit alterius accessum ad eam.In modum hunc dicit Dominus: « Ego sum zelotes,» id est non patiar te fornicari post deos alienos.Quod addidit se visitare peccata patrum in filios,aiunt hæretici: Non est bonus hic sermo,ut pro peccato alterius quis puniatus.Et dicunt Vetus Testamentum non esse datum a Deo. Non enim sic crudelis est Deus, sed econtra in his mitis apparet, quod etiam hoc nomine visitans innuitur.Ex pietate enim visitamus infirmos, et ipse ex mansuetudine non statim peccantem punit, sed exspectat etiam usque ad quartam generationem. quandiu scilicet patres vivere solent, et si corripietur pater vel filii non imitabuntur ipsum, parcit; alioquin quasi post longam exspectationem justius punit. Et de temporali pœna tantum intelligendum est.Sicut de Achab, et Jehu in posteris vindictam sumptam legimus.Vel potest exprimi severitas juste judicantis. Gravius enim puniuntur peccantes, si filios pro se etiam videant puniri et justius pro exspectatione. Origenes tamen hic intelligit per patres,dæmones, per posteros coadjutores,quos quandoque in peccando nobis adjungimus,«utpote primo intravit diabolus in corde Judæ.Ecce pater; post accessit ad principes, ut et ipsi in hoc peccarent,ecce filii; post accepit ab illis cohortem.et ministros,ecce tertia et quarta generatio.Dominus autem non visitat hic peccata patrum,qui reservantur igni æterno, modo tamen sæpe punit homines, CXCVIII, 1164, 1165.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinal. — Tres sunt gradus in amore Dei, CXLIV, 647. Deus solus est adorandus, CXLV, 1016.

PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episc. — Primum mandatum in prima tabula est: « Non habebis deos alienos; non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, etc. » Hæc Origenes dicit duo mandata; sed Augustinus(lib.De decem chordis)unum;hoc enim ipsum quod dixerat, « Non habebis deos alienos, » perfectius explicat cum prohibet coli figmenta, scilicet idolum, vel similitudinem alicujus rei, quæ duo Origenes ita dicit distare,ut idolum sit quod nihil habet simile sui; similitudo vero, quod habet speciem alicujus rei, ut, verbi gratia, si quis in auro vel in ligno vel alia re faciat speciem serpentis, vel avis, vel alterius rei, et statuat ad adorandum,non idolum sed similitudinem facit.Qui vero facit speciem quam non vidit oculus, sed animus sibi finxit, ut si quis humanis membris caput canis vel arietis formet, vel in uno habitu hominis duas facies, non similitudinem,sed idolum facit,quia facit quod non habet aliquid simile sui. Ideo dicit Apostolus « quia idolum nihil est in mundo. » Non enim aliqua ex rebus constantibus assumitur species, sed quod mens otiosa et curiosa reperit. Similitudo vero est,cum aliquid ex his quæ sunt vel in cœlo vel in terra vel aquis formatur. Augustinus vero ita exponit illud: « Idolum nihil est in mundo, » id est, inter creaturas mundi non est forma idoli; materiam enim formavit Deus, sed stultitia Dominum formam dedit. Quæcunque facta sunt, naturaliter facta sunt per verbum, sed forma hominis in idolo non est facta per verbum, sicut peccatum non est factum per Verbum, sed est nihil et nihil fiunt homines, cum peccant. Sed quæritur quomodo hic dicetur forma idoli non esse facta per Verbum, cum alibi legatur: Omnis forma, omnis compago,omnis concordia partium facta est per Verbum. Hoc autem a diversis varie solvitur. Quidam enim dicunt omnem formam et quidquid est, a Deo esse in quantum est, et formam idoli in quantum est,vel in quantum forma est, a Deo esse,sed non in quantum idoli est, id est posita ad adorandum.In hoc enim non est creatura, sed perversio creaturæ. Sicut illud quod peccatum est, in quantum peccatum est, nihil est; et homines cum peccant nihil fiunt quia ab illo qui vere est separantur. Unde Hieronymus: « Quod ex Deo non est, qui solus verus est, non esse dicitur.»Ideoque peccatum quod nos a vero esse adducit,nihil esse vel non esse dicitur. Alii vero dicunt omnem formam, quæ scilicet naturaliter est, et omne quod naturaliter est, esse a Deo; sed forma idoli non est naturaliter quia naturæ justitiæ non servit. Id enim naturaliter esse dicitur, quod simplici naturæ justitiæ quæ Deus est, militat non resultat, et creatam naturam non vitiat, CXCII, 831.

PROSPER (S.), Aquitanus. — De idolis, LI, 457-489, 491-501.

RUPERTUS Tuitiens abbas. — « Non enim, inquit Dominus, habebis deos alienoscoram me. » Secundum hoc præceptum tota servi justitia est non coluisse Baal, nec servisse Astaroth, non initiatum fuisse Beelphegor, vel quempiam hujusmodi, quod veræ divinitati adversum sit, non posuisse in templo Dei. Qui autem servilem modum excedere gestit, non solum significatum vocum istarum, id est deorum alienorum sed et nominis hujus quod est Deus etymologiam attendit, ut videlicet non solum secundum præceptum, deos alienos coram Deo non habeat, sed et nullum alium, propter solum et verum Deum timeat, Deus enim Græce *Theos* dicitur, quod interpretatur *timor*. Idcirco autem Creator tali nomine nuncupatur, quia timendus est,et hoc ab omni rationali creatura jure exigitur ut timeatur. Igitur ultra præceptum hoc tunc acceptatur consilium,quando servus bonus et amore vel gratia dignus solum proponit sibi Deum esse timendum, nullum alium timore suo dignum arbitratus Deum et Dominum.Quod si etiam supplicio mortis cogatur ut timeat, non flectitur a justitia,constans propter Deum verum ac Dominum, amicitiæ gratia cum qua sic ille suos alloquitur: « Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant.Timete eum qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis: Hunc timete, » CLXVII, 1720, 1721.

« Non habebis deos alienos coram me, » id est neminem adorabis Deum præter unum creatorem cœli et terræ. Item, facere sculptile, vel ullam similitudinem eorum quæ in cœlo, vel in terra vel in aquis sunt, et æstimare alicui horum Dei similem esse, iniquitas est et dilectioni Dei repugnat....., CLXVIII, 680.

SMARAGDUS, abbas. — De dilectione Dei, CII, 598-648.

TAIO, Cæsaraugustanus episc. — Spiritales Patres Veteris Testamenti Deum omnipotentem Trinitatem esse crediderunt, sicut eamdem Trinitatem Novi testameti Patres aperte locuti sunt. Moyses dixit: « In principio creavit Deus cœlum et terram, et spiritus Dei ferebatur super aquas... » Procul dubio in Dei nomine; Pater; in Principii nomine, Filius; in Spiritu Dei, idem Spiritus sanctus intelligendus est, Deus Trinitas est in gignente, genito et procedente, id est, in Patre, et Filio, et Spi-

ritu sancto,in appellativis videlicet, vel relativis nominibus........, LXXX, 738, 739.

RABANUS MAURUS. — In concilio Agathensi de sortilegis vel augurium servantibus scriptum est : « Ne de eo fortasse videatur omissum, quod maxime fidem catholicæ religionis instat quod aliqui, sive clerici, sive laici student auguriis, et sub nomine ficto religionis, quas sanctorum sortes divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum Inspectatione, futura promittunt. Hoc quicunque clericus vel laicus detectus fuerit vel consulere, vel docere,ab Ecclesia habeatur extraneus, CX, 492. Et de magicis artibus est integer tractatus, CX, 1095 1110.

De idolis non faciendis, CVIII, 550. De diligendo Deum, CVIII,865. De idololatriæ errore,CIX, 720. Dilectio Dei, CX, 348. De pœnis idololatriæ, CX, 603-741. Increpatio idololatriæ, CXI, 877.

RODULPHUS, Bituricens. episc. — Quicunque fidelium auguria et auspicia sive somnia vel divinationes quaslibet more gentilium observaverint, sive sortes quas mentiuntur esse sanctorum, quæ clerici vel laici detecti fuerint vel consulere vel docere, aut in domos suas hujusmodi homines introduxerint exquirendi aliquid arte malefica,aut domos suas lustraverint,ab ecclesia quinquennio habeantur extranei pœnitentiam agentes secundum antiquas regulas constitutas.Non enim licet Christianis traditiones gentilium observare,vel colere elementa, aut lunas, aut stellarum cursus, aut inanem signorum fallaciam, pro domo facienda, vel segete vel arboribus plantandis, vel conjugiis sociandis, Scriptum est enim : « Omnia quæcunque facite, in nomine Domini facite. » Nec licet in collectionibus herbarum aliquas observationes vel incantationes attendere, nisi tantum cum Symbolo divino et Oratione Dominica.......,CXIX, 722.

TERTULLIANUS,Carthaginens.presbyter. —Proxima facta est liberalitas præstantissimorum imperatorum ; expungebantur in castris milites laureati. Adhibetur quidam illic magis Dei miles, cæteris constantior fratribus,qui se duobus dominis servire posse præsumpserant, solus libero capite, coronamento in manu otioso......... Murmur tribuno defertur; et persona jam ex ordine accesserat.Statim tribunus : Cur, inquit, tam diversus habitu ? Negavit ille cum cæteris sibi licere; causas expostulatus, Christianus sum respondit. O malitem in Deo gloriosum ! reus ad præfectos; ibidem gravissimas penulas posuit,relevari auspicatus,speculatoriam morosissimam, de pedibus absolvit....,gladium nec dominicæ defensioni necessarium reddidit : laurea et de manu corruit...,et donativum Christi in carcere exspectat ..., ubi prohibemus coronari, dicunt quidam.... et aiunt veri Christiani ; ubi scriptum est ut coronemur, II, 76-78.

Et quandiu per hanc lineam.... Hanc si nulla scriptura determinavit,certe consuetudo corroboravit,quæ sine dubio de traditione manavit. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est ? Etiam in traditionis obtentu exigenda est,inquis,auctoritas scripta. Ergo quæramus an et traditio debeat recipi.Plane negabimus recipiendam, si nulla exempla præjudicent aliarum observationum quas sine ultius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo ex inde consuetudinis patrocinio vindicamus, II, 78, 79.

Sed cur major efficitur ratio Christianarum observationum,cum illas etiam natura defendit ? Ideoque hæc prima scribit coronam capiti non convenire..., II, 82. Ita et corona idolothitum efficitur. Propterea Apostolus inclamat : « Fugite idololatriam » ...... « Filioli, ait B. Joannes, recedite ab idolis, » II, 90-99.

Ad nationes, I, 559 *et seqq.* De idololatria, I, 661 *et seqq* De animo grato erga Deum, I, 1255. De cultu idolorum, II, 90, 91.

VENANTIUS,FORTUNATUS.—Exemplar Athanasiani symboli : « Quicunque vult salvus esse,ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem....., ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur, neque confundentes personas neque substantiam separantes. Alia enim est persona Patris, alia persona Filii, alia persona Spiritus sancti ; una est divinitas,æqualis gloria coæterna majestas. Qualis Pater, talis Filius, talis et Spiritus sanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus. Immensus Pater, immensus Filius.... Æternus Pater.... et tamen non tres æterni, nec tres increati, nec tres immensi, sed unus æternus, unus increatus, etc...... Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus,sanctus,et non tres omnipotentes, sed unus omnipotens....? ita Deus Pater, Deus Filius,Deus Spiritus sanctus, et tamen non tres, dii, sed unus Deus..., » LXXXVIII, 585.

Explicatio succincta hujus symboli, LXXXVIII, 586-592.

ZENO (S.).—Tribus in rebus Christiani culminis fundamenta consistunt, id est, in spe, in fide et in charitate, quæ ita invicem sibi videntur esse connexa ut sint alii alia necessaria. Spes enim nisi præcedat, cui laborat fides ? fides si non sit,quomodo spes ipsa nascetur ? quibus si deneges charitatem, utræque cessabunt, quia neque fides sine charitate,neque spes poterit operari sine fide. Itaque Christianus tribus in rebus, si cupit esse perfectus, debet esse constructus ; si quid enim ei ex his defuerit, perfectionem sui operis non habebit.Unde primo omnium spes nobis proponenda est futurorum, sine qua nec præsentia quidem ipsa stare posse perspicimus. Adeo tolle spem, torpet humanitas tota Tolle spem, artes universæque virtutes cessabunt. Tolle spem, et interempta sunt omnia....

Sed spes ex fide est, quæ quamvis in futuro sit posita, fidei tamen est jure subjecta ; ubi enim fides non est, nec spes est ; fides enim spei substantia est, et spes fidei gloria,quoniam præmium quod spes habet, fides meretur ; quæ quidem pro spe pugnat,sed sibi vincit.... ipsa enim fides est vitæ nostræ immobile fundamentum, invictum adversus diaboli impetus propugnaculum,pariter ac telum,animæ nostræ impenetrabilis lorica,legis compendiosa ac vera scientia, terror dæmonum, martyrum virtus, Ecclesiæ pulchritudo, vel murus,Dei ministra, Christi amica, Spiritus sancti conviva.....

Triumphet, licet, quibus vult virtutibus fides,ac spes multa et magna proponat,tamen sine charitate utræque non stabunt ; fides primo omnium.Si seipsam non amet; spes,si non ametur. Adde quod fides sibi soli prodest, charitas omnibus. Adde quod fides non gratis pugnat, charitas autem etiam ingratis conferre consuevit.Adde quod fides non transit in alium ; charitas parum est dicere transit in alium, quæ transit in populum. Adde quod fides paucorum est ; charitas omnium.Adde quod spes ac fides tempus habent ; charitas autem finem non habet ; momentis omnibus crescit, quantoque ab ea diligentibus invicem creditur, tanto invicem plus debetur, etc...., XI, 269-275.

WALAFRIDUS STRABUS, Fuldens. monach. —« Ego sum Dominus Deus tuus. » Qui contemnit præsens sæculum,scilicet Ægyptum, et per Verbum Dei translatus non invenitur, quia ad futurum sæculum festinet ; de eo dicit Deus : « Ego sum...., » non ad illos tantum qui de Ægypto profecti sunt, sed et ad eos qui ultra Ægyptiis non serviunt,de Ægypto educti de domo servitutis.Negotia sæculi,actus carnis, domus servitutis est, sicut relinquere sæcularia, et secundum Deum vivere, domus libertatis est.Unde Joan. : « Si permanseritis in sermone meo, agnoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. » Ergo Ægyptus est domus servitutis ;Judæa et Hierusalem domus libertatis. Unde Galat. : « Quæ sursum est Hierusalem,libera est. » Sicut ergo terrena Ægyptus filiis Israel domus dicitur servitutis ad comparationem Judææ et Hierusalem, quæ eis est domus libertatis, ita ad comparationem cœlestis Hierusalem,quæ est mater libertatis,totus mundus et quæ in eo sunt, domus dicitur servitutis ; et quia de paradiso libertatis per peccatum ventum est ad servitutem mundi,primus sermo decalogi de libertate est : « Ego sum..... qui eduxi te de terra Ægypti ; » hanc vocem in Ægypto audire non poteris. Et si tibi injungatur ut fascias Pascha,accingas lumbos, accipias sandalia in pedibus, virgam teneas in manu, et azyma cum amaritudine comedas. Sed nec in prima mansione, nec in secunda, nec in tertia,nec cum transieris mare Rubrum, etiamsi ad mare veneris, et fuerit tibi amaritudo in dulcedinem versa, nec in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum,et septuaginta arbores palmarum, etiamsi Raphidum præterieris, cæterosque profectus ascenderis,nondum idoneus judicaris,sed cum veneris ad montem Sina vix ergo mereberis aliquando suscipere præcepta libertatis,et audire : « Ego sum...... qui eduxi te de terra.....»hic tamen non est sermo mandati,sed quis sit qui mandat ostendit.Primum mandatum ergo est : « Non erunt dii tibi alii præter me. » Istud primum mandatum pertinet ad Deum Patrem,»Dominus Deus tuus Deus unus est, » ut hoc audiens unum Deum colas Patrem,et in multos fictos deos fornicationem non effundas.« Non facies tibi idolum, neque ullam similitudinem. » Hæc omnia quidam simul putant esse unum mandatum.Quod si ita computetur, non complebitur numerus decem mandatorum.Est ergo primum mandatum, » Non erunt tibi dii alii præter me, etc. » Secundum : « Non facies tibi idolum,neque ullam similitudinem, etc. »

Incipiamus ergo a primo mandato, « Non erunt tibi dii alii præter me. » Si dixisset, non sunt, absolutior sermo videretur; sed quia dixit, Non erunt, non negavit quia sint, sed ne illi sunt, cui hæc præcepta dantur inhibuit. Hinc Paulum sumpsisse puto : « Siquidem sunt qui dicuntur dii sive in cœlo, sive in terra. » In aliisque locis invenies deos nominari sicut ibi : « Rex magnus super omnes deos, » et. » Deus Deo locutus est. » De dominis idem Apostolus dicit : « Sive throni, sive dominationes, etc. » Dominationes vero non aliud sunt quam ordo quidam dominorum et multitudo. In quo videtur sensum legis aperire Apostolus, ac si dicat, Licet sint multi domini, qui aliis gentibus dominentur, et dii multi qui ab illis colantur ; sed tamen unus Deus est nobis et unus est Dominus. Unde : « Cur divideret Excelsus gentes et separabat filios Adam, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei. » Angelos ergo, quibus gentes commisit Excelsus, dominos vel deos appellat Scriptura, deos quasi a Deo datos, et dominos a Domino potestatem sortitos. Unde eis dicitur : « Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes...... » Tibi ergo, o Israel, qui pars Dei et funiculus ejus es, « Non erunt, inquit, tibi dii alii præter me, » quia vere Deus, unus est Deus, et vere Dominus, unus est Dominus ; cæteris vero ab ipso creatis contulit hoc nomen non natura, sed gratia. Non hoc tantum dicuntur ad Israel secundum carnem, imo ad te qui Israel effectus es mente Deum videndo, et circumcisus corde, non carne, si tamen ita agas ut dignus sis esse pars Dei, et in funiculo hæreditatis ejus metiri, alioquin exemplo tibi sint qui ad hoc vocati fuerant ut essent pars Dei, et exigentibus peccatis dispersi sunt per omnes gentes, et educti de domo servitutis jam non Ægyptiis solis, sed omnibus gentibus serviunt : « Qui enim peccat, servus est peccati, » CXIII, 249-251.

« Non facies tibi ipsi idolum, neque omnem similitudinem... » Aliud sunt idola, aliud sunt dii. De diis enim dicit Apostolus : « Si quidem sunt dii multi, et domini multa. » De idolis vero, quia « Nihil est idolum in mundo; de similitudinibus non addidit quia nihil sunt. » Hic autem dicitur : « Non facies tibi idolum... » Aliud est ergo facere idolum, aliud similitudinem. verbi causa, si quis in auro et argento, ligno vel lapide faciat speciem quadrupedis, vel serpentis, vel avis, et statuat adorandum, non idolum, sed similitudinem facit Qui vero facit quod non est, speciem scilicet quam oculus non videt, sed animus sibi fingit ; ut si quis humanis membris caput canis aut arietis formet, vel in uno hominis habitu duas facies, aut humano pectori postremas partes equi aut piscis; qui hoc facit, non similitudinem, sed idolum facit, facit enim quod non est, nec habet aliquid simile sui. Ideo dicit Apostolus : « quia idolum nihil est in mundo. » Non enim aliqua ex rebus constantibus assumitur species, sed quod mens otiosa et curiosa reperit. Similitudo vero est cum aliquid ex his quæ sunt vel in cœlo vel in terra vel in aquis formatur. Sed non sicut de his quæ in terra sunt vel in mari similitudinibus promptum est pronuntiare ; ita etiam de cœlestibus, nisi quis dicat de sole, et luna et stellis hoc posse sentiri, quorum formas exprimit gentilitas. Sed Moses eruditus omni sapientia Ægyptiorum etiam quæ illos apud erant in occultis prohibere cupiebat, sicut Hecatem aliasque dæmonum formas, quæ Apostolus « spiritualia nequitiæ in cœlestibus vocat, » his enim formis et similitudinibus invocabant dæmonia ad repellenda vel vitanda mala. Sciendum tamen quia cum decreveris hoc servare mandatum, et habere unum tantum Deum et Dominum, hoc est bellum denuntiare omnibus aliis quibus in baptismo renuntiasti, solum Deum confitens Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Sed hoc confitentes nisi toto corde diligamus Dominum Deum nostrum tota anima, tota virtute et adhærentes, non sumus effecti pars Domini, sed in confinio positi illos patimur offensos quos fugimus, et ad quem fugimus, propitium non efficimus. Quibus propheta dicit : « Væ duplici animo »... Nulla ergo societas templo Dei cum idolis. Si Dei discipuli tales esse debemus in quibus habitet et inambulet Deus... CXIII, 251, 252.

« Non adorabis ea, etc , » aliud est colere, aliud adorare. Potest quis invitus adorare, vel adulando regibus idololatris vel tormentis victus, cum sciat quia idolum nil est. Colere vero est toto his affectu et studio mancipari. Utrumque ergo resecat, ut nec affectu adores, CXIII, 252.

« Ego sum Dominus, etc. » Unde benignitatem Dei ut nos doceat et perfectos faciat fragilitatem humanorum affectuum non recusat; omnia agit et patitur propter nos, notis et usitatis nobis loquitur affectibus.

« Zelotes. » Omnis mulier aut sub viro est, et subjecta est legibus viri, aut meretrix est, et utitur libertate peccandi. Qui ingreditur ad meretricem, scit quod ad prostitutam et cunctis patentem ingressus est, ideo de aliis indignari non potest Qui legitimo utitur matrimonio non patitur uxorem peccare, sed accenditur zelo ad servandam castitatem matrimonii ut possit legitimus fieri pater. Sic omnis anima aut prostituta est cum dæmonibus, et habet plures amatores ut intrent ad eam, modo spiritu fornicationis, modo avaritiæ ; post hunc veniet spiritus superbiæ, et alii plurimi ; alter tamen alteri non invidet, nec zelotypia movetur, sed sese invicem invitant...Sic nullam zelotypiam amatorum suorum patitur anima quæ dæmonibus est prostituta; si vero conjuncta fuerit viro legitimo, id est Christo, etiamsi aliquando fuerit peccatrix, ultra eam peccare non patitur, nec ferre potest ut alludat adulteris ; excitatur super eam zelus ejus, et defendit conjugii castitatem ; si autem viderit eam temerantem conjugit jura, et occasionem quærere peccandi, dat ei libellum repudii unde Isaias : « Propter iniquitates vestras dimisit matrem vestram ; » hæc qui loquitur et zelans est et zelo commotus hoc dicit. Est etiam novum genus hoc bonitatis ejus, ut etiam post adulterium revertentem et toto corde pœnitentem suscipiat... Hic ergo Deus zelans si requirat et desiderat animam tuam sibi adhærere, si servat, corripit et indignatur, velut zelotypia quædam erga te usus spem tibi esse salutis agnosce. Si vero correptionem contemnis, discedit a te zelus ejus, secundum illud : « Propterea discedit zelus meus a te, » vide misericordiam et pietatem Dei ; quando vult misereri, indignari se dicit et irasci... hoc autem terribile, hoc extremum ; si non corripimur pro peccatis ; cum enim modum zelandi excedimus, auferetur a nobis etiam zelus Dei, nec ultro irascitur, CXIII, 252, 253.

« Visitans iniquitatem patrum, etc. » Aiunt hæretici quod non boni Dei sermo sit, qui pro peccatis alterius alterum dicat plecti; Deum tamen legis justum dicunt, nec possunt ostendere quomodo injustus est, si alium alio peccante punit. Sed interior homo noster aut dicitur habere Deum Patrem, si secundum Deum vivit ; aut diabolum, si voluntatem illius facit. Unde : « vos de patre diabolo, etc. »... Videamus ergo quomodo peccata patrum reddit Deus in filios in tertiam et quartam progeniem et non in ipso. De patribus enim nihil dicitur. Diabolus ergo, quia jam peccandi modum excessit, tanquam vestimentum concretum in sanguine non erit mundus in sæculo ; non flagellatur pro peccato ; omnia enim ei servantur in futurum. Unde, « Quid venisti ante tempus perdere nos? » Redduntur autem peccata in filios quos genuit per peccatum, qui in carne positi flagellantur. « Non vult enim Deus mortem peccatoris sed ut magis convertatur et vivat. » Misericors ergo reddit peccata patrum in filios, quia diabolus et angeli ejus, qui etiam peccati patres efficiuntur, indigni sunt quod in præsenti corripiantur ; filii eorum et qui per ipsos ad societatem peccati asciti sunt recipiunt in præsenti quod gesserunt, ut purgati, diabolo in pœna socii non efficiantur. Unde : « Visitabo in virga iniquitates, etc. » Deus enim zelans est et animam quam sibi despondit in fide non vult in contaminatione peccati permanere, sed cito purgari. Si autem noluerit purgari, in interitu eorum ridebit, dicens eis : « Discedite a me... » Sciamus ergo nos in præsenti corripi, ut in futuro quiescamus. Unde : « Cum castigamur, a Domino corripimur ne cum hoc mundo damnemur, » CXIII, 253, etc.

WERNERUS, abbas. — De mensura diligendi Deum, CLVII, 831-861.

Secundum præceptum.

« Non assumes nomen Dei tui in vanum. Nec enim « habebit insontem Dominus eum qui assumpserit no- « men Domini Dei sui frustra. »

ALGERUS, Leodiens. Scholastic. — Ut turpe promissum non fiat, CLXXX. 864.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episcop. — De juramento, XXXIII. 184 ; De exselvendo juramento, XXXIII, 475 ; De voto, XXXIV, 744 ; De juramento. XXXIV, 890 ; De voto, XXXVI, 967 ; Quid votum, XXXVII, 1717 ; Non accipies nomen Dei tui in vanum, XXXVIII, 68 ; De decem chordis, XXXVIII, 75: Blasphemia vitanda est, XXXVIII. 457. De cavenda juratione, XXXVIII, 972 ; Jurare quid sit, XXXVIII, 975 ; De juratione, XXXVIII, 1408 ; De voto, XLV, 1860 ; Non accipies nomen Dei tui in vanum, XLVI, 948.

AUXILIUS, Francus presbyt. — Ut juramentum pro re mala non sit observandum, CXXIX, 1085 ; Quod juramentum, etiam per vim datum nisi ad peccandum pertineat, irrefragabiliter sit observandum, *ibid.*, 1101.

quod observatum pejorem vergat in exitum, potius est mutandum quam impiendum. Unde Ambrosius: Est contra officium Dei nonnunquam promissum solvere sacramentum, ut Herodes fecit. Item Isidorus: In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incaute vovisti, ne facias; impia est promissio quæ scelere adimpletur. Idem: Non est observandum sacramentum, quo malum incaute promittitur, ut si quis adulteræ perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur. Tolerabilius enim est non implere sacramentum, quam permanere in stupro. Item Beda. Si quid nos incautius jurare contigerit, quod observatum pejorem vergat in exitum, libere illud salubriori consilio mutandum noverimus......., CXCII, 837, 838.

« Non assumes nomen Dei tui in vanum, » quod est dicere, secundum litteram: Non jurabis pro nihilo nomen Dei. Allegorice vero præcipitur, ut non putes creaturam esse Christum Dei Filium quia omnis creatura vanitati est subjecta; sed æqualem Patri, CXCII, 831.

De perjurio, CXCII, 835. — De voto, CXCII, 932.

PETRUS PICTAVIENS. — De perjurio et modis juramenti, CCXI, 1157.

PROSPERUS (S.), Aquitan. — De vovendo Deo, LI, 429, 435, 503.

RABANUS MAURUS, Fuldens. abb. — De voto implendo, CVIII, 568, 791. Cavendum est a juramento, CIX, 917.

RODULFUS, Bituricens. episcop. — De perjurio, CXIX, 721.

RUFINUS, Aquiliens. presbyt. — De juramenti servati bono, XXI, 696. De voto, XXI, 958.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — Assumere nomen Dei in vanum (quod poetæ faciunt), vel reverentia dignum non æstimare, ubicunque nomen Domini invocatum fuerit, dilectioni Dei omnino est adversum, CLXVII, 681.

De voto, CLXVIII, 1243.

Sic se habet secundum præceptum: « Non facies sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra; non adorabis, neque coles ea. » Et per hoc præceptum illud a servo exigitur, ut illius unius vel unici Dei, coram quo non debet deos alienos habere, neque in cœlo, neque in terra, neque in mari, ullam suspicetur similitudinem exsistere. Hoc, inquam, ab illo exigitur, ut sciat Deum verum, nulla forma circumscriptum esse, quod humaniformii putaverunt, dicentes Deum velut hominem membris suis, secundum humanam formam circumscriptum esse, aut determinatum, grande sibi in animo suo pingentes idolum, vel juxta visionem Danielis, senem venerabilem vel Antiquum dierum. Quorum in corde sive errore quantum putas simulabatur simulacrum, cum audirent dicentem: « Cœlum mihi sedes est, et terra scabellum pedum meorum. » A quibus si quæreretur illud quod scriptum est, « Qui mensus est pugillo aquas, et cœlos palmo ponderavit, » nimirum quid respondere, aut quid secundum eamdem phantasiam animo præpingere potuerunt? hoc ergo, ut dictum est, a servo per præceptum exigitur, ut Deus illocalem atque incircumscriptum fateatur, ut nullam creaturam Deo similem esse vel fieri posse suspicetur, ne contra se experiatur dictum quod subjunctum est: « Ego enim sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitates patrum in filiis in tertiam et quartam generationem. » Qui enim tale sibi pinxit idolum, magnam Dei fortis, Dei zelotis thesaurizat iram; utpote consequenter male de Deo Filio sentiens..... Quod si amicus esse gestit homo, post hoc præceptum ad consilium quoque totum animum extendit, ut videlicet eo non contentus sit quod non ita de Deo sentit, sed et quantum potest pro salute aliorum enitens ostendat pulchro dogmate, quia non secundum corporeas......, CLXVII, 1721, 1722.

TERTULLIANUS, Carthagin. presbyt. — De blasphemia, I, 681. De respectu pro nomine Dei, I, 691.

VALERIANUS, Cemeliens. episcop. — De promissis et non redditis, LII, 702.

VICTOR, Capuan. episcop, — De juramento, LXVIII, 269.

ZACHARIAS, Chrysopolitan. episcop. — De juramento, CLXXXVI, 132.

WALTERIUS, Aurelianens. episcop. — De juramentis vitandis, CXIX, 736.

Tertium præceptum.

Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est; non facies omne opus in eo, tu et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum et advena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum et terram et mare et omnia quæ in eis sunt, et requievit in die septimo. Idcirco benedixit Dominus diei Sabbati et sanctificavit eum. »

ALCUINUS, abb. — De die Dominica, CI, 1226.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episc. — Increpatio ad populum quod ecclesiam non frequentet, XVII, 689.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — De otio Sabbati, XXXIII, 212. De Sabbati observatione, XXXIV, 305. De laudando Deo, XXXVI, 309. Memento ut diem Sabbati sanctifices, XXXVIII, 69, 75. De iis qui raro ecclesiam adeunt, XXXIX, 1755. De die Dominica, XXXIX, 2274; XLI, 355; XLV, 1868. De vero Sabbato, XLV, 1882; XLIV, 950.

AUNARIUS (S.), episc. — De observatione diei Dominicæ, LXXII, 764.

BEDA Venerab. — Tertium mandatum de Sabbato ad Spiritum sanctum pertinet, cujus dono requies nobis sempiterna promittitur. Nam quia Spiritus sanctus dicitur propterea et septimum diem sanctificavit. In aliis enim diebus operum non est nominata sanctificatio nisi in Sabbato, ubi dicitur, « requievit Deus. » Proinde igitur hoc mandatum pertinet ad Spiritum sanctum, tam propter nomen sanctificationis quam etiam propter æternam requiem, ad donum Spiritus sancti pertinentem. Dicitur enim ibi: « Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex dies operaberis et facies omnia opera tua; septimus autem dies Sabbatum est Domini Dei tui. » In sex dierum opere sex millium annorum operatio continetur; in septimo vero requies beati illius temporis regni ostenditur, quod carnaliter Judæi celebrantes deccant; et hoc non nos ad finem mendacii fallentis aptamus. Clamat per prophetam Deus: « Neomenia et Sabbata vestra odivit anima mea. » Quomodo ergo sanctificata sunt Sabbata illa quæ odivit Dominus? Illud ergo Sabbatum est sanctificatum, ubi post bona vitæ hujus opera requies nobis æterna promittitur: ideoque quidquid agimus, si propter futuri sæculi requiem faciamus, veraciter Sabbatum observamus, XCIII, 374.

De Sabbato, XCIV, 85.

BERNARDUS (S.), Clarævallens abb. — De reverentia locis sacris debita, CLXXXIII, 535.

BRUNO (S.), Astens. abb. — Memento ut diem Sabbati sanctifices, CLXIV, 279.

CANUTUS I, rex Anglorum. — Die Solis merceturam etiam severissime prohibemus, et omnem conventum populi, nisi pro maxima necessitate sit, et venationem, et ab omnibus mundanis operibus, in hoc sancto die, sedulo cessandum est, CLI, 1175.

EUGYPPIUS, abbas. — De Sabbati requie, LXII, 685.

GAUDENTIUS (S.) Brixiens. episc. — De Sabbato, XX, 920.

HIERONYMUS (S.), presbyt. — De bonis implendi Sabbati, XXIV, 540. — De modo incolendi Sabbati, XXIV, 578. Domus mea, domus orationis XXVI, 150,

HUGO DE S. VICTORE. — Tertium præceptum ad Spiritum sanctum pertinet. « Observare diem Sabbati » id est, exspecta requiem per bonitatem Dei, id est, Spiritum sanctum, CLXXXVI, 122, 354.

JONAS, Aurelianens. episc. — Nam in hoc obnixe deprecamur, ut in observatione Dominicæ diei, quo Deus lucem mundi condidit, et quo auctor vitæ a mortuis resurrexit, quo etiam Spiritum sanctum Paracletum de cœlis apostolis misit, sicuti dudum genitorem vestrum admonendo sumus deprecati debitam adhibeatis curam, et tanto diei debitum impendatis honorem, scilicet ut ipsa quantum potestis, a curis et mundanis sollicitudinibus vos exuatis, et quod tanti diei venerationem competit ut vos faciatis, et vestros exemplo vestro ad id faciendum erudiatis et agere doceatis, CVI, 303. — De observatione diei Dominicæ, *ibid.*, 304.

Martinus (S.), Legionens. canonic. regular. — Tertium mandatum est de Sabbato, et pertinet ad Spiritum sanctum, cujus dono requies nobis sempiterna promittitur in cœlis. Nam quia dicitur Spiritus, propterea et septimum diem sanctificavit Dominus. In aliis enim diebus operum non est nominata sanctificatio nisi in Sabbato, ubi dicit: « Requievit Deus ab omni opere suo. » Proinde igitur hoc mandatum pertinet ad Spiritum sanctum tam propter sanctificationis nomen, quam etiam propter æternam requiem ad Spiritus sancti donum pertinentem. Dicitur enim ibi: « Memento ut diem Sabbati, etc., » In sex diebus operum continetur operatio sex millium annorum. In septimo vero requies beati illius regni, tempusque ostenditur, quod carnaliter Judæi celebrantes peccant... CCVIII, 782.

HUMBERTUS, S. R. E. cardinalis. Ecclesia com-

patiens passo et sepulto Domino, congaudet resurgenti in die Dominica; quando Judæos nimia occupavit mœstitia,et custodes sepulcri conati sunt corrumpere pecunia. Unde nos traditionem apostolicam usque in hodiernum diem de Sabbato retinentes, et usque in finem retinere cupientes,hic subscribere curavimus quid super hoc senserint et confirmaverint nostri antiqui et venerabiles Patres. Ex quorum numero beatissimus papa Silvester. Magni Constantini Augusti pater spiritualis, inter alia dixit: « Si omnis Dominicus dies resurrectionis gratia est colendus in gaudio Christianorum, omnis ergo Sabbati dies sepulturæ deputandus est in exsecratione Judæorum.Omnes enim discipuli Domini Sabbato fletum habuerunt, sepultum Dominum suspirantes, et Judæis exsultantibus lætitia inerat.Apostolis autem jejunantibus tristitia imperabat. Tristemur itaque cum tristantibus de sepultura Domini,si volumus cum iisdem de resurrectione gaudere.Neque enim fas est ut destructiones ciborum et cæremonias Judæorum more Judaico observemus. » Cujus sententiæ concordans sanctus papa Innocentius ait: « Sabbato jejunandum esse ratio evidentissima demonstrat.Nam si diem Dominicam.ob venerationem resurrectionis Domini nostri Jesu Christi non solum in Pascha celebramus,verum etiam per singulas hebdomadas ipsius diei imaginem frequentius,ac sexta feria propter passionem Domini jejunamus.Sabbatum non debemus prætermittere,quod inter tristitiam atque lætitiam temporis illius videtur inclusum.Quod utique constat apostolis biduo isto et in mœrore fuisse, et propter metum Judæorum se occulisse. Quod utique non dubium est, et in tantum eos jejunasse biduo memoratur, ut traditio Ecclesiæ habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ forma utique per singulas hebdomadas est tenenda, propter quod commemoratio dei illius semper est celebranda. « Quod si putatis semel atque uno Sabbato jejunandum. ergo et dies Dominica et sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda.Si autem Dominicæ diei ac sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est,dementis est, bidui agere consuetudine Sabbato prætermisso,cum non disparem causam habeat a sexta videlicet feria in qua Dominus passus, quando est apud inferos fuit,ut die tertia resurgens redderet lætitiam, post biduanam præcedentem mœstitiam.Non ergo nos negamus sexta feria jejunandum,sed dicimus in Sabbato hoc agendum, quia ambo dies tristitiam apostolis et his qui Christum secuti sunt indixerunt,qui die Dominico exhilarati non solum ipsum festivissimum esse voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum esse duxerunt... CXLIII, 936, 937.

Vos, o miserandi Judæi, Sabbatum carnaliter custodistis,et tamen quid sit Sabbatum omnino ignoratis. Bene illud custodiretis, si spiritaliter intelligeretis. Nomen igitur Sabbati usurpatis,quia non spiritualiter,sed carnaliter illud observatis. Nos delectat legem carnaliter custodire, cum illam debeatis spiritaliter intelligere, Domino per prophetam attestante: « Aperiam in parabolis os meum..., » et, « Patres nostri annuntiaverunt nobis... » Patres igitur Veteris Testamenti, id est patriarchæ et prophetæ narraverunt nobis hæc.Si ergo lex et prophetæ id parabolis et ænigmatibus constant,quod omnino negare minime potestis, non est accipienda Sabbati observatio carnaliter, sed spiritaliter. Nam carnalia ejus otia et a Domino et a Patribus omnino dissoluta sunt. Legimus in Genesi quod benedixerit Deus diei septimo et sanctificaverit illum,quia in eo cessaverat ab omni opere suo quod patrarat.In quo tamen nihil novum creasse dicitur,nisi forte dicatur die septimo complevisse opus, qui ipsum benedixit et sanctificavit. Ut enim ait Magister Petrus: Benedictio et sanctificatio onus est; nam et Salomon aliquid operis fecit,cum templum dedicavit; septimum ergo diem sanctificasse et benedixisse dicitur,quia mysticæ præ cæteris benedictioni et sanctificationi eum donavit.Unde in lege dicitur: « Memento ut sanctifices diem Sabbati.» Item, si crimen est Sabbati otia non observare, dicite cur Jesu Nave discipulus ac successor Moysi, Domino præcipiente, septem diebus continuis, inter quos utique Sabbatum continetur, exercitum et arma produxit, atque circumeunte arca tubis clangentibus Jericho muros subvertit. Quid iterum de Machabæis eloquar de quibus scriptum est: « Et nolebant Judæi in die Sabbati vindicare se de alienigenis, postea vero consilio accepto pugnaverunt die Sabbati, et triumphaverunt de hostibus. » Quibus testimoniis edocemur non pertinere ad fidem istum Sabbati elementarium diem, sed alium spiritalem. Scitote igitur, o Judæi, hoc carnale Sabbatum non esse datum propter purificationem, sed propter tentationem, dicente Domino in Deuteronomio: « Dabo eis præcepta, ut tentem eos utrum ambulent in viis meis, an non. Hinc est quod loquitur Dominus per Ezechielem prophetam dicens: « Ego dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivent. » Utique,quia quædam carnalia, o Judæi, vobis carnaliter viventibus permissa sunt, quæ tamen adveniente Evangelio cessaverunt, sicut Ezechiel propheta dicit: « Cessare faciam omne gaudium ejus et Sabbata ejus; » subaudis populi Israelitici. Vos interrogo, o Judæi, si Sabbata vestra æterna sunt, cur ea Dominus cessare mandavit? et si bona sunt, cur odivit. Sed quia tam evidenti sententiæ tamque subtili nihil omnino respondere potestis, Dei me præveniete, comitante et subsequente gratia,breviter et diligenter illam exponam vobis, CCVIII, 1335, 1336.

Apostoli verba hæc sunt: « Non prius quod spiritale est, sed quod animale. » Prius homo secundum carnem nos generavit, secundus homo, Deus videlicet et homo Jesus Christus, per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti nos spiritales Dei filios effecit. Prius ergo,o Judæi,vobis cognitione rudibus et carnaliter viventibus dedit Deus carnalia præcepta, nec tamen semper permansura, quia præsciebat vos peccaturos et idola adoraturos.Lacte vobis erat opus,non solido cibo; nondum enim poteratis, sed et nunc quidem potestis. Non ergo oportebat coram vobis adhuc rudibus et in Dei cognitione parvulis margaritas ponere, spiritalia videlicet sacramenta tradere, sed legalibus vos oneribus expediri vel tentare.In quibus præceptis, si secundum ipsius beneplacitum perseverassetis, vos ad spiritalia Evangelii sacramenta cum cæteris Ecclesiæ filiis transferret, et in spiritales filios adoptaret. Bona igitur Dei præcepta vestris exigentibus culpis vobis sunt damnabilia,et Deo odio habita. Dei quoque præceptum sibi obedientes salvat,et inobedientes condemnat. Sabbatum enim *requies* interpretatur. Sed vos istam Sabbati otiosam festivitatem consummatis in comessationibus et ebrietatibus.

Sed forte dicit aliquis: Si non est Sabbatum custodiendum,quare dictum est in mandatis Dei:«Memento ut sanctifices diem Sabbati?..» Cui respondendum quia in opere sex dierum sex millium annorum opera demonstrantur. Mille namque anni apud Deum uni diei comparantur... Ilorum itaque dierum Sabbatum septimi millesimi anni tempus et requies futuri regni ac sæculi est,ubi nulla erit jam operatio rerum,sed sola requies sanctorum,nam ista temporalia Sabbata odit Dominus... Bene Sabbata vestra dixit,quia jam non sunt illa,quæ ipse Dominus præcepit, sed sunt illa, quæ vos invenistis vobis, in quibus abundantius comessationibus et ebrietatibus deserviretis... Dominicam diem, ait Isidorus Hispaniarum doctor, ideo sancti apostoli religiosa solemnitate celebrari sanxerunt, quia in eodem die Redemptor noster a mortuis resurrexit.Ideo autem Dominicus dies appellatur, ut in eo a terrenis operibus, vel mundi illecebris abstinentes tantum divinis cultibus serviamus, dantes scilicet diei huic honorem et reverentiam propter spem resurrectionis nostræ, quam habemus in illa Nam sicut ipse Dominus noster Jesus Christus,et Salvator noster tertia die resurrexit a mortuis, ita et nos resurrecturos in novissimo die speramus. Unde et in eodem Dominico die stantes oramus,quod est signum futuræ vitæ. Hoc agit universa Ecclesia,quæ hac in peregrinatione est mortalitatis constituta,exspectans in finem sæculi,quod in Domini nostri Jesu Christi corpore præmonstratum est,qui est primogenitus mortuorum, CCVI.I, 1336-1338.

MAXIMUS (S.), Taurinens. episc. — De Sabbato,LVII, 516, 527, 717.

NICOLAUS I, papa. — Nosse cupitis, si liceat alicui Sabbato vel Dominica die laborationem aliquam exercere. De hoc S. papa Gregorius Romanos alloquens ait: « Pervenit ad me quosdam perversi spiritus homines prava inter vos aliqua et sanctæ fidei adversa seminasse,ita ut die Sabbati aliquid operari prohiberent. Quos quid aliud nisi Antichristi prædicatores dixerim, qui venien diem Sabbatum atque Dominicum ab omni faciet opere custodiri? » Quia enim mori se et resurgere simulet, haberi in veneratione vult diem Dominicum; et quia judaizare populum compellit,ut exteriorem legis ritum revocet, et sibi Judæorum perfidiam subdat,coli vult Sabbatum.Hoc enim quod per prophetam dicitur: « Ne inferatis onera per portas vestras die Sabbati, tandiu teneri potuit, quandiu legem licuit juxta litteram custodiri. At postquam gratia omnipotentis Dei Domini nostri Jesu Christi apparuit, præcepta legis quæ per figuram dicta sunt, juxta litteram servari non possunt. Nam si quis dicit hoc de Sabbato esse servandum,dicat necesse est etiam carnalia sacrificia persolvenda; dicat præceptum quoque de circumcisione corporis adhuc esse retinendum.Sed contra se Paulum apostolum audiat dicentem: « Si circumda-

Quartum præceptum.

resecare studium debemus plus plocendi. Denique et Jacob plus illum amabat, in quo majora virtutum insignia prævidebat.

Quidam sunt qui filios suos blandis tantum hortantur sermonibus, et non deterrentur exemplo Heli sacerdotis, qui filios suos verbis tantum coercuit, et severissima districtione ferire detrectavit. Porro sunt plerique parentes qui filios suos, dum lubricæ ætatis exsistunt, verberibus ad bene agendum corrigere negligunt; qui, cum ad intelligibilem ætatem pervenerint et malis operibus deservire cœperint, non facile a malo cohiberi parentum castigatione possunt; quorum peccata parentibus, qui eos in tenera ætate castigare noluerunt, imputari dubium non est, CVI, 194, 195.

Sicut sunt autem qui parentibus honorem digne reverenterque impendunt, ita sunt e contrario qui id facere negligunt,non animadvertentes,aut certe animadvertere nolentes, quod qui parentes dehonorant, Deo, qui omnium creator verusque pater est,injuriam faciunt,et quod Dominus injurias parentum,nisi digna pœnitentia subsecuta fuerit, minime impune remanere patitur. Quantæ igitur sit damnationis quantumque ab humana dignitate remotum parentes venerabiliter non agnoscere,quantæque sit remunerationis eis debitum honorem obedienter impendere, demonstrandum est...... Ait Deus in lege: « Honora patrem tuum, etc. » S. Ambrosius in libro *De Joseph* ait: « Primum omnium,quantam discimus parentibus deferre reverentiam, cum legimus, quoniam qui benedicebatur a patre, benedictus erat, et qui maledicebatur, maledictus erat? Ideo hanc parentibus gratiam donavit Deus, ut filiorum pietas provocaretur. Prærogativa parentum,disciplina est filiorum.Honora ergo patrem ut benedicat te: honoret patrem plus propter gratiam, ingratus propter timorem. Etsi pauper est pater, et non habet divitiarum copias, puas relinquat filiis, habet tamen ultimæ benedictionis hæreditatem, quas sanctificationis opes successoribus largiatur. Et merito plus est beatum quam divitem fieri. » Sunt nemque perversæ voluntatis filii qui honorem parentibus impendendum male intelligentes, eum in eo solo constare dissimulant, quod parentes recognoscunt, eisque se corpore non animo humiliant, et ea quibus indigent eis administrare refugiunt. Animadvertant ergo, quod honor in Scripturis non tantum in salutationum officiis deferendis,quantum in eleemosynis ac munerum oblatione sentitur. Præcepit Dominus, vel imbecillitates, vel ætates, vel penurias parentum considerans, ut filii honorarent, etiam in vitæ necessariis ministrandis, parentes suos, CVI, 195, 196.

LEO MAGNUS (S.), papa. — Hortatio ad obedientiam, LIV, 645.

LEO IX (S.), papa. — De obedientia, CXLIII, 563.

MARTINUS (S.), Legionens. canonic. regularis. — Post tria præcepta primæ tabulæ, succedit septenarius numerus mandatorum ad dilectionem pertinens proximorum. Primus est in altera tabula, et incipit ab honore parentum. Quod tamen in ordine est quartum? « Honora patrem tuum et matrem tuam. « Quod est ergo mandatum primum nisi quartum? Hoc est quod in septenario numero, qui pertinet ad dilectionem proximi,primus est in altera tabula; nam a Deo duæ tabulæ legis datæ sunt. Jubentur ergo in hoc præcepto filii parentes honorare, nec contumeliosi exsistere, sed officio pietatis debitam reverentiam præstare. Nam qui parentibus honorem deferre non novit, cui parcere vel præstare poterit? aut quomodo alios diligere poterit, qui suos odit, CCVIII, 783. — Sermo de obedientia, CCIX, 101.

MAXIMUS (S.), Taurinens. episc. — De dilectione erga parentes, LVII, 903.

NOVATUS, Catholicus. — Sententia de obedientia, XVIII, 67.

ODO S. Victoris prior. — De obedientia, CXCVI, 1402, 1404.

OTHLONUS, monach. — De obedientia, CXLVI, 285.

PETRUS CANTOR. — De obedientia, CCV, 314.

PETRUS CHRYSOLOGUS (S.), Ravennat. archiep. — Dilectio patrum in filios, LII, 352.

PETRUS COMESTOR. — « Honora patrem tuum et matrem tuam, » duplici honore, reverendo scilicet, et necessaria ministrando. In his enim quæ sequuntur, fere et in omnibus, a parte totum intelligitur. Unde et Dominus docens totaliter intelligenda, implevit legem, CXCVIII, 1165.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinal. — De obedientia, CXLIV, 680. Quæ sit vis obedientiæ, CXLV, 570. De obedientia erga parentes, CXLV, 1018.

PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episcop. — In secunda vero tabula erant septem mandata, ad dilectionem proximi pertinentia, quorum primum ad pat carnalem refertur, sicut primum primæ tabulæ ad trem cœlestem. Quod est: « Honora patrem tuur matrem tuam, ut sis longævus super terram, sci viventium. » Parentes vero sic sunt honorandi, ut debita reverentia exhibeatur, et necessaria minist tur, CXCII, 832.

De obedientia, CXCI, 1503; CXCII, 217. De reve tia erga dominos, CXCII, 359, 391.

PHILIPPUS DE HARVENG, abb. — De obedie CCIII, 839.

PROSPER (S.), Aquitan. — De obedientia, LI, 461.

RABANUS MAURUS, Fuldens. abb. — Honorar parentes a filiis, CIX, 777, 808. De obedientia, CXI, 1

RADULPHUS ARDENS. — De obedientia, CLV, 1

RATHERIUS, Veron. episc. — De dominis, CXX 174. De servis, *ibid.*, 175. De patre et matre et f *ibid.*, 201.

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — « Quintum præcept « Honora patrem tuum et matrem tuam, » magnum p ceptum et magna observatione dignum, magnaque pulchra remuneratione compensandum, quam conti proponens sermo bene audienti, « Ut sis longævus, quit, super terram... » Super hoc præceptum majus a excellentius est consilium, non habere patrem aut trem præter Deum. Et hoc quidem consilium p prædicat majestas Evangelii, sed nec ipsa omnino ta humilitas legis. Ait enim: « Qui dixit patri suo: Ne vos... » Igitur præceptum est patrem et matrem honor consilium autem patrem et matrem nescire, non m contrario quo pater et mater inhonorentur, sed m rationabili et justo, quo Deus cunctos affectus excel patri et matri jure præferatur. Neque enim genit inhonorantur ubi solus Creator ipsis præfertur... CLX 1724-1726.

SMARAGDUS, abb. — De obedientia, CIII, 519,

STEPHANUS DE MURETO, monach. — De obed tia, CCIV, 1139.

TERTULLIANUS, Carthaginens. presbyt. — De h re erga potestatem a Deo constitutam, I, 700. De dientia in genere *ibid.*, 1234.

THEODULPHUS, Aurelianens. episcop. — De o filiorum erga parentes et vice versa, CV, 202.

Quintum præceptum.

« Non occides. »

ADALGERUS, monach. — De charitate, CXXXIV,

ADAMUS SCOTUS, Præmonstratens. — De vi charitatis, CXCVIII, 265.

ADAMUS, Perseniæ abb. — De charitate, CCXI,

AELREDUS, abb. Rievallens. — Speculum chari CXCV, 505. De spirituali amicitia, *ibid.*, 661.

ALANUS DE INSULIS. — En auctoritates quæ r dium præstant contra detractiones. Hieronymus « Cum factum aliqnod a maledico fingitur, alterius vexatur. » Idem ait: « Non juste potes in aliis repre dere quod ipse facis, nec arguere simulationem potes ipse reus tentaris. » Item; « Cave ne aut linguam au res habeas prurientes, id est, ne ipse aut aliis detr aut alios audias detrahentes. Nulli detrahas, nec in sanctum putes, si cæteros laceres, si detractionibu alios vulneres. Non est hoc emendare, sed vitio tuo facere. » Item: « Incongrum est latere corpore, et li per totum orbem vagari. Vide ne, dum reprehendis vitium detractionis incurras. » Item: « Querulun servorum genus, et quantumcunque tribuatur, illi nus est; non enim considerant quid, sed quantum d doloremque suum solum detractionibus consolan Idem: « Qui aliis crebro detrahit, quam plurimos off turpe est lacerare absentes, et alienam vitam descri minus disertus est, qui se excusat alieno errore. D ctor scorpionis gerit imaginem, quia sicut scorpio pr virginis vultum, et consequenter emittit aculeum, et periori vulnus infert acutum; sic detractor in facie num verba favorabilia proponit, et in occulto ac detractionis concludit, et quasi a superiori vuln melioribus detrahit. O homo, quid de te cogitas, Ju culum detractionis vibras? Prima sagitta in te reve et prius tibi quam aliis vulnus infertur. Male vel facti enormitatem, qui eam palliare cupis per aliena tractionem. Dum detrahit hominibus, suspectum t dis, omnibus te odiosum facis, et quos honestis ser bus amicare deberes, veneno detractionis eis ini studes. Dum alios deturpare niteris, te profundius et quod in alios commentaris falsum, in te invenis v De detractoribus dicitur: « Sepulcrum patens est

Sextum præceptum.

« Non mœchaberis. »

ADAMUS, Præmonstratens. — Unde ergo tentaris ? cogito multitudinem comptarum et pulchrarum mulierum.

Quid tibi de eis videtur ? Quales eas apud te depingis, et quales tibi in cogitatione apparent ? Valde speciosæ, valde suaves et valde dulces.

Ad quid speciosæ et suaves et ad quid dulces ? Speciosæ ad videndum, suaves ad amplectendum et ad osculandum dulces.

Qualiter tecum agitur, quando ista cogitas ? Suspirat mens mea, stimulatur corpus meum, et ad voluptatis expletionem pervenire desiderat cor meum, et caro mea exsultat.

Valde plangenda et deflenda est talis exsultatio. Quare non potius cor tuum et caro tua exsultant in Deum vivum ? Deberes namque esse non quasi corvus, sed quasi columba ad fenestras tuas, ne per eas mors intraret, ut cum forte vel mentis vel corporis motu ab arca quietis tuæ ad mundi hujus diluvium egrederis, ubi cordis tui pedem per amorem figas non invenias. Nunc autem e contrario decorte fallit exterior, et dum temere ad eum intuendum carnis tuæ oculum invitat interiorem, etiam aspectum tuum damnabiliter exerceat. Unde fit miserabiliter ut quo vivacius ad videndum quod exterius apparet corporalis in te oculus viget, eo periculosius ad discernendum quod intresecus latet intuitus in te spiritualis caliget. Et idcirco ad se desiderandum te trahit quod exterius nitet, quia non intueris quod interius fœtet. Nescis quia, quando defigente et voluptuoso oculo mulierem intueris, latrinam depictam tenere quæris ? Cumque tibi illicite placet quod apparet exterius pulchrum, non vides quod latet interius fœdum ? Et quando mulierem correptam luxuriose amplecti desideras, saccum quoque sericeum stercoribus plenum habere inter brachia optas. Sed cum suavis sit saccus ad tangendum, quod intus continet vel intra continetur fœtidum est ad odorandum. Et quidem placere non debet quod exterius fulget, dum sic intra se continet quod fœtet. Quid enim tibi inhonesta est mulier, dum eam inhoneste diligis, corpore quidem pulchra, sed multimodis quæ nec nominandæ sunt spurcitiis plena, nisi monumentum quoddam et fœtidis mortuorum sordibus, et sordidis fœtoribus plenum ? Quando vero decorem mulieris, os breve, labia mollia, genas rubicundas, faciem suavem, oculos ridentes, blandientes, innuentes, loquentes, offerentes, expetentes, attrahentes, capientes, etc., in ea hujuscemodi osculari cupis cum libidine ; cum corpus gracile vel gratiale et membra apta et acceptabilia immundo amore admiraris, sepulcrum dealbatum foris, secus, fœtentibus mortuorum ossibus intus et sævissimis plenum serpentibus et intuendo desideras, et desiderando intueris. Quid enim tibi inhonesta est mulier, nisi monumentum quoddam sordidis fœtoribus plenum ? quid ejus verba mortifera ? quid oculi seducentes ? quid tenera membra illicientia et a te illicite concupita sunt, nisi quædam repentia, mordentia et mordendo perimentia ? Ideo cavendum omni modo, ne, dum nimis diligis hoc quod extrinsecus nitidum et speciosum cernis et blandum, et in id damnabiliter corruas quod intrinsecus inquinat et necat. Ad extremum quidem quando carnis tuæ cum ea voluptatem explere desideras inhianter et desideranter proponis mortiferam escam qua hamum occultat esuris. Cumque gustare appetis quod dulcescit, ille qui sub dulcedine latet aculeus tuum lethaliter guttur transfigit. Ecce tales sunt mulieres de quibus cogitas ; sic speciosæ sunt, sic suaves sunt, sic dulces ; quid tibi videtur ? nonne tales sunt ? Prorsus tales.

Utique tales sunt, et si non in se, tamen in te qui illicite concupiscis. Non enim vel eas, si honestæ fuerint ; vel earum, quam in eis Deus creavit, etiam quamvis ipsæ honestæ non fuerint, formam vel pulchritudinem reprehendo, sed inordinatam mentis tuæ concupiscentiam vel complacentiam, qua eas propter suam immundo illiciti desiderii oculo speciem intueris, condemno. Non, inquam, in eis ligni scientiæ boni et mali vel decorem vel dulcedinem culpo, sed in te Evæ aspectum lascivum et gustum gulosum accuso. Bene dicis.

Igitur « a radice colubri de quo egreditur regulus te observa, ne forte semen ejus absorbeat volucrem. » Multoties in Isaia hæc verba audivi, sed quomodo intelligenda sint nescio.

Coluber est serpens antiquus, radix pestifera ejus suggestio : regulus vero motus animi, semen reguli malus actus ; volucris anima quæ et puritate levis est et contemplatione sublimis. De radice ergo colubri egreditur regulus et semen ejus absorbet volucrem ; quia et per suggestionem diaboli concutitur animus et opus illicitum perimit animam, quia « peccatum, cum consummatum fuerit, generat mortem. » Igitur crebra Scripturarum meditatione, assidua Psalmorum ruminatione, pura et humili confessione ab immundis te cogitationibus exporga ; membra tua, quæ sunt super terram, cum vitiis et concupiscentiis mortifica, ut et Babylonis parvulos tenens ad petram allidas et carnis tuæ terrat superbiam potus cibique parcitas... Multum me tua verba et tristem lætificant, et nescium erudiunt, et infirmum corroborant Jam mihi ostendisti, et quando me hoc vitium tentat, non debere me nimis dolere ; et spernendo id quod nitet et dulcescit, atque plene intuendo quid sit, et ad quam perditionem trahat, posse me illud per gratiam Dei superare, ut sic testa saniem sciam in ulcere meo radere, CXCVIII, 845-847.

ALANUS DE INSULIS. — Si prædicator ad fugam luxuriæ auditores vult instruere, ab hac autoritate potest initium sumere : Fugite fornicationem. Dominus dicit in Evangelio : « Sint lumbi vestri præcincti et lucernæ ardentes in manibus vestris. « Paulus ait : « Fornicatores et adulteros judicabit Deus. » Salomon : « Fovea profunda et meretrix ; insidiatur in via quasi latro ; quos incautos videt interficit. » Jesus filius Sirac : « Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua et confundaris. » Hieronymus : « Væ illi qui tunc habuit terminum luxuriæ, quando vitæ. Difficile enim inter divitias servatur pudicitia. Qui luxuriatur, vivens

cenditur delectatio ; quæ tamen adhuc multo minor est quam illa quæ assiduis factis in consuetudinem venit. Hanc enim vincere difficilimum est,et tamen etiam ipsam consuetudinem, si se quisque non deserat, et Christianam militiam non reformidet, illlo duce atque adjutore superabit.....

Sicut ergo tribus gradibus ad peccatum pervenitur, suggestione, delectatione,consensione ; ita ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tanquam tres mortes..... quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitasse, quisquis Evangelium legit, agnoscit.....

Quapropter nomine mœchantium omnem carnalem et libidinosam concupiscentiam oportet intelligi..... et quis dubitet omnem malam concupiscentiam recte fornicationem vocari, quando anima neglecta superiore lege qua regitur inferiorum naturarum turpi voluptate,quasi mercede, prostituta corrumpitur ? Et ideo quisquis carnalem delectationem adversus rectam voluntatem suam rebellare sentit per consuetudinem peccatorum cujus indomita violentia trahitur in captivitatem,recolat quantum potest qualem pacem peccando amiserit et exclamat : « Infelix ego homo. » etc...., XXXIV, 1246, 1247.

Opus vero ipsum libidinis, non solum in quibusdam stupris, ubi latebræ ad subterfugienda humana judicia requiruntur,verum etiam in usu scortorum,quam terrena civitas licitam turpitudinem fecit, quamvis id agatur, quod ejus civitatis nulla lex vindicat,devitat tamen publicum etiam permissa atque impunita libido conspectum (S. Hieronymus ait : « Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi ; aliud Papianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitiæ frena laxantur, et solo stupro atque adulterio condemnato,passim per lupanaria et ancillulas libido permittitur, quasi culpam dignitas faciat, non voluntas) et verecundia naturali habent provisum lupanaria ipsa secretum, faciliusque potuit impudicitia non habere vincula prohibitionis,quam impudentia removere latibula illius fœditatis. Sed hanc etiam ipsi turpes turpitudinem vocant, cujus licet sint amatores, ostentatores esse non audent.Quid?concubitus conjugalis qui secundum matrimonialium præscripta tabularum procreandorum fit causa liberorum.Nonne et ipse,quanquam licitus sit et honestus, remotum ab arbitris cubile requirit ? nonne omnes famulos, atque ipsos etiam paranymphos, et quoscunque ingredi quælibet necessitudo permiserat,ante mittit foras, quam vel blandiri conjux conjugi incipiat ? Et quoniam, sicut ait Cicero, Romani eloquii maximus auctor, omnia recte facta in luce se collocari volunt, id est appetunt sciri, hoc recte factum sic appetit sciri ut tamen erubescat videri. Quis enim nescit, ut filii procreentur, quid inter se conjuges agant, quando quidem, ut id agatur,tanta celebritate ducuntur uxores ? et tamen cum agitur unde filii nascantur, nec ipsi filii, si qui inde jam nati sunt, testes fieri permittuntur. Sic enim hoc recte factum ad sui notitiam lucem appetit animorum, ut tamen refugiat oculorum. Unde hoc,nisi quia sic geretur quod deceat ex natura,ut etiam quod pudeat comitetur ex pœna, XLI, 426, 427.

Cum sint multarum libidines rerum,tamen cum libido dicitur,neque cujus rei libido sit additur,non fere assolet animo occurrere nisi illa qua obscenæ corporis partes excitantur. Hæc autem sibi non solum totum corpus, nec solum extrinsecus,verum etiam intrinsecus vindicat, totumque commovet hominem animi simul affectu cum carnis appetitu conjuncto atque permisto, ut ea voluptas sequatur, qua major in corporis voluptatibus nulla est : ita ut momento ipso temporis quo ad ejus pervenitur extremum,pene omnis acies et quasi vigilia cogitationis obruatur.Quis autem amicus sapientiæ sanctorumque gaudiorum, conjugalem agens vitam, sed, sicut Apostolus monuit, « sciens vas suum possidere in sanctificatione et honore, non in morbo desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum, » non mallet, si posset, sine hac libidine filios procreare ; ut etiam in hoc serendæ prolis officio, sic ejus menti ea quæ ad hoc opus creata sunt,quemadmodum cætera suis quæque operibus distributa membra servirent, nutu voluntatis acta non æstu libidinis incitata ?Sed neque ipsi amatores hujus voluptatis,sive ad concubitus conjugales,sive ad immunditias flagitiorum, cum voluerunt commoventur ; sed aliquando motus ille importunus est, nullo poscente ; aliquando autem destituit inhiantem,et cum in animo concupiscentia ferveat, friget in corpore ; atque ita mirum in modum non solum generandi voluntati, verum etiam lasciviendi libidini libido non servit ; et cum tota plerumque menti cohibenti adversetur, nonnunquam et adversus se ipsam dividitur,commotoque animo in commovendo corpore se ipsa non sequitur, XLI, 424, 425.

Virgo jugiter cogitans virginitatis pretiosissimum thesaurum, qui tam utiliter possidetur, tam irreparabiliter amittitur, summa diligentia, summo studio custodiat. Cogitet sine intermissione ad cujus thalamum ordinatur, ad cujus præparatur amplexum ; proponat sibi Agnum quem sequi habet quocunque ierit.Contempletur beatissimam Mariam præcedentem choros virginum, et præcinentem dulce illud cum virginitatis tympano canticum quod nemo potest cantare nisi utriusque senex virgines: « Hi sunt, scriptum est, qui cum mulieribus non sunt coinquinati ; virgines enim sunt. » Nec sic hoc dictum æstimes quasi vir non sine muliere, aut mulier sine viro possit fœdari.Cum detestandum illud scellus quo vir in virum,vel femina in feminam omnibus flagitiis damnabilius judicetur. Sed absque alienæ carnis consortio virginitas plerumque corrumpitur, castitas violatur..... Si vehementior æstus carnem concutiens voluntatem sibi subdiderit et rapuerit membra,cogitet virgo super omnia sua sanctificata Deo, incorrupta Christo, Spiritui sancto dedicata. Indignum judicet quod Christi est,tradere Satanæ, et virginea ejus membra erubescat vel simplici motu maculari, XXXII, 1439.

Nemo se palpet,nemo blandiatur sibi, nemo se fallat. Nunquam ab adolescentibus sine magna cordis contritione et carnis afflictione castitas conquiritur, vel servatur, que plerumque ægris vel senibus periclitatur.Nam licet continentia sit donum Dei..... illos tamen tanto dono indignos judicat, qui aliquid laboris pro eo subire detrectant, volentes inter delicias casti esse, inter epulas continentes, inter pueros et puellas conversari, et non tentari ; in comessationibus et ebrietatibus fœdis distendi humoribus, et non coinquinari ; ligare visum suum cum flammis, et non exuri..... XXXII, 1459, 1460.

De spectaculis,XXXII, 683. De spectaculorum periculo, XXXII,726. De virginitate, XXXII, 1459. In tentationibus impudicis recogitanda est sanctæ Agnetis historia,XXXII, 1459. Castitas difficile stat integra in juvenili ætate, XXXII, 1460.De continentia, XXXIII, 485. De pudicitia, XXXIII, 1073. De malis cogitationibus, XXXIII, 1113. Carnalis concupiscentiæ causa, XXXIV, 416. De somniis venereis, XXXIV, 466. Non mœchaberis, XXXIV, 622, 705, 890, 955. De Sodomitica vindicta, XXXV,2160.Non mœchaberis, XXXVIII, 69, 71, 75. Animæ adulteræ et fornicariæ, XXXVIII, 117. Lucta carnis et spiritus, XXXVIII, 189, 715, 717. De munditia carnis, XXXVIII, 268. Adulterium unde, XXXVIII, 345. Concupiscentiæ resistendum, XXXVIII, 397, 512, 646, 815. De luxuriæ loquelis, XXXVIII, 526. Quis totus carnalis, quis ex parte, vel totus spiritualis, XXXVIII, 836. Prudentia carnis, XXXVIII, 846, 853. Virginitas Mariæ imitanda, XXXVIII, 1011. De malitia diaboli circa peccata carnis, XXXVIII, 1094. Castitas donum Dei ; exemplum Susannæ et Joseph, XXXIX, 1505, 1705. De habitu impudico, XXXIX, 1887. Necessitas castitatis, XXXIX, 1993, 2022. Mulieris præsentia quam periculosa, XXXIX, 2032. De castitate, continentia, etc., XXXIX, 2288. De incauta familiaritate mulierum, XXXIX, 2301. Continentia Dei donum, XL, 350, 358. Liber de virginitate, XL, 395. De bono viduitatis, XL, 430. De conjugiis adulterinis, XL, 451. Contra immunditiam et luxuriam, XL, 1102, 1176, 1301. De stupris, de scenicis ludis, et de vitiis Romanorum, XL (passim). De vitio carnali, XLI, 403, 424. Gradus ad turpissima ; imago pecudis in homine, XLII,1105. Concupiscentia quatenus in nobis, XLIV, 152. De nuptiis et concupiscentia, XLIV, 413. Non mœchaberis, XCIV, 950.

AVITUS (S.), Viennens. episc. — De laude castitatis, LIX, 369.

BALDUINUS, Cantuariens. archiepisc. — De homine carnali, CCIV, 524.

BEDA VENERABILIS — « Non mœchaberis, » id est ne quisquam propter matrimonii fœdera aliis feminis misceatur ad explendam libidinem. Nam specialiter adulterium facit qui præter suam ad alteram accedit,XCIII,374.

BENEDICTUS (S.), Anianens. abb. — Quid est immunditia et impudicitia, CIII, 549. De crapula cavenda, CIII, 634.

BENEDICTUS (S.), monach. occident. pater. — Tentatio carnis superata, LXVI, 132.

BERNARDUS (S.), Clarævallens. abb. — Voluptatum carnalium vanitas, CLXXXII, 841. De muliere adultera, CLXXXIII, 392. Beati mundo corde, CLXXXIII, 460. De corruptione hominum, CLXXXIII, 695. De luxuria, CLXXXIII, 977.

BRUNO (S.),Carthusianor.institut. — De fornicatione, CLIII, 152.

BRUNO (S.), Astens. monach. — Non mœchaberis, CLXV, 106. De castitate, CLXV, 929.

gitatione perpetretur aut opere. Callidus namque adversarius noster, cum ab effectu operis expellitur, secreta polluere cogitationis molitur. Serpenti a Domino dicitur: « Pectore et ventre reptes. » Serpens videlicet ventre repit, quando hostis lubricus per humana membra sibimet subdita usque ad expletionem operis luxuriam exercet; serpens autem repit pectore, quando est quos in opere luxuriæ non valet, in cogitatione polluit. Quisquis luxuriam perpetrat actione, huic cerpens repit ex ventre; quisquis autem perpetraudam versat in mente, huic serpens repit ex pectore. Ardentem quasi Sodomam fugere, est illicita carnis incendia declinare. Quisquis mundi hujus successibus elevatus, lenocinante cordis lætitia tentari se luxuriæ stimulis sentit, Joseph factum ad memoriam revocet, et in arce se castitatis servet (Moral. xxx, 10), LXXX, 945.

Sciendum nobis magnopere est aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur, aliud, cum per consensum delectationibus obligatur. Plerumque enim cogitatione prava pulsatur, sed renititur. Plerumque autem cum perversum quid concipit, hoc intra semetipsum etiam per desiderium volvit. Et nimirum mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat, sed cum hanc sibi per delectationem subjugat Paulus prædicator egregius ait: « Tentatio vos non apprehendat nisi humana. » Humana quippe tentatio est qua plerumque in cogitatione tangimur etiam nolentes, quia ut nonnunquam et illicita ad animum veniant, hoc utique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Dæmoniaca est et non humana tentatio, cum ad hoc quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus astringit. Idem Paulus ait: « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. » Peccatum quippe in mortali corpore non esse, sed regnare prohibuit, quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest humano generi de peccato tentari peccatum est, quo, quia quandiu vivimus perfecte omnimodo non caremus; sancta prædicatio, quoniam hoc expellere non potuit, ei de nostro cordis habitaculo regnum tulit, ut appetitus illicitus etsi plerumque bonis nostris cogitationibus occulte se quasi fur inserit, saltem, si ingreditur, non dominetur. In Genesi scriptum est: « Pluit Dominus super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem. » Quid in sulphure nisi fetor carnis, et quid per ignem, nisi ardor desiderii carnalis exprimitur? Cum ergo habitantium Sodomis vel Gomorrhæ carnis scelera punire Dominus Secrevisset, in ipsa qualitate ultionis notavit maculam criminis; sulphur quippe fetorem habet, ignis ardorem. Qui itaque ad perversa desideria ex carnis fetore asserant, dignum fuit ut simul sulphure et igne perirent, quatenus ex juxta pœna discerent ex injusto desiderio quid fecissent, LXXX, 946, 947. De virginibus et continentibus, *ibid.*, 858. De concupiscentia oculorum, *ibid.*, 939. De luxuria, *ibid.*, 945.

TERTULLIANUS, Carthaginens. presbyt. — Mœchia, quod etiam fornicationis est res, secundum opus criminis quanti æstimanda sit sceleris prima lex Dei præsto est; siquidem post interdictam alienorum deorum superstitionem, ipsoremque idolorum fabricationem; post commendatam Sabbati venerationem; post imperatam in parentes secundam a Deo religionem nullum aliud in talibus titulis firmandis monendisque substruxit præceptum, quam: « Non mœchaberis, »...... quale delictum jam intellige, cujus cohibitionem post idololatriam ordinavit. Nihil secundum longinquat a primo; nihil tam proximum primo, quam secundum; quod fit ex primo aliud, quodammodo primum est. Itaque mœchia affinis idololatriæ; nam et idololatria mœchiæ nomine et fornicationis sæpe populo exprobata, etiam sorte conjungetur illi, sicut et serie; etiam damnatione cohærebit illi sicut et dispositione. Eo amplius præmittens, « Non mœchaberis, » adjungit, « Non occides; » oneravit utique mœchiam, quam homicidio anteponit.

In prima itaque fronte sanctissimæ legis, in primis titulis cœlestis edicti, principalium utique delictorum proscriptione signata, de loco modum, de ordine statum, de confinio meritum cujusque dignoscas. Est et mali dignitas, quod in summo aut in medio pessimorum collocatur. Pompam quamdam atque suggestum aspicio mœchiæ, hinc ducatum idololatriæ antecedentis, hinc comitatum homicidii insequentis. Inter duos apices facinorum eminentissimos sine dubio digna consedit, et per medium eorum, quasi vacantem locum pari criminis auctoritate, complevit. Quis eam lateribus talibus inclusam, talibus costis circumfultam a cohærentium corpore divellet de vicinorum criminum nexu, de propinquorum scelerum complexu. Idololatria et homicidium conclamant: mœchia noster hic cuncus est, nostra compago,...... Concorporavit nos Scriptura divina...... Ego quidem idololatria sæpissime mœchiæ occasionem subministro. Sciunt luci mei et mei montes, et vivæ aquæ, ipsaque in urbibus templa, quantum evertendæ pudicitiæ procuremus. Ego quoque homicidium nonnunquam mœchiæ elaboro. Ut tragœdias omittam, sciunt hodie venenarii, sciunt magi, quot pellicatus ulciscar, quot rivalitates defendam, quot custodes quot delatores, quot conscios auferam. Sciunt etiam obstetrices, quod adulteri conceptus trucidentur. Etiam apud Christianos, non est mœchia sine nobis; ibidem sunt idololatriæ, ubi immundi spiritus res est; ibidem est et homicidium, ubi homo, cum inquinatur, occiditur. Igitur, aut nec illis...... Idololatram quidem et homicidam semel damnas, mœchum vero de medio excipis idololatriæ successorem, homicidæ antecessorem, utriusque collegam?...... II, 987-989. De spectaculis, I, 627. De cultu feminarum, *ibid.*, 1303. De virginibus velandis, II, 887. De exhortatione castitatis, *ibid.*, 913. De pudicitia, *ibid.*, 979. De Sodoma, *ibid.*, 1101.

VICTOR (S.), Capuanus episcop. — De adulterio concupiscentiæ, LXVIII, 269.

ZACHARIAS, Chrysopolitan. — De adulterio concupiscentiæ, CLXXXVI, 129.

ZENO (S.), Veron. episcop, — De pudicitia, XI, 288. De continentia, *ibid.*, 301. (Ad complementum hujus præcepti, *Vid.* Judicem, CLI.)

SECTIO SECUNDA.

Septimum præceptum.

« Non furtum facies. »

ALCUINUS, abb. De fraude cavenda, CI, 627.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episc. — Inhumanitas et scelus feneratoris, XIV, 762. Usura lege divina prohibetur, XIV, 777. Quodve fenerandi genus Tobias nos docest, XIV, 794. De fraude, XIV, 1070.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — De furto, XXXII, 678. De restitutione facienda, XXXIII, 707, 890. Non furtum facies, XXXIV, 707, 890. De pœna furti, XXXIV, 764. Non fenerandum, XXXVI, 386. Non furaberis, XXXVIII, 70, 71. De decem chordis, XLVI, 952.

BEDA Venerabilis. — « Non furtum facies. » Quod est vitium rapacitatis, XCIII, 375.

BRUNO (S.), Astens. abb. — De forte, CLXIV, 290. De usura, CLXIV, 295.

CASSIODORUS, Vivariens. abb. — Contra pervasores bonorum alienorum, LXIX, 783.

CUMMIANUS (S.), abb. — De furto, LXXXVII, 987. De usura, LXXXVII, 991.

CYPRIANUS (S.), Carthaginens. episc. — Non fenerandum, IV, 759.

HERVÆUS, Rhemens. archiepisc. De rapinis, CXXXII, 694.

HILARIUS (S.), Pictaviens. archiepisc. — De usuræ iniquitate, IX, 307.

HUGO DE S. VICTORE. — Quartum præceptum est: « Non furtum facies. » Sub furta comprehenditur sacrilegium; quod est auferte vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, Sacrum appellatur quidquid mancipatur cultui divino, sive sit templum, sive res templi, Rapina etiam sub furto comprehenditur qui enim furtum prohibuit, rapinam non permisit. De qua inquit S. Augustinus: « Quandiu res propter quam peccatum est non redditur, non agitur pœnitentia sed fingitur. » Sub rapina usura comprehenditur. Hieronymus: « Usuras quærere, aut fraudare aut rapere nihil interest. Commoda fratri tuo et accipe quod dedisti, et nihil superfluum quæras » Augustinus: « Usura est plus accipere quam dare. » Quod filii Israel Ægyptiis fecerunt non fuit furtum, qui ex familiari mandato hoc fecerunt. Si enim ille qui legem edit aliter præcipit, non transgreditur legem qui ei obedit, CLXXVI, 122, 356.

INNOCENTIUS III, pap. — De crimine usurarum, CCXVI, 1237. De restitutione, CCXVI, 1238.

IVO (S.), Carnotens. episcop. — Est in antiquis Ecclesiæ statutis decretum ut qui aliena invadit non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Unde et in Evangelio scriptum est: « Quod si aliquid defraudavi, reddo quadruplum; et in legibus sæculi cautum habetur: Qui rem subripit alienam illi cujus res direpta est, in undecuplum quæ sublata sunt, restituat......, CLXI, 803.

« Dixit Dominus ad Moysem: Petat vir a proximo, et mulier a proxima vasa aurea, et argentea, et vestem. » Non hinc quisquam sumendum exemplum putare debet ad exspoliandum modo isto proximum; hoc enim Deus jussit, qui noverat quid quemque pati oporteret, nec Israelita furtum fecerunt, sed Deo jubente ministerium

Præceptum octavum.

falsa incautius credita pro veris habet. Potiusque e contrario quantum in ipso est, ille mentitur qui dicit verum quod putat falsum. Quantum enim ad animum ejus attinet, quia non quod sentit hoc dicit,non verum dicit, quamvis verum inveniatur esse quod dicit; nec ullo modo liber est a mendacio qui ore nesciens verum loquitur,sciens autem voluntate mentitur, XL, 240.

Non enim omnis qui falsum dicit mentitur, si credit aut opinatur verum esse quod dicit.Inter credere autem atque opinari hoc distat,quod aliquando ille qui credit, sentit se ignorare quod credit,quamvis de re quam se ignorare novit omnino non dubitet, si eam fortissime credit ; qui autem opinatur putat se scire quod nescit. Quisquis enim hoc enuntiat quod vel creditum, animo, vel opinatum tenet, etiamsi falsum sit non mentitur. Hoc enim debet enuntiationis suæ fidei, ut illud per eam proferat quod animo tenet,et sic habet ut profert. Nec ideo tamen sine vitio est,quamvis non mentiatur, si aut non credenda credit, aut quod ignorat nosse se putat, etiamsi verum sit ; incognitum enim habet quo cognito. Quapropter ille mentitur qui aliud habet in animo, et aliud verbis vel quibuslibet enuntiationibus enuntiat.Unde etiam duplex cor dicitur esse mentientis id est, duplex cogitatio, una rei ejus quam veram esse vel scit vel putat, et non profert ; altera ejus rei quam pro ista profert, sciens falsam esse vel putans. Ex quo fit ut falsum possit dicere non mentiens, si putat ita esse ut dicit, quamvis non ita sit ; et ut possit verum dicere mentiens,si putat falsum esse et pro verum enuntiat, quamvis revera ita sit ut enuntiat. Ex animi enim sui sententia, non ex rerum ipsarum veritate vel falsitate mentiens aut non mentiens judicandus est..... Culpa vero mentientis est, in enuntiando animo suo fallendi cupiditas, sive fallat cum ei creditur falsum enuntianti; sive non fallat, vel cum ei non creditur, vel cum verum enuntiat voluntate fallendi, quod non putat verum....., XL, 188, 189.

Est ne vero aliquando utile falsum aliquid enuntiare cum voluntate fallendi?Qui hoc sentiunt adhibent testimonia sententiæ suæ,commemorantes Saram cum risisset, angelis negare quod riserit, Jacob a patre interrogatum, respondisse quod ipse esset Esau major filius ejus ; Ægyptias quoque obsetrices, ne infantes Hebræi nascentes interficerentur,etiam Deo approbante et men titas remunerante ; et multa ejusdem exempla eligentes, eorum hominum mendacia commemorant,quos culpare non audeas,atque ita fatearis aliquando esse posse non solum reprehensione non dignum, sed etiam dignum laude mendacium.....

Contra illi,quibus placet nunquam mentiendum,multo fortius agunt,utentes primo auctoritate divina, quoniam in ipso Decalogo scriptum est : « Falsum testimonium non dices ;» quo genere complectitur omne mendacium; quisquis enim aliquid enuntiat, testimonium perhibet animo suo, Item : « Os quod mentitur occidit animam, etc.....» Nec illis quæ de veteribus Libris exempla mendaciorum prolata sunt, terreri se dicunt, ubi quidquid gestum est, figurate accipi potest,quamvis revera contigerit ; quidquid autem figurate fit aut dicitur,non est mendacium.Omnis enim enuntiatio,ad id quod enuntiat referenda est. Omne autem figurate aut factum aut dictum hoc enuntiat quod significat eis quibus intelligendum prolatum est.Unde credendum est illos homines qui propheticis temporibus digni auctoritate fuisse commemorantur, omnia quæ scripta sunt de illis, prophetice gessisse atque dixisse ; nec minus prophetice eis accidisse, quæcunque sic acciderunt, ut eodem prophetico spiritu memoriæ litterisque mandata judicarentur.

De obstetricibus autem,quia non eas possunt prophetico spiritu significandi futuri veri gratia,aliud pro alio renuntiasse Pharaoni,etiamsi aliquid ipsis nescientibus, quod per eas actum est significavit, pro gradu suo dicunt approbatas et remuneratas a Deo....., XL, 491, 492.

Et ideo libris Novi Testamenti, exceptis significationibus Domini, si vitam moresque sanctorum ac facta ac dicta consideres, nihil tale proferri potest, quod ad imitationem provocet mentiendi,XL,492,540, 543. Cum, ex sacra Scriptura, mentiendo vita æterna amittatur, nunquam pro cujusdam temporali vita mentiendum..., XL, 495-500. Variis mendacii generibus sine ulla dubitatione damnatis,sequitur genus aliud, tanquam gradatim ad meliora surgentibus,quod benevolis et bonis vulgo tribui solet, cum ille qui mentitur, non solum alteri non obest, sed etiam prodest alicui. De isto genere est tota contentio, utrumne sibi obsit, qui sic prodest alteri,ut faciat contra veritatem, aut si veritas illa sola dicenda est, quæ ipsas mentes intimo atque incommutabili lumine illustrat ; facit certe contra aliquod verum, quia, etsi falluntur corporis sensus,contra verum tamen facit qui dicit aliquid ita esse, vel non ita, quod ei nec mens, nec sensus, nec opinatio sua fidesve renuntiat. Utrum ergo non sibi obsit, qui hoc modo alteri prodest ; an illa compensatione non obsit sibi,qua prodest alteri,magna quæstio est. Si ita est, consequenter etiam sibi prodesse debet per mendacium quod nulli obest. Sed ea connexa sunt,et istis concessis necessario trahuntur quæ multum conturbant.Si enim quæratur quid obsit homini copiis superfluis redundanti si de innumeris millibus frumentorum amittat unum modium,qui tamen modius possit ad necessarium victum prodesse furanti,consequens erit ut et furtum sine reprehensione fieri possit, et falsum testimonium sine peccato dici. Quod hoc perversius dici potest ?..., XL, 501, 510, 546, 547.

Discutiuntur loca Evangelii quæ videntur patrocinari mendacio ; item loca Actuum apostolorum et Epistolarum apostoli B. Pauli... XC, 536-540.

Scriptum est etiam :«Ego autem dico vobis,non jurare omnino.»Juravit autem ipse Apostolus in Epistolis suis... Et sic ostendit quomodo hæc verba sint accipienda;ne scilicet jurando ad facilitatem jurandi veniantur,ex facilitate ad consuetudinem, atque ita ex consuetudine in porjurium decidatur. Et ideo non invenisse jurasse ni scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam præcipitem... ; illud quod positum est » omnino, » ad hoc est positum, ut quantum in te est, non affectes ; non ames, non quasi pro bono cum aliqua delectatione appetas jusjurandum..., XL, 507-509.

Et de falso testimonio,quod in decem præceptis legis positum est,nullo modo quidem contendi potest dilectionem veritatis in corde servandam, et proferendum falsum ad eum apud quem dicitur testimonium.Cum enim Deo tantum dicitur,tunc tantum in corde veritas amplectenda est; cum autem homini dicitur,etiam ore corporis verum proferendum est,quia homo non est cordis inspector.Sed plane de ipso testimonio non absurdo quæritur apud quem quisque testis est. Non enim apud quoscunque loquimur testes sumus;sed apud eos quibus expedit et debetur per nos cognoscere aut credere veritatem, sicut est judex, ne in judicando erret;aut qui docetur doctrinæ religionis,ne erret in fide,aut ipsa doctoris auctoritate dubius fluctuet. Cum autem ille te interrogat,aut vult ex te aliquid nosse qui eam rem quærit quæ ad eum non pertineat,aut ei nosse non expedit,non testem sed præditorem requirit. Itaque si ei mentiaris,a falso fortasse testimonio alienus eris,sed a mendacio profecto non eris, CL, 511-513.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — In eo quod dictum est : « Falsum testimonium non dices adversus proximum tuum, » quæri solet utrum prohibitum sit hoc præceptum adversus eos qui dicunt tunc esse mentiendum quando id mendacium prodest alicui,et nihil obest ei cui mentiris. Tale quippe non est adversus proximum tuum ut ideo videatur hoc addidisse Scripturæ quæ posset breviter dicere, « Falsum testimonium non dices sicut dixit,«Non occides,Non mœchaberis,Non furaberis. » Sed hinc magna quæstio est, nec a festinantibus commode explicari potest, quomodo accipiendum sit. Perdes omnes qui loquuntur mendacium » et « Nolle mentiri omne mendacium»et cætera hujusmodi,XXXIV, 622, 623.

Veri et falsi natura,XXXII,898.Quid sit error,XXXII,911. De judiciis temerariis, XXXIII,270.De mendacio officioso XXXIII, 778. Non mentiendum est, XXXIV, 622, 890, 954. Nolite judicare personaliter, XXXV,1655. De pœna mendacii, XXXVI,85.Contine linguam a malo,XXXVI, 318.De malitia oris,XXXVI,581. Lingua dolosa,XXXVII, 1600, 1812 ; XL, 1287. Quid dolus ? XXXVIII,45. Falsum testimonium non dices,XXXVIII,75,77. Bonæ conversationis cura,XXXVIII,503.Deus linguæ domitor,XXXVIII, 375. De mendacio, XXXVIII, 502. Lingua cohibenda, XXXVIII, 635 ; XL, 1062. Mentiri et falli,XXXVIII,738. De judicio temerario, XXXIX, 1873. De mendacio, XL, 240, 487, 1100 ; XLV, 1880. De detractione, XL, 1056, 1277. Usus linguæ tam necessarius quam periculosus, XLVI, 898. Falsum testimonium non dices, XLVI, 952.

BEDA Venerabilis. — « Non falsum testimonium dices, » quod est crimen mendacii et falsitatis.XCIII,375.

BENEDICTUS (S.),Anianens. abb. — De verbis otiosis, CIII, 513. Quid est detractio, CIII, 513, 653.

BERNARDUS (S.), Claræval. abb. — De custodia linguæ, CLXXXIII, 583.

BRUNO (S.), Astens. abb. — Nolite judicare, CLXV, 125.

CASSIANUS (S.), presbyter. — De mendacio, XLIX, 1062.

CHROMATIUS (S.), Aquileiens. episc. — Fac ori tuo seras, XX, 345.

COLUMBANUS (S.), abb. — De discretione, LXXX, 213.

CUMMIANUS (S.), abb. — De perjurio et mendacio, LXXXVII, 998.

CYPRIANUS (S.), Carthaginens. episc., et martyr. — Quod non sit mentiendum, IV, 777.

DEFENSOR, Locociagens. monach. — De lingua, LXXXVIII, 636. De mendacio, LXXXVIII, 668. De detractione, LXXXVIII, 671.

EUGYPPIUS, African. abb. — De mendacii generibus, LXII, 849. De judicio temerario, LXII, 1038.

FULGENTIUS (S.), Ruspens. episc. — Firmissime tene, et nullatenus dubites omnem creaturam Dei bonam esse, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur : et Dei servos qui a carnibus aut vino abstinent, non tanquam immunda quæ a Deo facta sunt respuere, sed a fortiori cibo et potu, pro sola castigatione corporis abstinere, LXV, 704. — De linguæ molestia, LXV, 949.

GERHOHUS, præposit. — De mendacio, CXCIII, 693.

GILLEBERTUS DE HOILANDIA, abb. Cistерc. — De damnis detractionis, CLXXXIV, 532. Monita de vitandis mendacio et vaniloquio, CLXXXIV, 533.

GREGORIUS MAGNUS (S.), pap. — Non temere judicandum, LXXV, 533. De dolo, LXXV, 586. De multiloquio, LXXXV, 800. De detractoribus, LXXV, 1070. De mendacio, LXXVI, 40. Tacere sæpe est sapere, LXXVI, 258. De verbo otioso, LXXVI, 634.

HELINANDUS, monach. — De mendacio, CCXII, 599.

HERVÆUS, Rhemens, archiepisc. — De mendacibus, CXXXII, 706.

HIERONYMUS (S.), Stridonens. presbyter. — Recedendum est a calomnia, XXIV, 526. De verbo otioso, XXVI, 82. Omnis sermo malus de ore tuo non procedat, XXVI, 513. Non decipiendum inanibus verbis procacium, XXVI, 522. Qui loquitur veritatem in corde suo, XXVI, 854. Pone custodiam ori tuo, XXVI, 1235. De detractione vitanda, XXX, 369. De refrenatione linguæ, XXX, 411.

HILARIUS (S.), Pictaviens. episc. — De mendacio officioso, IX, 304. Calumnia, quid ? IX, 618. Linguæ lapsus et remedia, IX, 826.

HILDEBERTUS, Cenomanens. episc. — De lingua, CLXXI, 516.

HUGO DE S. VICTORE. — Octavum præceptum est ; « Non falsum testimonium dices. » hic prohibetur perjurium ; sed quia omne perjurium est mendacium, dicendum est quid sit mendacium, et quod mendacium sit perjurium. Augustinus : Mentiri est contra hoc quod animo sentitur loqui. Opponitur de Jacob qui patri dixit : « Ego sum Esau, » matre consulente quod ipse contra conscientiam dicebat ; vere enim sciebat se non esse Esau. Augustinus tamen inquit : Jacob quod matre fecit auctore ut patrem fallere videretur, non est mendacium, sed mysterium. Item opponitur de Joseph qui fratribus suis dixit : « Per salutem Pharaonis exploratores estis. » et dixit se augurari in scypho ; quod tamen verum non fuit. Dicunt quidam quod mendacium fuit, sed non tale mendacium quod peccatum sit. Dicunt enim quod non omne mendacium peccatum sit, sed illud solum quod dicitur intentione fallendi. Intentio autem Jacob erat matri obedire. Similiter Joseph non intendebat fallere ; sed non tam cito volebat se manifestare. Sed hoc non videtur velle Augustinus, dicens quod nec pro vita alicujus mentiendum sit. Melius itaque videtur esse ut eos non esse mentitos dicamus, sed familiari mandato hoc dixisse, sicut et Hebræi a furto excusantur, familiari mandato. Cum enim mater Jacob per Spiritum sanctum hoc ei præciperet, matri obediendo Spiritui sancto obtemperabat..... Augustinus : Nemo sane mentiri judicandus est qui dicit falsum quod putat esse verum ; quia quantum est in ipso non fallit, sed ipse fallitur. Ille potius e contrario mentitur qui dicit verum quod putat falsum ; mendacium est falsa significatio vocis cum intentione fallendi ; cum causa humilitatis mentiris, si antequam mentireris peccator non eras, mendacio reus efficeris. Si enim peccatorem te dicis et ita non credis, veritas in te non est. Celare licet veritatem, ut non prodat eum qui quæritur ad occidendum ; sed negare non debet veritatem. Opponitur contra illud : Si bona est intentio, bona est operatio ; et qui negat se vidisse eum, cum tamen viderit, bona intentione facit ut liberet eum a morte. Ad quod respondetur quod non debet dici bona intentio. Illa quæ non est secundum scientiam, licet sit pia. Hoc enim debet habere bona intentio et ut sit pia et ut sit recta, quia non est virtus misericordia sine justitia. Opponitur de obstetricibus et de Raab quo pro tali mendacio remuneratæ sunt. Sed, sicut dicit S. Augustinus, non pro mendacio sunt remuneratæ, sed pro pietate. Duo enim in hujusmodi mendaciis attenduntur : affectus pietatis quo hæc dicuntur, et ipsum mendacium : affectus remuneretur, non mendacium. Jocosa mendacia et ironiæ mendacia non sunt.

Nunc videndum est quid sit perjurium. Perjurium est mendacium juramento confirmatum. Si aliquem alteri facturum se aliquid mali contigerit, melius est frangere juramentum quam implere. Debet autem pœnitere quia temere juravit. Isidorus : Non est conservandum sacramentum quo malum incaute promittitur. Velut si quispiam adulteræ perpetuum cum ea permanendi fidem polliceatur ; tolerabilius est enim non implere sacramentum quam permanere in stupro. Beda : Denique juravit per Dominum David interficere Nabal virum stultum ; sed ad primam intercessionem Abigail feminæ prudentis minas remisit, ensem in vaginam revocavit, neque aliquid culpæ perjurio tali se contraxisse doluit. Item dicit Isidorus : Qui arte verborum jurat, Deus qui inspectator est cogitationum sic aspicit ut cui juratur intelligit. Quod sic exponendum est, arte verborum, id est qui ad fraudandum alium jurat. Deus autem tunc vere sic aspicit, ut ille qui injuste decipitur intelligit, hoc est, si autem aliquid pro vitando periculo, non ut proximum lædat, sed ut se vel alium a necessitate liberet, veritatem dixerit, et tamen per hanc veritatem aliud occultaverit quod revelatum periculo foret, non peccat, sicut Abraham de Sara, soror mea est. » non est mentitus, cum illa esset soror, id est, cognata, etsi illud jurasset non peccasset, CLXXVI, 121-124.

HUGO DE S. VICTORE, canonic. regul. — De mendacio, CLXXVI, 122. De lingua, CLXXVI, 943.

ISIDORUS MERCATOR. — Detractio vitanda est, CXXX, 99.

IVO, Carnotens. episc. — Descriptio mendacii, CLXI, 793.

JOANNES Saresb. episc. Carnot. — De detractoribus, CXCIX, 701.

JONAS, Aurelianens. episcop. — Inter decem præcepta quæ Dominus in monte Sina per famulum suum Moysen Israelitico populo dedit, falsum testimonium specialiter prohibuit. « Non falsum testimonium dices. » Justus itaque Dominus justitiam diligendam monuit, et falsitatem promendam inhibuit. Attende quis, quale edictum mortalibus servandum proposuerit. Rex scilicet regum, et Dominus dominantium omniumque creator, inter flammas ignium et fulgura micantia, fragorem quoque tonitruorum et clangorem buccinæ, hanc legem terribiliter promulgavit qua malum vetatur et bonum jubetur, quæ etiam veritas sectanda et falsitas cavenda censetur ; et quod valde tremendum et expavescendum est, contemnitur, quoniam in tantum transgressio hujus Dominici præcepti in usum quibusdam devenit, ut pene illud, utpote legem frequentent et cum illud proferunt, aut nihil aut pene nihil se delinquere credant, nisi id quod falso protulerint, verum esse jurejurando affirment. Hi certe vana spe semetipsos decipiunt..... Falsi testes diligentissime perscrutari in Deuteronomio jubentur... Testis falsidicus, ait S. Isidorus, tribus personis est obnoxius. Primum Deo, quem jurejurando contemnit ; secundo judici, quem mentiendo fallit ; postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. Testibus falsis convictis tarde mendacii falsitas reperitur ; quod si separati fuerint, examine judicantis cito manifestantur, CVI, 225-227.

Primum est, inquit S. Augustinus in lib. contra mendacium, c. 14, capitale mendacium longe fugiendum quod fit in doctrina religionis ; ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci. Secundum ut aliquem lædat injuste, quod tale est, ut et nulli prosit, et obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, ut obsit alteri quamvis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum, sola mentiendi faciendique libidine ; quod verum est mendacium. Quintum, quod fit placendi cupiditate, de suavi eloquio. His omnibus penitus evitatis atque rejectis, sequitur sextum genus, quod et nulli obest et prodest alicui, velut si quispiam pecuniam alicujus injuste tollendam, sciens ubi sit nescire se mentiatur. Septimum, quod et nulli obest, et prodest alicui, velut si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur, non solum justum atque innocentem, sed et reum, quia Christianæ disciplinæ est, ut neque de cujusdam correctione desperetur, neque cuiquam pœnitendi aditus intercludatur..... Non ergo mentiendum quærenti ubi sit, qui se fidei cujuspiam commiserit, sed potius respondendum. « Nec prodam, nec mentiar..... Octavum est genus mendacii quod et nulli obest, et ad hoc prodest ut ab immunditia corporali quemquam tueatur. Non igitur est mentiendum in doctrina pietatis. Magnum enim scelus est, et primum genus detestabilis mendacii. Non mentiendum secundo

Præceptum nonum.

cupiscendum eam am mœchatus est eam.» Sed hoc non fuit superaddere, cum in lege idem prohibeatur, ut in hoc præcepto: « Non concupisces uxorem proximi tui. » Hic enim concupiscentia prohiberi videtur sicut ibi. Ad quod potest dici quod vere hos præceptum bene intellectum et actum prohibet et voluntatem et qui hoc præcepto sic intellecto et opere et voluntate a malo cessabant, non homines Veteris Testamenti sed Novi dicendi sunt, et lex eis sic intellecta, non vetus sed nova erat. Et secundum hoc in Evangelio nulla superadditio facta est, sed explanatur quod ibi occultum fuerat. Sed cum utrumque prohiberet lex bene intellecta secundum quod non littera sed spiritu dicenda erat; carnales autem alterum tantum intelligebant scilicet actum prohiberi, et hoc secundum litteram legis. Unde illud : « Littera occidit, spiritus autem vivificat. » Et secundum hoc facta est superadditio, CLXXVI, 124, 358, 359.

PETRUS COMESTOR. — « Non desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. » Hic prohibet concupiscentiam rei mobilis. Secundum Origenem, unum est præceptum, CXCVIII, 1166.

(Ad complementum vide præceptum sextum in hoc indice, supra.)

RUPERTUS, Tuitiens. abb. — « Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. » Præcepti hujus decimi quasi quadam ferrea securi cunctarum prævaricationum radix amputatur, sive exstirpatur, « Radix enim omnium malorum cupiditas. » Et notandum quia septem quasi percussionibus, quo numero plerumque universitas designatur, universa cupiditas percutitur dum septenaria prohibitione inhibetur. Nam cum sufficere posset ut diceret, « Non concupisces,» etiamsi nihil addidisset, maluti septenariam facere prohibitionem. Primo, « Non concupisces domum proximi tui.» Secundo, « Non desiderabis uxorem ejus. » Tertio « Non servum. » Quarto « Non ancillam... » Et septimo, « Nec omnia quæ illius sunt. » Omnium igitur quæ in mundo sunt dilectio damnata est, « quoniam omne quod est in mundo, inquit apostolus Jacobus, concupiscentia carnis est.... » Hujus præcepti transgressor, jam tunc quisque addicitur, cum in voluntate habet mœchari, aut furari, sive aliquid quidpiam talium prævaricationum perpetrare, etiamsi voluntatem ipsam nequeat actu adimplere. Et quid dicemus de superadjiciendo consilio, quando vix aut fere nullus perfectus invenitur in adimplendo præcepto isto ? « Quis enim gloriabitur castum se habere cor. » Audenter dico plures esse vel fuisse qui acceptaverunt consilium quam qui perfecte adimpleverunt mandatum. Plures enim, id est aliquos, non dubitamus dicere vel dixisse : « Cupio dissolvi et esse cum Christo,» qui autem glorietur castum se habere cor, nullus aut rarissimus est. Hoc itaque tantum dixisse libeat, præceptum esse, non concupiscere ; consilium autem cupere dissolvi et esse cum Christo, CLXVII, 1728.

Præceptum decimum.

« Non concupisces domum proximi tui, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. »

BEDA VENERABILIS. — « Non concupisces rem proximi tui. » In hoc præcepto damnat ambitionem sæculi et refrenat concupiscentiam rerum et mundi cupiditatem, XCIII, 375.

« HUGO DE S. VICTORE. — Septimum præceptum est : Non concupisces rem proximi tui,» ibi prohibetur voluntas et actus. Voluntas secundum quod littera sonat...» CLXXVI, 124.

JOANNES Saresberiens., Carnotens. episcop. — Qui solas divitias congerere curant nihil in vita potius credi volunt via, quam cæteris prætulerunt : Ut eis indigentia expleatur, diversa probantur a diversis. Nullum grave periculum est, si spes dolosi nummi refulgeat. Ipsam fere naturam vincit amor pecuniæ, et res pene impossibiles ad possibilem redigit facultatem Avaro nihil vile videtur, aut sordidum, et sibilante populo seipsum consolatur, imo et sibi applaudit, simul ac nummos contemplatur in arca... Dum itaque quæstum faciat, nulla pars mundi videtur inaccessibilis, et ipsius torridæ æstum major avaritiæ ignis exsuperat...., CXCIX, 673.

PETRUS COMESTOR. — « Non concupisces domum proximi tui. » Secundum S. Augustinum, hic prohibet concupiscentiam rei immobilis alienæ, CXCVIII, 1165.

(Ad complementum, *vide* septimum præceptum, *supra*, in hoc indice.)

PETRUS DAMIANUS (S.). — Hæc sunt divinæ legis edicta. Ab his omnia Scripturæ sacræ prodeunt instrumenta; his omnibus sancta religionis innititur disciplina. Hæc certe fluentium vulnerum vincula ; hæc salubris est animarum languentium medicina. Omnes plane plagas, quas in Ægypto pertulimus, imo cunctos interiorum ægritudinum morbos, quos in planitie, sæcularis vitæ concepimus, apud montem Sinai, hoc est in sublimitate sari propositi, curare debemus. In his itaque, homo, semper Esto. Hæc sedulus meditare, et, ut ita loquar, hæc pigmenta vel species in ptisanario mentis tuæ jugiter tere. Ex hac igitur aromatum cella non exeas ; sed hic omnes animæ tuæ latebras curiosius inspice; cuncta viscerum tuorum arcana scrutare ; medicamenta vulneribus, prout cuique apta perspexeris, adhibe, et incolumitatem, postquam semel adeptus fueris, pervigili satage solertia custodire. Nam pejor est recidiva quam febris, et, sicut medici perhibent, diæta non minus est observanda quam cura, videlicet ut alimenta quæ sunt contraria caveas et quidquid noxium, quidquid acceptis antidotis probatur adversum, tanquam virus lethale contemnas. Hoc est plane decachordum illud psalterium, quod crebra plectri jubemus impulsione percutere. Hoc est sanctis operibus quasi tot chordas quot sunt mandata, crispare. His itaque bene compositis, cum Moyse montana conscende, districtioris vitæ fastidium arripe, ut cum eo simul merearis audire : « Vade et dic eis : Revertimini in tentoria vestra; tu vero sta hic, et loquar tibi omnia mandata, et cæremonias et judicia. » Tu quoque dans mundo repudium, cum Domino jugiter permane, et in ejus conspectu promptus assiste. Neque enim dicit : Sede hic, vel recumbe mecum, sed, sta hic mecum, ut intelligas ipsum spirituale otium in laboris exercitio constitutum. Sta igitur in monte cum Domino, ut infœderabile bellum cum spiritibus nequitiæ jugiter conseras, ut illices passionum carnalium petulantias non eneriter frangas. Sic itaque adversus ingruentium vitiorum barbariem dimica, ut rebelles cum Josue victor obtineas reges ; ipseque te jubeat victricibus plantis eorum calcare cervices, quatenus hostium manubiis opulentus, et victoriarum titulis insignitus, terram repromissionis triumphator attingas, imo cum veris Israelitis terram viventium hæreditario semper munere possideas, CXLV, 694.

CXLV

INDEX DE DILECTIONE INIMICORUM,

ET DE INJURIARUM CONDONATIONE,

EX PATRIBUS OSTENDENS QUOAD NOS HUJUS OBLIGATIONIS EFFECTUS.

Hunc indicem duas in partes dividimus : prima pars quæstionem tractat ordine Patrum chronologico, et pars secunda ordine alphabetico, etc.

PARS PRIMA.

Quæstio hic tractatur juxta ordinem chronologicum Patrum.

TERTULLIANUS, Carthaginis presbyter et apologeta.

— Diligite inimicos vestros et benedicite eis qui oderunt vos, et orate pro eis qui vos calumniantur, dicite : Fratres nostri estis, eis qui vos oderunt. Si enim qui inimici sunt et oderunt et calumniantur, fratres appellandi sunt, utique et benedici odientes, orari pro calumniantibus

jussit qui eos fratres deputari præcipit, II, 395 sq. Quid eruditius de maleficio an de maliloquio interdicere? Quid instructius injuriam non permittere, an nec vicem injuriæ sinere, I, 439. Scito ad redundantiam benignitatis ex Libris sacris præceptum esse nobis etiam pro inimicis Deum orare et persecutoribus nostris bona precari, *ibid.* 446. Disciplina enim divina jubemur diligere inimicos quoque et orare pro eis qui nos persequuntur, ut hæc sit perfecta et propria bonitas nostra, non communis. Amicos enim diligere, omnium est; inimicos autem, solorum Christianorum, *ibid.*, 696.

CYPRIANUS (S.), Carthaginis episc. et martyr. — Quoniam et qui petitur flecti debet et non imitari; debet et censura divina adhiberi et sicut scriptum est: Donavi tibi debitum quoniam rogasti me; Deus ut est indulgens, et nos indulgentes esse debemus, IV, 314. Ex Christi exemplis diligendi sunt inimici illique patienter tolerandi, *ibid.*, 626.

ARNOBIUS, rhetor et apologeta. — Nam, cum Christi magisteriis acceperimus, malum pro malo rependi non oportere, injuriam perpeti quam irrogare esse præstantius, suum sanguinem potius fundere quam alieno cruore manus et conscientiam polluere; habet jamdudum hoc Christi benificium ingratus orbis universus per quod feretatis mollita est rabies, V, 728.

LACTANTIUS, apologeta. — Magna est misericordiæ mercet cui Deus pollicetur peccata se omnia remissurum esse; si audieris, inquit, preces supplicis tui et ego audiam tuas, VI, 676 sq. Dando igitur operam, ut indumento justitiæ pietatisque velemur quo nos exuat nemo, quod nobis sempiternum præbeat ornatum, *ibid.*, 686.

HILARIUS (S.), Pictaviensis episc. — Præcepit Dominus ut boni omnibus simus, communia omnibus existimantes, IX, 932. — Misericordibus misericordiæ munera præparat, ita ut solis misericordibus misericordiam suam præstiturus sit, *ibid.* Mutua universos charitate devinciens, nullam impacificæ orationis fieri precem patitur; sed altari munera offerentes, si recordentur habere se cum fratribus aliquid simultatum, reconciliatos humana pace reverti jubet in divinam pacem, in Dei charitatem de charitate hominum transituros, *ibid.*, 938. Fides autem, nullius tam gravem dolorem esse patitur injuriæ ut ultionem expetat, et illatæ sibi quisquam vindex sit contumeliæ, quia in judicio Dei et perpessis injuriam plus est consolationis et pœna severior injuriosis, *ibid.*, 941. Conclusit omnia bonitate perfecta: Diligi inimicos fides præcipit et petulantes humanarum mentium motus publicæ charitatis affectu frangit. Vocat igitur nos in Dei imitationem qui solem et pluviam tribuit bonis et malis, ut et ipsi perfecti simus sicut et Pater noster cœlestis perfectus est, *ibid.*, 942. Semper inimicis nostris indulgendum est, quia semper nobis Dominus indulget, *ibid.*, 1022. Inimicos omnes diligere Christus docuit, Judæ osculum non respuendo, *ibid.*, 804. Ubi non evidens est malitia, de aliis tutius est bene quam male judicari (ejusdem). Inimicorum dilectione in Dei ut hæreditatem, ita et imitationem vocamus, *ibid.*, 688.

FELIX (S.), papa. — Nos qui injusta patimur, hæc reservare debemus judicio Dei qui reddet unicuique secundum opera sua, qui per ministros intonuit: mihi vindicta, ego retribuam, XIII, 26. Non edocti sumus ita vincere, sed in patientia longanimitatis et humilitatis... ut vel paulatim valeamus imitari eum qui propter nos se humiliare dignatus est, *ibid.*, 27.

AMBROSIUS (S.), Medolanensis episc. — Bona est hospitalitas: Habet mercedem suam primo munere gratiæ; deinde quod majus est, resurrectionis divinæ; omnes in hoc incolatu hospites sumus, XIV, 435. Et ideo anima nostra induat charitatem et charitatem hujusmodi quæ sit valida ut mors; quia sicut mors finis peccatorum est, ita et charitas, *ibid.*, 530. Cognoscamus virum perfectum non moveri ulciscendi doloris injuria, nec malorum rependere vicem. Jure ergo mirandus est Joseph qui hoc fuit ante Evangelium, ut læsus parceret, venditus non referret injuriam, sed gratiam pro contumeliis solveret, *ibid.*, 642. Quam latum est mandatum charitatis, diligite, inquit, inimicos; omnes utique in effectu charitatis inclusit qui non exclusit inimicos, XV, 1379. Christiano, inimicos non licet non amare, nam audi latum mandatum: benedicite eos qui persequuntur vos, et nolite maledicere, *ibid.* Justus adversus maledicentes sibi tacet et orat, *ibid.*, 845 Injuria æquanimiter subeunda est, XV, 1525. Rogare autem Christianus debet pro inimicis, orare etiam pro persequentibus, sicut Dominus oravit dicens: Pater, dimitte illis; non enim sciunt quod faciunt, XVI, 1370. Bonus est misericors homo qui dum aliis subvenit, sibi consulit et in alieno remedio sua vulnera curat; ignoscendo enim, agnoscit sese esse hominem, *ibid.*, 1391. Et vos igitur donate injurias. Bonum scutum oratio qua contumelia excluditur, maledictum expellitur, et in ipsos qui maledixerint frequenter retorquetur, *ibid.*, 1217. Christiani docentur non malum pro malo reddere ut perfecti sint, XVII, 160. Deus vult etiam beneficia dari nostris inimicis ut illos acquiramus ad vitam, illosque in bono vincamus, *ibid.*

CAIUS VESTIUS. Aquilinus, poeta. — Aut ego præcipiam ne quis consurgere in iras audeat, atque in odio fratris fervente moveri; et prius ad pacem prosperans transcurri petendam fraterno demum jam conciliatus amori, offer grata Deo, tranquillo pectore, dona, *ibid.*, 125.

CŒLIUS SEDULIUS, poeta. — Debita laxari nobis, qui cuncta rogamus, nos quoque laxemus: graviusque saluti nectimur, alterius si solvere vincula negamus, XVII, 420.

SULPICUS SEVERUS, historicus ac poeta. — Tantam patientiam, adversus omnes injurias, S. Martinus assumpserat, ut quantum in ipso erat, nullum a quo læsus fuerat a sua charitate repulerit, XX, 176.

CHROMATIUS (S.), Aquileiensis episc.— Nonne autem evangelico præcepto jubetur ut inimicos diligamus, odientes amemus, pro calumniantibus oremus, ut vere filii Dei esse mereamur? XX, 355. Nullus est hostis, si tribuatis indulgentiam peccatorum, *ibid.* Remittite delicta et nulla bella vos turbabunt, si parcitis hostibus subjacentibus, *ibid.*, 448.

EVAGRIUS, monach. — Animositatem et iram longe facito a te, et memoria malitiæ non demoretur apud te, XX, 1085.

HIERONYMUS (S.), Stridonis presbyter. — Sciendum est Christum non impossibilia præcipere sed perfecta. Stephanus quoque martyr pro lapidantibus inimicis deprecatus est, et Paulus cupit anathema esse pro persecutoribus suis. Hæc autem docuit et fecit Jesus dicens: « Pater, ignosce illis, » XXVI, 41. Nam sine ista dilectione qua inimicos et persecutores diligere jubemur, non possumus Domini legem implere qua dixit; « Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos. » XXXI, 1264.

AUGUSTINUS (S.), Hipponensis episc. — Misereminì igitur tanquam misericordes, quia in eo quod diligitis inimicos, fratres vestros diligitis, XXXV, 2041. Admirabilis justitiæ descriptio a S. Augustino. « Justitia non novit fratrem non novit matrem, non novit patrem; veritatem novit, personam non accipit, Dominum imitatur, » XXXVII, 1967. Ora pro inimico tuo, ut sit filius Patris sui, et sic filius Altissimi; cogita Patrem et agnosce hæreditatem, XXXVIII, 120. Ignosci vobis vultis? ignoscite, *ibid.*, 515. Si non diligitis inimicos vestros, nolite orare; nolite in Dominica oratione dicere: Dimitte nobis debita nostra, *ibid.*, 384. Exercete vos, quantum potestis, ad exhibendam mansuetudinem etiam erga inimicos vestros, *ibid.*, 1430. Charitas etiam ad inimicos extendi debet. Dimittendum est ut dimittatur nobis. Rogas me pro misericordia, noli piger esse in misericordia, XXXIX, 1695 *et seqq.* Diligendi sunt inimici; dilexit nos Deus etiam inimicos, *ibid.*, 2256. Non frustra sperat parcendum peccatis suis qui ignoscit alienis, XXXV, 1862. Beatus qui amat inimicum propter Deum, *ibid.*, 1874. Orandum est pro inimicis nostris, aut ut obtineatur eorum conversio, aut in nobis divinæ bonitatis inveniatur imitatio, XLV, 1876. Amplectenda quippe est homini tam benigna conditio: ut dimittendo delicta aliena, diluat sua, *ibid.* 1892. Deus similiter jubet ut fratri nostro reconciliemur, seu juste, seu injuste, illum aliquid habere contra nos noverimus, XLIX, 343.

CASSIANUS, monachus. — Si imitationem Dei fuerit assecutus, tunc visceribus Dominicæ longanimitatis indutus, pro peccatoribus quoque orabit dicens: Pater ignosce illis, XLIX, 861.

PROSPER (S.), poeta. — Injustis etiam præstatur justa voluntas, nec quanquam sperant vota benigna hominum, LI, 507.

PETRUS CARYSOLOGUS (S.), Ravennatis episc. — Invidia, malum vetustum, prima labes, sæculorum venenum, ipsum angelum dejecit de cœlo, LII, 195.

VALERIANUS (S.), Cemeliensis episc. — Dimittat ergo unusquisque ex toto corde suo fratri; nullus recolat injuriam, nemo quærat vindictam. Sint tibi cum inimico blanda et pura colloquia, LII, 731. Hoc est inimicos diligere, odiis non respondere, contumelias patienter fere, donare injuriam aut manu aut verbis factam, *ibid.*, 733. Obediamus Christo, fratrum furentium injurias tolerando, *ibid.*, 309. Dimitte ergo delinquentibus in te totum, si vis ipse nihil de tuis Domino debere debitis, *ibid.*, 400.

LEO MAGNUS (S.), papa. — Eleemosynæ peccata dolent, mortem perimunt et pœnam perpetui ignis exstin-

PARS SECUNDA.

Quæstio de dilectione inimicorum; in hac parte quæstio tractatur juxta ordinem Patrum alphabeticum.

dilige imaginem Dei naturæ consortem, et sic peccatum ejus odio habeas, ut diligas peccatorem. Hoc est enim odium perfectorum.« Perfecto,inquit,odio oderam illos.» Recole charitatem Joseph ad fratres impios; Moysi ad populum rebellem; David lugentis persecutores gravissimos, Saul et filium parricidam. Et licet evangelicus legislator Christus prius promulgaverit hujus dilectionis decretum,multi tamen Patres antiqui, ejus gratia inspirante, humiliter observantiam coluerant, CCVII, 936938.

Imprimis dilectio nostra naturali ordine ad domesticos nostri sanguinis derivetur,quos diligere,sicut ex naturæ necessitate tenemur, sic nimis inhumanum est quod a nostro dilectionis sacrario repellantur. Nam teste Apostolo,«Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet,fidei transgressor est, et deterior infideli. » Hinc est quod hæc dilectio, quæ ex natura proficiscitur in mandatis quæ pertinent ad dilectionem proximi,primum Deo præcipiente sancitur. « Honora, inquit, patrem tuum et matrem tuam. » Hinc ad eos qui nobis specialiter amicitiæ vel officii vicissitudine copulantur dilectio nostra progrediens, quodam sinu diffusiore laxatur. Verumtamen ista dilectio Pharisæorum justitiam non transcendit, quibus dictum est. « Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum. » Sane et parentum et amicorum affectio, quamvis servata parum præmii consequatur, quippe cum ad illam lex naturalis inducat; ad istam mutua obsequia nos provocent; utraque tamen, si neglecta fuerit, cumulum damnationis importat.

Veritas in Evangelio dicit: « Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis ?Nonne ethnici hoc faciunt ? Et si salutaveritis fratres vestros,quid amplius facitis?» Ut ergo in majorem amplitudinem dilectio nostra se porrigat, amplectatur et eos qui nobiscum Deo militant, et ejusdem vitæ professionem nobis in vinculo pacis et spiritus unitate cohærent. Deus equidem hujus dilectionis est causa efficiens, dum a capite in barbam Aaron, et usque in oram vestimenti unctio spiritualis, emanat, ut qui ab uncto uncti, a Christo Christiani vocantur,omnes in participium nominis Jesu se communi vinculo mutuæ charitatis invicem complectantur.Adhuc duo genera hominum restant,illi videlicet qui foris sunt, gentilium videlicet ac Judæorum, schismaticorum etiam et hæreticorum...Adhuc dilitat tentorium suum charitas et pallium, quod veteris legis tempore erat breve, sic ampliat, sic extendit,ut duos operire sufficiat,dum inimicum suum animæ suæ nova Spiritus sancti unctione conglutinat. Hac dilectione homo Dei filius efficitur, ac divinæ bonitatis imago plenissime reparatur. «Diligite, inquit Dominus, inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est, » Ita dimittitur qui dimittit. Hæc dilectio dum inimicum simplici oculo intuetur, securissime dicere potest : « Dimitte nobis sicut et nos dimittimus. » Sic filius Dei, sic hæres Dei et Christi cohæres efficitur. Attende, homo, quam securum, quam dulce sit,quam jucundum inimicis compati,injuriis non moveri, eum amare pro Christo, a quo me sentio non amari,et eam affectionem genere erga ipsum quam indulgentissimus pater erga charissimum sibi filium phrenesi laborantem, ut quo majores ab eo irrogantur injuriæ, propensiore erga eum ferveat charitate, CCVII, 912, 913.

PROSPER (S.), Aquitan. episcop. — De inimicis diligendis, LI, 427, 433, 450, 452, 466.

STEPHANUS DE MURETO (S.), Grandimontens. monach. — De ultione inimicorum, CCIV, 1124.

STEPHANUS, Tornacens. episcop. — De injuriarum oblivione, CCXI, 410.

TERTULLIANUS,presbyt.—De charitate erga inimicos, I, 697. De oblivione injuriarum, I, 1264.

ZACHARIAS, Chrysopolitan. episc. — De remittendo fratribus ex toto corde, CLXXXVI, 310.

CXLVI

INDEX DE ELEEMOSYNA,

ORDINE LOGICO REFERENS VARIA SCRIPTURARUM ET PATRUM DICTA DE ILLIUS NATURA ET NECESSITATE, DE CONDITIONIBUS, SUBJECTO, ETC.

—

Hic index duas in partes dividitur ; in prima parte quædam specialia habentur relative ad eleemosynam, et in secunda quæstio tractatur unice secundum ordinem alphabeticum.

PARS PRIMA.

SPECIALIA QUÆDAM CIRCA ELEEMOSYNAM.

Eleemosynæ natura et necessitas.

HILARIUS (S.). — Indigentium vel sitim potu, vel famem cibo, vel nuditatem vestitu arcendi præceptum, IX, 941.

ZENO (S.). — Eleemosynam denegare homini inopia morienti est ipsum occidere, XI, 287.

AMBROSIUS (S.). — Dives eleemosynam debet pauperibus, XIV, 740, 746, 749, 753. Eleemosynam qui facit debitum reddit,non largitur indebitum, 743. Quam justum ut de bonis tuis aliquid pauperibus aspergas, XV, 1303.Unusquisque, secundum quod habet,debet tribuere egentibus, XVII, 655. Hæc est justitia, ut quia Deus dat, retribuat ex eo homo ei cui deest, 313. Quam male aliqui se excusent ab erogandis eleemosynis, 683. Non alieno spolio misericordem te ostendas, 750.

JUVENCUS. — Eleemosyna commendatur, XIX, 129.

HIERONYMUS (S.). — Quidquid supra victum et vestimentum habere possumus,in pauperibus nutriendis et egentium largitione consumendum, XXIII, 360.

AUGUSTINUS (S.). — Eleemosyna Græce misericordia est, XXXVIII, 1043 ; XI, 268. Commendatur, XXXV, 2023 ; XXXVI, 423 ; XLI,25.Eleemosynam impendi Deus jubet. XXXIV, 1092. Eleemosynæ munera sunt in quibus rex adoratur, XXXVI, 1511. Consilium Dei de faciendis eleemosynis amplectendum, XXXVIII, 530. Christus in paupere eget, 240, 615, 524, 253, 1129. Christus nihil a te petit, nisi quod tibi dedit: ipse largitor vult fieri debitor, 686, 326. Deo credimus quæ pauperi largimur, XXXIII,1092. Eleemosyna vide quid emas,quando emas, quanti emas, XXXVII, 1826. Avaritia se excusat specie pietatis erga filios, XXXVIII, 89. Eleemosynas facere quomodo possint pauperes, XXXVII, 1664, 1665. Sæpe ne aliquid tanquam debitum, quasi fisco reddendum, XXXVII, 1911.

CASSIANUS. — Eleemosynarum erogandarum necessitas, XLIX, 1159.

VALERIANUS. — Eleemosynæ necessitas, LII, 739 Misericordia opus est, ut nobis pateat regnum cœleste 741. Sæpius exercenda, 718.

LEO MAGNUS (S.). — Qui necessitatibus alienis non consulit nihil distat a bestiis, LIV, 189. Ejus omissio damnationis ratio, *ibid.*, 164, 184.

EUGYPIUS. — Eleemosynarum neglectores æterna pœna plectendi, LXII, 793.

FULGENTIUS (S.). — Divitiæ ad Christum præmittendæ, LXV, 321. De apparatibus subtrahi debet quod egenis expendatur, *ibid.* Si non omnes possunt implere quod Dominus ait, « Vendite quæ possidetis, » illud tamen quod abjicit dicens, » Date eleemosynam, » omnibus est possibile, cunctis debet esse commune, 723.

VITA SS. PATRUM. — Eleemosyna, virginis specie

Charitatis et eleemosynæ exempla mirabilia.

liberat, *ibid.*, 208. Mulieri miseræ præstitia Moschum e carcere liberat, *ibid.*, 215. Petri Telonearii in pauperem siligineum panem projicientis, LXXIII, 355. Insignis eleemosynator evadit, *ibid.* Vestem suam interiorem pauperi largitur ; vendi se jubet,et pretium pauperibus distribui, *ibid.*, 357. Serapionis ut pauperibus subveniat, cum monachis operam suam messis tempore elocantis, *ibid.*, 1176. Vendentis Evangelium, *ibid.*, 359. Sese vendentis ut illos lucrifaciat, *ibid.*, 359, 1178. Eleemosynæ Josaphat in pauperes, *ibid.*, 579, 586, 591. Eleemosynæ largæ Olympiæ, *ibid.*, 1209.

GREGORIUS MAGNUS (S.). — Ecclesiæ Romanæ servos libertate donat, LXXV, 838. Eorum qui schisma vel hæresim deserebant sustentationi providebat, *ibid.* Tribus monialium millibus subvenit, *ibid.*, 839. Pro populis exactionibus oppressis ad Mauricium scribit,794. Episcoporum reditus, si ad pauperes alendos minime sufficerent, ipse quæ satis essent suppeditabat, *ibid.*, 838. Totus erga animarum lucra vacabat, *ibid.*, 742. Gregorii in facienda eleemosyna studium, *ibid.*, 452. Fundatis monasteriis facultates suas vendit, ac pauperibus largitur, *ibid.*, 242, 252. Eleemosynam ex patrimonio quater in anno pauperibus erogabat,*ibid.*, 96. Eleemosynas ipse localiter et personaliter ordinabat, *ibid.*, 111 *et seqq.* Nihil habens unde eleemosynam tribueret, scutellam argenteam pauperi dare præcipit, *ibid.*, 65. Pauperum qualem curam gesserit, *ibid.*, 106, 124, 294. Etiam post mortem, *ibid.*, 232, 23. Episcoporum defunctorum bona pro pauperibus servari voluit, *ibid.*, 391. Pro paupere in inopia defuncto,tanquam si propriis manibus peremisset, deflet, *ibid.*, 96. Xenodochium Jerosolymæ instituit, *ibid.*, 110. Xenodochiis rectores constituit pro rebus pauperum strenue gubernandis, *ibid.* S. VII. S. Desiderius erat parvulorum nutritor, senum tutor, viduarum protector. pupillorum defensor, *ibid.*, 87, 239.

ELIGIUS (S.). assidue turbis pauperum constipatus incedebat, quibus alimoniam pariter et eleemosynam tribuebat : quidquid habuit, excepto tegumento et victu, totum egenis et monasteriis dispersit, LXXXVII, 489. Maximam semper dilectionem erga pauperes habuit, et inter cætera, senibus ac viduis atque pupillis exsistebat, *ibid.*, 507,508. Eximia bonitate peregrinos fovebat,*ibid.*, 508.

VENANTIUS. — S.Menardus quidquid ad escam accipere deberet,si pauperem vidisset, cibum egenti porrigebat, ipse ferens inopiam, LXXXVIII, 535. S.Maurilius infirmos tanquam verbiDei fidelissimus dispensator circumibat, *ibid.*, 567.

WALAFRIDUS STRABUS. — Quantam S. Othmarus in pauperes misericordiam habuerit, CXIV, 1034, 1035.

S. BERNARDUS. — Charitas Moysis sese pro delinquentibus objicientis. Charitas Jeremiæ qui, libertate uti nolens,maluit captivus adduci cum populo; Pauli optantis anathema esse ab ipso Christo pro fratribus ; David in se potius transferri divinam ultionem flagitantis, CLXXXII, 192.

ANASTASIUS. — Eleemosyna quotidiana assignata ab Adriano I centum pauperibus,CXXVIII, 1183. Pauperum cura singularis exercetur a S. Nicolao I, *ibid.*, 1369.

Libri de eleemosyna tractantes, homiliæ, sermones.

De faciendis eleemosynis sermones, S. Augustinus, XXXIX, 1700, 1701, 1705, 2331, 2335, 1338, 2340, 2342, 2343. — Sermones de eleemosyna, S. Petrus Chrysol.. LII, 202, 205, 231, 314, 320. — De eleemosyna sermones, S. Leo Magnus, LIV, 157, 159, 164, 168, 174, 176, 297. — Homilia de eleemosyna, S. Laurentius Novar., LXVI, 105. — De eleemosynis, Taio Cæsaraugust., LXXX, 801. — De operibus misericordiæ, et quod unusquisque a seipso eleemosynam incipere debeat, Jonas Aurelian.. CVI, 251. — De eleemosyna, Haymo Halberst., CXVIII, 902 *et seqq.* — Quod eleemosyna de alienis fieri non debeat Hincmarus Rem., CXXV, 863. — De eleemosyna, S. Petrus Damianus, CXLV, 207 *et seqq.* — De eleemosyna, Alanus de Insulis, CCX, 175.

PARS SECUNDA.

DE ELEEMOSYNA.

Quæstio per supplementum tractatur juxta ordinem alphabeticum Patrum.

ALANUS DE INSULIS. — « Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam. » Et alibi : « Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.» Item : «Omni petenti te tribue.» Item : Beatus qui prævenit manum perituri. Item : Si vides fame pereuntem et non subvenis, occidisti.

O homo,eleemosyna est condimentum jejunii,ornamentum orationis,vigiliarum decus,largitatis insigne,peccatis remedium speciale. Ad hanc invitat te Christus, exemplo pauperis omnia erogans,verbo opera misericordiæ prædicans, ab hac nulla paupertate te excuses.Si pecuniam dare non potes, da frustum panis ; si hoc non vales, saltem aquæ frigidæ potum. Si proximo non potes subvenire facto, subveni verbo, vel pro eo intercedens, vel eum instruens.Est enim eleemosyna multiplex, a manu largiendo pauperi ;ab officio,ministrando eroganti ; a lingua, proximum instruendo, vel pro eo intercedendo : ab animo, peccanti compatiendo, vel injurias remittendo. Sunt autem quædam eleemosynæ ordinatæ,quædam exordinatæ.Ordinatæ sunt quæ circumstantiis suis formantur : exordinatæ quæ privantur iisdem. Circumstantiæ eleemosynarum hæ sunt : Quis, quid, quantum,cui,ubi, quando, quare. Quis, si sit dives vel pauper : gratior est enim eleemosyna pauperis quam divitis.Unde Dominus dicit in Evangelio, pauperculam mulierem quæ posuit duo minuta in gazophylacium plus misisse quam divites qui miserant magnas summas. Per *quis*, etiam intelligitur,utrum justus sit vel injustus.Quia si justus det eleemosynam,ad utrumque valet ; si vero injustus det eleemosynam,valet ei ad fugam pœnæ,non ad meritum gloriæ. Per *quid*, insinuatur quod de proprio debeat fieri eleemosyna, non de alieno.Non enim de furto vel de rapina recte fit eleemosyna,quia ut dicit Scriptura,facere eleemosynam de substantia pauperis, hoc est filium mactare in conspectu patris. Per *quantum*, ostenditur quod non totum uni, sed plura pluribus particulatim distribuenda sunt. Per *cui*, innuitur quod potius pauperi quam diviti largienda sit eleemosyna, potius cognato,vel affini quam extraneo, potius domesticis fidei quam dyscolis. Unde ad insinuandum, quantum, et cui, dictum est : « Dispersit, dedit pauperibus.»Ubi scilicet in aperto ad aliorum instructionem,procul tamen omni humana laude remota. Unde ait Dominus : « Sic luceant opera vestra...»*Quando*, tempore necessitatis. *Quare* intuitu Dei, non terreni emolumenti,vel favoris humani. Eleemosyna est ros cœlestis,exstinguens peccati caminum,quæ sole allegat apud Deum, quæ sola allegabit pro te apud districtum Judicem.Pro quo enim a Christo laudabuntur beati in judicio? quod silentium tenuerunt? non;quia continentes fuerunt? minime ; quia vigiliis intenderunt ? nequaquam,sed quia eleemosynis operam tribuerunt.

Eleemosyna gerit similitudinem olei, jejunium luminis. Sicut enim lumen subtracto oleo exstinguitur, sic jejunium sine eleemosyna meriti privatur virtute. Illo speciali et naturali præcepto quo dicitur.« Quod vis ut faciant tibi homines, et tu fac illis, » obviat, qui eleemosynam indigenti negat.

Est autem triplex eleemosyna, frigida, tepida, calida. Frigida est quæ non fit instinctu naturalis pietatis vel fervore charitatis,sed tantum humani favoris ; tepida est, quæ fit instinctu naturalis pietatis, ut illa quæ fit infidelibus, motu naturalis affectionis ; calida vero,quæ fit æstu charitatis. Prima meretur pœnam ; secunda vitat eam ; tertia consequitur gratiam.Eleemosyna non solum de superfluis, sed et de necessariis fieri debet. Unde dictum est : «Qui habet duas tunicas, det non habenti.» Ideo tunicam nominat, non pallium,quia tunica est magis necessaria,ad insinuandum quod non tantum superflua, verum etiam necessaria dare tenemur. Quod in beato Martino claruit, qui asperitate temporis partem chlamydis qua sola indutus erat pauperi erogavit. Sunt quidem qui ea quæ vix porcis exponenda erant erogant pauperibus, quibus sua peccata redimi putant : et hoc est quasi in Deum blasphemia, indignis honorare divos, et quæ proculcanda sunt a porcis offerre cœlestibus margaritis, CCX, 175, 176.

Hospitalitatem nolite oblivisci..... O homo,Christus in membris suis clamat ad ostium,petit hospitium.Suscipere peregrinum in terra,ut te recipiat exsultantem in patria. Abraham, quia angelos suscepit sub specie hospitum, meruit donari filio. Lot, quia angelos quasi hospites suscepit, meruit liberari a Sodomorum incendio. Vidua quæ hospitii beneficio Eliam honorabat,meruit suscitationem filii.Euntes in Emmaus discipuli per Christi doctrinam illuminati sunt,sed per hospitalitatis obsequium plenius et perfectius ab ipso illuminari meruerunt. O homo,si scias te advenam et peregrinum in hoc sæculo, si recognoscis peregrinationis tuæ statum, non negabis peregrino hospitium.Nam si pauperem Christi excludis a tecto,ipsumChristumexcludis a peccatoris tui hospitio... Audi quid ipse dicat : « Quod uni ex minimis meis fecistis... » Debet autem ipsa hospitalitas esse læta, munifica,humilitatem exhibens,largitatem amplectens.Magna enim pars hospitalitatis honestæ est vultus serenitas.

Eutychum misera sorte peremptum orando suscitaret. Correctione quoque miseremur proximo duobus modis, cum vel eum de;fectis suis jam malis increpantes corripimus;vel a faciendis misericorditer abstrahimus...Consilio quoque proximo miseremur quando erranti et sui prorsus ignaro salubri consilio subvenimus.Auxilio etiam eidem proximo miseremur, quando ad faciendum vel obtinendum bonum quod per se non potest,auxilium ei misericorditer obtinemus, vel exhibemus. Beneficio autem eidem miseremur,quando indigenti materiale stipendium utpote cibi vel potus, aut vestis, vel pecuniæ effectu pietatis impertimur.In cujus beneficicii exhibitione ista candida sunt,ne fiat de alieno ne absque modo, ne detur indigno. Ne fiat de alieno...; ne absque modo, velut si uni dederis, unde pluribus poteras subvenire, ne dederis indigno,si dignus æque indigens valeat reperiri, quemadmodum scriptum est :«Sudet eleemosyna tua in manu, donec invenies justum cui dederis,» licet alibi scriptum sit:« Omni petenti te tribue, » tamen hæc nostra beneficia ad domesticos fidei,et vicinos seu familiares nostros copiosius et frequentius debent extendi.CCXII, 210, 211.

Eleemosynam facienti ista conveniunt: mentis puritas, simplicitas,humilitas,liberalitas,hilaritas.Mentis puritas ei valde necessaria est, sine qua nec esset eleemosyna quidquid facere posset ;quia cum eleemosyna nihil aliud sit quam misericordia, nulli misericors esse potest qui sibi ipsi per cordis impuritatem impius et immisericors esse convincitur.Quocirca si eleemosynam facere meditaris, necesse est eam a te ipso incipere et transire in proximum... Competit ei etiam simplicitas, ut ex eo quod sola pietatis causa fieri debet, non quærat favorem hominum,velut Pharisæi... Humilitas etiam eidem multum necessaria, ne quod ob amorem Dei et proximi humiliter faciendum est, arroganter et superbe fiat, ut faciunt quidam homines perditissimi, qui ea quæ pauperibus erogando erunt scurris et histrionibus largiuntur... Liberalitas quoque facienti elemosynam adesse debet, ne sit exsanguis et aridus in erogando, sed pro modo facultatis fratri libenter impertiatur,non tam timens in posterum defectum suum quam præsentem illius attendens penuriam.Meminisse siquidem debet, quoniam qui dedit præsentia poterit, illis erogatis, alia copiosius ministrare... Hilaritas facienti eleemosynam semper adesse debet, ut id ipsum quod dat læto animo largiatur...

Proveniunt autem ex eleemosyna quinque hæc : remissio peccatorum, charitatis augmentum, spirituale gaudium,certa spes promissorum,perceptio præmiorum. Remissionem peccatorum ex eleemosyna provenire nulli dubium esse debet...Charitatis augmentum provenit ex eleemosyna tum erga Deum quam erga proximum....., et alia, CXII, 209-222.

De elemosyna, CCXII, 210.

HAYMO, Halberstatens.episcop.— De modo largiendi eleemosynas.CXVIII,188.— De eleemosyna, *ibid.*, 902.

HILDEBERTUS,Cenomanens.episcop. — Beneficentia erga pauperes, CLXXI, 189.

HINCMARUS,Remens. archiepiscop. — Quod eleemosynæ de alienis fieri non debent, CXXV, 863.De operibus misericordiæ, CXXV, 888.

HIERONYMUS (S.), presbyt.— Hortatio ad eleemosynam, XXIII,1101. Merces eleemosynæ, XXVI, 69. De infirmis et pauperibus recreandis,XXX, 583. De charitate erga infirmos, *ibid.*, 424.

INNOCENTIUS III, papa. — « Date eleemosynam et ecce omnia munda sunt vobis. » Nemo dignius posset eleemosynam commendare quam ipsa Veritas commendavit, quæ per eleemosynam asserit universa mundari. Unde bene congruit nomen effectui, et interpretatio veritatis.Nam eleemosyna dicitur ab *elimino*, vel ab *eli*, quod est *Deus*, et Moys, quod est *aqua*, quia Deus per eleemosynam maculas peccatorum eliminat, et sordes abluit vitiorum.Eleemosyna quidem est,indigenti pietatis intuitu subvenire, cujus quantus sit fructus Scriptura sacra demonstrat. Nam eleemosyna mundet,eleemosyna liberat, eleemosyna redimit, eleemosyna protegit, eleemosyna postulat,eleemosyna impetrat,eleemosyna perficit,eleemosyna benedicit,eleemosyna justificat,eleemosyna resuscitat, eleemosyna salvat.

Audi de singulis exempla per ordinem:« Date,inquit Dominus,eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis ; » ecce qualiter eleemosyna mundat. Raphael angelus ad Tobiam : « Bona est,inquit,oratio cum jejunio et eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere, quoniam eleemosyna a morte liberat, et ipsa est quæ purgat peccata,et facit invenire vitam æternam ;» ecce qualiter eleemosyna liberat. Daniel autem dixit ad Nabuchodonosor : «Placeat tibi consilium meum, rex, et peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsitan ignoscet Deus delictis tuis. » ecce qualiter eleemosyna redimit. Tobias vero, quia pergens « per omnem cognationem suam,dividebat unicuique prout poterat de facultatibus suis,esurientes alebat,nudisque vestimenta præbebat, et mortuis sepulturam sollicitus impendebat. Cum rex jussisset illum occidi, fugiens nudus latuit,quia multi diligebant eum ;» ecce qualiter eleemosyna protegit. « Absconde, inquit, eleemosynam in sinu pauperis,et ipsa orabit pro te » quia ignem ardentem aqua exstinguit et eleemosyna resistit peccatis ; ecce qualiter eleemosyna postulat. Cornelius autem centurio, faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper,vidit in visu manifeste angelum Dei dicentem sibi : « Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei : » ecce qualiter eleemosyna impetrat. Dominus quoque dicit : «Si vis esse perfectus,vade et vende omnia quæ habes,et da pauperibus, et habebis thesaurum multum in cœlis ; » ecce quomodo eleemosyna perficit. « Anno tertio, dicit Dominus, separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore, et repones intra januas tuas, venietque Levites, qui aliam non habet possessionem tecum, et peregrinus, et pupillus ac vidua, qui intra portas sunt, et comedent et saturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris ; » ecce qualiter eleemosyna benedicit.« Dispersit, dedit pauperibus,justitia ejus manet in sæculum sæculi,cornu ejus exaltabitur in gloria ; » ecce qualiter eleemosyna justificat. Eum Tabitha, quæ plena erat bonis operibus et eleemosynis,obiisset,« circumsteterunt Petrum omnes viduæ flentes et ostendentes tunicas et vestes quæ faciebat eis ; qui ponens genua oravit, et dixit : Tabitha, surge, et illa aperuit oculos, et viso Petro resedit ; » ecce qualiter eleemosyna resuscitat. « Stans autem Zachæus dicit ad Dominum : Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus,et si quid aliquem defraudavi,reddo quadruplum.Ait Jesus ad eum : Quia salus domui huic facta est, eo quod et ipse filius sit Abrahæ. Venit enim Filius hominis quærere et salvare quod perierat : » ecce qualiter eleemosyna salvat, CCXVII, 745-748.

Sunt quoque et alii plures eleemosynarum effectus, quos ex subjectis testimoniis poteris cognoscere. Dominus in judicio pietatis opera commendavit, pro quibus ipse misericordibus regnum largietur æternum.«Venite, inquit,benedicti Patris... esurivi enim et dedistis mihi manducare...Beati misericordes...In qua mensura mensi fueritis,remetietur...Dives ille qui induebatur purpura et bysso et epulabatur quotidie splendide,quia non misertus mendico,nomine Lazaro...,mortuus est et sepultus in inferno...Servus ille qui noluit misereri conservo suo,sicut dominus fuerit ei misertus, traditus est tortoribus..., » etc..., CCXVII, 748, 749, 750.De eleemosynis, CCXVII, 432, 747, 1145.

« Quod eleemosyna in peccata facta non valet ad meritum,nec suum effectum sortitur,sed est tamen præparatoria ad Dei gratiam consequendam...»Verum si tantæ virtutis est eleemosyna, vel potius tantæ est eleemosynæ virtus,faciant igitur homines quæcunque libuerint, et eleemosynis duntaxat insistant,securi de Veritate quæ dicit : « Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. » Numquid ergo facientibus eleemosynas omnia munda sunt, ebriosis, adulteris, homicidis, cæterisque vitiorum sordibus involutis?Licenter ergo suas exerceant turpitudines,et peragant voluptates,si eleemosyna sufficit ad redimenda peccata. Absit omnino ! qui teste Scriptura, « quidquid immundus tetigerit immundum erit. » Non enim offerentes a muneribus placent, sed munera ab offerentibus... attende prudenter quod dicit Apostolus : « Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum..., charitatem autem non habeam,nihil mihi prodest...»Vera igitur eleemosyna de vera charitate procedit.Nam secundum charitatis mandatum hoc est : « Diliges proximum tuum sicut teipsum. » Ad quod pertinet illud : « Quæcunque vultis ut faciant vobis homines,et vos facite illis. » Sicut ergo volumus nobis ab aliis in nostris necessitatibus subveniri, sic et nos debemus aliis in suis necessitatibus subvenire, ut sicut nos, ita proximum diligamus.Nisi enim ramus eleemosynæ de charitatis radice procedat, non habet pinguedinem vel humorem ut suavem vel maturum fructum producat.Nam vere eleemosyna fructus est charitatis.«Charitas autem operit multitudinem peccatorum. » De qua Veritas ait : « Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. » Eleemosyna quæ de charitate procedit,ipso profecto mundat a vitiis et redimit a peccatis... Sic eleemosyna præter charitatem vel potius ante charitatem donata, proficit quidem,etsi non sufficit; præparatoria, licet non

promeritoria gratiæ vel salutis,per quam tamen pervenitur ad gratiam et salutem. Reddit enim hominem habilem, reddit aptum, reddit idoneum, velut sitientem. velut anhelantem, velut appropinquantem ad fontem gratiæ salutaris,per quem liberatur a morte, mundatur a culpa,redimitur a peccato, CCXVII, 750, 751, 752.

Inter opera pietatis, quæ, secundum Apostolum, promissionem habent vitæ, quæ nunc est, pariter et futuræ, hospitalitatem nobis specialiter et frequenter divina Scriptura commendat,utpote quæ illa omnia comprehendit,propter quæ Dominus in ultimæ discussionis examine remuneraturum se bonos et malos asserit puniturum. Hæc enim pascit esurientes, sitientes potat, colligit hospites,nudos vestit,et non solum infirmos visitat,sed eorum in se infirmitates assumens,infirmantium curam agit,in carcere positis subvenit, et quibus vivis in infirmitate communicat,participat in sepultura defunctorum. Per hanc quidam angelis receptis hospitio placuerunt, cum Abraham et Lot hospitalitati vacantes angelos meruerunt hospitari, per quos Abraham jam senex futuræ sobolis accepit promissionem, et Lot fuit de incendio Sodomæ liberatus. Duo quoque discipuli, qui Jesum hospitio coegerunt,quem in expositione Scripturæ non noverant,in panis fractione noverunt. Per hanc superflua divitum quæ congregata forte servarentur ad mortem,in necessitates pauperum erogantur ad vitam. Per hanc terrena in cœlestia, et transitoria in æterna felici commercio transmutantur, dum per manus pauperum thesaurizamus in cœlis,ubi nec ærugo, nec tinia demolitur, et ubi fures non effodiunt nec furantur ;et facimus nobis de mammona iniquitatis amicos, qui defecerimus, in æterna tabernacula nos admittant...., CCXV, 77.

Bonum est jejunium,sed melior est eleemosyna,quia quod jejunium subtrahit, eleemosyna tribuit. Alioquin quod jejunium subtrahit voluptati,reponit cupiditati.Qui vero dat eleemosynam, quodcunque sibi subducit, alii totum impendit. Per jejunium enim affligitur caro propria, per eleemosynam vero reficitur aliena. Illud præstat esuriem, ista vero satietatem procurat. Rursum,bonum est orare,sed melius erogare,quoniam eleemosyna agit utrumque descendens ad proximum et ascendens ad Deum. Audi super hoc sententiam Sapientis :«Conclude eleemosynam, inquit, in corde pauperis, et ipsa pro te orabit ad Dominum.» Non enim desistit orare, qui non desinit bene agere, cum melius sit orare opere, quam sermone.Sed dices : Ego sum pauper, egenus et inops. Non habeo panem,non habeo vestem,non habeo stipem, ut quidquam valeam erogare.Verum attende quod apud Deum sufficit bona voluntas,ubi deest opportuna facultas. Nec tam attendit in munere quantitatem,quam devotionem in opere pensans magis ex quanto,quam quantum. Respiciens enim Jesus, vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium divites. Vidit autem quamdam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo,et dixit : « Amen dico vobis quia vidua pauper plus quam omnes misit. Nam hi omnes ex abundantia sibi miserunt, in munera Dei ; hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit misit...... CCXVII, 752.

Cæterum solerter attende quod nisi dederis eleemosynam cordis,Deus non acceptat eleemosynam operis, ipso dicente : « Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis, nec Pater vester vobis dimittet...... » Vides aperte quod Deus non approbat munus operis,nisi prius offeras munus cordis.Eleemosynam vero cordis prudenter impendis, cum aut offendenti dimittis,aut satisfacis offenso, ut nec ille contra te rancorem vel odium in corde retineat, nec tu contra ipsum retineas rancorem vel odium in corde....., CCXVII, 753-757.

Quod ad eleemosynam sicut ad aliquod et quolibet opus bonum requiratur perseverantia,vide, CCXVII, 759, 762.

Restat dicendum de quibus sit eleemosyna facienda. Videtur profecto de his quæ juste possides et rationabiliter acquisisti,secundum illud Sapientis:»Noli offerre munera prava ; non enim suscipiet illa Deus. ».... Multa sunt talia in Scripturis... Contrarium autem videtur Dominus in Evangelio docuisse ? « Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis,ut cum defeceritis,recipiant vos in æterna tabernacula. » Verum inter ea quæ acquiruntur injuste, quædam sunt in quibus transfertur dominium, quædam in quibus non transfertur. De illis ergo in quibus transfertur dominium,ut in negotiatione, militia, et hujusmodi, licite potest eleemosyna erogari, quia, cum effecta sint tua, licet offenderis illicite acquirendo, jam tamen,quasi de tuis,licite poteris erogare. De illis autem in quibus dominium non transfertur, ut de furto,rapina,sacrilegio et usura, non licet eleemosynam erogare, quia cum sint aliena, non tua, teneris ea his quorum sunt, restituere, non autem ea invitis dominis contrectare... Quod autem de mammona iniquitatis in Evangelio legitur, ad illas acquisitiones injustas,in quibus transfertur dominium, refertur,de quibus licite potest eleemosyna erogari. Quia vero,non auditores legis sed factores justi sunt apud Deum, rogo te, frater, et hortor, et precor, et moneo, quisquis es, Christiane, si vis esse quod diceris, ut studeas facere quod audisti, tenens pro certo quod eleemosyna quæ datur « de corde puro et conscientia bona et fide non ficta,magnam præstat fiduciam apud Altissimum, et ipsa contra omne periculum salutaris est medicina, CCXVII,758, 759.Enchomium charitatis, CCXVII, 761-764.

Circa eleemosynam quatuor diligenter attendas,videlicet causam,finem,modum et ordinem : causam,ut fiat ex charitate : finem ut fiat propter beatitudinem ; modum, ut fiat ex hilaritate ; ordinem, ut fiat secundum regulam.

Ex charitate autem danda est eleemosyna ; quia sicut arbor ad fructum, ita charitas se habet ad eleemosynam.«Non enim potest arbor bona malos fructus facere; neque arbor mala bonos fructus facere.» Propterea dicit Apostolus :«Si distribuero omnes facultates meas,» etc.,. Non ergo se quisquam frustra decipiat, ut æstimet eleemosynam sine charitate sibi posse sufficere ad salutem licet ad tria valeat eleemosyna extra charitatem distributa. Vel ad habilitatem suscipiendi gratiam,vel ad pœnæ æternæ mitigationem, vel ad obtinendum bonum aliquod temporale.

Cum ergo quis erogat eleemosynam, debet eam propter æternam beatitudinem erogare,non propter favorem mundanum, vel propter humanam retributionem. Unde Veritas inquit in Evangelio : « Cum facis eleemosynam noli tuba canere ante te,sicut hypocritæ faciunt in synagogis et vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi. » Non est contrarium quod Dominus alibi ait : « Luceat lux vestra coram hominibus,et videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. » Primo quia et intentio potest exsistere in abscondito, et operatio in aperto ut propter intentionem absconditam,nesciat sinistra quid faciat dextra.Et propter operationem opertam, videntes opera bona glorificent Patrem. Secundo, quia nemo debet facere opus bonum,ut ipse glorificetur ad hominibus, sed ut homines glorificent Deum. Unde primum prohibetur,secundum præcipitur.Rursum alibi Veritas ait : « Cum facies prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos aut fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites, ne forte et ipsi te reinvitent, et fiat tibi retributio. Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos et cæcos, et beatus es, quia non habent retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in retributione justorum. » Hic finis,hæc merces,hoc præmium propter quod facienda est eleemosyna.

Porro danda est eleemosyna non ex tristitia, sed cum hilaritate ; non cum mora, sed cum velocitate. Juxta quod docet Apostolus, dicens : «Unusquisque,prout destinavit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. »

Cæterum in eleemosyna danda serva regulam ordinatam. Triplex enim eleemosyna est, cordis videlicet, oris et operis : ex corde datur per compassionem,ex ore per correctionem,ex opere per largitionem. De prima dicit Apostolus : « Quis infirmatur,» etc... ; de secunda Dominus ait : « Si peccaverit in te frater tuus, »... ; de tertia dicit propheta :«Frange esurienti panem tuum... » Verum hæc triplex eleemosyna danda est ordinate.Primo nobis,secundo proximo.Crudelis est enim et fatuus, qui alii compatitur, et sibi non miseretur ; qui alium castigat, et seipsum non emendat; qui alii subvenit, et se despicit E contra præcipitur : « Miserere animæ tuæ placens Deo...»Ergo tibi ipsi primo danda est eleemosyna. Post te da proximis eleemosynam, et in eis quoque ordinem serva, præferens fideles, domesticos, propinquos.Propter quod dicit Apostolus : « Operamini bonum ad omnes,maxime ad domesticos fidei.»Nam hoc exigit charitas ordinata...Sed inter hos præferendi sunt justi,si cæteræ circumstantiæ pares exsistant...Cum enim omnis homo tam bonus quam malus nobis ratione naturæ sit proximus,et ex præcepto divino teneamur diligere proximos sicut nos ipsos,profecto videtur, quod passim omni homini teneamur indigenti,cum possumus,subvenire, et cum majoris meriti videatur, inimicis benefacere quam amicis...E contra Veritas ipsa testatur : « Quicun-

nium erit; argentum eorum et aurum non valebit liberare eos in die furoris Domini.» Et alibi : « Væ ei, qui multiplicat non sua, usquequo, et aggravat et contra se densum lutum ! Avaro sane contra se densum lutum aggravare, est terrena lucra cum peccati pondere cumulare........ Sit ergo quilibet castus sit, sobrius sit, indigentibus alendis intentus, hospitalitati deditus, jejunet, vigilet, diem nocti psallendo continuet, si tamen avarus est, totum perdit, ita ut inter omnium criminum reos nequiorem se invenire non possit. Nihil est enim avaro scelestius, nihil iniquius quam amare pecuniam.» Quid ergo proderit non occidere, non mœchari, non rapere, non denique perjurare, immunemque te prorsus a cunctis criminibus custodire, dummodo si a te avaritia non expellitur, nihil te nequius, nihil scelestius reperitur ? CXLV, 532, 533.

De eleemosynæ bonis et effectibus, CXLV, 207. De charitate, CXLV, 326. De frenanda ira, CXLX, 649. Non occides, CXLV, 1019.

RABANUS MAURUS, Fuldens. abb. — De eleemosyna facienda, CVII, 814. De eleemosynis et pauperibus, CIX, 783, 845. De eleemosynarum largitate, CX, 23, 97, 112, 205.

RATHERIUS, Veronens. episcop. De eleemosyna, CXXXVI, 698.

TAIO, Cæsaraugust. episcop. — Qui indigenti proximo exteriorem substantiam præbet, sed vitam suam a nequitia non custodit, rem suam Deo tribuit, et se peccato. Hoc quod minus est obtulit Auctori, et hoc quod majus est, servavit iniquitati. Nonnunquam divites elati inferiores opprimunt et aliena rapiunt; et tamen quasi quædam aliis largiuntur..... LXXX, 891-895.

De eleemosynis, LXXX, 939.

CXLVII

INDEX DE CORRECTIONE FRATERNA,

EXPONEN CIRCUMSTANTIAS ET CONDITIONES REQUISITAS UT HOC PRÆCEPTO UNUSQUISQUE CIRCA PROXIMUM OBLIGETUR, ET FRUCTUS EX ILLA PERCIPIENDOS.

—

MONITUM

Hic index duas in partes distribuitur ; in prima parte sunt quædam notiones generales in ordine alphabetico, et in secunda sunt solutionis hujus quæstiones, velut appendix ad Indicem CXLV de dilectione inimicorum, in ordine chronologico.

PARS PRIMA.

Notiones speciales de correctione fraterna, in ordine alphabetico.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — Cavete ne sic ab alterius oculo festucam ejiciatis, ut in oculo proprio trabem non videatis, nec sic alterius velitis relevare lapsum, ut vestrum non videatis casum. Nec sic alterius curare debetis morbum, ut et vos ipsos postponatis ægrotos, ne cuilibet vestrum dicatur : « Medice, cura te ipsum, » Cura ergo primo teipsum, ut curatus alterius vulnera curare possis. Audite quid Dominus dixerit Pharisæis adulteram accusantibus : « Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. » Qua fronte poterimus arguere alios de eo quod in nobis gravius invenimus? Ad nos igitur pertinet mundos esse et sanctos ; et si tunc fratrem nostrum peccare videmus, reprehendere eum cum omni mansuetudine debemus, ne per nostram negligentiam pereat. Charitas autem non odii, non rancoris, sed zelo justitiæ gladium correctionis evaginare debet. Tunc semper misericordia ligata sit in cordibus vestris, ne velut Judas, ille qui peccavit, desperatus ad suspendium pergat, XL, 1258.

PETRUS DAMIANUS. — Inter cætera sanctæ conversationis insignia, unum præ cæteris cave ne correptiones aliquando graviter feras, ne qualibet occasione redargui a tuis quoque junioribus erubescas. Quod videlicet hujus loci tam familiare est atque nativum, ut qui corripitur fugit... ad hoc enim homo de sæculo magisterio regularis disciplinæ submittitur, ut rubiginem quam de mundo lenocinante contraxerat, asperæ correptionis lima detergat. Unde est quod Sapientia loquitur in Proverbiis: «Convertimini ad correptionem meam; et proferam vobis Spiritum meum.»... Jure non hominis sed Domini correctio dicitur, cum in amore Christi a proximo in proximum quælibet severitas irrogatur, et nimis a sapientia deviat qui superbum cor divinis increpationibus non inclinat. Unde et Salomon ait : « Qui diligit disciplinam, diligit sapientiam : qui autem odit increpationes, incipiens est. » Quapropter idem dicit: « Cur detestatus sum disciplinam, et increpationibus non acquievit cor meum, nec audivi vocem docentium me et magistris non inclinavi aurem meam ?... CXLV, 704, 705, 706.

Nunc ad memoriam redit quod Paulus, sicut ad Galatas scribit, beatum Petrum coapostulum increpavit ; sed ei quem velut discordando redarguit, votis interioribus concordavit. « Cum venisset, inquit Petrus Antiochiam, in faciem ei restiti...» O quam dura superficie tenus verba, et si solis attendatur in syllabis, ab apostolici culminis gravitate funditus aliena ! Reprehensibilis est Petrus, cui ad reprehendendum et ad corrigendum commissa sunt omnia regna terrarum. In faciem ei resistitur ad cujus imperium janua regni cœlestis Christi fidelibus aperitur ; simulationis auctor asseritur, qui primus est in prædicatoribus veritatis. « Sed cum vidissem quod non recte ambularent in veritate Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus... » Quid est hoc, beate Paule, quod priorem tuum increpationibus laceras, objurgationibus exacerbas ? Quo pacto non vereris eum ante hominum ora confundere, cui speciali jure concessum est universali totius orbis Ecclesiæ præsidere ? An fortassis excidit quod vos communis utriusque Doctor intruxit ? « Si peccaverit, inquit, in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum ; si autem te non audierit, adhibe duos vel tres testes. » Tu vero non private conventum, non clam coram testibus allocutum, sed palam omnibus arguis, et insuper ad posteritatis venturæ notitiam, quod gravius est, hoc te fecisse conscribis. An et illud es oblitus quod Timotheo ipse jussisti : « Senem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem ? » Sed in eo quod B. Petrum Paulus coram omnibus manifeste redarguit, foris quidem contradictor apparuit, sed cordis ejus vota complevit. Gentiles enim venientes ad fidem non audebant Petrus, eis præsentibus qui ex circumcisione crediderant, in convescendi societate recipere, ne videlicet illi scandalum sustinerent, et mox a fide adhuc tenera sub hac occasione re ederent, Et ideo qui cum gentibus edere consueverat, quibusdam a Jacobo venientibus, ab eorum se consortio subtrahebat, timens scilicet ex circumcisione credentibus, ne, si eum convesci gentibus cernerent, perfidiæ periculum sustinerent. Nam quia Petrus ita per omnia sentiebat ut Paulus, gentes scilicet observare ritus Judaicos non debere, qui Actus apostolorum legit dubitare non poterit ; imo hujus sententiæ primus auctor Petrus inter apostolos indubitanter invenitur, cujus nunc a Paulo quasi prævaricator arguitur. Ait enim : « Nunc ergo quid tentatis imponere jugum super cervices discipulorum. etc.. ? » Volebat ergo Petrus permaxime coram omnibus argui, gaudebat objurgantis inventione confundi, ut id quod invitus agebat, correptus ommitteret, et in eo quod solus

attentare timuerat, socium inveniret. Paulus ergo cum Petro restitit, eique procul dubio intrinsecus concordavit, quem intrinsecus arguit ; alioquin quomodo Paulus in alio condemnaret quod ipse non dissimili necessitate compulsus egisset ? Nam propter Judæos, qui legis observantiam et veteres ritus tenendos esse perhibebant, et Timotheum, gentilis videlicet hominis filium circumcidit, et ipsa vetum solvens, sibimetipsi caput rasit, et sacrificium juxta veteris legis cæremonias obtulit, CXLV, 708, 709, 710.

PETRUS BLESENS. — Amicus sic faciem revereatur amici, ut aures vel oculos ejus verbo sive gestu vel opere non offendat. Optimus amicitiæ comes et ornamentum pretiosissimum verecundia est. E diverso peremptoria ejus est inverecundia, et attritæ frontis infirmitas. Plerisque accidit quod, cum iracundiæ ignis in eorum corde conceptus jam prodiret in publicum, aut cum jam verbum contumeliæ protulisset ad fauces, supervenientis aspectus amici sedabat æstuantis animi motum, turbatamque mentis faciem quodam placore vultus et auctoritate venerabili subito serenabat. In hoc etiam apparet amicitiæ magna virtus, quod in suadendo vel dissuadendo aliquid multum potest. Quippe cum nec fides ejus sit dubia, nec blanda admonitio ejus suspecta. Amico igitur quod honestum est suadeas aperte, libere et secure ; et, si utilitas ejus exegerit, eumdem ne timeas objurgare. Cum autem plerumque molesta sit veritas, et propter hoc amicitia quandoque turbetur, illud quidem obsequium damnabile est quod amicum indulgentiorem vitiis facit. Fiat itaque admonitio non acerba, objugatio non contumeliosa, adsit honesta et suavis affabilitas. Omnis autem assentatio sit procul a conditione amicitiæ aliena. Verbum B. Ambrosii est : Si quid vitiosum deprehendis in amico, illum prius occulte corripe ; si te non audierit, corripe ; et si animum ejus vulneret amara correptio, tu tamen corripe. Tolerabilia enim magis sunt amici vulnera quam adulantium oscula. Sicut Romani scribit auctor eloquii, objurgationes nonnunquam necessariæ sunt, quas fieri oportet et majore vocis contentione, et acriore gravitate verborum, ita ut videamur irati ; verum sicut ad urendum et secandum, sic ad hoc genus castigandi inviti et rarissime veniamus, maxime si nulla alia medicina supersit. Ira vero procul absit, cum qua nihil considerate, nihil recte fieri potest. Castigatio ergo ex gravitate et clementia condiatur, ut repellatur contumelia, et qui objurgatur se ipsum causam esse hujus acerbitatis agnoscat. In omnibus itaque servetur censura modestiæ, ne videatur quis iracundiæ suæ plus satisfacere quam amori. Sunt enim qui ebulliunt interius, et æstum vesaniæ nomine zeli palliant et colorant ; sed qui sequuntur suæ mentis impetum, et non potius rationem, vix aut nunquam in corripiendo proficiunt. Sit ergo quæso, in corripiendo sermo tristior, dejectior vultus, intercipiant verba singultus et lacrymæ ; ut sentiat qui corripitur totum hoc ex amore, non ex rancore procedere. Si primam correptionem forte respuerit recipiet vel secundam. Interim ora, plora, suspira, et vocem gemitus intercidat. Agat amicus in veritate quidquid emollire potest animum alterius ; nihil tamen sit in verbo vel planctu aut singultu simultatione aliqua subornatum Simulatio siquidem et assentatio duæ virulentissimæ pestes sunt, quæ semper procul ab amicitia relegentur......... Amici ergo correctio tota de medullis animæ et de intima compassione procedat, ut sic se habeat in melioratione amici, sicut circa se fieri Propheta desiderat, dicens : « Utinam corripiat me justus in misericordia et increpet me ; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum..... » Sicut autem simulatio assentatioque amicitiæ intoxicant puritatem, sic dissimulatio inter amicos quandoque parit et nutrit affectuum puritatem. Est enim quædam simulatoria, sed dispensatoria correctionis dilatio pro loco, pro tempore, pro persona. Nam si amicus publice objurgandus est, quantum salva lege amicitiæ fieri potest, decet nos ejus dissimulare aut excusare erratum, et ad correctionem ejus tempus exquirere opportunum et familiare secretum. Dum enim ex turbatione recenti adhuc est inquietior æger animus, tanta dissimulatione opus est, donec, mentis nubilo serenato, pacatior verba blande monentis admittat. Certe cum rex David adulterio proditionem et homicidium adjecisset, correpturus eum propheta Nathan, regiæ tamen deferens majestati, non subito, non mente turbata, tanti sceleris ei crimen impegit, sed congrua dissimulatione præmissa, et proposito ænigmate competenti sententiam contra se judicantis extorsit, CCVII, 891-893.

SMARAGDUS, abb.—Paulus apostolus ait : « Si quis autem non obaudit verbo nostro, per Epistolam hanc notate, et non commiceamini cum illo, ut confundatur ; et nolite quasi inimicum existimare illum, sed corripite ut fratrem. » Ac si diceret, si eum auctoritas Epistolæ nostræ non corrigit, per litteras vestras quis sit ipse nobis notificate, ut a nobis corripiatur, vel etiam per nostram Epistolam excommunicetur. Et vos non commiceamini cum excommunicato tandiu donec obediens præceptis consentiat apostolicis. Apertum hoc in loco dat Apostolus indicium, ut cum excommunicato nec in actu, nec in consilio, nec in aliquo commisceamur consortio. In uno eodemque homine et fraternitatem simul diligere, et vitia possumus odisse. Aliud enim est quod frater est, aliud quod vitiosus est homo. Diligamus ergo in eo fraternitatem nostram, et odio habeamus vitiositatem ejus. Persequamur in eo vitium, et emendatum ut nosmetipsos diligamus eum. Hinc beatus Gregorius : Sic nimirum proximis nostris exhibere odii discretionem debemus, ut in eis et diligamus quod homines sunt, et habeamus odio quod in Dei nobis itinere obsistunt. Dixit quidem senex : Quia debet homo mortificare se ipsum ab omni re mala, priusquam egrediatur de corpore, et non lædat ullum hominem. Et nisi habuerit homo in corde suo quod peccator est, Deus non exaudiet illum. Quid est in corde habere quod peccator est ? Id est, si quis supportat peccata sua et non videt peccata proximi sui. Quando enim dimiserit homo voluntatem suam, tunc ei reconciliabitur Deus et suscipit orationem ejus. Si enim conspexerimus peccata nostra, non videmus peccata proximi. Stultitia est enim homini habenti mortuum suum, et relicto eo abire et flere mortuum proximi sui...Unusquisque ergo mortuum. id est peccatum suum plangere debet... Peccatum enim mortuum dicit propheta, ubi ait : « Qui lavatur a mortuo, et iterum tangit mortuum, » id est qui plangit peccatum, et iterum committit peccatum, « nihil proficit lavatio ejus. » CII, 672, 673.

PARS SECUNDA.

Divisiones variæ de correctione fraterna in ordine chronologico.

(*) Tomi hujus Patris indicantur separatim e tomis Patrologiæ.

CXLVIII

INDEX DE SEX ECCLESIÆ PRÆCEPTIS,

LOGICE REFERENS PATRUM SENTENTIAS DE NECESSITATE ILLA ADIMPLENDI,

ET ORDINATIM MEMORANS, CIRCA UNUMQUODQUE CHRISTIANORUM OFFICIA.

—

Ecclesia hæc sex præcepta Gallice sic nobis proponit :

1. *Les dimanches messe ouïras*
   Et les fêtes de commandement.
2. *Les fêtes tu sanctifieras,*
   Qui te sont de commandement,
3. *Tous les péchés confesseras*
   A tout le moins une fois l'an.
4. *Ton Créateur tu recevras*
   Au moins à Pâques humblement,
5. *Quatre-Temps, vigiles jeûneras,*
   Et le carême entièrement.
6. *Vendredi chair ne mangeras*
   Ni le samedi mêmement.

MONITUM DE POTESTATE ECCLESIÆ.

Postquam beato Petro principi apostolorum Dominus ac Redemptor noster Jesus Christus ex utero Virginis pro nostra redemptione, ut erat verus Deus ante sæcula, verus homo in fine sæculorum apparere dignatus, est, ligandi atque solvendi, in cœlo et in terra potestatem tribuit, et januas regni cœlestis reserandas concessit, supra soliditatem fidei suam sanctam dignatus est stabilire Ecclesiam, secundum illius veridicam vocem dicentis : « Tu es Petrus, etc., » ad quam promissionem sanctæ apostolicæ institutionis cæmento cœperunt hujus fundamenta ex pretiosis succrescere lapidibus et annuente divina clementia, per studium structorum, et apostolicæ auctoritatis sollicitudinem usque ad culmen insolubiliter perducta perpetualiter mensura sine sinistræ auræ impulsu consistere, cujus primatum B. Petrus merito promeruit. Post quem et hujus vicarii sincerissime Deo famulantes, carentes nebularum densitatibus, quæ recto ab itinere impedire assolent, dignius perceperunt, et in cura regiminis, quam pro dominicis ovibus susceperunt sollicite permanserunt..... Constat enim sanctam Romanam Ecclesiam per beatum Petrum principem apostolorum qui Dominico ore primatum Ecclesiarum suscipere promeruit, omnium Ecclesiarum esse caput, et ab ea rectitudinem atque ordinem in cunctis utilitatibus et ecclesiasticis institutionibus, quas secundum canonicas et synodicas, sanctorumque Patrum sanctiones inviolabiliter atque irrefragabiliter retineret exquirere ac sectari. — Et ideo consequens est ut, quod ab hujus sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis propetiente occasione, proprias tantum sequendo voluntates removeatur, sed firmius et inconcusse teneatur, Nicolaus II papa, CXIX, 785, 786.

Sæpe, inquit in epistola ad Adonem Viennensem, archiepisc., Sanctitatis vestræ litteras suscepimus quæ nos monebant et obnixe rogabant, ut de ecclesiasticis causis Ecclesiam vestram qualiter agere deberet instrueremus. Unde nobis nihil melius visum est ut sanctitatem vestram ex decretis et institutis prædecessorum nostrorum doceremus, qui quo ordine Ecclesia in Deo auctore præesse dignoscimur, sive aliæ ab ipsa longe lateque fundatæ versentur, in scriptis suis evidentissime nobis tenendum reliquerunt Beatissimus Innocentius papa, ita instruendo posuit: Si instituta ecclesiastica, ut sunt a beatis apostolis tradita, integra vellent Domini sacerdotes observare, nulla varietas, nulla diversitas, in ipsis ordinibus ac consecrationibus haberetur. Sed dum unusquisque non quod traditum est, sed quob sibi visum fuerit. hoc existimat esse tenendum, inde diversa in diversis ecclesiis aut tenere aut celebrare videntur : ac fit scandalum populis, qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi aut Ecclesias non convenire, aut, ab apostolis ipsam contrarietatem inditam. Quis enim nesciat, aut non advertat id quod a principe apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari, nec superduci aut introduci aliquid quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde videatur accipere exemplum ?..... Oportet eos hoc sequi quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est, ne dum peregrinis affectionibus student, caput institutionum videantur amittere.... Si prædecessores tui minus aliquid aut aliter tenuerunt, idcirco nunc respondemus non quod te ignorare credamus, sed ut majore auctoritate vel tuos instituas, vel si qui a Romanæ Ecclesiæ institutionibus errant, aut commoneas, aut judicare non differas, ut scire valeamus quo sint qui aut novitates indicunt, aut alterius Ecclesiæ, quam Romanæ existimant consuetudinem esse servandam, Nicolaus, CXIX, 889, 890.

PRIMUM PRÆCEPTUM.

Les dimanches messe ouïras,
Et les fêtes de commandement.

FLORUS, Lugdunens. diaconus. — Erant autem sacrificia antea Judæorum secundum Aaron in victimis pecorum, et in hoc mysterio nondum erat sacrificium corporis et sanguinis Domini, quod nunc diffusum est toto orbe terrarum...... Scriptum est enim : « Juravit Dominus et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. »...... Sublatum est enim sacrificium Aaron, et cœpit esse sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Dominus itaque noster Jesus Christus in corpore et sanguine suo voluit esse salutem nostram..... Ipse ergo a Domino Deo missus sacerdos noster assumpsit a nobis quid offerret Deo ; illas sanctas primitias carnis ex utero Virginis holocaustum obtulit Deo...... Tu sacerdos, tu victima, tu oblator, tu oblatio. Ipse sacerdos est qui nunc ingressus est interiora veli...... Sancti Patres in Veteri Testamento uni Deo et Creatori omnium victimas obtulerunt, quas sibi ipse offerri voluit, per earum similitudinem promittens victimam veram, per quam nos sibi peccatorum remissione reconciliavit in Christo Jesu Domino nostro, ut ei offerretur similitudo, promittens veritatem sacrificii, cui erat offerenda ipsa reddita veritas in passione corporis et sanguinis Christi : hujus sacrificii caro et sanguis ante adventum Christi per victimas simi-

litudine promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur, post ascensum Christi per sacramentum memoria celebratur. Proinde prima sacramenta quæ observantur et celebrantur ex lege, erant prænuntiativa Christi venturi, quæ cum suo adventu Christus implevisset, oblata sunt · et ideo oblata, quia impleta; non enim venit legem solvere, sed adimplere. Alia sunt instituta virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora......, ut in ipso sacerdote ac sacrificio fieret remissio peccatorem......, CXIX, 11-21.

Hanc igitur gratiam purgationis et redemptionis nostræ, quam nobis Dominus et Salvator in sacramento sui corporis et sanguinis commendavit, longe antequam pateretur in populis prædicavit; sed pridie quam pateretur, id est ea nocte qua tradebatur, in Cœna suis discipulis tradidit......, CXIX, 11-24.

Hinc est quod in illa Cœna paschali, quando Dominus traditus est, nihil de ipso corporis et sanguinis mysterio idem Joannes commemorat, quia videlicet copiosus hoc et sublimius in præcedentibus Evangelii sui partibus explicaverat, et a reliquis tribus evangelistis, quod in eadem Cœna in commemorationem Dominicæ passionis ad salutem fidelium fuerat traditum, diligenter noverat commendatum. Matthæi enim verba hæc sunt, etc....., CXIX, 21 24.

Primo igitur convenientibus in unum, et astantibus in domo Dei fidelibus, præcedente modulatione divinarum laudum, præcedente lectione apostolorum et evangeliorum, præcedente etiam nonnunquam sermone et allocutione magistrorum, subjuncta quoque Symboli confessione, et oblatione populorum, et initiata consecratione sacramentorum, in quibus mens astantium ad divina et cœlestia cogitanda ac desideranda præparatur, assistit sacerdos altari, et celebraturus divina mysteria. Ecclesiam salutando orat, et orando salutat, dicens : « Dominus vobiscum... sursum corda, etc., » CXIX, 25-72.

IVO (S.), Carnotens. episcop. — Oportet ut in diebus Dominicis vel festis post sermonem missarum intra solemnia habitum, plebem sacerdos admoneat, ut juxta apostolicam institutionem, omnes in commune pro diversis necessitatibus preces fundant ad Dominum pro rege, et episcopis et rectoribus Ecclesiarum, pro pace, pro peste, pro infirmis qui in ipsa parochia lecto decumbant, pro nuper defunctis, in quibus singulatim precibus orationem Dominicam sub silentio dicat. Sacerdos vero orationes ad hoc pertinentes per singulas admonitiones solemniter expleat. Post hæc celebretur sacra oblatio : ait enim Apostolus : « Obsecro primo omnium fieri orationes, etc......, CLXI, 193.

Admonere debent sacerdotes plebes subditas sibi, ut bubulcos atque porcarios, et alios pastore vel aratores, qui in agris assidue commorantur, vel in silvis, et ideo more pecudum vivunt, in Dominicis et in aliis festis diebus saltem vel ad missam faciant vel permittant venire. Nam et hos Christus pretioso sanguine suo redemit......, CLXI, 194.

Ut Dominicis vel festis diebus presbyteri antequam missas celebrent plebem interrogent, si alterius parochianus in ecclesia sit qui, proprio contempto presbytero, ibi velit missam audire. Quem si invenerint, statim ab ecclesia ejiciant, et ad suam parochiam redire compellatur......, CLXI, 194.

IVO (S.). — In Scripturis quidem veteribus ad agendum Pascha non est præceptum tempus, nisi ex mense Novorum luna decima quarta usque ad vicesimam primam. Ex Evangelio tamen quia manifestum est quo etiam die Dominus crucifixus sit, et in sepultura fuerit, et resurrexerit, adjuncta est etiam ipsorum dierum observatio per Patrum concilia, et orbi universo Christiano persuasum, eo modo Pascha celebrari oportere. Quadragesima jejuniorum habet auctoritatem et in veteribus Libris ex jejunio Moysi et Eliæ, et ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus jejunavit, demonstrans Evangelium non dissentire a lege et prophetis. In persona quippe Moysi lex, in persona Eliæ prophetæ accipiuntur. Inter quos in monte gloriosus apparuit Dominus, ut evidentius emineret, quod de illo dicit Apostolus : « Testimonium habens a lege et prophetis. » In qua ergo parte anni congruentius observatio. Quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passioni? Quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opus est hac continentia, ut ab ipsius mundi amicitia jejunetur. quæ utique fallaciter blandiri, et illecebrarum succos circumspargere atque jacere non cessat, CLXI, 190. (Vide tertium Decalogi præceptum, in indice, 144, et indicem de festis, 149.)

SECUNDUM PRÆCEPTUM.

Les fêtes tu sanctifieras
Qui te sont de commandement.

NICOLAUS I, papa. — In quorum apostolorum vel martyrum, seu confessorum atque virginum diebus festis a labore terreno recedere debeatis, inquiritis. In solemnitatibus utique beatæ Mariæ Virginis et sanctorum duodecim apostolorum, ac evangelistarum, atque præcursoris Domini Joannis, et S. Stephani primi martyris, necnon et in eorum sanctorum natalitiis, quorum apud vos, Deo favente, memoria celebris et dies festivus habebitur. Sane sciendum est, quoniam idcirco in diebus festis ab opere mundano est cessandum, ut liberius ad ecclesiam ire, psalmis et hymnis et canticis spiritalibus insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoriis sanctorum communicare, ad imitationem eorum assurgere, eloquiis divinis intendere, eleemosynas indigentibus ministrare valeat Christianus. Quæ omnia si quis negligens, orationi tantum vacare noluerit, et ad cæteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius illi fuerat ipso die beati apostoli Pauli præceptis obaudiens laborare manibus suis, ut haberet unde tribueret necessitatem patientibus, quemadmodum ipse, qui licet Dominum ordinasse dicat, ut qui Evangelium annuntiaret, de Evangelio viveret, non tamen usus est hac potestate, sed manibus suis laborabat ne quem eorum quibus Evangelium prædicabat, gravaret.

Quod interrogatis : Utrum liceat in festivitatibus sanctorum judicium peragi, et utrum eadem die debeat homo, si dignus fuerit, ad mortem judicari, sciendum quoniam in his festivitatibus, in quibus superius ab omni opere mundano cessandum esse monstravimus, multo magis a sæcularibus negotiis, et adhuc a mortibus abstinendum fore decernimus, quoniam, quamvis utrumque fortasse sine culpa valeat exerceri, quando tamen his quæ Dei sunt, arctius homo debet hærere, quæ mundi sunt a se convenit penitus resecare, præcipue enim eo die ad militiam divinam accedens homo implicari non debeat negotiis sæcularibus, et ob reverentiam tantæ solemnitatis non oporteat in medium proferri, nisi unde omnibus gaudium, pax, et spiritalis lætitia generetur, CXIX, 985, 986.

RODULFUS, Bituricens. episcop. — Festos dies in anno celebrare sanximus, hoc est, diem Dominicum Paschæ cum omni honore et sobrietate venerari, simili modo totam hebdomadam illam observare decrevimus, diem Ascensionis Domini pleniter celebrare. In Pentecosten similiter ut in Pascha. Nativitatem sancti Joannis Baptistæ, Petri et Pauli diem unum, sancti Laurentii, Assumptionem sanctæ Mariæ, Dedicationem S. Michaelis, Natalem sancti Martini, sancti Andreæ et omnium apostolorum..... Et illas festivitates sanctorum observare decrevimus quorum in unaquaque parochia sancta corpora requiescunt, vel reliquiæ venerantur : Ilis prædictis diebus ab operibus quiescendum esse diximus. Cæteras festivitates sanctorum apostolorum, martyrum, confessorum, atque virginum congruo honore celebrandas esse censemus, CXIX, 717. (De hoc præcepto vide indicem amplissimum de festis infra, 149.)

TERTIUM PRÆCEPTUM.

Tous tes péchés confesseras
Au moins une fois l'an.

CANUTUS I, Anglorum rex. — Rogamus etiam per Dei amorem ut quilibet Christianus intelligat sedulo proprium suum commodum..... sed agendum, quam diligentissime a peccatis revertamur, et singuli delicta nostra confessario nostro sedulo confiteamur, ut semper abstineamus, ac sedulo compensemus, CLI, 1175.

REGINO, Prumiens. abb. (ex Burchard.). — Presbyteri debent admonere plebem sibi subjectam, ut omnis qui se sentit mortifero peccati vulnere sauciatum, feria quarta ante Quadragesimam cum omni festinatione recurrat ad vivificantem matrem Ecclesiam, ubi quod male commisit cum omni humilitate et contritione cordis simpliciter confessus suscipiat remedia pœnitentiæ secundum modum canonicis auctoritatibus præfixum, tradaturque Satanæ in interitu carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini. Non solum autem ille qui mortale aliquod commisit, sed etiam omnis homo quicunque se recognoscit immaculatam Christi tunicam quam in baptismo accepit, peccati macula polluisse, ad proprium sacerdotem venire festinet....., CXXXII, 245. (Vide sequens præceptum.)

QUARTUM PRÆCEPTUM.

Ton Créateur tu recevras
Au moins à Pâques humblement.

FLORUS, Lugdunens. diaconus. — « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. » Qua petitione nostra sufficientiam quotidiani victus petimus; nomine panis totum significantes, quoniam panis dicitur totum id sacramentum fidelium, quod in hoc quoque tempore necessarium est non tamen ad hujus temporis, sed ad illam æternam felicitatem assequendam. Nam panis vitæ Christus est, quam dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus et Eucharistiam quotidie sumimus, intercedente aliquo graviori delicto, a Christi corpore separemur...... Et ideo panem nostrum, id est Christum, quotidie nobis dari petimus, ut qui in eo manemus et vivimus, a sanctificatione ejus et corpore non recedamus, sine quo vivere in æternum non valemus, CXIX, 67.

GEZO, Dertonens. abb. — Confessiones autem dari diligentius præcipimus, maxime de commotionibus animi, antequam ad missam eatur, ne forte quis accedat indignus ad altare, id est, si cor mundum non habuerit. Melius est enim exspectare donec sanum fuerit et alienum a scandalo atque invidia, quam accedere audacter ad judicium tribunalis. Tribunal enim Christi altare est, et corpus suum inibi cum sanguine judicat indigne accedentes. Sicut ergo a peccatis carnalibus et capitalibus temperandum est antequam communicandum sit, ita etiam ab interioribus vitiis et morbis languentis animæ abstinendum est ante veræ pacis conjunctionem et æternæ salutis compaginem. Cum itaque ad terribilem mensam opportunum tempus invitat, præcavendum est summopere ut nullus ibi Judæus reperiatur, nullus malignus accedat, non fucata verba lingua proferat, nec insidiæ mente condantur, sed quod voluntas possidet, sermo declaret. Et nunc ille præsto est Christus, qui illam ornavit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita corpus Christi facit et sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Ore sacerdotis verba proferuntur, et Dei virtute consecrantur et gratia: « Hoc est, ait, corpus meum. » Hoc verbo proposita consecrantur, et sicut illa vox quæ dicit: Crescite et multiplicamini et complete terram, » semel quidem dicta est, sed omnium tempore sentit effectum, ad generationem operante natura; ita et vox illa simul quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ usque ad hodiernum diem et usque ad ejus adventum præstat sacrificio firmitatem. Nullus igitur fictus accedat, nullus fucato animo tantis audeat proximare mysteriis, ne condemnetur et sententiam mereatur et quod Judas sustinuit patiatur. Nam illium post communicationem mensæ diabolus intravit, non quia contempserat Dominicum corpus, sed quia impudentia et malignitas mentis ejus ut adversarius in eo habitaret effecit, ut discas quod indignis et fucate mysteriorum secreta celebrantibus, a diabolo præparantur insidiæ, et magis magisque ademptantur, qui non æquo animo communicare festinant. Et hæc dico, non ut vos terream, sed ut cautiores efficiam. Nemo sit Judas in mensa. Hoc sacrificium cibus est spiritualis; nam sicut corporalis cibus cum ventrem invenerit adversis humoribus occupatum amplius lædit, magis nocet, nullum præstat auxilium, ita est iste spiritualis cibus si aliquem repererit malignitate pollutum, magis eum perdit, non sua natura, sed accipientis ex vitio. Pura igitur mens, etc...., CXXXVII, 391, 392.

IVO (S.), Carnotens. episcop. Liquido apparet quando primo acceperunt discipuli corpus et sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ, quod a jejunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritu sancto, ut in honorem tanti sacramenti prius in os Christiani Dominicum corpus intraret quam cæteri cibi. Nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Neque enim quia post cibos Dominus dedit, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit, et emendat, mensis suis ista miscere. Namque Salvator quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem ultimum hoc voluit infigere cordibus et memoriæ discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, ut apostolis per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semper acciperetur, credo quod eum morem nemo variasset. Cum vero ait Apostolus, de hoc sacramento loquens; Propter quod, « fratres, cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate; si quis esurit, domi manducet ut non ad judicium conveniatis; » statim subtexuit: « Cætera autem, cum venero, ordinabo. » Unde intelligi datur quia multum erat, ut totum illis agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia, ob ipsum ordinatum esse, quod nulla horarum diversitate variatur, CLXI, 190, 191.

JONAS, Aurelianens. episcop. — Ad perceptionem vero sacri corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi nihilominus monemus, ut sicut Christianæ religioni expedit, congruis temporibus salubriter vos præparetis, attendentes illud evangelicum: « Qui manducat..., etc. » CVI, 304.

NICOLAUS, I, papa... — Corpori et sanguini Dominico quotidie in Quadragesima majori si deberetis communicare consulitis; quod ut fiat Dominum omnipotentem suppliciter exoramus, et vos omnes vehementissime exhortamur, si tamen mens in affectu peccandi non sit, vel si hanc non de criminalibus peccatis conscientia impœnitens, vel non reconciliata fortassis accuset, vel si fratri discordanti quis vestrum suo vitio reconciliatus minus exsistat. Nam quem de horum aliquo conscientia mordet, gravari tanto munere potius quam remedium consequi quodlibet arbitramur: Verum de hoc et de his qui Ecclesiam quidem intrant, nec tamen facta oblatione communicant, sacri canones forte sufficienter enuntiant, qui antistiti vestro sunt, qui Deo vobis auctore per mediocritatem nostram ordinandus est, tribuendi, et ab eo sacerdotibus, qui claves tenent scientiæ duntaxat aperiendi, et vobis nihilominus, in quibus opus est et minime prohibetur, insinuandi. Interim tantum Quadragesima, quam mos Ecclesiæ majorem appellat, omni est die servato superiore tenore communicandum quoniam semper est orationi vacandum, et sacrificiis fidelium concurrendum..... CXIX, 983, 984.

Tunc recte non licet cuilibet communionem Christi percipere, quando gulæ deditus non invenitur jejunus, adeo ut mysticam mensam parvipendens prius cibi laici sumptu jejunium solvisse videatur, Christique venerandum corpus ac pretiosum sanguinem a cæteris non discernens alimentis non præposuisse omni humanæ refectioni sed postposuisse noscatur. Remedium quippe salutiferum est corpus Christi contra peccatum, et qui hoc ante omnem escam veneranter non sumit.... Et certe quotidie medicos vacuis visceribus sua cernimus pocula propitiare; et si hoc pro sanitate corporis agitur quanto potius est pro animæ salute patrandum? Cæterum quamobrem non debeat is cui sanguis ex ore vel manibus profluxerit corpus ac sanguinem Christi percipere, regula nulla docet. Nam quod invitus quis patitur, in culpam ei non debet imputari, ac per hoc nec a participatione tanti remedii coerceri: novimus namque quia mulier quæ fluxum patiebatur sanguinis, post tergum Domini humiliter veniens vestimenti ejus fimbriam tetigit, atque ab ea statim infirmitas recessit. Si itaque mulier hæc influxu sanguinis posita vestimenti Domini tactu non judicatur indigna, ipsius imo Domini; nam ipse dixit: « Tetigit me aliquis » cur ei qui sanguinis ex ore vel naribus fluorem sustinet, non liceat salutifera Christi sacramenta percipere, CXIX, 1004, 1005.

TAIO, Cæsaraugustanus episcop. Unusquisque peccator redemptionis cruce pretium sumens confitetur ac laudat Deum... Ut sacramentum Dominicæ passionis in nobis non sit otiosum, debemus imitari quod sumimus, et prædicare cæteris quod veneramur...., LXXX, 795.

QUINTUM PRÆCEPTUM.

Quatre-Temps, Vigiles jeûneras,
Et le Carême entièrement.

ABSALON, Sprinckirsburgens. abb. — Videres homines, oblitos mandatorum Dei, etiam ipsos dies jejuniorum in derisum sibi potius, quam in fructum convertere, quia et si quandoque jejunent, neque integre, neque pie, neque sobrie jejunant. Non integre, quia semel aut bis in hebdomada jejunantes, cæteris diebus vacant comessationibus et calicibus epotandis, cum tamen omnes a quinto decimo anno et supra ad universum teneantur jejunium, nisi infirmitate, vel alia certa et rationabili causa excusentur. Non pie jejunant, quia, etsi abstineant a cibis, sed a vitiis nunquam, cum tamen infructuosa sit ciborum abstinentia, cui comes non est abstinentia vitiorum. Eo etiam pie non jejunant, quia quod corpori jejunando subtrahunt, in arca reponunt, iterum ventri offerendum, teste Gregorio, non Dei, sed ventris debet appellari eo quod alienæ paupertati impendi debeat quod per abstinentiam sibi nobis possumus defraudare. Non sobrie jejunant, quia aut avidius, aut splendidius, aut citius, aut abundantiore cibo et potu quam oportet, jejunium solvunt. Avide enim comedere reprehenditur Esau, qui propter avidam comestionem lenticulæ primogenituræ perdidit dignitatem. Sic etiam

AUCTOR incertus. — De vernali jejunio, CLI, 995. De æstivali jejunio, CLI, 997. De autumnali jejunio, CLI, 1000. De hiemali jejunio, *ibi l.* De capite jejunii et de Quadragesima, CLI, 1013.

TERTULLIANUS, presb. Carthaginens. — Æque stationes (jejunia secundum Pamelium) nostras, ut indignas; quasdam vero et in serum constitutas,novitatis nomine incusant,hoc quoque munus et ex arbitrio obeundum esse dicentes,et non ultra nonam detinendum, de suo scilicet more. Sed quod pertineat ad interdictionis quæstionem,semel pro omnibus causis respondebo... Si quia Petrus,et qui cum eo, ad horam nonam orationis templum introgressi leguntur,quis mihi probabit illos illa die statione functos,ut horam nonam ad clausulam et expunctionem stationis interpretetur?...Atqui facilius invenias Petrum hora sexta capiendi cibi causa,prius in superiora ad orandum ascendisse, quo magis sexta diei finiri officio huic possit,quæ illud absolutura post orationem videbatur.Porro,cum in eodem commentario Lucæ, et tertia hora orationis demonstretur, sub qua Spiritu sancto initiati, pro ebriis habebantur, et sexta qua Petrus ascendit in superiora,et nona qua templum sunt introgessi,cur, non intelligamus, salva plane indifferentia semper et ubique et omni tempore orandi? II, 966, 967.

Horum igitur tempora observantes,et dies, et menses, et annos galaticamur? Plane,si Judaicarum cæremoniarum, si legalium solemnitatum observantes sumus; illos enim Apostolus dedocet,compescens veteris Testamenti in Christo sepulti perseverantiam,et Novi sistens.Quod si nova conditio in Christo, jam nova et solemnia esse debebunt;aut si omnem in totum devotionem temporum et dierum et mensium et annorum erasit Apostolus,cur Pascha celebramus annuo circulo in mense primo? Cur quinquaginta exinde diebus in omni exsultatione decurrimus?Cur stationibus quartam et sextam Sabbati dicamus, et jejuniis Parasceven?... II, 973, 974.

Processimus itaque ad exempla... Deliquerat Israel in aquatione apud Maspha, congregatus a Samuele, sed ita statim delictum jejunium diluit, ut periculum prælii simul fugerit. Cum maxime Samuel offerebat holocaustum, in nullo magis procuratam audimus Dei clementiam quam abstinentia populi..., II, 962, 963.

Redeamus et ad nova documenta properamus,in limine E angeli, Anna prophetis filia Phanuelis, quæ infantem Dominum et agnovit... Jejuniorum quoque testimonio augetur: ipse mox Dominus baptisma suum, et in suo omnium jejuniis, dedicavit... Docuit etiam adversus diriora dæmonia jejuniis præliandum. Denique ut in centurionem Cornelium,necdum tinctum dignatio Spiritus sancti cum charismate insuper prophetiæ festinasset, jejunia ejus legimus exaudita. Puto autem et Apostolus inter labores suos et pericula et incommoda post famem et sitim, jejunia quoque plurima enumerat, II, 963, 964.

THEODULFUS, Ambianens. episc.— De jejunio quadragesimali, CV, 203.

(*Vide* INDICES. — De jejunio et abstinentia CL, et De sensuum mortificatione, CLI, infra.)

SEXTUM PRÆCEPTUM.

Vendredi chair ne mangeras
Ni le samedi mêmement.

NICOLAUS I, papa. — Quot temporibus vel diebus in circuitu si anni a carnibus abstinendum.... Verum interim in diebus jejuniorum,in quibus per abstinentiam et lamentum pœnitentiæ præcipue Domino supplicandum est,modis omnibus est a carnibus abstinendum Quoniam licet omnibus orare et abstinere conveniat,jejuniorum tamen temporibus amplius abstinentiæ inservire oportet, videlicet, ut qui se sciverit illicite perpetrasse, secundum sacra decretalia in his etiam a licitis se quibusdam abstineat, quadragesimali videlicet tempore quod est ante Pascha;jejunio post Pentecosten, jejunio ante solemnitatem Assumptionis sanctæ Dei Genitricis et semper virginis Dominæ nostræ Mariæ, necnon jejunio ante Natalis Domini nostri Jesu Christi festivitatem qua jejunia sancta Romana suscepit antiquitus et tenet Ecclesia.In sexta vero feria omnis hebdomadæ,et in cunctis vigiliis insignium festivitatum a carnium esu cessandum et jejunio incumbendum,ut veraciter cum Psalmographo dici valeat: « Ad vesperum demorabitur fletus et ad matutinum lætitia.» Si quis vero vestrum aliis voluerit forte diebus a carnibus abstinere, non est prohibendus, quoniam quanto quis hic in lacrymis magis seminaverit, tanto amplius in gaudio messurus est in vita æterna....., CXIX, 980, 981.

Quarta feria quamvis e cæteris diebus præter sextam feriam sit amplius mœroribus operandum, pro eo quod Dominus ipso jam die in corde terræ, hoc est Judæ traditoris, quodammodo sepultus erat, dum hunc ipse morti tradere meditabatur;tamen si vestrum quis eodem die vult, potest omnino carnes comedere, nisi forte sibi aut a sacerdote esset interdictum,quoniam scriptum est: « Melior obedientia quam sacrificium, » aut ipsam feriam intar dies jejuniorum evenire contigerit....

Sexta vero feria passionem Dominicam,et apostolorum mœstitiam recolentes, ab omnium carnium epulis, et pinguedine gustus noster arcendus est, præter si Nativitas Domini et Epiphaniorum ejus,aut festivitas beatæ Matris Domini et intemeratæ Virginis Mariæ,seu apostolorum principum Petri et Pauli, atque sancti Joannis Baptistæ, seu B. Joannis evangelistæ, necnon et clavigeri cœli germani. Andreæ scilicet apostoli, quin etiam et beati Stephani protomartyris ipso die fortassis evenire contigerit. Nam quod sancta Ecclesia, ut fidelis anima in festivitate eorum jejunia, vel abstinentias quæ non sunt perpetuo voto propositæ, solvere debeat, Dominus testatur in Evangelio dicens: « Mulier cum parit tristitiam habet; cum autem peperit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum, » mulierem dicit sanctam Ecclesiam. Sicut enim mulier nato in hunc mundum homine lætatur, ita Ecclesia in vitam futuram fidelium populo migrante digna exsultatione repletur, pro qua ejus nativitas multum laborans et gemens in præsenti quasi parturiens dolet; nec novum debet cuiquam videri, si natus dicitur qui ex hac vita migraverit; quomodo enim usitato more dicitur nasci, quando quis ex utero materno procedens in hanc lucem exit: sic quoque jure natus appellari potest quilibet ab hujus sæculi tenebris ad lumen pertingens viventium: pro qua ergo reapte consuetudine tenetur ecclesiastica, ut solemnes beatorum martyrum, vel confessorum Christi dies, quibus de hoc mundo ad regionem migravere vivorum,nuncupentur natales,sed et eorum solemnia non funebria tanquam morientium, sed utpote in vera vita nascentium natalitia vocitentur....., CXIX, 980-982.

(Vide Indices CXLIX et CL,in quibus hoc præceptum per occurrentiam frequentius tractatur).

CXLIX

INDEX DE FESTIS,

IN QUO VICISSIM ET LOGICE DISSERITUR DE FESTIS IN GENERE, ET DE ILLORUM ORIGINE, NUMERO ET ANTIQUITATE; DE VICILIIS ET OCTAVIS,

DE FESTIS DOMINI, B. MARIÆ VIRGINIS, SANCTORUM ET SANCTARUM, ET DE DIE DOMINICA, ETC.

—

MONITUM.

Hic: *De festis in genere et in specie Index* analyticus quinque partes includit: Primam scilicet de festis in genere, de Vigiliis et de Octavis: — Secundam de festis Domini; — Tertiam de festis B. Mariæ; — — Quartum de festis sanctorum tum in genere, tum in specie spectatis; — Quintam denique de dei Do-

minica in genere et de singulis Dominicis per annum. Pars quæque in capita iterum iterumque subdividenda dividitur. Res ad quodlibet festum vel ad quamcunque diem Dominicam spectantes, ex SS. Patribus accuratissime excerptæ, in unum coactæ et secundum ordinem logicum digestæ, uno capite vel articulo concluduntur. — Festis cujusque datur definitio litteralis, logica ; interpretatio mystica ; exponuntur instutio, antiquitas, excellentia, modus rationesque quibus est observandum : et sub fine cujuslibet articuli, ad instar appendicis, indicantur officium, missa, preces liturgicæ, sermones, homiliæ, hymni, carmina, etc., etc., quæ ad illud festum pertinent. Hunc de festis diligentius exaratum et maxime completum indicem non sine multo fructu consulere possunt, quincunque prædicatores vel scriptores hanc materiam sunt aggressuri.

PARS PRIMA.

DE FESTIS IN GENERE.

CAPUT PRIMUM. — *De definitione, institutione et numero festorum.*

CAP. II. — *De agendis vel vitandis in celebratione festorum.*

quis professionem facturus est missam cantat majorem, LXXXIX, 666. — In festis Purificationis et Annuntiationis dicitur *Gloria in excelsis*, quandocunque contingaut, *ibid.*, 1146. — Festa in quibus fratres Carthusiani bis habent vinum, *ibid.*, 733. — Festa semel in anno cum capitulo celebranda, *ibid.*, 1149. — Monachi festis diebus stant in albis, Rupertus, abb., CLXX, 53.

Dies Dominica et aliæ festivitates absque opere servili a vespera in vesperam celebrandæ, S. Eutychian., papa, V, 166; S. Hieronym., XXII, 1222; Regino, CXXXII, 190, 285, 356; Udalric., CXXXV, 1073; Rather., CXXXVI, 455, 562 (*n.*). — Festorum ac Dominici otium a Patribus sancitum S. Augustin., XXXIX, 2274. — Feriatis diebus in quibus res divina fit et abstinere homines a litibus oportet, S. Isidorus, LXXXIII, 965. — Dies Dominicus et alia festa colenda cessando ab operibus servitutis et carnis, et operibus sanctis vacando et audiendo verbum sacrum, S. Paulin. Aquileiens., XCIX, 336, 337. — Abstinere primum oportet ab omni peccato, et ab omni opere terreno, cessente omni causarum strepitu, *ibid.*, 338 (*n.*). — Deus prohibet laborem in die festo, Haymo, CXVIII, 1006. — Festa quibus ab operibus quiescendum, Rodulph., CXIX, 717; Nicol., *ibid.*, 986. — In his festivitatibus nulla sint judicia, *ibid.* — Super omnia Dominicum diem et sanctorum festivitates ab omni sæculari opere cautissime custodire procuremus, S. Odo abb., CXXXIII, 950. — In diebus festivis etiam a licitis vacandum est cum urgeat Ecclesiæ mandatum, S. Bruno Astens., CLXIV, 279. — Festis diebus aliquando laborare permissum, Regino, CXXXII, 438. — Tempora quibus mallum vel placitum publicum prohibitum, Adrevald., CXXIV, 1077; Ludovici Germaniæ regis conventus, CXXXVIII, 595; Burchard., CXL, 888; S. Ivo, CLXI, 274. — Festa et jejunia celebranda, *Canuti regis edicta*, CLI, 1175. Festa et tempora quibus ordalia et juramenta prohibita, *ibid.* — Festivitatum violatores puniendi, S. Gregor. Turon., LXXI, 1159. — Deus transgressores punit, Haymo, CXVIII, 1006. — Tatherius cum excommunicatione interdixit ut Dominica die ab opere servili cessaretur; idque vi obtinuit, Rather., CXXXVI, 682.

Si liber diebus festis operetur perdat libertatem, si servus, perdat corium vel hidgildum, Alfredi Magni leges eccles., CXXXVIII, 458. — Eduardi Senioris leges, *ibid.*, 461. — Si dominus servos suos die festo ad opus cogat, puniatur, *ibid.*, 461. — Perdat servum et solvat violatæ legis pœnam apud Danos, multam apud Angelos, Canuti regis edicta, CLI, 1179. — Abstinere primum oportet a peccato, S. Prosper Aquit., LI, 477; S. Leo Magnus, LIV, 506; S. Paulinus Aquileiensis, XCIX, 336. — Dominica die cibis carnium se ingurgitare improbatur, Gregor. Turon., LXXVII, 1551, 1552. — Tempora in quibus ab uxoribus et a nuptiis abstinendum, S. Eutychian., papa, V, 166, 167; S. Paulin. Aquileiensis, XCIX, 338; Burchard., CXL, 960, 100, 1013; Belethus, CCII, 72. — Item tribus hebdomatibus ante festivitatem S. Joannis Baptistæ, S. Ivo, CLXI, 616. — Nec non et in sanctorum solemnitatibus, Gratian., CLXXXVII, 1645. — Quadragesimæ, noctis Dominicæ, aut festivitatis ullius præclaræ violatores, quadraginta diebus pœnitentiam agant, Rather., CXXXVI, 573. — Christiani abstinere debent a solemnitate nuptiarum, a choreis et clamorosis venationibus, S. Bruno Ast., CLXIV, 729. — Ut in diebus Festis spectacula minine celebrentur, Fulgentius Ferrand., LXXXVIII, 931; Atto, CXXXIV, 43. — Festis solemnibus saltationes et tripudia vetita, Isidorus Mercat., CXXX, 455. — Qui die solemni ad spectacula vadit, excommunicetur, S. Ivo, CLXI, 265. — Ut nullus festivitates majores in villa celebret, *ibid.*, 266. — Diebus festis saltem tempore divini officii campanæ occludantur, Joannes Rothomag. archiepisc., CXLVII, 43. — Nundinæ diebus festis non fiant, *ibid.*, 233.

CAP. III. — *De Vigiliis in genere.*

Dies festi præcedens dicitur Vigilia vel ejus loco jejunium quod vice Vigiliarum est institutum, Belethus, CCII, 141. — Vigiliarum devotio perantiqua, Tertull., I, 1294; Alcuin., CI, 1275. — Antiqua et Vigiliarum devotio, familiare bonum omnibus sanctis, S. Hieronym., XXX, 234; S. Isidor. Hisp., LXXXIII, 759; S. Chrodegand., LXXXIX. — Vigiliæ antiquæ et auctoritate fundatæ, S. Hieronym., XXX, 237. — Testamento tum Veteri, tum Novo consignatur gratia Vigiliarum, *ibid.*, 235. — Constat exemplis et monitis, *ibid.* — Vigiliæ a pastoribus cœperunt qui vigilias super greges suos nascente Christo custodierunt, Honorius, CLXXII, 644; Sicard., CCXIII, 216. — Institutæ fuerunt forsitan ad corrigendas paganorum vigilias, S. Paulin. Aquileien., XCIX, 254 (*n.*). — Hæretici Nyetnges superfluas esse Vigilias æstimabant, S. Chrodegand., LXXXIX, 1067.

Vigiliæ vocantur nocturni, Aurel. Cassiodor., LXX, 547. — Vigiliæ nocturnæ, S. Greg. Turon., LXXI, 428; Regino, CXXXII, 356. — Vigiliæ tres de nocte olim in Ecclesia, Joann. Rotomag. archiepisc., CXLVII, 83, 84. — Vigiliæ nocturnæ in tres nocturnas dispertiuntur, Rupert., abb., CLXX, 14; Sicard., CCXIII, 158. — Vigiliæ matutinæ, S. Greg. Turon., LXXI, 294. — Vigiliæ sunt duplices spirituales et materiales, Alanus de Ins., CCX, 178, 179. — Vigiliæ spirituales materialibus præferendæ, *ibid.* — Vigiliæ aliæ carnalium, aliæ spiritualium, S. Bernard., CLXXXIII, 403.

Vigiliæ Dominicæ, S. Greg. Turon., LXXI, 807, 978. — Vigiliæ S. Mariæ, S. Eutych., V, 166. — Vigiliæ sanctorum, S. Paulin. Nolan., LXI, 660; Sicard., CCXIII, 158. — Vigiliæ apostolorum, Leo IV, CXV, 681. — Vigiliæ martyrum, Flodoard., CXXXV, 41. — Vigiliæ solemnes mortuorum, Atto., CXXXIV, 974.

Vigiliæ utiles, S. Bernard., CLXXXIII, 678. — Vigiliarum utilitates, Alan. de Insul., CCX, 178, 179. — Fructuosæ, S. Aug., XLII, 1117. — Vigiliarum locus et necessitas, Raban. Maur., CX, 90. — Observatio Vigiliarum, Aurel. Cassiod., LXIX, 962, 985, 1189. — Vigiliæ frequentandæ, S. Aug., XXXIX, 1977, 2019, 2022, 2029. — Ante lucem ad Vigilias conveniendum in Ecclesiam, *ibid.*, 2275, 2280. — Ad Vigilias cum pueris baptizandis mulieres veniebant Quadragesima, *ibid.*, 1751. — Vigiliis pauperes et artifices diebus etiam non festis interesse innuitur., *ibid.*, 2284. — Vigiliæ Dominicæ a fidelibus frequentate, S. Greg. Turon., LXXI, 807, 978. — Vigiliæ devote celebrandæ, *ibid.*, 782. — Vigiliæ in jejunio agendæ ut purificati per abstinentiam dignius celebremus sequentis festi lætitiam, Alcuin., CI, 1214; S. Bernard., CLXXXIII, 501. — Vigiliis sanctorum necesse et vigilare hominem spiritualem qui solemnitate celebrare desiderat in spiritu et veritate, *ibid.*, 403. — In Vigiliis solemnitatum sanctificatio requiritur, Adam. Scot., CXCVIII, 209. — Vigiliis in sanctorum festivitatibus populus interesse studuit, Alcuin., CI, 712. — Sanctorum solemnitates antiquitus privilegio celebratæ, S. Paulin. No.., LXI, 660. — Vigiliæ apostolorum observandæ, Leo, IV, CXV, 681. — Vigiliæ martyrum religiosissime observatæ, Flodoard., CXXXV, 41. — Vigiliæ apud sepulcra martyrum extra templa, Aurel. Cassiod., LXXIX, 1008. — Quomodo observabantur in sanctorum festivitatibus vel omnibus solemnitatibus Vigiliæ, S. Benedict., CIII, 897. — In Vigiliis omnium festivitatum ab uxoribus abstinendum, Ratherius, CXXXVI, 560. — In Vigiliis debet celebrator affligi ut in solemnitate valeat gratulari, S. Petr. Damian., CXLIV, 548. — Ut in omnibus Vigiliis pax sit ubique, sæc. XI, monum. liturg., CLI, 1191, 1134. — Ut clerici Vigiliis non desint, Atto, CXXXIV, 38. — In Vigilia sanctæ Mariæ, sancti Joannis et Vigiliis indictis aliorum sanctorum eulogiæ post missam plebi distribuendæ, S. Eutychian., V, 166. — Vigiliæ nocturnæ in festis ab omnibus celebrabantur, S. Greg. Turon., LXXI, 821, 898, 978. — Vigiliæ singulis hebdomadibus a vespera illucescente Sabbato celebrantur, Cassian., XLIX, 141. — Vigiliæ et plures et strictiores in monasteriis *ibid.*, 134. — Longiores in Sabbato, *ibid.*, 145. — In Vigiliis jejunabant, Regino, CXXXXII, 244; S. Paulin. Nolan., LXI, 610. — In Vigiliis sanctorum in quadragesimali cibo jejunetur, S. Aug., XXXII, 1458. — In nonnullis sanctorum Vigiliis jejuna instituta, id., XL, 1276; Alcuin., CI, 1213. — Jejunium ante Assumptionem et ante Nativitatem Domini antiquitus ab Ecclesia Romana receptum et servatum, Nicolaus, pap., CXIX, 931.

Praxis Vigiliarum, S. Paulin. Aquileien., XCIX, 327. — Vigiliæ a Paschali primo de more celebratæ Sabbato in basilica, S. Petri Anastas., Biblioth., CXXXVIII, 1263. — De existentia et celebratione sacrarum Vigiliarum in Ecclesia Aquileiense ætate S. Nicetæ, S. Nicetas, LII, 1091. — Stationes Vigiliarum in præcipuis solemnitatibus a Perpetuo episcopo Turonens. in Ecclesia Turonensi institutæ, S. Greg, Turon., LXXI, 567. — Quibusnam Vigiliis ætate S. Paulini, jejunium indictum, S. Paulin. Aquileien., XCIX, 235. — Gregorius III regulas celebrandi solemnia Vigiliarum restauravit ampliavitque, Anastas. Biblioth., CXXXVIII, 1029, 1030. — Praxis Vigiliarum in Ecclesia Antissiodorensi ab Aunario episcopo statuta, Anonym., id., 233. — Apud monachos Cluniacenses, Lanfranc., CL, 573. — Apud Carthusianos, Guigo, CLIII, 646. — Quando Vigilia die Dominico contigerit fiat jejunium et commemoratio die Sabbati, *ibid.*, 1145. — Presbyteri fideles jejunium Vigiliarum servare moneant, Burchard., CXL, 887.

Cap. II. — *De Circumcisione Domini.*

Cap. III. — *De Epiphania Domini.*

agnosci, S. Leo, LIV, 234. — Stella Gratiam magi omnes gentes, Herodes paganos, infantes occisi martyres figurant, omnium est temporum præsens festivitas, *ibid.*, 260. — Baptismus Christi Nativitas Christiani. Hildebert., CLXXI, 415. — Epiphania, Nativitas Christianorum, Guerric. abb. CLXXXV, 58. — Christus vinum in aquam mutans mysterium et formam futuræ resurrectionis ostendit, S. Ambros., XVII, 619, 620. — Manifestatio Trinitatis in baptismo Christi *ibid.*, 623, 624.

Magi tres interius illuminati, Adam. Scot., CXCVIII, 394. — Muneribus fidem suam protestantur, S. Leo, LIV, 234. — Magorum vocatio vocationis nostræ primordia, *ibid.*, 237, 240; Adam. Scot., CXCVIII, 394. — Magorum munera quisque debet æmulari, S. Leo, LIV, 237. — Cum gratiarum actione celebranda hæc festivitas, *ibid.*, 240.

Festum Epiphaniæ antiquitus institutum, S. Paulin. Nolan., LXI, 648. — Antiquitus in Gallia receptum, Liturg. Gall., LXXII, 169, 170. — Feriandum, S. Philastr., XII, 1273; S. Paulin Aquileiens, XCIX 339 (n); Adalhard., CV, 537, 538; Hetto, *ibid.*, 764; Rodulf., CXIX, 717; Walter., *ibid.*, 740; Regino, CXXXII, 265; Flodoard., CXXXV, 408; Joannes, XIII, *ibid.*, 977; S. Chrodegang., LXXXIX, 1074, 1089; Anonym., CXXXVIII, 624, 625; S. Ivo, CLXI, 266. — Nonnisi in civitatibus et parochiis celebrandum, *ibid.* — Inter præcipuas solemnitates recensetur, Lanfranc., CL, 475. — Et celebratur, Udalric., CXLIX, 655. — Caret invitatorio, Joannes archiepisc. Rothomag., CXLVII, 42, 89, 164. — *Venite, exsultemus* in tertio nocturno psallebatur, *ibid.*, 42, 189. — Cantatur *Credo* ad majorem missam, Lanfranc., CL, 481. — Fit processio, S. Greg. Turon., LXXI, 319, 325; Joannes archiepisc. Rothomag., CXLVII, 135. — In die Epiphaniæ nuntiatur Quadragesimæ initium, Liturgia Gall., LXXII, 178. — Annuntiatur, Pascha, S. Greg. Mag., LXXVII, 947; S. Isidor. Hisp., LXXXIV, 367. — Aqua benedicebatur, S. Greg. Magn., LXXVIII, 293 (n.). — Virginibus velamen imponebatur, Isidor. Mercat., CXXX, 943. — Epiphaniæ in Vigilia sermo de Innocentibus ab Herode occisis, Liturg. Gall., LXXII, 432. — Herodes Christum natum mundo nuntiat, eum tentat auferre, S. Leo Mag., LIV, 237. — In Epiphania non baptizandum, Dionys. Exiguus, LXVII, 281; S. Isidor. Hisp., LXXXIV, 165; Alcuin., CI, 1178, 1236; S. Ivo, CLXI, 79, 81; Rupert., CLXX, 84. — In quibusdam locis baptismus solemnis conferebatur, S. Greg. Magn., LXXVIII, 389, 723. — In Epiphania in Cœanensium civitate baptisterium sudat, Anonym., LXXIV, 237. — Non jejunandum in Epiphania, S. Benedict., CIII, 1146. — Infra Octavam Epiphaniæ, Petr. de Honestis, CLXIII, 721. — Si feria sexta contingat epiphania carnes edere licitum, Nicolaus pap., CXIX, 981. — Abstinendum abuxoribus et nuptiis, S. Eutychian., papa, V, 166. — A sectu judiciario, Anonym., CXXXVIII, 854. — Quomodo apud Carthusianos celebratur Epiphania, Guigo, CLIII, 733, 1145. — Epiphaniæ festo communicabat Evagrius, ex Vitis Patrum., LXXIII, 1184. — Rothomag. archiepiscopi, quasdam distributiones faciebant, Petr. Blesens., CCVII, 1179.

De Epiphania, Kalendarium antiq., XIII, 676; S. Hieronym., XXX, 437; S. Greg. Magn., LXXVIII, 38, 40; S. Protad., LXXX, 412; Isidor. Mercat., LXXXV, 230; LXXXVI, 175; Raban. Maur., CX, 18, 1124; Alcuin., CI, 1178; Amalar., CV, 1226, 1275, 1278; Christian. Deuthmar., CVI, 1279; Wandalbert., CXXI, 585; Ado, CXXIII, 145, 211; Usuard., *ibid.*, 619; Notker., CXXXI, 1032; Kalendaria et martyrologia antiqua, CXXXVIII, 1185, 1193, 1203, 1210, 1257, 1265; Udalric., CXLIX, 654, 693; Lanfranc., CL, 191; sæc. XI monum. liturg., CLI, 1008; S. Ivo, CLXII, 584; Bruno Ast., CLXV, 989, 992; Rupert. abb., CLXX, 84; Honorius, CLXXII, 647, 731, 781, 797, 843; Sicard., CCXIII, 235.

De Epiphania Sermones, S. Ambros., XVII, 618, 620, 621, 622, 624, 626; S. Petr. Chrysolog., LII, 611, 614, 616, 619, 620; S. Leo Mag., LIV, 234, 237, 244, 247, 249, 253, 257, 260; S. Maxim Taurin, LVII, 545, 547, 549, 551; S. Fulgent., LXV, 732, 863; Atto, CXXXIV, 838; Odilo, CXLII, 995; CXLIV, 505; Werner. abb. CLVII, 803; S. Ivo, CLXII, 573; Bruno Ast., CLXV, 863; Hildebert., CLXXI, 401, 409, 413; Hugo a S. Vict., CLXXVII, 931, 988; Abælard., CLXXVIII, 409; S. Bernard., CLXXXIII, 141, 147, 149; Guerric., CLXXXV, 45, 51, 54, 59; Aelred abb., CXCV, 227; Adam. Scot., CXCVIII, 399, 401; Petr. Comest., *ibid.*, 1741; Garner. Lingonens., CCV, 623, 628; Petr. Blesens., CCVII, 567; S. Martin Legionen., CCVIII, 549; Absalon abb., CCXI, 57, 63, 68, 76, 81; Helinand., CCXII, 511, 521; Innocent. III, CCXVII, 483.

Homiliæ, S. Leo, papa, LIV, 235; S. Maxim. Taurin., LVII, 71, 259, 261, 263, 265, 269, 272, 277, 279, 281, 283, 287; Sedatus, LXXII, 771; S. Greg. Magn., LXXVI, 1110; Beda Ven., CXIV, 58; Haymo, CXVIII, 107; Rodulphus, CLV, 1727, 1731; Bruno Astens., CLXV, 766; Godefrid. abb., CLXXIV, 677, 683.

Sequentiæ, Notkerus, CXXXI, 1008; sæc. XI Monum. Liturg., CLI, 837.

Benedictio, Grimald., CXXI, 862.

Hymni, Aurelian. Prudentius, LIX, 901; Anonym., LXXXVII, 51, 54, 55; Raban. Maur., CXII, 654; Walafrid. Strab., CXIV, 1083; Abælard., CLXXVIII, 1791.

Versus de Epiphania, Marbod., CLXXI, 1661; Hildebert., *ibid*, 1446.

De baptismo Domini, Alcuin., CI, 1180. — De baptismo Christi et manifestatione Trinitatis, Ernald. abb., CLXXXIX, 1628.

Sermones de baptismo Christi, S. Maxim. Taurin., LVII, 553, 555, 557.

Homiliæ de baptismo Christi, *ibid.*, 289, 291, 293, 295, 297, 299.

De stella et Magis, Ernald., abb., CLXXXIX, 1625; Petr. Comest., CXCVIII, 1541, 1542.

De Octava Epiphaniæ, S. Greg. Magn., LXXVIII, 40; Amalar., CV, 1226, 1275, 1278; Udalric; CXLIX, 654, 693; Bruno Ast., CLXV, 992; Honor., CLXXII, 648.

Benedictio in Octava Theophaniæ, Grimald., CXXI, 862; Præfatio, *ibid.*, 886.

Sermones de Octava Epiphaniæ, S. Bernard., CLXXXIII, 153, 677.

Homiliæ in Octava Epiphaniæ, Beda Ven., XCIV, 74; Haymo, CXVIII, 115; Godefrid., CLXXIV, 696, 699, 703.

CAP. IV. — *De Præsentatione Domini.*

(*Vide* Purificationem B. Mariæ.)

CAP. V. — *De Incarnatione Verbi.*

(*Vide* Annuntiationem).

CAP. VI. — *De Resurrectione Domini.*

Pascha Hebræum nomen non Græcum, S. August., XXXVI, 842; XXXVII, 1609, 1709; Eugypp., LXII, 752; Alcuin., C, 923; Raban. Maur., CVII, 351; Petr. Lombard., CXCI, 1399. — A Phase nomen accepit, S. Hieronym., XXV, 1229; XXVI, 190; Beleth., CCII, 118. — *Transitus* dicitur, S. Ambros., XVII, 672; S. Aug., XXXVI, 785; S. Leo, LIV, 608; S. Fulgent., LXV, 741; Alcuin., C, 923; S. Paschas. Ratbert., CXX, 1345; S. Bruno, CLIII, 147; Godefrid. abb., CLXXIV, 170; S. Bernard., CLXXXIII, 286; Petr. Lombard., CXCI, 1572; Richard. a S. Vict., CXCVI, 1060. — Quia Christus *transivit* de morte ad vitam, Candid., CVI, 60, 61; Rather., CXXXVI, 555. — Quia per hoc mysterium de pejoribus ad meliora *transimus*, S. Maxim, Taurin., LVII, 515; Beda Vener., XCIII, 370. — Pascha, *Phase* Hebraice, *Pascha* Græce, *transitus* Latine dicitur, Honorius, CLXXII, 676. — Pascha non passionem sed transitum significat, S. Hieronym., XXIV, 356; Beda Ven., XCIV, 536; Beleth., CCII, 117. — Hoc nomen Pascha divina dispositione compositum est a Græco πάσχειν et Hebræo Phase (transitus), quoniam in passione Domini fuit transitus ejus Beleth., CCII, 118; Sicard., CCXIII, 343. — Pascha transitus animarum a vitiis ad virtutem, S. Ambros., XIV, 129; XVI, 907. — Appellatur Pascha ipsa dies resurrectionis, S. Philast., XII, 1278; Beleth., CCII, 117, 118; Sicard., CCXIII, 310.

A Paschate Judæorum figuratum, Tertull., I, 1294; II, 460; S. Ambros., XVI, 1034, 1035; S. Aug., XXXV, 1758; XLI, 322; S. Isidor., LXXXIII, 766; Beda Ven., XCIV, 535; Alcuin., C, 904; Raban. Maur., CVII, 350. — Paschæ traditio ex antiquis Judæis notatur, Rupert., CLXVIII, 1531. — Paschæ Judaici observantia spiritualibus typis referta, S. Gaudent., XX, 867. — Quinquagesimæ typus in veteri lege, Cassian., XLIX, 1194. — Pascha, Pentecoste et Scenopegia Judæorum triplicem Christianæ religionis significabant statum, nempe pœnitentiæ, justitiæ et gloriæ, Petr. Lombard., CXCI, 970. — Pascha Judæorum ultimum, Rupert., CXLIX, 647. — Antiqua illa festivitas populi Judæorum diei istius solemnitate mutata est, S. Hieronym., XXX, 225. — Pascha mysticum abolitum est immolatione Agni veri Paschalis Christi, Gezo abb., CXXXVII, 398. — Christo a mortuis resurgente Judæorum solemnitates completæ sunt, S. Anselm., CLVIII, 627. — Manducavit Christus Pascha quo passurus significabatur antequam voluntarie pateretur, S. Fulgent., LXV, 431. — In eadem cœna Christus Judæorum Pascha comedit et nostrum instituit, *ibid.*

Pascha nostrum a Pascha Judæorum discretum, Eu-

CAP. VII. — *De Ascensione.*

CAP. VIII. — *De Pentecoste.*

§ III. — *De Præsentatione B. Mariæ in templo.*

§ IV. — *De Annuntiatione.*

§ V. — *De Visitatione.*

§ VI. — *De partu Virginis.*

§ VII. — *De Purificatione B. Virginis et præsentatione Domini.*

festis, Alcuin., CI, 1181. — Sergius papa præcepit in ea litanias fieri, *ibid.* — Theophanes refert ad annum 542 festi hujus institutionem, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 298. — Institutum fuit juxta quosdam ex occasione lustrationis urbis quæ Romæ agebatur, *ibid.*, 299. — Quadragesima die a Nativitate Domini Purificatio sanctæ Mariæ, CXXXVIII, 714. — Benedictio super cereos in Purificatione sanctæ Mariæ, sæculi XI Monum. liturgica, CLI, 838. — Ecclesiæ mos ut fideles in festo Purificationis cereos sive candelas portent, S. Anselm., CLXVIII, 625. — In Purificatione S. Mariæ candelas portamus ut felici gaudio justi Simeonis aliquatenus participemur, Rupert. abb., CLXX, 87. — Remis in ecclesia B. Mariæ miracula in die Purificationis bis obtenta, Flodoard., CXXXV, 441, 442. — Si Purificat infra Septuagesimam evenerit nihil in ea juxta romanam consuetudinem præter *Alleluia* de solita glorificatione mutandum, sæcul. XI Monumenta liturgica, CLI, 1012; Sicard., CCXIII, 410. — In festo Purificationis *Gloria in excelsis* dicatur quandocunque contingat, Guigo, CLIII, 1145. — In Purificatione fratres Carthusiani his habent vinum, *ibid.*, 733. — In Purificatione Rothomag. archiepisc. quasdam distributiones Rothomagensi capitulo faciebant, Petr. Blesens., CCVII, 1179.

De Purificatione sermones, Anonym., CXVI, 272; Odilo, CXLII, 999; S. Anselm., CLVIII, 621; S. Ivo, CLXII, 575; Bruno Astens., CLXV, 865, 1025; Hildebert., CLXXI, 611, 615, 625; Hugo a S. Victore, CLXXVII, 1006, 1009, 1181; Abælard., CLXXVIII, 417; S. Bernard., CLXXXIII, 365, 368, 369, 373; Guerric. abb., CLXXXV, 63, 67, 71, 75, 79; Aelred., CXCV, 234; Petr. Comest., CXCVIII, 1544; Petr. Cellens., CII, 674; Garner. Lingon., CCV, 633 636, 645; Petr. Blesens., CCVII, 592, 596; Absalon abb., CCXI, 87, 92, 97; Helinand., CCXII, 529, 535; Innocent. III, CCXVII, 505.

Homiliæ, S. Eligius, LXXXVII, 597; Ambros. Rutpert., LXXXIX, 129; Beda Vener., XCIV, 79; Paul. Winfrid. (ex Herico), XCV, 1200, 1461; Raban. Maur., CX, 19; Radulph. Ardens. CLV, 1339, 1342; Bruno Astens., CLXV, 768; Godefrid., CLXXIV, 708. — Missa in die Purificationis, sæcul. XI, Monumenta liturgica, CLI, 839. — Officium in Purificatione, *ibid.*, 958. — Fragmenta officii, Joannes Rothomag. archiepiscopi, CXLVII, 426. — Præfatio. Grimald., CXXI, 886. — Benedictio in Purificatione, *ibid.*, 863. — Responsorium in Purificatione, Robert. rex, CXLI, 945.

Sequentiæ, Notker., CXXXI, 1008; Adamus, CXCVI, 1481.

Hymni, Raban. Maur., CXII, 1658; Walafrid. Strab., CXCIV, 1033; Abælard., CLXXVIII, 1792. — De Purificatione, Alcuin., CI, 1181. — De Purificatione et processione candelarum, Raban. Maur., CVII, 345. — De Purificatione, Lanfranc., CXLIX, 695; Goffrid. abb., CLVII, 262; Stephan., CLXVI, 1417; Honor. Augustodun., CLXXII, 649, 734, 782, 798, 819; Adam., CCXI 726. — De Hypapante Domini, Petr. Comest., CXCVIII, 1542; Sicard., CCXIII, 242. — Versus de Hypapante Domini, Marbod., CLXXI, 1663.

§ VIII. — *De Compassione B. Mariæ.*

De Compassione Beatæ Mariæ pro Filio crucifixo, S. Anselm., CLIX, 566. — Liber de doloribus Matris Domini, S. Bernard., CLXXXII, 1134. — Homilia de mentis robore seu martyrio B. Virginis, Amedeus Lausannensis episc., CLXXXVIII, 1325.

§ IX. — *De Assumptione B. Mariæ.*

Assumptionis festum, Kalend. S. Hieronym., XXX, 437; S. Gregor. Magn., LXXVIII, 132, 134; Martyrol. S. Protadii, LXXX, 418; Eginhard., CIV, 585; Martyrol. Rabani, CX, 1163; Wandalberti, CXXI, 607; Adonis, CXXIII, 165, 331; Ursuadi, CXXIV, 365; Notkeri, CXXXI, 1141; Kalendar. et Martyrol. antiqua, CXXXVIII, 1188, 1190, 1199, 1206, 1238, 1262, 1273; Adalhardus, CV, 544; Hetto, *ibid.*, 764; Rodulphus, CXIX, 717; Walter., *ibid.*, 740; Grimaldus, CXXI, 768; Regino, CXXXII, 265; Flodoardus, CXXXV, 408; Joannes XIII, *ibid.*, 977; in capitulis ecclesiast. Ludovici II, CXXXVIII, 624; Joannes XIX, CXLI, 1138; S. Petr. Damian., CXLIV, 321; Udalric., CXLIX, 473; Goffrid., abb., CLVII, 65; Hugo a S. Victore, CLXXVII, 807, 808; Gratianus, CLXXXVI, 1781.

Hodie gloriosa semper Virgo Maria cœlos ascendit, S. Hieronym., XXX, 126. — Merito Beata Maria a nobis præconio attollitur quæ singulare commercium mundo præbuit, *ibid.*, 143. — Assumptionis B. Mariæ solemnitas martyrum solemnitatibus præferenda, S. Augustinus, XXXIX, 2130. — Ad cœlos assumpta creditur, *ibid.*, — Nihil divina Scriptura commendat, id., XL, 1144. — Vere reginam cœlorum Mariam fatemur, id., XXXIX, 2130. — De B. Mariæ corporis Assumptione in cœlum, S. Gregor. Turon., *ibid.* Primus omnium litteris commendavit, id., LXXI, 707. — Assumptio et Nativitas B. Mariæ a Bonifacio martyre notatæ, Liturgia Gallicana, LXXII, 171, 172. — Item concilio Narbonensi et Gregorio Turonensi, *ibid.* — Ascensio Filii et Assumptio Matris simili stylo describuntur, S. Petr. Damian., CXLIV, 713. — Maria ad cœlos assumpta a dextris Filii sui residet, *ibid.*, 717. — Maria assumpta, Christus vero ascendisse dicitur, quia Salvator descendit potestativæ virtutis imperio, Maria assumpta est gratiæ sublevantis auxilio, *ibid.* — Assumptæ Mariæ celebritas, encomium, Raban. Maur., CX, 433, 455. — Assumptionis Mariæ gloria et felicitas, S. Anselmus, CLVIII, 964. — In Assumptione B. Mariæ angeli admiratione perculsi, S. Bernard., CLXXXII, 425. — Christi generatio et Mariæ Assumptio inenarrabiles, *ibid.*, 415. — Christi de cœlo descensus Mariæ Assumptione mirabilior, *ibid.*, 425. — De Mariæ Assumptione sententia *Gatteri* a Victore, Robert. Pullius, CLXXXVI, 1061, 1062. — Beatam Mariam jam in carne glorificatam credit ecclesia, nec dissentit Pullius, *ibid.* — Assumpta est Maria, Thomas Cisterciensis et Joannes Algrinus, CCVI, 763. — Triplex assumptio, *ibid.* Corpus Mariæ assumptum, Alanus de Insulis, CCX, 64. — Maria Christum invenit in Assumptione sua, *ibid.*, 72. — Transitus B. Mariæ antonomastice Assumptio nominatur, quia prius est assumpta in anima et postmodum sicut pie creditur assumpta et in corpus, Sicardus, CCXIII, 420. — Dies Assumptionis B. Mariæ ferianda, S. Ivo, CLXI, 266, 267. — Gratianus, CLXXXVII, 1781. — Assumptio B. Mariæ inter ejus festivitates præcipua, Joannes Rothomag. archiepisc., CXLVII, 59. — Dies Assumptionis festive celebretur, *ibid.*, 43, 44. — Assumptio S. Mariæ ad superlativum gradum pertingit, Udalricus, CXLIX, 656. — Inter præcipuas festivitates recensetur, Lanfrancus, CL, 473. — B. Mariæ Assumptionem solemnius celebrandam suadet Hildebertus, CLXXI, 266. — Assumptionis festum receptum, S. Bernardus, CLXXXII, 333. — Sacerdotes omnes celebrant in hoc festo, id., CLXXXIII, 713. — Quinque festa B. Mariæ authentica ac comprobata, Belethus, CCII, 149, 150. — Festum Parientis in Natali Domini, festum Nativitatis et Annuntiationis, festum S. Mariæ ad martyres et festum Assumptionis, *ibid.* — Beatæ Mariæ Constantinus dedicavit basilicam, S. Gregorius Turon., LXXI, 713. — Festivitas Beatæ Mariæ mense undecimo, *ibid.* — Olim in Gallia Assumptio in mense Januario celebrabatur, *ibid.*, Liturgia Gallicana, LXXII, 179, 180. — Assumptio B. Virginis die 18 Januarii aliquando celebrata, S. Isidorus, LXXXV, 819; S. Gregorius Magnus, LXXVIII, 401 (*n.*). — Die 15 mensis Augusti solemnia de Pausatione S. Mariæ, *ibid.*, 132. — Dormitio sanctissimæ Deiparæ, *ibid.*, 401. — Gloriosissimæ sanctæ Dei Matris emigratio, *ibid.* — Assumptionis B. Mariæ cæremoniæ, Guido abb., CL, 1226. — Octava S. Mariæ, *ibid.*, 1229. — S. Leo octavam Assumptionis diem celebrari præcepit, Anastasius, CXXVIII, 1311. — Infra octavam Assumptionis dicatur feriale *Kyrie eleison* sine *Gloria in excelsis*, nisi in Sabbato aut festo XII lectionum, Guigo, CLIII, 1145. — In Assumptione legitur evangelium *Intravit Jesus*, Guibertus abb., CLVI, 557. — *Credo* ad majorem missam cantatur, Lanfrancus, CL, 481. — In octava Assumptionis S. Mariæ sequentia cantatur, Udalricus, CXLIX, 655. — Octava dies Assumptionis, Lanfrancus, CL, 475. — In Assumptione, tempore nocturno, orationes et litaniæ fieri solebant, S. Petrus Damian., CXLV, 586. — Olim ad *Magnificat* antiphona *Ascendit Christus* trina repetitione cantabatur, Joannes Rothomag. archiepisc., CXLVII, 155. — Olim in Assumptione aliam ac nunc orationem dicebat Ecclesia, Hildebertus, CLXXI, 629. — Assumptio si in feria sexta contigerit, carnes edere licetum, Nicolaus papa, CXIX, 981. — Celebratio Assumptionis etiam in expeditione militari, Heribert., CXLI, 598. — Maria in suæ Assumptionis festivitate innumeros liberat a pœnis purgatorii, S. Petr. Damian., CXLV, 586. — In Assumptione fratres Carthusiani bis habent vinum, Guigo, CLIII, 737. — In festo Assumptionis Rothomag. archiepisc. distributiones quasdam Rothomagensi capitulo faciebant, Petrus Blesensis, CCVII, 1179.

Officium in festo Assumptionis, S. Isidor., LXXXV, 819; S. Gregor. Magn., LXXVIII, 701, 703, 798, 801. — Fragmenta officii in Assumptione, Joannes archiepisc. Rothomag., CXLVII, 129, sæcul. XI Monumenta liturgica, CLI, 968, 669. — Missa de Assumptione, S. Isidor., LXXXV, 819; Guibertus abb., CLVI, 888. — Sequentiæ in Assumptione, Notkerus, CXXXI, 1015; Anonymus, CLI, 807; Adamus a S. Victore, CXCVI, 1501. — Præfatio in die

PARS QUARTA.

De festis sanctorum.

Caput primum. — *De festis sanctorum in genere.*

omnium apostolorum infra Octavam SS. Petri et Pauli celebratum,S. Leo Magn., LV,58.— Ad martyrum festa multitudo concurrebat, *ibid.*, 33.

Martyrum obitus in Ecclesia Dei veluti genuinus natalis excolitur, Maxim. Taurin., LVII, 684 ; S. Bruno; CLII, 1252. — Martyrum suffragia imploranda, S. Greg. Magn., LXXV, 1151. — Martyres diligendi sunt et venerandi tanquam discipuli Domini, S. Agobard., CIV, 214. — Beatus Gregorius papa constituit supra corpus martyrum missas celebrari, Raban. Maur., CVII, 357 : CXXVII,142, 1435.— Fidelium mos est ecclesias visitare et atria venerabilium martyrum pro devotionis affectu requirere S. Eulog., CXV, 789. — Solemnes beatorum martyrum Christi dies, nuncupantur Natales, Nicolaus papa, CXIX, 982. —Symmachus papa constituit ut omni die Dominico vel natali martyrum *Gloria in excelsis* diceretur, Anastas. Biblioth.,CXXVII,143. —Bonifacius impetravit a Phoca templum Pantheum in quo fecit ecclesiam S. Mariæ et omnium martyrum, *ibid.*

Martyres honorantur, S. Gregor. Sucon., LXXI,1009. — Martyrum patrocinia, *ibid.*,826 ; encomia, *ibid.*, 799. — Missa in honorem martyrum, *ibid.*, 748. — Basilica quadraginta octo martyrum, *ibid.*, 555. — Antiquitus baptismus solemniter conferebatur in solemnitatibus martyrum quod postea prohibitum, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 391.—Oblata per festivitates martyrum æqualiter sunt clericis dividenda,Isidor. Mercat., CXXX, 568. — Exempla sanctorum muniunt nos contra irruentia mala, S. Bruno, CLIII, 555. — Martyres sunt murus Ecclesiæ,Rupert. abb , CLXVIII, 954. — Ecclesia catholica sola martyres veros habet,*ibid.*,1077. — Martyribus Veteris Testamenti dies festos non discernit ecclesia, quia non eamdem adepti sunt martyrii formam,S.Bernard., CLXXXII, 231.

Ab initio in Ecclesia nulla non martyrum veneratio aut cultus,S. Nicet., LII, 1076, 1077. — Sanctorum non martyrum paulo antiquiorum canonizatio ab inventione corporum sumebat exordium,*ibid.*,1079.—Confessorum memoriæ inEcclesiacelebrantur,confessorum encomium Raban. Maur., CX, 70. — Solemnes confessorum Christi dies, nuncupantur natales, Nicol,, papa, CXIX, 982.

Festivitates martyrum ad hoc institutæ ut eos admoneamur imitari, S. Augustin., XXXVIII, 52, 1298, 1252, 1364, 1414, 1447. — Ut ad eorum imitationem accendamur, id., XXXV, 1248. — Martyrum solemnitates martyriorum sunt exhortationes, id., XXXIV, 2160. — Festivitates sanctorum annuæ celebrantur ad nostram recordationem, S. Petr. Chrysolog., LII, 356. — Martyrum celebramus triumphum ut eorum imitemur constantiam, S. Leo Magn., LV, 26. — Ut nulla omnino martyrum memoria probabiliter acceptetur. nisi ubi corpus aut reliquiæ sunt, Dionys. Exig., LXVII, 170. — Sanctorum memoria ad virtutem via,ex Vitis Patrum, LXXII, 531.— Festivitates apostolorum seu in honorem martyrum solemnitates cur institutæ, S. Isidor. Hispal., LXXXIII, 770 ; Raban. Maur., CVII, 356.

Sanctorum solemnia piissime celebranda,S.LeoMagn., LV, 84.— Sanctorum commemoratione lætandum, id., LIV, 426. — Solemnia sanctorum celebraturi habeamus mentis puritatem,id., LV, 84. — Cum lætitia celebrandi dies obitus eorum ad gloriam et felicitatem fratrum nostrorum,Alcuin., CI, 1211, 1212, 1213, 1214. — In natalitiis sanctorum jucundamur de illorum gloria.S.Anselmus, CLVIII, 384. — Ecclesia lætatur in Filii sui Nativitate, S. Petr. Chrysolog., LII,556.— Natales martyrum annua lætitia celebrantur ad memoriam facti, *ibid.*, 565. — Non tam mors quam fides et devotio facit martyrem, *ibid.*,552,553.—In morte martyris stat,turba, sicut et in annua festivitate, sed modo diverso, *ibid.*, 555. — Festa illorum celebrantur oratione fervente et imitatione fideli, *ibid.*, 602. — Solemnitates martyrum celebrandæ imitatione virtutum,S.Augustin.,XXXVIII, 1414. — Festivitates martyrum honorare et non imitari nihil aliud est quam mendaciter adulari, *ibid.*, 1447. —Solemnitatibus martyrum insultant Christiani quidam luxuriis suis,id.,XXXVI,867. — Qui vult recte celebrare Natalitia martyrum, desideret imitationem martyrum, *ibid.*, 869. — Eos vere colunt qui imitantur,id.,XXXIX, 2160. — Martyrum cultu laudatur Salvatur, *ibid.*, 2154. — Sanctorum festivitates honorandæ cum laude divina et eleemosyna, Alcuin., C, 472. — Eorum memorias ab hoc tantum celebrare debemus ut posteritas ad eorum imitationem excitetur, S. Agobard., CIV, 214. — Memorias sanctorum ambitiose honorare ad captandam gloriam popularem reprehensibile est,*ibid.*,213. — A vitiis et peccatis maxime cessandum in diebus festis Joannes archiepisc., Rothomag., CXLVII, 263. — Superfluæ non agendæ, *ibid.*, 59.— Festis sanctorum præcipuis præmissa jejunia ut per abstinentiæ purificationem digniores et capaciores inveniamur spiritualium gaudiorum, S. Bernard., CLXXXIII, 501. — In Vigilia sanctæ Mariæ, S. Joannis, et apostolorum et Vigiliis indictis aliorum sanctorum et eorum festis eulogiæ post missam plebi distribuendæ,S. Eutychian., papa, V, 166. — Per diversa loca solemnibus martyrum et festis quibusque prandetur S. Augustin., XXXIII,146. — Principio permissum fuit Ecclesiæ festos dies martyrum cum luxu celebrari, *ibid.*, 118. — Convivia in natalitiis martyrum, *ibid.*, 115. — Epulæ ad sepulcra martyrum,S.Paulin Nolan., LXI, 601. — Abusus, S. Bernard., CLXXXIII, 480. — Festivitates sanctorum non celebrantur in epulis profusioribus sed in eorum imitatione, S. Petr. Chrysolog., LII, 555. — Bene virtutes sanctorum admiramur cum eas Creatoris bonitati ascribimus, S. Gregor. Magn., LXXIX, 302. — Sanctorum exempli fideles ad virtutem adhortandi, *ibid.*, 339. — In sanctorum solemnitatibus a conjugali concubitu abstinendum, Gratian., CLXXXVII, 1645. — Divinis officiis non saltationibus vel cantilenis populi debent vacare, *ibid.*, 1782. — Spectacula minime celebrentur, Fulgent. Ferrand., LXXXVIII,931. —Passiones martyrum in anniversario die lectæ in ecclesiis, S. Leo Magn., LVI, 429 ; Dionys. Exig., LXVII, 196 ; S. Greg. Turon., XXXI, 781, 1119 ; Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 830 ; S. Benedic. abb., CIII, 898. — Sanctorum vitæ libenter audiendæ, S.Petr.Damian.,CXLV, 747.

Ut Natalitia in Quadragesima non fiant, Dionys.Exig., LXVII,170 ; Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 828 ; Regino Prumiens., CXXXII, 371 ; Joannes Rothomag., CLVII, 46, 94. — Nisi Sabbato et Dominica, S. Gregor. Mag., LXXVIII, 324 (*n*.). S. Isidor. Hispal,, LXXXIV, 134. — Atto,CXXXIV, 44.Joannes Rothomag., CXLVII,46,94. —Commemorationes martyrum ne fiant diebus jejuniorum,Fulgent.Ferrand. LXXXVIII, 899.— Neque in Dominicis post Pascha, Joannes archiepisc. Rothomag., CXLVII,56.—Corpora martyrum recte sub ara collocatur qua super aram Christus imponitur,S. Maximus Taurin., LVII, 689. — Corpora translata speliuntur juxta altare, S. Greg. Turon., LXXI,888. — Martyres loca in quibus passi sunt ramis suæ protectionis obumbrant, S. Petr. Damian., CXLIV, 879. — Sanctorum sepulcra invisendi quantus amor,*ibid.*,835.—Lumina ad sanctorum sepulcra S. Gregor. Turon., LXXI, 872. — Luminaria apponenda in cœmeteriis circum Romam, die Natalitiorum, Anastas. Biblioth., CXXVIII,1929. Apponenda in cœmeteriis martyrum per omnes Dominicas de Lateranis ministranda *ibid.*, 623. Missarum solemnia in cœmeteriis celebrata vii etiam sæculo *ibid.*, 891.

Frequentia et pietas Natalem S. Felicis celebrantium S.Paulin.Nolan.,LXI, 405. — Cantica in festis martyrum Aurel. Cassiodor., LXIX, 1114. Laudes sanctorum quorum reliquiæ in Naumetensi basilica repositæ sunt,Vernant.Fortunat.,LXXXVIII, 126.— Dies festus anniversarius S.Juventii et Maximini,Aurel.Cassiodor.,LXIX,1054. Festa sanctorum quæ cum capitulo apud Carthusianos celebrantur,Guigo,CLIII,1149.— Festa nova non temere et inconsulte, sede apostolica instituenda, S. Bernard., CLXXXII, 335. De sanctorum festivitatibus colendis, Prudent.,CV, 486 ; Amalar.,*ibid.*,1300 ; Raban. Maur,, CVII,356 ; Joannes Rothomag. archiepisc., CXLVII, 184. — De variorum apostolorum et sanctorum festivitatibus, Raban. Maur., CXII, 1659. — Januarii dies festivi, id., CX, 1122.— Aprilis festarum sanctorumque enumeratio copiosa, *ibid.*,1138. — Descriptio festorum Junii, *ibid.*, 1148 ; Julii,1154 ; Augusti, 1160. — De sanctorum festivitatibus indicendis et observandis,Rodulf.,CXIX,740. —Transferendis,Joannes Rothomag.archiepisc.,CXLIX, 272.

De sanctorum festivitatibus in Cluniacensi monasterio, Udalric., CXLIX, 674.

De veneratione sanctorum, Thiafrid., CLVII, 507. — De Natalitiis sanctorum,de octavis Natalitiorum sanctorum,Amalar., CV, 1228. —Memoriale sanctorum, S. Eulog., CXV, 739. — Documentum martyriale, *ibid.*, 821. — Historia translationis corporum sanctorum., Joseph. sacerdos,CVI,891.—Reliquiarum inferendarum in novam basilicam ritus,S. Greg. Magn., LXXVIII, 422. De Dedicatione Ecclesiæ reliquiis sanctorum et de virtutibus quas Dominus ipso die per servos suos ostendit,Joseph. sacerdos, CVI, 898.

CAP. II. — *Commune sanctorum.*

§ I. — *Commune apostolorum.*

Kalend. Hieronym.XXX,437. — Natalitia apostolorum ferianda S.Ivo CLXI,226,267 ;Gratian.,CLXXXVIII, 1781. Festa apostolorum festa generalia. Beleth., CCII, 18. —

§ II. — *Die XXI Decembris: S. Thomas.*

§ III. — *Die XXVI Decembris: S. Stephanus.*

§ IV. — *Die XXVII Decembris: S. Joannes evangelista.*

§ V. — *Die XXVIII Decembris: SS. Innocentes.*

§ VI. — *Die XVIII Januarii: Festum cathedræ S. Petri, Romæ.*

§ VII. — *Die XXII Februarii: Festum cathedræ S. Petri, Antiochiæ.*

§ VIII. — *Die XXV Januarii: Sancti Pauli conversio.*

§ IX. — *Die XXIV Februarii: S. Matthias apostolus.*

§ X. — *Die XXV Aprilis: S. Marcus.*

§ XI. — *Die prima Maii: Festum SS. Philippi et Jacobi apostolorum.*

§ XII. — *Die III Maii: Inventio S. Crucis.*

§ XIII. — *Die VI Maii: Passio S. Joannis evangelistæ ante portam Latinam.*

§ XIV. — *Die XXIV Junii Nativitas SS. Joannis Baptistæ.*

Missa, S. Petr. Damian., CXLV, 945.
Sequentia, Adamus a S. Vict., CXCVI, 1515.
Præfatio, Grimaldus, CXXI, 913.
Carmina, Alcuin., CI, 768, 769; Flodoardus, CXXXV, 497; Alphanus, CXLVII, 1225.

§ XXIV. — *Die XXIX Septembris: Dedicatio basilicæ S. Michaelis.*

Duplex S. Michaelis festum apparationis scilicet et dedicationis, Belethus, CCII, 134, 154. — Hoc festum angelorum omnium dicitur, *ibid.* — Angelis debemus reverentiam, devotionem et fiduciam, S. Bernardus, CLXXXIII.
Dedicatio S. Michaelis, Martyrologium S. Protadii, LXXX, 419. — Rabani Mauri, CX, 1171; Wandalberti, CXXI, 612; Kalendaria et martyrologia antiqua, CXXXVIII, 1188, 1191, 1201, 1207, 1263, 1275.
Festivitas, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 143; Lanfranc., CL, 475; S. Anselm., CLIX, 215, 222; Bruno Astensis, CLXV, 1075; Honorius, CLXXII, 690, 1007; Belethus, CCII, 134, 154; Sicard., CCXIII, 414, 422. — Ferianda, S. Ivo, CLXI, 266, 267; Gratianus, CLXXXVII, 1781. — Festum habet vigiliam, Sæculi XI diplomata, CLI, 1191. — Et jejunium triduanum, *ibid.*, 1167. — In eo pax Dei, *ibid.*, 1191. — *Credo* cantatur, Joannes Rothomag. archiepisc., CXLVII, 38. — Missa finita signa pulsantur, Udalricus, CXLIX, 655. — Fratres Carthusiani bis habent vinum, Guigo, CLIII, 737.
De S. Michaele sermones, S. Petr. Damian., CXLIV, 794; Hugo a S. Victore, CLXXVII, 1169, 1172, 1175; S. Bernardus, CLXXXIII, 447, 451; Petrus Blesensis, CCVII, 677, 681; Martinus Legion., CCIX, 37.
Homiliæ, S. Maximus Taurin., LVII, 445; Beda Vener., XCIV, 441, 502; Paulus Winfridus, XCV, 1522, 1525; Raban. Maur., CX, 58, 60; Haymo, CXVIII, 770; Radulphus Ardens, CLV, 1456, 1459; Godefridus abb., CLXXIV, 1040.
Missa, S. Isidor., LXXXV, 875. — Missa feriæ secundæ in sanctorum angelorum honore, sæc. XI monumenta liturgica, CLI, 937.
Sequentiæ, Notker., CXXXI, 1018. — Sæc. XI monumenta liturgica, CLI, 854, 907; Adam. a S. Vict., CXCVI, 1523.
Præfatio, Grimaldus, CXXI, 914.
Hymni, S. Ambros., XVII, 1218; Drepanus Florus, LXI, 1086; Raban. Maur., CXII, 1659.
Versus ad aram S. Michaelis, Alcuin., CI, 737, 740, 770, 774.

§ XXV. — *Die XVIII Octobris: S. Lucas evangelista.*

S. Lucæ Vita, Orderic. Vital., CLXXXVIII, 185. — Natalis, S. Gregor. Mag., LXXVIII, 144; Martyrologium Rabani, 1173; Wandalberti, CXXI, 615; Kalendaria et martyrologia antiqua, CXXXVIII, 1188, 1201, 1207, 1247, 1263, 1275; Honor., CLXXII, 1013; Beleth., CCII, 155; Sicardus, CCXIII, 422. — In festo sequentiæ cantatur, Udalric., CXLIX, 655.
Sermones, S. Petrus Chrysolog., LII, 644; S. Petrus Damian., CXLIV, 800; CXLV, 1010, 1069, 1070, 1159.
Homiliæ, S. Gregor. Magn., LXXVI, 1138; Beda Ven., XCIV, 443; Paulus Winfridus, XCV, 1530; Radulphus Ardens, CLV, 1465.
Præfatio, Grimaldus, CXXI, 914.

§ XXVI. — *Dei XXVIII Octobris: SS. Simon et Judas.*

SS. Simonis et Judæ natalis, Martyrologium S. Protadii, LXXX, 420; Rabani, CX, 1176; Wandalberti, CXXI, 616: Adonis, CXXIII, 171, 185, 385; Usuardi, CXXIV, 629; Kalendaria et martyrologia antiqua, CXXXVIII, 1188, 1202, 1208, 1248, 1263, 1277. — Festum, S. Gregorius Magn., LXXVIII, 145; Lanfranc., CL, 479; Honorius, CLXXII, 1013; Orderic. Vital., CLXXXVIII, 177; Beleth., CCII, 155; Sicard., CCXIII, 423. — Cum capitula celebratur, Guigo CLIII, 1149. — In missa sequentia cantatur, Udalricus, CXLIX, 655.
Missa, S. Isidorus, LXXXV, 888.
Homilia, Beda Vener., XCIV, 489.
Præfatio, Grimaldus, CXXI, 914.
Carmina, Alcuin., CI, 768, 769; Flodoardus, CXXXV, 499.

§ XXVII. — *Dei I Novembris: Festum omnium sanctorum.*

Festum sanctorum omnium a Gregorio papa III institutum, S. Gregor. Magn., LXXVIII, 409. — Templum Pantheum a Bonifacio in honorem sanctorum omnium dedicatum, Alcuin., CI, 1230; Anastasius Bibliothecarius, CXXVIII, 143; Ordericus Vital., CLXXXVIII, 216; Beleth., CCII, 133. — Natalis sanctorum omnium, S. Protadius, LXXX, 415, 420; Martyrologium Rabani, CX, 1177; Wandalberti, CXXI, 617; Adonis, CXXIII, 173, 587; Usuardi., CXXIV, 641; Kalendaria et martyrologia, CXXXVIII, 1249, 1263, 1277; S. Hieronym., XXX, 437; S. Gregor. Magn., LXXVIII, 146; Alcuin., C, 294; CI, 1230; Uldaricus, CXLIX, 688; Lanfrancus, CL, 475; Guido abb., *ibid.*, 1242; Godefridus abb., CLVII, 46, 71, 76; Honorius, CLXXII, 690, 1013; Belethus, CCII, 133, 156; Sicardus, CCXIII, 423. — Ferianda, S. Ivo, CLXI, 266, 267; Gratianus, CLXXXVII, 1781. — Kalendis novembribus celebranda, Regino Prumiens., CXXXII, 265; Sæc. XI Diplomata, CLI, 1191. — Habet litanias, S. Isidorus, LXXXIV, — Vigilam, XCII, 401. — Jejunium, Alcuinus, C, 496; Beleth., CCII, 1561. — Solemnitatem, *ibid.* — Octavas, *ibid.* — Hoc festum in Gallia et Germania antiquissimum, Alcuin., C, 296. — Eodem modo quo Assumptio celebratur, CXLVII, 60, 114. — Cum maxima solemnitate; Udalric., CXLIX, 656. — Sanctos de terra comprehendit, S. Bernard., CLXXXVII, 475. — In eo *Credo* cantatur, Joannes Rotomag. archiepisc., CXLVII, 38; Lanfrancus, CL, 481. — Terræ primitiæ persolvuntur; Sæc. XI Diplomata, CLI, 1174. — Fit communio, S. Bernard., CLXXXIII, 453. — Distributiones faciebant Rotomagenses archiepiscopi, S. Petr. Blesens., CCVII, 1179. — De sanctorum festivitatem sermones, Hildebert., CLXXI, 695, 701, 705; Hugo a S. Victore, CLXXVII, 960, 1082, 1160, 1163; S. Bernardus, CLXXXIII, 453, 462, 468, 471, 475; Guerricus abb., CLXXXV, 205, 210; Isaac, CXCIV, 1689, 1693, 1701. 1704, 1708; Aelredus, CXCV, 336, 339; Petr. Comest., CXCVIII, 1800, 1306; Petr. Cellens., CCI, 880; Garner. Lingon., CCIV, 798; Petr. Blesen., CCVII, 685, 688, 693, 695, 697, 698, 700, 701, 703; S. Martin. Legiones CCIX, 45; Absalon abb., CCXI, 270, 271, 287; Helinand., CCXII, 668, 678, 687; Innocent. III, CCXVII, 587, 589.
Homiliæ, S. Leo Magn., LIV, 461; Vener. Beda, XCII, 401; XCIV, 447, 450; S. Petr. Damian., CXLIV, 811; Radulph. Ard., CLV, 1470, 1475; Goffrid. abb., CLXXIV, 1043.
Missa, S. Isidorus, LXXX, 893.
Sequentiæ, Notkeri, CXXXI, 1019; Sæculi XI monum. liturgica, CLI, 854, 875, 899, 900; Adam. a S. Victore, CXCVI, 1526.
Benedictiones, Grimald., CXXI, 876.
Hymni, Raban., CXII, 1668; Ratramnus, CXXI, 624; Heribertus, CXLI, 1371. — Versus de omnibus sanctis, S. Petrus Damian., CXCV, 960.

§ XXVIII. — *Dei II Novembris: Commemoratio omnium fidelium defunctorum.* (S. Protadii martyrologium, LXXX, 420.)

Oblationes pro mortuis offerebantur, Tertullianus, II, 79; S. Cyprianus, IV, 399. — Tempore S. Hieronymi eædem ac hodie lectiones legebantur, S. Hieronymus, XXX, 532. — Sacrificia altaris et eleemosynarum pro defunctis, S. Augustinus, XL, 158, 283; S. Gregor. Tur., LXXI, 507, 875. — Sacrificium pro defunctis, S. August., XXXVIII, 936. — In cæmeteriis celebratum, *ibid.*, 777, S. Leo Magn., LVI, 506.
Missa pro defunctis certis diebus fieri solita Cassian., XLIX, 530. — Defunctorum dies tertia, septima et tricesima celebratur, Alcuin., 1278, 1280; Hincmar., CXXV, 775. — Nec non et anniversaria dies, *ibid.* — Mortuorum anniversarium potius præveniendum quam remittendum Belethus, CCII, 75. — Variæ missæ defunctorum, S. Isidorus, LXXXV, 1010, 1027. — In omnibus missarum solemnibus pro defunctis oratio fiat, Gratian., CLXXXVII, 1730. — Vigiliæ solemnes mortuorum, Raban. Maur., CX, 128; Atto, CXXXIV, 974. — Commemoratio fidelium defunctorum post Festum omnium sanctorum, Guigo, CLIII, 655; Hildebertus, CLXXI; Sicardus, CCXIII, 424. — Olim jejunium in eo, Hildebert., CLXXI, 612. — Proprium recitabatur Completorium, Joannes Rothomag. archiepisc., CXXVII, 60. — Majus altare et celebrans incensantur, *ibid.*, 126. — Mortuorum officium antecedebant horæ diei, *ibid.*, 60, 114.
Homiliæ in die animarum, S. Augustin., XXXV, 1716; XXXVIII, 935; XXXIX, 1961.
Officium, S. Isidor., LXXXVI, 977; Joannes Rothomag. archiepisc., CXLVII, 126. — Beleth. CCII, 156, 159, 161. — De recordatione omnium fidelium, Udalric., CXLIX, 688. — De celebritate defunctorum atque resurrectione mortuorum, Raban. Maur., CX, 130.
Hymnus circa exsequias defuncti, Aurel. Prudent., LIX, 875.

CAP. II. — *De Dominicis in particulari.*

§ I. — *De Adventu Domini.*

§ II. — *De Dominicis Adventus et eorum officiis.*

§ III. — *De Dominicis a Nativitate Domini usque ad Septuagesimam.*

695, 1039, 1051, 1177, 1178, 1216, 1239; XL, 40, 96; S. Petr. Damian., CXLIV, 415.— Ecclesiam præsentem figurat, S. Aug., XL, 40, 97. — Mysterium perfectionis insinuat, id., XLII, 895. — Numerus afflictionis et doloris S. Hieronym., XXV, 1010. — Pœnitentiæ typus, Alcuin., C, 261, 530; Rupertus abb., CLXVIII, 430. — Temporali vitæ congrue aptatur, Amalarius, CV, 1002.

Significat vitæ præsentis cursum, S. Petr. Damianus, CXLV, 1068. — Laborem, S. August., XXXVIII, 1041; Eugyppius, LXII, 979. — Humilitatem, S. Augustinus, XXXVIII, 1041. — Mœrorem, id., XXXVII, 1463. — Afflictionem, Haymo, CXVIII, 885; Honorius, CLXXII, 658; S. Bernardus, CLXXXIII, 326.

Convenit peccatoribus, orationi, sacco, S. Hieronym., XXV, 1140. — Jejunio, *ibid.*; Alanus de Insulis, CCX, 205.

Varii modi celebrandi Quadragesimam, S. Ambros., XVII, 632. — Alii sex hebdomadis abstinent, Alcuin., C, 251; Burchardus, CXL, 885; Honorius, CLXXII, 657. — Alii septem, Alcuinus, C, 251, CI, 1182; Gilbertus, CXXXIX, 537; Joannes archiepisc. Rotomag., CXLVII, 212; S. Ivo, CLXI, 267; Honorius, CLXXXI, 657; Gratian., CLXXXVII, 36; CLXXXVIII, 200. — Telesphorus papa constituit ut clerici septem hebdomadas ante Pascha a carne et aliis deliciis abstineant, S. Ivo, CLXI, 267; Gratian., CLXXXVII, 36; CLXXXVIII, 200. — Septem hebdomadæ ideo abstinentiæ adscribantur quia septem modis peccata remittuntur, Honorius, CLXXII, 657. — Isti quadraginta et duo dies mansionibus Israelitarum comparantur, S. Ambrosius, XVII, 640, 641, 642, 643; S. Maxim. Taur., LVII, 311. — Sex septimanas ideo jejunamus quia in sex ætatibus peccamus et per sex opera Evangelii nunc satisfacere festinamus, Honorius, CLXXII, 657.— Alii octo hebdomadas abstinent, Alcuin., C, 251. — Nunc dies XL jejunii et XLV abstinentiæ. Joannes archiepisc. Rotomag., CXLVII, 45, 46, 206. — Quia per carnis desideria Decalogi mandata contempsimus dignum ut eadem carnem quater decies affligamur, S. Greg. Magn., LXXVI, 1137. — Pascha jejunium concludit, S. Ambros., XIV, 708; S. Hieronym, XXII, 790.

Observatio Quadragesimæ, Cassian., XLIX, 669, 820. — Varia pro variis locis et temporibus *ibid.*, 1200; Aurel. Cassiodor., LXIX, 1155; Auctor incertus, LXXIII, 1115; S. Gregor. Mag., LXXVIII, 306, 307; Alcuin., CI, 1190. — Quomodo a monachis observata, Auctor incertus, LXXIII, 1111. — Eadem ab iisdem diversimodo servata *ibid.*, 1115. — Quidam solitudinem petebant, *ibid.*, 674.— Quomodo a S. Paulino observatum, S. Paulin. Nolan., LXI, 226. — A Ludovico primo, Eginhard., CIV, 967. — Græci præsanctificatis utuntur per totam Quadragesimam, S. Greg. Mag., LXXVIII, 324 (*n.*)—In Sabbatis, Dominicis et festos Annuntiationis consecrant et non jejunant *ibid.* — Jejunium Græcorum a Sexagesima inchoatum; cleri jejunium a Quinquagesima, Alcuin., CI, 1182.—Sexagesima in supplementum Sabbatorum et Dominicarum addita, S. Greg. Mag., LXXVIII, 305 (*n.*).

Oportet omnibus diebus jejunare aridis vescentes, S. Paulin. Aquil., XCIX, 194. — Omnibus diebus, exceptis Dominicis, clerus post vesperam reficiat, S. Chrodegang., LXXXIX, 1073. — Sabbatis olim a jejunio relaxatum, Liturgia Gall., LXXII, 185; S. Gregor. Mag., LXXVIII, 305, 324 (*n.*). — A Quadragesimali jejunio Dominicæ exceptæ, S. Gregor. Mag., LXXVI, 1136; Radulph., CXIX, 718; Isidor. Mercat., CXXX, 239; Atto, CXXXIV, 44, 45; Rather., CXXXVI, 565; S. Ivo, CLXI, 271; Rupert. abb., CLXVIII, 98; Gratian., CLXXXVII, 1784, 1860; Sicard., CCXIII, 253.—Jejunium nec in Cœna Domini solvendum, Burchard., CXL, 886; Gratian., CLXXXVII, 1783. — Gregorius instituit ut in Quadragesimali tempore in feria quinta jejunium et missarum celebratio fierent, S. Abbo, CXXXIX, 570.—Pœnitentes in pane et aqua Quadragesimam jejunabant, S. Egbert. abb., LXXXIX, 425, 426. — Lectores qui in Quadragesima feriam quartam vel Parascevem non jejunaverunt, deponantur, S. Gregor. Mag., LXXVIII, 314 (*n.*). — Arguuntur qui septem diebus prandunt et septem jejunant, S. Ambros., XVII, 649. — Quidam Quadragesimam facere se mentiuntur, S. Ambros., XVII, 647; S. Aug., XXXVIII, 1044, 1045. — Nullus in ea manducet et bibat ante Nonam, S. Ambros., XXII, 655. — Ante horam vespertinam, Joannes archiepiscop. Rothomag., CXLVII, 272. — A carnibus abstinendum, Anonym., XIII, 646; S. Hieronym., XXII, 818; S. Aug., XXXVIII, 1040, 1043; XLII, 491, 493; Raban. Maur., CX, 1194; S. Ivo, CLXI, 267; Gratian., CLXXXVII, 36. — A quibusdam fructibus, S. Aug., XLII, 491, 493. — Qui legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in jejuniis, carnium esum repudiant, S. Hieronym., XXII, 818; S. Aug., XXXVIII, 1040, 1143.— Insatiabilem compescunt avaritiam, S. Hieronym., XXII, 813. — Pauperum victus omnibus imitandus, S. Aug., XXXVIII, 1053.— Corpus vitioribus alimentis fulciendum, *ibid.*, 1044, 1045.

Ante omnia jejunandum a vitiis, id., XXXIX, 2025. — A carnilibus operibus et aliis deliciis, Anonym., XIII, 646; S. Ivo CLXI, 267; Gratian., CLXXXVII, 36. — Ab uxoribus, S. Aug., XXXVIII, 1040, 1043, 1045, 1047, 1052; Theodor. archiepiscop., XCIX, 932. — A nuptiis, S. Leo Mag., LVI, 719; Dionys. Exig., LXVII, 170; Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 828; Ratramn., CXXI, 772; Gratian., CLXXXVII, 36. – A litibus, S. Aug., XXXVIII, 1040.— A juramentis et ordaliis, sæc. XI Diplomat., CLI, 1175.— A mallis et placitis, Opera ἀδεσποτικά, CXXXVIII, 595.—Sit pax Dei ubique, sæc. XI Diplomat., CLI, 1134.

Pia opera ferventius exercenda, S. Ambros., XIV, 381; S. Aug., XXXVIII, 1040, 1041, 1052. — Diligentius Deo serviendum et sanctius vivendum, S. Leo Mag., LIV, 264, 268, 272, 276, 286, 290, 295, 300, 302, 507. — Fervor sit major, S. Bernard., CLXXXIII, 175. — SingulisQuadragesimæ Dominicis fideles communicare debent, Rodulph., CXIX, 718, 719; Burchard., CXL, 749; S. Ivo CLXI, 167. — In Quadragesima continentiæ vela pandenda, S. Hieronym., XXII, 876.— Restringendæ deliciæ, non mutandæ, S. Aug., XXXVIII, 1043, 1044. — Eleemosynæ largiores erogandæ, *ibid.*, 1040, 1042, 1045, 1046, 1047, 1052, 1053. — Finiendæ inimicitiæ, *ibid.*, 1042, 1045, 1046, 1054.— Totius anni cibaria animæ nostræ providenda, S. Aug., XXXIX, 2019.—Damna spiritualia reparanda, *ibid.* — Quadragesimali tempore sermo habendus. Hugo a S. Vict., CLXXVII, 1057, 1179. — Sex diebus Paschatis nihil præter panem, sal et aquam sumendum, S. Paulin, Aquil., XCIX, 194 (*n.*). — Solemnitatem Quadragesimæ nullus in villa celebrare debet, Isidor. Mercat., CXXX, 411; Gratian., CLXXXVII, 1783. — In Quadragesima non fit baptismus, Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 828. — Initio Quadragesimæ baptizandi parvuli sunt offerendi, S. Aug., XXXIX, 1751.

Quadragesimæ velum appenditur inter nos et sancta sanctorum, id., XXXII, 1457. — Omnes his diebus ad Vigilias, Tertium, Sextam et Nonam conveniant, id., XXXIX, 2019. — Quadragesimæ legem supergrediuntur perfecti, Cassian., XLIX, 1207, 1208. — Quadragesimali tempore maxime tentatur monachi, *ibid.*, 1204. — Insidiæ parantur a diabolo, S. Leo Mag., LIV, 263.

Rogationes in Quadragesima habitæ, S. Greg. Turon., LXXI, 273, 278.— In Quadragesima taceantur cantica lætitiæ, S. Benedictus, LXVI, 452, 453, 454; Joannes archiepisc., CXLVII, 38, 81, 165.— Non offerendus panis nisi in Sabbato et Dominica, S. Leo Mag., LVI, 719; Dionys. Exig., LXVII, 169; S. Isidor. Hisp., LXXXIV, 134. — Opera ἀδεσποτικά, CXXXIV, 589. — Natalitia martyrum non celebranda sed eorum memoria facienda in Sabbatis et Dominicis, S. Leo Mag., LVI, 719; Dionys., Exig., LXVII, 170; S. Greg. Mag., LXXVIII, 324 (*n.*). S. Isidor. Hisp., LXXXIV, 134; Fulgent. Ferrand., LXXXVIII, 828; Atto, CXXXIV, 44. — Opera ἀδεσποτικά, CXXXVIII, 589; Burchard., CXL, 886; Joannes archiep. Rotomag., CXLVII, 46, 94. — A Septuagesima usque ad Pascha organa non pulsantur, Joannes archiepisc. Rothomag., CXLVII, 165.— Dominicæ primæ apud Cluniacenses monachus celebratio, Udalric., CXLIX, 654.—Cathedræ S. Petri apud Carthusianos celebratio, Guigo, CLIII, 1143. — Quæcunque festivitas in Quadragesima celebratur, nihil et amplius ullo modo defertur quam uni diei Dominicæ, Uldaric., CXLIX, 656.— Celebrari festum Dedicationis in Quadragesima prohibetur. Lanfranc., CL, 657. — Annuntiationis festum in Quadragesima congrue celebratur, Guerric. abb., CLXXXV, 115.—Quadragesima confinis Dominicæ passioni quia significatur hæc vita laboriosa, Eugypp., LXII, 761. — Ut intelligamus quia vitæ præsentis afflictio immortalitatem futuram parit, Alcuin., CI, 1281.— Congruissime Passioni confinis et contigua, Amalar., CV, 1002.

Symbolum octo dies ante Pascha publice in omnibus ecclesiis recitandum. Burchardi CXL, 726.

De Quadragesima. Eugyp., LXII, 761; S. Phylastr., XII, 1273; S. Greg. Turon., LXXI, 273, 278, 375, 429, 547, 602, 677, 956, 1033; Beda Ven. XCIV, 534, 535; Alcuin., CI, 1182, 1190; Amalar., CV, 1001, 1286; Udalric., CXLIX, 696; Lanfranc., CL, 452; sæc. XI, monum. litur., CLI, 1013; Honor., CLXXII, 657, 685, 693, 742; Hugo a S. Vict., CLXXVII, 445, 446, 880, 1057; Beleth. CCII, 81; Henric. card., CCIV, 385, 395. — Terminus Quadragesimæ, CXXIX, 1282. — Argumentum inveniendi Quadragesimæ initium, *ibid.*, 1299. — Quadragesimæ explicatio, S. Ivo, CLXII, 580. — De Dominicis Quadragesimæ, Stephan. CLXVI, 1395. — De duabus hebdomadis ante Pascha, *ibid.*, 1396. — De septem hebdoma-

De festo Dedicationis ecclesiarum.

CL

INDEX DE JEJUNIO ET ABSTINENTIA,

LOGICE REFERENS VARIA SS. PATRUM DICTA DE ILLIUS NATURA ET NECESSITATE, CONDITIONIBUS, VIRTUTE, ETC

—

Hic index in tres partes dividitur; in prima parte sunt per sententias specialia documenta; in secunda quæstionis index datur ordine Patrum chronologico; et in tertia est diffusior in ordine alphabetico.

—

MONITUM

Quamvis in Indice CXLVIII De Ecclesiæ præceptis in quinto et sexto præcepto quædam, etsi pauca, cum ad istum præcipue indicem lectorem vocavimus, de jejunio et abstinentia notaverimus, hic præsertim ex professo quæstio tractatur, ut legenti patebit.

PARS PRIMA.

SENTENTIÆ EX PATRIBUS DECERPTÆ DE JEJUNIO ET ABSTINENTIA.

I. — *Jejunium in quo consistat.*

II. — *Jejunii excellentia.*

III. — *Jejunii præceptum.*

PARS SECUNDA.

DE JEJUNIO ET ABSTINENTIA IN ORDINE PATRUM CHRONOLOGICO.

conciliationis sacrificia, salutis remedia, castitatis fundamenta, LXXXVII, 605.

S. PAULINUS. — Duplex jejunium corporis et animæ, XCIX. 252.

SMARAGDUS. — De abstinentia, CII, 622.

S. BENEDICTUS Anian. — De jejunio, CIII, 807. Jejunium quartæ et sextæ feriæ, 1138. Kalend. Januarii, 1141. Quadragesimæ, 1137, 1198. Hebdomadæ sanctæ, 1202. Parasceves, 1202.

RODULPHUS. — De jejunio quadragesimali et aliis jejuniis institutis, CXIX, 718.

REGINO. — Jejunium quatuor temporum, CXXXII, 456. Jejunium vigiliarum, 244. Rogationum, 243.

GOFFRIDUS. — Hoc est spirituale jejunium, per quod sine dubio societas acquiritur civium supernorum,et ille laudabiliter hoc jejunium servat, quem detractio nulla exasperat, quem nec furor nec immoderata ira exagitat, quem superbia gratia Dei non spoliat, quem maledictis lingua non maculat,quem rancor non cruciat, CLVII, 171.

HONORIUS. — Ob tres causas Ecclesia ante Pascha instituit jejunium : primo,quia ante Pascha Christi passio celebratur, ut ei per afflictionem carnis compatiatur, quatenus ei conregnare mereatur; secundo, ut quia cuncta verno tempore naturali motu in libidinem concitantur, per jejunia ab impetu luxuriæ reprimantur; tertio, quia illo tempore filii Israel terram repromissionis intraverunt, vel illi de Babylonis reversi sunt, CLXXII, 656.

HILDEBERTUS. — Duplex est jejunium, corporale et spirituale; corporale est, quo nos contemperamus a cibis; spirituale, quo abstinemus a vitiis, CLXXI, 447.

S. BERNARDUS. — Jejunium quadragesimale, CLXXXIII, 174.

BELETHUS. — Jejunium est communis omnium membrorum satisfactio, ut scilicet membra satisfaciant pro peccatis quæ admiserunt, CCII, 20. Aliud carnis, aliud mentis; carnis est, cum quis abstinet a cibis; mentis, quando quis jejunat a vitiis, 22. Aliud etiam institutionis, aliud devotionis,aliud paritatis,aliud dispensationis.

PETRUS, Cellensis. — Abstinentia duplex est, abstinentia a cibo, et abstinentia a malo, CII, 681.

GARNERIUS. — De variis jejuniorum speciebus, CV, 660.

ALANUS DE INSULIS. — Est multiplex jejunium, consuetudinis, avaritiæ et cupiditatis, infirmitatis, crapulæ et gulositatis, laudis et apparentiæ, CCX, 177. De variis jejunii circunstantiis. Jejunium est abstinentia e cibo et potu, 822. Dicitur abstinentia a temporalibus bonis : dicitur etiam immunitas peccati, *ibid.*

GUNTHERUS. — Jejunare abstinere est, ex quo jejunium, id est, abstinentia derivatur. Est jejunium spirituale et corporale; spirituale est ab omnibus pravis voluptatibus mentis et corporis humiliter abstinere, CCXII, 207. Jejunium corporis est a cibo et potu corporali ob salutem animæ rationabiliter abstinere, 208.

INNOCENTIUS III. — De triplici solemni jejunio, videlicet quatuor temporum, Quadragesimæ, et vigiliarum, CCXVII, 360.

I. — *De jejunii et abstinentiæ conditionibus.*

TERTULLIANUS. — Ut facilius homo ad jejunandum formaretur, paucis et non gloriosis escis assuefactus est, et nihil de lautioribus esuriturus, II, 306.

S. AMBROSIUS. — Jejunium quale debeat esse, XIV, 709 *et seqq.* Jactantia in jejunio declinanda, 710. Jejunare et abstinere a cibis non multum prodest,nisi addatur pietas, 473.Qui jejunant a cibo,et non se abstinent a malo, similes sunt diabolo, qui non manducat,et tamen a malo non cessat, XVII, 664. Jejunia nostra non debent sæculi actibus occupari, sed sacris Litteris exerceri, 662. Quod vobis subtrahitis jejunando, in cœlum debetis transmittere in pauperes, 663.

S. HILARIUS. — Jejunantium sit conscientia pura, et bona opera, IX, 743.

JUVENCUS. — Jejunandum est, sed non ad vanam captandam famam, XIX, 133.

S. CHROMATIUS. — Non propter humanam gloriam, sed propter futuram spem. soli Deo jejunemus, XX, 363 Qui ita jejunant,ut magis hominibus quam Deo placeant, habent quidem laborem de corporis afflictione, sed per inanem gloriam mercedem laboris apud Deum habere non possunt, *ibid.* Opus jejunii, et ipsius corporis atque animæ afflictionem vultus hilaritate velemus, 364.

S. HIERONYMUS. — Jejunii tempore a vino et carnibus abstinendum est, XXIII, 610. Fortissimum jejunium quod et quale sit, 234. Jejunia sint moderata, 575. Superstitiosa vitentur, 234. Nihil est grande simulare jejunia possessionum redditibus abundare, et vitæ jactare palliolum, 281. Nihil prodest biduo triduoque transmisso vacuum portare ventrem, si compensetur saturitate jejunium, 255. Sint quotidiana jejunia et refectio satietatem fugiens, *ibid.* Jejunia tunc proficiant, cum recedimus a vitiis, et flemus antiqua peccata, XXIV. 772. Jejunium nostrum non sit lucrum marsupii, 566. Cum jejunas, læta sit facies, XXII, 412. Sic debes jejunare, ut non papites, et respirare vix possis, 1117. Jejunantes quomodo pejores non jejunantibus. 421.

S. AUGUSTINUS. — Qui jejunant ut prandeant lautius, negotium ventris agunt, non religionis, XXXVII, 1108. Jejunia Deo accepta quænam, XXXVIII, 1042. Jejunium cum oratione et eleemosyna, 811. Jejunium sine oratione et eleemosyna non sufficit,XXXVI,482. Oratio jejunantis libera sit a cupiditate et odio, XXXVIII, 1044. Jejunium sine misericordia et nihil est qui jejunat, 1043. Pauperibus erogandum est prandium quod per jejunium intermittitur, XXXVI, 482. Accipiat esuriens Christus, quod jejunans minus accipit Christianus, XXXVIII, 1053. Voluntaria copiosi inopia fiat necessaria inopis copia, *ibid.* Quod vobis demittis jejunando,eleemosynis addite prærogando, 1040, 1047. Jejunium inutile esse ab iniquitate non recedentibus, aut piis exercitiis non vacantibus, XXXIX, 2029. Quidquid præter Dei mandatum feceris, quamvis abstineas, non jejunas,2030. Jejunia Deo accepta, 2080. Cum accepta sunt Deo, si illi qui necessitate jejunant, reficiantur a nobis, 2026. Sic jejuna, ut in alio manducante, te prandisse gaudeas, 2027. Jejunia nostra ut plena sint, eleemosynæ pinguedine saginentur, *ibid.* Jejunii refectio est oratio, 1887. Jejunii sit comes oratio cum misericordia, XXXV, 2364. Jejunium cum eleemosyna duplex bonum, sine eleemosyna nullum bonum, 2023. Sine eleemosyna tale est qualis sine oleo lucerna, 2024. Jejunium sine eleemosyna negotiationis est genus, 2029.

CASSIANUS. — Abstinentia qualis esse debeat ad superandum fornicationis spiritum, XLIX, 274. Abstinentiæ modus non omnibus uniformis, 158.

S. PETRUS CHRYSOLOG. — Jejunium esurit et sitit, quod non pietatis cibo pascitur, quod potu misericordiæ non potatur, LII, 209. Alget et deficit jejunium quod non eleemosynæ vultus tegit, quod non miserationis operit vestimentum. Pietas facit splendere jejunium, et ad totam radiare continentiæ claritatem. Sicut jubar solis clariorem perficit diem, et totam nubium dispergit obscuritatem, sic eleemosyna jejunii sanctificat sanctitatem. Misericordia et pietas jejunii sunt alæ, per quas tollitur et portatur ad cœlum, sine quibus jacet et volutatur in terra. Jejunium sine misericordia simulacrum famis est; sine pietate jejunium occasio est avaritiæ, non est propositum parcitatis, 210. Jejunium sine misericordia non est veritas, sed figura. Qui non jejunat pauperi, Deo fingit, qui jejunans prandium suum non erogat, sed reponit, cupiditati probatur jejunare, non Christo, *ibid.* Gubernator prudens a littore cum navim solvit, cum mare transiturus intra fluctus, domus, patriæ, conjugis, pignorum curas deponit, et ita totus mente, corpore, sensu, nauticis laboribus occupatur, ut et fluctuum possit superare discrimina, et stationem lucrosi portus periculi victor intrarare, 208. Sic nos ingressi iter abstinentiæ, pelagum jejunii, Quadragesimæ viam, navim corporis nostri solvamus a littore mundano; sæcularis patriæ renuntiemus curis; in crucis arbore tota mentis vela tendamus; virtutum funibus, sapientiæ remis, gubernaculis disciplinæ, navigii nostri muniamus incessum. Et subducti terris speculemus cœlum, ut ducatu signorum cœlestium inter liquidos colles latentis viæ inoffensum tramitem tenere possimus; ac si gubernando Christo,flante Spiritu sancto, evictis voluptatum spumis, superatis vitiorum fluctibus, decursis criminum procellis, transvectis scopulis peccatorum, atque omnium delictorum naufragiis evitatis; Paschæ portum, lucrum vitæ, gaudia resurrectionis intremus, 208 *et seqq.*

S. SALVIANUS. — Jejunium inutile, quod et quale, LIII, 233. Jejunium cum eleemosyna bonum, 185. Jejuniis longis ei opus est qui tempus satisfactionis amisit, 233.

S. LEO MAGNUS. — Jejunium sine eleemosyna non tam purgatio animæ quam carnis afflictio est, magisque ad avaritiam quam ad continentiam referendum est, quando aliquis sic a cibo abstinet, ut etiam a pietate jejunet, LIV, 175. Nostra jejunia abundent fructibus largitatis, et in pauperes Christi benignis sint fecunda muneribus, *ibid.* Jejunio addenda eleemosyna, 172. Et oratio, 173. Jejunium quomodo observandum, LV, 106. Non solum a cibis carnalibus,

hilaritas, in verbis et factis maturitas, in cibo et potu sobrietas, CCXII, 209.

INNOCENTIUS III. De modo jejunii, CCXVII, 364.

II. — *De jejunii virtute et efficacia.*

TERTULLIANUS. — Jejunia non modo naturæ mutationem aut periculorum aversionem aut delictorum obliterationem, verum etiam sacramentorum agnitionem merentur, II, 963. Jejuniiš siccitates depulsæ, I, 703. Israel statim jejunio delictum delevit, II, 962.

S. AMBROSIUS. — Elias jejunus filium viduæ ab inferis resuscitavit; jejunus pluvias ore deposuit; jejunus ignes de cœlo eduxit, jejunus curru raptus est ad cœlum; et quadraginta dierum jejunio divinam acquisivit præsentiam, XIV, 698, 699. — Jejunio ore statuit fluenta Jordanis et redundantem fluminis alveum repente siccatum pulverulento transmisit vestigio, *ibid.*

Jejunium refectio animæ, cibus mentis, vita angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum castitatis, 699. Jejunium bonum operimentum, quod animam tegit, ne a tentatore deprehendatur, bonum velamen quod tegit culpam. Jejunium a peccato liberat, 701. Jejunium virtutem ignis exstinxit, ora obstruxit leonum, maris fluenta solidavit, petram solvit in fontes aquarum, 704. Jejunium continentiæ magisterium est, pudicitiæ disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis norma virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia juventutis. Est infirmitatis allevamentum, alimentum salutis. Nemo cruditatem jejunando incidit, nullus per continentiam ictum sanguinis sensit. Bonum itineris viaticum, bonum totius vitæ, bonum in mari, sedat naufragia, cibum servat, 705. Abstinentiæ potus, cibus parcimoniæ docet vitio nescire, qui docet causas nescire vitiorum, XVI, 203. Abstinentia facit etiam juventutis annos senescere, 1196. Jejunii spirituali adipe pinguescit anima. Ipsi sancti cum jejunant, tunc fiunt præstantiores. Moyses cum jejunaret legem accepit, Petrus edoctus est Novi Testamenti gratiam, Daniel ora clausit leonum, futurorumque temporum vidit negotia, 1193, Venter abstinentia contractus humanos in altum elevat sensus, XVII, 759. Nullum tam grave delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis exstinguatur, 605. Murus est Christiano jejunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico, 644.

S. HIERONYMUS. — Possumus per jejunium redire in paradisum, unde per saturitatem fueramus ejecti, XXIII, 307. Elias, quadraginta dierum jejunio præparatus, Deum vidit in monte Oreb, 308. Congregatum Samuel populum in Nasphat, indicto jejunio, roboravit, et fecit hostibus fortiorem. Achab rex impissimus, ut sententiam Dei subterfugeret, jejunio impetravit. Anna uxor Helicanæ inanem cibo ventrem, filio meruit implere, Daniel et tres pueri revelationem merentur jejunio. Cornelius centurio ut Spiritum sanctum acciperet antequam baptisma eleemosynis meruit crebrisque jejuniis.

S. AUGUSTINUS. Jejunium fraudatio carnis et lucrum mentis, XL, 705. Jejunii virtus, XXXII, 1456. Fructus, XXXIX, 1887. Jejunii utilitas pluribus exemplis ostenditur, 2025, 2026.

CASSIANUS. — Jejunii virtus et utilitas, XLIX, 553.

S. PETRUS CHRYSOLOG. — Jejunium est singulare sanctitatis aratum, colit corda, eradicat crimina, evellit delicta, vitia subruit, charitatem serit, copiam nutrit, parat innocentiæ messem, LII, 238. Est jejunium vitiorum mors, vita virtutum, pax corporis, membrorum decus, ornamentum vitæ, robur mentium, vigor animarum. Est castitatis murus, pudicitiæ propugnaculum, civitas sanctitatis, 209.

S. LEO MAGNUS. — Abstinentia Domino viam parat et mentem erigit ad cœlestia, LIV, 186. Cum a licitis abstinetur, facilius illicitis resistitur, 450. Per abstinentiam vitiorum incentiva truncantur, 416. Jejunia nos contra peccata faciunt fortiores, concupiscentias vincunt, tentationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, et omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt, 175.

S. MAXIMUS. — Jejunium sanctificat hominem, magnamque ei gratiam præstat, LVII, 344. Quadraginta duabus mansionibus comparatur jejunium Christianorum, quibus peractis Israelitæ ex Ægypto ad terram promissam pervenerunt, 311. Per jejunium quadraginta dierum et quadraginta noctium Moyses scriptas digito Dei tabulas meruit accipere, 577.

S. PAULINUS. — Jejunium, quo ab omnibus vetitis abstinemus est animæ vestimentum, LXI, 313. Corporis animam saginat, 208. Castitatem fovet, 626.

S. BENEDICTUS. — Jejunium conservandæ castitati inservit, LXVI, 334.

S. GREGORIUS TURON. — Jejunii efficacia, LXXI, 193.

Vita Patrum. — Abstinentia hostis domesticus infirmatur, LXXIII, 866. Dæmon fugatur, 436. Jejunium passiones superat, 768. Hostem domesticum debilitat, 866. Frenum est peccati, 868. Monachi condimentum est; siccat fistulas delectationum, mentem elevat, *ibid.* Jejunium et vigiliæ animam humiliant, 1014.

S. GREGORIUS MAGN. — Abstinentiæ sacræ fructus et dignitas, LXXIX, 323. Abstinentia multi carnis motus enervantur, 324. Abstinentia cum humilitate potest fornicationem superare, 397.

S. ISIDORUS HISPAL. — Per jejunium occulta mysteriorum cœlestium revelantur, divinique sacramenti arcana panduntur, LXXXIII, 651. Jejunia fortia tela sunt adversus tentamenta dæmoniorum. Cito per abstinentiam devincuntur, *ibid.* Jejunio libido restringitur, luxuria superatur; sequestrata saturitate, non dominatur luxuria, 848. Abstinentia carnem superat, luxuriam frenat, libidinis impetum frangit, sitis et fames carnis luxuriam interimunt, *ibid.* Per jejunium prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur, 776.

S. ELIGIUS. — Jejunia vitam imitantur angelicam; his excitantur mentes fidelium, his reficiuntur animæ, per hæc moriuntur culpæ, delentur delicta, his gradibus pervenitur ad cœlestia, his armis dimicamus contra diabolum, LXXXVII, 605.

S. PAULINUS. — Jejunium bonum animæ et corpori, XCIX, 234.

HAYMO. — Sicut fomentum omnium vitiorum est gula, sic nutrix omnium virtutum abstinentia, CXVIII, 194. Quamdiu primi parentes in paradiso manserunt, tandiu a cibo vetito abstinuerunt. Postquam gulæ desideriis satisfecerunt, paradisi amœnitatem statim amiserunt. Daniel et tres pueri, qui in aula regis miræ abstinentiæ fuerunt, non solum leonum dentes evaserunt, et fornacem ignis non senserunt, sed etiam interpretandi sacra mysteria scientiam acceperunt. Joannes, quia miræ abstinentiæ fuit, Redemptorem non solum videre, sed etiam baptizare meruit, *ibid.*

GODEFRIDUS. — Jejunium una cum humilitate dæmonum tentationes superat, CLXXIV, 166. Præparat nos ad Christi adventum, 66.

S. BERNARDUS. — Per jejunium fornicatio superatur, luxuria restringitur, CLXXXIV, 1243. Abstinentia carnem superat, frangit motum libidinis, dissolvit virtutem fornicationis. Per famem et sitim luxuria destruitur. Abstinentia ædificat in anima virtutes, et destruit, vitia corporis, 1244. Pueri in camino ignis non arserunt, quia abstinentes fuerunt. Daniel liberatus est de ore leonum, quia servavit in se abstinentiam ciborum. Jejunium est refectio cordis, 171. Medetur vulneribus, exasperatas conscientias lenit. *ibid.* Jejunium non solum abolitio est peccatorum, sed exstirpatio vitiorum; non solum obtinet veniam, sed et promeretur gratiam, non solum delet peccata præterita quæ commissimus, sed et repellet futura quæ committere poteramus, CLXXXIII, 176. Jejunium orationi devotionem et fiduciam donat, orandi promeretur gratiam, *ibid.*

BELETHUS. — Eva, quamdiu abstinuit, virgo fuit incorrupta. Moyses post jejunium cum Deo locutus est. Elias post jejunium igneo curru in cœlum subvectus est. Hierosolyma a Sennacherib tempore Ezechiæ regis et Isaiæ, centum octoginta quinque milibus civibus una nocte interfectis, fuit liberata, et ne inter cineratos feterent, solus Sennacherib cum decem tantum aufugit in Ninivem, ubi sexagesimo die post a propriis suis filiis fuit interemptus. Item, Jonas iram Dei concionante, Ninivitæ in sacco et cinere jejunium pœnitentiæ agentes consecuti sunt veniam. Josue filius Nave jejunio, dum illud per integrum diem agebat ad Gabaon, solis et lunæ cursum cohibuit, et hostes suos superavit, CCII, 21.

PETRUS BLESENS. — Jejunio carnis petulantia refrenatur; fletu et planctu purgatur anima se in eis mortificans, et quasi complantata similitudini mortis Christi, convertitur in ærumna sua, e, ærumna ejus vertitur in gratiam et in gloriam, CCVII, 601.

S. MARTINUS Legion. — Moyses per jejunium quadraginta dierum et noctium a Domino legem accipere meruit, CCVIII, 673. Elias quadraginta dies jejunans in eremum secessit, stansque in ostio speluncæ magnam Dei visionem vidit. Daniel, angelo revelante, meruit sacramenta mysteriorum cognoscere.

ALANUS DE INSULIS. — Jejunium carnem macerat, animam elevat, concupiscentiæ fomitem refrenat, excitat rationem. Jejunio meruit Moyses Dei colloquium,

S. PETRUS DAMIAN.— Rodulphi abstinentia, CXLIV, 1011. S. Venerius non panem comedit, non vinum bibit non coctum aliquid omnino gustavit; sed solis arborum pomis et herbarum radicibus vixit, 975. Per continuum annum Romualdus nihil aliud in cibum habuit, nisi tantum per singulos dies ex uno pugillo elixi ciceris vixit, 961. Abstinentia Cæsaris Augusti quanta, CXLV, 565. Abstinentia quorumdam fratrum eremitarum commendatur, 543.

HONORIUS. — Dominus quadraginta diebus absque cibo jejunavit; Moyses bis quadraginta diebus ab omni cibo abstinuit; Elias quadraginta diebus jejunus permansit; Daniel tres septimanas absque cibo fuit, CLXXII, 650.

S. BERNARDUS. — Christus prædicaturus jejunat; Elias, ut curru igneo levaretur, jejunat; Ninivitæ excidium suum jejunio redimunt; Esther jejunio populum servat, et Assueri indignationem sedat; Joannes Baptista totam vitam jejunio transigit ad viam Evangelio sternendam, CLXXXII, 705. Cujusdam novitii mirabilis abstinentia, *ibid.*

PETRUS CANTOR. —Paulus primus eremita semper jejunavit, quousque de cœlis panis sibi mitteretur, CV, 328. Hilario quinque caricis in die per quindecim annos contentus fuit Sancta Ægyptiaca quadraginta annis vixit de duobus panibus et radicibus. Hieronymus contentus fuit vili olusculo, pane cribrario et aqua *ibid.*

PARS TERTIA.

QUÆSTIO DIVERSIMODE EXPLICATUR ORDINE ALPHABETICO.

ADALGERUS, monach.—De abstinentia, CXXXIV, 924.

ALANUS DE INSULIS. — De jejunio, CCX, 176.

ALCUINUS, abb. — De jejunio, CI, 624.

ANSELMUS (S.) Cantuariens. episc. — De jejunio, CLIX, 88.

ANSELMUS. Havelbergens. episc. — De forma jejunii, et abstinentia carnium, CLXXXVIII, 1104. — De jejunio, *ibid.*, 1108.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens, episcop. — Non vobis ergo videatur levis res aut superflua, ne quisquam forte hoc faciens Ecclesiæ consuetudine cogitet apud se, et dicat sibi, aut suggerentem intrinsecus audiat tentatorem: Quid facis quia jejunas? Defraudas animam tuam non ei das quod eam delectat; tibi ipsi ingeris pœnam, tui ipsius tortor et cruciator exsistis. Deo ergo placet quia te crucias? ergo crudelis est, qui delectatur pœnis tuis. Responde hujusmodi tentatori: Excrucio me plane, ut ille parcat; do de me pœnas, ut ille subveniat, ut placeam oculis ejus, ut delectem suavitatem ejus: nam et victima excruciatur, ut in aram imponatur. Minus premet mentem caro meo. Et tali dissuasori, malo, servo ventris, responde per hanc similitudinem, et dic: Si jumento forte insideres, si equo uterereris, qui te gestiendo posset præcipitare, nonne ut securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres et fame domares quem freno non posses? Caro mea jumentum meum est, iter ago in Jerusalem, plerumque me rapit, et de via conatur excludere; via autem mea Christus est; ita exsultantem non cohibebo jejunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat quam utiliter jejunetur. Nunquid enim caro ista, quæ nunc domatur, semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægravatur, habet exsultationes suas manifestas et periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondum resurrexit; nam non semper sic erit; nondum habet statum proprium cœlestis beatitudinis; nondum enim facti sumus æquales angelis Dei, XC, 709.

Finis nobis jejuniorum nostrorum, ad iter nostrum. Quid sit ipsum iter, et quo tendamus, hoc considerandum est. Namque et pagani jejunant aliquando, nec regionem quo tendimus norunt; et Judæi jejunant aliquando, et viam in qua ambulamus, non apprehenderunt. Tale est hoc, ac si aliquis equum domet, in quo erret. Jejunant hæretici; video quales eant, interrogo quo eant: jejunatis, ut cui placeatis? Deo, inquiunt. Munus, putatis, accipit? Sed prius vide quid dicit: « Relinque munus, et vade prius reconciliare fratri tuo. Nunquid membra tua recte domas, qui Christi membra dilanias? Improbaretur ergo jejunium tuum si immoderate severus exsisteres in servum tuum. Approbabitur jejunium tuum, cum non agnoscis fratrem tuum? Non ego quæro a quo cibo abstineas, sed quem cibum diligas. Dic mihi quem cibum diligas, ut approbem quod ab isto cibo te abstineas. Diligis justitiam? forte, inquis, diligo. Appareat ergo justitia tua..., XL, 711, 712.

De jejunio XXXVIII, 811; De jejunio et abstinentia, XXXVIII, 1043; Sermo de utilitate jejunii, XL, 707; De jejunio et ubi fuit institutum, XL, 1275.

BENEDICTUS (S). Anianens. abb., qualiter ordo jejuniorum teneatur, CIII, 438; De modo jejunandi, CIII, 524; De jejuniis, CIII, 566, 694.

BERNARDUS (S.), Claræwallens. abb. — De jejunio, CLXXXIII, 176; de duplici vitio jejunantibus timendo, CLXXXIII, 743; De abstinentia, CLXXXIV, 716.

BRUNO (S.), Signiens. episc., — De abstinentia CLXV, 936.

BURCHARDUS, Wormacens. episcop. — De jejunio, CXL, 884.

CANUTUS, Anglorum rex. — De jejuniis, CLI, 1175.

ELIGIUS (S.), Noviomens. episcop. — De jejunii laudibus, CXXXVII, 605.

EUGYPPIUS, African. abb. — De jejunio LIII, 1035.

FRUCTUOSUS (S.) Bracarens. episcop. — De jejuniis, LXXXVII, 1107.

GARNERIUS Lingonens. episcop. — De jejunio, CCV, 660.

GUIGO I, Carthusian. prior. — De jejuniis, LIII, 705.

GUNTHERUS, Cisterciens. monach. — Videamus de jejunio, quid illud sit, quot species, cui conveniat jejunanti, quæ sit jejuniorum utilitas vel effectus. Jejunare, ut aiunt, abstinere est; ex quo jejunium, id est abstinentia tam sensu quam voce derivatur. Hujus autem diversæ sunt species. Est enim jejunium spirituale et jejunium corporale. Jejunium spirituale est, ab omnibus pravis voluptatibus mentis et corporis humiliter abstinere. Jejunium vero corporis est, a cibo et potu corporali ob salutem animæ retionabiliter tentare. De jejunio spirituali nihil verius dici posse puto quam quod omni tempore ab omni homine servandum atque tenendum est. De corporali autem jejunio secundum diversas ejus species certa potest ordinari doctrina... Quæ autem jejunia tempore gratiæ in Ecclesia recepta sunt, aut sunt catholicæ institutionis, aut monasticæ religionis, aut spontaneæ devotionis, aut necessariæ correctionis. Catholicæ institutionis sunt illa, quæ omnibus quos ætas vel ægritudo non impedit observanda proponuntur, veluti jejunium Dominici adventus, vel Quadragesimæ, vel Quatuor Temporum, vel sanctarum Vigiliarum. Monasticæ religionis sunt... Inter quæ jejunia, quoniam illud quod Pascha præcedit famosius est, dicitur de Salvatore: « Cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, etc.»

Conveniunt autem jejunanti hæc, mentis constantia, corporis munditia, spiritualis lætitia, in vultu hilaritas, in verbis et factis maturitas, in cibo et potu sobrietas; mentis constantia quæ gulæ tentantis insidias conculcet et reprimat; corporis munditia ne plus jejunanti noceat libido et carnis impuritas quam prosit jejunium; spiritualis lætitia, qua jam de præmio futuræ beatitudinis certus exsultet et gaudeat. In vultu debet esse hilaritas, ut non sit sicut hypocritæ tristes..., in verbis et factis maturitas... Sunt autem quinque modi quibus contra sobrietatem agi solet, videlicet cibum impatienter appetendo, tempus prævenіendo, lautiores cibos quærendo, nimis ambitiose præparando, in nimia quantitate sumendo. Primo modo in cibo peccavit Esau, quando lentis edulio primogenita commutavit. Eodem modo potu David, quando concupivit aquam de cisterna quæ erat in Bethleem... Secundo modo peccavit Jonathas... Tertio modo, est de illis, quibus melius sapiunt quæ pluris emuntur... CCXII, 207-209.

Jejuniorum utilitas vel effectus est dæmonum expulsio malarum cogitationum exclusio, peccatorum remissio, vitiorum mortificatio, futurorum bonorum certa exspectatio, cœlestium gaudiorum perceptio. Dæmonum expulsio, non tam ab aliis quam a nobis, quia malignus spiritus cum viderit hominem pro peccatis suis affligi, contemnis se videns, ulterius penes eum residere non audet, licet etiam ab obsessis aliorum corporibus virtute jejunii dæmonia frequenter expellantur, sicut dicit Salvator: «Hoc genus dæmonii non ejicitur nisi in oratione et jejunio, » Malarum cogitationum exclusio, quia jejunanti pro peccatis detestabile est de faciendo peccato cogitare. Peccatorum remissio, qui jejunantibus Ninivitis Dominus placatus est; quod utique non esset, si eis peccata dimissa non fuissent. Vitiorum mortificatio, quia mortificata carne assiduitate jejunandi, etiam in ipsa peccati fames exstinguitur. Futurorum bonorum certa exspectatio, quia qui pie et pure pro peccatis affligitur, non potest promissa pœnitentibus præmia non sperare. Cœlestium gaudiorum perceptio, quia omnes qui pro vita æterna diuturnis jejuniis corpus affligunt, mox ut e carne migraverint, ad æternæ satietatis convivia perducuntur, CCXII, 210.

Liber de jejunio, CCXII, 207.

CLI

INDEX DE MORTIFICATIONE SENSUUM,

SEU MENTIS ET CORDIS,

ORDINE LOGICO VARIAS SS. PATRUM SENTENTIAS COLLIGENS

—

Hic index duas in partes dividitur. Pars prima est secundum ordinem Patrum chronologicum summatim enuntiativa; secunda vero, in ordine alphabetico varias Patrum sententias refert in extenso, ut apprime quæstio capiatur ab omnibus.

PARS PRIMA.

LOCA PATRUM IN ORDINE CHRONOLOGICO, SPECIALI PRÆNOTATA SENTENTIA, TANTUM INDICANTUR.

I. — *De mortificatione sensuum in genere.*

II. — *De mortificatione gulæ.*

III. — *De mortificatione visus.*

IV. — *De mortificatione auditus.*

V. — *De mortificatione tactus per cilicium.*

VI. — *De mortificatione linguæ.*

PARS SECUNDA.

QUÆDAM PATRUM IN ORDINE ALPHABETICO SENTENTIÆ IN EXTENSO REFERENTUR, UT COMMODIUS QUÆSTIO CAPIATUR.

ADALGERUS, episcopus.—Admoneo, inquit in epistola ad Nonsuidam reclusam, dilectionem tuam ut non delicatos cibos quæras, nec ante horam congruam comedere velis, nec dicas in corde tuo: Ecce aliæ, ita vel ita faciunt. Scito pro certo quod unusquisque, quo in hac vita plus in Dei servitio laboraverit, eo majorem post mortem a Domino mercedem recipiet. Ne igitur tam gravis videatur continentiæ virtus, miraculum hic inseram:

Dorotheus talem vitam ducere curavit, ut quotidie lapides a mari colligeret, et annis singulis hospitium ædificaret, et ipsa hospitia dabat illis qui non habebant hospitia; noctibus autem propter eorum cibum faciebat sportellas. Cui cibus erat panis unciæ sex, et olerum minutorum fasciculus unus, et ad bibendum aqua. Sic a

juventute sua vivens, nec in senectute defecit. Nunquam visus est in lectulo soporatus, vel pedes pro requie tetendisse, aut dormire pro voluntate... huic laboranti quidam dixit : « Cur ita perimis corpus tuum ? » Cui ille : Quia me, inquit, illud occidit......., CXXXIV, 920-922. Varia sunt exempla de continentia oculorum, locutionis et vestitus, de abstinentia, de compunctione et de qualitate orationis...., *ibid.*, 921-923.

Magnum certamen est vitiorum adversus virtutes. Tunc enim poteris omnia vitia vincere repugnando cum divino adjutorio, si contra vitia singula opposueris virtutes. Solet enim pugna vitiorum adversus virtutes ad profectum hominis venire, quia per illud certamen mens excitatur, et ab elationis vitio purgatur. Contra singula quoque vitia virtutes sunt adhibendæ ; contra luxuriam, munditia cordis est adhibenda ; contra iracundiam vero patientia, contra timorem mittenda est fiducia ; contra teporem vero zelus est opponendus ; contra tristitiam quoque malam adhibendum est gaudium spiritale; contra acediam vero fortitudo est assumenda; contra avaritiam assumenda est largitas ; contra superbiam autem humilitas est proponenda ; contra odium vero charitas virtus assumenda est.., Si te somnolentia gravat, stude illam vincere amando vigiliam... Si te delectat balneorum usus, veniat tibi ad memoriam beatus Jacobus frater Domini, qui primus post apostolos Jerosolymorum rexit Ecclesiam, de quo Josephus narrat, quod nunquam carnem comederit, nec balneo usus fuerit nunquam, nec lineis vestibus fuerit indutus, non caput suum secundum consuetudinem gentis suæ oleo unxerit. Si in delectationem tibi deliciæ veniunt, propone ante oculos tuos Joannem Baptistam, qui fuit in utero matris suæ sanctificatus, et de quo Dominus Jesus dixit, quod major illo inter natos mulierum non surrexit. Narrat enim de eo sanctum Evangelium, quod mel silvestre et locustas edebat. Si ei, qui in te peccat, qui tibi detrahit, aut maledicit, aut in aliquo lædit non potes ignoscere, sicut vis, veniant ad memoriam quanta et qualia passus fuerit pro te Christus ; pro te factus est homo, mortalis, corruptibilis, passibilis, qui erat immortalis, impassibilis. Assumpsit pro te carnem ex Virgine, in qua pateretur et moreretur ; pro te quoque fuit flagellatus, alapis cæsus, sputis linitus, spinis coronatus, ad extremum etiam crucifixus ; pro te hæc omnia sustinuit Christus, in te a diaboli potestate liberaret. Pendens vero pro te in cruce, quid dicebat ? « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » Ille ergo qui sine peccato occidebatur, pro suis inimicis orabat ; et, tu, si aliquam molestiam patiaris ab aliquo, non potes ex toto corde dimittere ?... Si tibi venerit voluntas vagandi, recole quod jam mortua es, quod crucifixa es. Nunquam crucifixo homini venit voluntas vagandi ; non, quia nihil cogitat nisi de morte sua... Tu ergo, si vis vivere, mortifica per virtutes omnia vitia. Per charitatem mortifica odium ; per gaudium occide tristitiam ; per pacem exstingue dissensionem ; per patientiam mortifica impatientiam ; per bonitatem occide malitiam ; per mansuetudinem exstingue ferociam ; per continentiam mortifica intemperantiam ; per castitatem occide impudicitiam. Si isto modo actus carnis mortificare curaveris, sine dubio perenni lætitia cum angelis frueris, CXXXIV, 929-931.

ALFREDUS, Rievallens, abb.— Assiduis vigiliis corpus tabefacere, quotidianis laboribus carnem affligere, vilissimis cibis membrorum labefactare vigorem, non solum non modici laboris, sed et ei, quam tantopere niteris commendare adeo charitati constat esse contrarium, ut totam mentis suavitatem evacuans, omni eam spirituali dulcedine reddat effœtam. Hæc est illa ridenda quorumdam opinio, qui spiritualem dulcedinem in carnis quodammodo suavitate constituunt, asserentes corporis afflictionem contrariam esse spiritui exteriorisque hominis passiones interioris minuere sanctitatem. » Cum enim, inquiunt, caro ac spiritus affectu sibi naturali cohæreant, necesse est suas invicem communicent passiones. Ac si impossibile ut non hujus oppressione alterius hilaritas perturbetur, ita ut in illud gaudium spirituale, mœroris quadam anxietate dejectus, spiritus nullatenus valeat respirare. Acute hæ vel investigari videntur, vel probari. O rem pudendam ! secundum regulas Hippocratis gratia quæritur spiritualis. Sic nimirum, sic erant, qui physicis argumentis magis quam præceptis apostolicis innituntur. Ipsius namque sunt hæc, qui super ventrem repit, qui terram comedit, qui sub umbra dormit in locis humentibus, qui negotium ventris et libidinis sub colore actitat sanctitatis. Sic enim facilius simplices quosque ab apostolica paupertate et angelica puritate cogitat exterrendos, si majorem divinæ dulcedinis gratiam in remissiore vita sibi æstiment ad futuram. Plane hæc est sapientia non desursum descendens sed prorsus terrena, animalis diabolica. Hæc est prudentia verbi, sapientia carnis, quæ cum suavitatem doceat carnis, crucem Christi evacuare contendit ; in qua profecto quantum ad carnem nihil est suave, nihil molle, nihil tenerum, nihil omnino delicatum. Sed non illa evacuatur. Illa potius hanc delicatam doctrinam evertit, quam clavi sacris inditi membris expugnant. quam lancea illa dulcibus impressa visceribus acumine salutari debellat. Ego prorsus contra sentio, audacterque pronuntio, carnis afflictionem, si sana præcedat intentio, et fuerit servata discretio, quam tamen, non propria conjectura, sed exemplis majorum capere oportet, ne forte remissio et dissolutio sub colore se discretionis oppallient ; sic, inquam, carnis afflictionem, non spiritui contrariam, sed necessariam ; sed nec divinam minuere consolationem, sed potius sentio provocare ; adeo ut hæc duo semper æquari in hac duntaxat vita existimem, exteriorem scilicet tribulationem et interiorem consolationem. Quid enim ? forte Deus huic divitiis et deliciis affluenti suæ consolationis dulcedinem impertit, quam a pauperculo suo pro se quotidie moriente rigida censura suspendit ? Absit hoc de illo dulcissimo, suavissimo, compatientissimo sentire vel credere ? Sed si ego dico, potest forsitan dubitare. Si autem Christus dicit, hæreticum est non credere. Quid ergo, inquis ? Tuæne sententiæ magis quam propriæ credam experientiæ ? Et quid, si alius longe aliud se testatur expertum ? Certe ille, quo magis affligitur, eo majorem divinæ dulcedinis gratiam experitur. Plane cui vult miseretur, CXCV, 654, 655.

Accedat ergo ille athleta fortissimus, testis fidelissimus, disputator egregius, in quo Christus loquitur ; qui quotidie pro Christo moritur, qui omnem tribulationem patitur, sui foris pugnæ, intus timores, qui castigat corpus suum et in servitutem redigit ; qui non gratis panem suum manducat, sed in fatigatione nocte et die operatur, cujus manus et sibi et qui cum eo sunt, necessaria subministrant ; qui denique in labore et ærumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in frigore et nuditate, sub signis Jesu acerrimus miles insudat : ille, inquam hanc dirimat quæstionem, et utrum tanta tribulatio, tam mira fatigatio, consolationem ei subtraxerit spiritualem, ostendat. Dicat ergo Paulus, utrum suos in præsenti tribulatione, plus ille consolator sine consolatione relinquat...... Ergo qui majorem divinæ dulcedinis consolationem in carnis suavitate quam tribulatione constituunt. Paulum audiant dicentem : « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, etc. Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. » Sive ergo jejuniis maceremur, sive afficiamur jejuniis, sive laboribus atteramur : « Benedictus Deus qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. » Etsi lapidibus obruamur, etsi vinculis astringamur, etsi cædamur virgis, etsi carceris toleremus angustias : « Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. » Fremat diabolus, sæviat mundus, insectetur odiis, aggrediatur maledictis, diripiat substantiam, commaculet famam : « Benedictus, etc. » Et hic non his qui in divitiis et deliciis, sed his qui in omni pressura sunt, suam consolationem promittit. Et nihil quæstionis relinquens adjecit : « Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. Quid manifestius ? Hoc est plane, duo scilicet hæc coæquari, exteriores passiones et interiores consolationes. Denique Salomon, quibus divina consolatio sit infundenda, mysticis verbis declarat, dicens : « Date siceram mœrentibus et vinum his qui amaro animo sunt. Bibant et obliviscantur egestatis suæ. et doloris non recordentur amplius. » Aperte his verbis vinum illud, quod lætificat cor hominis, non otio dissolutis, non diem in cachinno et fabulis expendentibus, sed his qui amaro sunt animo, repromittit ; siceramque illam quæ de pomis novis et veteribus, quæ in sponsi deliciis sponsa conservat, conficitur ; non epulantibus et potantibus, sed propter angustias hujus vitæ mœrentibus, et egestate et dolore laborantibus pronuntiat esse domandam : « Bibant, inquit, et obliviscantur egestatis suæ, laboris videlicet magnitudinem, divina consolatione asserens minuendam. Cui sententiæ apertissime concinit Psalmista : « Secundum multitudinem, inquiens, dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. » O consolatio quæ infirmos sanat, debiles roborat, allevat desperatos. Ipsa est consolatio gementibus, pausatio laborantibus, tentatis protectio, viaticum itinerantibus. Quam quidem consolationem illi sibi adimunt, qui statim ad primos sudores resilientes, vel in pristinum torporem devolventes, vel viles quasdam consolationes in crebra

confabulatione, vel amicorum visitatione, vel certe in propriæ voluntatis libertate conquirunt.Quas consolationum sordes sanctus Propheta contemnens: « Renuit, inquit, consolari anima mea. » Quid ergo? Sine omni consolatione relictus est? Absit! « Memor fui Dei, et delectatus sum. » Nemo ergo arduam illam viam, quæ ducit ad vitam exhorreat.Nemo remissionem quam semel abjecit, timida infelicitate repetat, sed sicut ait S. Bernardus, sustinens non lassescat, nec discedat, sciens, quia secundum multitudinem laborum, quos tolerat pro Christo, consolationes ejus lætificabunt animam illius. Verum gustata dulcedine spirituali non statim odio dissolvaris; mox enim latere spiritualis insurget Amalec, non armis, sed orationibus evincendus. Quoniam enim in tentationibus animus plus nimio fatigatur, sollicita orationum devotione ad materna ubera Jesu properandum, ex quorum abundantia lac tibi miræ consolationis eliciens, dicas cum Apostolo: « Benedictus Deus, qui consolatur, etc......, CXCV, 656, 657...

Sicque probabit expertus, non modo nullius laboris, imo summæ esse jucunditatis,pudicitiæ suavitate perfundi, quanquam onerosum sit naturalia incentiva,immundaque desideria,quæ de concupiscentia carnis emergunt freno temperantiæ cohibere. Similiter non solum jucundum, sed insuper gloriosum, cum gulæ fuerit concupiscentia superata; non se servum sui ventris,sed dominum intueri, illa mira exultatione tripudians: « Ego autem didici in quibus sum sufficiens esse. Scio humiliari, scio et abundare; ubique et in omnibus institutus sum, et esurire, et satiari, et abundare et penuriam pati. Sed et amor carnis si fuerit perfecte sopitus, vel certe igne divini amoris absorptus,nullum erit in exterioribus labor, quia non poterit mens ejus afflictione turbari,cujus non potest dilectione dissolvi. Suavitas ergo jugi Dominici et levitas oneris ejus in voluptatum contemptu consistit. Nemo ergo æstimet majorem in vitiis quam in virtutibus esse delectationem, CXCV, 657, 658.

ALANUS DE INSULIS. — Monet propheta pœnitentes, in jejunio, et fletu et planctu esse. Et Dominus ait: « Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. » Gregorius quoque ait quod peccator debet etiam indulgere jejuniis, ut Deus aliquando convertat cor ejus ad pœnitentiam. Jejunium carnem macerat, animam elevat, concupiscentiæ fomitem refrenat,excitat rationem. Jejunio meruit Moyses Dei colloquium, Daniel interpretationem somniorum. Elias subsidium, Ninivitæ remissionem peccatorum. Exemplum jejunandi nobis Christus dedit, qui in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunavit.Non tamen prodest jejunium corporis, absque jejunio mentis; aliter fallax est et deceptorium, quid enim valet, si os jejunet a cibo, dum lingua resolvitur mendacio, dum oculus epulatur in vanis, auris delicatur in fabulis, nares otiantur in odoramentis, tactus discurrit in planis, manus in rapina, pes extra ordinariam viam? Jejunent cæteri sensus cum gustu, ut qui fuerunt comites delectationum, socii sint passionum.

Est autem multiplex jejunium: jejunium consuetudinis, quod non fit ex charitate, sed ex sola consuetudine, ne homo videatur contra publicum navigare. istud ad hoc solum proficit, ut vitet pravum exemplum, ne præbeat scandalum. Est jejunium avaritiæ et cupiditatis, ubi sic evacuatur stomachus, quod impleatur loculus, et istud est perniciosum.Est jejunium infirmitatis,ut consequatur sanitas; et istud indifferens est, quia nec bonum nec malum. Est etiam jejunium crapulæ et gulositatis, ut affectuosius sumatur cibus, et istud est pessimum. Est jejunium laudis et apparentiæ,quo utuntur hypocritæ ut inde laudem humanam consequantur; et istud est malum.

Est jejunium indigentiæ et necessitatis, quo jejunant pauperes; et istud est indifferens. Est jejunium coactionis, quo multi utuntur claustrales, et istud est insufficiens. Cæteris ergo omissis jejuniis, ad istud est aspirandum, quod est charitatis, quo castigatur corpus, imperat spiritus, et sic homo vivit ut angelus. Per jejunium enim fit homo spiritus; per mediocre edulium, homo; per superfluum, pecus.

Multæ jejunii circumstantiæ, quæ informant ipsum jejunium, scilicet, a quo, ubi, quando, et quare. *A quo*, ut a cibis deliciosis abstineat; quid enim prodest jejunare a cibo, si quod amisit in tempore, recuperet delectatione vel quantitate? Tempore enim prandii debet jejunans mediocri cibo uti, ut in pane subveniat proximo, et sic affligat se ipsum, ut reficiat proximum. Considerandum est etiam, *ubi;* servanda enim est patriæ consuetudo, ut si fueris Romæ, Romano vivito more; unde Augustinus ait: « Cum Romæ sum, in Sabbato non jejuno; cum Mediolani jejuno. *Quando*, ut in diebus constitutis fiat jejunium. Sunt enim quidam dies in quibus non est jejunandum, ut in diebus dominicis et quibusdam magnis festivitatibus, propter scandalum. Quare ut intuitu Dei ex charitate fiat. Quot sunt a carnalibus abstinentiæ, tot sunt species jejuniorum diversæ. Est jejunium in continentia, in abstinentia, in humilitate, in mansuetudine, exsultatione. De jejunio dicit Augustinus: « Laudent te jejunia, non viscera eructantia. »

Jejunium ad medicinam corporis et animæ valet. Conservat enim corpus a morbo,animam a peccato.In hac medicina, cœlesti philosophia cum naturali concordat. Hæc enim medicina et stomachum purgat a vitio crapulæ et animam ab indignatione.Si Adam in paradiso jejunasset ab esu vetito, non esset damnatus exsilio. Si jejunasset Esau a lenticula, non perdidisset primogenita.Si Noe jejunasset a vino, non denudasset femora vel pudenda. Ergo per jejunium purgatur corpus ut recipiat eucharistiam sacramentaliter; spiritus ut recipiat spiritualiter. Hoc debet esse præambulum ad Eucharistiæ sumptionem. Contemnat ergo homo in præsenti escam materialem, ne in futuro sentiat ignem gehennalem. Adsint tria ista quæ informant jejunium, bona intentio,eleemosynarum elargitio, charitatis inflammatio. Si caro optat delectamenta ciborum, consideret homo quia non refert unde fiat materia stercorum. Si velit caro prævenire horam prandii, confugiat ad asylum exercitii, ne otium gula excitet, appetitum augeat. O homo, si consideres Patres antiquos, qui bis tantum aut semel in septimana utebantur tenui esca, nulla vel modica tua tibi viderentur jejunia. Sed, si te non movent antiquorum exempla, saltem moveat beati Nicolai infantia, qui quarta vel sexta feria semel tantum sugebat ubera.

Pudeat non jejunasse adultum, dum videret jejunasse parvulum. In nostri confusionem cedit exemplum parvuli dum nos corrigunt infantes et pueri, CCX, 176-178.
Si ad fugam avaritiæ et cupiditatis prædicator voluerit auditorum animos inclinare, sumat initium sermonis ab illa autoritate quæ dicit, avaritiam esse idolorum servitutem; vel ab illa quæ dicit, tria esse insatiabilia; quartum vero quod nunquam dicit: Sufficit.... Cum cætera certis terminis claudantur, avaritia nullo concluditur. Terra suis limitibus terminatur; cœlum suis terminis arctatur, sola avaritia mensura non sistitur....

Audi quid contra te dicat natura! O homo, sine honoribus te genui, sine honoribus ad me redeas; sine divitiis te peperi, sine divitiis ad me venias: sine mundana gloria intrasti, sine illa exeas! O homo, quæris facere tua, quæ sunt aliena! Certe a te aliena sunt, quæ tecum nata non sunt; tua esse nequeunt tecum diu, vel semper esse non possunt. Considera illud philosophi: « Honesta res est læta paupertas..... » Si ad naturam vivas, nunquam pauper eris; si ad opinionem, nunquam dives. Exiguum natura desiderat, opinio immensum..... CCX, 123, 124.

Audi quid dicat contra te charitas: O homo, cur ditas te his quibus indiget proximus? Cur tibi approprias quæ communicanda sunt pauperibus? Cur cibas his tineas et vermes, quibus cibandi sunt pauperes?....

Audi quid contra te dicat proximus: O homo, cur mihi injuriaris, cur mihi pro meis mortem moliris? Cur imponis falsa et commentaris crimina ut meam evacues bursam, ut emungas pecuniam? Si injuriaris mihi vindicta de te sumetur in instanti; si me deprædaveris pecunia, prius te deprædaveris in anima; si me vulneres in corpore, prius vulneraberis in mente, CCX, 124.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — *Ut se gerit ad tentationes gulæ.* — Reficimus quotidiana ruinas corporis edendo et bibendo, priusquam escas et ventrem, Domine, destruas, cum occideris indigentiam meam satietate mirifica, et corruptibile hoc indueris incorruptione sempiterna. Nunc autem suavis est mihi necessitas, et adversus istam suavitatem pugno ne capiar, et quotidianum bellum gero in jejuniis, sæpius in virtutem redigens corpus meum, et dolores mei voluptata pelluntur. Nam fames et sitis quidam dolores sunt; urunt et sicut febris necant, nisi alimentorum medicina succurrat. Quæ quoniam præsto est, ex consolatione munerum tuorum, in quibus nostræ infirmitati terra et aqua et cœlum serviunt, calamitas deliciæ vocantur.

Hoc me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ. Ipse enim transitus voluptas est, et non est alius qua translatur quo transire cogit necessitas. Et cum salus sit causa edendi et bibendi adjungit se tanquam pedisequa periculosa jucunditas, et plerumque præire conatur, ut ejus causa fiat, quo salutis causa me facere vel dico vel volo. Nec idem modus utriusque est; nam quod saluti satis est delectationi parum est. Et sape incertum fit utrum adhuc

necessaria corporis cura subsidium petat, an voluptaria cupiditatis fallacia ministerium suppetat. Ad hoc incertum hilarescit infelix anima, et in eo præparat excusationis patrocinium, gaudens non apparere quid satis sit moderationi valetudinis, ut obtentu salutis obumbret negotium voluptatis. His tentationibus quotidie conor resistere, et invoco dexteram tuam ad salutem meam, et ad te refero astus meos; quia consilium mihi de hac re nondum stat...... Docuisti me, Pater bone « omnia munda mundis..., » et omnem creaturam tuam bonam esse, nihilque rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur.... Didici hæc; gratias tibi, laudes tibi Deo meo magistro meo, pulsatori aurium mearum, illustratori cordis mei; eripe me ab omni tentatione. Non ego immunditiam absonii timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio Noe omne carnis genus quod cibo esset usui manducare permissum; Etiam cibo carnis refectum, Joannem mirabili obstinentia præditum, animalibus hoc est locustis, in escam cedentibus, non fuisse pollutum. Et scio Esau lenticulæ concupiscentia deceptum; David propter aquæ desiderium a se ipso reprehensum, et Regem nostrum non de carne, sed de pane esse tentatum. Ideoque et populus in eremo, non quia carnes desideravit, sed quia escæ desiderio adversus Dominum murmuravit, meruit improbari.

In his ergo tentationibus positus certo quotidie adversus concupiscentiam manducandi et bibendi; non enim est quod semel præcidere et ulterius non attingere decernam, sicut de concubitu potui. Itaque freni gutturis temperata relaxatione et constriitione tenendi sunt. Et quis est, Domine, qui non rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis? Quisquis est, magnus est, magnificet nomen tuum ...., XXXII, 797-799.

Confitetur ut se habet ad tentationes carnalis libidinis. — Jubes certe, Domine, ut contineam a concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum, et ambitione sæculi.... Sed adhuc vivunt in memoria mea, talium rerum imagines, quas ibi consuetudo me fixit; et occursant mihi vigilanti quidem carentes viribus, in somnis autem non solum usque ad delectationem, sed etiam usque ad consensionem factumque simillimum. Et tantum valet imaginis illusio in anima mea et in carne mea, ut dormienti falsa visa persuadeam quod vigilanti vera esse non possun Nunquid tunc ego non sum, Domine Deus meus? Et tamen tantum interest inter meipsum et meipsum, intra momentum quo hinc ad soporem transeo, vel huc inde retranseo! Ubi est tunc ratio, quæ talibus suggestionibus resistit vigilans? Et si res ipsæ ingerantur, inconcussus manes. Nunquid clauditur cum oculis? Nunquid sopitur cum sensibus corporis? Et unde sæpe etiam in somniis resistimus, nostrique propositi memores atque in eo castissime permanentes, nullum talibus illecebris adhibemus assensum? Et tamen tantum interest, ut cum aliter accidit, evigilantes ad conscientiæ requiem redeamus; ipsaque distantia reperiamus nos non fecisse; quod tamen in nobis quoque modo factum esse doleamus.

Nunquid non potens est manu tuas, Deus omnipotens, sanare omnes languores animæ meæ atque abundantiore gratia tua lascivo motus etiam mei soporis extinguere? Augebis, Domine, magis magisque in me munera tua, ut anima mea sequatur me ad te, concupiscentiæ visco expedita, ut non sit rebellis tibi, atque ut in somnis etiam, non solum non perpetret istas corruptelarum turpitudines per imagines animales usque ad carnis fluxum, sed ne consentiat quidem. Nam ut nihil tale vel tantillum libeat, quantulum possit nutu cohiberi, etiam in casto dormientis affectu non tantum in hac vita, sed etiam in hac ætate, non magnum est Omnipotenti, qui valet facere supra quam petimus et intelligimus. Nunc tamen quid adhuc sim in hoc genere mali mei, dixi Domino bono meo, exsultans cum tremore, in eo quod donasti mihi, et lugens in eo quod inconsummatus sum, sperans perfecturum te in me tuas misericordias usque ad pacem plenariam, quam tecum habebunt interiora et exteriora mea, cum absorpta fuerit mors in victoriam, XXXII, 796, 797.

Ut se gerit ad odorum illecebras. — De illecebra odorum non satago nimis. Cum absunt non requiro; cum adsunt, non respuo, paratus etiam eis semper carere. Ita mihi videor; fortasse fallor. Sunt enim et istæ plangendæ tenebræ, in quibus me latet facultas mea quæ in me est; ut animus meus de viribus suis ipse se interrogans non facile sibi credendum existimet, quia et quod inest, plerumque occultum est, nisi experientia manifestetur. Et nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur, utrum qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior. Una spes, una fiducia, una firma promissio, misericordia tua, XXXII, 799.

Ut se gerit ad oculorum illecebras. — Pulchras formas et varias, nitidos et amœnos colores amant oculi. Non teneant hæc animam meam; teneat enim Deus qui fecit hæc, bona quidem valde, sed ipse est bonum meum, non hæc. Et tangunt me vigilantem totis diebus, nec requies ab eis datur mihi, sicut datur a vocibus canoris, aliquando ab omnibus, in silentio. Ipsa enim regina colorum lux ista, perfundens cuncta quæ cernimus ubiubi per diem fuero multimodo allapsu blanditur mihi aliud agenti et eam non advertenti. Insinuat autem se ita vehementer, ut si repente subtrahatur, cum desiderio requiratur, et si diu absit, contristat animum.

O lux quam videbat Tobias, cum clausis oculis istis filium docebat vitæ viam..... Resisto seductionibus oculorum, ne implicentur pedes mei, quibus ingredior viam tuam..... Quam innumerabilia, variis artibus et opificiis in vestibus, calceamentis, vasis et cujuscemodi fabricationibus, picturis etiam diversisque figmentis, atque his usum necessarium atque moderatum et piam significationem longe transgredientibus, addiderunt homines ad illecebras oculorum, foras sequentes quod faciunt, intus relinquentes a quo facti sunt et exterminantes quod facti sunt! At ego, Deus meus et decus meum, etiam hinc dico tibi hymnum, et sacrifico laudem sacrificatori meo, quoniam pulchra trajecta per animas in manus artificiosas ab illa pulchritudine veniunt, quæ super animas est, cui suspirat anima mea die ac nocte. Sed pulchritudinum exteriorum operatores et sectatores inde trahunt approbandi modum, non autem inde trahunt utendi modum. Et ibi est, et non vident eum, ut non eant longius et fortitudinem suam ad te custodiant, nec eam spargant in diliciosas lassitudines. Ego autem hæc loquens atque discernens etiam istis pulchris gressum innecto; sed tu evellis, Domine, evellis tu, quoniam misericordia tua ante oculos meos est. Nam et ego capior miserabiliter, et tu evellis misericorditer; aliquando non sentientem, quia suspensius incideram; aliquando cum dolore, quia jam inhæseram, XXXII, 800, 801.

Ut se gerit ad voluptates aurium. — Voluptates aurium tenacius me implicaverant et subjugaverant; sed resolvisti et liberasti me. Nunc in sonis quos animant eloquia tua, cum suavi et artificiosa voce cantatur, fateor aliquantum acquiesco, non quidem ut hæream, sed ut surgam cum volo. Attamen cum ipsis sententiis quibus vivunt, ut admittantur ad me, quærunt in corde meo nonnullius dignitatis locum, et vix eis præbeo congruentem. Aliquando enim plus mihi videor honoris eis tribuere quam decet, dum ipsis sanctis dictis religiosius et ardentius sentio moveri animos nostros in flammam pietatis, cum ita cantantur, quam si non ita cantarentur; et omnes affectus spiritus nostri pro sui diversitate, habere proprios modos in voce atque cantu, quorum nescio qua occulta familiaritate excitantur. Sed delectatio carnis meæ, cui mentem enervandam non oportet dari, sæpe me fallit, dum rationem sensus non ita comitatur ut patienter sit posterior; sed tantum quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere ac ducere conatur, ita in his pecco non sentiens, sed postea sentio.

Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatius cavens, erro nimia severitate; sed valde interdum, ut melos omne cantilenarum suavium quibus Davidicum Psalterium frequentatur, ab auribus meis removeri velim atque ipsius Ecclesiæ; tutiusque mihi videtur quod de Alexandrino episcopo Athanasio sæpe mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, ut pronuntianti vicinior esset quam canenti. Verum tamen cum reminiscor lacrymas meas, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, et nunc ipso quo moveor, non cantu, sed rebus quæ cantantur, cum liquida voce et convenientissima modulatione cantentur, magnam instituti hujus utilitatem rursus agnosco. Ita fluctuo inter periculum voluptatis et experimentum salubritatis, magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Tamen cum mihi accidat, ut me amplius cantus, quam res quæ canitur, moveat, pœnaliter me peccare confiteor, et tunc mallem non audire cantantem. Ecce ubi sum; flete mecum, et pro me flete, qui aliquid boni vobiscum intus agitis unde facta procedunt. Nam qui non agitis, non vos hæc movent..... XXXII, 800.

CASSIANUS, Massiliens. presbyt. — Vitia cum omne hominum genus pulsent, non tamen uno modo impetunt cunctos. In alio namque spiritus fornicationis locum obtinet principalem, in alio superequitat furor, in alio

cenodoxia vindicat tyrannidem,in alio arcem superbia tenet. Et cum constet omnes ab omnibus impugnari,diverse tamen modo et ordine singuli laboramus.

Quamobrem ita nobis adversus hæc arripienda sunt prælia, ut vitium unusquisque quo maxime infestatur explorans,adversus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis ac sollicitudinem erga illius impugnationem observationemque diligens, adversus illud quotidiana jejuniorum dirigens spicula contra illud cunctis momentis cordis suspiria crebroque gemituum tela contorquens,adversus illud vigiliarum labores ac meditationes sui cordis impendens, indesinenter quoque orationum ad Deum fletus fundens,et impugnationis suæ exstinctionem ab illo specialiter ac jugiter poscens. Impossibile namque est de qualibet passione triumphum quempiam promereri, priusquam intellexerit industria vel labore proprio victoriam certaminis semel obtinere non posse,cum tamen ut valeat emundari,necesse sit eum die noctuque in omni cura et sollicitudine permanere. Cumque se ab ea senserit absolutum,rursum latebras sui cordis simili intentione perlustret, et exploret quam sibi inter reliquas perspexerit diriorem,atque adversus eam specialius omnia spiritus arma commoveat, et ita semper validioribus superatis celerem de residuis habebit facitemque victoriam, quia et mens triumphorum processu reddetur fortior et infirmiorum pugna succedens promptiorem et proventum faciet præliorum, ut fieri solet ab his qui coram regibus mundi hujus omnigenis congredi bestiis,præmiorum contemplatione,consueverunt, quod spectaculi genus vulgo pancarpum vocatur.Hi,inquam,feras quascunque fortiores robore vel feritatis rabie conspexerint diriores, adversus eas primæ congressionis certamen arripiunt,quibus exstinctis reliquas,quæ minus terribiles minusque vehementes sunt,exitu faciliore prosternunt. Ita et vitiis semper cobustioribus superatis,atque infirmioribus succedentibus parabitur nobis absque ullo discrimine perfecta victoria. Nec tamen putandum quod principaliter quis contra unum dimicans vitium, et velut incautus aliorum tela prospiciens,inopinato ictu facilius valeat sauciari;quod nequaquam fiet. Impossibile namque est eum qui pro cordis sui emundatione sollicitus erga impugnationem vitii cujuslibet intentionem suæ mentis armaverit, adversus cætera quoque vitia generalem quemdam horrorem et custodiam similem non habere,sed cum principalis cordis nostri intentio velut specialem sibi pugnam adversus unam exceperit passionem, pro ipsa orabit attentius, peculiari sollicitudine ac studio supplicans, ut eam diligentius observare,et per hæc celerem mereatur obtinere victoriam, XLIX, 630, 631.

PATRICIUS (S.), Hibernorum episcop. — Fortiter ergo resistendum carnali voluptati; fortiter contra fallaces hujus mundi blanditias pugnandum,contraque multimodas Satanæ suggestiones invigilandum.Omni studio lata sæculi via vitanda est,quæ ducit ad mortem;at vero omni cordis desiderio via angusta quæ ducit ad vitam, adeunda est et appetenda.Via hæc angusta,est via abstinentiæ et castitatis et humilitatis,et omnis religionis, quam viam ante nos Christus attrivit, qua via ad suum regnum migravit. Cujus et vestigia et nos sequamur, donec post eum ad urbem regiam perveniamus in qua ipse regnat..., LIII, 833.

PAULINUS (S.). Aquileiens. patriarcha.— Teramus carnis nostræ superbiam, quia caro est quæ animam perdit, et totam superbiam affert, « et qui in carne seminat,de carne et metet corruptionem. » Caro est quæ recipit diabolum ; diabolus enim seminat in carne nostra semina sua,id est homicidium,fornicationem,concupiscentiam, libidinem, iram, rixam, ebrietatem, superbiam, furtum,et omnem suggestionem malam, dicente Apostolo : « Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus spiritus aeris hujus, adversus spiritalia in cœlestibus. »... Caro est misera bestia,quæ gravat animam, dicente Apostolo : « Qui in carne sunt. Deo placere non possunt. ».... Caro enim nostra in malitia semper vult potens esse ; in abstinentia autem,id est in jejunio et vigiliis et orationibus ac bonis operibus infirmam se esse fingit...

Itaque mortificemus carnem nostram per abstinentiam et jejunium et vigilias et orationes, ne vobis adducat diabolum cum concupiscentiis malis. Caro autem data est nobis quasi animæ bellum quæ si mortificetur, adducit vitam : si nutriatur, præparat se contra animam ad bellum. Laudo autem illum qui carnis suæ potest habere potestatem. Dum infirmitatem carnis nostræ timemus salutem animæ nostræ negligimus...Væ væ animæ miseræ quam caro persequitur ! Caro nostra quotidie contra animam pugnat, et nos contra carnem pugnare quotidie debemus... Omnem suggestionem malam caro concupiscit et demonstrat ;caro concupiscit omne malum;caro hortatur maleficia ; caro provocat iram, homicidium,adulterium et rixam ;caro inserit ebrietatem et portat omnem concupiscentiam malam hujus sæculi ; et omnia mala desiderat caro.O caro bestia crudelis,quid habes, quid gravas animam, quæ nihil desiderasset nisi Deo servire, si tibi inimicæ non se junxisset ! Tu autem caro misera, non solum te ipsam occidis, sed et animam occidis. Non sufficit tibi perditio tua, sed adhuc animam vis in infernum demergere.Væ tibi, anima quæ carnem accepisti contrariam,quæ nec ipsa intrat,nec te permittit introire in regnum cœlorum ! O caro mala,quid quæris, quid desideras ? Non vis laborem sustinere ; non vis inquieta conquiescere ; suffocas animam, ut versa vice tu sis domina et illa ancilla...Nec tu effugies pœnam, dum ipsa anima patitur gehennam ; nec enim sine te poterit judicari in die judicii, XCIX, 274-278.

Est adhuc alia malorum carnis congestio,XCIX,278,279.

Oratio animæ ad Deum adversus mala carnis.—Non sit in me obsecro,Domine,concupiscentia libidinis,sed amor pulcherrimæ castitatis.Sim ad malum audiendum tarda, ad verbum tuum festina,ad perficiendum accelerans.Sim in tuo timore sollicita,in amore perfecta,in fide constans, in spe nullatenus dubitans. Dilectione proximi ferveam, odii amore non urar,nec invidiæ livore tabescam. Sanctum opus in me semper spira ut cogitem,compelle ut faciam.Suade me ut diligam te, confirma me ut teneam te,custodi me ne perdam te. Non ingrediatur nec requiescat in domicilio meo,ubi tua debet esse mansio,pes superbiæ nec gulæ concupiscentiæ,fornicatio,ne avaritia invidia nec ira,tristitia nec vana gloria. Sed profundam humilitatem posco... Da mensuratam abstinentiam, qua superflua ventris refrenetur edacitas, quæ me perimit. Da castitatem cordis,quæ me impollutam reddat.Da munditiam spiritus,quia immunda carnis luxuria me demergit.Da manus largifluos ad erogandum eleemosynas, quo tenax avaritia respuatur.Da dilectionis amorem,quo zelus exstinguatur invidiæ. Concede tolerantiæ patientiam, per quam ira crudelis bestia superata deficiat. Tribue æterni gaudii spem,qua tristitiæ amaritudo demulceatur. Fac intrinsecus mentem de bono opere gloriari in te,ut vanæ gloriæ foras ex me non prodeat jactantia. Dona etiam mihi in omnibus tenere justitiam, magnanimitatem,temperantiam,et fac me cum simplicitate esse prudentem,ut et beatam vitam sinceriter agam, et malum prudenter fugiam ; atque fraudulentam atque deceptoriam astutiam diaboli intelligere valeam, ne me per speciem boni fallat : et discernere rationabiliter valeam et providere quid boni agam, vel quid mali refugiam. Fac me post hoc mitem,benevolam, pacificam mansuetam,sine simulatione esse,omnibus bonis concordem,in vigiliis, in jejuniis,in orationibus constanter strenuam. Da etiam in mansuetudine moderatum sermonem, adipisci silentium, ut loquar quod condecet, taceam quod loqui non oportet,vel quidquid ex virtutum fructu conferre dignaberis. Da sine aliquo errore immaculatam tibi servare fidem,et juxta fidem digna esse opera mea, ut fidem rectam opere pravo non polluam ; et te quem credendo confiteor,male vivendo non denegem ; et te quem strenua fide sequor, actu, negligentiæ operibus non offendam.

Fac me in sancto conversantem proposito sequi justitiam, diligere misericordiam,amare veritatem, refutare mendacium,falsum nihil meditari vel loqui, te indesinenter timore, te amare, te diligere, tua præcepta servare, pacem cum omnibus sine dolo retinere,discordes sine simulatione ad concordiam provocare, charitatem cunctis insimulatam offerre,nullum scandalizare,nulli me præferre,sed omnibus inferiorem judicare, reverentiam et timorem, non propter timorem potentum, sed ob Altissimum exhibere ;senioribus obedientiam,et charitatem æqualibus offerre ; gratiam opportune dilectionis junioribus ostendere ;fraterna onera,sive pericula æquanimiter sustinere ; cunctis simul prodesse,non obesse ; nulli nocere, nulli adversari, nullum calumniari, nulli offendiculum ponere, nullum judicare, nulli detrahere, nulli injuriosam esse, nullius carpere vitam, nullius explorare semitam ;sed de me ipsa tantum esse sollicitam,malum pro malo nequaquam rependere;injuriarum mearum nec memorem esse ullatenus nec vindicem, sed in omni bonitate superare malitiam ; maledicenti benedictionem parare,inimicum et amicum diligere ;convicia et contumelias irascentium sustinere, non rependere, injurias cito oblivisci,offensori meo ignoscere,adveniam concedendam semper paratam esse ; aliena non concupiscere, nec occasione qualibet auferre ; mea vero non habentibus misericorditer erogare; advenam et peregri-

num propter te, qui redimisti me, retinere, esurientem reficere, sitientem potare, hospitem colligere, nudum operire, visitare languidum, requirere carceratum, consolari tristem, afflicto et lugenti compati, non habenti præbere necessaria, victum et vestitum dividere cum egeno, amplecti indigenam, fovere domesticum, amare peregrinum, redimere captum, suscipere advenam, tueri pupillum et orphanum, suffragari viduæ, subvenire oppresso, præstare auxilium desolato...; vel quæcunque præceptorum tuorum documenta declarant, diligenter credere et audire, ardenter investigare, prudenter scire, festinanter exercere, desideranter implere et coram te humilem semper exsistere, ut surgam, non dejiciar; erigar, non subruar; ascendam, non descendam, quia caro cum qua inhabito, semper perducere me vult ad peccatum, mecum vult coronari, sed non mecum decertare.

Nullum pessimiorem patior hostem quam corpus meum in quo inhabito. Est enim quasi leo subversor in domo mea; undique me pestifero morsu dilacerando consumens. Ideo longo trahens suspiria, clamitando dicam; «Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? gratia Dei,» per quem?« Per Jesum Christum Dominum nostrum» hæc velim, o Jesu salvator bone, redemptor optime; hæc velim quæ hucusque nunc supplicanda deprecata sum; hæc et hæc deprecor, quia pretiosissimo sanguine tuo redempta sum, ut propter carnis corruptionem non peream in æternum, non veniam in mortem secundam, neque in terram oblivionis. Hæc vox mea in auribus misericordiæ tuæ sonet, ut tuam, non carnis faciam voluntatem; et omnis mens mea te meditetur, in te delectetur, te sequatur, te confiteatur, quia redimendo me in æternum misericordia tua est, et in misericordia tua revixi perdita peccatis adolescentiæ meæ, et egi pœnitentiam coram te, quia servasti mihi tempus conversionis, quæ considerans peccata mea compuncta sum, et te inspirante egi pœnitentiam coram te.

Læta jam inde tibi nunc et semper innumeras gratias refero, quia ut invenirem te, tu prius quæsisti me; ut redirem ad te, tu compulisti; ut verberarer, tu sicut pius Pater respexisti; ut confiterer, tu es operatus; ut me recognoscens plangerem, tu dedisti mihi. Pone, Domine, lacrymas meas in conspectu tuo, et perveniat ad te in cœlum deprecatio mea. Adesto, precor, et subveni, atque in manibus tuis commendatam tibi me ipsam suscipe, liberans me de ore sævissimi draconis et de manu atrocissimi inferni. Cum acceperis me, et auferes de medio umbræ mortis, imo deduces in semitam lucis, in clarissimam regionem viventium. Colloca me in caulis tutissimis gregum tuorum, quia tu es pastor bonus, qui requiris et reducis perditam ovem, tueris salvas inventam; sanas et foves languidam. Et tu es mesericors Dominus, qui sperantes in te non confundis, requirentes te non derelinquis, revertentes ad te non respuis; sed exsultando et laudando suscipis, atque in æterna beatitudine una cum sanctis et electis tuis æternaliter regnare concedis, quia est tibi cum æterno Patre et Spiritu sancto, una deitas, gloria, virtus, imperium et potestas in sæcula sæculorum. Amen, XCIX, 279 282.

PETRUS CANTOR. — *De vitio linguæ*. Malæ autem loquacitatis, vel garrulitatis quatuor sunt causæ: adulatio, jactantia, cupiditas, incauta loquacitas. Loquacitas itaque contraria est bonæ taciturnitatis, contra quam clamat Propheta dicens: « Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. Non declines cor meum in verba malitiæ, » unde abbas Serapion; Non est membrum in corpore meo quod ita timeam sicut linguam: « Si quis putat se esse religiosum, non refrenans linguam suam a malo, sed seducens cor suum, hujus vana est religio. » Idem Serapio ait: Diu flevi, multos labores sustinui, et diu in eremo vixi, nunquam tamen ad mensuram humilitatis et taciturnitatis, quam habuit filius meus Zacharias potui pervenire. Item: Nunquam præsente sene emisi verbum, sed quod dicebat laudabam. Item idem cuidam quærenti: Quomodo quietus habitabo? respondit: Inter quos vivis, vive sicut advena, non dominus, et nunquam potestatem habeat verbum tuum coram te. Item idem: Si vis amari et quietus vivere, multum tace. In multiloquio enim non deerit peccatum.» Lanfrancus ne pro sua litteratura superbiret, semper tacuit, quousque perventum est usque ad fidei periculum. Quidam enim Patrum ne peccaret in lingua fere semper quasi frenum, calculum in ore detulit. Item, sicut totius est peccare in remissione misericordiæ, quam in rigore justitiæ, sic et in taciturnitate magis quam in loquacitate. Item: « Quis est homo qui vult vitam etc. »......., CCV, 195, 196.

Gula quatuor habet satellites: quid, quantum, quale, quando. *Quid*, consistit et attenditur in genere edullii; *quantum* in quantitate; *quale* in condimento cibi, vel salsamenti, vel etiam utilitate; *quando* in temporis maturitate et frequentia.

Propter gulam, hinc maria homo scrutatur; hinc terram; alia hamis, alia laqueis, alia retium variis generibus cum magno labore prosequitur. Nullis animalibus, nisi ex fastidio, pax est. Quantulum est quod ex istis epulis, quæ per tot comparatis manus, fesso voluptatibus ore bibatis? quantulum ex ista periculose capta dominus crudus ac nauseans gustat? quantulum ex tot conchyliis tam longe advectis per istum stomachum inexplebilem labitur? Dico vos infelices esse, quod non intelligitis, majorem vos famen habere quam ventrem, CCV, 330.

S. Hieronymus ait: Quidam impinguati et dilatati de patrimonio Crucifixi, dapibus et vino ventrem confundunt et distendunt, ventris officio dissuetum conversum in saccum; marcidos cibos et putridos ingerunt et egerunt. stomachumque æstuantem potione sedant et relevant, ut Saul aquas bibens singulis noctibus inebriatus est......Quod si Apostolus, o filia, castigat corpus suum, et in servitutem redigit, ne aliis prædicans, ipse reprobus efficeretur, quomodo tu juvencula adhuc in fervore juventutis posita, dapibus et vino plena, de castitate eris secura. Quod si Vesuvius ardens, si Olympus ignivomus, si Ætna vaporibus plena caloribus ardet, quanto magis juveniles medullæ vino et dapibus plenæ et inflammatæ!......, CCV, 331.

Patet ergo ex sanctorum auctoritatibus abstinentiam et sobrietatem collectaneas et nutrices esse continentiæ, gulam vero luxuriæ. Venter enim mero æstuans de facili labitur in libidinem. Cave tibi, ne prosternaris in convivio inter epulas cum filiabus Job. In majoris fratris convivio filios Job Satan obruit, non quod illi ventri vacabant, sed tamen quia inter convivia intentio mentis bona minus fervet et minus providet. Samson inter epulas Philistæos prostravit; Nabuchoponosor abutens epulis et vasis Domini audivit voces terribiles....... Diabolus gula primos parentes tentavit......., CCV, 332.

Gulam et ebrietatem conjungimus, quia sicut gula, ita et ebrietas ventrem distendit, carnem accendit, libidinem fovet et nutrit. Unde Lot, quem non vicit Sodoma, vicerunt vina, ut committeret incestum cum filia; Noe etiam, etc..., CCV, 330.

Contra pigros.—Enervantibus autem sacræ Scripturæ, peccatorumque pessimis ponderatoribus, adjuncta est et collectanea pigritia, ob quam nec lectitant, nec perscrutantur sacram Scripturam. Pigritia maximum est peccatum. Quid accusans Salomon, ait: « Usquequo, piger, dormis? quando consurges ex somno tuo....? » CCV, 246-249.

Et cum in omni fere genere humano, pigritia redargui possit et inveniri, maxime in clero reperitur, quia magna otia clericorum sunt. Non est quid agatur apud eos, cum tamen dicat Apostolus: « His denuntia ut panem suum scilicet proprii laboris, manducent. » Sic et illud exponitur: « In labore et sudore vultus tui vesceri pane tuo. » Per panem omne necessarium corpori intelligitur. A parte, totum scilicet corpus intellige. Labor enim hominis consistit, non tantum in acquirendo cibum, sed in vestiendo, in ædificium in quo habitat præparando. Est autem labor multiplex, naturæ, gratiæ et culpæ. Labor naturæ duplex, corporalis scilicet et spiritualis; spiritualis in cogitatione, corporalis multiplex. Nec prohibet Dominus laborem naturæ, qui est scilicet ad necessitatem, ubi ait: « Nolite solliciti esse de crastino, » secundum sollicitudinem vitiosam, non necessariam providentiam. Labor gratiæ est ad gratiam et propter gratiam. Qui duplex est, corporalis scilicet et spiritualis, et uterque triplex. Est enim labor pœnitentialis, ut: «Laboravi in gemitu meo...., » CCV, 249, 250.

Commendatio solitudinis loci.—S. Hieronymus scholis liberalium artium convolans ad eremum, sic scribit cuidam, cum ad eremum, et mundi contemptum invitans: O desertum Christi floribus vernans! O solitudo, in qua nascuntur illi lapides de quibus in Apocalypsi civitas magni regis exstruitur! O eremus familiarius Deo gaudens! Quid agis, frater, in sæculo, qui major es mundo? Quandiu tectorum umbræ te premunt? Quandiu famosarum urbium carcer includit? Crede mihi, in eremo nescio quid plus lucis aspicio. Licet, sarcina carnis abjecta, ad purum ætheris volare fulgorem. Paupertatem times? Sed beatos pauperes Christus appellat. Labore terreris? Nemo athleta sine sudoribus coronatur. De cibo cogitas? Sed fides famem non timet. Supra nudam metuis humum exesa jejuniis membra collidere? Sed jacet Dominus tecum. Squalidi capitis horret inculta cæsaries? Sed caput tuum Christus est. Infinita eremi vastitas terret? Sed tu paradisum mente deambula-

Quotiescunque illuc cogitatione transcenderis, toties in eremo non eris. Scabra siue baloeis attrahitur cutis? Sed qui in Christo semel lotus est, non habet necesse iterum lavari. Et breviter ad cuncta audias Apostolum respondentem : « Non sunt condignæ passiones hujus temporis..... » Delicatus es miles, si his vis gaudere in sæculo, et postea regnare cum Christo, CCV, 213, 214. ...... Intremus, idem inquit, solitudinem, quasi quædam secreta ruris, ubi cibarios panes et olus manibus nostris irrigatum, lac deliciæ rusticanæ, viles quidem, sed innocentes cibos præbent. Ita viventes, non ab oratione somnus, nec saturitas a lectione revocabit. Si æstus est, secretum arboris umbram præbebit. Si autumnus,ipsa aeris temperies et strata subter folia,locum quietis ostendit. Vere ager floribus depingitur, et inter querulas aves psalmi dulcius cantabuntur.Si frigus fuerit et brumales nives, ligna non emam, calidus vigilabo, vel dormiam certe, quod sciam utilius, non algebo.Habeat sibi Roma suos tumultus, arena sæviat, circus insaniat, theatra luxurient, rumoribus vacet, salutationibus gaudeat : » Nobis Deo adhærere bonum est... CCV, 214.

Idem ait : quoties in eremo constitutus, scilicet in horrido monachorum habitaculo, putavi me Romanis interesse deliciis, sedebam solus, quia amaritudine repletus eram.Horrebant sacco membra, deformis et squalida cutis, sicut Æthiopicæ carnis obduxerat ; quotidie lacrymæ, quotidie gemitus, et si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. Sic ob gehennæ metum tali carcere ipse me damnaveram, et socius factus scorpionum et ferarum, sæpe choris intereram puellarum.Pallebant ora jejuniis, et mens desideriis æstuabat, ad Jesu pedes jacebam, rigabam lacrymis, crine tergebam, et repugnantem carnem vigiliis et jejuniis cibo crudo utens et aqua frigida, cum in cocto aliquid sit luxuriæ, mihi subjugabam, CCV, 215.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinal. — Age, homo, quid est caro ista, quam videlicet tam vigilanti cura vestibus contegis, et tanquam regiam sobolem molliter nutris? Nonne massa putridinis? Nonne vermis, pulvis ac cinis? Nec iste qui nunc est, a sapiente viro attenditur, sed potius dignum est ut sanies, virus, fetor et obscenæ corruptionis illuvies, quæ postmodum futura est, perpendatur. Quas ergo gratias tibi referent vermes, qui voraturi sunt carnes quas molliter ac suaviter enutristi ? Age, inquam, cur passus est Christus ? An ut proprios reatus ablueret, et excessus sui commissa deleret ? Sed audi Petrum de illo dicentem : « Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus. » Ad quid ergo passus est ? Adhuc Petrus ipse respondet : « Christus, ait, passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus. » Christus ergo primo passus est, quem protinus apostoli sunt secuti, quorum et nos vestigia præcipimur imitari sicut unus eorum dicit : « Imitatores mei estote,sicut et ego Christi. » Ad quid ergo Christum legimus passum, nisi ut ejus e vestigio prosequamur exemplum ? Obsecro itaque vos, dilectissimi, aures vestras a serpentinis perversa loquentium sibilis claudite, easque in simplicitate pauperis et crucifix Christi Jesu virgines custodite ; aureum Babylonis poculum et calicem iræ Dei, qui vobis blande porrigitur, ab ore vestro repellite; pestifera superborum et adulterantium verbum Dei venena vitate. De quibus ad Timotheum Apostolus ait : « Profana et vaniloqua devita ; multum enim proficiunt ad impietatem : sermo eorum ut cancer serpit, » Ne vobis et mihi, quod absit gemina formido contingat,quam Apostolus diversis ponit in locis : « Vobis quidem timeo, ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate quæ est in Christo Jesu ; mihi autem illud timeo ne sine causa laboraverim in vobis..., » Non ergo mens sancta participare crucem Christi metuat, non ejus contumeliam in nuditate corporis erubescat... Numquam plane de sui corporis nuditate confunditur qui clara mentis acie futuræ præmia retributionis contemplatur, nec perhorrescit plagarum sub momento volantem asperitatem qui provide considerat eam quæ sibi compensanda est suavitatis æternæ dulcedinem.

O quam jucundum, o quam insigne spectaculum! cum supernus judex de cœlo prospectat, et homo semetipsum in inferioribus pro suis delectis mittat ! Ubi reus ipse, in pectoris sui tribunalibus præsidens, trifarium tenet officium : in corde se constituit judicem,reum in corpore, manibus se gaudet exhibere tortorem, ac si Deo sanctus pœnitens dicat : « Non opus est, Domine, ut officio tuo me punire præcipias : non expedit ut me ipse justi examinis ultione percellas ; ipse mihi manus injicio, ipse de me vindictam capio vicemque meis pecc reddo. Et hoc est profecto quod Petrus apostolus adı net dicens : « Nemo vestrum patiatur quasi homic aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor autem ut Christianus non erubescat. » Enimvero hoc fit, dæmones fugiunt, et quod ad Christi glor earumque fit ignominiam, cernere perhorrescunt. I econtra spectaculo assistunt angeli, qui gaudent de p catore converso ; et hoc Deo gaudentes annuntiant,c jam invisibilis judex id ipsum per se d lectabil cernat. Hæc est hostia quæ viva mactatur, ad De per angelos oblata defertur ; et sic humani corp victima illi unico, sacrificio quod in ara crucis oblat est, invisibiliter permiscetur; et sic in uno thesa sacrificium omne reconditur, videlicet et quod unu quodque membrum et quod caput omnium obt electorum. CXLV, 684-686.

SMARAGDUS abb. — Jejunia nostra sanctificemus ligionis obsequiis. Quid autem est aliud : « Sanctific jejunium, » nisi jejuniis causa sancta velle, justa fac iniqua vitare. Sanctificat ille jejunium qui flammas vientis iracundiæ, mansuetæ mentis placabilitate res guit. — Sanctificat jejunium, qui lascivientes oculos tu ab aspectu habenis castitatis avertit. — Sanctificat je nium,qui conviciorum jacula scuto patientiæ repercu dispergit. Sanctificat jejunium qui litigantium tumul pacifici sermonis et linguæ prudentioris arte compes Sanctificat jejunium qui consurgentes in semetipso narum cogitationum spinas evangelico sulcante vom velut quidam pectoris sui arator excidit. Sanctificat junium qui inopias egenorum pro quantitate substan suæ miserantis manus humanitate solatur. Apprime s ctificat ille jejunium qui per omnia præceptis divi legis intentus diabolica a corde suo repulit tentamer Et ideo, si volumus placita exhibere jejunia, simus fide fortes, in judiciis justi, in amicitia fideles, in juriis patientes, in contentionibus moderati,refugien turpiloquia, adversus iniqua constantes, in convi sobrii, in voluptatibus continentes, in charitate sim ces, inter subdolos cauti,condolentes tristibus, contu cibus resistentes, in suspicionibus parci, inter maliloq taciti, inter humiles coæquales. Si hujusmodi virtuti nostra voluerimus sanctificare jejunia,tribuente Dom ad festivitatem Paschalis gratiæ, et ad gaudia cœ tium promissionum indubitata fiducia et conscien lætiore veniemus.

Bene jejunat quicunque esuriem suam refecti p peris satietate sustentat. Bene jejunat qui divini cordatione judicii semetipsum refrenans, ab omni illecebrarum voluptate suspendit. Bene jejunat qui c nem suam vitiorum germina pullulantem,sanctorum ı ditatione virtutum et sobrietatis amore castigat. B jejunat qui fraternas injurias pacifici pectoris tenit dimittit. Gratissimum Deo defert jejunium qui ment suam a pravis cogitationibus, oculosa concupiscen linguam manusque a lite custodit. Et sic jejunium ı strum sanctificet castitas, ornet patientia, benigni foveat misericordia lætificet, commendet humilitas, gemino quodam corporis animique jejunio divinæ ı gratiæ semper commendemus, CII, 682, 683.

TAIO, Cæsaraugustan.episcop. — Peccata carnis igi rantes tanto sollicitius ruinam præcipitem metue quanto altius stant. Noverint itaque quia quo ma loco prominenti consistunt eo crebrioribus sagittis sidiatoris impetuntur, qui tanto ardentius solet er quanto se robustius conspicit vinci ; tantoque intole bilius dedignatur vinci, quanto contra se videt per tegra infirmæ carnis castra pugnari. Admonendi s castimoniam servantes, ut incessanter præmia su piant...Eunuchi quippe sunt,qui,compressis carnis m bus,affectum in se pravi operis abscidunt.Hi sequun Agnum quocunque ierit;hi cantant canticum quod ne possit dicere, nisi illa centum quadraginta quat millia...., LXXX, 858-860.

Abstinentes sollicite semper aspiciant ne cum g vitium fugiunt,acriora his vitia ex virtute generentur dum carnem macerant, ad impatientiam spiritus er pant, et nulla jam virtus sit quod caro vincitur spiritus ab ira superetur. Pensandum est virtus abs nentiæ quam parva respicitur, quæ non nisi ex a virtutibus commendatur... Jejunium quippe sanctific est adjunctis bonis aliis dignam Deo abstinentiam car ostendere. Admonendi sunt abstinentes ut movei quia tunc placentem Deo abstinentiam offerunt, c ea quæ sibi de alimentis subtrahunt indigentibus l giuntur..., LXXX, 861, 862.

SERIES DECIMA SEPTIMA.

In Serie præcedenti de præceptis tum Dei tum Ecclesiæ tractavimus, et cum ex illorum observatione oriantur virtutes, Series hæc decima septima vicissim exhibebit Indices de virtutibus theologicis, Fide, Spe, Charitate; de Virtutibus moralibus, quæ sunt multiplices; de Officiis vel muneribus cleri tam regularis quam sæculari, de Continentia de Cælibatu; de Virginitate et Virginibus; de Monialibus Deo consecratis; de Viduis; de Regibus, etc. Illis præterea subnectimus tres Indices, quorum primus Anecdotalis Lectori proponit præclarissima Facinora quæ in Patrologiæ Cursu referuntur; secundus revocat memorabiles sententias ex SS. Patribus excerptas, quæ præsertim ab virtutes et ad vitæ christianæ informationem attinent; tertius vero memerat Virtutes ethnicorum speciales quas Patres laudibus extulerunt.

CLII

INDEX DE FIDE,

IN EO SPECTATA QUOD SIT VIRTUS THEOLOGICA, ET PRÆBENS PATRUM DOCTRINAM DE ILLIUS NATURA ET PRÆSTANTIA, DE NECESSITATE ET EFFECTIBUS, DE QUALITATIBUS, OBJECTO ET PRÆMIO.

—

I. — *De fidei natura.*

II. — *De variis speciebus fidei.*

VII. — *De objecto et merito fidei.*

VIII. — *De fide antiquorum.*

Libri de fide tractantes.

CLIII

INDEX DE SPE, UT VIRTUTE THEOLOGICA,

QUA ERIGITUR ANIMUS AD SPERANDAM A DEO ÆTERNAM BEATITUDINEM EJUS AUXILIO OBTINENDAM,

IN QUO DE ILLIUS NATURA ET CERTITUDINE, DE NECESSITATE, PRÆSTANTIA, OBJECTO ET EFFECTIBUS, AC DE PRÆSUMPTIONE ET DESPERATIONE ILLI OPPOSITIS.

—

nutrit nos, confirmat nos, hic consolatur nos, *ibid.*, 1188. — Spes certa reditus nostri etiam peregrinando tristes consolatur et exhortatur, id., XXXVII, 1884, 1889. — Sperantibus revelatur dulcedo Dei, id., XXXVIII, 791. — Spes sine gaudio esse non potest, id., XXXVII, 1885. — Sancti semper gaudentes, et hic et in cœlis, hic de spe, ibi de re, XXXVIII, 1498, 1659, 1679, 1703, 1889. — Spes in Domino omnia commutat in melius, Cassiodorus, LXX, 303. — Spes cœlestium mentem solidat, S. Greg. Magnus, LXXVI, 994. — Qui in Deo firmiter sperant, etsi persecutiones, cruciatus, et mortem ipsam ab inimicis patiantur, a fidei stabilitate et proposito justitiæ divelli nequeunt, quia Deus nunquam deserit sperantes in se, id., CLXIV, 716. — Sancti in solo Deo spem habentes, nunquam ejus auxilio et consolatione destituentur, CLXIV, 762. — Mirabiles spei effectus, S. Bruno Sign., CLXV, 907. — Capaces nos reddit misericordiæ, S. Bernardus, CLXXXIII, 394. — Hominem reddit omnipotentem, id., CXXXIII, 1190.

VIII. — *De desperatione, et præsumptione.*

Spes et desperatio in peccatis timenda, S. Augustinus, XXXVII, 1876, 1877. — Sperando et desperando homines periclitantur, quomodo, id., XXXV, 1651. — Sperantibus et desperantibus quomodo consulit Deus, *ibid.* — Ne spe veniæ pejus homines viverent, mortis diem fecit Deus incertum, id., XXXVII, 1301. — De desperatione, S. Paschasius Radbertus, CXX, 1450. — De Dei misericordia nunquam desperandum, id., CLVIII, 737, 873. — Qui peccat spe remissionis, non meretur remissionem CLVIII, 1162. — Tentatio contra spem omnium gravissima, S. Bernardus, CLXXXIII, 240.

Libri de spe tractantes.

CLIV

INDEX DE CHARITATE,

QUANTUM SIT VIRTUS THEOLOGICA,

IN QUA ASSERUNTUR EJUS EXCELLENTIA, NECESSITAS, EFFECTUS ET OBJECTUM,

SCILICET ERGA DEUM, PROXIMUM ET SEIPSUM ;

ENUMERANTUR PRÆTEREA LIBRI DE CHARITATE TRACTANTES.

—

I. — *De charitatis natura et excellentia.*

Charitatis natura, S. Hilarius, X, 628. — Charitatis præstantia, *ibid.*, 627. — Charitas omnium est, S. Zeno, XI, 272. — Charitas finem non habet, *ibid.*, 273. — Manifestum est, dilectionem virtutum omnium divinarum esse substantium naturalemque magistram, *ibid.*, 274. — Ejus laudes, *ibid.*, 278. — Cum spes et fides in charitate sint, non est dubium quod major sit charitas, S. Ambrosius, XV, 1439. — Major omnibus charitas, *ibid.*, 1848. — Quam bonum ignis charitatis, *ibid.*, 1380. — Charitas uno licet vocabulo appelletur, multis tamen consistit, XVII, 226. — Quasi mater est animarum, *ibid.*, 167. — Charitas sine cæteris virtutibus et cæteræ virtutes sine charitate esse non possunt, *ibid.*, 821. — Charitas mater est omnium virtutum, S. Hieronymus, XXIII, 742. — Charitas non potest comparari nec pretium habet, *ibid.*, 335. — Charitatis dignitas, XXIII, 425. Principatum tenet inter virtutes, XXVI. — Charitas quid sit, S. Aug., XXXVIII, 143 ; XL, 25. — Charitas virtus est, qua id quod diligendum est, diligitur, XXXIII, 739. — Charitatem donum Dei esse negant Pelagiani, XLV, 1292. — Charitas est donum Dei, XXXIII, 576, 595 ; XXXVIII, 210, 577, 620, 715, 793, 1323, 1241, 1462 ; XLIV, 237, 240, 290, 904. — Charitate nullum Dei donum excellentius, XLII, 864, 865. — Charitatem a nobis habere non possumus, sed a Deo per Spiritum sanctum, XLV, 1105. — Charitas quantum bonum, XXXIX, 764. — Maximum omnium bonorum, XXXIII, 811.

Charitatis laus, XXXIII, 854 ; XXXIX, 1533, 1534. — Charitas est Deus ipse, *ibid.*, 818. — Usque adeo charitas est donum Dei, ut Deus vocetur, XXXVIII, 852. — Charitas est magna et vera virtus, S. Augustinus, XXXIII, 737 ; XXXVIII, 1397. — Virtus animæ, XXXVII, 1353. — Charitas major est fide et spe, quia adveniente objecto hæ cessant, illa vero crescit, *ibid.*, 1171. — Charitas in omnibus et super omnia habenda, XXXII, 1340. — Charitas gratia est Novi Testamenti, XXXIV, 755. — Charitas dicitur amor Dei et proximi, XXXVI, 260. — Charitas est nexus quo homines invicem sibi et Deo connectuntur, XXXV, 878. — Charitas est motus animi ad fruendum Deo propter ipsum, et se atque proximo propter Deum, XXXIV, 72. — Charitas est amor Dei, et proximi, suique ipsius secundum Deum, XLI, 410. — Charitas radix omnium bonorum, XXIV, 370, 374. — Charitate quid pretiosius, quid luminiosius, quid firmius, quid utilius ? XXXVIII, 764. — Quod nihil charitati præponendum sit. Cassianus, XLIX, 1023. — Nihil est sublimius charitate, quæ inter Dei omnia dona supereminet, S. Prosper Aquit., LI, 288. — Charitas omnium virtutum mater, S. Deo Magn., LIV, 262. — De laude charitatis, Julianus Pomerius, LIV, 493. — Charitas primus fructus spiritualium donorum, S. Fulgentius, LXV, 344. — Charitas est omnium fons et origo bonorum, *ibid.*, 732. — Deus charitas est, et charitas ex Deo, *ibid.*, 353, 512, 634. — Charitatis excellentia est quod qui eam habet in corde nunquam valet sermonibus explicare, CLXV, 345. — Charitas donum Dei, cupiditas laqueus dioboli, LIV, 739, 740. Charitas principale Spiritus sancti donum, Fulg., LXV, 187. — Charitas vera in quo consistat, Cassiodorus, LXX, 100. — Vera charitas quænam sit, Theodulphus Aurel., CV, 202. — De laude charitatis et quod ipsa sit mater omnium virtutum, Haymo Halbers., CXVIII, 887. — Quid sit charitas, S. Paschasius Radbertus, CXX, 1461. — Charitas est bonorum omnium magistra, Isidorus Mercator, CXXX, 221. — Charitas mater omnium virtutum, S. Petrus Damianus, CXLIV, 806. — Charitas excellentior est omnibus donis. Lanfrancus, CL, 199. — Charitas est et boni malique discretio, S. Bruno Sign., CLXV, 624. — Principale bonum charitas est, Rupertus Tuit., CLXIX, 867. — Charitas virtutum consummatio est, Hildebertus Cenom., CLXXI, 771. — Charitas virtutum omnium radix, *ibid.*, 900. — Regina virtutum, 544. — Charitas omnibus virtutibus supereminet, *ibid.*, 834. — Ejus præstantia, *ibid.*, 241. — Charitas quid sit et an Deus sit charitas secundum Augustinum, Hugo de S. Vict., CLXXV,

VI. — *De qualitatibus charitatis et ejus ordine.*

***Libri de charitate tractantes, sermones, homiliæ,* etc.**

CLV

INDEX DE VIRTUTIBUS.

In hoc indice analogice agemus de virtutibus, scilicet de virtutibus in genere, de virtutibus theologicis hoc est de fide in se spectata, et de fidei fundamentis, seu de Scriptura sacra, tradictione et auctoritate Patrum et conciliorum, in rebus fidei et de fide in actum adducta seu de religione et pietate ; deinceps de spe; postea de charitate, seu de amore debito Deo, et proximo et nobismetipsis. Quæ quæstiones adhuc augentur indicationibus ex Patribus deductis, quæ tantum alphabetice notantur, consulendæ.

Deinde agemus de virtutibus moralibus, de donis Spiritus sancti ; de præcipuis conciliis evangelicis iisdem regulis servatis ; postea, alphabetice, de quibusdam specialibus virtutibus, et tandem de beatitudinibus evangelicis.

En virtutes de quibus in hoc indice tractatur :

Abnegatio.	Discretio.	Liberalitas.	Providentia.
Abstinentia.	Eleemosyna.	Mansuetudo.	Prudentia.
Æquitas.	Fidelitas.	Misericordia.	Pudicitia.
Amor.	Fides.	Modestia.	Religio.
Benignitas.	Fletus.	Mortificatio.	Sapientia.
Bonitas.	Fortitudo.	Obedientia.	Simplicitas.
Castitas.	Gaudium.	Oratio.	Sobrietas.
Charitas.	Gratitudo.	Parcitas.	Sollicitudo
Clementia.	Hilaritas.	Patientia.	Spes.
Compassio.	Hospitalitas.	Paupertas.	Taciturnitas.
Compunctio.	Humilitas.	Pax.	Temperantia.
Confessio.	Indulgentia.	Perseverantia.	Timor.
Constantia.	Innocentia.	Pietas.	Vigilantia.
Continentia.	Intellectus.	Pœnitentia.	Virginitas.
Contritio.	Jejunium.	Probitas.	Zelus.

I. — De virtute in genere.

Nomine virtutis intelligitur donum Dei, quo quis ad cognoscenda et implenda officia vitæ Christianæ et facilitatem habet et propensionem. Hæc autem propensio et facilitas a Deo est. Hanc nemo potest propriis viribus acquirere. « Et ut scivi, ait Scriptura sacra, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum ; adii Dominum et deprecatus sum illum. » Et alibi : « Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum. »

Sunt aliæ virtutis definitiones quæ ad hanc omnes fere recidunt, ut, Virtus est bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nullus male utitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur ; aut, Virtus est animi habitus bonum faciens habentem, et opus ejus bonum reddens; vel tandem Virtus est habitus naturæ modo atque rationi consentaneus, quæ animam facit optimam.

BONIFACIUS, Mogontin. archiepisc.—Considerare nos oportet præsentis vitæ statum, vel qui actus sint nobis omni studio evitandi, vel qui tota virium nostrarum instantia sectandi. Inter omnia quæ hic agi possint, semper aspicere debemus quomodo diabolo deceptori nostro resistamus, et quomodo Deo Jesu redemptori nostro placeamus. In eo illi placemus, si hoc agimus quod ide jussit, et quod ille interdixit refutamus. Peccata vero et iniquitates prohibet nos committere, commissa pœnitentiæ medicamine citius curare. Recte itaque vivere et pie, et æterna quærere præcipit nobis, et unumquemque locum et conditionem suam diligenter procurare, ne vacuus appareat vel minus utilis in loco suo. Una est enim corpori nostro anima, in qua vita consistit, sed multa sunt membra diversis distincta officiis. Sic in Ecclesia una est fides, quæ per charitatem ubique operari debet, sed diversæ dignitates proprias habentes ministrationes. Nam alius ordo præpositorum est, alius subditorum ; alius divitum, alius pauperum ; alius senum, alius juvenum ; et unaquæque persona habens sua propria præcepta, sicut unumquodque membrum habet suum proprium in corpore officium. Nam episcoporum officium est prava prohibere, pusillanimes consolari, protervos corripere. Deinde regius honor populis debet esse timori et venerationi, quia non est potestas nisi a Deo. Item potentes et judices omnes qui regi adhærent fideles sint oportet, et humiles et misericordes, in æquitate judicare et non in muneribus, viduas et pupillos et pauperes defendere, episcopis suis subditos esse, neminem vi opprimere, non injustis divitiis inhiare, sua magis indigentibus dare quam aliena rapere. Item sunt in populo Dei alii sapientes et alii stulti. Sapientium est bona quæ sciunt et opere complere et aliis prædicare. Quid prodest viatori scire viam, si non vult intrare? Ille vero qui viam Dei scit et intrat, aliosque introducit, similis est firmamento, quod multis splendet sideribus. Qui vero multos ædificat, multorum mercede gloriatur. Debent itaque potentes Deum habere sibi præsentem semper, et licet hominem non timeant, Deum tamen metuant, et potestate sibi concessa in Dei honorem et in salutem animæ suæ fruantur. Qui vero stulti sunt et indocti, discant humiliter sapientibus, quia qui ignorat, ignorabitur, ne ignorantia se putent excusari posse apud districtum judicem; ille considerat occulta uniuscujusque.

Tres distantiæ sunt in humano genere ; alii sunt qui bene sciunt, et faciunt quæ sciunt ; hi sunt optimi hominum ac Deo proximi. Secundus gradus est in hominibus qui per se bona nesciunt, volunt tamen discere a bene scientibus, et implere quæ didicerint, et horum vita utilis est in Ecclesia. Qui bona quæ ignorat discere contemnit, hujus vita omnibus inutilis est et plurimis noxia. Quapropter qui sciat bonum faciat, et qui nesciat discat, ut et ille de sua scientia gaudeat, et hic de sua industria proficiat. Alii sunt in Ecclesia divites, alii pauperes. Pauperibus præceptum est humiles esse et sperare in Deum, qui dixit : « Beati pauperes spiritu, » et meliores divitias tanto avidius amare, quanto his terrenis vacui sunt. Divitibus præceptum est sua dare, non aliena rapere vestire, induere, quia multa sunt quæ divites per abundantiam divitiarum superflua faciunt, vel in cibo, vel in vestitu. Ideo refectio pauperum abluat peccata quæ superfluitas contraxit, quia. « Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Dives qui parcit divitiis, non parcit animæ, aut cui largus est qui semetipso tenax est? Cogitet unusquisque quanto pretio ab igne præsenti, si cogatur ardere vel unum diem, velit se repimere, quanto est acrior ignis judicii ?

Ignis gehennæ insuper æternus est. Ideo qui habeat divitias, præveniat faciem judicis, et misereatur miseris ut ei misereatur Deus, qui pauperi miseretur : feneretur domino, et ipse reddet ei. Senes vero decet religiosos esse, compositis moribus, et canitiem ornare sobrietate, et semper de ingressu ulterius vitæ cogitare. Adolescentes convenit obedientiæ ut subjectioni seniorum operam dare ut proficiant semper in domo Dei, ut meliores ac meliores fiant, nec vanis oblectationibus et noxiis cupiditatibus malignos se spiritus mancipare sinant, sed castos se et immaculatos studeant ad maturam perducere ætatem.

Parentibus quoque perceptum est ut erudiant filios suos in timore Dei. Quid enim parenti proficit, si habeat filium tormentis perpetuis deputatum? Ideo diligentius erudiant in disciplina pietatis filios suos patres, ut benedictione hæreditatis hic et in futuro sæculo habeant illos. Sed et filii obediant parentibus suis, nam et ipsemet Christus subditus fuisse parentibus suis legitur. Viri vero diligant uxores suas in castitate et continentia pura, et quasi fragiliori vasculo honorem eis competentem in timore Dei faciant ; uxoresque viris suis sint subditæ in timore et fide, scientes a Deo constitutam esse subjectionem uxoris viro. Sunt quoque alia communia in Ecclesia omni dignitati, ætati et sexui, præcepta, ut est diligere Dominum Deum ex toto corde, ex tota mente, totaque virtute, et proximum sicut seipsum, nullusque hoc alteri faciat quod sibi fieri nollet. Patientia quoque omnibus necessaria est et compassionis affectus, et misericordiæ largitas et justitiæ æquitas, et fidei puritas, et spei firmitas, orationumque instantia et mansuetudo morum. His enim et hujusmodi hostiis promeretur divina clementia Hæc enim salutis præcepta et omnibus conveniunt, et cunctis necessaria esse noscuntur. His passibus iter cœleste, et his clavibus supernæ patriæ janua panditur. Per hæc vestigia omnes sancti cursum vitæ præsentis peregerunt, et qui nunc regnant cum Christo, per has semitas ad eum pervenerunt, nec est hæc via laboriosa, sed valde gloriosa, quæ brevi spatio peragitur, sed perpetua lætitia et gloria coronatur. Qui vero hac pergere non cessat, angelicæ beatitudinis consors efficitur. et ipsius Domini Dei omnipotentis æterno fruitur aspectu, LXXXIX, 860-862.

Virtutes in genere sunt fides recta et vita immaculata; fides recta, quod est credere in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus, et in Spiritum sanctum, unum omnipotentem Deum in Trinitate perfecta. Sed quia scriptum est : « Fides sine operibus mortua est, » oportet Deum diligere...... ; deinde proximum.., timor Domini, pax benignitas, patientia, humilitas, continentia, modestia, justitia, misericordia·.. Bonifac., episc., LXXXIX, 856.

JULIANUS POMERIUS. — Omnis sancta virtus res est divina, incorporea prorsus atque mundissima ; quam mentes inquinatæ non inquinant, sed ipsa inquinatas emacula; cujus participatione formantur informia, suscitantur mortua, sanantur infirma, corriguntur prava, reconciliantur adversa. Hanc non habet nisi Deus, et is cui dederit Deus. Quæ in animo habitat, sed animum corpusque sanctificat ; ad quam nullus accedit invitus, quam nullus amittit, nisi propria voluntate deceptus. Nemo eam sibi conferre potest, cum possit auferre; alteri autem nec conferre prævalet nec auferre.

Itaque cum talis ac tanta virtus cuilibet inter voluptates suas adhuc marcescenti refulserit, atque ei ad se concupiscendam desiderium salubre commoverit, protinus in animo ejus duarum delectationum contrariarum rixa consurgit, et mentem voluntas adversum se ancipiti delectatione divisam in diversa ducit ac reducit; modo reprehendendo quod elegerat, modo quod reprehenderat eligendo ; atque ita in alterutrum latus se cogitationum varietate versantem, ipsa velut virtutis ac vitii tepida medietas, vexat ac lacerat. Quoniam quidem quemlibet hominem, donec se in eo quod elegerit, certa definitione confirmet, quandiu modo non vult quod volebat, modo velle incipit quod nolebat, velut in quodam deliberationis incertæ bivio constitutum, discerpit ipsa diversitas voluntatum. Hinc eum virtus admonet suæ salutis et vocat ; inde consuetudo vitiosa discedere a se volentem remoratur et revocat, et paulisper a se averso, nec ad virtutem plene converso, usitatæ voluptatis admonitione blanditur et omnes illecebras quibus olim perdite fruebatur ostendit. Tuspia quoque desideria quibus vinciatur immittit, ac jam pene fastidienti blandum nescio quod moliter insusurrat, et supplicat ne præponat mollibus dura, lætis tristia, certis dubia, præsenti voluptati futura ; cogitet quam pœnale sit atque difficile dulcibus carere deliciis, illecebris renuntiare carnalibus, abstinentiæ jugis gravari laboribus, jejuniorum ac vigiliarum continuatione torqueri, certa carnis afflictione præmium dubiæ remunerationis ambire, contra dabolum decipiendi peritum resistendo arma corripere, insidias ejus ac fraudes vigilantis animi cautione vitare, quam denique miserum sit enormitate tantæ asperitatis evictum, ac diabolita fraude deceptum, ad repudiata redire, voluptatibus quas abjecerat frui, et omnibus quæ incaute laboriosum suscipiendo propositum contempserat delectari, LIX, 498, 499, 500.

II. — De virtutibus theologicis.

Virtutes theologicæ eæ sunt quæ ad Deum immediate referuntur, quæ nonnisi divina revelatione cognoscuntur et quæ sunt fides, spes et charitas. Notum est quod sic referantur immediate ad Deum, cum per fidem credimus in Deum ; per spem speramus in eum, et per charitatem eum diligimus. Est ergo Deus objectum proprium, et primarium, et immediatum virtutum theologicarum.

Virtutes morales plurimæ sunt. Sed omnes reducuntur ad quatuor principales, quæ cardinales dicuntur, quia sunt veluti cardines et fundamenta cæterarum ; videlicet ad prudentiam, temperantiam, fortitudinem et justitiam. Istæ non ad Deum immediate, sed ad mores recte componendos primo et directe, et immediate referuntur ; qui quidem postea ad Deum referendi sunt. Deus enim est finis ultimus ad quem oportet omnia referri quæ ad mores pertinent. Nec omnino puri mores sunt nisi ad Deum eorum sanctitas referatur. Si vis scire, ait S. Hieronymus, quales ornatus Dominus quærat ? Habeo prudentiam, justitiam, temperantiam, fortitudinem. His plagis cœli includere, hæc te quadriga, velut aurigam Christi, ad metam concita ferat. Nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius ; ex omni parte decori et ornamento tibi sint et tutamini. Philosophorum sententia est sibi hærere virtutes, et apostoli Jacobi, cui una defuerit, omnes deesse.

PETRUS LOMBARDUS, magister sententiarum. — Fides, spes, charitas et operatio secundum aliquid æqualia sunt in præsenti. Unde S. Gregorius : « Fidem, spem, charitatem atque operationem, dum in hac vita vivimus æquales sibi esse apud nos invenimus, quia quantum credimus, tantum amamus ; et quantum amamus, tantum de spe præsumimus. Quisque enim fidelis tantum credit, quantum sperat et amat ; et tantum operatur, quantum credit, et amat et sperat. Sed tamen major spe et fide charitas dicitur, quia, cum ad Dei speciem pervenitur, spes et fides transit, sed charitas permanet ; et quia charitas mater est omnium virtutum, quæ non ideo per fidem et spem ponitur, quod ex eis oriatur, sed quia post illa remanebit aucta. « Charitas nunquam excidit. » Præmissa autem æqualitas proprie secundum interiorum actuum intentionem consideranda est. Huic vero scilicet charitas non est ex fide et spe, sed e converso, videtur obviare quod ait Apostolus : « Finis præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona et fide non ficta » Quod S. Augustinus exponens ait : « Cor accipit pro intellectu, et conscientiam pro spe. Qualis, inquit, charitas est finis præcepti procedens de corde puro, id est de puro intellectu, ut nihil nisi Deus diligatur ; et conscientia, id est de spe bona et fide non ficta, id est, non simulata. Non ergo charitas fidem et spem, sed fides et spes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione traditum intellige, non quod fides et spes causa vel tempore charitatem omnium bonorum matrem præcedant, sed quia charitas illis in aliquo esse non potest, sed illæ sine charitate possunt esse, quamvis non sit fixa fides vel spes sine charitas. Ideo ergo ex fide et spe procedere dicitur charitas, quia nulli provenit sine istis, CXCII, 510, 511.

Idem S. Augustinus : « Fides operans per dilectionem utique sine spe esse non potest ; nec amor sine spe, nec sine amore spes, nec utrumque sine fide ; et fides sine amare nihil prodest, potest tamen credi aliquid quod non speratur ; nihil autem potest sperari quod non creditur. Ideoque credere, quod est actus fidei, naturaliter præcedit sperare, quod est actus spei, quia nisi aliquid credatur non potest sperari. Creditur enim aliquid quod non speratur. Inde est quod in Scriptura plerumque reperitur quod fides præcedit spem, et spes sequitur fidem, non quod virtus fidei præcedat virtutem spei virtute vel causa, sed quia actus fidei naturaliter præcedit actum spei ; quod etiam quidam concedunt de ipsa virtute fidei, ut naturaliter præcedat spem, non tempore. Unde et recte ea sola dicitur fundamentum omnium virtutum et bonorum operum, non autem fundamentum est charitatis, quia non ipsa charitatis, sed charitas ipsius virtutis fidei causa est.

Charitas enim causa est et mater omnium virtutum ; quæ si desit, frustra habentur cætera ; si autem adsit, habentur omnia. Charitas autem Spiritus sanctus est. Ipsa est ergo causa omnium virtutum, non ipsius aliqua virtutum causa est, quia omnia munera excellit. Unde S. Augustinus : « Respice ad munera Ecclesiæ, et universis excellentius charitatis munus cognosces quæ, ut oleum, non potest premi in imo, sed superexsilii. Non ergo ejus causa vel fundamentum fides est. » S. Gregorius dicit quia, nisi prius fides teneatur, nullatenus ad spiritualem amorem attingitur. Non enim charitas fidem, sed fides charitatem præcedit, quia nemo potest amare quod non crediderit, sicut nec sperare. Sed hoc accipi potest dictum de fide, quæ virtus non est. Ipsa enim spem et charitatem frequenter præcedit ; vel de actu fidei, qui forte naturaliter actum charitatis præcedit ; sicut actum spei, quod verba præmissa diligenter notata innuunt, et ea etiam quæ addit dicens : Nisi ea, inquit, quæ audis credideris, ad amandum ea quæ audis, non inflammaberis ; quæ tantum de non visis est.... Unde S. Chrysostomus : Fides in anima nostra facit subsistere ea quæ non videntur, de quibus proprie fides est ; de visis enim non est fides, sed agnitio, CXCII, 807.

De fide.

Hic agemus : 1° de fide in se spectata ; 2° de fidei nostræ fundamentis ; 3° de fide in actum adducta seu de religione et pietate ; 4° de fide in actum adducta per orationem.

1. — *De fide in se spectata.*

Fides est lumen supernaturale a Deo mentibus nostris

infusum, quo in Deum firmiter credimus, iisque omnibus plane assentimus, quæ Deus revelavit, etiamsi illa captum nostrum superent. Quod explicatur. Est lumen, quia per eam mens nostra irradiatur et cognoscit quæ a Deo revelata sunt. Per hoc lumen firmiter, hoc est sine dubitatione, cum assensu pleno, certissime, credimus Deum exsistere, ipsique omnino confidimus. Inter ea quæ a Deo revelata sunt, alia intelligentia consequimur, alia ingenii nostri aciem superant, et utraque per fidem credimus. Intelligimus, v. g., cœlum et terram fuisse a Deo condita. Non plane intelligimus qui fieri possit, ut Deus unus in tribus personis subsistat; utrumque fide certissima credimus, quia Deus utrumque revelavit, cum fidei hujus fundamentum sit Verbum Dei solum. Neque enim aliud fide theologica credimus quam quod dixit et revelavit. Et Deo revelanti credimus, quia Deus nec sapientissimus falli, nec optimus fallere potest; nam impossibile est mentiri Deum.

Cognoscimus autem quæ sunt a Deo revelata, per ministerium Ecclesiæ Christi, cui Deus credidit verbi sui depositum. Quod Ecclesia sumit ex Scriptura sacra et traditione. Quidquid enim Deus revelavit hominibus, quidquid Ecclesia proponit, de fide credendum, totum in Scriptura vel traditione continetur. Scripturæ nomine intelligimus Verbum Dei scriptum in iis libris quos canonicos dicimus; traditionis nomine intelligimus Verbum Dei non scriptum in libris canonicis, sed ab apostolis ad nos usque continua successione, ore transmissum et veluti per manus traditum.

Dicimus verbi Dei depositum, nimirum Scripturam et traditionem Ecclesiæ fuisse a Christo commissum, quia ad solam Ecclesiam catholicam ex Christi instituto pertinet, tum Scripturas, tum traditiones seras et sinceras a falsis secernere; et interpretari et significare quis sit sensus Scripturarum et traditionis.

Ait S. Augustinus, lib. XIII contra Faustum, c. 4, 5. An Faustus apostolos nostros pro se testes vocabit? Non opinor homines producet, sed libros aperiet, quos non pro se, sed contra se apertos reperiet. Quod si eos infalsatos dixerit, ipse testium suorum fidem oppugnabit. Si autem alios quos dicat apostolorum nostrorum codices protulerit, quomodo eis ipse auctoritatem dabit quam per Ecclesias Christi ab ipsis apostolicis constitutas non accepit, ut inde ad posteros firmata commendatione transcurreret? Nostrorum porro librorum auctoritas, tot gentium consensione, per successiones apostolorum, episcoporum, conciliorum roborata Manichæis adversa est; vestrorum autem nulla est, quia et a tam paucis profertur, et ab iis qui Deum et Christum mendacem colunt.

Et in lib. XXVIII, c. 2 et 4. Dices illam narrationem non esse Matthæi quam Matthæi esse dicit universa Ecclesia, ab apostolicis sedibus usque ad præsentes episcopos certa successione perducta... istum librum credite esse Matthæi, quem ex illo tempore quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum Ecclesia certa connexionis successione usque ad tempora ista perduxit. Sed alium forte proferes librum, qui nomen habeat alicujus apostoli, quem a Christo constat electum, et ibi Christum natum ex Maria Virgine non esse lecturus es. Cum ergo necesse sit alterum horum librorum esse mendacem, cui nos potius censes fidem accommodare debere? Eine quem illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata et per apostolos provecta certa successionum serie usque ad hæc tempora, toto terrarum orbe dilitata, initio traditum et conservatum agnoscit atque approbat, an ei quem eadem Ecclesia incognitum reprobat? Si enim prolatæ fuerint aliquæ litteræ, quæ nullo alio narrante ipsius proprie Christi esse dicantur... quia et illæ litteræ si proferrentur, utique considerandum erat a quibus proferrentur. Si ab ipso, illis primitus sine dubio proferri potuerunt, qui tunc et cohærebant, et per illos etiam ad alios pervenire. Quod si factum esset per præpositorum et populorum successiones confirmatissima, auctoritate clarescerent. Quis est ergo tam demens, qui hodie credat esse epistolam Christi quam protulerit Manichæus, et non credat facta vel dicta esse Christi quæ scripsit Matthæus? aut etiam de Matthæo, utrum ipse ista scripserit dubitat, de ipso quoque Matthæo non potius id credat quod invenit in Ecclesia, quæ ab ipsius Matthæi temporibus usque ad hoc tempus certa successionum serie declaratur, et credat nescio cui ex transverso de Perside. Cum ipse apostolus Paulus post Ascensionem Domini, de cœlo vocatus, si non inveniret in carne apostolos, quibus communicando, et cum quibus conferendo Evangelium, ejusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omnino non credere? Sed cum cognovisset eum annuntiantem quod etiam illi annuntiabant, et in eorum communione atque unitate viventem, ita eum Domino commendante, meruit auctoritatem, ut verba illius hodie sic audiantur in Ecclesia, tanquam in illo Christus locutus audiatur. Et putat Manichæus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra Scripturas tanta et tam ordinata auctoritate firmatas, per quas ei præcipue commendatum est ut quisquis illi annuntiaverit præterquam quod accepit, anathema sit.

Cum igitur tantum auxilium Dei, pergit idem S. Augustinus in lib. *De utilitate credendi*, c. 17, n. 35, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos ejus Ecclesiæ condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani ab apostolica sede per successiones episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, et partim plebis ipsius judicio, partim conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum majestate damnatis culmen auctoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cum eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio divino, quam tanto robore præditæ auctoritati velle resistere?..... Scripturarum a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod universæ jam placuit Ecclesiæ, quam ipsam Scripturarum commendat auctoritas, ut, quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, hujus obscuritate quæstionis eamdem ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.

Vincentius Lirinens. in suo Commonitorio ait: Sæpe igitur magno studio et summa attentione perquirens a quamplurimis sanctitate et doctrina præstantissimis viris quonam modo possim certa quædam et quasi generali ac regulari via catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ pravitatis falsitate discernere, hujusmodi semper responsum ab omnibus fere retuli. Quod sive ego, sive quis vellet exsurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosque vitare, et in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam Domino adjuvante deberet, primum scilicet divinæ legis auctoritate, tum deinde Ecclesiæ catholicæ traditione. Hic forsitan requirat aliquis: Cum sit perfectus Scripturarum canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est ut ei ecclesiasticæ intelligentiæ jungatur auctoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa sui altitudine non uno eodemque sensu universi accipiunt, sed ejusdem alloquia alius aliter atque alius interpretatur, ut pene quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter namque illam Novatianus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit; aliter Arius, Eunomius, Macedonius; aliter Photinus, Apollinaris, Priscillianus, aliter Jovinianus, Pelagius, Cœlestinus, aliter postremo Nestorius. Atqui idcirco multum necesse est propter tantos tam varii erroris anfractes, ut propheticæ et apostolicæ interpretationis linea secundum ecclesiastici et catholici sensus normam dirigatur.

Sancta Tridentina synodus de ista traditionis quæstione, decernit, ad coercenda petulantia ingenia, ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei et morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentiam, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore edendæ forent. Consul. Matth. XI, 25; XVI, 18; XVIII, 17; XXVIII, 20. Luc. X, 16. Rom. I, 14; I Cor. I, 26. Ephes. IV, 15. I Timoth. III, 15.

Fides prorsus necessaria est ad salutem. Nulla salus iis qui firmiter non credunt quidquid credit et docet Ecclesia. Unde necesse est omnino, ut singuli credant in genere quidquid credit Ecclesia; et ex iis nonnulla capita, quæ præcipua sunt, distincte norint; scilicet Mysteria sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis Verbi, Redemptionis hominum per Christum, quæcunque apostolorum symbolo continentur; præcepta Dei et Ecclesiæ; multa quæ pertinent ad sacramenta, præsertim ad baptismum, Eucharistiam et pœnitentiam. Quod sic explicamus: Distinctam articulorum fidei cognitionem majorem minoremve habere tenetur unusquisque pro ratione status, conditionis, ingenii, temporis et cæterorum hujusmodi, Quæ cuique cognitio distincta necessaria sit difficile est certo statuere. Non hic quæstio est de iis quæ ante Christum essent necessario credenda. Loquimur solum de baptizatis quibus adest liber rationis usus. Nullus ex iis salvari, potest, quin noverit mysteria sanctissimæ Trinitatis. Incarnationis et Redemptionis. Tenentur singuli addiscere saltem præcepta Dei et Ecclesiæ, symbolum apostolorum, effectum baptismi, aliaque multa quæ per-

tinent ad sacramenta sive confirmationis,sive Eucharistiæ, sive pœnitentiæ, sive Extremæ-Unctionis, et ad status sui atque conditionis rationem et officia.

Hæc dicta intelligantur de rudioribus inter Christianos. Qui enim religionem penitus investigare et cognoscere possunt, nec curant, iis periculosior et ignorantia.Nihil enim est,quod nostra pluris interesit,quod ad nos spectet magis,quam singula nosse quæ Ecclesia credit,et omnium Ecclesiæ observationum rituumque rationes investigare. Id si ita est, mirum plerosque Christianorum torpere oscitanter supina ignorantia,cujus valde timendus ipsis exitus est in tremendo Dei judicio.Quod conterunt tempus ludis, nugis,inanibus colloquiis, voluptatibus, id si in religionis studio collocarent, esse hæc illis et facilis et secunda et utilis occupatio. Non est quod excusent suam ignorantiam.

PETRUS LOMBARDUS. — Dicendum de sufficientia fidei ad salutem. Illis enim qui præcesserunt adventum Christi et qui sequuntur,videtur profecisse fides secundum temporis processum, sicut profecit cognitio. Fides quippe magna dicitur cognitione et articulorum quantitate, vel constantia et devotione. Est autem quædam fidei mensura sine qua nunquam potuit esse salus.Unde Apostolus : « Oportet accedentem ad Deum credere quia est, et quod remunerator est sperantium in se. » Sed quæritur utrum hoc credere ante adventum et ante legem ad salutem suffecerit. Nam tempore gratiæ constat certissime hoc non sufficere ; oportet enim universa credi quæ in symbolis continentur. Sed nec ante adventum nec ante legem videtur hoc suffecisse, quia sine fide Mediatoris nullum hominem vel ante, vel post fuisse falsum sanctorum auctoritates contestantur.Unde S.Augustinus : « Illa fides sacra est qua credimus nullum hominem,sive majoris,sive minoris ætatis, liberari a contagione mortis et obligatione peccati,quod prima nativitate contraxit, nisi per unum mediatorem ei et hominum Jesum Christum. » Cujus hominis ejusdemque Dei saluberrima fide etiam illi justi salvi facti sunt,qui priusquam veniret in carne crediderunt in carnem venturum. Eadem enim fides est et illorum et nostra.Proinde cum omnes justi sive ante incarnationem sive post, nec vixerint, nec vivant,nisi ex fide incarnationis Christi, profecto quod scriptum est,« non esse aliud nomen sub cœlo, in quo sporteat salvari nos, ex illo tempore valet ad salvandum genus humanum,ex quo in Adam vitiatum est.» Idem S.Augustinus ait : «Nemo liberatur a damnatione, quæ per Adam facta est nisi per fidem Jesu Christi. Eadem fides Mediatoris quæ nos salvat,salvos justos faciebat antiquos, pusillos cum magnis, quia, sicut credimus Christum in carne venisse,ita illi venturum : et sicut nos mortuum,ita illi moriturum ; et sicut nos resurrexisse, ita illi et resurrecturum,et nos et illi ad judicium vivorum et mortuorum venturum.....CXCII, 809-811.

Fides est virtus qua creduntur quæ non videntur.Quæ tamen non de omnibus quæ non videntur accipiendum est,sed de his tantum quæ credere ad religionem pertinent. Multa enim sunt quæ si Christianus ignoret, nihil metuendum est, quia non ideo a religione deviat.

Accipitur autem fides tribus modis, scilicet pro eo quo creditur,et est virtus ; et pro eo quod creditur, et non est virtus ; et pro eo in quo creditur, quod aliud est ab eo quo creditur. Unde S.Augustinus ait ; aliud sunt ea quæ creduntur,aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus sunt quæ vel esse, vel fuisse, vel futura esse creduntur ; hæc autem in animo credentis est, et tantum conspicua cujus est, et tamen nomine fidei censetur utrumque,et illud scilicet quod creditur,et id quo creditur. Id quod creditur dicitur fides,sicut ibi in Symbolo S. Athanasii : « Hæc est fides catholica... Fides autem qua creditur, si cum charitate est, virtus est,quia charitas mater est omnium virtutum,quæ omnes informat, sine qua nulla vera virtus est, Fides ergo operans per dilectionem virtus est, qua non visa creduntur.Hæc est fundamentum quod mutari non potest,quæ posita in fundamento neminem perire sinit, unde S. Augustinus ait : « Fundamentum est Christus Jesus,id est, Christi fides, scilicet,quæ per dilectionem operatur,per quam Christus habitat in cordibus,quæ neminem perire sinit.Fides enim sine dilectione inanis est.Fides cum dilectione Christiani est ; alia dæmonis est.Nam et dæmones credunt et contremiscunt.Sed multum interest utrum quis credat Christum,vel Christo,vel in Christum. Non ipsum esse Christum dæmones crediderunt,nec tamen in Christum crediderunt.Aliud est enim credere in Deum,aliud credere Deo,aliud credere Deum. Credere Deo est credere vera esse quæ loquitur,quod et mali faciunt, et nos credimus homini,sed non in hominem,Credere Deum, est credere quod ipse sit Deus,quod etiam mali faciunt. Credere in Deum est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere, et ejus membris incorporari. Per hanc fidem justificatur impius,ut deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim sola bona opera dicenda sunt quæ fiunt per dilectionem Dei. Ipsa enim dilectio, fidei opus dicitur.Fides ergo quam dæmones et falsi Christiani habent,qualitas mentis est, sed informis, quia sine charitate est.Nam et malos fidem habere,cum tamen charitate careant, Apostolus ostendit dicens :«Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, etc. » Quæ fides etiam donum Dei dici potest, quia et in malis quædam Dei dona sunt, CXCII, 805.

2. *De fidei fundamentis quæ sunt, Scriptura sacra, traditio et auctoritas conciliorum et Patrum.*

Cum diversis modis dicatur fides,fatendum est tamen unam fidem,ut ait Apostolus : « Unus Dominus,una fides. » Sive enim fides accipiatur pro eo quod creditur, sive pro eo quo creditur, recte dicitur fides una. Si enim pro eo quod creditur accipiatur,ex hac intelligentia dicitur una fides, quia idem jubemur credere, et unum idemque est quod creditur a cunctis fidelibus. Unde fides catholica dicitur esse, id est universalis. Si vero accipiatur fides pro eo quo creditur, ea ratione una dicitur esse fides,non quia sit una numero in omnibus, sed genere,id est similitudine.Unde S.Augustinus : Fides (quam qui habent fideles vocantur, et qui non habent infideles) communis est omnibus fidelibus :sicut plurimis hominibus, facies communis esse dicitur, cum tamen singuli suas habeant.Non enim fides numero est una,sed genere ; quæ cum sit in uno, est et in aliis, non ipsa, sed similis, et propter similitudinem magis unam dicimus esse,quam multas.Sicut idem volentium dicitur una voluntas, cum tamen cuique sit sua voluntas, et duorum simillimorum dicitur facies una.

Notandum est quod fides proprie de non apparentibus tantum est. Unde S.Gregorius ; « Apparentia non habent fidem, sed agnitionem. Unde cum Paulus dicat ; fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. » Hoc veraciter dicitur credi, quod non solet videri.Nam credi jam non potest,quod videri potest.Thomas aliud vidit,et aliud credidit,hominem vidit et Deum confessus est...., fidem ipsam videt quisque in corde suo esse,si credit ; vel non esse si non credit.... Cum ergo ideo credere jubeamur, quia id quod credere jubemur videre non possumus;ipsam tamen fidem,quando est in nobis videmus in nobis,quia et rerum absentium præsens est fides, et rerum quæ foris sunt, intus est fides ; et rerum quæ non videntur,videtur fides,et ipsa temporaliter fit in cordibus hominum,et si ex infidelibus fideles fiant,perit ab eis.... Est ergo fides convictio non apparentium, quia per fidem subsistunt in nobis etiam modo speranda, et substistunt in futuro per experientiam. Et ipsa est probatio et convictio non apparentium quia, si quis de his dubitet, per fidem probantur, ut adhuc probatur futura resurrectio, qui ita crediderunt patriarchæ et alii sancti. Vel probatio est et certitudo quod sint aliqua non apparentia. Proprie tamen fides dicitur substantia rerum sperandarum, quia sperandis substat, et quia fundamentum est bonorum,quod nemo putare potest, CXCII, 805-807.

Cum fides, et jam allatis testimoniis sit prima virtus quæ subjugat animam Deo, quia cognitio divinitatis et veritatis per fidem discenda est catholicam,quia « Sine fide impossibile est placere Deo. » vere beatus est qui et recte credendo bene vivit, et bene vivendo fidem rectam custodit. Igitur sicut otiosa est fides sine operibus bonis, ita nihil proficiunt opera bona sine fide recta. Ista est fides catholica, etc.

Adhuc de fide in se spectata consulantur Patres sequentes :

De primo fidei fundamento quod est Scriptura sacra.

Scriptura sacra est verbum Dei scriptum in his libris quos canonicos dicimus, hoc est, quod regulam fidei nostræ continent, et quod horum librorum series contineatur in pluribus Ecclesiæ canonibus. Sic regulas ab Ecclesia positas vocamus.

Libri canonici hi sunt qui apud nos continentur in nostris bibliis, etc...., de quibus sic definit synodus Tridentina:

Sacrosancta, œcumenica et generalis Tridentina synodus in Spiritu sancto legitime congregata......, hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut sublatis erroribus, puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur; quod promissum ante per prophetas in Scripturis sanctis Dominus noster Jesus Christus Dei Filius proprio ore primum promulgavit, deinde per suos apostolos, tanquam fontem omnis salutaris veritatis, et morum disciplinæ, omni creaturæ prædicari jussit; perspiciensque hanc veritatem et disciplinam contineri in Libris sacris et sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab apostolis acceptæ aut ab ipsis apostolis, Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt, orthodoxorum Patrum exempla secuta omnes libros tam veteris quam novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, et continua successione in Ecclesia catholica conservatas, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit ac veneratur.

At debentne Christiani legere Scripturam sacram? Debent profecto. Etenim lectio divinarum Scripturarum, maxime novi Testamenti, Psalmorum et librorum moralium veteris Testamenti deberet esse castæ deliciæ et quotidiana exercitatio Christianorum, qui pietatem, non vanitatem aut curiositatem alere student. Id maxime probat et peroptat Ecclesia.

Sed fatendum est in Christianis esse plurimos quibus præ ignorantia crassiori, vel præ ingenii tarditate Scripturarum lectio parum prodesset; alios quibus præ superbo et indocili ingenio noceret hæc lectio. Ægri nimium heu! quibus vel ipsum ægritudinis remedium mortiferum est. Unde Scriptura sacra debet legi cum mente venerabunda, submissa, docili; quæ capiuntur ea tenenda sunt, quæ captum superant credenda et suscipienda. In omnibus obsequendum Ecclesiæ judicio. Deus orandus aute et post lectionem, aperiat nobis sensum ad intellectionem Scripturarum et verba sua ipse cordibus nostris imprimat. Quidquid legitur, id alte animo infigendum, id jugiter ut sese dat occasio exprimendum in moribus, ne similes simus « homini consideranti vultum nativitatis suæ in speculo; consideravit enim se et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit. »

Quæ explananda sunt auctoritate Patrum.... Audiatur primus S. Chrysostomus. Obsecro, ait homil. 2 in Matth., c. I, ut hæc quæ de Scripturis seminata sunt versetis. De tali enim studio, talique cura ingens quoddam animabus bonum ac salutare conquiritur. Nam et Deo placere possumus ista curando et ab injuriosis obscenisque sermonibus et conviciis munda ora servabimus, dum spiritualibus exercemur eloquiis, et dæmonibus terrori esse poterimus, linguam nostram talium armis muniendo verborum, et tunc majorem Dei gratiam valebimus promereri. Hinc enim et mentis vestræ et acumen augetur et lumen ... Non sum ego monachus, uxorem habeo, et filios et curam domus gero. Hoc est quod omnia quasi una quadam peste corrumpit; quoniam lectionem divinarum Scripturarum ad solos putatis monachos pertinere, cum multo magis vobis quam illis sit necessaria. Qui enim versantur in publico et vulnera quotidie accipiunt, magis indigent medicamine. Itaque multo est gravius atque deterius rem superfluam esse legem Dei putare, quam illam omnino non legere.... *Ex Scripturis* namque divinis sermo prolatus, ipso igne vehementius animam audientis accendit, atque in omnem idam præparat usum bonorum. Sic etiam Paulus Corinthios, quos inflatos esse agnoverat ac tumentes, castigatione sermonis reddidit miliores; et David post peccatum, quoniam sermonem audivit Dei ad salutarem illam pœnitentiam convolavit... Non igitur contemnamus audire Scripturas divinas; diabolicæ enim est mentis, non permittentis nos aspicere thesaurum, ne divitias acquiramus. Propterea ille suadet nihil omnino esse commodi divinas audire leges ne quando ex auditu, sequi etiam videat actionem....

Idem, Conc. 3, de Lazaro, ait: Id semper hortor et hortari non desinam, ut non hic tantum attendatis iis quæ dicuntur, verum etiam cum domi fueritis, assidue divinarum Scripturarum lectioni vacetis. Ne quis enim mihi dixerit: Sunt frigida illa verba, multa insunt quæ contemni debeant; ego forensibus causis affixus sum, publica gero negotia, artificium exerceo, uxorem habeo, alo liberos, familiæ curam gero, mundanus homo sum, non est meum legere Scripturas, sed eorum qui mundo dixerunt vale, qui montium vertices occuparunt, qui vitam hujusmodi continenter agunt. Quid ait, homo? Non est tui negotii Scripturas evolvere, quoniam innumeris curis distraheris? Imo tuum magis est quam illorum. Neque enim illi perinde Scripturarum egent præsidio atque vos in mediis negotiorum undis jactati. Nam monachi quidem a foro forensibusque negotiis liberi, quique in deserto fixere tuguriola, neque cum quoquam habent commercium, sed in illa quieta tranquillitate cum omni securitate philosophantur, ac velut in portu sedentes, rebus vehementer tutis fruuntur. Nos contra velut in medio mari fluctuantes, innumerisque, velimus, nolimus, peccatis obstricti, semper opus habemus perpetuo jugi que Scripturarum solatio..... Quia perpetuo stas in acie, quia frequentes accipis plagas, idcirco magis opus est remediis...Necesse est indesinenter a Scripturis armaturam sumere... Prohibeamus eminus venientia diaboli spicula extinguentes, depellentesque per assiduam Scripturarum lectionem. Neque enim fieri potest, non potest, inquam, fieri ut quisquam salutem assequatur, ni perpetuo versetur in lectione spiritali... Nobis artis instrumenta sunt Apostolorum ac prophetarum libri, omnisque Scriptura divinitus inspirata et utilis... Per nos

fabricamur animam nostram depravatamque corrigimus et inveteratam renovamus... Itaque ne negligamus nobis parere libros, ne circa vitalia vulnus accipimus... Nobis ipsis recondamus thesaurum librorum spiritualium..... Ubicunque fuerint libri spiritales, illinc omnis expellitur vis diabolica, multaque inhabitantibus accedit consolatio. Ex Libri sacris reddimur tutiores firmioresque. Nam simul atque tetigit aliquis Evangelium, mox composuit suam ipsius mentem, et a rebus mundanis abduxit, idque ex ipso solo aspectu. Quod si accesserit diligens lectio, non aliter quam in sacris adytis rebus divinis initiata anima, sic repurgata, meliorque redditur, Deo cum ipsa per illas Scripturas colloquente. Quid igitur inquiunt, si non intelligamus ea quæ continentur libris? Maxime quidem etiam si non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia. Quanquam fieri non potest ut omnia ex æquo ignores; propterea siquidem Spiritus gratia dispensavit illa temperavitque, quo publicani, piscatores, tabernaculorum opifices, pastores et apostoli, idiotæ, illitterati, per hos libros salvi fierent, ne quis idiotarum ad hanc difficultatis confugere posset excusationem, ut omnibus facilia conspectu essent ea quæ dicuntur, ut et opifex, et famulus et vidua mulier et omnium hominum indoctissimus ex audita lectione aliquid lucri utilitatisque reportaret... Cui enim non sunt manifesta quæcunque in Evangelio sunt scripta? Quis autem audiens beatus esse mites, beatos misericordes, beatos mundicordes, cæteraque hujusmodi, desiderabit præceptorem, ut aliquid eorum discat quæ dicuntur? Quin etiam signa, miracula, historiæ, nonne cuivis nota manifestaque sunt? Prætextus iste est et causatio pigritiæque velamentum. Non intelligis quæ insunt? Quomodo possis aliquando intelligere quæ ne leviter quidem inspicere velis? Sume librum in manus, lege historiam omnem, et quæ nota sunt memoria tenens, ea quæ obscura sunt parumque manifesta frequenter percurre. Quod si non potueris assiduitate lectionis invenire quod dicitur, accede ad sapientiorem, vade ad doctorem, communica cum his ea quæ scripte sunt, declara vehemens studium; et si viderit te Deus tantam animi promptitudinem adhibere, non despiciet tuam vigilantiam ac sollicitudinem. Verum etiamsi nullus homo te docuerit quod quæris, ipse sine dubio reserabit... Magna adversus peccatum munitio est, Scripturarum lectio; magnum præcipitium, profundum barathrum, Scripturarum ignoratio. Magna salutis perditio, nihil scire ex divinis legibus, ea res et hæreses peperit, et vitam corruptam invexit. Nam fieri non potest, non potest, inquam, fieri ut quis sine fructu discedat, qui assidua attentaque Scripturarum lectione fruatur...

Quid igitur, pergit idem in homil. 10 in cap. I Joan., a vobis contendimus? ut una dierum in hebdomade vel saltem Sabbato, curæ vobis sit evangelicas legere lectiones, quas ante has conciones in manibus habere, domi frequenter repetere, earum diligenter sensum disquirere quid clarum, quid obscurum in his sit adnotare velitis, quid pugnare videatur, cum non pugnet: ita omnibus penitus examinatis, vos his concionibus quam attentissimos exhibeatis. Hoc pacto non parum utrisque nostrum emolumenti provenerit... Quod si qui sunt qui negotia. occupationesque et publicarum privaturumque rerum curas causantur, primum in hoc non parum errant quod in tot rebus versantur, et ita semper sæcularibus negotiis affixi sunt, ut ne minimum quidem in his quæ maxime necessaria sunt studium impendant. Deinde frivolam et nullius momenti excusationem afferunt, cum accusati potius hac in parte eorum cum amicis possent consuetudines, et moræ in theatris et consessus, ut equorum certamina speculentur, in quibus sæpenumero diem totum consumunt...... Est et his oscitantibus inepta excusatio, librorum scilicet inopia. Et divitibus quidem ad hoc respondere ridiculum est. Verum cum multos pauperes hac frequenter excusatione uti existimem, cum his parum perjocari, atque ita eos percontari placet, nunquid omnia artis suæ habeant instrumenta, et si inopia in his comparandis admodum impediantur?.......Ita Paulum nonnulli ignorant, ut ne Epistolarum quidem numerum plane norunt. Hoc vero non ignorantia facit, sed quod nolint hujus viri scripta assidue in manibus habere. Neque enim nos quæ scimus ab ingenii bonitate atque acumine scimus, sed quo illi nos viro impense affecti, ab illius lectione nunquam discedimus... Quapropter si et vos quoque in animum induxeritis hujus lectioni studiosam ac diligentem operam navare, nihil sane erit quod aliud requirendum vobis sit.

Nunc vero ut quosdam e nostris sanctis Latinis Patribus in medium adducamus, audiamus Hieronymum et Augustinum.

Prior ait, Epist. ad Lætam: Pro gemmis et serico divinos codices amet filia tua, in quibus non auri et pellis Babylonicæ vermiculata pictura, sed ad fidem placeat emendata et erudita distinctio. Discat primo Psalterium, his se canticis avocet, et in Proverbiis Salomonis erudiatur ad vitam. In Ecclesiaste consuescat quæ mundi sunt calcare. In Job virtutis et patientiæ exempla sectetur.

Ad Evangelia transeat, nunquam ea positura de manibus. Apostolorum Acta et Epistolas tota cordis imbibat voluntate. Cumque pectoris sui cellarium his opibus locupletaverit, mandet memoriæ prophetas, Heptateuchum, et Regum et Paralipomenon libros, Esdræ quoque et Esther volumina. Ad ultimum sine periculo discat Canticum canticorum, ne si in exordio legerit, sub carnalibus verbis, spiritualium nuptiarum epithalamium non intelligens vulneretur...

S. Augustinus ait, lib. III *Confess.*, cap. 5, n. 9: Itaque institui animum intendere in Scripturas sanctas, ut viderem quales essent. Et ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris, sed incessu humilem, successu excelsam et velatam mysteriis. Tumor meus refugiebat modum ejus, et acies mea non penetrabat interiora ejus. Verumtamen illa erat quæ cresceret cum parvulis; sed ego dedignabar esse parvulus, et turgidus fastu mihi grandis videbar.

Ideoque, lib. VI, *Confess.*, cap. 5, n. 8: Cum essemus infirmi ad inveniendam liquida ratione veritatem, et ob hoc nobis opus esset auctoritate sanctarum Litterarum, jam credere cœperam nullo modo te fuisse tributurum tan excellentem illi Scripturæ per omnes jam terras auctoritatem, nisi et per ipsam tibi credi et per ipsam te quæri voluisses... Eoque mihi illa venerabilior et sacrosancta fide dignior apparebat auctoritas, quo et omnibus ad legendum esset in promptu, et secreti sui dignitatem in intellectu profundiore servaret, verbis apertissimis et humillimo genere loquendi se cunctis præbens et exercens intentionem eorum qui sunt leves corde, ut exciperet omnes populari sinu.

Idem, in Joan. Tract. 18, n. 1: Neque enim natæ sunt hæreses et quædam dogmata perversitatis illaqueantia, animas et in profundum præcipitantia, nisi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene, et quod in eis non bene intelligitur, etiam temere et audacter asseritur. Itaque, valde caute hæc audire debemus, ad quæ capienda parvuli sumus, et corde pio et cum tremore hanc tenentes regulam sanitatis, ut quod secundum fidem, qua imbuti sumus intelligere valuerimus, tanquam de cibo gaudeamus; quod autem secundum sanam fidei regulam intelligere nondum potuerimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus, hoc est, ut etiam si quid nescimus, bonum tamen et verum esse minime dubitemus.

Idem, in Epist. ad Volusianum, c. 1, n. 3: Tanta est enim Christianarum profunditas Litterarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere, non quod ad ea qua necessaria sunt saluti, tanta in eis perveniatur difficultate, sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua recte pleque non vivitur, tam multa tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opacata intelligenda proficientius restant, tantaque non solum in verbis, quibus ista dicta sunt, verum etiam in rebus quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientiæ, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contigat quod eadem Scriptura habet. « Cum consummaverit homo, tunc incipit. »

Modus, cap. 5. n. 18, autem dicendi ipse quo sancta Scriptura contexitur, quam omnibus accessibilis quamvis paucissimis penetrabilis. Ea quæ aperta continet, quasi amicus familiaris, sine fuco ad cor loquitur indoctorum et doctorum. Ea vero quæ in mysteriis occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quo non audeat accedere mens tardiuscula et inerudita, quasi pauper ad divitem; sed invitat omnes, humili sermone, quos non solum manifesta pascat, sed etiam secreta exerceat veritate, hoc in promptis quod in reconditis habens. Sed ne aperta fastidirentur, desiderata quodam modo renovantur, renovata suaviter intimantur. His salubriter et prava corriguntur, et parva nutriuntur et magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus est animus qui vel errando eam nescit esse saluberrimum, vel odit ægrotando medicinam.

Omissis igitur, lib. De vera relig., cap. 51, n. 100, et repudiatis magis theatricis et poeticis, divinarum Scripturarum consideratione et tractatione pascamus animum atque potemus vanæ curiositatis fame ac siti fessum et æstuantem, et inanibus phantasmatis tanquam dictis epulis, frustra refici satiarique cupientem: hoc

vere liberali et ingenuo ludo salubriter erudiemur. Si nos miracula spectaculorum et pulchritudo delectant, illam desideremus videre sapientiam, quæ pertendit a fine usque ad finem et disponit omnia suaviter.

S. Bernardus, serm., 5 *De adventu Domini*, ait: Serva sermonem Dei; nam et ille panis vivus est et cibus mentis...... Custodi Verbum Dei; beati enim qui custodiunt illud. Ergo trajiciatur in viscera quædam animæ tuæ, et transeat in affectiones tuas, et in mores tuos. Comede bonum, et delectabitur in crassitudine anima tua. Ne obliviscaris comedere panem tuum, ne arescat cor tuum, sed adipe et pinguedine repleatur anima tua.

De secundo fidei fundamento, quod est auctoritas traditionis in rebus fidei.

Errant omnino qui opinantur unicuique jus et facultatem esse interpretandi et cognoscendi, seclusa auctoritate Ecclesiæ, quis sit legitimus Scripturarum sensus; nam ex hac perversa opinione patet aditus ad omne genus erroris et fraudis et licentiæ. Neque enim fuit unquam ullus hæreticus qui Scripturam sacram,privata sua interpretatione, ad suos sensus, ad sua commenta accommodatam non potulerit in medium,Deinde qui sic opinantur, ii adversantur sacræ Scripturæ et rationi: Scripturæ quidem.« Omnis enim prophetia Scripturæ, ait Petrus apostolus, propria interpretatione non fit. » Et certe licitum nunquam fuit singulis Judæis Scripturas sacras pro suo more interpretari,sed in rebus obscuris ad sacerdotes ire tenebantur. « Labia namque sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est. »

Nec minus adversantur rationi qui sic sentiunt. Est enim a ratione prorsus alienum id pro certo statuere quod ad proxim revocari nullatenus possit. Ad ejusmodi est quod illi statuunt de privata Scripturarum interpretatione.Quomodo enim interpretabuntur Scripturas homines imperiti et rudes, ad fidem vocati, non secus ac docti, et quidem pars maxima Ecclesiæ; quomodo, inquam, Scripturas interpretabuntur qui nec legere sciunt, nec callent linguam vel Hebræam vel Græcam, quibus sacer textus constat.

Nec refert quod ad hæc respondeatur quod, etiamsi rudes nesciant Græce vel Hebraice loqui, nihil vetat eos ex vernaculis Scripturarum translationibus intelligere quis sit legitimus sensus Scripturarum: non antequam de legitimo sensu Scripturarum ex versionibus vernaculis judicent, discernendum illis est prius quænam Scripturæ canonicæ sint, quænam apocryphæ. Quis autem sanæ mentis non videt hanc discretionem ab imperitis fieri non posse?

Esto certi sint de librorum auctoritate, quomodo certi esse poterunt de translationum fide. Ab hominibus errori obnoxiis factæ sunt illæ versiones. Quomodo intelligent imperiti num reipsa interpretes erraverint? Arguuntur quotidie et damnantur Scripturarum multæ versiones, ut alienæ a gemino sacri textus sensu, id maxime in Protestantium vel doctissimorum versionibus locum habere certum est. Tolle auctoritatem Ecclesiæ, quæ Christi promissione fulta, dat nobis sine ulla erroris formidine et sacros fontes et sinceram horum versionem, patebunt omnia dubiis.

Esto rudes et imperiti, seclusa auctoritate Ecclesiæ, certi sint de fide versionum, non propterea legitimum Scripturarum sensum assequentur. Ad hoc necesse est testimonium cum testimonio,librum cum libro conferre, præcedentia cum subsequentibus connectere; quod quidem ab imperitis ne tentari quidem potest.

In his adhuc objicitur; Fateor fieri non posse ut singuli Christiani, etiam rudes imperiti legitimum Scripturarum sensum propriis viribus assequantur. Sed si supremo Spiritus sancti lumine illustrentur, si Deus unicuique sensum aperiat ad intelligendas Scripturas,nihil obstabit quominus et ipsi Scripturas intelligant. At memini me audisse vel legisse uspiam hanc esse Protestantium opinionem, quod velint adesse Spiritum sanctum singulis fidelibus Scripturas vel legentibus vel audientibus, ut ipsis legitimum harum sensum suggerat, juxta id quod Christus promisit, « Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. » Idque contendunt Apostolo confirmari,dum is refert hanc Jeremiæ prophetiam: Hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, et in corde eorum superscritam eas, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum: et non docebit unusquisque proximum suum et unusquisque fratrem suum; dicens: Cognosce Dominum; quoniam omnes scient me a minore usque ad majorem. » Quibus verbis videtur non obscure innui hanc esse Ecclesiæ prærogativam,ut omnes omnino Christiani supremo Spiritus sancti afflatu illustrentur, ut legem Dei, et proinde Scripturas et eorum genuinum sensum intelligant... Respondetur: Non is est eorum Scripturæ sacræ testimonium sensus. Prius enim quod protulisti ad apostolos et ad corpus Ecclesiæ spectat; et si ad singulos fides extendatur sensus est a nemine haberi posse cognitionem omnis veritatis, nisi per Spiritum sanctum; neque enim omnem veritatem norunt omnes omnino Christiani, ut quotidiana experientia per se patet.

Ad alterum testimonium ex Jeremia et ex Apostolo prælatum, quod spectat, certum est quoque non eum esse illius sensum,quod legem Dei et abstrusum Scripturarum sensum singuli Christiani sine magistro intellecturi sint. Is enim sensum et manifesta experientia refellitur, et aliis Scripturæ locis non obscuris confutatur. « Fides, inquit Apostolus, ex auditu. Quomodo audient sine prædicante »? Id unum ergo colligendum est ex hoc Jeremiæ testimonio ab Apostolo prolato, hanc esse Novi Testamenti prærogativam, quod ita scribenda esset lex Dei in mentibus et cordibus hominum per Spiritum sanctum, ut legem hanc sine magno labore Christiani edocendi sint. Nimirum Deus ipse per gratiam suam singulorum mentibus et cordibus insinuat quod ipsi a magistris docentur.

Et certe si sensus testimoniorum hujusmodi, qui non pauci in Novo Testamento reperiuntur, is esset quod singuli omnino Christiani superno Spiritus sancti afflatu illuminandi essent, ad perspiciendum abstrusiorem Scripturarum sensum,jam nullus esset modus sectarum undique exsurgentium commentis. Se divinitus illustratum contendet Calvinus adversus Lutherum,Lutherus adversus Calvinum.Idem contendent Anabaptistæ,et quotquot feret orbis fanaticos; contendet, inquam, quivis fanaticus, sibi divinitus infusum fuisse eum Scripturarum sensum, quo sua secta nititur.Sic patebunt omnia fabulis et erroribus et fallaciis. Nam potest Spiritus sanctus, Spiritus utique veritatis, sibi ipsi contradicere. Non potest revelare Luthero Christum esse revera præsentem in Eucharistia, et Zvinglio Christum reipsa abesse ab Eucharistia. Ex his collige, agnoscendam esse omnino hominibus auctoritatem supremam,quæ erumpentes de religione quæstiones sine erroris formidine dirimat; alioqui patebunt omnia disputationibus; nihil nisi dubium occurret in rebus fidei, nec impediri poterit quo minus omnes « simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. »

Huic incommodo occurrit ineffabili sua sapientia Deus opt. max. Nam jussit Ecclesiam ab omnibus audiri et consuli; promisitque permansuram esse ad finem usque sæculorum Ecclesiam, immaculatam utique et incorruptam, nec futurum unquam ut adversus eam portæ inferi prævaleant.

Traditionis necessitas adhuc probatur ex ipsis heterodoxis qui traditionem parvi se pendere profitentur.

Protestantes ipsi multa credunt, multa observant quæ non nisi traditione novimus. Credunt baptisma infantibus collatum, collatum infusione, collatum ab hæreticis, validum esse; id et nos credimus. Id autem non Scripturis, sed sola traditione constat. Diem Dominicam loco Sabbati sanctificant; festos dies complures celebrant; et in Britannia Majori frequentior est ista festorum dierum observatio. Hæc autem esse facienda sola traditio docet, ut ait S. Augustinus.

Quin et multa sunt in Scripturis præcepta, quorum ab observatione abstinent; nec tamen in eo peccare se suspicantur.Hæc autem non esse necessario observanda sola traditione liquet, hujus rei exempla duo ponere sufficiat.

Primum exemplum. Lotionem pedum omnino prætermittunt Protestantes, licet sic a Christo præcepta sit ut sacramentum eo ritu instituere videatur, si spectes litteralem verborum sensum.Ait enim Christus Petro: « Si non lavero te, non habebis partem mecum » et deinde, « Vos vocatis me, Magister et Domine, et bene dicitis; sum etenim. Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis. » Quis non his verbis sacramentum institui intelligeret, nisi certissima traditione constaret non esse hæc ea ratione intelligenda.

Alterum exemplum. Solemnis est ea lex ab apostolis in concilio Hierosolymitano sancita, qua præcipitur abstinentia a suffocatis et sanguine; a quibus tamen minime abstinemus, uti nec ipsi Protestantes abstinent. Verba ipsa concilii referre juvat: « Visum est Spiritui sancto et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quam

hæc necessaria : ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine et suffocato. » Nonnisi traditione novimus ad tempus id fuisse ab apostolis præceptum.

Itaque non possunt effugere Protestantes auctoritatem traditionis. Hanc vel inviti sequi tenentur, quidquid in contrarium effutiant.

Nunc testimonia quorumdam Patrum de auctoritate traditionis relaturi sumus.

Ignatius, ait Eusebius lib. III *Hist. ecclesiast.*, cap. 36, secundus post Petrum Antiochensem Ecclesiam sortitus, cum per Asiam sub accuratissima statedilum custodia ducteretur, singularum nihilominus civitatum quas ingrederetur, Ecclesias sermonibus et cohortationibus suis confirmans monebat imprimis, ut alibi a pravis hæreticorum opinionibus caverent, quæ tunc primum in lucem emergere cum cœpissent copiosus pullulabant. Hortatusque est ut apostolorum traditionibus tenaciter inhærerent; quas quidem ad certiorem notitiam posteritatis testimonio suo confirmatas scriptis mandare necessarium duxit.

Cum enim ad eam traditionem, ait Irenæus liber III, *Contra hæres.*, cap. 2, quæ est ab apostolis, quæ per successiones presbyterorum, in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur traditioni, dicentes se non solum presbyteris sed etiam apostolis exsistentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem... Evenit itaque, neque Scripturis, neque Traditioni consentire eos.

Traditionem, cap. 3 itaque apostolorum in toto mundo manifestatam, in omni Ecclesia adest respicere omnibus qui vera velint videre, et habemus annumerare eos qui ab apostolis instituti sunt episcopi in Ecclesiis et successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt quale ab his deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent apostoli, quæ seorsim ac latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea quibus etiam ipsas Ecclesias committebant. Valde enim perfectos et irreprehensibiles in omnibus eos volebant esse quos et successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes, quibus emendate agentibus fieret magna utilitas... Maximæ et antiquissimæ et omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo Romæ fundatæ et constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab apostolis traditionem, et annuntiatam hominibus fidem, per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos judicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sibi placentiam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem et malam sententiam, præter quam oportet colligunt...

Tantæ igitur ostensiones cum sint, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem quam facile est ab Ecclesia sumere, cum apostoli quasi in depositorium dives plenissime in eam contulerint omnia quæ sint veritatis, uti omnis quicunque velit sumat ex ea potum vitæ... quæ autem sunt Ecclesiæ cum summa diligentia oportet diligere et apprehendere veritatis traditionem. Quid enim et si de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, in quibus apostoli conversati sunt, et ab eis de præsenti quæstione sumere quod certum est et re liquidum est ? Quid autem si neque apostoli quidem scripturas reliquissent nobis nonne oportebat ordinem sequi traditionis quam tradiderunt iis quibus committebant Ecclesias. Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum eorum qui in Christum credunt sine charta vel atramento scriptum habentes per Spiritum in cordibus suis salutem et veterem traditionem custodientes.

Clemens Alexandrinus, *Strom.*, lib. I, ait : Sed qui veram quidem beatæ doctrinæ servabant traditionem, istam a Petro, et Jacobo, et Joanne, et Paulo, sanctis apostolis, ita ut filius acciperet a patre, ad nos quoque Deo volente pervenerunt, illa a majoribus data et apostolica depositurí semina. Jam vero non revelavit multis ea quæ non erant multorum, sed paucis quibus sciebat convenire, qui et ea possent accipere, et ex eis informari. Arcana autem sicut Deus verbo creduntur, non scripto... a nobis quoque audiat, ei qui occulte audit, occultum manifestum iri; et ei qui secrete ea quæ traduntur potest servare apertum iri quod opertum est, ut veritas, et id quod multis est occultum fiat paucis manifestum.

Tertullianus, *De corona militis*, cap. 3, ait : Hanc si nulla scriptura determinaverit, certe consuetudo corroboravit, quæ sine dubio de traditione manavit. Quomodo enim usurpari quie potest, si traditum prius non est ? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquit, auctoritas scripta. Ergo quæramus, an et traditio nisi scripta non debeat recipi. Plane negabimus recipiendam, si nulla exempla præjudicent aliarum observationum, quas, sine illius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo exinde consuetudinis patrocinio vindicamus; denique ut a baptismate ingrediar, quam adituri...... Sed et aliquanto prius in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo, et pompæ et angelis ejus. Dehinc termergitamur, amplius aliquid respondentes quam Dominus in Evangelio determinavit. Inde suscepti, lactis et mellis concordiam prægustamus, exque illa die lavacro quotidiano per totam hebdomadem abstinemus. Eucharistiæ sacramentum, et in tempore victus et omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quam præsidentium sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Die Dominico jejunium nefas dicimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. Ad omnem progressum, atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum et calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Harum et aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides observatrix. Rationem traditioni et consuetudini et fidei patrocinaturam aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexit disces. Interim non nullam esse credes, cui debeatur obsequium. Ergo non ad Scripturas provocandum est, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut par incertæ. Nam etsi non illa evaderet collatio Scripturarum, ut utramque partem sisteret, ordo rerum desiderabat illud prius proponi, quod nunc solum disputandum est. Quibus competat fides ipsa ; cujus sint Scripturæ, a quo et per quos, et quando et quibus sit tradita disciplina qua fiunt Christiani. Ubi enim apparderit esse veritatem disciplinæ et fidei christianæ illic erit veritas Scripturarum et expositionum, et omnium traditionum christianarum.

Christus (*De præscript.* cap. 20) quod homini agendum determinaret, quandiu in terris agebat, ipse pronuntiabat sive populo palam, sive discentibus seorsum. Ex quibus duodecim præcipuos lateri suo allegerat destinatos nationibus magistros. Itaque uno eorum decusso, reliquos undecim digrediens ad Patrem post resurrectionem jussit ire et docere omnes gentes, tinguendas in Patrem et in Filium et in Spiritum sanctum. Statim igitur apostoli.., assumpto per sortem duodecim Mathia in locum Judæ..., consecuti promissam vim Spiritus sancti ad virtutes et eloquium, primo per Judæam, contestata fide in Jesum Christum et Ecclesiis institutis; dehinc in orbem profecti, eamdem doctrinam ejusdem fidei nationibus promulgaverunt, et proinde Ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus traducem fidei et semina doctrinæ, cæteræ exinde Ecclesiæ mutuatæ sunt et quotidie mutuantur ut Ecclesiæ fiant. Ac per hoc et ipsæ apostolicæ deputantur, ut soboles apostolicarum Ecclesiarum. Itaque tot ac tantæ Ecclesiæ, una est illa ab apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima et apostolica, dum una omnes unam probant unitatem, dum est illis communicatio pacis et appellatio fraternitatis, et contesseratio hospitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quam ejusdem sacramenti una traditio.

Hinc igitur, cap. 21, dirigimus præscriptionem : Si Dominus Jesus Christus apostolos misit ad prædicandum, alios non esse recipiendos prædicatores, quam quos Christus instituit : quia nec alius Patrem novit, nisi Filius, et cui Filius revelavit... Quid autem prædicaverint, id est, quid illis Christus revelaverit, et hic præscribam non aliter probari debere nisi per easdem Ecclesias quas ipsi apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando tam viva, quod aiunt, voce, quam per Epistolas postea. Si hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis, apostolicis, matricibus et originalibus fidei conspiret verisati deputandam, sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab apostolis apostoli a Christo, Christus a Deo suscepit. Reliquam vero omnem doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarum et apostolorum, et Christi et Dei. Superest ergo uti demonstremus an hæc nostra doctrina de apostolorum traditione censeatur, et ex hoc ipso an cæteræ de mendacio veniant. Communicamus cum Ecclesiis apostolicis, quod nulla doctrina diversa, hoc est testimonium veritatis.

Dogmata, ait S. Basilius, *De Spirit. sanct.*, cap. 27, et instituta quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus e doctrina scripto prodita, quædam rursus ex apostolorum traditione in mysterio, id est in occulto, tradita recepimus; quorum utraque perem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sane vel

tenuitur expertus est quæ sint jura ecclesiastica. Nam si consuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti conemur rejicere, imprudentes gravissimum Evangelio detrimentum inferemus, imo potius ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est,ut ejus quod primum est et vulgatissimum primo loco commemorem, ut signo crucis eos qui spem collocarunt in Christum signemus,quis scripto docuit?ut ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit Scriptura ? invocationis verba cum conficitur panis Eucharistiæ et poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit ? Neque enim his contenti sumus,quæ dommemorat Apostolus aut Evangelium,verum alia quoque et ante et post dicimus,tanquam multum habentia momenti ad mysterium,quæ ex traditione citra scriptum accepimus. Consecramus autem aquam baptismatis et oleum unctionis, præterea ipsum qui baptismum accipit,ex quibus scriptis ? Nonne a tacita secretaque traditione ? Ipsum porro olei inunctionem, quis sermo scripto proditus docuit ? Jam ter immergi hominem,unde e Scriptura haustum ? Reliqua autem quæ fiunt in baptismo, veluti renuntiare Satanæ et angelis ejus,ex qua scriptura habemus ? Nonne ex minime publicata et arcana hac traditione ? Nonne ex doctrina,quam Patres nostri silentio quieto, minimeque curioso servaverunt ? Pulchre quidem illi.nimirum docti arcanorum venerationem silentio conservari.Nam quæ nec intueri fas est non initiatis, qui conveniebat horum doctrinam publicitus circumferri scripto ?... Qui In primordiis Ecclesiæ certos ritus præscripserunt apostoli et Patres, in occulto, silentioque mysteriis suam servavere dignitatem. Neque enim omnino mysterium est quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hæc est ratio cur quædam citra scriptum tradita sunt, ne dogmatum cognitio propter assuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum ; nam dogmata silentur, edicta vero publicantur.Est autem silentii species etiam obscuritas qua utitur Scriptura intellectu difficilem reddens dogmatum sententiam, idque ad utilitatem in Scripturis versantium...Deficiet me dies,si Ecclesiæ mysteria citra scriptum tradita pergam recensere. Omitto cætera,ipsam fidei professionem,qua credimus in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, e quibus habemus scriptis ?

Sufficit enim, ait S.Greg.Nyssenus, cont. Eunonium, ad nostri sermonis demonstrationem,quod habeamus a Patribus venientem ad nos traditionem, velut hæreditatem quamdam per successionem ex apostolis per sanctos sequenter transmissam.

Etiamsi, ait S. Hieronymus. *Adv. Lucif.*, cap. 4, Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis.... consensus instar præcepti obtineret.Nam et multa alia quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi legis scriptæ usurpaverunt;velut in lavacro ter caput mergitare ;deinde egressos lactis et mellis prægustare concordiam, ad infantiæ significationem ; die Dominico et per omnem Pentecostem, nec de geniculis adorare, et jejunium solvere ; multaque alia quæ scripta non sunt, rationabilis sibi observatio vindicavit.

S. Augustinus, lib. *Contr. Jul.*, 10, n. 34, ait : Sancti Patres quod invenerunt in Ecclesia tenuerunt ;quod didicerunt docuerunt ; quod a patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.

Saluberrimam consuetudinem tenebat Ecclesia, 1.*De Baptis* cap. 7, n. 12, in ipsis quoque schismaticis et hæreticis corrigere quod pravum est,non iterare quod datum est,sanare quod vulneratum est,non curare quod sanum est. Quam consuetudinem credo ex apostolica traditione venientem,sicut multa quæ non inveniuntur in Litteris eorum,neque in conciliis posteriorum, et tamen quia per universam custodiuntur Ecclesiam, nonnisi ab ipsis tradita et commendata creduntur. Quod universa tenet Ecclesia,lib. IV, cap. 24, n. 31, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.

Vincentius Lirinens., *Com.* I, cap.3,ait : In ipsa item Ecclesia catholica magnopere curandum est,ut id teneamus quod ubique, quod semper,quod ab omnibus creditum est.Hoc est etenim vere proprieque catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quæ omnia fere universaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fiet, si sequamur universalitatem,antiquitatem,consensionem. Sequemur autem universalitatem hoc modo : si hanc unam fidem veram esse fateamur,quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia ; antiquitatem vero ita,si ab iis sensibus nullatenus recedamus,quos sanctos majores ac patres nostros celebrasse manifestum est; consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate omnium vel certe pene omnium sacerdotum pariter et magistrorum definitiones sententiasque sectemur. Christianus, cap.4,si se aliqua Ecclesiæ particula ab universali communione præciderit,si contagio totam commaculare Ecclesiam conetur..., providebit ut antiquitati inhæreat, quæ prorsus jam non potest ab ulla novitatis fraude seduci.Omnino curabit ut paucorum temeritati vel inscitiæ si quæ sunt universaliter antiquibus universalis concilii decreta præponat.Operam dabit ut collatas inter se majorum consulat interrogetque sententias,eorum duntaxat qui diversis licet temporibus et locis, in unius tamen Ecclesiæ catholicæ communione et fide permanentes, magistri probabiles exstiterunt ; et quidquid non unus aut duo tantum,sed omnes pariter uno eodemque consensu aperte,frequenter,perseveranter tenuisse,scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum.

Nihil novandum, cap. 9, nisi quod traditum est.

Annuntiare ergo aliquid Christianis catholicis præter id quod acceperunt nunquam licuit, numquam licet, nunquam licebit,et anathematizare eos qui annuntiant aliquid præterquam quod semel acceptum est,nunquam non oportuit, nunquam non oportet, nunquam non oportebit.

Christi vero Ecclesia, cap. 32, sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos,nihil in his nunquam permutat;nihil minuit,nihil addit,non amputat necessaria,non apponit superflua,non amittit sua, non usurpat aliena ; sed omni industria hoc unum studet ut vetera fideliter sapienterque tractando, si qua illa sunt antiquitus informata et inchoata accuset et poliat ;si qua jam expressa et enucleata consolidet, firmet ; si qua jam confirmota et definita custodiat. Denique quid unquam aliud conciliorum decretis enixa est, nisi ut quod antea simpliciter credebatur,hoc idem postea diligentius crederetur ; quod antea lentius prædicabatur, hoc idem postea instantius prædicaretur.Antiqua,cap.39, sanctorum Patrum consensio.... præcipue in fidei regula magno nobis studio et investiganda est et sequenda... Sed eorum duntaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide et communione catholica sancte,sapienter et constanter viventes, docentes et permanentes, vel mori in Christo fideliter,vel occidi pro Christo feliciter meruerunt,quibus tamen hac lege redendum est ut quidquid vel omnes vel plures uno eodemque senso manifeste, frequenter, perseveranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum consilio,accipiendo,tenendo, tradendo firmaverint, id pro indubitato,certo ratoque habeatur ; quidquid vero,quamvis ille sanctus et doctus, quamvis episcopus,quamvis confessor et martyr, præter omnes aut etiam contra omnes senserit,id inter proprias et occultas et privatas opiniunculas a communis, publicæ et generalis sententiæ auctoritate secretum sit.

Quæcunque ergo proponuntur nobis Deo credenda necessario,non continentur libris canonicis ; nam multa sunt in iis non scripta et eorum quæ scripta sunt genuinum sensum assequi non valemus,nisi per traditionem. Porro traditionis necessitas patet ex Scripturis,ex omnibus Ecclesiæ Patribus, imo ex ipsis hæreticis qui ipsam parvipendere se profitentur. 1° Ex Scripturis quidem probatur hoc ex Pauli Epistolis, II Thessal, II, 14 ; I, Col. XI, 2 ; II Timoth. II, 2 ; Hebr. V, 11.

2° Ex Patribus. S. Ignatio Petri apostoli discipulo ; S. Irenæo qui secundo floruit sæculo : S. Clemente Alexandrino,Tertulliano,Eusebio, S. Basilio, S. Gregorio Nysseno,S.Epiphanio, S. Hieronymo, S. Augustino, Vincentio Lirinensi,et aliis qui vel quinque prioribus Ecclesiæ sæculis, vel cæteris deinceps ad nostra usque tempora floruerunt.Omnium una ea de re vox est.In his ne unus quidem fuit qui non agnoverit traditionis necessitatem ; quorumdam testimonia antequam referamus, quædam notanda sunt.

Eadem scilicet est prorsus traditionis auctoritas cum auctoritate Scripturæ verbum divinum scriptum sit neque perinde est, utrobique verbum divinum est. Id patet ex omnibus sanctis Patribus supra laudatis. Ea ratione ad nos usque pervenit verbum illud non scriptum,quod docti a Christo apostoli docuerunt quos constituerunt per civitates episcopos. Illi rursus docuerunt alios sibi successuros, a quibus alii quoque et docti et ordinati sunt. Sic custoditum est in Ecclesia verbi Dei ad nostra usque tempora depositum.

Sed dicitur : Quis certo scit non fuisse adulteratum verbum Dei, dum per tot ora, per tot sæculorum successiones ad nos usque transmeavit?Respondetur quod id fieri non potuisse constat : 1° quia Ecclesia spiritu Dei regitur,nec potest fieri ut erret unquam circa fidem; 2° quia Ecclesia regulam habet certam, qua veræ tradi-

tiones a falsis secernantur. Hæc autem in eo posita est, teste, post S. Augustinum, Vincentio Lirinensi, quod solum id habeatur pro tradito ab apostolis quod ubique docet vel servat diffusa per totum orbem Ecclesia, nec tamen aliquo certo tempore institutum fuisse cognoscitur. Et hæc regula vocatur certa quia fieri non potest,ut diffusi per totum orbem Christiani,qui nullam habent inter se consiliorum societatem, qui non minus moribus et ingeniis et usibus (si fidem excipies), quam regionibus a se invicem disjuncti sunt : fieri non potest, inquam,ut ii in rebus quæ ad religionem pertinent idem omnino doceant, idem servent, nisi id acceperint ab eodem magistro, qui discipulos suos per totum terrarum orbem miserit iisdem instructos præceptis et mandatis.

Objicitur adhuc : Quid si sensim incuria præpositorum seminatum et receptum aliquid per Ecclesiam fuerit contra Christi doctrinam, contra sanctiones apostolicas, nemine nisi post longa temporum spatia rem advertente ?

Respondetur, id fieri nequisse, si quæstio sit de re alicujus momenti, quod quidem sic demonstratur : 1° Christus promisit nunquam futurum et Ecclesia erret in fide. 2° Est prorsum alienum ab hominum ratione et moribus,receptam ubique terrarum doctrinam et consuetudinem nemine advertente, nemine contradicente,subverti.Norunt omnes quas turbas, quas contradictiones excitare soleat rerum novarum molitio. 3° Si quis unquam novum dogma,novos in Ecclesiam mores invehere tentaverit,statim hunc deprehensum,confutatum,damnatum fuisse docet omnium sæculorum experientia, ut patet ex iis hæresibus quæ unoquoque fere sæculo prodierunt. 4° Quod an apostolis ad nos usque traditione manavit, id scriptum subinde est a sanctis Patribus,qui singulis æstatibus floruerunt ; refert unusquisque quid suo tempore sentiat, quid observet Ecclesia, hujus quoque rei vel vestigia, vel certa argumenta exstant in conciliis,in libris liturgicis,in aliis ejusmodi antiquitatis ecclesiasticæ monumentis,libri illi jam pridem toto terrarum orbe diffusi sunt.Non potest traditio falsa pro vera supponi,quod spectat ad mores vel dogmata,quin simul adulterentur et corrumpantur scripta illa omnia ex quibus eruuntur veræ et genuinæ traditiones. Illud autem fieri posse qui in animum induxerit, næ is insanire videatur. Certumque et certissimum ergo est quod quidquid nunc Ecclesia credit id crediderit jam ab apostolorum temporibus.

Et de observationibus ecclesiasticis, quidquid per totam Ecclesiam sic observatur, ut ignoretur hujus observationis initium, v. gr., jejunium quadragesimale, signum crucis, baptisma parvulorum,etc., hoc ab apostolis ad nos traditione manasse certissimum est.....

Traditione utitur Ecclesia prorsus in duobus : 1° ut intelligatur qui sint libri vere canonici : 2° ut habeatur legitimus Scripturarum sensus.Neque enim libros alios recipit Ecclesia in canonicarum Scripturarum numerum, quam quos certa traditione novit ab apostolis manasse. Neque Scripturam explicat,nisi juxta eum sensum quem tenuit semper Ecclesia.

De tertio fidei fundamento quod est auctoritas conciliorum et sanctorum Patrum in rebus fidei.

Fidei depositum servat summus Pontifex, servant et episcopi, hi insurgentes controversias judicio suo dirimunt vel soli, vel in conciliis. Porro concilia congregantur ut plurimum vel cum occurrit controversia de fide dirimenda, vel cum statuendum aliquid est circa disciplinam,ubi rem unus episcopus non posset pari successu definire. Concilia sunt vel generalia, vel nationalia,vel provincialia, vel diœcesana. Generalia quæ et idiomate Græco dicuntur œcumenica ex episcopis totius Ecclesiæ congregantur ; nationalia ex episcopis unius vel aliquot provinciarum ; diœcesana ex episcopo et clero unius diœcesis.

In consiliis sedent episcopi, alii ut judices, alii ut assertores et vindices canonum,alii vel sedent vel stant ut rerum divinarum et ecclesiasticarum periti, ad ventilandas et discutiendas hinc et inde controversias.

Soli episcopi sedent ut judices de jure. Sunt tamen alii quibus ex primæva consuetudine jus suffragii concessum est ab Ecclesia,puta præpositi generales ordinum religiosorum et abbates, imperatores, reges, principes, vel missi ab iis oratores vel magistratus sedent ut assertores et vindices canonum et publicæ tranquillitatis...... Sedent presbyteri, stant diaconi cæterique rerum ecclesiasticarum periti, ad ventilandas et discutiendas hinc inde controversias, ut,rebus mature discussis,et auditis consultorum votis, statuant judices quid duxerint esse definiendum. Vetus est in Ecclesia consuetudo congregandi in Ecclesia concilia ; etenim jam a temporibus apostolorum invaluit. Ipsi subortas quæstiones graves inter conversos ex Judæis vel ex gentibus fideles habito Hierosolymis concilio diremerunt,his verbis solemnibus : « Visum est Spiritui sancto et nobis. » Et his verbis usi sunt apostoli ut intelligamus sacrosanctis conciliis præesse Spiritum sanctum ipsumque per Patres congregatos loqui.

Conciliorum generalium definitio de fide certa est ei erroris expers,quia hæc concilia repræsentant universam Ecclesiam cui promissa a Christo est æterna in recta fide stabilitas. « Portæ inferi non, etc. » Ejusdem auctoritatis est cæterorum conciliorum definitio, si accesserit totius Ecclesiæ consensus, quia ubi constat de totius Ecclesiæ fide,sive Ecclesia sit congregata in generalibus conciliis, sive per totum orbem diffusa,consensum suum præbeat conciliis particularibus,perinde est. Satis est si constet de totius Ecclesiæ fide. Quam enim fidem diffusa per totum orbem Ecclesia tenet ; certum est hanc esse consentaneam traditioni,inconcussæ utique fidei nostræ regulæ. Hoc ut intelligatur, revocandum in mentem est fidei depositum Scriptura sacra et traditione contineri, duplicemque hanc esse fidei nostræ certissimamque normam.Ergo ubi de fide quæstiones excitantur,consulit Ecclesia Scripturam et traditionem. Et si quæstio sit de genuina intelligentia Scripturarum, ut fere semper usuvenit ; nam obscuris Scripturarum sententiis abusi sunt semper hæretici ad suam et aliorum perditionem, inquit Petrus apostolus ; tunc Scripturarum sensum genuinum Ecclesia a traditione accipit : nimirum traditio subortis quæstionibus antiquior et ad tempora apostolica continua successione recurrens, una et certa via est intelligendi quem Scripturarum sensum ab apostolis acceperit Ecclesia.Jam dicimus id unum haberi pro traditione divina et apostolica quod tenet et tenuit semper Ecclesia per totum orbem diffusa. Variæ sunt rationes certo intelligendi num in unum vel dogma vel usum omnes omnino Ecclesiæ conveniant. Primo si convocentur omnes omnium omnino Ecclesiarum episcopi, quibus creditum est fidei depositum, ut singuli dicant quæ sit Ecclesiæ suæ traditio circa subortam quæstionem.Id fit in conciliis generalibus. Sed quia non ita facile congregantur ejusmodi concilia, alia via est expeditior juxta et frequentior certo cognoscendi quæ sit Ecclesiæ traditio. Suum fert summus pontifex de proposita quæstione judicium : accedit singularum Ecclesiarum toto orbe consensus. Aliquando ferunt judicium episcopi in conciliis vel provincialibus vel nationalibus aggregati, Romam et ad cæteras Ecclesias hæc judicia referuntur,confirmantur a Romano pontifice ; accedit omnium Ecclesiarum consensus ; agnoscunt singulæ in hoc judicio quam profitentur fidem.Consensus hic Ecclesiarum in rem ab uno particulari concilio definitam certissimum est traditionis argumentum eamdemque obtinet auctoritatem ac concilium generale. Quamplurima exstant exempla hæresum hac multiplici via proscriptarum sive par concilia œcumenica, sive per summos pontifices, sive per episcopos, sive per concilia particularia, accedente totius Ecclesiæ consensu. Quin et concilia quædam quæ non fuerunt œcumenica convocatione, accedente Ecclesiæ consensu habita sunt pro œcumenicis. Tale fuit concilium primum Constantinopolitanum, in quo proscripta est hæresis Macedonii. Id in œcumenicis secundum numeratur, nec fuit convocatione nisi nationale totius Orientis ; sed accedente consensu Occidentis œcumenicum evasit. Contra autem concilium Sardicense œcumenicum fuit convocatione, non exitu, ut asserunt plerique theologi, quia non accessit totius Ecclesiæ consensu. Quod de fide diximus, dictum puta de disciplina et moribus Ecclesiæ. Plures sunt canones circa disciplinam et mores a provincialibus conciliis conditi,qui cum ab universa Ecclesia recepti sint auctoritatem habent œcumenicam, dicunturque merito « canones Spiritu sancto conditi, et totius orbis reverentia consecrati. »

Scimus omnes Ecclesiam pro hæreticis habere et sinu suo expellere eos qui eam definientem in fide non audiunt, juxta illud : « Si quis Ecclesiam non audierit, sit, etc. »

Quæritur adhuc quæ ratio sit habenda sententiæ sanctorum Patrum in rebus fidei. Ad hæc respondetur Ecclesiam Patres venerari ut testes traditionis suo quemque sæculo.Si quis eorum unus a cæteris dissentiat, non magni facienda ejus hac in re sententia. Maximi facienda est sententia omnium vel plurimorum idem sentientium. Ubi sancti Patres alii aliud sentiunt, nihil ut plurimum definit Ecclesia, quia cum traditio ea de re certa nec una sit, non habetur pro traditione divina, vel

apostolica. Hinc oritur inter catholicos theologos opinionum varietas de rebus ad fidem non pertinentibus.

At, circa hæc, quænam amplectenda est sententia in rebus ad fidem non pertinentibus, in quibus nihil definivit Ecclesia, nec una est theologorum opinio?

Respondetur,quod tunc per Ecclesiam licet ad utramlibet partem se recipere.Quam quisque opinionem veriorem potat eam amplecti tenetur. Sed adhibenda cautio duplex : 1° sic non affectos esse necesse est, ut opinionem deponamus et subjiciamus nos ex animo Ecclesiæ, si forte Ecclesia definiat tandem aliud ab eo quod sentimus ; 2° servanda pax et charitas est cum iis qui aliud a nobis sentiunt. Nihil enim debet esse antiquius pace et charitate : « In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas servetur. »

Et de his ad fidem non pertinentibus dicit adhuc sanctus Augustinus : Quod enim neque contra fidem neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, et propter eorum inter quos vivitur societatem servandum est.

Sunt adhuc alia testimonia, quæ sequuntur.

S. Ambrosius, epist. 32 : Sequor tractatum Nicæni concilii a quo me nec mors, nec gladius poterit separare.

S. Gregorius Magn., epist. 24, l. I, dicit se venerari quatuor prima concilia, sicut quatuor Evangelia.

S. Hieronymus Dialog. *contra Lucif.* : Quomodo,inquit, Athanasius, Hilarius poterant adversus synodum Nicænam facere, propter quam exsilia sustinuerunt?

S. Augustinus. *Epist. ad Januar.* cap. I, n. 1, ait : Illa autem quæ non sunt scripta sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur,datur intelligi vel ab ipsis apostolis vel plenariis conciliis,quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri.

Bellarminus cardin., *Controv.*, t. II, lib. I, c. 2, conciliorum necessitatem ad controversias de fide dirimendas astruit his verbis : Quamvis autem generalia concilia non sint absolute necessaria, tamen concilia aliqua sive generalia, sive particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiæ gubernationem vix in quæstionem vocari posse dubito. Nam in necesse est, ut veniant scandala, ut ait Dominus, et oportet hæreses esse, ut ait Apostolus, certe necesse est etiam ut in Ecclesia sit certum aliquod judicium, quo et scandala tolli possint et hæreses damnari ; alioquin brevi tempore Ecclesia universa in parses scinderetur et periret ; nam omne regnum in seipsum divisum desolabitur.Etsi vero summus pontifex judex est.., tamen non debet in controversiis Dei dijudicandis aut solo suo judicio fidere, aut exspectare divinam revelationem, sed adhibere diligentiam, quantam res tanta postulat, et ordinaria media, et tum demum exspectare assistentiam Spiritus sancti et directionem divinam. Porro medium ordinarium proinde necessarium esse concilium, magnum aut parvum,unum vel plura, prout ipse judicaverit, facile probari potest.

Primum ex divina illa promissione : « Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum. » Hunc enim locum de conciliis intelligit synodus Chalcedonensis et aliæ synodi.

Secundo, ex facto apostolorum,qui cum possent etiam seorsim singuli definire controversias, tamen ne viderentur negligere medium ordinarium et a Christo ipso demonstratum,non sine concilio controversiam de legalibus Antiochiæ exortam definire voluerunt.

Tertio,ex consuetudine totius Ecclesiæ,atque omnium sæculorum. Semper enim fuit in Ecclesia ista consuetudo, ut ad res dubias explicandas concilia episcoporum haberentur.Et ipsi etiam Romani pontifices nullam unquam hæresim novam sine novo concilio damnaverunt, ut cognoscere poterit qui vel tomos conciliorum, vel historias ecclesiasticas evolvere voluerit. Quod autem semper et ab omnibus factum est, qui negare audebit, ordinarium dici posse, et revera esse?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. S. Cyprianus, l. II, *epist. I, ad Stephanum* : « Necesse, inquit, habuimus, convenientibus in unum pluribus sacerdotibus cogere et celebrare concilium. » Gelasius ait : « Si præcessit, in t. *De vincul. anathem.*, consensus pontificis, doceatur a quibus, et ubi ille sit gestu, si secundum Ecclesiæ regulam celebratus, si paterna traditione profectus,si majorum more prolatus,si competenti examine depromptus ; ubi procul dubio requirendum est,si synodali congregatione celebratus,quod in receptione damnati,et depulsione catholici, quia nova est causa,fieri certissimum est. » Itaque et si posset Deus per absolutam suam potentiam Ecclesiam sine conciliis conservare, tamen secundum ordinariam providentiam ejus necessaria concilia sunt ad bonam Ecclesiæ gubernationem.

Holden., lib. I *De resol. fid.*, cap. 9, ait : Stabilitas jam catholicæ traditionis certitudine, eaque in unitate sua præcipue constituta, superest investigandum, qua via quove medio cognoscenda sint divinitus revelatus et instituta,quæ huic innituntur traditioni. Cum autem universum quid seu catholicum sit quod inquirimus (traditio) scilicet universalis) constat evidentissime a nullo particulari et singulari homine sub hac petendum esse ratione. Quidquid enim declarare aut denuntiare valeat quivis particularis,quicunque ille fuerit,traditionis universalis rationem habere nequit sub hoc præciso particularis denuntiationis titulo,licet fortassis ei possit competere hæc ratio, eo quod universim et catholice idem ipsum sit et unius et totius societatis judicium. Imo tametsi plurimorum fuerit in concilio congregatorum testimonium, nisi universum et catholicum sit, traditionis certitudinem perfectam non habet. Ex his cla consequitur Ecclesiæ Christi pastores et rectores, quamcunque alias habeant auctoritatem, veritatum revelatarum esse tantummodo custodes et testes ; fidelissimos quidem et invectissimos, sive sparsim per orbem universum in suis sigillitim diœcesibus et parochiis greges suos docentes et regentes, sive in debitis circumstantiis et conditionibus universim congregatos et consentientes. Verum articulorum fidei conditores audeat eos nemo vere catholicus et perspicax astruere. Omnem puta fidei revelatæ articulum Dei revelantis auctoritati pernecessario inniti, novas autem communicari Ecclesiæ revelatione, quæ fidei catholicæ dogma fundent,nullus agnovit catholicus : ac ideo fidei revelatæ et catholicæ articulorum numerum augeri posse, vel est ignorantis, vel calumniantis oratio. Christum igitur veritatum revelatarum et divinarum institutionum solum et unum fundatorem ac conditorem fuisse,tanquam axioma indubitatum apud catholicos omnes, præsupponimus.Hanc veritatem subsequitur altera quam habet S. Augustinus, ep. 118 *ad Jan.* : Quæ Christus præscripsit ea nemo audet variare, ut puta, sicut nequit Ecclesia novum aliquod divinitus revelatum aut institutum, fidei scilicet catholicæ articulum tradere, condere, aut fidelibus obtrudere, ita neque in totius Ecclesiæ potestate ac auctoritate situm est veritatem aliquam a Christo revelatam, aut institutionem divinitus editam, vel minime variare aut immutare, sub hoc, inquam, anathemate : « Non præteribit unum tota, aut unus apex a lege. »

Statuendum ergo posse concilium generale certissime et absque omni erroris periculo denuntiare et declarare (quod alii vocant, decernere et definire,) quidquid sit directe et expresse divinitus revelatum aut institutum. Quod non aliud est quam posse hos omnes simul episcopos,et unumquemque seorsum testificari, quid in suis singulis et universis provinciis, vel creditur, vel exercetur,tanquam doctrina revelatæ articulus, aut divinitus institutum religionis exercitium... Episcopi et rectores Ecclesiæ judicant in concilio generali velut præceptores et doctores, populus vero tanquam discipuli dicere et obedire tenentur.

CONCILIA GENERALIA.

Concilia generalia Græcorum.

Anno 325, concilium generale Nicænum I sub Silvestro, papa.
Ann. 381, conc. Constantinopolitanum I, sub Damaso.
Ann. 431, Ephesinum, sub Cœlestino I.
Ann. 451, Chalcedonense, sub Leone I.
Ann. 553, Constantinopolitanum II, sub Vigilio.
Ann. 680, Constantinopolitanum III, sub Agathone.
Ann. 787, Nicænum II, sub Adriano I.
Ann. 869, Constantinopolitanum IV, sub Adriano II.

I. Anno 325, Nicænum I, concilium œcumenicum a Constantino imperatore convocatum, cui profuit Osius Cordubensis episcopus nomine Silvestri pontificis Romani, ibique Arium et impium ejus dogma trecenti decem et octo Patres proscripserunt ; contra vero consubstantialitatem Verbi divini cum Patre æterno stabilierunt, et quæstionem de celebrando Paschate tandiu agitatam in Ecclesia definierunt.

II. Anno 381, Constantinopolitanum secundum œcumenicum a Theodosio convocatum concilii Nicæni confirmandi causa,ut sedis suæ Constantinopolitanæ restitueretur sanctus Gregorius Nazianzenus, et ad stabiliendam fidem circa divinitatem sancti Spiritus a Macedonio impugnatam,convenerunt ibi centum quinquaginta episcopi,qui unanimiter statuerunt ut episcopus Constantinopolitanus post Romanum Pontificem primum obtineret locum.

III. Anno 431. Ephesimum tertium œcumenicum a Theodosio convocatum, cui præfuerunt legati pontificis Romani Cœlestini,celeberrimum fuit ducentorum episcoporum, a quibus Nestorius duas personas in Christo admittens, anathemate percussus fuit, quique virginem Mariam dicendam esse matrem Dei negabat,sed tantum Christi matrem. Vicesima secunda die Junii fuit inchoatum anno 431, in quo iterum proscripta fuit hæresis Pelagii.

IV. Anno 451, celebratum fuit Chalcedonense œcumenicum quartum, sexcentorum triginta episcoporum et quatuor legatorum sanctissimi Patris Leonis, cui interfuit imperator Marcianus cum imperatrice Pulcheria, magno senatorum et magistratuum ordine comitante, octava die Octobris inceptum est et in prima Novembris finitis tredecim Actionibus seu sessionibus, absolutum est ; in quo concilium Ephesinum,anno 449 habitum cum Dioscoro et Eutyche qui naturas in Christo confundebat vel personas dividebant, condemnatum est.

V. Anno 553. Constantinopolitanum II,quintum œcumenicum a Justiniano convocatum invito Vigilio pontifice Romano, qui postea tamen illud approbavit ; et inde inter œcumenica annumeratum fuit ; in quo errores Origenis, tum Tria Capitula damnata sunt.

VI. Anno 680, Constantinopolitanum III sextum œcumenicum convocatum, et anno sequenti finitum, in quo quinque priora concilia probata fuere et contra Monothelitas definitum duas esse in Christo voluntates, Honorius quoque papa damnatus est.

VII. Anno 787. Nicænum II septimum œcumenicum ab imperatore Constantantino Leonis et Irenes filio simul et a summo pontifice Adriano convocatum, inceptum Constantinopoli anno 786, sed translatum Nicææ anno 687, trecentorum quinquaginta Ecclesiarum qui cultum sacrarum imaginum adversus Iconoclastas constituerunt.

VIII. Anno 869, Constinopolitanum IV octavum œcumenicum ab imperatore Basilio convocatum Adriano II pontifice in schimatiscum Photium exsulem factum,et de restitutione sancti Ignatii patriarchæ Constantinopolitani in sua sede patriachali.

Concilia generalia Latinarum.

Anno 1122, Lateranense I, sub Calixto II.
Ann. 1139, Lateranense II, sub Innocentio II.
Ann. 1179, Lateranense III, sub Alexandro III.
Ann. 1215, Lateranense IV, sub Innocentio III.
Ann. 1245, Lugdunense I, sub Innocentio IV.
Ann. 1274, Lugdunense II, sub Gregorio X.
Ann. 1311, Viennense, sub Clemente V.
Ann. 1409, Pisanum, sub Alexandro V.
Ann. 1414, Constantiense, sub Joanne XXIII.
Ann. 1431, Basileense, sub Eugenio IV.
Ann. 1439, Florentinum, sub Eugenio IV.
Ann. 1512, Lateranense V, sub Julio et Leone X.
Ann. 1545, Tridentinum, sub Paulo III, Julio III et Pio IV.

IX. Anno 1122, Lateranense I, nonum œcumenicum, sedente Calixto pontifice, de recuperanda in Saracenos Terra Sancta congregatum est.

X. Anno 1139, Lateranense II decimum œcumenicum ab Innocentio II convocatum in antipapam Petrum Leonis filium, et de conservandis ecclesiasticis bonis.

XI. Anno 1179, Lateranense III œcumenicum undecimum ab Alexandro III papa in Valdense, Albigenses et schismaticos ab antipapa Victore IV ordinatos convocatum.

XII. Anno 1215 convocatum fuit Lateranense IV, duodecimum œcumenicum, sedente summo pontifice Innocentio III in Albigenses, in eo damnatus est Joachinus abbas. Primum est concilium in quo verbum illud « transsubstantiatio » reperiatur,licet in auctoribus qui centum ante annos degebant legatur. Adfuerunt Patres ducenti octoginta tres supra mille, inter quos sexcenti septuaginta tres erant episcopi.

XIII. Anno 1245, Lugdunense I decimum tertium œcumenicum ab Innocentio IV convocatum de expeditione in Saracenos ad recuperandam Terram Sanctam. Concilium illud præterea tentavit Fredericum imperatorem deponere ; et, ea potestas in principes christianos, nec ad summum pontificem nec ad Ecclesiam pertinet.

XIV. Anno 1274, Lugdunense II decimum quartum œcumenicum sub Gregorio X de recuperanda Terra Sancta. In errores Græcorum et ad recipiendos eos qui in pacem et in sinum Ecclesiæ redire vellent.

XV. Anno 1311, Viennense, œcumenicum decimum quintum, præside Clemente V. Cui interfuerunt reges Galliarum Angliæ et Arragoniæ, patriarchæ Alexandrinus, Antiochenus et episcopi plures quam trecenti.Ordo Templariorum in eo abolitus est,damnata Fratricellorum, Dulcimistarum, Beguardorum et Reguinarum hæresis,et de recuperanda Terra Sancta actum est.

XVI. Anno 1409, Pisanum.habetur in Gallia decimum sextum œcumenicum, eo quod a cardinalium collegio servatis omnibus juris formulis fuerit convocatum,sede vacante propter electos simul duos pontifices qui sedem Romanam ambiebant,et uterque tum Benedictus XIII et Gregorius XII depositi sunt, et in eorum loco suffectus Alexander V qui concilium illud approbavit et Constantiensem sequentem synodum indixit.

XVII. Anno 1414, Concilium Constantiense habetur in Gallia decimum septimum œcumenicum vocatum,eo quod a Joanne XXIII, Alexandri V legitimo successore convocatum fuerit tanquam appendix et continuatio concilii Pisani, in quo Joannes XXIII sponte pontificatum abdicavit ad sedandum schisma,et in ejus locum Martinus V electus est, qui probavit quæcunque gesta fuerant in concilio.Hæreses Viclefi et Joannis Hus proscriptæ sunt, anno 1414 inceptum et 1418 absolutum.

XVIII. Anno 1829, Basileense in agro Ticinensi inceptum, postea Sienuæ continuatum, ab Eugenio IV, deinde Basileæ convocatum, qui sexdecim priores sessiones probavit, et alias irritavit a vicesima sexta inclusive, quas etiam Ecclesia Gallicana viginti sex sessiones priores quæ ad solam fere Bohemorum condemnationem pertinent approbandas retinuit, quibus decretum de immaculata Virginis Mariæ Conceptione tricesimæ sextæ sessionis sacræ Theologiæ Parisiensis Facultas adjunxit.Eam synodum Eugenius IV Ferrariam transtulit, postea Florentiam.

XIX. Anno 1439, Florentinum, Ferrariæ inceptum ab Eugenio IV, anno salutis 1438, ad tollendum schisma Græcorum cum Latinis,cui interfuit Joannes Palæologus Orientis imperator cum patriarcha Constantinopolitano ; plurimi theologi doctores decimi quinti sæculi concilium illud tanquam œcumenicum non agnoscebant, nunc autem ab omnibus recipitur.

XX. Anno 1512, Lateranense V,inceptum sub Julio XI et sub Leone X absolutum anno 1517,in synodum Pisanam, de recuperanda Terra Sancta, de disciplina ecclesiastica et abroganda Pragmatica sanctione. De œcumenicitate hujus concilii inter se disputant theologi ; et ultramontani doctores ut Bellarminus liberam hac de re dissentiendi facultatem præbuerunt, eo quod Leo X acriter nimis Ecclesiæ Romanæ jura tuitus fuerit.

XXI. Anno 1545, Tridentinum, aliis decimum nonum, aliis vicesimum primum,œcumenicum et ultimum anno 1515 inceptum et anno 1563 consummatum,in Lutherum, Zwinglium et Calvinum, et de reformanda disciplina ecclesiastica, Bovoniam anno 1547 translatum, et octo post menses demum Tridentum revocatum. Quo in loco ter interruptum fuit,et totius resumptum, hujus tandem canones in Gallia de dogmate venerantur ; de disciplina vero respuuntur.

De fide in actum deducta per virtutes religionis et pietatis.

De religione.— Bonum autem ad quod ordinatur religio est exhibere Deo debitum honorem. Honor autem debetur alicui ratione excellentiæ ; Deo autem competit singularis excellentia, in quantum omnia in infinitum transcendit secundum omnimodum excessum. Unde ei debetur specialis honor, sicut in rebus humanis videmus quod diversis excellentiis personarum diversus honor debetur, alius quidem patri, alius regi, et sic de aliis.

Deo reverentiam et honorem exhibemus, non propter seipsum, quia ex seipso est gloria plenus, cui nihil a creatura adjici potest, sed propter nos, quia videlicet per hoc quod Deum reveremur et honoramus, mens nostra ei subjicitur, et in hoc ejus perfectio consistit. Quolibet enim res perficitur per hoc quod subditur suo superiori..... Mens autem humana indiget ad hoc quod conjungatur Deo sensibilium manuductione, quia « invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. »

Et ideo in divino cultu necesse est aliquibus corporalibus uti ; ut eis quasi signis quibusdam mens hominis excitatur ad spirituales actus quibus Deo conjungitur. Et ideo religio habet quidem interiores actus quasi principales et per se ad religionem pertinentes ; exteriores vero actus, quasi secundarios, et ad interiores actus ordinatos :

Quæ explanantur in indicationibus quæ sequuntur.

De pietate. — Homo efficitur diversimode aliis debitor, secundum eorum diversam excellentiam, et diversa beneficia ab eis accepta. In utroque autem Deus summum obtinet locum, qui et excellentissimus est, et est nobis essendi et gubernationis primum principium; secundum vero nostri esse et gubernationis principia sunt parentes et patria, a quibus et in qua nati et nutriti sumus. Et ideo post Deum homo est maxime debitor parentibus et patriæ; unde sicut ad religionem pertinet cultum Deo exhibere, ita secundario gradu ad pietatem pertinet exhibere cultum parentibus et patriæ.

Sed cum Deus sit longe excellentiori modo principium essendi et gubernationis quam pater vel patria, ideo pietas est alia virtus quæ cultum Deo exhibet; et ea quæ sunt creaturarum, per quamdam superexcellentiam et causalitatem transferuntur in Deum. Unde per excellentiam pietas cultus Dei nominatur, cum Deus sit nobis excellenter Pater noster.

Patres sequentes consulantur, si placet:

4. — *De fide in actum adducta per orationem.*

De oratione. — Est exterior adhuc corporis habitus quo significamus Deo interiorem animi et cordis nostri affectionem, quod est adoratio exterior; quia cum simus Dei non solum quoad animam sed quoad corpus, illi debemus cultum externum et corporeum, qui cultus præsertim exhibetur orationis virtute.

Etenim orantes de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cum genua figunt, cum extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, et si quid aliud visibiliter faciunt, quamvis eorum invisibilis voluntas, et cordis intentio Deo nota sit, nec ille indigeat his indiciis, ut humanus ei pandatur animus. Sed hinc magis seipsum excitat homo ad orandum gemendumque humilius atque ferventius.

Quia ex duplici natura compositi sumus, intellectuali scilicet et sensibili...., duplicem Deo adorationem offerimus, scilcet spiritualem, quæ consistit in interiori mentis devotione, hoc est in fide, et in exteriori corporis humiliatione, hoc est in oratione, et ipsa exteriora adoratio, seu oratio, fit propter interiorem, ut videlicet per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subjiciendum se Deo, quia connaturale est nobis ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus.

Quæ plane evolvuntur in sequentibus indicationibus, ut evidentissime apparebit his qui hanc quæstionem omnino capere voluerit. Unde de oratione in sequentibus sermo est.

III. — De spe.

De spe. — Spes est donum Dei quo fit ut exspectemus cum fiducia quidquid nobis a Deo promissum est, scilicet, dicitur donum Dei, quia hanc Deus dat, nec possumus habere a nobismetipsis, juxta illud Pauli, « Quid habes quod non accepisti ? » Dicitur, quo fit ut exspectemus cum fiducia. Nititur enim spes nostra ipsis Dei promissis, Dei, inquam, qui nec falli, nec fallere potest; et Christi meritis, qui ad hoc unum venit ut vitam nobis æternam compararet. Hæc autem fiducia timore aliquo temperatur ; obstant enim sæpissime peccata nostra, ne perveniamus ad vitam æternam, quæ nobis a Deo promissa est ; et nemo scit utrum amore an odio dignus sit, et utrum sit usque ad finem perseveraturus. Dicitur, quidquid nobis a Deo promissum est ; quo generali nomine intelligitur et vitæ æternæ et media ad vitam consequendam necessaria, nimirum gratiæ et auxilia divina, quæ per Christum dantur, et necessaria sunt tum ad justificationem,tum ad bonorum operum perfectionem. Quin et ipsa bona temporalia hoc generali nomine intelliguntur ; hæc enim et promittuntur et dantur a Deo, et conducunt ad vitam æternam, si quis illis legitime utatur. Unde ea et desiderare vel petere licet, sed quatenus conducunt ad salutem, nec aliter.

Omnino in Deo est sperandum. Qui enim sperat in eo non confundetur unquam. Maledictus autem qui sperat et confidit in aliquo alio ; v. gr., in semetipso, in quovis homine, in divitiis, in sua vel suorum auctoritate. Et in Deo solo sperandum est quia solus Deus est optimus, maximus, et potentissimus. Solus potest nos vere beatos efficere. Extra Deum nihil nisi fragile,caducum,mendax.

Spes non eadem est in omnibus Christianis;nam quod diximus de fide, illud et de spe dici potest ; est in quibusdam spes viva, ut eam vocat Petrus apostolus,nimirum si charitate perficiatur, tuncque dicitur a Paulo apostolo firma anchora, quæ nunquam confundit.Est et spes imperfecta, mortua, non sufficiens ad salutem,nimirum si charitate destituatur.

PETRUS LOMBARDUS, Sententiar. magist. — Spes est virtus qua spiritualia et æterna bona sperantur, id est cum fiducia exspectantur. Est enim spes certa exspectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia et meritis præcedentibus, vel ipsam spem, quam natura præit charitas, vel rem speratam, id est beatitudinem æternam. Sine meritis enim aliquid sperare, non spes, sed præsumptio dici potest.

At quæri potest an descriptio fidei conveniat. Sane concedi potest, vel negari. Si autem dicatur convenire, sunt et alia plura quibus differunt fides et spes ; sed non improbe dici potest soli fidei convenire, non spei,quia fides sola fundamentum dicitur, non quia fides virtus possit esse sine spe et charitate, CXCII, 887.

Et sicut fides, ita et spes est de invisibilibus. Unde S. Augustinus : « Fidem appellamus earum rerum quæ non videntur. » De spe quoque dicitur : « Spes quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat ? » Quod attinet ad non videre vel quæ creduntur, vel quæ sperantur, fidei speique commune est. Distinguitur tamen fides a spe, sicut vocabulo ita etiam rationabili differentia. Est enim fides malarum rerum et bonarum ; quia et bona creduntur et mala ; et hoc fide bona, non mala..... Spes autem nonnisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, et ad eum pertinentium qui eorum spem gerere perhibetur, CXCII, 811.

De hæc virtute, spe scilicet theologica, consulantur Patres qui infra hic citantur.

IV. — De charitate.

1. — *De charitate in se spectata seu de amore Dei*

Licet, Dei amoris, et charitatis nominibus, theologice loquendo, unum intelligatur, nos loquelam Patrum sequentes, ista separamus, et in duobus articulis ea submittimus.

Charitas, seu amor Dei,est donum Dei quo fit ut diligamus Deum propter ipsum super omnia, et proximum propter Deum sicut nos ipsos.

Explicatur,scilicet, est donum Dei. Hanc enim largitur solus Deus;hanc habere nemo potest a semetipso. « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, » inquit Apostolus. Necesse est autem, inquit S. Augustinus, ut parum diligat Deum,qui non ab illo, sed a seipso bonum se arbitratur effectum.

Quo fit, dicimus, ut diligamus Deum propter ipsum, hoc est, ut amemus Deum, nec amosis præmium aliud expectamus ullum, nec causam aliam amoris habeamus ullam, quam Deum ipsum.

Super omnia,pergimus,hoc est,amori Dei præferamus nihil,non nosmetipsos, non aliud quidquam.

Et proximum,adhuc amamus,propter Deum sicut nos ipsos.Hæc pars altera præcepti charitatis, quæ debitum nobis ipsis et proximo amorem spectat.

Porro diligimus Deum super omnia,quando sic eum diligimus,ut parati sumus quidlibet pati potius quam peccare,ut et bonorum,et parentum,et amicorum, et famæ, et vitæ ipsius jacturam peccato cuilibet anteponamus. Et ad hunc amorem tenemur ex præcepto divino :«Qui amat patrem aut matrem, inquit Christus, super me, non est me dignus ; et qui amat filium aut filiam super me,non est me dignus.»Et alibi : « Qui amat animam suam, perdet eam.et qui odit animam suam in hoc mundo,in vitam æternam custodit eam.»Et Paulus apostolus hæc habet ; « Quis nos separavit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia,in fames,an nuditas,an periculum,an persecutio, an gladius... ? in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque principatus, neque vitutes, neque instantia,neque futura, neque fortitudo,neque altitudo, neque profundum,neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei. »

Neque hoc præceptum novum credatur. Primum omnium est antiquitate et dignitate et necessitate. Fundamentum habet in ipsa hominis natura. Jure quippe naturæ tenemur supremum Deo,utpote Creatori,cultum et honorem exhibere. Non colitur Deus nisi amando,inquit S. Augustinus, quod est coli Deum cultu perfecto non posse nisi per charitatem : Fide, spe, inquit, et charitate colendus Deus,quia nempe,pergit alibi S. doctor,domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. Non alio sensu hæc intelligi possunt, nisi Deum non coli nisi amando.

Præceptum hoc jam Judæis cognitum erat. Primum enim hoc est et maximum mandatum in lege,cujus hæc verba sunt : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua,et ex tota fortitudine tua.Eruntque verba hæc,quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo ; et narrabo ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens. Et ligabis ea quasi signem in manu tua, etc. »

Hoc ipsum mandatum dedit Christus Christianis,aitque posse neminem ad vitam ingredi nisi illud servaverit. « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Præcepta nosti : Diliges... et proximum tuum sicut teipsum. » Et interroganti, quod esset mandatum magnum in lege, ait : «Diliges Dominum Deum tuum... Hoc est maximum et primum mandatum.»At quæritur, quis sit sensus horum verborum, « Diliges Dominum,etc... » Sensus est ad Deum offerri oportere omnia cordis desideria,omnes liberas mentis cogitationes,omnes omnino actus vitæ.Quemadmodum voluptarius refert omnia ad voluptatem,et avarus refert omnia ad divitias.Non vult Deus cor nostrum scindi in duas partes, ita ut partem unam Deus, partem aleram creatura possideat. Cor totum pro suo jure postulat : « Nemo potest duobus dominis servire. »

Et quis est sensus adhuc horum verborum ex Moyse, « Erunt verba hæc... ligabis ea quasi signum in manu tua ? » Respond. His Moysis verbis non obscure innuitur hoc fuisse Judæis non secus ac Christianis præceptum,ut in omnibus agerent ex intimo amoris in Deum sensu, ut ad Deum omnia referrent,etiam quæ ex innata naturæ propensione ad necessariam vitæ sustentationem quotidie agimus.

Id ipsum a Paulo apostolo præcipitur Christianis : « Sive manducatis, inquit, sive bibitis, sive aliud quid facitis,omnia in gloriam Dei facite. » Quod quidem non eo sensu ab Apostolo dictum existima, ut quidquid fit sine charitate habituali, vel etiam actuali, proprie ac stricte dicta, eo ipso verum sit peccatum,nullamque in ordine salutis laudem mereatur. Actus quippe fidei, spei, timoris supernaturalis, et aliarum virtutum moralium, quibus homo peccator,cœlesti aspirante et adjuvante gratia,sibi ad justitiam viam parat,vera peccata nec sunt nec dici possunt. Quamvis enim absente charitate plenam, perfectam, ac saluti assequendæ parem laudem illa non habeant,habent tamen aliquam etiam in ordine salutis, ex divina scilicet gratia,qua mediante eliciuntur ; quam quidem gratiam S. Augustinus interdum bonam voluntatem appellat et amorem recti. Præceptum scilicet dilectionis,cum affirmativum sit,non obligat semper ac pro semper. Mens igitur Apostoli hæc videtur esse, ut nihil unquam homo faciat,quod si contra charitatem et legem Dei,ut Deo nihil præferat,ut cor ejus non scindatur in duas partes,quarum una sit pro Deo et altera pro creatura,ut omnia referat ad Deum saltem indirecte et interpretative. Quidquid porro in homine boni est,totum illud in Deum,boni totius fontem et auctorem,quasi proprio pondere relabitur. Atque hoc sensu præceptum amoris Dei negativum aliquid includere,nec semper,nec pro omni tempore obligare affirmant omnes theologi post S. Thomam, qui ait : Aliquis totum cor suum ponit in Deo, ita scilicet quod nihil cogitet vel velit quod divinæ dilectioni sit contrarium.

2.—*De charitate quoad nos spectata seu de amore sui ipsius.*

Ex præcepto charitatis tenemur nosmetipsos diligere : « Diliges proximum tuum sicut teipsum. » Quæ quidem impleri nullatenus possunt, nisi nosmetipsos, ut par est, diligamus. et nosmetipsos debemus diligere propter Deum, hoc est, ad Deum ea dilectio est referenda qua nosmetipsos diligimus. Porro tunc refertur ea dilectio ad Deum, si felicitatem nostram in Deo collocemus ; si ad Deum unice tendamus, quia Deus solus summum bonum est, a quo omnia, in quo omnia, propter quem omnia, ad quem omnia. Solus ipse suprema hominum felicitas. At diligere se nihil aliud est quam velle beatum esse, ad veram felicitatem tendere, adeoque ad Deum ; et sic non nos diligimus, ut par est, nisi Deum super omnia diligamus. En vera nostri dilectio ; alia mala et vetita est. Et nosmetipsos perperam diligimus, quando eo solum tendit ea dilectio, ut afflamus voluptatibus corporeis, divitiis, honoribus ; quando sequimur solam concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum et superbiam vitæ. Et quia eo solum tendit corrupta peccato originis natura, ideo tenemur vim continuam nobismetipsis inferre, ut triplicem hanc concupiscentiam superemus.

Cum ergo Christus præcipit ut abnegemus nosmetipsos ut nobis ipsis moriamur, nihil aliud præcipit, quam ut ab illa inordinata nostri dilectione caveamus. Quoniam autem prava illa dilectio, et novas in dies radices agit, et sequitur naturæ corruptæ propensionem et apprimis accommodatur ad præjudicia hausta ex prava institutione et ex cæterorum hominum exemplo et moribus, idcirco Christus docet vim nobis esse jugiter inferendam, portandam crucem quotidie, cavendum ne nos consuetudinis æstus abripiat, intrandum per angustam portam, gradiendum arcta via, quam pauci admodum sequuntur, alioquin nunquam futurum ut nobis ipsis moriamur, et sic perveniamus ad vitam. Hæc omnia ardua, et difficilia videntur ; sed merces infinita, æterna est. Quin et Christus promisit levandum a se magna ex parte laborem : « Venite ad me, etc., jugum enim meum suave, etc... » Promissi divini fidem et veritatem sentiunt quotidie quicunque sincere Deum colunt, et præcepta evangelica sequuntur. Diffusa in cordibus eorum per Spiritum sanctum charitate, fit ut plus suavitatis et consolationis experiantur in cruce ferenda, quam peccatores in cupiditatibus explendis.

Hæc dilectio, qua nos, ut par est, diligimus, charitas etiam dicitur ; est enim pars charitatis ; charitas enim Deum, vel nos, vel proximum, respicit.

INNOCENTIUS III, papa. — Sunt autem hæ auctoritates quæ formam præferunt charitatis : » Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo..., et proximum sicut te ipsum... etc... » Augustinus ait : Omnia quæcunque facimus sine charitate, nihil nobis prosunt ; fatuum et inane studium expendimus, si non habemus charitatem, quæ Deus est. Item S. Gregorius : Tanto amplius rubigo peccatorum consumitur, quanto igne charitatis crematur cor peccatoris.... Unde ex his sic procedendum : Quis præditus Tulliana eloquentia, quis omniformatus sapientia sufficit laudes charitatis exprimere, ejusque virtutes ad unguem exprimere ? Hæc est charitatis, quæ docet illecebras fugere, voluptates calcare, carnis cohibere concupiscentias, desideria illicita frangere, honores contemnere, postremo universa blandimenta respuere. Dilectio ut mors est fortis. Nam sicut illa sensum carnis, sic ista affectum carnalis concupiscentiæ punit. Dura est sicut infernus æmulatio, quia hos quos intus trahit desiderium æternorum, non solum blanda respuere, sed etiam adversa, pro eo quod diligit adipiscendo, cogit tolerare. Hæc est charitas quæ Abel martyrem fecit, Abraham de terra sua eduxit. Hæc Joseph in Ægypto servavit. Hæc est flamma quæ tribus pueris in fornace flammam exstinxit. Hæc est charitas omnium bonorum maxima, cui nihil sapit extraneum, vel asperum, vel confusum, virtutes cæteras munimine suæ perfectionis solidans. Quisquis in ejus radice se inserit, nec a viriditate deficit, nec a fructibus evanescit, quia fecunditatis opus efficaciter non amittit. De hac Isidorus ait : « Nullum præmium pensatur sine charitatis amore ; quamvis recte credat, tamen sine charitate ad beatitudinem pervenire non potest, quia tanta est charitatis virtus, ut etiam prophetia et martyrium sine illa nil esse credatur. Charitas omnium virtutum obtinet principatum. »

Hæc est charitas, quæ tantum in Deum prævaluit, quod eum de sede supernæ majestatis ad infirmitatem nostræ humanitatis adduxit, vulneravit impassibilem, ligavit insuperabilem, traxit incommutabilem, æternum fecit mortalem. Si tantum potuit charitas in Deum, quantum homo deberet posse in seipsum ? Si Deus propter hominem tanta pertulit, quid homo propter Deum tolerare recusabit ? Pudeat te, homo, non subjici charitate, quæ sibi subjecit auctorem mundi, non pudeat subjici charitati lutum, quæ sibi subjecit et figulum. Charitas omnium virtutum est origo ; charitas mentem hominis illuminat, conscientiam mundat, animam lætificat, Deum demonstrat. Animam in qua charitas habitat, superbia non inflat, invidia non devastat, ira non vexat, avaritia non excæcat, tristitia mala non dissipat, gula non inflammat, luxuria non coinquinat. Semper munda est, semper quieta, semper casta, semper læta, semper pacifica, semper benigna, semper modesta. In adversis secura, in prosperis non elata..., CCXVII, 761-764.

JULIANUS POMERIUS.— Charitas est recta voluntas ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus aversa, juncta Deo inseparabiliter et unita, igne quodam sancti Spiritus a quo est et ad quem refertur incensa, inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diliguntur excelsa, affectionum omnium potentissima, divinæ contemplationis avida, in omnibus semper invicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis præceptorum cœlestium, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victoriarum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitat, languentes sanat, perditos instaurat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat ; fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseverantibus, victoriosa in martyribus operosa in omnibus omnino fidelibus. Quam fides concipit ad quam spes currit, cui profectus omnium servit, ex qua quidquid est boni operis vivit; sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit ; propter quam carnala blandimenta devotio religiosa contemnit ; sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat Apostolus..., LXI, 493 497.

PETRUS LOMBARDUS, Parisiens. episcop. — Charitas est dilectio qua diligitur Deus propter se et proximus propter Deum vel in Deo. Hæc habet duo mandata ; unum pertinens ad dilectionem Dei, quod est maximum in lege mandatum, et alterum pertinens ad diligendum proximum illi simile : « Diliges Dominum Deum tuum, etc., et proximum sicut teipsum. » Ex una eademque charitate Deum proximumque diligimus. Una est charitas, et duo præcepta, quia qua charitate Deum diligimus, hoc est propter Deum, eadem proximum diligimus, hoc est propter Deum ; duo præcepta sunt, quia duo motus in mente geruntur, cum Deus diligitur et proximus, movetur enim mens ad diligendum Deum, movetur et ad diligendum proximum ; et multo magis erga Deum, quam erga proximum.

Consequenter modum utriusque dilectionis advertamus. Hæc regula dilectionis divinitus constituta est, ut Deum propter se ex toto corde, et proximum diligas sicut teipsum, id est ad quod et propter quod te ipsum diligere debes. In bono enim et propter Deum te ipsum

3. — *De charitate erga proximum spectata, seu de amore proximi.*

In præceptis vero Dei charitas obtinet principatum. Ideo diligenda est et tenenda, sine cujus perfectione nihil Deo placere posse, Paulus testatur apostolus Unde et ipse Dominus, a quodam scriba interrogatus quod esset mandatum maximum, respondit: « Diliges...., etc. ».... Si forte quislibet quærat quis sit proximus, sciat omnem Christianum recte proximum dici, quia omnes in baptismo filii Dei sanctificamur, ut fratres simus spiritualiter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritualis quam carnalis...... Igitur sicut omnibus æqualiter regni Dei prædicata est beatitudo, ita omni sexui, ætati et personæ æqualiter, secundum meritorum dignitatem regni Dei patet introitus, ubi non est distinctio quis esset in sæculo, laicus vel clericus, dives aut pauper, junior vel senior, servus aut dominus, sed unusquisque secundum meritum boni operis perpetua coronabitur gloria...

Charitatis lege præcipitur, ut et proximum sicut nosmetipsos diligamus. Et per proximum intelliguntur omnes omnino homines, Christiani, hæretici, Judæi, ethnici, quin et ipsi inimici quicunque sint. Sensus autem horum verborum: « Diliges proximum, » etc. est lege charitatis teneri unumquemque, proximi saluti, non secus ac suæ et vobis et quantum fieri potest, re consulere et providere; et etiam in bonis temporalibus, sed habita semper ratione Dei et salutis, alioquin non charitas est, sed cupiditas, quod seu proximo seu nobis vel optamus vel quærimus. Et fundamentum hujus dilectionis charitas Dei, siquidem in eo charitas Dei posita est, ut Deum summe diligamus. At non possumus Deum summe diligere, quin optemus Deum ab omnibus omnino cognosci, diligi, amari; id si vere optamus agimus ergo quantum in nobis est ut id fiat. Si quis autem agit quantum in se est ut ab omnibus hominibus cognoscatur, diligatur, colatur, adoretur Deus, is certe proximorum saluti consulit, adeoque proximum amat. Ergo præceptum dilectionis proximi ex præcepto dilectionis Dei necessario pendet et sequitur.

Unde salutem et quidquid ad salutem vel directe vel indirecte confert, proximo non secus ac nobis optare tenemur lege charitatis. Non tenemur autem eadem media ad salutem optare proximo nostro sicut et nobis, nisi omnia sint undequaque paria. Cum enim aliud ab alio postulet Deus, et alia aliorum officia sint, habita ratione status et conditionis, certe non tenemur lege charitatis idem prorsus, quod spectat ad media quæ conferuntur ad salutem, unicuique optare. Id unum omnibus et singulis optare convenit et oportet et satis est, ut quemadmodum nobis sic et cæteris omnibus nemine excepto, largiatur Deus quidquid novit unique necesse esse ad salutem, cætera amoveat prorsus.

Cum ea non sit hominum conditio ut omnibus omnino hominibus possint eadem ratione succurrere; solius enim Dei providentia ad omnes et singulos se extendit, satis est pro virium et facultatum nostrarum mediocritate, si constitutum et necessarium in his rebus charitatis ordinem servemus. Porro hic ordo charitatis est ut prius succurramus iis qui nobis sunt proximiores, ac deinde cæteris, quantum vires humanæ suppetunt, servato semper ut par est ordine majoris minorisve proximitatis. Itaque prius succurrendum parentibus, filiis, fratribus, aliisque cognatione vel affinitate conjunctis, quam cæteris hominibus; prius Christianis quam infidelibus; prius pastoribus et cæteris qui parentum loco habentur, quam Christianorum vulgo; prius subditis quam extraneis, etc... Notæ vero quibus cognosci potest revera an proximum nos diligamus sunt sequentes.

1° Si nullum ipsi malum vel optemus, vel faciamus, vel quæramus; imo si optemus ipsi omne genus boni, habita ratione conditionis ipsius et officiorum; si in omnibus adjuvemus eum pro viribus, servato ordine charitatis.

2° Si, juxta præceptum Apostoli, alter alterius onera portemus; si proximi vitia et infirmitates feramus patienter et benigne, quantum fieri potest, accipiamus.

3° Uno verbo, si in omnibus faciamus alteri, quod nobis fieri vicissim et æquum est et volumus.

4° Et si exercemus in proximum opera misericordiæ quæ vel spiritualia sunt, ut 1° ignaros et rudes docere quæ ad religionem pertinent; 2° peccantes corrigere, arguere; 3° dare consilium indigentibus consilio; 4° consolari afflictos; 5° injurias acceptas et vitia proximorum patienter ferre; 6° offensiones libenter condonare et remittere; 7° orare pro vivis et mortuis et persequentibus nos.

Vel opera misericordiæ corporalia, quæ sunt: 1° præbere cibum esurientibus et potum sitientibus; 2° suscipere peregrinos in hospitium; 3° nudos vestire; 4° ægrotos invisere; 5° in carcere positos adire et consolari; 6° captivos redimere; 7° mortuos sepelire.

Quæ plus vel minus in sequentibus de charitate explicantur.

AMBROSIUS (S.), Mediolanens. episcop. — Tobias meruit edictum, ne quis ex filiis captivitatis mortuum sepulturæ daret. At ille interdicto non revocabatur magis quam incitabatur, ne desere officium pietatis mortis metu videretur: erat enim misericordiæ pretium, mortis pœna. Talis flagitii deprehensus reus, vix tandem per amicum potuit direpto patrimonio egenus et exsul restitui suis.

Iterum in his versabatur officiis; et si quid alimenti foret, peregrinum cum quo cibum sumeret quærebat. Itaque cum fessus a sepulturæ munere revertisset, appositis sibi edendi subsidiis, misso filio, quærebat consortem convivii. Dum conviva accersitur, nuntiatis insepulti corporis reliquiis, convivium deserebat; nec putabat pium, ut ipse cibum sumeret, cum in publico corpus jaceret exanime.

Hoc illi quotidianum opus, et magnum opus, et magnum quidem. Nam si viventes operire nudos lex præcipit, quanto magis debemus operire defunctos! Si viantes ad longiora deducere solemus, quanto magis in illam æternam domum profectos, unde jam non revertantur! Nihil hoc officio præstantius, ei conferre, qui tibi jam non possit reddere, vindicare a volatilibus, vindicare a bestiis consortem naturæ...

Tam sancto fessus officio propheta dum requiescit in cubiculo suo, cadente de passerum nido albugine cæcitatem incidit; nec conquestus ingemuit, nec dixit: Hæc merces laborum meorum. Fraudari magis se doluit obsequiorum quam oculorum munere, nec cæcitatem pœnam, sed impedimentum putabat, XIV, 760, 761.

LACTANTIUS FIRMICUS. — Maximum pietatis officium est peregrinorum et pauperum sepultura; quod antiqui philosophi virtutis justitiæque doctores non attigerunt. Nec enim poterant id videre, qui utilitate omnia officia metiebantur. In cæteris enim, quamvis verum limitem non tenuerint, tamen quoniam commodi aliquid in his deprehenderunt, quasi odore quodam veritatis retenti, proprius oberrarunt: hoc autem, quia nihil videre in eo commodi poterant, reliquerunt.

Quin etiam non defuerunt, qui supervacaneam facerent sepulturam; nihilque esse dicerent mali jacere inhumatum atque abjectum; quorum impiam sapientiam, cum omne genus respuit, tum divinæ voces, quæ id fieri jubent. Verum illi non audent dicere, id non esse faciendum, sed si forte non fiat, nihil esse incommodi Itaque in ea re non tam præcipientium quam consolantium funguntur officio, ut si forte id sapienti evenerit, ne se ob hoc miserum putet. Nos autem non quid sapienti ferendum sit dicimus, sed quid facere ipse debeat. Itaque non quærimus nunc utrumne tota sepeliendi ratio sit utilis, necne; sed hæc, etiamsi sit inanis (ut illi existimant), tamen facienda est, vel ob hoc solum quod apud homines bene et humane fieri videtur. Animus enim quæritur et propositum ponderatur. Non ergo patiemur figuram et figmentum Dei feris ac volucribus in prædam jacere; sed reddemus id terræ unde ortum est; et quamvis in homine ignoto necessariorum munus implebimus, in quorum locum, quia de

sunt, succedat humanitas, ubicunque homo desiderabitur, ibi exigi officium nostrum putabimus. In quo autem magis justitiæ ratio consistit, quam in eo, ut quod præstamus nostris per affectum, præstemus alienis per humanitatem; quæ est multo certior justiorque? Quæ cum fit, jam non homini præstatur, qui nihil sentit; sed Deo soli, cui charissimum sacrificium est opus justum.., VI, 681, 682.

Captivorum redemptio magnum atque præclarum justitiæ munus est. Quod quidem ipse Tullius approbat: « Atque hæc benignitas, inquit, etiam reipublicæ est utilis, redimi e servitute captos, locupletari tenuiores. Hanc ego consuetudinem benignitatis largitioni munerum longe antepono. Hoc est gravium hominum atque magnorum.» Proprium igitur opus justorum est redimere captivos, cum apud injustos, si qui hæc faciant, graves et magni appellentur. Iis enim maxime laudis est benefacere, quos nemo speravit esse facturos. Nam qui bonum facit vel consanguineo, vel proximo, vel amico, aut nullam, aut certe non magnam laudem meretur, quia facere debet, sitque impius ac detestabilis, nisi fecerit id quod ab eo et natura ipsa, et necessitudo exigit; et si facit, non tam gloriæ assequendæ quam reprehensionis vitandæ gratia facit. Qui autem fecit alieno et ignoto, is vero dignus est laude, quem nam ut faceret sola ductus est humanitate. Ibi ergo justitia est, ubi ad benefaciendum necessitatis vinculum nullum est, VI, 679.

Magnum justitiæ opus est pupillos et viduas destitutos, et auxilio indigentes tueri atque defendere. Quod adeo universis divina lex illa præscribit, quando quidem boni quique judices ad officium suum judicant pertinere, ut eos naturali humanitate foveant, ac iisdem prodesse nitantur. Verum hæc opera proprie nostra sunt, qui legem, qui verba ipsius Dei præcipientis accepimus. Nam illi sentiunt quidem natura esse justum tueri eos qui tutela carent, sed cur ita sit, non perspiciunt. Deus enim cujus perpetua clementia est, idcirco viduas pupillosque defendi ac foveri jubet, ne quis respectu ac miseratione pignorum suorum retardetur, quominus mortem pro justitia fideque suscipiat, sed incunctanter et fortiter subeat, cum sciat se charos suos Deo relinquere, nec his unquam præsidium defuturum. Ægros quoque, quibus defuerit qui assistat, curandos fovendosque suscipere, summæ humanitatis et magnæ operationis est...» VI, 680.

AUGUSTINUS (S.), Hipponens. episc. — Curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exsequiarum, magis sunt vivorum solatia, quam subsidia mortuorum... Sepulturæ curam philosophi contempserunt; et sæpe universi exercitus, dum pro terrena patria morerentur, ubi postea jacerent, vel quibus bestiis esca fierent, non curarunt.....

Non ideo tamen contemnenda et abjicienda sunt corpora defunctorum, maximeque justorum atque fidelium, quibus tanquam organis et vasis ad omnia bona opera sanctus usus est Spiritus. Si enim paterna vestis et annulus, ac quid hujusmodi tanto charius est posteris, quanto erga parentes major affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multo familiarius atque conjunctius quam quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adjutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Unde et antiquorum justorum funera officiosa pietate curata sunt, et exsequiæ celebratæ, et sepultura provisa; ipsique dum viverent, de sepeliendis vel etiam transferendis suis corporibus filiis mandaverunt; et Tobias sepeliendo mortuos Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quod unguentum pretiosum super membra ejus effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Evangelio qui corpus ejus de cruce acceptum diligenter atque honorifice tegendum sepeliendumque curarunt. Verum istæ auctoritates non hoc admonent quod insit ullis cadaveribus sensus, sed ad Dei providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis astruendam. Ubi et illud salubriter discitur, quanto possit esse remuneratio pro eleemosynis quas viventibus et sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officii diligentia persolvitur, XLI, 26, 27.

4. — *De charitate in actum adducta erga proximum seu de eleemosyna.*

Eleemosynæ nomine intelligitur quidquid erga proximum potest exerceri habitatis. Unde eleemosyna est vel spiritualis, vel corporalis; spiritualis si exerceantur opera spiritualia, corporalis autem si corporalia.

Eleemosyna est ex præcepto charitatis, I Joan., III, 14, 17, 18, et ex oraculo Christi, Matth. XXV, 41 *et seqq.* Si quis his Christi oraculis non terreatur et ad exercendam erga pauperes misericordiam non flectatur, eum et corde induratum et pene reprobum non immerito dixeris.

Utilior est eleemosyna danti quam accipienti. Leve et transitorium est quod das pauperi munus; æternum est quod accipis a Deo præmium. Ut huic præcepto satisfiat dandum quidquid dempto necessario superfluit. Necessarium autem duplex est. Nimirum necessarium naturæ et necessarium status. Necessarium naturæ illud est quod ad victum et vestitum requiritur; necessarium status illud est quod ad decentiam status et conditionis omni luxu seposito requiritur.

Rursus variæ sunt pauperum necessitates. Vel enim pauperes patiuntur necessitatem communem, vel necessitatem gravem, vel necessitatem extremam. Necessitas communis est ea quam vulgo patiuntur pauperes omnes. Necessitas gravis est ea quam patitur is qui, nisi adsit amica manus, venit in vitæ discrimen. Necessitas extrema est ea quam patiuntur hi qui sunt in extremo vitæ periculo. His positis, ut eleemosynæ præcepto satisfiat, ubi pauperes patiuntur solum necessitatem communem, dandum est omnino quidquid superest dempto status necessario. Ubi patiuntur necessitatem gravem, detrahendum aliquid prudenter de necessario status, plus minus pro majori vel minori pauperum necessitate. Ubi vero urget extrema necessitas, dandum prorsus, si aliter subveniri nequit, quidquid dempto necessario naturæ superest. Qui secus fecerit venit in damnationis æternæ discrimen. Peccat enim plus minus pro majori vel minori superfluo; item pro majori vel minori pauperum necessitate: « Non pavisti pauperem, occidisti, » inquit sanctus Ambrosius.

De his tractatur in indicationibus submissis.

5. — *De charitate in actum adducta erga proximum seu de hospitalitate.*

LACTANTIUS FIRMICUS. — Hospitalitas præcipua virtus est beneficentiæ; quod philosophi quoque aiunt; sed eam detorquent a vera justitia et ad commodum rapiunt: « Recte, inquit Cicero, a Theophrasto est laudata hospitalitas. Est enim, ut mihi quidem videtur, valde decorum patere domos hominum illustrium hospitibus illustribus. » Eodem modo rursus erravit quo tum, cum idoneis esse diceret largiendum. » Nam illustres illi atque potentes nulla re possunt indigere; quos opulentia sua et munit et honorat. Nihil autem a viro justo faciendum est nisi quod sit beneficium. Beneficium autem si refertur, interit atque finitur; non enim possumus id habere integrum, cujus pretium nobis persolutum est. In his itaque beneficiis justitiæ ratio versatur, quæ salva et incorrupta permanserint.

Permanent non aliter, quam si præstantur hominibus iis qui prodesse nullo modo possunt. At ille in recipiendis illustribus nihil spectavit aliud nisi utilitatem, nec dissimulavit homo ingeniosus, quid ex eo commodi speraret. Ait enim quid id faciat, potentem apud exteros futurum per gratiam principum, quos sibi hospitii et amicitiæ jure constrinxerit... quomodo ergo defenderet, quominus ambitiosa illa hospitalitas malitia esset? « Tu mihi, adjecit idem, per omnes portas circumcurris ut advenienti populorum atque urbium principes domum tuam invisantes, ut per eos apud cives eorum potentiam consequare, velisque te justum et humanum et hospitalem videri, cum studeas utilitati tuæ. » En quod palam testificatus est non ad veram justitiam quam non teneat, præcepta se dare, sed ad umbram imaginemque justitiæ: ignoscendum est igitur umbratico et imaginario præceptori,;nec ab eo veritas exigenda est, qui se nescire fateatur, VI, 678, 679.

6. — *De charitate in actum adducta erga proximum, seu de misericordia.*

« Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, » et alii multi textus Evangeliorum adduci possent... Et Paulus apostolus ait etiam: « Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis... Induite vos, secut electi Dei, viscera misericordiæ, benignitatem... » supportantes invicem et donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam... »

Homo, inquit sanctus Ambrosius, quam latus es, si ad amplitudinem præceptorum cœlestium sinum mentis tuæ expandas? Quam latum est mandatum charitatis, « Diligite, inquit, inimicos vestros! » Omnes utique in affectu charitatis inclusit, qui non exclusit inimicos... Non potest dici Judæis, non gentibus, ut cum omnibus

pacem habeant.Illi vix suos diligunt... Christiano etiam inimicos non licet non amare. Christianum cum dico, perfectum dico.Audi latum mandatum : » Benedicite eos qui persequuntur vos... et nolite maledicere. Iste ipse qui latum dicit esse mandatum, probavit, dicens. « Illi quidem detrahebant, ego autem orabam. »

De variis misericordiæ in proximum operibus agitur in indicationibus quæ infra notantur censendæ.

LACTANTIUS FIRMICUS. Tenendum est omni modo, ut ab officio misericordiæ spes recipiendi absit omnino. Hujus enim operis et officii merces a Deo est exspectanda solo; nam si ab homine exspectes,jam non humanitas erit illa, sed beneficii feneratio : nec potest videri bene meruisse qui quod facit, non alteri, sed sibi præstat,et tamen res eodem cedit, ut quod alteri quisque præstiterit,nihil ad eo commodi sperans,vere sibi præstet qui mercedem a Deo capiet. Idem Deus præcepit ut,si quando cœnam paraverimus,eos in convictum adhibeamus qui revocare non possint et vicem reddere,ut omnis actus vitæ nostræ non careat misericordiæ munere. Nec tamen quisquam interdictum sibi putet aut communione cum amicis; aut charitate cum proximis. Sed notum nobis Deus fecit quod sit verum et justum opus, ita nos oportet cum proximis vivere, dummodo sciamus illud ad hominem, hoc ad Deum pertinere, VI, 676-677.

VALERIANUS (S.), Cemeliens. episc. « Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. » Principatus misericordiæ est quidem lapso manum porrigere,erranti viam salutis ostendere, infirmos visitare, in tribulatione positos solatiis inhærere ; sed illa est præcipue exspectanda, esurientem pascere, nudum vestire,captivum redimere,ad tempus non habenti necessaria commodare... Nemo claudum refugiat, nemo surdum non audisse se fingat,nemo debili manu subtrahat... Tanta enim est apud Dominum nostrum cura miserorum, ut sibi præstitum putet quidquid egentibus erogatio miseranda contulerit... Si respiciamus ad nostri laboris fructum et cœlestis indulgentiæ pietatis multo plus recipimus quam damus. Ecce pro pastu pauperis in Evangeliis cœlorum nobis regnum Promittitur, pro erogatione fracti panis et hospitii receptaculo, vel nudati corporis vestimentis,opem suam nobis invocantibus per prophetas Dominus pollicetur. Ecce nos damus terrena, ille cœlestia ; a nobis temporanea offeruntur, ille sempiterna largitur, LII, 713-722.

De istis præfatis virtutibus theologicis, etsi hic abundantius tractentur,jam perque superque multa de illis dicta sunt in Indice de Decalogo, in primo præcepto ; et in Indicibus, De dilectione inimicorum, De eleemosyna, De correctione fraterna,et in aliis,ut lector facile animadvertet ; at cum de istis virtutibus materies sit amplissima et maximi momenti, nunquam nimis prædicabuntur ; et de illis merito dici posset,« Repetita placent.»

DE QUATUOR VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

Ad consilium impiorum itur quatuor modis. Quidam trahuntur inviti,alii attrahuntur illecti, alii seducuntur ignari, alii sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes per quas armati resistant, ne in consilio eant. Invitis necessaria est fortitudo, qua resistant usque ad mortem minis, cruciatibus et damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia quæ reprimit illicita desideria,nec cedit promissionibus,nec emollitur blanditiis.Illis qui seducuntur ignari est opus prudentia, quæ ab utilibus inutilia discernit et docet quid tenendum, quidve rejiciendum sit. Justitia indigent illi qui sequuntur spontanei : justitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Est autem justitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens.

Est quippe prudentia ratio docta, scilicet a gratia, vitare contagia injustitiæ propter justitiam... justitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad ejus acquisitionem vel conservationem, fortitudo,temperantia,prudentia quæ justitiam conservant ne amittatur, aut minantur.Postquam vero perfecta est justitia, et transit in affectum cordis, idem est quod illa tria, quia fortis est,prudens, temperata.

Quid hujus sæculi sapientibus cum virtutibus,qui Dei virtutem Christum ignoratis ? ubinam,quæso,vera prudentia nisi in Christi doctrina ?unde vera justitia,nisi de Christi misericordia ? ubi vera temperantia, nisi in Christi vita ? ubi vera fortitudo,nisi in Christi passione ? Soli ergo qui ejus doctrina imbuti sunt, prudentes di-

cendi sunt; soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qui ejus vitam imitari student; soli fortes, qui ejus patientiæ documenta fortiter in adversis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat quam a Domino virtutum cujus doctrina seminarium prudentiæ, cujus misericordia opus justitiæ, cujus vita speculum temperantiæ, cujus mors insigne est fortitudinis. — S. BERNARD. in serm. 73. De diversis.

Et idem, in lib. De consid. pergit. Ibi etiam advertendum tibi est suavissimum quemdam concentum complexumque virtutum, atque alteram pendere ex altera, sicut hoc loco vide fortitudinis matrem esse prudentiam, nec fortitudinem, sed esse temeritatem quemlibet ausum quem non parturivit prudentia. Hæc autem est quæ inter voluptates et necessitates media quasi quædam arbitra sedens, utrinque certis limitibus determinat fines idis assignans et præbens quod sat est; illis quod nimis est demens, et sic ex alterutro tertiam formans virtutem quam dicunt temperantiam, nempe intemperantem ipsa consideratio censet, tam eum qui necessariis pertinaciter demit, quam qui indulget superfluis. Non est ergo temperantia in solis resecandis superfluis, est et in admittendis necessariis.., Hujus sententiæ Apostolus non fautor tantum, sed auctor esse videtur qui curam carnis nostræ docet non perfici in desiderio; in his primis verbis superflua cohibet, et in istis « in desiderio, » necessaria non excludit. Unde non videtur omnino absurde definire temperantiam qui hanc nec præcedere necessitatem, nec excedere dicat, juxta illud philosophi: « Ne quid nimis. »

Jam de justitia, quæ una ex quatuor est, nonne constat consideratione mentem præveniri, ut se formet in ea? Se enim necesse est prius cogitet, ut ex se normam ducat justitiæ, nec factura utique alteri quod sibi fieri nolit; nec quod sibi velit fieri negatura. In his nempe duobus, liquet integrum esse justitiæ statum. Sed nec ipsa solitaria est. Intuere et enim nunc mecum etiam hujus pulchram connexionem et cohærentiam cum temperantia, et item ambarum cum duabus superioribus, id est prudentia et fortitudine. Nam cum justitiæ dicatur portio, quod sibi non vult fieri quid alii non facere; porro perfectio, quod ait Dominus: « Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis, » neutrum horum erit, nisi ipsa voluntas, de qua tota ducitur forma, sic ordinata fuerit, ut nec velit aliquid superfluum, nec necessarium quid superstitiose nolit; quod quidem temperantiæ est. Denique ipsi justitiæ, ut justa sit, temperantia modum imponit: « Noli nimium esse justus, » ait Sapiens, ostendens per hoc minime approbandam justitiam quæ temperantiæ moderamine non frenetur. Quid quod et ipsa Sapientia hoc frenum non respuit, dicente Paulo: « Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem...? » Ergo modum tenere justitia est, temperantia est, fortitudo est.... Itaque justitia quærit, prudentia invenit, fortitudo vindicat, temperantia possidet.

Opus est fortitudine adversus tentamenta peccati, ut rugienti leoni resistamus fortes in fide, et ignita ipsius jacula hoc ipso clypeo viriliter repellamus. Opus est justitia, ut operemur bonum. Opus prudentia, ne cum fatuis virginibus reprobemur. Opus denique temperantia ne voluptatibus indulgentes audiamus aliquando quod miser ille epularum pariter et vestium splendore finito, dum misericordiam precaretur audivit: « Memento, fili, quod recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. »

Temperantia sit amor integrum se præbens ei quod amatur; fortitudo amor facile tolerans omnia propter quod amatur; justitia amor soli amato serviens, et propterea recte dominans; prudentia amor ea quibus adjuvatur, ab eis quibus impeditur sagaciter seligens....

Si enim Deus est summum hominis bonum, sequitur profecto, quoniam summum bonum appetere est bene vivere; ut nihil aliud sit bene vivere, quam toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere, a quo exsistit, ut incorruptus in eo amor atque integer custodiatur; quod est temperantiæ; ut nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis; nulli alii serviat, quod est justitiæ; vigilet in discernendis rebus, ne fallacia paulatim dolusve subrepat, quod est prudentiæ. Hæc est hominis una perfectio....

Vera est illa philosophorum sententia, quæ quatuor virtutes, velut quosdam virtutum omnium fontes....... definiunt. Principales quatuor esse virtutes non solum philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ sint opera singularum?... Quaternarium numerum perfectioni sacratum pene nullus ignorat; siquidem totus orbis Oriente et Occidente, Aquilone et Meridie, quatuor determinari partibus vel angulis invenitur; et ipse Adam, qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor litteris explicatur. Corpus autem quatuor elementis exstructum, quaternarii numeri in se continet sacramentum...... Sed et quatuor flumina quæ de paradisi fonte procedunt, vel quatuor Evangelia, divini currus rotæ quatuor, et animalia, alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem hujus numeri abunde commendant, et ideo virtutes istæ quæ tantum continent perfectionis in numero, sollicite considerare debemus quantam sanctitatem conferent animo Christiano et quam nihil perfectionis usquam sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam etsi faciat temperantia temperantem, prudentia prudentem, justitia justum, fortitudo fortem, eo qui temperanter juste et prudenter agit ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaque difficile quidem est nomina virtutum quæ ex illis quatuor oriuntur ostendere; sed cum proprietates et actus earum cœperint aperiri ex ipsis affectionibus singularum apparebit. Verumtamen hoc imprimis nosse et tenere debemus, quod istæ quatuor virtutes et omnes quæ ex illis exsistunt, sint dona Dei, et quod nullus eas habet, habuit aut habebit, nisi cui Deus, qui est omnium virtutum proprietas et origo, contulerit, quoniam quicunque, quocunque tempore, in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, justi ac fortes fieri utique potuerunt. Qui autem nescientes Deum, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum a Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt, LIX, 501, 502.

DE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS SEORSIM SPECTATIS.

De prudentia.

Prudentia Christiana, seu virtus moralis definitur a S. Augustino: « Amor bene discernens ex quibus adjuvetur in Deum ab iis quibus impediri potest, » vel: « Cognitio rerum appetendarum vel fugiendarum. »

Definitur a S. Thoma post Aristotelem, « Recta ratio agibilium. »

Definitiones illæ eodem recidunt. Sensus enim earum omnium is est, prudentiam esse virtutem qua fit ut discernamus ea quæ ad Deum ducunt ab iis quæ a Deo abstrahunt; hæcque fugiamus, illa sagaciter seligamus... Unde sanctus Augustinus ait: « Hæc affectio animæ, vel motus quo intelligit æterna, et iis inferiora esse temporalia, etiam in se ipsa, et hæc appetenda potius quæ superiora sunt quam illa quæ inferiora sunt, novit, nonne tibi prudentia videtur? »

De justitia.

Sanctus Augustinus multas justitiæ Christianæ definitiones tradit: « Justitia, inquit, est virtus qua sua cuique tribuuntur; » vel, quod idem est: « Justitia est habitus animi, communi utilitate servata suam cuique tribuens dignitatem; » vel: « Est ordinatio animæ qua fit ut nulli serviamus, nisi uni Deo; nulli coæquemur nisi purissimis animis; nulli dominari appetamus, nisi naturæ bestiali atque corporeæ; » vel: « Justitia est amor Deo tantum serviens, et ob hoc bene imperans cæteris quæ homini subjecta sunt. »

Ex his omnibus justitiæ definitionibus, quæ eodem recidunt, potest definiri justitia: « Virtus qua fit ut anima et Deo, et proximo, et sibi ipsi tribuat quod cuique debetur. »

Sumi potest justitia pro aggregatione virtutum omnium christianarum, et eo sensu, « Justitia est dilectio Dei et proximi. »

Et hac ratione per justitiam, et Deo, et nobismetipsis et proximo tribuimus quod debemus, dum Deum super omnia, nosque propter Deum, proximumque sicut nos diligimus, adeoque cum reddimus unicuique, sive superiori enti, sive æqualibus, sive inferioribus quod suum est......

Justitia, inquit S. Ambrosius, lib. *De off.* c. 28, ad societatem generis humani et ad communitatem refertur, Quanta autem justitia sit, ex hoc intelligi potest, quod nec locis, nec personis, nec temporibus excipitur, quæ etiam hostibus reservatur, ut si constitutus sit cum hoste aut locus aut dies prælio, adversus justitiam putetur aut loco prævenire aut tempore. Si ergo etiam in bello justitia valet, quanto magis in pace servanda est. Sola justitia est quæ omnibus temporibus, aliis potius nata quam sibi, quotidiano usu, et fructu publico, suo damno alienas custodit utilitates; quæ nihil habeat utilitatis, et plurimum laudis; fons est justitia cæterarum virtutum, quæ virtutes alias illuminat. Prudentia enim sine justitia nocet; fortitudo quoque nisi eam justitia temperet, intolerabilis insolentia est, furori quam rationi proprior, dominationi quam libertati... justitia sola est quæ virtutes omnes complectitur et commendat omnes...

Quæ evidentius apparebunt ex indicationibus quæ subnotantur.

Si in hac vita justitiam conamur implere, cujus justitiæ opus est proprium sua cuique tribuere, Deo nos, a quo sumus facti, reddamus; nec dominari nobis ea quibus sumus naturaliter præpositi permittamus. Dominetur vitiis ratio, subjiciatur corpus animo, animus Deo, et impleta est hominis tota perfectio. Ac per hoc, et nos justitiæ facit participes, suum cuique tribuimus, si inferiora melioribus et virtutibus carnalia oblectamenta subdimus; et sicut viventia vita carentibus, sensibilia viventibus, intellectualia sensibilibus, immortalia mortalibus, ratiocinando præponimus, ita bene vivendo voluptuosis utilia, utilibus honesta, honestis sancta, sanctis perfecta omnia præferamus. Verumtamen nec corpus spiritui, nec appetitus obtemperare poterit rationi, nisi Deus qui ipsum spiritum creavit et corpus, delectatus cogitationibus nostris, requiescat in nobis, ac tanquam verus agricola in agro suo, corde nostro proficiat, ut quidquid in eo fides plantat, devotio rigat, ipse ad incrementum consummatæ maturitatis adducat, atque ita nobis, voluntarie sibi subjectis desideria mala subjiciat, ut ex ipsis actibus nostris, qui sit habitator noster et cujus in nobis fiat voluntas, appareat, LIX, 508.

De fortitudine.

Fortitudo christiana, seu virtus cardinalis definitur a sancto Augustino: « Amor omnia propter Deum facile perferens; » vel: « Animæ affectio, qua omnia incommoda et damna rerum non in nostra potestate constitutarum contemnimus; » vel: « Firmitas animi adversus ea quæ temporaliter molesta sunt. »

Describi potest ex mente earum definitionum virtus, qua fit ut nihil nos separare possit a charitate Dei, non persecutio, non gladius, sed omnia pati parati simus potius quam Dei legem et præscripta nobis officia deserere.

Ex his ad praxim advenimus: Cur, ait Origenes, *De divers. hæres.* lib. VI, non habetis fortitudinem? Cur non habetis confidentiam, et fiduciam apud me tenetis? Etsi mors irrueret, nonne eam debuistis constantissime sustinere? Ad omne enim quidquid evenerit fortitudo necessaria est; ad omne periculum, vel tribulationem usque ad exitum animæ. Similiter et circa divitias et delicias, et terrenos honores, animi fortitudo tenenda est, ut neque extollaris, o homo, neque in superbiam erigaris, non despicias inimicos, nec humilem spernas, neque obliviscaris Dominum, neque derelinquas Creatorem, nec exsistas ingratus. Si ergo in necessitate et in periculis fortitudo necessaria est, ut viriliter cum fide toleres universa, multo magis circa delicias, et luxurias fortitudo necessaria est, ne in discipulam incidas diaboli.

De fortitudine, inquit S. Augustinus: lib. *De moribus Ecclesiæ*, non multa dicenda sunt. Amor numquam ille, quem totu sanctitate inflammatum esse oportet in Deum, in non appetendis istis temperans, in amittendis fortis vocatur. Sed inter omnia quæ in hac vita possidentur, corpus homini gravissimum vinculum est, justissimis Dei legibus, propter antiquum peccatum, quo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius. Hoc ergo vinculum ne concutiatur, atque vexetur, laboris et doloris; ne auferatur atque perimatur, mortis terrore animam quatit. Amat enim illud vi consuetudinis, non intelligens, si eo bene atque scienter utatur, resurrectionem reformationemque ejus ope ac lege divina sine ulla molestia juri suo subditam fore, sed cum se hoc amore tota in Deum converterit, his cognitis mortem non modo contemnet, verum etiam desiderabit. Quia ergo fortitudine opus est, imploranda ab illo qui jussit ut fortes simus, et nisi fortes ipse fecerit, non erimus quod jussit; ab illo qui dixit: « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit, » ne sibi ipsa anima arrogando fortitudinem debilitetur.

Est itaque, ait S. Ambrosius, lib. *De officiis*, c. 35, n. 176, fortitudo vel excelsior cæteris, sed nunquam incomitata virtus; non enim seipsam committit sibi; alioquin fortitudo sine justitia iniquitatis materia est. Quo enim validior est, eo promptior ut inferiorem opprimat.

Nunquam David, nisi lacessitus bellum intulit. Itaque prudentiam fortitudinis comitem habuit in prælio. Nam et adversus Goliam immani mole corporis virum singulari certamine dimicaturus, arma quibus oneraretur respuit; virtus enim suis lacertis magis quam alienis integumentis nititur. Deinde eminus, quo gravius feriret, ictu lapidis hostem interemit..... Postea nunquam nisi consulto Domino bellum adortus. Ideo in omnibus victor prætiis, usque ad summam senectutem manu promptus, bello adversus Titanas suscepto, ferocibus bellator miscebatur agminibus, gloriæ cupidus, incuriosus salutis.

Sed non hæc sola præclara fortitudo est; sed etiam illorum gloriosam fortitudinem accipimus, « qui per fidem magnitudine animi obstruxerunt leonum ora, exstinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate fortes, » qui non comitatu et legionibus succincti communem cum multis victoriam, sed nuda virtute animi singularem de perfidis retulerunt triumphum....

Non igitur in viribus corporibus et lacertis tantummodo fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi; neque in inferenda, sed in depellenda injuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio injuriam, si potest, tam est in vitio quam ille qui facit.....

Et revera jure, ea fortitudo vocatur, quando unusquisque seipsum vincit, iram continet, nullus illecebris emollitur atque inflectitur, non adversis perturbatur, non extollitur secundis, et quasi vento quodam, variarum rerum non circumfertur mutatione. Quid autem excelsius et magnificentius, quam exercere mentem, affligere carnem, et in servitutem redigere, ut obediat imperio, consiliis obtemperet, ut in adeundis laboribus impigre exsequatur propositum animi atque voluntatem.

Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, ut externa corporis pro minimis habeat, et quasi superflua despicienda magis quam expetenda ducat. Secundo, ut ea, quæ summa sunt, omnesque res in quibus honestas cernitur, præclara animi intentione usque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quam ut ita animum informes tuum, ut neque divitias, neque voluptates, neque honores in maximis constituas, neque in his studium omne conferas? Quod cum ita affectus animo fueris, necesse est ut illud honestum ac decorum præponendum putes, illique mentem ita intendas tuam, ut quidquid acciderit quo frangi animi solent, aut patrimonii amissio, aut honoris imminutio sui obtrectatio infidelium, quasi superior non sentias; deinde ut te salutis ipsius pericula pro justitia suscepta non moveant.. Non est igitur mediocris nec discreta a cæteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat; sed quæ sola defendat ornamenta virtutum omnium, et judicia custodiat, et quæ inexpiabili prælio adversus omnia vitia decernat, invicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior adversus voluptates, dura adversus illecebras quibus aurem deferre nesciat...

Quæ omnia evolvuntur et tractantur in indicationibus notatis.....

Animi fortitudo ea intelligi debet quæ non solum diversis pulsata molestiis inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat; alioquin si impetus quidem malorum sævientium frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis obsistat, si inter injuriarum sæva, inter procellas angentium pressurarum, inter inimicitias aut damna præsentia, atque multimodas persecutiones infatigata persistat, et tamen de ipsa se adversariorum sustinentia jactet, nec de dono Dei quo illustratur, exsultet, sed carnaliter se de vulgi favore quo prædicatur, oblectet; plusque gaudeat ex eo quod laudatur, quam ex eo quod habet unde laudetur, et per hoc humanam laudem divinis muneribus anteponat, quis dubitet hanc animi intentionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret, nec acquiesceret mollibus quæ, adjuvante Domino, dura quæque vel aspera superasset. Quosdam namque insuperabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas, in quibus non patientia laudanda, sed miranda durities.

Eos vero quos ad tolerantiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas male blanda corrumpit. Quoniam si non quid, sed propter quid patiamur, plurimum refert; non in eis est patientia qui æquanimiter patiuntur angentia, sed in eis tantum quos fortiter facit sustinere justitia...

Is ergo cui Dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desideriis cedat, nullis voluptatibus acquiescat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecuniæ amor addicat, non acerbitas passionum damnorumque subjiciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta, ut ei quidquid carnalibus placet, in hoc mundo displiceat; quidquid pretiosum videtur esse vilescat; quidquid nitidum futurorum contemplatione sordescat, nec ab his quæ jam per gratiam Dei elisit, se patiatur elidi, quia et turpius videtur animum ab his vitiis vinci quæ vicerat, et nihil ei prodest aliqua superasse, si alicui quod neglexerit superare subjaceat, quando non ille fortis haberi soleat qui in adeundis laboribus periculisque claruerit, aut frenandis voluptatibus ac domandis institerit; sed ille magnus et sublimis, ille potens, atque dignus, fortitudinis appellatione censendus est, qui nihil sibi vitii rebellare aut dominari

permiserit, modo absit ignavia, ne nos id desperemus posse quod possumus; absit præsumptio vitiosa, ne nobis hoc quod per Dei gratiam possumus ascribamus. Quia sive de munere Dei, quo fortes efficimur desperemus, sive nos de nostra possibilitate jactemus, idonei ad resistendum vitiis esse non possumus. Et utique animi fortitudo tam desperandi ignaviam debet excutere quam jactantiæ contraire, LIX, 505.

De temperantia.

Temperantia definitur a sancto Augustino: « Amor sese integrum Deo incorruptumque servans »: vel « Affectio coercens et cohibens appetitum ab his rebus, quæ terpiter appetuntur; » vel: « Refrenatio cupiditatis ab iis quæ temporaliter delectant.

Ex his definitionibus, quæ eodem recidunt describi potest temperantia virtus qua fit ut nihil eorum diligamus quæ temporaliter appetuntur et delectant; sed ex iis ad vitæ hujus atque officiorum necessitatem quantum satis est usurpemus, utentis modestia, non amantis affectu... Per ea quæ temporaliter appetuntur et delectant intelliguntur divitiæ, voluptates, honores, et quidquid cupiditas appetere potest.

Unde vult sermo divinus, aut Origenes, hom. VII, in Levit., sobrios in omnibus esse Domini sacerdotes, utpote qui ad Dei altare accedentes orare pro populo debeant, et pro alienis intervenire delictis, qui portionem in terra non habeant, sed ipse Dominus eorum portio sit... In ebrietatis ægritudine corpus simul et anima corrumpitur; spiritus pariter cum carne vitiatur. Omnia membra debilitat, pedem, manum, linguam resolvit, oculos tenebrat, mentem velat oblivio, ita ut hominem ne nec esse nec sentiat. Habet ergo istud primo dedecoris corporalis ebrietas. Jam vero si discutiamus quot modis mens inebriatur humana, inveniemus ebrios etiam eos qui sibi sobrii videntur. Iracundia inebriat animam, furor vero eam plus quam ebriam facit, si quid tamen esse ebrietate amplius potest. Cupiditas et avaritia non solum ebrium, sed et rabidum hominem reddunt. Et obscenæ concupiscentiæ inebriant animam, sicut e contrario et sanctæ concupiscentiæ inebriant eam. Sed ebrietate sancta illa de qua dicebat quidam sanctorum: « Et poculum inebrians quam præclarum est. » Vide quanta sunt quæ inebriant animam; et formido inebriat eam, et vana suspicio; invidia autem et livor supra omnem ebrietatem macerant eam.

At in temperantia est animi tranquillitas, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honesti cura, et decoris consideratio spectatur et quæritur.

Temperantia est socia ac familiaris mentis placiditati, proterviæ fugitans, ab omni aliena luxu; sobrietatem diligit, honestatem fovet, decorum illud requirit, temperantia resecat cupiditates.

Sed non illa solum laudabilis temperantia quæ parca est ciborum, sed etiam illa quæ concupiscentiæ..... Unde Paulus etiam in ipsis conjugiis temperantiam docet; est enim velut quidam adulter incontinens in matrimonio, qui legem apostolicam prævaricatur..... Imperas nobis continentiam... Da quod jubes, et jube quod vis... Tu nosti de hac re gemitum cordis mei et flumina oculorum meorum, S. August., lib. *De moribus Eccl.*

Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus, si in animo habitat, libidinem frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes pravas removet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis exstinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, et totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperantia intemperantiam nostram ad honestum modum redigi in cibo ipso vel potu, ut contenti simus oppositis, ne poscamus impudenter quod aut ille qui poscitur forte non habeat aut alios quod desiderio nostro placet offendat, aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat; nec judicemus eos qui volunt cibis, quos ipsi percipimus abstinere, nec eis verecundiam faciamus qui ea quibus ipsi abstinemus forte percipiunt, et Deo gratias agunt certi quod satis miserum sit aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem, LIX, 502.

Temperantiæ est quod reverentiam senioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus, junioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quod præstamus loquenti seniori silentium quod ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quod non attolimus immoderatum in collocutionibus sonum, quod risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quod nihil detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus, scientes quod tam illi qui detrahunt, quam illi qui detrahentibus acquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt; qui ad hoc alios viles videri volunt, ut se commendent eorum comparatione quos carpunt, et videantur ea vitia non habere, quæ malitiose in aliis reprehendunt; quod malum temperantia tollit, cui qui servire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed unde Deum laudet attendit. Ac per hoc ipsius temperantiæ est, quod non solum temperantes in omnium membrorum officiis sumus, sed etiam quod omnia libenter quæ nos moderatos ac sobrios faciunt observamus, LIX, 503.

DE SEPTEM DONIS SPIRITUS SANCTI.

EADMERUS, Cantuariens. monach.— Septem sunt dona

Spiritus sancti, videlicet timor, pietas, scientia, fortitudo, consilium, intellectus, sapientia. Horum autem donorum timor est primum, aliorumque velut fundamentum. Hunc namque Spiritus sanctus mentis in campo supponit, aliaque dona suo in ordine velut in ædificio superimponit. Prius mentem metuere facit, ne pro peccatis suis separetur a Deo, et in pœnis inferni cum diabolo torqueatur. Huic denique timori superimponit pietatem, cum menti sic metuenti sui ipsius aspirat compassionem pieque recolere facit quam miser erit si a Deo separata et in inferno cum diabolo fuerit torta. Dehinc vero scientiam superimponit pietati, cum mens quæ sic timet, sibique compatitur, quo valeat modo salvari scrutatur, eique Spiritus sanctus hujus rei cognitionem largitur. Exinde autem fortitudinem superimponit scientiæ, cum mens pavida, sibique compatiens; jamque quid agere debeat sciens, fit fortis Spiritus sancti dono ad operandum quæ didicit, quibusque salvari se posse confidit. Post hæc vero consilium fortitudini superædificat, cum mens jam fortis ad operandum, quæ pie timendo scit esse facienda, suo experimento didicit Spiritus sancti gratia quid de his omnibus aliis consulere debeat, CLXIV, 680.

Hoc autem quinque Spiritus sancti dona ad activam duo vero quæ sequuntur, id est intellectus et sapientia ad contemplativam pertinent vitam. Ipse tamen Spiritus sanctus primis quinque superimponit, ut suorum ædificium donorum possit omnino compleri. Postquam enim Spiritus sanctus mentem facit paventem sibique compatientem, et ea quæ scit esse facienda fortiter operantem, et de ipsis sui exemplo aliis consulentem, accendit eamdem ad intelligendum cur hæc vel illa Deus præcipiat, cur homo, licet alteri homini benefaciat, nullam ab eo remunerationem exigere debeat. Quorum ut intellectum Spiritus sanctus menti aspirat, ad postremum etiam sapientiam superaccumulat, cum quod videlicet intelligit, fit sibi sapidum atque dulcissimum, soloque rectitudinis amore sequitur quod intelligit esse sequendum. Ab hac tamen sapientiam, quam extremam posuimus Spiritus sanctus dona sua dinumerare per Prophetam incipit, et usque ad timorem, a quo cœpimus ascendere, dinumerando descendit. Unde notandum quod nobis innuit descendendo quomodo ex iisdem donis construat in nobis ædificium ascendendo Hoc igitur ædificio ita composito, Spiritus sanctus in eo residet, totamque familiam domus interioris, id est omnes animæ sensus regit et ad obsequium disponit, CLIX, 681.

De intellectu.

De judicio seu consilio.

De fortudine.

(*Vide* Virtutes cardinales.)

De discretione seu scientia.

De Pietate.

(*Vide* articulum fidei.)

De timore.

Timor veniens locum præparat charitati; quippe dum tormenta judicis timemus, tormentorum causa culpas evitamus. Sed dum solo timore id agitur, vitia non jam extrinsecus perpetrantur in opere, necdum intrinsecus expelluntur ex mente. Et quoniam mala actu dimittimus, mente amamus, initium sapientiæ jam adest, sapientia ipsa adhuc abest, adveniet autem cum male agere nolberis, quamvis impune liceret. Sed voluntas hæc cœlica charitati famulatur. Quicunque autem, largiente Spiritu sancto, præventus facit timore, eo servato propter quem præcessit, ditabitur tandem charitate, per initium sapientiæ sapiens factus; nimirum recte amare id demum est sapere. Timor igitur merito initium sapientiæ nuncupatur. Unde quasi jacto semine charitas quæ sapientia est suboritur. Charitas autem dum augmenta sunt timorem imminuit; ex quo autem perfecta est, mox timor non est, quoniam, teste Joanne, « qui timet non est perfectus in charitate. » Ergo timere potes simul et amare; sed in amore, dum times perfectus esse non potes. Quamobrem, serve Dei, quoniam dum vivis, times; dum vivis perfectus non es. Times Deum dum vivis; propterea ipsi jugiter dicis: « Lætatur cor meum ut timeat nomen tuum. » In futuro lætaberis absque timore; nunc lætaris ut timeas, quoniam ita frueris spe beatitudinis per charitatem, ut re sperata timeas frustrari per fragilitatem; unde Apostolus inquit: « Qui stat videat ne cadat. » Ad justitiam trahit charitas accensa desiderio cœli; ab injustitia retrahit timor punctus horrore inferni. Et quoniam vir bonus non es, nisi declines a malo et facias bonum, merito in te comitentur sese timor et charitas, ut hinc pravorum motuum congressus evincas, hinc bonarum artium studio apprehendas. Quare dum moriturus es, sine intermissione et amas et times, nisi forte tandem revelante Deo, tuæ saluti certus fias, ut qui ante castigabas corpus tuum et in servitutem redigebas, ne forte reprobus efficereris, tandem scias cui credideris, et certus sis, dicens cum Apostolo: « In reliquo reposita est mihi, etc. »

Et quoniam jam nihil times, sed solum amas, jam in te perfecta est charitas: « Quoniam perfecta charitas foras mittit timorem. » Charitas ergo dum gradibus suis accressit, timor paribus in hac vita gradibus decrescit, donec charitas post mortem, ad summum provecta, non amplius secum patiatur timorem. Talem quippe naturam habet charitas atque timor, ut quem nimium timeas, nihil diligas, et quem perfecte diligas, nihil timeas. Ex quo au-

tem vel ex parte quemplam amaveris, eum statim non nimis timeas, nimirum timorem charitas adveniens temperat, provenien resecat. Quocirca quoniam quia infirmat non est perfectus in charitate. Hunc timorem Christus habere non poterat, quoniam perfectione charitatis præeminebat......, CLXXXVI, 815, 816.

JULIANUS POMERIUS. — Ad pœnam quæ peccatis debetur, mens antequam peccet, aspiciat, cruciatus ac dolores,qui solent sequi peccantem carnalibus incentivis opponat; et nihil eam peccati oblectat, nec ad peccandum ulla delectatio corporalis inclinat. Denique non ideo cedimus illecebris ac voluptatibus nostris,quia repugnare non possumus, sed quia securitatem nobis occultandi criminis ipsi promittimus; et dum credimus colorari vel redimi posse quod facimus, spe præsumptæ impunitatis illecti dominationem in nos nostræ voluptati permittimus. Cæterum si eo tempore quo qui peccare deliberat, sana mente consideret quæ pœna exspectet in suis facinoribus ac flagitiis deprehensos, quod supplicium convictos excruciet qui tremor membra quatiat, pallor ora perfundat, quantum denique humiliet et exsecrabilis omnibus reddat; etiam ipsæ sordidæ opinionis opprobrium nescio an possit quibuslibet vitiis accommodare consensum. Quid enim mali operis fieri potest unde nec erubescant etiam illi quos ipsa flagitia sua delectant? Hinc est quod hi qui bona sua vane ac deformiter jactant, dedecora quibus remordentur et humiliantur occultant....., LIX, 490.

DE CONSILIIS EVANGELICIS, ET PRÆCIPUE DE CASTITATE, PAUPERTATE ET OBEDIENTIA.

Consilia evangelica spectant perfectionem vitæ christianæ; quæ perfectio, licet constet in perfectione charitatis, facilius acquiritur observatione consiliorum evangelicorum. Scitur quo quis magis alienus est a mundi concupiscentia, et magis adhæret Deo, eo perfectior est, et quo quis magis adhæret mundo, et magis alienus a Deo est, eo pejor est, eo alienor a perfectione; ad charitatem enim referuntur omnia ad religionem pertinentia.

Omnia igitur præcepta divina referuntur ad charitatem de qua dicit Apostolus: « Finis autem præcepti est charitas, de corde puro, et conscientia bona et fide non ficta. » Omnis itaque præcepti finis est charitas,id est ad charitatem refertur omne præceptum; quod vero ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam charitatem quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur. Charitas ista quippe est Dei et proximi, et utique in his duobus præceptis tota lex pendet et prophetæ; adde Evangelium, adde et apostolos: non enim aliunde vox illa est: « Finis præcepti est charitas, et Deus charitas est, quæcunque ergo mandat Deus ex quibus unum est; « Non mœchaberis, » et quæcunque non jubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus unum est: « Bonum est homini mulierem non tangere, » tunc rectæ fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum et proximum propter Deum et in hoc sæculo et in futuro, nunc Deum per fidem, tunc per speciem; et ipsum proximum nunc per fidem...

At ad perfectionem vitæ christianæ, et ad perfectam charitatem per consilia evangelica pervenitur; unde dici potest quod charitatis perfectio consistit in præceptis principaliter et essentialiter, et quod secundario et instrumentaliter consistit in consiliis; nam dilectio Dei et proximi non cadit sub præcepto secundum aliquam mensuram; et hoc ideo est quia finis præcepti est charitas. In fine autem non adhibetur aliqua mensura,sed solum in his quæ sunt ad finem; et sic patet quod perfectio essentialiter consistit in præceptis; secundo autem et instrumentaliter perfectio consistit in consiliis,quæ omnia sicut et præcepta, ordinantur ad charitatem; sed aliter et aliter; nam præcepta alia a præceptis charitatis ordinantur ad removendum ea quæ sunt charitati contraria, cum quibus scilicet charitas esse non potest; consilia autem ordinantur ad removendum impedimenta actus charitatis, quæ tamen charitati non contrariantur,sicut

est matrimonium, occupatio negotiorum sæcularium.....; et ideo abbas Moyses, in Collationibus, ait: Jejunia, vigilia, meditatio Scripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt, quia non in ipsis consistit disciplinæ illius finis, sed per illam pervenitur ad finem.

Ergo consilia evangelica sunt res quædam eximiæ, quas fieri a christiani Christus hortatus est, non præcepit; et interest inter consilia et præcepta, quod præcepta omnibus de necessitate sint salutis, consilia non item, nisi forte quis ad consiliorum observationem se voto obstrinxerit.

Præcipua consilia evangelica sunt castitas, paupertas et obedientia. Castitas evangelica est propositum perpetuæ virginitatis vel continentiæ; paupertas evangelica est abnegatio voluntaria divitiarum, ut sequamur perfectius vestigia Christi; et obedientia est abnegatio propriæ voluntatis, et propositum subjiciendi se in omnibus voluntati superioris alicujus.

Hæc consilia, licet non sint ad salutem necessaria, Christus proposuit ut res ex sua natura eximias quæ ducunt ad perfectionem, et faciliorem reddunt exsecutionem præceptorum Quod consilia evangelica sint quid eximium, id per se patet. Nemo non intelligit nihil fieri posse Deo gratius quam oblationem et velut sacrificium sui corporis, suæ voluntatis, suæ pecuniæ et fortunæ. Id autem fit per evangelicam castitatem, obedientiam et paupertatem.

Consilia evangelica ducunt ad perfectionem; nam christiana perfectio in eo posita est, ut diximus, ut alieni ab omni peccato, Deo uni adhæreamus perfecta charitate At nihil est quod ad hunc statum animi nos ducat felicius quam evangelica castitas, et obedientia et paupertas. Alieni enim efficimur per castitatem evangelicam a carnis concupiscentia; per paupertatem evangelicam a concupiscentia oculorum, et per obedientiam evangelicam a superbia vitæ. Hæc autem triplex concupiscentia, fons et origo peccatorum omnium, sola causa est cur non adhæreamus Deo, ut par est.

Tandem consilia evangelica faciliorem reddunt exsecutionem præceptorum, scilicet, omnibus hoc præceptum est, ut uni Deo serviant, nec claudicent in duas partes, ita ut partem unam cordis Deus, partem alteram creatura possideat. Deus toto corde diligendus. Atqui uni Deo servire longe facilius est ei qui vitam agit cælibem qui sine uxore est, quam ei qui matrimonio est implicatus.

Omnibus præceptum est habere cor alienum a divitiis. Atqui illud facilius est cum divitiæ abjiciuntur omnino, quam cum conservantur.

Omnibus præceptum est abnegare semetipsos, frenare superbiam, sibi ipsi mori. Atqui illud longe facilius est illi qui superioris alicujus voluntati in omnibus subjicitur, quam illi qui in suo arbitrio positus facit quod lubet.

Et illis qui consilia sequuntur evangelica, tria sunt omnino necessaria; alii quin nihil confert ad salutem consilia evangelica amplecti, videlicet. 1. rectus finis; nihil aliud sibi proponendum in animo, quam placere Deo, ipsiusque servire gloriæ; 2. magna humilitas; non propterea esse existimandum se meliores et perfectiores iis qui non amplectuntur consilia evangelica; 3. magna in mandatorum observatione fidelitas; præceptum, debet prius observari, quam consilium. alioquin inutiliis prorsus consilii observatio; nam fieri potest ut qui præcepta sequuntur, non consilia, perfectiores sint iis qui præcepta sequuntur, non consilia, perfectiores sint iis qui consilia evangelica emplexi sunt, si magis alieni sunt ab omni cupiditate, magis conjuncti Deo per charitatem, magis de præceptorum observatione solliciti, qui sui juris sunt, et copulati matrimonio quam qui consilia evangelica sequi se profitentur quod non raro accidit; tunc perfectiores sunt illi qui non consilia sed præcepta evangelica sequuntur, quam hi qui cum consilia evangelica amplexi sunt, præcepta negligunt. Nam perfectio, non in consiliorum evangelicorum exsecutione posita est, sed in perfectione charitatis, quam absolute sine consiliis evangelicis, licet difficilius, assequi possumus.

Quæ omnia explicantur in indicationibus quæ infra notantur.

De virginitate.

De castitate.

De continentia.

Si cui forte asperum videtur ac durum quod fiducialiter loquimur rem pene contra naturam, jam jamque desinat permoveri, intelligens Christianæ virtutis hanc esse maximam gloriam ipsam calcare naturam. Sed quia virtus voluptates semper offuscat, nihilque unicuique nisi quod amaverit rectum est, maxime quod uno desiderio omnes excolunt populi, dubium non est qui, aut hostis publicus, aut certe judicetur insanus quisquis nuptias dissuaserit. At ego non pertimescam sermonis publici quæ de me fabulatur invidia; non enim nuptias condemno, sed nuptiis meliora præpono, et quidem ipso apostolo hortante Paulo: « Dico autem innuptis et viduis, bonum est illis si sic permanserint, sicut ego; si autem non fuerint continentes nubant: melius est enim nubere quam uri. » Et per hoc ideo nubere melius quia uri deterius.
Denique si videtur conferamus quæ sit inter virginem nuptamque discretio. Nupta cogitat quemadmodum placeat marito; virgo, quemadmodum Deo....., XI, 301-311.

De obedientia.

De paupertate.

DE OCTO BEATITUDINIBUS EVANGELICIS.

« Beati pauperes. » Habes temperantiam, quæ a peccato abstinet, sæculum calcat, illecebrosa non quærit. « Beati qui esuriunt.... » Qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit justus, quia justitia ejus manet in æternum. Unde ibi sitim et famem intelligimus spiritalem, qua cibus justitiæ desideratur aut potus, quia virtus ipsa quasi materia quædam est virtutum, ut justus æqualem se inferioribus præstet, dolum excludat, veritatem requirat.

« Beati qui nunc fletis, etc. . » Habes prudentiam, cujus est flere occidua, et ea quæ æterna sunt quærere, lugere sæcula, quæ seipsa compugnent. Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, ut confundat sapientes, et qui ea quæ non sunt destruat, ut quæ sint possis adipisci.

« Beati eritis cum vos oderint... » Habes fortitudinem, sed eam quæ non odium mereatur ex crimine, sed patiatur ex fide persecutionem; sic enim ad passionis pervenitur coronam, si gratiam hominum negligas, divinam sequaris. Denique ut scias consummationem esse fortitudinis passionem, secundum hæc, inquit, faciebant prophetis patres eorum, quæ prophetas Judæi usque ad mortem corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis iram vincere, indignationemque cohibere, ac per hoc fortitudo animum juxta corpusque confirmat, nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore; quibus velut pravis interpretibus plerumque præcellimur.

August. Exposit. in Luc. lib. v, 62.

Cum prædicaret Dominus Jesus in quodam loco, et multos infirmos curaret, multæ turbæ convenerunt ad eum, et ascendit excelsiorem locum, et cœpit docere eos, dicens: «Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. » Beatitudinem regni cœlorum Dominus promisit sua præcepta servantibus, ut primo de humilitate loquitur, dicens :

1. « Beati pauperes spiritu, etc., » ne putemus illos esse beatos quos necessitas et penuria pauperes facit ; sed illi sunt vere beati qui humiliantur in spiritu, et, licet divitias habeant, non exaltantur in superbiam, sed in humilitate glorificant Deum, qui semper facit bene sperantibus in se. Humilitas enim omnium bonorum est fundamentum, quoniam ipsorum est regnum cœlorum Per superbiam et inobedientiam perdidit homo regnum cœlorum ; ideoque per humilitatem et obedientiam debemus acquirere regnum Dei.

2. « Beati mites, etc. » Mitis est nobis Deus, tribuitque nobis cuncta necessaria ; quod propterea facit, ut nos mites simus et benigni proximis nostris, et bona semper quæ possumus libenter faciamus, sicut ipse Dominus in alio loco admonet, dicens : « Discite a me, quia mitis sum, etc... » Mites possidebunt terram, non istam corruptibilem terram quæ corporibus mortuorum plena est, quæ sæpe per superbiam opprimitur, et per sanguinea bella polluitur ; sed illam terram habebunt mites, de qua dicit quidam sanctus : «Credo videre bona Domini in terra viventium. » Illa est terra ubi habitant angeli et animæ sanctorum, ubi æterna est lætitia et sine fine felicitas.

3. « Beati qui lugent, etc. » Beati sunt qui in hoc sæculo plangunt sua peccata, ne in æternis pœnis cum diabolo lugeant. Melius est hic parvo tempore pœnitere pro delictis, et in æternum gaudere cum sanctis, quam brevia istius sæculi gaudia immoderanter exercere, et post hanc vitam æternis suppliciis puniri....

4. « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, etc. » Non omnes sunt beati qui esuriunt, et sitiunt, sed illi soli beati qui esuriunt semper justitiam. Sic vero debemus esurire justitiam, ut nunquam putemus quod satis justi simus, sed semper deprecemur Deum ut augeat merita nostra in bono. Qui enim putat se satis habere de justitia, non esurit justitiam, sed exaltatur in superbiam et statim cadet. Humilis autem semper ibit de virtute in virtutem, et semper delectatur in melius proficere.

5. « Beati misericordes, etc. » Nos multum optamus ut Deus nostra delicta remittat, etc. » Nos multum. Sic et nos debemus proximis nostris rogantibus debita dimittere, sicut ipse Dominus dixit : « Estote misericordes sicut Pater vester cœlestis misericors est. » Misericordes etiam misericordiam consequentur, quia si dimiserimus hominibus peccata eorum, remittet nobis et Pater noster cœlestis nostra delicta.

6. « Beati mundo corde, etc. » Illi erunt mundo corde qui omnem malitiam, et dolum, et invidiam, et concupiscentiam expellent a corde suo, et emundabunt conscientias suas per charitatem et castitatem, et justitiam, et per cæteras sanctas virtutes, ut possint videre Deum in cœlesti regno. Deus enim non vult habitare in corpore polluto peccatis, ideoque mundemus nos ab omni inquinamento carnis et mentis, ut Deus habitet in cordibus nostris, et dirigat nos ad omne opus bonum. Si enim confitebimur peccata nostra et emendabimus, et ad eadem non revertemur, mundabit nos Deus a peccatis nostris, et replebit nos virtutibus cœlestibus, et dignos nos efficiet cœlestis beatitudinis cum omnibus sanctis. Si autem absconderimus, Deus illa manifestabit, velimus, nolimus. Et melius est uni homini confiteri peccata, quam in illo tremendo judicio coram tribus familiis, cœli, terræque et inferorum publicari, et confundi pro peccatis, non ad emendationem, sed ad pœnam perpetuam.

7. « Beati pacifici, etc. » Sic debemus pacem sectari, ut primum inter Deum et nos ipsos pacem efficiamus, sectantes quæ ipse præcepit, et fugientes mala quæ Deo sunt odiosa. Deinde pacificare debemus inter proximos nostros quoscunque viderimus inter se discordiam habere. Per pacem filii Dei vocabimur. Magna est bonitas Dei et ineffabilis clementia conditoris, non sumus digni servi Dei esse, et filii vocamur. Studeamus ergo ut nos ipsi per bona opera tantæ hæreditatis digni esse mereamur, et non segregemus nos ipsos a tam pio Patre, qui nos in filiorum sortem adnumerare dignatus est.

8. « Beati qui persecutionem, etc. » Christus Filius Dei flagella et opprobria pro nobis sustinuit, et postremo ipsam mortem pro nobis suscepit ; debemus ergo et nos pro ejus nomine adversa quæque tolerare patienter, quia per multas tribulationes intrabimus in regnum Dei, si eas propter justitiam toleramus. Ergo beatitudo nobis in cœlo parata est, ad illam bonis operibus nos præparemus, ad illam toto desiderio curramus. Exspectant nos angeli omnes sancti in cœlis et gaudent, ut ad eos venire velimus. Laudemus itaque misericordiam Dei, et ei in omnibus gratias agamus, eumque semper deprecemur, ut qui nos redimere dignatus est, ipse nos emundet ab omnibus peccatis, et sui regni consortes cum omnibus sanctis efficiat.. Bonifacius Mogunt., LXXXIX, 850-852.

De pœnitentia.

Nec tamen deficiat aliquis, aut de se ipso desperet, si aut cupiditate victus, aut libidine impulsus, aut errore deceptus, aut vi coactus, ad injustitiæ viam lapsus est. Potest enim reduci ac liberari, si eum pœniteat actorum et ad meliora conversus, satisfaciat Deo. Quod fieri posse Cicero non putavit, qui ait : « Quod si liceret ut iis qui in itinere deerravissent, sic viam deviam secuto corrigere errorem pœnitendo, facilior esset emendatio temeritatis.» Licet plane. Nam si liberos nostros, cum delictorum suorum cernimus pœnitere, correctos esse arbitramur, et abdicatos abjectosque rursus tamen suscipimus, fovemus, amplectimur, cur desperemus clementiam Dei Patris pœnitendo posse placari ? Ergo idem Dominus ac parens indulgentissimus remissurum se pœnitentibus peccata promittit, et oblitteraturum omnes iniquitates ejus qui justitiam denuo cœperit operari. Sicut enim nihi prodest male viventi anteactæ vitæ probitas, quia superveniens nequitia justitiæ opera delevit ; ita nihil officiunt peccata vetera correcto, quia superveniens justitia labem vitæ prioris abolevit. Is enim quem facti sui pœnitet, errorem suum pristinum intelligit ; ideoque Græci melius et significantius μετάνοιαν dicunt, quam nos Latine possumus resipiscentiam dicere. Resipiscit enim ac mentem suam quia ab insania recipit, quem errati piget ; castigatque seipsum dementiæ et confirmat animum suum ad rectius vivendum ; tum illud ipsum maxime cavet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur. Denique muta quoque animalia, cum fraude capiuntur, si aliquo se modo in fugam extricaverint, fiunt postmodum cautiora, vitantque semper ea omnia in quibus dolos insidiasque senserunt. Sic hominem pœnitentia cautum ac diligentem facit ad evitanda peccata, in quæ semel fraude deciderit.

Nemo enim potest esse tam prudens, tam circumspectus ut non aliquando labatur. Et idcirco Deus imbecillitatem nostram sciens, pro sua pietate aperuit homini portum salutis, ut huic necessitati, cui fragilitas nostra subjecta est, medicina pœnitentiæ subiret. Ergo quicunque aberraverit, referat pedem, seque quamprimum recipiat ac reformet. — VI, 722, 723.

De patientia.

Etsi beata vita diversis virtutibus quæritur, tamen omnes uno eodemque consensu quasi quemdam patientiæ deferuntur in portum, sine qua nec audiri, nec concipi, nec dici quidquam poterit, nec doceri... Est enim patientia matura semper, humilis, cauta, prudens, provida, omni necessitate contenta, quavis turbationum tempestate tranquilla. Serenitatem suam nebulis turbulentare non novit ; pœnitentiam nescit ; altercatio quid sit ignorat ; omnes aut devitat, aut porta injurias. Incertum est utrum impassibilis judicetur, cum aliquid passa, quasi nihil passa sit invenitur. Postremo impossibile est ejus æstimare virtutem cujus vinci victoria potest. Non illam loco vis ulla detorquet, non labor, non fames, non nuditas, non persecutio, non metus, non periculum, non mors, non tormenta morte ipsa graviora, non potestas, non ambitio, non felicitas. Semper immobilis manet, alta quadam ac divina temperantia robuste librata universas permotiones animorum placida moderatione compescens et ut omnia non magnopere devincat, se primo vincit... XI, 311-314.

Jacob per patientiam et benedictionem lucratus est fratrem ; dat iracundiæ locum securus, ut redeat domum patri commendat, sensim mitisque discedit, ut probet se et meruisse et non ambiisse quod meruit. Ac ne quis hanc patientiam timidatis nomine obscuret in ducendis

quoque uxoribus talis est conditio. Libens excipit, prolixa tempora observat; omnia soceri libens tolerat imperata; qui si esset impatiens, astu circumscriptus, pro Rachel postmodum tempore nunquam reparato serviret. Similiter Joseph patiens invenitur, e pascuo cum a fratribus rapitur; patiens cum in puteum demittitur, patiens dura cum hasta distrahitur, patiens in carcere, in regno patientior, patientissimus desideratos cum fratres agnosceret, et ubi jactantia se non potest continere, positus in honore continuit. Cœlestis profecto est ista patientia, quam a suo statu non ærumna, non felicitas, non affectus potuit commovere. — XI, 315.

Adversus Job diabolus, qui non fertur blandus æstimare licet quid moliri potuerit incitatus, maxime cum a Deo acceperit facultatem, ut atrocitatis inveteratæ in examen justi, quibus possit armis, quibus possit viribus niteretur. Igitur novum ac pene incredibile committitur prælium. Ultra morem diabolus pugnat; sed Job dissimulando plus pugnat. Ille ejus magnum atque opulentissimum censum uno momento disperdit; cohortemque florentissimam dulcium liberorum, atrocissimo impulsu, tectis parietum cum ruina confusis, nimia crudelitate festinus sepelit antequam jugulet. Ipsum postremo, quem divitiis exspoliaverat magnis, magnis vestit ulceribus, quibus insuper vermes immittit edaces, ut in tormenta morientis cum homine adventitum vulnus inquilino vulnere finiretur. At Job cunctis viribus adversæ partis exspectatione placida profligatis, in semel fortior nimis, omnibus, quæcunque deleverat bellum, recuperatis in melius felicitatis pristinæ statum dissimulando non perdidit, sed mutavit. Hic ego patientiam Domini non audeo, ne quam Deus inter homines deputatus patiatur injuriam; idonea laus enim non est, cui principatum edimit peræquatio..., XI, 316, 317.

Sed, o quam vellem te, si possim, rerum omnium regina patientia, magis moribus concelebrare! Scio enim quia libentius in tuis moribus, tuis fundamentis, tuisque consiliis, quam in alienis nudisque sermonibus conquiescis, neque tantam in multiplicandis virtutibus laudem ponis quantam in finiendis. Tu virginitati præstas, ne flos ejus ullo morbo, ullo tempore deflorescat. Tu variarum semper in tempestatum crebris turbinibus constitutæ fidissimus viduitatis es portus. Tu sanctissimo conjugali jugo rudi cervice subeuntes, in nisum laboris, vel amoris æqualem, retinaculis blandis, quasi quidam peritus auriga, componis. Tu amicitiam idem velle atque idem nolle docuisti. Tu servituti unica ac fortissima consolatio sæpe libertatem paris. Tu paupertati præstas, ut habeat totum sui contenta, cum sustinet totum. Tu prophetas provexisti; Christo tu apostolos glutinasti. Tu quotidiana martyrum et mater es et corona. Tu murus fidei, fructus spei, amica charitatis. Tu specialiter omnem populum, divinasque virtutes, quasi crines effusos in unius verticis nodum, honorem decoremque conducis. Felix, æternumque felix est, qui semper te habuerit in se. — XI, 317, 318.

Cicero ait: « Si quis voluerit animi sui complicitam notionem evolvere, jam se ipse doceat, eum virum bonum esse, qui prosit quibus possit, nisi lacessitus injuria. » O quam iste philosophus simplicem veramque sententiam duorum verborum adjectione corrupit! Quid enim opus fuerit adjungere, nisi lacessitus injuria. Ut vitium bono vero quasi caudam turpissimam opponeret, patientiæque, quæ omnium virtutum maxima est, faceret expertem? Nociturum esse dixit bonum virum, si fuerit lacessitus; jam ex hoc ipso boni viri nomen amittat necesse est, si nocebit. Non minus enim mali est, referre injuriam quam inferre. Nam unde certamina inter homines, unde pugnæ, contentionesque nascuntur, nisi quod improbitati opposita impatientia magnas sæpe concitat tempestates? Quod si patientiam qua virtute nihil verius nihil homine dignius invenire potest, improbitati opposueris, exstinguetur protinus, tanquam igni aquam superfuderis. Sin autem provocatrix illa improbitas impatientiam sibi comparem nacta est, tanquam perfusa oleo, tantum excitabit incendium, ut id non flumen aliquod, sed effusio cruoris exstinguat. Magna itaque patientiæ ratio est quam sapiens homo ademit bono viro. Ut enim nihil malorum fiat, hæc sola efficit; quæ si detur omnibus, nullum scelus, nulla fraus intrebus humanis erit. Quid igitur bono viro potest esse tam calamitosum, tamque contrarium quam iræ frena permittere, quæ illum non modo boni, sed etiam hominis appellatione despoliet? Si quidem nocere alteri, non est secundum hominis naturam... Nam et pecudes si lacessas, aut calce aut cornu repugnant; et serpentes ac feræ, nisi persequaris ut occidas, negotium non exhibent; et homines imperiti et insipientes, si quando accipiunt injuriam, cæco et irrationabili furore ducuntur, et iis qui sibi nocent vicem retribuere conantur. In quo igitur sapiens ac bonus vir a malis et insipientibus differt, nisi quod habet invictam patientiam qua stulti carent, nisi quod regere se ac mitigare iram suam novit quam illi, quia virtute indigent, refrenare non possunt?...

Duobus igitur verbis duas virtutes maximas bono et sapienti viro, innocentiam patientiamque detraxit. Sed quia ipse caniam facundiam exercuit, voluit quoque hominem canino modo vivere, ut remordeat lacessitus. Quæ retributio contumeliæ quam perniciosa sit, et quas edere soleat strages, unde opportunius petetur exemplum, quam ex ipsius præceptoris casu tristissimo, qui dum his philosophorum præceptis gestit obtemperare, ipse se perdidit? Quod si lacessitus injuria patientiam tenuisset, si dissimulare, si ferre contumeliam boni viri esse didicisset, nec illas nobiles orationes alieno titulo inscriptas impatientia et levitas et insania profudisset, nunquam capite suo rostra, in quibus ante floruerat, cruentasset; nec rem publicam funditus proscriptio illa delesset. Sapientis ergo ac boni viri non est velle certare, ac se periculo committere, quoniam et vincere non est in nostra potestate, et est anceps omne certamen; sed est sapientis et optimi viri, non adversarium velle tollere; quod fieri sine scelere ac periculo non potest; sed certamen ipsum, quod fieri et utiliter et juste potest. Summa igitur virtus habenda patientia est....

Ergo quoniam naturæ repugnare est impossibile et inutile, ut non commoveantur omnino, prius tamen quam commotio illa prosiliat ad nocendum, quod fieri potest, maturius sopiatur. Præcepit Deus non occidere solem super iram nostram, ne furoris nostri testis abscedat..., VI, 700-703.

De humilitate.

Sapientes, ut videri volunt, Græciæ viri, præter cæteros curiosi, otioso negotio, cor suum ultra quam licitum est, argumentis insolentibus extulerunt. Hi, cum ascendunt verbis in cœlum, cum Deum persuadent hoc esse quod volunt, cum assimulant se nosse rerum naturæ secreta, cum stellis nomina, soli labores imponunt... sic se et alios perdiderunt... David humilis, abjectus, ignobilis sui jacebat in domo patris, oves semper pascendo, propemodum peregrinus, innocens cum innocentibus deputatus. Hic placuit Deo, unctus in regem, spiratus in vatem, insolescit in regno, obumbrat neminem prophetæ terrore; injurias suas non exsequitur regia potestate; odientes se diligit, inimicis parcit; parricidalibus filiis ignoscit; persecutorem suum, et, quod magis est, regem aliquoties a Deo in manus traditum sibi, mavult semper timere quam occidere, inverso gratus officio, Deo, Dei munus retinendo, placiturus. Rex mansuetus, pater plus, propheta modestus, totum potest, a toto dissimulat, magnis ac mirabilibus sæculi non immutatur, mitem humilemque retinet ubique pastorem...Pharisæus et publicanus Dei stant in templo, Pharisæus insulsæ manus tendit in cœlum, quæ cædis sæpe, sæpe ministræ sunt rapinarum; oculos impudenter extollit, quorum lenocinio mundus infelix est. Intonat lingua, caret quæ nunquam veneno serpentis, et quod omni est majus insania, Deo se laudat. Publicanus autem non membratim Deum, sed totus exorat, quia timore totus est humilis, sua peccata contestans, pectus crebro percutiens, quodam modo cor suum manu verecunde castigat, postulatque tantum veniam delictorum taciturnitate, non voce. Quorum quis quid sit consecutus accipite. Qui totum sibi ipse promiserat, inanis; quid nihil præsumpsit, justificatus de templo discessit.— XI, 321, 322.

EADMERUS, Cantuariens. monach. — Humilitas est mons magnus, in cujus summitate lux est non modica, et honestarum personarum, id est sanctarum virtutum pulcherrima turba. Sed quicunque ad hunc pervenire desiderat, necesse est ut per gradus quosdam ascendat, si hunc montem agnoscere et inhabitare affectat (et sequitur relatio et explicatio septem graduum humilitatis). CLIX, 665-669.

BERNARDUS (S.), Claræval. abb. — Humilitas est virtus qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit. Hæc autem convenit his qui ascensionibus in corde suo dispositis, de virtute in virtutem, id est de gradu in gradum proficiunt, donec ad culmen humilitatis perveniant, in quo, velut in Sion, id est in speculatione positi veritatem prospiciant...,CLXXXII, 942 (et sequuntur duodecim gradus humilitatis, CLXXXII, 942-957) et 599, 600.

De liberalitate.

JULIANUS POMERIUS. De justitiæ fonte procedit liberalitas, quæ exuberat etiam in eos qui nihil indigere videntur... Beneficentiæ multa sunt opera quibus necessitati laborantium misericorditer subvenitur et de terreno

censu regni cœlestis hæreditas comparatur, si modo absque ulla ostentatione opus beneficentiæ fiat; nec nos ad misericordiam faciendam turpis amor gloriæ popularis impellat. Inveni sunt quidam, qui diversis quidem diversorum necessitatibus subvenirent, sed aut appetitu comparandæ opinionis impulsi, aut carnali pietate commoti, aut spe recipiendi quod darent, aut reddendi quod accepissent necessitate constricti.

Sunt alii quos ad largiendum aliquid in paupere sola movet versuta cupiditas, qui ad hoc aliqua erogant, ut hic majora recipiant; et quidquid eis velut pauperum pastoribus datum fuerit erogandum, esurientibus illis pro quibus sustentandis accipiunt, totum aut prope totum quod acceperunt in suas voluptates expendunt, et, quod est deterius, inter munificos atque misericordes haberi vel etiam præ illis prædicari turpiter concupiscunt. Ab his omnibus et horum similibus longe diversi sunt illi qui non se in operibus suis, sed Deum cupiunt prædicari, quos ad opus bonum spes futuræ remunerationis adduxit; et ipsum solum volunt habere sui operis testem, a quo se recepturos credunt totæ fidei firmitate mercedem, LIX, 506, 507.

De mansuetudine.

De æquitate.

DE QUIBUSDAM ALIIS VIRTUTIBUS CHRISTIANIS.

De abnegatione.

De abstinentia.

De benignitate.

De bonitate.

De clementia.

De compassione

De confessione (fidei).

De compassione.

De constentia.

De contritione.

De fidelitate.

De fletu.

De gaudio.

De gratitudine.

De humilitate.

De modestia.

De mortificatione.

De pace.

De patientia.

De perseverantia.

De pudicitia.

De suavitate.

De taciturnitate.

De vigilantia.

De zelo.

De indulgentia.

De innocentia.

De jejunio.

De parcitate.

De pœnitentia.

De probitate.

De providentia.

De reverentia.

De simplicitate.

De sobrietate.

De sollicitudine.

CLVI

INDEX DE VIRTUTIBUS SACERDOTALIBUS.

LOGICE REFERENS OMNES DEI MINISTRORUM OBLIGATIONES, MUNERA

VEL OFFICIA DE QUIBUS SS. PATRES TRACTARUNT.

—

Cum jam in Indice de Sacerdotio disseruimus de dignitate sacerdotum, de virtutibus sacerdoti congruentibus, de vitiis ab illo vitandis necnon de illius officiis et scientia, Index ille, ne repetita displiceant, hic tantum memorantur : adeat lector benevolus Indicem LXXXIV, in tomo præcedenti, et desiderata reperiet.

CLVII

INDEX DE CONTINENTIA CLERIC. ET MONACHORUM

AC DE CÆLIBATU SACERDOTALI.

EXHIBENS SS. PATRUM SENTENTIAS ET TRADITIONEM DE HAC LEGE IN ECCLESIA CATHOLICA.

—

MONITUM.

Index quem hodie in lucem edimus de *Cœlibatu ministrorum Dei*, sane omnibus profuturus esse videtur qui hanc gravissimam quæstionem sibi solutam cupient. Sed præsertim utilis erit. — I. Iis qui discere volent quam auxdax, quam injustus, quam scelestus, uno verbo quam *incontinens* fuerit ille Lutheri, aliorumque ejusdem *farinæ* hæreticorum impetus contra hanc venerandam Ecclesiæ legem, semper et undique cunctis spectabilem. — II. Omnibus, tum professoribus et orationibus sacris, tum forte advocatis (ut res evenit admodum recenti tempore), quibus in medium ferendi testimonia Patrum de præsenti materia occurret lex juris et officii. — III. Demum, his omnibus sanctis presbyteris qui, si cardinalis invehatur hostis, præclaram, audita inter pugnandum voce Matris Ecclesiæ, victoriam reportabunt. Duas constituimus partes. — I. De continentia. — II. Ce cœlibatu.

PARS PRIMA.

DE CONTINENTIA IN GENERE.

(Ann. 160-245.) TERTULLIANUS, presbyter Carthaginensis, I, 1285 : Nobis continentia ad instrumentum æternitatis demonstrata est a Domino salutis, ad testimonium fidei, ad commendationem carnis (et alia). — I, 1286 : Aram Dei mundam proponi oportet. — I, 1316 : Cum templum Dei simus, illato in nos et consecrato Spiritu sancto, ejus templi æditus et antistes pudicitia est. — I, 1325 : Ubi Deus, ibi pudicitia. — I, 1332 : Pudicitiæ christianæ satis non est esse, sed videri. Tanta enim debet esse plenitudo ejus, ut emanet ab animo in habitum et eructet a conscientia in superficiem. — II, 903 : Virginitas gratia constat, continentia vero virtute. — II, 922 : Vani erimus, si putaverimus quod sacerdotibus non liceat, laicis licere. Nonne et laici sacerdotes sumus ! — II, 925 : Renuntiemus carnalibus, ut aliquando spiritalia retractemus. — 926 : Debemus ita ingredi in disciplina Domini, ut dignum est, non secundum carnis calentes concupiscentias. — 980 ; Pudicitia flos morum,

honor corporum, decor sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis.

(Ann. 258.) S. CYPRIANUS, episcopus Carthaginensis et martyr, IV, 599 : « Omne quod in mundo est concupiscentiæ carnis est. Mundus transibit et concupiscentia ejus. »

(Ann. 308-328.) LACTANTIUS, VI, 716 : Major in homine quam in cæteris animalibus et vehementior invenitur appetentia, quia Deus soli homini dedit virtutem ut esset laus et gloria in coercendis voluptatibus et abstinentia sui.

(Ann. 333.) S. SYLVESTER papa, VIII, 835 : Nullum autem subdiaconorum ad nuptias transire præcipimus ne aliqua prævaricatione præsumpserit.

(Ann. 340-397.) S. AMBROSIUS episc. Mediolanensis, XVI, 257 : Ait damnandos esse qui proprias manus in se converterint ; ostendens illud neque utile esse, cum mentis concupiscentiam minime auferat;neque honestum cum certamini locus non re inquatur. Soli prædicandi sunt qui se ipsos per continentiam vicerint. Sed nemo ad id cogendus, quando nec apostolus, nec Christus ipse præcepto legem continentiæ imposuit nemini.

(Appendix ad sæcul. IV.) AUCTOR ANONYMUS, cujus opera prodierunt sub nomine S. Athanasii, XVIII, 77 : Quantam in cœlestibus beatitudinem virginitas sancta possideat, præter scripturarum testimonia,Ecclesiæ etiam consuetudine edocemur. — *Ibid.* Grande est et immortale, et pene ultra naturam corpoream, sopire luxuriam, et concupiscentiæ flammam adolescentiæ facibus accensam animi virtute retinguere, et spiritali conatu vim genuinæ oblectationis excludere. (*Alia multa.*)

(Ann. 358-420.) S. HIERONYMUS, presbyter Stridonensis, XXII, 258 : Arma vestra pugnaturis sit castitas. — 243 : Aperuerunt in eum clerici lasciviis dediti ora sua, et depexerunt eum. — 876. Quadragesima continentiæ vela pandenda sunt, et tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus: quamquam alia sit conditio sæcularium, alia virginum ac monachorum. — XXIII, 228 : Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum. Mihi illi eunuchi placent, quos castravit non necessitas, sed voluntas. Libenter illos in meo sinu recipio qui se castraverunt propter regna cœlorum, et ob mei cultum noluerunt esse quod nati sunt, (Et alia multa.)

(Ann. 387-430.) S. AUGUSTINUS, episcopus Hipponensis, XXXVIII, 736 : Qui vero jam vovistis continentiam, corpus arctius castigate, et concupiscentiæ frœnos nec ad ipsa quæ permissa sunt patiamini relaxare;ut non solum a concubitu illicito divertatis, sed etiam licitum contemnatis aspectum. Mementote, in quocunque sexu sitis, sive mares, sive feminæ, angelorum vitam ducere vos in terra. — 1052 : Puto non esse magnum ut tota paschali solemnitate servari possit virginitas. — XL, 380 : Conjugium bonum est non nisi propter aliud expetendum. Conjugio uti debuerunt sancti primis temporibus : Nunc præferenda est continentia, col. 349 *et seqq.*, reperietur liber unus *de continentia*, quem sequuntur tractatus de *sancta Virginitate*, et de *bono viduitatis*, XLIV, 742 : Conjuges bene utuntur quo continentes melius utuntur, et inest conjugibus quo bene utantur, inest et continentibus quo melius non utantur.

(Ann. 450-460.) S. SALVIANUS, presbyter Massiliensis, LIII, 197 : Superest de ministris et sacerdotibus quiddam dicere, licet superflui forte aliqua dicantur. Quidquid enim de aliis omnibus dictum est,magis absque dubio ad eos pertinet qui exemplo omnibus esse debent. — 198 : Presbyteris Salvator ipse in Evangelio non ut cæteris voluntarium, sed imperativum officium perfectionis indicit. (*Et alia*).

(Ann. 447-461.) OPERA S. Leoni Magno attributa, LV, 129 : Deus castorum corporum benignus habitator.

(Ann. 447-461.) APPENDIX ad S. Leonis magni opera, codex canonum, LVI, 389 : Quod si quis semetipsum sanus abscidit,hic etiam est in clero, cessare debet, et ex hoc talem nullum oportet ordinari. — 426 : Ut clerici vel continentes ad viduas vel virgines, nisi ex jussu vel permissu episcoporum vel presbyterorum,non accedant. Nec ipsi episcopi aut presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi feminas. — 523 : Quod dignum et pudicum et honestum est tenere Ecclesia omnino debet : Ut sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur,scriptum est enim : *Sancti estote quia ego sanctus sum.* — 524 : Monachi qui diu morantes in monasteriis,postea ad clericatus ordinem pervenire nituntur, non debent a priori proposito deviare, et uxores habere non possunt. — 558 : Christus Ecclesiæ, cujus sponsus est, formam castitatis voluit splendore radiare, ut in die judicii, cum rursus advenerit, sine macula et sine ruga eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire. — 626 : Ut is qui laicus viduam duxerit, non admittatur ad clerum. — *Ibid.*: Præterea,quod dignum et pudicum est et honestum suademus, ut sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia in ministerio ministri quotidianis necessitatibus occupantur. — 864 : In concilio, Carthagine celebrato ann. 419. Aurelius episcopus dixit : Cum in præterito concilio de continentia, et castitatis moderamine tractaretur ; gradus isti tres, qui constrictione quadam castitatis per consecrationes adnexi sunt, episcopi, inquam, presbyteri et diaconi, ita placuit, ut condecet ; sacros antistites ac Dei sacerdotes,necnon et levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus. (*Et alia.*) — 871 : Placuit quod et in diversis conciliis firmatum est,ut subdiaconi qui sacra ministeria contrectant, et diaconi, presbyteri, sed et episcopi secundum priora statuta etiam ab uxoribus se contineant, ut tanquam non habentes videantur esse.

(Ann. 466.) S. MAXIMUS episcopus Taurinensis, LVII, 250 : Diligamus præ omnibus castitatem, quia ut placere hanc sibi Christus ostenderet, pudicitiam uteri virginalis elegit.

(Ann. 492-500.) JULIANUS POMERIUS, LIX, 435 : Hic legi potest luctuosa descriptio sacerdotis carnaliter viventis.

(Sæculi quinti poetæ.) S. PAULINUS episcopus Nolanus, LXI, 634 : Sit sancta sacerdotis nurus.

(Ann. 521-525.) HORMISDAS papa, LXIII, 424 : Irreprehensibiles esse convenit, quos præesse necesse est corrigendis. *Ibid.* : Qua conscientia absolvat reum qui se peccata sua populo scit teste confessum ? Quis enim quem paulo ante vidit jacentem veneretur antistitem ?

(Ann. 543.) S. BENEDICTUS, monachorum omnium Occidentalium caput, LXVI, 306: Omnes personæ ordinis vitent et fugiant parentum visitationes, et carnales affectiones ; alioquin pro modo culpæ puniantur. — 307 : Multi monachorum juxta cujusdam Patris sententiam sæcularibus actibus et forensibus negotiis involuti, dum propinquitati prodesse cupiunt,suas animas perdiderunt — 308 : Abnegatio nostri est omnimoda præteritorum oblivio, et a nostris desideriis secessus. Seipsum abnegare est, ut qui luxuriosus erat sit castus. — 337 ; Familiaritatem omnium mulierum,tam parentum quam extranearum pro custodienda vita, vel cavendis laqueis diaboli, prohibere censemus ; neque ulla mulier in interius atrium monasterii ingredi audeat. *Ibid.* multa legi queunt de eadem materia.) — 379 : Desideria carnis amputare festinet. — 394 : Omnimodis monachum et episcopos fugere debere mulieres.

(Ann. 540.) DIONYSIUS EXIGUUS, LXVII, 39 : (Codex canonum Ecclesiæ universæ.Concilii Nicæni œcumenici I, canones XX, an. 325.). Si quis sanus seipsum abscidit, hunc, etiam in clero constitutum,abstinere convenit, et deinceps nullum talem promoveri oportet. — 42 : Vetuit omnino magna Synodus, ne liceat episcopo, nec presbytero, nec diacono, nec ulli penitus eorum qui sunt in clero extraneam habere mulierem ; nisi forte aut matrem,aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas quæ omnem suspicionem effugiunt. — LXVII, 50 : (Ex concilio Ancyræ.) Diaconi quicunque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt et dixerunt oportere se uxores ducere, cum non possint sic manere, hi si postmodum uxores duxerint, sint in ministerio ; si qui autem tacuerint in ordinatione,postea autem ad nuptias venerint, ii a diaconatu cessent. — 55 (Ex concilio Neocæsariensi) : Presbyter si uxorem duxerit, ordine suo moveatur. Si autem fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, et ad pœnitentiam redigatur. — 56 : Presbyter in digamorum nuptiis ne convivetur. — *Ibid.*: Si alicujus uxorem, cum esset laicus, adulteratam fuisse evidenter fuerit comprobatum,talis ad ministerium venire non potest. — 58 : Si quis discernit presbyterum conjugatum, quasi non oporteat, eo ministrante, ejus oblationi communicare, anathema sit. (E concilio Gangrensi.) — 72 (Concil. Laodicenum.) : Non oportet sacerdotes, aut clericos, aut monachos in balneo cum mulieribus lavari. — 94 (Concilium Chalcedonense œcumenicum IV.) : Eos qui rapiunt muliere sub nomine conjugii, vel auxilium præstant, ac consentiunt iis qui rapiunt definiit sancta synodus, siquidem clerici fuerint, proprio gradu excidere.— 142: Episcopus,aut presbyter, aut diaconus nequaquam sæculares curas assumant;sin aliter dejiciantur. — 144 : Si quis abscidit semetipsum, id est si quis amputavit sibi virilia, non fiat clericus, quia suus homicida est, et Dei conditionis inimicus.— 144 : Si quis, cum clericus fuerit, absciderit semet

visitationes frequentissimas fugiant. Castimoniam quoque inviolati corporis perpetuo conservare studeant (*Et alia.*). — 1105 : Si quis clericus de ordine canonico graviores culpas commiserit, id est adulterium, etc., corporali castigationi primitus subjaceat *Et alia.*).

(Ann. 858.) BENEDICTUS III, papa, XCV, 691 : Hic legitur epistola ad episcopos in regno Caroli constitutos adversus Hubertum clericum, ut infra dies trigenta veniat Romano, de innumeris adulteriis, fornicationibus et aliis criminibus responsurus.

(Ann. 800 814.) CAROLUS MAGNUS, imperator, XCVII, 275 : (ex Capitulis datis presbyteris.) Ut nullus sacerdos feminas secum habitare permittat, excepto matrem, sororem, vel amitam. — 512 : Ut clerici et monachi in voto permaneant — 517 : (*De ministris altaris et de schola.*)Sed et hoc flagitamus vestram almitatem, ut ministri altaris Dei suum ministerium bonis moribus ornent (*Et alia.*). — 524 : (De presbyteris qui in domibus feminas habent.) Statutum est ab episcopis de presbyteris qui feminas secum indiscrete habitare permittunt, et propter hoc malæ opinionis suspicione denotantur, ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sacrorum canonum canonica invectione feriantur. — 620 : Quia etiam comperimus quosdam canonicos et monachos postposito religionis suæ pudore monasteria sanctimonialium tam monacharum quam canonicarum, inconsulto episcopo suo impudenter atque inreverenter adire, quod factum prorsus interdicimus. — 706 : Si ecclesiastici viri supradicta facinora commiserint, si honorabilis persona fuerit, perdat honorem suum; minores vero vapulentur aut in carcerem mittantur. — 723 : Ut presbyteri secum feminas habendi licentiam non obtineant. — *Ibid.* : Statutum est ab episcopis de presbyteris qui feminas secum indiscrete habitare permittunt, et propter hoc malæ opinionis suspicione denotantur, ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sacrorum canonum canonica invectione feriantur. — 743 : Hic legitur eadem prohibitio facta presbyteris. Insuper, episcopi qui correctores esse negligunt consentientes declarantur, ideoque sunt puniendi. — 764 : Lector, subdiaconus, diaconus, presbyter, si clericatus honorem contempserint, curiali conditioni cum suis facultatibus subjiciantur. — 821 : Sancitum est de presbyteris, qui feminas secum indiscrete habitare permittunt, et propter hoc malæ opinionis suspicione notantur, ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sacrorum canonum canonica invectione feriantur. — 845 : Admonendi sunt clerici et instruendi, ut primum ipsi ab omni fornicatione et immunditia, et luxuria, et ab omni pollutione carnis sint alieni (*Et alia.*). — 857 : Clerici lege patrum monentur ut a mundi voluptatibus abstineant (*Et alia multa.*). — 899 : Ne mulieres monasterium monachorum ingrediantur. — XCVIII, 1384 : De episcopo feminam stuprante.

(Ann. 804-825.) THEODORUS, archiepiscopus Cantuariensis, XCIX, 931 : Ne mulieres in convivio sedeant inter sacerdotes. — 946 : Si quis clericus obtrectaverit puellæ aut mulieris pectus, vel turpitudinem earum, quinque dies pœniteat. Monachus, vel sacerdos, si quid tale fecerint, viginti dies pœniteant. — 948 : Episcopus, aut presbyter, aut diaconus qui in fornicatione lapsus est, deponatur, non tamen communione privetur. — 957 : Similiter si presbyter fornicationem fecerit deponatur. 958 : Si quis amputaverit sibimetipsi virilia, omnino non potest esse clericus. Si quis post gradum amputaverit virilia, omnino damnetur. Si quis semetipsum absciderit, tribus annis communione privetur. — 960 : Monachus faciens fornicationem, et non inveniens, annum unum pœniteat et dimidium. Item monachus faciens cum puella sex annos pœniteat. — *Ibid.* : Si quis fornicatus fuerit, sicut sodomitæ fecerunt, si episcopus, viginti quinque annos pœniteat. Presbyter, quindecim annos pœniteat. Diaconus et monachus duodecim annos. — *Ibid.* : Si quis concupiscens fornicari, et non potuerit, aut mulier non susceperit eum, si episcopus, septem annos pœniteat; presbyter, quinque; diaconus vel monachus, tres. — 970 : (ex pœnitentiali Romano, Theodori episcopi, et Bedæ presbyteri.) Si canonici sunt et fornicentur, annum unum pœniteat illos. Qui in gradu est, annos tres pœniteat (et multa alia de eadem materia). — 972 : Presbyter si osculatus fuerit feminam per immundum desiderium, viginti dies pœniteat. — *Ibid.* : Si quis clericus cum quadrupede fornicatus fuerit, annos duos, subdiaconus tres, diaconus quinque sicut et monachus, presbyter septem, episcopus decem annos pœniteat. — *Ibid.* : De pœnitentia imponenda clericis sodomitis. — 976 : (Ex Burchardo.) Hic agitur de episcopo qui secundum naturam fornicatus est, et de aliis. — 979 : (Tituli capitum libri pœnitentialis Theodori.) De fornicatione clericorum. — 900 : De sodomistis et mollibus, et immundis pollutionibus. — 985 : Ne femina stet inter ordinatos in Ecclesia, nec sedeat inter sacerdotes convivio. — 996 : (canones selecti.) Ne quis ex his qui semetipsos impatientia libidinis absciderunt, veniat ad clerum. — 997 : Si cujus uxor adulterium commisit, iste ad ministerium ecclesiasticum penitus admitti non debet. — 998 : Si quis ancillæ se miscuerit, non potest accedere ad eos ordines qui cognominantur in clero. — 1004 : Qui episcopus ordinandus est, ante examinetur si vita castus. (Et alia multa.) — 1012 : Si quis clericus adulterasse aut confessus vel revictus fuerit, in monasterio toto tempore vitæ suæ retrudatur. — 1046 : (Canon Agathensis.) Nullus clericorum extranearum mulierum familiaritate jungatur pro quocunque causa. — *Ibid.* : (Canon Apostolorum.) Clericus semetipsum abscidens omnino damnetur. — *Ibid.* : Clericis tantum, et lectoribus atque cantoribus liceat habere uxores. — 1054 : (Canon Augustodunensis.) Ut monachus non habeat familiaritatem mulierum extranearum. — *Ibid.* : Ut mulieribus in monasterium virorum nullatenus liceat ingredi. — 1054 : In hac columna, necnon in sequenti legi queunt regulæ ad puellas Deo sacratas. — 1077 : (Rescripta Beati Gregorii papæ ad Augustinum, quem pro se in Saxoniam ad prædicandum misit *De clericorum stipendiis qui uxores ducunt.*) Si qui vero sunt qui intra sacros ordines constituti se continere non possunt, sortiri uxores debent, quia scriptum est : *Dividebatur, singulis prout cuique opus erat.*

(Ann. 804.) ALBINUS seu ALCUINUS, abbas, Caroli Magni magister, CI, 1079 : Bonas dico nuptias, quæ auctore Deo concessæ sunt causa filiorum. Sed his meliorem esse continentiam assero, si causa vacandi Deo eligatur, spretis cunctis deliciis. — 1080 : Unde ego maritum duarum post baptismum matronarum clericum non ordinandum puto ; neque illum qui unam quidem, sed concubinam, non matronam habuit.

(Ann. 820.) SMARAGDUS, abbas monasterii S. Michaelis Virdunensis, CII, 623 *et seqq.* : Virgines feliciores esse in vita æterna Isaias testatur. Castitas securitas est mentis et sanitas corporis.

(Ann. 820.) SEDULIUS SCOTUS, CIII, 233 : Lege quid dicat post hæc verba epistolæ S. Pauli ad Timoth. *Unius uxoris virum.*

(Ann. 821.) S. BENEDICTUS, abbas Anianensis, CIII, 445 : Quod si cum consilio vel voluntate abbatis monasterium vel cellulas monachorum quædam mulier fuerit ingressa, merito ipse abbas et nomen abbatis deponat. — 460 : (Ex tractatu Orsiesii). Servate pudicitiam corporis vestri, ut sitis *hortus conclusus, fons signatus.* — 488 : (Ex regula sancti Basilii episcopi Cappadociæ ad monachos.) Hic legatur responsio ad sequentem interrogationem ; utrum oporteat eum qui se piæ ac devotæ vitæ dederit etiam continentiam observare ? 538 : Inquinamentum carnis est commisceri cum his qui illicita et nefanda committunt. — 579 : (Ex Grimlaici presbyteri regula solitariorum) Legatur caput II de præceptis altioribus monachorum. — 689 : (Ex S. Basilii admonitione ad filium spiritualem.) Si ad feminarum domus importune accesserit clericus vel monachus, et virgo patiatur hujusmodi introire ad se, statim immutant pristinam dignitatem, et quod Domino polliciti sunt sua voluntate amittunt.

(Ann. 831.) HALITGARIUS, episcopus Cameracensis. CV, 687 : Presbyter, si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si vero fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet. — *Ibid.* : Simili modo etiam diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerii subtrahatur. — *Ibid.* : (De canone apostolorum.) Presbyter, aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, etc....., captus est, deponatur. Non tamen communione privetur. Dicit enim Scriptura : *Non judicabit Dominus bis in idipsum.* — 688 : Interdicit per omnia magna synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, non alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem. — Deinde ibidem agitur de monachis et virginibus deserentibus propositum. — 706 : (Ex concilio magno sub Ludovico rege.) Si quis presbyter vitæ suæ negligens,..... et reliqua.

(Ann. 836.) AHYTO seu HETTO, episcopus Basileensis, CV, 764 : (Ex capitulari Hettonis). Iisdem sacerdotibus jubetur ut non permittant secum mulieres extraneas habitare, juxta Nicænam concilium.

(Ann. 836.) SYMPHOSIUS AMALARIUS, presbyter Metensis et chorepiscopus, CV, 863 : Agitur de his qui bene docent et male vivunt. — 864 : Agitur de presbyteris qui male vivunt. — *Ibid.* : De præpositis carnalibus. — 865 : Hic legitur luctuosa descriptio presbyterorum

non promoveatur. — *Ibid.* : (Similiter qui secundam duxit uxorem. — *Ibid.* : Quod si quis viduam, vel ejectam,aut meretricem acceperit, non admittatur ad clerum. — *Ibid.* : Ut is qui se eunuchizavit clericus non fiat. — *Ibid.* : Quod si quis sibi partem corporis volens amputaverit, clericus esse non potest. — *Ibid.* : Ut si digamus, vel viduæ maritus,clericus factus fuerit, non promoveatur. (Et alia ejusdem generis). — 415 : De pœna monachi qui filium genuerit.—416 : De monachis non manentibus in suo proposito. —*Ibid.* : De monacho adultero.— *Ibid.* : Mulieres in monasterium ingredi non debent, nec fieri commatres. — 479 : In legibus ecclesiasticis Edmundi Anglorum regis legitur : In primis, qui sacris sunt initiati, atque ex quibus populus Dei virtutis exemplum petere debebit ad imitandum, caste, ut eorum feret ordinis ratio, sive viri, sive mulieres fuerint,vitam traducunto: sin minus id fecerint,plectuntor. — 624 : (Ludovici II imperatoris capitula ecclesiastica). Nono jubendum est eisdem sacerdotibus, ut non permittant secum habere mulieres extraneas.(*Et reliqua.*)

(Ann. 1004). S. ABBO, abbas Floriacensis, CXXXIX, 488 : De monachis non servantibus propositum. Memorantur verba Siricii ad Himerium episcopum Tarraconensem.

(Ann. 1024-1027.) S. HEINRICUS imperator Augustus, CXL, 227 : (Heinrici leges Papienses.) Nullus presbyter, nullus diaconus, nullus subdiaconus, nullus in clero uxorem aut concubinam admittat.Quod si fecerit,secundum Ecclesiasticam regulam deponatur. — *Ibid.* ; Episcopus sicut nullam habebit, ita cum nulla penitus habitabit.Quod si fecerit, honore, quo ipse se fecit indignum, abjiciatur.

(Ann 1026.) BURCHARDUS, episcopus Wormatiensis, CXL, 628 : Ne ulterius ordinentur filii concubinarum.— 646 : (Ex concil.Turonico.)Et quia diabolo nullum locum dare oportet,hoc præcipue custodiendum decrevimus,ut nulli clerici cum extraneis feminis habeant familiaritatem, vel ullum male loquendi vel sentiendi hominibus aditum tribuant, quia frequenter per hanc indecentem occasionem contingit,ut diabolus qui insidiatur sicut leo in cubili suo,de ruinis servorum Dei insultet. Si quis vero clericus post interdictum episcopi sui his inhærere præsumpserit,a communione habeatur alienus. (Et alia multa de materia eadem.) — 643 : Ut illi quibus uxores ducere licitum non est,aliorum nuptias devitant.—803 : (Ex concilio Spalensi.)Hæc cautela circa omnes servetur, ut laici remoti a peculiaritate virginum, nec usque ad vestibulum habeant accedenti familiare permissum. Et alia. — 605 : Quod non sit permittendum monachos et monachas in uno monasterio simul habitare. —812 : Ex concilio Urbico.)Si abbas in monasterium suum mulierem ingredi permiserit,aut festivitates aliquas ibi spectare,tribus mensibus in alio monasterio retrudatur.—797: Memoratur epistola Siricii papæ de monachis et monachabus qui se sacrilega contagione miscuerint.—1068 *et seqq.* : leguntur Statuta canonum de officio sacerdotum, quorum collector remansit incertus.

(Ann.1068.) S. STEPHANUS Ecclesiæ Romanæ cardinalis, CXLIII, 1440: (concilium Turonense.) De episcopis, presbyteris, diaconibus,subdiaconibus, qui mulieris cardinali copula detenti ab officio non cessaverint.

(Ann. 1064.) S. PETRUS DAMIANUS, cardinalis, et episcopus Ostiensis,CXLIV, 290 : Hortatur Gebehardum archiepiscopum Ravennatem ut viriliter decertet contra episcopos Pisaurensem et Fanensem,quos vocat ministros diaboli. — 344 : In hujus epistolæ fragmento ex quodam loco Jeremiæ ostendit, quam sit detestabilis clericorum impudicitia et intemperantia. — 358 : (Epistola ad Capellanos Gothifredi Ducis.)Contra illos fusius probat clericos non posse uxores ducere. — CXLV, 503 : Ut ergo stylus ad hoc,unde digressus est, redeat, videtur nobis, si placet,hoc episcopis utendum esse consilio, ut indignos ac turpiter lapsos administratione suspendant.

(Ann. 1073.) ALEXANDER II, papa, CXLVI, 1402 : Alexandri II epistola ad Laudulphum. Respondet quod non aliter quam cum consensu uxoris suæ monasticam vitam ingredi et votum continentiæ emittere possit.

(Ann.1079.)JOANNES Abrincensis primum episcopus, postmodum archiepiscopus Rotomagensis,CXLVII, 223 : (de officio pastorali.) Sacerdotes debent esse casti, hic multa occurrunt de sacerdote et ad sacerdotem scripta.

(Ann. 1085.) S. GREGORIUS VII, papa, CXLVIII, 786 : (Concilium Romanum.) Si qui sunt presbyteri, vel diaconi, vel subdiaconi, qui in crimine fornicationis jaceant, interdicimus eis ex Dei parte omnipotentis et sancti Petri auctoritate introitum,usque dum pœniteant et emendent. (*Et alia.*)

(Ann. 1085.) S. ANSELMUS, episcopus Lucensis, CXLIX, 506.(Collectio canonica.)Ut aliæ mulieres cum sacerdotibus non habitent nisi quas canones permittunt. —509: Quod bigamus aut concubinam habens non potest esse episcopus,nec presbyter,nec diaconus, nec cætera. — 511 : Ut qui viduam duxerit uxorem seu ante baptismum,seu post baptismum, clericus non fiat. — *Ibid.* : Ut clericus nec viduam nec ejectam ducat uxorem. —*Ibid.* :Ut qui uxorem non virginem duxerit,ad sacros ordines non aspiret. — 513 : De eunichis qui seipsos absciderunt. — 516: Ut presbyteri et levitæ cum uxoribus suis non misceantur. — *Ibid.* : Ut concubinæ clericorum venumdentur, clericis vero pœnitentia imponatur. — 519 : Ut presbyteri qui se expurgare de fornicatione non possunt, a ministerio moveantur. (*Et alia ejusdem familiæ.*)

(Ann. 1115.) D. IVO, episcopus Carnotensis, CLXI, 453 : Quod filii concubinarum ulterius ordinari non debeant. — 455 : De clericis incontinentibus. — 456 : Ut clericus qui secundam uxorem duxerit deponatur.—*Ibid.*: Quæ feminæ cum clericis habitare possint. — *Ibid.* :Ut si laicus viduam duxerit,clericus non fiat.... Nec is qui secundam duxerit uxorem, clericus fiat, quia scriptum est : *Unius uxoris virum* ; et iterum : *Sacerdotes mei semel nubant.* — *Ibid.* : De incontinentia sacerdotum vel Levitarum quid observari debeat. — 457 : Clericus esse non potest qui sibi volens partem corporis abscidit. — 461 : — De ministris incontinentibus.Gregorius civibus Romæ. Post alia, hæc addit : Neque enim hoc silere debeo (quod cum grandi animi tristitia dico),sacerdotes cum feminis habitare conspicio,quod nefarium est dicere et audire,et contra canonum sancita.... Cavere oportet, fratres ab *illicitis*,ut mundas valeamus ad dominum levare manus (*Et alia*). — 462 : De vitanda familiaritate mulierum,—465 : Quid agendum sit de clericis incontinentibus. — Ut incontinens presbyter non ministret. — 478 ; Ut bigami vel repudiatarum mariti ad sacerdotium non promoveantur.—479 :—Si quis de laicis post uxorem aliam cujuscunque conditionis cognoverit mulierem, in clerum nullatenus admittatur. — 481 : Hic referuntur verba toties laudata 1° concilii Nicæni ; 2° it. Neocæsariensis ; 3° it. Siricii papæ ; 4° it. concilii Agathensis ; 5° it. concilii Turonensis ; 6° it.concilii Nannetensis. — 537 : (Ex concilio Toletano.) De damnatione filiorum sacerdotum. Leguntur hæc : Cum multæ super incontinentia ordinis clericorum hactenus emanaverint sententiæ Patrum et nullatenus ipsorum firmari quiverit correptio morum, usque adeo sententiam judicantium protraxere commissa culparum, ut non tantum feriretur ultio in actoribus scelerum, verum etiam in progeniæ damnatorum, ideoque quilibet ab episcopo usque ad subdiaconum deinceps vel ex ancillæ, vel ex ingenuæ detestando connubio in honore constitui filios procrearint,illi quidem ex quibus geniti probabuntur,canonica censura damnentur,proles autem ab hac pollutione nata non solum parentum hæreditatem usquam accipient,sed etiam in servitutem ejus Ecclesiæ, de cujus sacerdotis vel ministri ignominia nati sunt,jure perenni manebunt. — 548 :De monachis propositum non servantibus.(Epist. Siricii).— 549 : Qua pœnitentia purgandus sit monachus qui, relicta professione, ducit uxorem. — 551 : Ne duplex monasterium fiat. Hæc et alia leguntur : Non habitent in uno monasterio monachi et monachæ.Adulterium enim intercipit cohabitatio,si habeat aditum monachus ad monacham,vel monacha ad monachum secreto collocutionem. — 564 : (Ex Registro S. Gregorii.) In nullo loco monachos et monachas permittimus unum monasterium habere ; sed nec ea quæ duplicia vocant.— 565: Monachi filios procreantes in carcerem detrudantur tantum facinus continua lamentione deflentes. — 1142 : Filii presbyterorum a sacris prohibentur officiis.—*Ibid.*: Qui de sacerdotibus nati apostolicæ sedi præfuerunt. — *Ibid.* : Filii sacerdotum non prohibentur ab episcopatu, si cæteræ virtutes in eis inveniantur. — 1143 : Non excluduntur a clero qui a medicis vel a barbaris, vel a dominis suis castrantur. — *Ibid.* : Bigamus non est ordinandus. —1149 : Legitur titulus *De continentia ordinandorum.* — 1151 : Sacerdotibus semper castitas servanda præcipitur. — *Ibid.* : Qui divinis sacramentis inserviunt continentes esse oportet. — *Ibid.* : Sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis misceri non debent. — 1161 : Non ingrediantur Ecclesiam presbyteri,diaconi vel subdiaconi qui in crimine fornicationis jacent.— *Ibid.*: Non audiatur missa presbyteri concubinam habentis. — *Ibid.*:Non potest restitui in sacerdotium,cujus crimen fuerit manifestum. — *Ibid.* : Qui voluptatem officio præposuerit, modis omnibus submoveatur.

(Ann. 1135.) VEN. HILDEBERTUS, episcopus Cenomanensis, CLXXI,709 : Nobis in sacris ordinibus consti-

PARS POSTERIOR.

DE MATRIMONIO ET CÆLIBATU, IN QUANTUM HÆC QUÆSTIO AD CUJUSLIBET ORDINIS MINISTROS DEI MONACHOS SPECTAT.

tionibus, commendat : A quibus arceantur mariti viduarum et bigami. 672 : Ad hanc quæstionem : *Quinam a sacerdotio sint arcendi*, scribit Leo Magnus quæ sequuntur : Sacerdotum enim tam excellens est electio, ut hæc quæ in aliis Ecclesiæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita. — *Ibid.* : Nam cum extra clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, et procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfecto continentiæ puritatem, nec subdiaconis quidem carnale connubium conceditur : *Ut et qui habent, sint tanquam non habentes*, et qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus a capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo, in secundo, vel tertio servandum est ? (*Et alia*) — 1204 : Quæritur de his qui altari ministrant et conjuges habent, utrum eis licito misceantur. Responsio. Lex continentiæ eadem est ministris altaris quæ episcopis atque presbyteris... Cum ad prædictos pervenerunt gradus, cœpit eis non licere quod licuit. — 1207 : Scribitur de monacho quod *transgreditur*, meliorum deserendo electionem, cum matrimonium iuit.

(Ann. 447-461.) *Appendix ad S. Leonis Magni Opera*, Codex canonum, LVI, 443 : Presbyterum qui uxorem duxerit, ab ordine suo deponi debere. — 500 : Ex Epistola Innocentii papæ ad Exuperium episcopum Tolosanum constat diaconos et presbyteros incontinentes ab omni honore ecclesiastico privandos. — 502 : Si quis contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore sacrificare usurpabit ? — *Ibid.* : Ne quis credat hoc licere, quia scriptum est : *Unius uxoris virum.* Etenim qui hoc dixit, dixit etiam apertius : *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* (*Et alia.*) — 890 : Ut nullus presbyter, diaconus, aut subdiaconus cum mulieribus habitare, aut conversari præsumat ; et si inventus fuerit hoc faciens, de gradu ejiciatur. — 895 : Quod si post orationem ministros altaris contigerit proprium invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrificii paritor fiat, nec altare contingat.

(Ann. 540.) DIONYSIUS EXIGUUS, LXVII, 54 : (Codex canonum. Ex concilio Neocæsariensi.) Presbyter si uxorem duxerit, ordine suo moveatur. — 90 : (Ex concilio Chalcedonensi œcumenico IV.) Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus et psaltis uxores ducere, statuit sancta synodus nulli eorum licere alterius sexte uxorem accipere. — 141 : Episcopus, aut presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abjiciat : si vero rejecerit, excommunicetur, sed et si perseveraverit, dejiciatur. — 143 : Si quis post baptisma secundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit non potest esse episcopus, non presbyter, aut diaconus, aut prorsus ex numero eorum qui ministerio deserviunt. — *Ibid.* : Qui viduam, vel ejectam, aut meretricem acceperit, non admittatur ad clerum. — *Ibid.* : Qui duas in conjugium sorores acceperit, vel filiam fratris, clericus esse non poterit. — 144 : Innuptis autem qui ad clerum provecti sunt præcipimus ut, si voluerint, uxores accipiant ; sed lectores cantoresque tantummodo. — 155 : (Regula prolata in synodo Neocæsariensi XIV.) Presbyter, si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. — 174 : (Regulæ ecclesiasticæ promulgatæ a sancto concilio Chalcedonensi.) Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus et psaltis uxores ducere, statuit sancta synodus non licere cuiquam ex his accipere sectæ alterius uxorem. — *Ibid.* : Virginem quæ se Deo Domino consecravit, similiter et monachum, non licere nuptialia jura contrahere : quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. — 186 : (Synodus apud Carthaginem) Aurelii episcopi verba leguntur. — 187 : Faustinus episcopus Ecclesiæ Potentinæ dixit : Placet ut episcopus, presbyter et diaconus, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes, ab uxoribus se abstineant. Ab universis episcopis dictum est : Placet. — 191 : De episcopis, vel sequentibus ordinibus qui sacrosancta mysteria contrectant, placuit ab uxoribus contineri. — 243 : (Decreta Innocentii papæ.) Quod sacerdotes et levitæ cum mulieribus coire non debeant. — 244 : Quod monachus, si clericus factus fuerit, uxorem ducere nequeat. — 245 : Fusius agitur de incontinentia sacerdotum. — 250 : Quod hi qui in presbyterio filios genuerint, removeri ab officio debeant. — 279 : (Decreta Leonis papæ.) Ut quicunque ad sacerdotium, vel viduarum mariti, vel habentes numerosa conjugia, promoti fuerint, ab omnibus ecclesiasticis officiis arceantur. — 288 : Quod diaconi, sicut episcopus et presbyter, cessare debent ab omni opere conjugali : non tamen repudiare conjugia. — 290 : Propositum monachi proprio arbitrio et voluntate susceptum deseri non potest absque peccato ; quod enim quis novit Deo debet reddere. Unde qui relicta singularitatis professione, ad nuptias devolutus est publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est, quia, etsi honestum possit esse conjugium, electionem meliorum deseruisse transgressio est. — 293 : Ut a metropolitanis non laici, non bigami, non viduarum mariti, sed irreprehensibiles ordinentur episcopi. — *Ibid.* : Quod subdiaconis carnale connubium denegetur.

(Ann. 542.) S. CÆSARIUS, episcopus Arelatensis, LXVII, 1090 : Nullus digamum, vel internuptarum maritum in prædictis honoribus audeat ordinare.

(Ann. 548 556) S. AURELIANUS, episcopus Arelatensis, LXVIII, 390 : (Regula ad monachos.) Mulieres vero, nec religiosæ, nec sæculares, nullæ omnino, nec abbatis, nec cujusquam monachi mater, aut quælibet propinqua aut nota ad salutandum, aut ad orationem ingredi permittatur.

(Ann. 595.) S. GREGORIUS, episcopus Turonensis, LXXI, 181 : (Historia Francorum.) Apud Avernos vero post Stremonium episcopum prædicatoremque, primus episcopus Urbicus fuit, ex senatoribus conversus, uxorem habens, quæ, juxta consuetudinem ecclesiasticam, remota a consortio sacerdotis religiose vivebat.

(Ann. 595-604.) S. GREGORIUS MAGNUS, LXXVII, 336 : Narratur historia de presbytero jamjam morituro qui uxorem, seu *presbyteram* prohibuit ne aurem naribus apponere, exclamans : Recede a me, mulier. adhuc igniculus vivit, paleam tolle. — 506 : Subdiaconi omnium Ecclesiarum Siciliæ prohibiti fuerant, more Ecclesiæ Romanæ, ut nullatenus uxoribus suis miscerentur. Quod mihi durum atque incompetens videtur, ut qui usum continentiæ non invenit, compellatur a sua uxore separari. — *Ibid.* : Eos autem qui post prohibitionem factam se a suis uxoribus continere noluerint, nolumus pervenire ad sacrum ordinem. — 515 : Præterea volumus ut sacerdotes qui in Corsica commorantur prohiberi debeant ne cum mulieribus conversentur, excepta duntaxat matre, sorore, vel uxore, quæ caste regenda est. — 995 : Ne mulieres cum episcopis aut clericis in sacris ordinibus constitutis habent ; ea lege, ut uxores non relinquant, sed caste regant. — 1033 : Neque ut aliæ mulieres cum sacerdotibus habitent, nisi hæ quæ sacris, ut prædictum est, canonibus sunt permissæ. — 1185 : (Responsio Gregorii.) Si qui vero sunt clerici *extra sacros ordines constituti*, qui se continere non possunt, sortiri uxores debent. — LXXIX, 95 : Sacerdotium novum nitet splendoribus pudicitiæ.

Ann. incerto VIII sæculi.) CRISCONIUS, episcopus Africanus, LXXXVIII, 823 : (Breviatio canonum Fulgentii Ferrandi Ecclesiæ Carthaginiensis diaconi.) Ut presbyter, si uxorem duxerit, deponatur. Si autem fornicatus fuerit, etiam pœnitentiam agere compellatur. — 825 : (Conc. Carth.) Ut lectores, dum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri. — *Ibid.* : (concil. Zellens. ex Epistola Syricii.) Ut mulierem clericus non ducat uxorem ; et ut is qui laicus viduam duxerit, non admitatur ad clerum. — *Ibid.* : (concil. Carth.) Ut clerici vel continentes, ad viduas vel virgines, sine jussu vel permissu episcopi vel presbyteri accedant. — 840 : (Breviarium canonicum.) Ut episcopus aut presbyter uxorem suam quam debet caste regere, non relinquat. — 846 : Ut digami non admittantur ad clerum. *N. B.* Hic memorantur canones apostolorum ; concilium Laodicense ; decreta papæ Siricii ; item Innocentii ; item Leonis papæ. — 149 : (Ex decretis papæ Siricii ad Himerium episcopum Tarraconensem, Tit. 7.) Plurimos enim sacerdotes Christi atque levitas, post longa consecrationis suæ tempora, tam de *conjugibus propriis* quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, et crimen suum hac præscriptione defendere. Et reliqua. — 852 : Innuptis autem qui ad clerum provecti sunt præcipimus, ut, si voluerint, uxores accipiant, sed lectores cantoresque tantummodo. — 877. De diaconis qui tempore ordinationis de nuptiis attestati sunt. — 882 : De presbyteris qui uxores acceperunt, vel fornicati sunt. — *Ibid.* : Quod sacerdotes et levitæ cum mulieribus coire non debeant. — 922 : Quod subdiaconis carnale connubium denegetur.

(Ann. 729.) S. EGBERTUS, archiepiscopus Eboracensis, LXXXIX, 382 : (Excerpt. e canonib.) Ut nullus sacerdos extranearum mulierum habeat familiaritatem, nec in sua domo in qua ipse habitat ullam mulierem unquam permittat habitare. — 383 : (Ex concilio Nicæno.) Interdicit per omnia magna synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam mulierem habere. — *Ibid.* : Canones quoque docent ut si quis acceperit viduam aut dimissam mulierem, aut qui bis duxerit uxorem, nunquam fiat diaconus, nunquam sacerdos. — 384 : Episco-

pus, presbyter, aut diaconus qui in fornicatione captus est, deponatur. — 421 : Si presbyter vel diaconus uxorem ducat, perdat ordinem suum. Et reliqua. — *Ibid.* : Sacerdotes Dei, et diaconi, et alii ministri Dei, semper servare debent castitatem. *Ibid* : Sacerdotes, et diaconi, et Dei ministri, qui ipsi nolunt nec possunt coram Deo castitatem servare, quæ ipsis injuncta est detrudantur a ministerio suo.

(Ann. 766). S. CHRODEGANGUS, episcopus Metensis, LXXXIX, 1088 : Presbyteri, diacones, subdiacones, vel deinceps quibus *ducendi uxores licentia* non est, alienarum nuptiarum eviteut convivis... (*Et reliqua*). — Hi presbyteri qui in presbyterio suo filios genuerint, removeri ab officio suo debent. — 1095 : *Et* non damnabitur subdiaconus, exorcista, ostiarius, lector, acolythus, filios habentes et uxorem et omnino Christum prædicantes.

(Ann. 800, 814.) CAROLUS MAGNUS imperator, LXLVII, 275 : (Ex Capitulis datis presbyteris,) Ut nullus sacerdos feminas secum habitare permittat, excepto matrem, sororem, vel amitam. — 509 : Item in eadem synodo interdictum est presbyteris et diaconibus vel omnibus qui in clero sunt, mulierem non habere in domo sua, propter suspicionem, nisi matrem aut sororem, vel eas tantum personas quo suspiciones effugiunt. — 641. De feminis cum presbyteris cohabitantibus placuit eas penitus ejici, nec ulterius cum his quoquomodo conversari, et si post primam episcopi sui contestationem, a tribus usque ad septem testibus idoneis convincitur prævaricasse, proprii gradus periculo subjaceat. (*Et alia.*)

(Ann. 804-825.) THEODORUS, archiepiscopus Cantuariensis, LXLIX, 949 : Lex continentiæ eadem est altaris ministris, quæ episcopis, aut presbyteris, qui cum essent laici, sive lectores, licite et uxores ducere, et filios procreare potuerunt. Sed cum ad prædictos pervenerint gradus, cœpi, eis non licere quod licuit. Unde et de carnali fit spiritale connubium. Oportet eos nec dimittere uxores, et quasi non habeant, sic habere, quo salva sit charitas connubiorum, et cesset nuptiarum. — 956 : Sacerdos tangendo mulierem coinquinatus, quadraginta diebus pœniteat. — 1012 : (Canones selecti.) Nullus clericorum a subdiacono, et supra, cum uxore quam antea habuit misceatur. Quod si fuerit, ab officio deponatur. Quod si sciens ad officium admiserit, tribus mensibus cum pœnitentia sit a suo officio sequestratus. — *Ibid.* : Clerici benedictione suscepta si conjugia crediderint eligenda, qui volentes absque ulla reclamatione in ætate legitima fuerunt ordinati, cum ipsis mulieribus (quas acceperint) communione pellantur. (Et alia.) — 1013 : (Canon Cæsariensis.) Presbyter qui uxorem duxerit deponatur. Si fornicatus fuerit, aut adulterium commiserit, ab ecclesia abjiciatur inter laicos ad pœnitentiam agendam. — *Ibid.* : Episcopus degradetur, si sciens ordinaverit clericum eum qui viduam, aut repudiatam, aut secundam habuit uxorem. — 1014 : (Epist. Hormisdæ papæ per universas provincias.) Si quis diaconus, vel presbyter, post acceptam benedictionem leviticam cum uxore sua incontinens invenitur, ab officio abjiciatur. (*Et alia multa.*) — 1041 : (canon Agathensis.) Presbyteri vel cæteri ministri, quibus licentia non est uxores habere, aliorum convivia nuptiarum evitent, ne auditus aut visus sacris mysteriis deputatus polluatur turpium spectaculorum, atque verborum ambagibus (contagione). — *Ibid.*, (canon Africanorum) clericum scurrilem, et verbis turpibus jocularem, ab officio retrahendum. — 1043 ; (canon Nisænus.) Ne quis episcoporum, vel cæterorum clericorum cum mulieribus habitet, præter matrem, vel si quæ sunt hujusmodi personæ. — *Ibid.* : (canon Africanorum.) Clericus cum extraneis mulieribus non habitet. — *Ibid.* : (canon Arelatensis.) Nullus episcopus, vel presbyter aut diaconus, ad cellarii secretum intromittat feminam. — *Ibid.* : (canon Agathensis.) Feminas a cellario, vel secreto ministerio, vel ab ea mansione in qua clericus manet, placuit removeri. — *Ibid.* : (canon Maticensis.) Ut nulla mulier in cubiculum episcopi absque duobus presbyteris, aut certe diaconibus ingredi permittatur. — *Ibid.* : (canon Aurelianensis.) Statuimus ne quis antistitum clericorumque omnium licentiam habeat intra domum suam ullam mulierem habere, præter eas quas canones eloquuntur. (*Et alia*). — 1044 : (canon apostolorum.) At piscopus, presbyter, vel diaconus, uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abjiciat, et si rejecerit, excommunicetur ; si perseveraverit, dejiciatur. — 1046 : (Clericis tantum, et lectoribus, atque cantoribus liceat habere uxores. — *Ibid.* : (canon Carthaginiensis.) Lectores usque ad annos pubertatis legant. Deinceps autem, nisi aut custodita pudicitia, aut uxores duxerint, legere non sinantur. — 1047 : Lectores, cum ad annos pubertatis pervenerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.

(Ann. 804.) ALBINUS seu ALCUINUS, abbas, Caroli Magni magister, CI, 1090 : Unde ego maritum duarum post baptismum matronarum clericum non ordinandum puto.

Ann. 840. S. Agobardus episcopus Lugdunensis, CIV, 232 : Unde Patres doceant non posse quemquam ad sacerdotium promoveri, si viduam, etc.

(Ann. 821.) THEODULPHUS, episcopus Aurelianensis, CV, 195 : Nulla femina cum presbytero in una domo habitet. Quamvis enim canones matrem et sororem, et hujusmodi personas, in quibus nulla sit suspicio, cum illo habitare concedant, hoc nos modis omnibus idcirco amputamus, quia in obsequio sive occasione illarum veniunt aliæ feminæ quæ non sunt ei affinitate conjunctæ, et eum ad peccandum illiciunt.

(Ann. 831.) HALITGARIUS, episcopus Cameracensis, CV, 687 : Presbyter, si uxorem accepit, ab ordine deponatur. — *Ibid.* : Simili modo etiam diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerii subtrahatur. — *Ibid.* : Sacerdotes Dei et diaconi, vel qui sacramenta contrectant pudicitiæ custodes ab uxoribus se abstineant. — *Ibid.* : Præterea, quod dignum et pudicum, et honestum est. tenere Ecclesia omnino debet, ut sacerdotes et levitæ cum mulieribus non coeant.

(Ann. 849). WALAFRIDUS STRABUS, monachus Fuldensis, CXIV, 628 . *Unius uxoris virum*.., id est, monogamum post baptismum. Si enim et ante conjugem habuit qui obierit, non ei imputatur, cui prorsus novo, nec stupra, nec alia quo ante fuerunt jam obsunt.

(Ann. incerto. — Appendix ad seculum IX.) ISIDORUS MERCATOR, CXXX, 257 : (concil. Nic.) Omnibus modis interdixit sancta synodus neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli clericorum omnino licere habere secum mulierem extraneam, nisi forte mater aut soror, aut avia aut amita, vel matertera sit. Et reliqua. — 267. (concilium Neocosariense.) Presbyter, si uxorem duxerit, ab ordine illum deponi debere. Quod si fornicatus fuerit vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abjici et ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet. — *Ibid.* : Presbyter non debet interesse nuptiis sæcularibus. — *Ibid.* : Vir uxoris adulteræ clericus fieri non debet. — 322 : (concil. I Carthag.) Gratus dixit : Nullus igitur nullaque sanctimoniæ et virginitati deserviens propter blasphemiam Ecclesiæ, si vobis placet, in una domo cum extraneis penitus commorari debent. (*Et alia.*) — 333 : (concil. III Carth.) Ut cum omnibus omnino clericis extraneæ feminæ non cohabitent sed solæ matres, aviæ. . (*Et reliqua.*) — 347 : (concil. IV Carth.) Simili sententiæ subjacebit episcopus, si sciens ordinaverit clericum eum qui viduam, aut repudiatam uxorem habuit, aut secundam. — 350. (concilium V Carthag.) Propterea, cum de quorumdam clericorum quamvis erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit episcopos et presbyteros et diaconos secundum propria statuta etiam ab uxoribus continere, quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. Cæteros autem clericos ad hoc non cogi. — 379 : (concilium Arelatense secundum.) Assumi aliquis ad sacerdotium non potest in conjugii vinculo constitutus, nisi fuerit promissa conversio. — *Ibid.* : Si quis de clericis a gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter avitam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumpserit, a communione alienus habeatur. — 392 : (concilium Auraicense.) Sedit præterea ut deinceps non ordinentur diacones conjugati, nisi qui prius conversionis proposito confessi fuerint castitatem. — *Ibid.* : Si quis autem post acceptam benedictionem leviticam cum uxore sua incontinens invenitur, ab officio arceatur. — 393 : De idoneis autem probatisque viris, et clericatui alligatis ipsa vitæ gratia ita gerit, si forte inciderint in duplicata matrimonia, ut non ultra subdiaconatum vel ecclesiasticas capiant dignitates. — 399 : (concil. Agathense,) Placuit de digamis... et reliqua. — 401 : Placuit etiam, ut si presbyteri vel diaconi conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, papæ Innocentii ordinatio, vel Siricii episcopi auctoritas conservetur. (Et alia multa maximi momenti quæ tibi legenda.) — *Ibid.* : At nullus clericorum cum extraneis feminis habitet. — 411 : (concilium Aurelianense.) Si monachus uxori fuerit sociatus, tantæ prævaricationis reus nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur. — 417 : (conc Hispaniæ. concil. Elibertinum.) Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris, diaconibus ac subdiaconibus positis in ministerio abstinere se a conjugibus suis, et non generare filios. Quod quicunque fecerit, ab honore clericatus exterminetur. —

423 : (concilium Tarraconense.) Si quis lectorum adulteræ mulieris voluerit misceri vel adhærere consortio, aut relinquat adulteram, aut a clero habeatur extraneus. Simili sententia ostiariorum punietur lascivia. — 424 : (consilium Gerundense.) Ut qui sine uxoribus ordinantur, extraneas in domo non habeant. — 433 : De presbyteris et diaconibus, si post ordinationem filios genuerint. (e concilio Toletano I). — 434 : (id concil. Tolet. I.) Item constituit sancta synodus, ut lector fidelis si viduam alterius uxorem acceperit, amplius nihil sit, sed semper lector habeatur, aut forte subdiaconus. — *Ibid.* : Subdiaconus autem, defuncta uxore, si uxorem aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, removeatur. (Et alia multa. — 439 : (concilium Toletanum Secundum.) Ut nullus a subdiaconatu et supra extraneam habeat mulierem. — 434 : (concilium Toletanum Tertium.) Compertum est a sancto concilio, episcopos, presbyteros et diaconos, venientes ex hæresi carnali adhuc desiderio uxoribus copulari. Ne ergo de cætero hoc fiat præcipitur. (Et alia multa.) — 471 : (concil. Tolet. Quartum.) Quicunque in sacerdotio Dei positi sunt, irreprehensibiles esse debent, Paulo attestante. — 474 : Cum clericis extraneæ feminæ nullatenus habitent, nisi tantum mater, et soror, filia, amita, in quibus personis nihil sceleris æstimari naturæ fœdus permittit; id enim et constitutio antiquorum Patrum decrevit. — *Ibid.* : De clericis qui non habentes legitimum conjugium extranearum mulierum, vel ancillarum suarum interdicta sibi consortia appetunt. — *Ibid.* : Clerici qui sine consultu episcopi sui uxores duxerint, aut viduam, vel repudiatam vel meretricem in conjugium acceperint, separari eos ab episcopo proprio oportebit. — 475 : Nonnulli monachorum egredientes e monasterio non solum ad sæculum revertuntur, sed etiam uxores accipiunt, igitur revocati in eodem monasterio a quo exierant, pœnitentiæ deputentur, ibique defleant crimina sua. — 584 : (Liber Capitulorum ex Græcorum synodis collectorum.) Lector, si viduam alterius acceperit in uxorem, in lectoris statu permaneat, aut si forte necessitas sit, diaconus fiat, et nihil supra. — 592 : (concilium Bracarense tertium.) Ne sacerdotes sive quicunque ex clero sine testimonio cum quibuslibet feminis habent Sic incipit canon iste : Quanquam antiqua canonum institutio de hujusmodi præsumptione absolutas et multiplices disciplinas... et reliqua.

(Ann. 915.) REGINO, abbas Prumiensis, CXXXII, 190 : Ut nullus clericus ad nuptias pergat. — 203 : Memorantur verba concilii Neocæsariensis de continentia sacerdotis. — 209 : Sacerdotes domini et diaconi vel quicunque sacramenta contrectans, pudicitiæ custodes ab uxores se abstineant. — *Ibid.*: (Burchardus, lib. II.) Præterea, quod dignum et pudicum et honestum est, tenere Ecclesia omnino debet ut sacerdotes et levitæ cum mulieribus non coeant. Et reliqua. — *Ibid.*: (Relata invenies verba concilii Nicæni, Siricii papæ, et concilii Carthaginensis.) — 210 : (concil. Wormatiense.) Placuit ut episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi abstineant a conjugibus, ut non generent filios. Quod si hoc decretum violaverint, ab honore clericatus pellantur. — *Ibid.*: (Ex dictis sancti Gregorii papæ.) Qui corpus suum castitati dedicant, habitare secum feminas non permittant. (*Et alia multa*). — 392 : (concil. Triburt.) Clericus si tonsuram dimissa uxore receperit, si uxorem habere permittitur, iterum tonderi cogatur.

(Ann. 974-977.) RATHERIUS, episcopus Veronensis, CXXXVI, 619, in fine columnæ legitur ; Quam perdita tonsuratorum universitas tota, si nemo in eis qui non aut adulter, aut sit arsenoquita ? (Id est masculorum concubitor.) Adulter enim nobis est qui contra canones uxorius est. (*Et alia multa.*)

(Appendix ad sæculum X.) Opera ΑΔΕΣΗΟΤΙΚΑ, CXXXVIII, 401 : Qui clerici debeant uxoribus sociari. — 415 : De pœna monachi qui filium genuerit. — *Ibid.* : De monacho qui duxerit uxorem. 443 : (Epistola canonica.) Ut nullus presbyter, diaconus, aut subdiaconus cum mulieribus habitare aut conversari mereatur. — — 503 : (Canones editi sub Edgardo rege.) Docemus etiam, ut nullus sacerdos mulierum consortium nimis amet, sed diligat legitimam suam uxorem ; id est Ecclesiam suam — 514 : (Oratio Edgari regis ad Dunstanum archiepiscopum Cantuariæ.) Clericorum conjugatorum enumerat vitia, ejiciendos decernit, et introducendos monachos. — 520 : Charta Edgari regis Malmesburiensi cœnobio confecta, anno 974.) Se indicat clericos sæculares ejecisse, monachosque vitæ regularis induxisse. — 850 : (Constitutiones ecclesiasticæ trium Ottonum. (Diaconorum, presbyterorum, episcoporum filios, notarios, sculdasios, comites, judices fieri omnibus modis prohibemus.'

(Ann. 1024-1027.) HEINRICUS, imperator Augustus, CXL, 227 : (S. Henrici leges Papienses,) Nullus presbyter, nullus diaconus, nullus subdiaconus, nullus in clero uxorem aut concubinam admittat. — *Ibid.* : Episcopus sicut nullam habebit, ita cum nulla penitus habitabit. — *Ibid.*: Filii et filiæ omnium clericorum, ex quacunque libera muliere, quocunque modo sibi conjuncta fuerit, geniti, servi erunt Ecclesiæ suæ. (*Et alia multa similia.*)

(Ann. 1024-1027.) BURCHARDUS, episcopus Wormatiensis, CXL, 645 : De presbytero qui, si uxorem ducat, deponi debet ; et hic memorantur varii canones quos jam in præsenti tabula adnotavimus, necnon decreta Siricii, Leonis, etc. — 650 : Nulli clericorum, ne subdiacono quidem connubium carnale conceditur.

(Ann. 1064.) S. PETRUS DAMIANUS, cardinalis et episcopus Ostiensis, CXLIV, 358 : (Epistola ad capellanos Gothefridi ducis.) Contra illos fusius probat clericos non posse uxores ducere. — CXLV, 391 : Eant igitur clerici molles, incesti, atque a genuina sui ordinis nobilitate degeneres ; cum Abimelech arma corripiant. Omnis tamen eorum conflictus hoc fine concluditur, ut post ictum lapidis, armigeri quoque sui gladio perimantur. — 392 : Sed dicunt : (Clerici pravi) Nonne dicit Apostolus. « Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque virum suum habeat ? Vir uxori debitum reddat, et uxor viro ?» Ad quod ego : (*Et reliqua quæ tibi sunt legenda.*) — 414 : Qui nimirum, dum corruunt impudici ; dum defendere nituntur, merito judicantur hæretici. Unde et clerici uxorati Nicolaitæ vocantur, quoniam a quodam Nicolao, qui hanc dogmatizavit hæresim, hujusmodi vocabulum sortiuntur. — 492 : Hic legere potes Damiani opusculum de dignitate sacerdotii, in quo multa reperies ad præsentem materiam spectantia.

(Ann. 1085.) S. ANSELMUS, episc. Lucensis, CXLIX, 516 : (Collectio canonica.) Ut presbyteri et levitæ cum uxoribus suis non misceantur. — *Ibid.* : De subintroductis mulieribus. — Quod sacerdotes cum mulieribus non habitent propter quas canonum censura permittit. — Quod lex continentiæ eadem est altaris ministris quæ episcopis atque presbyteris. — *Ibid.* . Quod nec habitare cum mulieribus diaconi debeant. — *Ibid.* : Quod subdiaconi carnale conjugium habere non debent. — *Ibid.* : Ut clerici soli ad feminarum tabernacula non secedant, nec confabulentur cum eis soli. — 519 : A quibus officiis se ministri altaris contineant, si post ordinem cum suis uxoribus miscentur. — *Ibid.* : Quod sacerdotes et levitæ suis uxoribus non misceantur, quia quotidiano ministerio occupantur. (*Et alia ejusdem familiæ.*)

(Ann. 1089 1098.) B. LANFRANCUS, archiepiscopus Cantuariensis, CL, 352 : Post hæc verba *Oportet episcopum esse unius uxoris virum*, et quædam alia, auctor noster addit : Diaconus similiter oportet pudicos esse.

(Sæculo XI.) CANUTI regis ecclesiasticæ leges, CLI, 1173 : Omnes Dei ministros rogamus et docemus, et præsertim sacerdotes, ut Deo obediant et castitatem ament. Diligentissime sciant quod omnino non debeant coitus causa cum femina communicare.

(Ann. 1100.) S. BRUNO, institutor Carthusianorum, CLIII, 156 : Ubi Apostolus ait : *Suam uxorem*, excludit eos quibus non licitum est legitime ducere uxorem, ut eos qui altari ministrant.

(Ann. 1104.) VEN GUITBERTUS, abbas S. Mariæ de Novigento, CLVI, 848 : Legitur paragr. *De uxoratis presbyteris.*

(ANN. 1115.) D. IVO, episcopus Carnotensis, CLXI, 465 : (Clemens in secunda epist.) Quod si post ordinationem ministro contigerit proprium invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec altare contingat, nec ad Dominici corporis portationem accedat ; sed aquam tantum sacerdotum manibus porrigat. (*Et alia.*) — 467 : De castitate sacerdotum et levitarum. Innocentius Victricio. — 474 : De subdiacono qui duxit uxorem post ordines. (Stephanus Adoni Viennensi archiepiscopo) legitur : De illo clerico, Alvico nomine, quem per ordines ecclesiasticos usque ad subdiaconatum vixisse dicitis, cur vestra auctoritate uxorem duxerit miramur, eo quod nulli unquam exceptis illis quos ecclesiastica regula habere permittit uxorem, ducendi licentiam dederimus. — 572 : (Gregorius Antonio subdiacono.) Quid agendum sit de monachis uxores ducentibus. Legitur : quia aliquos monachorum usque ad tantum nefas prosiluisse cognovimus, ut uxores publice sortiantur, sub omni eos vigilantia requiras. (*Et alia.*) — 573 : Si monachi vel monachæ lapsi fuerint, quid agendum sit ? (Pelagius Secundino defensori.) — 646 : De clericis qui inconsulto

episcopo uxores ducunt. — *Ibid.:* (Etherio episcopo Gregorius.) De quodam bigamo requisisti an ad sacrum ordinem potuisset accedere,et juxta canonicam regulam vetuimus. — 1135 : Quando presbyteri aut diaconi per parochias constituantur, oportet eos professionem episcopo suo facere, ut caste et pure vivant sub Dei timore, et dum eos tali professione obligaverit, sanctam disciplinam retineant. — 1149 : Sacerdotes, presbyteri,diaconi, subdiaconi Ecclesiæ orientalis matrimonio copulantur, non autem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. — *Ibid.:* Dissuasu Pannutii Nicæna synodus non constituit quod presbyteri cum suis uxoribus non dormient. — *Ibid.:* Non in perpetuum, sed tempore oblationis a complexu suarum uxorum sacerdotes abstineant. — 1130 : Diaconi non prohibeantur a ministerio pro nuptiis, si in ordinatione dicunt se continere non posse. — *Ibid.:* Placuit diaconos, si vel integri vel casti sunt, etiamsi uxores habeant, in ministerio constitui — 1150: Qui castitatem non promisit, ab uxore separari non cogatur. — 1151 : Non fiat subdiaconus qui se caste victurum non promisit. — *Ibid.:* Presbyter ducens uxorem, deponatur ab ordine. — 1152 : Qui ab uxoribus suis abstinent, ad sacrificia admittuntur. — *Ibid.*: Sacerdoti cui est semper orandum, matrimonio semper est carendum. — *Ibid.:* Diaconus cum uxore sua, aut presbyter incontinens, ab officio removeatur. — *Ibid.:* Subdiaconus continentiam observare oportet.— *Ibid.* : Subdiaconibus carnale connubium interdicitur. — *Ibid.:* Beneficio et officio careant qui post diaconatum uxoribus vacant. — 1153: Qui uxorem ducere volunt, ante ordinem subdiaconatus hoc faciant. — *Ibid.:* Ad sacros ordines non accedat, nisi virgo aut probatæ castitatis. *Ibid.:* In tribus gradibus constituti etiam ab uxoribus abstineant. — *Ibid.:* Ministris altaris cum episcopis et presbyteris est eadem lex continentiæ. — *Ibid.:* In minoribus ordinibus constituti, uxorem ducant, nisi voto aut religioso habitu prohibeantur. — 1154 : Extra sacros ordines constituti, ducant uxores et exterius stipendia accipiant sua. — *Ibid.:* Lectores aut uxores ducant, aut continentiam profiteantur. — *Ibid.* : Non habitent cum clericis mulieres, nisi quæ naturali fœdere omnem suspicionem excludunt. — *Ibid.:* Presbyter uxorem suam quasi sororem diligat, et quasi hostem fugiat. — 1162 : Officio et beneficio privetur episcopus, presbyter aut diaconus uxorem suscipiens vel susceptam retinens. — *Ibid.:* Clericus adulterasse convictus, vel confessus, in monasterio retrudatur. — CLXII, 222 : Dicitur de clericis ab ordinatoribus, in die ordinationis : *Hæc est generatio quærentium Dominum*, non dicitur quærentium conjugium.

(Ann. 1124.) CALIXTUS II papa ; CLXIII, 1363 : (Concilium Lateranense.) Presbyteris, diaconibus et subdiaconibus concubinarum et uxorum contubernia penitus interdicimus,et aliarum mulierum cohabitationem,præter quas synodus Nicæna. (*Et reliqua.*)

(Ann. 1135.) VEN. HILDEBERTUS, episcopus Cenomanensis, CLXXI, 770 : Fornicatio, fratres charissimi, ideo nobis interdicitur, quia cum simus ministri Dei, membra ejus sumus. Quam turpe est clericum duci a meretrice captivum, ut efficiatur meretricis membrum ! Si enim conjugium nobis prohibetur quantum crimen in nobis fornicatio judicabitur ! (*Et multa alia.*)

(Ann. 1142.) HUGO DE S. VICTORE, CLXXV, 598 : Quæritur an monogamus debeat dici, et possit ordinari qui ante baptismum habuit uxorem ; et ea dimissa renatus est in Christo et post fidelem duxit — Solutio — Dicit Hieronymus quod talis non est bigamus, et quod potest ordinari. Sed Augustinus dicit quod monogamus non est, nec debet ordinari. (*Alia multa.*)

(Ann. 1153.) ROBERTUS PULLUS, cardinalis S. R. E., CLXXXVI, 923 : Citra subdiaconi gradum nuptias celebrare licet : postea autem id fieri censura ecclesiastica prohibet. Ideo namque postremi tres sacri ordines nuncupantur, quia quanto altari propinquant, tanto continentiori vitæ se obligant. (*Alia multa.*) — 956 : Legere potes caput cui titulus : *Quid boni malive offerant nuptiæ.*

(Sæcul. XII.) *Decretum Gratiani*, CLXXXVII, 149: Post baptismum debet esse monogamus, qui in episcopum est ordinandus.— *Ibid.:* Qui ante baptismum habuerit unam et post baptismum aliam,ordinandus non est.Augustinus vero contra testatur, scribens in epistola ad Titum. (*Vid.* reliqua.) — 150. Bigamus probatur qui ante baptismum alteram. — 153 : Non peccat bigamus, sed prærogativa sacerdoti exuitur. — *Ibid.:* Non ordinetur diaconus nisi castitatem fuerit professus. — *Ibid.:* Nubentes post votum non sunt ab invicem separandi. — 154 : Damnabile est voventibus virginitatem velle nubere. — 155 : Non fiat subdiaconus qui se caste victurum non promiserit.— Subdiaconus et supra constituti incontinentes, uxorem aut concubinas ducentes,ecclesiastico beneficio et officio careant. — 156 : In sacris ordinibus constituti non ducant uxores : et si duxerint, separentur — CLVII : Ad subdiaconatum accessuri continentiam profiteantur. — 158 : In conjugio constitutus ad sacerdotium assumi non debet. — *Ibid.:* Non ordinentur diaconi qui castitatem non profiteantur. — *Ibid.:* Diaconi non prohibeantur a ministerio, si in ordinatione dicunt se continere non posse. — 159 : Presbyter ducens uxorem ab ordine deponatur. — 160 ; Cujusdam episcopi ordinatio differtur, quia uxorem habet et filios. — 162 : Presbyter causa religionis non contemnat propriam uxorem.— 162: Ab officio abstineat presbyter non legalibus nuptiis detentus. —170 : Sacerdotibus semper castitas observanda præcipitur. — *Ibid.:* Qui divinis sacramentis inserviunt, continentes esse oportet. — *Ibid.:* Sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis misceri non debent. — 171 : Qui ab uxoribus suis abstinent,ad sacrificia admittantur. — Sacerdoti, cui est semper orandum,matrimonio semper est carendum. — 172: Ministris altaris cum episcopis et presbyteris eadem est lex continentiæ. — 173 : Episcopus vel presbyter uxorem propriam a cura sua non abjiciat. — *Ibid.:* Hic memoratur dissuasus Paphnutii in synodo Nicæna. — 174 : Non in perpetuum. sed tempore oblationis a complexu suarum uxorum sacerdotes abstineant — 175 : Occidentalis, non orientalis ecclesia castitatis obtulit votum. *Ibid.:* Neque etiam subdiaconis connubium conceditur. — 177 ; Extra sacros ordines constituti ducant uxores, et ab Ecclesia stipendia accipiant. — *Ibid.:* Subdiacono ducere uxorem non licet. — *Ibid.*: Non audiatur missa presbyteri concubinam habentis — 178: De eadem re tractatur. — 180: Qui uxorem ducere voluerit, ante ordinem subdiaconatus hoc faciat.— 171 : Lectores aut uxores ducant, aut continentiam profiteantur. — *Ibid.:* Subdiaconos continentiam servare oportet. — *Ibid.:* Excludendi sunt a suorum graduum dignitate subdiaconi, et deinceps, si continentes esse nolunt. — 182 : Ad sacros ordines non accedat, nisi virgo aut probatæ castitatis. — 183: Non habitent cum clericis mulieres, nisi quæ naturali fœdere omnem suspicionem excludunt. — 187: De quodam episcopo qui ante episcopatus sui apicem concubinam habuit. — 191 : Qui post mortem uxoris habuerit de ancilla filios diaconus fieri permittitur. — *Ibid.:* Non admittatur ad clerum qui præter uxorem aliam cognoverit. — 194: Inter lectores vel ostiarios deputetur subdiaconus, secundum ducens uxorem. — 1378: Monachus et virgo Domino consecrata si nupserint, excommunicentur, — 1382 : Monachus et virgo, qui se Deo dedicant, nuptiis jungi non possunt. — 1385 : Monachus uxorem ducens nunquam sacri gradus sortiatur officium. — 1387 : In monasterio recludantur monachi uxoribus sociati. — *Ibid.:* Post professam continentiam quisquis uxorem duxerit, ab ea separetur. — 1388 : Conjugia voventium non sunt dissolvenda. (Ex AUGUSTINO.)

CLVIII

INDEX DE MONACHORUM OFFICIIS VEL MUNERIBUS.

—

In hoc Indice tractatur : I. De nomine, titulis et variis generibus monachorum, origine et laude vitæ monasticæ. — II. De vita monachorum et eorum virtutibus —. III De vitandis a monachis. — IV. De implendis a monachis. — V. De culpis monachorum. — VI. De vestibus monachorum. — VII. De cibo et potu monachorum. — VIII. De dormitione monachorum. — IX. De novitiis. — X. De præcipuis officiis monasterii.— XI. De monasterio. — XII. Regulæ, constitutiones monasteriorum, homiliæ, sermones ad monachos.

III. — *Quæ a monachis vitanda sunt.*

IV. — *Quæ a monachis implenda.*

V. — *De culpis monachorum.*

VI. — *De vestibus monachorum.*

VII. — *De cibo et potu monachorum.*

XI. — *De monasterio.*

XII. — *Regulæ, Constitutiones monasteriorum, Homiliæ Sermones ad monachos.*

CLIX

INDEX DE VIRGINIBUS.

In quo disseritur : I. De natura et excellentia virginitatis. — II. Quibus virgines comparantur — III. De virginitate apud ethnicos. — IV. De consecratione virginum. V. De officiis virginum. — VI. De virtutibus virginum. — VII. De virginitatis prærogativis et præmio. — VIII. De conservatione et amissione virginitatis. — IX. An virginitas sit de præcepto. — X. Objectiunculæ contra virginitatem solutæ. — XI. Regulæ, tractus, humiliæ de virginitate.

I. — *De natura et excellentia virginitatis*

II. — *Quibus virgines comparantur*

De institutione, et origine virginitatis.

III. — *De virginitate apud ethnicos.*

IV. — *De consecratione virginum.*

V. — *Officia virginum.*

VI. — *Virtutes virginum.*

VII. — *Virginitatis prærogativæ et præmium.*

VIII. — *De conservatione et amissione virginitatis.*

IX. — *An virginitas sit de præcepto.*

CLX

INDEX DE MONIALIBUS.

—

Disseruntur in hoc Indice quæstiones sequentes : I. De professione, consecratione monialium. — II. De obligationibus monialium. — III. De vita monialium, qualis esse debeat, de earum virtutibus. — IV. De vitandis a monialibus. — V. De variis præpositis monialium. — VI. De culpis, confessione monialium. — VII. De refectione, lavacris et dormitione monialium. — VIII. De monasterio monialium. Clausura. — IX. Regulæ, libri, sermones, litteræ ad moniales.

I. — *De professione, consecratione monialium.*

II. — *De obligationibus monialium.*

III. — *De vita monialium,qualis esse debeat ; de eorum virtutibus.*

IV. — *A monialibus devitanda.*

V. — *De variis præpositis monialium.*

VI. — *De culpis, confessione monialium.*

— *De refectione, lavacris, et dormitione monialium.*

VIII. — *De monasterio monialium. — Clausura.*

IX. — *Regulæ, libri, sermones, litteræ ad moniales.*

ıTA. — Ad ampliora documenta videre est tabulam de virginibus.

—

CLXI

INDEX DE VIDUIS.

—

In hoc Indice tractatur: I. De laude et suasione viduitatis. — II. De cura et honore viduarum. — III. De professione viduitatis, et de vita viduarum. — IV. De officiis viduarum. — V. De habitu viduarum. — VI. Libri, homiliæ de viduitate tractantes.

I. — *De laude et suasione viduatis.*

II. — *De cura et honore viduarum.*

III. — *De professione viduitatis, et de vita viduarum.*

IV. — *Officia viduarum, quænam vitanda ab eis.*

CLXII

INDEX DE REGIBUS.

In hoc Indice disseritur : I. De potestate regia in se, et circa res ecclesiasticas considerata. — II. De unctione et titulis regum. — III. De officiis regum. — IV. De virtutibus regum. — V. De officiis nostris erga reges. — VI. Libri de regibus tractantes.

IV. — *De virtutibus regum.*

V. — *De officiis nostris erga reges.*

VI. — *Libri de regibus tractantes.*

CLXIII

INDEX DE PAUPERTATE.

In quo tractatur: I. De natura paupertatis, et ejus speciebus. — II. De prærogativis pauperum et excellentia paupertatis. — III. De officiis pauperum, et eorum vitiis. — IV. De officiis christianorum erga pauperes. — V. De paupertate Christi et Apostolorum a nobis imitanda. — VI. Pars historica paupertatis. — VII. Sermones, tractatus, etc., de paupertate.

I. — *De natura paupertatis et ejus speciebus.*

— *De prærogativis pauperum et excellentia paupertatis.*

III. — *De officiis pauperum, et eorum vitiis.*

IV. — *De officiis christianorum erga pauperes, et de hac quæstione, Cur Deus pauperes permiserit.*

CLXIV

INDEX ANECDOTALIS

ORDINE RERUM ALPHABETICO DISPOSITUS,

LECTORI PROPONENS PRÆCLARISSIMA FACINORA QUÆ IN PATROLOGIÆ CURSU REFERUNTUR.

—

CLXV

INDEX SENTENTIARUM MEMORABILIUM.

EX SS. PATRIBUS EXCERPTARUM,

QUÆ PRÆSERTIM AD VIRTUTES ET AD VITÆ CHRISTIANÆ INFORMATIONEM PERTINENT ORDINE RERUM CONCINATUS ALPHABETICO.

(Aliquando lector ad numeros crassiores textui insertos revocatur.)

—

MONITUM.

Perutile nobis visum est, specialem delineare Indicem, quo exquisitissimæ et breviores SS. Patrum sententiæ, lectoribus christianis, in ædificationem et informationem vitæ, describerentur. Illud synopticum opus, quasi morale promptuarium quoddam, offerre pergratum habemus. Hinc divini eloquii prædicatores, et quicunque regimen animarum susceperunt, saluberrimæ doctrinæ, fidei et pietatis consilia, paucis et præclaris verbis depromere poterunt. Indicem hunc juxta verborum ordinem alphabeticum exhibemus.

A

temnit, *ibid.*, 457. — Ætas, etsi longa videatur, cum pervenerit, convincitur brevis, quia finitur, S. Augustinus, XXXV, 1613. — Ætate juniorem non faciunt tempora, sed mores, S. Petrus Chrysol., LII, 5.

ÆTERNA, ÆTERNITAS. — Æternum nihil, nisi post resurrectionem, Tertullianus, II, 880. — Unum tempus Dei est, æternitas, S. Hieronymus, XXVIII, 691. — Æternitati omne tempus comparatum breve est, id., XXVI, 359. — Æternitas facta est nobis refugium, ut ad eam de hac temporis mutabilitate fugiamus, S. Augustinus, XXXV, 1142. — Æterna ad fruendum, temporalia præstat Deus ad utendum, id., XXXVI, 413. — Æternorum meditatio mentis exercet instabilitatem, id., XXXVII, 824. — Æterna desiderans lassatur ab amore temporalium, S. Gregorius M., LXXVI, 134, 393, 496, 985. — Locus noster est lux æterna, *ibid.*, 131. — Æternis inhians nihil timet a mundo, *ibid.*, 356. — Æternitas in intentione, temporalitas in usu nobis esse debet, *ibid.*, 489. — Qui petit ore, et non corde desiderat vitam æternam, clamans tacet, *ibid.*, 718. — Ante nos æterna, temporalia sunt post nos, *ibid.*, 1198. — Transeuntia vilescunt menti æterna sapienti, *ibid.*, LXXIX, 33. — Æternitas puncto comparatur, S. Anselmus, CLVIII, 48, 61. — Tempora cuncta continet, *ibid.*, 125. — Æternorum amor terrena vilescere facit, S. Bernardus, CLXXXII, 632. — Æterna quantum cognoscimus, tantum transitoria despicimus, Richardus a S. Victore, CXCVI, 431. — Æternitati vita præsens comparata, velut punctum est temporis, Petrus Cantor, CCV, 320. — Mala temporalia despicit, qui retributiones æternas considerat, Cassiodorus, LXX, 217.

AFFECTIO, AFFECTUS. — Affectus tuus nomen imponit operi tuo; quomodo a te proficiscitur, sic æstimatur, S. Ambrosius, XVI, 39. — Affectiones omnes vita recta rectas habet, perversa perversas, S. Augustinus, XXXVIII, 416. — Affectiones si nullæ sunt, tunc recte non vivitur, *ibid.*, 415. — Affectiones hujus vitæ sunt, non futuræ quæ speratur, *ibid.* — Affectus nostri pedes nostri sunt in itinere ad Deum, id., XXXV, 1217. — Affectibus ad Deum curramus, non passibus, id., XXXVIII, 681. — Affectus pius animo illapsus, lac videtur, S. Bernardus, CLXXXII, 89. — Affectum meditatio informat si discreta est, reformat si crebra est, *ibid.*, 95. — Affectiones humanæ in patria commutantur in divinas, id., CLXXXIII, 602. Affectus supplet quod non potest natura, Alanus de Insulis, CCX, 328.

AFFLICTIO, AFFLICTIONES. — Temporali afflictione, non solum frustrantur supplicia æterna pœnitentes, sed etiam expungunt, Tertullianus, I, 1244. — Afflictio in hoc sæculo, materia præmiorum est, S. Hieronymus, XXII, 711. — Affliguuntur homines ut Deum quærant, S. Augustinus, XXXIV, 1103. — Afflictio malis pœna est criminis, bonis corona virtutis, S. Prosper Aquit., LI, 821. — Cum fidelis se affligit, iram Dei castigatus evadit, Cassiodorus, LXX, 298. — Gravis est afflictio a vicinis accepta, *ibid.*, 148. — Hic affligimur, optimo Dei consilio, ne viam pro patria diligamus, S. Gregorius M., LXXVI, 752. — In afflictione Christi præcepta nos consolentur, id., LXXVII, 895. — Afflictio pœnitentiæ via est vitæ, id., LXXIX, 95. — Nulla major afflictio quam quæ ex conscientia delictorum oritur, *ibid.*, 556. — Afflictione carnis melior est amoris affectio, S. Bernardus, CLXXXII, 104. Afflictorum est proprium ut molestiis eximi summam reputent felicitatem, id., CLXXXIII, 854. — Afflictationi carnis qui non studet, quam misere vivit, Guibertus, CLVI, 457.

AGER. — Ager unus est Dei, alter hominis, S. Augustinus, XXXVI, 2325. — Male colens agrum, sibi non terræ causat malum, S. Petrus Chrysol., LII, 7.

ALÆ. — Alæ duæ quibus in cœlum tollimur, duo præcepta charitatis, vel etiam charitas et humilitas, S. Augustinus, XXXVI, 2312. — Alæ Dei sunt misericordia et charitas, S. Bruno Herbipol., CXLII, Psalm. XVIII. — Alas perdere, est sublimes contemplandi volatus amittere, Richardus a S. Victore, CXCVI, 1353.

ALTARE, ARA. — Altare cœleste est, quod nemo tangit indignus, et altare visibile, quod multi tangunt indigni, S. Augustinus, XXXV, 193. — Altare Domini est cor justi, S. Gregorius M., LXXIX, 176. — Ara templi Christus est, templum Ecclesia, S. Rupertus, CLXIX, 412. — In altari cor nostrum figuratum est, Wolbero, CXCV, 12.

AMARE, AMOR. — Amare debemus Deum tanquam filii, et timere tanquam servi, Lactantius, VI, 322. — Amari se a nobis exigit Deus, amore ipso non sibi, sed nobis profituro, S. Hilarius Pictav., IX, 39. — Nihil tam utile quam diligi; nihil tam inutile quam non amari, S. Ambrosius, XVI, 77. — Amantium cæca sunt judicia, S. Hieronymus, XXVII, 109. — Amator sui, ipse se deducit, id., XXVIII, 522. — Amor sanctus impatientiam non habet, id., XXII, 290. — Nemo potest duobus amoribus possideri; si carnis amatores, amorem spiritus non capis, id., XXIV, 505. — Non amamus nisi aliquid pulchrum, S. Augustinus, XXXII, 701, 1183. — Amat homo unde se putat esse beatum, id., XXXVII, 672. — Qui amat non laborat, id., XXXIV, 1741. — Quod amas ad tempus, aut subducetur tibi, aut tu subduceris illi, id., XXXIV, 1653. — Sine dolore non pereunt quæ cum amore possessa sunt, id., XXXVII, 156. — Amate Deum, nihil melius invenietis, id., XXXVI, 1531. — Amare Deum gratis, pietas est; *ibid.*, 1469. — Amas charitate quidquid bene amas, id., XXXVI, 160. — Amando Deum dicimur dii; amando mundum dicimur mundus, *ibid.*, 678. — Amor pondus est quo animus fertur quocunque fertur, id., XXXII, 848. — Amor vacare non potest, id., XXXV, 19. — In eo quod amatur, aut non laboratur, aut et labor amatur, id., XXXVII, 448. — Quando quisque quod amat habere videtur, felix vocatur; vere autem felix est, non si habeat quod amat, sed si amet quod amandum est, id., XXXV, 202. — Ex amore suo quisque vivit, sive bene sive male, id., XXXVIII, 228. — Qui recte amat, recte credit et sperat, qui vero non amat, inaniter, credit aut sperat, id., XXXVII, 285. — Modus in amando Deum est eum amare sine modo, id., XXXIII, 419. — Amare Deum, justitia et beatitudo, id., XXXVII, 1047. — Amare alium non potest, qui Deum non amat, *ibid.*, 843. — Amor Dei est onus, sed tollit peccatorum onus, S. Petrus Chrysol., LII, 3. — Amare non potest qui satis timet, *ibid.*, 7. — Amor directus in Deum non debet inter secunda superbire, nec inter adversa deficere, S. Leo M., LIV, 42. — Sine amore boni nullus est bonus, *ibid.*, 349. — Amare Deum homini connaturale, S. Benedictus, LXVI, 106. — Ab amando Deo nemo excusari potest, *ibid.* — Ubi amor est, ibi non labor sed sapor, *ibid.*, 36, 244. — Amare nemo potest quod non credit, S. Gregorius M., LXXVI, 1348. — Amor pigras mentes sæpe ad opus excitat, *ibid.*, 208. — Amor nunquam otiosus, *ibid.*, 1576. — Quo plus in amore Dei roboramur, eo magis deficimus a propria virtute, *ibid.*, 134. — Amor Dei tædium vitæ parit, *ibid.*, 318. — Qui Deum diligit, jam habet ipsum, *ibid.*, 1575. — Modus amandi Deum, amare sine modo, *ibid.*, 1639. — Contra amorem proximi peccant, qui bona occulte agendo, mala de se opinari permittunt, id., LXXVII, 95. — Amanti mandata Dei levia sunt, id., LXXIX, 273. — Amor terrenus oculum cordis sordidat, *ibid.*, 457. — Amanti nihil difficile, S. Petrus Damian., CXIV, 152. — Amor proximi scala est ad amorem Dei, id., CXLIV, 76. — Amor divinus in nobis, nec adversis nec secundis extingui debet, *ibid.*, 301. — Nihil amatur nisi quod cognoscitur, S. Anselmus, CLVIII, 21, 91. — Qui præter Deum aliud diligit, non est charitas Dei in eo, *ibid.*, 259. — Diligere Deum super omnia justum et rationale est, *ibid.*, 191, 267. — Deus solus et sine fine amandus, *ibid.*, 224. — Qui amat Deum plusquam seipsum, jam incipit tenere quod in regno cœlorum perfecte vult habere, *ibid.*, 349. — Si vis esse rex in cœlo, ama Deum et homines propter ipsum, *ibid.*, 341. — Perdit quod vivit qui Deum non diligit, *ibid.*, 228. — Qui Deum amat fit ipse Deus, *ibid.*, 201. — Amanti præmium debetur, non amato, *ibid.*, 418. — Amor Dei vita cordis, Rupertus, CLXXVII, 563. — Amandus Deus sine modo, S. Bernardus, CLXXXII, 58. — Cum Deus amat, nihil aliud vult quam amari, *ibid.*, 401. — Supra Deum nihil amandum, *ibid.*, 238. — Prohibemur plus sapere quam oportet, sed amare etiam plus quam possumus præcipimur, *ibid.*, 396. — Amare Deum edere est, *ibid.*, 934. — Amanti nihil difficile, *ibid.*, 1050. — Amor est oculus; amare videre est, *ibid.*, 396. — Non potest amor esse et dulcis non esse, *ibid.*, 104. — Amor seipso satiari non potest, et tamen nisi seipso pauci non potest, *ibid.*, 58. — Deus amor est, quem qui amat amorem amat, *ibid.*, 394. — Amare amorem circulum facit, ut nullus sit finis amoris, *ibid.* — Amoris irritamentum Christus, *ibid.*, 66. — Amor verus præmium non requirit, sed meretur, id., CLXXXIII, 591. — Amanti Deum omnia cum Deo communia, *ibid.*, 1427. — Amor Dei et sæculi, duo pedes, V. Gerhohus, CXCIII, 311. — Amor ubi est, ibi oculus. Richardus a S. Victore, CXCVI, 10. — Amoris vis ratione non compescitur, nulla impossibilitate frenatur, *ibid.*, 1196. — Amoris visitatio delectat, molestat vicissitudo, *ibid.*, 1198. — Amor est porta mortis vel vitæ; bonus vel malus est: malus cupiditas, bonus charitas vocatur, Adamus Scotus, CXCVIII, 459. — Amor et timor duæ alæ ad æterna quærenda, V. Guibertus, CLVI, 45.

AMARITUDO. — In amaritudinem Deus mutatur nostris vitiis, qui natura sua dulcis ac benignus est, S. Hieronymus, XXVI, 30. — Amarescit sibi qui Deus sapit, S.

sed bonis operibus reddetur, S. Hilarius Pictav., IX, 698. — Cœlum est ibi, ubi cessavit culpa; cœlum est ibi, ubi flagitia feriantur; cœlum est ibi, ubi nullum mortis est vulnus, S. Ambrosius, XVI, 377. — Terra exercitium est hominis, cœlum corona, *ibid.*, 972. — Tutus ad superiora cursus, periculosus ad inferiora descensus, *ibid.*, 96. — Sit gressus ad superiora, quia melius est ascendere, *ibid.*, 904. — Cœlorum regna expeditos et alarum levitate subnixos habitatores desiderant, S. Hieronymus, XXII, 795. — Post grandia maris pericula, tutissimum cœlorum portum festinemus intrare, *ibid.*, 584. — Nudi hic volare debemus, *ibid.*, 1080. — Cœlum nulli clausum, nisi ei qui se excluserit; homines a patria cœlesti repercutiuntur pravorum morum flatibus, S. Augustinus, XXXIV, 23. — Cœlorum regnum emitur tanti, quantum quisque habere potuerit, id., XXXV, 1470. — Cœlestia cupientes irretire non valent laquei terrenorum, S. Petrus Chrysol., LII, 129. — Cœlum qui possidet quid illi cum terra, *ibid.*, 90. — Cœlo mutanda terra, *ibid.*, 124. — Cœlum caligant terræ nubes, *ibid.*, 41. — Præ cœlestis patriæ amore, exsilii pœnas amamus, S. Gregorius Magn., LXXVI, 219. — Conceptus cœlorum a pravis non auditur, *ibid.*, 965. — Arduum est homini terreno cœlorum alta conscendere, *ibid.*, 866. — Cœlestibus civibus confines, qui recte vivunt in hoc mundo, id., LXXIX, 152. — Cœlum est anima sanata et sancta, S. Bernardus, CLXXXIII, 1363. — In cœlum melius de tugurio prosilitur quam de palatio, Petrus Cantor, CCV, 227. — De cœlestibus pulverem et quisquilias colligere horrendum est, *ibid.*, 10.

COGITARE, COGITATIO. — Cogitationes corporeæ atque terrenæ cum terreno corpore pereunt, S. Hilarius Pictav., IX, 631. — Cogitare mala sceleratum est: nequius est male cogitata velle perficere, S. Hieronymus, XXII, 943. — Cogitare bonum minus est quam cupere, S. Augustinus, XLI, 584. — Cogitationes bonæ vox ad Deum, S. Prosper, LI, 555. — Cogitatio est os cordis, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 473. — Quod radix arbori, hoc homini sua cogitatio, *ibid.*, 412, 444. — Non cogitans divina, mens peregrinatur, S. Bernardus, CLXXXIII, 445 — Cogitare de sanctis, illos videre est, *ibid.*, 1040. — Cogitatio mala semen peccati, Adamus Scotus, CXCVIII, 227.

COGNITIO, COGNOSCERE. — In Dei cognitione quanto magis proficimus, tanto magis vivere tendimus, S. Augustinus, XXXIV, 1965. — Cognoscere Deum et non sicut Deum glorificare impietas est et insipientia, id., XLI, 212. — Cognoscis jam, timens Deum, quid sit in te sapientia, qui nondum potes quid sit in se, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 610. — Cognoscendo Deum, nosme agnoscimus, et severius judicamus, *ibid.*, 865. — Deus nisi a tranquillo corde cognosci non potest, *ibid.*, 113. — Quo quis se magis cognoscit, eo magis sibi displicet, *ibid.*, 1145. — Cognitio sui ad cognitionem Dei perducit, Richardus a S. Victore, CXCVI, 51. — Cognitio Dei frustra in nobis crescit, nisi amor crescat, *ibid.*, 1206. — Cognitio Dei vita æterna, beatitudo perfecta, voluptas consummata, S. Bernardus, CLXXXII, 320.

COLUMBA. — Columbæ simplicitatem habeamus, ne cuiquam machinemur dolos, S. Hieronymus, XXII, 324. — Columbæ alæ sumendæ sunt ad vitandas aereas potestates, S. Petrus Chrysol., LII, 98. — Columba Noe nuntiat discessisse diluvium, et columba Spiritus sancti mundi cessasse naufragium, *ibid.*, 160.

COMMODUM. — Nemo vult nisi quod aliquando putat sibi commodum, S. Anselmus, CLVIII, 68. — Affectio commodi, si sola adsit, nonnisi miserum facit, *ibid.*, 116.

COMMUNIO. — Communio cum fratre in præsenti, erit etiam in futuro, S. Petrus Chrysol., LII, 4. — A communionis sacramenti virtute ideo jejunant, qui ante Eucharistiæ sumptionem non se probant, S. Gregorius Magnus, LXXIX, 59.

COMPASSIO. — Per compassionem lacrymis pedes Domini rigamus, ergo membra ejus, S. Gregorius Magn., LXXVI, 1596. — Vera justitia compatitur, falsa despicit et dedignatur, *ibid.*, 1600. — Compassio sacerdotibus quam necessaria est, *ibid.*, 1594.

COMPUNCTIO. — Compungitur mens quam Deus visitat, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 328. — Cor compunctionis igne succensum, altare est, *ibid.*, 1427. — Quos per compunctionem sanciat Deus, per indulgentiæ securitatem curat, id., LXXIX, 146. — Mens amore compuncta angelorum cibo pascitur, *ibid.*, 417. — Compunctio nascitur de amore Dei, S. Petrus Damian., CXLV, 302.

CONCORDIA. — Concordia simul juncta vinci non potest, S. Cyprianus, IV, 95. — Concordia crescit quod æmulatione dissipatum est, S. Hieronymus, XXII, 465. — Sine concordia, nulla est Deo accepta oblatio, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1239. — Qui concordat cum Deo et cum hominibus justis, jam incipit regnare, S. Anselmus, CLVIII, 349.

CONCUPISCENTIA. — Concupiscentiæ nolunt post te ire, noli post eas ire; rebellant, rebella; pugnant, pugna; expugnant, expugna; hoc solum vide ne vincant, S. Augustinus, XXXVI, 816. — Concupiscentia domabilis expugnatoribus, non laudatoribus ejus, id., XLI, 1343. — Ut non regnet concupiscentia, tene membra tua, et noli tu armare adversarium tuum contra te, id., XXXVI, 719. — A quo victoria concupiscentiæ et voluptatis, ab illo etiam robur patientiæ, S. Prosper, LI, 456. — Cum concupiscentia non pax, sed bellum esse debet, *ibid.*, 556. — Concupiscentiæ male medetur, qui eam explere cogitat, S. Gregorius Magnus, LXXIX, 304. — Concupiscentia sancta et casta est Dei dilectio, S. Anselmus, CLVIII, 259. — Voluptas seu concupiscentia carnis est malum super omnia mala, *ibid.* — Concupiscentia mundi cum transeat et quidquid mundus habet, delectari in Domino debemus, cum ipse sit nunc bonum, S. Bruno Astens., 369. — Concupiscentia reprimi potest, extingui non potest, S. Bernardus, CLXXXIII, 730.

CONFESSIO, CONFITERI. — Confessio tantum relevat peccatum, quantum exaggerat dissimulatio, Tertullianus, I, 1243. — Confessio culpæ, secunda post naufragium tabula, S. Hieronymus, XXII, 528. — Confitere te esse in captivitate, ut dignus sis liberari, S. Augustinus, XXXV, 1071. — Confitere modo quid tu fecisti in Deum, et in æternum confiteberis quid ubi fecerit Deus, *ibid.*, 226. — Confiteatur infirmitatem qui vult pervenire ad divinitatem, *ibid.*, 1907. — Times confiteri qui non confitendo esse non potes occultus; damnaberis tacitus, qui posses liberari confessus, *ibid.*, 808. — Confessio malorum operum est initium bonorum, id., XXXIV, 1491. — Confessio peccatorum laudat Deum, S. Prosper, LI, 397. — In lacum æternæ miseriæ descendunt, qui per contumacem superbiam remedia confessionis pœnitentiæ perdiderunt, *ibid.*, 513. — Confessio est ingressus vitæ salutaris, S. Petrus Chrysol., LII, 56. — Confitens peccata sua dat gloriam Deo, Cassiodorus, LXX, 188. — Confessio peccatoris est vita, justi gloria, S. Bernardus, CLXXXIII, 120. — Ubi est confessio, ibi pulchritudo, *ibid.*, 122. — Comites habeat mortificationem et orationem, *ibid.*, 1212.

CONFUSIO. — Confusionem temporalem non formidet Christianus; si hanc non habuerit, habebit æternam, S. Augustinus, XXXV, 232.

CONSCIENTIA. — Conscientia coronatur in pace, S. Cyprianus, IV, 219, 274. — Conscientia boni operis, animarum lux, S. Hilarius Pictav., IX, 795. — Apud sapientem, non tam pudenda est publicatio flagitii quam conscientia, S. Ambrosius, XVI, 29. — Conscientia reum suum semper tacita sine contradictione convincit et judicat, id., XVII, 462. — Cum non habet loquendi usum nescit tamen tenere silentium, *ibid.*, 592. — Conscientia est tanquam ara, in qua immolatur Deo S. Augustinus, XXXV, 578. — Conscientiæ bonæ lætitia, paradisus est, id., XXXIV, 842. — Conscientia mala, fovea quo cadit impius, id., XXXV, 670. — Nulla major tribulatio quam conscientia delictorum, *ibid.*, 515. — Quidquid vis potes fugere, homo, præter conscientiam tuam, *ibid.*, 234. — Conscientias iniquorum non sanat nisi indulgentia, *ibid.*, 516. — Conscientia ex arbore scientiæ frigida, ex arbore sinapis calida fit, S. Petrus Chrysol., LII, 99. — Conscientia dolosa nil palam audet, *ibid.*, 158. — In conscientia nemo desperandus quandiu vivit, S. Leo M., LIV, 1423. — Conscientiam sibi carcerem facit, qui male agit, S. Gregorius M., LXXVI, 370. — Conscientia, speculum animæ, S. Bernardus, CLXXXII, 342. — Conscientia remordens peccatorem ubique sequitur, *ibid.*, 332. — Conscientiæ stimuli peccatores cogunt extra se mendicare solatia, *ibid.*, 307. — Utilius est currere ad conscientiam quam ad sapientiam, nisi ipsa ædificet conscientiam, *ibid.*, 341. — Conscientia bonis referta operibus, lectulus floridus, id., CLXXXIII, 1429. — Conscientia rea animæ carcer et infernus, *ibid.*, 1004. Conscientiæ bonæ duplex solatium, ob meritum præsens et præmium futurum, Adamus Scotus, CXCVIII, 443 — Conscientiæ serenitatem sequitur vox prædicationis, Petrus Cantor., CCV, 13. — Conscientiæ puritas perpetuum causat mentis gaudium, Alanus de Insulis, CCX, 73.

CONSILIUM. — Ubi consilium, ibi gratia est; ubi præceptum, ibi lex, S. Ambrosius, XVI, 205. — Quomodo potes eum judicare consilio superiorem, quem videas inferiorem moribus, *ibid.*, 84? — Consilium stulto dare, charitatis est, S. Gregorius M., LXXVI, 545. — Consilium nullum melius quam exemplum, S. Bernardus, CLXXXIII, 725. — Consilium proprium lepra, *ibid.*, 904.

CONSOLATIO, CONSOLARI. — Consolatio afflicti, spes æterna, S. Hilarius Pictav., IX, 320. — Consolatio

N

O

P

est post naufragium miseris tabula, S. Hieron., XXII, 985. — Pœnitentiæ corona texitur de floribus Scripturarum, id., XXII, 899. — Pœnitentia vera non annis, sed cordis contritione censetur, S. Augustinus, XXXIX, 2216. — Pœnitens plus de venia surgit quam corruit de reatu, S. Petrus Chrysologus, LII, 4. — Pœnitentia perfecta est peccata futura cavere, et lugere præterita, Cassiodorus, LXX, 170. — Ex pœnitentium luctu oriuntur virtutes sanctorum, S. Gregorius Mag., LXXVI, 1274. — Per pœnitentiam rapiamus hæreditatem justorum, quam non tenuimus per vitam, id., LXXVI, 1525. — Pœnitentia fervens præponitur innocentiæ torpenti, id., LXXVII, 83. — Pœnitentia sternit iter ad cœlum, S. Petrus Damianus, CXLV, 228. — Pœnitentia pro innocentia reputatur, S. Bernardus Claræval., CLXXXIII, 1151. — Pœnitentiam differens usque ad diem mortis raro vere pœnitet, Petrus Cantor, CCV, 317.

POSSESSIO. — Possessio pretiosa homo mundus, S. Ambrosius, XVI, 5. — Quod possidet unusquisque plus laudat, S. Hieronymus, XXII, 207. — Quæ possides non sunt tua, sed dispensatio tibi credita est, *ibid.*, 324. — Possidetur, non possidet qui rerum cupiditate tenetur, S. Augustinus, XXXVI, 544. — Possidetur sine amore quod sine dolore amittitur, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1006.

PRÆCEPTA. — Præcepta Dei non solum agenda sunt, sed et diligenda, S. Hilarius, IX, 394. — Præcepta divina contemnentes, non uno modo errare contenti sunt, Rufinus, XXI, 421. — Præceptis Dei obediendum amore non timore, voluntate non ex necessitate, *ibid.*, 7. — Præceptorum Dei contemptores feno quod super tecta nascitur similes, S. Prosper, LI, 478. — Qui præcepta Dei contemnunt, frustra eum rogant, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 510. — Præcepta servare sacrificium est, S. Petrus Damianus, CXLIV, 271.

PRÆDICARE, PRÆDICATIO. — Prædicator gemmarum spiritualium erogator, S. Augustinus, XXXIX, 2319. — Prædicator bonus currus est et auriga, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1412. — Prædicator ad cor suum redeat, id., LXXVII, 73. — Prædicator prius opere doceat quam voce, id., LXXVII, 100. — Prædicator quæ docet, opere impleat, id., LXXIX, 243, 306. — Prædicator qui non ardet, non accendit, Petrus Cantor, CCV, 14.

PRÆMIA. — Ad præmia magna per magnos labores perveniendum, S. Gregorius Mag., LXXVI, 1627. — Præmia laboribus comparata gratiora sunt, Alanus de Insulis, CCX, 291.

PROFICERE. — Proficiendum semper in via ad Deum, S. Augustinus, XXXVII, 1798. — Qui proficiunt ascendunt, descendunt, qui deficiunt, S. Anselm. Cantuar., CLIX, 175.

PROGREDI. — Progrediendo semper aut ascendit in cœlum bene vivendo, aut descendit in infernum male vivendo, S. Anselmus Cantuar., CLIX, 415.

PROSPERITAS. — Prosperitas iis non est beatitudo, quos torquet mala conscientia, S. Augustinus, XXXVII, 1180. — Prosperitas magis metuenda quam adversitas, id., XLI, 43, 44. — Prosperitatibus homo sordescit ut illaqueatur, Guibertus, CLVI, 643. — Prosperitate utendum, ut non sit occasio peccati, sed adjutorium virtutis, S. Bernardus Claræval., CLXXXII, 965. — Prosperitas multo plures extollit, licet multos frangat adversitas, id., CLXXXIII, 766.

PROVIDERE. — Non providere novissima, nihil stultius, S. Hieronymus, XXV, 694. — Providens et bonus Deus ipse sit horreum tuum, ipse apotheca, ipse marsupium, ipse divitiæ, etc., S. Augustinus, XXXII, 1471.

PRUDENTIA. — Prudentiæ grandis est, aurum in luto quærere, S. Hieronymus, XXII, 688. — Prudentia seipsam aliis impertiendo, magis augetur, Alanus de Insulis, CCX, 340.

PUDICITIA. — Macula in pudicitia, nullo nitro, nulla fullonum herba elui potest, S. Hieronymus, XXII, 789.

PUGNARE. — Non pugnat sed trahitur qui non juste vivit, S Augustinus, XXXVIII, 821. — Laboras pugnando, sed lætaberis triumphando, *ibid.*

PULCHRITUDO. — Pulchritudo est bonum Dei, S. Augustinus, XLI, 467. — Cujus corpus pulchrum est, et deformis animus, magis delendus est quam si deforme haberet corpus, id., XXXIV, 119. — Pulchritudo sine virtute nihil prodest, Guibertus, CLVI, 456.

Q

QUÆRERE. — Quæritur amore vera sapientia, S. Augustinus, XXXII, 1324. — Qui Deum quærunt, jam trans enuntia et moritura non quærunt, id., XXXVI, 122. — Quærendus Deus sine fine, quia sine fine amandus, id., XXXVII, 1392. — Quærendus in nobis Deus, non extra, S. Bernardus, CLXXXII, 233, 320. — Quærere Jesum dulce, dulcius tenere, *ibid.*, I. — Nemo quærit Deum qui ante non inveuit, id., 593.

QUIES. — Quies justorum de Christo adeoque in Deo requies, S. Hilarius Pictav., IX, 269. — Quies inops quasi vitæ exsilium, id., X, 1. — Ubi quies non est, ibi mens a proposito sæpe deducitur, S. Hieronymus, XXIII, 34. — Quies est apud Deum valida et vita imperturbabilis, S. Augustinus, XXXII, 682. — Fecit nos Deus ad se, et inquietum est cor nostrum donec in Deo requiescat, *ibid.*, 661. — Ubi quies, ibi sanctificatio, id., XXXIII, 219. — Quies non est ubi servatur aurum, S. Petrus Chrysologus, LII, 22. — Quiescere nescit dilectio, S. Bernardus, CLXXXII, 7.

R

RARUM. — Rarum charum est, Petrus Cantor, CCV, 455.

RATIO. — Ratio res Dei, Tertullianus, I, 1227. — Ratio sine bonitate, ratio non est, *ibid.*, 291. — Rationem quæ nobis videntur non habere, justitiæ plena sunt et rationis, S. Hieronymus, XXV, 910. — Ratione præstantior est virtus, S. Augustinus, XXXIV, 147. — Ratio et amor duo oculi ad videndum Deum, S. Bernardus, CLXXXI, 182. — Ratio mentis oculus est, Alanus de Insulis, CCX, 331.

RECLINATORIUM. — Reclinatorium pura conscientia est in qua reclinat se et requiescit Christus, Richardus a S. Victore, CXCVI, 414.

RECTOR, RECTIUS, RECTUM. — Rector cor cum Deo est, quando propter Deum quæritur Deus, S. Augustinus, XLV, 1879. — Recti non sunt, qui hic mala pro bonis æternis perpeti metuunt, S. Gregorius Magnus, LXXVI, 154. — Rectius ac tutius est bona agere dum vivimus, quæ speramus per alios agi pro nobis post mortem, id., LXXVII, 472. — Rector animarum sit opere præcipuus, *ibid.*, 508.

REDEMPTIO, REDEMPTUS. — Redemptio hominis etsi potuit, non debuit tamen alio modo quam per crucem fieri, S. Bernardus, CLXXXII, 495. — Christus plus amandus ob opus redemptionis quam creationis, id., CLXXXIII, 889. — Redemi non potest qui suis viribus fidit, Petrus Lombardus, CXCV, 104.

REGIMEN. — Regimen animarum ars artium, S. Gregorius Magnus, LXXVII, 3.

RELIGIONE nihil majus, nihil sublimius fide, S. Ambrosius, XVI, 826. — Religionis summa est imitari quem colis, S. Augustinus, XLI, 212. — Religio Christiana, via regalis ad regum, *ibid.*, 342. — Religionem Christianam professus, et nihilominus honori ejus derogans, abominandus est, Guibertus, CLVI, 264. — Religio humilitate fundatur, paupertate conservatur, munditia decoratur, S. Bernardus Claræv., CLXXXII, 769.

RELINQUERE. — Reliquerunt omnia etiam possidendo, qui in hoc mundo nihil amando possident S. Gregorius Magnus, LXXVI, 1633. — Reliquit multum qui sibi nihil retinuit, S. Bernardus, CLXXXII, 825. — Relinquere mundum magis expedit quam relinqui, *ibid.*, 285.

REPREHENDERE. — Quod reprehendimus in aliis, absit ut faciamus, S. Hieronymus, XXIII, 552. — Qui reprehendit, amicus est, S. Gregorius Magnus, LXXVII, 617, 618.

REPROBI. — Reprobi aristarum more nunc eriguntur, electi vero ut grana latent, S. Gregorius Magn., LXXVI, 540. — Reprobi semper justos persequentur, animam vero lædere non valent, S. Petrus Damianus, CXLV, 62.

REQUIES. — Requies nostra in cœlo, non in terra est, S. Ambrosius, XVI, 979. — Tantum non amat Deus, ut, quia nos requiescimus, se dicat requiescere, S. Augustinus, XXXVII, 1725. — Requies labore emitur, id., XXXVI, 1212. — Requies animæ bona conscientia est, S. Bruno Herbipol., CXLII, 418. — Requies est Domini plenitudo et beatitudinis, Rupertus, CLXIX, 68.

RESPONDERE. — Respondere si malum est, multo majus est provocasse, S. Hieronymus, XXII, 538. — In respondendo sic moderemus omnia, ut objecta diluamus, et ab injuria temperemus, *ibid.* — Non semper facile est insipienti sapienter respondere, S. Anselmus Cantuar., CLIX, 73.

RESURRECTIO. — Resurrectionis flos immortalitas est, S. Ambrosius, XVI, 1148.

RISUS. — Risus dissolvit ridentem, vix corripit et emendat, S. Hieronymus, XXIV, 437. — Risus brevis, sempiternus mœror, S. Petrus Damianus, CXLIV, 144.

ROGARE. — Rogandus ille solus cujus verum æternumque præsidium est, S. Hieronymus, XXV, 201. — Qui rogantem contemnit, forsitan audit objurgantem, id., XXII, 209.

CLXVI

INDEX DE VIRTUTIBUS ETHNICORUM SPECIALIBUS,

QUAS PATRES LAUDIBUS EXTULERUNT,

ORDINE RERUM DISPOSITUS ALPHABETICO.

SERIES DECIMA OCTAVA.

Postquam in præcedenti Serie exposuimus varias virtutes et officia quæ ex mandatorum Dei observatione oriuntur, nunc peccata et vitia varia illis opposita aggredimur; itaque in hac decima octava Serie exhibemus Indices de Peccatis in genere, de Peccato originali et Peccatis capitalibus; de Vitiis alphabetice ordinatis; de Homicidio, Duello, Suicidio; de Simonia et Usura in clericis; de Voluptatibus profanis et illicitis, ludis, choreis, spectaculis; de Erroribus et vitiis paganorum a SS. Patribus impugnatis, etc.

CLXVII

INDEX DE PECCATIS.

IN QUO SCILICET LOGICE TRACTATUR DE PECCATI NATURA. GRAVITATE, EFFECTIBUS ET PŒNIS,

DE PECCATO ORIGINALI ET ILLIUS CONSECTARIIS, ET DE PECCATIS CAPITALIBUS.

—

MONITUM.

Si propositum nobis fuisset in hoc compendio includere quidquid istius Indicis titulus primo intuitu implecti videtur, certe quidem multo magis extensa quam hic exstat præjaceret materia. Cum autem alibi, præsertiemque in Decalogo, de pluribus peccatis jam sermo habitus sit, iterum de iisdem loqui supervacaneum duximus. Idcirco, postquam expendimus peccata in genere de septem peccatis seu vitiis capitalibus verba fecimus. — Verum ante omnia, quo majori consuleremus claritati, præsentem materiam varias in partes distribuimus. Sic in sectione prima diximus: I. De natura, specie et gravitate peccatorum. — II. De eorum subjecto et causa. — III. De effectibus, et pœna qua plectuntur. — IV. De necessitate vitandi peccatum mediisque ex eo surgendi; in sectione secunda, de peccato originali ac præcipue de ejus exsistentia atque consectariis. Quoad sectionem tertiam, id est, peccata in specie, de iis dicimus juxta theologicum SS. Patrum ordinem: I. enim expositio est de superbia. — II. De avaritia — III. De luxuria. — IV. De invidia. — V. De gula. — VI. De ira. — VII. De acedia seu tristitia.

Notandum insuper hic aliqua tantum delibata fuisse peccatorum de remediis; fusiores enim explanationes in indice analytico de virtutibus reperientur.

His ita præmissis atque intellectis, dicendum superest nos in referendis variis variorum Patrum sententiis omnia sic disposuisse, ut sperare juvet tum oratores sacros, tum theologos, tum pueros catechizantes, largos ex hoc Indice, Domino donante, fructus esse percepturos.

SECTIO PRIMA.

DE PECCATIS IN GENERE.

I. — *De peccatorum definitione et gravitate.*

Peccati variæ traduntur a theologis, maxime ex mente sancti Augustini, definitiones.

Definitur enim, aversio a Deo et conversio ad creaturam. Definitur etiam, quod eodem ferme recidit, inordinatus amor sui et rerum creatarum.

Ait enim sanctus Augustinus, lib. XXII, c. 27, *contr. Faustum*: Ergo peccatum est factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex vero æterna est vel ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans; si nihil delectaret illicitum, nemo peccaret. Peccat ergo, qui delectationem illiciti relaxat potius quam refrenat. Est autem illicitum quod lex illa prohibet, qua naturalis ordo servatur.

Mitto cæteras peccati definitiones. Hæc una inter alias maxime arridet qua definitur uno verbo peccatum, transgressio legis Dei. Dicitur peccatum « transgressio », quo generali nomine comprehenditur omne genus prævaricationis; tunc enim legem transgredimur, cum vel cogitamus, vel dicimus, vel facimus, vel omittimus aliquid contra legis præceptum. Dicitur « legis Dei, » quo generali item nomine comprehenditur quidquid Deus præcipit vel per se vel per alios. Itaque legis Dei nomine intelligitur lex æterna, naturalis, positiva.

« Lex æterna, » hæc lex nihil aliud est quam increata divinaque ratio, vel Dei voluntas, quæ ordinem naturalem conservari jubet et perturbari vetat. Hac lege tene-

mur avertere amorem a temporalibus, et cum mundatum convertere ad æterna. Quod sic explicatur: Illa lex quæ summa ratio nominatur, ex August. lib. I de liber.arbitr., c. 6, n. 15, cui obtemperandum est, et per quam mali miseram, boni beatam vitam merentur; per quam denique illa, quæ temporalis vocatur, recte fertur, recteque mutatur, nulli non incommutabilis, non æterna videtur. An enim potest aliquando injustum esse, ut mali miseri, boni autem beati sint, aut ut modestus et gravis populus ipse sibi magistratus creet, dissolutus vero et nequam ista licentia careat? Simul etiam, in ista mortali vita, videtur nihil esse justum atque legitimum, quod non ex hac æterna lege sibi homines derivarint... Ut igitur breviter æternæ legis notionem, quæ impressa nobis est, quantum valeo, verbis explicem, ea est qua justum est, ut omnia sint ordinatissima.

Cum ergo hæc sit una lex, ex qua omnes illæ temporales ad homines regendos variantur, ipsa variari nullo modo potest; neque ulla vis, ullus casus, ulla rerum labes unquam effecerit, ut justum non sit omnia esse ordinatissima. Quid enim jubere debet lex temporalis, nisi ut hæc, quæ ad tempus nostra dici possunt, quando eis homines cupiditate inhærent, eo jure possideant, quo pax et societas humana servetur, quanto in his rebus servari potest? Ea sunt autem primo hoc corpus, et ejus quæ vocantur bona, ut integra valetudo, acumen sensuum, vires, pulchritudo, et si qua sunt cætera, partim necessaria bonis artibus, et ideo pluris pensanda, partim viliora. Deinde libertas, quæ quidem nulla vera est, nisi beatorum et legi æternæ adhærentium; sed eam nunc libertatem commemoro, qua se liberos putant, qui dominos homines non habent, et quam desiderant ii qui a dominis manumitti volunt. Deinde parentes, fratres, conjux, liberi, propinqui, affines, familiares et quicunque nobis aliqua necessitate sunt adjuncti. Ipsa denique civitas, quæ parentis loco haberi solet, honores etiam et laudes, et ea quæ dicitur gloria popularis. Ad extremum pecunia, quo uno nomine continentur universa, quorum juste domini sumus aut quorum vendendorum, aut donandorum, habere potestatem videmur. Horum omnium quemadmodum lex illa sua cuique distribuat, difficile et longum esset explicare et plane ad id quod proposuimus non necessarium. Satis est enim videre non ultra porrigi hujus legis potestatem in vindicando, quam ut hæc vel aliquid horum adimat, atque auferat ei quem punit. Metu coercet ergo, et ad id quod vult torquet et retorquet miserorum animos, quibus regendis accommodata est, dum enim hæc amittere timent, tenent in his utendis quemdam modum aptum vinculo civitatis, qualis ex hujuscemodi hominibus constitui potest. Non autem ulciscitur peccatum, cum amantur ista, sed cum aliis per improbitatem auferuntur. Lex naturalis est ratio quædam omnium hominum cordibus ingenita, quæ moventur ad bonum et avocantur a malo. De ea lege loquitur Apostolus his verbis: « Cum gentes quæ legem (Moysis) non habent, naturaliter (id est sine lege scripta), ea quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex; quia ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus. » Ea lege novimus alteri non esse faciendum quod nobis fieri nolumus. Ea lex potest obscurari in cordibus hominum, deleri penitus non potest, juxta illud Augustini: « Lex tua scripta est in cordibus hominum quam ne ipsa quidem delebit iniquitas. »

Explicatur istud, scilicet, legem sive naturalem intelligimus (S. August. epist. ad Hilar., n. 15), quæ in eorum apparet ætatibus, quæ jam ratione uti possunt, sive conscriptam, quæ data est per Moysem, quia nec ipsa vivificare potuit, et liberare a lege peccati et mortis, quæ tracta est ex Adam, sed magis addidit prævaricationis augmenta. « Ubi enim lex non est, ait idem Apostolus, nec prævaricatio. Proinde quoniam lex est etiam in ratione hominis, qui jam utitur arbitrio libertatis, naturaliter in corde conscripta, qua suggeritur ne aliquid faciat quisque alteri, quod pati ipse non vult; secundum hanc legem prævaricatores sunt omnes, etiam qui legem per Moysem datam non acceperunt. De Aug. in Psal. LVII, n. 1, quando quidem manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit: Quod tibi fieri non vis, ne facias alteri? Hoc et antequam lex daretur, nemini ignorare permissum est, ut esset unde judicarentur et quibus lex non esset data. Sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptum et in tabulis quod in cordibus non legebant. Non enim scriptum non habebant, sed legere nolebant. Oppositum est oculis eorum quod in conscientia videre cogerentur, et quasi forinsecus admota voce Dei, ad interiora sua homo compulsus est... Sed quia homines appetentes ea quæ foris sunt, etiam a se ipsis exsules facti sunt, data est etiam conscripta lex; non quia in cordibus scripta non erat, sed quia in fugitivus eras cordis tui, ab illo qui ubique est comprehenderis, et ad te ipsum intra revocaveris. Propterea scripta lex quid clamat eis qui deseruerunt legem scriptam in cordibus suis: « Redite, prævaricatores, ad cor. » Quis enim te docuit nolle accedi ab altero ad uxorem tuam? Quis te docuit nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit nolle injuriam pati, et quidquid aliud vel universaliter vel particulariter dici potest? Multa enim sunt de quibus singulis interrogati homines clara voce respondeant, nolle se pati. Age, si non vis pati ista, numquid solus es homo? Nonne in societate vivis generis humani? Qui tecum factus est, socius tuus est; et omnes facti ad imaginem Dei, nisi terrenis cupiditatibus conterant quod ille formavit. Quod ergo tibi fieri non vis, noli alteri facere. Judicas enim malum esse in eo quod pati non vis; et hoc te cogit nosse lex intima, in ipso tuo corde conscripta. Faciebas, et clamabatur inter manus tuas. Quomodo cogeris redire ad cor tuum, cum hoc pateris inter manus alienas? Furtum bonum est? Non. Interrogo: Adulterium bonum est? Omnes clamant, non. Homicidium bonum est. Omnes clamant detestari se. Concupiscere rem proximi tui bonum est? Non, vox omnium est. Aut si adhuc non confiteris, accedit qui concupiscat rem tuam. Placeat tibi, et responde quod vis. Omnes ergo de his rebus interrogati clamant, hæc bona non esse. Non ergo immerito prævaricatores æstimantur omnes peccatores terræ. Nullus enim est, qui faciat alteri injuriam, nisi qui fieri nolit sibi; et in hoc transgreditur naturæ legem, quam non sinitur ignorare, dum in quod facit, non vult pati..... Lex positiva ea est quæ legislatore vel verbo vel scripto traditur. Hæc autem vel est divina vel humana. Divina, pendtur a Deo; humana ab hominibus...

Lex divina dividitur in veterem et novam. Lex vetus Judæis est scripto tradita per Moysem; lex nova promulgata est per Christum, et per Spiritum sanctum scripta est « non in lapideis tabulis, sed in tabulis cordis carnalibus. »

Lex humana vel est ecclesiastica, vel civilis. Lex ecclesiastica ea est, quæ sancitur ab Ecclesia; lex civilis ea est quæ fertur a principibus temporalibus.

Lege divina præceptum est, ut Ecclesiæ, imo et principibus temporalibus justa jubentibus pareamus, idque non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; nam qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit ex Apostolo. Ergo et legis humanæ transgressio recte ponitur sub generali notione transgressionis legis Dei.

Duplex vero est genus peccatorum, originale et actuale.

Peccatum originale illud est quod ab Adamo in posteros transmissum a singulis hominibus ipsa origine contrahitur. De illo mox in particulari dicemus.

Peccatum actuale illud est quod actu proprio et propria voluntate libere committitur ab habentibus rationis usum. Et horum multa genera sunt: Nam sunt, 1. vel mortalia, vel venialia; 2. vel sunt omissionis vel commissionis, hæc autem vel corde, vel ore, vel opere committuntur; 3. vel sunt spiritualia, vel carnalia; 4. vel lædunt directe Deum, vel proximum, vel ipsum peccantem; 5. vel sunt infirmitatis, vel ignorantiæ, vel malitiæ; 6. vel sunt propria, vel simul et aliena. Denique solemnis ea divisio est, qua revocantur omnia peccata actualia ad capita septem quæ dicuntur peccata capitalia. De singulis illis septem peccatis, ex notitia quorum varia genera peccatorum quæ nunc indicamus, cognoscentur sigillatim agemus post expositionem de his quæ ad peccatum originale spectant, de quo mox post quædam quæ adhuc ad peccati in genere quæstionem referenda sunt.

635. — Peccare non est aliud quam non reddere Deo debitum, *ibid.*, 375. — Peccare, mala et amara res est, *ibid.*, 870. — Omne peccatum est injustitia, *ibid.*, 514. — Peccatum dici potest quædam corruptio virtutis, *ibid.*, 463. — Uniuscujusque peccatum est in natura et in persona, *ibid.*, 431. — Peccatum quod quisque trahit cum natura in ipsa origine, vocatur originale. Potest etiam dici naturale, *ibid.* — Actiones quas facit injusta voluntas, vocantur peccata, quia in voluntate, qua fiunt, est peccatum, *ibid.*, 438. — Omne peccatum Deum exhonorat, 723. — Nullum peccatum debet reputari parvum, *ibid.* Graviter peccamus, quotiescunque scienter aliquid quamlibet parvum contra voluntatem Dei facimus, *ibid.*, 392.

Peccatum hauritur oculis et corde, Rupertus, CLXVIII, 32. — Peccatum committitur eo quod non custodiamus nos, id., CLXIX, 75. — Peccata inveterata gravius puniuntur, *ibid.*, 148. — Peccatum cum fraude pejus est, *ibid.*, 155. — Triplex est, per ignorantiam, per superbiam, per infirmitatem, *ibid.*, 459. — Peccatum cordis et operis quatuor modis perpetratur, *ibid.*, 978. — Peccatum esse irremissibile, vel ad mortem intelligitur, nisi pœnitentiam egerit, *ibid.*, 816. — Lætari in rebus pessimis peccatum gravissimum, *ibid.*, 1030. — Incrementa peccati quæ sint, *ibid.*, 1235. — Blasphemia est defendere peccatum, *ibid.*, 1119. — Peccatum ex nihilo est, id., CLXX, 436. — Peccatum primum, Hugo de S. Victore, CLXXV, 41. — Peccatum in foribus, *ibid.*, 44. — Peccatum in Spiritum sanctum quid, an irremissibile, *ibid.*, 447. — Peccare in Deum quomodo gravius quam peccare in proximum, *ibid.*, 524. — Peccatum actuale quid sit, id., CLXXVI, 110. — In generali, *ibid.*, 111. — Quæ si illius natura, *ibid.*, 112. — Quid proprie dicatur peccatum. Petrus Abælardus, CLXXVIII, 636 *et seqq.* — De peccatis spiritualibus vel carnalibus, *ibid.*, 648. — Peccatum non est nisi contra conscientiam, *ibid.*, 653.

Peccatum quot modis committitur, CLXXXIV, 1246. — Peccatum cujus Deus non miseretur quodnam sit, *ibid.*, 556. — Sicut peccatum est perpetratio mali, ita delictum est desertio boni, *ibid.*, 489. — Peccatum grave onus, id., CLXXXIII, 243. — Peccata sunt opera tenebrarum, *ibid.*, 105. — Sunt parietes quibus a Christo sejungimur, *ibid.*, 1045. — Peccati gravitas non ex eventu, sed ex intentione, id., CLXXXII, 178. — Peccatum veniale et invincibile, Robertus Pullus, CLXXXVI, 855. — Peccatum quomodo committitur, *ibid.* — Peccata mortalia quæ, *ibid.*, 861. — Peccati interni et externi duplex macula, *ibid.*, 865. — Peccata cordis et consuetudinis et operis, *ibid.*, 1073. — Peccata comparata vinculis, Petrus Lombardus, CXCI, 534. — Peccata funes, *ibid.*, 1241. — Peccatum quare aculeus mortis dicitur, *ibid.*, 1706. — Peccatum nihil est, *ibid.*, 1602. — Stimulus mortis, *ibid.*, 1694. — Veluti scorpius, *ibid.* — Peccatum duplex, aliud originale, aliud actuale, Richardus a S. Victore, CXCVI, 690. — Peccare in Patrem, in Filium et in Spiritum S. quomodo intelligendum, *ibid.*, 1148. — Peccatum quodnam sit destabilius, *ibid.*, 1188. — Peccatum esse inexpiabile aliud est ab illo quod peccatum sit irremissibile, et quodnam sit inexpiabile et irremissibile, *ibid.*, 1189. — Peccati mortalis et venialis differentia, *ibid.*, 1191. — Duo in omni peccato sunt consideranda, *ibid.*, 1174. — Peccata, quot modis committantur, Adamus Scotus, CXCVIII, 625. — Peccati gravitas ex multis titulis ponderatur, *ibid.*, 384. — Peccatum actuale dicitur naufragium secundum, Alanus de Insulis, CCX, 353. — Peccata venialia disponunt ad mortale, *ibid.*, 298. — Peccata contra naturam pudice et subtiliter describuntur *ibid.*, 458. — Peccatorum quædam sunt carnalia, alia spiritualia, *ibid.*, 238. — Peccatum quid sit, Petrus Pictav., CCXI, 973. — Peccatum, vitium, et delictum quomodo differunt, *ibid.*, 978. — Peccatum quomodo committitur, *ibid.*, 1027.

II. — *De peccati subjecto et causa.*

Sanctus Augustinus evidentissime docet in lib. *Contra mendac.* cap. 7, omnes actus secundum intentionem et causam judicandos bonos vel malos, præter quosdam, qui ita sunt mali, ut nunquam possint esse boni, etiamsi bonam videantur habere causam. Interest, inquit, plurimum qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt. Et quippe opera hominum, si causas habuerint bonas vel malas, nunc sunt bona, nunc mala, quæ non sunt per se ipsa peccata : sicut victum præbere pauperibus bonum est, si fit causa misericordiæ cum recta fide; et concubitus conjugalis, quando ut causa generandi, si eo fine fiat, ut gignantur regenerandi, hæc rursus mala sunt, si malas habeant causas, velut si jactantiæ causa pascitur pauper, aut lasciviæ causa cum uxore concumbitur, aut filii generentur non ut Deo sed diabolo nutriantur. Cum vero opera ipsa per se peccata sunt, ut furta, stupra, blasphemiæ, quis dicat causis bonis esse facienda, vel peccata non esse ; vel quod est absurdius, justa peccata esse? Quis dicat : Furemur divitibus, ut habeamus quid demus pauperibus, aut. Falsa testimonia proferamus, non ut inde innocentes lædantur sed potius salventur? Duo enim bona hic sunt, ut innocens non puniatur, et ut inops alatur : Aut quis dicat adulterium esse faciendum, ut per illam cum qua fit homo de morte liberetur? Testamenta enim vera cur non supprimimus, et falsa supponimus, ne hæreditates habeant qui nihil boni agunt, sed hi potius qui indigentes adjuvant? Cur non fiant illa mala propter hæc bona, si propter hæc bona nec illa sunt mala? Cur non ab immundis meretricibus quas ditant stupratores, rapiat divitias vir bonus, ut indigentibus ea largiatur cum nullum malum sit, si pro bono fiat? Quis hoc dicat, nisi qui res humanas moresque conatur et leges subvertere? Quod enim facimus non dicatur recte fieri posse, nec impune tantum, verum etiam gloriose, ut in eo non timeatur supplicium, sed speretur et præmium, si semel consenserimus in malis actibus, non quid fiat, sed quare fiat esse quærendum, ut quæcunque pro bonis fiant causis, nec ipsa mala esse judicentur? At justitia merito eum qui dicit se subtraxisse superflua diviti, ut præberet pauperi, et falsarium qui alienum corrumpit testamentum, ut is hæres esset qui faceret eleemosynas largas, non ille qui nullas, et eum qui se fecisse adulterium ostendit, ut per illam cum qua fecit, hominem de morte liberaret.

Ex his dignoscitur quis actus sit peccatum, qui scilicet malam habeat causam ; nec ille tantum, quia sunt nonnulli actus qui, etsi bonam habeant causam, tamen peccata sunt, ut ostendimus. Ex quo consequi videtur quia non semper ex fine judicatur voluntas, sive actio mala, sicut in illis quæ per se peccata sunt. Illa enim cum quis gesserit pro aliqua bona causa bonum videtur habere finem ; nec ex fine voluntas est mala, non ex voluntate actio fit mala, sed ex actione voluntas fit prava. In quibus aliqui ponunt actum Judæorum, qui crucifigendo Christum arbitrabantur se obsequium præstare Deo, quia bonum finem dicunt eos sibi potuisse, scilicet Dei obsequium; et tamen voluntatem eorum et actionem perversam fore asserant..... Omnia ergo hominis opera secundum intentionem et causam judicantur bona vel mala, exceptis his quæ per se mala sunt, id est quæ sine prævaricatione fieri nequeunt. Ergo simpliciter ac vere sunt boni illi actus qui bonam causam et intentionem, id est qui voluntatem bonam comitantur et ad bonum finem tendunt ; mali vero simpliciter dici debent, qui perversam habent causam et intentionem. Unde, S. Ambrosius ait : Affectus tuus operi tuo nomen imponit, et S. August. in Psal. XXXI. Nemo computet bona opera sua ante fidem. Illa enim mihi videntur esse ut magnæ vires, et cursus celerrimus præter viam ; quia ubi ipsa fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit ; non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum facit attendat, quo lacertos optimæ gubernationis dirigat..... at inquies ex his, ubi non est fides, nec intentio bona, nec opus bonum esse videtur. De hac quæstione sunt variæ opiniones.... S. Augustinus ait : Omnium infidelium vita peccatum est, et nihil bonum est sine summo bono ; ubi deest agnitio æternæ veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. Et Jacobus in Epist. : « Qui offendit in uno (scilicet in charitate), factus est omnium reus. » Qui ergo fidem et charitatem non habet, omnis ejus actio peccatum est-quia ad charitatem non refertur, quod enim ad charitatem non refertur, non fit quemadmodum fieri oportet, ideoque malum est. Non ergo mandata custodit qui charitate caret, quia sine charitate nullum mandatorum custoditur. Unde S. Augustinus ait : Custoditionem legis dicit Apostolus, non inebriari, non occidere, non mœchari, et alia hujusmodi ad bonos mores pertinentia, quæ sine charitate, fide et spe impleri non possunt. Nullum ergo mandatum implet, nullum opus bonum facit, qui fidem charitatemque non habet..., CXCII, 747-749. — Hæc patefiunt ex sequentibus indicationibus.

Omne peccatum impatientiæ adscribendum, Tertullianus, I, 1258. — Peccatum unde ad hominem pervenerit, Lactantius, VII, 123. 134. — Peccati nobis auctores sunt principes aeris, S. Hilarius, IX, 460. — Peccati incentiva suppeditant dæmones, et de eo quod per eos gesserimus nos accusant, *ibid.*, 608. — Peccati usus ex appetitu voluntatis et oblectatione vitiorum accipitur, *ibid.*, 475. —

fratrem suum peccare peccatum non ad mortem petat, et dabit ei veniam, peccanti non ad mortem. Qui vero peccaverit ad mortem,quis orabit pro eo? »Ceruis quod si pro peccatis minoribus deprecemur, impetremus veniam; si pro majoribus, difficilis impetratio fit, et inter peccata et peccata, esse magnam distantiam...

Cum autem peccatum sit quædam infirmitas animæ, peccatum aliquod mortale dicitur ad similitudinem morbi,quid dicitur mortalis,ex eo quod inducit defectum irreparabilem per destitutionem alicujus principii...... Principium autem vitæ spiritalis, quæ est secundum virtutem, est ordo ad ultimum finem,.... qui quidem si destitutus fuerit, reparari non potest per aliquod principium intrinsecum, sed solum per virtutem divinam....., ideoque hujusmodi peccata dicuntur mortalia quasi irreparabilia. Peccata autem quæ habent inordinationem circa ea quæ sunt ad finem, conservato ordine ad ultimum finem, reparabilia sunt; et hæc dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet, quando reatus pœnæ tollitur, qui cessat,cessante peccato.Et adhuc dicendum quod ille qui peccat venialiter inhæret bono temporali,non ut fruens, quia non constituit in eo finem, sed ut utens, referens in Deum non actu,sed habitu....,Peccatum veniale a venia dicitur...., non meretur pœnam æternam,sed temporalem.... Cum enim voluntas fertur in aliquid quod secundum se repugnat charitati, per quam homo ordinatur in ultimum finem, illud peccatum ex suo objecto habet quod sit mortale. Unde est mortale ex genere, sive sit contra dilectionem Dei, sicut blasphema, perjurium et hujusmodi: sive contra dilectionem proximi,sicut homicidium adulterium et simila.Quodoque vero voluntas peccantis fertur in id quod in se continet quamdam in ordinasionem,non tamen contrariatur dilectioni Dei et proximi sicut verbum otiosum, risus superfluus, et alia hujusmodi; et talia sunt peccata venialia ex suo genere.... Quibus venialibus peccatis licet occidi animam non putemus, ita tamen eam velut quibusdam pustulis et quasi horrenda scabie deformen faciunt, ut eam ad amplexus Sponsi cœlestis, aut vix aut cum grandi confusione venire permittant.Et ideo continuis orationibus, et frequentioribus jejuniis et largioribus eleemosynis, et præcipue,per indulgentiam eorum qui in nos peccant, assidue redimentur, ne forte simul collecta cumulum faciant et demergant animam. Quidquid enim de istis peccatis a nobis redemptum non fuerit, illo igne purgandum est de quo dicit Apostolus: « Quia in igne revelabitur; et si cujus opus arserit, detrimentum patietur. » Aut enim dum in hoc mundo vivimus,ipsi nos per pœnitentiam fatigamus; aut certe volente aut permittente Deo, multis tribulationibus pro istis peccatis affligimur; et si Deo gratias agimus, liberamur....... Ita peccata ipsi in hoc sæculo purgantur, ut in futuro ille ignis purgatorius aut non inveniat, aut certe parum inveniat quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tamdiu in illo purgatorio igne moras habebimus, quamdiu supradicta peccata minuta, tanquam ligna, fenum, stipula consumantur.

Sed dicit aliquis, ait S.Cæsarius serm. 37, Non pertinet ad me quandiu moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, quia ille purgatorius ignis durior erit,quam quidquid potest in hoc sæculo pœnarum aut cogitari aut videri,aut sentiri. Et ideo totis viribus unusquisque laboret ut capitalia crimina possit evadere, et minuta peccata ita operibus bonis redimere, ut de ipsis nihil videatur remanere quod ille ignis possit absumere. Illi autem qui capitalia crimina committunt, si quandiu vivunt, ea redimere pœnitentiæ medicamentis noluerint,non ad illum ignem de quo dicit Apostolus: « Ipse salvus erit, sic tamen quasi per ignem; sed in istum ignem,illam duram et irrevocabilem sententiam adituri sunt, de quo Christus ait: «Discedite a me,maledicti,in ignem æternum.»

Hæc explanantur in sequentibus indicationibus ex Patribus desumptis.

Peccatis amittimus beata et maxima et Deo proxima, S. Hilarius, IX, 788. — Ab omni, qui in peccatis moratur, vultus Domini est aversus, *ibid.*, 429. — Peccata sunt quædam, quæ ex ore verbum auferunt veritatis, *ibid.*, 514.—Peccata opprobrio sunt digna,*ibid.*, 525. — Semper nobis peccatum nostrum tanquam malus exactor occurrit, vel tanquam improbus fenerator convenieus debitorem, S. Ambrosius, XIV, 1070. — Rei sumus sine accusatore, sine tortore cruciamur, sine vinculis astringimur,sine venditore vendimur, *ibid.*, 1022. — Peccata quomodo puniantur, *ibid.*, 348. — Injusti sicut paleæ ventilantur, *ibid.*,834. — Peccati dies, dies confusionis appellatur, id., XVI, 506. — Nullus major est dolor, quam is qui peccati mucrone vulnerat conscientiam; neque ullum gravius onus,quam peccatorem sarcina, et pondus flagitiorum, *ibid.*, 1235. — Nihil est quod tam summo dolori sit,quam ut unusquisque positus sub captivitate recordetur unde lapsus sit, atque unde deciderit,*ibid.*, 523. —Peccata interna inquinant hominem, Juvencus, XIX, 647. — Mors nostra peccatum est, S. Hieronymus,XXII, 339. — Peccata germinant negligentiam, *ibid.*, 654. — Peccatum murus est,dividens Deum et homines, id., XXIV, 576. — Mortem sonat,id.,XXV, 575. — Peccata nostra causa omnium malorum, LVII, *ibid.*,57.—Peccatum mors animæ,id.,XXVI,465.—Omnis qui peccat, amat tenebras, id., XXIV, 336. — Omnis qui peccat,ex diabolo natus est, *ibid.*, 659.—Qui peccavit et fecit malum mortuus est, *ibid.*, XXIII, 1077.

Peccatum mors animæ,S. Augustinus, XXXV, 1748. — Sola mors animæ,id.,XLII,95.—Iniquitas sola longe a Deo facit, id., XXXVII, 1775. — Peccando recedit homo a Deo,id.,XXXIII, 838. — Peccata sola a Deo separant, id.,XLI,300.— Et a salute ac vita æterna,id.,XLIV,129. — In peccato tenebræ et frigus, id., XXXV, 1579. — Peccata tenebræ sunt animarum, id., XLIII, 118. — Peccatum impunitum esse non potest, id., XXXVI, 505, 701; XL, 358. — Peccatum aut a Deo aut ab homine puniendum est, id., XXXVI, 505. — Peccati merito vindicta est æterna, id., XXXIII, 381. — Peccatorum pœna et exitus est,ut primo cupiditatum igne vastentur, deinde malorum operum putore a cœtu beatorum abjiciantur, postremo abrepti atque submersi ineffabiles pœnas luant, id., XXXVI, 137. — Peccati pœnæ variæ sunt,id., XXXII, 674. — Deus non de se profert unde peccata puniantur,sed ipsa peccata sic ordinat, ut quæ fuerunt delectamenta homini peccanti, sint instrumenta Domino punienti, *ibid.*, 107, 108. — Peccati effectus, id., XXXIX, 1974, 2224, 2225. — Peccata nulla Deus inulta permittet,id., XL, 1350. — Nulla impunita esse possunt,id., XLV, 1876.

Peccatum est mors animæ, Gennadius, LVIII, 990. — Peccato natura vitiata, Eugyppius, LXII, 1017. — Bonum perditum, *ibid.*,996.—Peccata tenebræ animarum, *ibid.*,872 —Peccatum generat mortem, *ibid.*,118. —Peccatum hominis effecit ut dies a tenebris jam computentur, *ibid.*, 155.—Hominem ex paradiso detrusit, *ibid.*, 158.—Homo per peccatum facultatem bonæ cogitationis et bonæ voluntatis amisit,Fulgentius,LXV, 467. — Peccata quanto majora sunt,tanto longius a Deo repellunt, Cassiod.,LXX, 56.— Qui peccat,gratiam Spiritus sancti amittit,*ibid.*,367.—Peccatum est morbus animarum,*ibid.* 298.—Peccata sunt vincula,*ibid.*, 856. — Peccatum mors animæ, Vita Patrum, LXXIII, 509. — Peccatum nullum Deus relinquit inultum, S. Gregorius Magnus, LXXV, 653. — Per ea Deus hominem plectit, quæ peccando suo auctori prætulit, *ibid.*, 606. — Iræ divinæ nullum peccatum absconditur, id., LXXVI, 27. — Peccatis involuti lumen videre non possunt, id., 336. — In sinu Ecclesiæ inique viventes, divina ultio quasi impios percutit, *ibid.* — Patitur tenebras ultionis, qui hic sponte sustinuit tenebras voluptatis, *ibid.*, 1108. — Peccato anima dum pascitur, panem justitiæ edere non valet, id., LXXV, 973. — Peccati pœna in inferno est æterna, id.,LXXVII, 401. — Cur peccatum quod in se est finitum, pœna puniatur æterna, *ibid.* — Peccatum animam occidit, Rabanus, 107, 481; CVIII, 227. — Ejus labe infecti cœli aditu arcendi, id., CIX, 654. — Eo polluti frustra in templo fiduciam locant,id., CXI, 859. — Peccatores ut lutum delebuntur, S. Bruno, CXLII, 197. — Sicut pulvis projicientur, *ibid.*, 147. — Ut fumus deficiunt, 249. — Pacem in conscientia non habent, *ibid.*, 274. — De peccatorum effectibus, S. Petrus Damianus, CXLV,223.— Peccatum nullum impunitum manet,*ibid.*, 578. — Corpora peccatis subjecta mortua sunt,Laufrancus, CL, 700. — Peccatis obvoluto nihil prodest hostia, *ibid.*, 398. — Peccatum pondus, *ibid.*, 402. — Peccata mentem excæcant interius, Radulphus, CLV, 1670. — Ad exteriores tenebras pertrahunt, *ibid.* — In peccatis lethalibus voluntarie perseverantes tanquam ebrii et mortui nihil vident,nihil sentiunt boni aut mali,Guibertus, CLVI, 34. — Omnia peccata animam lædunt,S. Anselmus, CLVIII, 559. — Justitia aboletur justi ruentis, *ibid.*, 876. — Tanto magis ægrotat,quanto licentius quis peccat, *ibid.*, 665. — Peccata dum attrahunt dulcia promittunt; dum pertrahunt, amaritudine perfundunt. Dum suadent, ungunt; postquam suaserunt, usque ad mortem animam pungunt, *ibid.*, 1010. — Peccata conscientiam discerpunt, *ibid.*, 950.— Per peccatum moritur homo,etsi aliquatenus vivat, *ibid.*, 873. — Abyssus peccatorum invocat abyssum judiciorum et suppliciorum

ibid., 1001.— Humana natura quando primum peccavit, hac pœna flagellata est, ut nunquam prolem naturaliter nisi talem, quales videmus infantes nasci, generaret, *ibid.*, 534.—Ac post hanc vitam in inferno a regno Dei quod facta est, in perpetuum exsularet, *ibid.* — Peccati pœna est peccandi necessitas, *ibid.*, 463.—Morbi, mors, etc., pœna sunt peccati, *ibid.*, 464. — Mors ex peccato et pœna peccati, *ibid.*, 394. — Peccata sunt funes, Rupertus, CLXVII, 1018. — Peccatum in homine attulit, nobis mortem animæ et corporis, *ibid.*, 1330. — Peccatum animam diabolo subjicit, Adamus Scotus, CXCVIII, 447. — Hominem ligat, *ibid.*, 744.— Peccatum destruit in nobis habitaculum Dei, Godefridus, CLXXIV, 27. — Et animam ut funiculus ligat, *ibid* —Nos facit servos, *ibid.*, 483. — Peccatum mors est animæ, Philippus de Harveng., CCIII, 1157.

IV. — *De necessitate vitandi peccatum, mediisque ex eo surgendi.*

Ex dictis in præcedenti paragrapho de pœnis peccatis capitalibus et venialibus reservatis, deducimus quod qui a pœna perpetua et a purgatorio igne desiderant liberari, crimina capitalia non admittant ; aut si jam commiserint fructuosam agant pœnitentiam, et illa parva vel quotidiana peccata bonis operibus redimere non desistant.

Quibus tamen operibus, ait sanctus Cæsarius, minuta peccata redimantur, planius vobis insinuare desidero. Quoties infirmos visitamus, in carcere clausos, et positos in vinculis requirimus, discordes ad concordiam revocamus indicto in Ecclesia jejunio jejunamus, pedes hospitibus abluimus..., eleemosynam ante ostium prætereuntibus pauperibus damus, inimicis nostri, quoties petierunt, veniam indulgemus, istis operibus et similibus minuta peccata redimimus quotidie.

Pro capitalibus vero criminibus non hoc solum sufficit, sed addendæ sunt lacrymæ, rugitus et gemitus, continuata et longo tempore pertracta jejunia, largiores eleemosynæ erogandæ, ultro nos ipsos a communione Ecclesiæ removentes, in luctu et in tristitia multo tempore permanentes, et pœnitentiam etiam publice agentes, quia justum est, ut qui cum multorum destructione se perdiderit, cum multorum ædificatione se redimat.

Est pœnitentia, inquit S. Augustinus, Serm. 351, c. 3, n. 3. De utilitat agendi pœniteut., cujus actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est, quia nemo vitam æternam, incorruptibilem immortalemque desiderat, nisi eum vitæ hujus, temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat... Quis dubitet in quacunque temporali felicitate versemur, pœnitere tamen nos debere hujus vitæ, ut ad illam incorruptionem tota aviditate curramus ?... Quis ergo festinat et optat ad patriam remeare, et illam speciem quæ est facie ad faciem contemplari, nisi quem peregrinationis suæ pœnituerit ? Ex quo dolore pœnitentis, etiam vox illa miserabilis erumpit et sonat : «Heu me! quoniam peregrinatio mea longinqua facta est.»

Ne quis igitur per baptismum quamvis justificatus sit a prioribus peccatis, tamen superbire audeat, si nihil committat, unde ab altaris communione separetur, quasi jam de plena securitate se jactans, sed potius servet humilitatem, quæ pene una disciplina Christiana est....., Nec superbiat terra et cinis, donec ista nox tota transeat..... Quis itaque sanæ mentis non ingemiscat ? Cui non per pœnitentiam sic esse displiceat ? Quis non tota humilitate supplicans divino adjutorio se exaudibilem præbeat, donec transeat omnis ista tentationum materies atque umbra terrena... Deinde quisque ut mundo crucifixus sit ab omni opere malo, in servitutem membra castigat, ne jam regnet peccatum in ejus mortali corpore, ad obediendum desideriis ejus ; solum unum verum Deum colat, nulli simulacrorum ritui deditus, nullis sacris dæmoniorum irreticus, non accipiens in vanum nomen Domini Dei sui, quietem sempiternam certus exspectans, debitum honorem parentibus reddens, nec cruentus homicidio, nec fornicatione turpatus, nec furto fraudulentus, nec mendacio duplicatus, nec rei, nec uxoris alienæ concupiscentia sordidus, non in suis etiam rebus aut luxuria diffluat, aut arescat avaritia, non sit contentiosus, non sit contumeliosus, non maledicus, vendat postremo omnia bona sua et det pauperibus et sequatur Christum atque thesauro cœlesti radicem cordis infigat... Consulat proximo sicut sensit sibi esse consultum. Versabitur ergo iste in rebus humanis, non carnalis, sed spiritalis acquisitionis devinctus officio, non quidem negotiis sæcularibus obligatus, sed tamen quia militat Deo, non otio desidiæ torpidus et abjectus. Dei ergo, si potest, suas eleemosynas omnes cum omni hilaritate; non tædio frangatur in difficultatibus rerum, quæ necesse est existant, ut ostendatur homini quod homo est. Non ira subrepat in eum, qui sui odiose irruit, aut inopportune inopia coactus petit ; an negotio suo.... Non det quidquam amplius vel minus quam oportet... ; non loquatur amplius quam opus est... Sed tamen de terra sicca pulverem contrahunt... Non solum ergo propter ipsam vitæ hujus mortalitatem et ignorantiam, et propter diei malitiam... quam jubemur ferre atque portare...; et sustinere, Deum viriliter agendo, ut fructum afferamus cum tolerantia ; sed etiam propter ipsum pulverum mundi hujus..., qui per itinera consulendi consulentium pedibus adhærescit, et damna quæ in ipsa negotiosissima dispensationis actione contingunt, quæ Dominus præstet ut cum lucris majoribus compensentur, quotidianam debemus habere pœnitentiam.

Quisquis itaque se diligenter attendens, nulla se ipsum adulatione seducit, satis intelligit cum quanto periculo mortis æternæ, et cum quanta penuria perfectæ justitiæ peregrinetur a Domino...Oportet ut oderis in te opus tuum, ait S. Augustinus, tract. in Joan. XII, n. 13, et ames opus Dei. Cum autem cœperit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua; initium operum bonorum, confessio est operum malorum... Qui autem facit veritatem, accusat in se mala sua, non sibi parcit, non sibi ignoscit ut Deus ignoscat, quia quod vult ut Deus ignoscat, ipse agnoscit.

Christus paratus est ignoscere, sed agnoscentibus. In dilectione autem ejus et in misericordia ejus qui ambulat, etiam liberatus ab illis lethalibus et grandibus peccatis, qualia sunt facinora, homicidia, furta, adulteria, propter illa quæ minuta videntur esse peccata linguæ aut cogitationum, aut immoderationis in rebus concessis, facit veritatem confessionis, et venit ad lucem in operibus bonis, quoniam minuta plura peccata, si negligentur occidunt... Iter autem hujus sæculi molestum est, plenum est tentationibus ; in rebus prosperis ne extollat, in rebus adversis ne frangat. Qui tibi dedit felicitatem hujus sæculi ad consolationem tuam dedit, non ad corruptionem. Rursus qui te flagellat in isto sæculo ad emendationem, non ad damnationem facit. Ferto patrem erudientem, ne sentias judicem punientem.

Omnes tandem sancti qui Deo fideliter serviunt lectioni et orationi vacare, et in bonis operibus perseverare contendunt, nec capitalia crimina, nec minuta peccata, id est ligna, fenum, stipulam supra fundamentum Christi, sed bona opera, hoc est, aurum, argentum, lapides pretiosos superædificantes, per ignem illum, de quo dicit Apostolus : « Quia in igne revelabitur, » absque ulla violatione transibunt. Illi vero qui quamvis capitalia crimina non admittant, et ad perpetranda minuta peccata sunt faciles, et ad redimenda sunt negligentes, ad vitam æternam pro eo quod in Christum crediderunt, et capitalia peccata non admiserunt venturi sunt ; sed prius aut in hoc sæculo per Dei justitiam vel misericordiam, sicut jam dictum est, amarissimis tribulationibus sunt excoquendi, et illi ipsi per multas eleemosynas, et præcipue dum inimicis suis clementer indulgent, per Dei misericordiam liberandi, aut certe illo igne de quo dicit Apostolus, longo tempore cruciandi, ut ad vitam æternam sine macula et ruga perveniant. Illi vero qui aut homicidium, aut sacrilegium, aut adulterium, vel reliqua his similia commiserint, sicut etiam jam dictum est, si eis digna pœnitentia non subvenerit, non per purgatorum ignem transire merebuntur ad vitam, sed æterno incendio præcipitabuntur ad mortem.

Per ista præfata satis nobis apparent demonstrata ea quæ spectant ad necessitatem vitandi peccatum, et ad media apta ad ex eo exsurgendum. Insuper adhuc demonstrantur ex sequentibus.

Non facti tantum, sed et voluntatis delicta vitanda, et pœnitentia purganda, Tertull., I, 1232.— Munia quæ ad peccatum inducunt, omnino deserenda, *ibid.*, 667. — Peccatis omnibus, seu carne, seu spiritu, seu voluntate commissis, qui pœnam per judicium destinavit, idem et veniam per pœnitentiam spopondit, *ibid.*, 1233. — Peccatorum obliterationem merentur jejunia, id., II, 65. — Oratio diluit delicta, lapsos erigit, cadentes suspendit, stantes continet, id., I, 1196. — Ad obtinendam peccatorum veniam opus est nobis quotidiana sanctificatione, S. Cyprianus, IV, 523.

Peccata nostra quomodo dissimulet Deus, S. Hilarius, IX, 860. — Peccatorum venia, *ibid.*, 783. — Peccatis veniam per pœnitentiam promittit lex et Evangelium, *ibid.*, 789. — Omnium omnino peccaminum veniam per fidem tribuit Deus, post reditum confessionis, suo potius munere quam nostro merito, *ibid.*, 1022.— Peccata humiliatione emendantur, *ibid.*, 567.

Peccata magna tollit magna medicina, S. Ambrosius, XIV, 724. — Quomodo eorum funes et vincula solvan-

Peccata manifesta non sunt occulta correctione purganda, id., 1326. — Peccatum, ut ad pœnitentiam accendamur, mente recogitandum, id., LXXIX, 184. — In peccatum relabi quam cavendum, id., 199. — Peccata non solum confitenda sunt, sed etiam pœnitentiæ austeritate delenda, id., 429. — Peccata tegimus, ea per confessionem detegendo, id., 559.

Peccatum admittere cadere est in puteum, consuetudinem peccandi facere, os putei est angustare, ne is qui cecidit valeat exire, S. Isidorus LXXXIV, 624 — Frequenter peccare caveendum est, *ibid.*, 625. — Cogitatio prava delectationem parit,delectatio consensionem,consensio actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem, *ibid.* 624. — Quotidiana leviaque peccata Dominica Oratione purgantur, Halitgarius, CV, 656. — Quomodo cætera remittantur, *ibid.* — De septem remissionibus peccatorum, Jonas, CVI, 130, 131. — Peccata eleemosynis redimenda, Regino, CXXXII, 212. — Confessio contra lapsus futuros optimum est remedium, Guibertus, CLVI, 604. — Peccatorum recordationes clavi justitiæ, *ibid.*, 1153. — Peccatum qui nequaquam deserit propter Deum, non ex dono gratiæ, *ibid.*

Peccata nostra indigent confessione et pœnitentia, Goffridus, CLVII, 200. — Prævenienda, ne ab eis præveniamur, *ibid.*, 209. — Non remittuntur peccata nisi remittenti ex corde in se peccanti, S. Ivo, CXLI, 1017. — Quoties ceciderit peccator, toties resurgere debet, *ibid.*, 877.— Peccata non sine condigna pœnitentia relaxantur, *ibid.*, 880. — Peccatum nostrum, qualiter corrigere debeamus per disciplinam, Rupertus, CLXVII, 834.— Peccatum suum vere cognoscentem Deus nunquam deserit, *ibid.*,1204. — Peccatum quod non est per malitiam citius dimittitur,*ibid.*,919.— Peccati confessio meretur veniam, *ibid.*, 760. — Peccatum nunc defendere cum arguitur peccator, displicet Deo, *ibid.*,1082. — Peccatori occulto, oleum misericordiæ,publico pœnitentiæ cauterium adhibetur, id., CLXX, 107. — Peccatorum confessio est dæmonum vexatio, Hildebertus, CLXXI, 425. — Peccatum post pœnitentiam non iterandum, S. Bernardus, CLXXXIV, 1249. — Peccata duobus modis plangenda, *ibid.* — Peccati notitia salutis initium,*ibid.*, 529. — Peccatorum remedium sincera confessio, *ibid.*, 530. — Nullum opus delet peccata sine humilitate pœnitentiæ, id., CLXXXV, 61. — Peccati defensio quantum malum id., CLXXXIV,987.— Peccatorum mors mala in mundi amissione, pejor in carnis separatione, pessima in vermis ignisque duplici contritione, id., CLXXXII, 240. — Peccandi consuetudine homo in profundum malorum ruit, *ibid.*, 969. — Perseverare in peccato diabolicum, id., CLXXXIII, 40. — Peccati occasio fugienda, Petrus Cantor, CCV, 199.

SECTIO SECUNDA.

PECCATUM ORIGINALE.

De ejus exsistentia et consectariis.

Nomen primi hominum parentis fuit Adam et uxoris ejus Eva, quos Deus posuit in paradiso voluptatis, qui erat hortus amœnissimus in quo « produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu et ad vescendum suave; lignum etiam vitæ in medio paradisi,lignumque scientiæ boni et mali : » lignum vitæ ideo dictum fuit, inquit S. Augustinus, quia de eo propterea gustandum erat, ne mors vel senectus hominibus subreperet : lignum scientiæ boni et mali, sic dictum fuit ab effectis.

Quod ut planius intelligatur, scire oportet quid præceperit Deus homini in paradiso posito. « Ex omni ligno paradisi comede, inquit ; de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas ; in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. » Itaque lignum scientiæ boni et mali ita dictum fuit, quia futurum erat, ut ipsius occasione, vel bonum vel malum homines experientia dignoscerent ; bonum quidem, hoc est vitam beatam, si divino jussui paruissent ; malum vero, hoc est omne miseriarum genus, si de fructu velito comedere non vererentur.Unde hoc lignum natura sua malum non erat;imo natura sua bonum erat,quemadmodum et cætera omnia... Sed obedientia, inquit S. Augustinus,commendata est in præcepto,hoc est ideo abstinendum ab eo ligno sanxit Deus ut obedientiam hominum facili præ epto experiretur...

At innocentiam primigeniam, proh dolor ! contra Dei præceptum primi parentes peccando perdidere, cum de fructu vetito comedere non erubuerunt, Quod ita factum est, scilicet. Eva mulier a dæmone seducta comedit, deditque Adamo, qui et ipse comedit. Et statim primi parentes, quia in hoc peccaverant, cognoverunt se esse nudos...., et hinc fuerunt pœnæ ipsis impositæ et aliæ quæ in posteros derivarunt.

De istis ultimis pœnis solum agemus. Eas fuerunt easdem prorsus quas ipsi dedere.Hinc nascimur omnimodis infirmitatibus morti, ignorantiæ, triplici concupiscentiæ obnoxii, servi peccati et diaboli, inimici Dei, filii iræ et gehennæ. Et inde æqui-sima etsi incomprehensibili justitia Dei omnes omnino homines peccati reatu tenentur. Nascuntur omnes ingenita macula vitiati, et æquum est ut illius pœnas luant.....

De his audiatur concilium Tridentinum, sess. 5, decret. de peccat. origin. : 1. Si quis non confitetur primum hominem Adam cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi iram et indignationem Dei, atque ideo mortem quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub ejus potestate qui mortis deinde habuit imperium,hoc est diaboli, totumque Adam per illam prævaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse anathema sit.

2. Si quis Adæ prævaricationem sibi soli et non ejus propagini asserit nocuisse, et acceptam a Deo sanctitatem, et justitiam quam perdidit, sibi soli, et non nobis etiam eum perdidisse ; aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem et pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse,non autem et peccatum, quod mors est animæ, anathema sit, cum contradicat Apostolo dicenti : « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors ; et ita in omnes homines mors pertransiit in quo omnes peccaverunt »

3. Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine unum est, et propagatione,non imitatione transfusum omnibus inest unicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli,quam per meritum unius mediatoris Domini nostri Jesus Christi, qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, etc., anathema sit.

Unde uno verbo, cum omnes in primo parente modo ineffabili concluderemur:«In hoc,inquit Apostolus,omnes peccaverunt... » et en peccatum originale.At prorsus nequit comprehendi quomodo anima uniuscujusque hominis, quæ pura utique et immaculata a Deo creatur, ipsa sua cum corpore vitiato conjunctione contrahat vitium corporis et maculam peccati tot ante sæcula commissi. Hoc peccatum originis mysterium est. Captum mentis humanæ superat..... Itaque peccati originis veritatem et fide credimus et ratione conjicimus,et ingenita miseria experiemur, hoc Deus plane revelavit in Scripturis. Hoc semper Ecclesia docuit ; hoc veluti fundamento innititur tota religionis series ; quæ ex sequentibus indicationibus manifeste apparebunt.

Peccatum originale, S. Cyprianus, IV, 363. — Peccatum originis, S. Hilarius, IX, 599, 601, 976. — Peccato Adæ generositatem primæ et beatæ creationis amisimus, *ibid.*, 644. — Homo sub peccati origine et sub peccati lege natus est, *ibid.* — Homines corporis infirmitas et conditio originis in peccatis detinet, *ibid.*, 754. — Peccati lex, *ibid.*, 404. — Ex uno in omnes sententia mortis et pœnæ labor exiit, *ibid.*, 385. — Peccati labem nonnullam ex consortio carnis anima contraxit, *ibid.*, 527.— Peccati et lex et origo manet in nobis, *ibid.*, 376. — Peccatum originale, S. Zeno, II, 352. — Peccati originalis effectus labor, gemitus, impietas, dolor, ægritudo, miseria, *ibid.*, 340. — Peccatum originis, Philastrius, XII, 1243. — Antequam nascamur, maculamur contagio, et ante usuram lucis originis ipsius excipimus injuriam, S. Ambrosius, XIV, 872. — Nisi Dominus ignoscat, nemo salvus esse potest quem ipsa noxiæ conditionis hæreditas astrinxit ad culpam, *ibid.*, 1053. — Per naturæ successionem, culpæ quoque ab uno in omnes transfusa successio est, *ibid.*, 914. — Adamus vitii hæreditatem ad nos usque transmisit, *ibid.*, 1125. — Alia iniquitas nostra, alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulneratus, et obnoxiam hæreditatem successionis humanæ suo vulnere dereliquit, *ibid.*, 1157.— Hinc peccatum Manasse proditur, tanquam corpore animaque genitoribus, dum corporis natura tentatur,anima male sana compatitur, id., XV, 1537. — Peccati originalis per concupiscentiæ propagationem transfusio exemplo magnetis lapidis docetur, id., XVI. 1192. — Originalis peccati successio, *ibid.*, 1246. — Lapsus sum in Adam, de paradiso ejectus in Adam. mortuus in Adam, *ibid.*, 1317. — Diabolus redegerat humanum genus in perpetuam captivitatem obnoxiæ hæreditatis gravi fenore, quod obæratus auctor ad posteros, defenerata successione, transmiserat, *ibid.*, 1115. — Adam vendidit se prior, ac per hoc omne semen ejus subjectum est peccato,id.,XVII,

SECTIO TERTIA.

DE PECCATIS IN SPECIE SIVE DE PECCATIS CAPITALIBUS.

gluvies et luxuria supersunt, sed cunctis liquet quod de ventris ingluvie luxuria nascitur.

Vitia capitalia, inquit S. Thomas, prima secundæ quæst. art. 84, in corp., dicuntur, ex quibus alia oriuntur, præcipue secundum rationem causæ finalis,hujusmodi autem origo potest attendi dupliciter,uno quidem modo secundum conditionem peccantis,qui sic dispositus est, ut maxime afficiatur ad unum finem, ex quo, ut plurimum in alia peccata procedat; sed iste modus originis sub arte cadere non potest, eo quod infinitæ sunt particulares hominum dispositiones. Alio modo secundum naturalem habitudinem ipsorum finium ad invicem; et secundum hoc in pluribus unum vitium ex alio oritur, unde iste modus originis sub arte cadere potest. Secundum hoc ergo illa vitia capitalia dicuntur,quorum fines habent quasdam primarias rationes movendi appetitum, et secundum harum rationum distinctionem distinguuntur capitalia vitia.

Peccata vero capitalia sunt,superbia,avaritia,luxuria, invidia, gula, ira et pigritia quam theologi vulgo acediam vocant Ex his velut ex fonte manant cætera peccata omnia,hinc capitalia dicuntur. At peccata capitalia non sunt omnia mortalia ; nam aliquando sunt mortalia et aliquando venialia, seu, quod idem est, vel mortaliter, vel venialiter peccari potest per superbiam, avaritiam, luxuriam et cætera peccata capitalia. Peccatur per ea mortaliter, quando peccatur in re gravi, et cum pleno voluntatis consensu. Peccatur per ea venialiter, cum peccatur in re levi, vel cum imperfecto voluntatis consensu...

Hæc cleriora apparebunt cuique subsequentes indicationes perlegenti, singulis peccatis capitalibus proprias.

Talis est ordo peccatorum capitalium, scilicet :

1. Superbia. — 2. Avaritia. — 3. Luxuria. — 4. Invidia. — 5. Gula. — 6. Ira. — 7. Acedia.

I. — *De superbia.*

Superbia est perversæ celsitudinis appetitus. Perversa enim celsitudo est,deserto eo cui debet animus inhærere principio, sibi quodammodo fieri atque esse principium. Hoc fit, cum sibi nimis placet. Sibi vero ita placet,cum ab illo bono immutabili deficit, quod ei magis placere debuit,quam ipse sibi.

Superbia est peccatorum omnium et primum, et gravissimum et periculosissimum. « Primum « quidem quia « a superbia initium sumpsit omnis perditio. » inquit Tobias. Peccatum enim angeli et primi hominis per superbiam. « Maximum, » tum quia fons est et origo cæterorum omnium, tum quia nullum aliud est quod Deo magis adversetur, ipsiusque supremum dominium lædat magis. « Periculosissimum, » tum quia etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant. Unde etiam in recte factis timenda est,ne illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur, inquit sanctus Augustinus ; tum quia illius peccati fontem et radicem in nobis ipsis habemus,nihilque vivit in nobis prius et moritur tardius quam superbia ; tum quia, si forte dominetur in homine superbia,signum est ut plurimum reprobationis.

Fugite superbiam,inquit S.Bernardus, serm, 1. n. 3, in adv. d. quæst., fratres mei, multum fugite. Initium omnis peccati superbia quæ tam velociter ipsum quoque sideribus cunctis clarius micantem æterna caligine obtenebravit Luciferum, quæ non modo angelum,sed angelorum primum in diabolum commutavit... Delictum arbitror magnum esse superbiam,ait S. Augustinus, enarrat.in Psal. XVIII,n. 15, quæritis quam magnum sit hoc delictum, quod dejicit Angelum, quod ex Angelo fecit diabolum, eique in æternum interclusit regnum cœlorum ? Magnum hoc delictum est, et caput, atque causa omnium delictorum.Scriptum est enim : «Initium peccati omnis superbia, » et quasi leve aliquid ne contemnas : « Initium,inquit,superbiæ hominis apostatare a Deo. » Non leve malum est hoc vitium, fratres mei : huic vitio in his personis quas videtis amplas displicet humilitas christiana...Ab hoc vitio,quod est caput omnium vitiorum,quia inde cætera vitia nata sunt,facta est Apostasia a Deo,eunte anima in tenebras, et male utente libero arbitrio, peccatis etiam consecutis... Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiæ peccatum, Deus humilis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum, iste ingens moribus animarum omnipotentem medicum de cœlo deduxit,usque ad formam servi humiliavit,contumeliis egit,ligno suspendit,ut per salutem tantæ medicinæ curetur hic tumor. Jam tandem erubescat homo esse superbus propter quem factus est humilis Deus.

Quatuor vulgo recensentur superbiæ species;1° si quis in semetipso glorietur propter bona vel animæ,vel corporis,vel naturæ,vel gratiæ ; 2° si quis, quod sibi datum fuisse desuper fatetur, id putet propriis se accepisse meritis, aut sic se gerat quasi existimaret deberi sibi aliquid a Deo ; 3° si quis arroget sibi quod non habet, illudque habere se mentiatur : 4° si quis spernat cæteros.

Prodeunt peccata a superbia velut a radice,inanis gloria,inobedientia,jactantia, hypocrysis, contentio, pertinacia in propria sententia,discordiæ,dissensiones,æmulationes, iræ, rixæ,præsumptio vanitatum in rebus quæ ad fidem vel ad mores pertinent,et tandem ambitio, vitium toties a Christo profligatum...

Exempla superbiæ et suppliciorum quæ Deus superbis irrogat occurrunt passim in Scripturis, videlicet, Exod. XIV, 4 *seqq.*:II Reg. XXIV, 1 *seqq.*; IV Reg. XIX, 28 *seqq.*; Daniel IV, 1 *seqq.*; Id. V, 17 *seqq.*; Esther III, 1 *seqq.*;Id. V, 8 *seqq.* : II Machab. IX, 4 *seqq.*Act. XII,21 *seqq.*...,etc.

Quæ omnia diffuse evolvuntur in indicationibus quæ subjiciuntur...

Superbia damnatur in christianis.S.Cyprianus,IV,536. — Superbia humana despicit, S. Hilarius, III, 529. — Inania reddit opera, bona,*ibid.*,523. — Nullo crimine magis provocatur in nos ira Dei,quam superbia, *ibid.*— Superbiæ sibi fidentis et in alios insolentis remedium, *ibid.*,308. — Superbia quid et quantum vitii habeat.S. Ambrosius, XV, 1234.— Maximum peccatum in homine superbia est et cur, *ibid.*,1283. — Nescit stare ; et si ceciderit, non novit resurgere, id., XIV, 966. — Superborum descriptio, *ibid.*,386. — Cur omnis superbus immundus est in conspectu Domini, id., XV, 1421. — Superbia est alta sapere, id., XVII, 160. — Superbia et elatio peccatum est,*ibid.*— Maximum malum est, horrendum atque pavendum,*ibid.*, 756.— Septem vitia ex ea orta.Referuntur, *ibid.*—Velut insania habetur, *ibid* , 296. — Omnes superbi filii sunt diaboli, *ibid.*, 676. — Superborum mens fructum non facit Deo dignum,*ibid.*, 195. — Inanis gloria cum plene mentem ceperit, mox septiformem in illa nequitiam gignit, inobedientiam, jactantiam, hypocrisim,contentionem,pertinaciam, discordiam ac novitatum præsumptionem,id.,XVII, 756. — At si vera humilitas huic opponatur,omnis ejus nequitia vacuatur,*ibid.* Jactare nemo se debet,id., XIV, 252. — Non de prælatione jactantia sit, id., XV, 1619. — Si jactantia declinanda est,quanto magis nemo debet falsa jactare pro veris, id.,XIV, 324. — Superbia initium est omnis peccati, Rufinus, XXI, 669. — Magnum delictum dicitur, *ibid.*,715. — Semper Deo exosa, *ibid.*,1085. — Superbia adversarium habet Deum, S. Hieronymus, XXII,546.—Tumens animus,et cervix erecta, Dei contra se odia provocat,*ibid.*, 688. — Nihil est in hoc mundo deterius et omni vento inanius quam superbia, et sibi placens homo,cui nihil placet,nisi quod ipse fecerit, id., XXIII, 1076. — Superbiæ vox quæ, id., XXIV, 160. — Superbus omnis promptus est ad injuriam, *ibid.*, 212.

Superbia quid,S. Augustinus, XLI, 356, 420. — Est amor excellentiæ propriæ, id., XXXIV, 436 ; XXXIX, 1565. — Superbia est velle videri quod non est,XXXIV, 199. — Superbia omnis propriis suis et quasi privatis delectatur, id., XXXIII, 564, 568. — Superbia, tumor, id., XXXIX, 1676. — Non superbiret aliquis, nisi inanis esset ; si plenus esset,non inflaretur, id., XXXVII, 1233. — Superbia præpositum non vult habere, nec Deum, *ibid.*, 1470. — Nihilo propinquat, id., XLI, 421. — Superbiæ origo,id., XXXIV, 203. — Ex terrena felicitate, id , XXXVIII, 206. — Superbiam important maxime divitiæ, id., XXXVII, 1769. — Superbiæ nidus colligitur divitiis,id., XXXVIII, 957. — Superbia, vermis divitiarum, *ibid.*, 112, 215, 412. — Superbiæ egregia descriptio, id., XXXII, 1184. — Superbia princeps omnium peccatorum, *ibid.*, 1286. — Caput omnium malorum id., XXXV, 1603, 1604. — Fons malorum, id., XXXIV, 436. — Primum peccatum, id., XXXV, 156, 687. — Delictum magnum, et caput atque causa omnium delictorum,*ibid.*, 163. — Superbia omnium vitiorum causa, id., XLIV, 168. — Quantum malum, id., XXXVI, 709. — Nihil eo vitio immanius, id., XXXII, 929. — Superbiæ morbus quam periculosus, id., XXXVIII, 945. — Superbiæ poculo mors nobis propinata atque transfusa est, id., XL, 416. — Fallax infirmorum est magnitudo,quæ ubi mentem possederit, erigendo dejecit, inflando evacuat, distendendo dissipat, id., XXXIX, 1561. — Superbia, caput serpentis, id., XXXVI, 354. — Contra superbiam in primis vigilandum, id., XLIV, 171. Alia quæcunque iniquitas in malis operibus exercetur ut fiant ; superbia vero etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant, id., XXXIII, 960. — Superbia cavenda est devicta cupiditate placendi hominibus, id., XL, 26. — Superbiæ periculum, id.,

remedium humilitas, *ibid.*, 661. — Superbia initium est omnis peccati, Jonas, CVI, 239. — Grande est peccatum. Ejus effectus, *ibid.*, 240. — Superbia humilitate Christi premitur. Rabanus, CVIII, 1150. — Eam mortales vix fugiunt, id., CIX, 45. — Rarius vero illi, qui aliis præsunt, aut excellunt, *ibid.* — Quomodo fugienda, *ibid.* — Gravitas ejus et detestatio, *ibid.*, 827, CX, 110, 689, CXII, 1240, 1581. — Omni vitio deterior superbia, id., 110. — Quidquid boni homo agit, necesse est Deo laudem quærat, non sibi, *ibid.*, 112.—Cavenda superbia, cui Deus resistit, vitanda jactantia, quæ Deo displicet, abominanda arrogantia, quæ abominatio est coram Deo, *ibid.*—Remedium contra superbiam, id., CXII, 1382.—Natura et origo, *ibid.*, 1351. —Duo ejus genera Deo exosa, *ibid.* —Ei magis quam calliditati serpentis primorum parentum lapsus ascribendum, id., CVII, 486, 487.—Quomodo a Propheta appelletur radix omnium malorum, id., 829. — Utriusque effectus varii, *ibid.*, 831, 834.—Superbus semper aliena opera despicit, semper miratur quod facit, Hincmarus CXXV, 872. — Elatio spiritum erigit, *ibid.*, 873. — Superbia delictum maximum, S. Bruno, CXLII, 102. — Superbiæ effectus in mente humana, S. Petrus Damian., CXLIV, 389. — Sibi, non aliis ruinam facit, *ibid.*, 138. — Superbia parem non patitur, S. Bruno Carth., CLIII, 307. — Delictum maximum est, id., CLII, 713. — Per cornu designata, *ibid.*, 1017. — Vitiorum omnium regina, *ibid.* — Superbia cæcitatem reprobi sensus affert, Guibertus, CLVI, 164. — Non fert rectam intentionem, *ibid.* — Superbi per exteriora effluunt, *ibid.*, 155.

Amator vanæ gloriæ unde possit semper laudari agere non quiescit, Vernerus, CLVII, 1106. — Sicut solis radius dum conspicitur, acies oculi hebetatur, sic et, qui immoderate altiora sibi scrutatur, ab intentione veri obtunditur, *ibid.*, 1107. — Sicut aquila ex alto ad escas collabitur, sic homo de alto bonæ conversationis per carnalem appetitum ad inferiora demergitur, *ibid.* — Per superbiam cor inflatur, *ibid.*, 1068. — Superbiam sequitur invidia, *ibid.* — Superbiæ tres species, in æstimatione, in voluntate, in opera, Lanfrancus, CL, 111, 112. — Quæ in sola voluntate, damnabilior. Quæ in æstimatione, insanabilior, *ibid.*—Superbia quærit laudes, id., CLVIII, 868. — Vel dum laudes fugit, inde gloriatur, *ibid.*—Superbiæ filiæ, ira, impatientia, discordia, indignatio, rancor animi, tædium mentis, voracitas gulæ, murmuratio, avaritia, rapacitas, *ibid.*, 869. — Inanis gloria non solum hominem malis operibus maculat, sed etiam de bonis operibus jugulat. Superbis certa damnatio, *ibid.* — A superbia quæque vitia originem trahunt. Superbiæ peccatum Deus primo punivit in angelis prævaricatoribus; 2. in Adam, qui credidit hallucinationibus serpentis; 3. in hominibus turrim usque ad cœlos erigere præsumentibus. S. Bruno Ast., CLXIV, 185. — Superbia facit ut peccator sit mortuus et feteat, Rupertus, CLXVIII, 231. — Superbiæ peccatum est causa quod amittamus donum cœleste et terrestre, *ibid.*, 287. — Superbia est de suis operibus confidere, *ibid.*, 535. — Superbia fons originalis peccati, Godefridus, CLXXIV, 181. — Cor hominis pandit diabolo, *ibid.*, 281. — Est immunditiæ et iræ mater, *ibid.*, 354. — Superbia Deum negat, Hugo a S. Victore, CLXXV, 776. — Ejus origo, *ibid.*, 775. — Superbia est appetitus propriæ excellentiæ, S. Bernardus, CLXXXII, 821. — Primus ejus gradus est curiositas, *ibid.*, 957 *et seq.*; secundus, levitas animi; tertius, inepta lætitia, *ibid.*, 965; quartus, jactantia, *ibid.*, 964; quintus, singularitas; sextus, arrogantia, *ibid.*, 965; septimus, præsumptio; octavus, defensio peccatorum; nonus, simulata confessio, *ibid.*, 966; decimus, rebellio; undecimus, libertas peccandi, *ibid.*, 968; consuetudo peccandi, *ibid.*, 969. — Superbia hoc est, cum major es in oculis, quam apud Deum et in veritate, id., CLXXXIII, 946. — Primum in cœlo peccatum, *ibid.*, 689. — Principem angelorum commutavit in diabolum, *ibid.*, 36. — Superbos præterit Dominus, *ibid.*, 1041. — Superbia detestabilis, *ibid.*, 104. — Cave jactantiam, fuge appetitum vanæ gloriæ; nihil de te præsumas, non te insolenter extollas, nihil boni tibi tribuas, de bono opere non glorieris, non sis inflatus vento favoris, id., CLXXXIV, 1259. — Qui vult omnes virtutes suas augere et non perdere, abscondat eas pro elatione, fugiat videri quod meruit, *ibid.* — Superbia fecit philosophos insipientes et obcæcatos, Petrus Lombardus, CXCI, 1328.—Vitiorum omnium causa est, id., CXCII, 268. — Superbia omnis peccati initium, Garnerius, CXCIII, 148.—Superbia totius ædificii spiritualis ruina est, Adamus Scotus, CXCVIII, 349 — Bonis operibus insidiatur, *ibid.*, 455.— Superbia inflat, parit injustitiam, rapit hominem supra se, Petrus Comestor, CXCVIII, 1828.

Superbia est causa omnium peccatorum et malorum, Petrus Cantor., CCV, 44. — Ultimum est peccatum pœnitentibus, et primum peccantibus, *ibid.* — Hoc vitium super omnia vitia detestatur Deus, *ibid.*, 45. — Superbis passio Christi non prodest, *ibid.*, 46. — Ex superbia mala omnia oriuntur, S. Martinus Legion., CCV, 721. —Quatuor species habet: prima est, cum bonorum quod quis habet, sibi attribuit; secunda, cum credit a Deo esse datum, sed tamen pro meritis suis; tertia cum se jactat habere quod non habet; quarta, cum cæteris despectis singulariter, *ibid.* — Superbia effeminat habitum, perimit obstinatum, dejicit exaltatum, philosophos tradidit in reprobum sensum, Alanus, CCX, 133. — Designatur per aquilonem, novercatur bonis, fructum operis perdit; mentem ligat gelicidio perversitatis, *ibid.* — Est mater omnis nequitiæ. Ventus est qui projicit pulverem a facie terræ; est tumor, qui infusa medicamina depellit, *ibid.* — Superbia cunctis importabilis, et omnibus odiosa, inter omnia vitia est semper prima, et semper ultima, CCXVII, 729.—Quam detestabilis sit, *ibid.*, 730. — De proprietatibus arrogantium, *ibid.*, 731.

II. — *De avaritia.*

Avaritia est libido habendi, seu inordinatus amor rerum temporalium. Et avaritia est quando cum cupiditate appetuntur vel possidentur bona, temporalia Quod discerni potest : primo, si immoderate vel gaudeamus de possessione, vel doleamus de amissione seu privatione divitiarum ; secundo, si per nefas contra Dei præceptum eas vel comparemus, vel retineamus ; tertio, si avidius eas vel appetamus, vel possideamus et servemus ; quarto, si utamur iis ultra, vel citra modum necessitatis ad explendam vel superbiam, vel concupiscentiam oculorum, vel concupiscentiam carnis ; quinto, si quidquid superfluit non expendamus in pauperes.

Et cognosci potest quod animus hominis alienus sit a cupiditate divitiarum : primo, si quis neque se earum possessione beatum, neque earum privatione miserum et infelicem existimet ; si neque de earum possessione nimium gaudeat, neque de earum privatione nimium doleat ; secundo, si præferat paupertatem divitiis male partis et contra fas retentis ; tertio, si divitiis legitime acquisitis non utatur ad cupiditatem, sed ad necessitatem solum ; quarto, si quidquid superest et sibi et suis in pia opera expendat.... Quæ evidentissime constabunt ex indicationibus quæ de avaritia sequuntur ; sed antequam eas referamus, opportunum nobis videtur quædam afferre exempla hujus vitii ex Scripturis desumpta, quæ ista sunt :

Josue, VII, 11 *et seqq.*: « Peccavit Israel et prævaricatus est pactum meum, ait Dominus ; tuleruntque de anathemate, et furati sunt, atque mentiti, et absconderunt inter vasa sua..... Non ero ultra vobiscum donec conteratis eum qui hujus sceleris reus est. Et quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni, cum omni substantia sua. Quoniam fecit nefas in Israel... Et ait Josue ad Achan : Filii mi, da gloriam Domino Deo Israel, et confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas. Respondítque Achan Josue, et dixit ei : Vere ego peccavi Domino, Deo Israel, et sic et sic feci. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, et ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum ; et concupiscens abstuli, et abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque fossa humo operui... Dixit Josue : Quia turbasti nos, exturbet te Dominus, in die hac Lapidavitque eum (Achan) omnis Israel, et cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt.

Est adhuc in veteri lege memorabile exemplum avaritiæ et illius punitionis in persona Nabal sponso Abigail. Consule I, Regum, XXV, 2 *et seqq.*

Et in Evangelio perplura sunt, Matth., XXVI, 14 *et seqq.*: Abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes ad principes sacerdotum. Et ait illis : Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam ? at illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet... vespere autem facto discumbebat (Jesus) cum duodecim discipulis suis. Et edentibus illis dixit : Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. Et contristati valde, cœperunt singuli dicere : Nunquid ego sum, Domine ? At ipse respondens ait : Qui intingit mecum manum in paropsido, hic me tradet... Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit : Nunquid ego sum, Rabbi. Ait illi : Tu dixisti... Adhuc loquente eo (Jesu), ecce Judas unus de duodecim venit, et cum eo turba multa, cum gladiis et fustibus, missi a principibus sacerdotum et senioribus populi Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens : Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Jesum, dixit : Ave, Rabbi. Et osculatus est eum. Dixitque illi Jesus : Amice, ad quid venisti ? Tunc

accesserunt, et manus injecerunt in Jesum et tenuerunt eum.... Et vinctum adduxerunt eum (Jesum) et tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus, dicens : Peccavi, tradens sanguinem justum.... Et projectis argenteis in templo, recessit, et abiens laqueo se suspendit....

Luc, xvi, 19 *et seqq.* : Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso ; et epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant et lingebant vulnera ejus. Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus; et ipse clamans dixit : Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala ; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris....

Act. Apostol., v, 1 *seqq.* : Vir autem quidam, Ananias nomine, cum Saphira uxore sua, vendidit agrum. Et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua ; et afferens partem quamdam, ad pedes apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, et fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, et venundatum in tua erat potestate ? Quare posuisti in corde tuo hanc rem. Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit et expiravit. Surgentes autem juvenes amoverunt eum, et efferentes sepelierunt. Factum est autem quasi horarum trium spatium et uxor ipsius nesciens quid factum fuerat, introivit. Dixit autem ei Petrus : Dic mihi, mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit : Etiam tanti. Petrus autem ad eam. Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini. Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium, et efferent te. Confestim cecidit ante pedes ejus, et exspiravit. Intrantes autem juvenes illam invenerunt mortuam, et extulerunt, et sepelierunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in universa Ecclesia, et in omnes qui audierunt hæc.

Avaritia gentilium, qui pecuniam animæ anteponunt, Tertullianus, I, 1261. — Avaritiæ caligo, S. Cyprian., IV, 612. — Avarus cariturus semetipso carere timet pecunia, negotiosus, tristis, anxius, sine requie ulla, damni metu semper detinetur ; honestatis immemor, amicitiarum inobservans, humanitatis fugax, religionem nescit, bonitatem omnino odit, IX, 687. — Avaritia est inimica justitiæ, XI, 385. — Qui elaborat,ut plus habeat, quam habebat, avaritiæ partes agit, 286. — Avarus est qui quærit, quod non habet, et qui putat se non habere quod habet, *ibid.*, 329. — Avaritia fidem frangit,charitatem negligit,justitiam negat, non cognoscit affectus, jura divina contemnit,humanæ versutiæ argumenta excludit, orbem totum, si possit, ut rapiat, *ibid.*, 337. — Non habentibus divitias habendi injicit cupiditatem : habentibus adimit satietatem, *ibid.*, 331 *et seqq.*— Avaritia quantum malum sit, S. Ambrosius, XVII, 381. — Omnis avarus impius est, et sibi et cæteris nocens, *ibid.*, 442. — Avaritia quam vetus et antiqua sit, id., XVI, 138. — Quam feralis et illecebrosa, *ibid.* — Quam vanum sit opes congregare, *ibid.*, XCIV. — Avare, noli recondere, ne fias nudo quidem nomine christianus, opere Judæus, *ibid.*, 1356. — Præminentem virum thesauri non possideant sui, nec pecuniis serviat, qui præest liberis, *ibid.*, 120. Avaritiæ possessionum jura, quæ Deus omnibus voluerat esse communia, distribuit, *ibid.*, XVI, 1804. — Magna illecebra delinquendi est rerum affluentia secundarum ; in superbiam extollit, oblivionem auctoris infundit, id., XIV, 834.

Avaritia hominum quanta sit, *ibid.*, 217. — Inexplebilis mercatorum avaritia arguitur,*ibid.*,722.—Inflammatur lucro avaritiæ, non extinguitur, *ibid.*, 733. — Quo plura abstulerit, eo magis inopem se esse credit, *ibid.*, 327.— Avari bona non sunt vera bona,*ibid.*,1162.—Sterilitas illi soli est quæstuosa, *ibid.*, 740. — Avaris lucrum omne ad virtutem dispendium est,ad cupiditatem incendium, *ibid.*, 216. — Servus et mendicus omnis avarus, 649. — Quid aliud nisi metallum est mens avari, *ibid.*, 837. — Ex avaritia profecto septem nequitiæ procreantur, proditio, fraus, fallacia, perjurium,inquietudo, violentia, et contra misericordiam obduratio, id., XVII, 758. — Huic opponitur contemptus mundi, *ibid.*, Avaritia nutrix est luxuriæ, id., XIV, 732. — Quæ vitia generat, *ibid.*, 653. — Justitiam prima infirmat, *ibid.*, 62. — Nihil tam contrarium fortitudini, quam lucro vinci, *ibid.*, 87. — Avaritia plerumque sensus habeat humanos, et pervertit opiniones, *ibid.*, 883. — Auri cupiditas materia est perfidiæ, et avaritiæ studio sacrilegia solent generari, *ibid.*, 858. — Fidem frangit, nec tenet verborum simplicitatem *ibid.*, 914. — Etiam animam suam venalem habet, *ibid.*

Avaritia radix omnium malorum, S. Hieronymus, XXII, 418. — Libido, fraus, idololatria est, *ibid.*, 349. — Nullis expletur operibus, *ibid.*, 897. — Quanto amplius habuerit plus requirit, *ibid.* Contemnit leges, gehennæ flammas despicit, 826. Infernum imitatur. In conviviis non cibos vorat, sed injustitiam, *ibid.*, In judiciis jurgia miscet atque discordias. Unam habet mensuram, extra mensuram semper inquirere, *ibid.* — Ardemus avaritia et contra pecunias disputantes, auro sinum expandimus, nihilque nobis satis est, *ibid.*, 1057. — Radix avaritiæ, cura gentilium, *ibid.*, 417. — Avaritiæ occasio est multis nomen operum, id., XXIII, 36. — Deliciæ et epularum varietates, fomenta avaritiæ sunt, *ibid.*, 391. Avaritia inter idola condemnatur, id., XXIV, 48. — Avari sunt raptores, servi sunt mammonæ, *ibid.*, 476. — Avaritiæ vitandum est malum, id., XXII, 417. — Timor Dei insatiabilem avaritiam compescit, *ibid.*, 818. — Hanc quasi feneratorem pessimum declinemus, *ibid.*, 211.

Avaritia quid, S. Augustinus, XLI, 356. — Avaritia generalis, quæ plus appetit quisque, quam sat est id., XXXVII, 1530. — Avaritia inexplebilis, id., XXXVI, 330, 422, 438 ; XXXIX, 1651. — Avaritiæ fauces major pecunia non claudit, sed extendit ; non irrigat, sed accendit, *ibid.*, Avaritia grave peccatum, id., XLIII, 89. — Opus est mali hominis, non Dei, XXXVII, 1691. — Avaritiæ crimen est pœna, id., XXXVIII, 958. — Onus, id., 897. Avaritia catena pedum,id., XXXV,2057.—Damna eorum, qui ob lucra peccant, XXXVII, 1645. — Avaritia quædam est in libidine et in idololatria, *ibid.*, 630. — Avaritia omnis præcidenda, *ibid.*,627, 630. — Avaritiæ remedium, *ibid.*, 1636. — Avaritiæ homo servit, non Deo, id., XXXIX, 1205. — Ab avaritiæ jugo Christus liberat, id., XXXVIII, 526. — Ab avaritiæ sordibus purgat amor sapientiæ, id., XLI, 204. — Avarorum adagium : Quantum habebis, tantus eris : frange lunam, et fac fortunam, id., XXXVI, 610 ; XL, 674. — Avarus est, non solum qui rapit aliena, sed et qui cupide servat sua, id., XXXVIII, 628. — Avarus quasi martyr auri, id., XXXIX, 1461. — Non tam habet, quam se credit habere, id., XL, 674. Philargyria quid sit, et unde nascatur, Cassianus, XLIX, 300. — Eam non pecunia, sed pecuniæ amor facit *ibid.*, 313. — Ejus tria genera, *ibid.*, 303. — Turpe vitium et ignominiosum, *ibid.*, 293. — Omnes virtutes impedit, *ibid.*, 298. — Multa mala procreat, *ibid.*, 296. — Quomodo superanda sit, *ibid.*, 313. — Nisi nuditate vinci non potest, *ibid.*, 315. — Avaritia est radix omnium malorum, S. Petrus Chrysologus, LII, 626. — Est schola impietatis, *ibid.*, 285. — Generat penuriam, cognoscitur per aurum, *ibid.*, 518. Avarus est invidus, *ibid.*, 194. — Ex avaritiæ fomite videmus pullulare odiorum causas, hinc evenire criminum pugnas, hinc fraternas acies instrui, hic amicitiarum fœdera destrui, S. Valerianus, LII, 752. — Contentiones, rixas, furorem, homicidium, *ibid.*, 753 *et seqq.* — Avaritia idololatriæ famula, S. Salvianus, LIII, 188. — Morbus, *ibid.*, 175. — Avaritiæ studentes suas opes in inferno collocant, *ibid.*, 177. — Avaro nihil scelestius, *ibid.*, 182. — Avaritia perniciosa, S. Leo Mag , LIV, 344. — Grande malum est avaritia, S. Maximus, LIV, 476. Qui pecuniam appetit, fidem perdit, qui aurum redigit,gratiam prodigit id., LVII, 476. — Avarus quanta in congerendis divitiis frustra perferat incommoda, *ibid.*, 711. — Avaritiæ detestatio, Victor Vitens., LVIII, 405. —Cupiditas ita mista est superbiæ, ut nihil peccati fiat quod non ex utraque procedat, Julianus Pomer., LIX, 499. — Avari objurgatio, Dracontius, LX, 834. — Avaritia generalis, Eugyppius, LXXII, 642. — Specialis, *ibid.* — Avaritia diabolus cecidit, *ibid.*, 643. — Avaritia dicitur amor et fames habendi, Arator, LXVIII, 131. — Radix omnium malorum, *ibid.*, 132. — Avaritia tali sorte punita est, ut cum multa rapiat, semper egeat, Cassiodorus, LXIX, 634. — Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur, id., 708. — Avari manus portum claudit, et cum digitos attrahit, navium simul vela concludit, *ibid.*, 714. Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur, *ibid.*, 854. Dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim malefidas cohortes admittit, *ibid.* — Avaritiæ vitium, S. Greg. Turon., LXXI, 308. — Fomes, *ibid.*, 1029. — Ejus detestatio, *ibid.*, 935.

— Avari semper pauperes, *Vita Patrum*, LXXIII, 513.— Fontibus ranas habentibus similes, *ibid.*, 1186.— Avarus pulchra similitudine describitur, a canibus et venaticis avibus desumpta, *ibid.*, 531. — Avaritia debet quod paraverat eleemosyna, *ibid.*, 364. — Avaritiæ remedium dolo bono Macarius docet virginem, et convertit, *ibid.*, 1095.

Avaritia omnium malorum caput. S. Gregorius Magn., LXXV, 1074. — Igni comparata, *ibid.*, 1093. — Nomine plumbi significata, *ibid*, 1071. — Sublevatur superbia et inani gloria *ibid.*, 1073. — Subrepit vel per timorem vel per elationem, 1096. Avaritiæ quæ sint filiæ, id., LXXVI, 621. — Ejus tentationes quales sint, *ibid.*, 622. — Avarum qua ratione cruciet avaritia, LXXV, 666. — Qui hic ardent igne avaritiæ, ardebunt etiam in carne ignibus gehennæ, *ibid.*, 1016. — Avarorum miseriæ, *ibid.*, 1094. — Hic et in æternum miseri sunt, *ibid.*, 1095. — Impetiginem, habet in corpore qui avaritia vastatur in mente, id., LXXVII, 25. — In parvis non refrenata sine mensura dilatatur, *ibid.*, Turpe est plus pecuniæ quam animabus studere, 824. — Avarus, avium more, esca rerum terrenarum devorata, peccati laqueo strangulatur, *ibid.*, 85. — Avaritia quot criminum radix, *ibid.* LXXIX, 235. — Cupiditas nihil habendo proprium vincitur, et omnia communia possidendo, S. Columbanus, LXXX, 260. — De avaritia, Taio, LXXX, 931, 932. — Avaritia in geminam distinguitur pœnam, S. Isidorus, LXXXIII, 96. — Avaritiam subjugat eleemosyna, et spes æternæ retributionis, *ibid.*, 98. — Sermo de cupiditate, S. Ambrosius, Antpert., LXXXIX, 1277 *et seqq.* — Avaritia est nimia divitiarum acquirendi, habendi, vel tenendi cupiditas, CI, 634. — Cujus germina sunt invidia, furta, latrocinia, homicidia, mendacia, perjuria, rapinæ, violentiæ, inquietudo, injusta judicia, contemptus veritatis, futuræ beatitudinis oblivio, obduratio cordis, *ibid.* — Avari descriptio, id., C, 690. — Illius miseria, *ibid.*, 691, 692.

Avaritia modum ignorat, temperamentum nescit, finem habendi postponit, Smaragdus, CII, 965. — Multa generat mala; inde rogata fronte in conventu inveniuntur falsarii ; inde in medio civitatis sicarii ; inde in publico venefici ; inde aperte crimen admittitur ; inde scelus publice patratur, *ibid.* — Pecuniarum cupidus animam suam venalem habet, S. Benedictus, CIII, 691. — Propter avaritiam Achan cum suis omnibus lapidatus est ; Saul alienus a Domino effectus est, *ibid.* - De avaritia et ejus remedio, Halitgarus, CV, 665, 666. — De vitio avaritiæ ejusque effectibus, Jonas, CVI, 245. — Avaritia cur idololatria dicta, Rabanus, CXII, 446. — Ejus detestatio, *ibid.*, 1244, 1245. Hydropico assimilatur, *ibid.* — Remedium adversus illam, *ibid.*, 1361, 1367. — Ejus natura et origo. Notæ, id., CVII, 834 ; CIX, 244. — Avaritia radix peccati, Haimo, CXVII, 796. — De cavendo avaritiæ vitio, Hincmar., CXXV, 870.— De avaritia, Reg., CXXXV. 464.—Avaritia radix omnium malorum, S. Petr. Dam., CXLIV, 234.—Sicut fumus ex igne clibani vaporantis egreditur, ita vitiorum omnium caligo de camino æstuantis avaritiæ generatur, *ibid.*—Avari difficultas in eleemosyna, id., CXLV, 213.—Avarorum triplex genus, *ibid.* — Avaritia omnia scelera superat, *ibid.*, 533. — Ejus natura, *ibid.*, effectus *ibid.*, 534. — Finis et intentio, *ibid.*, 531.— Exhortatio contra avaritiam, *ibid.*

Avaritia est omnium malorum radix, Lanfrancus, CL, 359.—Avaritia post diluvium producta, Guibertus, CLVI, 147. — Propagatrix totius malignitatis, *ibid.*, 154. — De avaritia ejusque remedio, Wernerus, CLVII, 1164, 1165. — Avaritia est Deus Judæorum, Rupertus, CLXVIII, 155. — Causa malorum, *ibid.*, 354. — Mala fuit negotiari in templo, et vendere Christum, *ibid.*, 616. — Avarus congregans divitias acquirit domui suæ confessionem, *ibid.* — Avaritia, quæ est immoderata habendi cupiditas, animum interno bono carentem, et sibi non sufficientem, ad exteriora appetenda compellit, Hugo de S. Vict., CLXXV, 776. — Avarus homo similis est inferno, S. Bernardus, CLXXXIV, 1266. — Cupiditas grave peccatum est, omnium criminum materia, *ibid.* — Judas per cupiditatem vendidit Christum, *ibid.* —Avaritia impedit purum Dei cultum, Petrus Lombardus, CXCI, 1059. — Æquatur idololatriæ, id., CXCII, 280. — Avaritia quid, et quod sit radix omnium peccatorum, *ibid.*, 359. — Avaritia velut amphora est, quæ os cordis ambitu apertum tenet, Garnerius, CXCIII, 141. — Avaritiæ fructus, *ibid.*, 153. — Avaritia cruciat, trahit hominem extra se per vagationem quia facit eum amplexari stercora pro croceis, Petrus Comestor, CXCVIII, 1828. — Nullum vitium pejus avaritia, Joannes Saresb., CXCIX, 719.

Avaritia quid sit, Petrus Cantor, CCV, 72, 73. — Est idolorum servitus, *ibid.*, 75.— Difficilius curatur quam libidinis vitium, *ibid.*, 76. — Nihil avaritia gravius cuiquam imprecari quis potest, *ibid.*, 75. — Avari sanguisugæ dicuntur, *ibid.*, 94.—Avarus indiget etiam his quæ possidet, *ibid.*, 74. — Omnis avarus immundus est, *ibid.*, 75.—Cupiditas sacerdotum peperit venalitatem missarum *ibid.*, 102. — Avaritiæ rotæ, currus, aurigæ, Thomas Cisterc., CCVI, 116. — Terra suis limitibus terminatur ; aqua suis finibus limitatur ; aer suo fine concluditur, cœlum suis terminis aretatur ; sola avaritia mensura non sistitur, Alanus, CCX, 123.— Avaritiam accusant fortuna, natura, charitas, proximus, elementa, mare, Deus, *ibid.*, 124, 125. —De malitia avaritiæ, *ibid.*, 464. — Ubi nummus loquitur, Tulliani eloquii tuba raurescit, ubi nummus commilitat, Hectoreæ militiæ fulgura conticescunt, ubi pugnat pecunia, victus expugnatur Hercules *ibid.*—Nummus vincit, nummus mundum regit, nummus imperat universis, *ibid.* — Quid prodest cum Ptolomæo subterfugientis astronomiæ fugas consequi subtilitatis curriculo ; cum Euclide, geometricorum ænigmatum secreta scrutari ; cum Milerio musicarum proportionum consonantes amicitias invenire ; cum Pythagora pugnas numerorum virtute multiplicationis inspicere, cum Tullio rhetoricis colorum stellari sideribus, etc., cum sapientia nostris temporibus nullius fructu, præmietur stipendiis, nullius famæ eam aura favorabilis extollat, ipsa, vero pecunia honoris titulos et laudis emat præconia, *ibid.* — —Avaritia laxat amicitias, generat odium, parit iras, bella serit, lites nutrit, rumpit fœdera natos in parentes excitat, *ibid.*, 465 *et seqq.* — Avaritiæ bellum, *ibid*, 573. — Superetur a largitate, *ibid.* — Dicitur furia infernalis, *ibid.*, 564.— Cum toto suo famulitio hominem impugnat, *ibid.*, et 565.—Avarorum misera conditio, *ibid.*, 585.

Insatiabile est cupidorum desiderium, Innocentius III, CCXVII, 719. — Avarus et infernus uterque comedit et non digerit, *ibid.*, 721. — Avarus nec patientibus compatitur, nec miseris subvenit, sed offendit Deum, offendit seipsum, offendit proximum, *ibid.* — Sicut idololatra servit simulacro, sic et avarus thesauro. De aliis avaritiæ proprietatibus, *ibid.*, 722. — Quam plures perdidit avaritia. Achan populus lapidavit, quia tulit aurum et argentum de anathemate, Naboth interemptus est, ut Achab ejus vineam possideret : Judas laqueo se suspendit, quia vendidit et tradidit Christum ; Ananiam et Saphiram subitanea mors exstinxit, quia de pretio agri defraudaverunt apostolos, *ibid.*

III. — *De luxuria.*

Luxuria est peccatum quo venerea voluptas contra legem Dei vel appetitur vel percipitur. Luxuria ait S. Augustinus est vitium... animæ perverse amantis corporeas voluptates neglecta temperantia, qua rebus spiritualiter pulchrioribus et incorruptibiliter suavioribus coaptamur.

Hujus peccati septem sunt species ; nimirum fornicatio simplex, adulterium, stuprum, sacrilegium, incestus, raptus et vitium contra naturam, quo generali nomine intelligitur mollities, sodomicum scelus, bestialitas et alia id genus nefanda... Quæ omnia nos connectimus sub nomine Luxuriæ.

In hujus peccati materie peccant non solum ii qui reipsa actus malos perpetrantur, supra relatos, qui vel soli vel cum aliis peccant actu ipso venereo, sed etiam, 1. qui sine necessitate dicunt, canunt, legunt, scribunt, pingunt, fingunt, audiunt ultro res venereas et impudicas 2. qui sine necessitate et cum voluptatis sensu spectant oculis, vel personas, vel tabulas, vel statuas, vel alia id genus, ex quibus oritur appetitus luxuriæ ; 3. qui pravis circa luxuriam cogitationibus consentiunt ; et 4. qui pravis iis cogitationibus ultro et cum voluptate occupantur, licet non consentiant.

Quæri potest quænam sint quæ ad luxuriam solent hominem provocare. Ad hanc quæstionem respondet :«Hoc fuit iniquitas Sodomæ, verba Dei sunt apud Ezechielem, superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius et filiarum ejus, et manum egeno et pauperi non porrigebant.» Præter hæc sunt et alia incentiva luxuria, nimirum consortium et familiaritas personarum alterius sexus, spectacula profana, choreæ et saltationes, lectio librorum quibus amatoria describuntur, v. g. comœdiarum, vel fabularum equestrium, vel aliorum nostris temporibus in foliis publicis nimis diffusorum.

Octo luxuriæ filiæ, recensentur a S. Gregorio Magno, nimirum cæcitas mentis, inconsideratio, præcipitatio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror vel desperatio futuri. His addere licet ex luxuria ut plurimum sequi obdurationem cordis, detrimentum sanitatis, rei domesticæ confusionem et dissipationem, scurrilitatem, turpiloquia, tarditatem, et stuporem ingenii, denique mortem in peccato nulla prævia pœnitentia.

Et luxuriæ vel antidota vel remedia, quæ ab eo peccato vel avocant, vel revocant, sunt: primo, fuga eorum omnium quæ nunc diximus ad luxuriam provocare ut plurimum; secundo, studium orationis, gemitus cordis; tertio, sejunctio a frequenti hominum consortio; quarto, labor continuus; quinto, mortificatio carnis; sexto, diligens custodia sensuum, alienusque ab omni curiositate animus; septimo, frequens usus sacramenti pœnitentiæ; octavo, jugis meditatio mortis et æternitatis. Restat quod dicamus quod luxuria grave est peccatum, peccatum ex genere suo mortale et gravissimum... Raro accidit peccatum in genere luxuriæ veniale esse...

De his omnibus dilucidatio habetur, in sequentibus indicationibus.

gula quæ est ad luxuriam fomentum, prologus ad incestum, pons ad impudicitiam, præfatio ad incontinentiam, *ibid.*, 123.

Luxuriam semper præcedunt ardor et petulantia, semper comitantur fetor et immunditia, sequuntur semper dolor et pœnitentia, Innocentius III, CCXVII, 725. — Omnem ætatem corrumpit, omnem sexum confundit, omnem ordinem solvit, omnem gradum pervertit, *ibid.* — Hæc Pentapolim cum adjacente regione subvertit, Sodomitas et Sichen cum populo interemit, raptores Dinæ percussit, Ammon in convivio interfecit, Uriam occidit, presbyteros lapidavit, Ruben maledixit, Samsonem seduxit, Salomonem pervertit, *ibid.*, 726.

IV. — *De invidia ejusque comitatu.*

Invidia est tristitia de bono proximi, perinde ac si malum nostrum esset, eo quod illo bono propriam nostram gloriam aut excellentiam minui existimamus.

Ad hujus definitionis intelligentiam adverte non omnem tristitiam de bono proximi invidiam esse; siquidem ex charitate quandoque dolere possumus, si quis iis bonis affluat quibus omnino indignus est; unde oritur non invidia, sed indignatio. — Ex timore dolere possumus de bono alterius, nimirum quia veremur ne bonis illis abutatur ad nostram perniciem neque dolor ille invidia dicitur.

In eo ergo proprie posita est ratio invidiæ, quod de bonis proximi, sicut de malis nostris eo maxime doceamus, quod bona illa putemus vergere in detrimentum nostræ gloriæ, nostræ excellentiæ, verbi grat., vir artis alicujus peritus dolet de fama alterius ejusdem artis periti, eo quod putet hanc proximi sui famam vergere sibi in detrimentum. Hoc invidiam dicimus. Vir gratia pollens apud principem dolet alium gratia pollere: hinc enim putat oriturum esse detrimentum suæ auctoritatis. Hæc invidia est. Idem esto judicium de eloquentia, virtute, scientia, quod sic velimus nobis proprias esse, ut cum alio nemine communicentur, ne forte ista, si in pluribus reperiantur, minuant nostri nominis celebritatem. Item invidia est, si cum simus miseri, doleamus alios esse felices, velimusque eos in eamdem nobiscum miseriam trahere.

Et causæ invidiæ sunt: Superbia semper, et quandoque concupiscentia carnis vel concupiscentia oculorum. Superbia quidem. Ideo enim de bonis proximi quasi de malis propriis dolemus, quia nosmetipsos proximo anteponimus, et propriam excellentiam nimis diligimus; quod superbia est. Concupiscentia autem sive carnis, sive oculorum, quia pro nimia rerum temporalium cupiditate dolet invidus, proximum habere divitias quas vellet solus habere.

Quinque recensentur invidiæ filiæ a S. Gregorio Magno, nimirum, odium proximi, quo fit ut malum ipsi velimus, susurratio, detractio, exsultatio in adversis et afflictio in prosperis.

Possumus autem alienum servare animum ab omni invidia, si cogitemus attente nullum esse vitium quod nos similiores reddat diabolo.Is enim præ sola invidia nocet nobis; dolet nimirum quod simus ipso beatiores conaturque ideo omni ratione trahere nos secum in ruinam.

Et grave est invidia peccatum, et ex genere suo mortale, ex apostolo, Gal. V, 19 *seqq.*, et ex Patribus qui infra citantur; attamen potest invidia esse culpa venialis, si agatur de re levi,et si motus invidiæ non sit vehemens, nec perfecte deliberatus. Et remedia invidiæ sunt: animum habere liberum a concupiscentia carnis, a concupiscentia oculorum et a superbia vitæ; qui enim nec superbus est, nec magni facit res caducas, honores, dignitatem, celebritatem nominis, voluptates, divitias, et cætera in genus istorum omnium possessionem invidet nemini.

De his sermo habetur in sequentibus:

invidum, ignescunt oculi, labia tremunt, torquentur viscera, Adamus Scotus, CXCVIII, 504. — Invidentiæ fraternæ typus Cain. *ibid.*, 873. — Invidiæ mater est superbia, Petrus Cantor, CCV, 51. — Etiam Spiritum sanctum persequitur, *ibid.*, 53. — Quam sit detestabilis, *ibid.* — In duobus consistit, in gaudio et dolore, *ibid.*, 52. — Odium fraternum effectus invidiæ, *ibid.*, 51. — Quam grave peccatum, *ibid.* — Adversus invidiam præparatur charitas, S. Martinus, CCVIII, 723. — Invidia est tormentum sine refrigerio, morbus sine remedio, labor sine respiratione, pœna sine interpolatione, Alanus, CCX, 129. — Hæc est tinea quæ purpuramenta virtutum demolitur, ærugo quæ thesaurum sapientiæ deprædatur, *ibid.* — Hæc filios Israel in deserto percussit, contra Joseph fratres armavit, Danielem in lacum leonum detrusit; Caput nostrum patibulo crucis affixit, *ibid.* — Ejus descriptio, *ibid.*, 468. — Quos impugnare soleat. Remedia, *ibid.*, et 469.

V. — *De gula.*

Gula est appetitus inordinatus cibi vel potus: « Inordinatus, » quia cibum et potum possumus licite appetere. Tunc licite appetimus, cum ad necessitatem solum et ad sanitatis consecrationem appetimus. Illicite et inordinate appetimus, cum ultra necessitatem, et ad solam delectationem extenditur appetitus.

Peccatur autem per gulam; 1° quando nimis manducatur vel bibitur. Hoc est quando ultra necessitatem, vel cum sanitatis detrimento; 2° quando avidius; 3° quando lautius; 4° quando studiosius, hoc est quando quæruntur cibi nimis accurate præparati: 5° Quando frangitur, vel abstinentia, vel jejunium, diebus quibus ex præcepto Ecclesiæ vel est jejunandum vel abstinendum a carnibus, seu ab aliis cibis.

Illi in hoc vitio peccant qui cibis et potibus sese ingurgitant usque ad vomitum, vel usque ad ebrietatem. Et ebrietas est peccatum quo quis ex nimio potu rationis usu destituitur; est gravissimum peccatum et periculosissimum. Est etiam grave detrimentum et sanitatis et rei familiaris. Ebrii diu vivere nequeunt; fiunt opprobrium hominum et abjectio plebis... Gulæ filiæ sunt, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium et hebetudo mentis... Gulæ remedia sunt, temperantia, jejunium, carnis afflictio. meditatio mortis.

Quæ clarissime apparebunt ex subsequentibus notationibus.

Gula a primordio homicida in Adam, Tertullianus, II. 958. — Gulæ comites, libido et luxuria, *ibid.*, 953. — Vitetur malum ebrietatis, Caius, V, 179. — Quid infelicius ebrietatis dominatu? ventri ultra capacitatem infundere, officium suum corpori invidere, sensui rationem adimere, non loqui, non meminisse, et mortem quamdam naturæ incolumi imperare, S. Hilarius, IX, 687. — Gula de paradiso regnantem expulit, S. Ambrosius, XIV, 700. — Quas perturbationes in familiam inferre soleat, *ibid.*, 705. — In utero ambulant, qui gulæ et ventri serviunt, *ibid.*, 312. — Ebrietas in vulgaribus hominibus quam ridicula sit et odiosa eleganti descriptione exponitur, *ibid.*, 712, 718. — Et maxime in militaribus hominibus, *ibid.*, 713. — Necnon in feminis, *ibid.*, 719. — Ebrietatis effectus. Ebrietatis et vini quanta mala, *ibid.*, 701, 705, 718, 721. — Gula mox ineptam lætitiam, scurrilitatem, immunditiam, multiloquium, sensusque hebetudinem circa intelligentiam parturit, id., XVII, 759. — Adam per escam paradisum perdidit; Esau per lentem honorem primatus amisit: Judas per buccellam apostolatus sublime deposuit, *ibid.*, 661.

Ebrietas et crapula exhauriunt thesaurum animarum, S. Hieronymus, XXII, 818. — Vino hominis sensus evertitur, pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur, id., XXVI, 417. — Ebrietas nascitur ex variis causis, 416 *et seqq.* — Ei semper jungitur luxuria, *ibid.* — Ejus effectus, 566, 667. — Ebrius nunquam castus, *ibid.*

Gula quid, S. Augustinus, XI, 1090. — Gulosi describuntur, id., XXXIV, 97. — Ebrietas peccatum id., XLVI, 159. — Ebrio nihil insanius, id., XXXVII, 1370. — Ebrietas cavenda, id., XXXVIII, 1098. — Ebrietatem carpit Augustinus, id., XXXIII, 46. — Ebrietas quasi inferni puteus, id., XXXIX, 2306, 2315. — Nihil aliud est quam manifestissimus dæmon, id., XL, 1060. — Ebrietatis effectus et mala, id., XXXIX, 2302; XL, 1106, 1111. — Exemplis et verbis Scripturæ declarantur, *ibid.*, 2305. — Ebrietatis mala in feminis, id., XL, 1110. — Ebriosi velut naufragæ naves, id., XXXIX, 2307. — Quasi paludes ex quibus nihil nascitur quod utile sit, nihil quod non horrorem pariat, *ibid.*, 2304. — Ebriosi se et sua perdunt, *ibid.* — Dum putant bibere vinum, bibuntur a vino, id., XL, 1060. — Ebrietas ita est usitata, ut nec peccatum putetur, id., XXXIX, 2303. — Huic obnoxii sunt clerici aliqui, *ibid.*, 2306. — Si frequens fuerit, in infernum præcipitat, *ibid.*, 2309. — Grave peccatum est et Deo odibile, *ibid.*, 2308. — Gastrimargia, id est gulæ concupiscentia, Cassianus, XLIX, 203. — Hoc vitium describitur, *ibid.*, 210. — Ei fortiter resistendum, *ibid.*, 612. — Gastrimargiæ tria genera, *ibid.*, 240. — Quomodo vincatur, *ibid.*, 220. — Nisi gulæ vitio fuerimus liberati, nequaquam poterimus ad pugnas interioris hominis pervenire, *ibid.*, 228. — Ebrietas vires enervat, Petrus Chrysologus, LII, 223. — Ebriis comminatur diabolus, *ibid.*, 228. — Est ebrietas sacrilegium in sacerdote, *ibid.*, 273. — Ebrietatis natura et effectus, *ibid.* — Filios noctis facit, *ibid.*, 491. — Adam e paradiso gula extraxit *ibid.*, 224. — Gulæ pretio mulier emit mortem, *ibid.*, 377. — Effectus gulæ recensentur, S. Valerianus, LII, 750. — Ebrietas carpitur, *ibid.* — Humanum corpus gravans impedit iter ad cœlum, *ibid.*, 698. — Gulæ flamma et repressio, Eugyppius, LXII, 834, 835. — Gulæ delectamenta fomes libidinis, S. Fulgentius, LXV, 333. — Deum sibi ventrem faciunt qui gulæ serviunt, *ibid.*, 384. — Gula quinque modis nos tentat, S. Benedictus, LXVI, 321. — Gula origo impugnationis diaboli, *Vita Patrum*, LXXIII, 76. — Fenerator pessimus, *ibid.*, 1179. — Gula incendit, *ibid.*, 867, 868. — Gulæ victoria contentum esse præsentibus, *ibid.*, 943. — Gulæ mala, S. Gregorius, LXXVI, 556. — Qui gulam edomare non curant incaute ad spiritalia bella consurgunt, *ibid.* — Gula cunctæ virtutes obruuntur, *ibid.* — Gulæ filiæ quæ sunt, *ibid.*, 621. — Ejus tentationes, *ibid.*, 622. — De concupiscentia gulæ, Taio, LXXX, 946 *et seq.* — Omnes animæ virtutes edacitates vitio destruuntur, S. Isidorus, LXXXIII, 648. — Esca crapulam, potus ebrietatem generat, *ibid.*, 649. — Ebrietas perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis, *ibid.* — Utile est cavere gulam ciborumque concupiscentiam, *ibid.*, 647. — Gulæ saturitas nimia aciem mentis obtundit, ingeniumque evanescere facit, *ibid.*, 648. — Vitanda est crapula, S. Benedictus, CIII, 695. — Sicut piscis, cum avidis faucibus properat ut glutiat escam, et repente hamum inter fauces reperit hostem; vel sicut aves cum per escam capiuntur in retibus; ita ebriosus intra se vinum suscipit inimicum, *ibid.* — Sicut ebrietas mater est omnium vitiorum, ita sobrietas mater est omnium virtutum, *ibid.*

Vitium ventris ingluvies atque remedium, Halitgarius, CV, 667. — De vitio gulæ, Jonas, CVI, 244. — Ejus effectus, *ibid.* — Gulæ mala, Rabanus, CXII, 1246. — Parentes primos e paradiso dejecit, *ibid.* — Quomodo devitanda. Non solum in cibo vinoque, sed detractione vinoque committitur, *ibid.* — Remedium contra eam, *ibid.*, 1370. — Detestatio, *ibid.*, 1375. — Ebrietas in quo consistat, id., CXI, 770. — Ejus incommoda et effectus a contrariis probantur, id., CIX, 627. — Satietatem sæpe denotat, id., CVII, 641. — Concupiscentiæ fautrix, id., CXI, 756. — Sacerdotum quæ, *ibid.*, 1034. — Omnia vitia eam comitantur, id., CIX, 888. — Levitatem gignit, *ibid.*, 889. — Caveat qui escarum delectationi incumbant ne luxuriæ ac mucrone transfigant, Hincmarus, CXXV, 875. — De gula, Regino, CXXXII, 464. — Gulæ crimina diversa, Ratherius, CXXXVI, 411. — Quod crapula multum sit christianis contraria, Burchardus, CXL, 889. — Ut malum ebrietatis omnino vitetur, *ibid.* — Quod vino inebriari non liceat, sed fugiendum sit, *ibid.*, 892. — Fugienda est ebrietas, *ibid.* — Immoderatam bibendi voluptatem qui vult perdit gratiam, Lanfrancus, CL, 524. — Ebrietas tota imbecillis primum abolet memoriam, dissipat sensum, negligit mentem, confundit intellectum, concitat libidinem, involvit linguam, implicat sermonem, corrumpit sanguinem, obtundit visum, perturbat venas, infirmat nervos, obturat aures, turbat viscera, subvertit sensum, humectat cerebrum, debilitat membra, frangit somnum, Anselmus Laudin., CLXII, 1591. — Mater flagitiorum est, culparum materia, radix criminum, origo vitiorum, subversio sensus, tempestas linguæ, procella corporis, naufragium castitatis, ignominiosus languor, turpitudo morum, dedecus vitæ, honestatis infamia, animæ corruptela, *ibid.* — Gulæ vitium pestis maxima est nata ex peccato primi hominis, Rupertus, CLXVIII, 1374. — Ex intemperantia gulæ multa peccato et mala procedunt, Hildebertus, CLXI, 427. — Ventris ingluvies est immoderata qualiumcunque ciborum potuumve hiantis concupiscentiæ satisfactio, Hugo de S. Victore, CLXXVI, 1001. — Ejus comites sunt ebrietas, crapula, mentis hebetatio, languor, delicatio, oblivio, *ibid.* — Ebrietas mortale crimen est, S. Bernardus, CLXXXIV, 1245. — Corpus debilitat, animam illaqueat; generat perturbationem mentis, auget furorem cordis, nutrit flammam forni-

motæ dominetur, *ibid*., 727. — Iræ duplex species, id., LXXVII, 75. — De iracundia, Taio, LXXX, 932 *et seq*. — Iracundia restringenda; temperandus furor, cohibendus animi motus, refrenandus iracundiæ impetus, LXXXIII, 852. — Grande vitium est iracundia, Smaragdus, CII, 963. — Per iram sapientia perditur, justitia relinquitur, societas amoris dissolvitur, pacis concordia rumpitur, lex veritatis amittitur, *ibid*. — Iracundiæ stimulis agitatum corpus tremit, lingua balbutit, vultus ignescit, cor palpitans tremulat, et oculi turbati caligant, *ibid*., 964. — Ira est mentis furor, Halitgarius, CV, 663. — Patientia furorem omneque iræ vitium superat, *ibid*., 664. — Quisquis motum animi non regit ratione, maturitatem consilii, modum rectæ discretionis, et honestatem piæ actionis facile amittit, Jonas, CVI, 245. — Ejus effectus, *ibid*. — Iræ detestatio, Rabanus, CXI, 1558; CXII, 1241. — Serpentibus confertur. Ejus natura et origo, *ibid*., 1361. — Tortura notæ. Remedium, *ibid*. — Duo ejus genera, *ibid*., 767. — Iracundia est janua omnium vitiorum, *ibid*., 773. — Ejus cum homicidio detestatio, id., CX, 112.

De ira, Regino, CXXXII, 463. — In ira diu non perseverandum, Lanfrancus, CL, 297. — Iræ qui initium non subruit, luxuriæ pondus aliquando ferre non sufficit, CLVI, 591. — Si prævenerit iracundia, restringenda est; si præoccupaverit mitiganda, S. Anselmus, CLVIII, 681. — Temperandus furor, cohibendus animi motus, refrenandus iræ impetus, *ibid*. — Ira est voluntas occidendi, Rupertus, CLXVIII, 1407. — Ira non dicitur qualiscunque, sed quæ prorumpit in odium et mortem, *ibid*. — Iræ flammis cor accensum palpitat, corpus fremit, lingua se protendit, facies ignescit, oculi exasperantur, Hildebertus, CLXXI, 1035. — Ira est strictus concitati animi furor ulciscendi libidine fervens, Hugo de S. Victore, 176, 1000. — Ejus comites sunt clamor, blasphemia, contumelia, luctus, temeritas, furor, indignatio, *ibid*. — Ira facit ut propriæ salutis non advertatur periculum, S. Bernardus, CLXXXII, 507. — Excæcat hominem, *ibid*., 754. — Vitanda est ira, Petrus Lombardus, CXCI, 368. — Iræ motus præcavere prudentiæ est, comprimere patientiæ, Adamus Scotus, CXCVIII, 269. — Adversus iram tolerantia dimicat, S. Martinus Legion., CCVIII, 723. — Tres sunt species iræ, Alanus, CCX, 130. — Ira et rancores ex animo evellendi. — Remedia, *ibid*. — Ira multorum malorum origo, *ibid*., 139.

VII. — *De acedia seu tristitia.*

Acedia, seu desidia est fastidium boni nobis a Deo præcepti, quo fit ut demissus animus non sese erigat ad illud implendum.

Tenentur peccato acediæ; 1, Qui suo non funguntur officio, secundum statum ad quem a Deo vocati sunt; qui nolunt doceri ea quæ necessaria sunt ad salutem; qui cum obstinatione detrectant ea munera ad quæ vocantur a Deo; 2, qui oscitanter in otio vivunt; 3, qui tempus in inanibus colloquiis, ambulationibus, visitationibus, vel in ludis et voluptatibus, aliisque id genus nugis et ineptiis conferunt; 4, qui negligunt ea quæ Dei sunt et quæ ad salutem consequendam omnino sunt necessaria, verb. gr., qui segnes sunt ad orationem, aliaque ad quæ tenentur ex officio; 5, qui pœnitentiam suam procrastinant, qui non laborant jugiter ad vitia sua exstirpanda; qui non conantur novos dies profectus facere, et crescere, ut ait Apostolus, in gratia et cognitione Domini nostri Jesu Christi.

Acediæ fontes sunt concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, et superbia vitæ: ideo enim homines acediæ se dedunt qui nolunt sibi, suisque cupiditatibus vim facere. Acediæque filiæ sunt: 1, malitia, qua fit, ut impugnentur bona spiritualia, quorum in detestationem inducit acedia: 2, rancor seu indignatio adversus eos qui ad Deum impellunt; 3, pusillanimitas, seu abjectio mentis qua fit ut præcepta negligantur quasi nimis ardua; 4, desperatio, qua quis omnem salutis suæ curam abjicit præ nimia diffidentia, salutis assecutionem judicans impossibilem; 5, torpor seu remissio quædam animi circa præceptorum observationem ita, ut vel omittantur penitus, vel negligenter impleantur; 6, evagatio mentis, qua fit ut anima præ tædio rerum spiritualium sese transferat ad exteriorum iis delectetur. His addi potest cujuscunque laboris fuga, somnus nimius, crapula, odium veritatis, cordis obduratio, aliaque id genus.

Acedia peccatum est letale, si gravis sit et charitatem exstinguat. « Servum inutilem projicite in tenebras exteriores, » inquit Christus. Ut fugatur acedia, diligenter investigandum et sedula meditatione perscrutandum quid Deus exigat ab omnibus omnino Christianis, quid ab aliis aliter habita ratione status et conditionis, affectus et indolis; et ubi isthæc omnia comperta sint, omni opere ac studio enitendum ut hæc sedulo et fideliter impleantur. Quod ut perfectius intelligas adverte, præter ea quæ Deus ab omnibus omnino Christianis exigit, præter ea quæ uniuscujusque status et conditionis propria sunt, esse et sua singulis officia, v. g., aliud Deus exigit ab homine peccatore, aliud ab homine ejusdem conditionis, qui non indiget gravi pœnitentia; aliud ab homine fervido, aliud a frigidiore; aliud ab ægro, aliud a vegeto: aliud in adversis, aliud in prosperis. Atque ita variantur officia pro varietate indolis, status et affectionis singulorum. Ut quisque affectus est, ut quisque se habet erga cæteros, ut fert conditio, ut fert occasio, ita Deo servire quisque debet. Ergo diligenter investigandum quid Deus velit, quid ab omnibus, quid a singulis exigat, nec minori diligentia id omne faciendum. Peccat per acediam quisquis isthæc vel nosse vel perficere parum curat.

Remedia acediæ sunt, oratio, labor continuus et indefessus, pœnitentia, carnis maceratio, lectio piorum librorum; et conducunt maxime ad fugiendam acediam, jugis meditatio mortis et æternitatis, aliarumque rerum quæ ad salutis negotium procurandum solent homines efficacius movere atque hæc quidem meditatio, ad cætera omnia peccata fugienda maxime conducit...

De his omnibus ampliorem notionem habebit qui sequentium notationum studio incumbere voluerit.

Acedia describitur, Cassianus, XLIX, 360. — Tristitiæ affinis solitarios maxime circa meridiem infestat, *ibid*. — Excæcat mentem ab omni contemplatione virtutum, *ibid*., 369. — Quam pestilentes sint ejus effectus, *ibid*., 370. — Quomodo superanda est acedia, *ibid*., 396. — Unde oriatur, *ibid*., 620. — Vitanda est pigritia, S. Benedictus, LXVI, 322. — Acedia initium recedendi a Deo, Vita Patrum, LXXIII, 924. — Quomodo superanda, *ibid*., 900. — Acediam fugat vel sola cellæ custodia propter Deum, *ibid*. — Item futurorum cogitatio, *ibid*., 780. — Acediæ vitium depellitur si semper bona cœlestia cogitentur, S. Gregorius, LXXIII, 364. — Instabilitas acediæ mansuetudine stabili et unius loci habitatione corrigenda est, S. Columbanus LXXX, 260. — De torpore animi et pigritia, Taio, id., 947, 948. — Acedia est pestis qua otiosus homo torpescens in desideriis carnalibus, nec in opere gaudet spirituali, nec in salute animæ suæ lætatur, Alcuinus, CI, 635. — Multis mentem inficit miseriis. De qua nascitur somnolentia, pigritia operis boni, tepiditas laborandi, tædium cordis, *ibid*. — Vincitur per studium lectionis, per assiduitatem boni operis, etc., *ibid*.

De acedia et ejus remedio, S. Benedictus, CIII, 960. — Tristitia pestifera est ea quæ mortem operatur animæ, nihilque in bono operis desiderio valet perficere, id., CV, 664. — Superatur hoc nefas spiritali lætitia, et spe futurorum, et consolatione Scripturarum, vel fraterno in spiritali jucunditate colloquio, *ibid*., 665. — De vitio acediæ ejusque effectibus, Jonas, CVI, 245. — Per acediam tepor mentis et segnities noxia oritur, quæ hominem inutilem ad omne opus bonum ac proclivem ad interitum reddit, Rabanus, CXII, 1251. — Ejus effectus, origo ac natura, *ibid*., 1252. — Qui suos amatores vexet, *ibid*. — Ejus notæ. detestatio, remedia, *ibid*., 1253. — Acedia est ex nimia confusione animi nata tristitia sive tædium, vel amaritudo animi nimia, qua jucunditas exstinguitur, et quodam desperationis principio mens in seipsa subvertitur, Hugo de S. Victore, CLXXVI, 1001. — Ejus comites, *ibid*. — Tristitia unum est ex septem principalibus vitiis, S. Bernardus, CLXXXIV, 1220. — Oratio hominis qui semper est tristis, non habet virtutem, nec potest ascendere ad Deum, *ibid*. — Sicut tinea comedit vestimentum, et sicut vermis rodit lignum, ita tristitia nocet cordi, *ibid*. — Pigritia est magnum peccatum, Petrus Cantor, CLXV, 247. — Omnis piger redarguitur, *ibid*., 248 *et seqq*. — De otio fugiendo, S. Martinus Legion., CCIX, 114 *et seqq*. — Otiosi stant, qui omni tempore vitæ suæ cessantes a bono opere, in loro vanæ gloriæ torpentes perseverant, *ibid*., 117. — Oportet nos transire de terra ad terram, de exsilio ad patriam, de gente ad gentem, de regno ad populum alterum, de terra morientium ad terram viventium, *ibid*. — Sumendum exercitationis exemplum ab Issachar. *ibid*. — Hæc est acedia quæ Christiani manum ab aratro retrahit, quæ cum uxore Lot in Sodomam respicit; quæ facit votum in monacho te pescere; quæ delicatioribus vult uti cibariis mollioribus accumbere stratis, quæ timet aggredi magna, fastidit incepta, Alanus de Insulis, CCX, 126. — Hæc est quæ clericum arcet a studio, vitia nutrit, virtutes secludit, parit luxuriam, detractiones seminat, jurgia procreat, *ibid*. O homo! quid est quod cæteræ creaturæ deputatis sibi officiis indulgent, sol annuum cursum perficit, luna menstruis vicissitudinibus discurrit, bruta animalia ad suæ naturæ exercitia non

torpent, tu solus, desidia soporatus, a tuo officio devias imaginem Dei in te deformas, vivens morieris et moriens vivis? Saltem te ad erubescentiam moveat formicæ industria, *ibid.*, 127.—Quam perniciosa sit segnities, *ibid.*, 128.— Cum David desedit in palatio, laboravit adulterio. Hæc est ignavia quæ hominem offert diabolo inermem, nudum exponit suggestioni, debilem tentationi, *ibid.*— Diabolum vocat ad pugnam, carnem ad lasciviam, os ad gulam, mentem ad negligentiam, *ibid.*

Triplex est somnus, negligentiæ, ignorantiæ, concupiscentiæ, Innocentius III, CCXVII, 322. Ab hoc triplici somno surgendum est, *ibid.* — Nihil est magis amicum iniquitati, quam negligentia. Ex ignorantia error, hæresis, perfidia, excusatio in peccatis, *ibid.* — Quid cogitamus, aut quid agimus tota die, *ibid.*, 323.— Aranearum teximus telas, consumimus dies nostros, perdimus tempus nostrum in vanis studiis et operibus pravis et voluptatibus carnis, *ibid.*, *et seqq.*

CLXVIII

INDEX VITIORUM,

LIBIDINUM, CUPIDITATUM ATQUE PASSIONUM HOMINIS, DUPLICI ORDINE ALPHABETICO CONCINNATUS,

SECUNDUM SCILICET VOCABULA VITIORUM, ETC., ET SECUNDUM NOMINA PATRUM.

—

MONITUM.

Index iste, qui facilius quam quilibet alter, in immensum protrahi potuisset, ex consulto abbreviatus minoratusque fuit. Permulta omittuntur, vel quæ jam tractata fuere in Indicibus præcedentibus, v. g. De Decalogo, de Dilectione inimicorum, de Virtutibus (contraria contrariis medentibus), de Vitiis, etc. Sic verb. gr., etiam hic remittimus ad Indicem præcedentem, quæ spactant ad septem vitia capitalia, superbiam, avaritiam, luxuriam, invidiam, gulam, iram et acediam; et ita sæpe de aliis vitiis et defectibus humanis, licet multa transeamus quæ ad istum Indicem specialiter pertinere videantur.... Lector, omissa animadvertens, ex mente sua deducetur ad Indices, quæ illa exponunt et facilem veniam nobis concedet.

ADULATIO. — Adulatio est laus vel falsa, vel nimia. Adulatur quisquis vel falsis laudibus blanditur proximo, vel excedit modum in veris laudibus.

Adulatio est genus mendacii proximo maxime noxii; adeoque peccatum est.

Adulatio, ait S. Hieronymus, lib. Adv. Pelag., semper insidiosa, callida, blanda est. Pulchreque adulator apud philosophos definitur, blandus inimicus. Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditque correptos. Unde et Apostolus loquitur : « Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis. » Et comicus, obsequium amicos, veritas odium parit.

Adulantium linguæ, ait S. Augustinus, in Psal. x, n. 21, alligant animas in peccatis. Delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudatur auditor.

Qui justificat impium et qui condemnat justum, ait S. Gregorius Magnus, lib. XVIII Moral., n. 4. uterque est abominabilis apud Deum. Sunt namque nonnulli, qui dum male facto hominum laudibus efferunt, augent quæ increpare debuerunt. Hinc enim per prophetam dicitur: « Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis. » Ad hoc quippe pulvillus ponitur ut melius quiescatur. Quisquis ergo male agentibus adulatur, pulvillum sub capite vel cubito jacentis ponit, ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quiescat. Hinc rursus scriptum est : « Ipse ædificat parientem, illi autem liniebant eum. Parietis quippe nomine peccati duritia designatur. Ædificare ergo parietem, est contra se quempiam obstacula peccati construere. — Sed parietem liniunt qui peccata perpetrantibus adulantur, ut quod illi perverse agentes ædificant, ipsi adulantes quasi nitidum reddant. Sed sanctus vir, sicut mala de bonis non æstimat, ita judicare bona de malis recusat.

Adam. Præmonst., CXCVIII, 494, 495 ; Alanus, CCX, 469, 470 ; S. Ambros., XVI, 90 ; S. Anselm., CLVIII, 656, 657 ; S. Augustin., XXXII, 772 ; XXXVI, 870 ; XXXVII, 1824 ; XXXVIII, 126 ; XXXIX, 1561, 1824. — Adulatione plerumque homines mentiuntur, 87, 142, 1824 : XLI, 66 ; S. Bernard., CLXXXII, 146, 147, 778, 779 ; CLXXXIII, 1080, 1081 ; CLXXXIV, 1283, 1284 ; S. Bruno Astens., CLII, 1378 ; Cassiod., LXX, 1001 ; S. Petrus Damianus CXLV.— In clericis, Simonia est, 465 ; S. Eugypp., LXII, 978 ; Flodoard., CXXXVI, 703, 704 ; Garner., CXCIII, 102, 103, 421 ; Gerhohus, CXCIII, de adulatione et odio, Gratian., CLXXXVII, 242 ; S. Greg. Magn., LXXV, 361, 362, 663 ; LXXVII, 488 ; Henricus Septimell., CCIV, 862, 864. —Semper insidiosa, callida, blanda, S. Hieron., XXII, 501, 726, 727 ; S. Hilar., IX, Adulatores sicut lac in secundis blandi, velut coagulum in adversis acerbi, 532 ; Gilbert., CLXXI, 507, 527, 528, 1011 ; Hugo de S. Vict., CLXXVII, 686 ; Humbert. card., CXLIII.— Eloquacitate adulatorum, Innocent. III, pap., CCXVII, 734 ; Joannes Sarisb., CXCIX, 481, 483, 485, 485, 487. — De adulatoribus puniendis, S. Paulin., XCIX, 201, 229 ; Petr. Bles., CCVII, 72. — De adulatore et calumniatore, *ibid.*, 175, 176. — Seductor, *ibid.*, 218. — De adulatoribus audicis, *ibid.*, 237 *et seqq.*, Petr. Cant., CCV, 140 ; Philipp. de Harv., CCIII, 931, 932, 1040 ; S. Prosper, L, 402, 445, 525 ; Rufin., XXI. — Adulatores sepulcra patientia. *ibid.*, 663, 686 ; Rupert., CLXVIII, 1459 ; Smaragd., CII, 964.

ADULTERIA. — « Mulier, ait Apostolus, I Cor. VII, 4, non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter autem et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier. » Hujus autem fidei violatio dicitur adulterium, cum vel propriæ libidinis instinctu, vel alienæ consensu, cum altero vel altera contra pactum conjugale concumbitur ; atque ita frangitur fides, quæ etiam in rebus corporeis et abjectis magnum animi bonum est, et ideo eam saluti quoque corporali qua etiam vita nostra contin·tur, certum est debere præponi.

Debent ergo sibi conjugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem, liberorum procreandorum causa, quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas, verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ. Ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem, ut si alteri eorum perpetuo continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit ; et ad hoc enim uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir ; similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier, ut et quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis et incontinentiæ causa expetit, vel ille de matrimonio vel ille de marito, non sibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas, tentante Satana, propter incontinentiam vel amborum, vel cujusquam eorum. Conjugalis enim concubitus generandi gratia non habet cul-

pam; concupiscentiæ vero satiandæ, sed tamen cum conjuge, propter tori fidem, venialem habet culpam: adulterium vero sive fornicatio lethalem habet culpam...

De adulterio vide Indicem *De Decalogo* in art. de sexto præcepto, et Indicem præcedentem in artic., *De luxuria*; et in isto *De fornicatione*.

AMBITIO. — Ambitiosus semper est pavidus, semper attentus, ne quid dicat vel faciat quod in oculis hominum valeat displicere, humilitatem simulat, honestatem mentitur, affabilitatem exhibet, benignitatem ostendit, subsequitur et obsequitur, cunctos honorat, universis inclinat, frequentat curias, visitat optimates, assurgit et amplexatur, applaudit et adulatur, Innocent. III, CCXVII, 727.

Ambitio, ait S. Bernardus, serm. 6 in Psal. n. 4. Subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem, veste spolians nuptiali, et virtutum exercitia fructu pietatis evacuans. Quantos pestis hæc nequiter supplantatos, turpiter quoque dejecit... Quid vero hunc fovet vermem aliud quam mentis alienatio et oblivio veritatis.....

AMBITIONIS EXEMPLA. — Matth. xx. 20 *et seqq.* « Tunc accessit ad eum (Jesum) mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans et petens aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid vis? ait illi: Dic ut sedeant hi duo filei mii, unus ad dexteram tuam et unus ad sinistram in regno tuo. Respondens autem Jesus dixit: « Nescitis quid petatis. Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus. Jesus autem vocavit eos ad se, et ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum....., etc. »

Luc. xxii, 24 *seqq.* « Facta est autem et contentio inter eos quis eorum videretur esse major. Dixit autem eis: « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos benefici vocantur, vos autem non sic... » ut ex his apparet, ambitio peccatum est quo quis honorem inordinate desiderat, vel quem non meretur, vel quem non in Deum, sed ad sui ipsius tantum utilitatem refert. Honor importat quamdam reverentiam alicui exhibitam in testimonium excellentiæ ejus. Circa excellentiam autem hominis duo sunt attendenda: primo quidem quod illud secundum quo homo excellit, non habet homo a seipso, sed est quasi quiddam divinum in eo. Et ideo ex hoc non debetur ei principaliter honor, sed Deo; secundo considerandum est quod illud in quo homo excellit, datur homini a Deo, ut ex eo aliis prosit. Unde in tantum debet homini placere testimonium suæ excellentiæ quod ab aliis exhibetur, in quantum ex hoc paratur sibi via ad hoc quod aliis prosit. Tripliciter autem appetitum honoris contingit esse inordinatum; uno modo per hoc quod aliquis appetit testimonium de excellentia quam non habet: quod est appetere honorem supra suam proportionem; alio modo, per hoc quod honorem sibi cupit, non referendo in Deum; tertio, per hoc quod appetitus ejus in ipso honore quiescit, non referens honorem ad utilitatem aliorum. Ambitio autem importat inordinatum appetitum honoris. Unde manifestum est quod ambitio semper est peccatum, D. Thom. II 2-2. q. 131, art. 3 in *concl.*

De his vide Indicem præcedentem, in art. *De superbia*, in sequentibus indicationibus.

Abælardus, CLXXVIII, 180; Absalon, CCXI, 29; Adam., CXCVIII, 305, 598; Alberic., CLXVI, 650; S. Ambros., XIV, 325. — Sæpe quos vitia nulla delectant, facit ambitio criminosos, S. Ambrosius, XV, 1621; S. Anselmus, CLVIII, 1168; Arnulf., CCI, 176, 178. — De argumento cæcæ ambitionis, 193. — Ambitiosorum miserie, S. Augustin., XXXII, 724. — Ubique pullulat, S. Bernardus, CLXXXIV, 277 *et seqq.*, 1098; Boetius, LXIII, 708, 753, 754. — Boetio male objecta, *ibid.*, 629, 630. — Ejus turpitudo, Cassiod., LXIX, 634, 767, 768. — Cæca semper, S. Petr. Chrysol., LII, 224, 605. — Insana Cadaloi, S. Petrus Damian., CXLV, 414; S. Eugypp., LXII, 884 *et seqq.*; Gratian., CLXXXVII, 344; S. Greg. Magn., LXXV, 153, 282, 283; LXXVII, 45, 689; Guibert., CLVI, 152; Helinandus, CCXII, 531; S. Hilar., X, 610, 611; Hildebertus, CLXXI, 212. — Hypocritas et improbos facit, *ibid.*, 1049, Humbert. cardinal., CXLIII, 1172; Innocent. III, papa; CCXVII, 727, 728, 734; Joannes Sarisb., CXCIX, 674, 678. — Ejus impudentia, *ibid.*, 680; Juvencus, XIX, 329. — Episcopi Lambert., CLXIX, 122; S. Leo Magn., LV, 1299; Luitprand., CXXXVI, 841, 842, 851; Matthæus Vindocinens., CCV, 946, 953. — Cæsaris et Pompeii in bello civili, Oros., XXXI, 1030; Othlon., CXLVI, 286; S. Paulinus Nol., LXI, 133. — Prodiga proprii, sitiens alieni, *ibid.*, 670; Petr. Bles., CCVII, 40, 43, 82. — Summa episcoporum, *ibid.*, 82 *et seqq.* — Tam clericorum quam monachorum coercenda, *ibid*, 92, 125, 130. — Conflictus lacrymabilis præ ambitione inter summos pontifices, 141 *et seqq.* — Domina, *ibid.*, 185. — Auxia, 291 *et seqq.* — Monachi, 386 *et seqq.*; Petr. Cant., CCV, 165, 168; Petr. Cell., CCII, 730; Philipp. de Harv., CCIII, 675, 676; Absalon., 1072, 1073; Prudent., LX, 311 *et seqq.*; Rabanus Maur., CVIII, 700, 863; CIX, 812; Tertull., I, 1245, 1314. — Frequentior est omni superstitione, id., II, 674. — Ejus repudiatio nulla in egestate, *ibid.*, 282.

ARROGANTIA. — Intus est malum, quo inanescunt qui placent sibi de se, quamvis aliis non placeant, vel displiceant, nec placere affectent cæteris. Sed sibi placentes multum Deo displicent, non tantum de non bonis quasi bonis, verum etiam de bonis Dei quasi suis; aut etiam sicut ex tua gratia, non tamen socialiter gaudentes, sed aliis invidentes ea, S. August., lib. x *Confess.*, c. 39, n. 64.

Neque enim parva condemnatio est, ex eo bono quod communiter datur private gloriari; scire bonum unde acceperit, et nescire quomodo uti debeat quod accepit. Quatuor quippe sunt species quibus omnis tumor arrogantium demonstratur; cum bonum aut a semetipsis habere se æstimant; aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant; aut certe cum jactant se habere quod non habent. A semetipso enim bonum se habere jactabat, cui per Apostolum dicitur. « Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? » Rursum ne dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus, idem Apostolus admonet dicens: « Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur..... rursum nonnulli jactant se habere quod non habent, sicut divina voce per prophetam de Moab dicitur: « Superbiam ejus et arrogantiam ejus ego novi, et quod non sit juxta eum virtus ejus. » Et sicut angelo Ecclesiæ Laodiceæ dicitur: Quia dicit quod dives sum, et locupletatus, et nullius egeo; et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus et nudus. » Rursum nonnulli, despectis cæteris videri appetunt singulariter bonum habere quod habent. Unde et Pharisæus idcirco absque justificatione de templo descendit, quia bonorum operum meritum sibi quasi singulariter tribuens, oranti publicano se prætulit. In hac itaque arrogantiæ quarta specie crebro humanus animus labitur, ut id quod habet, habere se singulariter glorietur. In qua tamen similitudini diabolicæ vicinius appropinquat, quia quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior cæteris quærit, illum videlicet imitatur, qui despecto bono societatis angelorum, Altissimi similitudinem superbe appetens, per iniquum desiderium, quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis erumpere.

De his infra quæstio habetur.

Absalon. CCXI, 77, Alanus, CCX, 467; Alcuinus, CI, 633, 635, 1192, 1193, 1194, 1199. — Divitum quanta sit, S. Ambros., XV, 1769; Arnulph., CCI, 194; S. Augustinus, XXXV, 1712, 1794; S. Bernard., CLXXXII, 314, 965, 966; Petr. Chrysol., LII, 567; Dudo, CXLI, 632. — Philosophorum, S. Eugypp., LXII, 593, 594 *et seq.*, Guibert., CLXVI, 967. — Prosperitatis, Gerbohus, CXCIII, 939; Gratian., CLXXXVII, 314, 333, 1134 *et seq.* — Henrici castigata, S. Gregor. VII, pap., CXLVIII, 113; Guibert., CLVI, 518, 549; S. Hieronym., XXII, 691. — Judæorum compescenda, Innocent. III, pap., CCXV, 501, 694; CCXVII, 730, 731, 734; Isidor. Mercat., CXXX, 192. — Joannes Sarisb., CXCIX, 653; S. Leo Magn., LV, 882; Luitprand., CXXXVI, 801; Petr. Bles., CCVII, 75, 76, 293 *et seq.*; Petr. Cell., CCII, 686; Rupert., CLXVII, 681, 682; CLXVIII, 1114; S. Salvian., LIII, 83, 84; Vitæ Patr., LXXIII, 235, 236.

AUDACIA. — Peccatur per audaciam quando quis propriis viribus, sine ullo Dei auxilio confidit se posse pervenire ad salutem, vel aliquid boni agere.

Ad virtutis perfectionem quisque, ait sanctus Bernardus, serm. 85 in Cant. cont. n. 5. contendere orietur, sciet profecto quam sit ascensus arduus, et cassus conatus absque Verbi adjutorio... quantæ fiduciæ vox: « Omnia possum in eo qui me confortat. » Ita verbo innixum et indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla jam illecebra poterit vel stantem dejicere, vel subjicere dominantem..... Denique in veritate non stetit, qui non innixus est verbo, qui in sua virtute confisus est. Dicebat enim: « Sedebo in monte testamenti; » et Deo aliter judicante, cecidit, dicente Domino: « Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem... »

Si animus humanæ, ait S. Augustinus, serm. 2. in Psal. xxxi, n. 1, infirmitati propriæ omni ex parte

donaverit, et in hanc cogitationem se inclinaverit ut dicat, quia misericordia Dei omnibus peccatoribus, in quibuslibet peccatis perseverantibus tantum credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoscit, ita in fine parata est, ut nemo pereat fidelium iniquorum, id est, nemo pereat eorum qui di unt sibi: Quid vis faciam; quibuslibet facinoribus et flagitiis inquiuer, quantumlibet peccem, liberat me Deus misericordia sua, quia credidi in eum. Qui ergo dicit neminem perire talium, cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum; et Deus ille justus... invenit hominem male de se præsumentem, et ad interitum suum misericordia Dei abutendum et necesse est ut damnet. Talis itaque cogitatio præcipitat hominem.... quid ergo et tu dicebas, qui spe peccas? Quando me convertero, omnia mihi Deus dimittet, faciam quidquid volo..... semper exspectas, et de misericordia Dei tibi plurimum polliceris. Sperando decipitur qui ait: Bonus est Deus, misericors, faciam quod mihi placet, quolibet, laxem habenas voluptatibus meis et cupiditatibus, impleam desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus........ Metuendum est ne te occidat spes, et cum multum speras de misericordia, incidas in judicium.

Eu audacia de qua in sequentibus indicationibus sermo tractatur.

Alcuinus, CI, 633, 1192, 1194. — Impunitate nutritur, S. Ambros., XIV, 376; S. Augustin., XXXVI, 257, 258, 457, 523, 532, 548, 925. — Petri præsumptio. *ibid.*, 448; S. Bernard., CLXXXII, 966; CLXXXIII, 227; S. Petr. Chrysolog., LII, 601, 602, 605; S. Cyprian., III, 782, 1117, 1119. — Nuditatis, *ibid.*, 459; Dracontius, LX, 747; Ernald., CLXXXIX, 1542, 1562; S. Eugypp., LXII, 951. — Magorum a Dario detecta, Freculph., CVI, 994; Henricus card., CCIV, 222; S. Hildegard., CXCVII, 783; Humbert., card., CXLIII, 1059. — Feminarum, *ibid.*, 1158; Innocent. III, pap., CCXV, 181; CCXVI, 84, 222, 786, 978; CCXVII, 102; S. Isidor. Hispal., LXXXIII, 65, 1325; Isidor. Mercat., CXXX, 491. — Impudicæ mulieris, Joannes Sarisb., CXCIX, 494. — Cæca quorumdam philosophorum, *ibid.*, 637; S. Leo Magn., XIV, 143. — Inaudita, S. Leo IX, pap., CXLII, 744; Petr. Bles., CCVII, 478, 803; Petr. Cell., CCII, 644 *et seq.*, 685, 730; Petr., Lamb., CXCI, 1479; Philipp. de Harv., CCIII, 26, 761; S. Prosper., LI, 674; Tertull., I, 1241, 1318; Thomas Cisterc., CCVI, 114: Urban. II, pap., CXI, 179. — Monachorum. Wibald., LXXXIX, 1345.

AUGURIA. — Augurium quod ad artem magicam pertinet, dictum est ab avibus, si quis conetur futura prænoscere per voces vel motus avium, seu quorumcunque animalium sive per sternutationes hominum, vel membrorum saltus. Hoc pertinet generaliter ad augurium quod dicitur a garritu avium; vel ad auspicium quod dicitur ab inspectione avium. Unde quod pertinet de his ad aures, dicitur augurium, ab avium garritu; et quod pertinet ad oculos dicitur auspicium, ab avium inspectatione.

Divinare per auguria, ait S. Thomas, præter naturæ aut Providentiæ divinæ ordinem superstitiosum et illicitum est. Motus vel garritus avium, vel quæcunque dispositiones in hujusmodi rebus consideratæ manifestum est quod non sunt causa futurorum eventuum; unde ex eis futuri cognosci non possunt, sicut ex causis.....

« Non ariolabimini, neque captabitis auguria, » ait Scriptura.

Et concilium Ancyranum, I, an. 314, c. 23, ait: Qui auguria, vel auspicia..... secundum morem gentilium servant, aut in domos suas hujusmodi homines introducunt....., confessi quinquennio pœnitentiam agant secundum regulas antiquitus constitutas....

Ad auguriorum genus pertinent omnes ligaturæ, atque remedia quæ medicorum quoque disciplina condemnat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis quas characteres vocant, sive in quibusdam rebus suspendendis atque illigandis, sive etiam aptandis quodammodo non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiam manifestas, quæ mitiore nomine physica vocant, ut quasi non superstitione implicare, sed natura prodesse videantur. His adjunguntur, ait S. Augustinus, lib. II *De doct., Christ.*, c. 20, n. 31, millia inanissimarum observationum: v. g., si membrum aliquod salierit, si junctim ambulantibus amicis lapis, aut canis, aut puer medius intervenerit Atque illuc quod lapidem calcant, tanquam diremptorem amicitiæ, minus molestum est, quam quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrit. Sed bellum est quod aliquando pueri vindicantibus a canibus; nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, ut etiam canem qui medius intervenerit, ferire audeant, non impune; namque a vano remedio cito ille interdum percussorem suum ad verum medicum mittit. Hinc sicut etiam illa: limen calcare, cum ante domum suam transit; redire ad lectum, si quis dum se calciat sternutaverit; redire ad domum, si procedens offenderit; cum vestis a soricibus, plus tremere suspicione futuri mali, quam præsens damnum dolere. Unde illud eleganter dictum est Catonis, qui cum esset consultus a quodam, qui sibi a soricibus erosas caligas diceret, respondit non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices a caligis roderentur.

Vide in isto Indice, SUPERSTITIONES.

CALUMNIA. — Calumnia quæ obtrectationis ramus est cujus nomine intelligitur quidquid dicitur contra famam proximi, est quando falsum est quod contra proximum dicitur; nam si verum esset, maledicentia esset. At de his obtrectationis nomine, seu calumnia agemus. Est plus minusve calumnia; 1° cum proximo falsum crimen imponitur; 2° cum verum crimen verbis augetur; 3° cum occultum evulgatur; 4° cum aliena vel facta vel dicta malam in partem temere accipiuntur, si id verbis fiat; 5° cum egregie facta verbis minuuntur, vel frigide laudantur ubi sese offert laudis occasio; 6° quin et silentium quandoque calumniæ locum tenet, si quis, v. gr., egregie factum alterius cum omnino laudare debeat, silet prorsus videatque silentium hoc accipiendum esse a circumstantibus in proximi offensionem.

Calumnia est omnino grave peccatum. Hac enim proximi fama læditur; adeoque fit injuria proximo: « Maledici regnum Dei non possidebunt, » inquit Apostolus.

De his multa dicuntur in sequentibus indicationibus.

Abælard., CLXXXVIII, 178; Absalon, CCXI, 25, 26, 67, 140; Adam. Præmonstr., CXCVIII, 494, 495; Alanus CCX, 166; Alexand., III, p., CC, 683, 1459; Albert., CXXXIV, 465; S. Ambros., XVI, 1200, 1201; S. Anselm., CLIX, 685, 686; S. Augustin., XXXIV, 707, XXXVI, 654, 905, 1434; XXXVII, 582; XXXVIII, 635; XXXIX, 1561, 1885; XLIII; S. Benedictus, LXVI, 323, 324, 806, 973, 1072. — Quantum malum, S. Bernardus, CLXXXIII, 584 *et seqq.* CLXXXIV, 532 533, 542, 1256. — De susurronibus, *ibid.*, 578; S. Bonifacius, LXXXIX, 855; S. Bruno Carth., CLII, 1297; CLIII, 27; Burchard., CXL, 909; Carol., Magn., XCVII, 843, 844; Cassiod; LXX, 356, 508, 882; S. P. Chrysol., LII, 470; S. P. Damian., CXLV, 965. — Defensor, id., LXXXVIII, 671, 672; Ernald., CLXXXIX, 1731; S. Eugypp., LXII, 725; Garner., CXCIII, 153; Gerard., CLXX, 1172; Goffrid., abbatis in monachum suum, Vindocinens., CLVII, 110; Gratian., CLXXXVII, 724 *et seqq.*, 732, 982; S. Gregorius Magn., LXXV, 438, 439, 440, 441; LXXVI, 360, 361; LXXVII, 456, 457, 699. — Singulari certamine vindicata, S. Gregorius Turon., LXXI, 638; Guillelm., CLXXX, 330; S. Hieron., XXIV, 312, 313; S. Hildegard., CXCVII, 289, — Inter monachos, *ibid.*, 367. — Græcorum contra Latinos, Humbert. card., CXLIII, 929; S. Isidor. Mercat., CXXX, 59 *et seqq.* 1115; S. Ivo, CLXI, 525, 532. — Joannes Sarisb. CXCIX, 630, 701, 825, 931. — Jonas, CVI, 247. — Beausobre in Ecclesiam Romanam, S. Leo Magn., LV, 881. — Contra Cyrillum, Marius Mercat., 745, 814, 909, 916, 1078; S. Martin. Leg., CCVIII, 887, 923; Notker; CXXXI, 1163; S. Paulin., XCIX, 217, 218; S. Paulin., Nol., LXI, 169, 170, 728, 729, 731; Petr. Bles., CCVII, 72 *et seqq.*, 119. — De prælato detractore principum, *ibid.*, 119, 120, 175, 176, 202, 289 *et seqq.* — Apud monachum, *ibid.*, 330, 350 *et seqq.* — Contra Thomam Cantuar., *ibid.*, 357, 383, 384, 518; Petr. Cant., CCV, 54; Petr. Cell., CCII, 644 *et seqq.*, 686; Petr. Lomb., CXCI, 1335. — Familiaris etiam religiosis, Philipp. de Harv., CCIII, 298, 1299 — Christianis objecta. Prudent., LIX, 786 *et seqq.*; Raban. Maur., CVIII, 448, 449. — Detractor duos inficit, id., CXI, 737, 758, 764. — De omnimodo excessu linguæ, Radolphus, CLV, 1327, 1328. — Græcorum in Ecclesiam Romanam, Ratramnus Paris., CXXI, 222 *et seqq.* Regino, CXXXVII, 221; Reiner., CCIV, 124; Richer., CXXXVIII, 83; Rufin., XXI, 789; Rupert., CLXVII, 817, 1114; CLXVIII, 354. — In Evangelistas, 799 *et seq.*; S. Salvianus, LIII, 51; Vit. Patr., LXXIII, 94, 95, 247, 369, 930, 931.

BLASPHEMIA. — Blasphemia est verbum injurium et contumeliosum Deo vel sanctis, id est verbum quo tribuuntur Deo defectus aliqui, vel negantur ipsi perfectiones aliquæ, v. gr., blasphemus esset qui negaret Deum esse justum esse omnipotentem esse veracem; blasphemus esset qui diceret Deum esse auctorem peccati, esse mutationi obnoxium, etc.; quin et verba sanctis contumeliosa inter blasphemias deputantur quia in Deum ipsum refunditur injuria sanctis irrogata, quemadmodum et ad Deum refertur honos sanctis exhibitus.

Nullum est aliud fere peccatum gravius blasphemia

Id patet ex pœnis adversus blasphemos quolibet tempore propositis. In lege Mosaica blasphemi lapidibus obruebantur, Num. XXIV, 10 *et seqq.* Centum viginti septem Syrorum millia Deus morti addixit in ultionem verbi blasphemi quod dixerat Benadad rex Syriæ, III Reg. XX, 19 *et seqq.* Propter prolatam a Senacherib Assyriorum rege blasphemiam perierunt una nocte ex ejus exercitu centum octoginta quinque millia ab angelo exterminati, IV Reg. XIX, 22 *et seqq.* Tradidit Apostolus Hymenæum et Alexandrum Satanæ, ut discerent non blasphemare, I Tim. I, 20.

Juxta veteres Francorum regum sanctiones debent blasphemi exemplari traductione, quam emendam honorariam vocant, infamari, insuper et post linguam perforatam et labia discissa exsilio multari. Juxta canonem ultimi concilii Narbonensis excommunicatione plectendi sunt. De his quædam subjicimus, scilicet, (Ordonnance), an. 1617 : Et si aucuns adventuriers se trouvent qui ayant usé... d'exécrables blasphèmes, nous voulons qu'ils soient punis par justice de telles et semblables peines... à la discrétion de justice : et les dits blasphémateurs exécrables avant souffrir mort, ayent la gorge ouverte avec un fer chaud, et la langue tirée et coupée par le dessous ; et ce fait, pendus et attachez au gibet ou potence, et étranglez selon leurs démérites : Donné à Lyon, le 25 septembre 1525, et de notre règne le 9 (François I). Henry II, an. 1550. — Le soldat qui blasphèmera le nom de Dieu en vain, sera mis en place publique au carquant par trois divers jours, trois heures à chaque fois ; et à la fin d'iceux la tête nue demandera pardon à Dieu.

Concilium Narbonens, ait : « Qua pœna plecti debeant qui ore sacrilego sacrum Dei nomen et Salvatoris nostri Jesu Christi ac Deiparæ Virginis Mariæ, aut aliorum sanctorum blasphemaverint, ex ipsius Dei verbis liquido constat, cum præcipit blasphemantem extra castra ejectum lapidari debere, ideoque statuimus quod si quis ore puro blasphemaverit... puniatur... a catholicorum cœtu expulsus publice excommunicatus per parochum declaretur. »

De his vide in indice De Decalogo, art. De secundo Dei mandato.

CUPIDITAS. « Radix omnium malorum est cupiditas.» Nemo potest perfecte spiritualia bella suscipere, nisi prius carnis edomuerit voluptates ; non potest mens ad contemplandum Deum esse libera, quæ terrena et transitoria hujus mundi concupiscit. Non potest videre oculus mentis alta, si eum claudit pulvis terrenæ cupiditatis. Cupiditas grave peccatum est, omnium criminum materia est. Non est mirum si morientes inferni ignibus deputentur, qui viventes flammam cupiditatis suæ non exstinxerunt. Qui habet cupiditatem habendi, etsi nihil habeat, nihil illi valet ; nihil valet corporis nuditas, si nobis est vestimenti cupiditas. Judas per cupiditatem vendidit Christum. Nudi nascimur in hac vita, nudi exituri sumus ex hac vita. Cur ergo concupiscimus terrena et transitoria ? Si ergo bona hujus mundi credimus peritura, cur tanto amore diligimus ea ? Si terrena et transitoria hujus mundi plus quam oportet diligimus, peccamus. Si igitur cupiditas est radix omnium malorum, necesse est ut eam expellamus a corde nostro ; ut cætera soboles vitiorum non pullulent, cupiditas perversa non sit in nobis... »

De illa in sequentibus tractatur.

CURIOSITAS. — Curiositatem sancti Patres confunderunt cum concupiscentia oculorum ; nam eam non solum ad exteriorem, sed etiam ad interiorem hominem æstimant pertinere. Ergo ad exteriorem pertinet curiositatem omnis superflua pulchritudo, quam amant oculi in variis formis, in nitidis et amœnis coloribus, in diversis opificiis, in vestibus, calceamentis, vasis, picturis, sculpturis, diversisque figmentis, usum necessarium et moderatum transgredientibus ; quæ omnia amatores mundi ad illecebras expetunt oculorum ; foras sequentes quod faciunt, intus relinquentes a quo facti sunt, et exterminantes quod facti sunt.

Interior vero curiositas maxime in tribus constat : in appetitu videlicet noxiæ vel inanis scientiæ : in pervestigatione alienæ vitæ, non ad imitandum, sed ad invidendum si bona est, vel insultandum, si mala ; vel certe sola curiositate tantum, ut sciatur, sive mala sit, sive bona ; postremo in curiosa quadam pro sæcularium rerum vel actuum agnitione inquietudine. Ex quibus omnibus mentibus captivatis, non modicus labor innascitur, vel cum intemperate exercentur, vel libenter exercentibus prohibentur. Hinc est quod plerique, qui inani philosophiæ dedere animum, quibus etiam moris est cum Evangeliis Bucolica meditari, Horatium cum prophetis, cum Paulo Tullium lectitare, tunc etiam metro ludere, lasciviosisque carminibus amatoria texere, vel in lectionibus invicem provocare... Inde est quod cum tota die inanibus spectaculis dedit : vel rumoribus audiendis intenti a nobis quodam modo exierimus, revertentes iterum ad nos, vanitatum imagines introducimus, et cor plenum simulacris ad locum quoque quietis nostræ ferentes, pro ineptissima vanitate noctes ducimus insomnes ; regum prælia, victorias ducum, quasi sub oculis stultissima præsumptione depingimus, in ipsis orationibus nostris otiosis discursibus ordinamus. Est adhuc aliud curiositatis genus pessimum, quo tamen hi soli, qui magnarum sibi virtutum conscii sunt attentantur exploratio scilicet suæ sanctitatis per miraculorum exhibitionem ; quod est tentare Deum, etc.

Prius vide tua propria quam aliena delicta... Noli quærere quod quisque dicat vel faciat. Cave curiositatem, omitte curas alienæ vitæ ; nulla curiositas animum tuum decipiat ; nulla concupiscentia detestandæ curiositatis te subrepat ; nulla sit tibi cura sciendi latentia. Cave inquirere eaque non debes scire ; prætermitte quasi secretum quod Scripturæ sanctæ auctoritate non didicisti ; nihil quæras ultra quam scriptum est ; nihil amplius perquiras, quam divinæ Litteræ demonstrant. Scire nunquam desideres quod scire non debes...

De variis curiositatis generibus agitur in sequentibus indicationibus.

Mercat., XLVIII, 201; Petr. Comest., CXCVIII, 1783 *et seqq.*, 1843.— Curiosus circa aliena solet esse negligens circa sua, Philipp. de Harv., CCIII, 570, 571; Raban. Maur., CIX, 721; CXI, 554, 578; Rupert., CLXIX, 369. — Punitur, Vit. Patr., LXXIV, 74, 75. — In rebus fidei, Zeno, XI, 256.— Reum efficit, non peritum, *ibid.*, 397, 398.

DISCORDIA.— *Vide* Indicem De DILECTIONE INIMICORUM.

DOLUS. — Vide Indicem *De Decalogo*, in septimo præcepto.

DURITIA. — Vide Indicem *de Eleemosyna.*

EBRIETAS.— Fugiamus ebrietatem, ne crimen luxuriæ incurramus... Vinum enim nobis Deus ad lætitiam cordis, non ad ebrietatem donavit Bibamus ergo non quantum gula exigit, sed quantum naturæ imbecillitas postulat. Ne igitur quod ad medelam corporis nostri tributum est, ad perniciem deputemus. Annuntia, quæso, tuis in domo tua subjectis, quod plerique homicidia et fornicationes perpetraverunt, nec ipsam mortem recusaverunt; alii per vinum a dæmonibus capti sunt. Nec est aliud ebrietas quam manifestissimus dæmon. Ebriosus putat se aliquid optimum gerere, cum fuerit ad præcipia devolutus. Per vinolentiam armatur ad maledicta et convicia proximorum, et immutatur mens ejus, et lingua balbutit. Hujusmodi enim vir, cum se putat bibere vinum, bibitur a vino. Plurimi enim homines per vinum maximam debilitatem contraxerunt, nec potuerunt consequi pristinam firmitatem, quia non temperaverunt gulæ ardorem. Sicut enim piscis cum avidis faucibus properat, ut glutiam escam, repente hamum intra fauces reperit, ita ebriosus intra se vinum suscipit inimicum quod intra eum mox impellit ad omne opus nefandissimum; et sic homo rationalis capitur ut animal irrationale.

Plutarchus hæc de Pyrrho narrat: « Pyrrhus audierat quosdam adolescentes multis inter pocula maledictis ipsum proscidisse. Eos postridie universos ad se adduci jussit, primumque ex eis percunctatus est, an de ipso talia dixissent. Omnino respondit hic talia; et plura dixissemus si plus vini nobis fuisset...

De ebrietate ejusque consectariis tractetur in Indice præcedenti in articul. De gula.

FORMIDO. — Sponte se implicat homo corporum ac vanitatis amori, sed velit, nolit, cruciatur timore ac dolore pro eorum interitu, sive cum auferuntur ipsa corpora, sive cum ipse vituperatur. Amor enim periturorum est quasi fons timorum inutilium et dolorum, ac sollicitudinum universarum... Aut exstingue penitus concupiscentiam, aut para te ad conturbandum, id est ad timendum et dolendum unde non debes... Anima humana tandiu in se cruciatur quandiu potest cruciari, id est quandiu aliquid amat præter Deum...

Sicut ex glacie frigus, ita ex temporalium amore timor inutilis animam invadit, et cæteræ miseriæ. Remove a te universa quæ tibi timendi causa sunt... Non est enim timendum nisi quod potest et quod expedit vitari, id est peccatum.

Quod aliquo modo cruciaris, sive timendo, sive irascendo..., tibi tantum imputa, id est concupiscentiæ tuæ, ignorantiæ vel torpori. Quatuor sunt timores; duo boni et duo mali. Est enim malus timor passio quædam vel perturbatio animi, sed neque ex fide veniens, neque ex Spiritu Dei. Timor ille ideo malus est quia perturbat animum inde, unde perturbari non debuit, scilicet de amittendis opibus sæculi, vel de incumbentibus adversis quæ oportuerat pro utilitatis causa fortiter cretineri. Item timor malus est, ex fide quidem, sed non est ex Spiritu Dei, quo interdum turbatur animus, sed se non corrigit. Hunc timorem, qui describitur apud Jacob. II, omnes quidem et semper dæmones habent, quia « credunt et contremiscunt.» Homines autem mali non omnes, sed multi desperati habent. Act. XXIV, Felix tremefactus est, sed non se correxit...Primus homo timore isto timuit... Neque enim bene timuit qui se abscondit, et culpam confiteri noluit... Boni et mali timores differunt, quia timor malus est passio, perturbatio; bonus vero est pax et requies animi... Bonus timor sed nondum perfectus et optimus timor, quem perfecta charitas mittit foras, est veniens de fide et ex Spiritu Dei; alii, non ita... et tandem de timore quocunque, et isto, et servili, et aliis habetur quæstio in sequentibus indicationibus.

Abælard., CLXXVIII, 721; Abedoc., XCVI, 1313. — De mundano timore, S. Ambrosius, XVI. — Ubi nulla, ibi libertas, *ibid.*, 1059; S. Anselm., CLIX, 642, 693; S. Augustinus, XXXII. — Timor pœnæ sine charitate, non impedit quominus animum vastet libido. id., XXXVI, 1337.— De timore servili, *ibid.*, 281, 996; XXXVII, 1412; XLIV, 1167, 1190; S. Bernardus, CLXXXIII.— De timore perverso, *ibid.*, 171, 172; Boetius, LXIV. — De timiditate, *ibid.*, 399; S. Bruno Astens., CLXIV. —De timore. S. Bruno Herbipol., CXLII, 145; S. Petrus Chrysolog., CCVII, 11. — De timore servili, Defensor, LXXXVIII, 629, 630, 631; Dracontius, LX. — Quid sit, *ibid.*, 897; Eugen., LXXXVII, 395; S. Eugypp., LXII, 891; S. Fulbert., CXLI, 345; S. Greg. Magn., LXXVI. — Timor duplex, castus scilicet et servilis, *ibid.*, 740, 741, LXXIX, 655, 656; Guibert., CLVI, 38. — Guigo Carth., CLIII, 606, 609; Helinand., CCXII, 540, 541; S. Hieron., XXII, 483; XXIV, 489; XXVI, 536, 537, 541; S. Hilar., IX, 704. — De timore episcopi timorati, Hildeg., XCVII, 278. — Quadruplex, Hugo de S Vict., CLXXV, 427, 428, 853, 890 — Quid sit, CLXXVI, 527. — De quatuor timoribus, *ibid.*, 528; S. Isidor. Hispal., LXXXIII, 31, 32; S. Ivo, CLXI, 1200; Joannes Saresb., CXCIX, 975; Lact., VI, 456, 693, 694; S. Leo Magn., LV, 163; S. Paschas., CXX, 1457; S. Paulin. Nol., LXI, 366, 367; Petrus Lomb., CXCI, 766; CXCII, 204; Petrus monach., CCXIII. — Tolosanorum, Petrus Pictav., CCXI, 1080. — Timor omne bonum aut malum producit, S. Prosp., LI, 462, Rufin., XXI, 795, 796. — Timoris et tremoris differentia, *ibid.*, 861, 862; Rupert., CLXVII, 1808, 1809. — Ejus origo, notitia, Tertull., I, 1241, 823. — Præsumptio impedimentum timoris, *ibid.*, 1318; II, 118, 373; Thomas Cisterc., CCVI, 114, 195.

FORNICATIO.— S. Chrysostomus homil. 18 in Matth., c. 5 .. Christus neque solum dixit adulterum puniendum... sed impudicum quoque coercet aspectum: « Qui enim, ait, viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.» Hoc est dicere, qui dat operam in venusta corpora curiosius intueri, et decoras aucupari facies, talique animam spectaculo pascere, et obscœnos pulchris etiam vultibus oculos affigere. Non enim idcirco Dominus advenisse contentus est, ut solam corpus a malis actibus, sed ut prius animam quoque ab ejusmodi cogitationibus averteret... Quemadmodum, inquis, possumus a concupiscentia liberari? Maxime quidem, si velimus, etiam ipsam mortificare possibile est, atque ne in opus erumpat continere... Qui enim studet elegantes facies inspicere, ipse præcipua fornacem sibi istius passionis accendit, et captivam faciens animam, ad opus quoque celeriter adducit...Non enim simpliciter dixit: Qui concupiverit; potest namque etiam aliquis inter secreta mentium residens concupiscere; sed: « Qui, inquit, viderit mulierem ad concupiscendum, id est, qui concupiscentiam sibi consciverit, quique nullo omnino cogente, quiescenti cogitationi feram subito immiserit. Hoc enim jam non naturæ est, sed proprie omnino desidiæ; quod certe olim etiam veteri lege prohibetur: « Noli, inquit, addicere pulchritudinem alienam.» Deinde nequis diceret: Quid autem, etsi inspiciam, nec tamen capiar? Cohibuit aspectum, ne hujusmodi licentia fidens, etiam in peccatum quandoque corrueret. Quid autem inquis, si video, et concupisco quidem sed tamen nil tunc ago? Et sic quidem jam in adultorum partem numeraris. Pronuntiavit enim lator legis, nec amplius aliquid hinc oportet scrupulosius et anxie disputare. Nam semel quidem et secundo et tertio sic videns: Forsan queas animum continere; si vero id frequenter feceris, fornacem istam sponte succendas, profecto capieris. Neque enim extra naturam aleamque humanam consistit. Sicut enim nos cum gladium teneri videmus a puero, etiamsi nondum eum vulneratum cernamus, verberamus tamen, ac interdicimus ne unquam illum rursus attingat; ita etiam Deus inverecundum coercet aspectum etiam ante factum, ne quando in ipsam quoque incidas actionem. Qui enim semel flammam cupiditatis accenderit, etiam absente muliere quam vidit, jugiter apud semetipsum turpium rerum simulacra depingit, et ab his sæpe ad ipsum opus progreditur. Illos quoque qui in solo fiunt corde complexus, Christus interemit. Quid ergo hic jam respondebunt, qui ausi sunt temere cohabitare virginibus?

Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur, quamvis quisque diversa turpitudinis voluptate perfruatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus regnum Dei clauditur... Fornicatio non solum maculat corpus, sed et conscientiam. Qui luxuriatur, quamvis videatur vivens, tamen mortuus est. Fornicatio grave peccatum est... Oculi nuntii sunt fornicationis... Dina, etc.; David, etc.; Samson, etc...

De his habetur in sequentibus.

Absalon, CCXI, 140; Alanus, CCX, 121, 122; Alcuin., CI, 634, 1194. — De Sodomitis, *ibid.*, 1195. — Episcopi, Alexander II, papa, CXLVI, 1406. — Sacerdotis, *ibid.*, 1414. — Canonicorum, Alexander III, papa, CC, 1006; S. Ambros., XV, 881. — Sodomiticum vitium in Anglia publicum, S. Anselm., CLIX, 95. — De incestu abbatissæ et archidiaconi, Arnulf., CCI, 176; S. Augustinus,

XXXII, 743 ; XXXIV, 743 ; XXXV, 2405, XXXVIII, 1063. — Grande malum, *ibid.*, 886, 1063, 1079. — Viris putatur licere, non feminis, id., XXXIX, 2046, 2292 ; XL, 469 ; Beda Venerab., XCIV, 569. — Ejus remedium, S. Benedictus, CIII, 848 ; S. Bernardus CLXXXII, 575, 576 ; CLXXXIV, 1016. — Quadruplex, *ibid.*, 1104, 1105. — De Sodomitica libidine, *ibid.*, 565. — Omnimoda, S. Bonifac., LXXXIX, 855, 859. — De incestu, Burchardus, CXL, 779, 815, 919 ; Canutus rex, CLI, 1180. — Ejus variæ turpitudines, Carol. Magn., CXVII, 766, 882. — Cujusdam episcopi, id., XCVIII, 1386 ; Cassianus, XLIX, 265 *et seqq.* ; S. Petrus Chrysol., LII, 600. — De incestu Lot., *ibid.*, 225 ; Constantin. Magn., VIII, 397. — Ejus variæ immundæ pollutiones, S. Cummianus, LXXXVII, 983. — De Sodomitis, S. Petrus Damianus, CXLV, 165, 166 ; Defensor, LXXXVIII, 647 *et seqq.* ; Dracont., LX, 795, 796 ; Flodoard., CXXXVI, 103. — Jezabel impia femina cum diabolo fornicata, Gerhohus, CXCIII, 949 ; CXCIV, 18 *et seqq.* — Fornicationes Jezabel adhuc vigent, *ibid.*, 201 ; Gratianus, CLXXXVII, 70, 274 ; S. Gregorius Magn., LXXVI, 331 ; LXXXII, 1325 *et seqq.* — Omnimoda, Halitgar., CV, 682, 697, 700, 703 ; Hervæus Burdig., CLXXXI, 1503, 1685 ; Hervæus Rhemens., CXXXII, 696 ; S. Hieronym., XXV, 210 ; Hincmar., CXXV, 689, 690. — De Sodomitis, *ibid.*, 689 *et seqq.* ; Hugo de S. Victore, CLXXV, 522, 526. — Sodomia spiritualis, quæ sit, id., CLXXVII, 169 ; CLXXVIII. — Triplex ; ejus remedium, *ibid.*, 764, 765 ; Innocentius III, papa, CCXV, 10, 82 ; CCXVI, 980 ; CCXVII, 734 ; Isaac Ling., CXXIV, 1090 ; S. Isidor. Hisp., LXXXIII, 11, 37, 60. — Ejus remedia, *ibid.*, 847, 848 ; Isidor. Mercat., CXXX, 20, 427, 428, 1137 ; S. Ivo, CLXI, 594, 633, 644. — De Sodomia, bestialitate, et usu mulieris contra naturam, *ibid.*, 681, 852. — De incestu, *ibid.*, 870, 871, 928, 1245, 1287. — De incestuosis matrimoniis, Joannes VIII, papa, CXXVI, 844 ; Lanfrancus, CL, 174, 175, 592. — Quadriformis, S. Martinus Leg., CCIX, 315, 355 ; Orderic., CLXXXVIII, 384. — De Catillinæ incestu, *ibid.*, 997. — De vitio Sodomorum, Petrus Blesens., CCVII, 25. — De incestu, *ibid.*, 257, 259 ; Petr. Cant., CCV, 332, 333 ; Petr. Cell., CCII, 730 ; Petr. Comest., CXCVIII, 1776 ; Petr. Lomb., CXCI, 1335, 1574, 1583. — Prophetæ Osee, Philipp. de Harveng, CCIII, 924. — Apud barbaros, *ibid.*, 1073 ; Rabanus Maurus, CVIII, 933. — Ejus pœna et gravitas, CIX, 738 ; CXI, 707 ; CXII, 1375 ; Regino, CXXXII, 303, 309, 310, 319, 325, 326. — Mulierum, *ibid.*, 332. — Quadrupedum, *ibid.*, 333, 334. — De Sodomitarum punitione, Robert. Pull., CLXXXVI, 1089, 1090 ; Rodulf., CXIX, 723 ; Rufin., XXI, 946, 985 *et seqq.* ; Rupert., CLXVII, 1056 ; 1057. — Ejus causa, gula, *ibid.*, 1715, 1716 ; CLXVIII, 75, 98, 99. — De clericis fornicatoribus, id., CLXIX, 295 *et seqq.* ; S. Salvian., LIII, 84, 144, 147, 148 ; Smaragd., CII, 154 ; Tertull., II, 987.

FURTUM. — Furti rei habentur qui aliena injuste vel rapiunt vel retinent, et præjudium afferunt vel damnum proximi bonis Quod fit vel clam proximo inscio, vel per fraudem proximo decepto, vel invito et vim patiente. Peccatum hoc mirum quam late serpat ! In qualibet conditione vix reperiuntur qui ab eo immunes sint. Et quod lugendum magis, vix cuiquam religio est aliena rapere uxores, liberi, servi, mercatores, magistratus, cæterique munerum publicorum administri, litigatores, advocati, procuratores forenses, artifices, operarii, divites non secus ac pauperes, hi omnes in furtum subinde incidunt, vel inscii, vel non satis cauti, vel minus quam par est religiosi, v. gr., mercatores et negociatores furti rei tenentur : 1° quando falsis utuntur ponderibus et mensuris ; 2° quando vel fucosas et fallaces, vel vitiosas merces pro bonis et veris vendunt ; 3° quando abutuntur vel necessitate, vel ignorantia proximi ut carius vendant, vel emant vilius quam par est ; 4°, cum exercent monopolia fraudulenta ; 5° cum vel in emptione vel in venditione quovis alio modo utuntur malo dolo vel fraude.....

De his et similibus unicuique statui propriis in Indice De Decalogo, in septimi præcepti articulo.

HOMICIDA. — Vide *De Decalogo* in quinto præcepto.

HYPOCRISIS. — Quid est hypocrisis ? species arte composita, quæ aliud in re agit, et aliud promittit in vultu. Hæc penes Pharisæos per scientiam tumescebat.. Erat in eorum facie hypocrisis ; erat in eorum mente invidiæ hydrops ; erat in pectore siticulosus fons, erat ardens unda, quæ suis magis ac magis inflammabatur fluentis, ut bibentis non exstingueret sitim, sed augeret incendium...

Vide invidiam...Insuper de hypocrisi habetur *in seqq.*, Alcuin, CI, 636. — Simulationem fallacem in Petro Paulus reprehendit, S. Augustin., XXXIII, 200, 280. — Ejus origo. — id., XXXIV, 208. — De simulatione. id., XXXV, 1325 ; S. Bernard., CLXXXIII, 169 *et seqq.* ; CLXXXIV, 581 ; Cassian., XLIX, 260 ; Constantin. Mag., VIII, 85 ; S. Petrus Damian., CXLIV, 426. — Abominabile vitium, id., CXLV, 262, 269, 270 ; Garner., CXCIII, 113, S. Gregorius Magn., LXXV, 631, 632, 786, 855, 856 ; Guibert., CLVI, 81, 154, 326 ; Henricus Septimell., CCIV, 864. — Simulatio patrocinium est mendacii, S. Hieronym., 665. — Quandoque utilis et assumenda, *ibid.*, 343. — Quam detestanda, Hildebert., CLXXI, 444, 445. — Ejus mala, Hugo de S. Vict., CLXXVII, 753 ; Innocent. III, p., CCXVII, 417, 686, 734 ; S. Isidor. Hispal., LXXXII, 379 ; LXXXIII, 699, 1248 ; Joannes Sarisb., CXCIX, 691, 696, 698. — Quandoque sub habitu regularis vitæ latet simulatio, etc., 55, 56. — De jejunio hypocritarum, S. Martin. Taurin., LVII, 303, 304. — Nebulosa, S. Paulin., XCIX, 296 ; Petr. Cell., CCII, 685 ; Petrus Lombard., CXCI, 879, 880 ; CXCII, 204 ; Petrus monach., CCXIII, 546 ; Raban. Maur., CIX, 771. — Pharisæorum. Rupert., CLXVII, 937 ; CLXVIII, 623, 778. — In concordia, Sigebert., CLX, 929.

IGNAVIA. — *Vide* Indicem præcedentem ad articul. *de Desidia*.

IGNORANTIA. — Ignorantia est præceptum Sapientis istud : « Noli inniti prudentiæ tuæ. » Ignorat enim homo quid conducat sibi in vita sua numero dierum peregrinationis suæ, et tempore quod velut umbra præterit. Nisi enim interior oculus caligaret, totius procul dubio in veritatis judicio minime erraret. Unde, quæso, contraria consilia, tam sæpe, tamque diversæ sententiæ, non dicam de diversis, sed de uno eodemque corde et pene sub eodem tempore ? Unde, unquam, nisi de cordis caligine et veritatis ambiguitate ?

Duobus autem modis in judicii nostri examine peccamus, dum adhuc frequenter sub tantæ ambiguitatis nubilo viam carpimus. Erramus enim modo in discernenda qualitate, modo in examinanda quantitate. Qui dicit bonum malum, vel malum bonum in rerum qualitate errat ; et qui dicit quod majus est esse minus, et quod minus est esse majus in quantitate peccat. Qualitas operum profecto eos fefellerat, quos, propheta arguebat, cum diceret : « Væ, qui dicitis, bonum malum, et malum bonum ponentes tenebras lucem et lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum. » In quantitatis examinatione error ille esse deprehenditur, qui per prophetam redarguitur, cum dicitur : « Mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitatem in vanitatem. » Ad hoc sane aliquid in statera apprehenditur ut ejus quantitas non ignoretur. Sic auri sic argenti pondus quærimus, ut eorum pretium recte æstimemus. Sed nemo in statera mendax esset, si nemo alium deciperet, si nemo ab alio deceptus fuisset ; hinc est illud. « Statera dolosus, pondus et pondus, utrumque abominabile Deo. » Quod contra in lege præcipitur : « Sit justus modius, æquusque sextarius. » Hinc est quod filii Israel, cum promissam hæreditatem accipiunt inter se, illam in funiculo distributionis dividunt, ut unaquæque virtus in sua actione justæ æquitatis mensuram teneat, et recte discretionis metas minime excedat. Quis mihi inveniat hominem, qui nunquam erret in æstimatione qualitatis aut quantitatis, qui nunquam circumveniatur a negotio perambulante in tenebris ? Optimus negotiator, qui in æstimanda rerum qualitate vel quantitate nunquam valeat falli, nunquam velit fallere ? Sed quando poterit hic homo involutus tenebris, habitans in regione umbræ mortis ? Impossibile sane est hoc omni homini, quamdiu tenebræ sunt super faciem abyssi, donec ille qui dixit de tenebris lumen splendescere, emittens lucem suam et veritatem suam incipiat lucem tenebris dividere, et fiat vespere et mane. Emissa namque et accepta intelligentia veritatis, incipit statim homo videre lucem a tenebris, et discernere primo quidem bona a malis et mala a bonis ; postea autem bona a melioribus, et mala a pejoribus ; tandem vero meliora ab optimis et pejora a pessimis. In hunc sane modum, secundum Sapientis sententiam, semita justorum quasi lumen procedit, et crescit usque ad perfectum diem. Lumen acceptum paupatim procedit, usque ad perfectum diem excrescit, quando accepta proficit, et quandoque usque ad plenam discretionem pertingit... Debemus itaque certis quibusdam cognitionis gradibus ascendere, si volumus ab hoc infimo ad summum illud ascensionis culmen pertingere.

Et de hac ignorantia et modo ex ea exsurgendi habetur quæstio in sequentibus indicationibus.

Adam., CXCVIII, 285. — Sacerdotum, Alanus, CCX, 193 ; S. Ambrosius, XIV, 525 ; XVI, 1363 ; XVII, 769, 770. — Difficultas bene operandi, S. Anselmus, CLVIII, 718. 719. — Dei veri, causa est omnium malorum, Arnob., V, 1149, 1150 ; Atto, CXXXIV, 29. — Infirmitas, S. August.,

IMPIETAS. — Cum virtus ordinetur ad bonum, ubi est specialis ratio boni, ibi esse oportet specialem virtutem. Bonum autem ad quod ordinatur pietas, est exhibere, Deo debitum honorem. Honor autem debetur alicui ratione excellentiæ ; Deo autem competit singularis excellentia, in quantum omnia in infinitum transcendit secundum omnimodum excessum ; unde ei debetur specialis honor... Et impietas est istius honoris Deo pertinax negatio...

De his habetur, infra, in istis indicationibus :

IMPRUDENTIA. — *Vide* virtutem contrariam, *De prudentia* in indice *De virtutibus.*

IMPUDENTIA. — Attende, obsecro, quam sit bestialis, et plus quam bestialis vita, rejecto humano pudore, ad omnia se præcipitem dare, et conspectum divinum, vel vultus hominum, nec in erubescendis erubescere, et tandem aliquando ad omnem se malitiam effrenare. Quid enim aliud est impudentia quam præceps et effrenata malitia ? Impudentia tollit homini moderationem et circumspectionem sui. Et sæpe qui ejusmodi sunt, multos labores, multos dolores patienter, imo et libenter tolerant, ut alios affligant, et malunt ipsi miseriam sustinere, quam aliis non inferre. Impudentia omnia comminuit in proximo ; non solum enim aliorum infirma, sed et fortia carpit, damnat, annihilat. Omnia itaque per diffamationem lacerat, et quod infamare non potest, per despectum calcat, ut autem cætera taceam, in hoc misero peccato mens improba erubescere nescit, et illam quam habere decet cordis sensibilitatem amittit.

Impudentia est mentis effrenatio, quando absque ulla hæsitatione vel retractatione pudor calcatur, animus se ad omnem prævaricationem exponit et pudoris chromo frenoque timoris excusso, præceps in omnia ruit, et fit de reliquo sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. Et anima sic depravata, cum in profundum malorum venerit post omnia mala, spem etiam resipiscendi amittit, et in desperationem cadit.

Si autem audivimus quomodo mens de malo semper in pejus corruens, in profundum tandem malorum dejicitur, audiamus quomodo vel unde eadem ipsa quandoque, post multa et ultima mala, ad rectitudinis integritatem reformatur ; legimus in Apostolo : « Quoniam ubi abundavit iniquitas, superabundavit et gratia. » Ex hoc Scripturæ loco facile advertere est quod nulla nostra malitia divinam misericordiam vincere potest...

De his lege quæ sequuntur indicata :

INCONSTANTIA. — Inconstantia importat recessum quemdam a proposito bono definito:... Sicut enim omnis rectitudo rationis practicæ pertinet aliqualiter ad prudentiam, ita omnis defectus ejusdem pertinet ad imprudentiam ; et ideo inconstantia secundum sui consummationem ad imprudentiam pertinet ; et sicut præcipitatio est ex defectu circa actum consilii, et inconsideratio circa actum judicii, ita inconstantia circa actum præcepti ; ex hoc enim dicitur aliquis esse inconstans, quod ratio deficit in præcipiendo ea quæ sunt conciliata et judicata.

INGRATITUDO. — *Vide* in isto Indice ARROGANTIA, JACTANTIA.

INIQUITAS. — *Vide* in isto indice VITIUM.

INJUSTITIA. — *Vide* FURTUM et USURA, in isto Indice.

INOBEDIENTIA. — Inobediens voluntas, vel inobedientia dicitur etiam propria voluntas. Proprio quippe voluntas est quæ Dei voluntatem sibi advocatam habere non potest, ut si quæratur... talis voluntas ex diabolica suggestione nascens.. et, proprie loquendo, inobedientia est *arrogantia, jactantia, superbia ;* ud ista ergo vitia recurre, si inobedientiæ perfectiorem notionem habere velis.

INSANIA. — Insania, seu dementia, prout hic accipitur, suam sedem habet in ira, seu ipsamet est ira ; nam quidam de sapientibus dixerunt iram brevem esse insaniam. Unde insania, seu ira de qua specialiter tractatur in præcedenti Indice, est habitus audax et minax vultus, tristis frons et torvus intuitus ; faciei aut pallor aut rubor ; æstuat ab imis præcordiis sanguis flagrant et micant oculi, tremunt labia, comprimuntur dentes, crebro et vehementius acto suspirio quatitur pectus, gemitus anxius, rabida vocis eruptio, colla distendit, inquietæ manus, dentes strident, citatus gradus, pulsataque pedibus humus, artus trepidi, et instabili fluctuatione totum concitatum corpus ; magnas ex se proferens iras horribilis insania, depravat se atque intumescit, ita ut nescias utrum magis detestabile sit vi-

tum, an deforme..... Nihil ergo minus quam irasci prudentem decet.

Quædam in hoc sensu habentur in sequentibus.

Voti Jephte, Abælard., CLXXVIII, 129, 189. — Christiana, quid sit, *ibid.*, 1635, 1637. 1861. — De stultis amatoribus, Absalon, CCXI, 18. — De stultiloquiis, *ibid.*, 61; Adam.Pers., CCXI,684 *et seqq.*; Alcuin., CI,1195.—De stultitia et sapientia, S. Anselm., CLIX, 682.— Tenebræ mentis, S. Augustin., XXXII, 990, 1306, 1507. — Etiam stultorum judicio miserrima, *ibid.*, 607, 608, 918, 1231, 1307. —Stultitia maximum vitiorum, *ibid.*, 1306; XXXIII. — Nulla alia miseria est quam stultitia, *ibid.*, 64. — Avari, id., XXXVI, 422, 610. — Idololatriæ, id., XXXVII, 1754, 1957. — Idololatriæ, id., XXXVIII, 777. — Tenebræ mentis, *ibid.*, 436. — Insana gaudia, non sunt gaudia, id., XL, 330; XLII, 85; S. Bernard., CLXXXIV, 316, 317, 383, 384, 617, 618; S. Bruno Astens., CLXIV, 693. — Falsa, S. Bruno Herbipol., CXLII, 121, 133, 167, 168, 170, 210; 210; Cassiod., LXIX, 783. — Insaniæ falsæ, quæ sint, *ibid.*, 289. — De stulto et ejus consuetudine, id., LXX, 284, 344; S. Petr. Chrysol., LII, 610. — Herodis, *ibid.*, 652 *et seqq.* — De stulto,qui turpitudini vitiisque servit, *ibid.*, 514; S. Petrus Damian., CXLIV, 415. — Defensor, id., LXXXVIII, 651 *et seqq.*; S. Eugyppius, LXII, 937.—Superbientium infrenata, Gerhohus, CXCIV, 1016.— Insanus non debet clericus fieri,Gennadius,LVIII, 997, 1040. — Eorum qui sibi amputant virilia, Gratianus, CLXXXVII, 302. — Regis, Guillelm. Tyrens., CCI, 812. — Adæ, Heliuand., CCXII, 51; S. Hieron., XXII, 519, 520, 908. — Se ipsa prodit dum adversatur veritati S. Hilar., X, 242; Hugo Eteriam., CCII, 188; Hugo de S. Victore, CLXXV, 182, 255. — Stultus ut luna movetur, id., CLXXVI, 481; Isidor. Hispal., LXXXII, 393; LXXXIII, 25, 60, 729; S. Ivo, CLXI, 737; Joannes Sarisb., CXCIX, 674; Lact., VI, 595, 602, 608. — Judaica, S. Martin. Leg., CCVIII, 1344.—Vituperium stulti. Matthæus Vindocinens., CCV, 983, 984. — Paganorum. Maximus Taurin., LVII, 782 *et seqq.* — De insaniis sæculi *ibid.*, 254.— Cujusdam ducis in sanctum Emerammum, 979, Heginfred., CXLI,981.—Credula Judæorum, Petr. Alphons., CLVII, 58. — Saracenorum,*ibid.*, 597.—Cujusdam doctoris Christiani, Petr. Bles., CCVII, 233 *et seqq.*; Petr. Cell., CCII, 611, 531, 707, 723; Petr. Lomb., CXCI, 858. — Ridicula fabularum. Judæorum. Petr. Venerab.,CLXXXIX, 602. — Judaica, *ibid.*, 608, 609, 618. — Sectæ Mahumetis, *ibid.*, 649, 650. — Epicurea, S. Philastr., XII, 1119. — Amentia percusset,qui, Raban. Maur., CVIII, 957; CXI, 714, 727, 728, 736, 747. — De stultiloquio, id., CXII, 447. — Cujusdam hæretici, Radulf. Cluniacens., CXLII. 643, 683. — Juliani Apostatæ, Rufin., XXI, 501, 659 *et seqq.*, 1028, 1029. — Stulti et insipientis differentia, *ibid.*, 841, 842. — Principes insaniebant a vino, Rupert., CLXIX, 775. — De insipiente et stulto, S. Salvian., LIII, 218; Stephanus Grandimont., CCIV, 1107, 1108 *et seqq.*, 1133, 1118. — Hæretica, Thomas Cisterc., CCVI, 430.

INTEMPERANTIA. — Intemperantia vitium est oppositum temperantiæ de qua dictum fuit in Indice præcedenti.....

Intemperantia est in divitiis, voluptatibus,honoribus, et in his quæ cupiditas appetere potest..... Intemperantem ipsa consideratio censet tam eum, qui necessariis pertinaciter demit, quam qui indulget superfluis... Non est ergo temperantia in solis resecandis superfluis, est et in admittendis necessariis... In ebrietatis ægritudine, corpus simul et anima corrumpitur, spiritus pariter cum carne vitiatur. Omnia membra debilitat, etc..... et sic de aliis actionibus in quibus temperantiæ modum transgredimur...

De his vide Indicem præcedentem, Indicem *De virtutibus* et Indicem *De mortificatione sensuum...*

LIBIDO. — *Vide* Luxuria in Indice præcedenti.

LOQUACITAS. — *Vide* Indicem *De mortificatione sensuum.*

LUXUS. — Primis parentibus fecit Deus tunicas pelliceas post peccatum, et a Christo dicitur Christianis: « Non duas tunicas habeatis. » Superbus autem ut magnificus videatur, satagit vestiri duplicibus, indui mollibus, pretiosis ornari.

Attende quid contra superfluum ornatum,comminetur Dominus per prophetam: « Pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant..., in die illa auferet Dominus ornatum calceamentorum, et lunulas, et torques, et monilia, et armillas, et mitras, et discriminalia, et periscelidas, et murenulas, et olfactoriola, et inaures, et annulos et gemmas in fronte pendentes, et mutatoria, et palliola, et linteamina,et acus et specula, et sindones,et vittas, et theristra. Et erit pro suavi odore fetor, et pro zona funiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium.

Quid ergo superbe phylacteria dilatas et magnificas fimbrias? Dives ille qui induebatur purpura et bysso, sepultus est in infernum. Dina filia patriarchæ Jacob, antequam egrederetur,ut emeret ornatum provincialium mulierum virgo permansit; cum autem exivit, Sichem eam violenter oppressit. Holophernes, qui sedebat in canopes, quod erat ex purpura, et bysso, et auro, et smaragdo et lapidibus pretiosis intextum, jugulatus est a Judith...

De isto luxu mundano tractatur in sequentibus.

De luxu, Adam Pers., CCXI, 684 *et seq.* — Mulierum arguitur,S. Ambros., XIV, 738, 739.—Vestium in episcopis, S. Bernard., CLXXXII. 813, 815 *et seq.*— Prælatorum ac clericorum, id., CLXXXIII, 199, 200. 589, 590, 1155, 1156. — Prælatorum, id., CLXXXIV, 1083 *et seq.* — Diaconi, Carol. Magn., XCVIII, 1390; S. Petrus Chrysol., II, 224. — Edax, Henricus Septimell., CCIV, 861; Innocent. III, pap., CCXVII, 732, 733. — Fœdus, Juvencas, XIX, 254. — Feminarum, S. Martinus Legionens., CCIX, 231, 232; Matthæus Vindocinens, CCV, 946. — In cleris detestandus, Othton, CXLVI, 357. — Iners, S. Paulinus Nol.. LXI, 447, 669. — Superfluitas omnimodi, Petrus Cant., CCV, 250, 255. — Clericorum, Petrus Comest., CXCVIII, 1756. — Inter Judæos, Rufin., XXI, 976. — Carthaginensium, S. Salvian., LIII, 156. — Sive Romanorum sive Romanorum, Tertull., I, 298, 304, 1314, 1325. — Conviviorum, S. Valerian., LII, 750.

MAGIA. — *Vide* Superstitiones.

MALEFICIA. — *Ibid.*

MALITIA. — Boni indigentia, S. Ambros., XIV, 525. — Contra se agit, id., XVII, 162; S. Anselm., CLIX, 701; S. Augustin., XXXVI, 291, 329, 330; XXXVII, 1213; XLIII, 87; XLIV, 909; S. Bonifac., LXXXIX, 855; — Cordis, S. Bruno Astens., CXIV, 1006. — Ex macie dicta, Cassiod., LXX, 515. — Origo vitiorum, S. Petr., Chrys., LII, 287; Ernald., CLXXXIX, 1557. — Per frigus expressa, Garner., CXCIII, 64. — Vitiorum mater, Greg. Mag., LXXVII, 61; S. Isidor. Hispal., LXXXIII, 1171. — Aulicorum, Petr. Bles., CCVII, 72 *et seq.* — Ejus sequaces, *ibid.*, 654 *et seq.*; — Petr. Cell., CCII, 686, 824; Petrus Comest., CXCVIII. 1783 *et seq.*; Petrus Lombard,, CXCI, 1335. — Comitis Fuxi, Petr. monach., CCXIII, 600. — Herodis, Radulph. Ardens., CLV, 1329; S. Salvianus, LII, 64, 92.

MENDACIA. — Mendacium est falsa significatio vocis cum intentione fallendi; mentiri est contra id quod animo sentit quis loqui. Manifestum est ergo quod quicunque mendacium dicit, mentitur, sed non contra; potest enim aliquis verum dicendo mentiri, sicut et falsum dicendo non mentiri. Secundum hoc est dubium quin Judæus mentiatur cum dicit Christum esse Deum et hominem, nec tamen mendacium dicit. Sunt autem tria genera mendaciorum: unum quod fit pro salute vel commodo alicujus,qualiter mentitæ sunt obstetrices; secundum, quod dicitur joco; tertium,quod ex malignitate procedit, et animi duplicitate, causa decipiendi, S. Augustinus tamen distinguit octo genera mendaciorum: primum,quod fit sub doctrina religionis; secundum,quod nulli obest, et aliqui prodest, quod dividitur in tria,non quia tres habeat species, sed quia tria sunt propter quæ solet dici tale mendacium: Primo, si quis habet pecuniam injuste auferendam, dicat se nescire ubi sit, cum tamen sciat; secundo, si quis hominem quæsitum ad mortem nolit prodere, et mentiatur dicendo se nescire ubi sit, cum tamen noverit; tertio, si quis mentiendo, aliquem vel aliquam a corporali defendat immunditia. Omne genus mendacii peccatum est. Cum enim sermo sit inventus in eo, quasi quodam vehiculo, ut intellectus ab uno in alium deferatur,et cogitatio nostra in alterius notitiam veniat, si quis abutitur verbis, ad decipiendum ut aliud quam cogitat intelligi faciat,verbis abutitur quæ sunt Dei dona, et ita peccat.

Quod autem mendacium sit veniale peccatum,et quod mortale,et in quo sit veniale, et in quo mortale, secundum prædicta genera est distinguendum. Illud tertium genus mendacii quod ex duplicitate animi procedit est mortale peccatum,tam in perfectis quam in imperfectis. Illud primum genus quod fit pro salute alicujus, et secundum quod fit joco venialia sunt in imperfectis.Unde et obstetrices venialiter peccaverunt quando Pharaoni mentitæ sunt. Item de Rahab dicendum; hoc dicitur ex S. Augustino et S. Gregorius aliter sentit, vide *Patrol.*, CCXI, 1153, 1154... sunt etiam multa de mendacio joci et indolis; huc similiter recurre...

At de his singulis, vide Indicem *De Decalogo*, in octavo præcepto.

NEGLIGENTIA. — *Vide* Indicem præcedentem, *De acedia.*

ODIUM. — *Vide* Indicem *De dilectione inimicorum.*

PERJURIA. — Perjurium vel est jusjurandum falsum, injustumve, vel violatio jurisjurandi legitimi.

At si quis vel falso, vel sine necessitate, vel inique juravit, non tenetur rem sic juratam implere; nam si iniquum est, si malum quod adhibito jurejurando promisit, peccavit jurando, et gravius peccaret adimplendo. Sin autem quis sine necessitate juravit ad rei veræ confirmationem, temere juravit, adeoque juravit, adeoque peccavit jurando, sed tenetur servare juramentum. Simili ratione si quis non sine necessitate nec pro re iniqua juravit, sed tamen falso juravit, quia jurejurando adhibito promisit aliquid cum proposito non adimplendi promissum, is gravissimo perjurii crimine se obstrinxit, et implere tenetur, quod promisit.

Illa perjuria sunt cæteris graviora quæ magis lædunt vel Deum vel proximum, vel ipsum pe erantem, quæ injunctam habent vel imprecationem seu maledictionem, cum, v. gr., quis sese vel alios diris devovet, vel blasphemiam de qua quædam supra dicta sunt, etsi non sint in isto Indice specialiter denotata.

« Qui jurat proximo suo et non decipit, » quid hoc tandem est? Hic juramentum homini perfecto inter eas virtutes quæ illum decent, concedi videtur; in Evangelio vero prorsus prohibetur. Quid igitur dicemus? Quod ubique Dominus tam in veteri quam in nova lege eamdem habet præceptionis considerationem. Cupit enim peccatorum effectibus occurrere, et a primis initiis malignitatem exscindere. Ut enim vetus lex ait: « Non mœchaberis. » Dominus vero: « Non concupisces.... » Sic itaque abit Propheta in hoc loco contentus juramento quod justum sit ac rectum; Dominus vero vel occasionem ipsam resecat perjurii...., S. Basilius, hom. in Psal. xiv.

Homines, ait S. Augustinus, serm. 180, vel 28 de verb. apost. c. 2, n. 2, falsum jurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur. Aut enim putat homo verum esse quod falsum est, et temere jurat; aut scit vel putat esse falsum, et tamen pro vero jurat, et nihilominus cum scelere jurat. Distant autem ista perjuria. Fac illum jurare qui verum putat esse, pro quo jurat; verum putat esse, et tamen falsum est. Non ex animo iste perjurat, fallitur, hoc pro vero habet quod falsum est; non pro re falsa sciens jurationem interponit. Da alium qui scit falsum esse et dicit verum esse, et jurat tanquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis quam ista detestanda sit bellua et de rebus humanis exterminanda. Quis enim hoc fieri velit? Omnes homines talia detestantur. Fac alium, putat falsum esse, et jurat tanquam verum, sit, et forte verum sit, et forte verum est.... perjurus est. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit, nisi mens rea. Quis est autem qui non fallatur, etsi noluit fallere? Quis est homo cui non subrepat fallacia? Et tamen juratio ab ore, non discedit, frequentatur; plura sunt plerumque juramenta quam verba...

De his lege in sequentibus.

SIMONIA. — Nec solum Simoniacus est qui dat vel accipit de sacris rebus, obsequiis vel ordinibus pretium, sed et qui vendit synodum, suffragia in electionibus papæ, v. gr., et qui distrahit sacerdotale judicium. « Juste quod justum est exsequerit. » ait Scriptura, injuste vero quod justum est exsequitur quisquis ad defensionem justitiæ non virtutis æmulatione, sed amore præmii temporalis excitatur. Nam injuste quod justum est exsequi jure dicitur, qui justitiam quam prætendit, venundare non veretur; at contrarium de illo dicitur, qui in assertione justitiæ nihil aliud præter solam justitiam quærit.

Duo plane Simoniacæ hæreseos reperiuntur auctores, in Scripturis, unus in Veteri Testamento, alter in Novo, quæ etiam duo Simoniacorum genera perfecerunt, vendentium scilicet et ementium. Giezi siquidem donum sancti Spiritus vendidit; Simon Magus comparare tentavit, Giezi, postquam Naaman curatus est, jamque revertens, de dono sancti Spiritus ausus est pecuniam postulare. « Sed ait ei Eliseus: Accepisti argentum et vestes, ut emas oliveta, et vineas, oves et boves, servos et ancillas; sed et lepra Naaman adhærebit tibi et semini tuo in sempiternum. » De Simone Mago, scitur quod de illo in sempiternum. » De Simone Mago, scitur quod de illo legitur in Actibus apostolorum: « Pereat tecum pecunia tua, » etc....

De isto nefando crimine tractatur in sequentibus indicationibus.

SIMULATIO. — Solent simulatrices mentes et hypocrisi deservientes, non solum jactitare quæ habent, verum etiam simulare se habere bona quæ omnino non habent. Solent e contrario manifesta mala callide excusare, occulta autem mala astute dissimulare... Scimus autem quid hypocritarum fraudulentia in omni eo quod actitat ad honoris sui promotionem anhelat. Omne enim quod agit, vel agendo intendit, ambitioni deservit.

Quæ de ambitione dicuntur, dici possunt de dissimulatione et hypocrisi, unde ad illam recurre, et quæ ista sint, amice lector invenies art. *De hypocrisi.*

SUPERSTITIONES. — Superstitio est cultus vel indebitus, sel superfluus, seu observatio Inutilis, vana vel periculosa.

Peccatur per superstitionem quatuor modis: 1° Quando in cultu Dei observantur, vana, superflua, prohibita a Deo, nec probata ab Ecclesia; 2° quando committitur idololatria exterior, id est, cum defertur creaturæ supremus latriæ cultus soli Deo debitus; 3° cum spreta prohibitione Dei vel Ecclesiæ usurpantur media, quod nullam habent connexionem naturalem cum effectu qui inde exspectatur; 4° cum vi alicujus pacti vel expressi, vel taciti initi cum dæmone, imo sine pacto futura vel abscondita curiose investigantur. Quod dicitur divinatio, multasque habet species; 1° Magia diabolica; 2° sortilegium; 3° maleficium; 4° ars cognoscendi futura cujuslibet rei

inspectione, v. g., apparitione mortuorum, quod necromantia dicitur, inspectione manus quod chiromantia dicitur, inspectione aquæ quod hydromantia dicitur; inspectione ignis vel lapidis alteriusve hujusmodi rei, quod geomantia dicitur; inspectione avium quod augurium sive auspicium dicitur; inspectione intestinorum animalis occisi, præsertim dæmoniis immolati, quod aruspicium dicitur, etc; 5° astrologia judiciaria, quæ ex consideratione situs et motus siderum futura contingentia prædicuntur; 6° usus virgæ ligneæ vel ferreæ ad investiganda occulta, v. g., auri argentique cæterorumve metallorum venas, aquæ fontes, thesauros absconditos, furta, homicidia, adulteria, fornicationes cæteraque id genus; 7° investigatio occultorum per aquam frigidam, vel per ignem, per sortes, etc.

Nec solum ejusmodi superstitionum crimine tenentur qui illas exercent, sed et qui exercentes consulunt, etiamsi nullam eorum responsionibus fidem adhibeant; vel qui aliorum superstitioni participant, adjuvando, consulendo, laudando, consentiendo, imo quandoque et tacendo. In rebus enim hujusmodi qui tacet consentire videtur, maxime si superstitionem impedire ex officio tenatur, vel si positus sit in ejusmodi circumstantiis in quibus silent dum pro tacita rerum approbatione sumendum esse videatur.

Superstitio ergo, sive magica, falsa professione de vero mentiens, et veraciter lædens, homines seducit a religione divina, cultum dæmonum suadet, et ad omne nefas suos sequaces impellit. Hæc quinque genera maleficiorum continet, manticem, mathematicam, maleficia, sortilegia, præstigia... horoscopica in constellationibus constat; maleficia fiunt per incantationes; sortilegia per sortes; præstigia per phantasticas illusiones Magicam Zoroastres rex Bactrianorum invenit, et post longa tempora Democritus ampliavit; hydromantiam Persæ feruntur invenisse; auguria Phryges; præstigia Mercurius...

De his vide in sequentibus indicationibus.

Alcuin., CI, 1196; Arnob., V, 773, 774; S. August., XXXII, 802; XLI, 243, 244, 286, 817, 728; Beda venerab., XCIV, 573, S. Benedict. CIII, 747; S. Bonifac., LXXXIX, 859; Burchard., CXL, 843; Canut. rex, CLI, 1178; Carol. Magn., XCVII, 756, 882; Constantin. Magn., VIII, 25, 162, 220; S. Cummianus, LXXXVII, 990; Dracontius, LX, 797; S. Eugypp., LXII, 949, 950; Gratian., CLXXXVII, 1369. — Malefici puniendi, S. Greg. Magn., LXXVII, 757, 758; Guillelm. Tyrens., CCI, 612; Halitgar., CV, 685, 686, 700; S. Hieron., XXIV, 517, 618. — Muliercularum Christianarum, id., XXV, 498, 499, 1256, 1257. — In austeritate vitæ, S. Hilar., IX, 378; S. Hildegard., CXCVII, 1028, 1032; Hincmar., CXXV, 717, 718. — De sortilegis ex sortibus sanctorum, *ibid.*, 718; Hugo de S. Vict., CLXXVI, 810 *et seqq.*; CLXXVII, 203, 204, — Nefandæ, S. Isidor. Hisp., LXXXI, 840; LXXXII, 312, 393; Isidor. Mercat., CXXX, 408; S. Ivo., CLXI, 263, 168, 748, 756, 1275. — De magorum præstigiis, *ibid.*, 1317, — De variis speciebus magiæ, sortilegis etc., Joannes Sarisb., CXCIX, 407, 409, 415, 461.— Ægyptiorum, Lact., VI, 235, 282, 328, 620, 786. S. Leo Magn., LIV, 218 *et seqq.* — Manichæorum, id., LV, 874, 875, 942, 943. — Persarum, *ibid.*, 807. — Zoaræ, *ibid.*, 975, 976; LVI, 442, 891, — In constitutione Honorii, Marius Mercat., XLVIII, 437; S. Martin Leg., CCVIII, 73. — Populi in defectione lunæ, S. Maxim. Taurin., LVII, 256 *et seqq.*; Petr. Bles., CCVII, 190 *et seqq.* — Judiciorum ferri candentis, etc., Petr. Cant., CCV, 226, 233, 239.— Quorumdam hæreticorum, Petr. Monach., CCXIII, 547. — Judæorum, Petr. Venerab., CLXXXIX, 602. — Basilidis, S. Philast., XII, 1146; Prudent., LIX, 675, 676. — Ethnicorum, id., LX, 456 *et seqq.*; Raban. Maur., CVIII, 80, 459, 460, 463, 464, 726; CX, 1097 *et seqq.* CXI, 22, 75, 422; Regino, CXXXII, 349 *et seqq.*; Robert Pull., CLXXXVI, 1093, 1094. — Ludorum antiquorum, S. Salvian., LIII, 120, 121. — Turpes et otiosæ, Tertull., I, 305, 612; II, 401, 747, 748; Vit. Patr., LXXIII, 178, 181.

TRISTITIA. — *Vide* in Indice præcedent. articul. de INVIDIA.

Abælard., CLXXVIII, 152, 155, 164. — Letalis, Absalon, CCXI, 85; Alanus, CCX, 116. — Pestifera ejusque comitatus, Alcuin., CI, 635; S. Anselm., CLIX, 642. — Impiorum, S. Augustin., XL, 1198. — Desperationis, S. Bernard., CLXXVIII, 973, 974: CLXXXIV, 1248, 1249. — Ejus effectus, id., CLXXXV, 81, 82; Boetius, LXIII, 796, 797. — Duplex, S. Bruno Herbipol., CXLII, 181; Cassian., XLIX, 351 *et seqq.* — Fidelibus inimica, Cassiod., LXX, 306; S. Petr. Chrysolog., LII, 434. — Desperatio et voluptas sociæ sunt, *ibid.*, 199; S. Petr. Damian., CXLV, 182, 184, 185; Defensor., LXXXVIII, 685. — Judæ, S. Fulgent., LXV, 355. — Mortifera, *ibid.*, 290, 291; Garner., CXCIII, 153. — Impiorum, Gerhohus, CXCIII, 1672. — Desperatio vitanda, S. Greg. Turon., LXXI, 228. — Ejus remedium, Halitgar., CV, 664, 665; Henricus, Card., CCIV, 275; Sancta Hildegard., CXCVII, 199, 60. — Cujusdam adolescentis, Grotsulta monial., CXXXVII, 1109 *et seqq.*; Hugo Eerian., CCII, 189. — Ejus comites, Hugo de S. Vict., CLXXVI. 1060 *et seqq.*; Innocent. III, pap., CCXVII, 443, 734; Joannes Sarisb., CXCIX, 975; Laufranc., CL, 150, 151, 238. — Judæ, S. Maxim. Taurin., LVII, 366, 367; S. Paschas. Radbert., CXX, 1450, 1451; Petr. Cell., CCII, 685, 686; Petr. Lombard., CXCI, 1340. — Mulieris, Philipp. de Harv., CCIII, 1290 *et seqq.* — Ejus effectus, *ibid.*, 326; S. Prosper., LI, 439, 456. — Ejus incommodum, Raban. Maur., CIX, 985; CXII, 126. — Ejus natura et origo, *ibid.*, 1362, 1364. — Ejus remedium, *ibid.*, 1377. — Magna non potest diu dissimulari, Rupert., CLXVII, 538. — Cæca, Thomas Cisterc., CCVI, 756; Vit. Patr., LXXIII, 1033.

ULTIO. — *Vide* in Indice præcedent. art. De IRA, et Indicem de DILECTIONE INIMICORUM.

Abælard., CLXXVIII, 133, 134; S. Agobard., CIV, 263; Alcuin., CI, 634. — Atrocissima Benjaminitarum, S. Ambros., XVI, 839 *et seqq.*; S. Anselm., CLVIII, 367, 368; S. Bernard., CLXXXIV, 534; S. Bruno Herbipol., CXLII, 217, 218, 297, 303; S. Petr. Chrysol., LII, 307. — Injuriam semper cupit excedere, S. Eugypp., LXII, 687, 688. — De morte comitis Flandriæ, Gualbert., CLXVI, 1045. — Sanguinis et malorum, Gerhohus, CXCIV, 11; Gratian., CLXXXVII, 1189 *et seqq.*; S, Greg. Magn., LXXVII, 61. — Henrici in Gregorium, S. Greg. VII pap., CXLVIII, 74; S. Hilar., IX, 941. — Dei per diluvium, Sancta Hildegard., CXCVII, 1002; Hugo de S. Vict., CLXXVII, 806. — Plebium, Humbert. card., CXLIII, 1164; Isidor. Mercat., CXXX, 157, 158. — Deo reservata, Lact., VI, 699; S. Leo Magn., LIV, 284. — Pia Virginii patris virginis Virginiæ in Appium Claudium, Oros., XXXI, 776. — Horrenda in filios Israel, Petr. Comest., CXCVIII, 292; Petr. Lombard., CXCI, 1331; Petr. Monach., CCXIII, 545. — Furti in Achaz, Philipp. de Harv., CCIII, 923, 924: Rab., Maur., CIX, 609, 678. — Electorum de reprobis, id., CXI, 742. — Theodosii, Rufin., XXI, 525, 1068, 1069. An quærenda de inimicis, *ibid.*, 800, 801. — Eam ne inimicis statim sumere imprudentia est, Rupert., CLXVII, 1636. — Dei in superbos, id., CLXIX, 539 *et seqq.* — Inimicorum, Stephan. Grandimont., CCIV, 1112. — De imperio ulciscenda, Suger., CLXXXVI, 1403. — Ejus libido summus impatientiæ stimulus, Tertull., I, 1264; II, 373; Vilbald., CLXXXIX, 1402, 1403.

USURA. — Usura est lucrum ex mutuo. Nomine autem lucri, hoc loco intelligitur pecunia vel quæcunque alia res temporalis pretio æstimabilis, sive obsequium aut quodvis aliud onus pretio æstimabile injunctum, sive aliquid aliud. Usura est ubi amplius requiritur quam datur, v. g. si dederis solidos decem, et amplius quæsieris; vel dederis frumenti modium unum, et super aliquid exigeris.

Si feneraveris homini, inquit S. Augustinus in Psal. XXXVI, serm. 3, n. 6. id est mutuam pecuniam tuam dederis, a quo aliquid plus quam dedisti exspectes accipere, non pecuniam solam, sed aliquid plus quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud; si plus quam dedisti exspectas accipere, fenerator es, et in hoc improbandus, non laudandus.

Usuram illicitam esse certum est. Nam ex natura rei est illicitum et contra justitiam commutativam, in rei unius commutatione pro alia, plus exigere, aut accipere quam valeat res quæ datur, nisi aliquid aliud interveniat, ratione cujus illud amplius juste accipiatur; sed accipere aliquid ultra sortem pro mutuo est pro commutatione rei mutuo datæ, accipere plus quam valeat, nisi interveniat aliud ratione cujus illud juste accipiatur; ergo vi solius mutui, nefas est ex natura rei et contra justitiam commutativam aliquid ultra sortem accipere, ac proinde usura illicita est contra commutativam justitiam, restitutionique obnoxia...

De his lege quæ sequuntur.

Alexander III, papa, CC, 196, 737, 904; Amalar., CV, 878. — De inhumanitate fœneratorum, Ambrosius, XIV, 984, 985. — Ab usu dicta, *ibid.*, 775, 777; XVI, 983, 984. — Non accipienda, Atto, CXXXIV, 38; S. Bruno Astens., CLXIV, 439, 528. — Prohibita, Bruno Herbipol., CXLII, 85, 215, 216; Canut. rex, CLI, 1196; Carol. Magn., XCVII, 509; Constantin. Magn., VIII, 397, 968; S. Cummianus, LXXXVII, 991.—Clericorum, Gratian., CLXXXVII 244 *et seqq.*, 958 *et seqq.*; Halitgar., CV, 686. — Ejus iniquitas, S. Hilarius, IX, 307. — Grave et juge furtum, Hildebert., CLXXI, 817. — Non repetenda, Innocent. III, papa, CCXV, 572, 1308; CCXVI, 1237; CCXVII, 229; S.

CLXIX

INDEX DE HOMICIDIO,

LOGICE PROPONENS PATRUM DICTA CIRCA HOMICIDIUM, SUICIDIUM, DUELLUM, INFANTICIDIUM, ABORTUM, ETC.,

EXHIBENS PRÆTEREA LEGISLATIONEM ET JURISPRUDENTIAM CIRCA HÆC MEDIA ÆTATE VIGENTES, ET PŒNAS HIS CRIMINIBUS INFLICTAS.

—

MONITUM PRÆVIUM.

Quantæ utilitatis, forte necessitatis, quanti commodi ac proinde ipsius quidem jucunditatis hæc sit tabula synoptica et analytica sanctorum Patrum Ecclesiæ Latinæ circa homicidium et omnes quæstiones ad illud plus minusve attinentes : 1° theologo qui non tantum majoribus traditionis catholicæ lineamentis, sed ipsis etiam minimis in quibus non raro maxima mirabiliter elucent inspiciendis cognoscendisque acriter incumbit ac studet, eo fine ut tum seipsum tum concreditos et ex officio erudiendos discipulos dogmatis catholici et moralis certiores faciat, aut etiam in publicum bonum aliquod ædificium didacticum supra firmam traditionis petram fundatum extollat, vel adhuc quædam specialia puncta, ut duellum, suicidium, etc. ; sive historice sive dogmatice altius investiget ; 2° doctori et oratori christiano in cathedra veritatis, cujus ibi nervus post Scripturam sacram est certe robustissimus traditio sæculorum christiana continua et universalis, ad illuminandas intelligentias, necnon inclinanda ad veritatis verbum et mulcenda fidelium pectora ; 3° cuique tandem Christiano, rectæ ac coram Deo tutæ agendi rationis quantulumcunque diligenti, ne dicam ipsi qui de foris est sapienti, meræ naturali rationi obsequioso, ad enodandas tot justitiæ quæstiones in quibus multi antiqui non minus erraruut quam dissudaverunt, ad interrogandos tam profundos, tam obscuros ac proinde lumini humanæ rationis incerto impervios vitæ et mortis abyssos, tu ipse, optime lector, ipse intueberis, oculos id hanc tabellam infigendo et omnes illius rivulos, unum, post alterum lento attentoque gradu invisendo et sequendo.

MODUS EA UTENDI.

In illa invenies, non dico omnia verba SS. Patrum ad homicidii materiam spectantia, quod forte nec tibi nec mihi de meliori fuisset bono, sed certo omnes sensus, omnes ideas fundamentales et etiam sæpissime remotiores per duodecim sæcula in Ecclesia occidentali emissas, duplici generatim modo indicatas, primo experimente titulum generalem, deinde caput et aliquando numerum capitis operis talis vel talis Patris ; secundo remittente lectorem ad tomum universæ Patrologiæ et ad columnam hujus tomi, sicut utrumque, tomus et columna, in editione nostra occurrunt : ea indicandi ratione his etiam qui nostra non adhuc gaudent editione Patrum, primæ hærentibus notationi, perutilis erit hæc tabella. Unum dictu mihi superest. Nullum occurrit opus in Patrologia Latina quod tutum circa materiam præsentem versetur, pauca, tria vel quatuor et hæc brevia majori parte de illa tractant ita ut sæpissime non occurrant nisi loca plus minusve extensa aut accidentales textus. Omnia tamen et hæc et illa, eo sane pretiosiora quo ratiora et quasi sententiali brevitate enuntiata accurata collegimus non raro tales describentes breviores textus, longiores autem contractiori forma induentes, adeo ut ipsa nostra tabella tuis occurrat oculis et menti quasi lætus campus, vario ac stupendo idearum numero luxurians et quidquid in. Patribus Latinis exstat redolens, et sic pleno jure titulum præferat, ut inscripsimus, tabulæ synopticæ, universalis, uno oris hiatu totam occidentalis Ecclesiæ per duodecim sæcula traditionem circa homicidium et *consequentia sonantis ; quod non impedit quin ipse ad genuinum textum recurras sit forte ex humana fragilitate quædam omissimus aut non sat clare expressimus aut etiam alia, nimis in opere prompti, non sat recte intelleximus. Quoad divisionem rerum theologicam, ordini et claritati pariendæ necessariam, de ea sentito quidquid libuerit. Nostra est tota, si defectuosa, nos soli in culpa sumus.

ORDO RERUM DE HOMICIDIO

CAPUT PRÆVIUM. — Quæstio 1 : Quid est homicidium ? — Quæstio 2 : Quotuplex est homicidium ?

CAPUT PRIMUM. — I. *De illegitimitate homicidii.* — Assertio 1 : Homicidium in genere spectatum est graviter illicitum. — Assertio 2 : Homicidium directum privatum quacunque de causa perpetratum sive in se sive in alio est graviter illicitum, ubi de suicidio, duello, parricidio, homicidio sacrilego, abortu.

II *De legitimitate homicidii.* — Assertio 3 : Homicidium publicum sive directum sive indirectum in semetipso perpetratum non sat demonstratur licitum. — Assertio 4 : Homicidium publicum sive directum sive indirectum, in alios justa de causa perpetratum, est omnino licitum. — Assertio 5 : Homicidium privatum indirectum (id est, non in re intentum et primo volitum) sive in nobismetipsis sive in aliis perpetratum rationabili et sufficienter gravi urgente causa, est licitum. — 1° Ubi de defensione famæ et honoris periclitantis ; 2° Bonorum fortunæ magni valoris ; 3° Propriæ vitæ contra injustum aggressorem : 4° Pudicitiæ invasæ . 5° Juris maritalis per adulterium læsi. — Assertio 6 : Homicidium mediatum (illud ad quod tantum cooperamur) sortem sequitur respectivam homicidii sub multiplici præcedenti respectu consideratum. — Ubi de homicidium jubente, consulente, illi consentiente, participante. Cuique as-

sertioni annectentur: 1° pœnæ a jure canonico aut etiam civili contra speciale prohibitum crimen latæ, prout in Patrologia occurrunt; 2° facta varia circa materiam quam sive elucidant, sive confirmant.

Caput II. — De jure publico circa homicidium prout in Patrologia latina occurrit.

Caput III. — De mutilatione vel homicidio imperfecto.

Pauca insuper. — Cum in materia de qua agitur prout difficilima et magis abstrusa, non semper sibi concordent SS. Patres, ad invicem collati imo aliquando sibimetipsis in diversis eorum operibus contrarii videantur, nos ubi talis dissonantia contingit, curavimus textus non consonantes separandos et opiniones distinguendas, unam post aliam ponentes. Sic ergo omnibus absolutis, capitis prævii quæstio prima.

CAPUT PRÆVIUM.

QUÆSTIO PRIMA. — *Quid est homicidium?*

Occidere est carni animam eripere, Tertull., De resurrectione carnis, II, 835. — Homicidium ex homine et cæde compositum est, Hervæi Burgidolensis monachi, in Epist. ad Rom. cap. I, CLXXXI, 616. — Homicidium filia invidiæ: Invidia mater est homicidii et fratricidii. — Hac enim exagitatus Caïn fratri ait in dolo: « Eamus in campum. » Hac exagitatus Joab Amasam sica interfecit. Petri Cantoris verbum abbreviat, cap. 11, CCV, 53. — Homicidium est cædes in hominem, parricidium cædes in parentem. S. Isidor., Hispal. episc. Etymolog., lib. IV, cap. 26, LXXXII, 210. — Homicida componitur ex homine et cæde: patricida est qui parentem occidit, Alcuinus, De div. offic., cap. 13, C, 1195.

QUÆSTIO II. — *Quotuplex est homicidium?*

Ad intelligentiam rectam subsequentium quasdam hic nostras divisiones jungimus, plures alias SS. Patrum adjecturi.

Homicidium est: 1o publica vel privata auctoritate initum sive est publicum et privatum; 2° directum vel indirectum, directum cum in se primario intenditur, indirectum cum non in se intenditur primario, sed procuratur ut medium aliquod ad finem quem intendimus; 3° immediatum vel mediatum, prout illud committitur non a nobismetipsis sine addito, sed per interventum alicujus causæ a nobis diversæ e quam ipsi ad occidendum movemus; 4° in nobis vel in aliis perpetratum. Hos et plures alios respectus præsupponentes loquuntur SS. Patres specialiter de homicidio spirituali.

Homicidæ spirituales nequiores homicidis corporum, S. August., Enarr. in Psal. CIV, XXXVI, 645. — Duplex est homicidium, aliud corporis, aliud multo pejus animæ; S. Benedict., Regul. comment. cap. 4, LXVI, 312. — Homicidiorum tria genera esse dicebat B. Petrus et pœnam eorum parilem fore. Sicut enim homicidas interfectores fratrum, ita et detractores eorum eosque odientes homicidas esse manifestabat. Decreti Gratian., part. II, causa 33. q. 3, de pœnitentia, cap. 24, CLXXXVII, 1526; idem habet Ivo Carnot., Decreti p. X, cap. 157, CLXI, 737; et Clemens pap., epist. 4, ad Hierosol., cap. 16.

Homicida qui fratri suo mala persuadet, *ibid.*, cap. 27. Idem habet D. August., tract. 42 in cap. VIII Joan.

Homicidium lege vetitum putabatur non aliud esse nisi corporis peremptio. Aperuit autem Dominus omnem iniquum motum ad nocendum fratri, in homicidii genere deputari, Gratiani Decret., part. II, c. 23, cap. 28. Idem habet D. Augustinus, lib. XIX Contra Faustum, cap. 23. Omnis iniquitas et oppressio et injustitia judicium sanguinis est, et licet gladio non occidat, voluntate tamen interficit, Gratiani Decret., p. II, c. 23, q. 3, c. 25. Idem habet S. Hieronym., in Isaiam, cap. XXXIII. — Sunt homicidia actus et voluntatis, Petr. Lomb. in Epist. B. Petri ad Rom., cap. I, CXCI, 1335.

Secundum præceptum est: « Non occides, ubi secundum litteram actus homicidii prohibetur, secundum spiritum verum etiam voluntas occidendi, Petri Lomb. Sentent., lib. III, distinct. 37, CXCII, col. 832. — Idem habet magist. Bandini Sentent. lib. III, de Verb. incar., distinct. 37, CXCII, 1088. — De diversis modis quibus aliquis in culpa coram Deo esse potest, cum homicidium perpetrat, Innocent. III, CCXVI, 125. — Homicida spiritatis, S. Greg. Magn., Moralium lib. XVI, in cap. XXIV B. Job., cap. 59, LXXV, 1155.

Interrogandus est a confessario homicida de circumstantiis sui criminis, an interfecerit ex subitaneo iræ motu... vel spe pecuniæ vel vim vi repellendo vel injurias illatas vindicando aut repellendo, Alanus de Insulis, liber pœnitentialis, CCX, 289. — Nemo implet hoc præceptum: « Non occides, » nisi habeat in proposito non occidere, etiamsi sit provocatus, nec omnes qui non occidunt impient hoc præceptum, Petr. Pictav., Sentent. lib. IV, CCXI, 1150. — Homicidii crimen est in hominis salute peccare, Aurelius Cassiod. varia, LXXIX, 701. — Carnem suam homicida spiritalis necessariis cibis nutrit et animam suam operibus malis interficit, S. Fulgentius ep. Rusp. De remissione peccat., lib. II, cap. 6, LXV, 556. — Homicidii prima materia est invidia, Primasius, Adrumet. episc., in Epist. ad Rom., cap. 6, LXVIII, 421. — Primum homicidium et diaboli et Cain de invidia ortum est et adhuc nonnunquam fiunt homicidia per invidiam, Hervæus Burdigal. monach., in Epist. ad Rom., cap. 1, CLXXXI, 616. — Intentio ipsa in bello justo juxta D. Bernardum potest mutare naturam actus nempe sub talis vel talis intentionis impulsu fit theologice culpabilis licet externe irreprehensibilis. Perpende verba doctoris, caput 1, n° 2, libri ad milites Templi, CLXXXII, 922, 923, dicit: Ex cordis nempe affectu non belli eventu pensatur vel periculum vel victoria Christiani. Si in voluntate alterum occidendi te potius occidi contigerit, moreris homicida, quod si prævales et voluntate superandi vel vindicandi forte occidis hominem, vivis homicida. — Sane de livore invidiæ et de ira et de libidine nec non de avaritia, oriuntur homicidia, Halitgari episc. Camerac., De pœnit., lib. IV, CV, 681.

Homicidarum tria genera esse, Clemens sanctus in concilio residens asseruit et pœnam eorum parilem fore nos docuit. Sicut enim interfectores fratrum, ita et detractores eorum eosque odientes homicidas appellavit, Goffrid. ab. Vindocinensis, epist. 22, lib. IV, CLVII, 166. — Iterum de intentione. Cum minister judicis occidit eum quem judex jussit occidi, profecto si id sponte facit, homicida est (sub intellige affective, non in re); etiamsi eum occidat quem scit a judice debuisse occidi, Gratiani Decret., p, II, cap. 23, q. 5, cap. 14, CLXXXVII, 1222. Idem habet Ivo Carnot. Decreti par. X, cap. 103, CLXI, 724, et D. August. liber Quæstion. in Exodum, quæst. 39. — Homicidium spirituale caveant episcopi, presbyteri et diaconi, S. Hieronym., Comment. in Jerem., lib. IV, cap. XXIV, 811. — Quod plura sunt homicidarum genera, Burchardus Worminc., II part., Decret. lib. VI cap. 28, CXL, 771.

Diversos alios respectus et quidem maximi momenti assumunt in homicidio SS. Patres et præsertim jus canonicum, nempe homicidium voluntarium et involuntarium, sponte et non sponte commissum, casu et actu humano, sicut in decursu Indicis videbitur.

Irasci est seminarium homicidii, Raban. Maur. arch. Mog., De festis præcipuis hom. 60, CX, 112.

Quotuplici modo homicidium fiat indicat S. Salvianus, lib. III, cap. 2, LIII, 59. — Tertium Adæ peccatum fuit homicidium quia semetipsum peccando interfecit, Vener. Beda, XCIV, 556.

CAPUT PRIMUM.

I. — DE ILLEGITIMITATE HOMICIDII.

Homicidium in genere spectatum est graviter illicitum.

Natura præcepti. — Illud præceptum: « Non occides. » ita se habet ut nec omnino invariabile nominari possit nec inveniatur.

ASSERTIO PRIMA. — Cuilibet generi hominum vel statui temporum specialiter assignari, sed sic ab initio cunctis est generaliter impositum ut ei qui imposuit tantummodo mutare sit licitum, Philipp. de Harveng. abb. Bonæ Spei, De obed. cleric., cap. 37, CCIII, 922. — Quod nulli liceat aliquem occidere illo præcepto probatur quo Dominus in lege homicidium prohibuit dicens: « Non occides, » item in Evangelio: « Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit, Gr. D. XXIV, cap. 23, q. 5, CLXXXVII. — Jesus prohibuit homicidium, dixit enim Petro: « Qui acceperit gladium, gladio peribit, » Ivo Carnot.; Decret. pars. X, cap. 78, CLXI, 717, 718. — Omnes leges tam ecclesiasticæ quam civiles effusionem humani sanguinis prohibent, Ivo Carnot., D. part. X, cap. 1, CLXI, 489. — Quicunque hominem occiderit in exsilium mittatur ad

quantum tempus nobis placuerit, Isaaci Lingon., cap. 11, CXXIX, 1085. — Prohibetur ne nonnulli qui nullo ministerio publico fulciuntur propter sua odia in multis perpetrent quod rex saltem in uno debet facere propter terrorem multorum, id., cap. 7, CXXIV, 1086. — Nemo quemquam peccantem clericum cæde attingat, S. Sylvester pap., in concil. Rom., act. 2, cap. 17, VIII, 839.

Quid de illis dicemus qui interficiunt opus Dei, qui humanum sanguinem fundunt, qui dicunt: « Tollamus justum quia inutilis est nobis, » S. Ambros., Hexaemeron lib. vi, cap. 43, XIV, 261. — Gravitas homicidii: « Si bestiæ hominibus nocent, quasi extraneis nocent, ideo gravius homo peccat qui fratri insidiatur. » S. Ambr., De Noe et arca, cap. 26, XIV, 405. — Deus maximus parare cuiquam nescit injuriam. «Meus ille Dominus est qui homicidia vetat et qui bella non concitat.» Verbum alicujus Brachmanni, id., De morib. Brachman., XVII, 1138.

Audistis veteris jussum moderamine legis,
Humano si quis macularit sanguine palmas,
Ille reus ferro persolvet vindice pœnas.

Juvencus, Evang. Historiæ, lib. i, versicul. 532, 533, 534, XIX, 124.

Homicidium mors est omnium pessima, S. Hieron., XX, 534. — Omnis homicidii species uno verbo prohibita: « Non occides, » Tertull., I, 632. — Omne homicidium extra silvam latrocinium est, id., II, 986. — Homicidii vindicta quanta apud homines, *ibid.*, 706.

Omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem, S. August., in Epist. Joan. ad Parth., tract. 5, cap. 3, n° 10, XXXV, 2018. — Voluntarius homicida pœna dignus, id., Quæst. in hept., lib. ii, cap. 73, XXXIV, 626. — Omnis qui sine ulla legitimæ potestatis auctoritate hominem occidit, homicida est, id., epist. 204, XXXIII, 940. — Occidere alterum volentem et petentem et vivere jam non valentem, satis indicat Scriptura non licere, id., XXXIII, 940. — Homicidium patratum ex metu non vacat culpa, id., De lib. arbitr., lib. i, XXXII, 1226. — Occidere quemquam gladio non licet nisi judici, id., XXXV, 2314. — Vide specialius aliquid magis evolutum in lib. De civitate Dei, lib. i, cap. 16, 17, 18, 19, 20, XLI. — Describitur homicida, id., serm. 8, cap. 6, XXXVIII, 70.

Homicidium damnavit Joannes occisus, S. Petr. Chrysolog., serm. 174, LII, 654, 655. — Homicida valde exosus, Eugypp. ab. Afric. Thesaur., cap. 115, LXII, 726. — Lex divina positiva prohibet ne occidamus, Rab. Maur. arch. Mogunt., Hom. de festis præcip., hom. 60, CX, 112. — Homicidæ regnum Dei non possidebunt, id., hom. 60, CX, 114. — In libris Veteris et Novi Testamenti quam abominabilia sint homicidia manifestissime declaratur, id., Pœnitentiale Præfat., CX, 468. — Homicidæ sub magna districtione et correctione sunt corripiendi, Benedict. Capitul. Coll., lib. i, n. 241, XCVII, 731. — Qui voluntarie homicidium faciunt, gravis sententia in Scripturis sacris est de his, dicente Apostolo: «Qui templum Dei violaverit, disperdet illum Deus, » Nicolai I, CXIX. — Reus est non æqui contra mandatum inhumanus occidit, Philip. de Harveng., abb Bonæ Spei, De obed. cleric., cap. 38, CCIII, 924. — Quomodo homicidium sit factum contra legem naturalem secundariam, utiliter consules operis, De obedient. cleric., Philippi de Harveng., caput tractatus quinti, 38, 39, 40. Excellens opus et quasi didactice scriptum. — Tractatur de præcepto: «Non occides, » Petr. Pictav., Sentent., lib. iv, CCXI, 1150. — Qui juxta legem non habet potestatem occidendi et scienter occidit, peccat, Alanus de Insulis, Contr. hæret., lib. ii, cap. 22, CCX. — Non licet occidere, Petr. Pict., Sentent., lib. iv, CCX, 1150. — Qualiter Deus non occidere (nos vult), Ermengardus, Cont. Valdens., cap. 19, CCIV, 1272. — In his qui præceptum: « Non occides, » contemnere præsumpserunt districtius est punitum sicut nostis, quia Cain Dominus graviter reprehendit, et tam illum quam alios occidentes ultio consequens apprendit, Philip. de Harveng., De obedient. cleric., cap. 38, CCIII, 924. — Nulli licet, excepto judice, gladio quemquam occidere, Ivo Carnot. episc., Panormia, lib. viii, cap. 23; item D. August., XXXV, 2314. — Plus peccat qui potestati innocentem occidendum livore tradit, quam potestas ipsa si eum timore alterius majoris potestatis occidit, Ivo Carnot. episc., Decret. p. x, cap. 100, CLXI, 722.

ASSERTIO II. — Homicidium directum, privatum, quacunque de causa perpetratum sive in se sive in alio est graviter illicitum.

I. — *De homicidio privato in genere.*

Licet textus utriusque assertionis, alii de alia, jure et in veritate proferri et affirmari possint, tamen cum quodam delectu sequentes generales adjungimus prout, sicut videtur, hic magis ad rem.

Gladiatores homicidæ maledicti a Christo, Tertullianus, De patientia, cap. 3, I, 1254. — Quanta paganorum stultitia, qui in circo homicidia probant, illa alibi pœnis plexuri, id., De spectaculis, *ibid.*, 653. — Ethnici homicidæ se aqua tingebant in impunitatem sui sceleris, id., I, 1205. — Tanta est apud homines homicidii vindicta quanta ipsa quæ vindicatur natura, id., De anima, cap. 33, II, 705, 706.

Agit de homicidio Alcuinus, LIX, 106, 533. — Qui gladio utitur, gladio cadet. Ille autem utitur gladio qui nulla superiore ac legitima potestate vel jubente vel cogente in sanguinem alicujus armatur, Ivo Carnot., Panormia, lib. viii, cap. 44, CLXI, 1314. — Non occidatur homo nisi lege jubente, id., Decret, part. x, cap. 41, CLXI, 702. — Jugi pœnitentiæ se submittant qui voluntarie et per insidias hominem interfecerint, id., Decret., part. x, cap. 141, 142, 143, CLXI, 734. — Quod nulla de causa licet Christianis aliquem interficere, et contra, Petr. Abælardi Theologica et Philosophica: Sic et non, cap. 156, t. CLXXVIII. Illic vide hujusce illustrissimi viri sophismata circa præsens punctum. — Ipsi Judæi non sunt interficiendi, D. Bernardus, epist. 363, CLXXXII, 564. — Non expedit sive mortuo, sive vivo, sive victori, sive victo esse homicidam; infelix victoria, qua superans hominem, vitio succumbis, id., Ad milites Templi, c. 1, CLXXXII 923. — Qui sine aliqua publica administratione maleficum furem vel quemlibet criminosum perperam interfecerit, velut homicida judicabitur et tanto acrius quanto non sibi a Deo concessam potestatem abusive usurpare non timuit, Decret. Gratiani, part. ii, causa 23, quæst. 8, CLXXXVII, 1262.

Has posterioris assertiones textus textibus prioris junge et sat copiosum tibi effulgebit circa illegitimitatem homicidii lumen. Hic proinde, optime lector, sistere possemus gradum si de nihilo alio quam de probanda generali theologiæ thesi ageretur. Sed ultra extendit se nostrum munus. Integros textus SS. Patrum circa homicidium relaturi et aliunde nimia operis mercede impulsi reliquas de homicidio in specie, prioribus certe multo numerabiliores, illis hic adordinabimus. Inde paucis verbis sic:

Homicidium in genere spectatum est graviter illicitum ergo et in specie. Homicidium immediatum, directum, privatum, quacunque de causa sive in nobis sive in aliis perpetratum, est graviter illicitum. In nobis, ergo suicidium, in aliis quod occurrere potest duplici modo. Vel initur ex pacto certamen inter duos cum vitæ, mutilationis vel gravium vulnerum periculo, loco et tempore designatis vel non. In priori casu est duellum, in posteriori est præsertim præter homicidium generale: 1° homicidium sacrilegum; 2° parricidium; 3° fratricidium; 4° regicidium; 5° infanticidium. Ergo et duellum, et homicidium sacrilegum, et parricidium, et regicidium, et fratricidium, et infanticidium sunt graviter illicita. Certo sufficienter probatum. Sed redeamus, singula de singulis his facinoribus SS. Patrum pandituri oracula; et primo quidem:

Homicidium est ferire etiam damnatum, tu quare sævis quam potestatem accepisti! Si homicidium est inordinate perire damnatum, quid est ferire inauditum, ferire non judicatum, ferire nulla accepta potestate hominem malum, D. August., Serm. 302, cap. 14, XXXVIII, 1390.

II. — *De suicidio.*

Suicidæ vocabantur a Christianis biothanati, Joan. Cassian., Collationes, collat. 2. De discretione, cap. 5, XLIX, 530. — Sensus et etymologia hujus vocis biothanati, *ibid.*, 304. — Judas vitam suam biothanati morte conclusit, id., Institut. lib. vii, cap. 14, *ibid.* — Qui sibi mortem ultro consciverant, eorum memoriam facere in sacris aut pro illis offerre veterum Patrum instituto et ecclesiastica disciplina vetitum fuit, id., collat. 2, De discretione, cap. 5, *ibid.*, 530. — Concilium Braccarense et concilium Aurelianense statuunt ut pro illis missa non offeratur nec corpora eorum cum psalmorum cantu ad sepulturam deferantur, *ibid.*, 529, 530. — Multi ex antiquis philosophis sibi ipsis manus intulerunt narrat Lactantius, VI, 406. — Nihil sceleratius fieri potest, *ibid.*, 407. — Suicidium majus facinus existimandum quam homicidium, *ibid.* — Execrabilis et prorsus fugienda suicidii doctrina, *ibid.*, 408. — Catoni quænam fuerunt

spontaneæ mortis causæ. Lactantius, VI, 408.—Pythagorici et Stoici voluntariam mortem inaniter persuadent. Quo nihil sce eratius fieri potest: nam si homicida nefarius est quia hominis exstinctor est, eidem sceleri constrictus est qui se necat quia hominem necat; imo vero majus esse id facinus existimandum est cujus ultio Deo soli subjacet. (Illud vide magis apud ipsum auctorem evolutum); Lactant. Divin. Institut. lib. III, cap. 8, *ibid.*, 406, 407, 408. — Homicidæ omnes illi philosophi et ipse Romanæ sapientiæ princeps Cato, qui seipsos transverberaverunt, id., Divinæ Instit., lib. III, cap. 18, *ibid.*, 407, 408.

In Africa circuitores quos inveniunt in via cogunt ut interficiantur ab illis... Quidam autem moriuntur sese dantes ad præcipitium, diversumque subeunt calamitatis interitum. Qui cum sine causa ita perire properant, honestæ mortis sustinent detrimenta et judicio Dei futuro se potius implicant quam solvunt, S. Philasterius, De hæres., XII, 1197, 1198. — Exspectare debemus, nec quod rex jubet deserere possumus et contemnere, S. Ambros., XIV, 542. — Nullam animam recipio quæ me nolente separatur a corpore, S. Hieronym., XXII, 468.—Tales stulta philosophia habeat martyres, Zenonem Cleombrotum, vel Catonem.—Judæ homicidium omnibus pejus homicidiis, Hieronym., XXV, 1052. — Illicitum est ut ipsi nobis inferamus manus, ut patet exemplo Domini dicentis: « Solvite vos, non ego, templum corporis mei, » id., XXVI, 202. — Suicidium illicitum probatur exemplo Jonæ dicentis: « Tollite me et mittite; » non est nostrum mortem arripere, sed illatam excipere unde non licet propria perire manu in persecutionibus, id., XXV, 1129. — Suicidium Judæ reprobatur, D. August., XLI, 31.—Suicidium illicitum et gravius peccatum, *ibid.*, 30, 31. — Suicidium cur illicitum? Non occides, non alterum neque te, *ibid.*, 35. — Suicidium non nota magnitudinis animi sed potius imbecillitatis, *ibid.*, 35, 36. — Quælibet exempla gentes opponant, manifestum est hoc non licere; exemplum Catonis sensui subjicitur et reprobatur, *ibid.* (Multa alia de suicidio perquire in insigni opere hujus doctoris, De civitate Dei, *ibid.*: « Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, volut fugiendo molestias temporales ne incidat in perpetuas; neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere gravissimum peccatum proprium, neminem propter sua peccata præterita propter quæ magis hac vita opus est ut possit pœnitendo sanari, neminem quasi desiderio melioris vitæ quæ post mortem speratur, quia reos suæ mortis, melior post mortem vita non suscipit. S. August., De civit. Dei, lib. I, cap. 17. — Verba et sententiam hujus sancti doctoris plura post sæcula refert Ivo Carnot. episc. Panormia, lib. VIII, cap. 11. — Pacisci de nobis nostro jure non possumus: habemus enim Dominum et nostri juris non sumus, S. Prosper. Aquit. in sua Confessione, LI, 610. — Occidere homo nocentem non debet, nedum seipsum insontem. S. Aug., XXXIII, 866, 940. — A seipso innocens nullus occiditur, id., XLIII, 712. — Exemplo Job ostenditur, *ibid.*, 727.— Mortem sibi inferens, etiam dum ad malum cogeretur, in æternum perit, id., XXXIII, 755. —Qui sibi mortem infert pejor est parricida, id., XI, 617. — Mortes duæ maxime viles et usitate, eorum qui se interimunt laqueo et per præcipitium, id., XLIII, 299. - Donatistæ reprehenduntur quod seipsos occidant, id., XXXIII, 797, 798. — Diluitur a D. August. objectio contra præcedentia ex exemplo Raziæ in libris Machabeorum petito Factum potius judicandum quam imitandum, magnum non tamen bonum, *ibid.*, 941.

Sicidium spirituale, Eugyppius abb. African., LXII, 1081.—Per mortes varias Circumcelliodes seipsos necare consueverunt et in istum furorem alios quos potuerint utriusque sexus seducere, aliquando ut occidantur ab aliis mortem, nisi fecerint comminantes, S. August. De hæresib., lib. I, cap 69, XLII, 43.— Seipsum perimere nulla legis auctoritate alicui permittitur, Gratiani, Decret., p. 2, causa, 23, quæst. 5, CLXXXVII, 1218. — Nemini licet sibi violentas manus injicere, *ibid.*, c. 10, 11, 12, CLXXXVII, 1219: idem apud Ivonem Carnot., Decreti part. II, cap. 4. CLXI, 691. — Non veneramur nomine martyrum eos qui sibi collum ligaverunt, sunt pseudomartyres qui seipsos occidebant aut præcipitabant, S. Optat., XI, 1010, ad not 61; *ibid.*, cap. 7, CLXI, 693. — Si homo vexatur a diabolo et nescit quid facit, occidit semetipsum, prodest ut oretur pro eo, Theodor. archiep. Cantuar., De pœnit., XCIX, 932. — Qui suæ vitæ attentavit, istius oblatio non recipiatur, *ibid.*, 945. — Se damnat in mortem qui propria manu se transverberat, ut patet exemplo Pilati, Haymon episc. Halberstatens., CXVIII, 827. — Qui seipsum occidit, homicida est, quia dictum est: « Non occides, » id., CLXI, 691, 692.—Mens infirma deprehenditur quæ ferre non potest vel duram corporis sui severitatem vel stultam vulgi opinionem, Petrus Abælard., CLXXVIII, 1604.— De suicidio Cleombroti et Catonis et Lucretiæ, *ibid.* — Ipse Plato docet exspectandam esse naturam et vetat mortem sibi inferre. Plotinus eadem platonicæ sectæ semina altius exsequitur, *ibid.* — Vetat Pythagoras injussu Dei, de præsidio et statione vitæ decedere, S. August., XLVII, 1044. (Item Cicero. De senectute, n. 73.)— Informatur ut de magno crimine an aliquis, diabolo impellente, semetipsum occiderit, S. Regino Prumiensis abb., CXXXII, 282.—Non licet propria manu perire absque ubi castitas periclitatur, Petr. Abælard., CLXXVIII, 1603. — In suicidio animus multo magis infirmus quam magnus deprehenditur, Rabanus Maur., CIX, 1255.

Facta varia.—Patriciani carnem adeo contemnendam censuerunt et modis omnibus abjiciendam, ut etiam ultro quidam de eis sibi mortem inferre non dubitarint. Dicunt illum tantum esse perfectum qui se potuerit constanter occidere, S. Philastrius, XII, 1177. — Circuitores in Africa quos inveniunt in via cogunt eos ut interficiantur ab illis, dicentes se desiderare pati martyrium, *ibid.*, 1197. — Idem habetur in Vitis Patrum, lib. IV, cap. 43, LXXIII, 841. — Hero, postquam in omnibus virtutibus senuisset, semper in eremo vivens, a Satana fœde illusus, seipsum in puteum præcipitem dedit. Unde extractus et tres dies post in obstinatione sua mortuus, judicatus est indignus memoria in sacrificio, Joannis Casa Collationes, collat. 2, De discretione, cap. 5, XLIX, 529, 530, 531.—Judæ suicidium quantum facinus. Etiam moriendo peccavit: tam perversa fuit ejus conversio ut etiam pœnitendo peccavit. Insurrexit in semetipsum non judicio pœnitentis sed furore pereuntis, id., LIV, 328, 352.

Suicidium Lucretiæ discutitur, S. August., De civit. Dei, XLVII, 1042. — Donatistæ semetipsos interficiebant, id., XXXIII, 797. — Razias excusatur sibimetipsi mortem intulisse, id., XLVII, 1044-1046. — Illud Raziæ factum elucidatur a Rabano Mauro, arch. Mogunt. Commentarii in libros Machabæor., lib. II, cap. 14, CIX, 1254. — Herodis facinora qui non tantum filios tres suos, sed etiam semetipsum trucidavit, Haymo Halberstat., Epist. Hist. sacr. lib. I, cap. 8, CXVIII, 820. — Mortes furiosissimæ quas quidam Donatistæ ipsi inferunt, S. August. epist., XXXIII, 204, 940. — Samson, Deo volente, semetipsum occidit, Petrus Abælard., CLXXVIII, 1604. — Propheta Jonas noluit sibimetipsi violentas manus inferre, *ibid.*—Samson in sua morte figura Christi, qui paucos quidem dum viveret, interemit, destructo autem templo hostes innumeros, dum moreretur, occidit Raban. Maur., CVIII, 1197, 1198. — Saul et armiger ejus seipsos trucidant., Comment. in lib. Reg., CIX, 70. — Quidam frater, omnem recusans cibum, stulta præsumptione mortem quam dominus ab eo avertere voluit, ipse sibi consccivit, De Vitis Pat., lib. IV, cap. 44, LXXIII, 841, 842. — Servus quidam nequam seipsum interemit, *ibid.*; Pratrum spirituale, lib. X, cap. 75, LXXIV, 154. — Juvencula quædam, in amnem præceps, manus fugiendo impudicorum insequentium, jubetur mandari sepulturæ ecclesiasticæ quia, ait Innocentius III, non sponte se præcipitem dedit, sed casu cecidit, Innocent., Epist. lib. IX, epist. 11, CCXV, 816.— Suicidium Samson excusatur quia Spiritus latenter hoc jusserat, D. August., De civitat. Dei, XLI, 35. — Samson seipsum occidit et sic obedivit mandato non olim scripto in tabulis, sed recens intrinsecus inspirato, Philip. de Harveng., De obedient. cleric., cap. 38, CCIII, 926. — Saul qui sibimetipsi mortem intulit non facile excusatur, non obstantibus Davidis laudibus, D. August., XLVII, 1045. — Postquam occidisset filias Saul ipse super ensem moriturus irruit, Venerab. Beda, Exposit. in Samuel, cap. 10, XCI, 709. — Pœna eorum qui sibi mortem inferunt, privantur sepultura ecclesiastica. Theodor. archiep. Cantuar. Pœnitentiale, CXCIX, 945.— Non est nostrum mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter excipere. Unde etiam in persecutionibus non licet propria manu perire absque eo ubi castitas periclitatur, sed percutienti colla submittere, Ivo Carnot., CLXI, 1306.

Acta inusitata quorumdam Christianorum. — Uxor præfecti Romæ christiana facta, nempe seipsam occidendo ne a Maxentio Romæ tyranno pollueretur, quæ omni voce clarius resonant, cunctis qui nunc sunt et qui posthac erunt mortalibus declaravit pudicitiam penes solos christianos invictam atque inexpugnabilem necmorti obnoxiam esse, Eusebius Pamphil., De vita Constantini, lib. I. cap. 34, VIII, 24 — Virgo Apollonia in ignem sponte prosiliivit et sic sibimetipsi mortem intulit, P. Abæ-

lard., CLXXVIII, 1603. — Quædam sanctæ feminæ, tempore persecutionis, ut insectatores pudicitiæ suæ devitarent, in necaturum fluvium aut ignem se sponte projecerunt, probabiliter non humanitus deceptæ, sed divinitus missæ et obedientes, *ibid.*, 1604. — Christianarum quarumdam virginum seipsas propter servandam pudicitiam occidentium exemplum illustratur: hoc fecerunt non humanitus deceptæ, sed divinitus jussæ, D. August., De civit. Dei, XLI, 39. — Aliunde ut videbitur plures admiserunt licitum esse seipsum occidere ad fra ilitatis carnis præcavendos lapsus: se occidere non licet, ait S. Hieronymus, absque ubi castitas periclitatur, S. Hieron., XXV, 1129. — Eadem hujusce sancti doctoris sententia elucet ex exemplis paganarum virginum quæ ad virginitatem servandam seipsas necaverunt, de quibus laudans et admirans inquitur, id., XXX, 270, 271, 272, 273. — Non licet, e contra, seipsum perimere propter pudicitiam servandam, S. August., XLI, 30. — Sententia sancti doctoris quæ communior evasit, ea fulcitur ratione, quod pudicitia in mente et non in corpore sedeat. Unde quælibet actio publica illam per se expugnare nullateuus potest. Ad quid ergo occisio sui? *ibid.*

Principium generale. — His exceptis quos vel lex generaliter justa; vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet, quisquis hominem vel semetipsum occiderit, homicidii crimine innectitur, et quicumque hoc in seiptis perpetraverunt animi magnitudine fortasse admirandi, non sapientiæ sanitate laudandi sunt, Rab. Maurus, CIX, 1254.

Pœnæ suicidarum. — Cum pro servenda justitia, pœna semper debet crimini proportionari, hic et ubique, ubi de pœnis agitur in hac tabella, postquam, quasi in theoria tantum, graviiatem criminis perspexeris, illam etiam, ut ita dicam, optime lector, quasi in actione et sensibili modo palpabis. Cum inspexeris proprio visu quomodo tum Ecclesia ium potestas civilis sontes utraque exceperit. Hæc ergo et similis in sequentibus paginis additio, nova et præcedentibus, pro rudibus præsertim, erit de materia currente tractatio et dictorum eximia confirmatio

Qui sibimetipsis manus violentas injiciunt, nulla in oblatione pro illis commemoratio fiat neque cum psalmis ad sepulturam deducautur eorum cadavera, Theodor., archiep. Cantuar pœnit.. cap. 26, XCIX, 345. — Qui se occiderit propria voluntate, missas pro eo facere non licet, sed tantum orare et eleemosynas largiri, *ibid.* 932. — Qui propriæ vitæ attentaverit, istius oblatio non recipiatur, capitul. 26, *ibid.*, 945. — Eadem omnino refertur suicidii pœna apud Halitgarium, episc. Camer., CV, 681, 682. — Item apud Rodulphum, Bituricens. episc., his verbis: « Placeat etiam ut hi qui sibiipsis aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium aut per suspendium vel quolibet alio modo violenter iuferunt mortem, nulla illis in oblatione commemoratio fiat neque cum psalmis ad sepulturam deducantur eorum cadavera, Rodulph. Bitur. episc., CXIX, 723; CXXXIII, 506. — Missa et oblationibus careat qui seipsum occidit, Ivo Carnot. episc., CLXI, 695. — Idem statuit concilium Autissiodorense, CLXI, 693. — Idem statuit concilium Braccarense primum, Ivo Carnot., CLXI, 746; Concilium Aurelianense, XLIX, Eadem refertur pœna apud S. Isidor. Hispal., CLXXXIV, 567. — Si quis seipsum occidit diaboli instinctu, non est permissum ut pro tali homine missa cantetur vel cum aliqua psalmodia corpus terræ comittatur, S. Egbertus Eboracens archiepisc., LXXXIX, 416.

Libri consulendi. — S. Augustinus, in suo præclaro opere De civitate Dei, quæstionem suicidii copiose tractat, lib. 14, XLI, 30, 35, 40. — Petrus Abælardus multa testimonia antiquitatis refert et de suicidio, pro et contra, disputat, cap. 155, Theologicæ et Philosophicæ: Sic et non. CLXXVIII, 1603, 1604, 1605. — Utiliter etiam videbis Rabanum Maur., Comment. in lib. II Macch., CIX, 1254.

III. — *De Duello.*

Ex jam dictis, duellum est certamen ex pacto inter duos cum vitæ mutilationis vel gravium vulnerum periculo, loco et tempore designatis, initum. Rariora sunt circa illud SS. Patrum testimonia.

Rationes vitandi duelli. — Injuria est sæpe bonorum sors, S. Hilarius, IX, 444. — Sanctus, dum cæditur non suam, sed cædentis vicem dolet, *ibid.*, 321. — Injurias inferens, miseratione dignus, non ira, *ibid.*, 484. — Oblivionem injuriæ Evangelia exigunt, non vindictam, *ibid.*, 687, 688. — Duellum ponitur pro bello quod primitivo sensu significat, Aquilin. Juvencus, Hisp. presbyter, XIX, 198. — Duellum vocabatur, Dei judicium, S. Gregorius Turon., LXXI, 424, 419, 638. — Duellum proponitur, *ibid.* — Duellum admittebatur eo fine ut cognosceretur utrum alicujus culpæ sit quis innoxius an fortasse culpabilis, *ibid.*, 638. — Duellum a Gundobado, Burgundiæ rege institutum ad definiendas lites, S. Agobardus, episc. Lugdunens., adversus legem Gundobadam, CIV, 117 et 118. Duellæ infaustæ sequelæ, *ibid.*, 117. — Duellum a Gundobado ineunte sæculo vi institutum, *ibid.* — Quantum legi et christianæ charitati repugnet duellum, S. Agobardus, CIV, 118, 119. — Rationes quæ urgent fugam duelli, *ibid.* — Ad objectionem pro licitate duelli: Deus providebit ut justus non succumbat, S. Agobardus respondet quod Deus ut Providentia non tenetur ad dandam innocenti victoriam, nos enim est in præsenti retributio meritorum, sed in futuro. Non in pugna sed in discussione causarum et subtilitate investigationum quærenda est justitia, *ibid.*, 119. — Diluitur objectio duellistarum ex exemplo Judæorum petita qui ad ulciscendum inane flagitium non ad legem sed ad arma Deo volente, cucurrerunt, *ibid.*, 120, 121, 122. — S. Avitus, episcopus Viennensis, talia certamina graviter reprehendit et ipsius Gundobadi vesaniam sapientissimæ laudabiliterque repressit ac redarguit, rationesque ad illud instituendum approbandumque confutavit, *ibid.*, 124, 125, et 254. — S. Agobardus strenue insequitur duellum, *ibid.*, 117, 118, 119... 126. — Apud Gundobados, tempore S. Agobardi fuere certamina singularia frequentiora, *ibid.* — S. Agobardus apud Ludovicum primum, versus annum 820, de duello tractat et pro illo abolendo urget rationes ex benignitate et in charitate unitate in nova lege desumptat, *ibid.* Duella contraria sunt reconciliationi generis humani ac reconciliatori Christo, *ibid.*, 249, 250. — Exploditur denominatio judicii Dei, duello falso attributa, *ibid.*, 251. — Sexcentis effatis Scripturæ sacræ contraria est illa pessima duelli consuetudo; liber Contr. judicium Dei, *ibid.*, 254-268. — Ista bella vehementer contraria sunt simplicitati et pietati Christianæ, *ibid.*, 119. — Ista certamina vetita edictis principum et canonibus conciliorum, *ibid.*, 258. — Convenit honori et est officio principibus dissuasione vel vi totis viribus sese opponere ne fiant duella, S. Bernard. Claræval. abb., CLXXVII, 581. — Duelli discrimini se dare juxta S. Bernardum insaniæ est non virtutis, nec audaciæ sed amentiæ potius est, id., CLXXXII, 566. — S. Bernardus rogat ut illa duelli malitia, illa tam dira duelli libido cesset, *ibid*, 566. — Ineunte et medio duodecimo sæculo viguit in Occidente usus duelli ad dignoscendam alicujus facti veritatem aut falsitatem, Vibaldus abb. Stabulensis, CLXXXIX. — Illud certamen tum erat valde honorabile, *ibid.* — Describitur agendi ratio ubi agebatur de inculpato per duelli probationem purgandum, CLXXXIX. — Nullo in casu debent tolerari duella, Clemens III, CCIV, 1501. — Romam mittitur consultatio de duello, an sit tolerandum, *ibid.*, 1501.

Monomachiam sectantes, Deum solummodo tentare videntur, Ivo Carnot. episc., CLXI, 633. — Monomachiam ut legem nullibi sanxit divina auctoritas, *ibid.* — Pulcherrima figura duelli Christum inter et Antichristum, mortem inter et vitam, Rupertus, abb. Tuitiens CLXVII, 1099, 1103. — In cruce durum Christus bellum eum forti illo antiquo adversario iniit, Venerab. Godefrid., abb. Ad Montens., CLXXIV, 854, 855. — Romæ tempore Constantini Magni vetita tunc primum monomachorum spectacula, Aurelius Cassiod., LXIX, 892. — Theodoricus rex præcipit ut non ad duellum sed ad judicem confugiant pro dirimendis litibus, *ibid.*, 589. — Variarum lib. III, epist. 24. Tempore Theodorici Gothorum regis, apud Pannoniæ Barbaros viguit duelli usus ad finiendas causas, *ibid.*, 589. — Sensus et etymologia vocis duellum, S. Isidorus Hisp. episc., LXXXII, 640. — Ita vocatur quod duæ sint partes dimicantium in quoquo bello: Non occides nec te nec alium, Petri Cantoris abb., text. alt. cap. 79, 80, CCV.

De cooperantibus ad duellum. — Gravissime peccat qui pugnaturis in monomachia locat armaturas, pugilatorias et multa in hunc modum sine quibus non fieret, *ibid.* — D. Bernardus supplicat Sugerum, maximum principem in regno, ut omnimodo se opponat ne fiant nundinæ (*tournois*), ubi singularia certamina fiebant: Opponite vos tantis malis, epist. 376, CLXXXII, 581. — Non expedit sive mortuo sive vivo, sive victori sive victo esse homicidam. Infelix victoria qua superans hominem, vitio succumbis, id. Ad milites Templi, cap. I *ibid.*, 923. — Ab Innocentio III vocantur duella prava consuetudo id., lib. XI, epist. 64, CCXV, 1381. — Iterum de duello apud eumdem pontificem, *ibid.* — Detestabiles illas nundinas in quibus milites ex condicto convenire solent, et ad ostentationem virium suarum et audaciæ temere congrediuntur, unde mortis hominum et animorum pericula

sæpe proveniunt, omnimodo fieri interdicimus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, ecclesiastica careat sepultura, viaticum non negetur, Ivo. Carnot. episc., Panormia, lib VIII, cap. 148, CLXI, 1344. — Monomachiam in lege non assumimus, quam præceptam fuisse non reperimus, quam licat iniisse quosdam legerimus, sicut sanctum David et Golian sacra prodit historia, nusquam tamen ut pro lege teneatur alicubi divina sancit auctoritas, Regino, Prumiens. abb. De ecclesiasti discip., lib. 3, cap. 77, CXXXIII, 300. — Item Nicolaus I, epist 501; Burchardus, lib. IX, cap. 51. — Circa duellum ad dignoscendam uxoris Thielbirgæ innocentiam quod adhibendum proposuerat Lotharius rex, sic dicitur: « Quæ quantum sint omni divinæ legi contraria, quisque prudens jam advertit, » Regino Prumiens. abb., De descript. eccles. lib. II, cap. 78, CXXXIII, 300. — Duellum dissuadetur, LXIX, 589. — In monomachia est mors animæ et corporis, Petr. Pictav., Sententiar. lib. IV, CCX, 1151. — Decretum regis Rudolphi ut omnes qui jurisdictionem in suo regno habere possint, si judicarint opportunum, prorogare diem pro duello præfixum. Vide hanc sane sat miram epistolam in qua, nedum nota perstringatur mala duellum, imo ab episcopo ipso Leodiensi videtur approbatum, Codex Carolinus, lib. III, epist. 23, anno Dom. 1279, XCVIII, 815 et 816. — Quando aliquis nobis conviciatur, lacessit, ad violentiam provocat, ad jurgium vocat, tunc silentium exerceamus, tunc muti fieri non erubescamus, peccator est enim qui nos provocat, qui injuriam facit et nos similes sui fieri desiderat, S. Ambros., De officiis ministrorum, lib I, cap. 5, XVI, 28, 29, 30. — Quomodo aliquis se gerere debet ubi per injurias vel alio modo ad duellum provocatur.

Homicidium est ferire etiam damnatum, tu quare sævis, quam potestatem accepisti! si homicidium est inordinate ferire damnatum quid est ferire inauditum, ferire non judicatum, ferire nulla accepta potestate hominem malum, D. Augustin. serm. 302, cap. 14, XXXIII, 1390.

Facta varia.— De monomachia David et Goliam, Rab. Maur., archiepisc. Mogunt. Comment. in lib. I, Reg., CIX, 51. — Mystice explicatur, S. Augustin., serm. 32, XXXVIII, 196. — S. Bernardus intercedit pro Humberto in duello vict., CLXXXII, 145. — S. Bernard. rogat pro altero infelici in duello, *ibid.*, 147. — Exemplum insigne duelli, CLVI, 1197. — Singularis certaminis Golian inter et pastorem David exegesis pulcherrima, Rupert., abb., Tuitiens., CLXVII, 1099, 1101, 1102 et 1103. — Inter Allamannum et Vandalum duellum pro utraque gente initum, LXXI, 712. — Item inter Chosroem et Heraclium, *ibid.*, 638. — S. Gregor. Turon. episc., De Historia Francorum.

Monomachia inita inter duos publice a Longobardis ex una parte et ex altera ab assispittis deputatos, Paulus Diaconus, De Gestis Longob. lib. I, cap. 43, XCV, 450. — Duellum insigne et alia judicia Dei perhibentur, CLVI, 1197, 1198, 1199.

Si quis eorum mortuus fuerit, ecclesiastica careat sepultura, viaticum tamen non negetur, Ivo Carnot. episc. Panormiæ, lib. VIII, cap. 148, CLXI, 1344. — Indices duellorum ecclesiastici nonnisi dispensatione ad aliquam dignitatem provehebantur, Innocent. III, Epist. lib. XI, epist. 64, CCXV, 1381.

Illis antiquioribus temporibus jurisprudentiam hodiernam gallicam applicans, nemque regulas tantum juris de homicidio generales, sicut recte fieri potest et aliunde jam indicavimus, habebis sane optime testes materiam sat copiosam ad judicandum, ad arguendum, ad instandum et obsecrandum.

IV. — *De homicidio sacrilego, sive ex parte argentis sive ex parte patientis, sive ex parte utriusque.*

Archiepiscopus Cantuariensis hortatur episcopos ad tollendum e medio abusum qui in Anglia invaluerat, ut scilicet interfectores sæcularium capitali pœna plecterentur, clericorum vero et episcoporum tantum excommunicationis pœna, epist. 73, CCVII, 334. — Episcopus in homicidio deprehensus a sacerdotio divellatur (canon. apost. 25), S. Agobardus, not. CIV, 304. — Scelus Herodis in occisione S. Joannis Baptistæ describitur, S. Maximus Taurin., De capitulis Evang. cap. 4, LVII, 811. — Malefactores vibrantes in abbatem Cononem gladium, manus eorum in sublime suspensæ persiterunt immobiles, De Vitis Patr., lib. X: Patr. spirit., C. 15, LXXIV, 127. — Sarracenus qui anachoretam occiderat in sublime ab ave elatus, inde in terram dimissus, isto lapsu interiit, *ibid.*, 129. — Sarracenus alter quemdam monachum jamjam occisurus, ante perpetratum scelus a terra discissa absorptus est, *ibid.*, 198. — Quidam monachi sat fuerunt scelesti ut suos abbates trucidarint, S. Benedicti Regul. Comment. cap. 4, LXVI, 312. — Pœna sacerdotum et monachorum homicidarum, *ibia.*

Occisores Nuneti, miri abbatis, dæmones corripuerunt et vexarunt quousque crudeli morte animas e corporibus excusserunt, P. Emerit. diaconi, De vit. Patrum Emeritensium, cap. 3, LXXX, 128. — Septem hiemes jejunet qui personam sacram occiderit, S. Eghertus, Eborac. archiep., Pœnitent. lib. I, cap. 23, LXXXIX, 407. — Si presbyter vel diaconus homicidium fecerit, degradetur et usque ad exitum vitæ pœnitet, id., Excerptiones ex edictis et canonib. SS. Patrum, can. 162, *ibid.* — Si ad homicidium clericus consenserit et factum fuerit, Septem annos pœniteat., *ibid.*, 400. — Si episcopus vel presbyter hominem occidat, perdat ordinem suum, id., Pœnitent. lib. II, cap. 1, *ibid.*, 415, 416; item S. Nicolaus, Epis. et Decret., cap. 144, CXIX, 1134. — Vide pœnitentiam illi Injunctam qui monachum presbyterum occiderat, cap. 147, *ibid.*, 1122. — Wirgildus pro sacerdote occiso episcopo solvatur, Isaac, episc. Lingon., canones, tit. II, de homicidiis, CXXIV, 1084. — De Wirgildo solvendo et pœnitentia explenda pro homicidio in ecclesiis vel earum atriis perpetrato, *ibid.*, 1085. — Qui subdiaconum occiderit, CCC solidos componat, qui diaconum CCCC solidos, qui presbyterum DC solidos, qui monachum CCC soliJos, *ibid.*, 1085. — Qui occiderit monachum vel clericum arma relinquat Deo in perpetuum in monasterio famulaturus, *ibid.*, 1086. — Clericus homicida septem annis exsulet, Regino, Prumiensis abb., de Eccl. discip. lib. II, cap. 52, CXXXIII, 296. — De iis qui personam Deo dicatam necaverint, Ivo, Carnot. episc., Decret., part. X, cap. 8, 9 et 10, CLXI, 693. — De quodam convicto conscium fuisse de cæde episcopi sui, homicidarum plectitur pœna, cap. 12, *ibid.*, 693. — De pœnitentia presbyteri qui presbyterum occiderat, Isaac., episc. Lingon., CXXIV, 694. — Vide quoque Ivonis Carnot. episc. Decret., part. X. cap. 13, CLXI, 694; item cap. 16, *ibid.*, 695. — De aliquibus qui duos suos episcopos occiderant ut deinceps episcopo careant., cap. 18, *ibid.*, 696. — De abbate qui servum fuste uno ictu percussit et post sex menses mortuus est servus, cap. 21, *ibid.*, 697. — De pœna presbyteri qui diaconum percusserit, cap. 24, *ibid.*, 698. — Presbyter homicida sacerdotali careat officio, cap. 29, *ibid.*, 699. Idem habetur capite 36, *ibid.*, 701. — De homicidiis episcoporum et aliorum ordinum, cap. 134 usque ad cap. 140, *ibid.*, 731, 734. — Clericus homicida quanquam nimium coactus, ab ordine cessare cogatur, cap. 17, *ibid.*, 741. — Mors atrocissima cujusdam archidiaconi et comitum ejus, Alberic. Aq., Historia Hierosol., lib. III, cap. 53, CLXVI, 468. — Impia cædes Thomæ, prioris S. Victoris Parisiis, Stephan. Paris. episc., epist. 9, CLXXIII, 1416, 1417. — Sententia excommunicationis fulminatur in auctorem et fautores mortis Thomæ, epist. 8, *ibid.*, CLXXIII, 1415. — Si quis episcopum, aut presbyterum vel diaconum interfecerit, capite puniatur, Caroli Magni Capitularia, XCVII, 145. — Si quis altaris ministrum occidat sit exlex apud Deum et apud homines, nisi per exsilium et apud cognatos etiam magis compenset vel purget se a capitali purgatione, Canut, I, rex Angl., CLI, 1178. — Si minister altaris homicida fiat, tunc perdat deinde tam ordinem quam honorem, Potest tamen se purgare, quod si non fecerit, sit exlex, *ibid.*, 1178, 1179. — De occisione SS. Innocentium sensu naturali et spirituali intellecta, Radulphus Ardens., hom. 8, CLV, 1328, 1329 et 1330. — S. Bernardus tractat de cæde Archemboldi, subdiaconi Aurelianensis, epist. 161, 162 et 163, CLXXXII, 320, 321. — Miror doctam scientiam tuam, sacerdotem putare post homicidium perpetratum in sacerdotio ministrare, imo (quod est ineptius) nobis suadere velle ut ipsi tali præsumptioni præberemus assensum, Gratian. Decret., p. I, dist. 50, cap. 4, CLXXXVII, 256. — Pœnitentia diversa clericis homicidis sive sponte sive non, jure canonico imposita, cap. 37, 38, 39, 40, 41, *ibid.*, 276, 277. — De illorum absolutione qui violentas manus in clericos injiciant, Innocentii III, epist. 310, CCXIV, 269. — De eodem, id., epist., 129 et 161, CCXVI, 645, 950. — Sacerdos quidem qui in eamdem culpam relapsus, secundum clerico manus violentas injecerat, declaratur ab Innocentio III post trium annorum pœnitentiam ad officium suum redire posse, epist. 79, *ibid.*, 83. — Innocentii III gemitus et epistola de morte episcopi Herbipolensis, procurata, epist. 155, CCXIV, 1167, 1168, 1169. — Quidam clericus homicida ab exercitio ordinis deponitur, epist. 385, *ibid.*, 364. — Pœna pro homicidio clerici ab alio clerico patrato imposita, Alexand. II, Epist., et Diplom., epist. 115, CXLVI, 1404. — Malus prælatus homicida anima-

V. — *De parricidio. — Pœnæ impositæ et facta varia.*

VI. — *De infanticidio et abortu.*

can. 63, 64, 65, 66, 67, 68, CXXXIII, 297, 298. — Parentes qui filios suos necabant in quibusdam Hispaniæ partibus, graviter a rege et episcopis objurgantur, et vetatur ne tam atrox facinus repullulet, Isidor. Mercat., Decret. Collect., conc. Toletanum III, CXXX, 456. — Qui aut voto aut opere aliquo agunt ne eis filii nascantur, quamvis vocentur conjuges non sunt nec ullam nuptiarum retinent veritatem, sed honestum nomen velandæ turpitudini obtendunt. Ratherius, episc. Veron., Præloquior., lib. II, tit. 3, CXXXVI, 193, 194.

De mulieribus quæ absente marito conceperint et fetum sustulerint, Burchardus, Wormaciensis episc., Decret., lib. VI, c. 51; de illis quæ male conceptos necare studuerint, cap. 52; de illis quæ partus suos occulte interficiunt, cap. 53, 54, 55; de illis qui vel quæ partus excutiunt, cap. 57; de illis quæ infantes in lecto incaute oppresserint, cap. 58; de illis quæ abortum fecerint, cap. 601, CXL, 931, 932, 933, 934. — Clericus qui mulieri herbas quæsiverat quibus necaretur ipsius maritus, si hic inde mortuus est, nunquam ad superiores ordines promoveatur, S. Anselm., Cantuar., episc., epist. 23, CLIX, 52. — Pœnitentia Thedorico imposita qui filium non sponte occidit, Alexand. II, Epist. et dipl., epist., 117, CXLVI, 1405. — Qui puerperium non adhuc formatum et animatum ejicit, juxta legem non homicida habetur, et ideo non fit homicidium, Ivo, Carnot. episc., Panormia, lib. VIII, cap. 2, 12, 13 et 14, CLXI, 1307. — Idem habet D. Augustinus, De quæstionibus Exodi XXXII, quæst. 2e, De quæstionibus Veteris et Novi Test., cap. 38, Hieronymus, ad Algarium, quæst. 4.

Monendi sunt parentes ne tenellos secum in uno collocent lecto, ne negligentia qualibet proveniente suffocentur vel opprimantur, unde ipsi parentes homicidii rei inveniantur, Ivo, Carnot. episc., Decret., p. X, cap. 27, CLXI, 699. — Qui conceptum in utero per abortum deleverit, homicida est, cap. 181, 182, 183, *ibid.*, 744. — De quadam muliere quæ filios suos necaverat, cap. 186, *ibid.*, col. 745. — De pœna abortum procurantis, Gratian., Decret., part. I, dist. 50, cap. 48, 49, 50, CLXXXVII, 278, 279. — Alexander III jubet in mulier quæ infantem suum occiderat monasterium capessat CC, 84, epist. 14. — Iterum de his qui partus diversis modis enecant, Halitgarii, episc. Camer. De pœnit., lib. IV, cap. 3, CV, 1681. — Herodis homicidia in filios et sponsam, Freculphi Chronicor., lib. VII, cap. 18, CVI, 1110. — De Maria quæ urgente fame proprium filium comedit, CXCIX, 423. — De abortum procurantibus, Ivo Carnot., Decret., part. X, cap. 55, CLXI, 706. (Idem habet D. Augustinus, De nuptiis et concupiscent., lib. I, cap. 15). — Cur lex noluit informe puerperium esse homicidium cap. 56, *ibid.*, 706. (Idem habet D. August., Quæst. in Exod., cap. XX. — Abortum frequentior causa juxta S. Petrum Damianum, est sponsorum coeundi furor, etiam prægnante sponsa. Nonne tales ante homicidæ quam patres? S. Petr. Damian., lib. VIII, cap. 15, CXLV. — Abortus fructus avaritiæ, Sepelitur nova odii rabie antequam nascatur; matris jam non in utero sed sepulcro incognitum fetus quod legitimam nec mortem potuit sentire nec vitam, S. Zeno, lib. I, tract. 9, XI, 326.

VII. — *Homicidii generalis illegitimi pœnitentiale, cum variis factis.*

Si quis percusserit aliquem et mortuus fuerit, morte moriatur, hæc verba citans pulchre explicat D. August., Quæstiones in Heptateuch., lib. II, cap. 29, XXXIV, 625. — Homicidium a mutis animalibus perpetratum, vi ipsius legis divinæ plectitur pœna, cap. 76, *ibid.* — Reus homicidii involuntarii habebat locum refugii, cap. 79, *ibid.* — Si quis sibi conscius est homicidii, indicet sibi ipsi in corde suo pœnitentiam et vindicet in seipso mala sua, et statuat sibi ante Deum cruciatum pœnitentiæ et spatium, et communicare nullatenus præsumat, id., in Appendice, serm. 117, XXXIX, 1979. — Homicidia tempore S. Salviani, in servis rara, terrore ac metu mortis, in divitibus assidua, spe ac fiducia impunitatis, S. Salviani Massil. presbyt. de gubernat. Dei, lib. IV, 5, LIII, 75. — Nullum misericordiæ et amoris sensum habet homicida, ut elucet ex Herode innocentium necatore, S. Petr. Chrysolog., serm. 152, LII, 604.

Qui voluntarie homicidium fecerint ad pœnitentiam se quidem jugiter submittant, circa exitum autem vitæ communione digni habeantur, codex canon. eccles., LVI, 441. — Homicidio involuntario quinquennii tempus pœnitentiæ statuitur, LVI, 442. — Vestrum est vetare homicidam antequam pœnitentiam agat, Eucharistiam accipere, S. Ambros., serm. 6. — Est indignus mensa Domini qui hominem occiderit, Martialis episc., in epistola ad Burdigal., LVIII, 1032. — Qui voluntarie homicidium fecerint pœnitentiæ quidem jugiter se submittant perfectionem vero circa vitæ exitum consequentur. Ancyrani concilii canon, XLI, XLVII, 156. — Pro homicidis involuntario prior definitio septennium pœnitentiæ statuit, secunda vero quinquennium, can. 42. Dionys. Exiguus, XLVII, 156. — Sapientes pagani plebi invidia et homicidio, Primasius, episc. Adrumet., XLVIII, 421. — Homicidæ pulchrum dictum, De Vitis Patr., lib. I, cap. 71, LXXIV, 152. — De sene homicida maxime impio, cap. 72, *ibid.*, 153. — Si quis ex necessitate aliquem occiderit jejunet quadraginta dies, LXXXIX, 407. — Iterum prolatas homicidii pœnas vide apud S. Egbertum Eborac. archiep., Excerptiones canon., can. 62 et 63, LXXXIX, 400; et S. Gregorii, epist. 6, LXXVII, 1340, iterum S. Egberti Pœnitentialis, lib. II, cap. I, alias pro eodem, vide criminis pœnas, *ibid.*, 415, 416: Fulgentii Ferrand. Abbrev. canon., can. 153 et 154, LXXXVIII, 826; et Cresconii, Africani presbyt. Breviarium canonicum, can. 103, 104, *ibid.*, 881. — Veneficis in exitu tantum communio tribuatur, LXXXIV, 322 et 323. — Homicidæ a communione ecclesiæ summoventur, *ibid.*, 268. — Circa homicidas antiqui Nicæni canones observentur, Collectio canon. S. Isidoro Hispal. attributa, concilium Agathens. et Epaunense, LXXXIV, 289. — Iterum de pœnis homicidarum sive sponte sive non, *ibid.*, 585. — Si domina per zelum ancillam verberando occiderit, septem annos pœniteat, concil. Eliberitan. can. 6, *ibid.*, 302, 303. — Iterum de homicidio sive voluntario sive involuntario, Theodori archiep. Cantuar., pœnitentiale, cap. 43, XCIX, 948; S. Caroli Magni opera seu codex Carolinus, XCVIII, 90. — Cain primus homicida et primus fratricida Tertull., I, 1258. — Tanta est apud homines homicidii vindicta quanta ipsa quæ vindicatur ut natura, Tertull., liber de anima, cap. 33, II, 909. — Qui servum suum licet sontem, sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione vel pœnitentia biennii reatum sanguinis emundabit. Si domina ancillam flagellaverit et inde mors sequatur, septem annos pœniteat, Rodulphi Bituric. episc., cap. 40, XCIX, 722. — Vide iterum homicidiorum prolatas pœnas, cap. 39, *ibid.*, 722. — Joannes VIII decernit ut impuberes qui aliquem occiderunt, post peractam pœnitentiam ad ordines non differantur promoveri, Joann. III, epist. 188, CXXVI, 817. — Omnes homicidæ septem annorum pœnitentiam districte, sub regula monasterii pœniteant, CXVI, 1290. — Spontanei homicidæ post jugem pœnitentiam in exitu vitæ communionem recipiant, S. Angeramnus, Metensis episc., Collectio canon., can. 21, XCVI, 1037. — De septennio vel quinquennio pœnitentiæ pro homicidio involuntario, can. 22, *ibid.* — Diversos hucusque relatos homicidii casus sicut et pœnas successive statutas refert. Raban. Maur., in suo Pœnitentiali, cap. 1, 2, 3, 4 et 5, CX, 468.

Qui propriam uxorem interfecerit armis depositis publice pœniteat, Isaaci episc. Lingon. can., tit. 11, cap. 6, CXXIV. — Femina quæ furore accensa, flagellis verberavit ancillam, et hæc intra tertium diem moriatur, septem circiter annos pœniteat, Isidori Mercator. Decretal. Collect. concil. Eliber, can. 5, CXXX, 415. — Qui maleficio aliquem interfecerit, nec in finem impartienda est illi communio, can. 6, *ibid.*, 415.

Homicida voluntarie ad januam Ecclesiæ catholicæ semper subjaceat, si autem casu occiderit, prior canon septem, secundus quinque pœnitentiæ annos constituit, Isidori Mercator Decret. Collect., concil. Bracarense II, can. 79, CXXX, 587. — Alias iterum atque iterum relatas homicidii duplicis pœnas vide apud eumdem, can. 21, 22, 37, *ibid.*, 404, 266. — Si quis hominem in bello publico occiderit, quadraginta dies pœniteat, *ibid.*, 295. — Iterum de domina ancillam verberante, Regino, Prumiensis abb., De ecclesiast. disciplina, lib. II, cap. 58, CXXXIII, 296. — Servus a domino emendatus, si forte inde moriatur, dominus culpa homicidii vacat, cap. 59, *ibid.*, 297. — Iterum atque iterum referuntur variæ homicidii pœnæ, can. 81, 98, *ibid.*, 287, 288, usque 303. — Mirum exemplum inutilitatis orationis pro homicidis post illorum obitum, Gezo, abb., Dertonensis, De corp. et sanguine Christi, cap. 59, CXXXVII, 402. — Homicidæ tanquam panis inclinatus, B. Bruno, Herbipol. episc., Exposit. in psal. LXI, CXLII, 234, 235.

Circa pœnitentiam homicidarum iterum invenies superabundantem materiam apud Burchard., episc. Wormac., Decretor., lib. VI, De homicidio in genere et diversis ejus speciebus, CXL, 763-778. — Eo in libro sat minutatim omnia pœnitentiæ genera illa ætate usitata accurate describuntur, pro his cognoscendis ad illum ergo utiliter recurres. Vide etiam appendicem: Statuta canonum de officio sacerdotum, *ibid.*, 1079, 1081, 1082. — Reus homicidii sive publici, sive privati (occulti), ad

CAPUT II.

II. — De legitimitate homicidii.

Officia vindictæ possunt impleri bono animo, quomodo lex, quomodo judex, cap. 16, *ibid.*, 1222. — Reges non tantum possunt sed debent malos comprimere modo quo possunt, cap.23,*ibid.*, 1224; et cap. 38, 39, 40, 41, *ibid.*, 1229, 1230.

Sicut reus est noxæ qui contra mandatum inhumanus occidit, ita et argui meretur qui jussus occidere, non occidit, Philipp. de Harveng., abb. Bonæ Spei, CCIII, 924.—Cum autem non sit occidendum, quasdam tamen exceptiones fecit divina auctoritas ut liceat hominem occidi, salva regula sanctitatis, si tamen occisor prudenter intelligat a mandatis, De obedientia clericor., cap.38, *ibid.*,924. — Est etiam concessio divinæ auctoritatis ut si qui,Deo auctore,personam gerunt publicæ potestatis,si corrumpi viderint scita legum et jura civitatis, ratione prævia mortem inferant sceleratis, ne parcendo malis,eorum malitiæ præbeant incrementum et serpente paucorum malitia res incurrat publica detrimentum,*ibid.*,925. — Legi non se occidendi divina auctoritas fecit quasdam exceptiones,Ivo Carnot.,CLXI,692.

De bello.

Hujus principii usus facit bella,abusus persecutiones, Quæstio ergo de bello et persecutionibus huc pertinet. Cum sæpius nequaquam inutile erit collere quid de bello sit sentiendum, quid dicendum, hic collocabimus quos excerpimus SS. Patrum textus, alibi fortasse de persecutionibus opportunius tractaturi.

Inde bella et rixæ, S. Hieronym., XIX, 764. — Bella privata vehementer contraria sunt simplicitati et pietati christianæ,S.Agobardus,Adv. legem Gundob., CIV, 119. —Constantinus bellator potentissimus Cyrum et Alexandrum superat,Euseb.Pamphil.De vita Constant., lib. I, cap. 7 et 8, VIII, 12, 13. — Multa et gravia mala, sors eorum qui impie gerunt bella,Decret. et Constitut. Constantini Magn.,VIII,237.— Qui alterum in pugna publica occiderit jejunet quadraginta dies, S. Egbertus, LXXIX, 407. — Miles unde punitur si fecerit injussus (nempe si occiderit),inde punietur si non fecerit jussus.Alanus de Insulis, Contr. hæret. lib. II,cap. 22, CCX, 397. — Beda civilia quinque gessit Octavius Cæsar; Paul. Orosius, XXXI, 1042. — Bella civilia consurgunt tempore Valeriani,*ibid.*, 1117,1118.— Bellum sociale totam commovit Italiam,*ibid.*,959.— Bellum in aditu Capitolii horridum, *ibid.*, 957, 958.—Bella robore non numero conficiuntur, *ibid.*,785. — Bellum civile Constantinum inter et Maxentium, *ibid.*, 1131. — In bello justitia ipsis hostibus est servanda.Si constitutus sit cum hoste aut locus aut dies prælio,adversus justitiam putetur aut loco prævenire aut tempore, S. Ambros., De offic. ministr. lib. I, cap. 39, XVI, 63. — Illud ostenditur exemplis Elisæi et Moysis, *ibid.* — Interest quibus causis, quibusque auctoribus homines gerenda bella suscipiunt, D.Augustin., Contr. Faustum Manich., lib. XXII, cap. 73-76, XLII, 447, 448, 449. —Belligerare et regnum dilatare, sola bonos reges impedit necessitas.Hincmar.Rhemens. archiep.de regis person. et regio ministerio, cap. 7, CXXV, 840. (Idem habet div.Augustinus. De civit. Dei, lib. IV, cap. 15) — Non peccasse eos qui Deo auctore bella gesserunt,Hincmar.,cap. 9,*ibid.*,841 ;et CLXI, 1305.— Quod qui bella tractant et sub armis militant, Deo non displicent,Hincmarus,*ibid.*, cap. 10, CXXV, 841. (Idem habet August. ad Bonifacium,epist. 205.) — Militem potestati obedientem non peccare,si hominem occidat, *ibid.*(Idem habet D.August. De civit.Dei, lib. I, cap. 26.)— Qui improbos corripit ex amore justitiæ,nedum peccet,Christo servit., Hincmar., *ibid.*, 845. (Totum illud opus Hincmari de regis persona et regio ministerio circa punctum,præsens utiliter consuletur.) — Plura vide de licitate belli apud Ivon.Carnot., Panorm., lib. VIII, cap., 45, 46, 47 ; CLXI,1314, 1305. (*ibid.* De circumstantiis in quibus versari debet bellum ut sit licitum,idem habet D.August., Contra Faust.Manichæum,lib. XXII, cap. 74.) — Justum bellum est quod edicto geritur,de rebus repetendis aut propulsandorum hostium causa,cap.54,*ibid.*,1316.(Idem apud Isidorum,Etymologiar.lib. XVIII,cap. 2.) — Aggrediatur rex cum gladio secare quæ sunt Deo placita.cap. 55, *ibid.*,1316.—Militare non est delictum, sed propter prædam militare,peccatum est.cap,60,*ibid.*, 1315, 1317. (Idem habet D. August., De verbo Domini, in Matth. serm. 19.) — Non omnia bella sunt culpanda, Decreti part. x, cap. 107, CLXI, 727 et cap. 109, 110, 125, *ibid.* 725, 728. — Ipsi milites Deo placent licet occidant,cap. 126, *ibid.*, 729.

In bello causa sit justa et pugnantis intentio recta:mors in bello tanto pretiosior quanto et gloriosior, CLXXXII, 922, 923. —De militia et bello vide perplura utilia in hoc S. Bernardi opere, De laude novæ militiæ ad milites Templi : « Si percutere in gladio omnino nefas est christiano,cur ergo præco Salvatoris contentos fore suis stipendiis militibus indixit,et non potius omnem eis militiam interdixit, » D.Bernardus,ad milites Templi,cap.2, CLXXXII, 924.

Finis belli. — Instituta est militia vel ob injuriam propulsandam, vel ad vindictam inferendam, Gratiani Decret.,pars II,causa 23,CLXXXVII, 1159. — An militare sit peccatum?In sensu affirmativo multa exstare videntur testimonia ex Scriptura sacra deprompta. Decem quas enumerat et assumit etiam ex traditione opponit Gratianus propositionem generalem quam sua vice traditione fulcat : præcepta patientiæ non tam ostentatione corporis quam præparatione cordis sunt retinenda, CLXXXVII, 1159,1160,1161,1162,1163.—Attamen licet bellum in se sit licitum,quædam tamen in bello jure reprehenduntur, nocendi cupiditas,ulciscendi crudelitas,impacatus atque implacabilis animus feriter rebellandi,libido dominandi, et si quæ similia his sunt quæ in bellis jure culpantur, Gratiani Decret., part. II, causa 23, quæst. 1, cap. 4, CLXXXVII, 1163, 1164. — Conditiones ut bellum sit justum,quæst. n°, *ibid.*, 1166. — Ex edicto debet geri de rebus repetendis aut propulsandorum hostium causa feruntur objectiones ex agendi ratione et verbis Christi desumptæ, quæst. 3, *ibid.*, 1167. — De opportunitate belli,cap. 18, 24, 26,*ibid.* (Totum illud opus consule de qualibet causa ad bellum spectante;quæstiones ponuntur et resolventur juxta normam et verba traditiones Christianæ) Qui Deo auctore bella gesserunt, præcepta non occidendi nequaquam transgressi sunt, Grat. Decret. part.II,caus. 23, quæst. 5 ; cap. 9, 13, CLXXXVII, 1219. 1222.—Quid de homicidiis sentiendum quæ jure divino excitati populi perpetrarunt : nunc horum homicidiorum auctores sunt sontes,nunc insontes,cap. 49, *ibid.*, 1235. —In bello licite occiditur ; probatur ex pluribus exemplis Veteris Testamenti; Philipp. de Harveng., abb. Bonæ Spei, De Obedient. cleric., cap. 38, CCIII, 924. — *De Treuga Dei.* — Statuitur tempus Treugarum et decernuntur pœnæ illud violantium et indicantur personæ quæ plena securitate gaudent tempore guerræ,Ivo,Carnot.episc.,Panormiæ lib.VIII,cap.147,CLXI. — De pœnis eorum qui homicidium in treva Dei fecerint, Decret. part. x, cap. 31, *ibid* , 700. — De treva Dei, quid sit, quies ab armis ab hora vespertina diei Mercurii usque in feriam secundam sequentem,sanctio hujus conventionis,approbatio et elogium,CXLIII, 1395, 1396.

De judiciis Dei. — Ferri candentis vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent canones et quod sanctorum Patrum documento sancitum est,superstitiosa adinventione non est, præsumendum, Ivo Carnot., Decret. part. x, cap. 27, CLXI, 699. (Perpauca de judiciis Dei, de treva Dei in Patrologia Latina occurrunt.)

Opera consulenda. — Quoad bellum cum fructu consules opus D. Bernardi. De laudibus novæ militiæ, ad milites Templi, CLXXXII,922. — 2° Gratiani Decret. part. II,causa, 23, quæst., 1, 2, 3, 4, CCXXXVII, 1159, 1213. (Permulta et fere omnia de bello scitu necessaria ibidem logice tractata invenies.)

Facta varia. — Marcionitæ præceptum non occidendi in ipsa pecora extendunt, D. August., De civit. Dei, lib. I, cap. 20, XLI, 34. — Manichæi illud extendunt ad ipsas herbas, *ibid.* — Elias justus etsi multos pseudoprophetas sua manu peremerit,id., XXXIII, 940. — Ipsius vitæ insidias parentes Constantinus Maximianum et alios nocentes morti tradidit, Euseb. Pamphil., De Vit. Const., lib. I, cap. 17, VIII, 29. — Abraham jussus filium immolare non tentandæ fidei sed probandæ gratia, Tertull., I, 1164. — De eodem vide D. August. Contr. Faust. Manich., lib. XXII, cap. 73 ; XLII, 446. — Phinees occidit, Abraham occidit,Petrus geminum fecit homicidium et sic fecerunt opus spirituale. Non sola igitur respiciamus opera,sed tempus et causam et voluntatem et personarum differentiam et quantacunque alia ipsis operibus acciderint diligentissime requiramus,Ivo, Carnot, episc., Decret. part. x, cap. 65, CLXI, 711. (idem habet S. Chrysost. super Matth. hom. cap. 18.) — De facto S. Bonifacii qui aliquem sermone suo cum mœrore ad mortem jaculavit, cap. 67, *ibid.*, 711. — Ideo Phinees fœdus æterni meruit sacerdotii, quia in zelum se extulit ultionis, Petr. Damian., De cælibat. sacerd., cap. I, CXCLV, 381. — Jephthe filiam suam legitur obtulisse,non tamen hoc mandatum a Deo legitur accepisse, nec invenitur in Scriptura evidens testimonium, unde constet illum Deo per talem hostiam placuisse, Philip. de Harveng., De obed. cleric., cap. 38, CCIII, 925. (Ibidem invenies de facto Abrahæ filium immolaturi.)

Principii hujus abusus. — Necem nefariam fecerunt qui in quadam seditione et prælio principum homicidium perpetrarunt et propter favorem dominorum suorum temporalium,æternum Dominum contempserunt et mandata illius spernentes non casu sed industria homicidium perfecerunt, Raban. Maur., Pœnitent. cap. 4, CX, 471, 472. — Rex David cædis reus, Tertull., II, 14. — Apud Romanos degeneratos homo in spectaculis occidebatur in hominis voluptatem et ut quisque posset occidere, peritia erat, usus erat, ars erat, S. Cypriani, epist. 1ª n. 6, IV, 206. — Apud Romanos homicidium quod cum admittunt singuli crimen est, virtus vocabatur cum publice gereretur, *ibid.*, 205. — Herodes rex valde iratus occidit omnes pueros infra biennium qui erant in Bethlehem, S. Maxim. Taurinens., LVII, 286. — Scelus Herodis in occisione Joannis Baptist. describitur, id.,S. De capit. Evangel., cap. 4, *ibid.*, 811

ASSERTIO V. — Homicidium privatum indirectum (id est non in re et prima mentis acie intentum) sive in nobismetipsis sive in alius perpetratum, rationabili et sufficienter gravi urgente causa, est licitum.

Licet nostris scholasticis et persæpe subtilioribus theologiæ distinctionibus non adhuc saltem quoad formam initiali,SS. Patres Latini de præsenti puncto perpauca scripserint, tamen non omnino præterivere ; illa pauca studiose et edulo hic congreganda curavimus, notatu sane et retentu pro rei momento et difficultate digna. — Duplex ergo ponitur quæstio, una generalis circa quam sunt sat unanimes theologi in sensu affirmativo, alia specialis et praticta circa quam sat magna viguit discordia,utrum nempe ad homicidium privatum, indirectum rationabilis et sufficientis gravis causa sit et censeatur 1º fama et honor periclitans ; 2º bona fortunæ magni valoris peritura ; 3º propria vita injuste aggressa ; 4º pudicitia invasa ; et 5º juris maritalis per adulterium læsio.Effata Patrum quintuplici illi quæstioni adnectimus, notantes quod circa primum et ultimum nihil sat expressum et modulatum occurrit.

1º *De fama et honore per occisionem invasoris tuendis.* —Donatistæ honore spoliaverunt episcopos et sacerdotes,homicidæ pessimi. Quid enim prodest quia vivunt homines,si honore a vobis occisi sunt ! In comparatione operis vestri, latronum levior videtur immanitas. Vos vivum facitis homicidium, S. Optatus, De schismate Donatist., lib. II, cap. 21 usque 25,976, 977, 978. — Qui famam suam præ socordia negligit crudelis est, D. August.,CLXXI,304. —Imo, ut ego puto, nec conscientiam bonam habemus si per nostram negligentiam incurrimus infamiam. Hildeberti Cenom. epist., epist., 32, CLXXI, 304. — Melius est nomen bonum quam divitiæ multæ, D. Bernard.,CLXXXII, 602 et 606.

Ut vides quid magni de bono nominis prædicant hi textus. Inde ne concluderes recte quod pro tam præstant, quid dico,pro præstantissimo bonorum naturalium omnium defendendo et illius jactura præcavenda liceat ibi homicidium in adversario committere ? Minime juxta hodiernos.

2º *De bonis fortunæ magni valoris.* — Apud divinam providentiam haudquaquam sunt peccato liberi qui pro iis rebus quas contemni oportet, humana cæde polluti sunt,D. August., De libero arbitrio, lib. I, cap. 5, n. 13, XXXII,1228.—Cum homo ab homine occiditur, multum distat utrum fiat nocendi cupiditate vel injuste aliquid auferendi,an evadendi vel subveniendi necessitate,sicut interimitur latro a viatore, hostis a milite,Gratian. Decret. part. II, causa 23, quæst, 5, cap. 19, CLXXXII, 1223. —Ut vides, nihil explicitum occurrit.— Attamen D. Augustinus sententiam suam aperit his verbis : Non pertinet ad homicidium si fur nocturnus occiditur, si autem diurnus,pertinet.Poterat quippe discerni quod ad furandum,non ad occidendum,venerit et ideo non deberet occidi.Sic se declarans contra eos qui pro conservandis temporalibus bonis furem occidunt ; simimetipsi contradicit declarando alibi nequidem licere occidere,quod hic excusat, ad tuendam propriam vitam contra furem vel alium nos injuste aggredientem.

3º *De propria vita injuste aggressa et defendenda*,quod etiam nuncupatur de defensione occisiva. Duplex explicite expressa occurrit sententia, altera affirmans, altera negans.

1 Affirmans. Cum homo ab homine occiditur, multum distat utrum fiat nocendi cupiditate vel injuste aliquid auferendi,an evadendi vel subveniendi necessitate, sicut interimitur latro a viatore,hostis a milite, Gratian, Dec., part. II, causa 22, quæst. 5, cap. 19, CLXXXII, 1223.—Ultra præceptum : « Non occides, » perfectionis est consilium. « Non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram. » Cæterum vera et vere christiana innocentia in tantum abhorret sanguinem ut non resistere malo tanquam præceptum accipiat et prædicet,Ruperti abb. Tuitiens., de S. Spirit., lib. V, CLXVII, 1726. (Nodus difficultatis omnis hic certo solvitur : « Non resistere malo, » est consilium, ultra præceptum, non præceptum sed tanquam præceptum.) — Fortitudo quæ vel a Barbaris in bello patriam vel domi defendit infirmos,vel a latronibus socios,plena justitiæ est, Ivo Carnot., Panormia, lib. VIII, cap. 34, CLXI, 1312. (Idem habetur apud S. Ambros., De officiis,lib.I.)— Ubi inevitabilis urget opportunitas pro defensione tam *sua* quam patriæ seu legum paternarum, nequaquam bellorum præparationi est parcendum, ne videlicet Deum videatur homo tentare, si habet quod faciat et suæ ac illorum saluti consulere non procuret, *ibid.*, cap. 37, *ibid.*, 1313. — Non inferenda,sed depellenda injuria lex virtutis est : qui enim non repellit injuriam a socio si potest,tam est in vitio quam ille qui facit, cap. 58, *ibid.*, 1316. (Idem habet, D. Ambros., De officiis, lib. I, cap. 36.) — Injuria occidere intelligitur qui nullo jure occidit,Itaque qui latronem insidiantem occiderit non tenetur, utique si aliter periculum effugere non potest,ac is ne quidem hæc lege tenetur qui casu occidit, id., Decret. part. X, cap. 49, *ibid.*,704. — Defensio occisiva justa declaratur, cap. 118, *ibid.*, 727. (Idem habetur in Pandecte, lib. I, tit. 3.) — Depellere a socio injuriam lex virtutis est, cap. 120,*ibid.*(Idem S. Ambros., De officiis, lib. I, cap. 36.) — Si quis homicidium sponte commiserit et non violento resistens sed vim faciens, graviter pro semper pœniteat, cap. 143, *ibid.*, 754. — Duo viatores a suo hospite ad necem lacessiti illum semetipsos defendentes occiderunt qui timuerunt peccati notam incurrere,Gezo, abb. Derton., De corpore et sang. Christi, cap. 59, CXXXVII, 402. — Licet vim vi repellere. Refelluntur objectiones præsertim ex Scriptura sacra et praxi primitivæ Ecclesiæ desumptæ, Petri Pictaviensis sentent., lib. IV, CCXI, 1150, 1151. — Multorum est opinio non licere homini occidere hominem ne ab eo occidatur, juxta Augustinum..... Sed concedimus etiam quod vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ, nec licet repellendo injurias hominem occidere ex deliberatione,si tamen intuitu se defendendi occiderit alium non intendendo eum occidere,non peccavit mortaliter, Alanus de Insulis,Contr.hæreticos,lib. II, cap. 22, CCX, 397, 398. — Lex humana dat potestatem vel viatori ut latronem, ne ab eo occidatur, occidat. S. August., De libero arbitr., lib. I, cap. 5, XXXII,1227.— Non pertinet ad homicidium si fur nocturnus occidatur,si autem diurnus, pertinet : poterat quippe discerni quod ad furandum,non ad occidendum,venerit,et ideo non deberet occidi. Hoc et in legibus antiquis sæcularibus invenitur impune occidi nocturnum furem quoquo modo discernens autem si se telo defenderit. Jam enim plus est quam fur,S.Augustin.,Quæst. in Heptateuchum, lib. II, cap. 84, XXXIV, 627. — Sic divus Augustinus forte sibimetipsi contrarius. Cum homo ab homine occiditur, multum distat utrum fiat nocendi cupiditate vel injuste aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut a latrone, an ulciscendi vel obediendi ordine,sicut a judice, sicut a carnifice,an evadendi vel subveniendi necessitate,sicut interimitur latro a viatore, hostis a milite. Non omnis qui causa alienæ mortis est, reus est, id., epist. 153, cap. 6,XXXIII,660,661. — Si quis homo hominem invaserit et homo assalitus,supra corpus suum defendendum illum interfecerit qui eum assalaverit, pacem firmam inde debet habere erga Deum et erga amicos occisi, CCIX, 316. — Si quis se defendendo aut parentes suos aut familiam suam occidit aliquem ille non erit reus, Halitgar., episc. Camerac., lib. Pœnitent., CV, 702. — Si quis, se defendendo, occiderit aliquem, non erit reus, LXXVIII, 456. — Vim atque injuriam propulsemus. Nam jure hoc venit ut quod quisque ob tutelam sui corporis fecerit,jure fuisse æstimetur, Ivo Carnot., Panorm., lib. VIII, cap. 56, CLXI, 1316. — Qui seipsam defendendo alterum occiderit, saltem minus culpabilis judicatur. Isaac, episc. Lingon., Canones,tit. 2, cap.2, CXXIV, 1085.

Sententia altera negans.— De occidendis hominibus ne ab eis quisque occidatur non mihi placet consilium,nisi forte sit miles aut publica functione teneatur ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis,D.August.,epist.47, XXXIII, 183. — Apud divinam providentiam haudquaquam sunt peccato liberi qui pro iis rebus quas contemni oportet humana cæde polluti sunt, id.,De liber arbitrio, lib. I, cap, 5, n. 13, XXXII, 1228. — Non videtur quod vir christianus et justus et sapiens quærere sibi vitam aliena morte debeat, utpote qui etiamsi in latronem armatum

incidat, ferientem referire non possit, ne dum salutem detendit, pietatem contaminet, S. Ambros., lib. III, *De officiis*, cap. 4. — Occidentem occidere non licet, sed occidi necesse est, S. Cyprian., epist., 36. — Occidere innocentibus nec n ›centem liceat, id., epist. 57. —Justis non licet impios interficere, S. August., epist. 44, cap. 4, 5, XXXIII, 177, 178. — Discutitur tota illa quæstio, scilicet an possimus alterum occidere ne ipsi ab eo occidamur, id., De liber arbitr., lib. I, cap. 5, XXXII, 1227.— Clericus sacerdos qui se defendendo paganum occiderat, multum sibi consulit si ab officio sacerdotali recesserit, Nicol. I, Epist. et Decret., CXIX, 1131, 1132. — Qui se defendendo, injustum aggressorem occiderit, septem annis pœniteat, Isaaci episc. Lingon., Contr., cap. 13, CXXIV, 1087. — Qui sacerdotem in se armis irruentem interfecerit ad se defendendum, dicitur instinctu diaboli hanc presbyterum occidisse et consequenter pœnitentiæ canonicæ subjicitur, Alexandr. II, epist. 116, CXLVI, 1404. — Refertur sententia divi Augustini circa defensionem occisivam et pudicitiam tuendam, Ivo Carnot., Decret. part. X, cap. 101, CLXI, 722, 723 (Prædixerat tamen auctor quod potest homo aliquando occidi sine peccato.).

4° *De pudicitia invasa.* — Duplex adhuc viget sententia, alia negans et alia affirmans.

Sententia negans. — Pudicitia est in anima, unde a violento stupratore eripi non potest quo pacto illos ergo defendam qui interficiunt non invenio, D. August., De libero arbitr., lib. I, cap. 5, XXXII, 1228. (Vide magis evolutam hanc sententiam in divo Augustino in suo opere De civit. Dei, lib. I, cap. 16, 17, 18, 19, 20, XLI, 30, 31, 32, 33, 35 ; licet S. Doctor tantum de occisione suipsius loquatur, tamen illius verba ad invasorem extendi possunt.)

Sententia affirmans. — Quod eos qui non improbant ut qui semetipsum interficiat ad servandam pudicitiam, non videtur an non extenderunt hanc potestatem etiam in vitam aggressoris. — Lex humana dat potestatem cuipiam viro aut feminæ ut violenter sibi stupratorem irruentem ante illatum stuprum, si possit, interimat, D. August., De libero arbitr., lib. I, cap. 5, XXXII, 1227. — Libertatis opus est et audacia ad defendendam pudicitiam, id., XIX, 979. — Pudicitia honestis mentibus magis cura est quam vita, S. Hieronym., XX, 309. — Pudicis mentibus plus virginitas est quam regnum, *ibid.*, 307.

5° *De adultera in flagranti delicto deprehensa.* —Non licet homini christiano adulteram conjugem occidere, S. August., De conjugiis adulterin., lib. II, cap. 25, XL, 481.— Theodoricus rex ad Crispanium scribit, qui quemdam in adulterio cum sua uxore deprehendens occiderit, pro amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis non est leges calcare sed condere. Vide totam epist. 37, Aurel. Cassiod., Variarum lib., LXIX, 533. — Primi christiani pudicitiam vitæ anteponebant, Tertull., De pudicit., II, 983.

ASSERTIO VI. — Homicidium mediatum (illud cui tantum cooperamur) sortem sequitur respectivam homicidii immediati sub multiplici præcedenti respectu considerатum.

Homicida est qui cum possit hominem de morte liberare, non liberat, S. Hieronym., XX, 789. — Mandatores cædis, id est qui homines præcipiunt vel suadent interficere perinde ut homicidæ puniantur, Regino abb. Prum., De eccles. disc plin., lib. II, cap. 86, 87, CXXXII, 301. — Qui voluntatem habet occidendi hominem etiamsi non percusserit, occidit, B. Brunon. Herbipol. episc., Exposit in psal. XLI, CXLII, 234, 235. — Homicidia non solum manibus sed tractatione et consensu fiunt, S. Bruno Carthus. institut., Exposit. in Epist. ad Roman., cap. 1, CLIII, 27. — Sunt quidam qui se reos non putant si non operantur quæ mala sunt, consentiunt autem facientibus. Consentire autem est si quis cum possit reprehendere, taceat vel adulетur ; sed facientes et consentientes æternam mortem merentur, Herværi monach. Burgidol., Exposit. in Epist. ad Rom., cap. I, CLXXXI, 618. — Periculose se decipiunt qui existimant eos tantum homicidas esse qui manibus hominem occidunt, et non potius eos per quorum consilium et fraudem et exhortationem hominis exstinguuntur. Nam Judæi Dominum nequaquam propriis manibus interfecerunt, sed tamen illis mors Domini imputatur, majus peccatum habentibus, Ivo Carnot. episc., Decret., part. X, cap. 160, CLXI, 738. — Idem refert, Gratian., Decret., part. II, causa 33, quæst. 3, De pœnit., cap. 23, CLXXXVII, 1526. — Non solum opere perpetrans homicidium facit, sed etiam qui non subvenit in gravibus necessitatibus proximo, illius homicida habebitur, Alcuinus, Brevis Exp. Decalog., C, 569. — Si ad homicidium clericus consenserit et factum fuerit septem annos doleat, S. Egbert Ebor. archiep., LXXXIX, 400. — Quæ vitia et latrocinia a nobis comprimi possunt, nisi compescuerimus ea, innoxii non habebimur. Scriptum est enim : Qui cum crimina potest emendare et non corrigit, ipse committit, Ivo Carnot., Panormia, lib. VIII, cap. 20, CLXI, 1309, 1310. — Idem habet, Gratian., Decret., part. II, causa 23, quæst. 8, cap. 12, CLXXXVII. — Si quis homicidii aut facto aut præcepto aut consilio aut defensione post baptismum conscius fuerit et per aliquam subreptionem ad clericatum venerit dejiciatur et in fine vitæ suæ laicam communionem tantummodo recipiat, cap. 8, *ibid.*, 257, 258. — Qui hominem voluntarie occidere voluerit et perpetrare non potuerit ut homicida puniatur, CLXI, 703. — Aliquando qui causa mortis fuit, potius in culpa est quam qui occidit, D. August., epist. 153, cap. 6, XXXIII, 661.

Rebus ut in se sunt et a SS. Patribus habitæ jam expositis, restat adhuc unum non omnino intactum in Patrologia Latina punctum, nempe homicidii pars forensis, quomodo tunc circa illud jurisprudentia versaretur quidquid de illa occurit, fideliter exponemus.

CAPUT II.

JUS PUBLICUM CIRCA HOMICIDIUM.

Venefici capite damnentur qui artibus odiosis, venenis vel susurris magicis homines occiderint, Ivo Carnot., episc , Decret., part. X, cap. 26, CLXI. — Homicidiis submittant se et emendent, vel scienter in peccatis morinantur, Canut. I, rex Angl., CLI, 1175. — Si homicidium manifestum fiat quod quis sit trucidatus, tradatur cognatis homicida, et si accusatio sit et purgatio male succedat, judicet episcopus, id., Leges ecclesiast., cap. 25, CLI, 1180. — De his qui homicidii infamantur, archipresbyter consilii illius civitatis nomina eorum ascribat et comes eos conveniat et si sunt rebelles, in carcerem redigat donec aut pœnitentiam dignam agant aut si negant ignito fero sive adjurata aqua examinentur, Brachai, ducis Bonem. leges, CLI, 1258. — Fratricidas et parricidas sive sacerdotum interfectores et hujus modi capitalium criminum reos archipresbyter assignet comiti vel duci qui per manum vel ventrem ferratos de regno ejiciat, ut instar Cain juge et profugi circumeant terram, *ibid.*

Si qua mulier mortem viri sui cum aliis conciliata est et ipse vir aliquem illarum se defendendo occiderit, et si hoc probari potest ille vir eam ream esse consilii, potest ipsam uxorem dimittere. Ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ subjecta absque spe conjugii maneat, Ivo Carnot., Decret., part. X, cap. 169, CLXI, 740. — In Novo Testamento nullus ignoranter occidens morte punitur, imo quomodocunque occidat si ad ecclesiam confugerit salvus erit. — Puniantur tamen rei a sæculari judice ut pœna unius sit metus multorum, Alanus de Insulis, lib. II, cap. 22, CCX, 397. — Casus particularis ubi pro pecunia compensationem alicujus homicidii data, salvus conductus homicidæ liberatur, Appendix ad mortem Marculphi formulas, 39, LXXXVII, 795. — Homicidis vel cæteris reis qui legibus mori debent, si ad ecclesiam confugerint nullus eis victus detur, Benedict., Capitull. Collect., lib. II, cap. 193, XCVII, 724. — Quæ sunt homicidiis in aliqua ecclesia vel in ejus atrio perpetratis propria, vide apud eumdem, cap. 230, *ibid.*, 729.

Diversæ pœnæ flagellatoribus et occisoribus episcoporum imponendæ : Si in sua pravitate obstinate perseverent, ad ultimum ab Ecclesiæ compage sub anathematis interdictione resecari possunt, Nicol. I, Epist. et Decret., cap. 141, CXIX, 1134. — Balduini Flandriæ et Hannoniæ comitis leges de homicidio, *ibid.*, 916. — Si homo fugitivus qui hominem interfecerit vel homini membrum abstulerit vel bannitus in patriam redierit, nulla villa libera nullusque dominus vel homo illum tueri vel garrandire potest, *ibid.*, 917. — De eo qui propriam uxorem interfecerit, Ivo Carnot., Decret., part. X, cap. 166, 167, 168, CLXI, 739, 740. — Excommunicatorum interfectoribus prout morem Romanæ Ecclesiæ nosti ; secundum ipsorum intentionem modum congruæ satisfactiones injunge. Non enim eos homicidas arbitramur quod adversus excommunicatos zelos catholicæ matris ardentes eorum quoslibet trucidasse contigerit, Urbani II, epist. 122, CLI, 394. — Juxta leges Gratiani, Valentiniani et Theodosi, lata mortis sententia executioni non tradatur nisi post triginta dies, Ivo Carnot. episc., Panormia, lib VIII, cap. 10, CLXI, 1308. (*Ibid.*, cap. 11, non sunt homicidæ qui zelo Ecclesiæ excommunicatos trucidant.) — De ju-

CAPUT III.

DE MUTILATIONE SIVE SUI, SIVE ALTERIUS, SIVE DIRECTA SIVE INDIRECTA.

Opera SS. Patrum latinorum consulenda et fructuose circa homicidii et illius varias species legenda.

CLXX

INDEX DE SIMONIA,

USURA ET AVARITIA IN CLERICIS,

LECTORIS OB OCULOS PONENS VARIAS SS. PATRUM DE HIS SENTENTIAS,

LEGES ET DECRETA ADVERSUS PRÆVARICATORES,

TUM CIVILI TUM ECCLESIASTICA POTESTATE LATA, ET PŒNAS ILLIS INFLICTAS

—

MONITUM

Index noster, ad ordinem temporum et proinde tomorum Patrologiæ accomodatus, continet recursus ad *omnia* SS. Patrum loca in quibus de Simonia agitur.

Hoc Indice uti poterunt præsertim, quibus vel officium incumbet, vel inerit voluntas, in quibusvis adjunctis, loquendi aut scribendi de illa tam edaci animarum ærugine quæ Simonia nominatur, cujus usura soror, et mater est avaritia.

Unde, cum plenius absolverimus quæcunque nobis de Simonia notanda occurrent, pauca etiam, ut omnibus omnes hujus nefariæ et detestabilis familiæ vultus innotescant, de usura et avaritia addemus. Sic totus noster hoc triplici titulo includetur labor : 1° qui præcipimus, de simonia ; 2° de usura ; 3° de avaritia.

I. — De simonia.

TERTULLIANUS presbyter Carthag., I, 672 : Simon Magnus de fide ejectus est, quia scilicet inter miracula professionis suæ etiam Spiritum sanctum per manum impositionem enundinare voluit. — II, 46 : Simonianæ magiæ disciplina, angelis serviens, et ipsa inter idololatrias deputabatur, et a Petro apostolo in ipso Simone damnabatur.

CONSTANTINUS Magnus imperator, VIII, 95 : Decernit contra tabularios pauperibus onera indebita imponentes. — 96 : Contra suos procuratores qui alios vexabant. — 101 : Ferme agitur de eadem re. — 189 : Aliud decretum contra exactores.

PHILASTRIUS (S.), episcopus Brixiæ, XII, 1141 : Loquitur de Helena, quam de Tyro meretricem vocat, asseritque eam secutam fuisse Simonem Magum. — 1195 : Petrus apostolus dixerat Simoni Mago : *age pœnitentiam*, si quo modo dimittatur tibi quod fecisti.

AMBROSIUS (S.), episcopus Mediolanensis, XV, 1628 : Cito turpem sequitur lepra mercedem, et pecunia male quæsita corpus animumque commaculat. — 1797 : Qui sunt nummularii,nisi qui de pecunia domini lucrum quærunt, nec bona malaque discernunt ? XVII, 919 : Tales ergo negotiatores flebunt et lugebunt in inferno, quoniam mercedes eorum nemo emet amplius ; amittent enim quod tenere videbantur,et incident in malum quod prævidere neglexerunt.

RUFINUS presbyter Aquileiensis, XXI, 475 : Ne quis clericus aut usuras accipiat, etc.

HIERONYMUS (S.), presbyter Stridonensis, XXIV, 527 : Simon et Elimas magi Petro fuerunt resistentes.

LEO MAGNUS (S.), papa, LIV, 507 : Cathedram pestilentiæ acquire voluit Simon Magus, cum Spiritus sancti gratiam emere concupivit. — LVI : Appendix ad S. Leonis Magni opera, Codex canonum : 537 : Si quis episcopus ordinationem per pecuniam fecerit, et vendiderit rem quæ nisi gratia non acquiritur, et sub pecunia ordinaverit episcopum, sive presbyterum, vel diaconum sui gradus periculum sustinebit. (*Et alia*). — 890 *et seqq.* : Quid episcopi non putent esse venale, qui sancta mysteria subjecere commerciis ?

MAXIMUS (S.), Taurinensis, LVII, 406 : Simon Magus se Christum dicebat, asserebatque se volando ad Deum patrem suum conscendere posse. Sed Petrus, fixis genibus, precatus est Dominum, et precatione sancta vicit magicam levitatem.

DIONYSIUS EXIGUUS, codex canonum, LXVII, 144 : Quod non debent officia ecclesiastica pecuniis obtineri. — 171 : Quod non oportet episcopos, aut quemlibet ex clero per pecuniam ordinari. — 306 : Ut clerici nullas negotiationes inhonestas et turpia lucra sectentur.

ARATOR (S.) Ecclesiæ Romanæ subdiaconus, LXVIII, 132 : Hic leguntur carmina aliquot de amore auri.

M. AURELIUS CASSIODORUS, senator, abbas Vivariensis,LXIX, 778 : Rex Athalaricus promulgat decreta saluberrima in simoniacos juxta antiqua senatusconsulta — 781 : Athalaricus rex jubet ut edictum suum et senatusconsulta de abigenda simonia tabulis marmoreis incidantur, et ante atrium basilicæ sancti Petri collocentur.

GREGORIUS (S.), episcopus Turonensis, LXXI, 173 : Auctor noster invehitur in Neronem,qui secum habebat Simonem Magum. — 220 : In memoriam revocat Simonem Magum ab arce excelsa in petram delapsum. — 365 : Superbiam Simonis Magi revocat. — 406 : Turpe lucrum vitare oportet, ne Simoni Mago similes efficiamur. — 728 : Petrus, post neroniana ac simoniaca bella, ad crucem venit.

GREGORIUS MAGNUS (S.), papa, LXXV, 127 : Ubi dona supernæ gratiæ venalia judicantur,gloria Dei non quæritur. — LXXIX, 610 : Sunt qui in verbis habere videntur mansuetudinem quique in corde furorem gestant hostilem. Qualis erat ille Simon Magus ab apostolis baptizatus, sed postea ab apostolorum principe reprobatus propter nefandæ venalitatis ambitionem.

ANGELRAMNUS, episc. Metensis, XCVI, 1036, 1037, 1050, simonia damnatur.

CAROLUS MAGNUS, imperator, XCVII, 531 : De presbyteris, qualiter introitum Ecclesiæ consequantur. — 186 : Ut nullus abbas pro susceptione monachi præmium quærat. — 237 : Ut nullus per pecuniam ordinetur. — 448 : Ut hæresis simoniaca ita caveatur, ut non solum propter munerum acceptionem, sed neque consanguinitate familiaritatis aut cujuslibet amicitiæ aut obsequii causa, deinceps ullus præbeat.

PAULINUS (S.), patriarcha Aquileiensis, XCIX, 296 : « Illud decernere curavimus ut nullus donum Spiritus sancti vendere vel emere præsumat. »

REMIGIUS, episc. Curiensis, CII, 1097 : Qui pecuniam vel res Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit.

SYMPHOSIUS AMALARIUS, presbyter Metensis, CV, 874 : simonia damnatur.

RABANUS MAURUS, archiepisc. Mogunt., CVIII, 901 : De non accipiendis muneribus et justis judiciis faciendis.

LEO IV, papa, CXV, 667 : Docet episcopos simoniacos in concilio judicandos esse.

SERVATUS LUPUS (B.), presbyter et Ferrariensis abbas,CXIX, 669 *et seqq.* : Optat ut ecclesiastici honores, qui tantummodo sanctis et eruditis competunt,per pecuniam non obtineantur.

PASCHASIUS RADBERTUS, abbas Corbeiensis, CXX, 709 : Legatur expositio in Matthæum, ad hæc verba : *Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.*

ISAACUS, episc. Lingonensis, CXXIX, 1098 : Si quis præsumpserit obtinere a rege dignitatem quam non meruit, habeatur sacrilegus.

HINCMARUS,archiepisc.Rhemensis,CXXV, 802 : Non idonei ne ad ordinem adducantur pro aliquo munere.

ISIDORUS MERCATOR,Decretalium collectio,CXXX,

II. — De usura.

cuniam accipiat; si speciem, eamdem speciem quantum dederit accipiat. Similiter quoque laici ab usuris se abstineant; quod si non fecerint, excommunicentur.

Francorum regum capitularia, CXXXVIII, 648 : Qui aliena rapiunt a regno Dei excluduntur, dicente Apostolo : *Rapaces regnum Dei non possidebunt.*

BURCHARDUS, episc. Wormaciensis, CXL, 647 : Usura est ubi amplius requiritur quam datur. Verbi gratia, si dederis solido decem, et amplius requisieris; vel si dederis frumenti modium unum, et super aliquid exegeris. — 650 : Non licet aliquem ex clero conductorum privatorum fieri.

BRUNO (S.), episc. Herbipolensis, CXLII, 84 : Christus operabatur justitiam, cum ejecit de templo vendentes et ementes. — 215 : Legitur expositio super hæc verba : *Non deficit de puteis ejus usura et dolus.*

JOANNES, Abrincensis episc. primum, postmodum episcopus Rothomagensis, CXLVII, 224 : Vere loquitur justa, qui justa facturus est.

Sæcul. XI, CLI, 1196 : Edwardus III rex Angliæ prohibet ne qui usurarius remaneat in regno suo.

BRUNO (S.), institutor Carthusianorum, CLII, 996 : Usura pœnas æternas significat.

IVO, Carnotensis episc., CLXI, 459 : Quod usuras non solum, clerici exigere non debeant, sed nec laici. — *Ibid.* : Ut clericus nec suo, nec alieno nomine, fenus exerceat. — 1167 : Degradatur clericus qui usuras accipere detegitur. — *Ibid.* : Diaconus, presbyter, et episcopus exigens usuras, nisi desierit, deponatur. — *Ibid.* : Clericus non accipiat plus quam commodavit. — 1168 : Quidquid supra dictum exigitur, usura est. — *Ibid.* : Quando amplius quam debetur exigitur, usura accipitur. — *Ibid.* : Turpe lucrum sequitur qui minus emit propter cupiditatem, ut plus vendat.

BRUNO (S.), episc. Signiensis, CLXIV, 459 : Sæpe vidimus parva pecunia mutuata totam subito pauperum substantiam devorari.

RUPERTUS, abbas Tuitiensis, CLXIX, 295 : In lege præceptum ut nemo usuras accipiat, et prodesse non potest pecunia fenerata.

HILDEBERTUS (V.), episc. Cenomanensis, CLXXI, 817 : Prohibetur omnis rapina, et omne genus usuræ.

BERNARDUS (S.), Clarævallensis abbas, CLXXXII, 739 : Abusus advocatorum, judicum, procuratorum, eorumque fraudes graviter perstringit. — 741 : In advocatos et procuratores, qui ex iniquitate quæstum faciunt, severe animadvertendum. — 568 : Omnes qui signum crucis susceperunt, ab usurarum exactione vacare debent.

PETRUS CANTOR, CCV, 156 : Legitur caput L *contra feneratores.* — 433 : Nummus parit usuram. — *Ibid.* : Mos est ecclesiarum quarumdem, cum quis instituitur in ecclesiasticum beneficium, jurabit quod non dedit, nec promisit, commodavit, nec alius pro eo, se sciente, pecuniam vel obsequium cum pactione, quo magis hoc beneficium conferatur. Sed mihi videtur addendum esse, nec sine pactione, nec cum pactione.

PETRUS BLESENSIS, CCVII, 62 : Ostendit clericum negotiatorem non differre ab usurario; ac studium omne cumulandarum opum vanum esse et perniciosum. — 122 : Arguit præpositum Arcensem, quod electus in Cameracensem episcopum officio episcopi non fungatur, negotiis sæcularibus se implicet, causas sanguinis agat, tyrannice subditos spoliet, nec moveri se a quoquam sinat. — 285 : Vehementer invehitur in episcopum Lexoviensem ob avaritiam et fenerandi studium, ac in primis quod annonæ tempore horrea non aperuerit pauperibus.

ALANUS DE INSULIS, CCX, 292 : Si quis confessus fuerit peccatum usuræ, consulat ei sacerdos ut ea quæ per usuram rapuit, restituat, si sit facultas restituendi; aliter enim non esset ei salus. — 311 : Potestas quæ acquiritur simoniace, in peccato et per peccatum habetur, et tamen a Deo est. Similiter, pecunia quæ per usuram acquiritur, in peccato et per peccatum habetur.

INNOCENTIUS III, papa, CCXIV, 376 : Archiepiscopis, episcopis, et aliis ecclesiarum prælatis in regno Franciæ constitutis, ut usurarii puniantur, non obstante aliqua appellatione.

III. — De avaritia.

HILARIUS (S.), episc. Pictaviensis, IX, 395 : Memorantur hæc verba : *Nolite sperare in iniquitate;... divitiæ si affluant, nolite cor apponere.*

AMBROSIUS (S.), episc. Mediolanensis, XVI, 80 : Fortitudo adversus omnia vitia dimicare debet, præcipue adversus avaritiam. — 137 ; Multis Veteris Testamenti exemplis demonstratur quam vetus malum sit avaritia; hincque præterea patet quam inanis sit pecuniarum possessio. — 138. In pecuniæ contemptu inest forma justitiæ. — 139 : Refertur memorabilis vasorum sacrorum in captivorum redemptionem ab Ambrosio factorum historia. — 886 : Discere debemus bonorum operum divitias quærere. — 983 : Scriptum est quod is qui non dabit pecuniam suam ad usuram, habitabit in tabernaculo Dei. — 1256 : Noli, avare, recondere, ne fias nudo quidem nomine christianus, opere Judæus. — XVII, 393 : Benigni in invicem esse debemus. — 434 : Avaritia omnia mala potest admittere; ideo radix omnium malorum vocatur. — 758 : Avaritia sequitur tristitiam quæ in utroque Testamento pari notatur exsecratione. — 919 : Contra presbyteros cupidos et negotiatiores.

HIERONYMUS (S.), presbyter Stridonensis, XXIII, 1055 : Avarus describitur, quod nunquam opibus expleatur, et quanto plus habuerit, tanto plus cupiat (*Et alia.*). — XXIV, 48 : Dominus præcipit in Evangelio ne thesaurizemus in terra. — XXV, 1297 : Mala dicitur avaritia, ut distinguatur a bona, Væ ergo ei qui multiplicat sibi avaritiam mala. — XXVI, 519 : Sanctus non potest appellari qui invenitur in avaritia. — 521 : Qui fuerit obnoxius avaritiæ, hæreditatem in regno Christi et Dei habere non potest.

PROSPER (S.), Aquitanus, LI, 328 : Argentum et aurum dilligentium sunt.

JOANNES CASSINUS, abbas, XLIX, agitur de avaritia in col. 300, 313, 316, 322.

PETRUS CHYSOLOGUS (S.), archiepisc. Ravennatis, LII, 259 *et seq.* : Legitur sermo de terrenorum cura, deque servo vigili. — 281 : Legitur sermo de auro. — 518 : Aurum avaritia non est, sed non cognoscitur avaritia nisi per aurum.

SALVIANUS (S.), presbyter. Massiliensis, LIII, 175, 177, 182, 188, multa tibi de avaritia legenda occurrent.

LEO MAGNUS (S.), papa, LIV, 345 : Videte, dilectissimi, et prudenter inspicite quæ germina et quales fructus de avaritiæ stirpe nascantur, quam merito Apostolus radicem omnium malorum esse definivit, quia nullum peccatum sine cupiditate committitur.

MAXIMUS (S.), episc. Taurinensis, LVII, 322 : Vincit diabolum qui in corde suo avaritiam coercet.

JULIANUS POMERIUS, LIX, 458, 459, 479, multa de avaritia legenti occurrent.

DIONYSIUS EXIGUUS, Codex canonum, LXVII, 46 : Deponendi sunt a clero qui sectantur avaritiam et lucra turpia. — 187 : Sub titulo de avaritia legitur quod dixit episcopus Aurelius in concilio Carthagine habito. — 306 : Ne clerici negotiationes inhonestas et turpia lucra sectentur.

GREGORIUS (S.), episc. Turonensis, LXXI, 294 : Narratur historia triginta monachorum qui perierunt propter avaritiam. — 306 : Narratur quodam furtum. — 758 : De puella quæ, avaritia stimulante, falsum edit sacramentum ad tumulum sancti Eugenii. — 798 : Legitur stupendum miraculum in avaros. — 909 : De negotiatiore qui eleemosynam non fecit. — 934 : De homine qui simul et aurum injuste acquisitum, et filium suum unicum amisit. — 1029 : Prudentius ait :

Auri namque fames procedit major ab auro.

Vitæ Patrum, LXXIII, 364 : Hic legitur historia quæ ad divitiarum contemptum inducit. 1096 : De quadam virgine quæ laborabat amore divitiarum.

GREGORIUS MAGNUS (S.), papa, LXXV, 184 : Nullum bonum parit avaritia, quia mater est omnium malorum. — LXXIX, 235 : Notandum est quia ardor avaritiæ causa est accipiendorum munerum, et acceptio munerum causa est pervertendi judicii. — 364 : Avaritiæ vitio bonum paupertatis voluntariæ contrarium est, sed pauper spiritu esse non poterit, qui amare adhuc æternos thesauros nescit (*Et alia*).

CAROLUS MAGNUS, imperator, XCVII, 512 : De avaritia.

PAULINUS (S.), patriarcha Aquileiensis, XCIX, 226 : Cupidus vir animam suam venalem habet (*Et alia*).

BENEDICTUS (S.), abbas Anianensis, CIII, 751 : Philargyria damnatur.

JONAS, episc. Aurelianensis, CVI, 213 : De his qui propter honores terrenos et caducos adeo extolluntur, ut pauperes, natura sibi similes, non recognoscant.

RABANUS MAURUS, abbas Fuldensis et archiepisc. Moguntius, CX, 117 : Hic legitur homilia contra fraudem et avaritiam.

EULOGIUS (S.), archiepisc. Toletanus et martyr, CV, 802 : De odio suorum adversus regem Mahomad, et de ipsius avaritia, et de tributis Christianis impositis.

ISIDORUS MERCATOR, CXXX, 473; Avaritia radix est cunctorum malorum cujus sitis etiam sacerdotum mentes obtinet. Deinde agitur de sacerdotibus qui auferebant dona Ecclesiis facta, et illa in usum suum convertebant.

REGINO, abbas Prumiensis, CXXXII, 464 : De avaritia etiam gravissime reum me esse confiteor... (*Et reliqua.*)

RATHERIUS, episc. Veronensis, CXXXVI, 182 : Duo genera divitum sunt, unum bonorum, aliud malorum. (*Et alia.*) — 184 : Avaro, secundum Hieronymum, tam deest quod habet quam quod non habet.

Leges ecclesiasticæ regum Anglo-Saxorum, CXXXVIII, 500 : Docemus etiam ut quilibet sacerdos decenter se gerat, et non sit emptor injustus, nec avarus mercator.

ABBO (S.), abbas Floriacensis, CXXXIX, 493 : Avaritia damnatur.

BRUNO (S.), episcopus Herbipolensis, CXLII, 84 : In cœlum intrabunt qui operantur justitiam.

PETRUS DAMIANUS (S.), cardinalis et episcopus Ostiensis, CXLIV, 234 : Radix omnium malorum avaritia. — 424 : De eadem re. — CXLV, 212 : Noli fratrem tuum in præsenti necessitate despicere, si Deum tibi desideras in ultimæ necessitatis articulo subvenire. « Feneratur Deo qui miseretur pauperi. » 213 : Præmitte ergo tibi, frater, opes tuas, unde postmodum vivas; præcedent te facultates tuæ, quas in illa semper immortalitate possideas. — 256 : Quod avarus nummicola verius quam Christicola nuncupetur. — 532 : Quod fructus ex divitiis capitur, si dispensentur pauperibus. — 533 : Quid sit avaritia? Avarum esse nihil est aliud quam amare pecuniam. Avaritia quasi biceps est coluber. (*Et alia.*) — 534 : Quam sit perniciosum divitias appetere.

JOANNES, Abrincensis primum episc., deinde archiep. Rotomagensis, CXLVII, 224 : Oportet ut sacerdos non sit turpis lucri appetens. — 227 : Gibbosus sacerdos est quem terrenæ cupiditatis pondus deprimit.

LANFRANCUS (B.), Cantuariensis archiepiscopus et Angliæ primas, CL, 300, 301 : Misericordes esse debemus invicem. — 328 : Avaritia vitanda est. — 359 : Avaritia omnium malorum radix.

BRUNO (S.), intitutor Carthusianorum, CXLIII, 343 : Avarus pecuniam Deum facit.

GUIBERTUS (S.), abbas Sanctæ Mariæ de Novigento, CLVI, 156 : Avaritia propagatrix est malignitatis. — 1153 : Avaritia post diluvium producta.

IVO (D.), episc. Carnotensis, CLXI, 239 : Legitur quod Ecclesia aurum habeat, non ut servet, sed ut eroget, et in necessitatibus subveniat.

BRUNO (S.), episcopus Signiensis, CLXV, 406 : Hydropicus, in Evangelio, designat avaros. Avaritia definitur *amor insatiabilis habendi.*

RUPERTUS, abbas Tuitiensis, CLXVII, 1020 : Avaritia in prælatis et sacerdotibus damnatur, quasi radix sit Simoniæ. — CLXVIII, 75 : Cum semel mentem avaritia occupaverit, nihil sufficit : *Comedent et non saturabuntur sacerdotes.* — 157 : Avaritia est Deus Judæorum. 219 : Avaritia Romanorum. — 355 : Avaritia est causa malorum. — 364 : Avaritiam esse in capite significare esse in omnium intentione. — 507 : Avaritia significatur per ignem. — 615 : Avaritia mala fuit negotiari in templo et vendere Christum. — 1244 : Avarus semper eget. — CLXIX, 878 : Sub nomine Balaam loquitur de omnibus qui ubivis terrarum, sub nomine vel officio sacerdotii, sectantur avaritiam, et mercedes iniquitatis amant. — 1024 : Petrus poterat Simoni Mago vendere quod petebat, imo poterat simulare vendentem. Ecclesiastici, obstante eorum avaritia, hanc agendi rationem non imitantur.

HILDEBERTUS (V.), episc. Cenomanensis, CLXXI, 156 : Epistola in qua agit cum amico, in aliqua ecclesiastica dignitate recens constituto, de gravitate et periculis avaritiæ, illique eleganter applaudit, quod oblatum aurum et argentum, et alia munera pro Deo generose recusando, pergratum illi sacrificium obtulerit.

GODEFRIDUS, abbas Admontensis, CLXXIV, 1034 : Qui avaritiæ hujus sæculi intendit, more telonarii res alienas accipit.

HUGO DE S. VICTORE, CLXXV, 584 : Avaritia comparatur cum idololatria, quia non est dispar malitia. Sicut enim idololatria colit truncum, sic avarus nummum. — CLXXVI, 1001 : Avaritia est gloriæ divitiarum, seu quarumlibet aliarum rerum insatiabilis et inhonesta cupiditas. Ejus comites sunt philargyria, perjurium, violentia, usura, fraus rapina et fallacia.

ALGERUS (D.), canonicus et scholasticus Leodiensis, CLXXX, 967 : Avaritia simoniam gignit.

BERNARDUS (S.), abbas Clarævallensis, CLXXXII, 739 : Abusus advocatorum, judicum, procuratorum, eorumque fraudes graviter perstringit. — 741 : In advocatos et procuratores, qui ex iniquitate quæstum faciunt, severe animadvertendum, 825 : Ambitionem ecclesiasticorum, promotionem juniorum, et pluralitatem beneficiorum pugnat. — 852 : Graviter perstringit ambitiosos qui temere et indigne sacras Ecclesiæ functiones usurpant. — 274 : In epistola ad episcopos Aquitaniæ contra Gerardum Engolismensem, ubi causam Innocentii, ut legitimi pontificis, egregie tuetur, Bernardus fusius loquitur de ambitione. — CLXXXIII, 198 *et seqq.* : Cupiditas, radix iniquitatis; ambitione subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. (Legenda est in extenso hæc eloquens descr ptio cupiditatis.) — 311 : Potestatis ambitio angelum felicitate privavit angelica. — 820 : Queritur Bernardus de avaritia eorum qui curam susceperunt regendi animas. — 876 : Avarus esurit ut mendicus. — 979 : Avaritia in partes rapinæ et fraudis sortita est principatum. — 1155 : Pastores Ecclesiæ non possunt diligere Christum, quia diligunt munera, et quia manus dederunt mammonæ. Eos Bernardus redarguit quod incedant nitidi et ornati, circumamicti varietatibus, tanquam sponsa procedens de thalamo suo.

AELREDUS, abbas Rievallis, CLXXXIV, 1265 *et seqq.* : Sub titulo de avaritia.

ZACHARIAS, episc. Chrysopolitanus, CLXXXVI, 143 : Non debemus thesaurizare in terra. — 337 : De divite et Lazaro.

PETRUS LOMBARDUS, CXCI, 707 : Avari definiuntur non habentes divitias, sed divitiis studentes. — CXCII, 208 : Avarus non habet hæreditatem in regno Christi et Dei. Avaritia æquatur idololatriæ. — 280 : Avaritia, non corpus, sed animam contaminat. — 359 : Radix omnium malorum avaritia, quo proprie est amor pecuniæ.

GARNERIUS, canonicus regularis et superior S. Victoris Parisiensis, CXCIII, 141 : Avaritia est velut amphora quæ os cordis apertum tenet. — 153 : De avaritia oriuntur proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentiæ, et contra misericordiam obturationes cordis. — 318 : In Scriptura sacra aliquando peccatum avaritiæ designatur nomine plumbi.

RICHARDUS S. VICTORIS, CXCVI, 481 : Avaritia peccatum est mortale.

HENRICUS DE CASTRO MARSIACO, abbas Claræ-vallensis, postmodum cardinalis et episcopus Albanensis, CCIV, 222 : Epistola ad Alexandrum papam, de Dolensibus monachis qui armata manu decimas extorserant a monachis Domus Dei, ordinis Cisterciensis, et quosdam etiam vulneraverant.

STEPHANUS (S.) DE MURETO, ordinis Grandimontensis institutor et fundator, CCIV, 1140 : De terris non habendis. — 1143 : De quæstu vitando. — 1148 : Quales redditus liceat habere.

PETRUS CANTOR, CCV, 72 : Radix omnium malorum est cupiditas.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.
(Juvenal.)

— 74 : Avaritia in ecclesiasticis detestanda. Nihil est scelestius avaro ; nihil iniquius quam amare pecunias. — 73 *et seqq.* : Avaritia indignos frequenter ad dignitates promovet. — 400 : Avaritia est.

Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.
(Horatius flaccus.)

PETRUS BLESENSIS, CCVII, 122 : Arguit præpositum Arensem, quod electus in Cameracensem episcopum, officio episcopi non fungatur, negotiis sæcularibus se implicet, causas sanguinis agat, tyrannice subditos spoliet, nec moneri se a quoquam sinat. — 178 : Amico conquerenti ab episcopis eorum nepotes ex patrimonio Christi ditari. — 249 : — Simonem canonicum, deserto litterarum studio, opibus congerendis vacantem hortatur ut studium litterarum, cupiditate opum recissa, exemplo multorum philosophorum prosequatur. — 285 : vehementer invehitur in episcopum Lex oviensem ob avaritiam et fenerandi studium, ac in primis quod annonæ tempore horrea non aperuerit pauperibus.

ALANUS DE INSULIS, CCX, 123 : Terra suis limitibus terminatur, aqua suis finibus, aer suo fine concluditur ; cœlum suis terminis arctatur : sola avaritia mensuram non cognoscit. (*Et alia*, in cap, 6, cui titulus : *Contra avaritiam.*) — 246. — Sacerdotes avari potius habere videntur claves infernorum quam regni cœlorum. — 311 : Potestas quæ acquiritur simoniace, in peccato et per peccatum acquiritur, et tamen a Deo est. Similiter,

pecunia quæ per usuram acquiritur, in peccato et per peccatum habetur. — 465: Hic leguntur Alani carmina contra avaritiam.
INNOCENTIUS III, papa, CCXVII, 719: De venditione justitiæ. — *Ibid.*: De insatiabili desiderio cupidorum. — 720: De falso nomine divitiarum. — *Ibid.*: Exempla contra cupiditatem. — 721: De avaritia. — *Ibid.*: Cur avaritia sit servitus idolorum. — *Ibid.*: De quibusdam proprietatibus avaritiæ. — 722: De iniqua possessione divitiarum. — *Ibid.*: De licitis opibus. — 723: De incertitudine divitiarum. — 727: De ambitioso. *Ibid.*: De nimia concupiscentia ambitiosorum. — *Ibid.*: De ambitionis exemplo.

CLXXI

INDEX DE PROFANIS ET ILLICITIS VOLUPTATIBUS,

SENTENTIAS, DICTA, SERMONES, TRACTATUS,

ET IPSOS LIBROS SS. PATRUM ET OMNIUM SCRIPTORUM PATROLOGIÆ LATINÆ COMPLETENS.

—

MONITUM.

Primo in limine oculis subjicimus rerum capita quæ eo indice tractantur juxta ordinem numerorum infra scriptorum :
I. Amor profanus ex concupiscentia seu libidine procedens. — II. Cantus lascivi, cantilenæ cantiones, turpes fabulæ, poemata erotica, libri obsceni. — III. Corporis cultus inordinatus, luxus vestium et ornamentorum. Pulchritudinis, vultus falsa et inanis æstimatio. — IV. Ebrietas. — Epulæ inordinatæ, seu gula. — VI. Lascivorum consortium et colloquia. Adulatio. — VII Ludi lucrum sorte facientes ut alea, tesseræ, pila, etc. — VIII. Mulierum frequens conversatio et peccata inde derivantia. — IX. Mundi pompæ, luxus domesticus, gloriæ et divitiarum vana cupido — X. Mundanæ voluptates festa gentilitia, saltationes. — XI. Oculorum petulantia et curiositas picturæ et imagines minus honestæ. — XII. Spectacula, comœdiæ tragœdiæ, theatra, histriones. — XIII. Vaniloquium, scurrilitas. — XIV. Venationes tumultuosæ, sumptuosæ et indecentes, tornamenta, etc.

I. — *Amor profanus ex concupiscentia seu libidine procedens.*

TERTULLIANUS. — Nihil amari potest sine eo per quod est id quod est, II, 759. — Dilectio perfecta est fugatrix dæmonum et animatrix confessionis, 147. — Decor naturaliter invitator libidinis, I, 1317. — Non de integra conscientia venit studium placendi per decorem, *ibid.* — Pulchritudinis usus et fructus, luxuria, 1319.
ARNOBIUS. — Mentem excæcat libido, exempla dantur, V, 1207. — Ad libidinem homines proni atque ad voluptatum blanditias naturæ infirmitate proclives, 1044.
LACTANTIUS. — Inflammantur (juvenes) libidine, quæ aspectu maxime concitatur, VI, 711. — De tactus voluptate et libidine, 716. — Maximiani Herculii abominanda libido, VII, 207. — Multi dum existimant nulli Deo nos esse curæ, aut post mortem nihil futuros, totos se libidinibus addicunt, 354. — De Sodomia exclamat : Non potest hæc res pro magnitudine sceleris enarrari... vincit officium linguæ sceleris magnitudo, VI, 707. — Qui voluptatibus indulgent, qui libidini obsequuntur, ii animam suam corpori mancipant ad mortemque condemnant, 718.
EUSEBIUS PAMPHILUS. — De Maxentii tyranni libidine insatiabili, VIII, 24. — Nobilis femina Christiana ipsi tradita se gladio perimit, *ibid.* — Hujus tyranni mors tragica, 26.
HILARIUS (S.) Pictav. — Carnis humanæ labes aboleri penitus non potest in hac vita, IX, 842. — Concupiscentiæ lucta in regeneratis, 876, 877. — Caro nostra Babylonis et confusionis est filia., 783. — Carnis vitia cruet configenda, 605. — Dei recordatione comprimuntur, 405. — Delectatio corporis animam inficiat, 402.
ZENO (S.) Veron. — Necessario unicuique sinceri amoris est noscenda proprietas... est enim et alius amor sane saluti nostræ contrarius.... lineamento puerili depingitur, lascivo vultu, nudus, pennatus, telis constructus et cæcus, XI, 276. — Iste amor jocatur, ludit, suspirat, obsequitur, tentat, decipit, blanditur, furit, 277. — Semper exæstuans libidinis turpitudo aut veritate aut imagine perpetratur, 292.
AMBROSIUS (S.). — Libidinis commotiones plerumque excitantur a diabolo, XIV, 1025. — Homo avertere debet oculos animæ, ne videant sentinam libidinum, XV, 1268. — Libidini quisquis subditus est, servus est, XIV, 650. — Carnis natura disciplinæ repugnat, quia voluptati obtemperat, XIV, 363. — Caro semper exæstuat, 368. — Ejus fragilitos describitur, 167, 168. 825. — Corde qui uritur, comburetur corpore, 891. — Multa de cavenda libidine, *ibid.* — Sævus criminum stimulus libido est, quæ nunquam quietum manere patitur affectum ; nocte fervet, die anhelat, de somno excitat, a negotio abducit, a ratione revocat, aufert consilium, amantes inquietat, lapsos inclinat, castis insidiatur, potiendo inflammat, usuque accenditur, 538. — Tenera est amoris titillatio, quæ improvisum affectum excitat, XVI, 1318. — Non est vehementior natura ad diligendum quam gratia, 30. — Quid tam insitum naturæ, quam ut diligentem diligas, 113? — Lascivia plerumque latet sub tristi amictu mentis, 1318. — Ærugo nostra lascivia est, ærugo nostra luxuria est, 742. — Libido velut festuca, cito accenditur, propere consumitur, 1045. — Juvenilis levitas obnoxia est mundi cupiditatibus, 296. — Voluptas sola nos paradiso evuit, 1193.
HIERONYMUS (S.) — Amor impudicus quid agit, XXII, 1195 *seqq.* — Amare aliquid necesse est, 405. — Verba dulcia amantium, 532. — Blandas et dulces litterulas sanctus amor non habet. *ibid.* — Amare et amari sæpe evenit magicis artibus, XXVI, 415. — Amor amore expulsus, XXII, 1080. — Illiciti amores in sene evelli difficile, 937. — Libidinosa mens ardentius inhonesta prosequitur, *ibid.* — Nemo potest duobus amoribus possideri, si carnis amator es. amorem spiritus non capis, XXIII, 1121. — Fomenta libidinis, 553. — Amatorum misera conditio, 1071. — Idolis servire, quid, XXII, 350. — Idolum uniuscujusque id quod diligit, 400.
AUGUSTINUS (S.). — Amatores lubrici, ut sint formosi fallaces, non curant reprehensores veraces, XXXVI, 282. — Semper se et suum corpus amat homo, XXXIV, 27, 29. — Amor pondus est quo animus fertur, XXXII, 858 ; XXXIII, 677 ; XLI, 342. — Amate, sed quid ametis videte, XXXVI, 260. — Amor aut ascendit, aut descendit,

II.— *Cantus et libri lascivi, cantiones, cantilenæ amatoriæ, fabulæ, et ficta dramata poetarum.*

dicimus; quod ubique vitandum est. (Concil. Carth.). CLXI, 1092. — De quadam cantilena adversus clericum Turon. cujus mores suspicabantur, fit mentio, CLXII, 81.

BRUNO ASTENSIS (S.). — Meretrices Veneris, luxuriæque amatores plangentes et amatoria carmina componentes, CLXV, 772.

RUPERTUS Tuitiens. — Damnantur omnia lenocinia voluptatum quæ per auditum exercentur, CLXIX, 1154. — Carmen sanctorum in cœlo quod sit, 1158. — Idololatria omne genus musicæ adhibuit ad alliciendos homines, et ut festiva sonorum suavitate inebriati caderent ante statuam superbiæ et voluptatis, 1348. — De ore bestiæ spiritus exivit, qui adulando homines figmentis poeticis in deos evexit, et in cœlum translatos fabulosis næniis decantavit, 1124.

HUGO A S. VICTORE. — Canticum novum est nova vita; canticum vetus, vita vetus. Qui bene vivit bene cantat, qui male vivit male cantat, quia discordat, CLXXVII, 926. — Non placet vox cujus vita displicet, 927. — Sirenarum seu meretricum cantus lethiferi, 78.

GERHOHUS præposit. — Clericos arguit qui in ecclesia cantabant quasi ore diverso, et multam dissono, tum propter vocis organismos, theatralibus quibusdam modulis variatos, CXCIV, 1258.

AELREDUS abbas. — De vana aurium voluptate, CXCV, 571. — Ad quid, rogo, terribilis ille follium flatus, tonitrui potius fragorem, quam vocis exprimens suavitatem *ibid.* — Nunc vox stringitur, nunc frangitur, nunc impingitur, nunc diffusiori sonitu dilatatur. Aliquando, quod pudet dicere, in equinos hinnitus cogitur, *ibid.* — Stans vulgus sonitum follium, cymbalorum fistularumque tremens et attonitus miratur, sed lascivas cantantium gesticulationes, meretricias vocum altercationes et infractiones, non sine cachinno risuque intuetur, ut eos non ad oratorium sed ad theatrum, nec ad orandum, sed ad spectandum æstimes convenisse, 571.

JOANNES Saresber. — Phrygius modus in musica ut et cætera corruptionis lenocinia, sanæ institutionis non habent usum, sed produnt malitiam abutentis, CXCIX, 402. — Facies meretricis facta est ei (musicæ) quæ viriles animos accendere consueverat ad virtutem, *ibid.* — Convivia nonne per se satis insaniunt, nisi carminibus exciteutur? 403. — Imperatoris Neronis frivola vanitas qua se in cantu et instrumentorum peritia principem æstimari ambivit, 404.

PETRUS BLESENSIS. — Amicum quemdam dissuadet a carminibus amatoriis et aliis ludicris juventutis et ad quem mittit cantilenam stylo maturiore concinnatam, CCVII, 172. — Hanc cantilenam de luctu carnis et spiritus vide, 1127. — Item socium ut et ipse Petrum Blesensem dictum et Carnotensem canonicum a vanis et turpibus cantilenis deterret 231 *et seqq.* — Ego quidem nugis et cantibus venereis quandoque operam dedi, sed per Dei gratiam hæc omnia rigui a primo limine juventutis, 234. — Omitte penitus cantus inutiles et aniles fabulas et nænias pueriles, 237.

ALANUS DE INSULIS. — Præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta, CCX, 136. — Nemo potest hic gaudere cum sæculo, et illic regnare cum Deo, *ibid.* — Tria perpetuo plangenda, peccatum animæ, insultus miseriæ, dilatio patriæ, 137. — Nec iis similes simus qui non gaudent vel lugent nisi quando iis fortuna vel prospera vel adversa fit, 138. — Unum servis Dei licet gaudium, felix puræ conscientiæ jucunditas, 139. — Liber diaboli manuscriptus, notis deterrimis deturpatur mens conscia mali, *ibid.*

ABSALO abbas. — Hamum aureum mittunt in aquam turbidam hi qui figmenta poetica et cætera ethnicorum scripta discunt et docent dum legem Domini surda aure prætereunt, CCXI, 47. — Quidam clerici sunt quos frequentius in foro quam in choro videas, et sæpius carmina cantare quam peccata sua plangere audias, 142.

III. — *Corporis cultus inordinatus. — Luxus vestium et ornamentorum, vestitus indebitus et inhonestus, pulchritudinis et formæ futilitas.*

TERTULLIANUS. — Nunc in feminis præ auro nullum leve et membrum, I, 304. — Vestes purpureæ et aerinæ Deo non placent, 1312. — Cum voce vestis intrat, II, 1039. — Mulierum vestimenta olim qualia, 911. — Matronarum et meretricum vestes olim diversæ, postea similes factæ, 1, 301. — Carthaginenses mulieres ita velabantur ut neque nudæ, neque tectæ essent, II, 912. — Arabicæ femicæ ethnicæ faciem totam contegunt, uno tantum oculo liberato, *ibid.* — Muliebris mundus quod, II, 80. — Muliebribus vestibus viris non licet se tegere ex lege, I, 655. — Oculos et suspiria adolescentum post se trahunt comptæ mulieres, 1320.

De capillorum cura, I, 1322, 1323. — In Deum peccant feminæ quæ cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collinunt, I, 1325. — Oculi mulierum in exordiis nigro pulvere ornati, 1306, 1321.

CYPRIANUS (S.). — Cultus pretiosæ vestis induitur, IV, 489. — Accipere pretiosa ornamenta et monilia elaborata cum damno divini ornatus, 498. — Licet auro et gemmis et margaritis te condecores, sine Christi decore, deformis es, *ibid.* — Mulier ornari non debet sæculariter, 755. — Virgines auro et margaritis ornatæ ornamenta cordis perdiderunt, 462. — Virgo non vestium quærat ornamenta sed morum, *ibid.* — Increpantur viri et mulieres qui Dei imaginem adulterant, IV, 454, 436.

HILARIUS (S.), Pictav. — Luxu dissoluti dæmonum sunt habitatio. IX, 980. — Placendum Deo etiam corpore, 426. — Placendum hominibus quantum licet, *ibid.* — Placere tantum hominibus velle, Deo displicere, 333. — Vestium modestia commendatur, X, 550, 551. — Ornatus mundanus naturæ contumelia, IX, 612, 613.

ZENO (S.). — Lascive mulier miris excolit artibus sese, faciemque suam in se quam non habet quærit, XI, 294 *et seq.*

FIRMICUS MATERNUS. — Vehementer arguit ethnicos sacerdotes muliebriter vestitos, XII, 989, 990.

AMBROSIUS (S.). — Arguitur luxus mulierum, XIV, 738. — Utrum puellæ inaures habere debeant, 453. — Ornamentorum muliebrium vanitas, XVI, 203, 204. — Ornamentorum dispendia, 284. — Corripiuntur quæ faciem suam adulterant, 196. — Mulier eo ipso quo placere studet deformior est, 203. — Superbus mulierum ornatus quantum dedeceat, XVII, 467. — Capillorum usus quis deceat præsertim feminas, XV, 1673. — Mulier delet Dei picturam, si vultum suum materiali colore oblinat, et acquisito rubore perfundat, XIV, 260. — Pictus es, o homo, et pictus a Domino Deo tuo. Bonum habes artificem et pictorem; noli bonam delere picturam, *ibid.*

HIERONYMUS (S.). — Illecebræ vestium et ornamentorum, XXII, 957. — Vestium cultus, 553. — De monachis et clericis qui sub habitu religionis mores gerunt mundanos, 413, 414. — Vestis tua nec satis munda, nec sordida sit, et nulla diversitate notabilis, 412. — Matronarum studia, quæ, 1113. — Mutatoria et pallia, mulierum ornamenta, XXIV, 70. — Item acus, sydones, specula, vittæ, theristra, zonæ, fasciæ, etc., *ibid.* — Mundi vestimenta in mundo dimittenda, XXII, 963. — Comam demittere luxuriosum est; barbarorumve et militantium, XXV, 437. — Viros fuge, quibus feminei crines, hircorum barba, nigrum pallium, et nudi in patientia frigoris pedes, quæ omnia argumenta sunt diaboli, XXII, 413. — Sunt alii quibus omnis cura de vestibus si bene oleant, si pes, laxa pelle non polleat. Crines calamistri vestigio rotantur, digiti de annulis radiant; et ne plantas humidior via aspergat, vix imprimunt summa vestigia 414. — Turpanda est facies quam contra Dei præceptum purpuriso et cerussa et stibio sæpe depinxi, 891, 1113.

GAUDENTIUS (S.). — Quid vestes sericas quotidie comparas? monilia auro gemmisque pretiosa mercaris, dum sterilitatem causaris, necessitates prætendis, dum temporis angustias quereris? pudet dicere, pœnitet recordari, XX, 1939. — Quis reatus exspectat eos atque eas quibus sericæ et purpureæ et auratæ vestes in usu sunt, si nods qualicunque indumento non texerint? 941.

AUGUSTINUS (S.). — Vestimenta linea interiora, XXXVIII, 224. — Vestimentis lineis purpuram miscere et uti linostina veste, quomodo jam sit peccatum, 237. — Veste muliebri qui se ostentant, jure infames sunt et instabiles habentur, XXXII, 898. — Ornamenta ad illecebram invitantia merito reprehenduntur, XXXIII, 1080. In mulieribus tamen conjugatis excusatur si exigente marito fiat, 1060. Quæ veniunt ad Dei ecclesiam in superbo vestitu corripiuntur, XXXVIII, 205.

Corporis humani fabrica quam pulchra et admirabilis, XLI, 470, 790. — Corporis structura et compositio, opificium indicat artificem suum, Deum verum, XLII, 392. — Quomodo factum sit ad Dei similitudinem, XL, 32. — Corpus imaginem Dei non capit, XLIV, 537. — Corpore melior quælibet incorporea natura etiam vitiosa et misera, XXXIII, 561. — Corpore præstantissimo anima vilissima præstantior est, XXXVII, 1885. — Corpora diligendo, quomodo peccamus, XLII, 109. — Corpus fidelium, templum Dei, XLIV, 433. — Corpora nostra empta sunt sanguine Christi, XXXVIII, 886. — Ornamenta exterioris hominis, quanto magis appetuntur, tanto sunt interioris detrimento, 884. — Corpus nunc onus, post resurrectionem honor; nunc sarcina, tunc levamen, 1259. — Ornatus maxime Christianorum et Christianarum mores boni sunt, XXXIII, 1060. — Auri circumpositio et intorsio crinium, et cætera hujusmodi, quæ vel ad inanem

superbiæ interserit, 944. — Christi indumento quæ sint adhibenda? 960. — Statuta ordinis Cluniac. circa vestimenta quibus mollities et fastus præsertim exstirpantur, 1030, 1031.

GERHOHUS, præposit. — Sanctimoniales arguit quæ accipiunt de foris vestes pretiosas, seu alia quælibet ornamenta, CXCIV, 1279, 1283.

AELREDUS abbas. — Vestimenta cilicina, lanea, linea, et purpurea mystice exponuntur de statu animæ, CXCV, 358, 359.

RICHARDUS A S. VICTORE. — Corpus statim ut anima exit voluntarium motum et omnem sensum amittit, CXCVI, 210. — Omni hora deberet homo memorari novissima sua, *ibid.* — O cum quanta confusione ad Deum redibit... qui Dei in se similitudinem conculcavit, fœdavit, oblitteravit! 211. — Mulieres cum tortis crinibus auro et veste pretiosa ornatas arguit, 336.

ADAMUS SCOTUS. — Pulchritudinis corporeæ pericula, CXCVIII, 384. — Excæcat aspectantium oculos, 815. — In vestitu modestia commendatur, 533.

ARNULPHUS, Lexovien. — Habitus honestas verborum vultusque dignitatem auget, CCI, 183. — Verecundis faciei animi castitatem probat, *ibid.*

REINERIUS S. LAURENT. Leod. mon. — Pompa et vanitas tum vestium tum ornamentorum S. Pelagiæ adhuc meretricis, CCIV, 53. — Ejus pulchritudo qua alliciebantur miseri filii sæculi, *ibid.* — Quibus vestimentis jam pœnitens induta sit, 59. — Pulchritudine vana corporis in jejuniis exstincta, pulchritudinem animæ longe pretiosiorem consecuta est, 60.

BALDUINUS, Cantuar. archiep. — Oculus sua pulchritudine amorem provocat, et secreta significatione amorem nuntiat, CCIV, 481. — Mulier quæ oculos pingit stibio, speciem quam non habet mentitur, *ibid.*

PETRUS CANTOR. — Curiositas vestium superflua arguitur, CCV, 251. — Improbantur varii opifices harum vanitatum, 253. — Contra mollitiem vestium invehitur, 254. — Monachorum vestis non splendeat, 485, not. — Christianum non decet sirmatica vestis, 252.

PETRUS BLESENSIS. — Fastum et arrogantiam canonici cujusdam insectatur, CCV, 75. — Elias et Joannes de vestium asperitate laudantur, 578. — Respice puerum Jesum pauperrimis pannis involutum, *ibid.* — Discipuli Christi pannosi, 587.

MARTINUS (S.), Legion. — Mundus non relinquitur nisi vestimentorum respuatur mollities, CCVIII, 634. — Cilicium et cinis corpus pœnitentis involvunt, *ibid.* — Pulchritudo non est diligenda in creaturis, sed in eo qui hanc creaturis distribuit, 678. — Sit gloria nostra delicias corporales respuere, terrena contemnere, cœlestia desiderare, 720.

ALANUS DE INSULIS. — Corpori non indulgendum, CCX, 119. — Corpori non ita providendum ut obliviscamur spiritus, 588. — Forma fragile bonum est, 117. — Hujus novissima sæpe memoranda, *ibid.* — Eam mors perdit, unius acus exaratio perimit, infirmitas demolitur, senium deprædatur, *ibid.* — Noli jactare insignem habitum, 118. — Hominis speculum triplex scriptura, natura et creatura, *ibid.*

ABSALO, abbas. — Attende quæ sit conditio carnis nostræ, misera, utpote necessario moritura, victura brevi, custos sepulcri, socianda vermibus, judicio addicta, et nisi misericorditer liberetur in æternum peritura, 24. — Attende miseriam hujus carceris, id est corporis, 42. — Quomodo macula proprietatis per vestimentum diverse contrahitur a monachis, 174. — Luxum quorumdam clericorum arguit, 142.

ADAMUS, Perseniæ abb. — Non affectat divina puritas longos vestium tractus ad nihilum aliud necessarios quam ad concitandos pulveres, et ad gressus festinantium retardandos, *ibid.* — Non erubescunt feminæ nostri temporis probrosæ assimilari vulpeculæ post se longam trahenti caudam, 610. — Christianam mulierem decet habitus moderatus, vultus verecundus, 611. — Habe pondus, serva numerum, mensuram tene, nec dividi poteris ab auctore, 617. — Modum ignorat superfluitas, *ibid.* — Damnabilis est in vidua curiositas vestium, sumptuum superfluitas, pompa equitantium, 694.

HELINANDUS, abbas. — Quis clericus erubescit comptus procedere in publicum? Quis molli et femineo gressu incedere, imo quis mulier esse? CCXII, 633. — Et quid ipsis adhuc desit ad formæ lenocinium sui ordinis et corporis injuriam tota die quæritantes ad speculum, 633-634. — De cognitione corporis humani, 729. — De ejusdem miseria, 730.

SICARDUS, Cremonen. — De habitu clericorum tum sacro, tum domestico et ejusdem significatione mystica, CCXIII, 57 *et seqq.*, 72, 84. — Arma non portant, quia non homines sed dæmones impugnant, 60. — Cingulo lumbos præcingere est luxuriosos impetus refrenare, 74. — Subdiaconi induunt poderem talarem (l'aube) ut discant munditiam corporis et castitatem induere. Deinde balteo (le cordon) renes accingunt, ut, sub timore Domini, discant carnales concupiscentias refrenare, 85.

Gesta Innocentii III. — Ut videbat magnam regnare superfluitatem in sæculo et maxime in prælatis ut liberius eos posset corripere, ad summam reduxit mediocritatem domum suam, CCXIV, CCXXV. — Pelles hermelinas et griseias commutavit in agninas, *ibid.*

IV. — *Ebrietas.*

TERTULLIANUS. — Vini usus olim mulieribus interdictus, I, 302, 303, 1288. — Ebrietatis et libidinis dæmonia duo inter se conspirata et conjurata, 643.

HILARIUS (S.), Pictav. — Ebrietatis miseria graphice depingitur, IX, 687. — Vinum cor hominis lætificans, et vinum cor hominis compungens, 386. — In vino lascivia, *ibid.*

AMBROSIUS (S.). — Vinum nec suo pepercit auctori, XIV, 701. — Incestus ebrietatis fructus, 702. — De vini abstinentia, *ibid. et seqq.* — Vini ebrietas fomes libidinis, 327. — Quanta vini est vis, XVI, 203. — Ubi caro inebriatur mens titubat, animus vacillat, cor fluctuat, 410. — Glutones et ebriosi servi sunt ventris et libidinis, XVII, 529.

BACHIARIUS, lib. ad Januar. — Donec muscipulam fornicationis evaseris, non te ebrietatis laqueis credas, XX, 1050. — Luxuriæ atque ebrietati quædam sibi in vitiorum nativitate germanitas est, *ibid.*

HIERONYMUS (S.). — Nunquam vinum redoleas, ne illud audias philosophi: Hoc non est osculum porrigere, sed vinum propinare, XXII, 536. — Non Ætnæi ignes, non Vulcania tellus, non Vesuvius et Olympus tantis ardoribus æstuant ut juveniles medullæ vino plenæ et dapibus inflammatio, 554. — Comicus dixit: *Sine Cerere et Libero friget Venus*, *ibid.* — Festivitates non celebrandæ in vino, XXV, 1243. — Odit autem Deus... eos qui non celebrant festivitates Dei, sed festivitates suas, 1053. — Nisi cerebrum sanum fuerit, omnia membra in vitio erunt, XXII, 662. — Venter mero æstuans cito despumat in libidines: in vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est, 663.

AUGUSTINUS (S.). — Ebrietatis peccatum consuetudine viluit et contemnitur, XXXVIII, 125. — Ebrio nihil insanius, XXXVII, 1370. — Ebrietatis et malæ consuetudinis pugna, XXXVIII, 816. — Ebrietas cavenda, 1098. — Frequentissima temporibus Augustini, XXXIII, 365. — Ebrietates in honorem sanctorum martyrum, 91. — Reprehenditur hoc vitium, 116. — Ebriosum inter et ebrium plurimum interest, XLII, 427.

PETRUS CHRYSOLOGUS (S.). — Crapulæ et ebrietatis consectaria in Herode, LII, 650. — Arguuntur excessus in Kalendis Januarii soliti, 609 *et seqq.* — Ebrietas est dæmon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, invitatus hostis, illecebra honestatis, et pudoris injuria, 273. — Ebrietas cædis mater, parens litium, furoris genitrix, petulantiæ deformiter est magistra. Hanc qui habet, se non habet; homo non est, est ipse peccatum, *ibid.* — Ebrietas in Christiano crimen est, in sacerdote sacrilegium, alter animam suam necat vino, sacerdos spiritum sanctitatis exstinguit, 273.

SALVIANUS. — Ebrietas nobilibus ignobilibusque communis, LIII, 142. — Ebrietas Christianorum detestabilior quam Hunnorum et cæterorum barbarorum, 87. — Ebriosi in ebrietatibus Deum spernere videntur, 170.

MAXIMUS (S.), Taurin. — Luxuria comes est ebrietatis, LVII, 736.

PRUDENTIUS (S.). — Ne crapula ferveat cavendum est, LIX, 813.

ISIDORUS (S.), Hispal. — Esca crapulam generat, potus ebrietatem, LXXXIII, 649. — Ebrietas perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis, 649. — Ebrietas sensum rationis captivat, 650. — Vino deditos et luxuriantes arguit Isaias, *ibid.* — Multi belluina consuetudine detenti luxuriæ tota die epulisque inserviunt, *ibid.* — Tota die epulas in cogitatione ruminat qui ad explendam gulam vespere sibi delicias præparat, 652.

ALCUINUS (B.). — Quanta mala generat ebrietas nemo est qui nesciat, C, 165. — Sobrietatem in potu commendat, 175. — Ebrietatis assiduitatem maxime devita, ex vini calore febrium ardor ingruere solet super incautos *ibid.* — Ebrietatem sectantes quasi inferni foveam devita, 243. — Insania est assidua ebrietatis luxuria, *ibid.*

HINCMARUS Rhem. — Apud multos ex usu ebrietas

V. — *Gulæ excessus. — Comessationes conviviorum et epularum deliciæ, et crapula.*

VI. — *Lascivorum consortium colloquia et consilia prava, adulationes.*

VII. — *Ludorum cupiditas cum famæ sortis suæ et alienæ temporisque detrimento.*

VIII. — *Mulierum conversatio frequens. — Incontinentia, fornicatio, conjugii legum oblivio, meretricium.*

IX. — *Mundi et sæculi amor, pompæ vanæ, luxus domesticus, divitiarum superbia, vana gloria, ambitio.*

Falsæ religionis genera, 169. — Religio vera non est apud **paganos** quærenda,nec apud hæreticos, 163. — Superstitionum varia genera, 50. — In quo noxia sit superstitio, XXXIII, 377. — Dies observare ad aliquid operandum, grande peccatum, XL, 270. — Pluviæ comparatur superstitio, XXXV, 1308. — Superstitiosum quid, XXXIV, 50. — Superstitiosi quinam dicebantur, XLI, 137. — Paganorum ludi ritusque sacrorum turpissimi, XXXIII, 415; XLI, 50. — Ludendi et saltendi mos receptus in solemnitatibus paganorum, XXXIV, 473. — Imitatione deorum suorum pejores fiunt, XXXIII, 414. — Festi dies paganorum in abundantia epularum et ebrietate, 118, XXXVIII, 272. — Saltandi mos ubi sepultus fuerat S. Cyprianus, diligentia episcopi quasi abusus sublatus, 1415. — Saltatio cum caninis cadaveribus supplicium, XLIII, 579. — Turpes saltationes Primianistarum, 106, 107.

PETRUS (S.) CHRYSOLOGUS. — Adversus ludos in Kalendis Januarii solitos acerrime invehitur. — Irrisores sunt, non cultores, qui deos quos venerantur illudunt, injuriis afficiunt, LII, 609. — Sed dicet aliquis; Non sunt hæc sacrilegiorum studia, sed vota jocorum; erras, homo, non sunt hæc ludicra, sunt crimina, 611. — Nemo de impietate ludit aut de sacrilegio jocatur, *ibid.* — Saltatricum pestis, lenocinia cantorum, voluptatum fomenta abscindantur, 552. — Joannes Christi præcursor, metator Domini, Dei testis datur incestæ, traditur adulteræ, addicitur saltatrici, 547. — Saltatricis turpissimæ descriptio, 651. — Non jam puella dicitur, sed nova buella, 551.

SALVIANUS. — Per sacrilegas superstitiones majestas divina violatur, LIII, 120. — Qui dii coluntur in theatris, *ibid.* — Ubique universa dæmonum monstra, *ibid.*

LEO (S.) MAGNUS. — Variæ notantur superstitiones, LIV, 218. — Brevia et caduca sunt terrenarum gaudia voluptatum, quæ ad æternitatem vocatos a semitis vitæ conantur avertere, LIV, 147.

MAXIMUS (S.), Taurin. — Variæ condemnantur superstitiones, LVII, 257, 258. — Adversus Saturnalia festa invehitur, *ibid.*, 491.

ISIDORUS (S.), Hispal. — De saltatoribus, LXXXII, 659. — Quibus sub patronis saltationes exercebantur, *ibid.* — Unde detestandæ, *ibid.*

FULGENTIUS FERRANDUS. — Juxta concil. Laodic. tit. 41, nullus christianus ballare vel cantare in nuptiis audeat, LXXXVIII, 827.

CRISCONIUS. — Non oportet christianos euntes ad nuptias plaudere vel saltare, sed venerabiliter cœnare vel prandere sicut christianos decet, conc. Laodic., tit. 53, LXXXVIII, 897.

JONAS, Aurelian. — Improbat obscœnas saltationes in conviviis solitas, CVI, 164.

PASCHASIUS RADBERTUS. — De cæde cruenta, S. Joannis Baptistæ, CXX, 512 *et seqq.*

ANSELMUS (S.), Cantuar. — Quomodo luxuriosorum vita festum fit perenne, CLVIII, 701, 702. — Mundi deliciis quæ sint opponenda, 677 *et seqq.* — Nescit habere modum prodiga luxuries, 702.

GODEFRIDUS, Admont. — Festus dies est, de malo in bonum transire, CLXXIV, 780. — Diem festum agere est, turbis inutilium cogitationum semotis, mentem informare ad requiem disciplinæ spiritalis, 96.

HUGO A S. VICTORE. — Sunt Kalendæ et festivitates quædam quas abominatur Deus, CLXXVII, 926, 927. — Qui deliciis hujus sæculi et pompis delectantur, velut gravi somno sopiti adversarii præda efficiuntur, 78.

BERNARDUS (S.), Claræval. abbas. Festa in vanitatem et delicias verti indignum, CLXXXIII, 44. — Quid tanta ambitione vestes paras in Natale Domini, *ibid.* — Pudeat sub spinato capite membrum fieri delicatum, 480. — Abusus in festorum celebratione arguuntur, 479, 480. — Amatores sæculi, inimici crucis Christi, in vanum accepto nomine christiani, toto hoc tempore quadragesimali ad instantes inhiant dies resurrectionis, heu! ut liberius indulgeant voluptati, 282. — Proh dolor! peccandi tempus, terminus recidendi facta est resurrectio Salvatoris, *ibid.* — Sæcularibus id moris est ut diebus festis festiva sibi convivia parent, 453.

GARNERIUS A S. VICTORE. — Herodiadis filiæ saltatio quam iniqua apud regem temulentum obtineat, CXCIII, 169.

AELREDUS (B.), abbas. — Arguit lascivas cantantium gesticulationes, meretricias vocum alternationes et infractiones quas ipse vulgus non sine cachinno, risuque intuetur, CXCV, 571. — Ad memoriam nugarum theatricarum prurientibus auribus immane fastidium infert honesta gravitas, 572. — Inanibus spectaculis dediti, vel rumoribus audiendis intenti, a nobis eximus, vanitatum imagines postea introducimus, 573.

PETRUS CELLENSIS. — Remotione joculationis inordinatæ, excluduntur vana gaudia, risus, effusio animi, irreligio et effrenatio sensualitatis, CCII, 730.

PETRUS CANTOR. — Eos arguit qui in diebus festivis nonnisi propter pecuniam cantant vel ob pastum et refectionem, CCV, 98. — Et eos qui ludis vacant in his diebus, *ibid.*

ABSALO, abbas. — Puella saltatrix in convivio Herodis maxime peccavit, minus tamen quam Judas in cœna Domini, CCXI, 18. — Religioso hæc insufflat superbia: cum eras in sæculo ambulabas ubi volebas, libere currebus ad exitus viarum, ad conventicula chorearum; ubi erat impetus spiritus illuc gradiebaris, 41.

SICARDUS, Cremonens. — Pompæ diaboli sunt spectacula, choreæ, ludi, lasciviæ, uno verbo omnes honores vani et superflui, CCXIII, 279.

XI. — *Oculorum immodestia, picturæ et imagines minus honestæ.*

TERTULLIANUS. — Oculos et suspiria adolescentium post se trahunt comptæ mulieres, I, 1320. — Oculorum propria tormenta in barathro, quæ, II, 845. — Debet adumbrari facies (virginis) tam periculosa, 899. — Videre et videri ejusdem est libidinis, 891.

CYPRIANUS (S.). — Oculis admittitur adulterium, IV, 785. — Mulieres quæ oculis ad libidinem curiosis pudoris ac pudicitiæ corpora dicata prostituunt, 458. — Ad corruptelam desideria præsentium sollicitant et invitant, *ibid.*

ARNOBIUS. — Artifices ludunt et lasciviunt in fingendis diis, V, 1192. — Simulacrorum officinæ descriptio, 1193. — Quæ exemplaria fuerint Praxitelis et Phidiæ in simulacrorum fabricatione, 1190 *et seqq.* — Obscœna et ridicula simulacra, 1188.

LACTANTIUS. — Dæmones sunt qui imagines et simulacra fingere docuerunt, VI, 337. — Quæ fuerit prima causa fingendi simulacra, 258.

HILARIUS (S.), Pictav. — Oculum a laqueo liberare rarum est, IX, 819. — Oculi incidentis motus in Evangeliis adulterio æquatur, 938, 939. — Oculi tum corporis, tum animæ a vanitate avertendi, 510. — Curiositas, quomodo non adeat in eum cujus oculi ad Deum intenti, 831. — Laquei animarum quot et quanti, 832. — Quid Christo venienti afferemus an opum thesauros, an ambitiosos dignitatum titulos, aut veteres delicatæ nobilitatis imagines? IX, 1012.

AMBROSIUS (S.). — Fenestra meretricis est oculus, ideo ab omni irreverenti oculo cave, ne per fenestram introeat amor, libido penetret, XIV, 891. — Non vis amore capi, noli in speciem mulieris intendere, 892. — Pictus es, o homo, et pictus a Domino Deo tuo. Bonum habes artificem et pictorem; noli bonam delere picturam, XIV, 260.

HIERONYMUS (S.). — Periculose tibi ministrat (mulier) cujus vultum frequenter attendis, XXII, 532. — Attende quod nullus sit, etiam in domo, tutus aspectus, 401. — Oculi fatentur cordis arcana, 556. — Quod oculis videtur, magis mente retinetur, XXIV, 796, 800. — Per oculorum portos illabuntur maxima vitia, XXV, 1348. — Oculis carnis videre, quid, XXVI, 256.

AUGUSTINUS (S.). — Oculi mentis fenestræ, XXXVI, 468. — Oculi sensuum principes, XXXII, 801. — Oculus impudicus, impudici cordis est nuntius, 1391; XXXIII, 961. — Oculorum petulantia reprimenda, XXXVI, 587. — A viro non figatur oculus in femina, XXXII, 1391. — Oculorum illecebræ, XLI, 232, 813. — Oculos illecebrare, XXXVIII, 1413. — Oculorum corporis quam animi major jactura æstimatur, sed a cæcis, XXXVI, 860. — Oculorum cibus lumen est, XXXVII, 1114; XXXVIII, 183. — Oculos mittere in aliquem, id est amare, XXXIV, 496. — Oculi carnis multum diliguntur, multum negliguntur oculi cordis, XXXVIII, 542. — Interiorum oculorum cæcitas est non intelligere, XXXVII, 1552. — Nuditatis post peccatum pudet, XXXVIII, 542. — Nuditatis pudor cum omni homine nascitur, XLIV, 565. — Picturæ lascivæ, XXXII, 671. — Picturarum et sepulcrorum adoratores, 1342. — Simulacra velut deorum corpora esse asserit Trismegistus, XLI, 247. — Simulacra vitiorum corporalium consecraverunt Romani, XLII, 374. — Usus simulacrorum unde ortus, 409. — A Seneca reprehenditur, XLI, 190. — Qui simulacra instituerunt non metum desempserunt, sed errorem addiderunt, 119, 198. — In simulacris fallacia reddebant oracula dæmones, 581. — Simulacrorum cultores quantum deviaverint a veritate, XL, 90. — Simulacris gentium non solum homo sed etiam bestia melior, XXXVII, 1482.

PETRUS CHRYSOLOGUS. — Aspectus illecebrosus prostravit mulierem, salutaris levavit, LII, 409. — Aspe-

PETRUS CANTOR. — Oculos ante et retro quinam habere debeant, CCV, 74, 117. — Oculorum privatio maxime corpus deturpat, 117. — Mortis hora semper ob oculos habenda est, 353. — Tentatio est hominis concupiscentia oculorum, 331.

ABSALO abbas. — Concupiscentia oculorum abyssus est exterior in quo misere laborant, carnales, CCXI, 230.

ADAMUS, Perseniæ abbas. — Qui sinceriter alterum diligit a dilecto respectus sui oculum vix reflectit, CCXI, 566. — Fumus oculis molestus esse solet et naribus, 599. — Quot te mirantur et dolent in Dei dilectione potius fumare quam flammare, 599.

SICARDUS, Cremon. — Sine collyrio gratiæ lippus est oculus tam naturæ quam litteræ, CCXIII, 173.

XII. — *Spectacula theatra, comœdiæ, tragœdiæ, circus, pantomimi, histriones.*

TERTULLIANUS. — Spectaculum nunc sine concussione spiritus non est, I, 647. — Spectaculorum origo de superstitione idololatriæ, 466. — Quantis criminibus contaminata, *ibid.*, 630. — An liceat christianis uti spectaculo, I, 493, 655. — Theatrum proprie sacrarium Veneris, 642. — Consistorium impudicitiæ, 649. — Ars omnium turpitudinum, *ibid.* Theatra stuprandis moribus orientia, 299. — Quam obscœna et nefanda, 301. — Eorum interdictio ab ipsius impudicitiæ interdictione, 650. — Mulier quæ theatrum adierat, cum dæmone rediit, 657. — Tragœdiæ et comœdiæ sunt libidinum et scelerum auctrices cruentæ et lascivæ, impiæ et prodigæ, I, 650. — Auferimur a circo ubi proprie furor præsidet, I, 648. — Gladiatores, 620. — Maledicti a Christo, 1254. — Innocentes in ludum veniunt, ut publicæ voluptatis hostiæ fiant, 651. — Gladiatores ab ethnicis laudati, 584. — Ad homicidium flagellis et virgis compellebantur inviti, 654. — Feras hominum sanguine et carne saginatas devorabant, 322, 584. Bibebant aliorum a se interfectorum sanguinem, 323.

CYPRIANUS (S.) — Theatrorum turpitudo, IV, 206 *et seqq.* — Circenses consecravit Romulus ob rapiendas Sabinas, IV, 783. — Paratur gladiatorius ludus ut libidinem crudelium luminum sanguis oblectet, 206 *et seqq.* — Gladiatorum infelicitas, 618. — Liber de spectaculis contra quæ fortiter invehitur, 779.

ARNOBIUS. — Qui essent actores theatri, qui spectatores, et quæ oculis conspicienda tradelantur? V, 1071, 1072. — Ludi florales quam flagitiosi, 1264. — Amphitheatra loca sanguinis et publicæ impietatis, 875.

HILARIUS, Pictav. — Avertendum est oculos ab iis qui theatralibus lubis incubant, qui Circensium certaminibus serviunt, IX, 540. — Oculi theatralibus spectaculis sordidi, 303.

LACTANTIUS. — De oculorum voluptate et spectaculis, VI, 705 *et seqq.* — Vitanda spectacula omnia ne quid vitiorum pectoribus insidat;... et a Deo atque bonis operibus avertat, 712. — Si quis spectaculis interest, ad quæ religionis gratia convenitur, discessit a Dei cultu et ad deos se contulit, 713.

AMBROSIUS (S.) — Acroamata scenicorum mentem emolliunt, XIV, 157. — Vallis est scena, vallis est circus, ubi currit mendax equus ad salutem, 156. — Valentinianus qui primum vehementer ferebatur ludis circensibus delectari, sic istud detersit ut ne quidem solemnibus principum natalibus circenses putaret esse celebrandos, XVI, 1363, 1364.

HIERONYMUS (S.). — A spectaculis removeamus oculos. Arenæ, circi, theatrorum, et omnibus quæ animæ contaminant puritatem, dum per sensus ingrediuntur ad mentem, XXV, 189. — Omnes delicias et lepores et risu dignas urbanitates et cæteras amatorum ineptias, in comœdiis erubescimus, in sæculi hominibus detestamur, XXI, 532. — Poeta quidam cui anachronismi pro nihilo reputabantur, multos tamen condiscipulos habuit in theatro æque imperitos, 585. — Quomodo in theatralibus scenis ursus atque idem histrio, nunc Herculem robustus ostendit, nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelem, ita et nos tot habemus personarum similitudines quot peccata, 479.

AUGUSTINUS (S.). — Ludi scenici in rebus divinis positi a Varrone XLI, 132, 137. — Ludos scenicos non turpes judicaverunt Græci, 135. — Iidem scenicos actores in reipublicæ administratione receperunt, 55. — Ludi scenici deorum jussis Romæ instituti, quare, 44, 53, 58, 73, 132. — Quam periculsoi, 75, 76, 134. — Quam turpes, 50, 51. — Licet turpes eos ibi exhiberi jusserunt, 158, 237. — Quod turpe est dicere, 239. — Ludi scenici, pestis morum, 97. — Ludis scenicis majestas divina non placatur quibus humana dignitas inquinatur, 78. — Deos habere qui ludis scenicis delectantur simile est furoris, XLI, 187. — Nugatoria iniquitatis ludi et spectacula vana, XXXVIII, 81, 83, 88. — Poetarum mendacia, XXXII, 1014. — Comœdiæ et tragœdiæ inter opera liberalia, XLI, 53. — Poetarum fabulæ minus obscœnæ quam deorum sacra, *ibid.* Poetæ non minus digni infamia quam scenici, 58. — Poeta scenici libidinem inflammant, 59, 60. — Spectacula theatrorum illicita, XXXVIII, 868. — Quam pericula, XLI, 44, 45. — Et editoribus et intuentibus perniciosa, XXXVII, 1918. — Spectacula prohibita fuere persuasione Scipionis Nasicæ, XLI, 44, 45, 51. — A spectaculis deterrentur christiani, XXXVIII, 548. — Spectaculorum studiis fiunt homines dæmonibus similes, XL, 329, 330. — Spectacula permittere non veri pastoris est, XXXVIII, 274. — Spectacula christianiquæ, XXXV, 1440; XXXVI, 439; XXXVII, 1851, 1919, 1923; XXXVIII, 333. — Gladiatores publicæ turpitudinis professores, XL, 220.

PETRUS CHRYSOLOGUS (S.). — Herodiadis scelus quo, impleta turpissime comœdia, nefandam illico cecinit tragœdiam, LII, 653. — Sermo adversus spectacula in principio anni habita, 600 *et seqq.*

SALVIANUS. — Quomodo, o Christiane, spectacula post baptismum sequeris quæ opus esse diaboli confiteris? LIII, 114. — Rideamus, quæso, lætemur quamlibet jugiter, dummodo innocenter... Spectacula vero et pompæ juxta professionem nostram opera sunt diaboli, *ibid.* In spectaculis non voluptas, sed mors, 115. — Spernitur Dei templum ut curratur ad theatrum, 116. — Cujuslibet civitatis incolæ Ravenam aut Romam venerint, pars sunt Romanæ plebis in circo, pars sunt populi Ravennatis in theatro, 118. — Carthaginensis Ecclesia insaniebat in circis, luxuriabat in theatris, 122. — Vestigia Salvatoris sequimur in circis, in theatris; tale nobis Christus reliquit exemplum? Quem flevisse legimus, risisse non legimus, LIII, 114. — Spernitur Dei templum ut curratur ad theatrum. Ecclesia vacuatur, circus impletur, 116. — Dum in theatris et circis ludimus deperimus, 120.

LEO MAGNUS (S.). — Pudet dicere, plus impenditur dæmoniis quam apostolis et majorem obtinent frequentiam insana spectacula quam beata martyria (templa), LIV, 433. — Quis hunc urbem saluti reformavit? quis a captivitate eruit? quis a cæde defendit? ludus circensium an cura sacerdotum, *ibid.*

MAXIMUS (S.). Taurin. — Vide sermones adversus spectacula in Kalendis Januarii solita, 255, 491. LVII

PRUDENTIUS (S.). — Amphitheatralis spectacula tristia pompæ, quid sibi velint? LIX, 151.

ISIDORUS (S.) Hispal. — De spectaculis in genere LXXXII, 651. — De variis spectaculis apud Romanos notis, 652, *et seqq.* — De ludis circensibus, 653, 654. — De aurigis, quadrigis, de curru et equitatione, 655, 656. — De amphitheatro, 659. — De ludo equestri, de retiariis, secutoribus et laqueariis, 639, 660. — De ferali certamine et horum exsecratione ludorum, 660.

CRISCONIUS. — Canon. conc. Laod. tit. 54. — Clericis non licet spectaculis Indicris interesse, LXXXVII, 899. — Etiamsi in nuptiis fierent, *ibid.* — Spectacula edere diebus Dominicis non licet ex conc. Carthag., tit. 28, LXXXVIII, 931.

ALCUINUS (B.). — Spectacula condemnantur, C, 462. — Diabolica figmenta dicuntur, *ibid.*

RABANUS MAURUS. — Notiones in vetera spectacula, CXII, 547 *et seqq.* — De ferali certamine et horum ludorum exsecratione, 553. — Theatrum prostibulum et lupanar dictum, *ibid.*

ISIDORUS MERCATOR. — Spectaculis turpibus adesse non debent christiani, CXXX, 404.

REGINO. — Spectacula non sunt a christianis spectanda, CXXXII, 255.

ATTO VERCELLENS. — Sectacula ludorum, theatrorum die Dominica vel cæteris religionis christianæ diebus festivis amoveantur, CXXXIV, 43.

HROTSWITHA (VEN.), monialis Gandersheim. — Comœdias sacras eleganter concinnavit ut a profanis et illicitis scenis lectores christianos averteret, uti ipsa declarat in Proœmio, CXXXVII, 971.

HUGO A S. VICTORE. — Qui deliciis hujus sæculi, et pompis, et theatralibus voluptatibus delectantur, tragœdiis et comœdiis dissoluti, velut gravi somno sopiti, adversarii præda efficiuntur, CLXXVII, 78.

BERNARDUS (S.), Claræval. — Cæterum spectacula vana, rogo, quid corpori præstant quidve animæ conferre videntur? CLXXXII, 842. — Frivola prorsus et inanis ac nugatoria consolatio, spectacula, *ibid.* — Theatrum femineis fœdisque anfractibus provocat libidines, actus repræsentans sordidos, 217. — Qui ludus bonus sit, *ibid.*

AELREDUS abbas. — Cum tota die inanibus spectaculis dediti a nobis quodammodo exierimus, revertentes ite-

rum ad nos, vanitatum imagines introducimus, noctes ducimus insomnes, CXCV, 573.

JOANNES SARESBER. — Histrionum professio turpis, CXCIX, 404, 405. — Admissa sunt spectacula et infinita vanitatis tyrocinia, 406. — Variæ histrionum species, *ibid.* — Turpia publice exercentes *ibid.* — Non tantum histriones peccant, sed etiam qui eos sustentant et in tali arte confirmant, *ibid.*

PETRUS CELLENSIS. — De sanctorum gloria sic : Celebrantur in foro nundinæ solemnes ; et non curris, o peccator ? Pulcherrima præparantur spectacula, et oculos claudis ? CCII, 882.

ALANUS DE INSULIS. — Spectaculum turpe ad voluptatem turpiter mentem accendit, CCX, 255.

HELINANDUS, monac. — Quod princeps tolerare non debet in regno histriones, mimos, scurras, aut lenones et meretrices, CCXII, 735.

SICARDUS. — Spectacula, diaboli vocantur pompæ et opera, CCXIII, 279.

XIII. — *Stultiloquium, vaniloquium, scurrilitas.*

HILARIUS (S.). — Linguæ periculosus et promptissimus lapsus, IX, 826. — Ori ostium et sera apponenda, *ibid.* — Lingua stulti et lingua sapientis,, 373. — Ostentatio, jactantia et verborum blandimenta profligantur, 952, 953. — Apud sanos nil proficit, 399.

AMBROSIUS (S.). — Exivit multiloquium, peccatum intravit, XIV, 335. — Laudandus ille qui prius vult loquenda cognoscere quam proferre quæ sentiat, XV, 1210. — Philosophi in sermone divites, fidei inopes, veritatis exsortes, XIV, 981. — Quam plures vidi loquendo in peccatum incidere, vix quemquam tacendo, XVI, 25. — Ingreditur mors per ostium tuum, si falsum loquaris, si turpiter, si procaciter, si ubi non oportet loquaris, 286. — Alliga sermonem tuum, ne luxuriet, ne lasciviat, et multiloquio peccata sibi colligat, 27.

HIERONYMUS (S.). — Nolo te declamatorem esse... verba volvere et celeritate dicendi apud imperitum vulgus admirationem sui facere, indoctorum hominum est, XXII, 534. — Sunt quidam ignorantes mensuram suam, et tantæ stoliditatis ac vecordiæ, ut et in motu et in incessu et in habitu et in sermone communi risum spectantibus præbeant, 662. — Stultiloquium esse existimo, eorum qui aliqua narrant turpia, ut risum moveant, et facilitate simulata magis illudant eis, quibus placere desiderant, XXVI, 519. — Stultiloquium sequitur scurrilitas, 820.

AUGUSTINUS (S.). — Vanitas veritate loquacior, XLI, 174. — Multiloquium, quid, XXXII, 583 ; XLIII, 447. — Lingua cohibenda, XXXVIII, 635, 978. — Linguam domare quam difficile, XXXVII. Sine gratiæ adjutorio non possumus, XLIV, 254. — Verborum abusio in omnibus linguis, XLII, 410.

PETRUS CHRYSOLOGUS (S.). — Loqui debemus secundum tempus, LII, 357. — Quod mentis contemplatur affectu, ore depromere, effundere labiis, lingua distinguere, et in totum non sufficit evaporare sermonem, 357.

VALERIANUS (S.), Cemeliens. — Homil. de otiosis verbis, LII, 709. — De oris insolentia, 706.

MAXIMUS (S.). — Taurin. — Sermonis indisciplinata licentia arguitur, multorumque malorum causa comprobatur, LVII, 751.

GREGORIUS MAGNUS (S.), — Multiloquium quot malorum causa, LXXV, 800. — Multiloquio mens exterius sparsa dissipatur, *ibid.* — Loquacitas conviviorum comes, 532. — Hosti nudos nos objicit multiloquium, LXXVII, 72.

TAIO, Cæsaraug. episc. — De multiloquio, LXXX, 942. — De perversa locutione, 943. — De stultitia, 944.

ISIDORUS (S.) Hispal. — Vanus sermo cito polluit mentem, LXXXIII, 856. — Nihil ex ore tuo quod impedire possit, procedat ; nihil quod non expedit sonus vocis erumpat, *ibid.* — Quidam per incautam virtutum jactantiam relabuntur ad vitia, 698.

BEDA (Ven.). — De lingua custodienda, XCIII, 16, 26.

SMARAGDUS, abbas. — De curiositate nascitur multiloquium, CII, 668, 669. — Grande est vitium quod nec corpus quietum, nec animam dimittit esse sine peccato dum solliciti aliorum domos circuit, vel aliena acta perquirit, *ibid.* — Curiositatis vitium indesinenter comitatur et otium, *ibid.* — De multiloquio, 634.

JONAS, Aurelian. — Quod otiosis turpibusve colloquiis non sit vacandum præsertim in ecclesiis, CVI, 147.

EULOGIUS (S.). Toletan. — Omnis vaniloquus condemnandus veniet in judicium, CXV, 760.

HAYMO, Halberstatensis. — Discant viduæ non circuire domos, nec deliciose vivere, non fabulis otiosis occupare linguam, CXVIII, 88. — Circumcidenda est lingua a maledictionibus, perjuriis, falsitatibus, murmurationibus et a consuetudine otiosi sermonis, 96. — Puer Jesus non repertus est vacans otio aut fabulis, sed in templo audiens doctores et interrogans, 123.

PASCHASIUS RADBERTUS. — Verba nostra otiosi, omissis seriis, de rebus frivolis loquamur fabulasque narremus antiquas, CXX, 474.

RATHERIUS, Veron. — Quidam noctibus psalmodiis et orationibus instant, diebus vero detractionibus, praviloquiis, otiositati et desidiæ vacant, CXXXVI, 697.

ANSELMUS (S.), Cantuar. — Ab otioso sermone linguam compesce ; ne garrias verba inania, vanus enim sermo cito mentem polluit, CLVIII, 683. — Sint verba tua pauca ; multiloquium non declinat peccatum, *ibid.*

BERNARDUS (S.), Claræval. — Scurrilitates vitandæ, CLXXXIII, 584. — Ab otio et nugis cavendum, CLXXXII, 756.

JOANNES, Saresb. — De arrogantia multitudinis imperitæ, et de libris frivolis, CXCIX, 653. — Quid eo brutius, qui ex defectu rationis, et impulsu libidinis, dimissis propriis, aliena negotia curat nec alienis jugiter occupatur otiis, 389.

PETRUS CELLENSIS. — Silentio excluduntur, mendacia, stultiloquia, scurrilitates et omne verbum otiosum, CCII, 730. — Tollenda est multiloquiorum occasio et lingua continenda, 732.

PETRUS CANTOR. — Contra loquacitatem et otiosa verba præsertim prædicantium, suggillatur, CCV, 197.

MARTINUS (S.), Legion. — Assiduus et otiosus sermo est vitandus, CCVIII, 656.

ALANUS DE INSULIS. — Adversus verbositatem et linguæ evagationem, CCX, 162. — Sermo vanus, vanæ conscientiæ index, 163. — Linguæ mobilitas, in adolescentia ad jocosa, in virili ætate ad fraudulenta, in senili ad detractoria mentem inflectit, 163. — Verbositas quanta cura vitanda, 164.

ABSALO. abbas. — A bona conversatione deterrent homines venenatæ detractiones, turpitudo, stultiloquium, et scurriliias quæ ad rem non pertinent, CCXI, 181.

XIV. — *Venationis, canum, equorum, avium cultus inordinatus.*

OPTATUS (S.). — Egregia descriptio aucupum qui glutine aves capiunt, hæreticis comparantur, XI, 1080.

AMBROSIUS (S.). — De Valentiniani elogio : Aiebant quidam ferarum venationibus eum occupari, atque ab actibus publicis intentionem ejus abduci ; omnes feras uno momento jussit interfici, XVI, 1364.

HIERONYMUS (S.). — Quantum possum mea recolere memoria nunquam venatorem in bonam partem legi, XXV, 1201. — Venationes regiæ in Babylone, XXIV, 159.

AUGUSTINUS (S.). — Diabolus pessimus venator mundi, XXXVIII, 334. — Venator, XXXVIII, 85, 136, 333, 718 ; XL, 560. — Venatorum labor, XXXVIII, 444. — Venatores cum ursis certantes, XL, 639. — Venatorum amatores, et venatores ipsos venatus est Dominus, XXXVIII, 333.

MAXIMUS (S.), Taurin. — Venatio tempore Quadragesimæ condemnatur, LVII, 581.

PAULINUS (S.), Aquileiens. — Venationes et silvaticæ peragrationes omnibus servis Dei interdicuntur, præsertim clericis, XCIX, 316.

JONAS, Aurelian. — De his qui, propter venationes et amorem canum, causam pauperum negligunt, CVI, 215.

RATHERIUS, Veron. — Quosdam arguit sui temporis episcopos qui Germanorum more venationes sectabantur, CXXXVI, 291.

ANDRÆAS, Vallumbros. monac. — In Vita S. Arialdi mores cleri dissolutos describit, cujus plerique venationi lubricæ cum canibus et accipitribus erant dediti, CXLIII, 1441.

GERHOHUS præposit. — Arguuntur clerici venatores, CXCIV, 1418.

JOANNES SARESBER. — De venatica, de auctoribus et speciebus ejus ; de illius exercitio licito et illicito, CXCIX, 390. — Nemrod et Esau venatores coram, id est, contra Dominum, 394. — Venatorum exsultatio non modice vana et ridicula super prædæ caput ; regem Cappadocum captum credas, 391. — Venationis et libidinis affinitas in mente antiquorum poetarum, 390, 391. — Venatio pars eorum qui a Deo peregrinantur, 394, 395. — *Ubi sunt,* ait propheta, *qui in avibus cœli ludunt ? ibid.* — Venatio voluptatem parit quæ amica epulis est, pota-

tionibus, conviviis, modulationibus, et ludis, cultibus operosius exquisitis,stupris et variis immunditiis. Quomodo ratio habenda sit locis, temporibus,modo,et personis ut licita sit venatio, 398.

PETRUS BLESENSIS. — Walterium episcopum octogenarium hortatur ut a studio venandi cesset, multis rationibus,CCVII, 169. — Item quemdam Saresber. archidiaconum a voluptate aucupii dissuadet, 181. —Non bene conveniunt cilicium et accipiter, afflictio carnis et exercitium voluptatis, 182. — Non decet Christi discipulum currere et clamare post aves voluptuosas, 183.

ABSALO, abbas. — Nonne tibi videtur Verbum caro factum in his qui de patrimonio crucifixi viventes,exinde pascunt non pauperes,sed canes,accipitres, histriones? CCXI, 55.

CLXXII

INDEX

DE VITIIS ET ERRORIBUS ETHNICORUM SPECIALIBUS,

QUÆ SS. PATRES OBTRECTARUNT ET IMPUGNARUNT.

ORDINE RERUM ALPHABETICO EXARATUS.

—

SERIES DECIMA NONA.

Cum nemo, nisi divina innitatur misericordia, bonum facere et a malo declinare queat, ad Deum precando confugere necesse est. Itaque in hac Serie decima nona proponimus Indices de oratione in genere, seilicet de illius necessitate, præstantia, effectibus, conditionibus variis, etc., de oratione mentali et vocali : de orationibus in Ecclesia catholica usitatis, et præsertim de Oratione Dominica.

CLXXIII

INDEX DE ORATIONE IN GENERE,

IN QUO LOGICE DISSERITUR

DE ORATIONIS NECESSITATE ET CONDITIONIBUS, DE EFFECTIBUS, TEMPORE ET LOCO, DE ORATIONE MENTALI ET VOCALI, ET DE ILLIUS OBJECTIS, PRO QUIBUS ORANDUM, ETC.,

—

I. — *De orationis definitione ac divisione.*

II. — *De orationis conditionibus.*

238. — Oratio dicitur virgula fumi, 1071. — Orationis instantia Deus in corde figitur, et lux mentis amissa reparatur, 1083.— Vis orationis monachorum qua Theodorus juvenis in extremis a dæmone oppressus liberatur, 1159. — Orationis effectus mirabiles, LXXVII, 257.

ISIDORUS (S.). — Oratio pro remedio peccatorum effunditur, LXIII, 679. — Orationibus mundamur, *ibid.*

PAULINUS (S.). — Cogitationes hujus sæculi malæ et sordidæ per orationes puras et vigilias sanctas depelluntur ab anima, XCIX, 225. — Oratio munitio est animæ. Per orationes purissimas omnia nobis utilia tribuuntur a Domino et cuncta noxia effugantur, *ibid.* — Sicut ex carnalibus escis alitur caro, ita ex divinis eloquiis et orationibus interior homo nutritur et pascitur, *ibid.*

BENEDICTUS (S.), Anian. — Oratio vitæ nostræ auxilium, conversatio cum Deo, oblivio terrenorum, via ad cœlum, CIII, 803. — Est mater omnium virtutum, *ibid.*

WALAFRIDUS STRAB. — Quantum valeat justi deprecatio astruitur exemplo Eliæ, qui una oratione terris imbres avertit, fructus mortalibus negavit, CXIV, 680.

HAYMO. — Oratio solvit vincula Petri, CXVIII, 898. — Pauli dilatavit prædicationis fiduciam, caminum ignis exstinxit; conclusit ora leonum; seditionem compescuit, Paradisum aperuit cœli cardines reseravit, sterilem fecundavit, publicanum justificavit, *ibid.* — Oratio frequens diaboli acula submovet, tela exsuperat, flammas vitiorum exstinguit. Grandis est animæ munitio. Per orationes purissimas omnia nobis utilia tribuuntur a Domino, et cuncta noxia procul dubio effugantur, *ibid.*

PETRUS DAMIAN. — Orationis quanta efficacitas, CXLV, 230.

RADULPHUS.— Oratio a Deo impetrat veniam peccatorum, collationem gratiarum, aversionem adversitatum, consolationem prosperitatum, CLV, 1901. — Diabolum fugat, iram Dei placat, nostram viam dirigit et ad regnum Dei perducit. Quantum valeat ostenditur exemplo Eliæ, *ibid.* — Per orationem insultus dæmonum vel vitiorum fugamus, et virtutes donaque Spiritus sancti, æternamque beatitudinem impetramus, 1929.

GUIBERTUS. — Oratione sensualitas vagabunda retinetur, CLVI, 153.

SIGEBERTUS. — Fons per orationem sanctorum producitur, CLX, 762.

IVO Carnot. — Oratione vitia comprimuntur, virtutes nutriuntur, CLXI, 486. — Per usum orationis his quibus in charitate quis conjunctus est prodesse valebit, *ibid.*

RUPERTUS. — Oratio facit nos vincere inimicos spirituales, CLXVII, 669.— Oratio hominis firmissimum munimentum, CLXX, 344. — Oratio pii efficax apud Deum, 353.

HILDEBERTUS. — Oratio dulce in via vehiculum, fidelis præcursor ad Deum, CLXXI, 604. — Oratione vincuntur inimici et acquiritur salus, 573.

GODEFRIDUS.— Oratio omnia reddit dulcia, CLXXIV, 368. — Vera oratio nunquam est sine fructu, et instar teli semper tangit, 602. — Quæ communis est Ecclesiæ, non sinit perire quemquam, 559. — Oratio liberat a tentationibus, 1147.—Dulcedo ejus hominem cœlo reddit vicinum, 722. — Et castæ mentis ab angelis Deo offertur, 770. — Similis est incenso, 746. — Fluvio igneo et rapido, 1126.

BERNARDUS (S.). — Oratione facilius invenitur Deus quam disputatione, CLXXXII, 806.— Oratio est remedium contra pravos concupiscentiæ motus, CLXXXIII, 460. — Orationi incumbentibus libenter astat Christus, 300. — Oratio nulla infructuosa, 180. — Per orationem mundamur a peccatis, CLXXXIV, 1272. — Oratio frequens diaboli jacula submovet ; oratio quotidiana diaboli tela exsuperat. Oratio est prima virtus adversus tentationum incursus ; superat tentamenta inimicorum, vincit dæmones, superat immundos spiritus. Per orationem vincuntur dæmonia, *ibid.* — Oratio vehemens et devota multam habet dulcedinem, 186. — Per orationem innovatur homo, 74. — Orationis usus animum reddit mundum et candidum, 148. — Orationis tempore anima tota pulchra est, 149.

PHILIPPUS de HARVENG. — Orationis effectus, CCIII, 1185.

BALDUINUS. — Potens est oratio ad omnia quæ in fide petuntur, ut eveniant, CCIV, 602.

PETRUS CANTOR. — Quantus sit orationis effectus, videndum in secretioribus Dei, quæ sola oratione nobis manifestantur et aperiuntur, CCV, 318, 319.

MARTINUS (S.), Legion. — Efficacia orationis ostenditur, CCIX, 212.

ALANUS de INSULIS. — Oratio sacrificium est boni odoris, CCX, 168. — Penetrat paradisum et ascendit usque ad Dei thronum, 169.— Dicitur virgula, et directa, quia sicut virga ex directo in altum dirigitur, sic oratio in terrena non curvatur, sed ad cœlestia inflexibiliter dirigitur. Comparatur fumo, quia sicut fumus ex igne nascens tendit in altum, sic oratio fructuosa ex camino charitatis, orta, ascendit in altum. Per desertum dicitur ascendere, quia animus per quem oratio talis effunditur, ab omni pravarum cogitationum strepitu separatur, *ibid.*

GUNTHERUS. — Apparet quam sit utilis et efficax oratio, quæ et in hac vita remissionem accipit peccatorum, et futuræ beatitudinis confert securitatem, et tandem ad vitam perducit æternam, CCXII, 206.

V. — *De orationis tempore et loco.*

TERTULLIANUS. — Quam temerarium sine oratione diem transigere, I, 1196. — Orandum ante cibum, 1193. — Ante lavacrum ; atque in ingressu lucis ac noctis, *ibid.* — Noctu ad orationem surgendum, 1294, 1296.

CYPRIANUS (S.). — Mane orandum, IV, 540. — Recedente die, item nocte. Per totum diem. Mane orandum ut resurrectio Domini celebretur, *ibid.*

HILARIUS (S.) — Sine intermissione orandum, IX, 409. — Orandum semper ad Deum, ut in cohibendis peccatis, exstinguendisque incentivis eorum, pendula voluntatis nostræ studia confirmet, 785.— Orare in omni loco docemur, 1942. — Oratio quotidiana, X, 725. — Orationis assiduitas quibus verbis significetur, IX, 427. — Ab orationis assiduitate nos tribulationes non debent impedire, 834.

AMBROSIUS (S.). — Orandum quando, XIV, 335. — Quam frequenter orare nobis præceptum sit, XV, 1720. — Continua et jugis debet esse oratio, XIV, 351. — Quomodo semper orandum, XV, 1475. — Non satis est dies ad deprecandum, surgendum est nocte, et media nocte, 1312. — Maxima ejus pars lectioni et orationibus deputanda, 1291. — Væ mihi est si non media nocte surrexero ad confitendum Deo, 1579. — Qui orat redimitur, si pie intendat orationibus et in oratione assiduus sit, diem præveniat, noctem frequentet, XIV, 1001. — Ubi mens humana turbatur, et certaminum dura atque aspera nos fatigant, Domini auxilium postulandum est, 960. — Quia semper accipis a Deo, eum semper invoca, XVI, 1393.— Deum certis diebus invocare, non omnibus, fastidientis est, non sperantis, *ibid.* — Angelorum militia est semper esse in Dei laudibus, orationibus conciliare crebris, atque exorare Dominum, 1211. — Orationes sunt deferendæ cum gratiarum actione, cum e somno surgimus, cum prodimus, cum cibum paramus sumere, cum sumpserimus, et hora incensi, cum denique cubitum pergimus, 225.

HIERONYMUS (S.). — Die Dominico, et in Pentecoste stantes oremus, XXIII, 163. — Apostolus sine intermissione orare nos jubet, XXII, 409. — In quibus orationis arma sumenda, 421. — Egredientes de hospitio armet oratio, Regredientibus de platea oratio occurrat. Noctibus bis terque surgendum ad orationem, *ibid.* — Oratio quotidiana, 347.

AUGUSTINUS (S.).— Oratio sine intermissione certius exauditur, XXXIII, 500. — Orare sine intermissione, est vitam beatam a Deo solo sine intermissione desiderare, 501.— Orationes crebræ, sed brevissimæ et raptim jaculatæ fratrum qui sunt Ægypto, *ibid.* — Orare diu cum vacat, id est, cum alia bonarum et necessarium actionum non impediuntur officia, non est improbum nec inutile, *ibid.* — Orare frequenter ; non est orare in multiloquio, 502. — Orandi tempus, tempus gratiæ Dei, XL, 234. — Orandi tempus post galli cantum, XXXVII, 1587. — De loco orationis, XXXV, 1519.

PROSPER (S.). — Orationi locus aptus cor mundum, LI, 479.— Deus incessanter orari debet, qui oranti adjutor fit et testis, 404. — Semper orandum, etiam cum Deus non exaudierit, 401.

PETRUS CHRYSOLOG. (S.). — Mane orandum, LII, 320. — Deus orandus, dum flagellat, 326. — Ferveat oratio in festis sanctorum, 566.

SALVIANUS (S.). — Orationes Deo jugiter offerendæ, LIII, 36. — Orationibus crebris Dei misericordia quærenda, *ibid.*

MAXIMUS (S.) — Preces Deo faciendæ mane postquam surreximus, et vespere ante cubitum, ut die nocteque nos incolumes servare dignetur, LVII, 457.

BENEDICTUS (S.). — Ad bene orandum, oratio debet esse frequens et assidua, LXVI, 331.

CASSIODORUS. — Justum est ut jugiter rogetur, LXX, 879. — Nunquam debet a precibus cessare, qui punienda pravitate peccavit, 611.

GREGORIUS TURON. (S.). — Oratio refectionibus præmittenda, LXXI, 375.

VI. — *Quid petendum, et pro quibus orandum est.*

VII. — *De oratione mentali ejusque conditionibus. — Quid de meditatione et contemplatione.*

CLXXIV

INDEX DE ORATIONE DOMINICA,

PRÆBENS VARIAS SS. PATRUM DE EADEM EXPLANATIONES.

SERIES VICESIMA.

Annales historici magnam Patrologiæ partem constituunt, ideo quidquid ad hæc spectat colligentes, in hac Serie vicesima oculis lectorum subjicimus Indices circa auctores historicos et varia illorum opera ; circa historiam sacram, Judaicam, ecclesiasticam, profanam sive universalem sive specialem, chronica, etc.; Indices abbatiarum et monasteriorum quibus innotescunt illorum fundationes, leges, regulæ, privilegia et monachi sanctitate et scientia illustriores. Præterea alphabetice ordinamus diœceses, urbes cœnobia, nunc diruta, quorum memoria tantum superest, eorum nominibus e Latino in Gallicum sermonem translatis. Post hæc duos subjungimus Indices biographicos, qui Vitas Patrologiæ Cursui insertas et earum auctores alphabeticæ referunt.

CLXXV

INDEX ALPHABETICUS

HISTORIOGRAPHORUM ET CHRONOGRAPHORUM,

QUI IN PATROLOGIÆ LATINA CONTINENTUR ILLORUMQUE OPERUM INDICATIO.

ANONYMI.

CLXXVI

INDEX HISTORICUS,

VEL SYNOPSIS QUADRIPARTITA, VICISSIM EXHIBENS QUIDQUID IN PATROLOGIÆ CURSU RESPICIT AD HISTORIAM SACRAM,

AD HISTORIAM ECCLESIASTICAM, HISTORIAM PROFANAM UNIVERSALEM,

HISTORIAM SPECIALEM SINGULORUM POPULORUM,

ET HÆC ULTIMA ORDINE NATIONUM ALPHABETICO DISPOSITA.

—

I. — *De historia sacra.*

II. — *De historia ecclesiastica.*

III. — *De historia universali, profana.*

IV. *Historia particularis seu singulorum populorum.*

CLXXVII

INDEX DE JUDÆIS,

COMPENDIOSE SCILICET EX PATRIBUS COMPLECTENS ILLORUM HISTORIAM ET LEGES,

HÆRESES AC SCELERA, NECNON PŒNAS ET PER GENTES DISPERSIONEM, AC SUB FINEM SÆCULI CONVERSIONEM.

—

V. — *Leges et decreta de Judæis.*

VI. — *Polemica adversus Judæos.*

VII. — *De conversione Judæorum in fine mundi.*

CLXXVIII

INDEX ALPHABETICUS

OMNIUM OPERUM HISTORICORUM ET CHRONOLOGICORUM, QUÆ IN PATROLOGIÆ LATINÆ CURSU REPERIUNTUR,

JUXTA NATIVUM UNIUSCUJUSQUE TITULUM EXARATUS.

—

CLXXIX

INDEX

OMNIUM MONASTERIORUM TUM VIRORUM TUM FEMINARUM,

QUORUM MENTIO FIT IN PATROLOGIA LATINA,

CUJUSQUE LOCUM ET TEMPUS FUNDATIONIS SEU RESTAURATIONIS,

CUM SS. PONTIFICUM PRIVILEGIIS,

REGUM NOBILIUMQUE VIRORUM DIPLOMATIBUS ET CHARTIS EXPONENS.

---

de Calavena, dans le dioc. de Verone) monast. ord. S. Bened. cui petente Simeone abbate, privil. concessit Lucius III ann. 1185, CCI, 1357.

CALDENBORNENSE. *Vide* KALTENBORNENSE.

CALENSIS S. MARIÆ (Chelles, Seine-et-Oise) parthenon, illustris abbatia super Matronam quatuor leucis a Parisiis distans a S. Bathilde regina Chlodovæi II uxore fundata circa 680, LXXI, 665, LXXXVII, 669.

CALETRICI (S.). *Vide* ANISOLANA.

CALMILIACENSE. *Vide* S. THEOTFRIDI.

CALMOSIACENSE S. SALVATORIS (Chaumouzey ou Chamouzay, anc. dioc. de Saint-Dié) monast.ord.S. August. in veteri diœc. S. Adeodati, in Vosago ab illustri Theodorico et ejus conjuge Hadwigi exstructum, circa ann.1099,cujus Seherus primus abbas fuit, 1118, CLXII, 1119.— Hujus monast. historia, *ibid.* — Donationes factæ huic monast. 1142. — Rescriptum Paschalis II, CLXIII, 31, 72 : privil. ejusdem, 354, 264. — Episc. Pibonis episc. ad Paschalen II, CLXIII, 447. — Seheri abb. epistolæ ad Paschalem II, 456, 458.

CALVENSE (Calve ou Calbe dans le Holstein, ancien dioc. de Lunden) monast. ord. S. Bened. quod a priori loco Wenga dicto translatum est a Wolmaro Danorum rege et Eskilio archiep. Lundensi. — Privil. Alexandri III ann. 1169, CC, 612, 651.

CALVIMONTENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Chaumont-la-Piscine,dioc. de Reims) monast.ord.Præmonst. S. Reginaldo de Rosto exstructum ann. 1140. — Privil. Eugenii III ann.1147,CLXXX,1220. — Decretum Adriani IV quo interdicit ne bona Ecclesiæ vendant,ann. 1157, CLXXXVIII, 1533.

CAMALDULENSE S. PETRI DE PETRA PERTUSA (Camalduli,près d'Arezzo en Toscane)monast. et congregatio a S. Romualdo institutum circa 1040, de quo fuse disseritur, CXLIV, 27 *et seqq.* — B. Petrus Damianus S. Romualdi discipulus, *ibid.*, 50. — Avellanitarum et Camaldulensium affinitas, *ibid.*, 87. — Vita S. Romualdi auctore S. Damiano, CXLIV, 953. — Hujus ordinis approbatio ab Alexandro II, ann. 1072, CXLVI, 1573. — Privil. Gregorii VII papæ, ann. 1074, CXLVIII, 646. — Paschalis II, ann. 1105, CLXIII, 152, 330. — Honorii II, ann. 1125, CLXVI, 1223. — Innocentii II, ann. 1136, CLXXIX, 272. — Eugenii III, ann. 1147, CLXXX, 1187, 1372, 1604. — Adriani IV, ann. 1154, CLXXXVIII, 1396, 1521, 1576. — Alexandri III, ann. 1176, CC, 1045, 1064. — Lucii III, ann. 1184, CCI, 1263. — Clementis III, an. 1187, CCIV, 1275. — Cœlestini III, an. 1191, CCVI, 885, 985. — Epist. et priv. Innocentii III, ann. 1199, CCXIV, 546, 1173 ; CCXVI, 787, 908.

CAMBUSCHINENSE (Cambuschinel, du diocèse de Saint-André, en Irlande) monast. cujus bona et privilegia confirmavit Innocentius III,ann.1207,CCXV, 1134, 1583.

CAMBONENSE (Chambon,dioc. de Limoges) monast. ord.S. Bened.in pago Lemovic.situm, pro cujus tuitione Aymericus quidam pseudomonachus S.Martialis cœnobii arma sumpsit,et castellum impugnavit x sæc.,CXLI, 45.

CAMERACENSE S. AUBERTI (Saint-Aubert de Cambray) monast.ab episc.Auberto fundatum et a Dagoberto rege dotatum,ann.637,LXXX,564.— Canonicos regulares eo introduxit S. Lietbertus episc.ann.1076,CXLIV, 1447 ; CXLIX, 128. — Privil. Paschalis II, ann. 1103, CLXIII, 110. — Innocentii II, ann. 1136,CLXXIX,280. — Eugenii III, ann. 1148, CLXXX, 1521. — Innocentii III epist. ad abb. hujus monast., ann. 1198, CCXIV, 139, 141 ; ann. 1206, CCXV, 1022, 1105, 1175, 1549 ; ann. 1211, CCXVI, 403.

CAMERACENSE S. SEPULCRI (Saint-Sépulcre de Cambray) monast. a S. Lietberto episc.fundatum intra urbis mœnia,ann.1064,CXLVI, 1447. — Epist. Alexandri III de abbate hujus monast.,ann.1166-1169 ; CC,515, 516, 619.

CAMERACENSE S. PRÆJECTI (Saint-Prix, près de Saint-Quentin, Oise) monast. ord. S. Bened. exstructum circa ann. 800 ab Alberto Veromandensi comite : de eo mentio fit, CLIX, 124.

CAMERACENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Cambray) m. ord. S. August. cujus mentio fit, CLXIX, 133.

CAMERACENSE S. GANGERICI (Saint-Géry, près de Cambray) monast. ord. S. August. a S. Gangerico Camerac. episc. exstructum ann. 600, cujus S. Lando primus fuit abbas, CXLIX, 124. — Epist. Alexandri III ad abbat. hujus monast., ann. 1160-1169, CC, 516, 619.

CAMERACENSE S. PETRI seu GHISLENI (Saint-Ghislain en Hainault) monast.ord. S. Bened., cui multa concessa don a ann. 691 ; cf. charta, LXXXVIII, 1224 ; CXLIX, 140. — Possessiones ejus et privilegia confirmavit S. Henricus II imp. ann. 1018, CXL, 341. — Odonis episc. charta ann. 1172, CC, 785, 1088.— Lucii III, ann. 1183, CCI, 1192, 1332. — Urbani III, ann. 1187, CCII, 1502. — Cœlestini III, ann. 1191, CCVI, 887. — Epist. Innocentii III ad abbat. pro monast. S. Vedasti, ann. 1198, CCXIV, 139, 141.

CAMERACENSE. *Vide* DUNENORENSE, HASUMENSE, ASPRENSE, DUACENSE, LENENSE, LUCAVIENSE, DE MARACULO HAMALGIENSE, MARCENIENSE, BARALENSE, VILLA SANCTIS, etc.

CAMPELLIS (de). *Vide* LEODEGAR.

CAMPENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Campan, dioc. de Cologne) monast. ord. Cist. juxta Rhymbergum exstructum a Frederico Coloniensi archiepisc. ann. 1122. — Privil. Innocentii II ann. 1139, CLXXIX, 444.

CAMPESSENSIS (Campesse, comté de Suffolk, Anglet.) parthenon ord. S. Ben. exstructus ann. 1199 a Theobaldo de Malwinc, in gratiam sororum ejus Joannæ et Aguetis. — Privil. Innocentii III, ann. 1209, CCXVI, 153.

CAMPIDONENSE (Kenipten, dans le Haut-Danube, Bavière) monast. ord. S. Bened. pro quo abbas Tatto immunitates et privilegia obtinuit ab imperat. Ludovico Pio, ann. 834, CIV, 1248. — Concambium operatur cum Wanningo comite, ann. 838, CIV, 1300, 1301. — Chart. Uldarici Augustani episc. ann. 973, CXXXV, 999. — Campidonens. abbatis epist. ad Hildegardem, CXCVII, 286.

CAMPIS (de) S. MARTINI. *Vide* MARTINI.

CAMPO (de) S. MARIÆ (Notre-Dame de Camp ou Campin, dioc. de Cologne) monast. ord. Cistercien., alias dictum Vetus Campus (Vieux-Champ) ann. 1122 exstructum. — Privil. Innocentii III ann.1198,CCXVII,16.

CAMPO ROTUNDO (de) S. PETRI. *Vide* BIZULDUNENSE.

CAMPO MARTIO (de) S. MARIÆ. (Sainte-Marie du Champ de Mars dans la Campagne de Rome) parthenon cui privilegium concessit Urbanus III,a.1187, CCII, 1469.

CANAWELLA (de) S. ÆGIDII (Saint-Gilles de Canawell, en Anglet.) monast. ord.S. Bened.cujus Eugenius III bona confirmavit et sub sua protectione suscepit, ann. 1148, CLXXX, 1336.

CAMBIDOBRENSE (Combronde en Auvergne) monast. apud Arvernos in quo S. Quintianus dæmoniacum liberavit sæc. VI, LXXI, 1025.

CANCELLATENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de la Chancelade, dioc. de Périgueux) monast. ord. S. Aug. fundatum ann. 1135 a piis eremitis Fulconis abbatis Cellæ Fruini discipulis. — Epistola Innocentii III ad abb., ann. 1203, CCXV, 276.

CANIGONENSE S. MARTINI (Saint-Martin du Canigon,dioc.de Perpignan) monast.ord.S.Bened. fundatum ann.1001 a Wifredo, Cerdaniæ comite, qui et ipse monachus factus est.— Privil.Alexandri III ann.1163,CC, 236. — Ab eodem papa excommunicatur abbas ann.1176, CC, 1641. — Epist. Innocentii III, ann. 1212, CCXVI, 609.

CANNETO (de) S. MARIÆ (Sainte-Marie de Caneto, dioc. de Mantoue, Italie) monast. ord. S. Bened. cujus bona atque privilegia confirmavit Innocentius III ann. 1199, CCXIV, 650.

CANTAVENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Cantaben, en Espagne) monast. ord. Cisterc. cui Eugenius III prædii cujusdam asserit possessionem ann. 1153, CLXXX, 1587.

CANTOBONENSE seu CATABENNENSE (Chantoin, dioc. de Clermont) monast. in agro Claromontano situm in quo S. Urbicus episcopus sepultus est, circa ann. 380, LXXI, 181.

CANTUARIENSE S. AUGUSTINI (Saint-Augustin ou Saint-Pierre et Saint-Paul de Cantorbéry) celebre monast. a S. Æthelberto et S. Augustino, Dorobernensi episc. fundatum in honorem SS. Petri et Pauli, ann. 601, LXXX,95.— Privil.S. Adeodati papæ,ann.673, LXXXVII, 1143. — Hujus monast. titulus et nomen in S. Augustini mutantur, XCV, 74 not. — B. Petrus primus abbas in Galliam legatus missus est, *ibid.* — Privil. Æthelredi regis 979-1016, CLI, 1170. — Canuti I de translatione corporis S. Milredæ virgin. ann. 1018, *ibid.*, 1185. — Goscelinus monachus floruit circa ann. 1100, CLV, 9. — Eadmerus item mon. floruit ann. 1121,CLIX,342.— Epistola ad Paschalem II papam ann. 1109, CLXIII, 462. Calixti II priv. ann. 1120, *ibid.*, 1191. — Innocentii priv. ann. 1139, CLXXIX,497, 532, 533. — Lucii II, ann. 1144, *ibid.*, 925, 926. — Eugenii III, ann. 1149, CLXXX, 1382, 1391, 1539. — Adriani IV ad Silvestrum abb., ann. 1156, CLXXXVIII, 1443, 1490, 1491. — Alexandri III epist. de Clerembaldo abbate electo,ann. 1165, CC, 383, 891, 1037, 1080, 1167, 1168, 1228, 1229. — Lucii III, ann. 1181, CCI, 1090, 1091.— Epist.Urbani III,ann. 1187, CCII, 1499, 1511, 1527. — Clementis III, epist. ann. 1188, CCIV, 1401. — Epist. Cœlestini III, ann. 1191, CCVI, 874, 875, 884, 901, 1025, 1026. — Epist. et priv. Inno-

batia in Morinis sita juxta mare in diœcesi Ambianensi cui aliquandiu præfuit Alcuinus VIII sæc., CI, 694, CXIX, 453. — Epist. Innocentii III de hujus monast. reformatione, ann. 1213, CCXVI, 936.

JODOCI (S.) IN NEMORE (Saint-Josse au Bois). *Vide* DOMMARTINENSE.

JOINVILLA (de). *Vide* URBANI.

JOSAPHAT (de) S. MARIÆ (Notre-Dame de Josaphat dioc. de Chartres) monast. ord. S. Bened. a Gaufrido Carnot. episc. et ejus fratre Gosleno, ann. 1117. — Privil. Calixti II, ann. 1119, CLXIII, 1136.

JOTRENSE (Jouarre-en-Brie, dioc. de Meaux) monast. ordinis S. Benedicti in diœc. Meldensi exstructum ab Adone fratre S. Audoeni qui in illud se recepit cum aliis aulicis palatii regis Dagoberti circa ann. 630, pro quo consule numeros articuli *seqq.*

JOTRENSIS (Jouarre-en-Brie) celebris parthenon ord. S. Bened. ab eodem Adone S. Audoeni fratre conditus in Jotranni sylva, cui S. Bathildis multa dono dedit, ann. 684, LXXXVII, 670. — Privil. Innocentii III, ann. 1202 abbatissæ Agneti concessum, CCXIV, 1135. — Epist. ejusdem adv. abbatissam, ann. 1208, CCXV, 1599, 1603. — Compositio inter episc. Meldense et ecclesiam Jotrensem, CCXV, 1606.

JOVIACENSE seu JOYACENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Jouy, Seine-et-Marne) monast. ord. Cisterc. in Briensi territorio fundatum ante ann. 1124 a nobilibus viris Petro Castellensi et Milone Naldensi dominis. — Alexandri III epist. pro quodam ex eo monast. egresso, ann. 1174, CC, 1009.

JOVILLARENSE S. PETRI (Saint-Pierre de Jovilliers, Meuse) monast. ord. Præmonst. fundatum ann. 1141 a Gaufrido de Joinvilla et ejus uxore Felicitate. — Privileg. Lucii III papæ, ann. 1181, CCI, 1100.

JOVINI (S.) *Vide* ENIXIONENSE.

JOVINII Carthusia in Bressia. *Vide* MAJOREVUM.

JOVISVILLA (de) S. LAURENTII (Saint-Laurent de Jouaville, Moselle) monast. ord. Præmonst. cujus bona privilegio confirmavit Innocentius III ann. 1207, CCXV, 1122.

JUCELLENSE. *Vide infra* JUNCELLENSE.

JUDOCI. *Vide supra* JODOCI.

JUGO DEI (de) B. MARIÆ (Notre-Dame du Joug-Dieu, dioc. de Lyon, Rhône) monast. ord. S. Bened. a Wichardo de Bellojoco et ejus uxore Lucania exstructum, ann. 1118, cujus abbati injunxit Innocentius pecuniam ne acciperet in matrimoniis et sepulturis, 1198, CCXIV, 191.

JULIACENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Juilly, dioc. de Meaux) monast. ord. S. August. a Fulcaldo de S. Dionysio conditum ann. 1182.

JULIACENSIS (Juilly, dioc. de Langrès, Côte-d'Or) parthenon a Milone Barensi comite fundatus, cujus B. Petrus Molismensis monachus olim prior fuit, ann. 1178, cujus vita describitur, CLXXXV, 1257. — Charta Milonis, 1408.

JULIÆ (S.). *Vide* BRIXIENSIS.

JULIANI (S.) IN CALABRIA (Saint-Julien en Calabre) monast. ord. S. Bened. de quo mentio fit in epist. Paschalis II papæ, ann. 1103-1104, CLXIII, 125, 137. — Forte idem ac *S. Juliani de Pereyo*, monast. cui privil. concessit Alexander III, ann. 1176, CC, 1086. — Epist. Innocentii III, adversus hæreticos, ann. 1204, CCXV, 329.

JULIANI (S.) CENOMANENSE, monast. de quo mentionem facit Carolus Mag. in Dipl. ann. 802, XCVII, 995.

JULIANI (S.) TURONENSE. *Vide* TURONENSE.

JUMERIS (S.), cella cujus situs non latet pro cujus ecclesia ornamenta sua et ipsas vestes dedit sancta Radegundis circa 545, LXXII, 655.

JUNANTENSE (Zunault, dioc. de Rodez) monast. ordin. S. Bened. a Chlodovæo rege conditum, postea autem pene eversum datum est a Pippino rege cœnobio Figeacensi, ann. 755, CXLI, 23.

JUNCELLENSE S. PETRI (Joncels seu Jaussalz aux environs de Lodève, Hérault), monast. ord. S. Bened. cujus jura et possessiones confirmavit Gregorius VII papa 1085, CXLIII, 717. — Innocentii II papæ privil. ann. 1133, CLXXIX, 231, 471.

JUNTURÆ (abbaye de Jointures). *Vide* DEODATI.

UNGERIACO (de) (Jonchéry-sur-Marne, près de Chaumont en Bassigny) monast. cujus causam defendit Alexander III adv. comitem Regitestensem, ann. 1174, CC, 956.

JUNQUARIA (de) (Juncherias en Galice, Espagne) monast. ord. Cist. e Monte-Ramo exortum et eo ipso a rege et ab Innocentio III huic subditum, ann. 1199, CCXIV, 720.

JUREDENSE S. ANDREÆ (Saint-André de Jau, dioc. d'Elne ou Perpignan) fundatum a Mirone abbate et Causselmo comite super flumen Tagidum cui conceduntur bona quædam a Ludovico Pio, ann. 829, CIV, 1179.

JURENSE S. RAGNIBERTI seu REGIMBERTI (Saint-Rambert de Joux, dioc. de Lyon) monast. ord. S. B. alias dictum Bebronense eo quod in torrente Bebronna exstruatur ad Jurensis montis pedem et Lugdunensi in diœc. conditum Testament. S. Ansegisi, ann. 833, CV, 748, not. — Privil. Cœlestini III, ann. 1191, CCVI, 893.

JURENSE S. ROMANI (Saint-Romain de Joux) monast. ord. S. Bened. a S. Romano et ipsius sociis fundatum, ann. 460, inter Helvetios et Sequanos, LXXI, 1011.

JURENSI LACU (de) S. MARIÆ MAGDALENÆ (Sainte-Magdeleine du lac de Joux, en Suisse) monast. ord. Præmonst. in diœc. Lausann. exstructum, ann. 1133 a Seilgero Oberoffensi domino. — Privil. Alexandri III, ann. 1177, CC, 1150.

JUSTI (S.) BELLOVACENSE (Saint-Just de Beauvais) monast. ord. Præmonst. primo pro feminis conditum ann. 1107, sub Odone episc. transiit ad Præmonst. ann. 1147. — Privil. Henrici, archiepisc. Rhemensis, ann. 1163, CXCVI, 1577. — Epist. Innocentii III ad abbat., ann. 1208, CCXV, 1600, 1604.

JUSTI (S.) monast. in diœc. Theatina (*Chieti*, Abruzze, Naples) situm cujus mentio est apud Innoc. III, CCXVII, 180.

JUSTINÆ (S.). *Vide* LUCENSIS parthenon.

JUSTINÆ (S.) AQUENSE (Sainte-Justine d'Acqui, en Piémont) monast. ordin. S. Bened. cui privil. concessit Cœlestinus III, ann. 1192, CCVI, 924.

JUSSANENSIS PARTHENON (Joussan, dioc. de Besançon) fundatus a Flavia S. Donati genitrice, circa ann. 650, LXXXVII, 268 ; LXXX, 423.

JUVENACENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Giovenazzo, royaume de Naples) monast. cujus fit mentio in privil. ab antipapa Anacleto concesso Juvenacensi episc. ann. 1130, CLXXIX, 720.

JUVENALIS (S.). *Vide* ROMANUM.

JUVINIACENSIS S. SCHOLASTICÆ ,parthenon (couvent de Juvigny, Meuse) in diœc. Trevirensi conditus a Richilde imperatrice, Caroli Calvi uxore, ann. 874. Privil. Urbani II, ann. 1096, CLI, 476. — De lite inter abbatissam Hadwidem et abbatem S. Michaelis super ecclesia S. Tyriaci, CLXXIX, 452.

KALTENBORNENSE S. JOANNIS EVANG. (Saint-Jean de Kaltenbrunn, dioc. d'Halberstadt) monast ord. S. August. a nobili viro Wimanno exstructum paulo ante ann. 1126 quo illud privilegio ornavit Honorius II papa, CLXVI, 1152. — Privil. Innocentii II ann. 1139, CLXXIX, 494. — Privil. Eugenii III, ann. 1145, CLXXX, 1017, 1984. — Anastasii IV, ann. 1153, CLXXXVIII, 1029. — Alexandri III, ann. 1162, 171, 178. — Lucii III, ann. 1183, CCI, 1185.

KAMINATENSIS. *Vide infra* KEMINADENSIS.

KAROFENSE S. SALVATORIS seu CARROSSENSE *Vide* CARROFENSE.

KELCHOVIENSE (Kelchow, dioc. de Saint-André, Irlande) monast. cujus abbati scripsit Innocentius III de episcopi Aberdiensis electione, ann. 1207, CCXV, 1303.

KEMINADENSIS S. MARIÆ (Sainte-Marie de Kaments, dioc. de Brême) parthenon a Gerone comite et ejus uxore Imma et Ven. Frederuna abbatissa fundatus in Brunswicensi ducatu quem sub protectione sua sumpsit S. Henricus II imp. ann. 1004, CXL, 255, 256. — Propter ejus defensionem scripsit Eugenius III, ann. 1148, CLXXX, 1331, 1421, 1491. — Epistola Conradi regis ad Eugenium, CLXXX, 1613. — Epist. Henrici Saxoniæ ducis ad eumdem, 1621.

KEMPERLEGIENSE S. CRUCIS (Sainte-Croix de Kimperley) monast. ord. S. Bened. in Britannia inferiore situm, et a Gurthiano seu Guntherno duce fundatum circa ann. 550. Ipse fundator primus et abbas fuit. Hujus monast. jura et possessiones confirmavit S. Gregorius III, papa, ann. 1078, CXLVIII, 684. — Epistolæ Paschalis II ad Rothonenses de restitutione Bellæ Insulæ, ann. 1117, CLXIII, 427. — Girardus Engolim. episc. Conani Britanniæ duci excommunicationem minatur nisi satisfaciat monast. S. Crucis, CLXXII. — Gilberti litteræ ad Conanum de eadem re, *ibid.* Redditio Bellæ Insulæ Kimperlegiensibus a Conano, 1327.

KENANENSE (Kénan, dans le comté de Tuam, Irlande) monast. cujus abbati scripsit Innocentius III quamdam causam ipsi commitens, ann. 1205, CCXV, 639.

KENINGENSE (Kenings, comté de Lancastre, près de

et dotatum ann. 721, LXXXVII, 1365. — Abbatis electio a rege Liutprando confirmatur ann. 728, *ibid.*, 1371.

LUCENSE. *Vide* S. FRIGDIANI.

LUCENSE S. GEORGII (Saint-Georges de Lucques) monast. ord. S. Bened. Epist. Eugenii III super discordiam cum canonicis S. Frigdiani, ann. 1145. CLXXX, 1089. — Epist. et Decret. Alexandri III quibus irritum declarat pactum Simoniacum ab hujus monast. monachis contractum ann. 1174, CC, 1017, 1018, 1066.

LUCENSE S. ANGELI IN FORO (Saint-Ange du Forum), monast. ord. S. August. Hujus monast. canonicis præcipit Innocentius II ne vexent monachos S. Frigdiani, ann. 1141, CLXXIX, 571.

LUCENSE S. PETRI (Saint-Pierre de L.), monast. a Fortunato et ejus filio Romualdo presbyteris factis fundatum in quo et ipsi monachi ingrediuntur sub Talesperiano abbate et episc., ann. 713, LXXXVII, 1351. — Sichimundi charta, 1373. — Privil. Eugenii III, ann. 1147, CLXXX, 1190, sub quo parthenon devenerat.

LUCENSE S. MARTINI (Saint-Martin), monast. canonicorum S. Augustini exstructum ante ann. 1117, quo Paschalis his scripsit monachis supra quadam injuria ab eisdem illata canonicis S. Frigdiani, CLXIII, 431. — Epistola Innocentii II, ann. 1137, CLXXIX, 335, 345.

LUCENSE S. PONTIANI (Saint-Pontien), vetus monast. ord. S. Bened. XI ineunte sæc. ab illustri matrona Willa marchionissa restauratum, et postulante Ambrosio abbate privilegio ornatur a rege Conrado II, ann. 1025, CLI, 1046. — Epist. Innocentii III, ann. 1206, CCXV, 972.

LUCENSE S. REPARATÆ (Sainte Réparate) monast. ord. S. August. cujus priori privil. concessit Cœlestinus III, ann. 1194, CCVI, 1060.

LUCENSE XENODOCHIUM a rege Sichimundo et quibusdam magnatibus fundatum extra muros in loco Apulia dicto, ann. 729, LXXXVII, 1372. — Charta Walprandi episc., ann. 739, 1405.

LUCENSE XENODOCHIUM S. SILVESTRI a civibus Lucensibus fundatum ann. 718, LXXXVII, 1361.

LUCENSE MONASTERIORUM. *Vide* CAPPANULÆ.

LUCENSE (Lucca ou Lucka, dioc. d'Olmutz, en Bohème) monast. ord. Præmonst. ab Ottone Bohemiæ duce conditum. — Privil. Cœlestini VI, ann. 1195, CCVI, 1091.

LUCENSIS S. JUSTINÆ (Couvent de Sainte-Justine, Lucques) parthenon ord. S. Bened. exstructus infra urbem, cui privilegium concessit Alexander III ann. 1176, CC, 1072.

LUCENSIS S. SALVATORIS (Couvent Saint-Sauveur de Lucques) parthenon, cujus abbatissæ Alpergæ privil. concessit S. Henricus II imper. ann. 1015, CXL, 332. — Diplom. Conrad. II regis, ann. 1027, CLI, 1048.

LUCENSIS S. MARIÆ (Couvent Sainte Marie de L.) parthenon ab Urso clerico exstructus in quo propria filia facta est abbatissa ann. 722, LXXXVII, 1566.

LUCERNA (de) SS. TRINITATIS (Sainte-Trinité de la Luzerne, Manche) monast. ord. Præmonst. exstructum ann. 1143 ab Hasculfo de Suligniaco. Ad abbatem hujus monast. scripsit Innocentius III ann. 1204, CCXV, 529.

LUCERNENSE DE CURBA-FOSSA SS. TRINITATIS (Sainte-Trinité de Courbe Fosse à Lucerne, Suisse) monast. ord. S. Bened. cujus bona sub sua suscepit protectione Eugenius III, ann. 1145, CLXXX, 1017. — Privil. Urbani III, ann. 1185, CCII, 1347.

LUCERNENSE SS. MAURICII ET LEODEGARII (Saint-Maurice ou Saint-Léger de Lucerne) monast. ord. S. Bened. in Helvetia fundatum VIII sæc. Primum subjectum est Vivariensi monast., cujus tunc Sigimarus abbas ab imper. Lothario electus est ann. 839, CIV, 1308 ; postea transiit ad Morbacense.

LUCIANI (S.) BELLOVACENSE (Saint-Lucien de Beauvais) monast. ord. S. Bened. a rege Childeberto fundatum ann. 540. Corpus habuit S. Luciani VIII sæculo, et reædificatum est a rege Chilperico. Epist. Innocentii pro eo monast., ann. 1131, CLXXIX, 74. — Privil. Adriani IV, ann. 1158, CLXXXVII, 1540.

LUCO S. PETRI (de) monast. ordinis S. Bened. in diœc. Florentina exstructum, cui privilegium concessit Paschalis II papa, ann. 1107, CLXIII, 228. — Privil. Urbani III, ann. 1186, CCII, 1370.

LUCULLANENSE (Saint-Séverin de Lucullano, aux environs de Naples) vetus monast. prope Neapolim situm, cujus S. Eugyppius, natione Afer, abbas fuit sæc. V exeunte, LXII, 549.

LUCUSIANUM (Lucusio ou Lucusiano, à Palerme) monast. ord. S. Bened., unum e sex monasteriis a S. Gregorio Magno fundatis, LXXVII, 1167.

LUDGERI (S.) *Vide* WERTHINENSE.

LUFFELDENSE monast. ord. S. Bened. in Anglia, cui duarum ecclesiarum possessionem confirmavit S. H… Lincoln. episc. XII sæc. exeunte, CLIII, 1122. — Pr… Alexandri III, ann. 1174, CC, 989.

LUGDUNENSE (Couvent de religieuses à Ly… parthenon de quo fit mentio apud Gregorium Tur… Jam exstabat ann. 570, LXXI, 536. — S. Anem… Lugdunensi episc. dotatur, LXXXVII, 473 ; LXXX… 1164.

LUNÆLACENSE S. MICHAELIS (Saint-Michel … Lunélacken ou Manauser, en Bohême) monast. ord. S. Bened. a Conrado comite et ejus uxere Mathilde exstruct… cujus possessiones et jura confirmantur privilegio In… centii II, ann. 1142, CLXXIX, 609. — Epist. Alexandri … ann. 1175, CC, 1016.

LUNDENSE, S. MARIÆ MAGDALENÆ (Sain… Magdeleine de London, diocèse d'Yorck, Anglet.) mona… ord. S. Bened. fundatum ante ann. 1186, quo Urbanus … illud privilegio confirmavit, CCII, 1392.

LUNDONIENSE (Londres, Anglet.) monast. ord. S. Augustini secus muros exstructum cui) petente Normanno priore, privileg. concessit Innocentius II, ann. 1137, CLXXIX, 323. — Privil. Eugenii III, ann. 114… CLXXX, 1280.

LUNDONIENSE SS. TRINITATIS (Sainte-Trinité de Londres) collegium canonicorum quorum possessiones confirmavit Innocentius III, ann. 1201, CCXVII, 69.

LUNDORFENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Londor… Ecosse) monast. a Willelmo rege, Leone dicto fundatur paulo ante ann. 1199, quo Innocentius III illud privilegio confirmavit, CCXIV, 540.

LUNENSE (Lune ou Luhne en Westphalie) monast. cujus abbati scripsit Clemens III ann. 1188, CCI… 1366.

LUPARA (de) S. THOMÆ (Saint-Thomas-du-Louvre). *Vide* PARISIENSE.

LUPI (S.). *Vide* TRECENSE.

LUPI (S.) (Saint-Loup, dioc. de Clermont) monast. vetus quod videtur exstructum fuisse in Claromont… diœcesi ; illud usurpaverant Billiomenses canonici detrimento Cluniaci a quo pendebat. Iisdem præcipit Urbanus II ut citius hoc restituant, ann. 1094, CLI, 392. — Epist. Innocentii III ad abb. pro Veziliacensibus, ann. 1211, CCXVI 479.

LURA seu LUTHRA (de) SS. MARTINI ET DEICOLÆ (Saint-Martin ou Saint-Deste de Lure, dioc. de Besançon) monast. ord. S. Bened. fundatum ab ann. 611, reædificatum a monachis Boscauduni, ann. 1176, de quo mentio fit in privil. Alexandri III ejusdem ann., CC, 1077.

LUTOSENSE SS. PETRI ET PAULI (Saint-Pierre de Leuze, dioc. de Tournay) monast. ord. S. August. inter Ath et Tournay a S. Amando fundatum ann. 545. CXLXIX, 140.

LUXOVIENSE (Luxeuil ou plutôt Luxeu, anc. dioc. de Besançon) monast. ordinis S. Bened. a S. Columbano origine Hiberno fundatum circa ann. 590, LXXI, 626 : LXXX, 203. — Angelomus fit abbas ann. 856, CXV, 106. — S. Waldebertus abbas tertius, CXXXVII, 687. — Epistola Honorii II ad Matthæum Alban. card. pro eo monast., ann. 1128, CLXVI, 1278. — Epist. Innocentii III, ann. 1198, CCXIV, 480.

LUZILACENSE (Lutzell, dioc. de Bâle, Suisse) monast. ord. Cisterc. exstructum ann. 1124 a comitibus de Montefalcone. *Vide supra* LUCELLENSE.

LYRA (de) S. MARIÆ (Notre-Dame de Lyre, Eure) monast. ord. S. Benedicti a Willelmo osberni filio et ducis Normanniæ dapifero conditum circa ann. 1050, CCII, 1316. — Epist. ad abbat. de electione præpositi Constantiensis, ann. 1210, CCXVI, 377.

MACENEIRA (de) in diœc. Visiensi (Viseo en Portugal), monast. cujus abbati scripsit Innocentius ut inquireret super remotione abbatis S. Petri Auriensis ab episc. ann. 1212, CCXVI, 607.

MACERIENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Maizières), monast. ord. Cistercien. a Falcone Reumense exstructum, ann. 1132. Ad abbatem scripsit Innocentius III de causa monast. Flaviniac. cum monast. Sinemurensi, ann. 1198, CCXIV, 257.

MADALHARSTORFENSE S. JOANNIS (Madalharstorf, diocèse de Ratisbonne, Bavière), monast. ord. S. Bened. ab Henrico viro illustri et ejus filio Ernesto exstructum paulo ante ann. 1139, quo postulante abbate Eppone, illud privilegio confirmavit Innocentius II, 396.

MADIO (de) S. MARIÆ (Notre-Dame de Madion, anc. dioc. de Saintes) monast. ord. S. Bened. fundatum ante ann. 1203, quo Innocentius III ad abbatem scripsit de reformatione monasterii Albæ Terræ, CCXV, 245.

MAGABRENSE S. MARTINI (Saint-Martin de Mèvre, dioc. d'Autun) monast. ord. S. Bened. ante ann. 843, con-

Romana monasteria.

lumba. A S. Paterno incepit ann. 485 in diœc. Constantiensi (Coûtances), LXXXVIII, 490, 498 not.

SERVITANUM S. DONATI (Saint-Donat de Servit) in Valenciæ provincia in Hispania a S. Donato abbate ex Africa. Cum monachis profugus propter persecutionem a Mauris illatam, auxilio nobilis feminæ Minchbeæ nomine hoc monast. exstruxit. Ibi paulo post claruit S. Eutropius priusquam Valentinensis creatus esset episc., ann. 600, LXXX, 9.

SEUMICHENSE S. Ægidii de Valleflaviana monast. ord. S. Bened. a rege Ladislao fundatum. in Polonia. Privil. Paschalis II, ann. 1106, CLXIII, 198.

SEVERI (S.). *Vide* Classense.

SEVERI (S.) (Saint-Sever de Roustang, diocèse de Tarbes) monast. ord. S. Bened. a S. Severo Sulpicio fundatum, ann. 500, LXXI, 865. (*Vide* Aduranum.) — Epist. Gregorii VII de hujus monast. lite cum monachis S. Crucis Oleronensis, ann. 1079, CXLVIII, 532. — Suavii abb. epistola ad Paschalem II papam, ann. 1107, CLXIII, 461. — Epist. Innocentii III, ann. 1204, CCXV, 300. — Privil. ejusdem ann. 1212, CCXVI, 566.

SEVERINI (S.) BURDEGALENSIS (Saint-Seurin de Bordeaux) monast. ord. S. Bened. exstructum ante ann. 593; de eo loquitur S. Gregorius Turon.; postea transiit ad canonicos S. August., LXXI, 863.

SEXENENSE (Sexena, dioc. d'Huesca, en Espagne) parthenon cujus bona privilegiaque confirmat Innocentius III, ann. 1207, CCXV, 1155. — Privil. Cœlestini III, ann. 1193, CCVI, 1001.

SEXTENSE S. SALVATORIS (Saint-Sauveur du Sexto, en Italie) monast. ord. Camaldul. quod de jure erat S. Romanæ Eccl. cujusque Calixtus II abbatem elegit, 1120, CLXIII, 1178.

SEXTENSE seu S. MARIÆ DE SEXTO (Notre-Dame du Sexto ou Sesto) monast. ord. S. Bened. apud Forum Julii (Fréjus) fundatum ab Erfone et Zaneto fratribus ann. 762, XCIX, 629.

SHERBORNENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Sherbourne, comté de Dorset, Angleterre) monast. ord. S. Bened. conditum a veteribus Angliæ regibus. — Privil. Alexandri III, ann. 1163, CC, 334.

SIBETONENSE (Sibeton, dans les environs de Norfolck, Angleterre) monast. fundatum ann. 1150, de quo mentio fit in Epist. Innocentii ad archiep. Cantuar., ann. 1204, CCXV, 315.

SICHEMENSE seu SICHENSE (Sichem ou Sichen, diocèse d'Halberstadt, Allemagne) monast. ord. Cisterc. fundatum ann. 1141 cujus Wulkinus primus abbas fuit. — Epist. Innocentii III ad abbatem, ann. 1206, CCXV, 1101, ann. 1210, CCXVI, 220, 413, 558, 870.

SICILIÆ MONASTERIA a D. Gregorio Magno fundantur antequam papa fieret, 594, LXXI, 527.

SICLINIENSE S. PIATI (Scklen ou Séclin dans les Pays-Bas) monast. ord. S. Augustini super quo Alexander III scripsit Henrico Rhemensi archiepisc., ann. 1168, CC, 542. — Privil. Clementis III, ann. 1188, CCIV, 1328. — Epist. super præpositura hujus canoniæ, ann. 1199, CCXIV, 927. — Decret. Innocentii III, ann. 1211, CCXVII, 207.

SIGEBERGENSE seu SIEGBURGENSE S. MICHAELIS (Saint-Michel de Sigeberg, diocèse de Cologne) monast. ord. S. Bened. a S. Annone episc. fundatum et consecratum ann. 1066. — Ibi abbas fuit Reginhardus, ann. 1072, CXLIII, 1517. — Privil. Alexandri II, ann. 1063, CXLVI, 1312. — Paschalis II, ann. 1108, CLXIII, 237, 263. — Lucii III, ann. 1181, CCI, 1077, 1213.

SIGNIACENSE S. MARIÆ (Notre-Dame, de Signy, diocèse de Reims, Ardennes) monast. ord. Cist. exstructum ann. 1135. — Privil. Willelmi Rhem. archiep., ann. 1191, CCIX, 853.

SILVÆ-MAJORIS (Grand-Selve, Saulve-Majeure ou la Séoube, Haute-Garonne) celebre monast. ordinis S. Bened. a B. abbate Geraldo fundatum haud procul ab urbe Tolosa, ann. 1080, juxta ejusdem chartam ann. 1144, CXLVII, 1007. — Charta pro benefactoribus ejusdem monast., CXLVII, 1078. — Dipl. Amati arch. Burdigal., ann. 1099, CLV, 1648. — Privil. Innocentii II, ann. 1142, CLXXIX, 588. — Plurima de eo monast. narrantur apud Herbertum, CLXXXV, 1353. — Alexandri III, ann. 1162, CC, 143, 769, 942. — Cœlestinus III, inter sanctos adscripsit B. Geraldum hujus monast. fundatorem, ann. 1197, CCVI, 1211. — Ejusdem privil., *ibid.*, 1213. — Privil. Innocentii III, ann. 1204, CCXV, 344. — Epist. ejusd., CCXV, 1051, 1168, ann. 1212, CCXVI, 767.

SILVÆ-MUNDÆ, monast. ord. Camald. sub Leone IX exstructum a nobili viro Griffone in Aretino comitati XI sæc. postea autem in alio loco reædificatum confirmavit Innocentius II, ann. 1135, CLXXIX, 325.

SILVÆ NIGRÆ S. GEORGII (Saint-George en Forêt-Noire) monast. ord. S. Bened. a nobilibus viris Hetzilone et Hessone exstructum et dotatum, cujus abbati Diekero privilegium concessit Paschalis II, ann. 1105, CLXIII, 172. — Privil. Alexandri III, ann. 1179, CC, 1216. — Lucii III, ann. 1183, CCI, 1237, 1328. — Epist. Innocentii III ad abbat., ann. 1201, CCXVII, 81.

SILVÆ NIGRÆ S. BLASII. *Vide* Blasii.

SILVÆ NIGRÆ S. PETRI (Saint-Pierre de la Forêt-Noire) monast. ord. S. Bened. a duce Bertholdo exstructum in Constantiensi diœc., cui privil. concessit Urbanus II papa, ann. 1075, CLI, 404. — Honorius II præfatum privil. renovat ann. 1125, CLXI, 1235. — Ejusd. papæ privilegium, ann. 1129, CLXVI, 1304. — Privil. Eugenii III, ann. 1148, CLXXX, 1302.

SILVANENSE. *Vide* Silvæ Majoris.

SILVANECTENSE S. MARIÆ (Notre-Dame de Senlis) collegium canonicorum cujus bona confirmavit Lucius III papa, ann. 1182, CCI, 1151.

SILVANECTENSE, VINCENTII (Saint-Vincent de Senlis, Oise) monast. ord. S. August. exstructum ann. 1059 a regina Anna, Henrici I uxore. — Epist. Innocentii III ad abbat. circa capitulum S. Fraubuldi, ann. 1203, CCXVII, 119. — Idem possessionem ecclesiæ de Alvers asserit, *ibid.*, 138, 144.

SILVÆ SACRÆ SS. PHILIPPI ET JACOBI alias WALBURGÆ (Sainte-Walburge d'Heitigsfort, Haut-Rhin) monast. ord. S. Bened a Frederico duce et nobili viro Petro fundatum ante ann. 1120, quo Calixtus II ejusdem monast. possessiones privilegiaque confirmavit, CLXIII, 1197. — Innocentii II privil. ann. 1139, CLXXIX, 410.

SILVINIACENSE seu DE SILVANIACO (Souvigny, Allier) monast. ord. S. Benedicti, abbatiæ Cluniac. subjectum, cum mera adhuc cella esset a paucis monachis frequentata. Ibi obiit S. Maiolus Cluniac. abb. Parisios petens, ann. 994. — Privil. Urbani II papæ, ann. 1092, CLI, 344, 430. Paschalis II, CLXIII, 50. — Eugenii III, ann. 1152, CLXXX, 1515. — Lucii III, ann. 1184, CCI, 1262.

SIMIGIENSE (Sumegh ou Simegh en Hongrie) monast. fundatum ante ann. 1210, quo illud privilegio confirmavit Innocentius III, CCXVI, 368.

SINE MURO (de) (Samerey, Côte-d'or) prioratus a monast. Flaviniac. pendens, ad quorum conciliationem scripsit Innocentius III, ann. 1198, CCIV, 257.

SINNINGTHWAITHENSIS S. MARIÆ parthenon (Sainte-Marie de Sinningtwaithe comté d'Yorck, Angleterre) monast. ordinis Cisterc. cui Alexander III privileg. concessit, ann. 1172, CC, 890.

SINSHEIMENSE (Sintzheim, cercle de Souabe) monast. cui Paschalis II privileg. concessit ann 1115, CLXIII, 391.

SION *Vide* Montis Sion.

SIRICENSE (Siricken, diocèse des Cinq-Eglises, en Hongrie) monast. cujus abbati controversiam dirimendam commisit Innocentius III inter episcopum et abbatem de Feldnar agitatam, ann. 1198, CCXIV, 497.

SISTARICENSE S. MARII (Saint-Mary de Sisteron) monast. ord. S. Bened. in diœc. hujus nom. in Provinciæ finibus exstructum circa ann. 500, LXXX, 27.

SITHIVENSE seu DE SITHIU S. BERTINI (Saint-Bertin de Sithiu) monast. celeberrimum ord. S. Bened, in loco ubi vitam solitariam egit S. Winocus exstructum a S. Audomaro Tarvannensi episc. in quod adduxit SS. Mommolinum, Bertinum et Ebertramnum e monasterio Luxoviensi qui vicissim abbatis officia impleverunt, ann. 638. — Fundatio æque tribuitur B. Adrowaldo comiti qui multa concessit. — Diplom. Theodorici regis, LXXXVII, 1333; CXLVII, 1185. — Chlodovæi, III, LXXXVIII, 1079. — Charta Chilperici II et Theodorici IV, ann. 718, LXXXVIII, 1129, 1132. — Childerici III, ann. 743, 1148. — Charta Adrowaldi conditoris, ann. 748, LXXXVIII, 1155. — Audomari episc. ann. 662, 1174. — Charta Eodeberti, *ibid.*, 248. — Darmundi, *ibid.*, 125. — Felicis presb., ann. 745, *ibid.*, 1304, 1305. — Caroli Magni, ann. 769, XCVII, 917, 976. — Dipl. Ludovici Pii et filii ejus Lotharii, ann. 830, CIV, 1190, 1264. — Chartularium S. Bertini ab ann. 748 ad 808, auctore Folquino monac., ann. 975, CXXXVI, 1183. — Privileg. Victoris II papæ, ann. 1057, CXLIII, 829. — Folcardus mon. claruit ann. 1080, CXLVII, 1084. — Urbani II privil., ann. 1096, CLI, 453. — Hugoni Cluniac. abb. committitur hoc monast. ab Urbano II, *ibid.*, 522. — Paschalis II epist., ann. 1106, CLXIII, 165, 233, 301, 340, 415. — Calixti II privileg., CLXIII, 1133, 1275, 1327 — Honorii II decretum quo illud Cluniaco subjicit, CLXVI, 1220. — Innocentii II privil. quo Sithivense a potestate Cluniacensi liberatur, ann. 1139, CLXXIX, 459, 462. — Privil. antipap. Anacleti, petente Joanne abb. 1130, CLXXIX, 714. — Privil. Cœlestini II

tum VIII sæc.; postulante Ariberto abbate illud sub sua suscepit tuitione Stephanus VIII papa, ann. 939, CXXXI, 1089. — Privil. Eugenii III, ann. 1148, CLXXX, 1356.

TOLOSANUM S. STEPHANI (Saint-Etienne de Toulouse) monast. ord. S. August. abbatiæ titulum obtinuit ann. 1073. — Privil. Alexandri III. ann. 1162, CC, 129.

TOLOSANUM S. COLUMBÆ (Couvent Sainte-Colombe à Toulouse) monast. ordinis S. Bened. Restituitur ab Amelio episcopo monachis Cluniacensibus, ann. 1110, sub abbate Pontio, CXLII, 866.

TOLOSANUM S. SATURNINI (Saint-Saturnin de Toulouse) monast. ord. S. August. quod sub Urbano II cum episcopo transegit in quadam controversia, ann. 1096, CLI, 478.

TOLOSANUM S. MARIÆ DEAURATÆ (Notre Dame de la Dorade à Toulouse) ab initio parthenon in quo se recepit Rigunthis Chilperici regis filia; postea autem transiit ad monachos S. Benedicti, demum ad congregationem S. Mauri; fundatum est circa ann. 585, LXXX, 422. — Privil. Clementis III, ann. 1190, CCIV, 1470.

TOLOSANUM S. ÆGIDII. *Vide* ÆGIDII.

TOMERIARUM S. PONTII. *Vide* PONTII.

TOMOLATENSE (Les-Tombes, dioc. de Périgueux) monast. ord. S. Bened. in agro Petragoricensi exstructum et S. Eparchio Engolismensi subjectum X sæc., CXLI, 53. — Immerito datur ab abbate Aymerico duci Moxedanensi, *ibid.*

TONGERLOENSE S. MARIÆ (Sainte-Marie de Tongerlo, dioc. de Bois-le-Duc, en Hollande) monast. ord. Præmonst. conditum ann. 1133 a Guilberto, qui monachus ipse factus est. Privil. Eugenii III, CLXXX, 1120. — Urbani III, ann. 1186, CCII, 1436.

TORGATONA (de) S. PETRI (Saint-Pierre de Torgatona, peut-être Tortone en Lombardie) monast. canonicorum regul. ad cujus priorem scripsit Innocentius III de canonicis instituendis in ecclesiis parochialibus, ann. 1209, CCVI, 113.

TORNACENSE SS. NICOLAI ET MEDARDI (Saint-Nicolas-des-Prés ou S. Médard de Tournay) monast. ord. S. August. a nobili viro Monin conditum, ann. 1125.

TORNACENSE S. MARIÆ (Chanoines de Notre-Dame, à Tournay). Varia decreta Innocentii III de bonorum gestione, ann. 1198, CCXIV, 1198.

TORNACENSE S. MARTINI (Saint-Martin de Tournay) monast. ord. S. Bened. a S. Eligio Noviom. episc. conditum ann. 652, LXXXVII, 562. — Postea ad monachos S. August. transiit IX sæc. Privil. Ludovici Pii, ann. 817, CIV, 170. — Hermannus monachus claruit ann. 1147, CLXXX, 9.

TORNACI (S.) (Saint-Tornac, dioc. de Brague en Portugal) monast. cui Innocentius III præcepit ut episcopo suo obediat, ann. 1199, CCXIV, 704.

TORNODORENSE S. MICHAELIS (Saint-Michel de Tonnerre, sur l'Armançon, Yonne) monast. ord. S. Bened. conditum circa ann. 800 A Milone Tornodorensi comite restauratum, ann. 980, sub Wedrico Lingonensi episc. Privil. Alexandri III, ann. 1179, CC, 1219. Privil. Innocentii III, ann. 1211, CCXVI, 427.

TORNUTIENSE S. PHILIBERTI. *Vide infra* TRENORCIENSE.

TRAGURIENSE (Trau, en Dalmatie) monast. cujus abbati scripsit Innocentius III super electione episc. Farensis, ann. 1199, CCXIV, 862.

TRAJECTO (de) (forte Tréjoux, arrond. de Moissac) monasteriolum a S. Geraldo Silvæ-Majoris abb. fundatum super Garumnam, ann. 1084, CXLVII, 1014.

TRAJECTENSE S. MARTINI (Saint-Martin d'Utrecht) monast. hoc ord. S. Bened. videtur fundatum a Pippino rege et Carolo Magno, ann. 770. Quorum diplom., *ibid.*, 1047, 1058. — Dipl. Ludovici Pii, ann. 823, CIV, 1131.

TRANSALIACENSE. *Vide infra* TRESALLIACENSE.

TREBIA (de). *Vide* S. SALVATORIS.

TREBICENSE (Trébitz ou Trebuitz, en Moravie) mon. cujus abbatem hortatur Eugenius III ut episcopi hostes puniat, ann. 1145, CLXXX, 1044.

TRECENSE S. LUPI (Saint-Loup de Troyes) monast. ord. S. August. duplex exstitit, aliud extra, aliud intra urbem; exstructum est circa ann. 841, LXXI, 877 not. — Regulares canonici constituuntur opera S. Bernardi et Theobaldi Trecensis comitis, ann. 1135, CLXXXV, 980. — Donum Hugonis Trecensis comitis, ann. 1104, CLXXXV, 1477. — Privil. Innocentii III, ann. 1203, CCXV, 11.

TRECENSE S. JOANNIS DE CASTELLO (Saint-Jean-du-Château-sous-Troyes) monast. cui donationem contulit Hugo comes de Hierosolymis secundo reversus, ann. 1122, CLXXXV, 1477.

TRECENSE S. MARTINI. *Vide* MARTINI S. IN AREIS.

TREMITENSE S. MARIÆ (Notre-Dame des Iles Trémité, royaume de Naples) monast. ord. S. Bened. exstructum ante tempora Innocentii II. — Privil. Alexandri III, ann. 1172, CC, 880.

TRENORCIENSE S. PHILIBERTI (Tournus, diocèse de Châlons) monast. ord. S. Bened. ab initio S. Valeriano dicatum, sæc. IX. Monachis S. Bened. illud concessit Carolus Calvus et insigne factum est maximis opibus. Privilegio illius possessiones confirmavit Joannes VIII, petente Geilone abbate, ann. 877, CXXVI, 686, 772. — Privil. Urbani II, ann. 1096, CLI, 451. — Paschalis II, ann. 1105, CLXIII, 161. — Calixti II privil. ad Franconem abb., CLXIII, 1096, 1207, 1208. — Altaria ibi a Calixto II papa consecrata, CLXIII, 1155. — Gerardi Engolism. epist. dipl., ann. 1109, CLXXII, 1317. — Privil. Innocentii II, ann. 1132, CLXXIX, 131, 537. — Lucii II. ann. 1144, CLXXIX, 896. — Eugenii III, ann. 1146, CLXXX, 1093, 1600. — Adriani IV decret. de investitura ecclesiæ de Petraficta (Pierrefetti), ann. CLXXXVIII, 1602. — Epist. Alexandri III de debitis solvendis, ann. 1164, CC, 304, 307, 1165, 1197, 1223. — Lucii III de ecclesiis huic monast. subtractis, ann. 1183, CCI, 1171.

TRESSALLIACENSE seu TRANSALIACENSE (Trézay ou Trézel, dioc. de Clermont) monast. ord. S. Bened. abbatiæ Trenorchiensi (de Thiers) subjectum ante ann. 1056, LXXI, 1065.

TREVIRENSIA MONASTERIA, de his lege in lib. De gestis Trevirorum, CLIV, 1148 seqq.

TREVIRENSE S. BENEDICTI idem ac infra S. MARTINI.

TREVIRENSE S. EUCHARII seu S. MATTHIÆ (Saint-Eucher de Trèves) monast. ord. S. Bened. A rege Dagoberto subjicitur ecclesiæ S. Petri Trevirensis, ann. 623, LXXX, 503. — Sigeberti dipl., LXXXVII, 323. — Item Pippini, ann. 761, XCVI, 1534. — Theodoricus monachus floruit, ann. 1006, CLIV, 1233. — Privil. Eugenii III, ann. 1148, CLXXX, 1303. — Epistola abbatis S. Eucharii ad S. Hildegardem, CXCVII, 286, 287. — Innocentii III epist. ad abbat., ann. 1168, CCXIV, 212.

TREVIRENSE S. JOANNIS, postea vero S. HILARII et denique S. MAXIMINI (Saint-Maximin de Trèves) monast. ord. S. Bened. a S. Maximino fundatum, cujus corpus possedit circa ann. 500, LXXI, 455, 898. — Charta Dagoberti regis, LXXX, 501, 522. — Sigeberti diploma, LXXXVII, 323. — Pippini, XCVI, 1534, 1565. — Diploma Caroli Magni, ann. 779, XCVII, 1061. — Ludovici Pii, ann. 814, CIV, 1005. — Privil. Agapeti papæ II, ann. 950, CXXXII, 902. — Joannis XIII, CXXXV, 960. — Joannis XV, CXXXVIII, 827. — S. Henricus II imper. prædia quædam suscepit ab abbate, ann. 1023, CXL, 368. — Privil. S. Leonis IX papæ, ann. 1050, CXLIII, 669. — Dipl. Henrici III imper., ann. 1051, CLI, 1110, 1115. — Beringosus abbas claruit, ann. 1112, CLX, 935. — Epistola Innocentii II de malo abbate expedendo, ann. 1136, CLXXIX, 251, 252, 255. — Ejusdem privil., *ibid.*, 511, 514, 529. — Eugenii III, ann. 1147, CLXXX, 1212.

TREVIRENSE S SIMEONIS (Saint-Siméon de Trèves) monast. Ejus Heldericus præpositus ad sanctam Hildegardem scripsit ut ejus consilia capesseret, CXCVII, 312.

TREVIRENSE S. MARTINI (Saint-Martin de Trèves) monast. ord. S. Bened. in suburbio Trevirorum a S. Magnerio episc. fundatum, ann. 587, LXXI, 458 not. — Præcept. Pippini regis, ann. 753, XCVI, 1522, 1534. — Reintegrantur monachi S. Benedicti a Benedicto VII papa, ann. 975, CXXXVII, 319, 323. — Præcept. S. Henrici II imperat., ann. 1005, CXL, 266. — Eberwin monac. floruit XI sæc., CLIV, 1243.

TRIEFFENSTEINIENSE. *Vide* STILLANTIS PETRÆ.

TRINITATIS (SS.) DE CURBA FOSSA. *Vide* LUCERNENSE.

TRINITATIS (SS.) DE MONTE (Sainte-Trinité du Mont, près de Rouen) monast. ord. S. Bened. a Goscelino Arcacensi vicecomite conditum circa ann. 1040, CCII, 1316.

TRINITATIS SS. *Vide* Cervifrigidense, Lucanense, Parisiense, Pictaviense, Vindocinense.

TRISULTO (de) S. BARTHOLOMÆI (Saint-Barthélemi de Trisulto, dioc. de Véroli, Etats-de-l'Eglise) monast. ord. Carthus. ab Innocentio III conditus. Privil. fundationis, ann. 1211, CCXVI, 467.

TRIUM-FONTIUM S. MARIÆ (Notre-Dame des Trois-Fontaines, dioc. de Châlons-sur-Marne) monast. ord. Cisterc. ab Hugone de Vitriaco fundatum, ann. 1116 sub Petro Ven. Cluniac. abbate. Chartæ Gaufridi episc. Catalaun. et Benedicti abbatis S. Petri, CLXXIII, 1397. Privil. Alexandri III, ann. 1170, CC, 624. — Epistola In-

CLXXX

INDEX DIŒCESEON

DE QUIBUS MENTIO FIT IN PATROLOGIÆ CURSU,

IN QUO DIŒCESES PER PROVINCIAS ET IN UNAQUAQUE PROVINCIA ALFABETICE ORDINANTUR.

—

PRÆVIA ADNOTATIO.

Talis est Indicis de diœcesibus explanatio :

Diœceses per provincias, et in unaquaque provincia alphabetice ordinantur. Singulis diœcesibus speciatim sumptis conectuntur epistolæ, privilegia, bullæ, diplomata ad ipsas spectantia; monasteria, concilia in illis inclusa vel habita ; viri sanctitate aut scientia clari ad illas pertinentes ; et scripta liturgica, historica, biografica, quæ de illis supersunt. Per numeros romanos ad Patrologiæ tomum, per arabicos vero ad columnam revocatur lector. His porro præmissis, neminem fugiet istius Indicis magna utilitas, necnon in evolvendis materiebus delectatio. Quid enim sacerdoti utilius vel delectabilius quam traditionis catholicæ documenta ad regiones, in quibus ipse degit, attinentia separatim possidere; nosse nomina et gesta sanctorum virorum, qui in primitivis Ecclesiæ temporibus eamdem vineam excoluerunt quam ipse nunc sudoribus perfundit; scrutari historiam ecclesiarum et monasteriorum quorum adhuc ruinas ante oculos habet?

I. — DE DIŒCESIBUS GALLIÆ.

Diœceses Galliæ in genere.

II. — DIŒCESIBUS BELGIÆ ET BATAVIÆ.

IV. — De Diœcesibus Poloniæ et Hungariæ.

Diœceses Poloniæ et Hungariæ in genere.

V. — De Diœcesibus Sueviæ et Daniæ.

Diœceses Sueviæ et Daniæ in genere.

VI. — De Diœcesibus Germaniæ.

Diœceses Germaniæ in genere.

VII. — De Diœcesibus Helvetiæ.

CLXXIII, 1328. Innocentii II, CLXXIX, 501. — Petri Venerabilis, CLXXXIX, 474. — Wibalbi, abbatis Leodiensis, *ibid.*, 1306, 1308. — Innocentii III, CCXV, 738; CCXVI, 377, 812; CCXVII, 199.

Privilegia. — Joannis XVIII, CXXXIX, 1491. — S. Henrici imper., CXL, 375. — Innocentii II, CLXXIX, 435. — Cœlestini II, *ibid.*, 812. — Eugenii III, CLXXX, 1297, 1352. — Cœlestini III, CCVI, 1148, 1241.

Monasteria. — Bellilocense (Belley), CXXXIX, 1491; CLXXX, 1352. — S. Gregorii Basileensis, CCXVII, 199. — Michelfeldense. (Michfeld), CLXXIII, 1328; CLXXIX, 812. — Morbacense (Morbach), LXXXVIII, 1281, 1285; XCVI, 1523, 1532, 923; XCVII, 947; XCIX, 737, CIV, 1049, 1051; CXXXVII, 728; CXL, 375; CLXXX, 1422, 1626; CLXXXIX, 1306, 1308, 1335; CCVI, 1241; CCXVI, 812. — Tannibacense (Tannibach), CCXVI, 377. — Thierbacense (Thierbach), CLXXIX, 474.

Viri clari. — S. Sempertus, abbas Morbacensis, XCIX, 737. — Ahyto, vel Hetto, episc. Basil., CV, 761, 763; CXV, 9. — Vichardus, episc. Basil., CXXXV, 469. — Berengarius, episc. Basil., CXLVI, 1408. — Burchardus, episc. Basil., CXLVIII, 374.

III. — CONSTANTIENSIS (Constance, évêché).

Epistolæ. — Alexandri II, CXLVI, 1472, 1349, 1350, 1408. — Gregorii VII, CXLVIII, 412, 645, 655, 1237. — Urbani II, CLI, 206, 297. — Paschalis II, CLXIII, 34, 1149. — Calixti III, CLXIII, 1156, 1336. — Honorii II, CLVI, 1287. — Innocentii II, CLXXIX, 258. — S. Bernardi, CLXXXII, 361. — S. Hildegardis, CXCVII, 173, 174, 206, 285, 286. — Joannis Saresburiensis, CXCIX, 232, 234. — Innocentii III, CCXV, 370, 1286; CCXVI, 379, 803, 812; CCXVII, 99.

Privilegia. — Paschalis II, CLXIII, 67. — Callixti III, *ibid.*, 1239. — Innocentii II, CLXIX, 336, 388, 431, 437, 479, 500. — Eugenii III, CLXXX, 1302, 1414. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1510, 1514, 1611. — Alexandri III, CC, 1209. — Lucii III, CCI, 1237. — Clementis III, CCIV, 1421. — Cœlestini III, CCVI, 1207.

Bullæ. — Paschalis II, CLXIII, 121. — Innocentii II, CLXXIX, 418. — Eugenii III, CLXXX, 1557.

Concilia. — Synodus Constantiens., CLI, 126. — Concilium Constantiense, generale, CLXIII, 1275.

Monasteria. — Alberspaceuse (La Croix d'Alberspach), CLXIII, 67. — Augia dives (Reichnaw), CXLII, 1047, CXLIII, 9; CLI, 142. — S. Blasii in Nigra Silva (Saint-Blaise, en Hyrcinie), CLVII, 1310; CLXIII, 1336; CLXVI, 254; CLXXIX, 258, 336, 338, 499, 500; CLXXVIII, 1510, 1514; CC, 1209; CCVI, 1207. — Brigantinum, CLXXIX, 418. — Campidonense (Kepten), CIV, 1248, 1300, 1305; CXCVII, 206. — Engelbergense (Engelberg), CLXXXVIII, 1514; CCXVII, 99. — S. Galli (Saint-Gall), LXXXVII, 9, 28, 63; CIV, 1075, 1076, 1077, 1108, 1242, CXIV, 1029, CXXX, 803; CXXXI, 983; CXXI, 795; CXXVI, 989, 1057, CXXIX, 863; CLXXIX, 431. — S. Georgii in Nigra Silva (Saint-George en Hyrcinie), CLXIII, 172; CLXXIX, 437; CCI, 1237. — Murense (Mouy), CLXXXVIII, 1626; CCIV, 1521; CCVII, 99. — Petershusanense (Petershausen), CXLIII, 271. — S. Petri in Nigra Silva (Saint-Pierre en Hyrcinie) CLXXX, 1302. — Salemense (Salmonscheweiller), CXCVII, 285, 286; CCXV, 370. — Schafhusense (Schaffouse), CLXIII, 149, 1156; CCXIV, 560. — Steinense (Stein), CXL, 262. — Weissenauense (Weissenave), CLXXX, 1414. — Zwilfaltense (Zwilfalten), CLXIII, 1239.

Viri clari. — S. Gallus, LXXXVII, 9; CXIV, 975. — S. Othmarus, abbas S. Galli, CXIV, 1029. — Hartmannus, monach. S. Galli, CXVI, 23. — Helpericus, monachus S. Galli, CXXXVI, 16. — Notkerus Balbulus, monach. S. Galli, CXXXII, 983. — Grimaldus, abbas S. Galli, CXXI, 795. — Harmotus, monach. S. Galli, CXXVI, 989. — Ratpertus, monach. S. Galli, *ibid.*, 1057. — S. Tutilo, monach. S. Galli, CXXIX, 863. — Salomon, episc. Constantiens., CXXXVIII, 580. — Berno abbas Augiæ, CXLII, 1047. — Hermannus Contractus monach. Augiæ, CXLIII, 9. — Carolus, episc. Constantiens., CXLVI, 1473. — Rumoldus, episc. Constantiens., *ibid.*, 1349, 1350. — Bertholdus, presbyter Constantiens., CXLVII, 339. — Otto, episc. Constantiens., CXLVIII, 412, 655. — Gerardus., episc. Constantiens., *ibid.*, 1237. — Gaufridus, episc. Constantiens., CLI, 296. — Wernerus, abbas S. Blasii CLVII, 1310. — Volricus, episc. Constantiens., CLXIII, 11149. — Joannes episc. Constantiens., *ibid.*, 1479. — S. Chuonradus, episc. Constantiens., CLXX, 232. — Richardus de Bohen, episc. Constantiens, CXCIX, 232.

IV. — CURIENSIS (Coire, évêché).

Epistolæ. — Calixti III, CLXIII, 1198. — Eugenii III, CLXXX, 1445. — Innocentii III, 1145, 1286.

Dip.oma. — Ludovici I, regis, CIV, 1202.

Monasterium. — S. Lucii Curiensis, CLXXX, 1400.

Viri clari. — Remigius, episc. Curiensis, CII, 1093. — Essou, episc. Curiensis, CXXXVIII, 580. — Wido, episc. Curiensis, CLXIII, 1198.

V. — GENEVENSIS (Genève, évêché).

Epistolæ. — Lucii III, CCI, 1172. — Innocentii III, CCXIV, 146, 305; CCXV, 257, 1299, 1304; CCXVI, 341, 479, 520, 615, 694, 695, 715, 893.

Privilegia. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1503, 1507. — Alexandri III, CC, 359.

Monasteria. — De Abundantia, CCXVI, 479. — Altæ-Cumbæ (Haute-Combe), *ibid.*, 341. — Bonimontis (Bonnemont), CC, 359; CCXIV, 146, 405. — De Condamina, CCXVI, 479.

VI. — LAUSANNENSIS (Lausanne, évêché).

Epistolæ. — S. Bernardi, CLXXXII, 130. — Nicolai Clarævallensis CXCVI, 1625. — Innocentii III, CCXIV, 146.

Privilegia. — Adriani IV, CLXXXVIII, 1461. — Alexandri III, CC, 908, 1247. — Lucii III, CCI, 1150.

Monasteria. — S. Paterniani (Saint-Paterne), CLXXXVIII, 1461. — Romanum (Moustier-en-Vaud), CXLIII, 653.

Viri clari. — David, episc. Lausannensis, CXXXVIII, 526. — Guido, episc. Lausannensis, CLXXXII, 130. — Amadæus, episc. Lausannensis, CLXXXVIII, 1277; CXCVI, 1625.

VII. — SEDUNENSIS (Sion, évêché).

Monasterium. — Agaunense (Saint-Maurice-en-Valais), L, 828; LXXI, 771; CXXIX, 987; CXLII, 763; CXLIII, 665; CLXVI, 1292; CCVI, 1159; CCXVI, 939.

Scriptum — Passio S. Mauricii et sociorum, CLXXI, 1625.

Epistolæ. — Eutychiani papæ, V, 172. — Liberii papæ, VIII, 1372. — Cœlestini I, L, 427, 436. — Sixti III, L, 616. — S. Leonis Magni, LIV, 695, 1209. — Gelasii, papæ, LIX, 57. — Pelagii I, papæ, LXIX, 397. — Pelagii II, LXIXI, 705 *et seqq.*, 755. — S. Gregorii Magni, LXXVII, 441, 462, 525, 917, 1069, 1243, 1273. — Honorii I, LXXX, 469. Gregorii III, LXXXIX, 685. — Ratherii, CXXXVI, 669. — Alexandri II, CXLVI, 1379, 1407. — Gregorii VII, CXLVIII, 461. — Innocentii III, CCXIV, 75, 356, 388, 389, 390, 510, 514, 516, 517, 519, 716, 729, 780, 848, 974, 993, 1073; CCXV, 23, 32, 47, 211, 317, 392, 975, 1081, 1082, 1447, 1449, 1500, 1503; CCXVI, 1093, 1077, 1101; CCXVII, 185, 232, 233.

VIII. — Diœceses Italiæ.

Dioceses Italiæ in genere.

I. — ACHERUNTINA (Aceronza Roy. de Naples, archevêché).

Epistolæ. — Alexandri II, CXLVI, 1343. — Gregorii VII, CXLVIII, 442. — Paschalis II, CLXIII, 194. — Alexandri III, CC, 1246. — Innocentii III, CCXIV, 316, 711, 712, 713, 715; CCXV, 57, 152, 951; CCXVII, 84.

II. — ADRIENSIS (Hadria, Lombardie, évêché).

Bullæ. — Martini II, papæ, CXXXIII, 876.

III. — AGRIGENTINA (Agrigente, Sicile, évêché).

Epistolæ. — Urbani II, CLI, 510. — Innocentii III, CCXIV, 162.

IV. — ALBANENSIS (Albano, Etats-de-l'Eglise, évêché).

Epistolæ. — S. Gregorii Magni, LXXVII, 612. — Gregorii VII, CXLVIII, 602. — Joannis Marciani, CLX, 1037. — Richardi, episc. Alban., CLXII, 141, 182, 220. — Matthæi, episc. Alban., CLXVI, 1317. — Eugenii III, CLXVIII, 1265, 1266, 1267. — S. Bernardi, CLXXXII, 661. — Theobaldi Cantuar., CLXXXVIII, 1675. — Anastasii IV, *ibid.*, 1081. — Petri Venerabilis, CLXXXIX, 62, 199. — S. Thomæ Cantuar., CXC, 588. — Hugonis, archiepisc. Rothomag., CXCII, 1141. — Joannis Saresbur., CXCIX, 220. — Alexandri III, CC, 97. — Arnulfi Lexoviens., CCI, 75. — Lucii III, *ibid.*, 1404. — Innocentii III, CCXVI, 106, 316, 438, 440, 487, 951; CCXVII, 216.

Viri clari. — Gregorius, episc. Alban., CXXXVII, 349. — Joannes, episc. Alban., CXXXVII, 914. — Bonifacius, episc. Alban., CXLVI, 1277. — Richardus, episc. Alban., CLX, 1037; CLXII, 141, 182, 220. Matthæus, card. et episc. Alban., CLXXIII, 1261. — Nicolaus, episc. Alban., CLXXXVIII, 1081. — Albinus, card. et episc. Alban., *ibid.*, 1675. — Walterus, episc. Alban.,

IX. — De Diœcesibus Hispaniæ et Lusitaniæ.

Diœceses Hispaniæ et Lusitaniæ in genere.

X. — De Diœcesibus Græciæ.

Diæceses Græciæ in genere.

XI. — De Diœcesibus Asiæ.

Diœceses Asiæ in genere.

XII. — De Diœcesibus Africæ.

Diœceses Africæ in genere.

CLXXXI

INDEX URBIUM EPISCOPALIUM

ABBATIARUM, COENOBIORUM, DE QUIBUS MENTIO IN PATROLOGIA,

GALLICO SERMONE EXARATUS, ET ORDINE NOMINUM LATINORUM DIGESTUS ALPHABETICO.

—

CLXXXII

INDEX BIOGRAPHICUM

Complectens

Sanctorum et virorum illustrium Vitas quæ in Patrologia sunt recusæ, Juxta auctorum initialem litteram.

Anonymi.

CLXXXIII

INDEX BIOGRAPHICUS ALTER,

VEL

SYNOPSIS VITARUM QUÆ IN PATROLOGIA REFERUNTUR, SERIE PERSONARUM HIERARCHICA,

ET IN UNAQUAQUE SERIE ORDINE NOMINUM CONCINNATUS ALPHABETICO.

—

Summorum pontificum Vitæ.

Episcoporum Vitæ.

Anglorum episcopi.

Francorum episcopi.

Africæ episcopi.

Asiæ episcopus.

Sacerdotum, Diaconorum, etc., Vitæ.

Monachorum, Abbatum Vitæ.

Regum, Ducum, Comitum, etc. Vitæ.

Vitæ Sanctorum et Sanctarum.

Quorum mentio non habetur in articulis præcedentibus.

Nota. — Ad ampliora documenta de singulis, vide libros capiti ejusdem tabulæ præfixos. Non loquor tantum de sanctis, in ultimo loco citatis, sed etiam de summis pontificibus, episcopis, regibus, etc. — Tabula specialis efficietur de scriptoribus ecclesiasticis.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

FINIS TOMI DUCENTESIMI VICESIMI, INDICUM TERTII.

Sancti Amandi. — Ex Typis DESTENAY.